

SANCTI BONAVENTURÆ

S.R.E. EPISCOPI CARD. ALBANENSIS

OPERA OMNIA

TOMUS OCTAVUS.

SANCTI
BONAVENTURÆ
EX ORDINE MINORUM
S.R.E. EPISCOPI CARD. ALBANENSIS
EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS

OPERA

SIXTI V. PONT. MAX.
JUSSU DILIGENTISSIME EMENDATA,

Et in hac nova Editione tres in Partes tributa;
quarum una Certa; altera Dubia;
Supposititia tertia complectitur.

TOMUS OCTAVUS.

VENETIIS CIↃ.IↃ.CC.LV.
EX TYPOGRAPHIA JOAN. BAPTISTÆ ALBRITII HIER. F.
SUPERIORUM PERMISSU.

S. BONAVENTURÆ
S. R. E. CARDINALIS
EPISCOPI ALBANENSIS,
LIBER QUI INSCRIBITUR
PRINCIPIUM SACRÆ SCRIPTURÆ

De Sacræ Scripturæ præstantia.

Ap. 22 OSTENDIT mihi Dominus fluvium aquæ vivæ, splendidum, tamquam crystallum, procedentem de sede Dei, & agni. In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis, lignum vitæ, afferens fructus duodecim.) Probatissimæ, perfectissimæque legis integritas circumstantionatur ex multifaria nobilitate causarum, quas sanctus enumerat Isidorus, sic inquiens: Erit lex honesta, justa, possibilis, secundum naturam, secundum patriæ consuetudinem, loco temporique conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque; ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta. *(Isid. etym. l. 5 c. 21 Dist. 4 c. 2)* Istis conditionibus legem legum, quæ a Rege regum instituta est, esse præeminentissime venustatam, sacram scilicet Scripturam, beatus Joannes Apostolus, & Evangelista, & Propheta asserit, sibi divinitus esse revelatam, cum dicit. Ostendit mihi Dominus, &c. Quoniam autem in descriptione rerum excellentissimarum, mentis humanæ acies invalida, quæ, ut dicit Augustinus, in excellenti luce non figitur; utitur sensibili manuductione rerum naturalium, pro eo quod se habet intellectus noster ad manifestissima naturæ, sicut oculus noctuæ ad lucem solis, ut Philosophus dicit; hinc est quod Propheta lucem divinæ sapien- *(Aug. t. 3 de Trin. l. 1 c. 2)* *(Arist. 2 Met. tex. 1)*

tiæ contemperat obtutibus nostris, A notificando eam transsumptione symbolica, seu sub metaphora. Utitur senario rerum numero ad insinuandam ejus perfectionem, comparando eam rebus eminentissimis, affluentissimis, perspicuissimis, efficacissimis, speciosissimis, communissimis. Eminentissimis, propter altitudinem dignitatis: quid divino solio eminentius? Affluentissimis, propter plenitudinem bonitatis; quid fluvio affluentius? Perspicuissimis, propter certitudinem veritatis: quid aqua viva clarius & crystallo translucentius? Efficacissimis, propter magnitudinem virtutis, vel potestatis: quid ligno vitæ efficacius? Speciosissimis B propter pulchritudinem claritatis: quid splendore speciosius? Communissimis, propter amplitudinem charitatis; quid medio plateæ communius? Est enim Sacræ Sripturæ inattingibilis altitudo, propter auctoritatem inviolabilem: inexhaustibilis plenitudo, propter profunditatem imperscrutabilem: Infallibilis certitudo, propter processum irrefellibilem: impretiabilis valetudo, propter fructum inæstimabilem: incontaminabilis pulchritudo, propter puritatem impermixtibilem: incoarctabilis amplitudo, propter diffusionem irrestringibilem. Inattingibilis altitudo auctoritatis inviolabilis, commendat efficientem; inexhaustibilis plenitudo profunditatis imperscrutabilis, extollit materiam: infallibilis certitudo processus irrefellibilis, vel inconfutabilis, commendat formam: impretiabilis valetudo fructus inæstimabilis, commendat finem extra; incontaminabilis pulchritudo ascensus interminabilis, commendat finem supra: incoarctabilis amplitudo diffusionis universalis, commendat finem intra: ut scientiis sæcularibus inflatricibus cordium, obductricibus intellectuum, nulla supersit occasio gloriandi adversus Scripturam sacram, cum ab ea excedantur in omnium nobilitate causarum. Nam subjectum sanctarum scripturarum, est

2 Pet. 1

subjectum increatum, agens increatum, finis increatus, forma, quæ est modus agendi, est stylus Spiritus sancti, stylus inspiratus: Calamus scribæ velociter, &c. Et si quæ sunt nobilitates degeneres, ut antiphrasice loquar, in mundanis scientiis, non collectim, sed sparsim reperiuntur in singulis. Nam Metaphysicam, inquiunt mundi sapientes, esse scientiarum suarum nobilissimam, propter universalitatem subjecti: nam est de ente, secundum quod ens, id est, de ente secundum omnem entis differentiam, quæ est substantia, & accidens: idem & diversum: actus, & potentia: unum, & multa. Ens enim primum in prima philosophia subjectum esse non potest, quia a Philosopho primo ens primum inquiritur. De subjecto autem in scientia præcognoscendum est, & quid est, quod dicitur per nomen, & quia est, & nullo modo debet inquiri, ut Philosophus dicit. Scientiam mathematicam dicunt esse nobilissimum, propter certitudinem modi: Scientiam de anima, propter nobilitatem subjecti: Moralem propter utilitatem finis, qui est beatitudo creata, id est, misera, quam dicit ille, esse actum perfectum secundum virtutem. Sed omnium nobilitates causarum C aggregantur in divina scientia. Nam in quantum est progressio quædam, & scaturigo fontis æterni, habet ex efficiente nobilissimo auctoritatem inviolabilem: & hoc notatur cum dicitur, procedere de sede Dei, & agni. Inquantum vero est fluvius aquæ vivæ, habet ex subjecto nobilissimo profunditatem imperscrutabilem. Inquantum vero ostensus, revelatus, & inspiratus, habet ex nobilissimo modo processum inconfutabilem. Inquantum splendidus, habet certitudinem infallibilem. Inquantum crystallinus, pulchritudinem incontaminabilem. Inquantum lignum vitæ, afferens fructus duodecim, habet ex fine nobilissimo fructum desiderabilem. Inquantum in medio plateæ

Psalm. 44

4 Metaph. tex. 2 & seq. & l. 6 tex. 3 & 4

12 Metaph. tex. 29 & seq.

1 Post tex. 2

1 de anima tex. 1

10 Eth. c. 7

plateæ Hierusalem, habet amplitudinem incoarctabilem. Quantum necesse fuerit in editione legis inattingibilis, altitudo auctoritatis inviolabilis, liquet interius perscrutanti. Si enim in cognoscibilibus, seu opinabilibus illud, quod auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, qua probatur, ut Hieronymus dicit, nisi fuerit evidenti ratione suffultum: hoc multo magis posset in agendis accidere, maxime cum sensus, & cogitatio humani cordis prona in malum ab adolescentia sua, semper nitatur in vetitum, & repugnet his etiam, ad quæ rationis naturalis instinctus inclinat. Licet autem locus ab auctoritate concludens, infirmus & inartificialis appelletur, pro eo, quod non proprio argumento, sed aliunde parato testimonio utatur, qui arguit, ut Boetius docet; plerumque tamen auctoritate proborum, ratio suæ credulitatis assensum citius exhibet, quam disputatione communi, ut pulcherrime docet Tullius. Et hoc quidem in notitia fidei manifestum est, ubi cum ratio verissima, licet profundissima lateat, secundum Ricardum: ipsa tamen vis auctoritatis ad assentiendum inclinat. Quia, quod scimus, & intelligimus, rationi; quod vero credimus, debemus auctoritati, dicit Augustinus: sic etiam in operabilibus consuevit accidere, ut pondus auctoritatis inclinet ad actum, præcipue si grave sit, quod præcipit, vel ratio præcepti legis occulta aut cum voluntas informandi per legem, est a legis manuductione remota. Et certe legis divinæ præcepta erant maximi ponderis, & usque adeo latentia, quod in plerisque locis veteris testamenti videbantur expertia rationis. Tanta insuper erat cordium Judaicorum duritia, tanta perfidia, quod necesse fuit pondus auctoritatis adhiberi, quod corda obdurata, & obfirmata confringeret. Et hujus inviolabilis auctoritatis pondus insinuatur, cum divina lex dicitur ab arce Deitatis, id est, a sede Dei, & agni procedere, Ostendit mihi fluvium, procedentem de sede Dei, & agni. Nomen enim Dei secundum formalem nominis impositionem, signat auctoritatis præsidentiam. Dicitur enim Deus Græce secundum Damascenum: ἀπὸ τȣ θέειν αἴθειν, θεᾶσθαι, quod sonat currere, urere, & intueri. Et hoc quidem ex Hebraica veritate manifestius est. Nam quando debebat insinuari inexcogitabilis superexcellentia auctoritatis divinæ essentiæ, quæ nihil est eorum, quæ sunt, ut Dionysius dicit, sed superexistens, & superdea: hoc nomen, Deus, nequaquam communibus litteris scribebatur, sed exarabatur illis caracteribus quæ nomen magnum Dei tetragrammaton efficiunt, ut docent Origenes & Beda. Quod nomen tantæ auctoritatis, tantæque venerationis erat apud Hebræos, quod ipsum nomen ineffabile dicebatur, non quod sensibilibus verbis exprimi non posset, sed quia sensu, & intellectu creaturæ, significatum ejus diffiniri non poterat. Istius sanctissimi nominis significatum incomprehensibile, tria comprehendit, in quibus superexcessiva Dei dignitas omnem auctoritatem excedit, scilicet; primitatem inanteibilem: universitatem illimitabilem, sive potestatem: æquitatem inobliquabilem. Si enim omnipotens Deus, a cujus fonte manat fluvius scripturarum, non haberet primitatem in essendo, & principalitatem in dominando; inciperet utique, tam esse, quam habere. Omne autem, quod incipit, incipit per motum, vel mutationem, ut probatur in physicis: Deus autem est movens immobile omnino, ut vult Philosophus, ergo non incipit, nec esse, nec habere. Habet igitur primitatem omnino imprincipiabilem. Probatur: Omne illud, in cujus substantia admiscetur potentia, secundum id, quod habet de potentia, potest non esse: quia quod potest esse, potest non esse, ut Philosophus probat, & Damascenus: Deus autem

Hieron. in Matt. c. 23 — Gen. 8 — l. 2 Top. c. 5 — lib. 2 Reti — Ric. parte 1 lib. 1 de trin. c. 1 & 4 — Aug. t. 1 de vera relig. c. 24

Apoc. 22 — Dam. lib. 1 ort. fidei c. 12 — De divin. nomin. c. 1 — Orig. in l. Num. c. 13 hom. 14 in prin. — Beda in Exo. c. 48 tom. 4 — Arist. 8 Physicorum tex. 1 & seq. — 12 Metaph. tex. 30 — Dam. lib. 1 fid. or. c. 8 sub fi.

Arist. 3 Physic. tex. 16 & seq. autem non potest non esse: In Deo A igitur non est potentia ad esse; non igitur incipit esse, nec per motum, nec per mutationem, quia motus est actus entis in potentia, secundum quod hujusmodi. Hinc est, quod propheta David, Spiritu sancto afflatus, videns in Deo auctoritatem inviolabilem, propter primitatem imprincipiabilem, dicebat: Deus, qui dominatur in virtute sua in æternum. *Psal 65* Si enim essentia & virtus ab essentia fluens, comparantur ad idem principium, & ad eamdem causam, quia quod est causa essentiæ, est causa virtutis, & quod est causa virtutis, est etiam essentiæ, ut dicit Damascenus, & Philosophus: consequens B est, ut qui dominatur virtute sua, & non aliena, sit etiam virtute sua. *Arist. 12 Met. te. 28* Propterea frequentissime in Scriptura ad insinuandam Dei primitatem, dicitur: Deus Deorum, Rex Regum, Dominus dominantium. *Deut. 10* Includit etiam nomen Dei, non tantum primitatem imprincipiabilem, verum etiam potestatem, sive universalitatem illimitabilem, per quam evidens efficitur inviolabilis divinæ majestatis auctoritas. *1 Tim. 6 Apoc. 19* Hæc autem Dei potestas est illimitabilis, & incoarctabilis. Incoarctabilis quidem, quia universitatem creatorum includit; Illimitabilis vero, quia terminum durationis excludit. Nam in Judith legitur: Deus cœlorum, Creator aqua- C rum, & Dominus universæ creaturæ, quantum ad universitatis subjectorum inclusionem. *Judit. 9* Et in Exodo: Dominus regnabit in æternum, & ultra, quantum ad termini durationis exclusionem. *Exod. 10* Cum enim in omnibus agentibus hoc sit universaliter verum, quod quanto agens perfectius habet formam, qua agit, tanto ipsum est potentius in agendo: ut quanto aliquid est calidius, tanto potentius est in calefaciendo, & si calor esset infinitus in calido, haberet utique calidum potentiam infinitam ad calefaciendum; Ex quo divina essentia, per quam intelligimus DEUM agere, est infinita, necesse est, potentiam esse infinitam. Omnes Philosophi attribuerunt infinitum principio, ut dicit Aristoteles. *Arist. 5 Physic. tex. 25*

Comprehendit tertio incomprehensibile nomen Dei inobliquabilem æquitatem, per quam ostenditur immobilis, & inflexibilis divinæ auctoritatis justitia. Si enim formali probatione Deus est veritas per essentiam, ut in Joanne dicitur: Ego sum via, veritas & vita: *Joan. 14* & nomina in abstracto essentiam significantia dicant impossibilitatem permixtionis oppositorum: nihil est convenientius, quam ut rectitudo divinæ justitiæ reprehendi non possit. Fovet autem divina justitia & approbat bona: delet & reprobat mala, secundum quod Moyses testatur. Deus magne, misericors & clemens, patiens & multæ miserationis, & verax, qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatem, & scelera, atque peccata; nullus apud te per se innocens est. *Exod. 34* Et in libro Sapientiæ. Cum justus sis, juste omnia disponis, virtus enim tua justitiæ initium est. *Sap. 12* Has excellentissimas auctoritatis conditiones, soli Deo proprias succincto & subtili sermone complectitur. Dionysius sic inquiens: Dominatio Dei non subditorum excellentia tantum est, sed bonorum & optimorum perfectissima, & omnimoda possessio, vera & immutabilis firmitas. *De div. nomin. c. 12* Vera & immutabilis firmitas, arguit æquitatem inobliquabilem: omnimoda possessio, universalitatem illimitabilem: perfectissima vero dominatio, primitatem imprincipiabilem. De his conditionibus Moyses ait: En Domini Dei tui cœlum est, & cœlum cœli, terra & omnia, quæ in ea sunt; ecce potestas universalis. *Deut. 10* Dominus Deus noster, ipse est Deus Deorum, & Dominus dominantium; ecce imprincipiabilis primitas. Qui personam non accipit, nec munera; ecce inobliquabilis æquitas. Ex jam dictis elucet inviolabilis divinæ majestatis auctoritas. Nam virtus auctoris, & pon-

pondus auctoritatis semper æquantur. Unde divina auctoritas, vendicat sibi infinitam absolutionem, & absolutam infinitatem. Propter quod dicit Augustinus: Major est divinæ legis auctoritas, quam humani ingenii perspicacitas: cum tamen anima rationalis capax sit infiniti objective, non tantum in affectu per dilectionem, sed etiam in aspectu per apprehensionem. Quamvis autem lex omnis ordinata causam efficientem & exemplarem habeat Deum, qui est ars plena omnium rationum viventium, ut dicit Augustinus, (nam æterna & summa lex est, a qua omnis lex inferior, quæ justitiam habet, emanat, ut docet idem Augustinus: Et secundum illud: Per me reges regnant, & legum conditores justa decernunt) lex tamen sacræ scripturæ peculiarissimo nomine, & prærogativa specialissima, dicitur procedere de sede Dei. Ostendit, *inquit*, mihi fluvium procedentem de sede Dei. Est enim per verbum increatum edita, & instituta: per Verbum inspiratum recitata: per Verbum incarnatum consummata: per Verbum auctenticatum promulgata. Dicitur enim Verbum Dei, verbum Verbi incarnati: Verbum veritatis & sapientiæ: Verbum virtutis & potentiæ; Verbum vitæ, & Verbum gratiæ? Cum enim lex humana sit constitutio populi, qua majores natu sanxerunt simul cum plebibus aliquid, secundum Isidorum; legem Scripturæ sacræ, sapientia Dei solius instituit, nihilo adinventionis humanæ permixto, populi tantum Hebraici de suscipienda lege requisito consensu, ipsius legis imponendæ non expressis articulis, ut patet in Exodo. Et quod plus est, lex Mosaica quoad principaliorem ejus partem a Deo per Angelicum ministerium, toti populo sensibilibus verbis expressa, donec ad vocem Domini territus populus rogaret, ut ab ore Moysi residuum legis audiret, secundum quod patet in Exodo. Quæ tandem ob perpe-

Aug. t. 3 in Gen. l. 2 c. 5 in fine

Tom. 3 l. 6 de tr. c. 10 prope med.

To. 1 l. 1 de l. arb. c. 5 sub finem.

Prov. 8

Apoc. 22

Eccl. 1
Heb. 1
Joan. 1
Luc. 4

L. 5 etym. c. 10

Exod. 19

Exod. 20 31 & 34

A tuitatem memoriæ in tabulis lapideis legitur fuisse conscripta digito Dei vivi. Fuit tertio, verbo virtutis, signis & prodigiis confirmata. Signis legem præcedentibus, legem concomitantibus, legem subsequentibus. Signa legem præcedentia, præsagiebant legis approbationem; signa legem concomitantia sanciebant legis institutionem: signa legem subsequentia, conferebant legis institutæ, & approbatæ promulgationem, sicut habetur in Exodo diffuse per totum: Fuit quarto per Verbum incarnatum consummata, & verbo Verbi incarnati promulgata, in consummatione plenitudinis temporum, B Christo moralia legis, exequente, judicialia temperante, cæremonialium veritatem exhibente, figuralium veritatem elucidante: Et hoc quando misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret. Similem namque non habens in legislatoribus Deus, supra debitum se legi sponte subdidit, non tantum quantum ad moralium præceptorum executionem, verum etiam ad quorumdam figuralium susceptionem. Circumcisionem namque suscepit, & secundum legem Moysi, cum typico sacrificio præsentatus fuit in templo. Et quamvis legamus in C veteribus historiis, quosdam legibus se propriis subdidisse, ut ad institutæ legis observantiam subditos vinculo fortiori constringerent, cum tamen de lege communi constiterit, legislatores & principes, non esse legibus propriis de necessitate subjectos: hoc tamen nullo modo, facto Christi comparabile est. Quia illi delinquere poterant, ac per hoc correctione legis egebant, & honestum est, ut lator legis præ ceteris secundum leges vivat: Christus autem qui legi sese subdidit, in Deitate summe bonus, in humanitate, secundum capacitatem creaturæ, summe perfectus, nec ad malum poterat declinare, nec secundum virtutum intentionem, quo ad se ipsum,

Ad Gal. 4
Job 36

Luc. 2

Aug. t. 5 l. 5 c. 17 de civ. Dei 25 q. 1 c. 18 9 His ita.

25 q. 1 c. 2

in gratiæ bono proficere. Propter quod regimine nullius legis egebat, unitum sibi personaliter habens jus divinum, vel legis æternæ, & jus naturale virtutum omnium ultima completione firmatum. Aliter autem Christus moralia legis implevit, consilia perfectionis addendo, & supplendo, quæ non exprimebantur in lege scilicet paupertatis, castitatis, &c. Qualiter autem Christus judicialia temperaverit, & per consequens amplioris charitatis ostensione perfecerit, patet in Matthæo ubi de lege talionis faciens mentionem; tam in damno rerum, quam corporum, docet non vinci a malo, sed vincere in bono malum. Cæremonialia & figuralia Christus adimplevit evacuando, & evacuavit adimplendo, quando significati sui veritatem exhibuit, & abscondita produxit in lucem. Propter quod dicit Augustinus: Verum Dei Verbum, omnia gentis illius promissa, omnes prophetiæ, sacerdotia, sacrificia, & cuncta omnino sacramenta sonuerunt. Venit Christus, & adimpleta sunt omnia. Et idem ait; Hoc sacramentum, hic sacerdos, hoc sacrificium, hic Deus, antequam missus veniret factus ex fœmina, &c. similitudines hujus fuerunt. De omnibus his modis legis adimpletionis, & consummationis a Christo factæ, loquitur idem Salvator, in Matthæo, dicens: Non veni legem solvere, sed adimplere. Ibi enim lex accipitur pro omnibus, quæ in veteri testamento contenta sunt: ut Origenes dicit. Verissime ergo fluvius sacræ scripturæ dicitur procedere de sede Dei. Unde Rabanus: Hæc, *inquit*, sola est, quæ vocatur lex Dei. Quæ enim sunt præter illam, opera sunt humanarum adinventionum. Sic ergo describitur origo scripturæ sub metaphora rerum eminentissimarum, propter altitudinem dignitatis, cujus est inattingibilis altitudo, propter auctoritatem inviolabilem, ex qua miro modo commendatur efficiens. Secundo transsumitur scripturæ sacræ materia sub metaphora rerum affluentissimarum, propter plenitudinem bonitatis. Est enim ejus inexhaustibilis plenitudo, propter profunditatem imperscrutabilem. Unde & fluvius aquæ vivæ dicitur: Ostendit, *inquit*, mihi Dominus fluvium, &c. Licet autem abyssalis profunditas sanctarum scripturarum nobis inscrutabilis sit, dispensative tamen a Spiritu sancto actum est, ut in fluviis scripturarum agnus peditet, & elephas natet, secundum Gregorium. Est autem iste fluvius voluptuosissimus, propter dulcores suavissimarum delectationum: luminosissimus, propter fulgores limpidissimarum speculationum: ignitissimus, propter fervores ardentissimarum inflammationum: impetuosissimus, propter vigores sublimissimarum elevationum. Et hinc est, quod in scriptura dicitur: Fluvius voluptatis, fluvius veritatis, fluvius charitatis, seu igneus, & fluvius rapidus. Econtra fluvius mundanæ scientiæ est fluvius torridus, exsiccans flumina gratiarum: fluvius turbidus, obfuscans splendores intellectuum: fluvius tepidus, tepefaciens amores affectuum: fluvius turgidus, tumefaciens expressiones affatuum. Quam mulcebres & quam dulces suavitates hic fluvius effluat, docet Cassiodorus, sic inquiens: Intuemini sodales egregii, quam mirabilis, quam dulcis sit sapor divinarum scripturarum, desiderium ad cœlestia semper erigens, satietas sine fine, esuries gloriosa bonorum. Quid enim in illis litteris suavitatis, pariter & utilitatis non invenietis, si intendatis in eis purissimo lumine veritatis? Modo si quidem charitatem Dei, & proximi monet: modo, ut sæculi peritura contemnas, insinuat: modo, ut illam patriam recorderis, in qua es perpetuo mansurus, infundit: Patientiam prædicat, spem tribuit, humilitatem proficuam laudat, superbiam semper ruinosam accusat, modo eleemosynas creberrime fieri persuadet. Quot sunt

ibi-

Margin notes: *Mat. 5* — *Aug. t. 2 epist. 3 ad Volus.* — *Idem t. 3 lib. 4 de Trin. c. 7* — *Mat. 5* — *In l. Num. c. 18 ho. 2* — *Rabanus* — *Apoc. 22* — *In Ep. ded. lib. Mor. ad Leand. cap. 4* — *Cassiod. l. de div. lection. c. 16*

ibi verba, tot præmia: Hæc Cassiodorus.

Hic est ille fluvius, qui egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum Paradisum, & fidelis animæ & militantis Ecclesiæ: qui inde dividitur in quatuor capita, scilicet rivos historiarum, anagogiarum, allegoriarum, & tropologiarum. Rivi historiarum, retrahunt animam a terrestribus: rivi anagogiarum, refovent animam in cœlestibus; rivi allegoriarum dirigunt animam in credendis, seu credibilibus: rivi tropologiarum, ordinant animam in agendis, seu agibilibus, ita ut verissime dictum sit per Ecclesiasticum: Benedictio illius, *scilicet sacræ scripturæ*, quasi fluvius inundabit. Hæc est mensa æternarum epularum. Ubi si quæras, quis cibus? Panis habens in se omne delectamentum, & omnis saporis suavitatem. Si quæras, quis potus? Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Hic est hortus plantationis divinæ. Rigabo hortum plantationis meæ, & inebriabo partus mei fructum. Propter quod Dionysius scribens ad Titum dicit: Scriptura sacra alimentum perfectum est eorum, quæ aluntur, indigentiam adimplens, infirmum curans, reflorere faciens, & renovans bonum, affectum donans, a tristitia liberans, & lætitiam largiens. Est etiam fluvius sanctarum scripturarum tam luminosus & fulgidus, ut contentivus sit clarissimarum speculationum. Quod admirans Augustinus; Quam certa, *dicit ipse* & quam speciosa omnium rerum scientia, ubi Dei sapientia de ipso suo fonte potatur. In scriptura enim vir sapiens, profunda fluviorum perscrutatur, & abscondita producit in lucem. Huic scientiæ, nullam scientiam aliam esse comparabilem ostendit Augustinus, scribens ad Volusianum, dicens: Tanta est Christianarum profunditas litterarum, ut in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia, usque ad decrepitam senectutem, maximo otio, summo studio, meliori ingenio conarer addiscere: non quod ad ea, quæ necessaria sunt saluti, tanta in eis perveniatur difficultate: sed cum quisque ibi fidem tenuerit, sine qua pie recteque non vivitur, tam multa, tamque multiplicibus mysteriorum umbraculis opacata, intelligenda proficientibus restant: tantaque non solum in verbis, quibus ista dicta sunt, verumetiam in rebus, quæ intelligendæ sunt, latet altitudo sapientiæ, ut annosissimis, acutissimis, & fragrantissimis cupiditate discendi, hoc contingat, quod ejusdem scripturæ quodam loco habetur; Cum consummaverit homo, tunc incipiet. Iste est enim fons parvus, qui crevit in fluvium, & in lucem, solemque conversus est, & in aquas plurimas redundavit. Unde Gregorius super Ezechielem, ait: Sacra eloquia visioni maris simillima narrantur, quia in eis sunt magna volumina sententiarum, & cumuli sensuum. Nisi enim eam similem mari Propheta cerneret, non diceret: Repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes. Et Augustinus: Quanto minor est auri, argenti, vestisque copia, quam de Ægypto secum ille Populus abstulit, comparatione divitiarum, quas postea in Hierusalem consecutus est, quæ maxime in Rege Salomone ostenduntur: tanta fit, cuncta scientia, quæ quidem est utilis, collecta de libris gentilium, si divinarum scripturarum scientiæ comparetur. Est etiam fluvius sacrarum scripturarum, fluvius ignitissimus, propter fervores ardentissimarum inflammationum. Unde & dicitur fluvius charitatis. Hunc fluvium viderat Daniel egredi a facie Domini, cum dicebat: Fluvius ignis rapidusque egrediebatur a facie ejus, id est, antiqui dierum. Hujus fluvii finis est amor divinus: quia finis præcepti est charitas, dicit Apostolus. Unde Augustinus libro de doctrina Christiana, non præcipit, *inquit*, Scriptura, nisi charitatem, nec culpat, nisi cu-

Gen. 2 Scriptura in quatuor rivos divisa. *Eccl. 39* *Sap. 16* *Psal. 35* *Eccl. 24* *Dion. ep. ad Titum paulo post med.* *Aug. de civ. Dei t. 5 lib. 22 29* *Job 28* *Aug. t. 2 ep. 3 non proc. a pr.* *Eccli. 18* *Esther 10* *Lib. 1 hom. 6 prope med.* *Isai. 11* *Lib. de doctr. Chri. c. 41 sub fi. lib.* *Exod. 3 & 12* *3 Reg. 10* *Dan. 7* *1 Tim.* *Aug. de doctr. Chr. lib. 3 c.*

piditatem. Ad istum charitatis paradisum nos excitat Damascenus, sic inquiens. Pulsemus in Paradiso scripturarum, qui odoriferus est dulcissimus, & speciosissimus: qui intellectualium volucrum cantibus amœnissimus, circumsonat aures nostras, qui tangit corda nostra, & mentem nostram contristatam consolatur, sicut columba deargentata, cujus posteriora in pallore auri. Est etiam fluvius impetuosissimus, propter vigores sublimissimarum elevationum. De quo fluvio dicit Job; Fluvius subvertit fundamentum eorum; Fluminis impetus, &c. Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetum de Libano. Quam torridi, & quam tepidi, quam turbidi, & quam turgidi sint fluvii arescentes, mundanarum scientiarum, liquet ex eo, quod Hugo libr. Didascalicon, dividit prima divisione scientias, in scientias sacras, & scientias ethnicas. Scientia Ethnica, in scientiam superstitiosam, & illicitam, & scientiam licitam. Scientiarum superstitiosarum, quales sunt magicæ, alia est Pyromantia, alia Hydromantia, alia Aeromantia, alia Geomantia, & id genus reliquæ. Quarum scientiarum professores nefandi, anathematizati, & excommunicati a jure canonico, & a Judice Deo, sunt instrumenta diaboli, demergentes, & animas suas, & animas proximorum in barathrum infernale; eo quod perquirant auguriis, auspiciis, & profanis sortilegiis ea, quæ contraria sunt, & divinis præceptis, & divinis consiliis. Istarum quatuor non scientiarum, sed insaniarum, fluvii infernales sunt. Styx, Lethe, Cocytus, Phlegeton. Styx, odium: Lethe, oblivio: Phlegeton, ardens: Cocytus, luctus. Et illæ insaniæ ducunt in oblivionem divinorum beneficiorum, & præceptorum, in ardores prurientium concupiscentiarum, in algores odiorum, & in luctus æternorum suppliciorum. Scientiarum autem Ethnicarum licitarum, alia Logica, alia Physica, alia Ethica,

Dam. lib. 4 fid. ort. c. 18

Psal. 67

Job 22

Ps. 45

Cant. 4

Hugo de S. Vict.

Damnatam Magicas scientias

Exod. 22 Lev. 20 De sort. c. 2 c. 3 26 q. 1 2 3 4 5

A secundum Hieronymum, & secundum Augustinum ad Volusianum. Scientia logica, cum sit scientia de sermone, alia Grammatica, alia Dialectica, alia Rethorica. Harum duæ absque dubitatione, cum plus sint modi scientiarum, quam scientiæ fundamentaliter faciunt ad intelligentiam divinorum. Tertia vero Rethorica, cum buccis tumentibus, plus est inflatrix intellectum quam illuminatrix. Scientia vero Physica, extenso nomine, alia est Metaphysica, alia Mathematica, alia naturalis. Scientia Metaphysica cum consideratione quidditatum nudissimarum, & abstractissimarum, ac per hoc insipidissimarum, B nullum saporem dat affectui. Scientia vero Mathematica cum consideratione magnitudinum, quæ abstrahunt a materia, & a motu, nec sensum devotionis, nec motum bonæ operationis dat affectui. Scientia vero naturalis, quæ motum concernit, & materiam, & sua obscuritate obfuscat intellectum, & propter dubietatem causarum naturalium pene in omnibus naturalibus contristat affectum. Unde & Aristoteles harum scientiarum, vel inventor, vel professor, præcipuus, propter latentiam causæ fluxus, & refluxus maris in profundum maris, ut de eo legimus, se submersit. Scientia vero Ethica, C alia est monastica, alia œconomica, alia politica. Et istarum scientiarum unus est finis, scilicet beatitudo creata plena miseriis, quæ quidem beatitudo non est status omnium bonorum aggregatione perfectus, sed econtra, est motus omnis viri boni consolatione privatus. Contra istorum unumquemque invehitur Hieremias Propheta. Et nunc quid tibi, *inquit*, vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam? Unde Augustinus de vera religione: Omissis, *ait*, & repudiatis nugis theatricis, & poeticis, divinarum scripturarum consideratione, & tractatione pascamus animum, atque potemus, vanæ curiositatis fame & siti fessum, & æstuantem, & inanibus phantasmatibus

Hieron. c. 8 hom 1 Cant. paulo ante med.

Aug. c. 3 p. 3 non procul a fine

Arist. quid latueris.

Boet. prof. 2 circa pr.

Hier. c. 2

Aug. c. 1 c. 51

bus, tamquam pictis epulis frustra-A refici, satiarique cupientem. Transite, *inquit*, ad me omnes, qui concupiscitis me, & a generationibus meis implemini. Nulla enim scientia mundana adimplere potest animam, quia in eis docetur tantum veritas creata. Omnis autem creatura, vanitati subjecta est. Vanum autem est, quod non confert ad plenitudinem continenti. Et hæc de materia scripturæ sacræ dicta sufficiant.

Eccl. 24

Rom. 8

Comparatur tertio forma sanctarum scripturarum rebus perspicuissimis, propter certitudinem veritatis, & rebus speciosissimis, propter pulchritudinem claritatis. Est enim sacræ scripturæ infallibilis certitudo, propter B processum inconfutabilem. Et incontaminabilis pulchritudo, propter lucem inobfuscabilem. Et hoc notatur cum dicitur: Splendidum tamquam crystallum. Dicitur autem forma, quæ est modus agendi, forma crystallina, quia secundum Isidorum crystallus opposita solis radiis, adeo rapit flammam, ut aridis fungis, vel foliis ignem præbeat: & stylus Spiritus sancti in traditione scripturarum succendit corda torpentia, vel tepentia. Virtus etiam crystalli est contra sitim & ardorem, & stylus scripturarum refocillat corda ardentia. Crystallus insuper trita, & melle potata, lacte replet ubera & stylus Spiritus sancti melle devotionis imbi-C bitus, lacte gratiæ replet mentis ubera, id est intellectum & affectum. Per puritatem autem, & pervietatem crystallinam congrue transumitur forma scripturarũ, quia sicut illa omnem impuritatem excludit, ita forma sacræ Scripturæ omnes reprehensiones elidit, & ipsos reprehensores refellit. Solent autem in Scripturam sacram quatuor genera defectuum homines infelices impingere, scilicet injustitiæ, insipientiæ, inhonestatis, & superfluitatis.

Etym. l. 10 c. 13 in pr. Plin. l. 36 c. 2 nat. hist.

Crystalli proprietas.

De primo errore fuerunt quidam Professores veteris testamenti, secundum quod in Ezechiele scriptum est: Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt: & non est æqua via Domini. Hujus erroris ex lege divina sumebatur occasio, Deo dicente in Exodo: Ego sum Dominus Deus tuus, fortis, & zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, usque in tertiam, & quartam generationem. Propter hæc & similia quidam legem Mosaicam opinantur injustam, & a Deo bono & justo minime datam fuisse, mentiuntur, ut Marcionistæ & Cerdoniani, secundum quod recitat Damasc. Hunc errorem diffuse pertractat August. contra Faustum, & contra Adversarium legis, & Prophetarum. Legis autem justitia, tam in novo, quam in veteri testamento commendatur. In Ecclesiastico quippe scriptum est: Legem mandavit Moyses in præceptis justitiarum. Et in libro Sapientiæ nominatur lex justitiæ. De ipsa etiam dicit Apostolus: Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum. Legis etiam divinæ justitia velut a populi ore probatur per humanarum rerum justitiam, quæ a divina lege derivatur, secundum quod aperte docet Origenes. Adducitur etiam ad hoc idem pro signo, quod non nullæ leges veteris testamenti tanguntur in jure civili, cum tamen leges Romanorum cœperint a Numa Pompilio, qui successerat Romulo, secundum Isid. Hic Romulus mille fere annos fuisse probatur posterior Moyse, ut dicit idem Isidorus. Concordat autem isti sententiæ, quod veterum legum, in quibus multa legi Dei fuere contraria, jam nullus usus est a tempore Constantini Imperatoris Christiani novis incipientibus; & postea per Theodosium Imperatorem etiam Christianissimum, ad ordinem convenientem redactis, secundum quod docet Isidorus. Hæc ergo omnimoda signa sunt, quod jus civile secundum legem divinam reguletur, & ordinetur quamvis adhuc aliqua reperiantur in eo, quæ a jure divino discordent, sicut de usuris, & concubinis, & quibusdam aliis paucis, secundum quod patet in canone: quæ

Ezech. 18

Exod. 20

Dam. lib. de hæret.

Aug. t. 6 l. 14 p. tot. Et eod. t. l. 1 per tot.

Eccl. 24

Sap. 6

Rom. 7

Orig. l. Numer. c. 27

Isid. l. 5 in prin. Ibid. c. 2 in fine.

Lib. 5

quæ omnino, vel abrogata sunt, vel abroganda; quia lex quæ obviat sacræ Scripturæ, & decretis Papę, & moribus bonis, nullius debet esse momenti.

Distin. 10 Lege Imperatorum. Dist. 11 Non licet.

Alii sunt, qui insipientiam in sacram Scripturam impingunt, secundum quod insinuat Apostolus: Judæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. Impingunt autem insipientiam, rei, verbi, & modi. Rei, quoniam de rebus humilibus videtur agere, utpote de jugulatione pecorum, de lepra domorum, vel vestium, de contextione genealogiarum, & quibusdam aliis, quæ parum, aut nihil ad sapientiam animi, vel bonitatem conferre videntur, cum tam ars, quam virtus, consistant circa arduum, & difficile. Talem se fuisse confitetur Augustinus ante suam plenam conversionem ad CHRISTUM dicens; Itaque institui animum intendere in Scripturas sacras, ut viderem, quales essent. Et ecce, video rem non compertam superbis, neque nudatam pueris, sed incessu humilem, successu excelsam, & velatam mysteriis. Et non erant ego talis, ut intrare possem in eam, aut cervicem inclinare ad ejus gressus. Non enim, sicut modo loquor, ita sensi, cum attendi ad illam scripturam. Sed visa est mihi indigna, quam dignitati Tullianæ compararem, tumor enim meus refugiebat modum illius, & acies mea non penetrabat interiora ejus. Veruntamen illa erat, quæ cresceret cum parvulis, sed ego dedignabar esse parvulus. Simplicitatis, & insipientiæ verbi, lex divina frequenter arguitur, sed ab illis, qui post quarumdam litterarum sæcularium verbosam potius, quam fructuosam eloquentiam, ad sacram scripturam recenter accedunt, secundum quod de seipso beatus Hieronym. scribit ad Eustochium dicens: Itaque miser ego lecturus Tullium, jejunabam, & post noctium crebras vigilias, post lacrymas, quas mihi præteritorum recordatio peccatorum ex imis visceribus

1 Cor. 1

Lev. 5 Ibid. 14

Tom. 1 l. 3 conf. c. 5

Hier. t. 1 ep. 22 de custodia virg. ad Eust. post med.

A eruebat, Plautus sumebatur in manus. Si quando in memetipsum conversus, Prophetas legere cœpissem, sermo horrebat incultus: & quia lumen cæcis oculis non videbam, non oculorum putabam culpam esse, sed solis.

Modum autem tractandi, quo sacra Scriptura contexitur, reprehendunt indocti, secundum Rabanum. Procedit enim narrando, præcipiendo, prohibendo, comminando, promittendo: qui modus potius ad legem pertinet, quam ad artem, quæ procedit per modum quæstionis, responsionis, oppositionis, solutionis, nunc diffiniens, nunc dividens, nunc B arguens, nunc concludens. Erroris primi & tertii destructio est, quia scriptura sacra est de DEO, tamquam de subiecto nobilissimo & arduissimo, unde Theologia dicitur. Destruitur etiam per hoc, quod omne genus veritatis & sapientiæ in scriptura sacra reperire contingit, secundum August. Ait enim sic. Quidquid homo extra sacram Scripturam didicerit, si noxium est, ibi damnatur: si utile est ibi invenitur. Et cum ibi quis invenerit omnia, quæ utiliter alibi didicerit, multa abundantius ibi inveniet ea, quæ nusquam omnino alibi, sed illarum tantummodo scripturarum mirabili altitudine, & mirabili C humilitate discuntur. Idem etiam ait, quod in ipsa omnis Philosophia reperitur, Logica, Physica, Ethica. Isidorus etiam de libris exemplificat, in quibus specialiter prædicta tractantur, dicens: In his tribus generibus Philosophiæ Logicæ, Physicæ, Ethicæ, etiam eloquia divina consistunt. Nam aut de natura disputari solet, ut in Genesi & Ecclesiaste, aut quantum ad rerum naturalium generationem, & corruptionem, & alterationem: aut de moribus ut in Proverbiis, & in omnibus Sapientialibus libris: aut de Logica, pro qua nostri Theologiam sibi vendicant, ut in Canticis, & Evangeliis. Cassiodorus super Psalmos ad veritates in speciali descendit, ostendens,

Rabanus

Tom. 3 l. 2 de doct. Chr. c. 41 in fin.

Aug. t. 2 post 3 non proc. a fin.

Isid. Etym. l. 2 c. 24

Cassiod. in ps. 95 in fin.

dens, ex quibus locis scripturarum sacrarum Philosophi, veritates libris suis insertas acceperunt, nunc de Topicis Aristotelis, nunc de Geometria Euclidis, nunc de aliis Philosophis faciens mentionem. Unde libro de sacræ Scripturæ institutione, sic dicit: Constat quidem in origine spiritalis sapientiæ, scilicet Scripturæ sacræ, aut disciplinarum, aut artium, liberalium initia, seu indicia fuisse seminata, quæ postea doctores sæcularium litterarum ad suas litteras prudentissime transtulerunt. Quod apto loco in expositione Psalterii fortasse probabimus. Recte ergo dicitur in Ecclesiastico: In omni sapientia dispositio legis. Et non immerito, quia in dispositione Angelorum data est. De libro Job sic dicit Hieronymus, quod hic liber omnes leges dialecticæ, propositione, assumptione, confirmatione, conclusione determinat. Cujus verbi Cassiodorus, ubi prius faciens mentionem, sic ait: Si ita est, imo, quia aliter esse non potest, quod tanti viri probat auctoritas, ubi sunt, qui dicunt artem dialecticam a scripturis sanctissimis non cœpisse? Contra istos loquitur Basilius: Nullus argumentationem illorum, qui de cœlo disputant, disputationi spiritualium velit conferre sermonum. Quantum enim caste viventium mulierum pulchritudo, meretriciæ formositati præponitur, tantum noster sermo dignoscitur prælatus esse illorum doctrinæ. Unde in libro sapientiæ dicitur: Candor est lucis æternæ, &c.

Idem in proœ. paulo post med.

Eccl. 19
Act. 7

Tom. 3 ep. 103 ad Paulinum.

Cassiod. de div. lect. c. 6

In Hexaëmeron. ho. 3 post med.

Sap. 7

Contra secundos scripturarum arguentes, de simplicitate dicendi, & defectu eloquentiæ, loquitur Augustinus: Ubi litterarum sacrarum auctores intelligo, non solum nihil eis sapientius, verum etiam nihil eloquentius mihi videri potest. Et audeo dicere, omnes qui recte intelligunt, quod illi loquuntur, simul intelligere non aliter eos loqui debuisse. Sicut enim est quædam eloquentia, quæ magis ætatem juvenilem decet, est quæ senilem, nec jamdicenda est eloquentia, si personæ non congruat eloquentis: ita est quædam, quæ viros summa auctoritate dignissimos, planeque divinos decet. Hac illi locuti sunt, nec ipsos decet alia, nec alios ipsa. *Et paulo infra*: Possem quidem, si vacaret, omnes virtutes, & ornamenta eloquentiæ, de quibus inflantur isti, qui linguam suam auctorum nostrorum linguæ non magnitudine, sed rumore præponunt, in litteris divinis ostendere.

To. 3 l. 4 de doctrina Christ. c. 6

Tertium genus maculæ, quod in sacram scripturam impingunt, est inhonestas, secundum quod patet per Augustinum. Dicebat enim Faustus, quod Hebræorum scriptores tamquam lepram aut scabiem, abominanda, & turpissima præcepta, scil. verbis Dei, commiscebant in lege. Et est erroris hujus occasio, quod tam de corporalibus immunditiis, quam spiritualibus, mentio fit in lege divina. Hunc errorem tangit Radulphus, nobilis expositor super Leviticum, ubi de prædictis immunditiis diffuse tractatur, sic inquiens: Multi, cum in scripturis talia reperiunt, abominantur, avertunt auditum: & pene, si audiant, legem divinam, quod in ea, talia scripta sint, reprehendere nituntur. Contra quos idem alibi invehitur: Nos temeraria præsumptione arguimus lucem, quæ nos ipsos nobis ostendit: arguimus verbum Dei, quod sine suo vitio vitia nostra reprehendit. Quid agis humana superbia? tantæ sunt sordes tuæ, in has fæces devoluta es, ut sermo Dei, qui curam tui suscepit, non aliter tibi subvenire posset, nisi in stercora tua quodammodo manus mitteret, & ut tibi sordes detrahat, si dici fas est, ipse contraheret. Sicut tamen radius solis incontaminatus cloacas penetrat: sic stylus Spiritus sancti attingit ubique propter sui munditiam, & nihil inquinatum incurrit in illum. *Et subdit*: Scriptura sacra quasi tibi potio temperata est. Si ejus amaritudo palatum tuum contristat, quid accusas medicum? *Et paulo post*: Deus enim ma-

To. 6 l. 22 c. 2 contra Faust.

Rad. Flav. in Lev. l. 13 c. 4 prope fin.

In Lev. l. 14 c. 6 prope med.

magnus medicus, magnum suscepit ægrotum, universum genus humanum. Huic languido, quia diversi sunt mores, variæ ægritudines, varias etiam in verbo suo temperavit confectiones. Quod non prodest tibi, prodest alteri. Neque enim tuum tantummodo in Scriptura sacra agitur negotium. Omnium est ibi salus reposita. Si igitur sentis te talem non esse qualem scriptura describit, gratias age Deo, qui a talibus te servavit. Aliis tamen adhuc languentibus, ne velis subtrahi medicinam. Omnia ergo, quæ in volumine legis invenis, comede, secundum quod in Ezechiele scriptum est. Nil ducas spernendum, nil æstimes abiiciendum. ex hoc enim, quod sacra scriptura detestando narrat enormia, non solum non vituperari, verum etiam extolli meretur, secundum Augustinum, qui de speculo, & luce idem ponit ad exemplum, sic dicens: Peccatum Lot, cui perhibitum est, antequam peccaret, justitiæ testimonium: non modo non decolorat divinitatem Dei, vel scripturæ illius veritatem; verum etiam laudandum, diligendumque commendat, quod tamquam speculi fidelis nitor admotarum sibi personarum, non solum quæ pulchra, atque integra, sed etiam, quæ deformia sint, atque vitiosa, indicat. *Et mox:* Numquid cujusquam membra distorta depravant lucem, quæ cuncta demonstrat? sic nec cujuspiam malefacta, malam scripturam faciunt, qua prodente, legentibus innotescunt. Verumtamen non semper, cum turpium facit mentionem, verbis utitur manifeste turpibus; sed juxta periphrasim loqui consuevit, quæ figura, circuitu, & circum locutione verborum fœditatem evitat, secundum Isidorum. Unde & Rabanus sic ait: Loquela Hebræa vocata fuit loquela sanctitatis; illud autem non putes, quod fuerit, propter electionem nostram, sed recte vocatum fuit hoc linguagium. In ipso namque non invenies nomen unum proprium A fornicationis, nec invenies nomen impositum alicui membro, quod turpe est, nominare: sed loquitur de eis per verba transumpta, & accommodata. Merito ergo vocatur lex disciplinæ in Ecclesiastico: ac sanctissima, & gravissima in Machabæis.

Ezech. 3

Tom. 6 l. 22 c. 60 61 contra Faust.

Etym. l. 1 20 de Tropis

Rabanus.

Eccl. 45

2 Mach. cap. 6

Tertius error circa modum procedendi, destruitur a Cassiodoro super Psalmos in principio: Scriptura multis modis genera suæ locutionis exercet, definitionibus succincta, schematibus decora, verborum proprietate signata, syllogismorum complexionibus expedita, disciplinis irrutilans. Hæc proprie relucent in B scriptura & ab aliis sanctis usurpantur, ut cunctis appareat prius ad exprimendam veritatem, justis mentibus datum, quod postea gentiles humanæ sapientiæ aptandum putaverunt. Unde Isidorus dicit, quod Apostolus sæpe proponit, assumit, confirmat, atque concludit. Sed præter illum modum tractandi scientialem, habet scriptura modum sibi proprium: quem beatus Gregorius eleganter describit, sic inquiens: Quamvis omnem scientiam atque doctrinam scriptura sacra absque ulla comparatione transcendat, ut taceam, quod vera prædicat, quod ad cœlestem patriam vocat, quod a terrenis desideriis ad superna amplectenda cor legentis immutat, quod C dictis obscurioribus exercet fortes, & parvulis humili sermone blanditur; quod nec sic clausa, ut pavesci debeat, nec sic aperta, ut vilescat: quod usu fastidium tollit, quod legentis animum humilibus verbis adjuvat, sublimibus sensibus levat: quod aliquo modo cum legentibus crescit, quod a rudibus lectoribus semper quasi vetus recognoscitur, & tamen doctis semper nova reperitur. Ut ergo de rerum pondere taceam, scientias tamen omnes atque doctrinas, ipso etiam locutionis suæ more transcendit, quia uno eodemque sermone, dum narrat textum, prodit mysterium, & sic scit præterita dicere, ut

Cassiod. in Ps. c. 15 pro.

Etym. l. 1 c. 9

Lib. 20 Moral. c. 1

ut eo ipso noverit futura prædicare. Propterea dicit Augustinus, quod sacra scriptura sic loquitur ut altitudine sua superbos irrideat, profunditate attentos terreat, veritate magnos pascat, affabilitate parvulos nutriat.

2 Gen. l. 5. 3 in fin.

Quartus defectus, quem errantes in scripturam solent impingere, est superfluitas. Dicunt enim, quod genealogias superfluas texit, & historias productas ponit, & multa inutiliter repetit. Hunc errorem tangit, & reprobat Rabanus, dicens: Verba quædam de arcanis legis sunt, in quibus erraverunt multi. Hæc autem sunt historiæ, & narrationes, quæ repetuntur in lege, & rememoratio generationum filiorum Noe. *Et subiungit in fine capitis*: Sed scito cujuscumque rei rationem non advertis in lege, res illa causam habet fortem, secundum quod dixerunt sapientes, non est aliquid frustra in nobis, id est in sapientia tradita nobis, quod si frustra est, ex nobis est, id est, ex defectu scientiæ nostræ. Nam injustis sacra scriptura videtur injusta, insipientibus stulta, obscœnis immunda, vanis superflua. Sic econtra, sapientibus videtur omnis sapientiæ contentiva. Propter quod Gregorius comparat eam mannæ. Quod vero aliena sit a scriptura superfluitas omnis, manifestum est testimonio Salvatoris, cum dicit: Amen quippe dico vobis, jota unum, aut unus apex non præteribit a lege, donec omnia fiant, &c. Non solum ergo minima littera jota superfluit, sed nec littera minor apex, qui litterarum ambiguitatem distinguit: quanto magis nulla Scripturæ sacræ syllaba, vel dictio, vel sententia superfluere potest. Propter quod de libris illis, qui maxime videntur narrare superflua, dicit Hieronymus: In Levitico singula sacrificia, imo singulæ syllabæ, & vestes Aaron, & totus ordo Leviticus spirant cœlestia sacramenta. Numeri vero nonne totius Arithmeticæ mysteria continent? Liber Paralipomenon tantus est, quod sine eo scientiam scripturarum siquis voluerit sibi arrogare, seipsum irrideat. Per singula quoque nomina, juncturasque verborum, & prætermissæ in libris Regum narrantur historiæ, & innumerabiles explicantur Evangelii quæstiones. Unde Cassiodorus: In Scripturis sanctis nimietas non arguitur, sed magis importunitas crebra laudatur. Et merito quia quanto notitia rerum salutarium plus discitur, tanto amplius credentibus atque operantibus æterna vita præstatur. Præterita sine falsitate describuntur. Præsentia, plusquam videantur, ostenduntur. Futura, quasi perfecta, narrantur. Ubique in eis veritas regnat, ubique divina virtus irradiat, ubique panduntur humano generi profutura.

lib. 17 1 18

Lib. 6 Mor. 9 Matt. 5

Tom. 3 ep. ad Paulinum 103 circa med.

Cassiod. de div. lect. c. 16

Comparatur ergo scripturarum sacrarum origo rebus eminentissimis, propter altitudinem dignitatis. Est enim ejus inattingibilis altitudo, propter auctoritatem inviolabilem. Comparatur scripturarum sacrarum materia rebus affluentissimis, propter plenitudinem bonitatis. Est enim ejus inexhaustibilis plenitudo, propter profunditatem imperscrutabilem. Comparatur scripturarum sacrarum forma, sive modus agendi, rebus perspicuissimis, propter certitudinem veritatis. Est enim ejus infallibilis certitudo, propter processum inconfutabilem. Comparatur scripturarum sacrarum forma, quæ est modus loquendi, rebus speciosissimis, propter pulcritudinem honestatis. Est enim ejus incontaminabilis pulchritudo, propter charitatem inobfuscabilem. Comparatur scripturarum sacrarum finis rebus efficacissimis, propter magnitudinem virtutis. Est enim ejus impretiabilis valetudo, propter fructum inæstimabilem. Et ex utraque parte fluminis lignum vitæ, &c. Comparatur scripturarum sacrarum finis extrinsecus rebus communissimis, propter amplitudinem charitatis. Est enim communissima habitudo, propter communicationem interminabilem. Notatur autem mirabilis

Scriptura sacra comparatio.

Apoc. 22

bilis utilitas, tam in fructu ligni vitæ, quam etiam in numero fructuum. Lignum illud, ex utraque fluminis parte plantatum, CHRISTUS est, qui est finis novi, & veteris testamenti; quia finis legis CHRISTUS est ad justitiam omni credenti. Lignum vitæ legitur plantatum in medio paradisi, in principio Canonis.

Rom 10

Gen. 2

Christus medium septiforme

CHRISTUS autem fuit medium septiforme. Medium essentiæ, quod est de consideratione Metaphysici: medium naturæ, quod est de consideratione Physici: medium distantiæ, quod est de consideratione Mathematici: medium doctrinæ, quod est de consideratione Dialectici: medium modestiæ, quod est de consideratione Ethici: medium justitiæ, quod est de consideratione Politici: medium concordiæ, quod est de consideratione Theologi. Medium essentiæ, est CHRISTUS origine primarium: medium naturæ, virtuali connexione pervalidum: medium distantiæ, centrali infinitate profundum: medium doctrinæ, rationabili manifestatione clarissimum: medium modestiæ, discreta electione præcipuum: medium justitiæ judiciali severitate præcelsum: medium concordiæ, perfecta conciliatione pacatum.

Christus quomodo medium septiforme

Primum medium essentiæ, est Christus æterna generatione: medium naturæ, in Incarnatione: medium distantiæ, in Passione: medium doctrinæ, in Resurrectione: medium modestiæ, in Ascensione: medium justitiæ, in Judicii examine: medium concordiæ, in sempiterna Beatitudine. De isto ligno benedicto, domino JESU CHRISTO, est tota scriptura sub ratione medii septiformis. Nam de Deo, seu verbo incarnando, est vetus testamentum: de Deo incarnato, totum novum testamentum, ita quod in veteri testamento verbum DEI erat medium naturarum uniendarum, scilicet divinæ & humanæ: In novo, est medium naturarum jam unitarum. Sed quo-

A niam in unoquoque prius quod carnale est, deinde quod spirituale: ideo vetus testamentum præmittitur. Verbum DEI in veteri testamento humanandum præfigurabatur, præmonstrabatur, promittebatur, prædocebatur, & prophetabatur. Præsagiebatur figuris, præmonstrabatur exemplis, promittebatur patribus, prędocebatur sapientialibus documentis, prophetabatur oraculis. Idcirco vetus testamentum quadripartitum est, in libros legales, historiales, vel exemplares, prophetales, sapientiales. Præfigurabatur autem Verbum DEI incarnandum, seu humanandum in legalibus figuris remotis,

Veteris Testamenti divisio. Serm. 13 Lum. Eccl. Centiloq. cap. 32 Brevil. c. 2

B remotioribus, remotissimis. In Genesi quidem figuris remotissimis præsagiebatur, ortus, occasus, triumphus, cultus. Ortus in ligno vitæ plantato in medio Paradisi, id est, verbo DEI divinæ & humanæ naturis inserto, in medio militantis Ecclesiæ secundum Glossam. Occasus passionis in Abel: triumphus resurrectionis in Noe: cultus pietatis in Abraham. Augustinus in quodam sermone: Adam dixit illud verbum post soporem: Benedicta filia tu a Domino. In Exodo vero figuris remotioribus præfigurabatur verbum humanandum nasciturum, in Moyse natum occultandum propter Pharaonem (sic Christus propter Herodem)

Gen. 2

Gen. 4 Gen. 6 Gen. 22

Gen. 2

Judith. 13

Exod. 2 Matth. 2

C revelandum, ad populi captivati liberationem populi captivantis interemptionem, liberati instructionem per legem, ut exercitatus in lege veteri, assuefieret ad legem Evangelii. Varietas sacrificiorum libri Levitici secundum Originem unum verum sacrificium, offerendum in fine temporum præmonstrabat, scilicet CHRISTUM, qui est sacerdos, & hostia. Liber vero numerorum, ordinem, & connexionem membrorum Corporis Christi mystici subtilitate mirabili præfigurabat, & ordinem Ecclesiasticæ Hierarchiæ proficiscentis in via, & pervenientis ad patriam. In Deuteronomio, quod est denua legis repetitio, ad

In c. 3 Lev. hom. 3

me-

memoriam reducuntur beneficia Dei omnipotentis, ut altius infigatur memoriæ incarnatio Verbi, quæ est beneficium beneficiorum, ubi de semine Judæ prophetam suscitandum commemorat, sicut Jacob in suis benedictionibus commemorat. Josue Christum, & repræsignat, & nomine, præcipue quantum ad distributionem terræ, quam funiculo distributionis distributurus est CHRISTUS, qui constitutus est a DEO judex vivorum, & mortuorum. Multitudo judicum sibi invicem succedentium, unum verum judicem præsagiebat CHRISTUM, potissime quantum ad triumphum resurrectionis. Nam Samson maximus judicum, primo clausus, & obsessus a Philistæis, qui nocte media victis hostibus, portas confregit, figurat Christum, qui nocte media, cum descendisset in infernum, liberatis patribus, portas inferni confregit; cujus etiam incontaminata mater & virgo, significabatur in vellere Gedeonis.

Gen. 49
Psal. 77
Act. 10
Judic. 16
Jud. 6
Ruth 4

Copula maritalis Booz Israelitæ, & Ruth alienigenæ, signat conjunctionem CHRISTI, & Ecclesiæ, de gentibus, quam discalceatus ille contempserat. Liber Regum illum significat, in cujus femore scriptum erat: Rex regum, & dominus dominantium. Qui cum sit Rex & Sacerdos in primo libro præsignatur, ut evacuaturus sacerdotium legale in depositione, seu extinctione Heli, & substituturus sacerdotium novum in substitutione Samuelis, qui non fuit de stirpe Aaron, translaturus etiam regnum ab Israel in reprobatione Saulis, & confirmatione David. In libro secundo promittitur Christus de semine Davidico nasciturus. In tertio libro in figura pacifici Salomonis, præfiguratur CHRISTUS, qui est pax nostra, qui fecit utraque unum: cujus etiam corporis mystici typus, fuit materiale Templum Salomonis. In quarto libro Regum præfiguratur Christus, ut evacuaturus omnem gentilitatis ritum, in interemptione pseudoprophetarum per Eliam, & ut suscitaturus mortuos in Elisæo: ut confecturus Eucharistiæ sacramentum in pane subcinericio: ut ascensurus in cœlum in translatione Eliæ in curru igneo. In libro Paralipomenon, in confirmationem repetitur in primo translatio sacerdotii: In secundo translatio regni. Liber Esdræ & Nehemiæ CHRISTUM præfigurant, quantum ad fervorem zeli, quo CHRISTUS inardescebat ad reædificationem templi veri, quod sumus nos. In libro Job præmonstrabatur CHRISTUS, ut exemplar summæ patientiæ; in Tobia, ut exemplar summæ modestiæ; in Judith, ut exemplar summæ pudicitiæ; in Esther, ut exemplar summæ clementiæ; in Machabęis, summę constantię. Libri sapientiales CHRISTUM redolent; ut doctorem universalem, sicut liber Ecclesiasticus: Ut doctorem specialem ad virtutis initiationem, in Proverbiis: Ad contemptum vanitatis, in Ecclesiaste: Ad gustum suavitatis, & exemplum charitatis, in Canticis: Ad speculamina veritatis, in Sapientia. In Prophetis CHRISTUS prænunciabatur, & postulabatur. Postulabatur quidem, per orationis instantiam in prophetia Psalmi David. Pręnunciabat Isaias incarnationis mysterium. Hieremias, appropriate loquendo, passionis remedium. Ezechiel resurrectionis trophęum. Daniel retributionis judicium. Duodecim Prophetę, in angustia unius voluminis coarctati CHRISTUM præsagierunt; sicut ipsum duodecim Apostoli prędicaverunt, ut numerus testium esset non tantum sufficiens, sed abundans.

Apoc. 19
1 Reg. 4
2 Reg. 7
Ephes. 2
4 Reg. 1 & 4 & 13
3 Reg. 17 & 19
3 Reg. 1
1 Cor. 3

Novum testamentum, quia continetur in veteri, sicut rota in rota [nihil est aliud novum testamentum, quam vetus spiritualiter expositum;] dividitur conformiter veteri testamento. Continet enim, seu agit de Verbo Incarnato CHRISTO, qui est gigas geminæ substantię, quantum ad naturam: geminæ potentiæ, quantum ad efficaciam, seu officium, sci-

Novi testamenti divisio.
Ps. 18

scilicet DEUS, Homo, Rex, Sacerdos. Primum est Evangelium secundum Matthæum, in quo agitur de Verbi incarnati humanitate. Secundum est Evangelium secundum Marcum, in quo agitur de ejus regia potestate. Tertium secundum Lucam, in quo agitur de ejus sacerdotali dignitate. Quartum secundum Joannem, in quo de ejus Deitate. De CHRISTO autem, quoad judicii districtionem, & sempiternam beatificationen, agitur in Apocalypsi, qui est liber propheticus. De CHRISTO, quantum ad corporis sui mystici tribulationem, in Actibus. Quantum ad corporis mystici totius eruditionem universalem, in canonicis Epistolis. Quantum ad corporis mystici membrorum eruditionem specialem, in Epistolis Pauli. Sunt libri novi testamenti, si partiales epistolæ numerentur in solidum, libri 27. qui numerus est secundus cubicus, ter, tria, ter. Aliter sunt octo. Et quanto amor est perfectior timore, & paucitas amabilior multitudine, tanto novum testamentum perfectius, & amabilius veteri testamento.

Librorum novi testamenti numerus.

ARGUMENTUM SEQUENTIS TRACTATUS,

In Hexaemèron.

GENESIM *sanctus Bonaventura exponere aggressus, caput illius primum, quo opus sex dierum a Mose narratur, eamque ob rem Hexaëmeron græce appellatur, scholastico dicendi genere explicat tribus & viginti sermonibus, quos luminaria Ecclesiæ, illuminationesve, seu visiones quinque appellat. Et vero is, ut ad tam præclaram expositionem aditum sibi illustrem faceret, primis tribus sermonibus, quorum initium facit ab iis verbis. In medio Ecclesiæ aperuit os ejus, tria docet, primum cui colloquenda, promendaque sint mysteria: deinde a quo, tamquam a medio, dicendi initium sumi oporteat: tum vero, ubi finis dicendi sit terminandus: demum post multa de dono sapientiæ & intellectus cum differuerit, præcipue reliquis sermonibus viginti exponit illa Mosis verba: Vidit Deus quod bonum esset. Quæ sane verba, quia tantum quinque sunt, vel potius quoniam singulis diebus, excepto die secundo, repetita leguntur: ideo illuminationes, seu visiones quinque pro ratione dierum ab eo nominantur. Loquuntur ii quidem sermones de veritatis cognitione, de virtutibus, earumque officiis, de sacræ scripturæ intelligentia, ejus mysteriis, ac fructibus salutaribus, de Ecclesiæ statu, & aliis summis, cœlestibusque rebus. Sunt autem tropologicis sensibus crebri, mysticæ, scholasticæque Theologiæ arcanis referti, omnis doctrinæ splendore illustres, & quodam sententiarum quasi ardore accensi, usque adeo ut eorum auctorem facile agnoscamus Seraphicum Doctorem Bonaventuram sanctissimum, qui docendo movet, atque inflammat animos legentium.*

S. BONAVENTURÆ S. R. E. CARDINALIS EPISCOPI ALBANENSIS, LIBER QUI INSCRIBITUR ILLUMINATIONES ECCLESIÆ IN HEXAEMERON.

SERMO I.

Quo ostenditur, & cui loquendum sit, & a quo initium dicendi sumendum, nempe a CHRISTO Domino, quod medium septiforme esse declaratur.

Eccl. 15 IN medio Ecclesiæ aperuit os ejus, & implevit eum Dominus spiritu sapientiæ, & intellectus, &c. In verbis istis docet Sapiens prudentem, quibus debet sermonem depromere, unde incipere, ubi terminare. Primo, quibus debet loqui, quia Ecclesiæ. Non enim dandum est sanctum canibus, nec margaritæ spargendæ sunt inter porcos. Matt. 7 Secundo, ubi debet incipere, quia a medio, quod est Christus: quod medium si negligatur, nihil habetur. Tertio, ubi terminare, quia in plenitudine, seu adimpletione spiritus scientiæ, & intellectus.

Sed primo loquendum est de nobis ipsis, & videndum, quales esse debemus. Si enim oculo infirmo exponatur radius, potius excæcatur, quam illuminatur. Loquendum est ergo Ecclesiæ, quæ quidem est convocatio rationalium. Synagoga autem est congregatio gregum, & hominum brutaliter viventium. Ecclesiæ loquendum est, quæ quidem est unio rationalium uniformiter, & concorditer unitorum per concordem & uniformem custodiam divinæ legis: per unionem, & concordem cohærentiam divinæ pacis: per uniformem, & concordem consonantiam divinæ laudis. Hæc autem ordinata sunt, quia laus esse non potest, ubi non est pax: nec divina pax, ubi non est observatio divinæ legis. De concordi & uniformi custodia divinæ legis, scribitur sic ad Timotheum: Hæc tibi scribo fili Timothee, ut scias, quomodo oporteat te conversari in domo Dei, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis. 1 Tim. 3 Ecclesia dicitur columna, & firmamentum: & quia mentis illustramentum, & quia virtutis stabilimentum: quia venientes ad eam illustrantur per fidem, & stabiliuntur per virtutis constantiam. Et hæc duo facit lex divina. Unde est columna filiorum Israel, per cujus motum apparent omnia, quomodo agendum, & quomodo quiescendum. Exod. 13 14 33 In hoc enim omnes Ecclesiæ concordant, ut custodiant legem Dei, ut olim totus populus motum nubis aspiciebat. Qui ad hanc

hanc non aspicit semper, non est de unitate Ecclesiæ, ut si non eam intelligas: & si intelligas, & non sequaris. Iterum loquendum est Ecclesiæ rationalium unitorum per conformem, & concordem cohærentiam divinæ pacis. Unde dicitur in *Eccl. 3* Ecclesiastico: Filii sapientiæ, Ecclesia justorum, & natio illorum obedientia, & dilectio. Ecclesia enim natio diligens se est. Dilectio enim nascitur ex legis impletione: Lex enim præcipit dilectionem, dicente *1 adTim. 4* Apostolo: Finis præcepti est charitas, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Et alibi: *Rom. 13* Qui diligit proximum, legem implevit. Et probatur per verbum Salvatoris, *Matt. 22* dicentis: In his universa Lex pendet, & Prophetæ.

Oportet ergo, ut legis observatores sint amatores, dicente Joanne: *Joan. 13* In hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei eritis, si dilectionem habueritis ad invicem. Et Apostolus; *1 Cor. 14* Non est Deus dissensionis, sed pacis. Item, loquendum est Ecclesiæ rationalium unitorum, per uniformem, & concordem consonantiam divinæ laudis, ut in Psalmo: *Psal. 21* Apud te laus mea in Ecclesia magna. Sicut ex multitudine vocum unitarum secundum quamdam proportionem, & harmoniam dulcedo fit cantus; sic ex multorum affectione, harmonia spiritualis placens Deo altissimo, *Psal. 67* auctore Psalmographo; In Ecclesiis benedicite Deo domino de fontibus Israel. Qui autem sunt observatores divinæ legis, sunt amatores divinæ pacis, & persolutores divinæ laudis. His debet fieri sermo. Qui autem rapitur a gratia est extra Ecclesiam, & illi fieri sermo non debet. Rapitur autem spiritus carnalitatis, & cupiditatis, contra primum. Hi duo spiritus avertunt hominem a lege Dei, & excæcant duos oculos mentis. Lex enim Dei præcipit bonum commune, & bonum spirituale, & retrahit ab amore fœdo, qui est carnalitatis; & ab amore privato, qui est cupiditatis. Lex quippe odiosa [A] est, & carnali, & cupido: nec uterque umquam audire vult. Sunt enim sicut canis, & porcus. Canis semper cupidus, & numquam communicare volens: porcus autem in loco semper esse vult immundo. Item contra cohærentiam pacis, spiritus malignitatis & crudelitatis, invidus & iracundus. Et hi duo totum pervertunt. Invidus omne bonum convertit in malum. Iracundus omne malum in bonum, etiam ipsam redditionem mali reputat bonum. Et ideo dicit Isaias: Ponunt tenebras *Isa. 5* lucem, & lucem tenebras. Unde non sunt idonei ad audiendum legem Dei. Iterum contra consonantiam [B] divinæ laudis spiritus præsumptionis, & curiositatis, ita quod præsumptuosus Deum non magnificat, sed se laudat. Curiosus autem devotionem non habet. Unde multi sunt tales, qui vacui sunt laude, & devotione, & si habeant splendores scientiarum. Faciunt enim tales more vesparum, quæ non habent favum mellis, sicut apes, quæ mellificant. Talibus enim jam dictis non est faciendus sermo, quia sunt domus exasperans. *Psal. 77* Et aliquando propter indispositionem auditorum, facit Dominus linguam adhærere doctorum palato. Sed loquendum est, ut fratribus: Narrabo nomen tuum *Psal. 13* *Psal. 21* [C] fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te; & ut viris spiritualibus, ut a sapientia mundana trahantur ad sapientiam Christianam. Præcessit enim impugnatio vitæ Christi in moribus, per malos Theologos, *Num. 11* & doctrinæ Christi, per falsas opiniones, & per argumenta Aristotelis. Non enim redeundum est in Ægyptum, per desiderium vilium ciborum, alliorum, porrorum, peponum, & dimittendus cibus cœlestis. Et sic patet primum.

Circa secundum nota, quod incipiendum est a medio, quod est Christus. Ipse est enim mediator Dei, & hominum, tenens medium in omnibus. Unde a Christo incipiendum est, *1 Tim. 2* ut veniatur ad sapien-

tiam

tiam Christianam. Cujus probatio est; quia nemo novit filium nisi pater: neque patrem quis novit nisi filius, &c. Sicut ergo species ducit in cognitionem objecti, ita verbum, seu filius, qui est species patris, ducit in patris cognitionem. Unde signantissime dicebat Philippus; Ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Alia ratio est, quia ab illo incipiendum est, a quo duo maximi incœperunt, Moyses divinæ sapientiæ inchoator, Joannes divinæ sapientiæ terminator. Moyses dixit: In principio creavit Deus cœlum, & terram, id est, in filio secundum Augustinum. Joannes vero intonuit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt Si ergo ad notitiam Creatoris perveniri non potest, nisi per id, quod factum est: necesse est, ut ante omnia verbum verax præcedat te. Tertia ratio est, quia in Christo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi. Ergo Christus est medium omnium scientiarum. Est autem septiforme medium, essentiæ, quod est Metaphysicum, & æternali originatione primarium: naturæ, quod est physicum, & est virtuali diffusione pervalidum: distantiæ, quod est mathematicum, & est centrali profusione profundum: doctrinæ, quod est logicum, & est rationabili manifestatione præclarum: modestiæ, quod est ethicum, & est morali electione præcipuum; justitiæ, quod est politicum, & est judiciali examinatione præcelsum; concordiæ, quod Theologicum, & est utili conciliatione pacatum. Medium essentiæ fuit CHRISTUS in æterna generatione; medium naturæ fuit CHRISTUS in incarnatione: medium distantiæ fuit CHRISTUS in passione: medium doctrinæ fuit CHRISTUS in resurrectione: medium modestiæ fuit CHRISTUS in ascensione: medium justitiæ, erit Christus in futuro examine; medium concordiæ, erit Christus in sempiterna beatificatione. Primum ergo medium est essentiæ, æternali generatione primarium. Esse autem, convenit primo enti, secundum rationem triformem. Habet enim primum ens esse ex se ipso, quod est in ratione principii originantis: Pater est hujusmodi. Habet esse secundum seipsum, quod est in ratione medii exemplantis, Verbum est hujusmodi. Habet etiam esse propter se ipsum, quod est in ratione termini quietantis, Spiritus sanctus est hujusmodi. Hunc trifarium modum essendi tangit Apostolus, cum dicit: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Hæ tres personæ æqualissimæ nobilitatis sunt: quia æquæ nobilitatis est Spiritui sancto personas terminare, sicut in Patre personas originare, & in Filio omnia præsentare. Licet autem metaphysicus ex consideratione principiorum substantiæ particularis, & creatæ ad essentiam universalem, & increatam assurgat, ut habet rationem principii summi, & finis ultimi, non tamen in ratione Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Metaphysica enim assurgit ad illud esse considerandum in ratione principii omnia originantis. Et in hoc convenit cum physico, qui origines rerum considerat. Assurgit etiam ad æternum ens considerandum, ratione ultimi finis. Et in hoc convenit cum morali, sive ethico, qui reducit omnia in unum finem, sive unum summum bonum, considerando felicitatem practicam, seu speculativam, & sic considerat felicitatem, sicut finem ultimum, licet veram felicitatem non noverit. Sed inquantum Metaphysicus considerat primum ens, in ratione omnia exemplantis, cum nullo communicat, & est verus Metaphysicus. Pater enim ab æterno dixit se, & dicendo se, genuit speciem simillimam sibi. Et hæc species est expressa a patre, & expressiva totius paternæ scientiæ & potentiæ. Illud est medium, in quo relucent omnia, spe-

Marginal notes: Matt. 11; Joan. 14; Gen. 1; Joan. 1; Eccl. 39; Coloss. 2; Christus medium septiforme.; Rom. 11

cies, forma, exemplar, verbum, imago, similitudo, ars, filius. Ars plena omnium rationum viventium, dicit Augustinus. Istud est medium, quod est veritas, liber lucis illius, quæ veritas dicitur secundum Augustinum. [*Aug. t. 3 l. 6 de tr. c. 10 ante med.*] Unde CHRISTUS habens cathedram in cœlo, docet interius in animo. Nec aliquo modo aliqua veritas sciri potest, nisi per insplendentiam æternæ veritatis. Hujus quidem prima ratio est, quia eadem sunt principia essendi, & cognoscendi. Secunda ratio est, quia scibile est æternum secundum Philosophum, [*1 Post tex. 44*] & nihil scitur, nisi immutabile. Necesse est ergo, ut sciatur per veritatem immutabilem, inconcussam, & incoangustatam. Istud est medium personarum necessario, quia si persona est, quæ producit, & non producitur, & persona, quæ producitur, & non producit, necessaria est persona, quæ producitur, & producit. Hæc est ergo veritas sola mente perceptibilis, in qua addiscunt Angeli, Prophetæ, Philosophi, quæ vera dicunt de isto medio. De isto medio legitur in Genesi [*Gen. 2*]: Produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave, lignum etiam vitæ in medio paradisi. Docet Augustinus, [*Aug. t. 3 l. 2 de Gen. c. 8 & 6 de trin. c. 10*] quod de omnibus productis dictum est, fiet, factum est, fecit, præterquam de luce. Ratio autem est, quia primo producta sunt ab æterno, in arte æterna: [*Arist. 8 physic. te. 1 & seq. Et 1 de cælo tex. 101 & seq.*] secundo in creatura intellectuali: tertio in mundo sensibili. Hoc est contra errores gentilium, qui credunt mundum productum ab æterno. Quia enim mentes nostræ cognatæ sunt æternis luminibus putant, ut sicut res productæ sunt in arte æterna, ab æterno, sic etiam ab æterno creatæ sunt in mundo isto. Et sicut mundus ab æterno scriptus est in arte æterna, sic descriptum putant in materia. Intelligitur autem præassignata auctoritas de paradiso terrestri, de intellectu Angelico, de intellectu humano, de intellectu divino. Paternus enim intellectus dicendo se, genuit verbum omnium expressivum, quod est simile sibi, imo similitudo sua.

Quod quidem exprimit ipsum patrem, & res, quæ per ipsum factæ sunt, & fiendæ, & factibiles: & est principaliter ductivum ad patris unitatem fontalissimam. Et secundum hoc, filius Dei est lignum vitæ, plantatum in medio paradisi. [*Gen. 2*] Quia per hoc medium redimus, & vivificamur in fonte vitæ. [*Prov. 25*] Si vero curiositate temeraria, trinitatem immensam secundum rerum naturalium experientiam, metiamur, si altiora nobis quæsierimus, si scrutemur majestatem, opprimemur a gloria. Tunc [*Gen. 3*] [B] gustamus de ligno vetito, ligno scilicet scientiæ boni & mali. Hoc modo gustavit Lucifer de vetito. Si enim Lucifer contemplando illam veritatem, de notitia creaturæ, reductus fuisset ad patris unitatem, fecisset de vespere mane diei, & gustasset de ligno vitæ. Sed quia cecidit in delectationem, & appetitum excellentiæ, fecit de mane vespere. Simili modo, Adam misit manum [*Ibid.*] ad lignum scientiæ, & amisit lignum vitæ. Verbum Dei est medium faciens scire, quia est veritas per essentiam, & est lignum vitæ. Veritates autem vanissimæ, interdum sunt occasiones mortis, quando impellunt [C] hominem in amorem pulchritudinis creaturæ. Væ eis, qui nutus tuos pro te amant, & oberrant in vestigiis tuis, ait Augustinus. [*Aug. lib. Confess.*] Prima veritas, quæ est verbum Dei, est finalissimum, & formalissimum cognitionis objectum, & est ratio ducens in cognitionem. Unde Dominus dicit apud Joannem: Exivi a patre, & [*Joan. 16*] veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. Et verus Metaphysicus dicit, Exivi a te domine, causa prima, & summa, & venio ad te causam summam, per te causam summam. Hæc est tota nostra Metaphysica, de emanatione de exemplatione, de consummatione. Igitur radiis solis æterni illumineris, & reducaris ad summum, &

eris

eris verus Metaphysicus.

Physici consideratio. Secundum medium est medium naturæ, virtuali diffusione pervalidum, & istud est de consideratione Physici, qui considerat mobile, & generationem, secundum influentiam corporum cœlestium in elementa, & secundum ordinationem elementorum ad formam mixtionis, & secundum ordinem formæ mixtionis, ad formam complexionis, & ordinem formæ complexionis ad animam vegetabilem; & ordinem animæ vegetabilis, ad sensibilem, & ordinem animæ sensibilis, ad rationalem, & ibi est finis: quia anima rationalis creata est in orizonte æternitatis & temporis. *Aver. 3 de anima, tex. com. 6* Considerat autem physicus, duplex medium, scilicet medium minoris mundi, & medium majoris mundi. Medium majoris mundi, est sol: medium minoris mundi, est cor. Sol est in medio Planetarum, & est maximæ diffusionis, exufflans, & porrigens radios ad omnem positionis differentiam. Secundum hujus solis allationem in obliquo circulo, fiunt generationes, & regulat physicus generationem. *Aug. l. de hist. anim. c. 17 & de par. anima l. 3 c. 4* Simili modo, cor est in medio animalis a quo est, & derivatur universalis influentia, quidquid medici fabulentur. Nam spiritus vitalis, a corde diffunditur per arterias. Spiritus autem animalis a corde diffunditur per nervos, licet complementum recipiat in cerebro. Spiritus autem naturalis a corde diffunditur per venas, licet complementum recipiat in hepate. Tale medium fuit Christus in incarnatione. De hoc naturæ medio dicebat Joannes: *Joan. 1* Medius vestrum stetit, quem vos nescitis. Et sequitur: Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum sanctum descendentem, sicut columbam, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. Christus est caput, & medium. Scriptura quandoque dicit Christum medium, quandoque caput. Caput dicit, quia ab eo derivatur omnis sensus devotionis, & omnis modus sanctæ operationis, & fluunt ab eo omnia charismata gratiarum. Influit autem Christus caput meritorie, secundum quod unitum est membris per conformitatem naturæ. Influit etiam Christus effective, secundum quod Deus: Caput enim Christi Deus. Similiter Christus caput, secundum quod Deus & homo. *1 Cor. 11* Diffundit ergo spiritum in membra Ecclesiæ sibi unita, non separata. Unde sicut in corpore physico non est diffusio a capite in membra, nisi sint unita, sic in corpore mystico. Dicit etiam scriptura Christum medium. Est autem Christus medium, ut cor. Unde dicebat Habacuc. In medio duum animalium cognosceris. *Habac. 3 sec. lxx.* Est etiam Christus medium, ut sol. Unde secundum aliam translationem, dicitur in medio annorum. Totum enim tempus Ecclesiæ decurrit, secundum quod iste sol descendit per decem gradus in horologio Achaz. Christus ergo est in medio animalium, & quæ præibant, & quæ sequebantur secundum septuaginta translationem.

Tertium medium est medium distantiæ, quod est centrali positione profundum. Et hoc medium est de consideratione Mathematici. Cujus quidem, licet prima consideratio sit circa mensuram terræ, ultima tamen ejus consideratio est circa motus corporum superiorum, quæ habent disponere hæc inferiora secundum influentiam. Hoc medium distantiæ, fuit Christus in crucifixione. Unde Propheta dicebat: Rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ. *Psal. 73* Terra enim sphærica, infima, & modica est: Sphærica, & infima, quia in centro: modica respectu circumferentiæ. Propter sphæricitatem, infimitatem, modicitatem, recipit omnium corporum cælestium influentias. Et inde accidit, quod fiunt mirabiles pullulationes terræ nascentium, mirabiles generationes corporum onometerorum. *ὁμομητρων. Latine, eadem matre genitum.* Sic filius Dei sphæricus paupertate, infirmus humilitate, modicus humanitate, limum nostrum su-

suscipiens, de humo factus, non solum venit ad superficiem terræ, sed in profundo centri, & in ventre ceti, in corde terræ salutem operatus est: quia per crucifixionem anima sua ad infernum descendit, & restauravit cœlestium sedium vacationes. In hoc profundo medio salus est, quia recedens a medio humilitatis, damnatur. Unde Christus dicebat: Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et in Evangelio secundum Matthæum: Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cœlorum. In medio nempe humilitatis crucis, Christus salutem operatus est. Sed proh dolor! caligo subintravit, quia Christiani locum extremum eligunt: & medium relinquunt. Quid est impugnativum salutis humanæ? nescire se metiri. Sed quid prodest homini, scire metiri alia, & nescire metiri seipsum? Si enim, *ait Bernardus*, aliquantulum quis se plus, quam debet, exaltat, periculum est sibi, ut si quis intrans per portam, caput erigat, læditur: qui autem se inclinaverit, non læditur. Responsum fuit Antonio, quod solus humilis erat evasor laqueorum hostis antiqui. Sed quid est, quod humilitas non habetur, nec lumen sapientiæ? quia ignis non custoditur in medio cinerum, sed laterna nostra exponitur omni vento, & extinguitur lucerna. Ostenstare statim volumus, si quid boni in nobis est. Sed mirabilis fuit divina sapientia, quæ per cinerem humilitatis operata est salutem. Medium cum amissum fuerit in circulo, reinvenitur per duas lineas se orthogonaliter intersecantes.

Jonæ 2

Luc. 22

Matt. 18

Bern. t. 2 in Cant. ser. 37 non proc. a fin.

Quartum medium est, medium doctrinæ, quod est rationali manifestatione præclarum, & est de consideratione Dialectici. Ad hoc ordinatur omnis sermo rationalis, ut per ipsum tamquam per medium exprimamus, quod est apud nos. Unde Plato dicit, quod sermo datus est, ut fiant præsto mutuæ voluntatis indicia. Igitur sermo ordinatur ad sim-

Plato in Timæo.

A plicem orationem. Oratio autem ordinatur ad argumentationem, secundum species suas: argumentatio ad syllogismum: syllogismus ad persuadendum. Medium ergo per suam evidentiam & convenientiam cum extremis, compellit rationem ad assentiendum, ut quia prius extrema conveniebant inter se realiter, manifeste per virtutem medii cum utroque extremo convenientis, inter se conveniunt. Hoc medium fuit CHRISTUS in resurrectione, quam probavit multis argumentis. Est autem quoddam argumentum CHRISTI, quoddam argumentum diaboli. Argumentum diaboli est paralogismus destructivus, B ducens ad infernum. Argumentum CHRISTI, est syllogismus constructivus, & reparativus. Hostis antiquus paralogizans primum hominem, supposuit quamdam propositionem in corde ejus, quasi per se notam, quæ est: creatura rationalis debet appetere similitudinem creatoris, quia est creatoris imago. (Unde in damnatis erit maxima pœna, quia cum imago sit animæ essentialis, talis appetitus erit essentialis in damnatis: appetitus inquam, explebilis habitu, inexplebilis potentia.) Minor propositio erat ista: Si comederis, assimilaberis. Ergo bonum est comedere de vetito, ut assimileris. Per C istum paralogismum peccant omnes, quia dicit Dionysius: Nullus malum facit, ad malum aspiciens: fallitur autem homo, quia falsam similitudinem boni accipit, pro vera. Per istum paralogismum, hostis antiquus introduxit hominem in passibilitatem naturæ, in necessitatem impotentiæ in mortalitatem vitæ. E contra argumentum Christi fuit salvativum & constructivum salutis, & destructivum damnationis. Hostis antiquus hominem dissimilaverat, quem assimilare promiserat. Necesse igitur fuit verbum Dei simile esse, ut hominem Deo assimilaret. Christus ergo habuit, inquantum Deus, cum Patre conformitatem naturæ, æqualitatem potentiæ, immortalitatem vitæ.

Diaboli argumentum.

Dion. de div. nom. c. 4 paulo post med.

Idem dicit Arist. l. 2 magnorum Moral. c. 9 ex opinione Socratis

Christi argumentum.

vitæ. In his ergo tribus conjunctus fuit Patri. Necesse est ergo his tribus oppositis conjungi homini. Assumpsit ergo verbum Dei passibilitatem naturæ, necessitatem penuriæ, mortalitatem vitæ. Prima tria habuit Verbum Dei per essentiam, tria assumpsit. Oportuit ergo, ut tria vincerentur a tribus. Sed vita per essentiam superari non potuit a morte, nec infinita potentia a penuria, nec immaterialis impassibilitas a passibilitate. Necesse ergo fuit, ut homo transiret a mortalitate in immortalitatem, a defectu in opulentiam, de passibilitate ad coronam. Major propositio in argumento Christi fuit ab æterno: nam ab æterno fuit Verbum Dei conforme Patri in potentia, & natura. Assumpta vero fuit in cruce, videlicet penuria, passibilitas, & mors. Conclusio fuit in resurrectione. Judæi credebant Christum confudisse, & sibi improperabant: Si filius Dei es, descende de Cruce. Christus vero dicebat: Sinite me pœnam assumere, & alteri extremitati veraciter copulari, scilicet pati & mori. Et tunc sequitur conclusio, scilicet impassibilitas passibilis: immortalitas mortalis; opulentia inops. Ista sunt argumenta, quibus Christus utebatur, per quadraginta dies apparens eis, dicens; Nonne hæc oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam? De hoc medio dicit Joannes: Cum esset sabbatum die illo stetit JESUS in medio discipulorum, & ait illis: Pax vobis. Duo ostendit Evangelista, scilicet gloriæ sublimitatem, eo quod impassibilis, & immortalis, clausis januis, intravit tamquam DEUS. Post ostendit eis manus & latus, & confessionem extorsit a Thoma dicente: Dominus meus, & Deus meus. Vide processum mirabilem: Primo intrat ut Deus, & hæc fuit propositio major: deinde ostendit eis manus & latus, & hæc fuit assumpta minor: Tertio conclusionem extorsit: Dominus meus, & DEUS meus. Non sine causa signatur liber

Matt. 27

Luc. 24

Joan. 20

A septem Sigilis. Ecce vicit leo de tribu Juda, radix David aperire librum, & solvere septem signacula ejus. Ista sunt septem media in Christi resurrectione. Primum medium est reseratio sepulchri: & hæc significat apertionem libri. Secundum est remotio linteaminum, & signat revelationem mysteriorum. Tertium, est testimonium Angelorum sedentium in dextera. Quartum est resurrectio Sanctorum, qui introierunt in sanctam civitatem. Quintum est terrificus pavor custodum. Sextum est malitiosa corruptio Judæorum. Septimum continet in se denarium apparitionum. Hic debet esse logica nostra, & nostra ratiocinatio contra hostem antiquum, qui quotidie contra nos disputat. Sed nota, quod tota vis constituenda est in assumptione minoris: Sed nos nolumus crucifigi & pati, in quo consistebat minor propositio. Et tamen ad hoc tota nostra ratio ordinatur, ut assimilemur in hoc Deo. Hostis antiquus parum reputabat argumentum Christi, cum videbat eum patientem: sed in passione Christus illusit ei. Numquid illudes Leviathan quasi avi, aut ligabis eum ancillis tuis? Ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum.

Apoc. 5

Septem signacula quid significent.

Job 40

Joan. 12

B

Quintum medium est medium modestiæ, morali electione præcipuum. Modestia virtus est; virtus autem consistit in medio, tale medium considerat ethicus. Medium modestiæ fuit Christus in ascensione, juxta quod in Exodo scriptum est: Ingressus Moyses medium nebulæ, fuit ibi quadraginta diebus & quadraginta noctibus. Et hoc fuit Christus in ascensione, quando nubes suscepit eum ab oculis eorum. Conformiter Christianus debet ascendere de virtute in virtutem, non statuendo terminum virtutis, quia sic desineret esse virtuosus. Fundamentum autem virtutis fides est: fidem ponimus ut fundamentum, & ut medium. Nam medium est, ut recta ratio determinat, dicit Ethicus. Fides est stel-

C

Arist. l. 2 c. 9 & Moralium Eudem. l. 2 c. 5 6.

Exod 24

Act. 1

Arist. in E. cis supra citatis.

la matutina in medio nebulæ. Ad hujus medium nebulæ ascendit Moyses id est, Christianus assumptus de aquis baptismi, & intrat caliginem, quæ quidem caligo fides est, cum lumine & ænigmate. Hoc fundamentum est, per quod fundatur in nobis Christus: per fidem proficit anima ad virtutes politicas, & hoc est ad radices mortis ascendere, ubi Moyses fecit duodecim holocausta, duodecim articulos significantia. Deinde per fidem proficit anima ad virtutes purgativas, quasi ad medium montis, deinde per fidem proficit anima ad virtutes purgati jam animi, quasi ad supercilium montis, ubi aptus est homo ad contemplandas & exercendas virtutes, quarum fontalis origo est sapientia. Est enim vapor omnipotentis Dei, & emanatio sincera: quantum ad munditiam; candor lucis æternæ, & speculum, quantum ad prudentiam: attingens a fine usque ad finem fortiter, propter fortitudinem: disponens omnia, propter justitiam. Nota tamen ad intelligentiam virtutum purgatoriarum, quod est quædam prudentia politica, quædam prudentia purgatoria, quædam prudentia purgati animi, quædam prudentia exemplaris. Prudentia politica est ad rationis normam, quæ cogitat, quæque agit, universa dirigere, ac nihil præter rectum velle vel facere, humanisque actibus tamquam arbitris providere. Hæc prudentia fuit in Jetro. Prudentia purgatoria est, mundum istum & omnia, quæ in eo sunt, divinorum contemplatione despicere, omnemque animi cogitationem in sola divina dirigere. Hæc prudentia fuit in Apostolis, ut in Matthæo dicitur; Estote prudentes, sicut serpentes. Prudentia purgati animi est divina, non quasi in electione præferre, sed sola nosse, & hæc tamquam nihil aliud sit, intueri. Hæc prudentia fuit præcipue in Apostolo Paulo, & beato Francisco. Prudentia exemplaris, est ipsa mens divina, ipsa sapientia increata, perpetua mundum ratione gubernans, terrarum, cœlique satrix.

Exod. 24

Sap. 8

Plotinus l. 2 de Virt. Enn. 1 & Macr. l. 1 in somni um Scipionis

Exod. 18

Matt. 10

Prudentia SS. Pauli, & Francisci.

Nota insuper, quod conformiter est accipere fortitudinem politicam, fortitudinem purgatoriam, fortitudinem purgati animi, fortitudinem exemplarem. Fortitudo politica est, animum supra periculi metum agere, nihilque nisi turpia timere, tolerare fortiter, vel prospera, vel adversa. Hæc fortitudo fuit in Eleazaro sene, & potissime in martyribus Christi. Fortitudo purgatoria est, non terreri animam a corpore, quodammodo ductu Philosophiæ recedentem, nec altitudinem profectæ ad superna conscensionis horrere. Hæc fortitudo fuit in Daniele propheta, & Joanne Evangelista in Apocalypsi. Fortitudo purgati animi est, passiones per impassibilitatem ignorare, non vincere, ut nesciat irasci, cupiatque nihil. Hæc fortitudo fuit præcipue in Virgine gloriosa, & virginibus, martyribusque sacris Agnete, Agatha, Lucia, Cæcilia, Catharina, Prisca, Christina. Fortitudo exemplaris est virtus infinita, quæ semper est eadem, nec aliquando mutatur. Invenimus etiam temperantiam politicam, temperantiam purgatoriam, temperantiam purgati animi, temperantiam exemplarem: Temperantia politica est, nihil appetere pœnitendum, in nullo moderationis legem excedere, sub jugo rationis cupiditatem domare. Hæc temperantia fuit in Ozia, qui continentiæ propositum tenuit in Judaismo, corpusque & animam tradere contentus pro perseverantia. Temperantia purgatoria est, omnia relinquere, in quantum natura patitur, quæ corporis usus requirit, ut patet in Antonio, & Paulo primo Eremita. Temperantia purgati animi est, terrenas cupiditates, non solum reprimere, sed penitus oblivisci, id est, non sentire, ut patet in contemplativo fratre Ægidio. Temperantia exemplaris est, quæ in seipsa, perpetua intentione, conversa est. Et hæc est sola divina. Simili modo est

2 Mac. 6

Idem infra circa fin. serm. 6

2 Par. 26

B. Ægidius S. Francisci socius.

Item inf. circa fin. serm. 6 est accipere justitiam politicam, justitiam purgati animi, justitiam purgatoriam, justitiam exemplarem. Justitia politica est, servare unicuique quod suum est. Justitia purgatoria est, ad unam sibi hujus propositi viam consentire uniuscujusque virtutis obsequium. *Ibid.* Justitia purgati animi est, ita cum superna, & divina mente sociari, ut servet perpetuum cum ea fœdus imitando. Justitia exemplaris est, quæ perenni lege, ac sempiterna operis sui continuatione non flectitur.

Sextum medium est medium justitiæ, judiciali recompensatione pulchrum, seu præcelsum. Hoc medium considerat Politicum sive Jurista, ut fiat retributio secundum merita. Medium justitiæ erit CHRISTUS in judicio. Hæc justitia totum universum pulchrificat. Nam primo justitia, deformia facit pulchriformia: Secundo justitia pulchra facit pulchriformiora. Tertio justitia, pulchriformiora facit pulchriformissima. Unde secundum Augustinum: Lamentum damnatorum in inferno erit pulcherrimum carmen, propter decorem justitiæ, ordinantis in culpa dedecus culpæ. De hoc justitiæ medio prophetavit Ezechiel sic inquiens: *Ezech. 1* Vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab aquilone, & nubes magna, & ignis involvens. Et splendor in circuitu ejus, & de medio ejus quasi species electri, id est, de medio ignis. Et in medio ejus similitudo quatuor animalium. Vide miram extremi examinis descriptionem, quantum ad qualitatem naturarum in judicante, in electro ex auro divinitatis, & humanitatis argento, comminationem terrificarum impressionum, per ventum, turbinem, & nubem: conflagrationem elementorum, per ignem involventem: examinationem, & denudationem conscientiarum per splendorem: confessionem assistentium per quatuor animalia. In quatuor enim animalibus, intelliguntur quatuor ordines assistentium: In leone ordo Martyrum: In bove, ordo Confes-A sorum: In homine, ordo Virginum: & in Aquila, ordo Doctorum, propter contemplationis acumen. Sic in judicio fiet separatio puri ab impuro, agnorum ab hœdis.

Septimum medium est medium concordiæ universali conciliatione pacatum. De hoc medio agit Theologus, qui considerat, quod mundus creatus a Deo, sicut a principio reducitur in Deum sicut in finem. Licet enim agat Theologus de operibus conditionis principaliter, agit tamen de operibus reconciliationis. Agit ergo Theologus de salute animæ, quomodo inchoatur in fide, promovetur in virtutibus, consum-B matur in dotibus. De hoc medio scriptum est: Non esurient, neque *Isa. 49* sitient amplius, quoniam agnus, qui *Apoc. 7* in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum. Vidit etiam Joannes fluvium in me- *Ibid. 22* dio plateæ, procedentem a sede Dei, & agni. Agnus enim Dei deducet nos, ut videntes corpus, & animam, & divinitatem, pascua inveniemus, sive ingrediendo, sive egrediendo. Hic scilicet agnus est super corpus & animam, medium beatificans. Fluminis impetus lætificat civitatem *Ps. 45* Dei: procedens a sede Dei & agni, scilicet Spiritus sancti. Et nullus defectus interior erit, quia non esu-C rient, neque sitient, per defectum pabuli, per quem deficit vita. Ne- *Apoc. 1* que cadet super illos Sol, per extrinsecam perturbationem. Ista septem media sunt septem candelabra, in quorum candelabrorum medio est Christus: Ista septem media sunt septem illustrationes sapientiales, scil. metaphysica, &c. Ista septem media sunt septem oculi agni. Ista septem *Ibid. 5* media sunt septem oculi super lapi- *Zac. 3* dem unum. Ista septem media sunt *Gen. 1* septem dies, quos fecit prima lux.

SER-

SERMO II.

Quod in plenitudine sapientiæ sermo terminandus est.

Eccl. 15 IN medio Ecclesiæ aperuit os ejus, &c.] Hic incipit secunda collatio. Ostensum est supra: quibus debet Doctor sermonem depromere, ostensum est a quo medio debet incipere, ostendendum est modo, ubi debet Doctor sermonem terminare. Debet autem terminare sermonem in plenitudinem sapientiæ. De sapientia autem nota quatuor; quis ortus, quæ porta, quæ domus, quæ forma. De duobus primis etiam dicitur in collationibus donorum, ubi habentur, quod sapientia est lux descendens a patre luminum, & radians in animam, facit eam Deiformem, & domum DEI. Illustrat enim intellectivam, inflammat, vel lætificat affectivam, & roborat operativam. Verum quia origo sapientiæ est a gratia, Apostolus ad gratiam hortatur, sic inquiens: Hortamur vos, ne in vacuum gratiam DEI recipiatis. Dirigamus igitur sermonem ad Christum, dicentes: Diffusa est gratia in labiis tuis. Sicut enim ex præcedentibus & subsequentibus liquet, sermonem hunc Propheta dirigit ad Christum: antecedenter enim dicitur: Speciosus forma præ filiis hominum. Consequenter annectitur: Sedes tua Deus in seculum sæculi. Verum quidem est, quod in Joanne scribitur: Lex per Moysen data est, gratia & veritas per JESUM CHRISTUM facta est. Ad salutem duo sunt necessaria: cognitio veritatis, hæc habetur per legem: exercitatio virtutis, hæc habetur per gratiam, quia virtus est bona qualitas mentis. Lex se habet ad gratiam dupliciter: quemadmodum virtus apprehensiva ad motivam; videns cælum, sine virtute alarum non potest pertingere ad cælum: & quemadmodum instrumentum ad virtutem operativam: Artifex habens instrumentum & non habens vim operativam, non agit. O Judæe perfide, legem habes in manu, nisi habeas vim motivam, quæ est a gratia, non salvaberis per legem. Supplico, quod verba mea gratiæ deserviant, & intentio mentis meæ si gratiam habeat, corroboretur in verbis. Unde Apostolus dicit: Hortamur vos, &c. Apostolus in hoc brevi verbo excitat ad divinam gratiam suscipiendam. Recipiatis, *inquit*: ad susceptam custodiendam: Ne in vacuum, *inquit*; ad custoditam multiplicandam. Ait enim: Tempore, &c. Ut autem hæc exhortatio impleatur in nobis, tria sunt circa gratiam consideranda: quis sit gratiæ ortus: quis sit gratiæ usus: quis sit gratiæ fructus. Si igitur consideremus ortum gratiæ, & ejus originale principium, dico ex canonica Jacobi, ponens majorem universalem: Omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est, descendens a patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Minorem probandam sic assumo: Gratia est datum optimum, & donum perfectum. Concludo: Ergo gratia de sursum est, descendens a patre luminum. Sed per quam viam spargitur lux gratiæ, dividitur æstus amoris super terram. Descendit gratia super mentes rationales, via triformi, per verbum incarnatum, per verbum inspiratum, per verbum crucifixum.

Jac. 1; 2 Cor. 6; Psal. 44; Joan. 1; Salutì necessaria. 2 Cor. 6; Jac. 1

Hujus probatio est, quia secundum Jacobum: Voluntarie genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ ejus. Quod autem per verbum incarnatum descendat in nos copia gratiarum, ostendit Joannes sic inquiens: Verbum caro factum est. *Et sequitur*: de plenitudine ejus, omnes accepimus gratiam pro gratia. Et: Vidimus gloriam ejus; gloriam quasi unigeniti a patre plenum gratiæ. Certum est, quod originale gratiæ principium, quod Deus est, quando creavit hominem in statu innocentiæ, ad imaginem & similitu-

Ibid.; Joan. 1; Gen. 1

litudinem suam, creavit ipsum ita A propinquum, quod homo per Verbum increatum erat informabilis ad gratiam. Post lapsum vero, usus est Deus via dignativæ condescensionis. Et per Verbum incarnatum aptavit hominem ad gratiam. Verum, quia Verbum carnem sumpsit in utero Virginis gloriosæ, dictum est ei: Ave gratia plena, Dominus tecum. Paulus etiam suadet volentibus gratiam, Virginem adire:
Luc. 1 Heb. 4 Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ ejus, ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Ecce occurrit nobis pater misericordiarum, cum gratia. Mater misericor- B diarum, cum gratia. Filius, qui est lux misericordiarum, cum gratia. Ergo prima originatio gratiæ, in nobis fit per Verbum incarnatum. Infelices, qui ignorant verbum, & ignorant gratiam, Benedictus pater, Benedicta mater. Benedictus filius,
Jac. 1 Benedicti, qui hoc cognoscunt, Benedicta gratia, quæ est datum optimum, & donum perfectum.

Secundo, descendit gratia in nos per Verbum crucifixum. Non enim tantummodo eramus inepti ad gratiam, propter ignorantiam divinorum præceptorum, verum etiam propter nostram infirmissimam impotentiam. Ut ergo saluberrimis C unguentis sanarentur languores nostri, descendit divina gratia in nos per Verbum crucifixum. Unde
Isai. 53 Isaias dicit: Vere dolores nostros ipse tulit, & languores nostros ipse
Ephes. 2 portavit. Et Apostolus scribit: Deus, qui dives est in misericordia propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo, cujus gratia salvati sumus. Nam Christus de morte triumphavit per mortem, quia non potuit mors absorbere vitam, sed fons vitæ obsorbuit mortem. Unde Oseæ
Osea 13 dicitur: Ero mors tua, o mors: morsus tuus ero, inferne. Et Apostolus dicit: Non abjitio gratiam Dei. Si enim per legem justitia ergo gratis Christus mortuus est. Mortuus ergo Christus, ut mortuos su- Gal. 2 scitaret, & participes faceret vitæ gratiosæ. Ergo gratia influitur in nos, per Verbum crucifixum, de cujus latere exiit profluvium gratiarum, habens vim sanativam: Ego quasi Eccli. 24 fluvius Dorix, & sicut aquæ ductus exivi de paradiso.

Tertio datur gratia per Verbum inspiratum. Misit quidem Deus filium suum in carnem. Verum nisi crediderís ipsum crucifixum, non consequeris gratiam. Unde Apostolus dicit: Non ex operibus justitiæ, Tit. 3 quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit, per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nobis abunde per Jesum Christum Salvatorem nostrum, ut justificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Spiritus sanctus qui est dator formarum, & distributor charismatum, amor est procedens a patre, & filio. Quidquid igitur agat pater, quidquid patiatur filius, non proficit ad salutem sine Spiritu sancto. Secundo, Spiritus sanctus est nexus Patris, & Filii, nectens nos Patri, & Filio. Unde Apostolus dicit: Gratia Domini nostri JESU CHRI- 2 Cor. 13 STI, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis, Amen. Si igitur vis habere amorem paternalis principii, & amorem verbi prolati a principio, & amorem Spiritus sancti spirati a duobus uno principio, habe gratiam. Unde igitur oritur gratia? Certe per Verbum incarnatum, per Verbum crucifixum, & per Verbum inspiratum. Mobilis influentia, quæ a Verbo incarnato habet originem. Custodi igitur temetipsum, & animam tuam solicite. Abjicitur gratia, quæ est vita ani- Deut. 4 mæ, de medio per peccatum. Peccatum est sua sponte introductum in thalamum animæ, pretiosum gratiæ thesaurum exhauriens. Cum quis

per

per gratiam dignus effectus est vita æterna, efficitur per peccatum dignus morte æterna. Unde Apostolus dicit: Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus, vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? *Et sequitur*: Rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Pro toto universo non deberet homo peccatum mortale committere, peremptivum nobilissimæ vitæ: Voluit filius Dei tentari, ut doceret vias repulsivas peccatorum. Unde Ecclesiasticus dicit: Quasi a facie colubri fuge peccata, & si accesseris ad illa, suscipient te. Vidisti ergo, quis sit ortus gratiæ, vide quis sit usus gratiæ. Usus autem gratiæ est promotivus in profectum meritorium operationum. Requiritur autem ad hujusmodi promotionem, quod usus gratiæ sit fidelis respectu Domini, virilis in se, & liberalis in proximum.

Heb. 16 *Heb. 6* *Eccli. 21*

Debet igitur usus gratiæ fidelis esse respectu Domini. Unde Apostolus dicit: Cum placuit &, qui me segregavit de utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam, ut revelaret filium suum in me, ut evangelizarem illum in gentibus, continuo non acquievi carni, & sanguini. Quando quæris aliquid præter Deum, quod non quæris propter Deum, non es fidelis Deo. Unde Augustinus in libro confessionum, ait: Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Ideo dicit Apostolus: Non acquievi carni, & sanguini, id est non quæsivi humanam gloriam, sed divinam. Perspectivi dicunt, quod si radius perpendicularis cadat super corpus tersum, & politum, necesse est, quod per eamdem viam, & per eumdem incessum reflectatur in suum principium; non sic de alio incidentiæ.

Gal. 1 *Ibid.*

A Influxus gratiæ gratis datæ, est sicut radius incidentiæ. Influxus gratiæ gratum facientis, est sicut radius perpendicularis. Qui gratiam Dei suspicit, necesse est, ut Deo gratiam, & gloriam reddat. Origo fontium, & fluminum mare: origo virtutum, & scientiarum est Christus, ait Bernardus. Ad locum unde exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant, inquit Ecclesiastes: Sicut fons non habet durationem, nisi habeat continuam conjunctionem cum sua origine, sic nec lux gratiæ potest vigere in anima, nisi per reversionem in suum originale principium. Hanc reversionem, & conjunctionem conservat B humilitas, & dissolvit superbia, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Humilis omnia bona attribuit suo originali principio. Superbus attribuit sibi. Humilis continuatur cum sua origine, superbus discontinuatur. Lucifer recedens a suo originali principio, tanebrifer factus est. Christum qui semper se reduxit per humilitatem in suum originale principium, clarificavit pater. Quanto major es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam dicit Ecclesiasticus: Si Rex ditasset aliquem, & ille nollet recognoscere, C infidelissimus, & ingratissimus esset. Aliqui exaltati per Deum, eriguntur contra Deum, dicentes: Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia.

Tom. 1 in Cant. s. 13 in princ. *Eccl. 1* Gratiarum atque scientiarum origo est Christus. *Jac. 4* *Eccl. 3* *Deut. 23*

Secunda differentia, usus gratiæ est, quia debet esse virilis in se. Optimum est enim, gratia stabiliri cor, non escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis. Qui vult habere brachia fortia, oportet quod exerceat se in operibus virtutum. Unde Apostolus sic inquit: Gratia Dei sum id, quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit. Sequitur: Abundantius illis omnibus laboravi, non ego, sed gratia Dei mecum. Vide, quam virtuosos facit gra-

Heb. 13 *1 Cor. 15*

gratia Spiritus sancti. Samson capillatus fortissimus fuit: In septem capillis fortitudo ejus, id est in septiformi gratia Spiritus sancti: Quando vero attonsus est per Dalidam, factus est imbecillis, sicut ceteri homines. Des unum sine gratia, qui possit sustinere, quod Laurentius sustinuit. Nihil possumus facere sine gratia: nihil ita durum, quod non possimus sustinere cum gratia. Sine me nihil potestis facere, dicit Christus. Omnia possum in eo, qui me confortat: dicit Apostolus.

Jud. 16 *Joan. 15* *Phil. 4*

Tertio usus gratiæ debet esse liberalis in proximum. Gratis accepistis, gratis date, ait Dominus. Quare non vendis o Sol lucem tuam? Gratis accepi, gratis communico. Quare non vendis Rhene aquam tuam? Gratis accepi, gratis fundo. Solus miser homo vendit gratiam sibi collatam. Venit autem hæc venditio primo a Simone mago. Heu Simon mage, verticem Apostolorum Petrum voluisti facere simoniacum. Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia existimasti donum Dei pecunia possideri. Petrus dicit: Unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum, illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Dionysius determinat usum gratiæ in Angelica hierarchia, dicens, quod si superiores Angeli nollent influere in inferiores, clauderent sibi viam influentiæ a superiori. Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Habet autem gratia fructum triformem: primus fructus est remissio culpæ: secundus fructus est plenitudo justitiæ: tertius fructus est perpetuatio vitæ beatæ.

Matth. 10 *Act. 8* *Petri 4* *Dion. de cælesti hie. cap. 15* *Joan. 3*

Primus ergo fructus gratiæ est remissio culpæ. Unde Apostolus: Justificati ex fide, pacem habeamus ad Deum, per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem accessum habemus per fidem, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

Rom. 5

A Dicunt Philosophi, quod non mutatur quis de vitio ad virtutem, nisi per assuefactionem ad contrarium habitum. Ita nec remittitur culpa in æternum, nisi per gratiam. Nota tamen, quod Ethicus considerat vitium, secundum quod dicit deordinationem circa personam singularem, vel circa rem familiarem, vel circa rem civilem. Theologus considerat in peccato divinam offensam. Tu ergo, qui per prævaricationem legis, Deum inhonoras, subjacebis severitati ultricis pœnæ, quia non est de decus culpæ, sine decore justitiæ. Verum culpa est infinita, quia tanta est offensa, quantus is, qui offen-

Rom. 2

B ditur: Infinita, *inquam* non intensive, sed processive: necesse est igitur pœnam esse æternam. Quod si remittatur æternitas pœnæ, hoc erit per influentiam gratiæ. Igitur gratia liberat a servitute peccati, & diaboli.

Secundus fructus gratiæ, est plenitudo justitiæ: trifurcatur autem justitia; secundum quod homo est justus in se. Justus, quo ad Deum: & justus, quo ad proximum. Sunt autem, ut docet August. duæ partes justitiæ, declinare a malo, & facere bonum. De hac justitia, quæ est fructus gratiæ dicit Apostolus: Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri

Tit. 2

C omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie, & juste, & pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi. Hæc est gratia, quæ cuncta mala pellit, cuncta bona tribuit. Igitur in gratia est plenitudo justitiæ. Unde sapientia increata dicit: Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei. In me gratia omnis vitæ, & veritatis: in me omnis spes vitæ, & virtutis. Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, & a generationibus meis implemini. Qui volunt esse pleni gratia, transeant ad Christum. Transire autem non possunt,

Eccl. 24

sunt, nisi insurgant contra se, & eleventur supra se, & diligant Deum super omnia, & inimicum sicut seipsos. Hoc autem esse non potest sine gratia vitæ, & virtutis. Diligere solum amicum, non est virtus gratiæ. Nam si diligitis eos qui vos diligunt, quæ gratia? &c.

Mat. 7 & Luc. 6

Tertius fructus gratiæ, est assecutio felicitatis æternæ. Nam stipendia peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Peccatum est arbor mortis. Gratia est arbor vitæ. Stultus esset, qui in horto suo plantaret arborem mortis, in qua deberet suspendi. Peccatum est arbor, in qua debet peccator suspendi. Notandum ergo, quod secundum triplicem fructum gratiæ, distinguitur triplex gratia. Gratia curans, quæ datur in septem Sacramentis, contra septemplicem morbum: gratia corroborans, quæ custoditur in justis per exercitia justitiæ, de quibus igitur in septem pœnitentialibus psalmis: gratia consummans, quæ perficitur in septem dotibus, & septem beatitudinibus. Gratia curans initiatur in sacramentis, perficitur in septem operibus misericordiæ: gratia corroborans per modum rectificantis, est in septem virtutibus: Per modum expedientis, est in septem donis Spiritus sancti. Gratia consummans consummatione viæ, consistit in septem beatitudinibus, consummatione patriæ, in septem dotibns, quarum tres sunt in anima, visio, tentio, & fruitio: quæ respondent tribus Virtutibus Theologicis: quatuor in corpore, quæ respondent quatuor Virtutibus Cardinalibus. Claritas respondet prudentiæ, quia clara est, & quæ numquam marcescit sapientia: subtilitas temperantiæ: agilitas fortitudini: impassibilitas justitiæ, quia justitia perpetua est, & immortalis. Igitur audi tacens, & accedet tibi bona gratia: Non gratia gratis data, quæ stat cum crimine: nam fallax gratia, & vana est pulchritudo: sed gratia, gratum faciens, quæ non patitur crimen. Hanc gratiam descripsi tri-

Rom. 6 — *Gratia triplex.* — *Sap. 6* — *Sap. 1* — *Eccl. 32* — *Prov. 31*

A plicitur, quantum ad ortum. Est enim datum optimum, & donum perfectum, descendens a patre luminum, per verbum incarnatum, crucifixum, & inspiratum. Per hoc verbum reducimur in primum principium; quod notat Dionysius tractans hoc verbum: Omne datum optimum, dicens: Omnis a Patre manifestatio-num processus, in nobis large, ac bene proveniens, unica virtus nos replet, & convertit nos in Patrem luminum. Gratiam descripsi tripliciter quantum ad usum, qui debet esse, fidelis, virilis, & liberalis. Gratiam descripsi tripliciter, quantum ad fructum, qui est remissio

Jac. 1 — *Dionys. de cal. Hier. cap. 1 in pr.* — *Gratia descriptio*

B culpæ, plenitudo justitiæ, & assecutio felicitatis æternæ. Ex his colligitur descriptio gratiæ talis: Gratia est datum optimum, & donum perfectum descendens a Patre luminum, per verbum incarnatum crucifixum, & inspiratum; curans a malo, conformans in bono, consummans in optimo. Gratia curans datur in septem exercitiis justitiæ, & septem operibus misericordiæ: Gratia corroborans datur in septem habitibus virtutum, & septem donis Spiritus sancti. Gratia cosummans datur in septem beatitudinibus, & septem dotibus. Isti sunt septenarii, qui sunt in anno Jubilæi. Septem dona Spiritus sancti enumerat Isaias. Joan-

Isa. 11

C nes etiam in Apocalypsi vidit in medio throni, & quatuor animalium septem cornua, & septem oculos, qui sunt septem Spiritus Dei, missi in omnem terram. Dona sancti Spiritus dicuntur cornua ventilantia peccata: dicuntur oculi, habentes vim expeditivam ad bona. Verum, quia donum sapientiæ est præcipuitate primum, occurrit verbum Apostolicum: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens. Quæ sursum sunt, sapite: non quæ super terram.

Coloss. 3

Hortatur ergo nos Apostolus in verbo proposito, ad acquirendam sapientiam veram, quæ sursum sunt sa-

sapite. Ad relinquendam sapientiam A vanam: non quæ super terram. Ad imitandam sapientiam primam; si consurrexisti cum Christo. Ad exercendam sapientiam rectam: quæ sursum sunt, quærite. Insinuat Apostolus duplicem animæ aspectum; Aspectum ad æterna, & invisibilia; qui dicitur intellectus, vel intelligentia: Aspectum ad temporalia, & corruptibilia; qui dicitur ratio. Secundum duplicem aspectum, est duplex animæ affectus, ex quo nascitur duplex sapientia; affectus æternorum, ex quo oritur sapientia, quæ de sursum est; affectus terrenorum, ex quo oritur sapientia, quæ de deorsum est.

B

Jac. 3 Sapientiam, quæ de deorsum est, describit Jacobus, sic inquiens: Nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem. Non est ista sapientia de sursum descendens, sed terrena, animalis, & diabolica: inquantum est cum affluentia temporalium, terrena est: inquantum est cum delectatione nefaria, animalis est: inquantum est cum ambitione superba, diabolica est. Isti sapientiæ comminatur Dominus per Prophetam, sic inquiens: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Et Hieremias dicit: Sapientes sunt, ut faciant mala, bene autem facere nescierunt. Ad sapientiam mundi perdendam aporiatus est Christus; humiliatus est Christus: crucifixus est Christus. Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi; Elegit Christus in cruce contraria sapientiæ mundi. Tu magnipendis temporalium suavitates; amaricatus est Christus; Tu magnipendis honores; vilificatus est Christus. Vicit tamen Christus, quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Unde scriptum est: Stultissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecum. Stultus reputatus fuit Christus, quando recessit ab appetitu aliorum. Stultior, quando voluit affligi. Stultissimus, quando voluit crucifigi. Et tamen

Isa. 29
Abd. 1
1 Cor. 1
Hier. 4

1 Cor. 1

Ibid.
Prov. 30

1 Cor. 1

hæc est sapientia Sanctorum. Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quia non in sapientia carnali, sed in sapientia Dei conversati sumus in hoc mundo. Si quis videtur inter vos sapiens esse, stultus fiat, ut sit sapiens. Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem, & flens dico, inimicos crucis Christi. Quorum finis interitus est, quorum Deus venter est, & gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt. Non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi.

1 Cor. 3
Phil. 3

1 Cor. 1

De sapientia autem, quæ de sursum est, dicit Ecclesiastes, quod tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux a tenebris. In hoc insinuatur ortus sapientiæ, quia lux est: Lux, *inquam*, descendens a patre luminum, a quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum. Descendit autem hæc lux sapientiæ radio triformi, secundum triformem affluentiam. Ad potentiam intellectivam illuminandam, descendit a summo Deo in intellectum: Ad potentiam amativam lætificandam, descendit ab intellectu in affectum: Ad potentiam operativam fortificandam, descendit ab affectu in effectum. De descensu lucis sapientiæ in intellectum, scribitur in Sapientia; Candor est lucis æternæ & speculum sine macula Dei majestatis, & imago bonitatis illius, per nationes in animas sanctas transfert, amicos Dei, & prophetas constituit. De descensu lucis sapientiæ in affectum, scribitur in Ecclesiastico, Vinum & musica lætificant cor, & super utraque dilectio sapientiæ. Vinum, & musica lętificant species impressas, quæ non sunt veritas, sed similitudo veritatis. Istæ non vere, sed phantastice lætificant animam. Veritas autem increata replet animam. Hanc amavi, & exquisivi, a juventute mea, & præposui illam regnis, & sedibus, & divitias nihil esse duxi in comparatione illius. Super salutem, & pulchritudinem dilexi

Eccl. 2
Jac. 1

C

Sap. 7

Eccl. 40

Sap. 8
Sap. 7

lexi eam. Inaestimabilis est delectatio sapientiae. De descensu lucis sapientiae in effectum, in Ecclesiaste
Eccl. 7 dicitur: Sapientia confortavit sapientem, super decem Principes civitatis. Nulla virtus, nec angelica, nec humana tantum fortificat, ut
Sap. 10 sapientia. Sapientia intravit in animam servi Dei, & stetit contra Reges horrendos in signis & portentis, & dedit illi certamen forte, ut vinceret, & sciret quoniam omnium
Matt. 7 potentior est sapientia. Haec sapientia disponit, ut anima sit Domus Dei.

Videamus igitur, quae sit domus
Prov. 8 sapientiae. Christus dicebat: Qui audit verba mea haec, & facit ea, assimilabitur viro, qui aedificavit domum suam supra petram, haec domus principaliter aedificatur a sapientia, quia deliciae sapientiae sunt, esse cum filiis hominum. In Pro-
Prov. 9 verbiis quoque legitur: Sapientia aedificavit sibi domum, excidit columnas septem. Has septem columnas
Jac. 3 numerat Jacobus, sic inquiens: Sapientia, quae de sursum est, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, non judicans, sine simulatione. Igitur domus sapientiae prima columna est, pudicitia in carne: secunda columna est, simplicitas in mente: tertia columna est, modestia in sermone: quarta columna est, suadibilitas in affectu: quinta columna est, liberalitas in effectu: sexta columna est, maturitas in judicio; septima columna est, sanctitas in intentione.

Sap. 1 Prima ergo columna, per quam stabilitur domus sapientiae, est pudicitia in carne: Nam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Castitas, & humilitas, sunt pedissequae sapientiae, juxta visionem Gregorii Nazianzeni. Si vis me, quae sum sapientia, serva pedissequas meas. Munditia ergo cum humilitate, est principalis columna sapien-
Prov. 20 tiae. Unde luxuriosa res vinum, & A tumultuosa ebrietas. Quicumque his Eccl. 19 delectatur, non erit sapiens. Vinum, & mulieres apostatare faciunt sapientes. Divina permissione apostatavit Salomon, usque ad idololatriam propter mulieres. In taberna mundi venditur vinum, quod hominem ducit in oblivionem sapientiae.

Secunda columna sapientiae, est simplex innocentia in mente, quod notatur cum dicitur: Pacifica. Au- Aug. l. 19 de civ. Dei c. 13 t. 5
gust. dicit, quod pax rerum omnium est tranquillitas ordinis. Unde quando quis reverenter se subiicit superiori, aequanimiter se habet ad parem, discrete regit inferiorem: ta- Prov. 14
lis pax dissipat omne malum, cavet B omne dissidium. Qui patiens est, multa gubernatur sapientia: qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam. Quis sapiens, & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conver- Jac. 3
sione operationem suam, in mansuetudine sapientiae.

Tertia columna sapientiae, est modestia in sermone: & hoc notatur cum dicitur: Modesta. Sapiens ta- Eccl. 20
cebit usque ad tempus: stultus autem, & imprudens non expectabit tempus. Summa insipientia est, eodem detractionis gladio seipsum transverberare, & proximum. Tanta quoque est vicinitas taciturnitatis, & sapientiae, quod stultus quoque, C si tacuerit, sapiens reputabitur. Ver- Prov. 17
ba oris sapientis grata. Omnis sermo Eccl. 10 Eph. 4
malus de ore vestro non procedat: Coloss. 4
sed si quis bonus est ad aedificationem fidei, ut praestet aedificationem audienti. Sermo vester in gratia semper sale sit conditus. Sedetur ad mensam, hostis antiquus nititur pascere veneno. Mors, & vita in manibus Prov. 18
linguae.

Quarta columna domus sapientiae, est suadibilitas in affectu, quod notatur cum dicitur; Suadibilis, bonis consentiens. Nullus est suadibilis, Sap. 1
in bono, nisi benignus. Unde dici- Prov. 25
tur: Benignus est spiritus sapientiae. Quanto homo sapientior, tanto suadibilior in bono. Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapien-

pientem, & aurem obedientem. Si- A
cut inauris ornat aurem, & marga-
rita in corona ornat faciem: sic ver-
bum bonum ornat sapientem. Quan-
do sapientis disciplina corrigeris, or-
naris ornamento pulcherrimo; quan-
do disciplinam contemnis, margari-
Prov. 9 tam conculcas. Noli arguere deriso-
rem, ne oderit te. Argue sapien-
tem, & diliget te.

Quinta columna est liberalitas in
effectu. Sapientiæ vult habere mise-
ricordiam, non solum in affectu, sed
etiam in effectu. Et notatur ibi, ple-
Matt. 7 na misericordia, & fructibus bonis.
A fructibus eorum cognoscetis eos.
Prov. 31 Os suum aperuit sapientiæ, & aperuit
manum suam inopi, & palmas suas B
extendit ad pauperem. Vult sapien-
tia, quod homo faciat opera non lu-
Sap. 3 brica, sed fructuosa. Bonorum labo-
Act. 6 rum gloriosus est fructus. Considera-
te viros boni testimonii, & sapien-
tiæ, quos constituamus super hoc o-
pus dispensandum. Sicut misericor-
dia est amica sapientiæ, sic immise-
Gal. 6 ricordia inimica. Quæ seminaverit
Job 31 homo, hæc & metet. Si terra mea
contra clamat, & pro ea sulci ejus
deflent. Contra avarum dispensato-
rem terra clamat.

Sexta columna est maturitas in ju-
Eccl. 20 dicio, quod notatur ibi: Judicans
sine simulatione. Judex sapiens ju-
dicabit populum suum. Suum, in-
quam, super quem habet auctorita- C
Judex quando debeat judicare. tem. Quia si auctoritatem transcen-
dat, non est judex sapiens. Debet
autem judex non temere judicare,
sed habeat in judicio rectitudinis æ-
quitatem, notitiæ claritatem. Pro-
pter æquissimæ rectitudinis zelum,
Psal. 36 dicit Propheta. Os justi meditabitur
sapientiam, & lingua ejus loquetur
Prov. 20 judicium. Judex recto zelo motus,
reprobat mala, approbat bona. Rex,
qui sedet in solio judicii, dissipat
omne malum intuitu suo. Illum,
quem odis, judicare non potes, quia
oculus odientis obductus, tenebra o-
Laertius in Platone, & Val. Max. lib. 4 c. 1 dii, tenebrosa reputat opera exosi.
Iratus Plato, suspenso flagello, non
præsumpsit judicare servum. Debet
autem judex habere notitiæ clarita-
tem. Causam quam nesciebam, di- Job 29
ligentissime investigabam. Amici Job
arguebant eum dicentes; Deus ju-
stum non punit, te autem punit,
ergo tu non es justus. Job responde-
bat: Convertimini ad me omnes, Job 17
& venite, & non inveniam in vo-
bis ullum sapientem. In Evangelio
dicitur; Nolite judicare, & non ju- Mat. 7
dicabimini. Et Apostolus dicit: No- Luc. 6
lite ante tempus judicare, quoadus- 1 Cor. 4
que veniat Dominus, qui & illumi-
nabit abscondita tenebrarum.

Septima columna sapientiæ est san-
cta simplicitas in intentione, judicas
sine simulatione. Rex Salomon fe- 2 Par. cap. 9
cit thronum grandem, ad quem a-
scendebatur sex gradibus. Ultimus
gradus septenarii columnarum sapi-
entiæ, est sanctitas simplicitatis in
intentione. Hoc gradu attingitur cul-
men cæli, propter quod dicitur,
Quæ sursum sunt, sapite, &c. Quid Coloss. 3
habet amplius stulto sapiens, nisi ut Eccl. 6
pergat illuc, ubi est vita? Hujus sa-
pientiæ Christus fuit fundator, &
consummator: ut sapiens architectus
fundamentum posuit. Fundamentum 1 Cor. 3
autem aliud nemo potest ponere,
præter id, quod positum est, quod
est Christus Jesus. Et in Christo Coloss. 2
sunt omnes thesauri sapientiæ, &
scientiæ absconditi. Oculi sapientis Eccl. 2
in capite ejus, id est, in Christo,
quia hæc est vita æterna, ut cogno- Joan. 17
scant te solum verum Deum, & quem
misisti Jesum Christum.

Viso sapientiæ ortu, visa sapien- Porta sapientiæ.
tiæ domo, videnda est sapientiæ ja-
nua. Est autem sapientiæ porta con-
cupiscentia ejus, & vehemens deside-
rium. Aperi os tuum, & ego adim- Psal. 80
plebo illud. Per attractum desiderii,
descendit in me sapientia. Per iter
desiderii, pergo ad sapientiam. Deus 1 Jo. 4
charitas est, & qui manet in cha-
ritate, in Deo manet, & Deus in
eo. Ubi vera sapientia, ibi vera
complacentia: ubi autem summa
complacentia, ibi necessario præce-
dit summa concupiscentia. Fili con- Eccl. 1
cupiscens sapientiam, conserva justi-
tiam.

tiam, & Deus præbebit illam tibi. A Observantia justitiæ disponit ad sapientiam, sicut appetitus materiæ ad introductionem formæ. Inclinat enim appetitus, ut uniatur forma materiæ, mediantibus dispositionibus, non quod illæ dispositiones perimantur, sed magis perficiantur. Quis est ergo modus adipiscendi sapientiam? Respondetur. Initium enim illius verissima est disciplinæ concupiscentia. (Sap. 6) Custodia disciplinæ dilectio est, & dilectio custodia legum illius est; custodia autem legum, consummatio est incorruptionis: incorruptio autem facit esse proximum Deo: concupiscentia autem sapientiæ deducet ad regnum perpetuum. Concupiscentia ergo sapientiæ generat concupiscentiam disciplinæ. Disciplina autem duplex est, scilicet scholastica, & monastica. (Disciplina duplex.) Neutra sufficit ad perfectam sapientiam, quia non audiendo solum, sed observando fit homo sapiens. Unde David dicebat; Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me, (Psal. 118) quia scientia non habetur, nisi præcedat disciplina: nec disciplina, nisi præcedat bonitas, & sic per bonitatem, & disciplinam inest nobis scientia. Ægrotus etiam non sanatur, audiendo medicum, sed præcepta ejus servando: Quia ergo pauci vadunt per istam viam sapientiæ, ideo pauci perveniunt ad veram sapientiam. C Concupiscentia enim disciplinæ ubi est, parit dilectionem, dilectio virtutem, quæ sit liberalis, non servilis, ex amore, non timore; sic autem cum diligis bonum, legem custodis, ut dictum est, quia finis præcepti est charitas de corde puro. (1 Tim. 1) Quando autem custodis legem, sanctificaris, & efficeris plenus Spiritu sancto, quia per dilectionem Dei abstrahitur homo ab omni amore, qui Deus non est: & sic sanctificatur homo, quia sanctitas est ab omni labe libera, & perfecta, & omnino immaculata munditia, ut ait Dionysius. (Dion. de div. nom. c. 12 in pr.) Sanctitas facit hominem Deiformem, Sancti estote, quoniam ego Sanctus sum. (Lev. 11)

Unde & spiritus seraphici clamant: Sanctus, sanctus, sanctus. (Isa. 6; Apoc. 4) Homo sanctus in sapientia manet, sicut sol. (Eccl. 27) Et sic patet, quomodo sextuplex est janua sapientiæ, scilicet concupiscentia, disciplina, bonitas, scientia, dilectio, oratio. De janua invocationis, sive orationis scriptum est; Optavi, & datus est mihi sensus: invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ. (Sap. 7) Salomon postulavit sapientiam, & venit in eum, sed non, nisi quia amavit, & optavit eam; (3 Reg. 3) quia enim summe bonum est, summe amanda est: & quia commune bonum est, universaliter appetenda est: quod patet exemplo Salomonis, B qui non petivit aurum, & argentum, sed cor docile, & venit in eum. Unde Jacobus ait: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, (Jac. 1) qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans. Hanc amavi, & exquisivi a juventute mea, (Sap. 8) & quæsivi eam mihi sponsam assumere, & amator factus sum formæ illius. Hæc est ergo porta orationis. Forma ergo sapientiæ est mirabilis, & nullus eam aspicit sine admiratione, & extasi, ut ostendit Esther; (Esth. 15) Et ideo mirabilis, quia est de eo, cujus facies plena est gratiarum. Universa terra desiderabat videre vultum Salomonis, (3 Reg. 1) & Regina Saba venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plus quam Salomon hic. (Matt. 12) Christum habemus intra nos, & nolumus eum audire. Proh dolor! filia regis pulcherrima offertur nobis in sponsam, & magis eligimus copulari meretriculis scenicis, scilicet humanæ, & mundanæ philosophiæ, & volumus reverti in Ægyptum ad cibum vilissimum, (Num. 11) dimittendo cibum cœlestem. Forma ergo sapientiæ mirabilis est: nam divina sapientia est modo uniformis in regulis divinarum legum: modo multiformis, in mysteriis divinarum scripturarum: modo omniformis, in vestigiis divinorum operum: modo multiformis, in suspendiis divinorum excessuum.

Est

Forma prima sapientiæ. Est ergo sapientia, modo uniformis in regulis divinarum legum. Apud sapientiam increatam non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Clara est, & quæ numquam marcescit sapientia, & facile videtur ab iis, qui diligunt eam: & invenitur ab iis, qui quærunt illam. Præoccupat qui se concupiscunt, ut se illis prior ostendat. Vide immutabilitatem in regulis divinarum legum, quæ nos ligant, & necessitant intellectum. Regulæ istæ mentibus rationalibus insplendentes, sunt omnes illi modi, per quos ratio dignoscit, & judicat id, quod est necessarium, & aliter esse non potest, utpote: quod summe primum, summe venerandum: quod summe verum, summe credendum, & assentiendum: quod summe bonum, summe desiderandum, & diligendum. Hæ divinarum legum impressiones, descriptæ fuerunt in prima tabula, secundum ternarium præceptorum. Docet autem Augustinus, quod hæ regulæ sunt infallibiles, indubitabiles, injudicabiles. Judicamus enim per illas, non de illis: & ideo ista sapientia clara est. Sunt etiam incommutabiles, incoarctabiles, indeterminabiles: & ideo hæc sapientia numquam marcescet. Hæ regulæ intantum certæ sunt, ut nullo modo sit eis contradicere ad interius rationem. Radicantur autem in luce æterna, & ducunt in eam. Non est autem verum, quod fundentur in lumine creatæ intelligentiæ, quæ illuminet mentes; quia, cum illæ regulæ sint incoarctabiles, quia mentibus omnium se offerunt, tunc sequeretur, quod intelligentia esset incoarctabilis, & creatura esset actus purus: & qui hoc dicit, enervat fontem sapientiæ, & facit idolum Deum. Sed hæc sapientia radiat super animam, quæ assistit præ foribus.

Jac. 1
Sap. 6
Aug. l. unico de vera rel. c. 31
Prov. 8

Forma secunda sapientiæ. Modo apparet sapientia multiformis, in mysteriis divinarum scripturarum. Hanc multiformitatem mysteriorum ostendit Apostolus, sic

A inquiens: Mihi omnium sanctorum minimo, data est hæc gratia in gentibus: Evangelizare investigabiles divitias Christi, & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo, qui omnia creavit, ut innotescat principatibus, & potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei. Innotescere autem est angelorum ministerio clarescere, & nobis illucescere, sicut dicitur: Lex data per Angelos, *hoc est*, ministerio Angelorum. Necesse autem fuit, divinarum scripturarum sapientiam esse multiformem, in multitudine figurarum, varietate sacramentorum,
B pluralitate signorum, ut veletur superbis, reveletur humilibus. Hæc velamina claudunt Christum, occultant sapientiam sapientibus, & immundis. Unde dicit Salvator: Confiteor tibi pater domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Optime ergo dicit Paulus; Mihi omnium sanctorum minimo, &c. Sed quæritur, quomodo Paulus evangelizat investigabiles divitias gratiæ Christi? Respondeo. Ipse dicit: Manent fides, spes, charitas, tria hæc.

Eph. 3
Gal. 3
Matth. 11
1 Cor. 13

Triplex autem refulget intelligentia in scripturis. Prima docet, quid
C credendum, quantum ad fidem: secunda docet, quid expectandum, quantum ad spem: tertia docet, quid operandum, quantum ad charitatem, quæ operatur magna, si est, ut dicit Gregorius. Unde & Joannes: Si quis diligit me, sermonem meum servabit. Refulgentia, quantum ad fidem, est allegoria: quæ bifurcata est, secundum juncturam capitis, & corporis. Allegoriam spectans ad caput Christum, fertur ad ipsum natum, passum, & mortuum: Allegoria spectans ad corpus, fertur ad Ecclesiam, secundum statum primitivum, mediativum, & finitivum. Nam & in his modis tribus comendat sponsus sponsam in Canticis: Quæ est ista, *inquit*, quæ

Greg. hom. 30 in Joan.
Joan. 14
Allegoria duplex.
Cant. 6

quæ ascendit, quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol? &c. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi? &c. Quæ est ista, quæ ascendit de deserto deliciis affluens, & innixam super dilectum suum? Insuper de Christo capite dicit Paulus: Nolo vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eamdem escam spiritualem manducaverunt, & omnes eumdem potum spiritualem biberunt. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus. De allegoria pertinente ad corpus Christi mysticum, dicit idem: Scriptum est, quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera. Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem, quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Non oportuit, ut amplius explanaret, quia per illam intelliguntur duo populi. Juxta intelligentiam, quæ declarat, quid est expectandum per spem, sumitur Anagogia. Est autem duplex Anagogia, scilicet cœlestis, & supercœlestis. Anagogia cœlestis, ut quando dictum est Abrahæ: Suscipe cœlum, & numera stellas, si potes, *id est* cœlestes intelligentias. Numquid nosti ordinem cœli, aut rationem ejus pones in terra? Anagogia supercœlestis est, quando Abraham tres vidit, & unum adoravit. Est etiam in duobus Angelis, missis ad subversionem Sodomorum. Hi Angeli sunt, filius, & Spiritus sanctus, qui mittuntur. Pater autem non mittitur, & hinc est, quod solum duo Angeli nominantur, eo quod pater nusquam missus legitur. Quia vero apparuit, ut docet Hugo; Hinc est, quod in visione Abrahæ dicitur: Tres vidit, &c. Juxta tertiam intelligentiam, quæ declarat, quid agendum per charitatem, sumitur Tropologia. Est autem Tropologia duplex: una, quæ spectat ad activam, scilicet quæ docet, quid agendum: alia spectat ad contemplativam, quæ docet, quomodo contemplandum, quomodo anima feratur in Deum, nec tamen est Anagogia, quia Anagogia est sursum actio animæ in Deum: Sed Tropologia contemplativa facit, quod feratur, & docet modum ferendi. Hæc sapientia est velata superbis, qui nequeunt scripturas intelligere, quarum mysteria intelligi non possunt, nisi sciantur volumina decursuum universi, & dispositio ejus per antitheta. Vide pulcherrimam sapientiam in mysteriis, & plus quam primo modo. Si enim laudo sponsam, quod verax est, & pulchra, non afficitur animus: sed dum dicit scriptura; Pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis, collum tuum, sicut monilia, commendat castam, & honestam, & dat causam castitatis, quia, propter amorem sponsi. Turtur enim avis est amorosa, & casta, & propter amorem comparis nulli conjungitur, nec in vita ejus, nec post mortem. Sponsa igitur honesta non est, quia casta, sed honesta propter amorem sponsi. Igitur pulcherrimæ sunt genæ tuæ, quæ sunt prominentes, in quibus primitus apparet pulchritudo. Collum, per quod vox emittitur, veritas est. Monilia, quæ ornant pectus, & stringunt, discretio est, quia si quis dicat veritatem, non quando debet, vel ut non debet, vel ubi non debet, vel quibus non debet, non sunt servatæ circumstantiæ, verum loquendi. Hæc sapientia surgit ex multis mysteriis, sicut ex multis speculis fiunt multiplicationes radiorum, & ignium. Hæc sunt specula mulierum, ex quibus fit labium æneum: hæc est scriptura, ut revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformemur, a claritate in claritatem, tamquam a domini spiritu, a claritate allegoriæ, in claritatem anagogiæ, & tropologiæ. Hæc sapientia tribuitur secundum mensuram fidei, quia

Marginalia: Cant. 3 — Cant. 8 — 1 Cor. 10 — Gal. 4 — Anagogia duplex. — Gen. 15 — Gen. 18 — Hugo. — Tropologia duplex. — Cant. 1 — Veritas circumstantiæ. — Exod. 30 — 2 Cor. 3 — Rom. 12

quia secundum gradus captivationum intellectualium, est gradus effusionum spiritualium, & sapientialium. Hujus sapientiæ Paulus se profitetur professorem, quando dicit: In Evangelio positus sum prædicator, & magister gentium. Moyses autem posuit figuras nubilosas: & ideo habuit faciem cornutam, sed Apostolus revelatam.

1 Tim. 2

Exod. 24

Tertia facies, & forma sapientiæ: est omniformis in vestigiis divinorum operum. Unde Ecclesiasticus dicit: Radix sapientiæ cui revelata est, & manifestata? & ingressus illius quis agnovit? Unus est altissimus creator omnipotens. Ipse creavit illam in spiritu sancto, & vidit, & dinumeravit, & dimensus est, & effudit illam super omnia opera sua. Hæc sapientia ideo manifestata est, quia sapientia clamitat, in plateis dat vocem suam. Et tamen nos non invenimus eam, sicut laicus tenens librum, & nesciens litteras, non curat de eo, unde scriptura est nobis Græca, Barbara, & Hebræa. Hæc sapientia diffusa est in omni re, quia res omnis secundum omnem sui proprietatem habet regulam sapientiæ, & ostendit sapientiam divinam, & qui sciret omnes proprietates, manifeste videret illam sapientiam. Ad harum rerum proprietates considerandas, cor suum dederunt Philosophi, & etiam ipse Salomon: Sed, quia curiose scrutabatur, ideo dixit: Cuncta lustravi in sapientia, dixi, sapiens factus sum, & ipsa longius recessit a me. Dicitur autem opus Dei, tripliciter. Primo modo dicitur essentia, quæcumque sit illa, sive in genere substantiæ, sive accidentis. Secundo modo dicitur res ex suis completa principiis, sicut substantia. Tertio modo dicitur opus Dei creatura ad imaginem Dei facta. Super hoc triplex opus effudit altissimus sapientiam suam. Deus enim creat omnem essentiam in mensura, numero & pondere. Et dando ei hæc, dat modum, speciem, & ordinem: modum, quo constat: speciem, qua discerni-

Forma tertia sapientiæ.

Eccl. 1

Prov. 1

Eccl. 7

Opus Dei triplex.

Sap. 11

A tur: ordinem quo congruit. Non enim est aliqua essentia, quæ non habeat mensuram, numerum, & inclinationem, & in his attenditur vestigium. Hoc vestigium ducit in illam sapientiam, in qua est modus, sine modo: numerus, sine numero: ordo, sine ordine. In substantia est altius vestigium sapientiæ, & divinæ essentiæ. Habet enim omnis substantia, materiam, formam, compositionem. Habet substantia originale principium, formale complementum, glutinum. Habet res omnis completa, substantiam, virtutem, & operationem. Et in his repræsentatur mysterium Trinitatis; Pater origo: Filius virtus, & forma: Spiritus sanctus, unio & compago. Vere autem originale principium a formali complemento distinguitur, non quidem distinctione hypostatica, qualis est in divinis; nec accidentali, sed reali distinctione principiorum, quorum unum activum, alterum passivum. Et hoc tollere a creatura, est tollere ab ea repræsentationem Trinitatis. Nec valet quod dicunt falso philosophantes, quod Angelus, & anima idcirco composita dicuntur, quia sunt ab alio. Nam esse ab alio, non facit compositionem: tunc enim Filius, cum sit a Patre, esset compositus, & Spiritus sanctus, qui est ab utroque. Igitur solum esse divinum, est simplex in quo non differt esse, bene esse, & sic esse. Et hæc est ratio quare esse, est nomen Dei, quia esse Dei, est omne illud, quod in Deo est. In creatura autem differt esse, bene esse, & sic esse. Vestigium hujus sapientiæ est substantia, virtus, & operatio. Nam virtus est a substantia, operatio vero a substantia, mediante virtute, sicut Filius a Patre, Spiritus sanctus a Patre, mediante Filio. Res substantifica a substantia habet esse, a virtute habet vigere, ab operatione habet efficere.

B

Mysterium Trinitatis.

Esse ab alio non facit compositionem

C

Esse Dei quid.

Idem docet in 1. sent. d. 12 a. 1 q. 1 per tot.

Nota etiam, quod virtus non videtur accidentalis substantiæ. Licet enim Philosophus dicat, quod naturalis potentia sit qualitas, tamen lo-

In prædicamentis, c. de Qual. quitur ſecundum quod naturalis potentia dicit modum conſequentem ſubſtantiam, ſicut apparet in duro, & modi, ſanativo & ægrotativo. Eſt etiam reperire creaturam rationalem, ad imaginem Dei factam. Et hæc habet imaginem naturalem, quæ conſiſtit in memoria, intelligentia, & voluntate, in quibus relucet Trinitas. Hac autem imagine Trinitatis, ſigillatur anima: & in hac ſigillatione recipit immortalitatem, ſecundum quod in memoria tenetur æternitas: ſapientialitatem, ſecundum quod in intelligentia refulget veritas: jucunditatem, ſecundum quod in voluntate delectat bonitas. Habet etiam anima imaginem quamdam gratuitam, quæ conſiſtit in fide, ſpe, & charitate: & hæc ſolum reperitur in ſubſtantiis reformatis. Igitur totum univerſum, eſt ſpeculum plenum luminus repræſentantibus divinam ſapientiam, & eſt ſicut carbo ignitus, effundens lucem.

Forma quarta ſapientiæ. Quarta facies, & quarta forma ſapientiæ eſt difficillima, quia eſt nulliformis: ſed hoc videtur deſtructivum præcedentium, non tamen eſt. *1 Cor. 2* Dicit enim Apoſtolus: Loquimur ſapientiam in myſterio abſconditam, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, nobis autem revelavit Deus per Spiritum ſuum. Spiritus autem omnia *Phil. 3* ſcrutatur, etiam profunda Dei. Hanc ſapientiam docuit Paulus Dionyſium, & Timotheum. Oportet ergo nos perfectos eſſe, ut ad hanc ſapientiam veniamus. Quæ retro ſunt, *inquit*, obliviſcens ad anteriora me extendo, ſi quo modo comprehendam. Sed quomodo ſapientia comprehendetur, ſi in cor hominis non aſcendit, & eſt nulliformis? Reſpondeo. Hic eſt ſtatus & finis ſapientiæ *Dion. de myſticaTh. c. 1 in pr. idemBaſil. Hom. 1 in Hexaëm. in prin.* Chriſtianæ. Unde cum Dionyſ. multos libros feciſſet, conſummavit hanc ſapientiam in myſtica Theologia, ubi dicit; Tu autem, o Timothee, amice, circa myſticas viſiones forti actione, & contritione, ſenſus derelinque. Vult enim dicere, quod o-

A portet, legentem eſſe ſolutum ab omnibus, quæ ſibi inimicantur, & omnia dimittat: quia ille, quem vult intelligere, eſt ſuper omnem ſubſtantiam, & cognitionem. Ibi enim eſt operatio ſecretiſſima, tranſcendens intellectum, quam nemo ſcit, niſi qui experitur. In anima ſunt multæ virtutes apprehenſivæ, ſenſitiva, imaginativa, æſtimativa, intellectiva: omnes has oportet relinquere, ſed in vertice eſt acies amoris, tranſcendens omnes. Eſt ergo beatitudo diſpoſitive & materialiter in intellectiva, libative & conſummative in amativa. Hæc contemplatio fit per gratiam, tamen ad hoc juvat induB ſtria, ut ſeparetur homo ab omni eo, quod Deus non eſt, & etiam a ſeipſo. Hæc eſt ſuprema unitio per amorem. Quod autem ſolum per amorem fiat, dicit Apoſtolus: In *Epheſ. 3* charitate radicati & fundati, ut poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum. Iſte amor tranſcendit omnem intellectum & ſcientiam. Sed contra: Si ſcientiam tranſcendit, quomodo poteſt iſta ſapientia comprehendi? Reſponſio. Propter hoc addit Apoſtolus; Ei autem, qui potens eſt omnia facere ſuperabundanter, quam petimus, aut intelligimus, &c. Nulla eſt apprehenſio iſtius ſapientiæ, niſi Deus reC velet. Unde Apoſtolus dicit: Nobis *1 Cor. 2* autem revelavit Deus per ſpiritum ſuum. Cum vero mens in illa unitione conjuncta fuerit Deo, dormit quidem uno modo, & alio modo vigilat. Ego dormio, & cor meum *Cant. 5* vigilat. Sola affectiva tunc vigilat, & ſilentium omnibus aliis potentiis imponit, & tunc homo alienatus eſt a ſenſibus, & in extaſi poſitus, & audit arcana verba, quæ non licet *2 Cor. 12* homini loqui, quia tantum ſunt in affectu: Vide rationem. Exprimi non poteſt, niſi quod concipitur: concipi non poteſt, niſi quod intelligitur. Igitur quod ſupra intellectum eſt, exprimi non poteſt. Verum, quia ad hanc ſapientiam non pervenitur

niſi

nisi per gratiam, ideo dicit sapiens: Quæcumque sunt absconsa, & improvisa didici; omnium enim artifex docuit me sapientia: est enim in illa spiritus multiplex, unicus, subtilis. Iste spiritus sublimat animam, & ungit eam. Hic spiritus est digitus Dei, ad quem magi Pharaonis, id est, intellectus nostri non possunt attingere.

Sap. 7

Exod. 8

Nota tamen, quod iste amor extaticus, est sequestrativus ob omni adulterino affectu, propter sponsi affectum unicum: soporativus, propter quietationem omnium potentiarum: sursum activus, propter anagogias cœlestium desideriorum: interemptivus, propter jugulationes carnalium impedimentorum. Non enim videbit me homo, & vivet. Fortis est, ut mors dilectio. In tali amore virtus animæ in unum colligitur & unitur: omnis autem virtus unita, plus est infinita. Et sic intrat animal in suum intimum, & per hoc in suum summum ascendit, quia idem est summum, & intimum in anima, dicit Augustinus: De hoc dulci sopore mulcebris quietis, dicit Sponsus in Canticis: Adiuro vos filiæ Hierusalem, per capreas, cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Ad istum soporem juvat superferri omnibus sensibilibus, omnibus operationibus, intellectualibus, quæ sunt cum phantasmatibus, transire etiam Angelicas intelligentias, ut possit sponsa dicere: Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem, paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea. Sic docet Dionysius relinquere sensibilia, intellectualia entia, & non entia. Vocat autem non entia temporalia, quæ sunt in continua variatione. Docet insuper intrare radium tenebrarum. Vocat autem divinam intelligentiam, tenebras propter incomprehensibilitatem: Vocat autem eam rabiosam, quia anima intuens eam summe illustratur. Et quia hoc non habetur nisi per orationem, ideo Dionysius incipit ab oratione, & dicit etiam, quod Trinitas est supersubstantialis, & superdea, & superbonitas, intellige, respectu nostri intellectus, quia magis substantia, magis Deus, magis bonitas, quam intellectus capiat. Addit etiam, quod debemus habere mentes non habentes oculos, quia mens oculis intellectualibus divinam essentiam aspicere non potest, & ideo amovendi sunt, juxta illud, quod scribitur in Canticis: Averte a me oculus tuos, ipsi me avolare fecerunt. Tunc Christus recedit, quando mens oculis intellectualibus nititur supernam sapientiam aspicere. Non enim intrat ad illam intellectus, sed affectus. Unde in Canticis scribitur: Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui. Oculus iste est affectus penetrans usque ad profundum: Crinis est elevatio mentalium considerationum. Fit autem iste ascensus per rigorem, & commotionem fortissimam Spiritus sancti, sicut de Elia dicitur: Ecce spiritus conterens petras & montes. Ignis iste non est in potestate nostra; sed si Deus dat, Sacerdotum est nutrire ignem, & subiicere ligna per orationem.

Exod. 33

Cant. 8

Cant. 3

Ibid.

Dion. de mystica Th. c. 1 in pr.

A

Dion. sup. in præfat. script. p. 2

Cant. 6

B

Cant. 4

3 Reg. 19

Igitur ascensus iste fit, per fortissimam commotionem, secundum quod dictum est: per astructivam affirmationem, a summo usque ad infimum: per destructivam ablationem, ab infimo usque ad summum. Est autem modus ablativus congruentissimus ad ascendendum in Deum, ascensu inquisitivo. Ut verbi gratia: Non est Deus hoc, nec est illud, nec aufertur a Deo quod suum est, sed attribuitur ei nobiliori modo quod suum est, quam intellectus intelligat. Sequitur autem amor, & ascensus ablationem. Unde Moyses primo a senioribus sequestratur. Secundo ascendit in montem. Tertio intrat caliginem. Exemplum optimum ponitur in sculptura. In figura incisionis sculpens nihil ponit, sed re-

C

Exod. 19

 re-

In prædicamentis, c. de Qual.

quitur secundum quod naturalis potentia dicit modum consequentem substantiam, sicut apparet in duro, & modi, sanativo & ægrotativo. Est etiam reperire creaturam rationalem, ad imaginem Dei factam. Et hæc habet imaginem naturalem, quæ consistit in memoria, intelligentia, & voluntate, in quibus relucet Trinitas. Hac autem imagine Trinitatis, sigillatur anima: & in hac sigillatione recipit immortalitatem, secundum quod in memoria tenetur æternitas: sapientialitatem, secundum quod in intelligentia refulget veritas: jucunditatem, secundum quod in voluntate delectat bonitas. Habet etiam anima imaginem quamdam gratuitam, quæ consistit in fide, spe, & charitate: & hæc solum reperitur in substantiis reformatis. Igitur totum universum, est speculum plenum luminus repræsentantibus divinam sapientiam, & est sicut carbo ignitus, effundens lucem.

Forma quarta sapientiæ.

Quarta facies, & quarta forma sapientiæ est difficillima, quia est nulliformis: sed hoc videtur destructivum præcedentium, non tamen est. Dicit enim Apostolus: Loquimur sapientiam in mysterio absconditam, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum. Spiritus autem omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Hanc sapientiam docuit Paulus Dionysium, & Timotheum. Oportet ergo nos perfectos esse, ut ad hanc sapientiam veniamus. Quæ retro sunt, *inquit*, obliviscens ad anteriora me extendo, si quo modo comprehendam. Sed quomodo sapientia comprehendetur, si in cor hominis non ascendit, & est nulliformis? Respondeo. Hic est status & finis sapientiæ Christianæ. Unde cum Dionys. multos libros fecisset, consummavit hanc sapientiam in mystica Theologia, ubi dicit; Tu autem, o Timothee, amice, circa mysticas visiones forti actione, & contritione, sensus derelinque. Vult enim dicere, quod oportet, legentem esse solutum ab omnibus, quæ sibi inimicantur, & omnia dimittat: quia ille, quem vult intelligere, est super omnem substantiam, & cognitionem. Ibi enim est operatio secretissima, transcendens intellectum, quam nemo scit, nisi qui experitur. In anima sunt multæ virtutes apprehensivæ, sensitiva, imaginativa, æstimativa, intellectiva: omnes has oportet relinquere, sed in vertice est acies amoris, transcendens omnes. Est ergo beatitudo dispositive & materialiter in intellectiva, libative & consummative in amativa. Hæc contemplatio fit per gratiam, tamen ad hoc juvat industria, ut separetur homo ab omni eo, quod Deus non est, & etiam a seipso. Hæc est suprema unitio per amorem. Quod autem solum per amorem fiat, dicit Apostolus: In charitate radicati & fundati, ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. Iste amor transcendit omnem intellectum & scientiam. Sed contra: Si scientiam transcendit, quomodo potest ista sapientia comprehendi? Responsio. Propter hoc addit Apostolus; Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter, quam petimus, aut intelligimus, &c. Nulla est apprehensio istius sapientiæ, nisi Deus revelet. Unde Apostolus dicit: Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum. Cum vero mens in illa unitione conjuncta fuerit Deo, dormit quidem uno modo, & alio modo vigilat. Ego dormio, & cor meum vigilat. Sola affectiva tunc vigilat, & silentium omnibus aliis potentiis imponit, & tunc homo alienatus est a sensibus, & in extasi positus, & audit arcana verba, quæ non licet homini loqui, quia tantum sunt in affectu: Vide rationem. Exprimi non potest, nisi quod concipitur: concipi non potest, nisi quod intelligitur. Igitur quod supra intellectum est, exprimi non potest. Verum, quia ad hanc sapientiam non pervenitur

1 Cor. 2 — *Phil. 3* — *Dion. de mystica Theol. c. 1 in pr. Idem Basil. Hom. 1 in Hexaem. in prin.* — *Ephes. 3* — *1 Cor. 2* — *Cant. 5* — *2 Cor. 12*

nisi

nisi per gratiam, ideo dicit sapiens: A
Sap. 7 Quæcumque sunt absconsa, & improvisa didici; omnium enim artifex docuit me sapientia: est enim in illa spiritus multiplex, unicus, subtilis. Iste spiritus sublimat animam, & ungit eam. *Exod. 8* Hic spiritus est digitus Dei, ad quem magi Pharaonis, id est, intellectus nostri non possunt attingere.

Nota tamen, quod iste amor extaticus, est sequestrativus ob omni adulterino affectu, propter sponsi affectum unicum: soporativus, propter quietationem omnium potentiarum: sursum activus, propter anagogias cœlestium desideriorum: interemptivus, propter jugulationes carnalium impedimentorum. *Exod. 33* Non enim videbit me homo, & vivet. *Cant. 8* Fortis est, ut mors dilectio. In tali amore virtus animæ in unum colligitur & unitur: omnis autem virtus unita, plus est infinita. Et sic intrat animal in suum intimum, & per hoc in suum summum ascendit, quia idem est summum, & intimum in anima, dicit Augustinus: De hoc dulci sopore mulcebris quietis, dicit *Cant. 3* Sponsus in Canticis: Adiuro vos filiæ Hierusalem, per capreas, cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. Ad istum soporem juvat superferri omnibus sensibilibus, omnibus operationibus, intellectualibus, quæ sunt cum phantasmatibus, transire etiam Angelicas intelligentias, ut possit sponsa dicere: *Ibid.* Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem, paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea. *Dion. de mystica Th. c. 1 in pr.* Sic docet Dionysius relinquere sensibilia, intellectualia entia, & non entia. Vocat autem non entia temporalia, quæ sunt in continua variatione. Docet insuper intrare radium tenebrarum. Vocat autem divinam intelligentiam, tenebras propter incomprehensibilitatem: Vocat autem eam rabiosam, quia anima intuens eam summe illustratur. Et quia hoc non habetur nisi per orationem, ideo Dionysius incipit ab *Dion. sup. in præfacra scrip. p. 2* oratione, & dicit etiam, quod Trinitas est supersubstantialis, & superdea, & superbonitas, intellige, respectu nostri intellectus, quia magis substantia, magis Deus, magis bonitas, quam intellectus capiat. Addit etiam, quod debemus habere mentes non habentes oculos, quia mens oculis intellectualibus divinam essentiam aspicere non potest, & ideo amovendi sunt, juxta illud, quod scribitur in Canticis: Averte a me *Cant. 6* oculus tuos, ipsi me avolare fecerunt. Tunc Christus recedit, quando mens oculis intellectualibus nititur supernam sapientiam aspicere. B Non enim intrat ad illam intellectus, sed affectus. Unde in Canticis scribitur: Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum *Cant. 4* in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui. Oculus iste est affectus penetrans usque ad profundum: Crinis est elevatio mentalium considerationum. Fit autem iste ascensus per rigorem, & commotionem fortissimam Spiritus sancti, sicut de Elia dicitur: Ecce spiritus conterens *3 Reg. 19* petras & montes. Ignis iste non est in potestate nostra; sed si Deus dat, Sacerdotum est nutrire ignem, & subiicere ligna per orationem.

Igitur ascensus iste fit, per fortis- C simam commotionem, secundum quod dictum est: per astructivam affirmationem, a summo usque ad infimum: per destructivam ablationem, ab infimo usque ad summum. Est autem modus ablativus congruentissimus ad ascendendum in Deum, ascensu inquisitivo. Ut verbi gratia: Non est Deus hoc, nec est illud, nec aufertur a Deo quod suum est, sed attribuitur ei nobiliori modo quod suum est, quam intellectus intelligat. Sequitur autem amor, & ascensus ablationem. Unde Moyses *Exod. 19* primo a senioribus sequestratur. Secundo ascendit in montem. Tertio intrat caliginem. Exemplum optimum ponitur in sculptura. In figura incisionis sculpens nihil ponit, sed

removet, & tamen relinquit formam nobilissimam. Ita notitia Dei, per ablationem relinquit in nobis nobilissimam dispositionem in intellectu. Transitum ad istud summum significat transitus mortis Christi, transitus maris rubri, transitus in terram promissionis. Unde ignis Spiritus sancti duxit Moysen ad interiora deserti: & inde accepit illustrationes mentales. Ista est ergo forma sapientiæ, isti sunt sublimes excessus.

Exod. 14
Exod. 3

Sermo III.

De dono Intellectus.

IN medio Ecclesiæ aperuit os ejus, & implevit eum Dominus Spiritu sapientiæ, & intellectus.] Dictum est de dono sapientiæ, dicamus modo de dono intellectus, de quo dicetur in collationibus donorum. Loquitur autem pulchre David de dono intellectus, sic inquiens: Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum. Explicat autem donum intellectus, a Spiritu sancto infusum, quantum ad suscipientis gratitudinem humilem & largientis diffusionem liberalem. Suscipientis humilis gratitudo notatur, cum dicitur: Qui tribuit mihi intellectum. Donum datum requirit hominem Deo esse gratum. Consistit autem gratitudo in cognoscendo seipsum, sicut miserum, & incapacem: in cognoscendo Deum, & hoc gratias agendo ei: in cognoscendo donum, refundendo pulchritudinem doni in auctorem doni: in cognoscendo doni principium, & hoc fit quando non impugnatur dans donum: in cognoscendo doni finem ultimum, & hoc fit quando scitur ad quid distribuitur donum. Disponimur autem ad donum intellectus, sincerissime videndo, mansuetissime conversando, intelligentiam captivando. De sinceritate vitæ disponentis ad intelle-

Eccl. 15
Ps. 15

A ctum, dicit Isaias: Quem docet scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus. Lac signat dulcedinem illecebrarum, quibus pascuntur, qui sequuntur motus infantiles, Danieli, & sinceris sociis dedit Deus intelligentiam. Delectatio circa tactum, maxime impugnat donum intellectus: ebrietas ex parte anteriori, & luxuria ex parte posteriori.

Isa. 28
Dan.

Secundo disponitur homo ad donum intellectus, per mitissimæ mansuetudinis tractabilitatem. Unde in Ecclesiastico dicitur: Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei, ut intelligas: Concupiscentia obnubilat B intellectum, furor impedit intelligentiam, quia impedit ira animum, ne possit cernere verum. Quando aqua quieta est, videt homo clare faciem suam: turbata, minus videre solet. In hujus signum legislator fuit mitissimus. Sed quid est, quod dicit Isaias: Sola vexatio dabit intellectum auditui? Resp. Ex multiplicatis vexationibus mundi cognoscimus, quod non est in mundo requies. Ex tortura conscientiæ novimus, quod non est pax impiis. Igitur vexatio disponit intellectum ad cognoscendum, quia ita est. Mititas disponit ad cognoscendum, propter quid ita est Vexatio disponit intellectum, sicut syllogismus ducens ad impossi- C bile; Mititas, sicut syllogismus ostensivus.

Eccl. 5
Cato in 1 parænesi carm.
Greg. in Mor. l. 1 c. 3
Isaias 28
Isai. 48

Tertio disponitur homo ad donum intellectus digne recipiendum per intelligentiæ captivationem. Unde Isa. dicit: Nisi credideritis, non intelligetis. Et Apostolus dicit: Captivantes omnem intellectum, in obsequium Christi. Qui secundum lumen intelligentiæ suæ Scripturam sacram indagant, incidunt in abyssum errorum; parvuli sumus, & oportet addiscentem credere, quia est. Primus Angelus præsumens erravit. Liberalitas ex parte dantis tangitur, cum dicitur: Qui tribuit mihi intellectum: omnis enim radiositas intelligentiæ, a fonte

Isa. 7
2 Cor. 10
Arist. 1 Elenc. c. 2
Psal. 15

te, qui est essentialiter intellectus, derivatur. Est autem radiositas multiformis, ut dicebatur in collationibus donorum; intellectus est regula circumspectionum moralium, intellectus est janua considerationum scientialium, intellectus est clavis contemplationum cœlestium. Iste triformis intellectus, est proprie donum Spiritus sancti. Igitur ab intellectu inchoemus, ut ad sapientiam veniamus. Is enim est ordo. In sapientia legimus: Cibavit illum Dominus pane vitæ & intellectus, & aqua sapientiæ salutaris potavit illum. A cibo incipiendum est, non a potu. Nisi enim homo exerceatur in dono intellectus, non proficit in potu sapientiæ, quæ potata ab anima, effundit flumina in eam, & fit ei fons aquæ salientis in vitam æternam. Donum intellectus est solidus cibus, ut panis, qui, ut dicebat sanctus Franciscus, multis laboribus habetur. Primo enim granum seritur. Secundo, satum moritur. Tertio, mortuum germinat. Quarto, germinans nutritur. Quinto, nutritum augetur. Sexto, auctum in aristis protenditur. Septimo, in thecis maturatur. Octavo, maturatum metitur. Nono, messum excutitur. Decimo, excussum, ventilatum. Undecimo ventilatum, molitur. Ultimo, in massam panis compingitur. Similimodo est de dono intellectus. Nam intellectus est regula circumspectionum moralium. Unde dicebat Deus ad David; Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris: firmabo super te oculos meos. Noli ergo fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Deus intellectum promittit, recipiendi modum ostenditur, quando dicit; Firmabo super te oculos meos. Divina complacentia acceptat quod facimus, approbando in præsenti, & remunerando in futuro. Si vis ergo regulari secundum regulam intellectus, non sis bestialis, sed regularis: non dirigaris secundum impetum sensus, sed secundum judicium rationis: alioquin accidet tibi, quod accidit Adæ, qui, contempta regula veritatis, secutus est instinctum mulieris, & mulier instinctum serpentis. Homo cum in honore esset, non intellexit. Intellectus prudentialis instruit hominem, secundum dictamen divinæ legis in tribus; quid evitandum, quia omne malum; quid exequendum, quia omne bonum: quid expectandum, quia summum bonum.

Eccl. 15 — *Auctor in legenda vitæ S. Francisci.* — *Ps. 31* — *Psal. 48*

Primo intellectus prudentialis docet, quid evitandum, quia omne malum. Unde dicit sapiens: Si inclinaveris cor tuum prudentiæ, & quasi pecuniam quæsieris illam, & effoderis quasi thesaurum, tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei invenies. Qui intellectum istum vult habere, debet quærere cum desiderio cordis, & cum studio operis. Tunc inveniet homo timorem Domini, & scientiam Dei. Omnis homo, qui vult in bonum dirigi, debet timere Deum, ut vitet malum, quia sanctum, & terribile nomen ejus, initium sapientiæ timor Domini. Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Ecce timor Domini, ipse est sapientia, & recedere a malo, intelligentia. Igitur intellectus prudentialis docet, quid vitandum, quia omne malum. Secundo intellectus prudentialis docet, quid agendum, quia omne bonum, secundum viam interioris cogitatus, & exterioris actus, & labilioris affatus. Scriptum est; Non declines a lege, ut intelligas cuncta, quæ agis. Callidi est intelligere viam suam. Si est tibi intellectus, responde proximo tuo; sin autem, sit manus tua super os tuum. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. Ambrosius dicit, quod nihil debemus loqui, vel agere, de quo non possumus reddere rationem. Tertio instruit intellectus prudentialis, quid expectandum, quia summum bonum. In Proverbiis legi-

Prov. 2 — *Ps. 110* — *Prov. 24* — *Eccl. 5* — *Sap. 1* — *Amb. t. 2 edit. Ro. in Psal. 36*

Prov. 17 gitur: Gemma gratissima expectatio præstolantis quocumque se verterit, prudenter intelliget. In omnibus agendis, & imitandis debet homo uti consilio finis. Grata, imo gratissima gemma, est bonum æternum. In *Baruch 3* Baruch legitur: Disce, ubi sit prudentia, ubi sit intellectus, ut scias, ubi sit lumen oculorum, & pax. Quocirca dicitur in Deuteronomio: *Deut. 32* Gens absque consilio est, & sine prudentia, utinam saperent, & intelligerent, ac novissima providerent. Tangit triplicem speciem intelligentiæ. Intellectus iste, regula est circumspectionum moralium, ut homo cum desiderio cordis, & prosecutione operis consideret, quod vitandum, quid agendum, quid expectandum. Iste intellectus est donum Spiritus sancti: huic dicit Psalmogra*Psal. 31*phus: Intellectum tibi dabo, & instruam te, &c. Alius est intellectus, qui est janua considerationum scien*Eccl. 2*tialium. Scribitur in Ecclesiastico: In thesauris sapientiæ intellectus disciplinæ, hoc est dicere, quod thesauri absconditi, vel consistunt in cognitione causarum altissimarum, vel conclusionum, vel principiorum.

Oportet ergo hominem per studium veritatis fodere, ut ad thesaurum sapientiæ perveniat. Iste intellectus, qui est janua considerationum scientialium, partim est a dictamine naturæ, sive a lumine interiori, partim ex certitudine experientiæ, sive a lumine exteriori, partim ex illustratione lucis æternæ, sive a lumine superiori. Quod sit partim ex dictamine naturæ, patet in Ecclesiastico, ubi di*Eccl. 17*citur: Deus de terra creavit hominem, & ad imaginem suam fecit illum: creavit ex ipso adiutorium simile sibi, & cor ad cogitandum dedit illis: disciplina, & intelligentia implevit illos. Hinc etiam dicitur, quod anima rationalis tres habet operationes. Unam, qua, propter immunitatem a materia est reflexiva sui super se: Secundam, qua, propter naturam perfectionis, & for**A** mæ, est conversiva sui supra corpus administrandum: Tertiam, qua, transcendens corpus, & se, est elevativa sui, ad Deum contemplandum. Est autem hic intellectus secundum dictamen naturæ, quod patet in Adam, qui omnibus rebus *Gen. 2* secundum specificas differentias nomina imposuit. Anima autem nostra habet supra se quoddam lumen naturæ signatum, per quod habilis est ad cognoscendum principium, & illa semiplene, quia principia cognoscimus, inquantum terminos cognoscimus. Secundo intellectus iste *Arist. 1 Poster. tex. 6* est a frequentia experientiæ. In Proverbiis legitur: Vir in multis *Eccl. 34* **B** expertus, multa recognoscit. Et Philosophus docet, quod ex mul*Arist. 2 post. tex. 27 cir. med. & in prooem. Metaph. non procul a princ.*tis sensibus, fit una memoria, & ex multis memoriis, unum experimentum, & ex multis experimentis, unum universale, quod est principium artis, & scientiæ. Tertio, iste intellectus est ab illustratione lucis æternæ. In Daniele legitur: Dat sapientiam sapientibus, *Dan. 2* & scientiam intelligentibus, disciplinam. Erat lux vera, quæ illu*Joan. 1*minat omnem hominem. Quærit Augustinus, ubi scriptæ sunt leges justitiæ, secundum quas judicat impius; Et respondet, quod scriptæ sunt in libro lucis æternæ, quæ **C** descendunt in animam non migrando, sed imprimendo, sicut imago annuli ceræ imprimitur, & annulum non relinquit. Homo & Angelus docent ministerialiter, & adminiculative, sicut, qui fenestram aperit, dicitur domum illuminare. Solus Deus docet affective, solus cathedram habet in cœlis, qui docet hominem in terris. In Deo vi*Actor. 17*vimus, movemur, & sumus. Dicit Augustinus, quod Apostolus loquitur non tantum de vita temporali, sed intellectuali, secundum quod Deus est omnibus causa essendi, ratio intelligendi, & ordo vivendi.

Circa hæc tria, tres cavendi sunt errores in scientiis. Unus est contra

cau

causam creandi: secundus est contra rationem intelligendi: tertius est contra ordinem vivendi. Primus est de æternitate mundi, secundus de necessitate fatali, tertius de unitate intellectus humani. Isti errores significantur in Apocalypsi: in numero nominum bestiæ, quæ sunt 666. Primi fundunt se super circulum notus & temporis: Secundi supra motum syderum: Tertii supra intelligentiam unam corpus ingredientem, & egredientem. Primus error refellitur per id, quod scriptum est: In principio creavit Deus cœlum & terram, & cetera, aut enim sentis, Deum esse causam omnium secundum totum, aut secundum partem: si secundum partem, ergo aufers a Deo principalitatem causandi: si secundum totum, ergo creat de nihilo. Dixit sancta mulier: Respice omnia, quia de nihilo creavit illa Deus. Secundus error refellitur, quia si necessitas fatalis est, liberum arbritrium non est. Tertius error refellitur quia si homo aliquid distinctum est, habet principia essentiæ suæ propria, & distincta. Tertio intellectus est clavis contemplationum cœlestium. Est autem iste intellectus triplex, scilicet intellectus Verbi increati, per quod omnia creantur: intellectus Verbi incarnati, per quod omnia reparantur: intellectus Verbi inspirati, per quod omnia revelantur: nisi enim quis possit considerare, a quo res oriantur, & qualiter in finem reducantur, & qualiter in eis Deus reluceat, intelligentiam habere non potest. De primo dicitur ad Romanos: Invisibilia Dei a creatura mundi, per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus, & divinitas. Sempiterna quoque virtus Dei per effectum intelligitur, quia est causa omnium. Hoc est contra philosophos, qui dicunt, quod idem manens idem, non est aptum facere, nisi idem: non ab unissimo Deo manant multiformia, ab æterno temporalia, ab actualissimo possibilia, a stabilissimo mutabilia, a simplicissimo composita, a sublimissimo infima. Sed hic est quæstio: Cum effectus debeat assimilari causæ, quid est, quod causa contrariatur effectibus, in prædictis conditionibus.

Apoc. 13 in fine.

Gen. 1

2 Mach. 7

Rom. 1

Arist. 2 de gen. tex. 56

A

Sed nota, quod horum ostium est intellectus Verbi increati, quod est radix intelligentiæ. Qui non habet ostium, intrare non potest. Philosophi habent pro impossibilibus, quæ sunt summe vera, quia ostium eis clausum est. Quomodo autem prædicta intelligantur, docet Paulus, dicens: Fide intelligimus aptata sæcula verbo Dei, ut ex invisibilibus visibilia fierent. Summus spiritus, cum sit purus actus, & sit non tantum intelligens, sed & intellectus, non potest se non intelligere. Cum igitur intellectus æquetur intelligenti, intelligit quidquid est, & quidquid potest: ergo & ratio intelligentis æquatur intellectui, quia similitudo ejus est. Hæc autem similitudo verbum est, quia secundum Augustinum, & Anselmum: Similitudo mentis convertentis se super se, quæ in acie mentis est, verbum est. Si ergo hæc similitudo æqualis est, Deus est. Igitur species originata repræsentat originantem, secundum omne, quod est, & secundum omne, quod potest: ergo repræsentat multa. Item, cum virtutem patris repræsentet, repræsentat virtutem immensissimam. Hæc autem virtus quanto magis unita, tanto plus infinita, ergo illa similitudo repræsentat infinita. Igitur in ea sunt omnia intelligibilia, & factibilia: ergo necesse est, quod ab uno sint multa. Si ergo Deus dicendo facit; dicere autem est verbum gignere; scriptura autem asserit, quod dixit Deus: Fiat lux, & similia: ergo Deus verbum genuit, in quo omnia disposuit, & disponendo fecit. Unde Augustinus: Verbo tuo tibi coæterno facis quæcumque facis, nec aliter, quam dicendo

Heb. 11

Arist. 3 de an. tex. 15

Gen. 1

Aug. lib. 1 conf. c. 7 tom. 1

B

C

do facis: non tamen sempiterne facis, quæ sempiterne dicis. Si enim unitas haberet vim cognoscitivam totius sui posse, cognosceret omnes numeros: & punctus in centro, omnes lineas: unitas tamen, cum sit essentialis numero, & pars numeri, plus est principium, quam punctus. Punctus enim est principium, sed non pars: neutrum tamen est activum principium. Igitur cum summus intellectus sit activum principium, in similitudine sua omnia disponit, omnia exprimit, omnia agit.

Vidisti, qnomodo ab uno sunt multiformia, vide quomodo ab æterno producuntur temporalia. Quæ enim a Patre procedunt, ordinate procedunt, & unum est causa alterius, ordine naturæ, & temporis: ergo verbum sic repræsentat res, sicut producuntur in esse, quia in providentia mea possunt esse multa futura, quorum unum distantius est alio: & in memoria mea multa præterita, quorum unum magis distat, quam aliud: nec tamen sequitur, quod cum eveniunt, sit mutatio in memoria, vel in providentia. Sic in verbo Dei non est mutatio, cum ab æterno dicat, & ex tempore creet. Sicut, si velle meum esset posse; si vellem modo, cras rem fieri, non esset mutatio in me, si fieret: esset autem mutatio, si de non volente fierem volens. Iterum ab actualissimo fiunt possibilia, sive materialia. Pater intelligitur principium principians de se: pater intelligitur principium principians de nihilo: pater intelligitur principium principians de aliquo materiali. Verbum Patris exprimit patrem, ut principium principians de se: & hoc modo est repræsentans productionem æternorum, scil. Spiritus sancti, & suam. Verbum Patris exprimit Patrem, ut principium principians aliquid de nihilo, & sic repræsentat productionem spiritualium creatorum æviternorum, ut Angelorum, & Animarum. Verbum Patris exprimit Patrem, ut principium principians aliquid de aliquo materiali, & sic repræsentat productionem corporalium distinctorum. Illud enim, quod fit de alio prius erat in potentia, quam fieret, ergo de necessitate, repræsentat possibilia: ab actualissimo ergo fiunt possibilia. Hæc similitudo, sive verbum, est veritas, quæ quidem veritas est adæquatio intellectus, & rei: illius intellectus, dico, qui est causa rei, non mei, qui non est causa rei. Tunc est vera adæquatio, quando est res secundum hanc substantiam, tanta, talis, ordinata, agens, patiens, situata secundum differentias prædicamentorum. Tunc enim veræ res sunt, quando sunt in re, vel in universo, sicut sunt in arte æterna, vel sicut ibi exprimuntur. Res autem vera est secundum quod adæquatur intellectui causandi: quia vero perfecte non æquatur, sed adæquatur rationi, quæ exprimit eam, quam tamen non adæquat, ideo omnis creatura mendacium est, secundum Augustinum. Res autem adæquata non est sua adæquatio, ergo necesse est, ut in verbo Dei, quod est adæquatio, sit veritas creaturæ, & in creatura similitudo veritatis. Unde licet Angelus magis participet verbo in conditionibus nobilibus, tamen quantum ad rationem exemplaritatis, sive experimentalem, non excedit Angelus vermiculum. Ita enim ratio vermiculi exprimit vermiculum, sicut ratio Angeli Angelum. Vides ergo, quomodo ab actualissimo sunt possibilia, a stabilissimo mutabilia, a sublimissimo infima. Et sicut lux facit multiformitatem colorum, ita verbum multiplicitatem rerum, & varietatem: ideo non contingit intelligere, nisi per verbum. Hæc clavis animæ purgatæ per fidem, necessaria est quia mentis humanæ acies invalida, in tam excellenti luce non figitur, nisi per justitiam fidei emundetur. Unde omnes, qui non habent fidem, habent manum amputatam. Unde Psalmographus:

Veritas quid.

Ex Arist. lib. 9 Met. tex. 21 & seq.

Aug. t. 9 de Tr. l. 1 cap. 2

Psal. 148

phus: Ipse dixit, & facta sunt, & cetera.

Secunda clavis est intellectus Verbi Incarnati, per quod omnia reparantur. Unde Christus dicebat: Hæc sunt verba, quæ locutus sum vobis, cum adhuc essem vobiscum, quoniam oportet impleri, quæ scripta sunt in lege, & prophetis, & psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. Loquitur verbum Dei, de quo dicit Joannes: Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: Ubi ostendit duas naturas in una persona. Hanc scripturarum impletionem docet Paulus, quando dicit. Finis legis est Christus ad justitiam, omni credenti. In lege scriptum est, quod duo Cherubin, versis vultibus in propitiatorium se respiciebant. Duo Cherubin, duo testamenta, quorum aspectus erit in Christum. Per hanc clavem Verbi Incarnati scripturæ habent intelligi, quæ sunt principaliter de operibus reparationis; Nisi enim intelligas originem, & ordinem reparationis, Scripturam intelligere non potes. Nomen autem Reparatoris est verbum Dei, quod describit Isaias sic inquiens: Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis, cujus imperium super humerum ejus, & vocabitur nomen ejus Admirabilis, Consiliarius, Deus Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis. Iste puer reparavit hierarchiam cœlestem, & subcælestem, quæ tota corruerat. Ergo necesse fuit, ut tangeret cœlum, & tangeret terram. Iste Hierarcha debet esse præcelsus, qui solus possit salvare. Unde dicitur admirabilis. Multifarie enim olim Deus loquens patribus in prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in filio, qui cum sit splendor gloriæ, &c. Usque purgationem peccatorum faciens, &c. Ab isto admirabili procedunt mirabilia. Unde & in suæ temporalis nativitatis exordio, fecit miraculum miraculorum, quod omnia alia miracula respiciunt. Habuit enim naturam corpoream, & naturam incorpoream: naturam divinam, naturam humanam: naturam temporalem, naturam æternam: Matrem, & virginem. Unitum est primum ultimo, summum imo, Deus limo. Vide arcum, qui habet multiformitatem colorum & naturarum, & benedic, qui fecit illum, quia valde speciosus est in splendore suo. Hic est Sol, qui descendit per decem gradus in horologio Achaz, id est, Verbum Incarnatum per novem ordines Angelorum, usque ad hominem, qui decimus computatur. In hoc miraculorum miraculo, scilicet quod Deus est homo, fides accipit vires suas. Unde Moyses postquam minavit gregem ad interiora deserti, vidit rubum, qui ardebat, & non comburebatur. Vadam, *inquit*, & videbo visionem hanc magnam. Et ibi fuit illustratus. Rubus spinosus, possibilitas carnis: Flamma anima Christi plena luminibus, & igne charitatis: Lux, divinitas: Lux conjuncta rubo, mediante flamma, est divinitas conjuncta carni, mediante anima. Ut ergo possit Hierarcha de mortuis facere vivos, de hominibus Dei filios, necesse est, ut sit præcelsus, & admirabilis.

[Marginalia: Luc. ult. — Joan. 1 — Rom. 10 — Exod. 25 — Isa. 9 — Hierarcha præcelsus, & admirabilis. — Heb. 1 — Eccl. 43 — Isa. 38 — Exod. 3]

Secundo necesse est, ut Hierarcha noster sit sensatus, juxta triplicem sapientiam: sapientiam innatam, quam habuerunt Angeli, & primus homo, & per hanc scit omnia, quæ possumus per habitum scire: sapientiam infusam, per quam comprehendit gloriosa, & infinita, quia sapientiæ ejus non est numerus: sapientiam æternam, per quam comprehendit omnia, tam possibilia fieri, quam disposita. Decebat enim, ut qui reparaturus erat universum, sciret universum. Vivus est sermo Dei, & efficax. *Sequitur*: Omnia nuda & aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo. Sed quæritur, quæ necessitas fuit, ut haberet sapientiam nisi divinam? Respondeo, ut quæ noverat per scientiam, sciret per experientiam. Non enim habemus

[Marginalia: Hierarcha sensatus. — Heb. 4]

Pon.

Ibid. Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine, absque peccato. Unde est simul advocatus pro nobis, & judex contra nos. Iste Consiliarius adeo fuit sapiens, quod omnes scripturæ sapientes, non fuerunt nisi simulachra hujus sapientis. Ad hunc referuntur omnia eloquia sapientiæ. Unde de Christo intelligitur: *Psal. 42* Speciosus forma præ filiis hominum; licet Judæi accipiant de Salomone. Similiter & illud de Christo intelligitur: *Psal. 41* Sit nomen ejus benedictum in sæcula: & ideo dicit: Consiliarius: & ideo dicit: Deus.

A

Hierarcha acceptissimus. Tertio necesse fuit, ut Hierarcha noster esset acceptissimus Deo. *Heb. 7* Talis, decebat, ut esset nobis Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, & excelsior cœlis factus. *Joan. 1* Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ. Habuit autem gratiam triformem: Gratiam singularis personæ, per quam ille homo gratus fuit: gratiam capitis, per quam influit: gratiam unionis, quæ ex una parte infinita fuit. Fuit ergo acceptissimus, non solum, quia Deiformis, sed quia Deus. Et sicut a sapientissimo fluxerunt documenta certissima, ita a Deo exempla sanctissima. Unde emanationes, & flumina paradisi, & scaturitiones fontium hunc Deum de Deo sunt exprimentia.

B

Hierarcha victorios. Quarto necesse fuit, quod Hierarcha noster esset victoriosissimus. *Col. 2* Expolians enim principatus, & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Christus autem vicit mundum. Unde Psalmus dicit: *Psal. 23* Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Spoliavit infernum: Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio. Restauravit Paradisum: Quis est iste Rex gloriæ? Dominus virtutum, ipse est Rex gloriæ. Necesse est ergo, ut *Phil. 2* in nomine Jesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: Quis est iste, qui venit *Isa. 63* de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Ego qui loquor justitiam, & propugnator ad salvandum. Et ideo dicitur fortis, a quo manant fortia præsidia. *Psal. 124* Unde montes in circuitu ejus, & omnia bella scripturarum referuntur ad victoriam Christi.

Hierarcha largifluus. Quinto oportet, quod Hierarcha noster sit largifluus, propter magnitudinem influentiæ. Unde ad Ephesios scribitur: *Ephes. 4* Unicuique nostrum data est gratia, propter quod dicit: Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem. Unde sicut nubes ascendit, ut postmodum pluat, Christus, ut dona sua mittat. Existens enim in terra, dedit Spiritum sanctum occulte, ascendens manifeste. Fuit autem Christus per missionem Spiritus sancti Hierarcha purgans: *Act. 2* Factus est repente de cœlo sonus tamquam advenientis spiritus vehementis, ecce purgatio. Hierarcha illuminans: Apparuerunt illis dispertitæ linguæ, tamquam ignis, ecce illuminatio. Hierarcha consummans: seditque super singulos eorum, ecce perfectio. Ab hoc largitore manant dona gratuita, & quidquid invenitur in scriptura diffusionis in sole, vel aliis, referuntur ad largitorem hujus spiritus, qui Spiritus sanctus dicitur: spiritus, quia purgans: sanctus, quia *Ps. 67* instruens, speciei domus dividere spolia. Et Isaias dicit: *Isai. 9* Lætabuntur coram te, sicut exultant victores, capta præda, quando dividunt spolia. Alii datur per spiritum gratia sermonum, *1 Cor. 12* alii genera linguarum. Unde dicit: Pater futuri sæculi. Pater est principium influentiarum, per quas vivimus in futuro sæculo, quia *Jac. 1* omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens a patre luminum. *Sequitur:* voluntarie genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ ejus. Modo sumus initium creaturæ, tunc erimus simplex creatura. Iste Pater est largissimus: Amen dico

C

vobis:

Joan. 16 Psal. 149 vobis: Si quid petieritis Patrem in nomine meo, &c. Aperis tu manum tuam, &c. Homines, & jumenta salvabis. Psal. 35 Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, &c.

Hierarcha summe justus. Sexto debet Hierarcha noster esse summe justus propter multitudinem justitiæ, & æquitatis, infallibiliter inquirentis, irreprehensibiliter discutientis, irrevocabiliter sententiantis. Isa. 11 Isaias dicit: Erit justitia cingulum lumborum ejus, non secundum visionem oculorum judicabit, &c. Ergo est Deus, quia purus homo non judicat, nisi secundum audita. Ad istum judicem referuntur omnia judicia scripturarum, & ideo dicitur: Princeps pacis. Unde ab eo manant justa judicia. Christus est David, Apoc. 3 qui habens clavem aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Clavis ista est mysterium unionis.

Tertia clavis est intellectus Verbi inspirati, non enim fit revelatio, nisi per verbum inspiratum. Danieli revelavit Deus sermonem, & intelligentia opus est in visione. Nisi enim verbum inspiratum sonet in aure cordis, nisi splendor verbi luceat in oculo mentis, nisi vapor, & emanatio *omnipotentis Dei* instillet gustum suavitatis, nisi sempiternitas impleat animam, non est homo aptus ad intelligentiam visionum. Dan. 1. Sed Danieli dedit Deus intelligentiam omnium visionum, & somniorum per verbum inspiratum. Visio autem triplex est, scilicet corporalis, quæ sine intellectuali non Dan. 5 profuit Balthasari in inscriptione manus: imaginaria, quæ sine intellectuali non profuit Pharaoni in spicis, Gen. 41 & bobus; intellectualis, hæc profuit Danieli, & Joseph. Joanni respondet Joseph: Daniel, Paulo. Præter has visiones fit visio sex modis, quæ respondet operibus sex dierum, quibus perficitur minor mundus, sicut major mundus perfectus est. Prima est visio intelligentiæ, per naturam inditæ: secunda est visio intelligentiæ, per fidem elevatæ: hæ sunt multorum. Tertia est

A visio intelligentiæ per scripturam eruditæ: Quarta est visio intelligentiæ, per contemplationem suspensæ: hæ sunt paucorum. Quinta est visio intelligentiæ per prophetiam illustratæ. Sexta est visio intelligentiæ, per raptum in Deum absorptæ. Hæ sunt paucissimorum.

Ad has sequitur visio animæ beatificatæ, quas omnes habuit Paulus. Intelligentia indita, quæ non excedit limites rationis, intelligitur per primam diem, in qua facta est lux. Hæc est lux, de qua dicit Propheta. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Ps. 4 Sine lumine indito non habetur fides, non habetur gratia, B non habetur sapientia: & ita prima die divisa est lux a tenebris. Intellgentia sublimata per fidem, intelligitur per secundum diem, quo factum est firmamentum in medio aquarum. Hoc firmamentum est fides, quæ est origo sapientiæ, & origo scientiæ. Et sive sit de temporalibus, sive de æternis, fides non discordat a scientia. Intelligentia per scripturam erudita, intelligitur per diem tertiam, qua congregatæ sunt aquæ, & apparuit arida: terra est scriptura habens intelligentias spirituales, quæ mirabilibus expositionibus pullulat, & in his producitur herba virens, & lignum paradisi. C Intelligentia per contemplationem suspensa, intelligitur in opere quartæ diei, quando facta sunt sol, & luna, & stellæ. Qui non habet contemplationem, non habet ornamentum solis, lunæ, & stellarum. Debet anima, Sunamitis amiciri sole, luna, stellis. Apoc. 12 In sole, intelligitur contemplatio hierarchiæ supercælestis: in luna, intelligitur contemplatio hierarchiæ subcælestis: in stellis, intelligitur contemplatio hierarchiæ cælestis. Unde Isaias: Tunc videbis, & afflues: & mirabitur, Isaias 60 & dilatabitur cor tuum. In quo notatur, quod species contemplationis sunt tres, scil. Admiratio: Mirabitur, *inquit*: Dilatatio, Dilatabitur, *inquit*, comederunt, & biberunt,

runt, & viderunt Deum Israel. A- A lienatio, Affluens, *inquit*. Intelligentia per prophetiam illustrata, intelligitur in opere quintæ diei. Vident Prophetæ prophetata in speculo æternitatis. Et licet prophetatum sit contingens, tamen prophetia est infallibilis, propter veritatis æternæ infallibilitatem. Isti sunt pisces, qui propter multitudinem pinnularum feruntur in verbo. Intelligentia per raptum in Deum absorpta, respondet sextæ diei. De hoc raptu dicit Apostolus: Scio hominem ante annos quatuordecim, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit raptum hujusmodi. Hic raptus facit animam simillimam Deo, quantum B esse potest in statu viæ. Rapti autem non habent habitum gloriæ, sed actum. Et sicut raptus est in confinio viæ, & patriæ, ita est in confinio unionis, & separationis a corpore. Ideo dicit Apostolus: Sive in corpore, sive extra corpus, nescio. Unde ergo præsumit alius determinare, quod Paulus nescivit? Tunc adimpletur, quod scribitur: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, quia talis dignus est, ut præsit volatilibus, & piscibus maris. Quanto enim quis elevatior in Domino, tanto in se humilior fit, ut Paulus post raptum, qui quod viderat, determinare no- C lebat, qui etiam ad cubile matrimonii determinandum descendebat per humilitatem. Unde dicitur in Job: Numquid ad præceptum tuum elevabitur Aquila, & in arduis ponet nidum suum; *Et mox:* Ubicumque cadaver fuerit, statim adest. Mirabilia primo dixerat de Aquila, & postea humilia: sic est de raptu. Ille enim, qui in raptu fuit major, magis est humilis: & sic necesse est, quia si superbiret, posset amittere gratiam, & cadere in reprobum sensum: & vix umquam surgeret, quia quanto magis novit, tanto magis sciret solvere omnia, quæ dicerentur sibi, & ideo non sine causa fuit datus Apostolo stimulus carnis. Ne magnitudo, *inquit*, revelationum extollat me. Ille *inquam*, qui ad talem statum pervenit, potest alios ordinare, & regere, ut Paulus fecit, qui, ordinavit Ecclesiam secundum exemplar, quod sibi monstrabatur. Septima dies est absolutio a corpore. De qua die Salvator ait: Hodie mecum eris in Paradiso. Quæ dies non habet vesperam. Et post sequitur octava dies, quæ non est alia a præcedentibus, sed reiteratio primæ diei, quando anima resumpserit corpus suum. Hæc est ergo clavis David, quæ docet verbum inspiratum, illud, *inquam*, verbum, quod est in sinu patris increatum, incarnatum in utero Virginis, inspiratum in corde tuo, ubi habitat per fidem, illabitur mentes angelicas, & humanas intrans, in eis facit intelligere has visiones: quia est intellectus purus: sed alio & alio modo, quia sunt majores profundationes, secundum quod anima intime inducitur, vel meditatur in se, & hoc fit per divinum radium, ut dicit Dionysius de Angelica hierarchia: Ergo Jesum, *inquit*, invocantes, qui est primum lumen, &c. Et ideo dicit Dionysius de Ecclesiastica hierarchia: Lex divinitatis est, infima per media ad suprema reducere. Ille ergo thearchicus radius descendens in cœlestem hierarchiam, illam illuminat: & per illam, Ecclesiasticam, vel subcœlestem: totum tamen facit ille radius, quia Angeli ibi nihil faciunt, nisi occasionaliter, sicut, si aliquis vellet, quod radius illuminaret multas domos, aperiret fenestras, & tamen radius omnes partes domus illuminaret, & sicut, si quis præpararet multa specula ad recipiendum lumen. Deinde de ordine resolutorio ille radius nos reducit in contemplationem cœlestium, deinde supercœlestium.

2 Cor. 12 | 2 Cor. 12 | Gen. 1 | Job 39 | Rom. 1 | 2 Cor. 12 | Luc. 23 | Apoc. 3 | Dion. de cælesti hierà c. 1 in pr.

Sermo IV.

Quo fit ingressus ad explicationem primæ visionis.

De Luce intellectus, quæ est Veritas, de ejus speciebus, & visione intelligentiæ per naturam inditæ.

Gen. 1 VIDIT *Deus lucem, quod esset bona, & divisit lucem a tenebris, &c.*) In omnibus operibus sex dierum præterquam secundæ, dictum est; *Vidit Deus, quod esset bonum* : & in fine dicit: *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat & erant valde bona*. Videre dicitur DEUS, quia videre nos facit. Prima visio animæ, est per naturam intelligentiæ inditæ. Unde
Psal. 4 dicit Psalmus: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Et hic possunt explicari omnes difficultates philosophiæ. Philosophi dixerunt novem scientias, & polliciti sunt dare decimam, scilicet contemplationem: sed multi Philosophi dum se voluerunt dividere a tenebris erroris, magis se erroribus immi-
Rom. 1 scuerunt. Dicentes enim se sapientes, stulti facti sunt, superbientes de sua scientia, Luciferiani facti. Apud
Exod. 10 Ægyptios densissimæ tenebræ erant, sed sanctis tuis maxima erat lux. Omnes, qui fuerunt in lege naturæ, ut Patriarchæ, Prophetæ, Philosophi, filii lucis fuerunt. Lux animæ veritas est. Hæc lux nescit occasum, ita enim fortiter irradiat super animam, ut etiam non possit cogitari non esse, nec exprimi, quin homo sibi contradicat: quia si veritas non est, verum est: veritatem non esse, ergo aliquid est verum: & si aliquid verum est, verum est veritatem esse: ergo si veritas non est, veritas est.
3 Esd. 4 Super omnia enim prævalet veritas. Emittit autem hæc lux tres radios primos. Unde in Ecclesiastico scri-
Eccl. 43 ptum est: Tripliciter sol exurens montes. Est enim veritas rerum, veritas signorum, seu vocum, & ve-

A ritas morum. Veritas rerum, est indivisio entis, & esse: veritas sermonum, est adæquatio vocis, & intellectus: veritas morum, est rectitudo vivendi. Et istæ sunt tres partes philosophiæ, quas philosophi non invenerunt, ut essent: sed quia jam secundum veritatem essent, omnino adverterunt, secundum Augustinum. Hæc triplex veritas consideratur ex parte principii originantis, ex parte subjecti suscipientis, & ex parte objecti terminantis. Respicit autem originans principium in ratione triplicis causæ, originantis, exemplantis, & terminantis. Nam ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia, ergo veritas indicat, quod mens nostra fertur naturali inclinatione ad veritatem, secundum quod est causa essendi, ratio intelligendi, & ordo vivendi. Secundum causam essendi, veritas rerum: secundum rationem intelligendi, veritas vocum: secundum ordinem vivendi, veritas morum: Ex parte autem animæ omnis irradiatio veritatis super intelligentiam nostram, aut fit super ipsam absolute, & sic pertinet ad notitiam rerum speculandarum: aut in comparatione ad interpretativam, & sic est veritas vocum: aut in comparatione ad affectivam, & motivam: & sic est veritas operabilium. Ex parte objecti sic: Omne quod est, aut est a natura, aut a ratione, aut a voluntate. Secundum primam, est notitia, quæ est de rebus, secundo modo de sermonibus, tertio modo de moribus. Ergo secundum principium, subjectum, & objectum, est triplex radius veritatis in anima, per quem possit anima non solum elevari ad perpetua, sed etiam in causas omnium. Sed si addatur condimentum fidei, tunc potest eo facilius, ut causa essendi attribuatur Patri, ratio intelligendi Filio, ordo vivendi Spiritui sancto. Visio ergo intelligentiæ per naturam inditæ, ut convertitur ad res, est veritas. Vult autem anima totum mundum describi in se: Mundus consideratur tri-

Idem infra p. 27 29 30 & 31

Rom. 11

pliciter, quantum ad essentiam, naturam, & figuram. Iste autem radius dirigit ad quidditatum differentias occultas considerandas, ad figurarum proportiones manifestas, ad naturarum proprietates ex utroque permixtas. Naturalis permixta consideratio est, quia modo de causis, quæ sunt occultæ, ut qualiter ignis calidus, qualiter herba calida, quia hoc habent a specie sua, quæ occulta est: modo de quantitate, & influentia corporum, & sic de quantitate secundum quidditatum differentias occultas, fit entis divisio sex modis ad præsens, in substantiam, & accidens: in universale & particulare: in potentiam, & actum: in unum, & multa: in simplex & compositum: in causam, & in causatum. Hæc sunt sex lumina, quæ disponunt animam ad sciendum, & benefaciendum, vel sentiendum. Divisio substantiæ, & accidentis patet, sed quædam sunt, quæ reducuntur ad istam, & in his est maximus error. Dicit ille: Creatio non est, pro eo quod impossibile est accidens præcedere substantiam: creatio autem accidens est, ergo, &c. Dico, quod creatio, quæ est passio, accidens non est, quia relatio creaturæ ad creatorem non est accidentalis, sed essentialis. Similiter potentia materiæ non est accidens materiæ, sed essentialis, quia hoc ipso, quod est, ad alterum est: Similiter differentiæ ad genus reducuntur, ut meræ privationes ad suos habitus.

Entis divisio. Arist. 4 Metaph. t. 2 & seq. l. 6 tex. 3 & 4

Secunda divisio est in universale, & particulare, & circa hoc magnus fuit error. Aliqui dicunt, quod universale nihil est, nisi in anima. Plato posuit, quod solum in Deo: alii, quod solum in anima. Isti nimis abstrahunt. Dico, quod est universale unum ad multa, unum in multis, unum præter multa. Unum ad multa est in potentia materiæ, quod non est completum: unum in multis partibus, & unum præter multa, in anima: unum autem ad multa, & unum in multis, & unum

Arist. l. 1 de an. t. 8

A præter multa, in arte æterna sunt. Per illam enim artem, & rationem consistit in re: planum est enim, quod duo homines assimilantur, & non homo, & asinus. Ergo necesse est, ut illa similitudo fundetur, & stabiliatur in aliqua forma stabili: non quæ est in altero, quia illa particularis est, ergo in aliqua universali. Ratio autem universalis non est tota in anima, sed in re secundum processum generis ad speciem: ut, conveniemus primo in substantia, ut in generalissimo: deinde in aliis, usque ad formam hominis ultimatam.

Tertia divisio est potentiæ, & actus, & in hoc sunt multi errores.
B Dicunt quidam quod actus nihil addat super potentiam, nisi modum essendi, secundum completum, & incompletum. Non loquimur de potentia pure passiva, sed de illa quæ producitur ad actum. Necesse est enim, cum in omni creatura potentia activa conjuncta sit potentiæ passivæ, quod illæ duæ potentiæ fundentur super diversa principia rei. De potentia quæ est ratio seminalis, hæc est vis; quia potentia talis super actum alicubi addit partem essendi, vel essentiæ: ut super rationem corporis addit animatum secundum rem, pro eo, quod animato aliquid est; organizatum tamen addit, ut super
C animatum addat sensibile, & sic usque ad hominem. Sic similiter de potentiis animæ, quod sicut tetragonus addit unum angulum ad trigonum, & pentagonus ad tetragonum: sic sensitivum ad vegetativum, & rationale ad sensitivum. Aliquando autem addit solum modum essendi, ut de uno in potentia, fiat unum in actu: addit solum modum essendi, quia unum non conjungitur materiæ simpliciter, sed materiæ habenti vitam in potentia radicali. Unde insanum est dicere, quod ultima forma addatur materiæ primæ sine aliquo, vel quod sit ejus dispositio, vel in potentia ad illam, vel nulla forma interjecta.

Arist. lib. 1 de ani. t. 31

Quarta

Quarta divisio est in unum, & multa, & de illa multi sunt errores. Quidam dixerunt, quod omnia sunt unum, ut sicut una est materia, ita una forma radicalis, & postmodum multiplicatur, & secundum modum essendi variatur, & hoc nihil aliud est dicere, quam quod illa propositio: homo est asinus, sit vera per se, falsa per accidens. Unde intellige, quod rationale, & irrationale non solum differunt per accidens, sed etiam essentialiter.

Quinta divisio est in simplex, & compositum, & de hac sunt etiam multi errores. Quidam dicunt, quod aliqua creatura sit simplex, & tunc sequitur, quod est purus actus, quod est solius Dei: & attribuere, quod est Dei, creaturæ, periculosum est. Minus ergo est periculosum dicere, quod Angelus sit compositus, etiam si verum non sit, quam quod sit simplex: quia hoc ego attribuo Angelo, nolens ei attribuere, quod est Dei, propter pietatem, quam habeo ad reverentiam Dei: sed secundum veritatem sic videtur, quia dicit Boetius: Forma simplex subjectum esse non potest: ergo Angelo nihil accideret tunc, nec lætitia, nec tristitia.

Sexta divisio est in causam, & causatum, & de hac sunt multi errores. Quidam enim dicunt mundum ab æterno fuisse, quia in hoc conveniunt sapientes, quod non possit aliquid fieri de nihilo, & esse ab æterno: quia necesse est, quod sicut, quando res redit in nihilum, esse desinit: sic quando fit de nihilo, incipit esse. Sed aliqui videntur posuisse materiam ingenitam, & sic sequitur, quod Deus nihil facit, quia materiam non facit, quia ingenita; nec formam, quia aut fit de nihilo, aut fit de aliquo: non de materia, quia essentia formæ non potest fieri de essentia materiæ, nec de nihilo, ut supponunt, eo quod Deus nihil potest facere de nihilo. Sed absit, quod potentia Dei fulciatur fœce materiæ. Hæc sunt fundamenta fidei, quæ omnia examinat.

A

Secunda irradiatio intelligentiæ per naturam inditæ, est ad considerandas quantitatum proportiones manifestas: & illæ sunt valde manifestæ, quia offerunt se sensui, & libenter homo negotiatur circa ista, quæ cadunt in imaginatione: quia imaginatio est fortis in nobis, & ratio obscuratur, & ideo homo multum in his detinetur; & ista scientia certissima est, quia ad oculum patet. Unde omnes aliæ scientiæ, præter istam, quasi sunt occultæ: Hæc consideratio mathematica est circa sex, aut circa numeros simpliciter, & sic est arithmetica: aut circa numeros, prout considerantur in sonis, & sic Musica; aut in quantitate continua, & circa proportiones dimensivas generaliter, & sic Geometria: aut per additionem de linea visuali, & sic Perspectiva: aut secundum quantitatem utramque, & secundum discretiones numerales, & substantiales, vel continuas, & discretas, & sic Astrologia; & illa est duplex, una de corporibus regulatis per motum, & sic Astronomia; alia de influentia, & hæc partim secura est, & partim periculosa: & hæc Astrologia periculosa est propter judicia, quæ sequuntur, & ab hac fluunt Geomantia, vel Chiromantia, & ceteræ species divinationis. Hæ scientiæ disponunt ad intellectum scripturæ, ut patet de numeris perfectis, excrescentibus, & diminutis: ut patet de perfectione senarii, qui de se perfectus est. Non enim, ut dicit August. senarius ideo perfectus, quia in eo numero Deus fecit mundum; sed ideo fecit Deus mundum in illo numero, quia perfectus est. Similiter de duobus numeris cubicis primis, scilicet 8 & 27 quia bis duo bis, octo faciunt: ter tria ter, sunt 27 qui ligari non possunt minus, quam per duos numeros quadratos, scilicet 12 & 18. Sic enim se habent 12 ad 18 ut 18 ad 27 quia in sexquialtera proportione, quæ tenet totum, & ejus medietatem.

B

C

Mathematicorum divisio.

Numerus perfectus, excrescens & diminutus.

Aug. l. 4 de Gen. ad lit. cap. 2 & 7

Numerus cubicus.

tem. Similiter patet de triangulo, quomodo ducit in cognitionem Trinitatis. Certum est enim, quod quantus est Filius, tantus est Pater: & quantus est pater, tantus est Spiritus sanctus, & Filius. Et inde triangulum considera, cujus quilibet angulus totam superficiem includit. Similiter perspectiva de radio directo, qui fortior est, sicut si tu proiicias directe deorsum lapidem magnum, sonum facit: si autem ex obliquo, non tantum. Reflexus radius est a corpore terso, & polito, virtute tersionis, & ibi accipit speciem; radius fractus est in introitu alteris perspicui.

Trinitatis mysterium.

Tertia irradiatio animae, seu intelligentiae per naturam inditae, est ad investigandum naturarum permixtas proprietates, scilicet partim occultas, & partim manifestas. Philosophus enim considerat omnia per motum, considerat enim de motu, de principiis motus, & causis, ut locum, & tempus: considerat autem naturas corporum coelestium, sive corpora aetheralia, metheoricalia, elementaria, vegetabilia, sensibilia, rationalia. Coelestia in libro de coelo, & mundo, ubi reducit omnem motum ad motum perfectum, scilicet localem: iste autem localis est triplex, aut circa medium, ubi non est contrarietas, & sic circularis: aut a medio, & sic levium motus: aut ad medium, & sic motus gravium, sine motus rectus. Metheorica, ut in libro Metheororum, ubi dicit de impressionibus, & mineralibus. De elementaribus, ut de generatione, & corruptione: & de vegetabilibus, in libro de plantis, ubi sunt mirabiles considerationes: aut de sensibilibus, ut in libro de animalibus, quem totum non habemus: aut de rationalibus, ut in libro de anima cum suis appendicibus, scilicet de sensu & sensato, & de memoria, & reminiscentia, de spiritu, & anima, de somno, & vigilia, de morte & vita.

Scientiae naturalis divisio.

Ar. 3 lib. Phys. t. 1 & seq. & l. 4 Phys. t. 1 & seq.

Ar. 1 caelo. tex. 3 & seq.

Secundus radius veritatis informat ad considerationem locutionum, & argumentationum, persuasionum rationabilium, ut homo habeat triplicem artem per eum, ad locutiones congrue indicantes mentis conceptus: ad argumentationes trahentes omnes mentis assensus: ad persuasiones inclinantes omnes mentis affectus. Ratio enim cogitat facere quidquid in se est, in alio: & quidquid est in alio, facere in se: hoc autem non fit nisi per sermonem. Quidquid ergo est in anima, aut est per modum conceptus, aut per modum assensus, aut per modum affectus. Ad indicandum conceptum est Grammatica: ad indicandum assensum est Logica: ad indicandum affectum est Rhetorica. Secundum grammaticum, omnis pars orationis B significat mentis conceptum: habet enim partem significantem substantiam, & qualitatem, & sic est nomen: habet partem significantem modum, & sic est verbum, quod dicit inclinationes, ut indicativus, qui habet modum significandi, ut in rationali; imperativus, ut in irascibili: optativus, ut in concupiscibili: subjunctivus, partem utramque: infinitivus, quasi materialis. Et ad has differentias omnes reducuntur, secundum Priscianum. Similiter determinant de littera, de syllaba, de dictione, de oratione. Quia enim varii sunt modi significandi, & terminandi secundum diversas linguas, C ut terminatum in a, foeminini generis, ut in pluribus; in us, masculini generis, & sic de aliis. De littera determinat, sed ad hanc non potest descendere nisi per syllabam. Ultimo considerat de connexione dictionum, sed postea determinat de prosodia simililiter, & dyasinthetica. Exprimit autem omnia per octo partes orationis. Ad litteram autem descendit per syllabam, & postea de prosodia, & metrica, & hujusmodi referuntur ad primum. Considerat similiter modos, ut accidentia, ut in quibus accidentibus nominativus construatur cum verbo singularis numeri, ut non dicatur homo currunt, quia ab una substantia non egreditur, nisi unus actus. Similiter, ut post

Sermocinalium divisio.

Rationis munus.

post verbum transitivum non ponatur nominativus, sed accusativus, qui dicit terminum, non principium actus, ut nominativus. Unde Grammatica a rebus naturam trahit, nec potest esse bonus grammaticus nisi sciat res. Alia directio est, quæ illustrat ad argumentationes inducentes ad mentis assensum, quod fit per solitam argumentationem, ut quæcumque uni, & eidem sunt, &c. Hæc argumentatio habet formam grammaticalem, & specialem in materia necessaria, solida; & ideo est prima analysis, & secunda analysis de syllogismo. De syllogismo necessario, id est, resolutorio in causam inferendi, ut in prima analysi, id est, resolutione; & secunda analysi, id est, resolutione in causam inferendi, & essendi: & quia semper non potest esse inductio per necessariam argumentationem, ideo inveniuntur loci, & habitudo localis, quæ procedit per probabilia, ut loci topici, & quia in his cadit deceptio, adduntur loci sophistici, ut sciat homo dissolvere. Unde dissolvens non est sophisticus, sed verus respondens, quia & isti modi trahunt originem a natura rerum, ut patet: Fumus est, ergo ignis est, locus ab effectu. Ideo adduntur decem prædicamenta; adduntur etiam enunciationes.

Grammaticus bonus qualis.

A

B

C

Tertius radius, in quo mens illustratur ad persuadendum, vel inclinandum animum, hoc fit per Rhetoricam. Unde Rhetor, oportet ut provideat civili utilitati, ubi potest esse periculum propter dissensionem animorum. Procedit autem secundum tria attributa, & triplex genus causæ, scilicet demonstrativum, deliberativum, & judiciale. Demonstrativum personæ, ut ad laudem, vel vituperium: ergo, vel est laus, quantum ad bona animæ, quæ sunt tria; scilicet virtus, scientia, veritas: vel est laus, quantum ad corpus, scilicet pulchritudo, fortitudo &c. vel de bonis fortunæ, ut divitiæ, parentela, patria. Deliberativum est respectu rei faciendæ, & tunc persuadetur; si adest securitas, utilitas, honestas; vel persuadetur non fieri, si sequitur damnum, periculum, inhonestas. Genus judiciale respondet rei factæ: quæ habet constitutionem, conjecturam, dubitationem, legitimam. Judicialis constitutio est: Fecisti? non feci? quæ apud alios litis contestatio vocatur. Conjecturalis, cum aliquid producitur ad probandum. Legitima dubitatio juridicialis, est descriptio juridicialis, quando factum conceditur, sed defendit se, quod non sit reus: vel quia potuit facere de mandato Domini, vel quia debuit. Ad hoc autem, quod sit potens orator, necesse est, quod habeat exordium ad captandam benevolentiam non nimis prolixum, non nimis obscurum, non nimis exquisitum: quod habeat rationem, ut factum narret, postea negotium distinguat, & caveat multitudinem partium; postea partem suam confirmet per rationes: postea adversarium confutet, & rationes suas ostendat frivolas: postea concludat. Item necesse est, ut habeat inventionem, dispositionem, elocutionem, memoriam, & pronunciationem.

Rethoricæ divisio.

SERMO V.

De medio, & virtutibus, & de radiis lucis veritatis, ac de triplici veritate, scilicet rerum, morum, & sermonum.

VIdit Deus lucem, quod esset bona, & divisit lucem a tenebris, &c.] Dictum est, quod intellectualis lux est veritas, quæ est radians super intelligentiam, sive humanam, sive Angelicam, quæ inextinguibiliter irradiat, quia non potest cogitari non esse. Irradiat autem aliquid tripliciter; ut veritas rerum, ut veritas vocum, ut veritas morum. Ut veritas

Gen. 1

Anselm. in Prosl. c. 3. & 12 tom. 3 Idem infra p. 29 b 30 b & 32 a

ritas rerum est indivisio entis, & esse; ut veritas vocum, est adæquatio vocis, & intellectus: ut veritas morum est rectitudo vivendi, quod patet ex parte principii, quod irradiat: ex parte subjecti, quod irradiationem suscipit: ex parte objecti, ad quod irradiat. Inquantum est hæc lux causa essendi, est lux magna: inquantum est ratio intelligendi, est lux clara: inquantum est ordo vivendi, est lux bona. *Vidit*, inquit, *Deus lucem*, *quod esset bona*. Ut lux magna irradiat, ad comprehensionem substantiarum, sive essentiarum, figurarum, & naturarum mundialium: ut lux clara ad comprehensionem locutionum, comprehensionum, argumentationum, persuasionum rationabilium: ut lux bona irradiat super intelligentiam, vel illustrat, ad comprehensionem modestiarum, industriarum, justitiarum. Ad comprehensionem modestiarum, quantum ad exercitationes consuetudinales: ad comprehensionem industriarum, quantum ad speculationes intellectuales: ad comprehensionem justitiarum, quantum ad leges politicas. Primo habenda est modestia, secundo industria inquirenda, tertio exercenda justitia. Et hic ostenditur Prælatus qualis esse debet, scilicet perfectus in actione, & contemplatione, & ut accipere debet leges. Ubi? In monte contemplationis cum Moyse, ut sit modestus, & industriosus, non bestialis, quia in montem talis ascendere non potest: Bestia enim, quæ tetigerit montem, lapidabitur.

Prælatus qualis esse debeat.

Exod. 19

Heb. 12

Primo igitur irradiat, sive illustrat ad apprehensionem, quantum ad exercitationem consuetudinalium virtutum. Unde Philosophus ponit duodecim medietates: Fortitudinem circa timores, & audacias: temperantiam circa delectationes, & tristitias: liberalitatem circa dona mediocria: magnificentiam circa dona magna: magnanimitatem circa magnos honores; philotimiam circa mediocres: mansuetudinem circa iras: veritatem circa locutionem: eutrapeliam circa ludum: delectationem, & amicitiam circa duo media passionum, ut verecundia, & nemesis, quæ est nulli obesse, & alicui prodesse. De his autem sex eligemus præcipuas, scilicet primo temperantiam, secundo magnificentiam, tertio fortitudinem, quarto mansuetudinem, quinto benignitatem, sexto magnanimitatem.

Arist. lib. 2 Ethic. sive Mor. Nicomac. c. 7 & 4 lib. per totum.

S. Thom. 2 2. q. 129. art. 2 in corp.

Primo incipiendum a temperantia. Hæc necessaria est in primis, non enim statim temperatur homo a timore mortis: sed statim, quando natus est, delectationem requirit secundum gustum, unde puer appetit dulce secundum gustum, & postea delectabile, secundum actum, quando magnus est. Hanc passionem contemporaneam nobis, quæ incipit in pueris, & terminatur in senibus, oportet primo domare: & ista est concupiscentia, postea est cupiditas. Puer enim primo appetit manducare, & postea pecuniam. Unde mirabiliter delectatur in illa: & si puero offeras panem, & denarium, accipit denarium, & relinquit panem: hoc inficit homines. Concupiscunt enim habere, & retinere. Appretiari hæc, ut felicissima, malitia est: aspernari, ut execrabilia, malum est. Dicunt quidam, quod totaliter pauperes non tenent medium. Respondeo, imo vero tenent medium. Hæc enim medietas non est circa res, sed circa appetitum animæ. Si enim appetis hæc, ut sustenteris tuis, vel alienis, medietatem tenes: si appretiaris, ut felicitas sit in eis, unum extremum est; si aspernaris, ut profanum, alterum extremum est, sicut Manichæi profanum putant cum muliere jacere, vel uxore, sive cum alia. Similiter dixerunt, quod nihil potest homo habere. Et dicit Augustinus, quod hoc non fuit præceptum, licet Apostolis dixerat Dominus: Nihil tuleritis in via. Medium est ergo sustentari sive suis, sive alienis. Et dicebat S. Franciscus,

Temperantia.

Lib. 2 Eth. cap. 7

Paupertatis laus.

Luc. 9

In Legenda de vita S. Francisci. ciscus, quod pauper magis potest esse largus, quam dives, quia dives, si dat, quidquid habet, deficiet, & confusus est: si vero non dat, cum habeat, licet vellet dare, si sibi non deficeret res, voluntas bona est, sed non reputatur pro facto sibi, quia adhuc habet substantiam. Sed pauper, qui nihil habet, vellet dare pauperi, & nihil habet quod det & vellet ædificare hospitalia, non tamen habet, voluntas pro facto reputatur. Quod autem dicunt, quod nimis pauperes non tenent medium. simile est illi, quod dicebat quidam medicus Federici, quod ille, qui abstineret ab omni muliere, nec erat virtuosus, nec tenebat medium. Et ad hoc sequitur, quod si omnem mulierem cognoscere, & cognoscere nullam, extrema sunt: ergo medietatem omnium mulierum cognoscere, medium est.

Munificentia. Hæc cupiditas domari debet per munificentiam, quæ comprehendit in se largitatem, & magnificentiam. Iste est fons, qui aquas refundit. Fons non retinet in se aquas secundum Philosophum. (Lib. 2 Eth. c. 7 & l. 4 c. 1 & 2) Difficile est ab hac perfecte curari, quia hoc valde delectabile est, quia per hanc reputat se homo magnum, & alii eum reputant. Si homo luxuriatur, dolet cerebrum: sed in divitiis homo delectatur, quia est ibi præsumptio, & delectatio, & reputatio. Unde hæc cupiditas infecit Giezi, (4 Reg. 5) & leprosus factus est, quia cucurrit post Naaman. Isti simoniaci hodie largitatem reputant magnam curialitatem. Venit Simon magus, & dixit Petro: (Act. 8) Accipe de pecunia, & da mihi, ut per impositionem manus possim dare Spiritum sanctum: sed Petrus non reputavit curialitatem, nec habuit patientiam. Pecunia tua, *inquit*, tecum sit in perditionem.

Fortitudo. Lib. 2 Eth. cap. 7. Tertia medietas est fortitudo, quæ est circa timores, & audacias, hæc est necessaria homini, ut non pusillanimis, neque temerarius fit, sed sustinendo terribilia, etiam sit

A paratus mori: aliqui enim cadunt in ignaviam, & pusillanimitatem. Unde Job dicebat: Numquid fortitudo lapidum fortitudo mea, (Job 6) aut caro mea ænea est. Fortitudo enim in anima est, non in carne. Melior est sapiens arrogante: (Prov. 16) & vir patiens, expugnatore urbium. Unde spiritualis homo multum debet cavere de mœstitia. Hæc virtus facit animam nobilem: sed quia fortis aliquando dedignatur contra aliquos, ideo necessaria est mansuetudo.

Mansuetudo. Lib. 2 Eth. c. 7 & l. 4 cap. 5. Quæ est quarta medietas, & est contra irascibilitates, & iracundias, non ut penitus homo non irascatur, sed ubi debet, & quando debet,

B Unde debet habere, & faciem hominis, & faciem leonis. Unde putant aliquando hominem mansuetum, qui tacet, alio peccante, hæc non est mansuetudo. Quid igitur dicitur de Jesu, qui turbavit semetipsum, (Joan. 11) & fecit flagellum de funiculis. Unde scriptum est: Væ mihi, (Joan. 2) ut quid natus sum videre mala gentis meæ, & sanctorum? (1 Mach. 2) Unde Christus est agnus, & leo.

Benignitas. Lib. 2 Eth. c. 7 & l. 4. Quinta medietas est benignitas sive nemesis, sive amicitia, quæ nihil habet malignitatis, sed homo vult bonum alii homini, & oportet quod hæc ratio hominem dirigat. Et si dicat Philosophus, quod oportet amicis benefacere, inimicis

C malefacere; Christus tamen dicit, ut omnis homo diligatur, ut conferat utilia, & non nociva. (Matt. 5) Si ergo te diligo, & do tibi vel dignitatem, vel libertatem, & tu male uteris ea: si dem tibi, ut sim benignus, non sum, sed magis malignus; Unde non dabo tibi, ut sim benignus: Habeo amicum, habeo inimicum: amicus male utitur aliqua prælatione, vel dignitate ad damnum suum, & Reipublicæ: si dem sibi, benignus non sum. Inimicus meus econtra bene utitur: & ideo sibi dabo, & faciam bonum meum de malo suo. Sic Pater non blanditur filio, nec dicit verbum dulce, ne superbiat. Mundus hodie ignorat istam

benignitatem: unde totus mundus in maligno positus est, quia homo non diligit nisi bonum privatum.

Sexta medietas est magnanimitas, ut apprecientur magna, & despiciantur vilia. Hæc est humilitas, quæ despicit apparentia magna, & appretiatur ea, quæ videntur esse parva: sunt tamen magna vere. Notandum quod Philosophus dicit, quod magnanimus est in appetitu honoris: quidquid dicat ipse, hoc non docet veritas, cum honor non sit, nisi æternorum. Sed econtra, quidam appretiatur unam vilissimam laudem alicujus, cum tamen veritas dicat in mente sibi, quod est ipse pessimus, & nequam, & tamen ipse effert se. Hæ sex medietates sufficiunt. Aliæ enim quædam innominatæ sunt: Has autem Philosophus manifeste ponit, & in his ratio veriti substernitur fidei. Hæ enim medietates removent vitia, sive carnalia, sive spiritualia, ut temperantia gulam, & luxuriam: munificentia avaritiam, cupiditatem, & rapacitatem: fortitudo acediam, ignaviam, pigritiam: mansuetudo, iracundiam, odium, impatientiam: benignitas invidiam: magnanimitas, superbiam, arrogantiam, vanitatem, & jactantiam.

Arist. l. 4 Mor. Nic. cap. 3

Secundus veritatis radius illustrat ad apprehensionem industriarum, secundum speculationes intellectuales. Hæ sunt quinque, scilicet scientia, ars, prudentia, sapientia, intelligentia. Speculatio autem consistens in se, aut transit in effectum, aut affectum. Primus modus non pertinet ad Moralem, sed magis Logici est: secundus autem spectat, quia virtuosus, & ideo quia faciliter speculativus fit practicus, ideo facile ex speculativo fit virtuosus. Notitia enim transiens in affectum est sapientia, quæ est cognitio causarum altissimarum, & per causas altissimas: notitia autem transiens in effectum extrinsecum, est ars, quæ est habitus cum ratione factivus, & hæc notitia jungitur cum

Ar. l. 6 Mor. Nic. 4

A faciente, prævia tamen affectione: Medium inter hæc est electio, quæ jungitur affectui, & ordinatur ad opus. Quod enim quis eligit, amat, & dirigit ad opus: & hæc est prudentia, quæ est media inter sapientiam, & artem. Intelligentia autem est in ascendendo a prudentia ad sapientiam, quæ est cognitio principiorum, & regularum certarum. Necesse est similiter descendere ad artem, per scientiam. Chirurgus, nisi habeat regulam medici, interficit hominem, ut aliquis inciditur, & ille est dispositus ad febrem. Dicebatur etiam de quodam Mathematico, qui faciebat optimas B campanas, & illas faciebat secundum proportiones musicales, tamen illas habuit a quodam musico, qui dederat sibi formam longitudinis, & spissitudinis, & martellum proportionatum ad pulsandum. Nec est intelligendum propter hoc, quod dicitur, quod virtutes quædam sunt intellectuales, quædam consuetudinariæ, quod propter hoc virtutes non sint in parte aliqua, nisi in rationali, quia essentia omnis virtutis est in rationali: sed quædam sunt in rationali secundum se, & secundum quod est speculatrix: quædam secundum quod est exterioris hominis, gubernatrix.

Chirurgus qualis esse debeat

Exemplum de Mathematici industria.

C Tertius radius veritatis illustrat ad morales justitias secundum dictamen legum politicarum. Hic non debeo loqui ut Theologus, nec sicut Jurista, sed sicut Philosophus loquitur. Hæc autem est circa quatuor. Nullus autem Philosophorum dedit hanc, sed si fuerit collectum aliquid ex multis proveniet. Attenditur autem quantum ad ritum colendi, quantum ad formam convivendi, quantum ad normam præsidendi, quantum ad censuram judicandi. Ad censuram judicandi non pervenitur, nisi per normam præsidendi, nec ad normam præsidendi, nisi per formam convivendi: nec ad istam, nisi per primam. Omnes viri Philosophi unum Deum coluerunt,

Unde

Plato in Apol. Soc. & Diog. Laer. l. 2 de vit. Ph. in Socr.

Unde etiam Socrates, eo quod prohibebat Sacrificium fieri Apollini, interfectus fuit, cum coleret unum Deum. Verum est, quod Plato suasit sibi fugam. Absit, *inquit*, Socrates, ut negem veritatem, quam asserui: & ideo Plato non interfuit morti ejus, erubescens, quod suasisset sibi fugam. Cultus Dei pietas est fidei. Unde dicit Tullius, quod pietas consistit in cultu Deorum. Non placet, quod dicit Deorum. Scriptura numquam dicit Angelos Deos, ne venerentur sicut Dii, sed homines vocantur Dii. Unde Psalmus: Deus stetit in Synagoga Deorum, id est hominum, non Angelorum. Cultus autem Dei consistit in laude, & sacrificio. Quomodo autem sacrificium introductum sit, videtur quod per fidem Abel obtulit sacrificium, & Noe, de quo dicitur; Odoratus est Dominus odorem suavitatis. Et figurabant hæc sacrificia sacrificium Christi, quod in cruce fecit: & ideo dicitur Dominus odorare, quia placatur per mortem unigeniti. Dæmones autem propter superbiam suam volunt coli, ut Deus, ut habeant in terra, quod non habere potuerunt in cœlo. Et quia maxime alienantur homines a Deo, sanguinem Christi offert, qui facit talia sacrificia, eo quod effusus fuit ad placandum Patrem. Sacrificium autem laudis in corde naturale judicatorium dictat, & est dictamen naturæ: & in hoc consenserunt omnes veri Philosophi. Unde dicit ille, quod qui dubitat, utrum parentes honorandi sint, & Deus venerandus, pœna dignus est. Secundus modus est forma convivendi, ut: Quod tibi non vis fieri, non facias alteri. Hoc in corde scriptum est per legem æternam. Ex hac naturali lege emanant leges & canones, pullulationes pulchræ. Sed si arguitur: Tu non vis suspendi, ergo latronem suspendere non debes; dicendum, quod latro prius debet suspendi, quam ut Respublica lædatur: & ideo Jonas contra se dedit sententiam, ut projiceretur in mare.

Cicero de Nat. lib. 1 · *Psal. 81* · *Gen. 8* · *Psal. 49* · *Cic. de Nat. ibid.* · *Jonæ 1*

Tertia est norma præsidendi, id est, qualiter princeps ad populum debet se habere, & econverso: & hæc emanant a veritate prima, quia populus debet assistere præsidenti, & punienti. Princeps non debet suam utilitatem quærere, sed Reipublicæ. Philosophus dicit, quod differt tyrannus, & princeps: quia tyrannus quærit propriam utilitatem, sicut Herodes, qui timens privari regno suo, sævIIt in pueros. Princeps autem communem intendit utilitatem. Unde hodie magna abominatio est in his, qui præsunt: quia in navi non ponitur rector, nisi habeat artem gubernandi: & in Republica ponitur ille, qui nescit regere. Unde quando per successionem pueri præsunt, male regitur Respublica. David fuit sanctissimus: Salomon, & si lubricissimus, tamen sapientissimus: Roboam stultus: quia divisit regnum. Romani elegerunt Diocletianum per artem divinationis, sive Diaboli. Debebant eligere comedentem super mensam ferream, & invenerunt comedentem illum super vomerem, qui postmodum multa mala fecit. Unde quamdiu Romani illos, qui præessent, elegerunt sapientissimos, tunc bene gubernata fuit Respublica, sed postquam ad successionem venerunt, totum fuit destructum. Ultimum est censura judicandi, ut homo sciat, quid de quacumque re sit judicandum, quod spectat ad personas, ad res, ad modum agendi. Hæc omnia manant a veritate prima. Sed in his omnibus luxuriata est ratio physica, quia quidam posuerunt mundum æternum: quia si causa æterna, effectus æternus est, & isti male senserunt de causa prima. Similiter Metaphysica eodem modo. Similiter Mathematici primo posuerunt numeros, & postea ad influentias, & secreta cordium pervenerunt. Naturales sciunt & de corporalibus, & mineralibus, & dixerunt: Ars imitatur naturam, & nos scimus secreta naturæ, ergo nos faciemus aurum, & argentum. Similiter

Ar. lib. 8 Mor. Nic. cap. 10 · *Matt. 2* · Reip. salus & calamitas unde oriantur. · *Flav. Vop. in num. & com. Lat. in Diocl.* · *Ar. l. 1 de cælo te. 118 & seq.* · *Arist. 2 phy. tex. 22 & 79*

liter Grammatici poesibus, & fabulis A suis tenuerunt totum mundum, quousque venerunt Sancti contra eos. Similiter Logici cum suis sophismatibus, & suis falsis propositionibus fecerunt mundum insanire. Similiter Rhetores adeo delectabantur in colore sermonis, ut non aliud regnum dicerent Dei, hoc tamen sublatum est multum de medio. Ars moralis, non ita luxuriata est, quia non in sola speculatione stat. Sed scientia juris multum luxuriata est propter lucrum: & causæ, quæ deberent terminari per jus, modo per allegationem, & subtilitatem juris fiunt immortales, cum tamen intentio juris, sit causas rescindere. Hæc B sunt novem lumina illustrativa animarum, scilicet veritas rerum, vocum, & morum. Rerum scilicet, essentiarum, figurarum, naturarum, quantum ad quidditates occultas, quantum ad quantitatum proportiones manifestas, quantum ad naturarum proprietates mixtas. Primo Metaphysica, secundo Mathematica, tertio Naturalis, seu Physica. Veritas vocum triplex: Primo, quantum ad locutiones, argumentationes, persuasiones. Primo, quantum ad locutiones indicantes mentis conceptus: secundo, quantum ad argumentationes trahentes omnes mentis assensus: tertio, quantum ad persuasiones C inclinantes mentis affectus. Primo Grammatica, secundo Logica, tertio Rhetorica. Veritas morum triplex, quantum ad modestias, industrias, justitias: Modestias, quantum ad exercitationes consuetudinales: industrias, quantum ad speculationes intellectuales: justitias, quantum ad leges politicas. Primo virtus consuetudinalis, secundo virtus intellectualis, tertio, virtus justitialis. Has igitur scientias tradiderunt Philosophi, divinitus illustrati. Deus enim illis revelavit. Postmodum voluerunt ad sapientiam pervenire, & veritas trahebat eos, & promiserunt dare sapientiam, hoc est beatitudinem, hoc est intellectum adeptum: promiserunt, inquam, discipulis suis.

Idem pag. 30 b. & 32 d

Veritas rerum triplex.

Veritas vocum triplex.

Veritas morum triplex.

Quarta ergo consideratio est, quomodo venerunt ad hoc, in quo lux separata est a tenebris, separando enim se a tenebris, converterunt se ad lucem. Sed hoc fit ut anima convertat se super se primo: secundo, super intelligentias spirituales: tertio, super orationes æternales. Primo ergo oportet se considerare, non sicut oculus carnis, qui non videt se, nisi per quamdam reflexionem a speculo: sed sicut oculus mentis, qui primo videt se, & postmodum alia. Sed adhuc oportet, ut convertat se super potentias, & super actus. Habet enim anima tres potentias, animalem, intellectivam, & divinam, secundum triplicem oculum, carnis, rationis, contemplationis. Primus viget, secundus caligat, tertius excæcatus est. Potentia animalis duplex est, vel in objecta sensuum particularium, vel sensus communis, & sic est potentia subjectiva: sive in phantasmata sensibilium, & sic est potentia imaginativa. Intellectualis etiam potentia est duplex, quia, aut considerat universales rationes abstractas a loco, tempore, aut elevatur ad substantias spirituales separatas, & sic sunt duæ potentiæ, scilicet ratio, & intellectus: per rationem confert, per intellectum cognoscit se, & substantias spirituales: & tunc ingerit se intelligentiis, ut tunc intret æviternum earum. Similiter operatio, vel potentia divina duplex est: una, qua se convertit ad tuenda divina spectacula: alia, qua se convertit ad degustanda divina solatia. Primum fit per intelligentiam, secundum fit per vim unitivam, sive amativam, quæ secreta est, de qua parum, vel nihil noverunt. Ergo triplex est potentia, & sex operationes: & quando hæc omnia objecta videt anima, sic rediens super se, fit speculum quoddam pulcherrimum, & tersum, in quo videt quidquid est fulgoris, & pulchritudinis, sicut in speculo polito videtur imago. Sed adhuc requiritur opacitas naturalis, vel

Separatio lucis a tenebris mystica.

Animæ potentiæ tres

Speculi consideratio.

vel artificialis. Naturalis, ut in speculo de calybe: artificialis, ut in plumbo superposito vitro. Postea requiritur politio, per quam, formam vel imaginem recipit. Tertio requiritur splendor, quia in nocte nihil reddit. Similiter in anima sunt virtutes inferiores, tenentes lumen, ne defluat. Mediæ sunt, sicut politiones. Supremæ sunt, sicut splendores supervenientes, & sic est anima speculum.

Angeli sunt lumina, & specula.

Sed oportet, ut habeamus secundum gradum, quod apponatur pulchris formis, sicut luminibus cœlicis sibi proprortionatis, ut Angelis, quia si statim elevaret se ad divinos fulgores, reverberaretur. Angeli autem sunt & lumina, & specula, ad quos contemplandos tripliciter elevatur anima. Habent enim Angeli virtutes infirmas per quas regulant motus nobilium corporum, & influunt in mundialia. Et hoc, est positio Philosophorum. Constat enim, quod causa nobilior est suo effectu. Et constat, quod ad influentiam corporum cœlestium fit, vel generatur vivum, & animatum, ergo anima. Si ergo animatum nobilius est non animato, ergo necesse est, ut habeat aliam causam, quam illa corpora. Et illa est influentia Angelica cum influentiæ corporum cœlestium. Unde per regimen substantiæ intellectualis influentis super motum orbis, quem regit, fit hoc. Alii posuerunt, quod Angeli essent numerati secundum numerum motuum, propter inclinationem naturalem ad motum. Alii posuerunt decem intelligentias, solum considerantes earum influentias, & fecerunt insanias, & contentiones. Angelus bene potest esse sine motu. Item sunt virtutes in Angelis ad animas rationales, per quas regunt homines. Sunt enim delatores luminum, & elevatores intellectuum ad suscipiendas illuminationes. Est ergo in eis virtus delativa, quia sunt lumina quædam, & quoddam pervium, & contemperant in se nobis divinum radium, ut proportionetur nobis. Secundo modo est in eis virtus elevativa, per quam nos aptant per condescensionem & elevationem, ad illum radium suscipiendum, non tamquam perficientes. Item est in eis virtus suprema, qua se ad Deum convertunt, in susceptione splendorum æternæ lucis, quam amant, & omnia reducunt ad ipsam, ut tendant in Deum per amorem & laudem. Unde in Job dicitur: Ubi eras, cum me laudarent astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei? Et hoc totum senserunt Philosophi. Item Angeli sunt ex hoc gratiarum actionem facturi, sive acturi: quando hoc viderit anima, ingerit se Angelis, & intrat speculum ipsorum.

Arist. 12 Metaph. tex. 47 & 48

Avicennæ opinio.

A

Job 38

B

Tertius gradus est, quod ipse intellectus considerans conditiones entis, secundum relationem causæ ad causatum, transfert se ab effectu ad causas, & transit ad rationes æternas. Differt causa a causatis, quia prima causa est ens primum, & a se causatum productum. Causa prima est ens simplex, causatum ens compositum: causa prima ens purum, causatum ens permixtum: causa prima ens fixum, causatum ens variatum: causa prima ens absolutum, & causatum ens alligatum: causa prima ens perfectum, causatum diminutum. Hæc sunt certissima. Intelligentia fertur in hanc lucem tripliciter, ratiocinando, experiendo, intelligendo, ratiocinabiliter, experimentaliter, intelligentialiter. Per viam rationis sic: Si est ens productum, ergo est ens primum, quia effectus ponit causam. Si enim est ens ab alio secundum aliud, & propter aliud: ergo est ens a se, secundum se, & propter se. Item si est compositum, oportet esse simplex, a quo habet esse, quia omne quod recedit a simplicitate, cadit in compositum. Item si est ens permixtum, necesse est esse ens purum, creatura autem nulla pura. Item si est ens secundum se variatum, necesse est esse fixum, quia mobile reducitur

Rerum consideratio in comparatione ad Deum.

C

tur ad immobile. Mota enim manu, ſtat cubitus: & motu cubito, ſtat humerus. Et ſic ſemper quod movetur, movebitur per aliquod fixum. Item ſi dare eſt alligatum, ergo abſolutum. Omnis creatura alligata eſt alicui generi prædicamentorum. Sed quod alligatum eſt, non mutuum dat alteri eſſe, ergo neceſſe eſt abſolutum eſſe, a quo recipiet eſſe. Item ſi eſt ens diminutum, neceſſe eſt eſſe ens perfectum. Et hac via procedit Philoſophus ad oſtendendum mundum æternum, quia omnem motum, & motionem præcedit motus localis circulariter, quia perfectus eſt. Sed reſpondendum, quod verum eſt, quod perfectus eſt ante diminutum, loquendo de perfecto ſimpliciter, ſed non de perfecto in genere, qualis eſt motus localis. Et ſic fertur intelligentia ratiocinando: fertur ſimiliter experiendo. Sic productum reſpectu primi defectivum eſt: ſimiliter compoſitum, reſpectu ſimplicis; ſimiliter permixtum, reſpectu puri, & ſic de aliis, ergo dicuntur privationes: ſed privationes non cognoſcuntur, niſi per habitus ſuos. Rectum enim eſt judex ſui, & obliqui. Et ſi omnis cognitio fit ex præexiſtendi cognitione: ergo neceſſario intelligentia experitur in ſe, quod habeat aliquod lumen, per quod cognoſcat primum eſſe. Sic igitur his præſuppoſitis, intellectum intelligit, & dicit, primum eſſe nulli vere eſſe convenit, niſi primo eſſe, & ab ipſo omnia habent eſſe, quia nulli ineſt, niſi primo eſſe. Similiter ſimplex eſſe, eſt ſimpliciter perfectum eſſe: ergo eſt, quo nihil intelligitur melius. Unde Deus non poteſt cogitari non eſſe, ut probat Anſelmus. Quando anima videt hoc familiariter, primo ratiocinando, ſecundo experiendo, tertio intelligendo, tunc ibi poteſt quieſcere. Unde ratiocinando infert per oppoſitum: Si eſt poſterius, eſt prius: ſi eſt compoſitum, eſt ſimplex. Experimentaliter, quia privationes non cognoſcuntur,

Ariſt. lib. 8 phyſ. text. 73 74 & l. 1 cœli t. 118 l. 2 t. 1 & ſeq.

Ariſt. 1 de anima tex. com. 81

Ariſt. 1 poſt tex. 1

Anſelm. in Proſol. c. 3 & 22 t. 3

A niſi in poſitione cauſæ, & illa ſex videntur per modum defectus, & privationis. Intellectualiter quia non poſſunt latere animam, ubi primum eſſe eſt ſimplex eſſe. Item conſiderat illud eſſe, ut habet ſubſtantiam, virtutem, & operationem, ut puriſſimam, ſimpliciſſimam, & ſic de aliis ſex: ut eſt in eo unitas, bonitas, & veritas: ut pura, ut puriſſima, ut abſolutiſſima, & ſic de aliis ſex: ut habet ſpecioſitatem, firmitatem, & bonitatem: ut puram, puriſſimam: ut habet memoriam, intelligentiam, voluntatem, ſecundum illa ſex: ut habet vitam, ſapientiam, jucunditatem, ſecun-

B dum illa ſex: & tunc intelligit bonum per eſſentiam, & omnia per illud deificantur, & ideo ſumme appetibile, & ſumme debet appeti, & hoc faciendo conquieſcit. Primo ergo anima videt ſe, ſicut ſpeculum: deinde Angelos, ſive intelligentias, ſicut lumina, & ſicut medium delativum: Sive videt ſe, ſicut in ſpeculo: in intelligentia, ſicut in medio delativo lucis æternæ, & contemperativo: deinde in luce æterna tamquam in obiecto fontano, quantum ad illas ſex conditiones dictas, & rationabiliter, & experimentaliter, & intelligibiliter, vel intelligentialiter. Dum

C hæc ergo percipit, conſurgit ad divinum contuitum, & dicit ſe habere intellectum adeptum, quem promiſerunt Philoſophi, & ad hoc veritas trahit. Sed tamen per virtutes oportet devenire, ſicut venerunt Philoſophi, quando viderunt, quod tam alte non poſſent pervenire, niſi per virtutes, converterunt ſe ad docendum illas, ut fecit Socrates. Unde reputatur minus bene dixiſſe, eo quod tantum de illis dixit: ſed hoc fecit, quia videbat, quod ad illum intellectum non poſſet perveniri, niſi anima ſit purgata.

SER-

SERMO VI.

rtutibus Cardinalibus, & de
utibus animi jam purgati.

Deus lucem, quod esset bona,
divisit lucem a tenebris, &c.)
primam visionem intelli-
per naturam inditæ, sumptum
um illud: *Vidit Deus, &c.*
videre fecit. De hoc supra
us collationibus, & per con-
nem scientialem, pro eo,
adiat hæc lux, ut veritas rerum,
as vocum, & ut veritas mo-
fuerunt distinctæ novem do-
artiales, quarum tres prin-
adii sunt ex dictamine lucis
secundum Anselmum, & Au-
. Item quod vidit id est,
fecit per contemplationem
lem, illuminando animam
nquam in speculo: in intel-
tamquam in medio delati-
uce increata, tamquam in
fontano. Secundum illas sex
nes, quas imprimit menti,
dum has consurgit anima
lucem, ratiocinando, ex.
, intelligendo, ut dictum
d hoc venerunt Philosophi,
s eorum, & antiqui, quod
cipium, & finis, & ratio
is. Sequitur: *Et divisit lu-*
ebris, ut sicut dictum est de
dicatur de Philosophis. Sed
ui tenebras secuti sunt? ex
a licet omnes viderint pri-
usam, omnium principium,
finem, in medio tamen di-
sunt. Nam aliqui negave-
psa esse exemplaria rerum,
princeps videtur esse Ari-
qui & in principio Meta.
& in fine, & in multis a-
execratur ideas Platonis. Un-
quod solum novit se, &
get notitia alicujus alterius
novet ut desideratum, & a-
Ex hoc posuit, quod nihil,
um particulare cognoscit.

A Unde illas ideas principaliter, præcipuus impugnat Aristoteles in Ethicis, ubi dicit, quod summum bonum non potest esse idea, & nihil valent rationes suæ, & Commentator solvit eas. Ex isto errore sequitur alius error, quod Deus non habet præscientiam, nec providentiam, ex quo non habet rationes rerum in se, per quas cognoscat. Dicunt etiam, quod nulla veritas de futuro est, nisi veritas necessariorum: & veritas contingentium non est veritas. Et ex hoc sequitur, quod omnia fiant a casu. Ideo inducunt necessitatem fatalem Arabes, scilicet quod illæ substantiæ moventes orbem sunt causæ omnium necessariæ. B Ex quo sequitur veritas occultata, scilicet dispositio mundialium secundum pœnam, & gloriam. Si enim illæ substantiæ movent non errantes, nihil ponitur de inferno, nec quod sit dæmon: nec Aristoteles umquam posuit dæmonem, nec beatitudinem post hanc vitam, ut videtur. Iste est ergo triplex error, scilicet occultatio exemplaritatis, divinæ providentiæ, dispositionis mundanæ. Ex quo sequitur talis cæcitas, vel caligo, scilicet de æternitate mundi, ut videtur dicere Aristoteles secundum omnes Doctores Græcos, ut Gregorium Nyssenum, Gregorium C Nazianzenum, Damascenum, Basilium, & Sectatores omnium Arabum, qui dicunt, quod Aristoteles hoc sensit, & verba sua sonare videntur. Numquam invenies, quod ipse dixerit, vel dicat, quod mundus habeat principium, vel initium. Imo redarguit Platonem, qui solus videtur posuisse tempus incœpisse, & illud repugnat lumini veritatis. Ex isto sequitur alia cæcitas de unitate intellectus, quia si ponitur mundus æternus, necessario aliquod illorum sequitur, vel quod animæ sunt infinitæ, cum homines fuerint infiniti: vel quod anima est corporalis, vel quod est transitio de corpore in corpus, vel quod intellectus sit unus in omnibus, qui error attribui.

Arist. lib. 1 c. 6 Moral. Nicomach.

Arist. lib. 1 de interpr. c. ult.

Errores Ethnicorum.

Arist. 1 de cælo, t. 117

De unitate intellectus Thomista, de anima super tex. 19 Arist. c. 11 12 & Aver. lib. eod. com. 5

buitur Aristoteli. Ex his duobus sequitur, quod post hanc vitam non est felicitas, nec pœna. Hi ergo ceciderunt in errores, nec fuerunt divisi a tenebris, & isti sunt pessimi errores. Nec adhuc clausæ sunt claves putei abyssalis. *Exod. 10* Hæ sunt tenebræ Ægypti: licet enim magna lux videretur in eis ex præcedentibus scientiis, tamen omnino extinguitur per errores prædictos. Et alii videntes, quod tantus fuit Aristoteles in aliis, & ita dixerit veritatem, credere non possunt, quin & in istis dixerit verum.

Dico ergo, quod illa lux æterna est exemplar omnium, & quod mens elevata, ut mens aliorum nobilium Philosophorum antiquorum, ad hoc pervenit. In illa ergo primo occurrunt animæ, exemplaria virtutum. Absurdum est enim, secundum quod dicit Plotinus, quod exemplaria aliarum rerum sint in Deo, & non exemplaria virtutum. *Photinus Enn. 1 lib. 2 de virt. c. 2 & Macrob. lib. 1 in Somn. Scip.* Apparent ergo primo in luce æterna virtutes exemplares, sive exemplaria virtutum, scil. celsitudo puritatis, pulchritudo claritatis, fortitudo virtutis, & rectitudo diffusionis. De quibus Philo disertissimus Judæorum, loquens, ut Philosophus, sapit. Et in libro Sapientiæ: *Sap. 7* Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio est claritatis sincera, & ideo nihil inquinatum in illam incurrit. Ecce celsitudo puritatis. Candor est lucis æternæ, & speculum sine macula divinæ majestatis illius, & imago bonitatis illius. *Et infra*: Est enim speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata invenitur prior. Ecce pulchritudo claritatis. Ubi enim est speculum, & imago, & candor necessario est repræsentatio. Pulchritudo nihil aliud est, quam æqualitas numerosa: ibi enim sunt rationes numerosæ, ad unum reductæ. Et quia speciosissima, ideo attingit ubique propter sui munditiam. Ex quo sequitur, quod sit fortissima, ideo dicitur: *Sap. 7 & 8* Sapientiam non vincit malitia. Attingit a fine usque in

A finem fortiter. Ecce fortitudo virtutis, attingit a summo, vel supremo, usque ad infimum, ab intrinseco usque ad extrinsecum, a principio usque ad ultimum, quia ubique est centrum suæ potentiæ, ideo virtus ejus est infinita. Ex hoc habet rectitudinem diffusionis: ecce justitia: & ideo dicit: Disponit omnia suaviter. Et quia loquitur, ut Philosophus, ut amator sapientiæ; ideo dicit: Hanc amavi, & exquisivi, *Sap. 8* &c. Non solum propter se, sed quia ab illa immediate consequenter fluunt tales consimiles proprietates. Unde post statim sequitur: Sobrietatem *Ibid.* enim & prudentiam, & justitiam, & B virtutem docet, quibus nihil est utilius in vita hominibus. Hæc imprimuntur in anima per illam lucem exemplarem, & descendunt in cognitivam, & effectivam, & in operativam. Ex celsitudine puritatis imprimitur sinceritas temperantiæ: ex pulchritudine claritatis, serenitas prudentiæ: ex fortitudinem virtutum, stabilitas constantiæ: ex rectitudiue diffusionis, suavitas justitiæ. Hæ sunt quatuor virtutes Cardinales, de quibus tota sacra scriptura agit, & Aristoteles nihil de eis sensit, sed antiqui, & nobiles Philosophi. Cardinales dicuntur tripliciter, *Virtutes Cardinales unde dicantur.* vel quia per ipsas est ingressus ad acquirendum C omnes virtutes, vel quia sunt principia in quibus integratur omnis virtus, vel quia omnis ratio vitæ humanæ habet dirigi, & regulari per eas in quatuor Cardinalibus mundi minoris, ad similitudinem mundi majoris, quantum ad activam, & contemplativam. Philosophus dicit, *Arist. l. 1 Magn. Mor. c. 9 & l. 2 Mor. al. Eundem cap. 6* quod virtus est medium duarum extremitatum, secundum quod sapiens determinabit; est enim in medietate consistens. Virtus enim secundum Augustinum, non est aliud, quam modus. *Aug. lib. 4 contra Jul. Pelag. c. 3 ex Cic. de inv. l. 2* Hunc modum prudentia invenit, ut in omnibus non excedas, sed circa centrum consistas. Unde prudentia auriga est virtutum. Unde dicit prudentia: Ego inveni modum. Et temperantia custodit, & dicit: Et hoc

hoc volebam ego. Justitia describit, ut non tantum velit sibi, sed alteri, & quia post modum multæ adversitates eveniunt, fortitudo defendit, ne perdatur modus. Item secundo dicuntur Cardinales, quia secundum actus accipiuntur integrantes virtutes, qui sunt quatuor: modificare per appositionem circumstantiarum, rectificare, (est enim recta ratio ducens in finem, coæquans legibus) ordinare, stabilire. Ab hoc dicitur virtus, quia est robur mentis ad bonum faciendum, & malum evitandum. Temperantia modificat, prudentia rectificat, justitia ordinat, fortitudo stabilit, & omnes se circumincedunt. Oportet enim, quod temperantia sit prudens, justitia fortis. Item quod prudentia sit sobria, fortitudo justa. Gregorius: Quomodo potest esse fortis, nisi sit prudens? Temerarius est enim, qui aggreditur quod super vires est: & ideo virtutes sunt connexæ. Item tertio modo dicuntur Cardinales, quia omnis vita hominis his quatuor gubernatur, sicut sol habet quatuor aspectus ad quatuor partes mundi, scilicet Orientem, Meridiem, Aquilonem, & Occidentem, in quibus habet quatuor proprietates. A sole autem omnis vita: in Oriente purificatur, in Meridie illuminatur, in Aquilone stabilitur, in Occidente conciliatur: sic sol prius in Oriente mentis ponit sinceritatem temperantiæ: in Meridie claritatem prudentiæ: in Aquilone virtutem constantiæ: in Occidente suavitatem justitiæ. Et hoc modo in Apocalypsi Joannes describit quatuor latera civitatis, secundum quatuor Virtutes Cardinales: & ordinantur quatuor Tribus juxta tabernaculum. Temperantia sic describitur a Tullio: Temperantia, quæ est in Oriente, est rationis in libidinem, aliosque animi motus non rectos firma, & moderata dominatio. Partes illius sunt sobrietas in gustu, castitas in tactu, modestia in ceteris sensibus: quam modestiam, vocant Theologi disciplinam. Serenitas prudentiæ a meridie, quæ sic describitur: Prudentia est bonorum, & malorum scientia, & utrarumque discretio, cujus partes sunt memoria, intelligentia, providentia, de præsentibus, præteritis, & futuris. Fortitudo ab Aquilone, quæ sic describitur: Fortitudo est aggressio periculorum, vel suceptio, & eorumdem & constans, & laboriosa perpessio. Cujus partes sunt fiducia, patientia, perseverantia: fiducia in agendo, patientia in sustinendo, perseverantia in perseverando: Item in occidente suavitas justitiæ, quæ suavitas est in exhibitione pietatis. Volunt enim leges pœnas mitigare. Unde finis justitiæ non est severitas, sed benignitas, quæ sic describitur: Justitia est habitus, communi utilitate servata, suam unicuique tribuens dignitatem. Partes ejus secundum Tullium sunt ex lege, a natura, ex consuetudine secundum nos: una ordinat ad superiores, alia ad inferiores, tertia ad pares. Hoc totum est per regulam rationis, & sicut sol transiens per duodecim signa dat vitam, sic sol sapientialis in nostræ mentis hemispherio radians, & transiens per has duodecim partes virtutum, ordinat vitam nostram: & quantumcumque homo habeat alias scientias, nisi habeat virtutes, non habet vitam. Sicut quantumcumque habeas stellas, nisi habeas solem in duodecim signis, numquam habebis diem. Hæ sunt tantæ nobilitatis, quod dispositio mundi his correspondet. Virtutes enim configurantur quatuor lucis influentiis, quatuor elementorum proprietatibus, quatuor causarum efficaciis, quatuor vitæ salubritatibus. Primo quatuor lucis principalibus influentiis lux purgat, illuminat, perficit, & stabilit. Temperantia purgat, prudentia illuminat, justitia conciliat, fortitudo roborat. Item quatuor elementorum proprietatibus. In terra est ariditas cum adornatione, in aqua perspicuitas cum intensione lucis, in aere subtilitas cum mulcebritate, in igne virtuositas in actione. Pri-

Margin notes: Greg. lib. 1 Mor. in 1 c. Job c. 16 — Apoc. 21 — Num. c. 2 — Cic. de Inv. lib. 2 de gen. delib. — Ibid. — Ibid. — Ibid. — Virtutum nobilitas, & præstantia. — Virtutum effectus.

Prima est temperantia, quæ aridum reddit, & tamen ornat, & vestit terram floribus. Prudentia respondet aquæ perspicuitati, quæ quasi incorporata est luci: Justitia respondet mulcebritati aeris. Aer enim ascendit, & descendit, ad dexteram & sinistram movetur. Fortitudo respondet vigori ignis. Unde ille loquens de fortitudine dicit: Fortis est, ut mors, dilectio, lampas ignis atque flammarum. Item quatuor causarum efficaciis, efficiens, forma, finis, & materia integrant rem. Fortitudo debetur efficienti: prudentia formæ: justitia fini, quæ regulat: temperantia materiæ, ne defluat. Item quatuor vitæ salubritatibus: subtilitati spirituum, temperantia: vivacitati sensuum, prudentia: robori virium, fortitudo: coæquationi qualitatum, justitia. Hæ virtutes fluunt a luce æterna in hemisphærium nostræ mentis, & reducunt animam in suam originem, sicut radius perpendiculariter, vel directus eadem via revertitur, quia incessit, & hæc est beatitudo. Unde primo sunt politicæ, secundo purgatoriæ, tertio animi jam purgati. Politicæ sunt in actione, purgatoriæ in contemplatione, animi jam purgati in lucis visione. Et de his agit Salomon, ut dicit Origenes. De politicis, in Proverbiis; de purgatoriis, in Ecclesiastico; de animi jam purgati, in Canticis canticorum. Et in notitiam istarum venerunt nobiles Philosophi. Unde Macrobrius narrans sententiam Plotini, dicit sic: Qui æstimant nullis, nisi philosophantibus inesse virtutes, nullos præter Philosophos bonos pronuntiant, Agnitionem enim rerum divinarum, sapientiam proprie vocantes, eos tantummodo dicunt sapientes, qui superna acie mentis requirunt, & quærendi sagaci diligentia comprehendunt, & quantum vivendi perspicuitas præstat imitari, & in hoc solo dicunt esse exercitium virtutum. Quarum sic officia dispensant: prudentiæ est, mundum istum, & omnia, quæ in mundo

Cant. 8

Macrob. in somn. Scip. cap. 8 circa fin. ex Plat. de virt.

Idem ser. 1 pag. 13 a b

A sunt divinorum contemplationem despicere, omnem animi cognitionem in sola divina dirigere: temperantiæ, omnia relinquere inquantum natura patiatur, quæ corporis usus requirit: fortitudinis, non terreri animam a corpore, quodammodo ductu philosophiæ recedentem, nec altitudinem perfectæ ad superna ascensionis horrere: justitiæ, ad unam hujus propositi viam consentire uniuscujusque virtutis obsequium. Atque ita fit, ut secundum hoc tam rigidæ diffinitionis abruptum, alii rerum publicarum rectores boni omnino esse non possint. Sed Plotinus inter Philosophiæ professores, cum B Platone Princeps, in libro de virtutibus, gradus earum vera, & naturali divisione, & ratione compositos, per ordinem digerit. Quatuor, *inquit*, sunt quaternarum genera virtutum: ex his primæ politicæ vocantur, secundæ purgatoriæ, tertiæ animi jam purgati, quartæ exemplares. Et sunt politicæ hominis, quia sociale animal est: his boni viri Reipublicæ consulunt, urbes tuentur, his parentes venerantur, liberos amant, proximos diligunt: his civium salutem gubernant: his socios circumspecta providentia protegunt, justa liberalitate devincunt: *Hisque sui memores alios fecere merendo*. Et est C politici prudentia ad rationis normam, quæ cogitat, quæcumque agit, universa dirigere, ac nihil præter rectum velle vel facere, humanisque actibus, tamquam divinis arbitriis, providere: Prudentiæ insunt, ratio intellectus, circumspectio, providentia, docilitas, cautio. Fortitudinis est animum supra periculi metum agere, nihilque nisi turpia timere, tolerare fortiter, vel prospera, vel adversa. Fortitudo præstat magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiam, tolerantiam, firmitatem. Temperantiæ est nihil appetere dimittendum, in nullo legem moderationis excedere, sub jugo rationis cupiditatem domare. Temperantiam sequitur modestia,

Quatuor genera virtutum.

vere.

verecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderantia, vel moderatio, parcitas, sobrietas, pudicitia. Justitia quid. Justitiæ est servare unicuique quod suum est. Et de justitia venit innocentia, amicitia, concordia, pietas, religio, affectus, humanitas. His virtutibus, vir bonus primum sui, atque deinde reipublicæ rector efficitur, juste ac provide gubernans humana, divina non deserens.

Secundæ, quas purgatorias vocant, hominis sunt, qui divini capax est, solumque animum ejus expediunt, qui decrevit se a corporis contagione purgare, & quamdam humanorum fuga, solis inhærere divinis. Hæ sunt otiosorum, qui a rerum publicarum actibus se sequestrant. Harum quid singulæ velint, superius expressimus, cum de virtutibus philosophantium diceremus, quas solas quidem æstimaverunt esse virtutes.

Tertiæ sunt purgati jam, defæcatique animi, & ab omni hujus mundi aspergine, presse, pureque detersi. Illic prudentiæ est, divina, non quasi in electione præferre, sed sola nosse, & hæc, tamquam nihil aliud sit, intueri. Temperantiæ, est terrenas cupiditates non reprimere, sed penitus oblivisci. Fortitudinis est, passiones ignorare, non modo vincere, ut nesciat irasci, cupiatque nihil. Justitiæ est ita cum superna, & divina mente sociari, ut servet cum ea perpetuum fœdus imitando.

Quartæ sunt exemplares, quæ in ipsa divina mente consistunt, quam diximus νοῦν vocari, a quarum exemplo reliquæ omnes per ordinem defluunt. Nam si rerum aliarum, multo magis virtutum ideæ esse in mente divina creduntur. Illic prudentia est ipsa mens divina. Temperantia, quod in se perpetua intentione conversa est. Fortitudo, quod semper idem est, nec aliquando mutatur. Justitia autem, quod perenni lege a sempiterna operis sui continuatione non flectitur. Hæc sunt quaternarum quatuor genera virtutum, quæ præter cetera, maximam in passionibus habent differentiam sui. Hucusque Plotinus.

Sermo VII.

De virtutibus informatis per charitatem.

Vidit Deus lucem, quod esset bona, & divisit lucem a tenebris, &c.) Gen. 1 Ad explicandam visionem intelligentiæ secundum naturam inditæ, sumptum est verbum hoc. Et quantum ad hoc: *Vidit Deus*, id est videre nos fecit, *quod esset bona*, & per considerationem scientialem, & contemplationem sapientialem. Per considerationem scientialem, inquantum illustrat, ut lux, ut veritas rerum, ut veritas vocum, & ut veritas morum. Sup. pag. 29 b & 30 b Per considerationem sapientialem, inquantum illustrat per influxum radii a luce æterna in animam, ut videat illam lucem in se, ut in speculo. In intelligentia separata, ut in medio quodam delativo. In luce æterna, ut in objecto fontaneo. Dictum etiam fuit, quod divisit lucem a tenebris, quod quidem ideas impugnaverunt; ex quo triplex intelligentia veritatis occultatur, scilicet veritas artis æternæ, veritas divinæ providentiæ, & veritas ruinæ Angelicæ: quod sequitur, si Angelus perfectionem suam non haberet, nisi per motum. Ex quo sequitur triplex cæcitas, scilicet de æternitate mundi, de unitate intellectus, de pœna, & gloria. Primam videtur ponere Aristoteles: ultimam etiam, quia non invenitur, quod ponat felicitatem post hanc vitam. Arist. lib. 2 de cælo tex. 118 De media autem dicit Commentator, quia ipse hoc sensit. De æternitate mundi excusari posset, quod Arist. excusatur. intellexit, ut Philosophus, loquens ut naturalis, scilicet quod per naturam non potuit incipere. Quod intelligentiæ habent perfectionem per Arist. 2 Metaf. t. 47 48 motum, idcirco potuit dicere hoc, quia non sunt otiosæ, quia nihil otiosum in fundamento naturæ. Item quod

quod posuit felicitatem in hac vita, quia licet sentiret æternam, de illa se non intromisit, quia forte non erat de consideratione sua. De unitate intellectus posset dici, quod intellexit, quod est unus intellectus ratione lucis influentis, non ratione sui, quia numeratur secundum subjectum.

Declaratio de unit. intellectus.

Sed quidquid senserit, alii Philosophi illuminati posuerunt ideas, qui fuerunt cultores unius Dei, qui omnia bona posuerunt in optimo Deo, qui posuerunt virtutes exemplares, a quibus fluunt Virtutes Cardinales, primo in vim cognitivam, & per illam in affectivam, deinde in operativam secundum illud scire, & velle impermutabiliter operari, sicut posuit nobilissimus Plotinus de secta Platonis, & Tullius sectæ Academicæ. Et ita isti videbantur illuminati, & sentire hominem posse habere felicitatem per se. Sed adhuc isti in tenebris fuerunt, quia non habuerunt lucem fidei, nos autem habemus lucem fidei. Unde ait Petrus: Vos estis genus electum, regale Sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuncietis ejus, qui vos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum. Illi autem præcipui Philosophi posuerunt, sic etiam illuminati, tamen sine fide, per defluxum in nostram cognitionem, Virtutes Cardinales. Quæ primo dicuntur politicæ, inquantum docent conservationem in mundo. Secundo purgativæ quantam ad solitariam contemplationem. Tertio purgati animi, ut animam quietant in exemplari. Dixerunt ergo per has virtutes animam modificari, purgari, & reformari. Sed adhuc in tenebris sunt, quia necesse est, ut hæ virtutes prius habeant tres operationes, scilicet animam ordinare in finem, secundo rectificare affectus animæ, tertio quod sanentur morbidi. Has autem operationes non habuerunt in ipsis. Probatio; Dicit Augustinus in libro de

Plato in Parmen. Diog. Laer. l. 3 de vit. Philos.

Ploti. Enn. 1 l. 2 c. 6 & 7.

1 Pet. 2

A Civit. Dei, quod vera virtus non est, quæ non dirigit intentionem ad Deum fontem, ut & ibi quiescat æternitate certa, & per pacem perfectam. Certe æternitas esse non potest, quæ amitti potest, perfecta pax non est nisi in reunione corporis, & animæ, & hoc est certum. Si enim anima essentialem inclinationem habet ad corpus, numquam anima plene quietatur, nisi sibi corpus reddatur. Philosophi autem ignoraverunt certam æternitatem. Posuerunt enim & ipsi, quod anima ascendebat per capricornum, & descendebat per cancrum, deinde transiens per lacteum circulum, B quem nos galaxiam vocamus, obliviscebatur, quæ superius fiebant, & uniebatur corpori misero sibi aptato, quousque iterum superius rediret. Hæc autem est falsa beatitudo, scilicet quod anima esset in beatitudine, & postea reverteretur. Pacem etiam perfectam non cognoverunt, quia non cognoverunt, quod mundus haberet finem, & quod corpora pulverizata resurgant. Nec mirum, quia hæc non erant investigabilia secundum potentiam rationis: ratio autem non potest ad hoc pervenire, ut corpora resurgant, ut elementa contraria possint conciliata sic in cœlo sine reflexione permanere. C Non referebant ergo ad illam vitam, sed in abeunte quadam circulatione ponebant animam. Ignorabant ergo fidem, sine qua virtutes non valent, ut dicit Augustinus in libro de Trinitate. Secundo oportet affectus ordinatos rectificare per virtutes istas. Affectus autem quatuor sunt, scilicet timor, dolor, lætitia, & fiducia. Isti autem non rectificantur, nisi sit timor sanctus, dolor justus, lætitia vera, fiducia certa. Si autem sit timor superbus, dolor injustus, lætitia inepta, fiducia præsumptuosa, tunc affectus sunt obliqui. Virtutes autem istæ, per se rectificari non possunt. Fiducia enim, sive spes, est de hoc, quod non videtur

Aug. l. 19 de Civ. Dei c. 25 t. 5.

Macrob. l. 1 c. 12 in som. Scipionis.

Aug. l. 13 de Trin. c. 20 in fin. & l. 14 c. 1 in fin. t. 3

detur ut de beata vita. Beata autem vita non datur, nisi dignis: dignus autem nullus est, nisi habeat merita sufficientia. Hæc per vires liberi arbitrii haberi non possunt, nisi per condescensionem Dei per gratiam. Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, inquit Apostolus. Tertio oportet affectus sanari, ut rectificentur. Non sanatur autem aliquis, nisi cognoscat morbum, & causam, medicum & medicinam. Morbus autem est depravatio affectus. Hic est autem quadruplex, quia contrahit anima ex conjunctione animæ ad corpus, infirmitatem, ignorantiam, malitiam, & concupiscentiam. Ex quibus inficitur intellectiva, amativa, operativa: & tunc infecta est tota anima. Has omnino non ignoraverunt, nec sciverunt omnino: videbant hos defectus, sed credebant, eos esse in phantasia, non in potentiis interioribus. Credebant enim, quod sicut sphæra movetur contra sphæram, sic phantasia moveret, & inclinaret ad exteriora, sed intellectus naturaliter ad superiora: & tamen decepti fuerunt, quia hæ infirmitates in parte rationali sunt, intellectiva, amativa, operativa non in sola sensitiva, idcirco sunt infectæ usque ad medullam. Morbum nescierunt, quia causam ignoraverunt. Secundum enim quod dicunt Philosophi, Anima naturaliter unitur corpori, & non contrahit morbum. Aliter Deus res dissiparet, non conservaret: hoc tamen fit per culpam a principio, scilicet originali peccato Adam. Hoc autem, scilicet quod Adam comedit lignum vetitum, per rationem sciri non potest, nisi per auditum. Et ideo fides necessaria est. Ad causam ergo morbi non venerunt, quia prophetis non crediderunt, ut dicit Augustinus. Illi gentium Philosophi præcipui, qui invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicere potuerunt, tamen quia sine mediatore, id est, sine homine Christo philosophati sunt, quem nec venturum prophetis, nec venisse Apostolis crediderunt, veritatem detinuerunt in iniquitate. Item medicum non cognoverunt: cum enim morbus fuerit ex crimine læsæ majestatis, punitio debuit esse gravissima. Nullus ergo potuit sanare, nisi esset Deus, & homo, qui possit satisfacere, in quo nec fuit concupiscentia, nec natus per legem naturæ, sed de Virgine. Quod autem ille esset medicus, ostendit per exempla virtutis, per documenta veritatis, per incitamenta amoris, per remedia salutis. Iste medicus sanat omnia. Nec herba, nec malagma sanavit eos, sed sermo tuus, verbum incarnatum, crucifixum, passum: & post misit Spiritum sanctum, qui illabitur cordibus nostris. Hæc est ergo medicina, gratia Spiritus sancti. Hunc medicum, & hanc gratiam Philosophi non possunt attingere. Quid ergo gloriaris, qui nescis per scientiam tuam, nec infirmitatem tuam; nec ejus causam, nec medicum, nec medicinam? Isti Philosophi habuerunt pennas struthionum, quia affectus non erant sanati, nec ordinati, nec rectificati, quia non fit hoc, nisi per fidem. Unde primo posuerunt falsam beatitudinis circulationem: secundo falsam præsentium meritorum sufficientiam; tertio internarum virium falsam incolumitatem. In has tres tenebras inciderunt. E contra fides purgat tenebras, docet morbum, sanat animam, ponendo meritorum radices in Deo, cui placeat; & sic proficit per fidem in spem certam, per ritum Christi, non præsumptuose. Sanat ergo, rectificat, & ordinat; & hoc modo potest anima modificari, rectificari, & ordinari. Has radices ignoraverunt Philosophi. Fides ergo sola divisit lucem a tenebris. Unde Apostolus: Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Fides enim habens spem, & charitatem cum operibus, sanat animam, & ipsam sanatam purificat, elevat & deiformat. Modo sumus in vera

E 2 luce,

Marginalia: Rom. 8 · Aug. l. de Trin. 13 c. 19 & 3 · Rom. 1 · Sap. 16 · Plin. l. 10 c. 1 de struthionibus qui habent alas & non volant. · Ephes. 5 · A · B · C

luce, non sicut illi, qui somniant, A qui accipiunt falsa pro veris, ut idolum pro Deo. Notandum autem, quod sola charitas sanat affectum. Amor enim, secundum Augustinum de Civitate Dei, radix est omnium affectionum; ergo necesse est, ut amor sit sanativus, alioquin omnes affectus sunt obliqui. Non sanantur autem, nisi per divinum amorem, qui amor divinus est, purus, providus, pius, & perpetuus. Purus, respectu temperantiæ, providus respectu prudentiæ, pius, respectu justitiæ & perpetuus, respectu fortitudinis. Charitas ergo est finis, & forma omnium virtutum, & fundatur super spem de corde puro, & fide non ficta. Hæ ergo virtutes informes, & nudæ sunt Philosophorum, vestitæ autem sunt nostræ. Vestiri autem debent auro amoris, quia omnes parietes templi vestiti erant auro: similiter oleo unctionis, quia omnia vasa oleo unctionis sanctificata erant, & sic non dividuntur. Nox præcessit, dies autem appropinquavit, induamur arma lucis, scilicet quatuor virtutes, fide originatas, spe sublevatas, & charitate completas. Hæ quatuor virtutes sic vestitæ, designantur per quatuor flumina Paradisi, per quatuor latera civitatis, per quatuor ornamenta tabernaculi, & hoc, ut sunt originatæ, informatæ, & stabilitæ. Per quatuor flumina Paradisi, in quantum originantur a fide. Flumen est gratia Spiritus sancti, diffusa in has quatuor virtutes. Phison respondet temperantiæ: Gehon prudentiæ: Tigris fortitudini: Euphrates, justitiæ. Phison respondet rationali: Gehon concupiscibili: Tigris irascibili: Euphrates toti animæ. Item inquantum informantur charitate, designantur per quatuor ornamenta tabernaculi, quæ erant quatuor cortinæ, pelles hyacinthinæ, saga cilicina, & pelles arietum rubricatæ. Cortina respondet temperantiæ: pelles hyacinthinæ cælestis coloris, prudentiæ: saga cilicina, justitiæ: pelles arietum rubricatæ,

Charitatis affectus.

Lib. 14. c. 2 tom. 5

Charitatis finis, & forma.

3 Rom. 13

Quatuor virtutes sunt quatuor flumina.

Ex Aug. l. 2 de Gen. contra Manic. c. 10. 1

Exod. 26

fortitudini. Vel sicut in ornamento templi fuerunt quatuor colores: byssinus in quo temperantia: hyacinthinus, in quo prudentia: purpureus, indumentum regale, justitia; coccineus, hoc est, flammeus, fortitudo. Ornant ergo domum quatuor latera: Item stabiliunt, & introducunt per portam, per quatuor latera civitatis stabilitæ per spem ad normam æqualem. Adjunctis ergo tribus virtutibus, scilicet fide, spe, & charitate, consurgunt in septenarium designatum per septem stellas, per septem mulieres, & per septem panes Evangelicos, & hoc inquantum sunt fulgidæ, fœcundæ, vigorosæ. Inquan- B tum sunt fulgidæ, per septem stellas. Unde dicitur in Job: Numquid conjungere valebis micantes stellas Pleiades, aut gyrum Arcturi dissipare? Pleiades sunt illæ septem stellæ conjunctæ, quas vulgo gallinam cum pullis vocant. Hæ virtutes faciunt gyrum imperturbabilem. Secundo, ut fœcundæ, per septem mulieres. Unde in Isaia dicitur: Apprehendent septem mulieres virum unum, &c. Virum, quia faciunt hominem virilem: & unum, quia non dividunt eum, sed stabilem faciunt, & fœcundum. Tertio inquantum vigorosæ, designantur per septem panes Evangelicos, ex quibus pascitur uni- C versitas electorum. In Philosophis hæ quatuor virtutes sunt lapides, sed modo sunt septem panes vitæ. Panes Moysi fuerunt quinque hordeacei, sed septem frumenti in Doctrina Evangelica ex adipe frumenti. Item quatuor Cardinales ducas in tres Theologicas, & sic sunt duodecim, quia prudentia debet esse fidelis amans, & sic de aliis. Et designantur per duodecim fontes, per duodecim lapides pretiosos, in vestimento Pontificis: per duodecim portas civitatis; & hoc inquantum inchoant, promovent, & perducunt. Primo per duodecim fontes, quia ut se circumincedant, faciunt animam mundam. Secundo per duodecim lapides, quia ornant animam in omni virtute, in pectore sicut

Exod. ibid. per totum

Job 38

Isa. 4

Joan. 6

Matt. 15

Mar. 8

Psal. 80 & 147

Exod. 15 & num. 33

Exod. 28 Apoc. 21

ut illi lapides in pectore Pontificis. A
Tertio per duodecim portas, inquantum introducunt; nam ad Orientem sinceritas temperantiæ, ad Meridiem serenitas prudentiæ, ad Aquilonem stabilitas constantiæ, ad Occidentem suavitas justitiæ. Ulterius istæ virtutes duodecim, geminatæ in prosperis, & adversis, designantur per vigintiquatuor horas; duodecim in nocte adversitatis, & duodecim in die prosperitatis. Item per activam, & contemplativam; Et sic per vigintiquatuor seniores, qui modo volvuntur ad actionem, modo ad contemplationem, quia faciunt sensatum, & maturum. Item contemplativa si dividatur per practicam & speculativam, significat cum istis duodecim B duplicatis vigintiquatuor alas quatuor animalium, quorum quodlibet senas alas habet. (*Apoc. 4*) Et in hoc terminatur prima visio, & opus primæ diei.

SERMO VIII.

Quo explicatur secunda visio de sublimitate fidei, & quomodo comparatur firmamento, ac de visione intelligentiæ per fidem sublevatæ.

(*Gen. 1*) *Vocavit Deus firmamentum cœlum &c.* Sequitur opus secundæ diei, C quæ est secunda visio intelligentiæ per fidem sublevatæ, & de ea non dicitur: *Vidit*, sed, *Vocavit*. Ad litteram hoc cælum est sublime, stabile, & spectabile. (Cœli proprietas.) Sublime, quantum ad situm: stabile quantum ad formam, & spectabile, quantum ad claritatem. De primo dicitur in Proverbiis: (*Prov. 25*) Cœlum sursum, terra deorsum, hoc ipso, quod cœlum, est nobile in ordine universi, superiorem locum obtinet, & terra infimum. (*Ar. 4 Phys. & tex. 43*) Est etiam stabile quantum ad formam, quia movetur non mutando locum, sed in loco, & circa medium. Unde in Job dicebatur. Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt? Est etiam spectabile quantum ad multitudinem ornatuum, sicut in eodem dicitur: Spiritus ejus ornavit cœlos. (*Job 37*; *Job 26*) Et in Ecclesiastico: Species cœli, gloria stellarum. (*Eccl. 43*) Ab ista conditione ultima denominatur cœlum a cælando, non ab abscondendo, sed a sculpendo, quia scribitur per æ diphtongum, quia & ornatum, & quasi sculptum luminaribus. (*S. Amb. l. 2 in Hexaemer. c. 4 in Edit. Rom. t. 1*) Per firmamentum autem intelligitur visio fidei. Fides enim reddit sublimem animam intellectivam, quia transcendit omnem rationem, & investigationem rationis: reddit stabilem, quia excludit dubitationem, & vacillationem: reddit spectabilem, quia multiformem ostendit claritatem. Vocatur ergo fidei firmitas cœlum, quia facit intelligentiam sublimem per investigationem: stabilem, dum stabilit in veritate: spectabilem, dum replet eam multiformi lumine. Nam ait Daniel: (*Dan. 12*) Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: sed nemo doctus est, nisi doceatur a Deo, quia nemo venit ad Patrem, nisi per me, ait Salvator. Et iterum dicit apud Joannem: Erunt omnes docibiles Dei. (*Joan. 6*) Ad fidem nullus docetur, nisi per Deum, & quia venit a Deo, ideo dicitur: *Vocavit Deus firmamentum cœlum*. Unde non dicit: *Vidit Deus*, sed *vocavit Deus*, quia firmitas fidei magis est in credulitate, quam in contemplatione. Credulitas autem per auditum, quia fides ex auditu, sicut ait Apostolus: Corde creditur ad justitiam. (*Rom. 10*) Fides autem magis est in confessione veritatis, quam in communicatione lucis: Unde ore fit confessio ad salutem. Unde fides quodammodo videt, quodammodo non videt: unde non videre est fidei meritum: credere autem fidei lumen. Est ergo firmamentum cœlum, quia substantia sperandarum rerum: (*Heb. 11*) & est lumen, quia argumentum, unde habet lumen, & habet nubem, *Vocavit Deus firmamentum cœlum*. Nam in Ecclesiastico scriptum est: (*Eccl. 43*) Altitudinis firmamentum species cœli in visione gloriæ. Et hæc tria tangit hic, scilicet subli-

limitatem, stabilitatem, & speciositatem. Est enim hæc visio fidei, alta, firma, & speciosa. Hæc fides nobilissima est, firmissima, & speciosissima. Multi tamen habent hanc fidem, & eam non cognoscunt, quia fides habet faciem velatam. Unde habet quoddam velamen nigrum ante faciem. Facit enim de turpibus animabus altissimas, & speciosissimas. *Act. 15* Fide purificans corda eorum. Altitudo autem fidei in duobus est. In altitudine sublimitatis, & in altitudine profunditatis. De prima altitudine Ecclesiasticus dicit: *Eccl 1* Altitudinem cæli, & latitudinem terræ, & profunditatem abyssi, quis dimensus est? quasi diceret, super omnem humanam rationem est nosse sublimitatem fidei, dilatationem charitatis, venerationem divini timoris. De secunda, in Ecclesiaste dicitur: Est *Eccl. 7* alta profunditas: quis invenit eam, scilicet? per rationem? transcendit enim investigationem nostram. Et licet altitudo, & profunditas in corporibus idem sint, distinguuntur tamen per rationem. Et Apostolus distinguit, *Eph. 3* cum dicit: Ut possitis comprehendere, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas, & profundum. De *Eccl. 24* his duobus Ecclesiasticus dicit. Ego in altissimis habito, & thronus meus in columna nubis. Altitudo fidei consistit in cognitione æterni Dei. Profundum autem, in cognitione Dei humanati. De primo scriptum est: Excelsior cœlo est, & quid facies? Profunditas scilicet Dei humanati, quæ tanta est, quod ratio deficit. Altitudo investigabilis est. Unde Psalmographus: Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata *Ps. 138* est, & non potero ad eam. Item in altissimis dicit, inquantum fides docet Deum æternum: Et Thronus ejus in columna nubis, dicit, inquantum docet Dei humanitatem. De his duobus Apostolus dicit: *Rom. 11* O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, &c. Sapientia quantum ad notitiam Dei æterni: scientia quantum ad notitiam Dei humanati. Unde firmamentum factum est in medio aquarum, hoc est, fides, ut cognoscat anima, quæ super firmamentum, & sub firmamento sunt: & hæc sapientia, notitia est divinarum rerum, & scientia humanarum. Incomprehensibilis est sapientia, per quam judicat omnia, sed maxime incomprehensibilis, quæ facit vias incomprehensibiles, & investigabiles. De primo in Proverbiis dicitur: Tria mihi difficilia sunt, & quartum penitus ignoro: *Prov. 30* *Quatuor difficilia.* Viam Aquilæ in cœlo, viam colubri super petram, viam navis, in medio mari, & viam viri in adoloscentia: Via Aquilæ in cœlo fuit Christus in ascensione; Via colubri, in resurrectione, quia coluber in petra renovatur, ubi dimittit vetustam pellem: Via navis in mari, in passione: Via viri in adoloscentia, in incarnatione, quam penitus se dicit ignorare: & verum est secundum humanam rationem, sed per fidem credimus. Est ergo duplex altitudo firmamenti: una, per quam suprema respicit: altera, per quam infima. *Duplex altitudo firmamenti.* Una, per quam docet cognoscere Deum trinum: altera, Deum Incarnatum. De his duobus dicitur in Isaia, in visione, quæ *Isa. 6* omnium visionum suarum fuit radix: Vidi Dominum sedentem, &c. *Usque ibi:* Plena est omnis terra. Et statim sequitur excæcatio Judæorum, & illuminatio gentium. Unde dicit Joannes: Hæc dicit Isaias, quando vidit Dominum. *Joan. 12* *Et sequitur:* Excæca cor populi ejus, & aures aggrava. Unde illuminatio gentium, fuit excæcatio Judæorum. Et de hoc exclamat Apostolus: *Rom. 11* O altitudo divitiarum, &c. Ego vidi, scilicet visionem intelligentiæ, per fidem sublevatæ, & stabilitæ in sublimitate sapientiæ æternæ, per quam est duplex lumen, inflammativum, & seraphicum: quod quidem seraphicum facit clamare tripliciter, & facit fides duplici seraphicatione animam seraphicam, & facit mentes alatas senis alis. Intellectus enim noster, secundum fidem illuminatus, clamat tri-

tripliciter: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sunt enim duo Seraphin in nobis stabiliti per fidem, & quilibet clamat triplici exclamatione, tamen, non nisi semel Dominum Deus. Notitia enim Dei est notitia trium personarum, cum unitate essentiæ. Unde tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt. Intellectus ergo Seraphicus, id est, illuminatus, & inflammatus per fidem, clamat ter: Sanctus. Alter Seraph respondet. Sanctus, Sanctus, Sanctus: quia sicut in Deo æterno est Trinitas personarum cum unitate essentiæ, ita etiam in Deo humanato sunt tres naturæ cum unitate personæ: & isti sunt tres radices fidei, quas qui ignorat, vix credit: ut corpus, anima, deitas. Sanctus Christus, sanctum habet corpus: sanctus Christus, sanctam habet animam; sanctus Christus sanctam habet divinitatem. Sanctus interius, sanctus exterius, sanctus inferius, sanctus superius. Hæ sunt duæ cognitiones fidei illuminantes, & ardentes triformiter ad unitatem reductæ. Clamare autem dicuntur propter admirationem, quia utrumque est admirabile. Unde dicit Psalmus Domine Dominus noster, quam admirabile, &c. Et minuisti eum paulominus ab Angelis. Et vere admirabile nomen quantum ad Deum trinum, quia ibi est vera distinctio personarum cum unitate essentiæ, per quam sunt summæ, coæquales, coæternæ, consubstantiales, coessentiales. Item est admirabile, quoniam tres naturæ conjunctæ sunt; supremum cum infimo sine depressione; primum cum ultimo sine innovatione: simplex cum composito sine compositione. In his tribus omnia mirabilia radicantur, & sunt juncta cognitioni divinitatis, & humanitatis; quia Incarnatio non cognoscitur, nisi cognoscatur distinctio personarum. Si non cognoscas Trinitatis distinctionem, ita bene Pater Incarnatus est, ut Filius: & Pater passus est, ut Filius: & es Sabellianus, & Patripassianus. Item si ponas Trinitatem, & non incarnationem, testimonium habes in cœlo, & non accipis in terra: cum tamen tres sint, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis. In spiritu divinitas, in aqua humanitas, in sanguine vero est vita. Anima per sanguinem intelligitur. Per sanguinem enim Christi, spiritus jungitur aquæ, quia, mediante anima, divinitas conjungitur humanitati. Habemus ergo duos Seraphin clamantes, & admirantes: restat, quare sex alas habent, & tunc videbuntur ea, quæ fidei sunt. Fides enim est in Deum æternum, & humanatum. Fides in Deum trinum est una illustratio senarum alarum: & hoc dupliciter, aut quantum ad distinctionem personarum, aut quantum ad diffusionem Trinitatis in creaturam, secundum essentiam, virtutem, & operationem. Primo modo sunt tres articuli, sc. Patris ingeniti, Filii unigeniti a solo Patre, Spiritus sancti ab utroque spirati. Isti sunt tres alæ in latere dextro, sc. in æternitate: & non potest addi, nec minui ad emanationem, ut scil. sit producens tantum, & non productum, quia sic esset infinitas ex parte ante: nec sit productum, quia sic esset infinitas ex parte post: ergo necesse est ponere producens, & productum. Similiter, ut adinvicem cohæreant, aliter in divinis esset distinctio sine ordine: distinctio autem sine ordine confusio est. Unde necesse est, quod Spiritus sanctus procedat ab utroque: & hoc dicunt omnes Sapientes Græci: nec est controversia, nisi de nomine, & per consequens iste sit error in fatuis Græcis. Similiter in sinistra sunt tres alæ, inquantum ab una essentia, virtute, & operatione est diffusio in creaturam. Et secundum hoc est triplex operatio. Inquantum unus Deus, est creator, sanctificator præmiator; quia omne, quod ab ipso emanat, aut est natura, aut gratia, aut gloria. Et sic Pater, & Filius, & Spiritus sanctus unus creator per na-

Isa. 6 — Duo Seraphin in nobis.

1 Joan. 5

Clamor trisagii.

Psal. 8

1 Jo. 5

Græci sapientes de processione Spiritus sancti recte sentiunt.

naturam, unus sanctificator per gratiam, unus præmiator per gloriam. Primum autem est ex tempore, secundum in tempore, tertium post omne tempus. Primum est in initio temporis, secundum in decursu, ultimum in consummatione: Est etiam creatio animæ in decursu temporis, quia, Pater meus usque modo operatur, & ego operor, ait Salvator. *Joan. 5* Præmiatio etiam fit in medio temporis, vel sanctificatio animarum, sed post fiet perfecta. Item creatio attribuitur Patri, quia potens: & sanctificatio Spiritui sancto, quia bonus; præmiatio Filio, quia judicabit, & Rex apparebit. Sed quomodo respondebit ala alæ? Dicendum, quod sanctificatio, aut consideratur, quantum ad veniam, quæ quidem fit per redemptionem, & sic attribuitur Filio: aut quantum ad gratiam, & sic Spiritui sancto. Similiter præmiatio considerautur secundum judicium sententiantis, & sic attribuitur filio: aut quantum ad amorem præmiantis, & sic Spiritui sancto. Media autem operatio pervenit ad ultimum: sic tres alæ disponuntur. Alter Seraph propinquior est nobis, & habet similiter sex alas; tres secundum descensum, & tres secundum ascensum, veniendo ab ala super caput, per medium, ad alam super pedes. Hi sunt tres articuli secundum incarnationem, crucifixionem, & descensum ad inferos secundum animam. Incœpit in assumptione humanitatis, quia necesse fuit, ut uniret sibi naturam, in qua appareret, & per quam descenderet, quia ipse de se immutabilis est: deinde venit ad crucem: deinde ad infernum. Hæ alæ in sinistro. Similiter tres supra ascendendo. Prima de inferis in mundum ascensio: de mundo in cœlum: & post judicium ab Ecclesia militante in triumphantem. Et spoliatio inferni in resurrectione: apertio paradisi in ascensione: consummatio regni in judicio: his nihil certius. Hæ sex alæ primæ, sex considerationes sunt perfectæ Dei, in tribus personis, & tribus operibus.

Sex alæ aliæ secundæ, sex considerationes sunt Dei incarnati. In his ergo duodecim est fides, cujus prædicatores sunt duodecim Apostoli. Ala enim sublevat ad volandum, quia eorum consideratio transcendit omnem humanam rationem. Sine hac duplici consideratione nullus est cultor Dei. In cujus designatione Pontifex in superhumerali habebat lapides duos, unum in dextero latere, & alterum in sinistro. *Exod. 28* Et in illis scripta erant duodecim nomina filiorum Israel, sex nomina in lapide uno, & sex in altero, & erant in lapide onychino lucido & ardenti, & in quo fides humanitatis, & divinitatis exprimitur, quæ similiter exprimuntur in symbolo a duodecim Apostolis composito, & in fide hac sacrificium placet Deo. In lapidibus ordinabantur nomina secundum nativitatem eorum: in symbolo secundum dicta Apostolorum. Unde Petrus dicit: Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem, &c. *In Concil. sess. 38 Dist 1. sal. tit. 5 c. 3* Ecce unus articulus Patris ingeniti. Andreas subjunxit: Et in JESUM CHRISTUM filium ejus unicum Dominum nostrum, Ecce secundus Filii geniti a Patre. Deinde sequuntur sex ad humanitatem pertinentes. Joannes: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine, tertius articulus. Deinde Jacobus major: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus: quartus articulus. Deinde Thomas: Descendit ad inferna: quintus: Tertia die resurrexit a mortuis, sextus. Deinde Jecobus minor: Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, septimus. Deinde Philippus: Inde venturus est judicare vivos, & mortuos, octavus. Deinde Bartholomæus: Credo in Spiritum sanctum, nonus. Deinde Matthæus: Sanctam Ecclesiam catholicam, decimus. Deinde Simon Chananæus: Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, undecimus. Deinde Judas Thadæus; Carnis resurrectionem. Deinde Matthias; Et vitam æternam,

nam, duodecimus. Amen. Et A hæc, secundum quod Spiritus sanctus instituit, unit, purificat quantum ad tres ultimas operationes propter ultimum, sequitur.

SERMO IX.

De fidei altitudine, & firmitate.

Gen. 1 VOcavit Deus firmamentum cœlum, &c. Dictum est supra, quod altitudo fidei in duobus consistit; in altitudine sublimitatis, & in altitudine profunditatis. De altitudine fi- B dei dictum est, nunc dicendum est de ejus firmitate. Sed si alta, quomodo certa? quia res quanto altior, tanto minus nota: & quanto minus nota, tanto magis dubitabilis. Ideo intelligendum, quod hujus fidei firmitas est triplex. Prima est, ex testimonio veritatis expressæ per verbum increatum. Secunda ex testimonio veritatis expressæ, per Verbum incarnatum. Tertia ex testimonio veritatis expressæ per Verbum inspiratum. De primo dicit Joannes: Tres sunt, qui testimonium 1 Joan. 5 dant in cœlo, Pater, Verbum, & C Spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. A tribus datur testimonium, sed exprimitur per verbum, quia Verbum, & Patrem & seipsum exprimit, & omnia alia, dicente David: Verbo Domini cæli firmati sunt Psal. 3 Cœli, id est, cœlestes per fidem, Verbo Dei firmati sunt. Et isto verbo firmantur & cœlestes, & subcœlestes. Unde dicit: Et spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Unde Scriptura explicans mysterium hierarchiæ cælestis, & subcælestis, in alio loco dicit: In æternum Domine Verbum tuum permanet in cœlo, scil. Trinitatis. Super hoc Verbum fundata Psal. 118 est Ecclesia, scilicet terra. Unde dicitur in Isaia; Quis mensus est pu- Isa. 40 gillo aquas, & cœlos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terræ? Hoc facit verbum, per quod facta sunt omnia. Manus ejus, per quam cuncta creantur, formantur, seu distinguuntur, & ornantur, & tribus digitis levat, & suspendit terram, scilicet Ecclesiasticam hierarchiam, quam creat, distinguit, ornat. Hæc manus metitur aquas, & omnia tenet in manu, sicut in pugillo res tenetur. Hæc est manus Verbi æterni, hoc testimonium transcendit nos. Unde animalia volatilia demittebant alas suas, cum fieret vox super firmamentum. Quomodo Job 26 nos audiemus tonitruum, si sermonis ejus scintillam vix apprehendimus? Condescendit autem nobis, quia se exprimit per verbum incarnatum: & secundum testimonium Joannis: Qui de terra est, de terra loquitur: Joan 3 qui de cœlo venit, super omnes est. Testimonium Christi, majus testimonio Joannis fuit, quia non alio supponente loquitur, quia anima ejus omnia vidit, & qui de cœlo est, cælestia narrare potest. Unde dixit Nicodemo; Si terrena dixi vo- Ibid. 3 bis, & non creditis; quomodo, si dixero vobis cælestia crederis? Huic filio pater testatur in voce: Spiritus Matt. 3 sanctus in columbæ specie, ut testimonium ejus sit solidissimum quia pater, quod dedit mihi, majus est omnibus his. Hujus autem fidei Chri- Joan. 10 stus est fundamentum, & nemo potest aliud fundamentum ponere præter id, quod positum est, CHRISTUS JESUS. Ille est lapis angularis, de 1 Cor. 3 quo facit Isaias, & Petrus mentio- Isa. 28 nem: Ecce ponam in fundamentis 1 Pet. 2 Sion lapidem angularem, probatum, speciosum. Et Apostolus: Superædificati supra fundamentum Apostolo- Ephes. 2 rum, id est, supra Christum. Tertia firmitas est ex testimonio veritatis expressæ per verbum inspiratum, & hoc fuit in omnibus prophetis. Et nos audivimus hoc verbum, quo Spiritus sanctus testificatur, quoniam Christus est veritas. Aliqui viderunt eum in carne. Unde dicitur in Luca: Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. Dico vobis, quod multi

multi Reges, & Prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt. Radiavit autem Spiritus sanctus in cordibus omnium prædicatorum, ad omnem veritatem prædicandam, & scribendam, dicente Apostolo: Multifarie, multisque modis olim Deus loquens patribus, *&* *postea dicitur*: Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est, *&c. &* *sequitur*: Quæ cum initium accepisset enarrandi per Dominum: ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est, contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus. Et exemplificatur hic triplex firmitas fidei. Primo, ut expressa per verbum increatum, ibi: Multifarie, Et: Qui cum sit splendor gloriæ. Secundo, ut per Verbum incarnatum, ibi: Purgationem peccatorum faciens. Tertio, ut per verbum inspiratum. Quæ cum initium accepisset enarrandi per Deum. Hic Spiritus sanctus in mentibus electorum facit scripturas, & dat firmitatem fidei Christianæ. Et quia specialiter in Apostolis, ideo dicuntur duodecim fundamenta civitatis. Vidi civitatem de cœlo, &c. Et dicitur, quod in fundamento duodecim nomina Apostolorum fuerunt scripta. Non tantum autem testimonium Apostolorum, sed varia testimonia Spiritus sancti in multis, in quibus sunt duodecim rationes firmitatis fidei, quæ sunt duodecim fundamenta, per concursum diversorum testimoniorum Spiritus sancti, fidem formavit inconcussam: licet vexata fuerit hæc firmitas in principio Ecclesiæ, ubi cruciabantur martyres ab idololatris. Similiter fuit vexata in medio tempore diversis hæresibus: vexabitur maxime in fine Ecclesiæ per tormenta, per argumenta, per miracula. Unde: Væ prægnantibus in his diebus, hoc est, ut teneris in fide. Oportet ergo, quod fides firmetur per verbum inspiratum. Consurgit autem hæc firmitas ex quatuor, quasi ex quatuor lateribus civitatis, ex testificantium notitia certa, ex testificantium fama præclara, ex testificantium concordia plena, & ex testificantium sententia firma. Quia, si sit notitia certa, non sit autem fama bona: non credimus sibi: sed quando bonus est homo, scitur, quod veritatem dicit: & si habet certam notitiam, & famam claram, sed sibi multi contradicunt, adhuc potest esse dubitatio. Si autem hæc tria habeat, & notitiam, & famam, & concordiam, & tamen non habet sententiam firmam, dubitatio esse potest. De notitia certa dicitur: Scio hominem raptum usque ad tertium cœlum, & audivit arcana, hoc est, certa notitia, per ascensum usque ad tertium cœlum, & iterum per descensum usque ad tertium cœlum, & per illustrationes omnium cœlorum. Unde in Ecclesiastico dicitur: Ego feci, ut oriretur in cœlis lumen indeficiens, id est, in cœlestibus viris lumen fidei firmum. Per triplex cœlum, triplex visio intelligitur, nempe, intellectualis pura, intellectualis adjuncta cum visione imaginaria, & intellectualis cum visione corporali manifesta. Prima invenitur in mentibus Angelicis: secunda, in mentibus Propheticis: tertia, in mentibus Apostolicis. Harum visionum concursus est certitudo scripturæ.

Visio intellectualis pura in mentibus Angelicis est in Legislatore. Lex enim per Angelos ordinata est: Angeli eam dederunt, Angeli eam scripserunt, qui puram veritatem videbant in luce æterna. Ad hanc visionem fuit Moyses sublevatus ultra omnes Prophetas, quia scriptum est: Si fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum: at non talis servus meus Moyses, palam, & non per ænigmata, & figuras Deum videt, & ore ad os loquar ei. Et in signum hujus jejunavit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Qui etiam vidit Angelum, qui in rubo apparuit ei. Et exponit beatus

[Margin notes: *Heb.* 1; *Heb.* 2; *Apoc.* 21; Fides Ecclesiæ inconcussa.; *Luc.* 21; 2 *Cor.* 12; *Eccl.* 24; *Gal.* 3; *Num.* 12; *Exod.* 3]

Act. 7 tus Stephanus, quia non fuit ibi Dominus, nisi per subjectam creaturam, sed Angelus fuit.

Secunda certitudo fuit in mentibus propheticis: Habentes firmiorem 2 Pet. 1 propheticum sermonem, cui benefacitis, attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines. Visiones enim Prophetarum fuerunt imaginariæ, ut Isaiæ, Danieli.

Tertia est certitudo ex visione intellectuali juncta cum corporali. Hæc fuit in mentibus Apostolicis, 1 Joan. 1 dicente Joanne. Quod fuit ab initio, quod vidimus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ, & non aliud quam quod vidimus, annuntiamus vobis. Unde Thomas, tangere voluit: Quia vidisti me Thoma, credidisti: *& alibi*, Qui vidit testimonium perhibuit. Et in actibus. Præcepit nobis testificari. Et beata Virgo Maria doctrix Apostolorum, & Evangelistarum contrectavit hoc verbum in utero, & in sinu. Hæ tres visiones, sive certitudines concurrentes, Angelicæ propheticæ, apost. dant certitudinem fidei, & scripturæ. Has tres Paulus habuit, quando Christum corporaliter vidit. Novissime, *inquit*, 1 Cor. 15 tamquam abortivo visus est & mihi. Qui etiam ad supremam visionem fuit sublimatus, tandem ad intellectualem. Bene ergo dictum est; Ego feci in cœlis, ut oriretur lumen indeficiens.

Joan. 20 Joan. 19 Act. 10 Eccli. 24

Secunda firmitas est ex testificantium fama præclara. Hæc in tribus consistit: in præclaritate meritorum, miraculorum, & martyriorum. Præclaritas meritorum fuit in Patriarchis. Unde: Laudemus viros gloriosos. Patriarchæ miracula non fecerunt, sed famosi fuerunt meritis. Hi fuerunt initium scripturæ, quia agit de apparitionibus illis factis. Præclaritas meritorum, & miraculorum fuit in Legislatore. Vide magna miracula, in flagellatione Ægypti, in transitu maris, in deserto, ut quibus per quadraginta annos non sunt attrita calceamenta, nec vestimenta, manna de cœlo pluit illis. Vide Josue, qui solem fecit stare, qui aquas divisit in ingressu terræ promissionis, & aquæ reversæ sunt in suam originem. Adjunge his Eliam, & Eliseum: qui Elias celum claudebat, pluviam dabat cibum augmentabat, qui in curru igneo ascendit cœlum. Eliseus, qui vivens mortuum suscitavit; qui mortuus etiam mortuum suscitavit: qui etiam homines capiebat. Ante legem ergo, & post legem, & in datione legis facta sunt miracula, & non nisi in hoc populo. Ex quo sequitur, quod isti viri amantissimi, & chari Deo, fuerunt in veritate fundati. Hæc est ergo certitudo fidei. Tertia præclaritas est miraculorum, & Martyriorum. Et hæc certitudo veritatis apparet, quando homo vult mori pro veritate, quam prædicat, ut Isaias, & alii prophetæ. Quem Prophetarum non persecuti sunt patres vestri? Si dicant hæretici, quod ipsi pro veritate moriuntur, & habent merita; tertium tamen non habet miracula scilicet: numquam auditum est, quod hæreticus vel ante, vel post mortem fecerit miracula. De istis cœlis legitur. Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum, scilicet viros cælestes, in quibus videmus hanc triplicem claritatem, quæ sunt opera digitorum Dei. In isto digito tertio, scilicet miraculi, deficiunt magi Pharaonis, id est, hæretici, & quicumque alii infideles.

Miracula magna. Exod. 3 & seq. Josue 10 Reg. 17 & seq. 3 Reg. 4 Ibid. 13 Act. 7 Ps. 8 Exo. 8

Eccl. 44

Tertia firmitas fidei est ex testificantium concordia plena, quæ est in tribus, in eloquiis scripturarum, in decretis Conciliorum, in documentis sanctorum. De primo legitur: De medio petrarum dabunt voces, hoc est de medio duorum Cherubin, de quibus loquebatur Dominus, sive de quorum medio scilicet de medio duorum testamentorum.

Isaias

Isa. 7 *Cant. 8* *Luc. 1* Isaias dicit: Ecce Virgo concipiet. Lucas dicit: Ecce concipies: Alius dixit: Morietur Christus. Et Evangelista: occidetur. Quidquid ergo dictum est per Prophetas, impletum est per Christum. Et Isaias dicit: *Isa. 14* Ascendet Dominus super nubem levem, & ingredietur Ægyptum, & movebuntur simulacra: hoc factum est per Christum. Numquam inventus est aliquis Propheta, vel Philophus, qui idololatriam potuerit removere: quod tamen Christus fecit per Apostolos, ubique terrarum: Hi vero testes sunt scripturæ, Prophetæ, & Apostoli. Nec potest dici, quod Apostoli subordinaverunt Prophetas, ut sic dicerent, sicut evenit in Christo. Si enim eodem tempore fuissent, posset haberi suspicio, sed illi præcesserunt. Veritas ergo ista est infallibilis. Si enim contingens dicatur firmiter esse futurum, & cognoscatur certitudinaliter, impossibile est, quod videatur aliter, nisi in veritate certa. Vetus ergo testamentum, & novum in magna consonantia, & harmonia conveniunt, & sunt sicut vigintiquatuor seniores circa thronum Christi, ut nulla sit dubitatio. Secunda firmitas est in decretis Conciliorum, quia illa, quæ in dubium veniebant, ibi confirmata sunt. Arrius dicebat, quod pater major erat filio secundum essentiam, & per hoc nitebatur ostendere: non esse Filium æqualem Patri. Et in primo Concilio, ubi fuerunt viri sanctissimi (beatus Nicolaus fuit ibi,) ubi, dico, fuerunt trecenti, decem & octo Episcopi, ubi fides confirmata est Catholica, scilicet universalis. Et factum est auctoritate Petri, & aliorum Patrum. Unde quatuor Concilia principalia fuerunt, quæ dant testimonia huic fidei. Tertia est in documentis Doctorum, & sapientum, in mundana sapientia, & divina, ut Dionysius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyssenus, Damascenus, Basilius, Anselmus, Chrysostomus. Latini similiter: Hilarius, Gregorius, Augustinus, Ambrosius, Hieronymus. Documenta istorum concordant, & idem dicunt, idem sapiunt. De his dicit Job: Quis enarrabit cœlorum rationem, & concentum cœli quis dormire faciet? Hæc est concordia Scripturarum, Conciliorum, & Doctorum. Quarta ratio firmitatis fidei, est ex testificantium sententia firma quæ firmitas habetur ex hoc, quod consentit rationi, quia ratio non potest contradicere fidei. Judicium enim rationis illustratæ est, quod de Deo summe est sentiendum, & altissime. Hoc autem tripliciter sentiendum de Deo est: Altissime & piissime: altissime, & verissime: altissime, & optime. Ratio ergo dictat, quod de Deo altissimo est sentiendum altissime, & piissime, quod illa essentia nobilis est nobilissimo modo. Cum enim forma universalis nobilior sit particulari, quia in multis. Particularis autem nobilior universali, quia particularis in uno non numerata; sed universalis in multis est numerata. Ergo essentia divina habere debet quod nobilitatis est in creatura, ut sit una in multis non numerata. Sentiendum est etiam piissime, quod illa essentia est origo omnium creaturarum, creans omnes res, & quod immediate ab ipsa omnes res procedunt. Nisi tu sentias, quod totalitas rei ab ipsa procedit, non sentis de Deo piissime. Plato commendavit animam suam factori: sed Petrus commendavit animam suam Creatori. Secundo est sentiendum de Deo altissime, & verissime, quia ipse est veritas omnia gubernans, omnia illustrans, omnia rectificans, omnia disponens, dicente David; Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo? Non ergo gubernatio est attribuenda astris. Tertio sentiendum est de Deo altissime, & optime, quod sit optimus, ex quo se summe diffundit, & diligit. Unde: Proprio filio non pepercit, & donando nobis illum, dedit quidquid scivit, quidquid potuit. Omnia, *inquit*, *filius*

Margin notes: *Job 38* — Veteris testamenti & novi consonantia. — Nicænum 1 generale 318 Episc. — *Dist. 15 c. Sancta Romana.* — Nicænum Constant. Ephes. 1 & Chalc. — *Psal. 26* — *Rom. 8* — *Joan. 16*

filius; quæcumque pater habet, mea A sunt. Dedit autem pater nobis filium natum, dedit nobis passum pro nobis, resuscitatum propter nos, quia propter nimiam charitatem, qua dilexit, &c. Unde per viscera misericordiæ Dei nostri. Intima Dei bonitas facit, quod summe diligat, summe misereatur. Hæc omnia apparebunt in resurrectione, quia per summam pietatem, qua omnia creavit, omnia restaurabit: per summam veritatem omnia judicabit: per summam benignitatem omnia glorificabit. Ex hoc sensu nascitur in anima triplex influxus ab illa luce, per quam stabilitur anima in Deum: primus est robur virtutis: B secundus est zelus veritatis: tertius, excessus amoris. Robur virtutum est primus, quia nihil difficile est animæ habenti fidem inconcussam: quia si potest credere, omnia possibilia sunt credenti: quia paratus est sustinere omnia propter Deum, quia per fidem, & virtutem stabilitur. Secundus influxus est veritatis zelus, ut homo indignetur contra omne malum, & afficiatur statim ad omne bonum. Dedignetur omne malum, sicut Elias, qui prophetaverat de Achab, & Iezabel, quod comederent ex eis canes. Dixit Achab. Numquid invenisti me inimicum tibi? Respondit Elias; Inveni, quia venundatus es, ut faceres malum in conspectu Dei, quasi diceret, quicumque est contrarius Deo, est contrarius mihi. Tertius influxus est incessus amoris, quando anima in vituperiis, & tribulationibus semper sentit jucunditatem amoris, hoc maxime est, quando ardens sentit, quod Dominus facit gustare panem Angelorum. Et hunc reputant omnes stultum, & ipse reputat omnes stultos, & secundum veritatem sunt. Et hoc est summum fidei, & apex, ut per experientiam inebrietur, & jam nil curet de mundo. Hæc enim defendet tempore Antichristi. Unde: Mittet illis Deus operationem erroris. De apice fidei, quæ amor est Apostolus dicit: Quis nos separabit a charitate Christi? *usque ibi*; qui erat in CHRISTO JESU, *& alibi*. In charitate radicati, & fundati: hoc est firmamentum cæli. Unde Psalmista dicit: Confitebuntur cæli mirabilia tua, scilicet animæ mirabilia, quæ in se sentiunt. Hæ enim experientiæ faciunt fidem stabilissimam. Quando ergo homo sentit de altissimo piissime, verissime, & optime, tunc zelo, & excessu amoris rapitur anima ad tertium cælum: & si non ita excellenter, ut Paulus: & tunc domus fundatur supra firmam Petram.

Cant. Zach. Luc. 1 — Marci 9 — 3 Reg. 21 — Psal. 77 — 2 Thess. 2 — Rom. 8 — Ephes. 3 — Psal. 88

SERMO X.

De fidei speciositate, quæ cælo comparatur.

VOcavit Deus firmamentum cælum; *&c.*] De altitudine fidei, & ejus firmitate dictum est, nunc de speciositate dicendum. Dicitur enim cælum, quasi cælatum, id est, sculptum luminibus. Quomodo speciosa sit hæc fides in Genesi dicitur. Suspice cælum & numera stellas, si potes: sic erit semen tuum. Pollicitatio seminis carnalis facta est ad Abraham, quia sic erit semen tuum: pollicitatio similiter seminis spiritualis ei facta est, eo quod Pater multarum gentium per fidem futurus erat. Caro Abraham generavit semen, & multiplicatum est multiformiter: C ejus generatio spiritualis fuit, & generavit spiritualiter mente fœcundata pullulationes speculationum orientium ex fide, trascendentes claritatem siderum. Unde: Sustulit me in spiritu in montem magnum & altum, & vidi Hierusalem descendentem. Et quod habebat duodecim portas; & super quamlibet portam Margarita una, & portæ ex singulis Margaritis. Hæ speculationes fidei comparantur sideribus, & comparantur duodecim Margaritis. Licet enim sint stellæ illæ innumerabiles, tamen sunt duodecim signa, per quæ Sol currit. Ista duodecim signa nihil

Gen. 1 — Idem supra serm. 8 p. 36 — Gen. 15 — Apoc.

hil aliud sunt, nisi, quod stellæ secundum varias figuras, & varietatem luminum habent diversas influentias: & sol illis conjunctus, temporibus variis, secundum diversas influentias, habet vitam ministrare in mundo. Hæ autem, ut dictum est, orientes speculationes ex fide comparantur claritati margaritarum, quia sunt fulgidæ: vivificæ, jucundæ, ad modum Margaritæ, quæ habet fulgorem, sive fulget: confortat per efficaciam, cor jucundat. Secundum hoc igitur ingrediuntur ad contemplationem, nec potest ad visiones Apocalypsis homo nudus accedere, nisi intelligat ista. Cum i-

1 Cor. 15 2 Cor. 3 gitur sit alia claritas solis, alia stellarum, nos sublimati per fidem, transformamur a claritate in claritatem, & hoc revelata facie, ut similes simus duodecim stellis, & duodecim Margaritis. Duodecim speculationes sunt, quas habemus ex fide. Credere Deum primum, Deum trinum, & unum, & exemplar rerum, ut creantem mundum, ut formantem animam, dantem spiritum, Deum carni unitum, Deum crucifixum, medelam mentium, vitale pabulum, ultorem scelerum, præmium æternum. Nota etiam, quod quædam sunt credibilia, sive intelligilia per rationem, ut Abraham genuit Isaac, sive facta particularia, quædam autem credibilia, non sunt intelligibilia: & quando intelliguntur, rationes solidas habent. Ad sufficientiam horum duodecim, nota, quod claritas fidei speculanda est, ut veritatis præxistentis, ut veritatis efficientis, ut veritatis reficientis, ut veritatis perficientis. Ut veritatis præexistentis, tripliciter, vel quantum ad essentiam, vel quantum ad excellentiam, vel quantum ad refulgentiam. Esse enim Dei, primum est, quod venit in mente. Unde dicitur Moysi quærenti, quod nomen Dei esset:

Exod. 3 *Respondit*: Ego sum, qui sum. Et Et in hoc comprehendit, quidquid est, sive bonum, sive potens. Secundo, quantum ad excellentiam, ut

A Deus unus, trinus, & verus. Tertio quantum ad refulgentiam, ut exemplar rerum. Si autem consideratur, ut claritas efficiens, hoc est tripliciter, aut in quantum inchoat naturam, sive mundum: illustrat industriam, inspirat gratiam. Inchoat naturam, sive mundum, quod non solum est credibile, sed etiam intelligibile, ut illustrat industriam: & sic format animam secundum intellectum humanum, & Angelicum, & sic Deus est objectum intellectus: & hinc est, quod habet rationem perpetui, quantum ad imaginem creationis, reparationis, similitudinis: quia imago est essentialis dependen-

B tia, & relatio. Ut inspirat gratiam: hic est consummatio, & hoc est credibile, & intelligibile. Voluntas enim non perficitur, nisi per donum Spiritus sancti infusum. Si autem claritas veritatis consideratur, ut reficiens, similiter triplex claritas refulget in anima: aut quantum ad humanæ, & Angelicæ reparationis principium: vel quantum ad pretium, vel quantum ad effectum. Primum est speculari Deum carni unitum, quod est credibile, & intelligibile: si, ut prætium sic cruci affixum; si, ut effectus, sic Deus medicina est animæ. Est ergo principium nostræ creationis, reparationis, præmia-

C tionis. Si ut confirmans, sive perficiens, sic tripliciter, ut vitale pabulum Ecclesiæ militantis, & triumphantis, ut ultorem scelerum, ut finale præmium. Oportet Deum esse præmium, ergo est credibile, & intelligibile, & hoc secundum influentiam, secundum legem justitiæ, clementiæ, & concordiæ. Secundum primum, ut virtus: secundum secundum, ut veritas: secundum tertium, ut influentia: Hæ sunt duodecim portæ, de quibus Psalmista dicit: Psal. 117
Aperite mihi portas justitiæ. Justi Rom. 1
intrabunt in eam; quia justus ex fide Abac. 2
vivit. Primum speculabile circa Deum est, quod primum nomen Dei est esse, quod manifestissimum, & perfectissimum: ideo nihil manifestius, nihil per-

perfectius: quia quidquid de Deo dicitur, reducitur ad esse, hoc est proprie proprium nomen Dei. Deus non dixisset Moysi, sive latori legis:
Exod. 3 Ego sum, qui sum, nisi esset primus. Postea dixit: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, in quo mysterium Trinitatis expressit. Tertio
Exod. 4 dixit: Qui fecit os hominis, & linguam: in quo explicavit, se esse exemplar. Deum esse primum, manifestissimum est, quia ex omni propositione sequitur, esse Deum, etiam si dicas, Deus non est; Deus est: quia omnis propositio infert se affirmativam, & negativam: ut, si Sortes non currit, verum est Sortem non currere. Consideratur etiam hæc veritas quasi in speculo quodam, quod confortat, & dat visum. Omnis enim creatura concurrit ad hoc speculum faciendum, & jungitur in hoc speculo secundum viam ordinis, originis, completionis. Primo tripliciter, secundum rationem posterioris ad prius, & inferioris ad superius, & temporis ad ævum, vel ævi ad æternitatem. Manifestum enim est, si est posterius, est prius, ergo & primum: ergo in isto ordine per posteriora ac priora, & ad primum pervenitur. Omnia enim vel sunt posteriora, vel media, vel prima. Secundo est ordo inferioris ad superius, & superioris ad summum, quæ habent essentialem ordinem, & dependentiam, secundum ordinem naturæ: Et non dicitur hic superius, & inferius secundum lineam prædicamentalem, sed secundum magis nobile, & minus. Tertio, est ordo temporis ad ævum, & ævi ad æternitatem; quia, si est aliquid propter aliud creatum, & illud creatum erit propter increatum, & increatum erit propter se: ut si est res temporalis, propter animam, & anima propter Deum: necessario ergo Deus per se est. Secundum ordinem ergo causalitatis, dignitatis, finis, omnia declarant esse primum, & ultimum in ratione producendi: sed ultimum in ratione fiendi: hoc ergo secundum rationem ordinis.

[Deum esse] [simpliciter] [probatur.]

Alio modo creatura dicit Deum esse secundum rationem originis, ut si est ens creatum, est ens increatum: & si est ens per participationem, est ens per essentiam: si est ens per compositionem, est ens per simplicitatem: & si est ens per multiformitatem, est ens per uniformitatem, vel identitatem. Primo dicendum, quod omne creatum ponit causam, & universitas causatorum ponit causam primam universalem. Tunc quæro de causa illa, aut est creata, aut non: si sic, est abire in infinitum: si non, habeo propositum. Item, ens per participationem ab eo habet esse, quod est ens per essentiam, quia fluit ab eo. Similiter omne compositum est a componentibus: similiter, & partes, cum sint dependentes ad invicem, sunt ab aliquo simplicissimo absoluto. Similiter de multiformitate: si enim est ens per multiformitatem, est ens per uniformitatem, ut in numeris, quia necesse est devenire ad unitatem: hoc ergo ratione originis.

Deum esse probatur ratione originis.

Tertio modo ratione completionis, si est esse potentiale, est esse actuale: si est esse mutabile, est esse immutabile: si est esse secundum quid, est esse simpliciter: si est esse dependens, est esse absolutum: si est esse in genere, est esse extra genus. Ens autem potentiale venit ex actuali esse, necessario in diversum: sed in eodem esse potentiale, præcedit esse actuale. Similiter mutabile, est fluens ab immutabili fixo. Similiter creatura essentialiter dependens a primo, & materia, & forma, & etiam accidens magis dependet a Deo, quam a suo subjecto: quia Deus potest facere, ut sit sine subjecto, ut in sacramento altaris: sed non, quod non dependeat ab eo. Similiter si est ens secundum quid, erit ens simpliciter in his, quæ nata sunt esse simpliciter: ut si est sapiens secundum quid, est sapiens simpliciter. Similiter, ut removeatur instantia, est albus dente, ergo est albus simpliciter. Si est ens in genere, est ens extra genus. Ens enim in genere habet differentias coar-

Deum esse probatur ratione completionis.

coarctantes, & tale non habet posse, A esse, & agere universaliter. Unde Deus est ens extra genus, & supra genus. Hæ igitur speculationes ordinis, originis, & completionis, ducunt ad illud esse primum, quod repræsentant omnes creaturæ. Hoc enim nomen scriptum est in omnibus rebus. Et sunt hæ conditiones entis, super quas fundantur certissimæ illationes. Unde dixit Auctor libro de causis: Prima rerum creaturarum omnium est esse: sed ego dico: prima rerum intelligentiarum est esse primum.

Lib. de caus. prop. 4 in princ.

Sermo XI.

Quomodo Trinitas speculum est pulcherrimum.

1 Cor. 3

Nos autem revelata facie gloriam Domini speculantes, &c.] Dictum est de secunda visione, scilic. intelligentiæ per fidem elevatæ, quæ intelligitur per cælum vel firmamentum, quod est altum firmum, speciosum. Dictum est de duobus primis, & inceptum de tertio, scilicet speciositate, quæ est multiformis speculatio fidei. De qua dictum est Abrahæ, hoc est credenti. Suspice cœlum, & numera stellas, si potes. Dictum est a Joanne: Sustulit me in montem, & per duodecim signa, C per quæ currit sol intellectualis in Hemisphærio nostræ intelligentiæ, & facit dies, & annum fidei. Et per duodecim portas ex singulis margaritis, intelliguntur duodecim speculationes principales, ad quas aliæ reducuntur, & secundum quas aliæ regulantur, & diriguntur. Et illæ sunt fulgidæ, vivificæ, jucundæ. Prima erat, speculari Deum esse primum. Secunda Deum esse trinum, & unum: Circa has procedunt Sancti, & Doctores: sed sancti per viam speculationis, Doctores per viam investigationis. Dictum est ergo de primo speculo, scilicet quod esse est nomen Dei manifestissimum, & perfectissimum: quia omnia, quæ sunt

Gen. 15

Apoc. 21

Dei, comprehenduntur in hoc nomine: Ego sum, qui sum: Hoc nomen Dei est proprie proprium, de quo dictum est, quoniam res omnes repræsentant ipsum per viam originis. Hoc speculum componitur ex omnibus creaturis, ut patuit. Hoc nomen in anima scriptum, illustrat eam. Augustinus enim sic explanat: Nos autem revelata facie gloriam Domini speculantes, non a prope, sed de longe, scilicet a speculo: sed hoc speculum est cum ænigmate adhuc, quia si videretur sine ænigmate, esset homo beatus. Hoc speculum format Augustinus, qui volens ostendere unitatem, & Trinitatem B Dei dicit sic: Neque enim divinorum librorum auctoritas tantummodo prædicat, esse Deum verum: sed omnis, quæ nos circumstat, ad quam nos etiam pertinemus universa rerum natura proclamat, se habere præstantissimum conditorem, qui nobis mentem, rationemque dedit: qua viventia non viventibus, sensu prædita non sentientibus, intelligentia non intelligentib. immortalia mortalibus, impotentibus potentia, injustis justa, speciosa deformibus, bona malis, incorruptibilia corruptibilibus, beata miseris præferenda videamus. Et per hoc, quoniam rebus creatis Creatorem sine dubitatione præponimus; oportet ut eum, & summe vivere, & cuncta sentire, atque intelligere, & mori, & corrumpi, mutarique non posse, nec corpus esse, sed spiritum omnipotentissimum, speciosissimum, & optimum, verissimumque fateamur. Duodecim ponit conditiones, æternus, immortalis, incorruptibilis, immutabilis, ecce quatuor: item vivus, sapiens, potens, speciosus: & ecce quatuor: item justus, bonus, beatus, sanctus spiritus; ecce quatuor. De primo quaternario accipiatur unum nomen, scilic. æternus, quod alia tria comprehendit: quia si est æternus, eo ipso est immortalis: & si immortalis, eo ipso incorruptibilis: & si incorruptibilis, eo ipso immutabilis. De secundo qua-

Exod. 3

Aug. l. 15 de Tr. c. 8 tom. 3

2 Cor. 3

Aug. lib. 15 de Tr. c. 4 tom. 3

quaternario accipiatur sapiens, ergo vivus: si vivus, ergo potens: si potens, ergo speciosus, quia sapientia est forma pulcherrima. Unde Sapiens dicit: Amator factus sum formæ illius. (*Sap. 8*) De tertio quaternario accipiatur illud nomen, beatus, quod comprehendit alia tria: quia si beatus, ergo bonus, ergo justus, ergo sanctus spiritus. In his ergo tribus, scilicet æternitate, sapientia, & beatitudine, una relucet Trinitas: æternitas Patri: sapientia Filio: beatitudo Spiritui sancto. Adhuc etiam redigit ad unum hæc tria, & accipit sapientiam, & ostendit Trinitatem: quia necesse est, si est sapientia, ut sit mens, quæ cognoscat se, & diligat se, & alia. Nec tamen intelligendum, quod ita sit Pater mens, quod Filius non sit, imo est insania, imo quia Pater mens, Filius est mens, Spiritus sanctus est mens. Item Filius notitia, Pater notitia, Spiritus sanctus notitia, & sic de aliis. Hoc autem in anima non est, quia mens non est notitia. Sapientia ergo in cognitione est, ubi ergo est cognitio, necesse est, ut sit emanatio, sive generatio Verbi, ex qua generatione sequitur productio amoris nectentis. Et si producens, est Pater: Verbum, est Filius nexus, Spiritus sanctus, in quibus est Trinitas vera distincta, non in sapientia, & in mente sicut est in anima. Hoc est ex veritate sapientiæ. Et hoc dicit Anselmus Monologion. (*Ans. in l. Mon. c. 46*) Ex hoc enim, quod summus Spiritus se intelligit, Filius generatur, Spiritus sanctus spiratur. Hoc est speculum Trinitatis, unde Augustinus: Sed nos cum Ruth colligamus spicas post messores, id est, post sacros Doctores. (*Ruth. 2*) Est autem duplex speculum Trinitatis, unum intellectuale, quod facit intelligere nomina dicta de Deo intellectualia: secundum est magis materiale, quod fit per nomina transumptiva. Prima speculatio, quæ est intelligentia per fidem elevata, dicit Deum esse trinum, & unum propter quatuor, A quæ sunt in divino esse, scilicet propter conditionem perfectionis, propter conditionem productionis, productivæ diffusionis, diffusivæ dilectionis, & unum sequitur ex altero. Est enim ibi suprema perfectio, ex qua sic primum principium habet perfectionem originis, ordinis, indivisionis. Est autem origo originans perfectior, quam non originans: & perfectior est origo originans originantem, quam originans non originantem. (*Origo.*) Ergo si ibi est perfecta origo, necesse est esse Patrem producentem Filium originantem; & Spiritum sanctum originatum. Item a parte ordinis sic: Ubi est perfectus ordo, B ibi est ratio principii, medii, & ultimi: alioquin inordinatio accideret in divinis, sicut supra dictum est. Oportet ergo per rationem ordinis: ut sicut ibi tres personæ sunt ex parte indivisionis, sic necesse est, ibi esse indivisionem: alioquin recederet a perfectione, & ab unitate. (*Sap. ser. 8 Pag. 35.*) Est enim indivisio unitas quædam: Unitas autem est in principiis, & principiatis: in universalibus, & particularibus in voluntate, & natura. Unitas in principiis est simplicitatis: in compositis, sive principiatis, totalitatis seu plenitudinis: in universalibus conformitatis: in particularibus innumerositatis: in voluntate unanimitatis: in natura inseparabili- (*Unitas quotuplex.*) C tatis. Unitas simplicitatis in principiis est defectiva, quia licet quodlibet principium sit simplex, non tamen de se sufficiens est ad aliud producendum, sine alio principio. Item unitas totalitatis, sive plenitudinis in principiatis deficit, quia non est ex se, nec simplex. Item unitas in universalibus deficit, scilicet conformitatis, quia numeratur cum alia. Et licet essentia universalis sit in pluribus numeratur tamen in illis. Item unitas in individuis deficit, quia cum materia numeratur forma. Item unitas voluntatis deficit, quia non ita conjunguntur animi, quin separari possint per discordiam. Item unitas inseparabilita-

tatis in natura, in Deo ponenda est. A Item in primo esse, est ratio perfectæ productionis: & productio similis, & dissimilis: æqualis, & inæqualis: consubstantialis, & essentialiter differentis. De necessitate, si est productio dissimilis, præintelligitur productio similis: quod sic patet: Simile habet se ad dissimile, sicut idem ad diversum: sicut unum ad multa: de necessitate tamen idem præcedit diversum: & unum, multa; ergo productio similis præcedit productionem dissimilis. Sed creatura producitur a primo in esse, & est dissimilis: ergo de necessitate producitur simile, quod est Deus, Item secundum Boetium inæqualitates oriuntur ab æqualitatibus. Si ergo producitur a Deo, quod est inæquale, scilicet creatura, necessario procedit productio æqualis, quod est Deus. Item si producitur a Deo essentialiter differens, necessario producitur substantialiter idem. Quia autem aliquando extrinsecum est intrinsecum, in illis, quæ habent intrinsecum, & extrinsecum, ut patet, quia verbum dicentis extrinsecum præcedit mentis conceptus intrinsecus: ergo similiter a substantia æterna differens non manat, nisi producatur substantialiter idem. Ergo in Deo prius est productio similis, æqualis, consubstantialis, quam dissimilis, inæqualis, essentialiter differentis. Sed quid dices? Numquid intelligentes primum esse unum suppositum, ut Gentiles, adhuc intelligunt substantiam, virtutem, & operationem? ergo si ita est, non intellecta Trinitate, vel emanatione, est intelligere productionem. Respondeo; Intellectus duplex est, perfectus, & plenus, & plene resolvens. Et tali intellectu non est intelligere. Secundus est semiplenus, sic intelligere semiplene potest intellectus creatus, sic, quod resolvat in plura, quæ in Deo sunt unum, aliter non. Item tertia ratio speculi est, quia in Deo est ratio productivæ diffusionis. Sic illud esse, summe bonum est, ergo summe diffundit se, scilicet tripliciter, diffusione actualissima, integerrima, ultimata vel ultimatissima, quia actualissima semper est, semper fuit, semper erit, semper genuit, semper generat, semper generabit. Hoc non potest habere creatura, quod semper sit, semper fuerit, & semper futura sit: ergo necesse est, ut emanet æternus. Item integerrima non est hæc diffusio in creatura: quia Deus non dat totum decorem exemplaris, creaturæ. Unde hoc non dat nisi generando filium. Unde omnia, *inquit filius*, quæ habet pater, mea sunt: hoc non dicit aliqua creatura. Item hæc diffusio est ultimata, ut B det producens quidquid Deus dare potest: Creatura autem recipere non potest, quidquid Deus dare potest. Unde sicut punctus ad lineam nihil addit, non etiam mille millia punctorum: sic bonitas creaturæ bonitati Creatoris nihil addit, quia finitum infinito nihil addit. Ergo necesse est, ut hæc diffusio secundum totum posse sit ab aliquo, quod omni creatura majus cogitari potest: & etiam ipsa creatura majorem se cogitare se potest. Sed in Filio productio est, sicut in Patre est. Si ergo Patre nihil majus cogitari potest, ergo nec Filio. Si pater etiam ultimata diffusione non se diffunderet, perfectus non C esset. Quarta diffusio est per rationem dilectionis; necessario enim oportet, quod ubi beatitudo est, ibi summa sit dilectio. Est autem dilectio reflexa, connexiva, charitativa. Connexiva dilectio perfectior est, qua alterum diligo, quam reflexa, qua me diligo. Charitativa autem perfectior ceteris est, quæ habet dilectum, & condilectum, ergo hæc est in divinis. Hac ergo dilectione Pater diligit Filium, & est infinitus ardor. Item est ibi dilectio gratuita, debita, permixta. Item est ibi dilectio pura, plena, perfecta, ut effluens & effluxa in Filio: ut refluxa in Spiritu sancto. Ex istis rationibus omnibus fit speculum nobile. Est autem aliud speculum congregatum ex-

Intellectus duplex.

Joan. 16

Creatura ad creatorem sicut punctus lineam.

Dilectio triplex.

ex parvis. Unde nota, quod licet A tota Trinitas sit lumen intelligendi verbum, tamen naturaliter habet rationem exprimendi. Omnis autem creatura clamat generationem æternam, & hanc exprimunt, & repræsentant duodecim generationes. Est enim primus modus per diffusionem, secundus per expressionem, tertius per propagationem; Per diffusionem, ut splendoris a luce, vel caloris ab igne, ut fluvii a fonte, ut imbris a nube plena, sive rorida. In prima diffusione deficit æqualitas, quia splendor non æquatur luci. In secunda deficit intimitas, quia calor non est intimus igni, sive ut informanti, sive ut originanti, est enim accidens. B In tertia deficit simultas, quia fons diffundit se per partes non totus insimul. In quarta deficit integritas, quia non tota pluvia excutitur a nube, immo per guttas. Jungas has quatuor conditiones, ad unam diffusionem, quæ sit splendoris habentis æqualitatem caloris, habentis intimitatem, & substantialitatem rivuli, sive fontis habentis simultatem imbris habentis integritatem. Et sic habes vestigium generationis æternæ. Unde filius aliquando comparatur splendori, dicente Paulo; Qui cum sit splendor gloriæ. Aliquando rubo Moysi, ubi fuit expressa persona filii. Aliquando fluvio, vel fonti, ut in Genesi: Fons ascendebat de terra, & fluvius egrediebatur de loco. Aliquando imbri, ut in Isaia: Quomodo descendit imber de cœlo, & illic ultra non revertitur, sed inebriat terram, *& sequitur*: Sic erit verbum: quod egredietur de ore meo, sc. de corde patris. Secundus modus est per modum expressionis, ut speciei ab objecto, ut imaginis a sigillo, ut sermonis a loquente, ut cogitatus a mente, & hic est defectus. In prima deficit rei veritas, quia species in oculo, vel in anima non est veritas rei. In secunda deficit simplicitas, quia imago sive figura non est in puncto, vel in simplici, sed partes habet. In tertia vero deficit stabilitas, quia sermo transit, & non manet. In quarta deficit substantialitas, quia conceptus mentis non est substantia, vel hypostasis. Auferas hos defectus, & pone expressionem, quæ sit speciei ab objecto, habentis veritatem: ut imaginis a sigillo, habentis simplicitatem: ut sermonis a loquente, habentis stabilitatem: ut conceptus a mente, habentis consubstantialitatem. Et tunc habebis alteram partem speculi. De primo dicit Psalmista: Eructavit cor meum verbum bonum; *Sequitur*: Speciosus forma præ filiis hominum. De secundo dicit Sapiens: Candor est lucis æternæ, & speculum sine macula, & imago bonitatis illius. Et Apostolus: Qui est imago invisibilis Dei. De tertio, Job: Semel loquitur Deus, & idipsum non repetit. Unde pone in filio, quod semper sit, & non deficit, nec revertitur. Quarto pone stabilitatem: conceptus enim mentis æternæ est hypostasis, conceptus nobilissimus, mentalis, perfectissimus. Unde in Proverbiis: Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram. Aliquando ergo vocatur filius, species, imago, verbum manens in æternum, conceptus vero non inhærens, sed substantialis, & hypostasis. Sic ergo habes quatuor. Tertia generatio est per probationem, & hoc quadrupliciter, ut germinis a semine, ut arboris a radice, ut prolis conceptæ a ventre, vel utero materno, ut filii a patre principiante. In prima generatione deficit formositas, quia in semine est forma confusa, & occulta, sed non sic filius. In secunda deficit conformitas, licet enim sit una radix, tamen differt in forma a ramis, licet unam arborem faciat. In tertia deficit actualitas, quia mater est principium, & si aliquo modo activum prolis, potissime tamen passivum. In quarta deficit coævitas. Aufer ergo hos defectus, & pone primo formositatem. Unde Isaias: Erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis. Secundo pone conformitatem, sic

Marginal notes: Generatio divina repræsentatur in creaturis. — Heb. 1 — Exod. 3 — Gen. 2 — Isa. 55 — C — Psal. 44 — Sap. 7 — Col. 1 — Job 33 — Prov. 8 — Isa. 4

sic filius est conformis patri, ut lignum vitæ in medio paradisi. Unde dicitur. *Prov. 3* Lignum vitæ est iis qui apprehenderint eam. Tertio pone actualitatem. Unde Psalmus: *Psal. 109* Tecum principium in die virtutis tuæ, in splendoribus sanctorum ex utero, &c. Ex utero, dicit, ubi est ratio fovendi in sinu patris, a quo non recessit. Quarto pone coævitatem. Psalmus: *Ps. 2* Ego hodie genui te, & hoc in æternitate, hoc est in meo hodie æterno, Has duodecim conditiones aggrega, & habebis speculum ad contuendum exemplar divinum, sive verbum, quod omnia repræsentat, ut splendor procedens a luce cum perfectione æqualitatis, & sic de aliis. Per has conditiones solvuntur omnia argumenta Arrii, per quæ arguit a generationibus imperfectis. De his duodecim dicitur in Genesi: *Gen. 37* Vidi per somnium solem, & lunam, & stellas undecim adorare me. Iste est ille Joseph pulcherrimus, quem adorant omnia & clamant temporalia per lunam, spiritualia per solem. Et undecim stellæ generationes creaturarum sunt secundum undecim conditiones, deficiente duodecima, quæ est in generatione filii Dei: ideo ponuntur hic undecim stellæ in numero deficiente a duodenario, qui est numerus excrescens, *Numerus excrescens* quia respectu illius generationis habent defectum, & inclinant omnia ad generationem verbi. Omnia enim indicant generationem verbi. Unde quando videtur splendor a luce transferenda est mens ad considerandum generationem æternam, & sic de aliis. Et ibi est magna delectatio, dicente David: *Ps. 91* Delectasti me Domine in factura tua, &c. Dicit ergo: Nos revelata facie gloriam Domini speculantes. Alio modo sic, & magis proprie est generatio per diffusionem, ut splendoris, vel luminis a luce, & ibi est coævitas, deficit tamen æqualitas, quia splendor non æquatur luci. Item est diffusio, ut ignis ab igne; ibi est æqualitas, ut patet, quando una candela incenditur ab alia, quod tantum est lumen in una sicut in alia, & quotquot accendantur, deficit tamen consubstantialitas. Item est diffusio rivi a fonte, & hæc est consubstantialitas, & intimitas: quia eadem aqua, quæ est in fonte, est in rivo: sed deficit nobilitatis ortus, quia in rivo per quosdam meatus & colationem, de aqua salsa fit dulcis. Item est diffusio imbris a nube, & ibi est nobilitas ortus, quia habet virtutes cœli, per quas infundit imbrem nubes: deficit tamen formæ decor, quia videtur nubes cœlum obscurare, & deturpare. Junge quod nobilitatis est, ut coævitatem, æqualitatem, consubstantialitatem, formæ decorem, & habebis unam partem speculi. Item est generatio per expressionem, ut speciei ab objecto: & hic est formæ decor, qui deficiebat in generatione imbris. Et hoc est mirabile, quo modo species generatur, quia non de materia aeris: quia cum non dicat essentiam, sed modum essendi, sufficit, ut habeat principium originativum, medium inter principium materiale, & principium effectivum. Unde Deus dedit virtutem cuilibet rei, ut gigneret similitudinem suam ex naturali fœcunditate. Unde secundum quod objectum gignit similitudinem suam, sic repræsentat generationem æternam: secundum quod intentio animæ eam oculo unit, sic repræsentat incarnationem verbi. Hæc generatio speciei deficit, quia non est ibi formæ fixio, sed vario modo habet generari, secundum quod patet in speculis: & diversimode habet repræsentari prope, vel longe. Item est generatio per expressionem, ut figuræ a sigillo, & hoc est formæ fixio, quod deficit in præcedenti, deficit tamen vitæ vigor. Item generatio sermonis a dicente, ubi est vitæ vigor, quia sermo quamdam vim vitæ secum habet: ut patet, quod duobus dicentibus eamdem veritatem, unus melius exprimit alio, & imprimit. Unde Hieronymus: *Hier. in ep. ad Paul. de somn. S. ip. lib.* Habet nescio quid latentis energiæ vivæ vocis actus &c.

&c. Unde verba CHRISTI, non dubium quin prolata, & audita de ore ejus, majoris virtutis, & potestatis erant, quam scripta. Hic tamen deficit vitæ mansio, quia sermo transit. Item est generatio conceptus a mente, & ibi est vitæ mansio, quia omnes cogitatus in memoria manent. Sed ibi deficit consubstantialis fœcunditatis virtus, quia ille cogitatus non est consubstantialis virtus. Hæc quatuor jungantur, scilicet, formæ decor, formæ fixio, vitæ vigor, vitæ mansio, & habes secundam partem speculi. Item est generatio per propagationem, ut germinis a semine: & hoc, est virtus substantialis, in qua deficit ultimum: similiter deficit vitæ robur. Item est generatio, ut surculi a radice: & hic est vitæ robur, sed deficit vivax sensus: non enim sentit, vel producens productum, vel productum suam originem. Item est generatio, ut fœtus a ventre, vel utero: hic est vivax sensus, sed deficit virtus activa, quia neutrum est activum, sed receptaculum potius, quam activum. Item est generatio, ut filii a patre: & ibi sunt omnes dictæ conditiones præter unam, scilicet lucis, quæ est coævitas, quæ est ponenda in generatione filii Dei: & ab illa ultima generatione, scilicet filii a patre denominatur generatio æterna. Et hæc ratificavit CHRISTUS cum dixit: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: non dixit in nomine lucis, & splendoris. Hæ sunt undecim stellæ adorantes filium pulcherrimum, scilicet undecim conditiones nobiles, jam dictæ, quarum duodecima, sc. coævitas, est in filio Dei.

Matt. 28

SERMO XII.

Quomodo Deus exemplar est omnium rerum, & scriptura dicitur os Dei.

2 Cor. 3

NOs autem revelata facie gloriam Domini speculantes, &c. Di-

A ctum est de altitudine fidei, quia excedit investigationem rationis, ut patet ex duodecim articulis signatis per duodecim stellas, & per duodecim alas Seraphin. Dictum est de firmitate ejus, designata per duodecim fundamenta civitatis. Item de speciositate designata per duodecim portas civitatis, & per duodecim margaritas, quæ sunt speculationes fidei, & sunt fulgidæ, & vivificæ, & jucundæ, quantum ad duas portas orientales: scilicet speculari divinum esse purissimum. Secundo Deum trinum, & unum. Sequitur de tertia porta, quod sit exemplar omnium rerum. Supponendum enim B est per fidem, quod sit conditor omnium rerum, gubernator actuum, Doctor intellectuum, judex meritorum. Et ex hoc intelligitur, quod est causa causarum, & ars præstantissima originans, dux providissime gubernans, lux manifestissime declarans, vel repræsentans, jus rectissime præmians, & judicans. Et primum ostenditur sic: creatura egreditur a Creatore, sed non per naturam, quia alterius naturæ est: ergo per artem, cum non sit alius modus emanandi nobilis, quam per naturam, vel per artem, sive ex voluntate: & ars illa non est extra ipsum: ergo est agens per artem, C & volens: ergo necesse est, ut habeat rationes expressivas. Si enim dat formam huic rei, per quam distinguitur ab alia re, vel proprietatem, per quam distinguitur; necesse est, ut habeat formam idealem, immo formas ideales. Sic enim in plurali vocantur a sanctis. Item quia est causa conservans, est dux gubernans. Præest enim ad dirigendum omnes actus, secundum quod gubernabiles sunt: non sicut artifex domum dimittit, sed res conservat, & dirigit. Ideo habet apud se normas directissimas. Nec est idem modus, ut creatura manat a Creatore secundum formas expressivas, & secundum quod a mente divina emanant regulæ, secundum directionem æterna-

rum regularum. Item quia doctor A est, ipse docet infallibiliter, & certificat sic quod impossibile est aliter se habere, secundum sententiam omnium Doctorum. Christus est Doctor internus, nec scitur aliqua veritas, nisi per ipsum: non loquendo sicut nos, sed interius illustrando; & ideo necesse est, ut habeat clarissimas species apud se, non tamen ab alio accipit. Ipse enim intimus est omni animæ, & suis speciebus clarissimis refulget super species intellectus nostri tenebrosas, & sic illustrantur species illæ obtenebratæ, admixtæ, obscuritate phantasmatum, ut intellectus intelligat. Si enim scire, est cognoscere rem aliter impossibile se habere, necessarium est, ut ille solus scire faciat, qui veritatem novit; & habet in se veritatem. Item est jus rectissimæ remunerationis, per leges justissimas. Si ergo juste præmiat, necesse est, ut habeat leges justissimas. Loquitur ergo scriptura de ipso, ut est exemplar, ut omnis creatura vivit in formis æternis: un-
Joan. 1 de Joannes. Quod factum est, in ipso vita erat. Scivit autem per cognitionem, & amorem; & qui hoc negat, negat prædestinationem æternam. Nam ab æterno novit Deus creaturam, & amat eam, quia præparavit eam gloriæ, & gratiæ. Item habet normas directissimas: unde Apostolus
Heb. 8 & Hieremias: Dabo leges meas in
Hier. 31 visceribus eorum, & in corde superscribam eas. Superscribit enim primo in natura: secundo in industria, seu in progressu: tertio in gratia; quarto in gloria. In quocumque statu dat normas suas, ergo necesse est, ut in se habeat eas. Item quia est lux illustrans sapientia, est enim speciosior sole, quia licet sol habeat rationem radiandi, non tamen species in se descriptas habet, & ideo illud exemplar est pulchrius, quia cum hoc quod lucet, habet species claras. Item est jus per se judicans ut in
Apoc. 20 Apocalypsi: Libri aperti sunt, & alius liber apertus est, scilicet liber vitæ, & liber conscientiæ: Per librum vitæ habet anima vivere, & judicare: & si liber conscientiæ concordat cum libro vitæ, approbatur, si autem discordat, reprobatur: unde Psalmus: Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur, id est, manifestabuntur scripti, non de novo scribentur: in hoc libro scribuntur omnes leges æternæ. Deus ergo est exemplar æternum, & hæc est fides, quæ credit Deum esse conditorem rerum, &c. Et super hoc fertur speculatio, ut sit ars præstantissime repræsentans. Hæc autem ars, & est una, & multiplex: quomodo autem hoc esse potest, videri non potest, nisi veniat B illuminatio a montibus æternis, & tunc turbabuntur insipientes corde, & stulti. Oportet enim alte sentire de Deo. Est autem multiformis, qui multa repræsentat, & certitudinaliter. Unde melius video me in Deo, quam in meipso. Est tamen summe una. Ad hoc notandum, quod causa prima est prima, & immediata: quia prima, ideo nihil habet ab alio, sed omnia ab ea: & est immediata, quia causa immediata nobilior est mediata. Quia ergo prima, ideo potentissima, ergo multa potest. Item quia immediata, ideo est actualissima, quia causa immediata in actu est, etiam actualissima, eo quod immediata, quia actus immediatior, quam C potentia: non autem est actualissima secundum efficientiam, sive secundum actum extrinsecum, quia non statim facit, quidquid potest: ergo est actualissima secundum actum intrinsecum, qui est dicere. Unde ab æterno dixit hoc faciendum, & hoc in tempore fit: hæc causa est, quia est una, & summe simplex; & in eo quod summe simplex, est infinita, quia virtus, vel causa, quanto magis unita, & simplex, tanto magis infinita, non quidem distensione molis,
sed virtutis. Hæc est lux inaccessibilis, & tamen proxima animæ, etiam plus, quam ipsa sibi ipsi: Est etiam inalligabilis, & tamen summe intima. Hoc autem videre non

Psal. 138 (beside "runt oculi tui")
Psal. 75 (beside "tiplex")
Supra ser. 2 pag. 20 (beside "sed virtutis")

est,

est, nisi hominis suspensi ultra se in alia visione; & quia volumus videre simplici intuitu, quo modo illa ars est una; & tamen multiplex, quia immiscet se cum phantasia: cogitare non possumus, quo modo infinita sit, nisi per distensionem, & ideo videre non possumus simplici intuitu, nisi ratiocinando: Quia ergo illa ars est causa, sequitur, quod in illa arte est repræsentatio causabilium causaliter, quia rationes illæ causæ sunt. Ideo sunt in causante, & hinc est, quod causæ sunt contingentium infallibiliter. Quod enim contingens est, infallibiliter repræsentatur: exprimit enim modum, qui accidit infallibiliter in re: quia secundum quod in se, & apud se est, exprimit. Vera enim est contingentia a parte rei, ita & infallibilitas ex parte Dei. Item mutabilium immutabiliter: materialium immaterialiter: quia illæ rationes non sunt materiales: possibilium actualiter, partibilium impartite, quia non est major ratio montis, quam milii, nec etiam in anima nostra: accidentium substantialiter, sed illæ rationes sunt in Deo, substantia, quæ est Deus; corporalium spiritualiter; temporalium sempiterne; distantium indistanter, etiam in anima; dissonantium indissonanter: ut ratio albi, & nigri: deficientium indeficienter, quia quidquid est ibi, vita vivit. Ad hos splendores exemplares ratio duxit, & fides. Sed ulterius triplex est adjutorium, ad consurgendum ad exemplares rationes, creaturæ scilicet sensibilis, creaturæ spiritualis, & scripturæ sacramentalis, quæ continet mysteria. Quantum ad primum, totus mundus est umbra, via, vestigium, & est liber scriptus forinsecus. In qualibet enim creatura est refulgentia divini exemplaris, sed cum tenebris permixta. Unde sicut quædam opacitas admixta lumini est via, intantum est via ducens in exemplar. Sicut tu vides, quod radius intrans per fenestram, diversimode coloratur, secundum colores diversos diversarum partium vitri; sic radius divinus in singulis creaturis diversimode, & in diversis proprietatibus refulget. Unde scriptum est, In viis suis ostendit se. *Sap. 6* Item est vestigium sapientiæ Dei. Unde creatura non est nisi quoddam simulachrum sapientiæ Dei, & quoddam sculptile. Et ex his omnibus est quidam liber scriptus foris. Quando ergo anima videt hæc, videtur sibi, quod deberet transire ab umbra ad lucem, a via ad terminum, a vestigio ad veritatem, a libro ad scientiam veram, quæ est in Deo. Hunc librum legere est altissimorum contemplativorum, non naturalium philosophorum: quia solum sciunt naturam rerum, non ut vestigium. B Aliud adjutorium est spiritualis creaturæ, quæ est lumen, ut speculum, ut imago, ut liber scriptus intus. Omnis substantia spiritualis lumen est. Unde Psalmus: Signatum est super nos lumen vultus tui domine. *Psal. 4* Simul etiam cum hoc est speculum, quod recipit omnia, & repræsentat, & habet naturam luminis, ut judicet de rebus. Totus etiam mundus describitur in anima, & etiam est imago; quia ergo est lumen, & speculum habens rerum imagines, ideo est imago: & ex hoc est liber scriptus intus. Unde ad intimum animæ nullus potest intrare, licet sit simplex, C hoc autem est intrare ad potentias, quia secundum Augustinum: intimum animæ est ejus summum, quanto potentia intimior, tanto sublimior. Hæc duo habent magi Pharaonis. Sed tertium adjutorium est scripturæ sacramentalis. *Sup. p. 19* Est autem omnis scriptura cor Dei, os Dei, lingua Dei, calamus Dei, liber scriptus foris, & intus: unde Psalmus: Eructavit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. *Psal. 44* Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Cor Deus, os Pater, lingua Filius, calamus Spiritus sanctus. Pater enim loquitur per verbum seu linguam: sed qui complet, & memoriæ commendat, est calamus scribæ. Scrip-

Isaias 31 tura ergo est os Dei. Unde Isaias: Væ A qui descenditis in Ægyptum, scilicet ad sæculares scientias, & os Domini non interrogastis: sc. sacram scripturam. Non enim debet ad scientias alias descendere, ut sciat certitudinem, nisi habeat testimonium in monte, scil. Christi, Heliæ, Moysi, hoc est, novi testamenti, prophetarum, & legis. Item est lingua: Unde: Mel, & lac sub lingua ejus: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Hæc lingua cibos saporat. Unde scriptura comparatur panibus, qui habent saporem, & reficiunt. Item est calamus Dei, & hoc est Spiritus sanctus: quia sicut scribens potest præsentialiter scribere præterita, præsentia, futura. Unde est liber scriptus foris, qui habet pulchras historias, & docet rerum proprietates. Scriptus est intus, quia habet mysteria, & intelligentias diversas.

Matt. 17
Cant. 4
Psal. 118

B

Sermo XIII.

Quo exponitur tertia consideratio de multiplici intelligentia sacræ scripturæ, & de ejus theoriis, & figuris, ac de divisione intelligentiæ per scrituram eruditæ.

Gen. 1

Congregentur *aquæ quæ sub cœlo sunt, & appareat arida. Factumque est ita. Et vocavit Deus aridam terram: congregationesque aquarum appellavit maria. Et vidit Deus, quod esset bonum, & ait: Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram, &c.*] Hæc visio tertiæ intelligentiæ per scripturam eruditæ, quæ intelligitur in opere tertiæ diei. Et sicut in operibus diei est additio secundæ ad primam, & tertiæ ad utramque; sic ex prima, & secunda visione oritur tertia. Ista visio est nobilior, & major præcedentibus. Et licet videatur inconveniens adaptatio, & correspondens cum opere tertiæ diei, pro eo, quod terra est infimum elementorum: optime tamen assignatur, quia quidquid cælum continet in quadam excellentia, terra tenet, & suscipit, vel habet in quadam vivacitate. Unde suscipit cœli influentias, & facit pulcherrimas pullulationes. Consistit autem hæc visio circa tria, sc. spirituales intelligentias sensuum, sive sensus: circa sacramentales figuras: circa multiformes theorias inde elicitas. Ad hæc tria omnis scriptura reducitur. Primæ dantur intelligi per congregationes aquarum, scilicet spirituales intelligentiæ: Secundæ, scilicet sacramentales figuræ per pullulationes terræ. ibi: *Vidit Deus, quod esset bonum, & ait*. Tertiæ, scilicet multiformes theoriæ intelliguntur per semina, ibi: *Cujus semen sit in semetipso, &c.* Quis potest scire infinitatem seminum, cum tamen in uno sint sylvæ sylvarum, & postea infinita semina; sic ex scripturis elici possunt infinitæ theoriæ, quas nullus potest comprehendere, nisi solus Deus. Sicut etiam ex plantis nova semina, sic ex scripturis novæ theoriæ, & novi sensus, & ideo scriptura sacra distinguitur. Unde sicut, si una gutta de mari extrahatur, sic sunt omnes theoriæ, quæ eliciuntur, respectu illarum, quæ possunt elici. Primo ergo dicendum de intelligentiis spiritualibus, & postea de signis, & postea de theoriis, quia signa nil valent, nisi res intelligantur. Sic ergo primo congregavit aquas, deinde produxit arbores, deinde semina. De congregatione maris dicit Psalmus. Congregans sicut in utre aquas maris. In utre congregavit aquas maris, quando in corio scripturæ congregavit universalitatem intelligentiarum spiritualium. Quæ bene comparantur mari propter tres rationes, scilicet propter spiritualium intelligentiarum præeminentium primitivam originationem: propter intelligentiarum spiritualium profundissimam altitudinem: propter intelligentiarum spiritualium

Aug. li. 6 de Gen. ad litteram c. 23 tom. 3

C

Psal. 32

lium

lium profluentissimam multiformitatem. De primo: Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum unde exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant. Sic omnes intelligentiæ spirituales dicuntur flumina, & viri intelligentes, quia originem habent a scriptura, & per scripturam confirmantur, & per illas aliæ intelligentiæ habentur: unde dicitur: Elevaverunt flumina Domine, elevaverunt flumina vocem suam. Elevaverunt flumina fluctus suos a vocibus aquarum multarum: mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus. Vox Dei debuit esse magna. Sucunda ratio propter profundissimam altitudinem, dicente Psalmo: Qui descendunt mare in navibus, facientes operationes in aquis multis. Ille descendit cum navibus in mari, qui cum spiritu summæ reverentiæ accedit ad exponendum scripturas. In navibus descendit, qui habet manuductionem, lignum crucis: quia qui sine isto ligno vult intrare mare scripturæ, submergitur, in maximos errores cadens. Nisi enim sit Petrus, demergitur. Alta profunditas: quis inveniet eam? sapientia gloriatur, quæ profundum abyssi penetravit, & vidit mirabilia Dei in profundo, unde dicitur in Ecclesiastico: Ego in altissimis habitavi, & thronus meus in columna nubis. Gyrum cæli circuivi sola, & profundum abyssi penetravi. Hæc dicit sapientia incarnata. Ego in altissimis habitavi, in creatione: & thronus meus in columna nubis, in incarnatione: & in fluctibus maris ambulavi, in passione: profundum abyssi penetravi, in penetratione Scripturarum, quia aperuit sensum post resurrectionem, ut intelligerent scripturas. Propter fidem crucis Petrus super mare ambulavit. Tertia ratio est, propter profluentissimam multiformitatem materiæ. Profluentia est ab aquis, a fluminibus, a fontibus: & a mari omnia sunt. Si quæris quomodo per varios meatus, & per varios motus, sic respondet nubes, sic fluvius, sic fons: unde Isaias: Repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes, *Et procedit*: Non occident, nec nocebunt in monte sancto meo. Et hoc potissime refertur ad tempus novi testamenti, quando scriptura manifestata est: & maxime in fine, quando scripturæ intelligentur, quæ modo non intelliguntur. Tunc erit mons, scilicet Ecclesia contemplativa: & tunc non nocebunt, quando fugient monstra hæresum sapientiæ usum. Sed hodie mons Syon propter vulpes disperiit, id est, propter expositores pravos, dolosos, & fœtidos. De isto tertio Esther dicitur: Fons parvus crevit in fluvium maximum, & in lucem, solemque conversus est, & in aquas plurimas redundavit. Scriptura fuit fons parvus in legis datione, quia parvus est liber legis præceptorum: sed post crevit in fluvium magnum, in lib. Josue, Judicum, Regum, Esdræ, Judith, Thobiæ, Esther, Machabæorum. Et post conversus est in lucem prophetarum. Nam prophetia lux est: & post in solem, scilicet in Evangelio. Et multæ intelligentiæ postea elicitæ sunt, & in aquas plurimas redundavit. Istam multiformitatem vidit Ezechiel clarius, qui vidit in medio similitudinem quatuor animalium, & primum animal habebat faciem hominis: secundum faciem leonis: tertium faciem bovis: & quartum faciem aquilæ. Et unumquodque quatuor facies habebat. Et post apparuit rota in medio rotæ: & postea dicit, quod aspectus rotarum, & opus quasi visio maris, & quod rota erat in rota. Et postea dicit, se audivisse sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, & quasi sonum sublimis Dei. Per quatuor animalia secundum omnes intelliguntur scriptores scripturæ sacræ, maxime Prophetæ, & Evangelistæ. Secundum Gregorium, per rotas duas habentes quatuor facies intelligitur scri-

Marginal references: Eccl. 1; Ps. 29; Psal. 106; Matt. 14; Eccl. 7; Eccl. 24; Luc. 24; Matt. 14; Isa. 11; Esth. 10; Ezech. 1; Greg. 2. in Eze. hom. 6

scriptura, habens vetus, & novum A testamentum: & quatuor facies, sunt quatuor intelligentiæ principales, scilicet Litteralis, Allegorica, Moralis, Anagogica. Aspectus autem qua visio maris, propter profunditatem mysteriorum spiritualium, & volatus audiuntur, quando mentes excitantur, & fit sonus sublimis Dei: quia omnia sunt a Deo; unde dicitur: Et vox, quam audivi, sicut vox aquarum multarum propter multitudinem intelligentiarum: vox citharœdorum, propter concordantiam illarum intelligentiarum, quia miro modo concordant, & mira est harmonia. Habet autem scriptura multos, intellectus, quia talis debet esse vox Dei, ut sit sublimis. Ceteræ scientiæ sunt contentæ sub uno sensu, sed in hac est multiformis. Et in hac signant voces, & res: in aliis autem solæ voces, quia unaquæque doctrina determinatur per signa sibi convenientia. Unde litteræ, & voces sunt signa intellectuum. Et quia intellectus proportionati, & determinati sunt, ideo nomine semel posito non est utendum æquivoce. Deus autem causa est & animarum, & vocum formatarum ab anima: & rerum, quarum sunt voces. Ideo primus sensus litteralis: deinde quia res significant, sunt tres sensus. Deus enim manifestat se in qualibet creatura tripliciter, secundum substantiam, & operationem, & virtutem. Et omnis creatura repræsentat eum, qui est Trinitas: & qualiter pervenitur ad Deum. Et quia per fidem, spem, & charitatem pervenitur ad Deum; ideo omnis creatura insinuat, quid credendum, quid expectandum, quid operandum. Et secundum hoc est triplex intelligentia spiritualis: Allegorica, quid credendum: Anagogica, quid expectandum: Tropologica, quid operandum: charitas facit operari: Intelligentia litteralis est quasi facies naturalis, scilicet hominis. Aliæ sunt facies mysticæ. Per leonem, qui habet magnificentiam, Allegoria, sive quid credendum. Per faciem bovis, qui trahit aratrum, & sulcat terram ad fructificandum, tropologia, sive moralis. Per aquilam, quæ in altum volat, Anagogia. Prima facies, scilicet litteralis, aperta est. Secunda, allegoria magnificentiæ in altum elevatæ. Tertia, tropologia est fructuosa. Quarta irreverberatis oculis solem intuetur. Hæ quatuor sunt quasi visio maris, propter spiritualium intelligentiarum primitivam originationem, profundissimam altitudinem, & profluentissimam multiformitatem. Unde sicut sunt tres personæ in una essentia, sic tres intelligentiæ in una superficie litteræ.

Apoc. 14

Ex Arist. lib. 1 c. de interpr. in princ.

Notandum autem, quod mundus si B servit homini quantum ad corpus, potissime quantum ad animam: & si servit quantum ad vitam, potissime quantum ad sapientiam. Certum est, quod homo stans habuit cognitionem creaturarum, & per illarum repræsentationem ferebatur in Deum, ad ipsum laudandum, venerandum, amandum, & ad hoc sunt creaturæ, & reducuntur in Deum. Cadente autem homine, cum amiserit cognitionem, non erat, qui reduceret eum in Deum. Unde iste liber, scilicet mundus quasi mortuus, & deletus erat. Necessarius autem fuit alius liber, per quem iste illuminaretur, ut acciperet metaphoras rerum. Hic autem liber est scripturæ, qui po- C nit similitudines proprietates, & metaphoras rerum in libro mundi scriptarum. Liber ergo scripturæ, reparativus est totius mundi, ad Deum cognoscendum, laudandum, amandum. Unde si quæras, quid tibi valet serpens, vel de quo tibi servit? Plus valet tibi, quam totus mundus, quia docet te prudentiam. Unde Salomon: Vade ad formicam o piger, & disce sapientiam. Item Dominus: Estote prudentes, sicut serpentes. Hæ quatuor intelligentiæ, sunt quatuor flumina maris scripturæ, a qua derivantur, oriuntur, & revertuntur. Unde sacra scriptura est illuminativa omnium, & reductiva in Deum, sicut prius fuit creatura. Sed quomodo habet quatuor facies quælibet intelligentia dicta, quia dicitur,

Mundus quomodo deserviat homini.

Scriptura utilitas.

Prov. 6

Matt. 10

citur, quod unumquodque quatuor facies habeat? Interrogemus amicum sponsi, scilicet Joannem, qui est unum ex animalibus, & dicet in Apocalypsi, quod quatuor animalia erant circa thronum Dei: & quod animal primum habebat faciem leonis: secundum, faciem bovis: tertium, faciem hominis: quartum, faciem aquilæ: & non dixit, quod unumquodque haberet quatuor facies. Ezechiel dicit, quod animalia ibant: & iste, quod stabant. Ezechiel dicit, quod animal primum habebat faciem hominis: iste, quod faciem leonis. Item iste dicit, quod clamabant, Sanctus: ille nihil horum exprimit, nisi quod dabant voces. Unde Joannes videtur comprehendere visionem litteræ Isaiæ, & Ezechielis. Ad hoc notandum, quod Ezechiel intendit describere intelligentias istas per ordinem principalem, ideo incipit a naturali facie hominis, quæ signat intellectum litteralem: Joannes intendit describere quatuor intelligentias non principales, secundum quatuor facies, quæ sunt quatuor intelligentiæ, scilicet litteralis, allegorica, tropologica, & anagogica, cujuslibet quatuor. Omnis doctrina veteris testamenti, aut est legalis, ut in Moyse: aut historialis, ut in libris historialibus: aut sapientialis, ut in libris sapientialibus: aut prophetalis, ut in Psalmis, & in duodecim prophetis minoribus, & quatuor majoribus. Novi testamenti scriptura similiter, aut est legalis, ut in Evangelio, ubi ponuntur præcepta: aut historialis, ut in actibus Apostolorum: aut sapientalis, ut in epistolis Pauli conjunctis canonicis: aut prophetalis, ut in Apocalypsi: quamquam Epistolæ ponantur post Evangelia, tamen actus Apostolorum sequuntur Evangelium. Primum quidem sermonem feci de omnibus, quæ cœpit Iesus facere, & docere. Legalis respondet leoni propter magnificentiam, & auctoritatem: Historialis bovi, qui trahit aratrum propter simplicitatem, & quia terram sulcat. Sapientialis respondet homini. Prophetalis respondet faciei aquilæ. Intendit enim scriptura reducere ad originale principium, per reformationem. Aut ergo describit æterna, quæ sunt leges, & Evangelia: unde Psalmus: Præceptum posuit Dominus, quod non præteribit. Et in Ecclesiastico: fundamenta æterna supra firmam petram, super solidum cor mulieris. Hæc mulier est Ecclesia. Non enim intelligendum est, quod lex transeat, sive præcepta, immo melius servabuntur in patria. Non enim eodem modo servantur in lege veteri, & nova, sed melius in nova, completius in patria. Deus enim vivit secundum leges, quas dedit. Si autem scriptura agat de temporalibus, aut ergo de præteritis, & sic est historia: aut de præsentibus, & sic sunt sapientialia: aut de futuris, & sic prophetalia. Sunt ergo mandata, exempla, documenta, revelationes. Hæc prima intelligentia quatuor habet facies, si ordinemus secundum ordinem Ezechielis. Tunc habetur rectus ordo in se, sed nos debemus secundum naturam ferre oculum ad æterna, quæ principalia sunt. Anagogia autem est de supernis. Allegoria autem est de his, quæ facta sunt. Tropologia de his, quæ fienda sunt. Anagogia etiam est pars allegoriæ, secundum Hugonem, quæ est de credendis. In sensu autem anagogico quatuor sunt facies, scilicet æterna Dei Trinitas, exemplaris sapientia, Angelica sublimitas, Ecclesia triumphans. Quando ergo scriptura loquitur de illis, hoc pertinet ad anagogiam. In allegorico sensu sunt quatuor, scilicet humanitas assumpta, quantum ad Nativitatem & Passionem, quæ sunt principales allegoriæ. Secunda est Mater Dei Maria, quia mira dicuntur de ipsa in scripturis, quia in omnibus scripturis refertur relatione ad filium. Et quod dicunt aliqui, quare ita pauca dicun-

Marginalia: Apoc. 4 — Veteris & novi testamenti divisio. — Supra p. 8 & 9 — Actor. 1 — Psal. 148 — Eccl. 26 — Sensus anagogicus — Sensus allegoricus. — De B. M. quæ dicantur in scripturis.

cuntur de beata Virgine? nihil est: quia multa dicuntur de ea, quia ubique de ipsa, & plus dicitur de ipsa, quam si unus tractatus fieret. Tertia est Ecclesia militans, vel mater Ecclesia, quæ miras laudes habet in scriptura. Quarta est sacra scriptura, quæ de se multa dicit, ut patet de rotis, patet de micis, patet de mensa, patet de candelabro, patet de Cherubin. In sensu tropologico similiter quatuor facies sunt. Prima, est spiritualis gratia, & virtus, & omnis intellectus influentia. Secunda spiritualis vita, ut activa, & contemplativa, & omnis modus vivendi. Tertia, spiritualis cathedra, ut magistralis, prælationis, pontificalis. Quarta, spiritualis pugna, quomodo sit pugnandum contra dæmones, mundum, & carnem. Istæ sunt quatuor facies, quadruplicatæ, in quolibet sensu. Ponamus exemplum in uno vestigio de omnibus his in sole scilicet, per quem aliquando Trinitas, aliquando sapientia exemplaris, aliquando Angelica dispositio, aliquando Ecclesia triumphans signatur. De Trinitate dicitur: Sol illuminans per omnia respicit, & gloria Domini plenum est opus ejus. Sol habet substantiam, splendorem, & calorem. Sic Deus habet principium originas, patrem: splendorem, filium: calorem, Spiritum sanctum. Idem sol in cœlo, quantum ad substantiam, idem in oculo, quantum ad lumen, idem in corpore, quantum ad calorem. Sicut persuadebatur cuidam cæco, qui aliquando viderat solem, & stabat ad solem, nec poterat intelligere, nec credere Trinitatem. De secunda anagogia, id est, de exemplari sapientia, dicitur: Est enim speciosior sole, & super omnem stellarum dispositionem, *& cætera*. Est enim speciosa sapientia, quia lux: sed speciosior sole, quia sol intra se radium suum generare non potest. Sol autem æternus intra se radium generat pulcherrimum. Qui-

Sensus tropologicus. *Solis multiplex significatio in script.* *Eccl. 42* *Sap. 7*

A Adam etiam fatuus dixit, quod sol erat radius solis. Quidam Astrologi dicunt, quod omnes stellæ, & luna recipiunt lumen a sole, & veritatem istius quæstionis nullus scit. Verumtamen tam stellæ, quam luna aliquod lumen habent: & stellæ non sic obumbrantur, ut luna, quia hoc habet luna per vicinitatem ad nos, & motum suum, sic in anima influit æterna sapientia. Unde dicitur: Dulce est lumen, & delectabile est oculis videre solem. Tertia anagogia, quia per solem intelligitur angelica sublimitas: Tripliciter sol exurens montes, radios igneos exsufflans, quia radius divinus unus idemque trifor-
B miter susceptus, tres hierarchias facit. Quarta anagogia est de Ecclesia triumphante, quæ etiam intelligitur per solem. Unde: Sol, & luna steterunt in habitaculo suo, quando anima, & corpus glorificantur: & tunc vadunt in luce sagittarum multarum, propter subitas operationes suas in virtute Dei fulgida, & subita. In allegoria similiter per solem intelligitur Christus: Oritur sol, & occidit. Oritur in nativitate, occidit in morte: Gyrans per meridiem in ascensione, flectitur ad aquilonem in judicio. De primo: Orietur enim vobis, *& cætera*. De secundo dicitur: Occidit eis sol in meridie. In meridie sol oc-
C cidit Judæis. Quando enim Christus fuit in majori sua virtute, scil. post resurrectionem, & ascensionem, Judæi fuerunt excæcati. De judicio dicit Jacobus: Exortus est sol cum ardore, & cecidit flos, & fœnum aruit. Secunda allegoria, de beata Maria, dicitur in Psalmis: In sole posuit, &c. Unde est pulchra, ut luna, electa, ut sol, terribilis, ut &c. Unde est vas luminis susceptivum, sicut sol, vas admirabile, opus excelsi Dei de cœlo. Tertia allegoria de Ecclesia: dicitur in Ecclesiastico: Sicut sol oriens in mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus suæ. Hæc mulier, vel Domus, est Ecclesia: Mulier, quia activa: Domus Dei: quia contemplativa. Mulier enim ista,

Eccl. 11 *Eccl. 43* *Abac. 3* *Eccl. 1* *Malach. 4* *Amos 8* *Jacob 1* *Psal. 18* *Cant. 6* *Isa. 31*

Luc. 10. ista, est Martha, quæ Christum recipit: & multipliciter occupatur. A Quarta allegoria est de sacra scriptura, de qua dicitur: Fecit Deus
Gen. 1 duo luminaria magna, luminare minus, ut præesset nocti, scilicet vetus testamentum: & luminare majus, ut præesset diei, scilicet novum testamentum. Sicut luna lumen habet a sole, sic vetus a novo. Quando ergo sol stat in Oriente, & luna opposita sibi in Occidente, cum dicat
Josue 10 Josue: Sol, ne movearis contra Gabaon, & luna contra vallem Ailon: tunc vetus testamentum illuminatur, aliter intelligi non potest, nisi per novum. In tropologia similiter intelliguntur quatuor facies.
Esther 11 Primo, Spiritus sancti gratia, ut habetur: Sol ortus est, & humiles exaltati sunt, scilicet quando Deus per gratiam habitat in nobis. Unde sicut sol continue illuminat, sic anima continue debet recipere illuminationes a gratia Spiritus sancti: Secundo, per solem intelligitur spiritualis vita. Unde dicitur: Ho-
Eccl. 27 mo sensatus in sapientia manet, ut sol. Nam stultus, ut Luna mutatur: sicut Sol vadit directe per eclipticam, nec retrogradus, nec stationarius est. Tertio intelligitur spiritualis cathedra, sive doctrinæ, sive prælationis, sive judiciaria. Unde di-
Psal. 88 citur. Justitia ejus, sicut Sol in conspectu meo semper, & sicut Luna perfecta. Prælatus est sicut Sol, quantum ad documenta veritatis; Luna, quantum ad exemplar virtutis: vel Sol sapientiæ, Luna scientiæ: vel Sol, inquantum judicat; Luna, inquantum miseretur. Quarto per solem intelligitur spiritualis pugna.
Matt. 24 De quo: Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum. Quando pugna erit inter Christum & Antichristum, inter doctrinam veritatis, &
Apoc. 6 falsitatis; tunc Sol erit sicut saccus cilicinus, & ars Doctorum veritatis, vel prælatus secundum veritatem obscurabitur per errorem. Alii autem stabunt fortissimi, etsi videantur obscuri, quantum ad reputationem. Hæ sunt quatuor facies animalium, & duodecim lumina, ad quæ reducuntur omnia, quæ in scriptura continentur.

Sermo XIV.

De mysterio sacræ Scripturæ ante legem, sub lege, & post legem, & de figuris sacræ Scripturæ.

Germinet *terra herbam virentem & facientem semen*, &c.] Dictum Gen. 1 est, qualiter per congregationes aquarum intelliguntur spirituales intelligentiæ scripturæ; modo dicendum, B qualiter per germinationem terræ intelliguntur figuræ Sacramentales. Non enim sine ratione per germinationem terræ, intelligitur scriptura sacra, secundum quod habet figuras germinantes, & producentes pullulationes in anima. Germinatio enim terræ est vivida, uberrima, venusta, & vigorem habens. Ideo germinavit terra herbam virentem, & in hoc ostenditur, quod Sacramenta scripturæ, quæ exterius videntur arida, intus sunt viva. Et hoc dixit Salvator Judæis; Scrutamini scriptu- Joa. 15
ras, in quibus vos putatis vitam habere. Nulla alia scriptura vitam dat, nisi hæc. Unde; Vivifica me secun- Psal. 118
C dum eloquium tuum. Et Petrus; Do- Joa. 6
mine, ad quem ibimus: verba vitæ æternæ habes. Unde non sunt figuræ aridæ, quia in nobis sunt per eas germinationes vivæ. Et in Ecclesiastico: Gratiam, & speciem de- Eccl. 40
siderabit oculus tuus, & super hoc virides sationes. Item germinatio est uberrima: Visitasti terram & ine- Psal. 64
briasti eam, &c. Flumen Dei repletum est aquis, &c. & valles abundabunt frumento. Hæc terra vivit, viget, abundat. Uberrima est sacra Deut. 11
Scriptura, per hoc quod Deus visitat eam sua influentia, producens pullulationes uberrimas. Terra, quam intrabis possidendam, non est sicut terra Ægypti, quæ irrigatur, sed de cœlo, &c. Non enim est sicut

ceteræ

ceteræ scientiæ, sed eam Deus visi- A tat. Attende cœlum & audiat terra; concrescat, ut pluvia doctrina mea; fluat, ut ros eloquium meum. Quasi imber super herbam &c. Recte iste est ros; influentia gratiæ Spiritus sancti, qui visitet Scripturam, & in qua invenies fructum. Unde dicitur; Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni. Item; Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam. Iste Jacob benedicens est Scriptura sacra, vel vir spiritualis in ea doctus, ex quo odor procedit, qui per scripturam abundat cuilibet intellectui; fructificat, quantum ad allegoriam, frumenti; quantum ad tropologiam, B vini: quantum ad anagogiam, olei: quia iste sensus est superior aliis, sicut oleum omnibus liquoribus supernatat. Item hæc est germinatio venusta. Verum est, quod ipsa scabrositas exterior facit eam reputari deformem, & tamen ex hoc est pulcherrima, & speciosa. Nigra sum, sed formosa. Unde dicitur in Genesi; Plantaverat Deus Paradisum voluptatis a principio, in quo posuit hominem quem formavit. Produxitque Dominus Deus omne lignum pulcherrimum visu, & ad vescendum suave. Lignum etiam vitæ in medio Paradisi, lignum etiam scientiæ boni, & mali. Per ligna C suavia, & pulchra, intelliguntur sacramenta scripturarum, quæ magnam habent pulchritudinem: tamen non apparent pulchra, nisi ex conformitate repræsentantis ad repræsentata, tamen ista ligna sunt pulchra, & etiam ordinata. Putant aliqui, quod ista sacramenta, & hæc scriptura, ita sit posita, ut homo ponit sententiam, post sententiam, qui litteras facit. Non est ita, quia ordinatissima est, & ordo ejus consimilis est ordini naturæ, in germinatione terræ. Ibi enim est primo fixio radicum; secundo productio viridantium foliorum: tertio pullulatio vernantium florum; quarto plenitudo reficientium fructuum. Sic in scriptura, primo est fixio radicalium virtutum, ut in Patriarchis, qui sunt quasi radices omnium, quæ dicuntur in scriptura: Unde in electione eorum est plantatio prima: sed postea in institutione præceptorum; & sacrificium est productio viridantium foliorum. Vitis frondosa Israel. Postea in manifestatione visionum Prophetalium, est pullulatio florum. Postmodum in diffusione charismatum spiritualium, est plenitudo reficientium fructuum. Unde primo fuit unus Patriarcha sicut radix, sc. Abraham: postea alter, ut Isaac; postea Jacob; & ille duodecim Patriarchas generavit, & ab illis duodecim tribus. Post hanc plantationem secuta est lex, ut productio viridis foliorum, quæ umbram habebat. Et quia non semper debet durare folium, sed venire flos, ideo subsecuta est Prophetia cum odore & pulchritudine. Et quia oportuit, quod cœli rorarent, ideo quarto subsecutus est fructus in Christo, quia Christus fructus est legis, & consummatio. De primo dicit pater ad sapientiam incarnatam. In electis meis mitte radices. Et radicavi in populo honorificato. Hæc est productio ligni, quod est ad vescendum, suave. De secunda productione foliorum, dicitur; Quam pulchra tabernacula tua Jacob, & valles nemorosæ, quæ sunt scilicet mysteria sacræ Scripturæ. Quis potest cogitare amœnitatem mysteriorum sacræ Scripturæ, de quibus dicitur; Sedebat unusquisque sub ficu sua, & sub vite sua. Unde pulchra est arbor, sed sterilis: pulchra, serpentis erectio, & umbra, sed arbor crucis est fructuosa. Tertia est productio Prophetarum, pullulatione florum. De quibus dicitur: Flores apparuerunt in terra nostra, et vox turturis audita est. Flores apparuerunt, quando ille dixit. Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet. Sed vox turturis audita est, quando dictum est; Quomodo sedet sola civitas, &c. Turtur gemitum

Marginal references: Deut. 32; Gen. 27; Ibidem.; Psal. 4; Cant. 1; Gen. 2; Eccl. 24; Num. 24; 3 Reg. 4; Cant. 2; Isaias 11; Thren. 1

mitum habet pro cantu. Quarto ple- A nitudo reficientium fructuum, unde legitur: Erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis. Et hoc fuit, quando illa dixit: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Terra fructificat primo herbam, secundo spicam, tertio granum. Hoc est tempus ante legem, sub lege, & post legem. Hunc ordinem sequitur scriptura.

Esai. 4

Luc. 1

Ad hoc sciendum est, quod propter quatuor traditur scriptura. Primo ad gratiam commendandam. Secundo ad introducendam fidem. Tertio ad reserandam sapientiam, quæ solum est in ista. Unde: Quia in B Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. Quarto ad restaurandam salutem, quæ in illa solummodo est, & in nulla alia scientia est salus. Et propter illud quartum est principaliter. Salus enim non est nisi per sapientiam, unde dicitur: Et neque herba, neque malagma, sed sermo tuus, &c. Sapientia divina non reseratur, nec habetur nisi per fidem, quia: Non plus sapere, quam oportet sapere: & unicuique sicut divisit Deus mensuram fidei. Fides autem non habetur, nisi per gratiam Spiritus sancti. Traditur autem C ad commendandam gratiam Spiritus sancti. Gratia Spiritus sancti non est nisi in homine grato. Gratus autem esse non potest, nisi cognoscat suam indigentiam. Indigentia autem est in nobis triplex, scilicet virtutis cognitivæ, amativæ, operativæ; quia cæci sumus, infirmi, maligni. Oportet ergo, ut homo prius cognosceret cæcitatem, infirmitatem, malignitatem, quam salvus fieret, vel gratia ei daretur: ergo fuit tempus, in quo fuit cæcitas, ut in tempore ante legem: ubi vix cognoscebat aliquis Deum, immo lapides, & opera manuum suarum, pro Deo colebant: & ideo necesse fuit, quod homo convinceretur de ignorantia.

Scriptura propter quatuor tradita.

Sap. 16

Rom. 12

Indigentia triplex in nobis.

Postea data fuit lex illuminans, & tamen sunt multiplicatæ infirmitates eorum: & occasio fuit lex majoris transgressionis, quia: Occasione accepta, peccatum per mandatum operatum est concupiscentiam, & ideo convinci debebant de infirmitate sive impotentia. Postea fuit tempus Prophetarum, qui eis manifeste ostendebant non posse salvari per legem. Unde: Solemnitates vestras odivit anima mea. Holocausta arietum, & adipem pinguium, & taurorum, & hircorum nolui. Et ipsi eos interficiebant, & non solum ipsos, sed ipsis adhærentes, & Prophetas falsos recipiebant, & in hoc apparuit eorum malitia. Et sic conclusit scriptura omnia sub peccato, quia primo per ignorantiam, secundo, per infirmitatem, tertio per malitiam, ut Christus veniens omnium misereretur: & hoc etiam admiratur Apostolus, & allegat auctoritatem Psalmi: Omnes declinaverunt, &c. Secundo scriptura traditur ad introducendam fidem, quæ est credulitas rerum arduissimarum, & difficillimarum: ideo oportuit, quod promissa miracula, & signa multiformia præmitteret. Sicut materia primo adaptatur, secundo introducitur forma: sic primo aliqua facilia Patriarchis fecit, ut promissa, ut quod Abrahæ filius nasceretur, & quod etiam gentes sibi obedirent, quod crederet, quod filius interficeretur, quod posset resurgere, & quod Deus posset eum resuscitare. Unde ibi per promissa ductus est homo ad fidem. Post per mysteria, & miracula in deserto, & per signa maxima, ut patet in transitu maris, & flagellatione Ægypti. Post per oracula Prophetarum, qui prædicabant eis ventura, ut de Christi resurrectione, & passione: & ipsi eis credebant. Quia ex quo videbant, quod eis eveniebant, quæ eis prophetabant, & de Christo venturo, eis credebant, homo sic dispositus est ad fidem recipiendam. Unde si primo dixisset Christus, Venite, & cre-

Ps. 15

Rom. 7

Isa. 1

ibidem.

Rom. 11

Rom. 3

Psal. 13

Gen. 15 & seq.

Exod. 7 & seq.

credite in me, ego sum Christus, A forsan respondissent, non possumus credere, ideo sic manuducendi erant. Tertio scriptura data est ad reserandam sapientiam, quæ habet duas radices, scilicet timorem, & amorem. Prima radix timor, quia prius est homo animalis, postea spiritualis: & quando per timorem est affectus, tunc fit spiritualis: & ideo secundum has duas radices sunt duo testamenta. Unum vetus in servitutem generans: alterum novum, in amorem generans. Testamentum vetus in servitutem generans, promittit temporalia, timorem incutiens per pœnam. Necesse autem fuit, ut in veteri testamento esset promissum, B quia si semper homo plecteretur pœna, & nihil sibi promitteretur, fugeret: ideo adjuncta est promissio repromissionis terræ. Testamentum autem novum promittit spiritualia, scilicet vitam æternam. Unde timor non potuit incuti, nec aliquod temporale promittit, nisi genti jam multiplicatæ, ideo ante legem oportuit esse tempus naturæ. Lex similiter, in infirmitatem generabit, promittens temporalia. Et quia non est facilis transitus a temporali ad æterna, ab animali ad spirituale; ideo medium fuit tempus Prophetarum, ad aptandum homines ad spirituale testamentum. Ad hoc ergo, quod homo haberet veram sapientiam, necesse erat, ut testamentum vetus præcederet novum, & Patriarcharum tempus præcederet legem. Et sic in quolibet homine est iste ordo: Primo est sensibilis totus deditus sensibus, ut puerulus: deinde fit animalis, cum incipit loqui, & phantasmata incipiunt eum occupare: deinde rationalis, cum incipit legere, & considerare: deinde intellectualis, cum fit sapiens. Quarto ad restaurandam salutem, quæ non nisi per Christum restauratur. Non enim restauratur nisi sit desiderata, amata, custodita. Ideo dilata est, ut custodiretur & desideraretur: quia secundum Augustinum; Ideo fit dilatio

Vetus testamentum quid promittat & quid novum.

sponsæ, ut charior habeatur. Similiter salus promissa est in Patriarchis, figurata in lege; prænunciata a Prophetis, persoluta a Christo. Unde oportuit, ut prius fieret Patriarcharum fixio, deinde legalium, productio, tertio Prophetarum pullulatio, ultimo fructus Evangelii, & salutis per Christum plenitudo. Secundum hoc ergo nota, quod in ornamento summi Pontificis quatuor erant ordines lapidum. In veste, inquit poderis totus erat orbis terrarum; & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, & in illis sunt quadriformes ordines mysteriorum, quibus plantatæ sunt scripturæ. Et in primo ordine, seu tempore, tria sunt mysteria, scilicet conditionis rerum, purgationis scelerum, vocationis patrum. Conditio rerum respondet prudentiæ patris; purgatio scelerum, sapientiæ filii, qua judicat; vocatio patrum bonitati Spiritus sancti. Similiter sub lege tria sunt mysteria, scilicet mysterium lationis legum, in quatuor libris Moysi, scilicet tribus, in quibus describitur latio legis: & in quarto est reparatio legis. Genesis autem datur tempori naturæ, ubi, & in quo sunt magna mysteria, quia uberrimus est mysteriis. Mysterium secundum est prostrationis hostium in Josue. Tertium, est C promotio judicum, ut in libro Judicum, & Ruth. Primum mysterium respondet patri, ratione auctoritatis. Secundum filio, quia est verbum mundans, & purgans. Tertium Spiritui sancto, ratione gratiæ. Hoc tempus dicitur legis quia adhuc Prophetæ non apparuerunt. Tempus prophetiæ a Samuele incœpit, quod habet similiter tria mysteria. Primum inunctionis regum, ut in libro Regum, & Paralipomenon. Secundum fuit revelationis Prophetarum, ut in Psalmis, & duodecim Prophetis minoribus, quatuor majoribus. Tertium restaurationis Principum, & Sacerdotum, & illud est Esdræ, Neemiæ, & Machabœorum. In quarto tempore

Exod. 28
Sap. 18

Mysteria multa declarantur.

pore sunt tria mysteria, primum redemptionis hominum in Evangelio, secundum diffusionis charismatum in actibus Apostolorum, & Epistolis Pauli, & canonicis, ubi ostenduntur septem dona Spiritus sancti: tertium reserationis scripturarum in Apocalypsi. Post quod non potest esse aliud. In his duodecim mysteriis est tota sacra Scriptura. Job autem, & Esther, Tobias, Judith, cohærentes sunt aliis, quia Job cohæret legi, & Prophetis: alii tres cohærent libris restaurationis. Unde dixit Hieronymus, quod aliquando liber Job tantæ auctoritatis fuit apud Judæos, ut poneretur in arca cum virga. Hæc sunt duodecim ligna pullulantia in Paradiso. In quolibet istorum sunt duodecim lumina trinum intelligentiarum scripturarum, scilicet allegoria, anagogia, & tropologia, & duodecim, duodecies sunt 144 & resultat numerus signatorum, & numerus civitatis. Unde dicitur: Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. De his lignis volo ædificare, & erigere tabernaculum in corde. In Paradiso fuit lignum vitæ, & lignum scientiæ boni, & mali, quia in omnibus mysteriis explicatur Christus cum corpore suo, & Antichristus cum corpore suo, & Diabolus. Et hoc modo Augustinus fecit librum de civitate Dei, ubi incipit a Cain, & Abel. In primis quatuor libris agit de Deo, & reprobat idololatriam, & in quatuor libris agit de initio Ecclesiæ: in aliis quatuor de progressu: in ultimis quatuor de Ecclesiæ consummatione. Omnes enim sancti præsignaverunt Christum tam facto, quam verbo, ut Job etiam magis facto, quam verbo, ut dicit Gregorius. Dicamus ergo de Christo, quod est lignum vitæ in medio paradisi, qui signatur in quatuor quæ sunt in primo mysterio ab illo loco; In principio creavit, *usque ibi*, corrupta est. Signatur igitur per luminare majus, per lignum vitæ, per Adæ conubium, maxime per Abel occisum: quia Christus interfectus est a fratribus suis, & signum positum est Judæis, ut non interficiantur, sed sint vagi, & profugi super terram. In secundo mysterio, scilicet purgationis scelerum, signatur per Noe hierarcham, qui habuit tres filios, & signat Christum, qui habuit tres filios, scilicet Græcos, Judæos, & Latinos: quia scriptus erat titulus litteris Græcis, Hebraicis, & Latinis. Signatur etiam per arcam fabricatam, quæ respondet corpori Christi principaliter, secundario Ecclesiæ: signatur per arcum in nubibus, qui est signum fœderis, signatur per Noe nudatum jacentem in tabernaculo ebrium. Inebriatus fuit Christus amore sponsæ suæ, & nudatus in cruce, quem derisit ille pessimus Cham. In mysterio vocationis signatur per quatuor: per sacrificium Isaac, quia proprie per Abraham Deus pater signatur, per Isaac, filius, qui sicut ligna in collo portavit, sic lignum crucis Christus. Signatur per Jacob fœcundantem uxores: per Judam, qui habuit duos filios, Zaram, & Phares, de quo multa dicuntur in benedictionibus scilicet: Catulus Leonis Juda, &c. Unde etiam Legislator interseruit figuram illam de duobus filiis Juda de Thamar: signatur etiam per Joseph rectissime, qui venditus a suis, exaltatus fuit inter alienos. Hæc sunt duodecim mysteria principalia ante tempus legis Moysi. Sub lege, in Mysterio lationis legis signatur per virgam Moysi, per quam flagellatur Ægyptus, qui siccavit maria, quæ est virga virtutis. Signatur per arcam testamenti, per multa in ea recondita; signatur per ornatum pontificis, mitram, superhumerale, in cujus morte profugi debebant redire ad propria. Signatur etiam per ritum sacrificii; per agnum arietem, vitulum, quæ omnia referuntur in Christum. In mysterio prostrationis ostium similiter Christus signatur, per Josue ingressum, qui divisit Jordanem, ubi datur for-

Marginalia: *Psal.* 118 — Breve argumentum lib. S. Aug. de civ. Dei — *Greg.* 3 *Mor.* — *Gen.* 2 — *Gen.* 3 — *Gen.* 1 — *Gen.* 2 — *Gen.* 4 — *Luc.* 23 — *Gen.* 6 — *Gen.* 9 — *Ibid.* — *Gen.* 22 — *Gen.* 29 30 — *Gen.* 28 — *Gen.* 49 — *Gen.* 37 41 — *Exo.* 7 14 — *Exo.* 25 28 — *Exod.* 29 *Lev.* 1 & *seq.* — *Num.* 28 — *Jos.* 4

ma baptismi, & aquas, quæ descen- A
debant in mare mortuum, fecit re-
dire in suam originem, hoc est, a-
Jos. 6 & seq. nimas. Signatur per suum confli-
ctum, signatur per suum triumphum,
qui destruxit Jericho, suspendit Re-
ges, & post, funiculis terram divisit,
& est introductor in terram Promis-
sionis. Ita Christus introducit nos in
cœlum per suum introitum: In my-
sterio promotionis judicum signatur
per Caleb, cui virtus duravit, qui
Jud. 1 explorator terræ fuit de tribu Juda:
per Othoniel, qui propter victoriam,
Axam, habuit uxorem: per Gedeon,
Isa. 9 de quo in Isaia dicitur: Sicut in die
Madian: per Samsonem, qui in om-
Jud. 14 & seq. nibus refertur ad Christum: per in- B
terfectionem Leonis, per portas as-
portatas, qui etiam plures interfecit
in morte, quam vivus. Per amissio-
nem capillorum signare non potest
Christum, sed signat Christianum,
qui amittit septiformem gratiam Spi-
ritus sancti. Unde, quando non po-
test aliquid mysticari in capite, tran-
sferendum est ad membra. In my-
sterio inunctionis Regum signatur
per David, per Salomonem, per E-
zechiam, per Josiam. Per David si-
gnatus est in multis; Salomon si-
gnat Christum præterquam in mu-
lieribus, in quibus nullum bonum
significare potest. Unde in Cantico,
Cant. 6 ubi dicitur: Sexaginta sunt Reginæ, C
& octoginta concubinæ, & adole-
scentularum, &c. de uxoribus non
loquitur ad litteram, immo myste-
rialiter ponuntur ibi, in quibus si-
gnantur animæ perfectæ, & imper-
Isa. 38 fectæ. Signatur per Ezechiam: E-
go, *inquit*, dixi, in dimido dierum
meorum vadam, &c. Josias etiam si-
gnat Christum, de cujus morte fa-
Thre. 4. ctæ sunt lamentationes; Quomodo
sedet sola civitas, &c. Melius au-
tem dicitur sic, quia Christus osten-
ditur per visum, per signum, per
Hier. 1 factum. Per visum sicut vidit Hie-
remias ollam succensam, & sic de
4. Reg. 4 aliis. Per signum, sicut de Elisæo,
& Giezi, qui portavit baculum su-
per puerum, & non revixit, & po-

stea ipse incubuit super ipsum, &
secundum Gregorium signat legem, *Greg. lib. 9. Moral. cap. 21. n. 91. Iob.*
& Christum. Per verbum, quod au-
diebant, & non videbant, sicut di-
cebant: Verbum quod locutus est
Dominus &c. Per factum, ut Jonas. *Isa. 24 & 37.*
In mysterio revelationis Propheta- *Ione 2.*
rum signatur per cantum harmoniæ.
Etiam in Psalterio decachordo, ubi
David addiscit prophetare. Per lu- *Ps. 91*
men sapientiæ, in libris sapientia-
libus. Per Canticum lætitiæ, quod
est sponsæ Christi, in Cantico. Per *Hier. 1.*
visum prophetiæ, quod est diversi-
mode: unus sicut virgam vigilantem *Isa. 6.*
vidit Christum, alius super Solium
excelsum, alius vestitum. In myste- *Ezech. 9.*
rio restaurationis, primum signatur
per Esdram, qui scripturam & litte- *Esd. 14.*
ras reparavit: per Neemiam, qui
civitatem reparavit, per Zorobabel,
qui templum reparavit: per Jesum *Esd. 5.*
filium Josedech, qui ritum colendi
reparavit. In mysterio redemptionis
hominum signatur CHRISTUS, ut
homo mansuetus, in Matthæo; ut
Leo triumphans, in Marco: ut vi-
tulus occisus, in Luca. Unde: Fuit *Luc. 1.*
in diebus Herodis sacerdos, & ocu-
lum habet ad passionem; ut Aquila
volans ad divinitatem, in Joanne.
In mysterio diffusionis signatur per
Joannem ut doctor: ut diffusor lar-
gus in Actibus, cum dedit Spiri-
tum sanctum: ut diffusor pius in
Paulo, in quo consummantur Actus
Apostolorum. Unde Lucas pauca
dicit de aliis Apostolis, & statim
transit ad Paulum, qui dedit Spiri-
tum sanctum: sicut patet de illis *Act. 19.*
duodecim, qui baptizati erant in ba-
ptismo Joannis, nec mirum quia ip-
se Beniamin, ut lupus rapax ulti- *Gen. 49.*
mus Apostolorum, per quem signa-
tur ordo futurus: Signatur, ut dif-
fusor prudens in canonicis, ut diffu-
sor sapiens in epistolis Pauli. In
mysterio reserationis scripturæ, si-
gnatur per modum præsidentis, ut
patet per filium hominis in medio
candelabrorum, qui habebat septem *Apoc. 5.*
stellas, & septem Ecclesias. Per mo-
dum præliantis, ut agnus cum be-
stia,

Apo. 12 stia, cum dracone. Per modum tri-
Apo. 17 umphantis, quia habet gladium, &
Apo. 14 falcem acutam. Per modum beatifi-
Apo. 21 cantis, quia vidit cœlum novum, & terram novam. Hæc sunt myste-ria circa lignum vitæ, scilicet scri-pturæ, quæ incipit ab æternitate, & terminata est ad æternitatem. In
Gen. 1. principio creavit DEUS cœlum &
Apo. 21 terram. In fine vidit DEUS cœlum novum, & terram novam. Hæ qua-quadraginta octo tabulæ tabernaculi; viginti in uno latere & viginti in alio: in posteriori, octo, in qui-
Col. 2 bus ponitur arca, scilicet Chri-stus, continens in se omnes the-sauros sapientiæ & scientiæ, in quem Cherubim respiciunt. Hæc sunt duodecim circa lignum vitæ.

SERMO XV.

De mysterio Scripturæ, & corpore Christi, & de Antichristo.

Gen. 1 PROTULIT *terram herbam viren-tem.*] Dictum est, quod in duo-decim mysteriis principalibus osten-ditur CHRISTUS: per oppositum o-stenditur Antichristus: quod sic ma-nifestatur: Primum mysterium est
Gen. 4 conditionis rerum, & ibi ostendi-tur per Lamech, qui primus intro-duxit bigamiam, & fuit transgres-sor legis naturæ, & fuit luxuriosis-simus, & inde videntes filii Dei filias hominum, quod essent pul-chræ, &c. Propter quod inductum fuit diluvium. Et inde colligitur, qualis erit Antichristus, quia im-mundissimus: & inde ostenditur e-jus significatio, quia interficiet il-lum, in quo positum est signum, scilicet inter Judæos, qui per Cain significantur. Et ideo de Lamech ultio dabitur septuagies septies, quia majus erit peccatum ejus, quam Ju-dæorum. In secundo mysterio, sci-licet punitionis scelerum signa-tur in Nemroth, qui primus se fecit Imperatorem cujus auctorita-te ædificata est turris, quæ tange-

A ret cœlum, per quod intelligitur, quod Antichristus erit superbissimus, ita ut extollatur, super omne, quod dicitur Deus. (Antichristus qualis futurus) In tertio mysterio, scilicet vocationis, vel electionis pa-trum signatur per Dan. Et aliqui vo-lunt dicere, quod ad litteram erit de tribu Dan. Utrum autem ita sit, non auderem affirmare, attamen in Apocalypsi non signatur tribus Dan. Apo. 7
De isto Dan. dicitur in Genesi: Fiat Gen. 49
Dan coluber in via, cerastes in se-mita, qui abscondit se in sabulo, ut capiat aves circa volantes, & in hoc ostendit, quod erit fraudulentis-simus. Mordet autem ungulas equo-rum, ut cadat ascensor ejus retror-
B sum. Certum est, quod per equum signatur prædicator veritatis: per un-gulam perfectio Evangelica, quam Antichristus impugnabit. Equus enim si non habet fixionem ungulæ, non valet. Joseph enim erat cum filiis ancillarum, qui vendiderunt fratrem suum. Dan autem primogenitus fuit ancillarum. In quarto scilicet mysterio lationis legis, signatur Ba-laam, qui dedit pessimum consilium, Num. 23
qui fuit idololatra, licet multa bo-na diceret, tamen aras ædificabat, & auguria quærebat. Et in hoc si-gnatur, quod erit pessimus idolola-tra, & invocator dæmonum, nec Deum magnum adorabit in loco suo.
C In quinto mysterio, scilicet prostra-tionis hostium signatur per Achan, Josue 7
qui furatus fuit de anathemate, & mortuus excommunicatus: & & in hoc signatur, quod erit avarissimus. In sexto mysterio, scilicet constitu-tionis, vel promotionis judicum si-
gnatur per Abimelech, qui septua- Judic. 9
ginta fratres meliores se interfecit, & in hoc signatur, quod erit cru-delissimus. In septimo mysterio, sci- 1. Regum 17
licet unctionis regum signatur per Goliam armatum, qui exprobrabat agminibus filiorum Isael. Erit enim magnificus in exterioribus, loquetur blasphemiam contra populum Dei. In octavo mysterio, scilicet revela-tionis Prophetarum, per regem im-pudentem, quia sciet argumenta, &

rationes ultra humanum modum, A & erit intelligens propositiones, & astutissimus. In nono mysterio, scilicet restaurationis principum, signatur per Antiochum, qui interpretatur silentium paupertatis, qui destruxit omnes leges, volens unam facere, qui illos septem fratres interfecit. Fecit enim, quod facere nullus ausus fuit, scilicet deponere legem Judæorum. Verum est, quod Aman attentavit Judæos disperdere, sed non prævaluit, in quo signatur, quod erit destructor legis Evangelicæ, & occisor Christianorum. In decimo mysterio, scilicet redemptionis hominum, signatur per Judam proditorem. Erit enim malignissimus. In mysterio undecimo, scilic. diffusionis charismatum, signatur per Simonem magum, qui voluit emere Spiritum sanctum: & in altum ascendit, & corruit, quia dæmones invocavit. Erit enim mendacissimus, ut veniat in signis, & prodigiis mendacibus, &c. In mysterio duodecimo, scilicet reserationis scripturarum, signatur per bestiam abyssalem, sive ascendentem de abysso, quæ omnia conculcat. Erit enim confirmatus in omni malitia. Habebit enim septem capita, id est omnia genera tentandi, & omnes modos, nunc per divitias, nunc per falsa miracula, nunc per metum. Unde in Job dicitur: Strinxit caudam quasi cedrum, quia in eo conflabuntur omnes malitiæ. Et sicut Christus habuit omnia charismata, ut natura assumpta potuit accipere, sic ille omnes malitias, sic ergo scriptura explicat paulatim procedendo, quomodo Antichristus primo erit immundissimus. Unde juxta lignum vitæ erit lignum scientiæ boni, & mali, quia promittet bona, & dabit mala. Unde efficitur serpens, draco, & bestia. In omnibus enim mysteriis correspondentia est Patri, & Filio, & Spiritui sancto, quia Trinitas debet maxime refulgere in operibus horum mysteriorum. Sequitur de seminibus, & fructibus. *Protulit terra, &c.* Sicut enim in

2 Mach. 7 — *Act. 8* — *Apoc. 11* — *Ibid. 13* — *Job 40* — *Gen. 2*

congregatione aquarum signatur multiformitas intelligentiarum, & in germinatione terræ multiformitas sacramentalium figurarum, sic in seminibus ostendit se habere infinitatem quamdam cœlestium theoriarum, quæ signantur per semina. Intelligentiæ enim principales, & figuræ in quodam numero certo sunt, sed theoriæ quasi infinitæ. Quia sicut refulsio radii, & imaginis a speculo fit modis quasi infinitis, sic a speculo scripturæ, quis potest scire, quot sunt media inter angulum acutum, & obtusum, vel rectum? Sicut enim in seminibus est multiplicatio in infinitum, sic multiplicantur theoriæ. B Unde legitur: Pertransibunt plurimi, & multiplex erit scientia, quia varie inspicit hic, & ille in speculo. Hæc consideratio theoriarum, inter duo specula duorum Cherubin, id est duorum testamentorum, quæ refulgent in invicem, ut transformetur homo de claritate in claritatem. Hæc autem germinatio seminum, dat intelligere secundum diversas temporum coaptationes, diversas theorias, & qui ipsa ignorat, istas scire non potest. Non enim scire potest futura, qui præterita ignorat. Si enim non cognosco cujus arboris semen est, non possum cognoscere, quæ arbor debet inde esse. Sed cognitio futurorum, C dependet ex cognitione præteritorum. Moyses enim prophetans de futuris, narravit præterita per revelationem. Notandum autem, duod sicut Deus sex diebus mundum fecit, & in septimo requievit, ita corpus Christi mysticum sex habet ætates, & septimam, & octavam, quæ currit cum sexta. Hæ sunt rationes seminales, ad cognoscendum scripturas. Prima ætas quasi infantia ab Adam usque ad Noe. Deus enim in principio, quasi in semine, posuit, quod postea pullulavit in facto mystico, vel opere. Prima dies signat primum tempus, quo datur homini lux, & cognitio, & hæc est infantia, quæ oblivione deletur: sic quidquid actum est usque ad tempus, quo per diluvium

Intelligentiæ principales certo numero definitæ. — *Dan. 12* — *Auctor in Bibl. paup c. 1 in princ. ex Greg. hom. 1. in Ezec. in princ.* — *Gen. 7*

vium deletum est omne animal, A præter illa, quæ fuerunt cum Noe. Secundum tempus respondet secundæ diei, ut ætati pueritiæ, quia tunc factum est firmamentum in medio aquarum, & in tempore illo factum est fœdus per arcam, ne homines deleantur per aquas inferiores; & per arcum, ne ulterius per diluvium perirent. Et sicut in pueritia pueri loquuntur, & discunt loqui, sic in tempore secundo divisæ sunt linguæ. Et hæc ætas durat a Noe usque ad Abraham. In tertia die terra germinavit, & in tertia ætate, scilicet adolescentia homo potens est generare. Et in tertia ætate, quæ durat ab Abraham usque ad David: tunc cœpit Synagoga in Abraham, & per circumcisionem factam in carne ejus florere. In quarta die facta sunt luminaria cœli, & adornatum est cœlum, & respondet quartæ ætati, sc. juventuti, quia illa ætas apta est sapientiæ. Et in quarta ætate, quæ datur a David usque ad transmigrationem Babylonis, viguit & floruit regnum, & sacerdotium, quasi duo luminaria, & stellæ fuerunt Prophetæ sancti. Quinta die facti fuerunt pisces, & respondent senectuti, ubi jam incipit calor diminui, & in quinta ætate, scilicet, a transmigratione Babylonis usque ad Christum, tunc Synagoga incœpit deficere, & senuit, & perdidit auctoritatem. Sexta die factus est homo princeps bestiarum, & respondet senio, quæ ætas est matura, & apta sapientiæ, & respondent sextæ ætati, quæ durat a Christo, usque ad finem mundi: & in sexta ætate Christus natus est, & sexta die crucifixus, sexto mense conceptus post conceptionem Joannis, sexto mense post nativitatem ejusdem natus. Sapientia ergo, sexta ætate, incarnata. Septima ætas currit cum sexta: scilicet requies animarum post Christi passionem. Ad has sequitur octava ætas, scil. resurrectio mortuorum, de qua Psalmista ait: Mane astabo tibi, & videbo, &c. Et est reditus ad primum, quia post septimam diem regressus est ad primum. Hæc sunt semina jactata ad intelligentiam scripturarum, quæ producuntur de illis arboribus secundum expositionem communem aliquorum; & sic tempus dividitur in octo ætates. Secundum alios reducitur tempus ad quinque, & hoc ponit Christus, qui ponit quinque vocationes. Simile est regnum cœlorum patrifamilias, qui exiit conducere operarios suos in vineam suam hora prima, scilicet, mane, tertia, sexta, nona, undecima. Mane fuit initium creaturæ, quia vocavit Deus hominem de paradiso, & præcepit, ut operaretur, & custodiret illum. B Adhuc tamen lignum non habebat surculum, de lignis tamen facere poterat, quæ sibi obediebant. Secunda vocatio fuit per flagellum, quod prædicabat sub Noe, ut caverent a peccato. Tertia sub Abraham, qui fuit cultor Dei, & erector altarium, & hoc usque ad Moysen. Quarta sub Moyse per legem, & miracula, & hoc usque ad Christum. Quinta sub Christo, & per Christum per pœnitentiam, ad quam nos vocavit, & ad nuptias. Secundum Sanctos modernos, & antiquos distinguuntur tria tempora, scilicet legis naturæ, legis scriptæ, & legis gratiæ. Septenarius appropriatur Spiritui sancto, propter C charismata gratiarum septem. Quinarius filio, propter quinque sensus spirituales. In hujus signum Cherub in ala habebat quinque cubitos. Ternarius patri, quia ternarius est principium perfectorum. Item omnis probatio necessario a ternario incipit, & est prima. Item pater tres habet notiones, est enim generans, innascibilis, spirans: Triplex est lex: intrascripta, ut conscientiæ: extra proposita, ut legis scriptæ: desuper infusa, ut gratia. Hæc sunt seminaria, quæ qui ignorat, scilicet hæc tempora, non potest venire ad mysterium scripturarum. Junge septem ætates, quinque vocationes, tria tempora, & habes quindecim, qui numerus mysterium habet, ut ostendit Hie-

Marginal notes: Gen. 6 & 9; Gen. 11; Gen. 17; Psal. 5; Mat. 20; Gen. 2; 1. Pet. 3. ex Gen. 6; 3 Reg. 6

Hier. in Ezec. 65 & in Ep. ad Gal. c. 1 Hieronymus. Per descensum Spiritus sancti super centum viginti credentes, per istos quindecim gradus habet sol intelligentiæ ascendere super nostrum hemisphærium in una hora: quia si dies naturalis viginti-quatuor horas habet, & quodlibet signum triginta gradus, & quolibet die volvuntur duodecim signa, necesse est, ut in hora una elevetur sol super hemisphærium nostrum quindecim gradibus: & illud est mane resurrectionis, quando erimus in fine sæculi. *Psal. 4* Psalmus: Mane astabo tibi, & videbo. Hæc seminaria absolute considerata sunt. Item comparatur, quod oritur, ad semen de quo oritur, & ad arborem, de qua semen oritur. Si comparatur novum testamentum ad vetus, ut arbor ad arborem, & littera ad litteram, & semen ad semen. Et sicut arbor de arbore, & semen de semine, sic littera de littera, & testamentum de testamento. Secundum hoc assignatur convenientia duorum testamentorum sex modis, secundum differentiam unitatis, qualitatis, ternarii, quaternarii, quinarii, & senarii: & addita unitate, secundum rationem unitatis, duo sunt testamenta: unum in servitutem generans, alterum in libertatem: unum secundum amorem, *Gal. 4* alterum secundum timorem, unum secundum litteram, alterum secundum spiritum: unum secundum figuram, alterum secundum veritatem. Sic distinguuntur ista duo tempora, & dies, & nox. Unde *Psal. 18* Psalmus: Dies diei eructat verbum, & nox nocti, &c. In nocte illa, lex fuit, ut luna: & patres, ut stellæ, secundum Gregorium. Sed cum venit sol, id est novum testamentum, tunc fuit clara dies. Alia distinctio est secundum rationem qualitatis. Vetus testamentum, habet duo tempora, tempus ante legem, & tempus sub lege. Sic novo testamento respondet duplex tempus, tempus vocationis gentium, quod respondet primo: & tempus vocationis Judæorum, quod respondet secundo. Hoc tempus erit, & non-

A dum est, quia tunc implebitur illud Isaiæ: Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium, *Isa. 2* quia hoc nondum adimpletum est, cum adhuc vigeat uterque gladius. Adhuc enim sunt disceptationes, & hæreses. Judæi enim, quia hoc sperant, credunt nondum venisse Christum. Quod autem Judæi convertantur, certum est per Isaiam, & per Apostolum, qui *Isa. 10* ejus allegat auctoritatem. Si fuerit *Rom. 9* numerus filiorum Israel; & addit item Apostolus: Cæcitas ex parte *Rom. 11* contingit in Israel, donec plenitudo gentium subintraret. Et hoc ostendit Isaias dicens: Verbum misit Dominus *Isaias 9*

B in Jacob, &c. Verbum missum in Jacob, est filius Dei, naturæ assumptæ de Jacob unitus, quia fuit de ejus semine, sed cecidit in Israel verbum spirituale. Nos sumus filii Israel, & filii Abraham secundum repromissionem, quia sumus imitatores fidei Abrahæ. Unde dici- *Isa. 1* tur: Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui: Israel autem, &c. Bos, ordo Apostolicus. Unde Paulus dicit se Hebræum ex *Phil. 3* Hebræis. Isti fuerunt Boves, proscindentes terram tam scripturæ, quam cordis nostri. Asinus fuit populus Gentilis. Et Isaias: Venite *Isa. 2* ascendamus in montem Domini, & ad Domum Dei Jacob: *& sequitur*: *Ibid.*

C Non levabit gens contra gentem, *Ibid.* &c. Contradicunt Judæi, quoniam nondum hoc impletum est. Sed Propheta non loquitur de primo adventu, vel prima vocatione, sed pro ultima, quando dies Domini erit super omnem arrogantem; nec est intelligendum, quod illos sic dimittat Deus. Tertia comparatio veteris, & novi testamenti est secundum rationem ternarii: quia est tempore Synagogæ initiatæ, promotæ, deficientis. Sic in novo testamento est Ecclesiæ initiatæ, Ecclesiæ primitivæ, dilatatæ, consummatæ. Unde in Cantico tripliciter laudatur Ecclesia, quæ unica tantum est, nec sunt, nec possunt esse plures. Laus Eccle- *Cant. 3* siæ

Cant. 3 fiæ initiatæ. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi? Secundo Ecclesiæ dilatatæ.
Cant. 6 Quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol? Tertio Ecclesiæ consummatæ. Unde dicitur: Quæ
Cant. 8 est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum? Necesse est enim, quod Rachel pariat filios in finali Eccle-
Apoc. 21 siæ. Unde in Apocalypsi: Manasses
Apoc. 4 ponitur ante patrem, & sexto loco, & Joseph undecimo, ultimo Beniamin, & non sine causa. Quarta comparatio veteris, & novi testamenti, secundum coaptationes temporum est, quia quatuor tempora in veteri testamento, respondent quatuor ordinibus circa tabernaculum duodecim tribuum. Respondet etiam quatuor lateribus civitatis, & hoc quatuor animabus circa sedem Dei. Primum tempus est vocationis Patriarcharum. Secundum, institutionis Judicum. Tertium, inunctionis Regum. Quartum, illustrationis Prophetarum. Et his quatuor in novo testamento respondet tempus Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum. Quinta comparatio est secundum rationem quinarii, ut sit manus dextra, & sinistra habens quinque digitos. Primum tempus est conditionis naturarum. Secundum inspirationis Patriarcharum. Tertium, institutionis legalium. Quartum, illustrationis Prophetarum. Quintum, restaurationis misericordiarum. In novo testamento respondet mane, tertia, sexta, nona, undecima. Mane respondet conditioni naturæ, Unde:
Gen. 2 Posuit Deus Adam in paradiso, ut operaretur, & custodiret illum. Primum tempus in novo testamento est diffusionis charismatum, quod respondet esse creaturæ. Secundum, vocationis gentium, quod respondet secundo. Tertium, institutionis Ecclesiarum secundum leges, quod respondet tertio. Quartum, religionum multitudinis, quod respondet, quar-
Hier. 35 to, maxime Rechabitis, qui morabantur circa Jordanem, qui pauperes erant. Quintum, in fine restaurationis collapsorum. Oportet, quod Matt. 17
veniat Elias, qui restauret omnia & Mar. 9
cum eo, & veniet Enoch. Bestia au- Apoc. 11
tem vincet illos duos testes. Unde necesse est, ut prius ruant, & fiat Matt. 24
ruina, & postea restauratio, tandem erit tribulatio, ut in errores inducantur, si fieri potest, etiam electi.

SERMO XVI.

De statu Ecclesiæ, & ætatibus sex, cum quibus currit septima ætas, & de theoriis sacræ scripturæ.

PROTULIT *terra herbam virentem, & afferentem semen juxta genus suum, lignumque pomiferum, & habens fructum, unumquodque secundum speciem suam &c.*] Dictum est circa visionem intelligentiæ per scripturam eruditæ, de intelligentia spirituali, quæ intelligebatur per congregationem aquarum: item sacramentali figura, quæ intelligebatur per germinationem terræ. Dictum est etiam de theoriis, quæ intelliguntur per semen, & per fructum. Habent enim theoriæ sementinam multitudinem, & refectivam sustentationem: ideo intelliguntur, partim per semen, partim per germinationem fructuum. Quantum ad semen, consistunt in coaptationibus temporum, secundum quod ipsa sibi invicem succedunt: quantum ad arboris fructum, secundum quod tempora correspondent: secundum comparationem arboris, vel seminis, tempora sibi mutuo succedunt: secundum comparationem germinis ad germinans mutuo sibi corrispondent, ut jam patebit.

Distinguuntur autem tempora secundum rationem ternarii, videlicet secundum tres leges, intra scriptam, exterius dispositam, superius infusam, secundum rationem quinarii: Mane, tertiæ, sextæ, nonæ, unde- Matt. 20
cimæ, quæ sunt quinque vocationes, usque ad finem mundi. Et secundum

hæc diſtinguuntur ſex ætates: ſeptima autem currit ſecundum omnes cum ſexta.

Novum teſtamentum ultimum & æternum.

Poſt novum teſtamentum non erit aliud, nec aliquod ſemen novæ legis ſubtrahi poteſt: & ideo teſtamentum æternum eſt. Ipſa tempora ſibi mutuo ſuccedunt, & multa eſt in eis correſpondentia, & ſunt ſicut germinatio ſeminis ex ſemine, ut de ſemine arbor, & de arbore ſemen.

Aſſignantur autem tempora, ut ſibi mutuo correſpondet. Primo ſecundum rationem unitatis, ut comparatur unum tempus novi teſtamenti, ad unum tempus veteris teſtamenti: ſecundum correſpondentiam litteræ, & ſpiritus: promiſſionis terrenæ, & cœleſtis: timoris, & amoris. Item duo tempora ad duo in veteri teſtamento, tempus ante legem, & tempus ſub lege. In novo ante tempus vocationis gentium, & Judæorum, quæ erit in fine. Et iſta ſignata eſt in duobus filiis Judæ, ſcilicet Zaram, & Phares. Zaram primo extendit manum, obſtetrix ligat in ea coccinum, & poſtea retrahit manum, & exivit Phares, qui diviſit maceriam. Judæi primo crediderunt, & ſtatim manum retraxerunt, in prima Eccleſia, ſed poſtquam plenitudo gentium ſubintraverit, tunc Zaram exibit, & populus Judæorum convertetur. Item trium temporum ad tria, ut Synagogæ promotæ, initiatæ, & ultimatæ: & in Eccleſia tempus Eccleſiæ initiatæ, dilatatæ, & conſummatæ: Unde in Canticis tres ſunt admirationes: Quæ eſt iſta, &c. Et econtrario tres deplorationes in lamentationibus. Unde non ſine cauſa toties repetitur alphabetum. Item quatuor ad quatuor, ut poſui ſupra præcedenti collatione. Item quinque digitorum ad quinque in veteri teſtamento conditionis naturarum, inſpirationum Patriarcharum, inſtitutionis legalium, illuſtrationum prophetalium, & reſtaurationum ruinarum. In novo teſtamento donationis chariſmatum, vocationis gentium, inſtitutionis Eccleſiarum, multitudinis religionum, reſtaurationis omnium collapſorum. De quo dicitur, quod Elias dum venerit, reſtituet omnia.

Gen. 38

Matt. 17 & Mar. 9 Ezech. 40

Sequitur de comparatione ſenarii, addita unitate. Et ſic accipitur menſura illius, qui habebat calamum habentem ſex cubitos, & palmam ad menſurandum templum. Septenarius ſecundum Gregorium, eſt numerus univerſalitatis in majori mundo, & in minori, & in Deo. Iſte enim mundus ſenſibilis, conſtat ex quatuor elementis ſuſceptivis influentiarum cœleſtium, in tribus orbibus influxivis, & motivis. Minor mundus conſtat ex quatuor elementis, quatuor humoribus, quatuor complexionibus, quatuor qualitatibus, & tribus viribus vitalibus perfectivis, ſcilicet vegetabili, ſenſibili, rationali. Unde illa, quæ ſunt in mundo ſenſibili, in minori mundo, colliguntur in quadam puritate. Unde ſecundum aliquos, & non irrationabiliter, dictum eſt, quod orbis ſidereus diſponit ad ſuſceptionem vegetabilis, orbis cryſtallinus ad ſuſceptionem ſenſibilis, orbis empyreus ad ſuſceptionem rationalis. Et ſecundum Hugonem, quaternarius correſpondet corpori: ternarius autem ſpiritui.

Greg. hom. 33 in pr.

Septenarius autem magnum myſterium habet. Omnis autem proportio, & proportionalitas eſt ſecundum rationem ternarii, & quaternarii: quia neceſſe eſt, ubi eſt proportionalitas, ut ſit in quatuor terminis, vel ſecundum rem, vel ſecundum rationem. Unde Auguſtinus oſtendit, proportionem aſcendere uſque ad quatuor, quæ ex partibus quaternarii generatur. Iſte autem ſeptenarius, ſive in mundo ſenſibili, ſive in mundo mi-

Aug. lib. 1 de muſica, c. 12

minori ortum habet a mundo archetypo, ubi sunt rationes causales secundum rationem septenarii. DEUS, enim habet rationem triformis causæ, originantis, exemplantis, finientis, nec potest esse pluribus modis. Unde Apostolus: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

Rom. 11

Ratio autem causandi est secundum quatuor, sublimitatem potentiæ, profunditatem sapientiæ, latitudinem benevolentiæ, longitudinem æternitatis. Ut possitis, *inquit Apostolus*, comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, &c. Potentia creat, sapientia gubernat, benevolentia perficit, æternitas conservat. Iste numerus universitatis in mundo, in homine, in DEO est mysterialis. Secundum hunc numerum facit DEUS currere mundum istum: & scriptura, quæ explicat decursum mundi, secundum hunc numerum tradi debuit explicative.

Ephes. 3

Distinguit ergo scriptura tempora originalia, figuralia, gratiosa, seu salutifera. Tempora originalia consistunt in primis septem diebus. Figuralia, ab initio mundi usque ad Christum. Ubi novum tempus incipit, licet Salomon dicat: Nihil novum sub Sole, verum est secundum naturam: sed hoc est super naturam, & post, sunt tempora gratiosa. A temporibus originalibus incœpit Moyses, & ita debuit facere, quia scriptura debuit facere seminaria, tamquam terra germinans, & post arbores figurarum, & postea fructum: ponuntur ergo septem dies, ut tempore originali. Primus dies lucis formatæ: secundus dies aquæ divisæ: tertius dies terræ fœcundatæ: quartus lucis sydereæ: quintus motivæ vitæ: sextus humanæ formæ: septimus quietis primæ.

Eccl. 1

Gen. 1

Septem autem sunt tempora figuralia. Tempus naturæ conditæ, purgandæ culpæ, gentis electæ, legis statutæ, regalis gloriæ, vocis propheticæ, quietis mediæ.

In novo testamento similiter sunt septem tempora gratiosa, tempus collatæ gratiæ: baptismi in sanguine, normæ fidei Catholicæ, normæ legis justitiæ, sublimis cathedræ, claræ doctrinæ, pacis postremæ. Accipe correspondentiam. Formatio lucis est seminarium formationis naturæ, & formatio naturæ collationis gratiæ. Tempus aquæ divisæ respondet tempori purgationis culpæ, baptismi in sanguine: quia sicut dividitur aqua aquis, sic purgatio in aqua facta formam Baptismi gerit secundum beatum Petrum, tam baptismi sanguinis, quam fluminis, quam flaminis.

1 Pet. 3

Dies terræ fœcundæ, tempus gentis electæ, normæ fidei Catholicæ. Terra germinavit Abraham, & Abraham Isaac genuit, & Isaac Jacob, &c. Et Ecclesia normam fidei statuit, secundum quam succedunt fideles fidelibus.

Matt. 1

Dies lucis sidereæ, tempus legis statutæ, tempus normæ justitiæ. Lex enim distincta fuit per solem, lunam, & stellas, hoc est secundum ritum Dei colendi, cæremoniam, censuram judicandi, formam vivendi, sive secundum moralia, judicialia, cæremonialia: sic in Ecclesia canones, deinde leges per Justinianum in unum corpus redactæ, quæ primo erant pagnorum, factæ sunt Christianorum, & regulæ monasticæ, ut beati Benedicti. Canones respondent cæremonialibus, leges judicialibus, monastica moralibus.

Dies vitæ motivæ, tempus regalis gloriæ, tempus sublimis cathedræ, respondent. Sicut enim una pars vitæ motivæ fuit repentinum, altera volatilium; sic in Ecclesia una pars est Regum, & Pontificum: alia subditorum.

Dies humanæ formæ, tempus vocis Propheticæ, tempus claræ doctrinæ, in quo esset vita prophetica, respondent. Et necesse fuit, ut in hoc tempore veniret unus ordo, scilicet habitus propheticus, similis

lis ordini Jesu Chrsti, cujus caput eſſet Angelus, aſcendens ab ortu Solis, conformis Christo. Et dixit, quod jam venerat dies quietis Sabbati, tempus quietis mediæ, tempus quietis, ſive pacis poſtremæ. Tempus quietis mediæ fuit, quando Prophetæ nihil ſcripſerunt, & tunc fuit ſilentium Prophetarum, medium inter primam quietem, & ultimam. Fuit etiam tempus quietum, quia tunc in maxima pace fuit mundus totus, unde, & per duodecim annos templum Romæ jam clauſum fuit ante adventum Christi, quod tempore belli ſemper apertum fuit, & tempore pacis clauſum. Unde etiam portæ ruinoſæ factæ ſunt. Unde & Imperator deſcribi fecit mundum: & Deus ponebat hoc in corde Pagani, ut deſcriberetur mundus, ut virgo erit in Bethleem, & ibi pareret in diverſorio. *Luc. 2* Et frequentiſſime inculcabam, quod non ſunt a caſu, & a fortuna, iſta & conſimilia poſita in ſcriptura, ſed maxima ratione, maximo myſterio; ſed qui non conſiderat, nihil intelligit. Fuit etiam nox in ſuo curſu, quia tunc erat ſumma idololatria. Secundum hoc ergo tempus naturæ conditæ, durat ab Adam, uſque ad Noe.

Ætatum mundi diſtinctio.

Tempus culpæ purgandæ, a Noe, uſque ad Abraham.

Tempus gentis electæ, ab Abraham, uſque ad Moyſen. Elegit enim Deus Abraham, non Lot: Iſaac, non Iſmael: Jacob, non Eſau: & Judam, de quo natus eſt Christus: non fratres alios. *Gen. 12*

Tempus legis ſtatutæ, a Moyſe uſque ad Samuelem, qui unum Regem reprobum, & alium electum inunxerat. *1 Reg. 10 & 16*

Tempus regalis gloriæ, a David, uſque ad Ezechiam, in quo tranſmigratio decem tribuum facta eſt.

Tempus vocis propheticæ, ab Ezechia ſtricte loquendo, large ab Ozia, qui fuit leproſus, uſque ad Zorobabel. Sub Ezechia factum eſt illud miraculum, quod dies habuit triginta duas oras per reverſionem ſolis. *4 Reg. 15 & 2 Par. 26 & Zachar. 14* *4 Reg. 20*

Tempus pacis, & quietis a Zorobabel, uſque ad Christum. In novo teſtamento tempus collatæ gratiæ, a Christo, & Apoſtolis comprehendendo mortem Joannis, uſque ad Clementem Papam.

Tempus baptiſmi in ſanguine, a Clemente uſque ad Sylveſtrum, quia ſub Clemente incœpit magna perſecutio, quando Judæi venditi fuerunt, expulſi de Hieruſalem, & Clemens miſſus eſt Cherſonam cum populo in exilium in Græciam. Et in illo tempore medio a Clemente, uſque ad Sylveſtrum fuerunt decem maximæ perſecutiones.

Tempus normæ Catholicæ, a Sylveſtro uſque ad Leonem primum, ſub quo datum eſt ſymbolum.

Tempus legis juſtitiæ, a Leone uſque ad Gregorium Doctorem, in quo ſtatutæ ſunt leges juſtitiæ, & canones & regulæ Catholicæ, & monaſticæ, in quo beatus Benedictus fuit, qui etiam prophetavit de beato Gregorio, & benedixit matrem prægnantem.

Tempus ſublimis cathedræ, a Gregorio, uſque ad Adrianum, ſub quo mutatum eſt imperium, & diviſum in Conſtantinopolim. Carolus in Eccleſia Occidentali, fuit primus Imperator, & Rex Italiæ de Francia: quia cum inſultum alienarum gentium non poſſent ſuſtinere, fecerunt eum Regem Italiæ, & pugnavit contra Regem Longobardorum, & prævaluit.

Tempus claræ doctrinæ, ab Adriano. Sed quantum durabit, quis poteſt dicere? Certum eſt, quod in illo ſumus. Certum eſt etiam, quod durabit uſque ad dejectionem beſtiæ aſcendentis de abyſſo, quando confundetur Babylon, & deiicietur, & poſt dabitur pax. *Apoc. 17*

Primum tamen neceſſe eſt, ut veniat tribulatio, & non eſt ponen-

nendus terminus: quia nullus scit, A quantum tempus illud pacis duret, quia: Cum dixerint pax, & securitas, repente veniet super eos interitus. *1 Thess. 5*

Tempus autem septimum, scilicet ultimæ quietis incipit a clamore Angeli, qui jurabit per viventem in sæcula sæculorum, quod tempus amplius non erit, sed in diebus septimi Angeli consummabitur. *Apoc. 10* Sed septem tempora Joannes in Apocalypsi comprehendit in septem visionibus: quælibet illarum est septiformis, & consurgit ad numerum jubilæi. Hæc septem tempora clauduntur in Psalterio, ubi sunt tres quinquagenæ. Accipe ad hæc correspondentiam temporis figuralis, & salutis. In tempore naturæ conditæ tria fuerunt. Primo, formatio hominis de terra: secundo tentatio, transgressio, nudatio: tertio, ejectio. Unus enim filius interfecit alium, & ideo omnes filii, qui nati sunt de Cain, malefecerunt, & omnes perierunt. *Gen. 4* In novo testamento post scripturam prophetalem, & temporum cursus, formatus est CHRISTUS, sicut homo sexta die, qui præsit volatilibus cœli, & piscibus maris. *Gen. 1* Sicut dicitur in Psalmo: Quid est homo quod memor es ejus: aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulo minus ab Angelis, gloria & honore coronasti eum. Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves, & boves universas, insuper & pecora campi. Volucres cœli & pisces maris, & cetera. *Psal. 8* Et quod intelligatur de CHRISTO, Apostolus dicit: Eum, qui paulominus ab Angelis, gloria & honore, &c. *Heb. 2*

Homo conditus de terra virginea, quæ nondum sanguinem susceperat, signat CHRISTUM de Virgine natum. *Gen. 2* Sicut Eva de latere Adæ formata est, sic Ecclesia de CHRISTI latere. Sed dum Christus numquam prævaricatus fuerit, quomodo sibi correspondet transgressio Adæ? hoc transferri debet a capite ad membra.

Notandum, quod Ecclesia posita fuit in Paradiso, quasi primus homo, ut operaretur, ubi nullus aliquid suum esse dicebat. Incedit enim in magna perfectione; quod modo in religiosis conservatur, quia amor CHRISTI adhuc recens erat, & multa turba Sacerdotum obediebat fidei. Hæc Ecclesia, *Apoc. 6* scilicet quæ incœpit in Judæis, quia convertebantur modo quatuor millia, modo quinque millia, habuit lignum vitæ, lignum scientiæ.

Lignum vitæ scilicet fidem, quia justus ex fide sua vivit. *Rom. 1* *Ex Abac. 2* Habuit lignum scientiæ, scilicet legem, quæ B remansit sibi ad videndum, & legendum, non ad vescendum; immo in quo die comederis, morte morieris. Unde lignum scientiæ potes videre, non manducare, quia *Gen. 3* destrueres, quidquid CHRISTUS fecit, & necesse esset subintrare mortem, quia littera occidit. Unde Paulus dixit: Ego Paulus dico, quod si circumcidimini, CHRISTUS nil vobis proderit. *Gal. 5* Doctores autem illi signantur per Adam fœcundantem, qui incumbentes super legem, quasi amantes uxorem, comederunt de ligno scientiæ, ut legem observarent, & consenserunt serpenti, qui suadebat legem observandam: & in C de orta est hæresis Ebionitarum qui dixerunt, quod lex observanda cum Evangelio esset: *S. Iren. lib. adver. hær. c. 26* & fuit tantus zelus legis, quod Petrus iret in illam simulationem: sed gratia DEI ipsum liberavit: *Gal. 4* & inde sequitur ejectio, quod DEUS ab eis recessit, & dispersi sunt, & maledicti in opere suo, & quasi a duobus ursis Tito, & Vespasiano devorati sunt. Et sic Cain, scilicet populus Judæorum, occisor fratris sui signum habuit. In tempore culpæ purgatæ, similiter fuerunt tria, fabricatio arcæ, ostensio arcus, divisio linguarum. Noe per centum annos fabricavit arcam, in qua Noe cum septem animabus salvatus est. *1 Pet. 3*

Cum

Cujus typum gerit baptifmus, fecundum quod dicit beatus Petrus, & fluminis, & flaminis, & fanguinis.

Niceph. hift. Eccl. lib. 3 c. 18 In novo autem teftamento Clemens in arca collocatus eft, quia præparatum eft fibi templum marmoreum Angelicis manibus, & alii fubmerfi funt. Unde fuit magnum miraculum, quod per tot annos aperiebatur mare, donec pyratæ & latrones afportaverunt corpus ejus. Aliud fuit, oftenfio arcus: Et tunc eduxit Deus Noe, & pepigit cum eo fœdus. *Gen. 9* Et in novo teftamento decem tribulationes fuerunt. Unde Chriftiani poterant dicere: Domine, falva nos, perimus. *Matth. 8* Et tunc eductus eft Conftantinus, & oftenfum eft fibi fignum crucis in cœlo, in quo vincere debebat, & tunc pepigit fœdus, quod numquam Romanorum Imperium perfequeretur Chriftianos. Tunc Imperium Nemroth diffipatum eft, & turris Babylonis, fcilicet Romani, ad quam tunc omnes afpiciebant. *Gen. 9 Ibid. 11* Roma autem in fcripturis Babylon dicta eft. *Ibid.*

Facta eft etiam linguarum divifio, & lingua Hebræa remanfit in domo Hebræa, & remanfit confeffio Christi in populo Chriftiano.

In tempore gentis electæ tria facta funt, generatio Patriarcharum, defcenfus Patriarchalis feminis in Ægyptum, afflictio populi, & liberatio ejus. *Doctores Græci, & Latini.* In novo teftamento fimiliter, Pontifici Romano datum eft femen Doctorum altiffimorum, in Græca & Latina lingua, quafi Patriarchæ duodecim. Græci, Epiphanius, Bafilius, Gregorius Nazianzenus, Gregorius Nyffenus, Athanafius, Chryfoftomus. Latini, Hieronymus, Auguftinus, Hilarius, Ambrofius, Orofius, Gregorius. Poft Imperator defcendit Conftantinopolim, & alii poft eum, & ibi obtinuerunt bona quæque. Mortuo Conftantino, furrexit Conftantius (qui ignorabat Jofeph) peffimus Arrianus: & poft Valentinianus, & Julianus apoftata peffimus, & afflixerunt populum Dei per hærefes ufque ad tempus Theodofii, qui natus eft in Occidente, qui fuit Chriftianiffimus, qui dejecit, & extirpavit Arrianos, & Ecclefiam exaltavit. *Socrat. hift. Trip. lib. 9 cap. 7 Niceph. l. 12 cap. 9 & 11*

In tempore quarto, fcilicet legis ftatutæ fuit latio legis, proftratio hoftium, diftributio & vendicatio hæreditatum. In novo teftamento a Leone ufque ad Gregorium, lata eft lex canonica, politica, monaftica. Leo enim partim ex quatuor Conciliis, partim ipfe canones ordinavit. Item proftratio hoftium fimiliter per Juftinianum, qui Vandalos, Gothos, Wifigothos, Longobardos, qui illas partes Italiæ invaferunt, fuperavit. Item diftributio hæreditatis, quando Gallia, Britannia, Germania, converfa eft ad fidem in plenitudine, & dilatata eft Ecclefia in Occidente, licet adhuc effent idolorum templa in Francia: fed dilatatio fuit in terra promiffionis, non in Ægypto, non circa Græcos, fed circa Latinos.

In quinto tempore regalis gloriæ fuerunt tria, fcilicet dejectio fuperbi Regis, ampliatio cultus divini, divifio decem tribuum a duobus. In novo teftamento, tempore fublimis cathedræ, a Gregorio ufque ad Adrianum Patriarcha Conftantinopolitanus contendebat cum Romano Pontifice, & dicebat fe Patriarcham Catholicum, id eft univerfalem, & fuit excommunicatus & humiliatus, & thronus David exaltatus fuit, ficut Petro promiferat Dominus. Similiter Gregorius adhuc juvenis, & nondum Pontifex, pugnavit cum Eutiche, qui negavit refurrectionem, & devicit eum in confpectu populi, ut David Goliam. Sicut etiam David ampliavit cultum, fic ifte ordinavit officium. Et ficut David ducebat arcam cum feptem choris, fic

sic iste fecit processionem cum se- A ptem choris. Et sicut David vidit Angelum percutientem super Hierusalem, & promeruit ut cessaret, sicque factum est, quod Græci videntes Ecclesiam Romanam exaltari, divisi sunt, & ceciderunt in hæresim Eutichianam, & hoc tempore Heraclii, qui primo fuit bonus, & postea cecidit in hæresim. Post illum numquam fuit Imperator in Oriente. Sicut etiam Assirii vastaverunt Judeos, sic Saraceni occupaverunt Ecclesiam Antiochenam, Hierosolymitanam, Alexandrinam, Constantinopolitanam, usque in Siciliam. Sicut illæ decem tribus ceciderunt, & recesserunt a domo David, sic illæ B Ecclesiæ, quia ceciderunt, & recesserunt a Petro cui dictum erat; Tibi dabo claves regni, inciderunt in lupos. *Matt. 10*

In sexto tempore facta sunt tria: Præclaritas victoriæ, præclaritas doctrinæ, præclaritas vitæ propheticæ. Præclaritas victoriæ in Sennacherib, qui venit contra Hierusalem, & Angelus Domini interfecit centum octogintanquinque millia. Et Ezechias contra naturam sanatus est, & sol retrocessit. Similiter in tempore Adriani per Carolum, qui miraculose fecit triumphos, quasi missus Angelus a Domino, & Sol id est æstus tribulationis, abiit retro, & facta est C pax Ecclesiæ, ut postea constitueret Archiepiscopos, Episcopos, & Cœnobia. *4 Reg. 19* *4 Reg. 20*

Carolus magnus litterarum restaurator Hoc tempore fuit claritas doctrinæ, quia Carolus vocavit clericos, & scripsit libros, ut in sancto Dionysio Bibliam & in multis locis, & incœperunt legere, & prosperari, religiosos etiam collocavit. Hoc tempore oportuit venire vitam per ordinem, qui haberet vitam propheticam, hoc autem tempus est gemituum, id est, sicut in passione Domini fuit primo lux, deinde tenebræ, postea lux, sic necesse est, ut primo sit lux doctrinæ, & succedat Josias Ezechiæ, postquam facta est tribulatio Judæorum, per captivitatem. Necesse est enim ut surgat unus Princeps, zelator Ecclesiæ, qui est, vel erit, vel jam fuit. Et additur: Utinam jam non fuerit, priusquam sit obscuritas tribulationum. *4 Reg. 22 & 2 Par. 34*

Similiter Carolus exaltavit Ecclesiam, & qui videbantur Petri successores, oppugnaverunt eam. Nam tempore Henrici Quarti fuerunt duo Papæ: Similiter tempore Friderici magni, duo. Et certum est, quod aliquis inter eos voluit exterminare Ecclesiam: sed Angelus ascendens ab ortu solis, clamavit quatuor Angelis: Nolite nocere terræ, & mari, quousque signemus servos Dei nostri, &c. Unde adhuc restat Ecclesiæ segregatio, seu tribulatio. Et dictum est Angelo Philadelphiæ, qui sextus est: Hæc dicit sanctus, & verus qui habet clavem David, qui aperit, & nemo claudit, claudit, & nemo aperit. Scio opera tua, quia ecce dedi coram te ostium apertum: & dixit quod adhuc intelligentia scripturæ daretur, vel revelatio, vel clavis David personæ vel multitudini: & magis credo, quod multitudini. In septimo tempore scimus, quod hæc facta sunt, reædificatio templi, restauratio cultus, & pax data est. In tempore septimo futuro, erit reparatio divini cultus cum replebitur Prophetia Ezechielis. Quando descendet de cœlo civitas non quidem illa, quæ sursum est, sed illa quæ deorsum est, sc. militans, quando erit conformis triumphanti, secundum quod possibile est in via, tunc erit reædificatio civitatis, & restauratio sicut a principio, & tunc pax erit. Quantum autem durabit illa pax, Deus novit. Igitur cum sint septem tempora, & in veteri testamento & in novo, & in quolibet triforme, vel in quolibet tria sint, septenarius multiplicatus per ternarium bis, quadraginta, duo facit, & ille sunt quadraginta duæ mansiones, quibus pervenitur ad terram promissionis. Et sic patet, quo modo scriptura describit successiones temporum, & non sunt a casu & for- *Exaltatio Ecclesiæ per Carolum.* *Apoc. 7* *Apoc. 3* *Ibidem.* *Apoc. 21* *Gal. 4*

fortuna, sed magna lux est in eis, & multæ intelligentiæ spirituales.

Sermo XVII.

Quomodo scriptura reficit intellectum & affectum, & anima quasi in Paradiso delectatur, & de theoriis sacræ scripturæ.

Gen. 1 PRotulit terra herbam virentem, &c.] Dictum est, quod visio intelligentiæ per scripturam eruditæ versatur circa tria: circa intelligentias spirituales, quæ intelliguntur per congregationes aquarum: circa figuras sacramentales, per germinationem herbarum, vel arborum; circa theorias multiformes, per multiplicationem seminum, & refectionem herbarum. Istæ etiam theoriæ consistunt in tribus, in considerationibus temporum sibi succedentium, quæ sunt seminaria quædam, in correspondentia eorumdem, & in considerationibus salutarium refectionum, quia non in solo pane vivit homo. Matth. 4 Considerare namque debet homo, ex quo pascatur, quia eloquio scripturæ. Unde est lignum faciens fructum. Indiget enim intellectus refectione: indiget & affectus. Primo dicendum de refectione intellectus. Sed sicut dicit Apostolus: Laborantem agricolam oportet prius edere de fructibus: 2 Tim. 2 quia oportet, quod prædicator sit imbutus, & dulcoratus in se, & post aliis proponat. Multi tamen volunt videri Prophetæ, & audiri tamquam Prophetæ, & panis eorum insipidus est, vel male coctus & frigidus: & populum detinent, & parum proficiunt. Notandum, quod sicut fructus oblectat visum & gustum in fame, maxime tamen principalius visum oblectat sua pulchritudine & decore: gustum vero dulcore & suavitate: sic illæ theoriæ reficiunt intellectum suo decore, & affectum sua suavitate. Hoc innuit

A scriptura, dicens: *Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio, in quo posuit hominem, &c.* Gen. 2 Hoc dictum est per recapitulationem, post septimam diem, quia ista plantatio fuit tertia die. Sequitur: *Produxitque omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave:* Lignum vitæ in medio paradisi, lignum scientiæ boni & mali, ut intellectum suo decore reficeret, & affectum suavitate. Conservatio autem erat in ligno vitæ; si lignum scientiæ caveretur. Terra ergo est scriptura, quæ produxit omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave, scilicet multiformes

B theorias oblectantes, & reficientes: in paradiso autem cœlesti non est plantatio nisi rationum æternarum. Et licet ibi sit refectio de prædestinationibus omnium sanctorum, potissime tamen gaudebo de mea prædestinatione, & hoc innuit Salvator: Gaudete, inquit, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Luc. 10 Paulus potuit loqui de paradiso cœlesti, qui raptus fuit usque ad tertium cœlum. 2 Cor. 12 Nos autem nescimus, sed loquemur de terrestri. Est autem anima paradisus, in qua plantata est scriptura, & habet innumerabiles suavitates, & decores. Unde scriptum est: Hortus conclu-

C sus, soror mea sponsa. Cant. 4 Hortus, in quo sunt sacramentalia mysteria, & spirituales intelligentiæ. Ubi scaturit fons spiritualium emissionum; sed conclusus est hortus, & fons signatus, quia non patet immundis, sed illis, de quibus: Novit Deus, qui sunt ejus. 2 Tim. 2 Hunc hortum æterna sapientia diligit, & circa eum versatur, unde in Ecclesiastico dicitur: Eccl. 24 Ego sicut fluvius Dorix exivi de paradiso. Item hunc hortum rigavit ille, qui omnes plantat! Quam enim plantationem ipse non plantat, illa eradicabitur. Omnis plantatio, *inquit ille*, quam non plantavit pater, & cetera. Matth. 15 *Sequitur*: Dixi, rigabo & inebriabo hortum, & cetera. Rigat autem sanguine

ne, quo aspersus est liber, & omnis A populus. Rigat affluentia Spiritus sancti manantis ab ipso, quam scriptura habet, & quam invenimus in scriptura. Hæc sunt ergo ligna pulchra visu, & cetera, ratione fructuum pulchrorum & dulcium. De refectione intellectus dicendum. Sicut enim corpus sine cibo perdit virtutem, decorem, & sanitatem, sic intelligentia veritatis sine suo cibo tenebrescit, infima, deformis, & instabilis fit in omnibus: oportet ergo refici. Hinc est, quod mens vagabunda non habens cibum, discurrit, & est instabilis. Peccatum peccavit Hierusalem: propterea instabilis facta est; & ideo ejecta de paradiso, vagatur, & dat quæque pretiosa ad refocillandum animam miseram & infirmam. Hæc enim passio instabilitatis, miseria magna est. Propter quod nihil sanius, nisi ut restringantur cogitationes, ne vagentur in malum. Unde Joannes Cassianus venit cum multis ad quemdam sanctum patrem; & conquestus est de instabilitate cogitationis, & quod in nullo poterat firmare intellectum. Et ille respondit: Si illa quæ nunquam versata fuerant in corde, tunc cogitabant. Respondit, quod in tantum, quod vix de aliquo alio cogitare poterat, immo etiam dormiendo: cui ille dixit, quod illud erat propter consuetudinem. Unde oportet assuescere circa rem aliquam, quæ cum in mentem venerit, non fit mala. Hæc autem est scriptura, ubi non unum, sed multa inveniuntur, in quibus est delectatio spiritualis, & sic non exibimus hortum paradisi: sic erit anima, ut operans, & custodiens, & facit sibi ex ea hortum parvum in mente deliciosum. In hac sola scientia est delectatio, non in aliis. Philosophus dicit, quod magna delectatio est scire, quod diameter costæ est asymeter: hæc delectatio sic cito desinens, suo modo commodat illam. Egreditur autem de scriptura quædam lux, seu illustratio in intellectum junctum imaginationi,

Thren. 1

Cassian. coll. 1 c. 16 & seq. & col. 10 c. 12 & 13

Arist. lib. 1 Rhetor. 1. de impossi. & l. 1 post tex. 5 & l. 2 de gen. anim. c. 4

ut non pateat egressus sapienti, & hoc aspicienti intra, extra, infra, supra. Proponit ergo scriptura suis pullulationibus spectacula nobilia, ut, ab intra, extra, infra, supra, ante, retro, dextrorsum, sinistrorsum, ex opposito, in gyro, e longinquo, e vicino. Illustrat ab intra per interna spectacula, quæ sunt rationabilia fidei & radicalia: ab extra autem per exempla extrinseca, de quibus tota scriptura est plena. Si vis exemplum patientiæ, respice Job & Tobiam: si magnanimitatis, respice David contra Goliam, & Judam Machabæum: si fidei exemplum Abraham, & Mariam, cujus fides transcendit B fidem Abrahæ. Abraham credidit posse se habere filium de sterili sene: sed Maria, quod virgo conciperet de Spiritu sancto: neque concepisset, nisi credidisset. Si exemplum charitatis, vide Moysen, qui dixit: Aut dimitte eis noxam, aut dele me de libro, &c. Si exemplum misericordiæ, lege in Ecclesiastico, ubi scriptum est: Hi sunt viri misericordiæ &c. Si de justitia, fortitudine, prudentia, munditia, de omni virtute honesta, proponit tibi infinita exempla, quia virtus consistit circa operationes particulares. Ideo non sufficit regula interius directiva, nisi exemplum adsit particulare. Et ideo C scriptura utrumque ponit, & de utroque dedit regulam. Unde in Proverbiis dicitur: Responsio mollis frangit iram. Vide exemplum de Abigail, quæ fregit iram David. Item illustrat, a supra: docet enim scriptura de his, quæ sunt supra. Unde Apostolus: Scimus, quod si domus nostra terrena dissolvatur, habitationem non manufactam, &c. Et in domo patris mei mansiones multæ sunt, ait Salvator: & in Psalmis dicitur. Filii hominum sub umbra alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos: quoniam apud te est fons vitæ. Et alibi dicitur: Delectationes in dextera tua usque in finem: proponit

Gen. 15

Luc. 1

Exod. 32

Eccl. 44

Prov. 15

1 Reg. 25

2 Cor. 5

Joa. 14

Psal. 35

nit ergo nobis divina promissa; Item illustrat ab infra, proponendo inferni tormenta. Psalmus enim dicit:
Psal. 10 Pluet super peccatores laqueos; ignis & sulphur, & spiritus procellarum:
Apoc. 21 pars calicis eorum. Et pars eorum
Apoc. 14 in stagno ignis & sulphuris. Et ascendit fumus tormentornm in sæcula
Gen. 1 sæculorum. Hæc proponit scriptura a principio, ubi dictum est, quod tenebræ erant super faciem abyssi, usque ad finem. Proponit ergo interna spectacula, extrinseca exempla, cœlestia promissa, inferni supplicia. Si ista tibi non sufficiunt, & vis exire, & alibi quærere refectionem intellectus; adhuc dicitur tibi: habeo alias arbores, alios fructus, in quibus potes refici. Illustrat antrorsum, per præcepta directiva; retrorsum, per districta judicia: dextrorsum, per severa solatia: sinistrorsum, per dulcia seu benigna flagella. Oportet enim lumen habere ante se: Mandatum enim lucerna est, lex, lux, hoc dirigit in
Matth. 10 cœlum. Unde: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata: quibus adduntur consilia: hæc proponit nobis scriptura ubique. Unde in illo Psal-
Psal. 118 mo: Beati immaculati, & Legem pone mihi Domine viam justifica-
Ibid. tionum tuarum, &c. In omni versu fit mentio de mandatis, vel sub ratione legis, vel nomine legis, vel testimonii, vel eloquii, vel alicujus nominis. Unde etiam apud Hebræos, omnis versus unius octonarii ab eadem littera incipit: quod non potuit servari apud nos, ut viginti duæ litteræ respondeant viginti duobus octonariis: & quilibet habet octo versus. Unde Augustinus turbatus fuit circa tantam identitatem: quod tamen est magna scientia, & mira varietas. Unde Augustinus semel vidit unam arborem pulcherrimam, habentem viginti duos ramos, & quilibet habebat octo ramusculos, & de illis guttæ dulcissimæ rorabant. Et intellexit, quod illa arbor
Ibidem. esset Psalmus: Beati immaculati in via. Unde meditatio legis summe

A necessaria est, unde in Psalmo dicitur: Beatus vir, qui non abiit in *Ps. 1*
consilio impiorum, sed in lege Domini fuit voluntas ejus. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est, &c. In Ecclesiastico: In multis ope- *Eccl. 3*
ribus ejus ne fueris curiosus, sed quæ præcepta sunt tibi, illa custodi semper. Item illustrat retrorsum per districta judicia. Semper enim fecit *Apoc. 21*
Deus districta judicia de transgressionibus præceptorum, ut de Angelo, de Adam, de uxore sua, de *Gen. 3*
Cain, de illis luxuriosis, super quos *Gen. 4* *Gen. 7*
diluvium venit, de superbis, qui ædificaverunt turrim, de Chananæis, *Gen. 15*
de Israel. Similiter novum testa-
B mentum plenum est judiciis. Judicium autem est retro, præceptum ante. Judicium respicit præceptum. Si transgrediaris, punieris: nisi sequaris lucem dirigentem, gladius percutiet te, unde dicit Psalmus; Nisi *Psal. 7*
conversi fueritis gladium suum vibravit, arcum suum tetendit, & paravit illum. Et in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit. Arcus judicium scripturæ; duritia ligni, vetus testamentum: chorda, quæ lignum flectit, novum testamentum; judicia duriora & leviora, sunt sagittæ. Unde dicit Psal- *Psal. 18*
mus: Lex Domini immaculata convertens animas, testimonium Domi-
C ni fidele sapientiam præstans parvulis. Judicia domini vera justificata in semetipsa &c. Item dextrorsum illustrat per severa solatia. Nec sine causa dicuntur solatia severa, & flagella benigna, quia solatia sunt periculosa. Vide Adam, Saul, Salomonem, Hieroboam idololatram, & primum Angelum, quibus omnibus solatia temporalium, & excellentiæ fuerunt occasio ruinæ. Sunt autem occasio ruinæ quando placent, quando autem non placent, non se ingerit homo. Unde Christus noluit habere solatium temporale, quia: Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis, &c. ait Psal- *Ps. 90*
mus. Plus debet quis velle esse in ista parte in qua pauciores cadunt.

Item

Item, sinistrorsum per benigna fla-
Gen. 4 gella illustrat. Unde Dominus per-
Gen. 6 misit Abel justissimum interfici. Vi-
de Noe, qui cum centum annis fa-
bricabat arcam, & ponebat ibi quid-
quid habebat, tunc totus mundus ip-
sum despiciebat. Et dico hoc, quod
Rex Franciæ non posset hodie talem
facere, qui considerat eam secun-
dum mensuram cubitorum geome-
tricorum. De Abraham, similiter
Isaac, & Jacob, qui peregrinati fue-
runt; & Joseph, qui exaltari non
poterat, nisi præcessisset venditio,
incarceratio, & humiliatio. Vide
Exod. 3 Moysen, quem Deus debebat præ-
ponere toti mundo, quomodo fuit
humiliatus, pascebat oves per qua-
draginta annos unius sacerdotis. Si-
3 Reg. 17 militer David, quamdiu fuit in tri-
& seq. & 2 bulatione, optimus pastor, & ad re-
Reg. 21 gnum venit per tribulationes: &
postquam fuit in prosperitate, multa
peccata commisit. Similiter Ezechias
4 Reg. 20 in infirmitate valde humilis fuit, sed
postea superbus in adventu nuncio-
4 Reg. 17 rum Babyloniorum. Vide Eliam pau-
perculum, qui non habebat ad co-
medendum, nisi quod corvus sibi
ministrabat, & illa paupercula vi-
dua Sareptana: qui tamen cœlum
Luc. 1 claudebat. Vide sanctum Joannem
Baptistam, qui septem annorum exi-
stens, intravit desertum, & ibi su-
per lapides jacebat. Similiter de
Christo, & de Apostolis. Unde di-
Heb. 11 cit Paulus: Lapidati sunt, secti sunt,
tentati sunt, &c. Flagella ergo sunt
Heb. 12 suavissima. Aut ergo Dominus fla-
gellat, aut non. Flagellat autem o-
mnem filium, quem recipit: Proba-
tum est hoc per particularia, ergo
debet inferri universaliter.

Adhuc etiam habet scriptura arbo-
res ad reficiendum. Illustrat autem
ex his, quæ sunt ex opposito. O-
stendit enim nobis acies infinitas
contra nos, modo per septem duces,
modo unum bellum, modo multa:
Apo. 12 illud bellum est ab illo die, quo
Michael & Angeli ejus præliabantur
cum dracone. Imminet autem no-
bis triplex bellum: bellum domesti-

A cum, bellum civile, & bellum cam-
pestre. Primum cum carne, quæ ha-
bet multas acies: hæc ancilla sem-
per parata est aperire, sicut Eva.
Unde dicit Micheas: Ab ea, quæ
dormit in sinu tuo, custodi claustra Mich. 7
oris tui. Item bellum civile est ten-
tatio mundi. Omnis enim creatura
est in muscipulam, quia creaturæ Sap. 14
pulchritudo trahit homines. Unde
Ecclesiastes; Vanitas vanitatum, & Eccl. 1
omnia vanitas. Quid habet homo
de universo labore, quo laborat,
&c. Vane & frustra fit, de quo ni-
hil relinquitur: sed nihil relinqui-
tur homini in morte, & ideo cun-
cta vanitas: ut in Psalmo dicitur: Psal. 118
B Averte oculos meos, ne videant va-
nitatem. Item est bellum campestre
hostile cum dæmonibus, qui die ac
nocte infestant. Modo magnificant,
ut præsumamus, modo per conside-
rationem scientiæ, modo per consi-
derationem sanitatis: modo faciunt
hominem iracundum, & sic diabo-
licum, & sic adimpletum spiritu ma-
lignitatis & faciunt eum cadere in
tristitiam, & desperationem, & sic
de aliis. Hæc docet fugere scriptura.
Quæ enim scientia docet fugere con-
trarias potestates? nulla. Item illu-
strat in gyro, ut, non esse fugien-
dum, quia undique præsidia habea-
mus. Habemus enim ipsum Domi-
C num & Angelos circa nos, unde
Psalmus: Montes in circuitu populi Psal. 124
sui. Unde puero Elisei clamante
propter latrones Syriæ, qui volebant
eum capere, dixit Eliseus: Domine 4 Reg. 6
aperi oculos pueri hujus, & aperuit
Dominus. Et ecce mons plenus qua-
drigis in circuitu Elisei. Jacob et-
iam timens fratrem suum, vidit An-
gelos. Unde dixit: Castra Dei sunt Gen. 32
hæc. Unde Psalmus dicit: Dominus Psal. 26
illuminatio mea, & salus mea, quem
timebo; & alibi: Nisi quia Domi- Psal. 123
nus erat in nobis, dicat nunc Israel,
&c. usque in finem. Item illustrat
e longinquo per figurarum signa:
facit autem figuras de omnibus.
Omnia autem quæ sunt in mundo
reducuntur ad duodecim, quibus uti-

tur scriptura, quæ sunt signa longinqua in scriptura. Cœlestes formæ, elementares, methereologicæ, minerales: naturæ germinum, natatilium, volatilium, gressibilium, humana organa, humanæ vires: humana opera, humanæque artes. Primum ergo est forma cœlestis. Utitur enim scriptura omnibus cœlis, & stellis, unde Psalmus dicit: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum. Et Ecclesiasticus: Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus, species cœli in visione gloriæ. Formæ elementares: ignea, aerea, aquea, terrea, omnibus utitur scriptura. Aliquando utitur naturis metheorologicis, ut nube, pluvia, rore, nive, &c. Et luminibus apparentibus in cœlo, fluminibus, stagnis, quibus omnibus utitur. Aliquando utitur mineralibus, ut septem metallis principalibus: & interdum lapidibus pretiosis, ut in Genesi: ibi inquit, nascitur bdellium, & lapis onychinus: & ibidem etiam aurum terræ illius optimum est: & in Apocalypsi duodecim lapides pretiosi. Aliquando vero utitur naturis germinum, ut arborum, herbarum, plantarum, fructuum: de germinibus etiam tractat, & de terra nascentibus. Aliquando utitur naturis natatilium, ut de Leviathan, & piscibus. Aliquando utitur naturis volatilium, ut de accipitre, de aquila, de columba, de passere. Et est magnum mysterium, quia tantum tria genera volatilium ponuntur in sacrificio. Loquitur etiam de avibus lucifugis, & de avibus lucis. Item, nec sine mysterio, tria genera volatilium offerebantur. Item de animali gressibili, de serpente, de colubro. Quasi a facie colubri fuge peccatum. Qualiter permisit Deus tentationem fieri per serpentem. Item de vulpibus, de capra, de porcis, de cervo, de hinnulo, de bobus. Nec sine mysterio etiam tria genera gressibilium offerebantur, & sacrificabantur. Item de natura hominis, & ejus partibus partim ad Deum translatis, partim ad Angelos. Unde Dionysius ostendit, quid signant membra humana in Angelis. Item vires vegetabiles, vires sensibiles rationales, quibus omnibus scriptura per totum utitur. Item de operibus humanis, ut constructione domorum, agrorum, mercatura, & de omnibus artibus liberalibus, & mechanicis. Theologus enim modo est, ut Arithmeticus, modo ut Astrologus, modo ut Geometer: videbis modo eum Rethorem, modo Medicum. In hac decima consideratione est periculum, quia periculum nimis est longe recedere a scripturæ domo: Puer enim numquam vult multum recedere a domo, sic periculum est in scientiis, quod tantum diffundat se homo per considerationes harum scientiarum, ut postea ad domum scripturæ redire non possit; melius enim est tenere veritatem, quam figuram. Sicut, si viderem faciem tuam, & rogarem te, ut apportares speculum clarum, ut ibi viderem faciem tuam, stulta esset ista petitio. Sic de scripturis sanctis, & figuris aliarum scientiarum. Item illustrat per gratiarum dona e vicino, quæ supplent omnia, quæ non habet industria. Multi enim venerunt hospites ad domum nostram, id est, ad nostram industriam. Sed in his debet industria ponere terminum. Unde illustrat e vicino; unde non oportet longe ire pro re, quæ prope est. Describit enim Spiritus sancti dona scriptura per totum, unde in Joanne dicit: Jesus fatigatus ex itinere sedebat sic super fontem. *Sequitur*: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam: aqua est notitia veritatis, quæ sitim extinguit. Unde duplex aqua describitur, scilicet duplex notitia. Una exterior, de qua qui bibet, plus sitit; Hæc est notitia, quæ tantum quærit, ut sciat, & ibi sistit: Alia interior, quæ ad gustum procedit, & interius per gratiarum dona reficit, de qua: Qui credit in me, (sicut dicit scriptura): flumina de ventre

Marginalia: *Ps. 18* — *Eccl. 43* — *Gen. 2* — *Apoc. 21* — *Eccl. 21* — *Dion. de cælo hier. c. 15* — *Joa. 4* — *Joa. 7* — A — B — C

tre ejus fluent aquæ vivæ: Hoc dixit de Spiritu sancto, quem accepturi erant credentes in eum. Istæ sunt aquæ de fontibus Salvatoris, scilicet notitiæ gratiarum reficientes animas. Juxta hæc mysteria, est mysterium ligni vitæ, & mysterium ligni scientiæ boni & mali: Qui enim tantum quærit notitiam, gustat ligno boni & mali. Et hoc signatum est in Isaia, dicente: Pro eo, quod abjecit populus ille aquas Siloe, quæ currunt cum silentio: adducet Dominus super eos aquas, &c. Unde dicit Hieronymus: Aquæ Siloe currunt cum magno murmure. Ergo videtur quod intellectus alius ibi est. Aquæ currentes cum silentio, sunt sacræ scripturæ, quæ nisi in silentio addisci non possunt, & ibi fit illuminatio. In signum hujus dictum est cœco: Vade, lava in natatoria Siloe, quod interpretatur missus: Aquæ enim istæ per revelationem sunt. Sed oportet prius linire oculos luto, & sputo, ex pulvere facto: saliva, est sapientia: pulvis, caro Christi: lutum, fides de mysterio incarnationis. Qui autem quærunt Rasin, & filium Romeliæ, sunt qui quærunt exteriores scientias. Et ideo Princeps Assyriorum dominabitur eis, quia Dominus voluit. Et hoc notandum est, quod filii Israel habuerunt vasa argentea Ægypti: sed postea numquam voluit Dominus, quod reverterentur in Ægyptum. Hæ sunt illuminationes duodecim intellectuales in paradiso mentis humanæ, ita quod undecima est lignum scientiæ boni & mali: duodecima autem est lignum vitæ.

Isa. 8 · *Hier. in c. 8 Isa. to. 4* · *Joan. 7*

SERMO XVIII.

Quomodo intellectus ordinatur ad affectum, & de fructibus eorum.

Gen. 1

PRotulit terra herbam virentem, &c. Dictum est supra, quod illæ theoriæ reducuntur ad considerationem duplicem, ad considerationem successuum temporum, & sibi mutuo correspondentium in gubernatione

A mundi, & sic intelliguntur per semina. Consistunt etiam circa considerationem salubrium circumspectionum, vel refectionum, quibus anima reficitur, & sic intelliguntur per fructus; & sic ille fructus est decorus, secundum quod ipso reficitur intellectus: & est sapidus, secundum quod ipso reficitur affectus: sed hæc refectio adhuc ad aliud ordinatur. Dictum est autem, quoniam intellectus illustratur per has theorias, ut ultra procedatur ad gustandum ejus fructum, & hoc necesse est. Qui enim ad hoc tantum laborat, ut sciat quid, & quomodo loquatur, interius vacuus remanet, ut dicit

B Gregorius, ab interna devotione: quia secundum Apostolum fiunt velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Illustratur autem intellectus duodecim modis, ut dictum est: sed in quatuor modis ultimis melius dicetur, quam dicebatur prius, ut idem, quod ponebatur in undecimo loco, ponatur in duodecimo. Illa ergo quatuor, quibus utitur scriptura, & illustratur anima, sunt quatuor civium præsidia, qui sunt spiritus hierarchici e directo. Item hostium certamina ex obliquo, ut patet de tribus hostibus: gratiarum dona, e vicino: figurarum signa, e longinquo. Hæc est ilustratio ultima, quia per hanc ultimam præcedentes

1 Cor. 13

C intrant, ad quam concurrunt formæ cœlestes, elementares, methereologicæ, minerales: naturæ gressibilium, natatilium, volatilium, humana membra, humanæ vires, humana facta, humanæ artes, ex quibus anima assurgit in laudem Dei. Et iste actus est affectus, qui habet rectificare intellectum. Verum est, quod circa ista incidit periculum ligni scientiæ boni & mali, ut dimisso ligno vitæ, scilicet suavitate affectus, anima evagetur circa scientias alias, & in tantum elongetur, ne redire possit, & excludatur a deliciis paradisi, & non gustet de ligno vitæ. Edere de ligno vitæ, his illustrationibus est refici,

ut homo nihil quærat, nisi intellectum veritatis, affectum pietatis, delectationem suavitatis, & solatium contemplationis. Sed quando homo horum obliviscitur, & delectatur in studio curiositatis, vult scire tantum, & ex hoc nascitur supercilium vanitatis, cum alios despicit, ex quo sequitur litigium contentionis: quia reputat se despectum, quando quis respondet ei, & semper paratus est contra illos, qui resistunt ei. Et per hoc aufertur homini vera vita, & quieta, sicut Adam vel potius mulier curiosa fuit, & voluit esse sicut Deus, & ideo consuerunt sibi perizomata, & refuderunt culpam in alium: ut Adam in Deum, quia uxorem talem dederat sibi, mulier autem in serpentem. Debent ergo illæ illustrationes intrare in affectum, ut intellectus reficiatur, & rectificetur. In hoc horto multa deambulatio est, quia si non placet stare in primo, vade ad secundum, & sic de aliis. Et sic stipatus est malis, unde in Canticis dicitur: Fulcite me floribus, stipate me malis. Et Psalmus: Scuto circumdabit te veritas ejus. Sicut intellectus ergo ordinatur ad affectum, & fides est via ad charitatem, sic istæ illustrationes transire debent in affectum, ut intellectus speculativus fiat practicus. Oritur autem ex his quaternariis fructus triplex: ex primis quatuor oritur fructus gratiæ: ex mediis, fructus justitiæ: ex ultimis fructus sapientiæ. De his fructibus in Deuteronomio dicitur: De benedictione Domini terra ejus, *dicitur de Joseph*, de pomis cœli, & rore atque abysso subjacente: de pomis fructuum solis & lunæ: de vertice antiquorum montium: de pomis collium æternorum, de fructibus terræ, & de plenitudine ejus. Tangit istum triplicem fructum, sive istas illustrationes, secundum quod generant poma refectiva: secundum quod iste triplex fructus est a Christo, unde in Canticis. Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios. Sub umbra illius, quem desiderabam, sedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo. De fructu gratiæ scriptum est: Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. De fructu justitiæ in Cantico, supra. De fructu sapientiæ, in Proverbiis dicitur: Primi & purissimi fructus ejus. Isti ergo fructus oriuntur a Christo, a Joseph benedicto, qui producit poma de cœlo, rore, abysso subjacente scilicet charismata gratiarum per modum roris in corda humilia. Per poma solis, & lunæ, & verticem montium intelligitur exercitium perfectæ justitiæ, quæ est in hoc, quod homo se exerceat ad mandata Dei implenda, secundum statum subjectionis, præliationis, contemplationis. De pomis solis, intelligitur quantum ad meritum justitiæ præsidentis: de pomis lunæ, quantum ad meritum justitiæ subjacentis: de pomis & vertice montium, per hoc intelligitur sublimitas Apostolicorum virorum, qui tenent vitam, quam Deus dedit in Paradiso: nam si homo non peccasset, nulla fuisset agrorum divisio, sed omnia communia. Per poma collium æternorum, intelligitur sapientia, vel fructus sapientiæ, quæ est in contemplatione æternarum rationum, & in consideratione cœlestium spirituum sublimatorum, hinc in Psalmo dicitur: Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis, &c. De fructibus terræ, quantum ad considerationem divinarum condescensionum in ordinibus Ecclesiasticorum. De plenitudine ejus, quantum ad conjunctionem utriusque Ecclesiæ militantis, & triumphantis, quomodo Deus posuit finem ejus pacem: quod declarabit sicut flumen. Sic ergo iste fructus est a Christo triplex, quia Jesus Christus filius Dei: quia Jesus, ab ipso fructus gratiæ: quia Christus, fructus justitiæ: quia filius Dei, fructus sapientiæ. Omnes enim considerationes a Christo sunt, & ad Christum reducuntur. Si consideras interna spectacula luminum, ad Christum reducunt te. Si venis ad exempla, summum exemplar omnium

Margin notes: Gen. 3; Cant. 2; Ps. 90; Deut. 33; Cant. 2; Psal. 84; Prov. 3; Agrorum divisionis causa.; Psal. 75; Psal. 147

um virtutum invenies in Christo : A Si patientiam consideras Job, major est Christi patientia. Patientiam Job audistis, & finem Domini vidistis,
Jac. 5 dicit ille. Stellæ enim nihil sunt in comparatione solis: Si ad præmia æterna, hæc non habebimus nisi per
Joan. 17 Christum, qui ait: Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum, &c. Si de tormentis: Nisi manus Domini te teneat, non liberaberis. Puer enim si timeat cadere in præcipitium, optime se tenet ad matrem: nisi enim per Christi sanguinem liberatus fueris, non poteris salvari.
Joan. 16 Si consideras præcepta. Hoc est præ-B ceptum meum, ut diligatis invicem: Si de judicio: Christus judicare habet, & hunc libenter debemus velle habere judicem, quia nos diligit, unde debemus sibi dicere: Domine debes nos judicare, sed fac, ut sanguis tuus satisfaciat pro nobis. Si consideras solatia severa in Christo, non videntur per illum modum, sicut in aliis, sed per alium: quia sibi numquam periculosa fuerunt, nec temporalia solatia habuit. Miscuit enim cum solatiis amaritudinem, cum fruitione pœnam: anima enim ejus, quæ unita est semper divinitati, summe delectatur, & tamen ipse miscuit amaritudinem, C paupertatem, crucem, & e converso miscuit solatia in flagellis, in quibus summe delectabatur. Unde hoc exemplo, in consolatione jungendus est timor, & in tristitia jungendum est solatium exemplo Beati
S. Francisci dictum notandum. Francisci, qui quando offerebatur sibi honor dicebat socio suo, quod ibi erant nil lucrati: sed quando recipiebat vituperia, tunc lucrabatur. Si consideres e directo ad civium præsidia, Hierarcha principalis Christus est: si de pugna: & Angeli, & sancti juvant. Unde Psal-
Psal. 120 mus; Levavi oculos meos in montes, &c. Principalis tamen pugnator Jesus est, unde alibi dicitur:
Psal. 15 Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi, ne commovear. Item in A-

ctis: Video cœlos apertos, &c. Si Act. 7
autem consideras hæc omnia, veniunt de sede Dei & agni. Vidi (inquit Joannes in Apocalypsi) flu- Apoc. 22
vium procedentem de sede, &c. Si consideres figurarum signa, omnia referuntur ad Christum, & etiam sunt obscura, nisi solvantur per Christum; unde omnes considerationes remittunt ad Christum. A Christo ergo est fructus gratiæ quadruplicis. Stabilire animam per fidem: sanctificare per divinum amorem: sursum ferre per spem; inclinare per divinum timorem. De primo Apostolus: Optimum est gratia stabilire Hebr. 13
cor, non escis. Judæi stabiliebant se super escas. De secundo Petrus dixit; Propter quod succincti lum- 1 Pet. 1
bos mentis vestræ sobrii, perfecte sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam, &c. Sanctificatio enim est, in eo, quod virtutes cognitivæ & amativæ, quæ sunt lumbi mentis, transferuntur in Deum. De tertio ad Titum dicitur: Justificati gratia Tit. 3
ipsius, hæredes sumus secundum spem vitæ æternæ. Et Petrus: Be- 1 Pet. 1
nedictus Deus & pater Domini nostri Jesu Christi, qui secundum magnam misericordiam suam regeneravit nos in spem vivam. De quarto dicit Ecclesiasticus; Quanto Eccl. 3
major es, humilia te in omnibus. Per interna spectacula disponitur anima ad primum actum gratiæ: Quanto enim plus intelligitur in scriptura, tanto augetur fides, &c. Et sic est una refectio affectus. Sanctorum exempla disponunt ad sanctificationem animæ, ad secundum actum gratiæ. Inter omnia, quæ de Joseph leguntur, placet illud, quod sic Gen. 37
fidelitatem servaverit Domino suo, cum domina sua pulcherrima esset, & non commiscebatur sibi. David similiter cum multa fecerit, quæ movent ad imitationem, illud potissime placet quod Saul cum potuisset interficere, noluit. Qui ta- 1 Reg. 24
men, ut dicit Augustinus, nec Deum nec hominem timebat; Hominem non, quia sopor venerat in omnes Deum

Deum non, quia ille reprobatus fuit: A & David, secundum veritatem rex erat, & tamen ex charitate eum dimisit. Et sic in omnibus patribus fuit hæc charitas, qui tamen, si aliquando ceciderunt, pœnituerunt. Unde si displicet tibi casus David, placeat ejus pœnitentia, ut dicit Hieronymus. Unde de casu suo nullus desperet, & de statu suo nullus præsumat. Gratia autem sursum agens habetur per spem. Quid enim mihi est in cœlo, & a te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum (ait Propheta) *& alibi dicit;* Dixi: tu es spes mea, portio mea in terra viventium, &c. ut vel totum reservetur in aliam patriam. Ideo, quod momentaneum est, & leve tribulationis, æternum pondus gloriæ operatur. Dominus enim delectationes habet in dextera, unde Psalmus: Delectationes in dextera tua usque in finem. Sinistra habet divitias, & gloriam, & consolationes temporales. Debemus autem adhærere dexteræ, unde Psalmus: Me suscepit dextera tua Domine: igitur præmia disponunt ad tertium actum gratiæ. Quarto considerationes tormentorum inclinant animam ad divinum timorem: quia, sicut crescente spe: crescit gratia sursum ferens: sic crescente timore, crescit gratia inclinans deorsum. Sequitur de secundo fructu, scilicet justitiæ, quæ similiter habet quatuor actus: primus est facere bona, secundus fugere mala, tertius formidare prospera, quartus ferre adversa. De primis duobus dicit Psalmus: Declina a malo, & fac bonum. Oculi Domini super justos. Et: Vultus autem Domini super facientes mala. De tertio: Beatus homo, qui semper est pavidus, scilicet in prosperis. Unde justus deprecatur, ne ruat; & si ruat, ut resurgat: quia septies in die cadit justus, & resurgit. De quarto in Proverbiis dicitur: Non contristabit justum, quidquid ei acciderit. Et ibidem: Justus quasi leo confidens, absque terrore erit. Et: Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Et: Pro justitia agoniza usque ad mortem. Isti fructus oriuntur ex quatuor mediis considerationibus, scilicet antrorsum, retrorsum, dextrorsum, sinistrorsum, ut secundum Dionysium anima moveatur circulariter, recte, & circumflexe. Et dicit Richardus, quod quædam aves sursum volant, quædam deorsum, quædam circulariter, quædam ante, &c. sic anima per istas considerationes. Ex prima consideratione habetur primus actus, scilicet facere bonum, per directionem præceptorum. Si vis ad vitam ingredi, serva mandata: con- B sideratio enim mandatorum Dei facit bonum, præceptum Domini rectum est in se. Justitia enim nihil aliud est, quam rectitudo: rectitudo autem per se est in lege, per participationem in servante. Oportet ergo præcepta divina considerare, acceptare, amare: si sic fecisset Adam, non cecidisset, & fit transformis per amorem. Ex secunda consideratione oritur fructus justitiæ, scilicet fugere mala, ut per judicia discreta. Unde Ecclesiasticus: Ne semines mala in sulcis injustitiæ, & non metes ea in septuplum. Nullus enim vult metere zizaniam vel lolium. Juxta modum culpæ, erit C & plagarum modus. Consideratio judiciorum facit fugere mala. Ex consideratione tertia per severa solatia oritur fructus justitiæ, scilicet formidare prospera. Oblatis enim honoribus, fugit homo, quia timet in culpam incidere. Ista vitia generant vermes: quia in quolibet grano est vermis; in grano honoris, elatio: in grano divitiarum, avaritia: in grano deliciarum, concupiscentia. Fructus enim quidam sunt, qui incipiunt statim vermiculari, ut cerasa in Italia. Quidam sunt, qui apparent optimi, & tamen vermis est intus. E contra, per dulcia flagella oriuntur fructus justitiæ. Quartus actus justitiæ est patienter ferre adversa: vide Jacobum, Paulum, Lauren-

Marginal references: 2 Cor. 4; Psal. 15; Psal. 62; Psal. 33; Prov. 28; Prov. 24; Prov. 12; Prov. 28; Matt. 5; Eccl. 4; Dion. de div. nom. c. 4 circa med.; Matth. 19; Gen. 3; Eccl. 7; Deut. 25

rentium. Similiter sapientiæ fructus, A ex quatuor ultimis antithetis nascitur. Hujus sunt quatuor actus, quia sapientia est confortans, colluctans contemplans, collaudans. Confortans in bono, unde Ecclesiastes; *Eccli. 7* Sapientia confortabit sapientem super decem Principes civitatis. Est etiam colluctans contra malum, unde dicitur: *Eccl. 9* Melior est sapientia, quam arma bellica. *Sap. 10* Et Sapientia; Certamen forte dedit illi, ut vinceret, & sciret, quoniam omnium potentior est sapientia. Est etiam contemplans rectum, vel summum bonum sapientia. *Sap. 7* Est enim speciosior sole. Facit animam gustare, & uniri. Est etiam collaudans ex omnibus Deum. Hic fructus est conjunctus gloriæ; *Aug. l. ult. de civ. ca. ult. to. 5* hoc opus, hoc munus, hic fructus. Primum justitiæ, secundum gratiæ, tertium sapientiæ. Hæc, *inquam*, videbimus, amabimus, laudabimus. Hi quatuor fructus sapientiæ, per ordinem oriuntur e directo. Primo per civium præsidia disponitur ad primum actum sapientiæ, in acie terribilium, in choris castrorum: secundo per hostium certamina ex adverso oritur secundus fructus, scilicet colluctari contra hostes. Quia homo quando habet hostes, tunc satis sagaciter gerit se, & immineus bellum facit hominem sagacem, & fortem, & sapientem: sicut inclusi multas inveniunt vias ad evadendum: unde tentatio imminens, quasi ex obliquo fortiorem reddit. Sicut radius super corpus opacum, densum, solidum, postea reflexus, majus lumen, & calorem generat, ut patet in speculo ferreo: similiter magis castus quis efficitur, cum diabolus fortiter vult trahere ad luxuriam. Unde mulier quædam habuit filiam *S. Franc. instar Pauli in tribulatione fortior.* dæmoniacam, quæ vilia loquebatur, & dixit, quod Franciscus magnum malum faciebat eis, & quod bene erant contra ipsum congregati quinque millia ad ipsum decipiendum: & frater, qui audivit, dixit beato Francisco: tunc ipse surrexit, & dixit: *2 Cor. 12* Modo fortior sum. Tertius fructus sapientiæ est contemplari summum bonum, quod oritur ex consideratione e vicino per gratiarum dona: tanta enim posset esse gratia, quod homo existens hic, esset quasi in paradiso. Videtur enim vicinus fuisse, sicut beatus Paulus, qui dicit: Sapientiam loquimur inter perfectos. *1 Cor. 2* Et post: Nobis autem revelavit Deus per Spiritum sanctum. Sicut enim nemo scit quæ sunt hominis, nisi spiritus qui in illo est, ita & quæ Dei sunt, nescimus, nisi spiritus Dei intret in nos. De quarto e longinquo nobis innascitur collaudatio Dei in omnibus. Omnes enim creaturæ efferunt Deum. Quid faciam? Cantabo cum omnibus. B Grossa chorda in cythara non bene sonat, sed cum aliis est consonantia. Figurarum signa ab omnibus creaturis accipiuntur in scriptura ad laudandum Deum, ut patet in Psalmis: Laudate Dominum de cœlis. *Psal. 148* Et Benedicite omnia opera Domini Domino, *Dan. 3* a summo usque deorsum. Sicut homo Deum videns, & in omnibus Deum gustans, in omnibus tribus viribus suis. [Unde Psalmus: Jucundum sit ei eloquium meum, *Psal. 103* ego vero delectabor in Domino: *& alibi;* Delectasti me Domine in factura tua. Et: Magnificabo eum in laude] sic in omnibus habet gustum & refectionem intellectus, & affectus. C Ex his omnibus fructibus surgunt fructus amoris, & charitatis, quæ intenditur in omnibus. Omnis enim scriptura ordinatur ad charitatem. Hi duodecim fructus ordinate ascendunt ad charitatem. Descendendo autem a charitate fluunt charismata gratiarum, quæ sunt duodecim fructus spiritus, quos ponit Apostolus ad Galatas dicens: fructus autem spiritus est charitas, *Gal. 5* gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Gratia enim & justitia, & sapientia non possunt esse sine charitate vera. Fructus dicitur a frui: frui autem est inhærere alicui rei *Frui quid sit.* propter seipsam. Unde nec justitia

Aug. l. 1 de doct. chr. c. 38. Mag. sent. l. 1 dist. 1

nec nunciare futura, nec scire mysteria sine charitate prosunt. Et hoc sentiunt omnes doctores, & sancti. Sed ecce una vetula, quæ habet modicum hortum, & quia solam charitatem habet, meliorem fructum habet, quam unus magnus magister, qui habet maximum hortum, & scit mysteria, & naturas rerum sine charitate. Sufficientia enim horum duodecim sumitur per hunc modum, secundum Augustinum, filium Pauli; Quatuor sunt diligenda in charitate, quibus fruimur: Deo, meipso in Deo; proximo in Deo; corpore meo in Deo. Deo autem fruor, quando in Deo conquiesco per amorem; delector per gaudium; unior per pacem. Et hæc tria ordinata sunt, quia ubi est pax, necesse est, ut sit gaudium, & ubi gaudium, necesse est, ut sit quies. Secundo fruor meipso in Deo. Anima autem mea fruor, quando illam possideo: quia si transit res in possessionem alterius, fructum non habeo. Tunc autem possideo, quando patienter possum ferre adversa. Unde Salvator ait: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Patienter autem ferre adversa non debet esse a casu, vel fortuna, sed intuitu mercedis: & hoc est expectare mercedem per longanimitatem. Et tertium est, condonare injuriam & offensam per bonitatem. Et sic hæc tria sunt per patientiam, longanimitatem, bonitatem. Patientia est, adversa tolerando: longanimitas, expectando mercedem ex omnibus tribulationibus: bonitas, liberaliter condonando. Quando est charitas patiens, longanimis, bona, tunc inundationes maris, quasi lac, sugit, sicut Laurentius carbonibus, quasi floribus, &c. Hi fructus sunt in spiritu, non in carne. Unde Jacobus: Omne gaudium existimate, &c. Tertio proximo fruimur in Deo, quando habemus charitatem ad proximum. Et hoc tripliciter: benigne in anima, & in corde: mansuete in contubernio; fideliter in verbo, vel signo. Cor benignum habeo, quando quidquid boni habet proximus, in meum bonum refero. Similiter mansuetudo est quæ hominem facit familiarem & socialem. Aliqui homines valde sunt boni, & tamen valde sunt duri in signis, quod homo non auderet eis apparere, sed quando homo familiarem se reddit, tunc est mansuetus. Similiter fidelitas multum facit amabilem, quia continuat amicitiam. Et hæc facit confidere de homine magis in verbo, quam in corde, quia affectus est variabilis. Quarto fruor corpore meo in Deo, & hoc, quando mundum servo corpus meum: & est quando servatur modestia in gustu, continentia in tactu, castitas in omnibus sensibus. In gustu principaliter notatur modestia, &c. Corpora luxuriosorum, gulosorum, incontinentium, non sunt in pace sepulta. Sic ergo descendendo ex charitate, quæ est unguentum fluens a capite in barbam. A barba usque ad oram vestimenti, fit fruitio Dei. Sicut ergo sunt duodecim illustrationes ascendendo ad charitatem sic sunt duodecim fructus descendendo a charitate. Hoc est illud, quod dicitur, ex utraque parte fluminis esse lignum vitæ, afferens fructus duodecim per duodecim menses. Ab una parte fluminis fructus intellectuales, ab altera, affectuales. Ab una parte fructus ascendentes, ab altera, fructus descendentes. Iste ergo est fructus scripturarum, scilicet charitas. Per hanc sunt mysteria, intelligentiæ, theoriæ. Unde in Apocalypsi: Beati, qui lavant vestimenta sua, ut intrent per portam civitatis. Foris autem canes, & venefici, scilicet a contemplatione scripturæ alieni. Et dicebat; Imaginor illas duodecim illustrationes primas ascendentes, quæ fluunt a Deo, & ad Deum terminantur, & currunt per totam scripturam, sicut duodecim circulos, ut in quacumque anima intret, inveniat sylvam arborum, & amœnitatem fructuum.

S. August. S. Pauli filius. Vide 7 li. Conf. c. 21. Aug. lib. 1 de doct. chr. c. 23. — Luc. 21. — Jac. 1. — Eccl. 44. Psal. 132. Apoc. 22. — Ibid.

SERMO XIX.

De modo studendi, & proficiendi in sacra scriptura, & de theoriis ejusdem.

Gen. 1 PRotulit terra herbam virentem, &c. Dictum est de fructibus sacræ scripturæ: & ad hos fructus invitat
Eccl. 24 nos sapientia æterna Domini: Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris, & flores mei fructus honoris, & gratiæ. Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, & a generationibus meis adimplemini. Si voluerimus transire, oportet nos esse filios Israel, qui transierunt Ægyptum,
Exod. 14 sed Ægyptii etiam transierunt, & submersi sunt. Illi autem transeunt Ægyptum vere, qui totum suum studium ponunt, qualiter a vanitatibus transeant in regionem veritatis. A veritate in vanitatem transivit A-
Psal. 38 dam, unde Psalmus dicit: Verumtamen in imagine pertransit homo, sed & frustra conturbatur: Thesaurizat, & ignorat, &c. Mane sicut herba transeat, mane floreat, & transeat, vespere decidat, induret, & arescat. Quando ergo amatur commutabile bonum, transitorium, vanum, tunc homo transit, &c. Et hunc transitum reprobat sapientia. Hic transitus facit omne malum.
Isa. 14 Sic transivit Lucifer, cui dictum est: Verumtamen ad infernum detraheris. Ad quem primo projectus est per culpam, secundo per judicium.
Gen. 3 Sic etiam fecit Adam, postquam deseruerat lignum vitæ, abscondit se. Vidit enim se nudum ab omnibus habitibus bonis, propter quod abjectus est de paradiso. Sapientia ergo, & charitas sunt principales fructus, quibus principaliter est contraria vanitas. In Canticis exprimitur sapientia amorosa. Non enim potest quis discedere a falso, & accedere ad verum ex amore, nisi elongetur a va-
Eccl. 1 nitate. Et ideo Ecclesiastes, præcedit hunc librum, ubi ostendit vanitatem cum dicit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Hæc propositio A vera est, & probatur in toto libro: Oportet ergo transire ab omnibus vanitatibus ad veritatem, ut non sit delectatio, nisi in solo Deo. Quomodo autem transeundum est, volunt omnes esse, & sapientes, & scientes. Sed scio, quod mulier decipit virum. Sapientia autem est, supra, tamquam nobilis; sed scientia, infra. Et videtur homini pulchra, & ideo volunt sibi eam conjungi, & inclinatur anima ad scibilia, & sensibilia, & vult eam cognoscere, & cogitare, & experiri, & per consequens uniri. Et ita evanescit, ut Salomon, qui voluit om- 3 Reg. 4
nia scire, & disputavit a cedro, quæ B est in Libano, usque ad hyssopum; & oblitus est principii, & ideo est factus vanus, & oblitus est sui. Non simus in hac parte socii Salomonis, 3 Reg. 11
sed David patris sui, quia non est securus transitus a scientia ad sapientiam; oportet ergo medium ponere, scilicet sanctitatem. Transitus autem est exercitium, exercitatio a studio scientiæ ad studium sanctitatis, & a studio sanctitatis ad studium sapientiæ. De quibus ait Propheta: Boni- Psal. 118
tatem & disciplinam, & scientiam doce me. Incipit a summo, quia vellet gustare, quam bonus & suavis est Dominus. Ad sapientiam au- Psal. 33
tem perveniri non potest, nisi per C disciplinam. Non est ergo præferendum ultimum primo. Malus esset mercator, qui stanum præferret auro. Qui non præfert scientiæ sanctitatem, numquam prosperabitur. Augustinus dicit de civitate Dei, quod Angeli sunt boni spiritus. Hi enim dicuntur Angeli, scilicet nuncii, quia de humilitate gaudent. Spiritus nequam vocantur dæmones, id est, scientes, quia ab illius statu volunt nominari. Sed verendum est quod dicit Job de Behemoth: Sternet sibi Job 41
aurum quasi lutum. Per scientiam est tentatio facilis ad ruinam. Unde: Eritis sicut Dii scientes bonum & malum dicit serpens. Unde Gen. 3
quidam suprema naturæ volunt perscrutari, sicut de contingentibus.

Beatus

Bernard. de grad. hum. & superb. gradus c. 2 Scire quatenus oporteat. *Eccl. 10*

Beatus Bernardus dicit de gradibus superbiæ, quod primum vitium est curiositas, per quod Lucifer cecidit: per hoc etiam Adam cecidit: Appetitus igitur scientiæ modificandus est, præferenda est ei sapientia, & sanctitas. Qualiter ergo studendum est scientiæ & sanctitati, & sapientiæ? Oportet scire, ut de fructibus sapientiæ habeatur, & per portas civitatis possimus introire. Nam scriptum est, Labor stultorum perdet eos, qui nesciunt in urbem pergere, hoc est, qui nesciunt studere, in quibus oportet. In Genesi dicitur, quod creavit Deus hominem, & posuit in paradiso, ut operaretur, & custodiret illum. Oportet operari in sacra scriptura, & exercitari intellectum. Sed multos inveni exercitantes corpus, paucos ingenium. Hæc exercitatio est spiritus ad pietatem. Unde in Proverbiis dicitur: Per agrum hominis pigri transivi, & per vineam, & ecce totum repleverant urticæ, & spinæ. Hoc fit quando homo habet bonam dispositionem, & non exercet eam, sed crescunt tibi urticæ malignitatis, spinæ cupiditatis. Maceria lapidum virtutum destruitur propter dissipationem cogitationum. Et hinc dicitur in Proverbiis: Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum. Modus studendi debet habere quatuor conditiones, scilicet, ordinem, assiduitatem, complacentiam, commensurationem. Ordo diversimode traditur a diversis, sed oportet ordinate procedere, ne de primo faciant posterius, vel e converso. Sunt ergo quatuor genera scripturarum, circa quæ oportet ordinate procedere, & exerceri. Primi libri sunt sacræ scripturæ. In testamento veteri secundum Hieronymum viginti duo libri: in novo testamento octo sunt. Secundi libri sunt originalia sanctorum. Tertii, sententiæ magistrorum. Quarti, doctrinarum mundialium, sive Philosophorum. Qui ergo vult discere, quærat scientiam in fonte, quia apud Philosophos non est scientia ad dandam remissionem peccatorum, nec apud summas magistrorum, quia illi ab originalibus extraxerunt. Originalia autem a sacra scriptura. Unde dicit Augustinus, quod ipse decipi potest, & alii. Sed ibi est fides tanta, quod ibi non potest esse deceptio. Et hinc dicit Dionysius de divinis nominibus, quod nihil assumendum est, nisi quod ex eloquiis sacris, &c. Studere debet Christi discipulus in sacra scriptura, sicut pueri primo addiscunt, a b c d, &c. postea syllabicare, & postea legere, & postea quid significet pars. Similiter in sacra scriptura, sæpe primo quis debet studere in textu, & ipsum habere in promptu, & intelligere quod dicitur per nomen, non solum sicut Judæus, qui semper tendit ad litteralem sensum. Tota scriptura est quasi una cythara. Et sicuti chorda per se non facit harmoniam, sed cum aliis, similiter unus locus scripturæ dependet ab alio, imo unum locum respiciunt mille loca. Notandum, quod quando CHRISTUS fecit miraculum de conversione aquæ in vinum, non statim dixit, fiat vinum vel fecit de nihilo: sed voluit, ut ministri implerent hydrias aqua, ut dicit Gregorius ad litteram. Quare sic fecit, ratio non potest reddi. Sed secundum spiritualem intelligentiam reddi potest ratio, quia Spiritus sanctus non dat spiritualem intelligentiam, nisi homo impleat hydrias, secundum capacitatem suam, aqua, scilicet notitia litteralis sensus, & inde esse potest, quod Deus convertit aquam sensus litteralis in vinum spiritualis intelligentiæ. Propter hoc Paulus fuit altus, quia ipse didicerat legem ad pedes Gamalielis. Unde qui scripturam habet, potens est cum eloquiis, & etiam in venusto sermone: Unde beatus Bernardus parum sciebat, sed quia in scriptura multum studuit, ideo locutus est elegantissime. Primum igitur est, quod homo habeat scripturam non sicut Judæus, qui solum vult corticem. Unde quidam Judæus semel legit illud capitulum Isaiæ: Domine quis

Gen. 2 — *Prov. 24* — *Ibid.* — Modus studendi quatuor conditionis requirit. — *Hier. in Prol. lib. Regum c. 3 praef. 100* — *Dion. de div. nom. c. 1 in pr.* — Scriptura sicut cythara. — *Joan. 2* — *Greg. ho. 6 in Ezech.* — *Act. 22* — S. Bern. cur elegantissime sit locutus.

quis credidit auditui nostro, &c. & A legebat ad litteram, & non potuit habere concordantiam, ut sensum faceret, & ideo projecit librum ad terram, imprecans, ut Deus confunderet Isaiam, quia, ut sibi videbatur, non poterat stare quod dicebat. Ad hanc autem intelligentiam non potest homo pervenire per se, sed per alios, quibus Deus revelavit, scilicet per originalia Sanctorum, ut Augustini, Hieronymi, & aliorum. Oportet ergo currere ad originalia Sanctorum. Sed quia ista sunt difficillima, ideo necesse sunt summæ magistrorum, in quibus elucidantur difficultates. Sed cavendum est de multitudine scriptorum. Et B quia ista scripta adducunt Philosophorum verba, necesse est, quod homo sciat, vel supponat ipsa. Est ergo periculum descendere ad originalia, quia pulcher sermo est originalium. Sermo autem scripturæ non ponit sermonem ita pulchrum. Unde si dimittis scripturam, in libris Augustini studens, ipse non habet pro bono: sic nec Paulus nomen illorum, qui nomine Pauli baptizabantur. Sacra scriptura in magna cautela legenda est. Majus autem periculum est descendere ad summas magistrorum, quia aliquando magnus est in eis error, & credunt se habere, & intelligere originalia, & C non intelligunt, imo eis contradicunt. Unde sicut fatuus esset, qui vellet semper immorari circa tractatus, & numquam accedere ad textum, sic est de summis magistrorum: in his autem homo debet cavere, ut semper adhæreat vitæ magis communi. Descendere autem ad Philosophiam est maximum periculum. Unde in Isaia dicitur: Pro eo, quod abjecit populus ille aquas Siloe, quæ currunt cum silentio, & absumpsit magis Rasin, & Romeliæ, &c. Non amplius revertendum est in Ægyptum. Notandum de Hieronymo, qui post studium Ciceronis non habebat saporem, ideo flagellatus fuit ante tribunal, hoc autem propter nos factum est, ut magistri cavere debeant, ne nimis commendent, & apprecientur dicta Philosophorum: ne hac ratione populus revertatur in Ægyptum, & exemplo eorum dimittant aquas Siloe, in quibus est summa perfectio, & vadunt ad aquas Philosophorum, in quibus est periculosa deceptio. Signatum fuit hoc in Gedeone, ubi illi, qui probati fuerant ad aquas, qui scilicet lambuerunt sicut canes, pugnaverunt, & vicerunt: & illi, qui flexo poplite, & curvati biberunt, reversi sunt. Sed vincentibus datæ sunt tubæ & lagenæ, ac lucernæ. Cum clangore buccinæ, & complosione lagenarum vicerunt. Isti sunt prædicatores, qui clangunt in prædicatione buccina. Lagenæ sunt exempla, lampades sunt miracula. Qui enim pro veritate sunt mortui, miraculis coruscaverunt, & speraverunt hostes. Isti autem, qui bibunt lingua, & lambunt attrahendo, sicut canes, qui lingua aquam hauriunt, isti sunt, qui de Philosophia parum sumunt: sed isti sunt, qui flexo poplite bibunt, qui totaliter se ibi incurvant, & illi curvantur ad errores infinitos, & inde fovetur fomentum erroris. Unde in Osea dicitur: Quievit civitas, donec fermentaretur totum. Et fovet ova aspidum, & quod confotum fuerit, erumpat in regulum. Nota de beato Francisco, qui prædicabat Soldano. Cui dixit Soldanus quod disputaret cum Sacerdotibus suis. Et ille dixit, quod secundum rationem de fide disputari non poterat, quia supra rationem est; nec per scripturam, quia illam non reciperent illi: sed rogabat, ut fieret ignis, quem ipse cum Sacerdotibus intraret. Non enim tantum miscendum est de aqua Philosophiæ in vinum sacræ scripturæ, quod vinum fiat aqua, hoc enim pessimum miraculum esset. Et legimus, quod Christus de aqua fecit vinum, sed non e converso. In Ecclesia primitiva etiam libros Philosophiæ comburebant. Non enim panes in lapides commutari debent. Est ergo ordo, ut

1. Cor. 1

Sacra scriptura quomodo legenda.

Isa. 8

Hier. de Regn. Monac. cap. de contempl. orat. & lect. tom. 9

Jud. 7 & seq.

Osea 7

Isa. 59.

S. Francisci prædicatio apud Soldanum.

Joan. 2

ut prius studeat homo in scriptura sacra quantum ad litteralem sensum, post in originalibus, & ista subjiciat sacræ scripturæ: similiter in scriptis magistrorum, & in scripturis Philosophorum, sed transeundo, & furando, quasi ibi non permanendum. Quid lucrata fuit Rachel, quod furata fuit idola? tantum fuit lucrata, quod mentita fuit, & simulavit infirmitatem, & abscondit ea subter stramenta cameli, & sedit desuper: sic quando quaterni Philosophorum absconduntur. Aquæ enim nostræ non debent descendere ad mare mortuum, sed in suam primam originem. Secundo oportet habere assiduitatem. Impedimentum enim maximum, lectio vagabunda, quasi placens modo hoc, modo illud legere, modo aliud facere. Vagatio exterior signum est vagationis animæ, & ideo talis non potest proficere, quia non figitur in memoria, sicut ponit exemplum Gregorius. Quando homo vidit faciem hominis semel, non ita perfecte postea cognoscet. Sic de sacra scriptura, quia primo faciem obscuram habet, postea quando frequenter videtur, efficitur familiaris. Tertio oportet habere complacentiam: sicut enim Deus proportionavit gustum, & cibum, quia cibus dat saporem gustui, qui habet vim discretivam, & ex his duobus cibus incorporatur: sic primo oportet sumere scripturam, postea masticare, deinde incorporare. Ad quid homo bibet aquam turbidam? Quid tibi in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam? sed bibe aquam salutarem sapientiæ. Nota quod animal, quod non ruminat, immundum est. Ruminatio enim fit in eo, quod animal habet duos ventres, accipit cibum ad os, & totum ruminat, & protritum in alium ventrem ulteriorem projicit. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super meliori meo, dicebat Propheta. Non diligas meretricem, ne dimittas sponsam tuam. Unde in libro Sapientiæ dicitur: Hanc amavi, & exquisivi eam. Non accipias glandes, & siliquas porcorum, & suspendaris cum Absalon per capillos, scilicet affectus tuos. Doctrinæ sæculares sunt quercus altæ, proceres inflexibiles. Noli comedere pepones Ægypti, & porros, & allia, sed manna de cœlo. Sed non nauseas, super cibo isto, non sis carnalis sicut filii Israel, & hi non inveniebant nisi unum saporem, sed alii spirituales inveniebant omnem saporem suavitatis. Quartum est commensuratio, vel non plus sapere, quam oportet. Unde ait sapiens: Mel invenisti, comede quod tibi sufficit, ne forte satiatus, evomas illud. Ne plus te extendas, quam ingenium tuum potest ascendere, nec infra maneas. Videtur in designationibus hujus, ut dicit Dionysius, quod Seraphim mediis volabant alis; ut nec sistat homo infra quam potest, nec ascendat supra illud, quod potest. Sicut illi, qui cantant ultra vires, numquam bonam faciunt harmoniam: & ut dicit Augustinus: illi, qui non ordinant studium, sunt sicut pulli equorum, qui modo currunt huc, modo illuc: sed jumentum plano passu vadit. Tantum proficit unus durus, dummodo ordinet studium suum, sicut ingeniosus, & inordinate studens. Qui autem vult in hoc studio proficere, oportet quod habeat sanctitatem, ut possit studere ad habendam vitam timoratam, impollutam, religiosam, ædificatoriam. Primo hæc est vita Sanctorum timorata, ut in his, quæ agit, semper timeat, sive vadens ad missas, sive ad mensam, sive stans, sive sedens: quia in omnibus potest esse peccatum. Verebar omnia opera mea, sciens, quod non parceres delinquenti. Optimum signum est timor, & pessimum est audacia, quia talis numquam corrigitur. Secundo vita impolluta, quod totum faciat propter amorem Dei, non propter amorem alicujus rei: quia omnis amor suspectus est, nisi verbi Dei. Unde dicit Augustinus, & Bernardus, in quadam epistola ad quemdam monachum, quod dilectio Apostolorum

Margin notes: Libri philosophorum quomodo legendi. — Gen. 31 — Here. 2 — Lev. 11. — Ps. 118 — Sap. 8 — Reg. 15 — Num. 11 — Num. 21 — Sap. 16 — Rom. 12 — Isa. 6 — Dionys. de Eccles. hier. cap. 9 — Job 9

lorum in corpore Christi, impediebat adventum Spiritus sancti. [A] Quid vero de amore creaturarum? Ideo dicit Psalmus: [*Psal. 76*] Renuit consolari anima mea, &c. Custodi me Domine, ut pupillam oculi. Pupilla non bene custoditur munda, quando est vapor, vel pulvis, vel humor in ea. Tertio, quod sit vita religiosa clausa, sicut maceria vineæ: sic oportet, quod homo faciat sibi restrictivum linguæ, & sensuum ceterorum. Sane si quis putat se religiosum esse, non refrænans linguam suam, &c. [*Jacob 1. Eccl. 28*] Sepi aures tuas spinis. Vita nostra non debet esse data loquelis, sed lacrymis. Quarto, quod sit vita ædificatoria proximi, ut sit paratus, omnes ædificare, & doleat, si quis ex ipso scandalizatur: & debet cavere damna alterius, quia si ego solus bene comederem, & alii jejunarent, malefactum esset. Et iste est fructus aliorum. Item sequitur ex his scilicet ex scientia, & sanctitate, studium sapientiæ, quod consistit in quatuor, quæ sunt necessaria, [Sapientiæ studium quatuor requirit.] scilicet recognitio internorum, & externorum defectuum. Unde in fronte Apollinis scriptum erat: Recognosce teipsum, [Cognosce te ipsum. *Cic. 1 de leg. in fin.*] quia sine hoc impossibile est devenire ad sapientiam. Unde quanto sapiens plus proficit, tanto plus se despicit. Unde malus mercator est, qui se decipit: quod facit, qui se appretiatur plusquam valet: sed alios appretiari, & se despicere, hoc est principalissimum studium sapientiæ, [Passiones septem animæ moderandæ.] ut sibi persuadeat homo suos defectus, & fiat humilis in oculis suis. Secundum studium est castigatio passionum, quæ sunt septem affectiones animæ, quatuor principales, & tres annexæ, scilicet timor, dolor, spes, gaudium, desiderium, verecundia, odium. In omnibus his contigit excedere. Puer enim, quando nimis clamat, compescitur; sic homo censura quadam judiciali debet domare, & restringere hujusmodi passiones, ut quando venit dolor, dicatur sibi: Sta in pace, & sic de aliis, & præsertim debet deserere istas principales, & pueriles affectiones. Pueri enim insecutores sunt passionum. Maledictus enim puer centum annorum. [*Isa. 16*] Tertium studium est ordinatio cogitationum. Unde scriptum est, quod stultus per fenestram prospicit in domum proximi. [*Eccl. 21*] Et hæc est major difficultas ordinare phantasmata nostra, ut quando sumus in Ecclesia, nil cogitemus, nisi de officio nostro, & sic de aliis, & necessario oportet ordinare has cogitationes ad hoc, quod Spiritus sanctus intret per sapientiam: Quia Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, [*Sap. 1*] & aufert se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu. [B] Ideo oportet habere certas materias, circa quas nos exerceamus. [*Eccl. 2*] Quartum studium est desiderii sursum actio: [*Eccl. 10*] hoc facit alia studia valere, & posteriora oblivisci. Extendamus nos, &c. Sapientis oculi in capite ejus. Cor sapientis in dextera ejus. Hoc studium sapientis, ut non declinet studium nostrum, nisi ad DEUM, qui est totus desiderabilis. Hæc quatuor sunt difficillima, nisi habeantur prima studia, & cum his sunt facillima. Unde facile est tunc habere dominium supra passiones. Unde dicitur de quodam Philosopho, qui dixit servo suo. [*Cic. lib. 4 Tusc. non procul a fi. de Archita Tarent. & Val. Max. l. 4 c. 1 de Arch Tar. & ad simile refert de Platone*] Ego te affligerem, si non essem iratus. [C]

SERMO XX.

Quo exponitur quarta consideratio de contemplatione, quæ fit per modum diversum, quo Soli, & Lunæ, & Stellis comparatur: ac de visione intelligentiæ per contemplationem suspensæ.

Dixit quoque DEUS, fiant luminaria in firmamento cœli, & sint in signa, & tempora, & diei, & annos, & dividant diem, ac noctem. Et fecit Deus duo magna luminaria. Luminare majus, ut præesset diei, & luminare minus, ut præesset nocti, & stellas. Et posuit illas in firmamento, & vi- [*Gen. 1*]

& vidit Deus quod esset bonum, & factum est vespere, & mane dies quartus.] Dictum est supra, quod Deus dedit Danieli intelligentiam omnium visionum. Ex occasione hujus, distinctæ sex visiones correspondent operibus sex dierum. Nunc dicendum est de quarta, scilicet specie intelligentiæ, sive visione per contemplationem suspensæ. Sed intelligendum, quod hanc visionem nullus habet, nisi sit vir desideriorum, nec potest eam habere, nisi per magnum desiderium. Unde ait Propheta: Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus. Primo dicit gustate. Gustus enim suavis non est, nisi præcedat appetitus gustabilis ad gustabile suscipiendum. Hæc autem intelligentia suspensa debet intelligi per opus quartæ diei, in qua luminaria facta sunt. Anima autem illa sola per contemplationem suspensa est, quæ habet Solem, & Lunam, & Stellas in firmamento suo. Considera, si modo non esset Sol, & Luna, & Stellæ in firmamento, quid esset mundus? non esset nisi quædam massa tenebrosa, & horribilis: sic est de anima, quæ non habens gratiam contemplationis, est sicut firmamentum sine luminaribus; sed quæ habet, est firmamentum ornatum luminibus. Et sicut differt cœlum non habens luminaria, a cœlo habente, sic anima non habens, ab anima disposita ad hoc, unde differt sicut Angelus a bestia. Bestialis est homo carens his, & habens faciem ad terram sicut animal: sed plenus luminibus, est totus Angelicus. In quarto die fecit Deus Solem, & Lunam, & Stellas. Et hæc visio est principaliter circa tria: circa luculentam considerationem cœlestis monarchiæ: circa luculentam considerationem militantis Ecclesiæ: circa luculentam considerationem mentis humanæ hierarchizatæ. Nisi enim speculetur summam monarchiam, & contueatur descensum Ecclesiæ militantis ab ea, & suam ipsius hierarchiæ adornationem, numquam erit contemplativa. Et tunc habebit lucem solarem, lunarem, stellarem. Prima consideratio comparatur luci solari, secunda luci lunari, tertia stellari. Hæc anima est felix, quæ se contuetur ornatam, & conformem illi Hierusalem, & hierarchiam illustratam, scilicet Angelicam, & hierarchiam illustrantem, scilicet divinum principatum, personarum luculentam distinctionem. Ergo consideratio cœlestis monarchiæ assimilatur luci solari, propter triplicem rationem, propter fulgorem puritatis præcipuæ, propter fulgorem limpiditatis præclaræ, propter fulgorem inflammationis vivificæ. Hæc tria habet illa consideratio ratione primæ, & est summæ dignitatis, & excellentiæ, quæ habet puritatem, & elongatur ab omni fæce corruptionis. De illa puritate, scriptum est: Sicut Sol oriens in altissimis Dei, sic mulieris bonæ, species in ornamentum domus suæ. Hæc convenit æternæ sapientiæ, & menti æterna sapientia illustratæ. Est enim sicut Sol pura, quia Sol non est altior omnibus Planetis localiter, sed Sol dicitur altissimus ratione altissimæ puritatis, activitatis, & luminositatis. Unde est secundum Isidorum Sol quasi solus lucens. Hæc sapientia est æterna, quæ ubique attingit propter suam munditiam. Comparatur autem mulieri bonæ, non propter aliquod fœdum, sed ratione fœcunditatis ad concipiendum, producendum, pariendum, quidquid est de universitate legum, & exemplarium. Omnes enim rationes concipiuntur ab æterno in vulva æternæ sapientiæ, seu utero, & maxime prædestinationis. Unde, quia ab æterno rationes prædestinationis concepit, non potest nos non diligere: & sicut ab æterno concepit, sic in tempore produxit, sive peperit, & postea in carne patiendo parturivit. Et qui potest hoc intelligere, intelligit, & habet altissimam contemplationem. Est ergo hæc consideratio illius esse purissimi: purissimum autem

Margin notes: Dan. 1 Item ser. 3 pag. 23co. 2 — Psal. 33 — Anima per contemplationem suspensa. — Contemplatio precipue circa tria. — Eccl. 26

autem, quia simplicissimum: simplicissimum autem, quia summe unum. Ideo dicitur Israel, viro contemplativo: Audi Israel, Dominus Deus tuus unus est. *Deut. 6* Similiter anima contemplativa intelligitur per mulierem illam. Et dicuntur animæ contemplativæ filiæ Hierusalem, quia formosæ, fœcundæ. Et formositas est fœcunditas, quia quanto plus concipiunt lumina, tanto formosiores sunt. Unde: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. *Matth. 5* Unde per puritatem, non rationem oportet nos introire in contemplationem. Et ideo cum simplicibus sermocinatio ejus, qui habent mentes puras, non excæcatas propter malitiam supervenientem. Animæ ergo, quæ sunt formosæ, & fœcundæ, dicuntur filiæ Hierusalem, & intelliguntur per Solem ratione formositatis, per mulierem ratione fœcunditatis. Secundo, Soli comparatur, propter fulgorem limpiditatis præclaræ, ubi major fulgor, ibi major claritas, & limpiditas. *Eccl. 42* Unde in Ecclesiastico dicitur: Sol illuminans per omnia respexit, & gloria Domini plenum est opus ejus. *Greg. l. 4 Dial. c. 33* Unde Gregorius: Quid est, quod non videant, qui videntem omnia vident? Anima Beati Benedicti bene fuit contemplativa, qui totum mundum vidit in uno radio Solis. Non multum studuerat ipse, nec libros habebat, quia ipse decimotertio anno mundum dimiserat, & latitabat inter fruteta cum illis bestiis, sicut una fera. Unde etiam pastores crediderunt, eum feram. Et dicit Gregor. Mundus non fuit coangustatus in uno radio Solis, sed ejus animus dilatatus, quia vidit omnia in illo cujus magnitudine omnis creatura angusta est, & parva, & modica. Sic enim ait Sapientia: *Sap. 11* Momentum stateræ est ante te orbis, & sicut gutta roris antelucani, & alibi, de hac præclaritate dicitur: *Sap. 7* Est enim speciosior Sole, & super omnem dispositionem Stellarum, luci comparata invenitur purior. Considera, quod in anima contemplati-

A va describitur universus orbis, & quilibet spiritus cœlestis, qui in se habet descriptum totum orbem. Describitur etiam radius supersubstantialis, qui & universum orbem, & universum spiritum continet. Ergo in anima contemplativa mira sunt lumina, & mira pulchritudo. Sic ergo mundus pulcher est a summo ad imum, ab initio ad finem: descriptus in anima facit speculum, & quilibet spiritus est speculum, & sic in anima est mira numerositas, summus ordo, summa proportionalitas. Pulchra ergo est numerositas spirituum, quia quoties in anima sic relucet cognitio orbis terrarum, & spi- B rituum bonorum, & radii supersubstantiales: toties in ea est mira refulgentia: & ex hoc est speciosior Sole. Rursus radius, qui continet omnem dispositionem, & repræsentat, vel continet omnes theorias, est in anima, & in illo anima absorbetur per mentis transformationem in Deum. Et ideo est anima super omnem dispositionem Stellarum: Tertio hæc consideratio comparatur luci solari, propter fulgorem inflammationis vivificantem mirifice. Est enim radius Solis ad vivificandum, non ad consummandum, nisi per accidens ex quibusdam dispositionibus. De hoc calore inflammante scriptum est: C Sol in aspectu annuncians, in exitu vas admirabile opus excelsi. *Eccl. 43* In meridiano exurit terram, & in terram, & in conspectu ardoris ejus quis poterit sustinere? Tripliciter Sol exurens montes, radios igneos exsufflans, & refulgens, radiis suis excæcat oculos. Vult dicere, quod quando Sol aspicitur, quod ipse Sol sic annunciat, quæ sunt apud se, & in se, & oritur super hemisphærium mentis, quod in meridiano exurit, & in conspectu ardoris ejus non potest aliquis sustinere. Animæ enim non sublevatæ sunt quasi in hieme: Sed quæ sunt elevatæ ad mediocrem contemplationem, sunt quasi in vere. Sed quæ elevatæ sunt ad excessus, sunt sicut in æstate, & percipiunt fructus au-

tu-

tumnales, quia quiescunt. Tunc enim in autumno colligunt fructus, & faciunt, & celebrant solemnitates in autumno. Sed ubi exurit in meridie? quando in maxima virtute est, hoc est in cœlo. Ibi enim perfecta est contemplatio, & illos inflammantes ardores, quos emittit in animas illas, quæ habent excessus mentales, nullus potest explicare. Si enim secundum Apostolum, gemitus sunt inexplicabiles, quibus postulat pro nobis spiritus quot sunt excessus? quot ardores? Unde quis ex vobis poterit habitare cum ardoribus sempiternis? Et tamen Sol exurit tripliciter, quia Sol æternus terram illam hierarchicam, & istam humanam irradiat, & inflammat, triplici, & triformi amore, & sursum agit in Deum: utramque scilicet, illam per tentionem, visionem, & fruitionem: hanc per charitatem de corde puro, conscientiam bona, fide non ficta, hierarchiam dico cœlestem, secundum trinas hierarchias collocatam. Sed quid est, quod iste radius excæcat, cum potius deberet illuminare? Sed ista excæcatio est summa illuminatio, quia est in sublimitate mentis, ultra humani intellectus investigationem. Ibi intellectus caligat, quia ibi non potest investigare, quia transcendit omnem potentiam investigativam. Ergo est ibi caligo inaccessibilis, quæ tamen illuminat mentes, quæ perdiderunt investigationes curiosas. Et hoc est, quod dicitur Dominus inhabitare in nebula: Et posuit tenebras latibulum suum. Hæc est ergo consideratio luculenta cœlestis hierarchiæ. Propter hæc ergo tria dicitur Sol, & de hoc potest accipi, quod scribitur: Refulsit Sol in clypeos aureos, & resplenduerunt montes ab eis, sicut lampades ignis. Clypei sunt rationes æternæ prædestinationum æternarum, quæ habent rationem armaturæ, & rationem fulgoris incomparabilis. Sol æternus, scilicet sapientia æterna, refulget in clypeis, quando sublimat Deus mentem contemplativam, ad percipiendum fulgorem veritatis æternæ, & illarum rationum. Montes autem resplendent, quia Sol iste per istas rationes, quasi per clypeos aureos, illuminat mentes, hoc est spiritus in æternitate firmatos, & sublimatos, qui respiciunt primo, orientales radios primaria visione: meridionales, perfecta illustratione: occidentales, postrema tentione. Hi radii tripliciter oriuntur a Sole, & splendent sicut lampades ignis, quia est ibi inflammatio permaxima. Et hoc, est tota causa inflammationis contemplationis, quia numquam venit ad contemplationē radius splendoris, quin etiam inflammans. Et ideo in Canticis loquitur Salomon, per modum amoris, & per modum cantus, quia ad illos fulgores non potest perveniri nisi per amorem. Item contemplatio cónsistit in consideratione luculenta militantis Ecclesiæ. Hæc consideratio intelligitur, per lucem lunarem: qui non novit hanc, non potest quidquam comprehendere. Unde non est ornatum cœlum, nisi habeat luminare majus, & luminare minus. Unde Joannes dicit: Vidi civitatem Hierusalem non solum stantem, imò etiam descendentem, a Deo formatam, & ornatam. Sicut enim radius Solis per Lunam illuminat noctem, sic radius divinus per Ecclesiam, illuminat ipsam animam contemplativam. Radius enim divinus, in cœlesti hierarchia umbram non habet, sicut lux Solis non habet tenebrositatem in se, sive in suo fonte, sed in Luna, quæ habet obscuritatem, & non est simpliciter clara. Sic in Ecclesia militante: in qua est radius in figuris, & in ænigmatibus. Comparatur Ecclesia militans Lunæ, propter refulgentiam obscuram, sive symbolicam, propter refulgentiam excessivam, sive ecstaticam, & propter refulgentiam ordinatam. Prima ergo refulgentia in Ecclesia est obscura, & symbolica sacramentorum, & figurarum, per quæ decurrit Ecclesia, a principio usque ad finem. De hoc dicitur: Luna in omnibus in tempore suo, ostensio tem-

Marginalia: Rom. 8; 1 Tim. 1; 3 Reg. 8; Psal. 17; 1 Math. 6; Gen. 1; Apoc. 21; Ecclesia militans cur Lunæ comparetur.; Eccl. 43

temporis, & signum ævi. Duo dicit, quod Luna est manifestatio temporum, & per modum signationis, & hoc est in Ecclesia per symbola: quia aliter non est possibile, nobis lucere divinum radium, nisi anagogice circumveletur, secundum Dionysium. Unde Lunam videre possumus, non Solem, quia radius Solis contemperatur nobis per Lunam. Sic radius æternus non potest aspici in se, sed si nos aspiscimus illum radium, ut est in Ecclesia velatus per sacramenta & figuras, possumus quidem aspicere ipsum qui nobis ostendit, quæ sunt facta, & fienda, & quæ in æternitate. Quæ sunt facta per allegoriam; quæ sunt facienda per tropologiam: quæ in æternitate per anagogiam. Intelligimus enim quando modo figurarum doctrinam, quibus testamentum vetus, & novum plenum est, ut patet per Apostolum, quod passio Christi, & veritas fuit & figura: similiter resurrectio: & ideo figuræ nondum explanatæ sunt, sed quando Luna erit plena, tunc erit apertio scripturarum, & libri aperientur, & septem sigilla solventur, quæ adhuc non sunt aperta. Credite mihi, tunc videbimus, quasi per plenilunium, quando noster Rex Leo de Tribu Juda, surget, & aperiet librum quando consummabuntur passiones Christi, quas corpus Christi patietur. Oportet enim surgere Herodem, sub quo deludatur Christus, & Petrus incarceretur. Item secundo comparatur Lunæ propter refulgentiam excessivam, sive extaticam. Unde in Ecclesiastico dicitur: A Luna signum diei festi luminare, quod minuitur consummatione Mensis secundum nomen ejus est crescens mirabiliter in consummatione. Duo dicit de Luna, & quod mirabiliter crescit in consummatione, & mirabiliter diminuitur. Et hoc verum est, sive in consummatione in conjunctione ejus cum Sole, sive in oppositione. Quando enim est in plena oppositione ad Solem, tunc distat ab eo magis quam potest, & tunc minus illuminatur secundum veritatem, quam in alio tempore. Quod sic probatur: Regula est in perspectiva, quod quando corpus sphæricum, luminosum majus est, quam corpus opacum sphericum, quod illuminat: quanto magis appropinquat corpus ad corpus, tanto magis illuminatur corpus opacum, quia basis corporis luminosi est major, & angulus radiorum major: quando vero distat, angulus minor est, & basis minus de corpore opaci attingit. Sed quando est in plena oppositione, est ibi in maxima distantia. Ergo tunc minus illuminatur secundum veritatem, & plus secundum apparentiam, quia tunc vocatur Luna plena. Item apud conjunctionem est e converso, quia tunc illuminatur magis secundum veritatem, & minus secundum apparentiam nostram, quia tunc nihil videmus de Luna. Ergo sive consummatio intelligatur, vel quantum ad oppositionem, vel quantum ad conjunctionem, utrumque verum est, & quod mirabiliter crescit, & quod mirabiliter minuitur in consummatione. Luna, quæ crescit, & minuitur, signat hominem in vita activa, & contemplativa, sicut Stella matutina, quæ aliquando præcedit Solem, & tunc signat contemplativam, & aliquando sequitur, & tunc signat activam vitam. Hæc Luna est Ecclesia, vacans & contemplationi, & actioni. Quando vacat contemplationi, tunc summe illuminatur fulgoribus cœlestibus. Quando vero actioni vacat, tunc minus illuminatur. Et non vivit homo, qui non minuatur, quando dat se actioni, excepto CHRISTO, qui fuit perfectus, in actione & contemplatione. Unde nullus homo sapiens umquam descendit ad actionem, maxime præsidentium, nisi quadam necessitate: quia secundum Gregorium in pastoralibus; Pollens virtutibus intuitus accedit, carens virtutibus accedit non coactus, quia ex hoc minuitur lumen id, quod est maxime illuminationis, scilicet contemplationis. Sed e contra, sicut

Marginalia: *Dionys. de Cœlest. Hier. cap. 1* — *Apoc. 5* — *Luc. 23* — *Act. 12* — *Eccl. 43* — Regula perspectivæ. — *Greg. 1 Past. c. 9*

Ar. 1 phy. sic. tex. 81

cut sponsa desiderat sponsum, & materia formam, & turpe pulchrum: ita anima appetit uniri per excessum contemplationis: & tunc quando hemisphærium animæ totum luminibus plenum est, tunc homo exterius fit totus deformis, tunc homo fit sine loquela: Unde tunc habet veritatem illud in Canticis: Nolite me considerare, quod fusca sim, quia decoloravit me Sol, quia tunc maxime conjungitur luminibus interioribus. Unde dicitur: Ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris, & tardioris linguæ factus sum. Similiter Israel id est, vir fortis in vita, fortificatus fuit in lucta Angeli, emarcuit tamen nervus femoris ejus, & factus est claudus: Quia hæc contemplatio facit nigram animam apparere hominibus, quando summo Soli conjungitur. Hæc est sicut Esther, quæ non quærit mundum muliebrem, sed contenta est naturali pulchritudine, nec quærit istos ornatus meretricios. Nam dicebat beatus Franciscus, quia dico vobis, quod nunquam qui vult apparere, potest venire ad contemplationem. Tertio comparatur Lunæ, propter refulgentiam ordinatam. Unde dicitur: Vas castrorum in firmamento cœli resplendet, dicitur de Luna. Omnia enim, quæ sunt in Ecclesia, sunt secundum rationem ordinis ordinatione robusta, pulchra, jucunda. Propter primum dicitur: Vas castrorum: acies ordinata. Quid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum? quia iste ordo totus est ad pugnandum contra universitatem hostium. Item habet jucunditatem, ideo dicit: Resplendeat. Et hæc est gloria, quæ est formositas cum jucunditate. Unde & divites, ostendunt gloriam suam, incedendo in gloria vestium, & lætitiam sicut in nuptiis, & festis. Hæc est secunda pars contemplationis, considerare scilicet Ecclesiam, secundum quod est supervestita figuris & theoriis, & secundum quod illustrata a Sole, & secundum quod est ordinata ad pugnandum, & sic est Luna in firmamento animæ, ut consideratur per theoriam symbolicam, per theoriam proprie dictam. Tertia pars contemplationis, est in consideratione lucolentamentis humanæ hierarchizatæ: & hæc intelligitur, per stellas, sive per lucem stellarum, quæ quidem habet radiationem mansivam, decoram, & jucundam. Anima, quæ habet hæc tria, est hierarchizata. De radiatione mansiva, quæ est in anima hierarchizata, dicitur in libro Judicum: Stellæ manentes in ordine, & cursu suo, pugnaverunt contra Sisaram. Sicut enim stellæ sunt fixæ in cœlo, sic oportet, quod contemplativus sit fixus, & mansivus non vacillans, non habens oculos tremulos, sed aquilinos. Unde Dionysius; Habens oculos, scilicet investigationis rationis debet esse fixus fixione syderea manens. Non manet autem, nisi habet cursum, & ordinem, scilicet hierarchicorum graduum, & virtutum, & postmodum currat incessanter, per illos, de virtute in virtutem, & hoc est pugnare, contra Diabolum. Mens enim fixa in stabilitate graduum hierarchicorum, & virtutum hierarchicarum, non est tædiosa, sed dormit homo exterius, & vigilat interius, hoc autem est hominum vivacium, stabilitorum infatigabiliter. Hæ considerationes faciunt animas robustas. Item habet radiationem decoram. Unde Ecclesiasticus dicit: Species cœli gloria stellarum. Cœli sunt animæ cœlestes speciosæ, decoræ: sed in gloria stellarum, scilicet in gloriosa refulgentia, quæ consistit in consideratione decora. Unde debet esse manens in Deo, crescens de virtute in virtutem, ut attentissime attendat ad illos fulgores, ut non dormiat cor suum, sed vigilet perspicaciter. Multi enim sunt, qui amant pulchritudinem. Pulchritudo autem non est in exterioribus, sed effigies. Vera autem pulchritudo, est in illa pulchritudine sapientiæ. Tertio assimilatur luci stellarum, propter radia-

Cant. 1 — *Exod. 4* — *Gen. 32* — *Esth. 2* — *Francisci dictum.* — *Eccl. 43* — *Cant. 7* — *Jud. 5* — *Dion. de cœlest. hie. cap. 2* — *Psal. 83* — *Cant. 5* — *Eccl. 43* — *Pulchritudo vera in quo consistat.*

Baruch. 3 diationem jucunda. Baruch dicit: Stellæ dederunt lucem in custodiis suis, & lætatæ sunt, vocatæ sunt, & dixerunt: Adsumus, & luxerunt cum jucunditate ei, qui fecit illas. His anima comparatur, quando vocatur a Deo per inspirationem, & ipsa currit per desiderium, sicut habetur in
Psal. 121 Psalmo: Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi, in domum Domini
Luc. 10 ibimus. Et in Luca; Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Quia ex gaudiis in illis luminibus nascitur lumen indeficiens, ut in
Psal. 8 Psalmo: Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem. Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum; Lunam, & stellas, quæ tu fundasti. Quæ radiantur, radiatione mansiva, contemplativa, & hierarchica. Sed deberent esse, cum virtute, & decore, & jucunditate. Un-
Cant. 6 de in Cantico dicitur; Pulchra es amica mea, suavis, & decora: Quia jucunda, ideo suavis: quia decora, ideo pulchra: quia mansiva, ideo terribilis, ut castrorum acies ordinata. Fecit ergo Deus die quarta Solem, & Lunam & stellas, quia dedit Deus animæ, ut habeat considerationem suiipsius, & Ecclesiæ militantis, & cœlestis monarchiæ: Unde. Quæ est ista, quæ ascendit quasi
Ibid. aurora consurgens, pulchra, ut Luna: electa, ut Sol: terribilis, ut castrorum acies ordinata. Aurora est, quando consurgit in considerationem sui; Luna in considerationem Ecclesiæ militantis: Sol quando in Deum absorbetur, & ex his est terribilis, ut castrorum acies ordinata. De viro contemplativo dicitur in laudem Simonis Oniæ filii. Quasi stella matu-
Eccl. 50 tina, in medio nebulæ, & quasi luna plena, in diebus suis lucet, & quasi Sol refulgens, sic ille refulsit in templo Dei, quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ. Stella est in consideratione proprii adornatus, sed in medio nebulæ, propter humilitatem, quæ est necessaria viro contemplativo, non ut Lucifer, sed ut ma-
Psal. 17 gis dicat; Quoniam tu illuminas

A lucernam meam Domine: Deus meus illumina tenebras meas: quasi luna per considerationem Ecclesiæ militantis, considerando ejus principium, medium, & finem. Unde non habetur illuminatio, nisi quando Ecclesia consideratur secundum sua tempora: Rachel parturiet, & Beniamin Gen. 35
nascetur. Sicut sol refulsit, quando scilicet elevata est in contemplatione. Et tunc est luna plena, quando illos splendores pulcherrimos, & præclaros ab illa præclara luce suscipit, & tunc talis anima fit sicut arcus, quia conciliatrix Dei, & hominis, sicut lumina portabat Moyses a Deo ad populum. De quo Joannes dicit:
B Vidi signum magnum in cœlo. Mu- Apoc. 12
lier amicta Sole, & Luna sub pedibus ejus, & in ea est corona duodecim stellarum. Prima visio est de Apoc. 1 5 8 11 12
candelabris, & filio hominis, & septem stellis: secunda de septem sigillis: tertia de Angelis, tuba canentibus: quarta quando apertum est templum, & signum magnum apparuit de muliere amicta. In prima manifestatur fulgor ordinis præsidentium. In secunda pugnantium, ut Martyrum. In tertia fulgor docentium per clangorem turbæ. In quarta fulgor contemplantium, qui habent Solem, & Lunam, & stellas. Ex consideratione cœlestis monarchiæ est
C amicta sole, quia est consideratio secundum principale. Sed quando descendit anima, ad considerationem Ecclesiæ militantis, habet lunam sub pedibus non ad conculcandum, sed quia se fundat, & sustentat super Ecclesiam. Non enim est anima contemplativa, nisi per Ecclesiam sustentetur, quasi super basim. Post considerationem hierarchicarum illuminationum, est quasi habens stellas duodecim. Stellæ sunt duodecim mysteria reseranda, quæ per duodecim significationes in futuro signantur, quæ sunt significationes electorum. Nota, quod duodecim signifi- Apoc. 6
cationes sunt sub sexto sigillo, & sub sexto Angelo, & mensuratio civitatis, & ostensio civitatis, & aper-

Apoc. 10 & 22 tio libri: & sexto Angelo, scilicet Philadelphiæ, quæ interpretatur, conservans hæreditatem: dictum est de clave David, de quo dicitur: Qui Apoc. 3 vicerit, scribam super eum nomen meum: & nomen civitatis novæ Hierusalem, hoc est dabo notitiam scripturarum, isti sexto Angelo: sed a- Apoc. 10 maricabitur venter ejus, & in ore ejus erit dulce tamquam mel. Et iste ordo intelligitur per Joannem, Joan. 21 de quo dictum est: Sic eum volo manere donec veniam, & dicebat, quod malignitatibus intrantibus, necesse est impleri hoc sexto tempore, Gen. 1 in quo fecit Deus hominem, ad imaginem, & similitudinem suam, & 1. Cor. 1 addebat; Videte vocationem vestram, quia magna est, & dicebat, quod in Job 36 malignitatibus ipsorum, judicium Deus pauperibus tribuet, ut sint ju- Luca 22 dicantes duodecim tribus Israel, & in hac vita talibus debetur contemplatio. Contemplatio enim non po- S. Francisci dicta. test esse, nisi in summa simplicitate: & summa simplicitas, non potest esse nisi in maxima paupertate: & hoc est hujus ordinis, cujus intentio est habere summam paupertatem. Et dicebat, quoniam multum retrocessimus a statu nostro, & permittit nos Deus affligi, ut per hoc perducamur ad statum, qui debet habere terram promissionis. Magna promisit Deus Israeli, & magni ex illis electi sunt, ut Apostoli sui. Judæi fuerunt excæcati, isti illustrati. Sed illi dederunt se carni, qui volunt dare loculos Christo. Nota etiam, quod pauci intraverunt terram promissionis. Et illi, qui dissolverunt corpopuli, non intraverunt.

SERMO XXI.

De personarum Trinitate, & de essentiæ unitate, & appropriatis, & lege triplici, & de Hierarchiarum ordinatione.

Gen. 1 **F***Ecit Deus duo magna luminaria, &c.*] Dictum est quod cœlestis contemplatio, consistit in luculenta consideratione cœlestis monarchiæ: in luculenta consideratione, militantis Ecclesiæ; in consideratione luculenta mentis humanæ hierarchizatæ, sive hierarchiæ ordinatæ. Prima intelligitur per Solem: secunda per Lunam: tertia per stellas. Primo dicendum de Sole; Sol æternus, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Pater scilicet summe vigens: Filius summe fulgens: Spiritus sanctus, summe calens. Pater, lux ingentissima: Filius, splendor pulcherrimus, & fulgentissimus: Spiritus sanctus, amor ardentissimus. Sicut iste Sol cuncta vivificat, cuncta illustrat, cuncta calefacit; & sicut ista tria, vigor, splendor, calor, sunt unus Sol, & tamen habent distinctionem, nec sunt tres Soles, sic Pater, Filius, Spiritus sanctus, sunt unus Deus. Et sicut vigor est splendens, & calens, in isto Sole visibili, splendor est, vigens, & calens, calor urgens, & splendens: sic Pater est in seipso, & in Filio, & in Spiritu sancto. Et Filius est in Patre, & in se, & in Spiritu sancto. Et Spiritus sanctus, est in Patre, & in Filio, & in seipso secundum rationem circumincessionis, quæ notat identitatem, cum distinctione. In hac consideratione, est quædam ratio exemplaritatis divinæ, respectu omnium illuminationum. Sed quædam illuminatio respondet Patri, secundum quod est in seipso, & alia, ut est in Filio, & alia, ut est in Spiritu sancto. Et alia est Filii, ut est in seipso, alia, ut est in Patre, & alia, ut est in Spiritu sancto. Et alia est Spiritus sancti, ut est in se, & alia, ut est in Patre, & alia, ut est in Filio. Et secundum hunc numerum novenarium, habent illuminationes esse. Hæ illuminationes, habent esse dupliciter. Primo accipiendo absolute personas in seipsis, ut Pater in se, Filius in se, Spiritus sanctus in se: & sic sunt tres illuminationes. Secundo modo sunt sex, in comparatione personarum ad invicem propter quod sexies in Genesi dicitur: *Dixit*

S. Trinitas in sole adumbratur.

Deus fiat, & factum est, in operibus sex dierum. Intelligendum ergo, quod in Deo, trino, & uno, sunt appropriationes proprietatum essentialium secundum hunc numerum novenarium. Quædam respiciunt Trinitatem, ut originans principium: quædam ut gubernans medium: quædam ut finale complementum, ut beatificans omnia scilicet beatificalia. Unde Trinitas est Sol universorum, principium originativum, gubernativum, consummativum, vel beatificativum. Secundum quod est origo originans, sic sunt tria appropriata, scilicet potentia, sapientia, voluntas. Hæc tria sunt necessaria principio originanti. Sapientia enim, & bonitas fundantur in aliqua potentia. Si enim potentiam non haberet, nihil posset producere: si haberet potentiam, & sapientiam non haberet, non produceret sapienter: quia potentia sine sapientia, præceps est. Item si haberet potentiam, & sapientiam, & nollet, tunc aut nihil produceret, aut invidus esset, & sic esset miser. Et sic patet, quod voluntas reducit principium in actum. Et quia in his etiam est ratio principiationis æternæ, ideo appropriantur hæc tria ipsis, non solum ut principium originans aliorum, sed etiam respectu personarum. Secunda appropriatio est solis æterni, secundum quod est medium cuncta gubernans, & secundum hoc sunt tria appropriata, scilicet pietas, veritas, sanctitas. Quia omnis gubernatio, & omnis legislatio est pia, vera, sancta, dicente *Rom. 7* Apostolo: Itaque lex sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum. Ab his enim tribus manant tres leges, nec possunt esse plures, scilicet naturæ, scripturæ, & gratiæ. Lex naturæ, appropriatur Patri: lex scripta verbo: lex gratiæ, Spiritui sancto. Lex naturæ, est lex pietatis. Pietas videtur inesse omni creaturæ; naturæ, etiam insensibili. Radix enim totum quidquid recipit, mittit ad ramos. Fons quidquid haurit, mittit ad rivulos. Similiter in bestiis; pietas videtur esse patris ad prolem, & quidquid gustant, & sumunt præter necessarium, & etiam de necessario, in lac convertunt, & in nutrimentum prolis. Lex scripturæ est lex veritatis, quia est in quadam veræ promissionis pronunciatione. Lex sanctitatis, est gratiæ; Lex spiritus liberavit me. *Rom. 8* Per hæc tria Deus Trinitas, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, est pius, verus, sanctus. Dans legem piam naturæ: legem veram scripturæ: legem sanctam gratiæ. Per has tres gubernat mundum, & secundum hæc tria imprimit leges in mente rationali. Omnis enim moralis lex est secundum hæc tria, sive secundum has tres. Sed in lege naturæ, sunt minus distinctæ, & explicitæ. In lege scripta, magis explicitæ, & perfectæ, unde dicit Dominus: Non veni legem solvere, sed adimplere. *Matt. 5* Et secundum hæc tria, Deus est pius cultor sui, verus professor sui, sanctus amator sui: & quælibet persona habet se ad se, pie, vere, sancte, & ad alteram: ut Pater pie ad se, pie ad Filium, pie ad Spiritum sanctum. Similiter vere, & sancte, & sic de aliis. Et ex hoc, quod est sui pius cultor, sui verus professor, sui sanctus amator, descendit de cœlis radius in mentem, secundum tria mandata primæ tabulæ. *Creatura quomodo se debeat cum Deo habere.* Creatura debet se habere ad Deum, pie, vere, sancte. Pie Deum colere, & sic est primum præceptum: Non adorabis Deos alienos, sed unum solum. *Exod. 20* Vere Deum profiteri: Non assumes nomen Dei tui in vanum. *Ibid.* Sancte Deum amare: Memento, ut diem sabbathi sanctifices. Hæc tria imprimit Sol in supremam partem animæ. Et quia inferior formatur ex superiori, & datur sibi adjutorium: ideo necesse est, ut inferior habeat præcepta, per quæ conformetur superiori, ut pie, vere, sancte se habeat. Pie ad superiores, maxime ad parentes, & sic. Honora patrem tuum, & matrem. *Ibid.* Vere & juste ad pares, & sic non occides, ubi prohibetur omnis ini-

inimicitia. Sancte ad inferiores, & sic non adulterabis, ubi prohibetur omnis actus impudicitiæ. Hæc autem tria, non possumus habere ad alterum, nisi prius habeamus apud nos. Ideo sunt alia tria præcepta: unum, quod rectificat omnes actus: aliud, quod rectificat omnes sermones: aliud quod rectificat omnes affectiones. Quod rectificat actus, & sic: Non furtum facies. Ubi scilicet non solum prohibetur alienum, immo præcipitur, ut de suo det. [Eph. 4] Et sic accipitur, quod dicit Apostolus: Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret manibus suis, ut habeat, unde tribuat necessitaté patienti. Quod autem rectificat sermones sic: Non falsum testimonium dices. Ubi prohibetur omnis falsitas, sive in se, [Ibid.] sive in alio. Loquimini veritatem, unusquisque cum proximo suo. Quod rectificat omnes affectiones, est: Non concupisces uxorem, &c. Augustinus: Bona est lex, quæ dum concupiscentiam prohibet, omnia mala prohibet. Concupiscentia autem duplex est, carnalitatis, & cu- [1 Tim. 6] piditatis. Et hæc ultima est radix omnium malorum. Unde Legislator in hoc præcepto descendit ad particularia, ut, ad asinum, servum, ancillam. Et in hoc præcepto est consummatio præceptorum Dei, velit, nolit mundus: sic enim affirmabat (scilicet in abdicatione omnis cupiditatis.) Unde sicut novenarius completur, & perficitur, per additionem unitatis: sic novem præcepta per abdicationem cupiditatis, qui est amor privatus, repugnans bono communi. Et iterum, sicut charitas est finis, & perfectio præceptorum: sic abdicatio cupiditatis (quæ charitati opponitur) perfectio est præceptorum. Et illa tria ostendit Apostolus ad Titum: [Tit. 2] Sobrie, pie, & juste vivamus in hoc sæculo. Sobrie scilicet sancte, pie scilicet benigne, juste scilicet vere. Deus ergo dat leges non voluntate, sed maxima ratione. Tertia appropriatio convenit Deo, ut est in ratione beatificantis. Et secundum hæc, sunt tria, scilicet æternitas, formositas, jucunditas. Æternitas in Patre: formositas, in prole: jucunditas, nexus utrisque. Secundum appropriationem Hilarii: Æternitas in Patre, species in imagine, usus in munere. Anima igitur efficitur beata, dum fit particeps æternitatis, quando in memoria Deum habet per tentionem: formositatis, per visionem: jucunditatis per fruitionem. Hæc appropriata respiciunt Deum, non solum in se, sed ut est principium & origo originans, gubernans, beatificans. Ex primis luminibus, æternitatis secundum quod est in seipsa, & ad alias personas, accipiuntur novem considerationes, quæ sunt in primo Monarcha, & in nullo alio inveniuntur omnes. Iste ergo, qui est summe vigens, summe fulgens, summe calens, iste solus est Princeps æternitatis, qui est principium in producendo, medium in gubernando, finis in beatificando, in omnibus primatum tenens. Ad hoc autem, quod sit verus Monarcha, debet esse summa celsitudine pollens, summa fortitudine [Monarcha verus.] præsidens, summa dulcedine pascens. Primum patri, secundum filio, tertium Spiritui sancto. Summa enim celsitudine pollet Pater in se, summa celsitudine pollet in Filio, similiter in Spiritu sancto. Idem de fortitudine, & summa dulcedine. Habemus ergo Monarcham summe pollentem, sive præsidentem, & dulcissime pascentem. Ad hoc autem, quod sit summe pollens necesse est, ut sit summe sanctus, summe sapiens, & summe potens. Summe sanctus in diligendo bona; summe sapiens in discernendo vera: summe potens, seu stabilis, in exequendo justa. Summa stabilitas convenit Patri, secundum quod est summe in se: sapientia summa secundum quod est in filio: summa sanctitas, secundum quod est in Spiritu sancto. Ad hoc autem, quod sit summa fortitudine præsidens, necesse est, quod sit Monarcha, summe auctenticus in præcipiendo, prævalidus in prosequendo, invictus in triumphando. Auctenticus in instituendo

tuendo leges, prævalidus, vel virilis in ministrando vires, invictus in superando hostes. Nobilitatis est, quod Deus habeat hostes, ubi appareat victoriosus. Auctoritas convenit Filio, secundum quod est Filius in Patre; virilitas in seipso: triumphus, ut est in Spiritu sancto. Et in his consistit media Hierarchia Angelica, quæ appropriatur Filio, ut patebit. Tertio, quod sit summe potens, necesse est, ut sit summe strenuus, inducendo, vel præeundo, vel manuducendo: summe sagax in erudiendo, summe sedulus in custodiendo: ut sic strenue præcedat, sagaciter doceat, solicite custodiat: deducat per exempla, erudiat per documenta, custodiat per adjutorium. Et sic educit, secundum quod est in Patre: erudit, ut est in filio; custodit, ut est in seipso. Ad hunc solem aspiciunt omnes spiritus cœlestes, & subcœlestes. In his novem, creatura assimilatur, ut potest, creatori. Et has illuminationes, primo recipiunt mentes hierarchicæ, per gloriam, ut Angeli, & animæ beatæ; quia ille sol primo illuminat illos, & per illos nos: quia ordo est, ut illustratio fiat primo eorum, quæ sunt sibi similiora, & propinquiora: unde & locus supremus datus est eis. Illi autem, qui rebelles sunt, his luminibus corruunt. Et ex hoc, quod Angeli primo recipiunt configurationem deiformem, & hierarchicam, & sacrum obtinent principatum, per illos hierarchizatur Ecclesia. Est autem Hierarchia secundum Dionysium, Ordo divinus, scientia, & actio ad deiformem, quantum possibile est assimilata, & ad inditas ei illuminationes, proportionaliter in Dei similitudinem ascendens. Ordo respondet Patri, scientia sacra Filio, operatio Spiritui sancto. Unde hierarchia dicit potentiam, scientiam, actionem. Potentia enim sine scientia hebes est: scientia sine actione infructuosa est. Ex hoc enim, quod appropinquat soli æterno, oportet, quod sit sacra ordinatio, & per hoc sequitur, quod sit

Ordo illustrationis.

Dion. de cœlesti hie. c. 3 in pr.

Adeiformis, quia format eam in sui creaturam, partim per naturam: partim per gratiam: partim per gloriam: per imaginationem: per similitudinem: per deiformitatem: & ideo ascendit ad inditas illuminationes, ascendens per influentiam. Hæc autem influentia non est simpliciter quid increatum: nec ex hoc sequitur, quod influentiæ sit influentia, quia hæc influentia reducitur in Deum; dicit enim continuationem cum primo principio, & reductionem in ipsum, non sicut res distans. Unde vera est influentia, quæ egreditur, & regreditur, & filius exivit a Patre, & venit in mundum. Unde dicit, quod est assimilata in sacra ordinatione, scientia, & actione per hoc, quod est ad deiformem quantum possibile est, ascendens partim per naturam imaginis, partim per naturam similitudinis, scilicet gratiæ partim per naturam deiformitatis gloriæ. Et proportionaliter, quia secundum plus, & secundum minus, ut capax est, & est in similitudinem reducta, & ex hoc hierarchia disponitur per tres hierarchias, ut tripliciter illustrata. Et necesse est, quod quælibet habeat tres ordines. Et prima hierarchia appropriatur Patri: secunda, Filio: tertia, Spiritui sancto. Et quod prima hierarchia assimiletur Patri in tribus, & secunda in tribus Filio, & in tribus Spiritui sancto, sicut patebit. Sufficientia autem horum tripliciter accipitur. Prima ex ratione exemplaritatis æternæ: secunda ex integritate hierarchiæ; tertia secundum dispositionem cœlestis monarchiæ. Nota, quod sicut homini cœco serviunt stellæ omnes, sic homini serviunt Angeli, secundum quod mittunt mirabiles illustrationes. Unde peccator reprehendendus est, qui negligit ista, & adjutoria eorum. In prima hierarchia, sunt nomina ista: Throni, Cherubim, Seraphim. In secunda: Dominationes, Virtutes, Potestates. In tertia: Principatus, Archangeli, Angeli. Et distinguuntur secundum ex-

Joan. 16

Angeli quomodo hominibus servire dicantur.

Dion. ibid. cap. 6

B

C

Trinitatis æqualitas. emplar æternum, quod est vigens, fulgens, calens. Deus trinitas, Pater Filius, & Spiritus sanctus, & tota essentia Patris in ipso, tota in Filio, tota in Spiritu sancto. Et tota essentia Filii in ipso, tota in Patre, tota in Spiritu sancto. Et tota essentia Spiritus sancti in Patre, tota in Filio, tota in ipso. Si ergo hierarchia debet assimilari Trinitati, oportet, quod sit ordo, qui respondeat Patri secundum quod est in seipso, & secundum quod est in filio, & secundum quod est in Spiritu sancto. Similiter oportet, quod sit ordo, qui respondeat Filio, secundum quod est in Patre, & in seipso, & in Spiritu sancto. Et idem est de Spiritu sancto. Ille enim B sol sibi proximo, similitudine, & expressione, imprimit. Ordo Patri respondens secundum quod est in seipso, est ordo Thronorum. Ordo respondens Patri, secundum quod est in filio, est ordo Cherubim. Ordo respondens Patri, secundum quod est in Spiritu sancto, est ordo Seraphim. Ordo respondens Filio, secundum quod est in Patre, est ordo Dominationum, cujus est imperare. Ordo secundum quod Filius est in seipso, est ordo Virtutum. Ordo secundum quod est Filius in Spiritu sancto, est ordo Potestatum. Ordo Spiritus sancti secundum quod est in Patre, est ordo Principatuum, secundum quod est in Filio, est ordo Anchangelorum, quorum est secreta revelare: secundum quod est Spiritus sanctus in seipso, est ordo Angelorum. Item dicebat, quod semel conferebat cum uno, de quo ordine fuisset Gabriel. Et dicebat ille, quod sibi revelatum fuerat, quod erat de media hierarchia, & de medio ordine, sc. Virtutum. Et hoc videtur valde congruum, ut ille, qui erat nuntius conceptionis filii Dei, de illo ordine mitteretur, qui filio appropriatur. Item quia erat nuntius mediatoris, congruum fuit, ut de medio ordine mitteretur. Hoc dictum est secundum probabilitatem. Unde etiam Gabriel vocatus est fortitudo Dei, & venit ad confortandum Virginem. Item quia debebat mitti communis

Gabriel cujus Hierarchiæ sit.

A persona. Sic ergo patet, quod quælibet hierarchia respondet Patri, & Filio, & Spiritui sancto. Nota etiam, quod prima Hierarchia, non originatur, nec illuminatur, nisi a solo Deo. Media originatur, & illuminatur, a Deo, & a suprema: Infima autem originatur, & illuminatur a Deo, & a suprema, & a media: Ecclesiastica autem ab omnibus. Unde radius Solis æterni, primo illuminat hierarchiam sibi propinquam, & secundum similitudinem ad suam hierarchiam; deinde per illam venit in mediam, & per illam in infimam, & per omnes in Ecclesiasticam; Nec tamen intelligendum, quod Angelus creet Angelum. Secundum autem, quod primum principium, se habet in ratione originantis, gubernantis, beatificantis, sic est concordantia hierarchiarum. Nobilius enim est beatificare, quam creare, vel gubernare; & nobilius est creare, ubi datur esse, quam gubernare, ubi conservatur, quod datum est. Summo principio in ratione beatificantis, respondet suprema hierarchia: in ratione creantis, respondet media: in ratione gubernantis, respondet ultima. Suprema summe inflammat, media summe vigorat, infima summe reducit. In ratione beatificantis erant tria appropriata, scilicet æternitas, formositas, jucunditas, & secundum hos C correspondent ordines primæ hierarchiæ. Æternitas respondet Patri, cui respondent Throni, in quibus DEUS sedere dicitur, quia DEUM habent. Formositas filio, cui Cherubim. Jucunditas Spiritui sancto, cui Seraphim ardor. Item sunt alia tria appropriata sc. potentia, sapientia, voluntas, ut est in ratione principii. Potentia Patri, & respondent Dominationes, quarum est imperare. Sapientia filio, & respondent Virtutes. Voluntas Spiritui sancto, & respondent Potestates, in quibus destruuntur adversæ potestates. In ratione gubernantis, sunt tria appropriata, pietas, veritas, sanctitas. Pietas est in Angelis. Veritas in Archangelis. Sanctitas competit maxime Principatibus.

Hierarchiarum illuminatio.

Dion. ibid. cap. 10.

Hierarchiarum officia.

bus. Oportet ergo, quod hierarchia secundum quod est reducta in Deum, habeat expressam similitudinem ejus, quam unus non potuit explicare. Tertia consideratio est, secundum illud principium, quod tenet principium monarchiæ. Ille enim monarcha est summa celsitudine pollens, quia summe sapiens, in discernendo vera: summe sanctus in diligendo bona; summe stabilis, in exequendo justa. Seraphim respondent summæ sanctitati, in quibus est amor sanctus. Unde clamant; Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sapientiæ respondent Cherubim, in quibus est plenitudo scientiæ. Stabilitati respondent Throni, in quibus est sedes alta, patula ad suscipiendum. Secundo monarcha, ut est summa fortitudine præsidens, est auctenticus in statuendo leges, prævalidus in ministrando vires, invictus, in superando hostes. In statuendo leges, habet ordinem Dominationum, quarum est imperare, & formare imperium. In ministrando vires, sic est ordo Virtutum, quarum est miracula facere, & prosequi, quod imperatum est. In superando hostes, est ordo Potestatum, quarum est omne inordinatum repellere, & omne ordinatum promovere. Tertio, monarcha est summa dulcedine pascens, summe strenuus in manuducendo, summe sagax in erudiendo, summe sedulus in custodiendo. Primum est Principatuum, quorum est roborare; secundum Archangelorum, quorum est secreta revelare: tertium Angelorum, quibus congruit sedula custoditio. Istæ sunt tres hierarchiæ, quas illuminat iste Sol. Unde, tripliciter Sol exurens montes. Isti sunt montes Bethel: Similis est dilectus meus capreæ hinnuloque cervorum super montes Bethel. Super istos montes iste Sol immisit primas illuminationes. Alia est distinctio secundum integritatem hierarchicam, ad quam requiritur sacra potestas, vel sacra ordinatio, scientia sacra, vel operatio. Triplex enim est genus vitæ, in cœlo, & in terra, scilicet actuosa, & otiosa, & ex utraque permixta. Actuosa respondet operationi; otiosa scientiæ: permixta ordini. Ideo sunt activi, contemplativi, ex utroque permixti. Scientia respondet supremæ hierarchiæ; actio infimæ? ordo, sive potestas mediæ. Scientia autem sursum activa, reducens in originem. Speculativa, suscipiens lumina. Discretiva, sive servativa, decernens judicia. Prima est in Seraphim, secunda in Cherubim, tertia in Thronis. Et quia scientia, ut est speculativa, convenit medio ordini, ideo tenuit nomen scientiæ: alii duo addunt sursum actionem, & discretionem, vel decorationem: ideo denominantur a superadditis. Scientia enim habet rationem speculationis. Secundo de sacra potestate, est triplex potestas, sublimis, universalis, & triumphalis. Primæ potestati, respondet ordo Dominationum; Secundæ, ordo Virtutum: Tertiæ, ordo Potestatum. Et quia potestatis est proprie hostes superare, ideo ordo potestatum retinuit sibi nomen. Attenditur etiam distinctio secundum actionem, quæ est in infima, in qua sunt omnes spiritus, in ministerium missi, quia supremi ab infimis numquam recedunt. Unde de Seraphim misso ad Isaiam, movet quæstionem Dionysius, & non solvit eam; magis tamen videtur sentire, quod fuit Angelus alius, accipiens inflammationem ab Angelo istius ordinis, & sic denominatur ab illo. Hujus actionis triplex est actus, illuminare, perficere, purgare. Maior est perfectio, quam illuminatio, & hæc major, quam purgatio: Primum Archangelis, secundum Angelis, tertium Principatibus. Quarta distinctio est secundum aspectus supercœlestis Monarchiæ, vel Hierarchiæ. Et iste est aspectus ad supremam, ad infimam, ad seipsam: Sicut prælatus bene ordinatus, scilicet, qui est subjectus superiori, ordinatus respectus sui, & tunc bene præsidet inferioribus. Lucifer non servavit hunc ordinem, ideo

Margin notes: Isa. 6; Eccl. 42; Cant. 2; Vita triplex.; Potestas triplex.; Isa. 6 Dion. lib. de cap. 13; Hierarchiæ facti tres.

ideo de ordine est projectus. Primo voluit præesse, & tamen plus tenebatur Deo, quam sibi. Iste aspectus est secundum rationem susceptionis speculationis, unitionis. Memoria suscipit. Intelligentia speculatur. Voluntas unitur. Per has vires, & non per alias, est conversio ad Deum. Plus autem est uniri, quam suscipere, vel speculari: ideo unitioni respondet Seraphim: speculationi respondet Cherubim; Thronis respondet susceptio patula, & tranquilla. Secundum rationem ordinis, vel aspectus in seipso, non est nisi secundum potestatem ordinatam, quantum ad tria; aut imperat, quod est faciendum; aut prosequitur imperatum: aut defendit quod factum est, & in hoc assistunt sibi spiritus, quia unus imperat, alius prosequitur, alius defendit, sicut in collegiis. Nisi sit ordinata susceptio, virtutum communicatio, communicantis defensio, non est ordo. *Dion. ibid.* Primus est dominationum, secundus virtutum, tertius potestatum. Et dicit, quod non bene posuerat in alio loco potestates, aut virtutes, nec bene tunc viderat. In aspectu autem ad nos, sic tria ab eis recipimus beneficia, quid agere, quid præeligere, quid prosequi. Quid agere, docent Angeli; Quid præeligere, Archangeli; Quid prosequi, Principatus. *Dion. de Angelica hier. c. 7* Ex verbis Dionysii de Angelica Hierarchia extrahitur, quod amor Seraphim est continuus, summe intensus, summe penetrativus usque ad cor, usque ad intima, ex intimis autem procedens, & ponit proprietates ignis semper mobilis. Et loquitur isto modo de igne large, ut extendatur ad quamlibet essentiam. Et in hoc ordinatur amor continuus, superfervidus, scilicet intensus; superacutus, scilicet penetrativus. De Cherubim dicit, quod suscipit copiose, speculatur præclare, perfruitur jucunde illo lumine. De Thronis, quod sedes est electa, quod est firma, stabilis, præclara, patula ad suscipiendum lumen. Throni dicuntur a judicando, quod in illis sedet Deus, quia divinissimi sunt, & rationabiliter manifestans consilium suum per judicium. Consilium enim occultum est, sed manifestatur per judicium; illis autem manifestat consilium suum. De Dominationibus signat quamdam excellentiam in quadam libertate, & cum his signat quamdam præsidentiam, respectu animarum, & non appetitum habent inordinati dominii: De virtutibus enim virtus est ultimum de potentia, *Virtus quid.* unde non dicitur quæcumque potentia virtus, sed quæ est ultimata: nec quæcumque res dicitur virtuosa, sed quæ habet stabilitatem in durando, fortitudinem in resistendo. Item quod sit fortis, numquam subiicibiliter infirmetur, quamdiu DEUS vult influere in eam, & in maxima ejectione, recipere illuminationes. Item; quod habeat sublimitatem; quod semper ad divina feratur. De Potestatibus, ut Dominationum, imperare: Virtutum, prosequi: Potestatum, ordinare: ut nihil sit contrarium, unde dicit vim repulsivam; Item Principatuum, deducere: Archangelorum, revelare: Annunciare, Angelorum.

SERMO XXII.

De statu Ecclesiæ militantis, qualiter in suis ordinibus est disposita. & supernæ Hierusalem comparatur.

SIgnum magnum apparuit in cælo, mulier amicta Sole, &c.] *Apoc. 12* Dictum est de consideratione cælestis monarchiæ, quæ intelligitur per lucem solarem, ut est Sol vigens, fulgens, calens, secundum quod consurgunt in anima novem lumina secundum considerationes divinæ excellentiæ, divinæ influentiæ, divinæ præsidentiæ, & quomodo cælestis hierarchia, ab illo Sole hierarchizatur propter conformitatem ad Solem, propter dispositionem integritatis hierarchiæ, & propter

pter multiformitatem aspectuum. Restat ergo de Luna: sicut enim anima contemplativa est mulier bona amicta Sole, ita Luna est sub pedibus ejus non ad conculcandum, sed ad stabiliendum, scilicet militans Ecclesia. Philosophi multa consideraverunt de Sole æterno, sed nihil eis valuit, quia non fuit Luna sub pedibus. Unde sicut Luna est filia Solis, & recipit lumen ab eo, similiter, militans Ecclesia a superna Hierusalem. Unde dicit eam Apostolus matrem nostram, quia est mater influentiarum, quibus efficimur filii Dei. Cœlestis hierarchia est illustrativa militantis Ecclesiæ. Oportet ergo, quod Ecclesia militans, habeat ordines correspondentes, hierarchiæ illustranti. Distinguuntur autem tripliciter. Uno modo, secundum rationem processuum. Alio modo, secundum rationem ascensuum. Tertio modo, secundum rationem exercitiorum. Primo ergo secundum rationem processuum, quia in tempore nascitur & procedit, non sicut Angeli, qui subito creati sunt, & simul firmati. Sicut enim Luna plus & plus recipit lumen a Sole, quousque veniat ad complementum, sic Ecclesia. Habet ergo tres ordines, scilicet fundamentales, qui respondent supremæ hierarchiæ promoventes, qui respondent mediæ: consummantes, qui respondent infimæ. Fundamentales ergo, respondent supremæ, quia in spiritualibus, fundamenta sunt altissima. In corporalibus vero, quia res descendunt ad infimum, ideo fundamentum est infimum. Sed in spiritualibus fundamentum est supremum, unde & homo habet caput erectum ad cœlum, quod est sicut radix. Unde sicut arboribus, per radicem est derivatio, & attractio ad ramos, sic in homine quidquid est in homine, derivatur a capite, licet aliud membrum sit principalius, ut cor secundum Philosophum. Christus autem qui est caput, habet locum supremum in hierarchia. Sunt ergo tres ordines, fundamentales, respondentes patri: promoventes, filio: consummantes, Spiritui sancto. Sunt ergo in Ecclesia tres ordines fundamentales, scilicet ordo Prophetalis, Patriarchalis, Apostolicus. Et ait: Jam non estis hospites, & advenæ. *Sequitur:* Superædificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum. Patriarchæ fuerunt patres Apostolorum, secundum carnem, & secundum promissionem. Iste ordo respondet Patri, ut est in seipso: Prophetalis respondet Patri, ut est in Verbo: Apostolicus respondet Patri, ut est in Spiritu sancto. Isti Apostoli sunt filii excussorum: Sicut sagittæ, *inquit*, in manu potentis, ita filii excussorum. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii. Ordo Patriarchalis respondet Thronis: ordo Prophetalis respondet Cherubim: ordo Apostolicus Seraphim. In Patriarchis fuit stabilitas fidei: in Prophetis, limpiditas cognitionis: in Apostolis, fervor charitatis. Si ergo genitura novi testamenti fuit a nobilissimo principio, debuit esse a nobilissimis principiantibus. Et ideo Apostoli respondent Seraphim, quia Apostoli fuerunt conformes Christo, & ante illum ordo stabilis, scilicet Patriarchalis. Sunt autem tres ordines promotivi, per quos Ecclesia stabilitur, in ordinibus Martyrum, Virginum & Confessorum. Ordo Martyrum respondet filio, ut est in Patre, quia in Martyribus fuit maxima potentia. Ordo Confessorum respondet filio, ut est in semetipso, scilicet ratione doctrinæ. Ordo virginum respondet filio, ut est in Spiritu sancto. Per viros istos dilatata est Ecclesia, in qua sunt exempla virtutis. In ordine Martyr. documenta veritatis. In ordine Confessorum, privilegia sanctitatis fulgent. In ordine Virginum, privilegia castitatis. Per Virgines intelliguntur, non solum puellæ passæ pro Christo, sed omnes qui zelo castitatis sequestraverunt se a mundo, ut Hilarion, Paulus primus Eremita. Martyres respondent Dominationibus Confessores Virtutibus Virgines Potestatibus, ubi removetur

Marginalia: Ecclesia militans filia triumphantis. — Gal. 4 — Arist. de somno & vigil. cap. 3 — Ephes. 2 — Psal. 126 — Psal. 44

tur omnis deordinatio. In martyribus Ecclesia aliquando fuit obscurata, quia Luna apparuit sicut sanguis, sed reparata est, & rediit ad majorem dilatationem. Unde per sanguinem Martyrum dilatata est Ecclesia. Sub tempore confessorum per haereticos impugnata est: sed post, haeresis destructa est in Conciliis, & magis est Ecclesiae fides explicata. Sub tempore virginum, quando homines ad Christum convertebantur, magis est illuminata. Excitavit enim Spiritus sanctus mentes quorumdam, ut castitatem amarent, & servarent. Tertio est ordo consummantium, & sunt tres, scilicet praesidentium, magistratuum, regulantium. Ordo praesidentium respondet Spiritui sancto, ut est in Patre. Ordo magistratuum respondet eidem, ut est in filio. Ordo regulantium, respondet eidem, ut est in seipso. Primo Ecclesia fuit fundata in primis tribus: Secundo, in tribus mediis crevit: Tertio oportet, quod sit ordinata in tota sua universitate, & compleatur per Spiritum sanctum. Sunt ergo in Ecclesia praesidentes, & subditi: docentes, & disciplinati: regulantes, & regulati. Et intelligo per magistros, docentes, vel Philosophiam, vel Jus, vel Theologiam, vel artem quamcumque bonam, per quam promoveatur Ecclesia. Per ordinem, praesidentium, intelliguntur Praelati, cujuscumque auctoritatis. Per ordinem regulantium, & regulatorum, comprehenditur vita monastica, & isti sunt ultimi: quia oportet mundum consummari in castitate, quia ultimi non generabunt. Consistit ergo in hoc consummatio Ecclesiae, ut regatur secundum rationem praelationis, secundum rationem illustrationis, secundum rationem a carne abstractionis. Ordo praesidentium respondet Principatibus. Ordo magistratuum respondet Archangelis. Ordo regulantium Angelis, qui habent officium humilitatis. Debent enim plus esse subjecti regulares suo superiori, quam discipuli magi-

Apoc. 6

Ecclesiae consummatio, in quo consistat.

A stro, quam subjecti praesidenti: quia sic decet nos implere omnem justitiam. Unde ille, qui magis est humilis, major est apud Deum. Alia est distinctio secundum rationem ascensuum, & graduum Ecclesiae. Oportet autem eam ordinari tribus ordinibus lapidum. Sunt autem gradus purgativi, illuminativi, perfectivi. Purgatio autem triplex est. Purgatur homo consortio foedorum, a nubilo ignorantiarum, ab infestatione daemonum. His respondet ordo ostiariorum, lector, exorcistar. Ordo ostiariorum, ut excludantur immundi, excommunicati energumeni, cathecumeni, & non fundati in fide. Et ista fiebant in Ecclesia

B primitiva quando Ecclesia optime erat disposita, sed modo porcus, & canis intrat. Ordo lectorum est, ut purgetur a nubilo ignorantiarum per auditum lectionis, ut homo sciat historiam eorum, quae leguntur, & sic informetur. Unde etiam in primitiva Ecclesia, quia tunc quasi omnes erant litterati, legebatur eis lectio. Tertia purgatio, ab infestationibus daemonum, per ordinem exorcistarum. Ordo primus respondet Angelis, secundus Archangelis, tertius Principatibus. Item est ordo graduum, ad illuminandum, per ordinem acolytorum, subdiaconorum, levitarum. Acolytorum est ferre lumina, subdia-

C conorum legere Epistolam, diaconorum legere Evangelium. Omnes enim ministrant vasa, sed diversimode, quia acolytus ampullam; subdiaconus parat calicem, diaconus offert. Unde etiam aliquando ministravit sanguinem, quando ministrabatur sanguis aliis. Sunt ergo isti ordines illuminativi. Illustratio autem quaedam est per exempla exteriora, quaedam per documenta mediocria, quaedam per documenta suprema. Primi portant cereos, ut acolyti, quibus dicitur: Sint lumbi vestri praecincti, & lucernae ardentes. Lucernae enim sunt opera lucida, secundum Gregor. Secundi illuminant verbo, & exemplo: ut sitis simplices, inter quos luceatis, sicut lumina-ria

In Ecclesia tres gradus. Ordinum gradus, & officia.

Diaconus quando sanguinem ministraverit.

Luc. 12.

Greg. ho. 13 in Evang.

Phil. 2

ria in mundo, verba vitæ continentes, ut subdiaconi, qui continent verbum epistolarum. Tertii per documenta altissima, sententiæ Evangeliorum, & sic diaconi. Unde etiam solebant prædicare, ut Stephanus, Laurentius, Vincentius. Unde Angelus ad pastores ait: Annuncio vobis gaudium magnum, &c. Ille Angelus est diaconus. Ordo acolytorum, respondet Potestatibus: ordo subdiaconorum, Virtutibus: ordo diaconorum, Dominationibus. Est autem ordo perfectivus, & ille est triplex, Sacerdotalis, episcopalis, & Patriarchalis. Consummatio enim est secundum triplicem modum. Una est in administratione communi sacramentorum, sine quibus non est salus, ut baptismo, pœnitentia, Eucharistia, unctione etrema. Primum est via, per quam introducitur homo in Ecclesiam. Secundum, per quod homo reducitur in gradum pristinum. Tertium, per quod homo introducitur in cœlum. Primum est ad deletionem originalis: secundum ad deletionem mortalis: tertium ad deletionem omnis venialis: & quia in his non est perfectio, nisi in Christo, ideo sacramentum eucharistiæ committitur sacerdoti specialiter. Secunda est in administratione ordinum privilegiatorum, ut sacri ordinis, & confirmationis. Hæc est non aliorum, sed episcoporum, qui sunt sacerdotibus perfectiores: ideo in ipsis debet esse altior perfectio ad dandum Spiritum Sanctum, qui non nisi per apostolos dabatur: ideo etiam locum tenent Apostolorum: super Apostolos autem est Christus, & post Petrus. Oportet ergo esse patrem patrum, que nos Papam vocamus, qui tamen propter humilitatem quatuor habet Patriarchas, Constantinopolitanum, Alexandrinum, Hierosolymitanum, Antiochenum. Et de his loquitur Isaias: Erunt quinque civitates loquentes lingua Chanaam: Roma autem universalis est. Ideo civitas Solis vocabitur una. Quia & si aliæ quatuor sedes, plenam auctoritatem habent super Ecclesiis partialibus, sola tamen Roma universaliter, sicut Sol super Planetas, habet plenitudinem potestatis super omnes. Et secundum hoc sunt tres ordines, non quidem propter novi characteris impressionem, quia ultra sacerdotium non est gradus, sed propter eminentiam, & potestatem. Primus respondet thronis, secundus Cherubim; tertius Seraphim. Quia oportet Episcopum esse amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem. Papa autem debet esse perfectissimus inter omnes. Si autem sic esset ordinatio interius, sicut exterius, tunc optime esset. Tertia ordinatio est secundum rationem exercitiorum, quæ sunt tria, scilicet actuosum, otiosum, & ex utroque permixtum, vita activa, vita contemplativa, & ex utroque permixta. Et licet ordo Prælatorum secundum ordinem ascensuum ponatur in summo, tamen secundum istum processum ponitur in medio, ex quo permixtus. Est ergo ordo activorum, in infimo, ordo prælatorum, in medio: ordo contemplativorum, in summo. Ordo activorum respondet patri, cui competit productio: ordo prælatorum filio: ordo contemplativorum Spiritui sancto. Quia in Ecclesia sunt tres ordines, scilicet Monasticus, qui est productus tantum. Laicus, qui est producens tantum. Clericalis, qui est productus, & producens: Nam ex laico fit clericus, & non e converso, si jam habet ordinem sacrum, nec aliquo modo fieri debet. Ex clerico fit religiosus, & non e converso. In ordine laicorum est triplex ordo, scilicet sacrarum plebium, sacrorum consulum, sacrorum principum. Restituam, *inquit*, judices tuos sicut a principio. Boni enim principes habent bonos consiliarios: Et boni consules habent bonas plebes, quia erudiunt illas. E contra, mali principes habent malos consiliarios, & per consequens male instruunt plebes. Malæ plebes eligunt

Luc. 2

Summus Pontifex pater patrum. *Conc. Nic. 1 cap. 6*

Isa. 19

Ibid.

Tit. 1

Papa debet esse perfectissimus inter omnes.

Isa. 1

malos principes. Primus ordo, scilicet plebium respondet Angelis: Ordo consulum, Archangelis: ordo principum, Principatibus. Modo autem non est ita, sicut quando Valentinianus regnabat, cujus consiliarius fuit Ambros. qui adhuc Saracenus, scilicet cathecumenus, virgo fuit. Sed modo principes sunt socii furum, & consiliarii in munere consulunt. *Ibidem.* Secundus ordo clericalis activus, & contemplativus, qui populum pascere debet, & contemplari, ut sit medium inter Deum & plebem. *Heb. 5* Omnis enim Pontifex ex hominibus assumptus, &c. Et hi sunt tres ordines, ministerialis scilicet, Sacerdotalis, Pontificalis. Ad hos reducuntur omnes, quia omnes aut sunt ministrantes, & sunt primi sex: aut sunt sanctificantes per verba: aut sunt regentes per eminentiam. Primus ordo, scilicet ministerialis respondet Potestatibus: ordo Sacerdotalis respondet Virtutubus; ordo Pontificalis respondet Dominationibus. Ille enim ordo habet jubere, in quo est efficacia & virtus. In ordine contemplativorum, sunt tres ordines respondentes supremæ hierarchiæ, quorum est divinis vacare tripliciter: quidam per modum supplicatorium, quidam per modum speculativum, quidam per modum sursum activum. Primo modo sunt illi, qui se totos dedicant orationi, & devotioni, & divinæ laudi, nisi aliquando, quando intendunt operi manuali, seu labori ad sustentationem suam & aliorum: ut sunt ordo monasticus, sive albus, sive niger, ut Cisterciensis, Præmonstratensis, Carthusiensis, Grandimonturiensis, Canonici regulares. Omnibus istis datæ sunt possessiones, ut orent pro illis, qui dederunt. Huic respondent Throni. Secundi sunt illi, qui intendunt per modum speculatorium, ut illi, qui vacant speculationi scripturæ, quæ non intelligitur, nisi ab animis mundis. Non enim potes nosse verba Pauli, nisi habeas spiritum Pauli. *Exod. 19 & Deut. 23* Ideo necesse est, ut sis sequestratus in deserto cum Moyse, & ascendas in montem. Huic respondent Cherubim. Hi sunt Prædicatores, & Minores. Alii principaliter intendunt speculationi, a qua etiam nomen acceperunt, & postea unctioni. Alii principaliter unctioni, & postea speculationi, & utinam amor, vel unctio non recedat a Cherubim. Et addebat, quod beatus Franciscus dixerat, quod volebat, quod fratres sui studerent, dummodo facerent prius quam docerent: Multa enim scire, & non gustare quid valet? *S. Franc. quomodo vellet fratres suos studere.* Tertius ordo est vacantium Deo, per modum sursum activum, scilicet excedentium. Et dicebat: Quis enim iste est? Iste est ordo seraphicus. De isto videtur fuisse Franciscus, & dicebat, quod antequam haberet habitum, raptus fuit, & inventus est juxta quamdam sepem: *Ejusdem ordo & raptus.* Hic enim est maxima difficultas, scilicet in sursum actione, quia totum corpus enervatur, & nisi esset aliqua consolatio spiritus, non sustineret. Et in his consummabitur Ecclesia. Quis autem iste ordo sit futurus, vel jam sit, non est facile scire. Primus ordo respondet Thronis, Secundus, Cherubim, Tertius, Seraphim. Et isti sunt propinqui Hierusalem, & non habent nisi evolare. Iste ordo non florebit, nisi Christus appareat, & patiatur in corpore suo mystico. Et dicebat, quod illa apparitio Seraphim beato Francisco, quæ fuit expressa, & impressa, ostendebat, quod iste ordo illi respondere debebat, sed tamen hoc venire per tribulationes. Et in illa apparitione magna mysteria erunt. Sic ergo distinguuntur illi ordines, secundum majorem, & minorem perfectionem, comparati secundum status, non secundum personas: quia una persona laica aliquando perfectior est, quam religiosa. Sequitur de luce stellari, per quam anima hierarchizata intelligitur. Necesse est enim, ut anima, quæ est hierarchizata, habeat tres correspondentes supernæ Hierarchiæ. Grandis res est anima, quia in ea potest describi totus orbis. Pulchra

Cant. 6 chra dicitur, sicut Hierusalem, quia assimilavit Hierusalem, per dispositionem graduum Hierarchicorum.

Gradus in anima tripliciter dispositi. Disponuntur autem in anima gradus tripliciter, secundum ascensum, secundum descensum, & secundum regressum in Deum, ut lex divina, & *Gen. 28* tunc anima videt Angelos Dei ascendentes, & descendentes per scalam, ut vidit Jacob in vita sua.

Gradus industriæ tres. Abbas Vercellensis assignavit tres gradus, scil. naturæ, industriæ, & gratiæ. Sed non videtur, quod aliquo modo per naturam anima possit hierarchizari. Ideo nos debemus attribuere industriæ cum natura, industriæ cum gratia, & gratiæ super naturam, & industriam. Tres autem sunt gradus industriæ cum natura, sive actus, scilicet nuntiatio, dictatio, ductio. Nuntiatio respondet Angelis. Dictatio Archangelis. Ductio Principatibus. Industria enim primo percipit, quod quilibet sensus nuntiat. Visus, & auditus multa nuntiaverunt, sed auditus plura, ut illa, quæ Romæ fiunt: gustus, odoratus, & tactus non vadunt longe, & ideo tardi sunt. Cavere autem debet industria ut non permittat omnem nuntium intrare, ut mulieres videre. Industria enim debet discernere inter nuntiata, utrum sint respuenda, vel eligenda. Deinde necesse est deliberatio, quæ est dictatio, utrum liceat: & si liceat, utrum deceat: & si deceat, utrum expediat. Nil enim expedit, nisi liceat, & deceat. Deinde necessaria est ductio, ut prosequatur. Prosequi autem est assumere in facultatem voluntatis, & est Principatuum. Multi enim sunt Angeli, & Archangeli, scilicet perspicientes, & deliberantes, quid expedit, sed non sunt prosequentes, ut Principatus. Secundus est gradus industriæ cum gratia. Et sunt tres actus. Primus, ut propter Deum fiat quod deliberatum est. Unde prima ordinatio est in Deum; quæ est Potestatum, scilicet in finem ordinare, & quidquid deordinatum est removere; sed quia hoc est difficile, ideo A necessaria est roboratio, quæ est Virtutum; & quia in finem ordinare est difficile, & roborare, ideo sequitur imperatio, quæ est Dominationum. Tertia hierarchizatio est gratiæ super naturam, & industriam, quando scilicet super se anima elevata est, & deserta, & suscipit divinas illuminationes, & supra se speculatur, quod sibi datum est, & ex hoc surgit in divina, sive sursum agitur. Ista tria sunt, susceptio, revelatio, unio, ultra quam non procedit mens. Et in istis consistit Canticum Canticorum totum, scilicet castis susceptionibus, castioribus speculationibus, castissimis unitionibus, & tunc B poterit dicere illud Cantici: Osculetur me osculo oris sui. *Cant. 1* Susceptio respondet Thronis; revelatio Cherubin; unio Seraphim. Et hæc Hierarchia est secundum ascensum. Item est Hierarchia animæ, secundum modum descendendi. Oportet enim, ut *Psal. 132* unguentum capitis Hierarchiæ supernæ cadat in barbam, in mediam Hierarchiam, & in vestimenta, id est, in infimam. Hæc autem secundum virtutes animæ, quæ sunt tres secundum Dionysium, scilicet susceptivæ, custoditivæ, distributivæ: ut copiose suscipiat, studiose custodiat, liberaliter refundat. Unde: Gratis *Matt. 10* accepistis, gratis date. Ad hoc autem, C quod anima recipiat illa lumina, requiritur vivacitas desiderii, perspicacitas scrutinii, tranquillitas judicii. Non enim est contemplativa anima sine desiderio innato, & vivaci. Qui hoc non habet, nil de contemplatione habet, quia origo luminum est a summis ad infima, non e converso. Primus respondet Seraphim, qui est ardens, sicut ignis. Unde ignis maximam figuram habet in scripturis. Ad istum ignem ardentem in vertice montis ascendit Moyses, & tamen illum ignem prius vidit in pede montis. Non enim Moy- *Exod. 19* ses descenderet ad erudiendum populum, nisi prius ad ignem ascendisset. Desiderium ergo disponit animam, ad suscipiendum lumen divinum. Secundo

cundo oportet, quod anima perspicaciter advertat, vel percipiat, quæ data sunt sibi a Deo, & ut non habeat phantasmata, vel occupationes, quin possit occupari, vel ferri in illa lumina, & illud respondet Cherubim. Tertium est, quod habeat tranquillitatem judicii, quia dona Dei non debent in vacuum recipere, ut non prævertatur judicium in aliqua passione: quia si amo, judicium pervertitur: Si odio, similiter: si spero, & sic de aliis passionibus, & hoc respondet Thronis. Ex his sequitur auctoritas imperii. Ex quo enim desiderio suscipit, & illud pespicaciter percipit, & tranquille faciendum judicat, & ex quo Deus vult, tunc anima imperat fieri, & respondet Dominationibus. Sed imperare parum valet, nisi faciat: ideo oportet quod sit virilitas propositi exercitati, quod respondet Virtutibus, ut propter nullam tribulationem dimittat bonum, quod scit Deum velle. Post quod venit nobilitas triumphi propter impedimenta, quæ occurrunt, postquam recipitur aliquid a Deo, & illud respondet Potestatibus, scilicet de omnibus triumphare. Hæc tria faciunt mediam hierarchiam animæ. Tertium est custodita distributio, & in hoc sunt tria, vel tripliciter contingit, scil. per claritatem exempli, per veritatem eloquii, per humilitatem obsequii. Sic debemus vitam dare proximo, scilicet per exempla, scientiam, & substantiam. Præclaritas exempli, respondet Principatibus, quorum est ducere. Veritas eloquii, Archangelis: humilitas obsequii, Angelis. Sic ergo est consummatio in humilitate, secundum descensum. Et inceptio in charitate, ascendendo econtrario. Sic ergo descendere incipimus a vivacitate desiderii ad humilitatem obsequii. Unde Christus venit ad humilitatem obsequii nostri. Sicut ergo anima habet Angelos ascendentes, sic debet habere descendentes. Unde Joannes dicit: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo. Tertio modo, modus distinguendi in anima, secundum regressum est, secundum triplicem gradum contemplationis. Gregorius super Ezechielem ponit tres gradus. Aut enim quod venit in considerationem nostram est extra nos, aut intra nos, aut supra nos. Unde Deus contemplatur, aut in his, quæ sunt intra nos, aut extra nos, aut supra nos, secundum tres potentias, scil. interiores, exteriores, superiores, sive apprehensivas, amativas, operativas. Et secundum Philosophum, omnis anima rationalis tres habet operationes, scilicet animalem ad extra, intellectualem ad intra, divinam ad supra. Oportet ergo, quod anima habeat hierarchiam secundum has potentias, scilicet primo secundum virtutes exteriores, circa quas sunt tria, scilicet discreta perlustratio, discreta prælectio, discreta prosecutio. Primo ergo debet esse discreta perlustratio, ut discrete consideretur mundus ab anima. Nam anima est sicut quædam manus scribens. Sensus enim percipit exteriora, & sensus communis; & deinde imaginatio: & ratio considerat, & ponit in memoria. Oportet ergo, quod sit magna discretio ad custodiendam domum, ne omnes intrent ad has vires: & nihil nuntietur Regi, & Reginæ, quod sit inutile. Latro enim introduci non debet coram Rege, nisi forte, ut condemnetur. Eva enim misera, & incauta introduxit eloquium serpentis, & dubitavit: cujusmodi eloquio hodie multi corrumpuntur: nil ergo debet intrare per portas immundum. Foris canes, & venefici, & impudici. Secundo est discreta prælectio, ex quo apparet, quod si quid percipitur, restat, ut bonum, vel melius præeligatur: quia in bonis est electio ordinata, non enim primum manducandum, quam celebrandum. Et hoc respondet Archangelis. Et discreta perlustratio convenit Angelis, postea sequitur judicium: & istud convenit Principatibus, quod est in prosecutione. Ex quo bonum percipit, & præelegit

Marginalia: 2 Cor. 6 — Auctoritas imperii in anima. — Proximo quid debeamus ex charitate. — Joan. 3 — Anima quædam manus scribens. — Gen. 3 — Apoc. 22 — A, B, C

A git faciendum bonum, sequi debet judicium ad prosequendum. Hæc autem omnia operatur gratia, non industria sola, sive natura, ut dicebatur primo. Secunda hierarchizatio mentis est ad potentias interiores, quod est magis difficile, quam primum. Hæc autem consistit in tribus, quæ sunt, discreta castigatio, discreta confortatio, discreta convocatio, quæ interius hierarchicam faciunt animam. Primo, quod castigentur radices passionum: & amputentur, & enerventur contrariæ potestates. Venit enim princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam. Quamdiu enim passiones illæ dominantur homini, diabolus habet B de suo in homine. Ad hoc autem faciendum, necesse est, ut eradicetur triplex libido, scilicet, libido principandi, libido delectandi, & libido possidendi: quia hæc triplex libido inducit diabolum in animam. Hæc autem hierarchia respondet Potestatibus. Non potest autem anima potestativa esse, quamdiu diabolus habet jus suum in anima. Oportet ergo, ut homo habeat tria opposita, ut homo sit subjectus, castus, & pauper, & sic amputantur radices passionum, cum tempus putationis advenit, quia qualibet die pullulant. Secunda est discreta confortatio. Sicut enim triplex libido facit pronitatem ad malum, sic triplex infirmitas facit difficultatem ad bonum. Hæc autem est infirmitas, scilicet negligentiæ, impatientiæ, diffidentiæ. Quidam ita sunt negligentes, ut durum sit eis facere bonum. Secundi, ut cito sint impatientes. Tertii, & si duo præmissa non habeant, tamen diffidunt. Oportet ergo per mentis vigilantiam, tolerantiam, confidentiam, animam reformari, & huic respondet ordo virtutum. Sequitur discreta convocatio, quando mens est ordinata sicut Ecclesia, quando habet potestatem supra se, tunc est templum Dei: quando dominatur, & imperat omnibus viribus, tunc respondet ejus hierarchia Dominationibus: quando virtutes vocantur ad opera sua, dicet huic, fac tu hoc: & illi, fac tu illud. Ad hoc autem faciendum necesse est, ut dominetur appetitibus, phantasmatibus, & occupationibus. Et tunc est anima domina sui, quando concupiscibili aufertur concupiscentia triplex: irascibili aufertur infirmitas triplex: rationali aufertur error triplex. Tunc anima habet imperium in regno suo, & tunc non expellitur extra domum suam, quando illæ passiones sunt amputatæ, & in tali anima Deus habitat, non in furiosa concupiscentia, & cetera. Diabolus libenter imprimit, quod in se habet, quæ sunt, furor irrationalis, amens concupiscentia, phantasia proterva.

Libido triplex ab anima penitus eradicanda.

Tres virtutes contra triplicem libidinem.

Matth. 8

Sequitur, qualiter anima hierarchizatur, quantum ad virtutes superiores. Quando enim anima facit quod potest, nunc gratia facile levat animam, & Deus ibi operatur, & fit digna superna admissio, digna inspectio, digna inductio. Digna admissio divinorum, respondet Thronis. Et ita intelligitur illud, quod loquitur in Threnis Hieremias: Consurge in principio vigiliarum, effunde sicut aquam cor tuum, scilicet, cor pone ante Deum. Psalmista: Domine ante te omne desiderium meum, & cetera. Et post, quando C elevatur, non debet esse otiosa, & debet circumspicere. Unde in Isaia dicitur: Hierusalem consurge, & sta in excelso, & tunc videbis, & afflues, & mirabitur, & dilatabitur cor tuum. Tunc enim debet anima esse fixa, & stans, expectare: post sequitur digna inductio, quando facta est divina admissio, & facta inspectio, tunc rapitur in Deum, sive in dilectum. Unde dicitur: Læva ejus sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia, quia jam sensit unctionem, & unus spiritus est cum Deo. Unde dicitur: Qui adhæret Deo, unus spiritus est, & hoc est supremum in anima, quod animam facit esse in cœlo. Et istis per

Thren. 2

Psal. 37

Isa. 60

Cant. 6

Cant. 2

1 Cor. 6

per ordinem respondent ordines supremæ hierarchiæ. Et sic est anima mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona duodecim stellarum, quia est plena luminibus, & numquam oculum divertit a lumine vero. Sed quia in hac vita non possumus stare in uno: ideo anima habet duodecim materias, sicut duodecim lumina, circa quæ semper moveatur velut in quodam circulo, sicut sol percutit duodecim constellationes, scilicet per duodecim signa, & numquam exit. Hæ autem considerationes ornant animam, ideo sunt sicut corona ex duodecim stellis, quæ sunt: consideratio corporalium naturarum, spiritualium substantiarum, intellectualium scientiarum, affectualium virtutum, institutarum divinitus legum, infusarum divinitus gratiarum, irrevocabilium judiciorum, incomprehensibilium misericordiarum, remunerabilium meritorum, præmiantium præmiorum, temporalium decursuum, æternalium rationum. Debet anima contemplativa versari semper in aliquo istorum luminum, sicut sol semper est in aliquo signorum. Et nota, quod luna patitur eclipsim in capite, vel cauda draconis. Sunt autem duæ intersectiones in cœlo super eclipticam, per quam transit luna, quæ vocantur caput, & cauda draconis: draco vocatur propter circulum, quasi tenens caudam in ore. Illa intersectio, quæ est versus aquilonem, vocatur caput, quia sol magis lædit nos, quando est ibi, quia magis ibi diametraliter urit nos, sicut draco est pejor, & magis nocivus in capite. Cauda autem est versus meridiem, & minus lædit nos sol, quando est in parte illa quia magis a nobis elongatur. Et quando sol in una parte est, & luna in puncto alio sibi opponitur, ut in plenilunio, tunc luna eclipsatur. Similiter vir contemplativus eclipsatur dupliciter, & cadit turpiter, & multum periculose, eo quod non resurgit: nec mirum quia de alto cadit.

Apoc. 12

Eclipsis Lunæ.

Vir contemplativus dupliciter eclipsatur.

A Cadit enim per errorem, & per præsumptionem. Videt enim se illuminatum, & præsumit, & fit Luciferianus, & cadit a luce in tenebras horribiles. Cadit similiter per errorem æstimationis, quæ oritur ex præsumptione, quando credit se habere omnia per revelationem, semper tamen debet esse regulata revelatio. Unde dicebat, quod multi decipiuntur, qui credunt se habere omnia per revelationem. Unde in illa visione, & apparitione (quæ est regula omnium apparitionum) Domini in monte, apparuerunt cum Christo, Moyses, & Elias, ut nihil credatur verum vel revelatum, nisi B quod consonet Legi, Prophetis, & Evangelio. Debet ergo contemplativus esse humilis, & circumspectus, ut non ad caput draconis veniat per præsumtionem, vel in caudam involvatur, per errorem. Et ideo mulier, scilicet anima hierarchizata, videt duas divinas visiones, scilicet Arcam & civitatem.

Matth. 17

Apoc. 17 & 21

SERMO XXIII.

Quod anima contemplativa debet considerare Ecclesiam militantem, descendent, & ascendentem.

Fecit Deus duo magna luminaria, & cætera.] Dictum est, quomodo C anima hierarchizatur in consideratione lucis solaris, secundum quod Sol est vigens, splendens, calens, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, & hæc est origo omnium illuminationum, vel irradiationum, in ratione existentiæ, influentiæ, præsidentiæ, & quod illa assimilatur Soli secundum conformitatem, & propter integritatem hierarchicæ dispositionis, & propter triformem aspectum. Et sunt sex considerationes hierarchicæ, in consideratione militantis Ecclesiæ, in qua est distinctio secundum rationem processuum, ascensuum, & exercitiorum. Et sic consideratur Ecclesia, & non aliter, in qua est unum caput, unum corpus, unus ... cibus.

Gen. 1

cibus. De qua Paulus loquitur, qui multum exercitatus erat in ea consideratione. Scilicet Psalterium multum loquitur de hac: & aliquando in persona hujus, modo in persona alterius. Unde Psalmista: Dominus regnavit decorem indutus est. Tangit caput Ecclesiæ, secundum quatuor ordines ejus. Postea dictum est, quomodo anima hierarchizatur in contemplatione sui, secundum ascensum, & descensum. Et quando anima habet, hæc, sunt, & fiunt in ea mirabiles theoriæ. Habet enim duodecim novenarios, tres exemplares in sole, tres exemplatos in cœlesti hierarchia, & tres sunt in subcœlesti, & tres in se ipsa. Quæ sunt duodecim illuminationes, quibus adduntur duodecim considerationes, quasi duodecim stellæ, scilicet corporalium naturarum, & cætera: ita quod semper anima sit in lumine, quia si non potest stare in uno, stet in alio, & in ultima est quies, scilicet in ratione exemplaris in patria. Hæc autem non sunt simul in via, sed in patria uno aspectu videbuntur omnia. Sunt autem stellæ istæ duodecim considerationes & habent ramos infinitos, de quibus fieret liber magnus. Si autem ducantur duodecim, per duodecim; erunt centum quadraginta quatuor, numerus scilicet civitatis Hierusalem. Anima enim sic hierarchizata, est civitas, in qua Deus habitat, & videtur. De qua Joannes dicit: Sustulit me in spiritu, & vidi civitatem. Et ibidem dicit, quod mensus est duodecim millia stadiorum. Et post, quod longitudo, & latitudo, & altitudo æqualia sunt, & mensura murorum centum quadraginta quatuor cubitorum. Quomodo potest hoc esse? Vide illud, quod dictum est in fine Apocalypsis: ibi enim circa medium dictum est: Vidi supra montem Sion agnum stantem, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen ejus, & nomen patris ejus scriptum in frontibus suis. In apertione autem sexti sigili dictum est in Apocalypsi: Vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi, & clamavit quatuor Angelis, quibus datum est nocere terræ, & mari, dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoad usque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum. Et audivi numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati ex omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Juda, duodecim millia signati, &c. Tribus autem Dan non ponitur, sed Manasses ponitur pro Dan: & Joseph, pro Ephraim: in Deuteronomio non ponitur Simeon. Primo ergo ponit signatos, qui erant supra montem Sion, & postea, quod Angelus unus debet effundere phialas, & oportet quod sint sex. Post ostendit civitatem, cujus mensura centum quadragintaquatuor cubitorum erat. Circa principium Apocalypsis dicitur sexto Angelo Philadelphiæ: Qui vicerit, faciam illum columnam in templo meo, & scribam super eum nomen meum, & nomen civitatis novæ Hierusalem, de qua locutus non fuit, nisi in fine. Sex sunt tempora, quorum sextum tempus habet sex tempora cum quiete. Et sicut Christus in sexto tempore venit, ita oportet, quod in fine generetur Ecclesia contemplativa. Ecclesia enim contemplativa, & anima non differunt, nisi quod anima totum habet in se, quod Ecclesia in multis. Qualibet enim anima contemplativa habet quamdam perfectionem, ut videat visiones Dei. Sustollitur autem ut videat Hierusalem, tripliciter, in cœlo consistentem, de cœlo descendentem, ad cœlum conscendentem. Aliter non est anima contemplativa. De primo dicitur: Surge illuminare Hierusalem. Et post: Non erit tibi amplius sol ad lucendum, & splendor lunæ non illustrabit te, sed erit Deus tuus tibi in lucem sempiternam. Quando enim anima elevatur per influxum sibi vigorem, splendorem, ardorem, pie veneratur, clare contemplatur, san-

Marginalia: Psalm. 92 — Novenarii duodecim quos habet anima contemplativa. — Apoc. 21 — Ibid. — Apoc. 14 — Apoc. 7 — Deut. 33 — Apoc. 3 — Isa. 60.

sanctєque perfruitur. Ac per hoc comprehendit secundum modum suum longam æternitatem, latam charitatem, sublimem potentiam, profundam sapientiam. Primum, circa quod debet versari, ut sit Rachel primo, scilicet visum principium, quando hæc considerat. Tunc civitas est, habens quatuor latera civitatis, considerando, quomodo istud principium omnia originat per sublimen potentiam: omnia gubernat, per profundam sapientiam: omnia reparat, per latam charitatem, sive benevolentiam: omnia remunerat, per longam æternitatem. Sic intelligit ipsum solem, secundum substantiam, potentiam, & operationem. Et videt omnia reducta ad legem sempiternaliter existentem. Secundo, elevatur ad contuendum civitatem de cœlo descendentem, hoc est, assumptam humanitatem. Filius enim Dei descendit ad nostram humanitatem, & hoc est descendere Hierusalem. Animæ enim non descendunt. Ego sum, inquit, panis vivus, qui de cœlo descendi, & cum ipso omnia charismata gratiarum. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Quando ergo anima elevatur per influxum sibi divinitus vigorem, splendorem, ardorem pie colit, clare speculatur, sanctєque perfruitur: & per hæc comprehendit assumptæ humanitatis mirabilem exortum, mirabilem occasum, mirabilem ascensum, vel conscensum, mirabilem regressum: Tunc habet quatuor latera civitatis de cœlo descendentis. Mirabilem (inquam) exortum, in nativitate: occasum, in crucifixione: conscensum, in resurrectione: ascensum, in ascensione: regressum, ad judicium. Hæc quatuor ostendit Ecclesiastes dicens: Oritur sol, & occidit, & ad locum suum revertitur, ubique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem. Mirabilis fuit exortus, quia radius super substantialis unitus humanitati ex utero prodiit, & quoniam conversatus est in mundo vigens, lucens, inflammans. In morte quoniam dignatus est mori, & post, de inferis ascendit ad corpus, & post in cœlum. Et quoniam regredietur ad judicandum. Mira longitudo æternitatis fuit in unione divinitatis ad humanitatem. Nam separatio divinitatis, & humanitatis, fuit majus impossibile, quam ens creatum totaliter nihil esse. Latitudo charitatis fuit in morte. Mira sublimitas potentiæ, in ascensione: mira profunditas sapientiæ erit in judicio. Hæc sunt mirabilia, quibus anima ponitur extra se. Tertio ad hoc, quod sit hierarchica, necesse est ut videat civitatem in cœlum ascendentem. Et hoc est, quando per infusum sibi divinitus vigorem, splendorem, ardorem a Sole æterno, pie veneratur, clare speculatur, sancte perfruitur. Ac per hoc comprehendit divinæ charitatis indissolubile vinculum, divinæ charitatis incoarctabile donum, divinæ charitatis insuperabile incendium, divinæ charitatis incomprehensibile solatium. Tunc videt civitatem Dei, scilicet seipsam. Et habet quatuor latera, de quibus Apostolus dicit: In charitate radicati, & fundati, &c. Non es enim adhuc civitas Dei, nec signatur, nisi signeris Spiritu sancto, ad pie venerandum: & per hoc comprehendas, quæ sunt in Deo, & per Deum, & apud Deum. Indissolubile vinculum in prædestinationis ratione, qua diligit semper, & semper dilexit, & diligit semper prædestinatos æterna charitate, nisi comprehendas incoarctationis donum, in universarum rerum conditione, quas libere condidit & ornavit: & cuilibet dedit, modum, speciem, & ordinem. Tertio insuperabile charitatis incendium in filii traditione. Quarto incomprehensibile solatium in animarum remuneratione, quando considerat, quod Deus glorificabit corpus & animam, ut absorbeantur, & inebrientur a rore cœli. Sed oportet, quod signum veritatis imprimatur in animam, per quod etiam anima sit hortus conclusus, fons signatus. Primum est signum, ut habeat charitatis indi-

Margin notes: Grego. hom. 14. in Ezech. — Joan. 6 — Apoc. 21 — Eccl. 1 — Ephes. 3 — Cant. 4

di-

dissolubile vinculum. Sed quando anima sic diligit, ut dicat: Quis nos separabit a charitate Dei? tribulatio? an angustia? an persecutio? an fames? &c, Non, quin homo possit cadere a charitate: sed quando sic est, ut numquam regnet peccatum. Secundo, ut habeat divinæ charitatis incoarctabile donum, ut diligat omnia, quæ diligit Deus, amicos: & inimicos, & extraneos. Unde charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. Per hanc enim anima se diffundit ad dicendum omne bonum, & solum bonum. Ulterius, hæc charitas dat animæ insuperabile incendium. Unde dicitur: Pone me sicut signaculum super cor tuum, quia fortis est, ut mors dilectio tua. Quando sic diligit, ut in summe desiderabile totaliter feratur, & quod pro nihilo prospera, pro nihilo habeat adversa, ut sint omnia quasi festuca una in fornace: Si dederit homo omnem substantiam, &c. Quarta consideratio est in hoc, quod anima sentiat incomprehensibile solatium, quod totaliter delectetur in se, quod nec ipsa possit comprehendere, nec aliis explicare. De quo dicitur: Comedite amici, & inebriamini charissimi. Hæc inebriata dicit: Introduxit me Rex in cellam vinariam. Et post; introduxit me in cellaria sua, quando alienatur, sicut homo ebrius, qui nescit, quid faciat. Unde Paulus nescivit, utrum esset in corpore, sive extra corpus. Et Psalmus dicit. Fac mecum signum in bonum, &c. De isto signo Paulus; Signati estis spiritu adoptionis. Per hoc signum distinguuntur amici ab inimicis, liberi a servis, cœlestes a terrestribus. Hoc signum imprimitur animæ contemplativæ in fronte, & in frontibus electorum. Hoc signum fuit in signatis, super montem Sion, tunc enim firmum fundamentum stat, & hoc est signum, quia novit Dominus, qui sunt ejus. Novit per signum expressum, per quod invocat nomen Domini ab intimis. Sic anima contemplativa signatur a Deo Unde sub

Rom. 8
Rom. 5
Cant. 8
1 Cor. 13
Cant. 5
2 Cor. 12
Psal. 85
Rom. 8
Apoc. 7
2 Tim. 2
Apoc. 3

A sexto Angelo dicitur, quod apparuit Angelus habens signum Dei vivi, hoc fuit in assignatione Hierusalem, ut in cœlo conscendentis. Huic Angelo apparuit signum expressivum, quantum ad modum vivendi consonum isti signo, quod signatur: Ex tribu Juda duodecim millia signati, &c. Et hic est, qui habet hanc triplicem lucem elevantem tripliciter, & triplicem, oportet, quod habeat perfectionem, correspondentem charitati. Unde signari hoc modo, est per professionem adhuc alligare & signum imprimere, ut respondeat illi signo charitatis: hæc autem perfectio consistit in descriptione civitatis, sc. B quod anima habeat in se divinum cultum, divinum Dei nexum, divinum Dei zelum, divinum Dei sensum. Cultus Dei est in Oriente, nexus in Meridie, zelus in Septentrione, sensus in Occidente. Et sunt tres partes ad Orientem, tres ad Occidentem, tres ad Meridiem, tres ad Septentrionem. Cultus habet duos comites, unum ascendentem, alterum subsequentem. Ad perfectum cultum tria sunt necessaria, scilicet, æternæ veritatis veridica professio, supernæ majestatis humilis veneratio, æternæ sanctitatis virilis custoditio. Unde ponuntur tria secundum tres infra signatos: Ex tribu Juda duodecim millia signati. Isti enim ordi- C nantur, non secundum carnalem generationem, quia Judas non fuit primus filius, sed ordinantur secundum spiritualem. Judas interpretatur confessio, & est fundamentum: quia spirituale fundamentum fides est, super quam fundatur Ecclesia. Hoc est ergo primum, ut apud te sit integra confessio veritatis, perfecta credulitas, & assensus. Secundo requiritur supernæ majestatis humilis veneratio, & est, quando homo considerat proprii sceleris immunitatem, & divinæ severitatis immensitatem. Et ideo sequitur: Ex tribu Ruben duodecim millia signati. Ruben interpretatur filius visionis. Tertio requiritur internæ sanctitatis virilis custodi-

Interpretatio nominum filiorum Jacob Judas idem, quod confessio.

Apoc. 7 Ruben filius visionis.

stodi-

stoditio, ut sic sit homo præcinctus, & accinctus, contra omnia, restrictor omnium defluxionum. Unde etiam Sacerdotes prohibebantur bibere vinum, & omne, quod inebriare poterat, quando intrabant in templum ad ministrandum. Patet etiam de præcepto munditiæ. Ista autem munditia est cordis. Et ideo sequitur; Ex tribu Gad duodecim millia signati. Gad interpretatur accinctus, non sufficit verus cultus, nisi sit perfectus nexus, quia charitas docet Deum colere, & amare, & hoc est, quando anima infima contemnit, suprema seu summa appetit, in medio dilatatur, ita quod in supremo habet sublimationem: in imo, sequestrationem: in medio dilatationem. Et hoc est sempiternæ beatitudinis appetitus præcipuus, supernæ dilectionis affectus dilatatus, mundanæ prosperitatis, vel possessionis contemptus perfectivus. Hæc tria intelliguntur per tres signatos sequentes. Necesse est ergo, & in anima sit contemptus verus, ut sit primo beatitudinis appetitus. Et ideo sequitur: Ex tribu Aser duodecim millia signati. Aser interpretatur beatus, sive pinguis panis, præbens delicias Regibus. Beatus autem est, qui in beatitudinem summo amore transfertur. Deinde sequitur superna dilatatio. Et ideo sequitur; Ex tribu Nephtalim, duodecim millia signati. Nephtalim interpretatur latitudo, & signat quod quicumque vult habere charitatis nexum, quod habeat ordinatum affectum ad omnes, sed hoc non potest esse, si fuerint privati boni amatores. Ideo oportet, quod ibi sit contemptus omnium. Et ideo sequitur: Ex tribu Manasses, duodecim millia signati. Manasses interpretatur oblivio. Aliqui enim despiciunt mundialia, sed non deserunt, alii deserunt, sed non despiciunt: alii despiciunt, & deserunt, sed non obliviscuntur; quando ergo anima dimittit, & obliviscitur, tunc est perfectio, & ista collocatur in sexto loco. Unde Psalmus dicit: Obliviscere populum tuum, & domum patris tui. Augustinus: Minus te amat: qui tecum aliquid amat, quod propter te non amat. Manasses ergo ponitur sexto loco, qui fuit filius Joseph, qui fuit undecimus filius Jacob. Unde non sine mysterio ponitur sexto loco. Tertio in anima contemplativa oportet quod sit perfectus zelus, ut sic amet, quod omne malum repellat. Duæ autem sunt comites charitatis, scilicet pietas præcedens, & patientia subsequens: quia aliqui sunt pii zelatores, & postea convertuntur in furorem impatientiæ; & tunc erunt tres portæ ad Aquilonem, scilicet benignæ miserationis affectuosa condescensio, severæ distributionis æmulatoria rectitudo, acerbæ, vel humanæ tribulationis victoriosa perpessio. Et sic est contra Aquilonem civitas munita. Et ideo sequuntur tres signati. Primus; Ex tribu Simeon duodecim millia signati. Simeon interpretatur audiens mœrorem, & signat miserationem ad proximum. Iste Simeon est justus, & timoratus, recipiens Christum inter brachia sua. Nisi enim homo sit misericors, non est dignus suscipere illum, qui propter misericordiam de cœlo descendit. Deinde, quia misericordia sive rectitudine æmulatoria nihil valet, Sequitur: Ex tribu Levi, duodecim millia signati. Levi interpretatur additus. Levi enim accepit Sacerdotium propter zelum. Unde interfecit fratres suos idololatras. Phinees similiter adeptus est Sacerdotium, propter zelum. Et Mathatias, & filii ejus propter zelum adepti sunt Sacerdotium, & principatum, & duraverunt usque ad Herodem. Levi signat Prælatos, qui debent habere spiritum severitatis, & pietatis, ut Moyses, qui cum esset mitissimus, confregit tabulas. Econtra Heli, qui, quia fuit remissus, ipse mortuus est, & filii ejus. Unde plus nocet Prælatus, misericors, & abiiciens rigorem disciplinæ, quam Prælatus rigidus sine misericordia. Et ita intelligitur illud Eccle-

Lev. 10

Gad accinctus interpretatur.

Aser interpretatur beatus.

Nephtalim latitudo.

Manasses oblivio.

Psal. 44

Simeonis interpretatio.

Lev. 2

Levi significatio.

Exod. 32

Prælati qualem debeant habere spiritum.

1 Reg. 4

Eccl. 42 Ecclesiastici: Melior est iniquitas viri, quam mulier benefaciens. Tertio, quod sit mundanæ tribulationis victoriosa perpessio. Qui enim corripit, debet se præparare ad patientiam.
Matt. 21 Unde Christus subvertit mensas in zelo, & post, quando quærebant eum, exhibuit se. Unde in Prover-
Prov. 14 biis dicitur: Qui patiens est, multa gubernat sapientia. Unde non est dubium, quod illi, quorum mensas sub-
Joan. 19 verterat, postea clamaverunt: Crucifige eum. Ideo sequitur: Ex tribu
Isachar quid interpretetur. Isachar duodecim millia signat. Isachar interpretatur asinus fortis. Ad litteram asinus crucem habet in scapulis. Homo crucem ferre debet semper esse paratus. Non est autem ejus. B interpretatio asinus fortis ad litteram, sed merces. Et signat virum, qui amore mercedis est armatus. Unde apud Matthæum: Cum vos oderint
Mat. 5 homines, &c. Gaudete, & exultate quia merces vestra copiosa est in cœlis. Et beatus Pater noster Franciscus dicebat, quod semel loquebatur cum fratre Ægydio, qui dicebat sibi, quod
S. Franc. sapientia. non sumus sapientes. Franciscus sapiens fuit mercator, sed nos dissipamus substantiam, quia deberemus dare unum denarium, ut homo daret unam alapam, sed nos non habemus sapientiam asini, quia portat sarcinam suam, & quanto plus percutitur, & plura sibi vituperia dicuntur, tanto melius portat. Sic homo obediens nullum bonum debet dimittere, immo melius facere propter quamcumque tribulationem, nec aliter est contemplativus. Ex parte occidentis est perfectus omnis sensus, & hic sensus facit nos contemplari, & comites habet, statum quietum, excessum jucundum, contuitum clarum. In quiete enim potest esse status cogitandi, & contemplandi: in occidente, sc. ubi est quies, consiliatio, & caligatio, sive introitus in caliginem: ad istum sensum requiritur sublimis mansionis status pacificus · sagacis discretionis perspicus conspectus, vel contuitus: suavis consolationis extaticus excessus. Oportet habere signum Zabulon, quod est habitaculum fortitudinis, qui habet statum primum juxta illud David: Quoniam tu es Domine spes mea. Unde dicitur: Turris fortissima nomen Domini, ad illam confugiet justus. Ille solus est pacatus, qui figit se in illo, in quo non confunditur. Secundo, oportet habere sagacis desiderii perspicuum contuitum, ut sicut columba videt super aquas residens avem rapacem, sic homo videat in scripturis, Et hoc pertinet ad Joseph, qui interpretatur accrescens. Filius accrescens Joseph, pulcherrimus Salvator Ægypti, Princeps fratrum, signat discretionem, per quam homo est aliorum rector, & ministrator, & hoc sagacitatis est. Et in undecimo loco, ut frumenta colligat, non folia, sed documenta veritatis in scripturis sacris, & postea refundat ad salutem populi. Hic est Angelus sextus Philadelphiæ salvans hæreditatem. Hic providet frumenta, contra famem futuram. Ultimo est suavis contemplationis gustus extaticus. Ex tribu, inquit, Beniamin. Filius dextræ Beniamin filius doloris, in cujus partu mortua est Rachel, & tamen Beniamin amantissimus Domini, tota die, quasi in thalamo morabitur. Et signat extaticum excessum contemplationis. Ultra hunc non nascitur filius Jacob. Hic est sapor cum excessu. C Ad hanc signationem nullus venit, nisi transeat omnes præcedentes. Hæ significationes consistunt ex duplici perspectione, sc. duodenarii, qui numerus abundans est, & ex mille, qui consurgit ex denario in se triplicatio, replicatione perfecta, quia decies decem sunt centum, & decies centum, sunt mille. Hanc signationem nemo accipit, nisi ille, qui habet calculum, in quo est nomen, quod nemo scit, nisi qui accipit. Hoc est lignum vitæ, hoc fruitur homo in hac vita. Unde dicitur: Beati, qui lavant vestimenta sua, & intrant per portas civitatis, ut sit potestas eorum in ligno vitæ. Et dicebat: Ad hoc lignum vitæ voluit vos

Right margin: Psal. 90; Prov. 18; Joseph filius accrescens.; Apoc. 3; Gustus extaticus, finis contemplationis.; Deut. 33; Duodenarius numerus abundans.; Apoc. 22; Cant. 2

vos ducere: ferculum fecit Salomon de lignis libani, columnas fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum. Reclinatorium aureum est sapientia contemplativa. Hanc nullus habet, nisi qui habet columnas argenteas, quæ sunt virtutes stabilientes animam. Ascensus purpureus est charitas, quæ facit ascendere ad superiora, & descendere ad inferiora.

Ibid.

Additiones ad Luminaria.

ADhuc superest visio quinta in principio operis proposita, scil. visio intelligentiæ per spiritum prophetiæ sublimatæ, quibus exercitiis contemplationis, quibus virtutibus, quibusque scripturæ sacræ documentis, anima humana in via illustretur ut per sapientiam increatam novo, & singulari inhabitandi genere, quæ omnibus mobilibus mobilior est, illustraretur illustratione gratuita, ad prædicendum futura, ad dicendum longe distantia, ad aperiendum cordium secreta: pro quanto sibi Dominus hujus incerta, & occulta divinæ sapientiæ dignabitur communicare, sicut multis sibi charissimis aperire dignatus est, ut patet de multis tam in novo, quam in veteri testamento. Nam & hæc visio non minima pars est vitæ spiritualis. Superest etiam visio sexta in principio proposita, scilicet visio intelligentiæ per raptum mentis in Deum absorptæ, videlicet, quibus exercitiis, & donis anima contemplantis appropinquat ad mentis excessum extaticum, quæ etiam revelationes fiunt animæ raptæ, & dulcedines, quantum Sacræ scripturæ auctoritas, & mysteria innuunt. Et hæc est ultima pars vitæ spiritualis in via. Et fit hac sexta visione homo formatus in animam viventem, postquam ultimate quiescit Deus in anima contemplantis, cessans a novorum donorum collatione: ipsaque anima, pro ut status viæ patitur, in

Sap. 7

A Deo quiescit, cessans a novis vitæ humanæ exercitiis in statu viæ. Superest etiam ultima visio, scil. visio intelligentiæ per statum gloriæ consummatæ, quando fit reversio animæ ad corpus, quæ & qualiter, in illo statu gloriæ videbit. Et hæc visio est post hanc vitam. Istæ autem tres ultimæ visiones adhuc plus continerent, quam quatuor prædictæ.

Sed heu, heu, heu superveniente statu excelsiori, & vitæ excessu Domini, & magistri hujus operis, prosecutionem prosecuturi non acceperunt. Hæc autem, quæ de quatuor visionibus notavi, talia sunt, qualia de ore loquentis rapere poteram in B quaternum. Alii quidem duo socii mecum notabant, sed eorum notulæ præ nimia confusione, & illegibilitate, nulli fuerunt utiles, nisi forte sibi correctio, aut meo exemplari, quod legi poterat ab auditorum aliquibus. Ipse doctor operis, de ipso meo exemplari, & quamplures alii rescripserunt, qui pro eo, mihi debent grates. Elapsis autem diebus multis, concedente mihi copiam temporis, & libri, reverendo Patre fratre Thoma, ministro Alemaniæ superioris, rursum respexi, quæ scripseram veloci manu, & visus sum, recolligere ordinate, cooperante mihi memoria, quo loquentis vocem audieram, auditu, & visu, quo re- C cordabar gestuum loquentis, quæ solent memoriæ cooperari, secundum Philosophum, in libro de memoria & reminiscentia. Nec tamen apposui quidquam, quod ipse non dixerat, nisi ubi distinctionem librorum Aristotelis localiter amplius quam ipse dixerat, distinxi. Alia autem non apposui, nisi quod etiam loca auctoritatum aliquarum assignavi. Legebatur, & componebatur hoc opusculum Parisiis, Anno Domini MCCLXXIV. a Pascha usque ad Pentecosten, præsentibus aliquibus Magistris, & Baccalaureis Theologiæ, & aliis fratribus centum sexaginta.

Arist. t. 6 c. 1 2 & 4

DE SANCTI BONAVENTURÆ

Expositione, quæ sequitur, in Psalterium.

SANCTUM BONAVENTURAM, præter alia, quæ plurima, & doctrinæ, & pietatis suæ monumenta is reliquit, in Psalterium etiam brevem expositionem scripsisse, compertum est. Cujus porro expositionis exemplar vetus, manu exaratum, tamquam præclarum munus SIXTO QUINTO, Pontifici Maximo, ex Hetruria allatum, in Typographia Vaticana, ab eo instituta, unde sacri Codices, Sanctorumque Patrum opera, quam emendatissima prodeant, placuit una cum ceteris illius lucubrationibus recte ordineque imprimi, atque inde emitti ad Catholicæ Ecclesiæ usum. Est porro expositionis bujus liber sane hujusmodi, qualem illius auctorem, ipsum sanctum Bonaventuram, Doctorem & Seraphicum, & sapientem, devotumque agnoscunt, atque adeo profitentur gravissimi viri, qui bene sentiunt, illiusque operum usu litterate periti sunt. Jam vero Joannes Gerso, cui multum semper tributum est, id Bonaventuræ testimonium dat, ut salva pace aliorum Doctorum, dixerit, illum maxime idoneum esse, tum ad illuminandas suæ doctrinæ luce hominum mentes, tum pietatis, devotionisque ardore inflammandos salutares animi affectus. Multi, inquit Tritbemius, doctrinam proferunt, devotionem prædicant multi; pauci, scribendo libros, docuerunt utramque; Bonaventura sanctus & multos superavit, & paucos, dum ejus doctrina devotionem, devotio instruit doctrinam. Ex hac igitur Psalterii expositione rem utramque animadverti licet: nam cum plena est doctrinarum locis, quibus hæreticorum impietas facile redarguitur: tum documentis abundat, quibus fidelium animi in omnes partes excitantur ad legis divinæ meditationem, devotionisque studium. Et vero, quod maxime ad rectam Psallendi rationem plurimum adjumenti affert, ita in Psalmis exponendis singula is notat, ut interpretationem perpetuam adhibeat, unde Psallentis, aut legentis mens incendi possit, non modo ad cogitationem, sed etiam ad desiderium illius imitandæ virtutis, quam Psalmorum explicatione ipse docet. Et quoniam ad officiorum divinorum preces dicendas attentissimus, diligentissimusque fuit, id maxime studuit, ut cum usu venit, eorum ritus, mysteriaque explicaret aliquando ipsis Psalmis, ex quibus præsertim magna illorum pars constat. Est hoc sancti Bonaventuræ proprium, ut verbis admodum brevis sit: at rerum, sententiarumque comprehensione uberrimus. Itaque & si incise, comaticoque genere scribendi utitur: apparent tamen fere in singulis verbis, singulæ sententiæ, atque adeo singula mysteria: de quibus, scholastico more, distincte, membratim, atque illuminate dicit. Id perspicue manifestum est

in hac

in hac ipsa explanatione: quæ non modo locutionum forma, sed etiam doctrina, est cum ceteris illius opusculis, & expositionibus maxime consentiens. Etenim quæ consequentes ejus sunt explicationes librorum sacrorum, illaque potissimum in Ecclesiastem, quam ab eo conscriptam esse, perantiquorum exemplarium certæ inscriptiones indicant, illæ quidem præclaris contextæ sententiis, præ se ferunt maximam divinarum litterarum copiam. Hæc ipsa valde elucet in hoc Psalmorum commentario: in quo, ut in ceteris, una item atque altera, quam hic noster recte novit, veteris testamenti editio cernitur. Sed est præterea aliud, quod non solum is explicavit animi sui sensa litteris, quas ab utriusque testamenti fonte hausit, verum etiam Patrum traditionibus. Id illius præcipuum esse, cum liber significet, quem Pharetram inscripsit, tum alii, vel potius hæc ipsa solum explanatio declarat: in qua quoque, ut in reliquis opusculis, quæ ab eo accepimus, præclare disseritur de Sacræ Scripturæ præstantia, de ceteris liberalibus disciplinis, tamquam illius pedissequis. Sed res omnis in promptu est: nihilque attinet, cur pluribus demonstretur.

S. BONAVENTURÆ S. R. E. CARDINALIS EPISCOPI ALBANENSIS,

EXPOSITIONIS IN PSALTERIUM

EX VETUSTO EXEMPLARI M. S.

In Præfatione. A

1 *OPUS conditionis, & opus restaurationis.*
2 *Theologia aliis disciplinis liberalibus præcellit.*
3 *Argumentum quomodo præcellat.*
4 *Epilogus omnium librorum veteris testamenti, & de nominibus eorum.*
5 *Quæ sunt attendenda circa auctorem & causam, & nomen libri, & instrumentum, a quo trahit liber similitudinem in multis: & quare David dicatur eximius prophetarum, & quare dicatur tuba.*
6 *Quis sit septimæ decadis unus annus.*
7 *Triplex causa frequentationis hujus libri.*
8 *De quinque distinctionibus, per fiat, fiat.* B
9 *Distinctio inter soliloquium, & signiloquium.*
10 *De necessitate consequentis, & consequendi.*

Beatus vir, qui non abiit, Psalm. I.

1 *DE accessu ad Deum, & de recessu a Deo: in quibus tamquam contrariorum eadem disciplina.*
2 *De quibus petitionibus Dei.*
3 *De lectione, meditatione, & oratione.*
4 *De tribus paradisis, tribus lignis, & tribus incolis.*
5 *Quomodo Adam fuit arbor, folium, stipula.*
6 *Propter tria, aquæ comparatur.*
7 *De quadruplici genere hominum. De resurrectione quadruplici.*
8 *Ad resurrectionem animæ tria sunt necessaria.*
9 *Quare Sancti dicantur judicare in futuro, propter tria.*
10 *Quod quatuor sunt judicia Dei.*

Quare fremuerunt gentes, Psalm. II.

1 *LOnginqua similitudo miraculorum, & mandatorum.*
2 *De jugo, & subjectione diversa.*
3 *Ecclesia dicitur hæreditas Christi propter tria.*
4 *Deus dicitur patiens propter tria.*
5 *Electus debet servire Deo propter tria.*
6 *Quare Deus dicatur potius in cælo esse, quam alibi: & quod triplex sit cœlum.*

Domine quid multiplicati sunt? Psalm. III.

1 *QUod quinque modis sumatur in Psalmo titulus.*
2 *Quod Deus providet tria.*
3 *De multiplicatione multiplici:*
4 *Quod mors dormitioni comparatur.*
5 *De cantico Psalmi, & cantici Psalmo.*
6 *De fuga Sanctorum.*

Cum invocarem, exaudivit. Psalm. IV.

1 *QUomodo finis diversis modis accipitur.*
2 *De diversa consummatione.*
3 *Quid significat diapsalma.*

Verba mea auribus percipe Domine. Psalm. V.

1 *QUod dicitur Deus proprie esse propter tria.*

Quæ

2 *Quæ sunt prævidenda ante ædificium.*
3 *Quadrifaria divisio Ecclesiæ.*

Domine ne in furore tuo. Psal. VI.

1 *QUidam psalmi sunt historiales, pœnitentiales, præconiales, medicinales.*
2 *Quod tribus modis Deus homini miseretur.*
3 *Mors, unde mortuus.*

Domine Deus meus in te speravi. Psalm. VII.

1 *QUomodo David per planctum omnem legem adimplevit.*
2 *Tres status justorum, justitiæ, pœnitentiæ, & gratiæ.*
3 *Confessio laudis in tribus, & confessio peccati.*

Domine Dominus noster. Psalm. VIII.

1 *DUplex separatio fit in Ecclesia animo, & loco.*
2 *Nomen Domini diverse accipitur.*
3 *Quid per lac, butyrum, & mel intelligitur.*
4 *Quod Romæ antiquitus tres fiebant solemnitates principales, quæ, nostris temporibus, tribus conveniunt.*

Confitebor tibi Domine in toto corde meo. Psalm. IX.

1 *QUadruplex Christi adventus: & de fuga multiplici, & diversa paupertate.*
2 *Triplex patrum desiderium.*
3 *Ut fruantur.*
4 *Ut uniantur Deo.*
5 *Ut liberentur a malo triplici.*

In Domino confido. Psalm. X.

1 *DIversis modis dat Deus propter tria.*
2 *Christus dicitur justus antonomastice, & quod habitet in habente quatuor.*
3 *De dextro, & sinistro oculo Dei, & quomodo palpebras claudat, vel aperiat.*
4 *De imbre salubri, & illaqueante.*

Salvum me fac Domine. Ps. XI.

1 *DE intelligentia geminatæ, vel interpositæ dictionis.*
2 *Eloquium Domini quinque debet habere.*
3 *De diversis septenariis.*
4 *De auro, argento, ligno, ferro, & stipula.*
5 *Quod Deus humanatus dicitur circulus.*

Usquequo Domine oblivisceris. Psalm. XII.

1 *DIversa genera inimicorum.*
2 *De sex oculis.*

Dixit insipiens in corde suo. Psalm. XIII.

1 *TRiplex sapientia poli, doli, fori.*
2 *De diversa corruptione, & solutione contrariorum.*
3 *Quatuor genera hominum quorum nullus facit bonum.*

Domine quis habitabit. Ps. XIV

1 *QUot modis accipitur tabernaculum.*
2 *De figura, quæ Zeugma dicitur.*
3 *Quod perjurium tribus modis committitur.*

Conserva me Domine. Ps. XV.

1 *QUatuor sunt, quæ ministrant nobis necessaria omnia.*
2 *Quatuor Dei voluntates.*
3 *Quomodo Deus a dextris, & diabolu a sinistris.*
4 *Tria genera orantium.*
5 *De tribus viis, quæ signantur per bonitatem, & disciplinam, & scientiam.*

Exaudi Domine justitiam meum. Psalm. XVI.

1 *QUod justitia consistit in duobus.*
2 *Negativa particula quandoque semel posita, bis intelligitur.*

Diligam te Domine, Psalm. XVII.

1 *ALlegoria quandoque sumitur a nominis interpretatione vel a rei proprietate.*
2 *Animi fortitudo duobus modis proprie probatur.*

Et

3 *Et tres inventi sunt fortes.*
4 *De quadruplici morte.*
5 *Quare prædicatores dicuntur venti vel nubes.*
6 *De ventis spiritualibus.*
7 *De diversa voce Christi.*
8 *De significantia, & pronuntiatione pronominis.*
9 *De triplici increpatione & consolatione.*
10 *De multiplici latitudine.*
11 *De gradibus justificationis.*
12 *A tribus ventis extinguitur lucerna, & ab uno incenditur.*
13 *Quod causam probet effectus aliquando.*
14 *Disciplina in tribus consistit; quæ dant mutuum suffragium.*
15 *De subjectione & appositione dictionis.*

Cœli enarrant gloriam Dei. Psal. XVIII.

1 *QUod conjunctio notat diversa.*
2 *De diversitate dierum spiritualium.*
3 *De diversis causis super præteriti intelligentiam.*
4 *Quomodo genitivus significat aliquid alicujus esse.*
5 *Quis quandoque removet generalitatem, quandoque ponit singularitatem, vel impossibilitatem, vel raritatem, vel admirationem, vel dubietatem.*

Exaudiat te Dominus in die tribulationis. Psal. XIX.

1 *DE sacrificio quadripartito.*
2 *De curru avaritiæ, & auriga.*
3 *Quid sit triumphus, & quomodo antiquitus fiebat.*

Domine in virtute. Psal. XX.

1 *ADjectio, con, diversam facit intelligentiam.*
2 *De diversis portis, & quomodo attollantur, & pateant.*

Deus Deus meus respice in me. Psal. XXI.

1 *QUod triplici causa justus non exauditur.*
2 *Quod tria captanda sunt in oratione.*
3 *De triplici Ecclesia: & tribus generibus hominum.*
4 *Triplici de causa fit transitus ad allegoriam.*
5 *De Dei & proximi dilectione.*
6 *De diversitate causarum.*
7 *Quod timor tribus modis sanat.*
8 *Tres sunt petitiones Missæ.*
9 *Quod tribus modis Deus inhabitat.*
10 *Quare Papa communicet sedens.*
11 *De quadruplici vita.*

Dominus regit me. Psal. XXII.

1 *DE pastu, quo Christus pascit.*
2 *De sufficientia Christi.*
3 *De diversitate virgarum: & hoc pronomen ipse quid notet.*
4 *De ebrietate corporali, & spirituali.*

Domini est terra. Psal. XXIII.

1 *SEx psalmi nomine sabbathi intitulantur.*
2 *De mensa sacræ scripturæ, & quatuor pedibus.*
3 *De his, quæ in ea proponuntur.*
4 *Quomodo aliquid dicatur tolli.*
5 *Quare principium & finis horarum tribus diebus subticetur ante Pascha.*

Ad te Domine levavi. Psal. XXIV.

1 *DE diversis populis.*
2 *Quod imperativus non semper imperative ponitur.*
3 *Quod hoc nomen corpus, octo modis accipitur.*

Judica me Domine, quoniam ergo in innocentia. Psal. XXV.

1 *DE figura, quæ antropospathos dicitur, per quam passiones mentis Deo attribuimus: & quinque modis.*
2 *De diversa significatione ignis.*
3 *De significatione Altaris.*

Dominus illuminatio. Psal. XXVI.

1 *DE figura, anaphora, quando eadem dictio repetitur.*
2 *Quod paries habet plures significationes.*

3 Qua-

3 *Quare anima diversis modis sumitur.*
4 *Quomodo templum sumitur.*
5 *Quod Christus & petra & saxum & lapis dicitur.*
6 *De triplici labore in præsenti.*
7 *Quot modis declinet Deus ab homine.*

Ad te homine clamabo.
Psal. XXVII.

1 *QUare Christus caput nostrum dicitur.*
1 *Quare potius dicitur Deus in cœlo, quam alibi.*
3 *De diversa benedictione creatoris, & creatura.*
4 *Quid nomine floris significetur.*
5 *Quod in Ecclesia sunt tria genera hominum.*

Afferte Domino filii Dei.
Psal. XXVIII.

B

1 *QUare sancti dicuntur unicornes, & quare Christus dicitur filius unicornium.*
2 *Quomodo, & quibus interdicitur, vel potius extinguatur flamma ignis: & de tribus pueris, de proprietatibus & natura cervi.*
3 *De proprietatibus aquæ.*
4 *De benedictione in pace.*
5 *Quod Apostoli dicuntur arietes propter quatuor.*
6 *Quot modis dicitur vitulus.*
7 *De progressu Dei.*

Exaltabo te Domine. Psal. XXIX.

C

1 *DE plenitudine donorum Christi.*
2 *Quod ad domum faciendam quatuor sunt necessaria.*
3 *Quot modis res signatur.*
4 *Quot modis vesper dicatur.*
5 *Quot modis mane dicatur.*
6 *Quod in solemnitatibus Christi non dicuntur octavæ.*
7 *Quod caro Christi dicitur saccus.*
8 *De triplici stola.*

In te Domine speravi, non confundar. Psal. XXX.

1 *QUod quatuor modis spes dicitur.*
2 *Quod miseria Adæ in tribus consistit.*
3 *Quot modis odium dicatur.*
4 *De multiplici vase.*

A

5 *De triplici deductione.*
6 *multiplici civitate.*
7 *De multiplici inimico.*

Beati, quorum remissæ. Psal. XXXI.

1 *DE tribus vitiis, & de tribus antidotis homini datis contra tria vitia.*
2 *Quod vitatio supplicii est in duobus.*
3 *De triplici vitio, in homine: hominis, ab homine.*
4 *Quod Deus multipliciter dicitur.*
5 *De multiplici aqua.*
6 *De sex generibus hominum.*

Exultate justi in Domino.
Psal. XXXII.

1 *DE multiplici confessione.*
2 *De novitate, quæ constat in quaouor.*
3 *De multiplici terra.*
4 *De multiplici vocatione.*
5 *De multiplici fame.*

Benedicam Dominum in omni.
Psal. XXXIII.

1 *DE laude Dei, quæ fit in tribus.*
2 *De benedictione universali.*
3 *De multiplici pulsatione.*
4 *De quinque generibus paupertatis.*
5 *De cibo corporali & spirituali.*
6 *De tribus vocationibus hujus psalmi.*
7 *De multiplici gratia.*
8 *Quod martyrium tria debet habere.*
9 *De triplici liberatione antiquorum patrum.*

Judica Domine, nocentes me.
Psalm. XXXV.

1 *DE triplici judicio in præsenti.*
2 *Quomodo navis periclitatur.*
3 *De paupere, & inope.*
4 *De triplici sterilitate.*
5 *De jejunio Christi.*
6 *De triplici tentatione, hominis ad dominum, & Dei ad hominem.*
7 *De multiplici gravitate.*
8 *Quod Deus dicitur multipliciter exurgere.*

Dixit

A

Dixit injustus, ut delinquat. Psal. XXXV.

1 *Quod Abraham aves a sacrificio abiiciebat.*
2 *Quod mons novem modis dicitur.*
3 *Quod duæ sunt alæ Dei: & sex sunt alæ hominis.*
4 *De ebrietate corporali, & spirituali.*
5 *De multiplici domo.*

Noli æmulari in malignantibus. Psal. XXXVI.

1 *De multiplici æmulatione.*
2 *De multiplici herba.*
3 *De multiplici olere.*
4 *De multiplici arcu.*
5 *De multiplici via.*
6 *De quatuor generibus eleemosynæ.*

Domine ne in furore tuo. Psal. XXXVII.

1 *De multiplici furore.*
2 *De multiplici sagitta.*
3 *Quod peccatum fœtet.*

Dixi, custodiam vias meas. Psal. XXXVIII.

1 *De triplici silentio.*
2 *De diversis significationibus numeri.*
3 *De multiplici substantia.*
4 *Quod tria Deo apponuntur, scilicet unum, simplex, & stabile.*

Expectans expectavi Dominum. Psal. XXXIX.

1 *Quod diabolus dicitur leo, & draco.*
2 *De multiplici luto.*
3 *Quod Cardinales resident in festivitatibus, equis tectis albis pannis.*
4 *Quod mare dicitur multipliciter.*
5 *Quod duæ sunt species miseriæ.*

Beatus qui intelligit. Psal. XL.

1 *Quomodo Christus dicitur unus, geminus, & trinus.*
2 *De multiplici necessitate.*
3 *De multiplici pane.*

Quemadmodum desiderat cervus. Psal. XLI.

1 *Quod anima sit in cerebro secundum physicos: in corde secundum omnes Theologos.*
2 *De multiplici effusione.*
3 *Quod sensualitas perturbet animam.*
4 *De multiplici abysso.*

Judica me Deus, & discerne. Psal. XLII.

1 *De multiplici tristitia.*
2 *De multiplici emissione.*

B

Deus auribus nostris audivimus. Psal. XLIII.

1 *De multiplici vocatione Dei.*
2 *De multiplici opere Dei.*
3 *De multiplici plantatione Dei.*
4 *De multiplici jejunio.*
5 *Quot modis dicitur dormire Christus.*

Eructavit cor meum verbum. Psal. XLIV.

1 *Quod tredecim sunt psalmi, qui intitulantur nomine intellectus.*
2 *De diversis nuptiarum generibus.*
3 *Quod hæc præpositio, de, multiplicem habet significationem.*
4 *Quod summus Pontifex baculum non* C *habet pontificalem, sed Treverensis semper habuit baculum.*
5 *Quod sex sunt notanda in baculo Pontificali.*
6 *De multiplici ardore.*
7 *Quod charitas regina dicitur.*
8 *De conjugio Christi, & Ecclesiæ.*
9 *Quod quatuor in eligenda Uxore requiruntur.*
10 *Quod per fimbrias vestimentorum intelligitur humanitas Christi.*

Deus noster refugium, & virtus. Psal. XLV.

1 *Deus dicitur esse alicujus multipliciter.*
2 *De multiplici tribulatione.*
3 *De multiplici sono.*
4 *De multiplici bello.*

Omnes gentes plaudite: Psalm. XLVI.

1 QUomodo Christus calvus.
2 Quod jubilus sit laus.

Magnus Dominus. Psalm. XLVII.

1 QUod in pœnitentia quatuor debent esse.
2 Quod sedere dicitur multipliciter.

Audite hæc omnes gentes. Psal. XLVIII.

1 DE multiplici abjectione.
2 Quod divitiæ in tribus attenduntur.
3 Quod Deus placatur tribus, eleemosyna, contritione, & oratione.
4 Quod pœna æterna multiplex est.
5 De multiplici pelle,
6 De multiplici ove.

DEUS Deorum Dominus locutus est. Psalm. XLIX.

1 DEus dicitur multis modis.
2 Quod in veteri lege erant quatuor genera sacrificiorum.
3 Quod Deus sit formosus multipliciter.
4 De pœna, qua Judex puniet in futuro.
5 Quod quatuor sunt expositionis, secundum quatuor acceptiones hujus nominis sacramentum.
6 Quod prædicatio propter quæstum temporalem prohibita.
7 Quod tria genera peccatorum hic notantur, ubi dicitur: Tu odisti disciplinam.

Misere mei DEUS Psal. L.

1 QUod quidam suum peccatum negant: quidam in Deum retorquent.
2 Quod hic Psalmus, quia quinquagesimus est, potest dici jubilæus.
3 Quod aliquid dicitur esse alicujus novem modis.
4 Quod peccatum multipliciter in nobis consideratur.
5 Quod veritas multipliciter dicitur.

A 6 Quod Hyssopus tria facit.
7 Quod duo offerenda sunt, scilicet caput, & cauda.
8 Quod triplici de causa prohibetur aliquis loqui.
9 In sacrificiis tria debent esse.

Quid gloriaris in malitia. Psal. LI.

1 QUod Ephod dicitur multis modis.
2 Quod tria notantur in effusione sanguinis CHRISTI.
3 De multiplici radice.
4 De multiplici lucerna.

Dixit insipiens in corde. Psal. LII.

B 1 QUod incorruptio alia corporis, alia animæ.

DEUS in Nomine tuo salvum me fac. Psalm. LIII.

1 DE multiplici clybano,
2 Quod in flore tria sunt.

Exaudi DEUS orationem meam. Psal. LIV.

1 DE multiplici oratione.
2 De multiplici regione.
3 De multiplicibus pennis.
4 De multiplici odio.
5 Quod Deus tribus modis cor hominis emollit.
6 De multiplici puteo.

C Miserere mei Deus quoniam conculcavit. Psalm. LV.

1 QUod Deus multipliciter regit.
2 De multiplici conculcatione.
3 Quod incola multipliciter dicitur.
4 Quod homo liberatus sit triplici defectu.

Miserere mei Deus. miserere. Psalm. LVI.

1 QUod alæ tria faciunt, quæ Deus facit nobis.
2 Quod dormitio Christi est triplex.
3 Quod pedes Christi dicuntur multipliciter.
4 De multiplici incurvatione.

Si vere utique justitiam. Psalm. LVII.

1 *Quod finis multipliciter dicitur.*
2 *Quod furor est peccatum, & contra peccatum.*
3 *Quod peccator aspidi comparatur quatuor de causis.*
4 *Quod tria sunt genera dentium.*

Eripe me de inimicis meis. Psalm. LVIII.

1 *Christus vivit quadrupliciter secundum divinitatem.*
2 *Quod Christus gallinæ comparatur propter quinque.*
3 *Quod fames est multiplex.*
4 *De multiplici occisione.*
5 *De multiplici deductione.*

Deus repulisti in finem. Psal. LIX.

1 *De multiplici repulsione.*
2 *De mutatione multiplici.*
3 *De multiplici vino.*
4 *De multiplici calceamento.*

Exaudi Deus deprecationem meam. Psal. LX.

1 *De tentatione Dei, hominis, diaboli.*
2 *De duplici turre.*
3 *De duplici velamine.*

Nonne Deo subjecta erit. Psal. LXI.

1 *De duplici tactu.*
2 *De triplici Hierarchia,*
3 *De quatuor interpretationibus, hujus nominis Abel.*
4 *Quod Ecclesia incœpit ab Abel: & non ab Adam, triplici de causa.*
5 *Quod peccatum tribus modis committitur.*
6 *Quod lex septem modis dicitur.*
7 *Quod Deus multipliciter loquitur.*

Deus Deus meus ad te de luce. Psal. LXII.

1 *Quod aliquid fit aridum tripliciter.*
2 *Quod in siti tria attenduntur.*
3 *quod adeps interior, anima exterior dicitur.*

A 4 *De multiplici adipe.*
5 *Quod labia multipliciter dicuntur.*
6 *Quod stratum multipliciter dicitur.*
7 *Quod mane multiplex est.*
8 *De proprietatibus vulpis, & quod principes mali vulpi comparantur.*

Exaudi Deus orationem meam, cum. Psal. LXIV.

1 *De petitione amotionis, vel appositionis tribulationum.*
2 *Quod linguæ malorum comparantur gladiis acutis, quinque de causis.*

Te decet hymnus Deus in Sion. Psal. LXIV.

1 *Quod sabbathum in octava Paschæ dicitur in albis.*
B
2 *Quod est differentia inter repræsentari, & significari.*
3 *Quod omnes Levitæ decimas dabant summo Pontifici, & omnes Judæi Levitis.*
4 *De electione, & subjectione.*
5 *Quare sancti dicuntur montes.*
6 *Quibus modis terra fœcundatur.*
7 *Quomodo gentes benedicunt Dominum.*
8 *In quibus verbum Dei seminatum est.*

Jubilate Deo omnis terra. Psal. LXV.

1 *Quod quidam expectant, & expectantur.*
2 *Quod quidam sicco pede transeunt hoc flumen, scilicet mundum, &c.*
C
3 *Quod Judex aspergitur tripliciter.*
4 *De refrigerio multiplici.*
5 *Quod tribulatio debet præcedere prosperitatem.*
6 *Quod in templo Salomonis erat atrium, sanctuarium, sanctum sanctorum.*
7 *De quinque generibus sacrificiorum.*
8 *Quod peccatores hircis comparantur.*

Deus misereatur nostri. Psal. LXVI.

1 *Quod animæ profectus fit multis modis.*
2 *De benedictione multiplici.*
3 *Quod Christus germen, granum, radix, flos, fructus, dicitur.*
4 *De fructu trigesimo, sexagesimo, & centesimo.*

5 *Quod beata Virgo dicitur terra multipliciter.* A

Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus. Psal. LXVII.

1 *Deus dicitur exurgere in mente hominis.*
2 *Quatuor leguntur Christi exultationes.*
3 *Quot modis Christus exaltetur.*
4 *De duplici arca.*
5 *Differentia inter surgere & consurgere.*
6 *De multiplici Christi egressu.*
7 *De multiplici pluvia.*
8 *De perfectione legis.*
9 *Quod pater dicitur agricola, & semen verbum Dei.*
10 *Hic commendatur Christus a quatuor.* B
11 *Quod virtus multipliciter dicitur.*
12 *Quod Ecclesia significatur per columbam, propter tria.*
13 *Quod turris multipliciter dicitur.*
14 *Quod filius Beniamin dicitur Paulus.*
15 *De tribus generibus visionum.*
16 *In æterna Trinitate tres personæ, & una substantia.*
17 *In nova Trinitate tres substantiæ, & una persona.*
18 *De dimensionibus animæ secundum modum suum.*

Salvum me fac Deus. Psal. LXVIII.

1 *Clamor Christi triplex est.*
2 *Quod Christus granum sinapis dicitur, propter quatuor.*
3 *De duobus modis loquendi.*
4 *Quatuor leguntur dispositiones vestium Christi.*
5 *Quaternarius ad Evangelium, denarius ad legem refertur.*
6 *De multiplici luto.*
7 *Quod Christus pater propter quatuor.*
8 *De multiplici confusione.*
9 *Christus desideravit comedere agnum Paschalem, propter tria.*
10 *De multiplici mensa.*
11 *De ingenio, memoria, & ratione.*
12 *Quod aliquis scribitur in libro vitæ, propter triplicem causam.*
13 *De quatuor libris.*
14 *Quod Christus doluit, pro omnibus doluit.*
15 *De triplici vinculo.*

Deus in adjutorium meum. Psal. LXIX.

1 *Multis modis intendit Deus.*
2 *De duabus figuris, quæ dicuntur epignome, & epigrammos.*
3 *Quod egeni sumus propter quatuor.*
4 *De quatuor generibus persecutionum.*

In te Domine speravi non confundar. Psal. LXX.

1 *Quod fomes peccati dicitur lex carnis.*
2 *Quod tres captivitates Judæorum significant tres captivitates nostras.*
3 *Juventus in tribus consistit.*
4 *Ætas Ecclesiæ distinguitur.*
5 *Quadruplici de causa fit laus, sive oratio vocalis.*
6 *Deficit quis multipliciter.*
7 *Quod triplex fit litteratura.*
8 *Quod homo habet triplex officium.*
9 *Docet Deus quinque modis.*
10 *De multiplici similitudine.*
11 *De triplici reductione.*
12 *De multiplici consolatione.*

Deus judicium tuum Regi da. Psal. LXXI.

1 *Deus dicitur pax triplici de causa.*
2 *Quod epignome fit quatuor de causis.*
3 *Quod Ecclesia dicitur Luna propter tria.*
4 *Propheta commendat Christum a quatuor.*
C 5 *Tria debemus Christo, & tria proximo.*
6 *Beata virgo velleri comparatur.*
7 *Quod quidam cadunt multipliciter.*
8 *De multiplici usura.*
9 *De multiplici candore.*

Quam bonus Israel Deus. Psal. LXXII.

1 *Aliquis cessat a laude Dei quatuor de causis.*
2 *Quidam peccant multis de causis.*
3 *Os in cœlum ponitur multis modis.*
4 *Quod quædam bona sunt mala bonis, &c. quæ sequuntur.*
5 *Quod homo dicitur factus ad imaginem Dei, secundum interiorem hominem.*

6 Homo

6 Homo dicitur jumentum multis de causis. A
7 Quid quandoque est substantiale, quandoque accidentale.
8 De multiplici fornicatione.

Ut quid Deus repulisti in finem. Psal. LXXIII.

1 EST triplex signum de multiplici salute.
2 Juxta quatuor tempora anni, quatuor genera hominum possunt notari.
3 Tria solent oculum carnis turbare.
4 Pauper dicitur multis modis.
5 Quod quadruplex sit lucta.
6 De duplici generatione corporali, & similiter spirituali.
7 Columna multipliciter dicuntur.
8 Quod prædicatores ventis comparantur.
9 Pulvis dicitur multipliciter.
10 Quod quidam veniunt ad Deum per fidem: quidam recedunt.
11 Quod tres sunt partes.
12 Tria in nobis, & nos in tribus considerare debemus.
13 De multiplici deserto.
14 Quatuor sunt principalia vitia quibus homo cadit in præsenti.

Confitebimur tibi Deus, confitebimur. Psal. LXXIV. B

1 DE multiplici confessione.
2 De indevotione duplici.
3 Quomodo Ecclesia debeat ornari bysso castitatis.
4 Cornua dicuntur multipliciter.
5 Quod calix dicitur multipliciter.

Notus in Judæa Deus. Psal. LXXV.

1 INterpretatio nominis sumitur multipliciter.
2 Scutum multipliciter dicitur.
3 Quod fides sive mens debeat esse concava.

Voce mea ad dominum clamavi. Psal. LXXVI. C

1 PRopheta clamat multipliciter.
2 Quod tres nocturni in officio matutinali significant tres status Ecclesiæ.
3 Tria sunt mala quibus homo affligitur.
4 Quatuor sunt bona, in quibus homo consolatur.
5 De malo hominis intrinseco, & extrinseco, similiter de bono extrinseco.
6 Quod Christus dicitur via, veritas, & vita.
7 Aqua diversa significat.

Attendite populus meus. Psal. LXXVII.

1 QUod Judaicus populus dicitur vetus multis de causis.
2 Os dicitur multis modis.
3 Tempus multipliciter dicitur.
4 De initio, principio, fine.

Deus venerunt gentes. Psal. LXXVIII.

1 QUod templum quatuor modis intelligitur.
2 De multiplici effusione.
3 De zelo corporali, & spirituali.

Qui regis Israel intende. Psal. LXXIX.

1 DE quatuor generibus Prælatorum.
2 Quod hoc nomen charitas, quandoque convenit Creatori, quandoque creaturæ.
3 De sex temporibus.
4 Quid sit maceria.
5 De multiplici muro.
6 Quod tres leguntur famosissimæ superbiæ.

Exultate Deo adjutori nostro. Psal. LXXX.

1 DE triplici separatione, quæ fit in Ecclesia.
2 Quod torcular multis modis dicitur.
3 Quod quatuor sunt status hominis.
4 Quod oleum tria facit.
5 Quod homo constet ex quinque, quibus fit progressus ad sapientiam.
6 De tribus fructibus pœnitentiæ.
7 De seminatione verbi Dei.

Deus stetit in Synagoga Deorum. Psal. LXXXI.

1 QUod Deus stare multis modis dicitur.
2 De septem vitiis capitalibus quæ a superbia procedunt.

Deus, quis similis erit tibi?
Psal. LXXXII.

1 *De taciturnitate sermonis, & voluntatis.*
2 *De multiplici testamento.*
3 *De multiplici valle.*
4 *De triplici sapientia.*
5 *De multiplici rota.*
6 *Tria erunt in judicio.*
7 *Quod hoc nomen, Dominus, est essentiale Deo.*
8 *De triplici culpa.*

Quam dilecta tabernacula tua.
Psal. LXXXIII.

1 *Quod homo debet tria timere in morte.*
2 *De duabus alis, quibus homo vehitur in præsenti.*
3 *Quod Deus descendit ad nos, & nos ad Deum ascendimus.*
4 *Quod firmamentum erit stabile in futurum.*

Benedixisti Domine terram tuam.
Psal. LXXXIV.

1 *Quod præteritum multipliciter ponitur.*
2 *Quod Deus multipliter loquitur.*
3 *De duplici pace, scilicet mundi & Dei,*
4 *De distinctione trium temporum.*
5 *Quod hoc nomen, lapis, multa significat.*
6 *De dilectione proximi.*

Inclina Domine aurem tuam.
Psalm. LXXXV.

1 *De quinque sensibus corporis.*
2 *Quod in pœnitentia tria sunt necessaria.*

Fundamenta ejus in montibus.
Psal. LXXXVI.

1 *Quod Ecclesia in hoc Psalmo sex nominibus appellatur.*
2 *Qui pœnitet, quatuor facit.*

Domine Deus salutis meæ.
Psal. LXXXVII

1 *De tribus speciebus innocentiæ.*
2 *Tres sunt species rectitudinis.*
A 3 *Quod Deus sanavit quinque genera hominum immundorum.*
4 *De quatuor modis sanandi.*

Misericordias Domini.
Psal. LXXXVIII.

1 *De quatuor generibus malorum.*
2 *De confessione, quomodo debeat fieri.*
3 *Quod aliquis habeat veram humilitatem post peccatum.*
4 *De tribus virtutibus.*
5 *De multiplici oleo.*
6 *De multiplici throno.*
7 *De multiplici gladio.*
8 *De comminatione Christi ad tria.*

Domine refugium factus es.
Psal. LXXXIX.

B 1 *De commendatione sponsi a tribus.*
2 *Quod Deus non novit præteritum, vel futurum.*
3 *Triplici de causa homines modo minus vivunt, quam ante diluvium.*
4 *De quindecim gradibus templi Salomonis.*
5 *De multiplicatione unitatis ad ternarium.*

Qui habitat in adjutorium altissimi.
Psal. XC.

1 *De triplici mutatione.*
2 *De multiplici venatore.*
3 *De quatuor, quæ concutiunt latera Ecclesiæ.*
C 4 *Quod Christus est leo victor.*
5 *Diabolus leo victus.*
6 *De speluncis eorum.*
7 *Quod nomina ista, quæ conveniunt Deo, scilicet homo, vitulus, leo, aquila, homini convenire possunt.*
8 *Quod in præsenti tempore triplex est malum in homine.*

Bonum est confiteri Domino.
Psalm. XCI.

1 *De duplici confessione.*
2 *De multiplici sabbatho.*
3 *De multiplici quiete.*
4 *Tria sunt, quæ fastidium generant.*
5 *Tres sunt species temperantiæ.*
6 *Triplex in homine est vitium.*
7 *De triplici remedio.*

8 *Iniquitatis tres sunt species, & tres sunt species peccati.* A
9 *Quare justus dicatur palma.*

Dominus regnavit, decorem indutus est. Psal. XCII.

1 *Quod viginti duo sunt opera Domini in creatione ad numerum Hebræorum elementorum.*
2 *De multiplici decore Dei.*
3 *De multiplici sede Dei.*
4 *De multiplici plenitudine.*
5 *De diversitate fluminis.*

Deus ultionum Dominus. Psalm. XCIII.

1 *De multiplici ultione Dei.*
2 *Sancti dicuntur, lumen, multipliciter.* B
3 *De duplici infirmitate.*
4 *De tribus differentiis bonorum, & malorum.*
5 *De multiplici necessitate.*
5 *Quod Christus confractum consolidavit.*

Venite exultemus Domino. Psal. XCIV.

1 *Quare iste Psalmus in Epiphania Domini usque in sextum locum non cantatur.*
2 *Populus fidelis dicitur ovis propter tria, scilicet fœcunditatem, &c.*
3 *De multiplici via.*

Cantate Domino. Psalm. XCV. C

1 *Quod hoc nomen, terra, ponitur multis modis.*
2 *De diversis acceptionibus hujus præpositionis, In.*
3 *De quatuor litteris hujus dictionis, Adam.*

Dominus regnavit, exultet. Psal. XCVI.

1 *De varietate ignis.*
2 *Quod laus jubili consistit in tribus.*

Cantate Domino Canticum novum. Psal. XCVII.

1 *Quare filius dicatur dextera.*
2 *De lignis cithara, & de allegoria eorum, & de plectro & de clavis.*
3 *De multiplici malleo.*
4 *Sancti dicuntur laminæ aureæ.*
5 *Lex dicitur amara propter tria.*
6 *De mari, quod multipliciter dicitur.*

Dominus regnavit, irascantur populi. Psal. XCVIII

1 *Prophetæ loquebantur sub velamine triplici de causa.*

Jubilate. Psal. XCIX.

1 *Quod confessio, alia laudis, alia peccati.*
2 *Porta multis modis dicitur.*

Misericordiam, & judicium. Psal. C.

1 *De descriptione viri perfecti.*
2 *Quod quatuor debet habere perfectus.*
3 *Ad hoc, quod aliquis sit in domo, tria sunt necessaria.*
4 *De clausura ostii,*
5 *De tribus partibus innocentiæ.*
6 *De stillicidio, fumo, & mala uxore.*

Domine exaudi orationem meam, & clamor. Psal. CI.

1 *De triplici unitate Christi, & Ecclesiæ.*
2 *De quadruplici anxietate Christi.*
3 *Tria impediunt hominem, ut non exaudiatur.*
4 *Quo modo captatur benevolentia judicis.*
5 *Deus quo modo dicitur habere membra, scilicet oculos, aures, &c.*
6 *De tribus generibus peccatorum.*
7 *De multiplici passere.*
8 *Christus dicitur solitarius, propter tria.*
9 *Hoc nomen, dies, multipliciter accipitur.*
10 *Quod peccatum primi hominis triplex pœna secuta est: & de triplici remedio.*
11 *Incarnatio Christi dicitur descensus.*
12 *Quod unica ovis in montibus relicta, una mysterialiter, multæ personaliter.*
13 *Quod aliter operatur Deus, aliter homo.*

14 *Quod nomine terræ elementa intelliguntur.*
15 *Differentia inter initium, principium, & exordium.*

Benedic anima mea Domino. Psal. CII.

1 *De duabus partibus rationis.*
2 *Angelicæ virtutes non solum sunt circa nos, sed etiam intra nos.*
3 *Quod Christus dicitur corona, & diadema.*
4 *De triplici Theologia.*
5 *Quod aliquis miseretur inimici sui, sive proximi sui.*
6 *Quod cœlum diversis modis accipitur.*
7 *De multiplici fictione.*
8 *De descriptione fortitudinis, & de ejus speciebus.*

Benedic anima mea Domino: Domine. Psal. CIII.

1 *De benedictione Creatoris ad creaturam, & econverso,*
2 *Quod Christus dicitur sponsus in deitate, & in humanitate.*
3 *De multiplici testamento.*
4 *Quod frigidæ aquæ sunt in cælo.*
5 *Sex leguntur montes, quos Christus transilivit.*
6 *Quod terrena erant animalia, quæ immolavit Abraham.*
7 *Quod ternarius multa significat.*
8 *Quod Christus dicitur panis, vinum, & oleum.*
9 *De multiplici sole.*
10 *Quo modo mare diversis modis accipitur.*
11 *Quod manus Christi diversis modis accipitur.*
12 *Quod Deus loquatur nobiscum, & nos cum eo duobus modis.*
13 *Quod homo accuset seipsum.*

Confitemini Domino & invocate. Psal. CIV.

1 *Quod alleluja sit laus Angelorum, & gloria in excelsis*
2 *Quod os loquatur sermones Dei tribus de causis.*
3 *Fœni nomine multa designantur.*
4 *De inflammatione Spiritus sancti.*
5 *Aurum multis modis dicitur.*
6 *Quod vas dicitur corpus fragile.*
7 *Quod lex Moysi est umbra veræ legis.*

Confitemini Domino quoniam bonus. Psal. CV.

1 *Deus dicitur bonus multipliciter.*
2 *Quod homo peccando in se iniquus dicitur.*
3 *De multiplici oculo.*
4 *Quo modo redemptus est homo.*
5 *De sensu & affectu hominis, & de subdivisione eorum.*
6 *Tria sunt, caro, mundus, dæmonia, a quibus in nobis genera peccatorum.*

Confitemini Domino quoniam bonus. Psal. CVI.

1 *Quod binarius significet charitatem.*
2 *Quod triplex est origo tentationis.*
3 *Concupiscentiæ quatuor sunt genera.*
4 *De multiplici descensu.*
5 *Quod quatuor sunt species contemplationis.*
6 *De diversa significatione navis.*
7 *De multiplici clamore.*
8 *Quod peccata nostra magna sunt, & turpia.*
9 *De triplici bello.*

Paratum cor meum Deus Psal. CVII.

1 *Quod confessio debet esse oris, & cordis.*
2 *Quod annulus, quando Pontifex consecratur ponitur ei in medio digito.*
3 *Quod in civitate est turris, & antemurale & flumen & rivuli intra fluentes.*
4 *De porta civitatis.*

Deus laudem meam ne tacueris. Psal. CVIII.

1 *De tribus generibus peccatorum.*
2 *De duplici oratione Christi.*
3 *De triplici vino.*
4 *De triplici peccato, & triplici remedio.*
5 *Quod diabolus constituitur super aliquem quatuor modis.*
6 *De triplici oratione.*
7 *De multiplici usura.*

8 Quod

8 *Quod peccatum fit quadrupliciter.*
9 *De triplici spiritu.*
10 *Multipliciter cingulum dicitur.*

Dixit Dominus Domino meo.
Psal. CIX.

1 *DIcere multis modis accipitur.*
2 *Quod sedere multis modis accipitur.*
3 *Quod donec quinque modis accipitur.*
4 *De multiplici subjectione.*
5 *Hoc nomen, principium, multis modis accipitur.*
6 *In oblatione quatuor sunt necessaria.*

Confitebor tibi Domine in toto corde.
Psal. CX.

1 *DE confessione cordis, & oris.*
2 *Quod peccatum Deo committimus, & confessionem ei facimus.*
3 *De duplici consilio.*
4 *De magnitudine redemptoris, & redempti.*
5 *De duplici causa.*
6 *Quod Christus missus est ad Judaeos triplici de causa.*
7 *Quod voluntas Dei dicitur quinque modis.*
8 *Quod justificatio consistit in duobus.*

Beatus vir, qui timet Dominum.
Psal. CXI.

1 *SAncti habent hilaritatem in tribus.*
2 *De timore multiplici.*
3 *Quod tria sunt opera misericordiae.*
4 *Est verbum asperum, asperius, asperrimum.*
5 *Est verbum suave, suavius, suavissimum.*
6 *Duae fiunt promissiones.*

Laudate pueri Dominum.
Psal. CXII.

1 *TRipliciter Deus gentes assumit.*
2 *Tripliciter Deum laudare debemus.*
3 *Quod soli pueri intrabunt in regnum coelorum.*
4 *Stercora tribus modis accipiuntur.*
5 *Septem modis Deus dicitur esse in aliquo.*

In exitu Israel de Ægypto. Ps. CXIII.

1 *MUltipliciter fit exitus.*
2 *A triplici domo oportet nos exire.*
3 *In Ægypto hujus mundi est triplex tribulatio.*
4 *Quod mammon est divitiae, & mammona nomen Diaboli, qui praeest divitiis.*
5 *Quod tria sunt impedimenta hominum ad Dominum.*
6 *Quod Judaei adoraverunt vitulos, unum in Dan, & alium in Bethel.*
7 *Quatuor genera hominum hic notantur.*
8 *Quatuor in hominibus reperiuntur.*
9 *Triplex gaudium, vel festum debemus facere.*
10 *Quod triplex fit motus.*
11 *Quare Christus lapis dicitur.*
12 *Quatuor sunt species idololatriae.*
13 *De quinque operariis.*
14 *De duobus pedibus.*
15 *Memoria beneficii debet esse triplex.*
16 *Sancti Praelati dicuntur coeli tripliciter.*

Dilexi quoniam exaudiet.
Psal. CXIV.

1 *QUod laus Christi dicitur dignissima propter tria.*
2 *In hoc, quod filium suum nobis dedit, tria intelliguntur.*
3 *Quod tres sunt partes in homine.*
4 *Ecclesia dicitur Catholica propter tria.*

Credidi, propter quod locutus sum.
Psal. CXV.

1 *QUadruplici de causa non confitetur quis ore.*
2 *Quod fides debet esse fidelis, firma, integra, & voluntaria.*
3 *Excelsus mentis fit tribus modis.*
4 *Quod martyres de tribus perhibent testimonium.*
5 *Quod Deus dirupit vincula nostra sua pretiosa morte.*

Laudate Dominum omnes gentes.
Psal. CXVI.

1 *ISte psalmus dicitur athomus.*
2 *De multiplici taedio.*
3 *Quod ad bonum datum apposita est homini custodia.*

Confitemini Domino, quoniam bonus, &c. Psal. CXVII.

1 *DE triplici laude Angelorum.*
2 *De latitudine bonorum, & angustia malorum.*

3 *Spinæ multipliciter dicuntur.*
4 *De quadruplici voce.*
5 *De vita & morte malorum.*
6 *De multiplici die.*
7 *Quatuor de causis intramus Ecclesiam.*
8 *De quatuor petitionibus missæ.*

Beati immaculati in via.
Psal. CXVIII.

1 *SCriptura sacra dicitur ortus triplici de causa.*
2 *Quod Moyses invenit litteras Hebræorum.*
3 *A quatuor capitibus initium.*
4 *Quod duæ sunt scalæ, & duo sunt genera descendentium.*
5 *De ambulantibus in lege, & proficientibus.*
6 *Tres sunt viæ, Dei, hominis, & diaboli.*
7 *Via nostra est tortuosa propter tria.*
8 *In hac partitione præcepta Dei quinque nominibus designantur.*

In quo corrigit adolescentior viam suam.

1 *ALiquis multis modis corrigitur.*
2 *Quod homo, accedens ad Dominum, multis modis depellitur.*
3 *De nido, ovo, & pullo.*
4 *Duo sunt, quæ impediunt linguam & labia loqui.*

Retribue servo tuo.

1 *DEUS aliquando reddit malum pro malo, ad bonum.*
2 *In hac petitione quatuor notantur.*
3 *Oculi exteriores velantur quatuor de causis.*
4 *De sensu præcedente, subsequente, & consequente.*
5 *De judiciis Dei.*
6 *Quod in atrio tria debent esse.*
7 *In hac partitione judicia Dei vocantur præcepta.*
8 *Quod cor nostrum dicatur pavimentum.*

Adhæsit pavimento anima mea.

1 *QUod filius Dei dicitur verbum multis modis.*
2 *Homo debet præoccupare faciem Domine in confessione.*
3 *De ordine charitatis.*

A

Legem pone mihi Domine.

1 *TRia in lege notanda sunt.*
2 *Quomodo quidam inquirunt legem*
3 *De viribus animæ.*
4 *Aliud est deduci in semitam, aliud in semita.*
5 *De tribus generibus vanitatum.*
6 *Quod mandata Dei sunt dilectio Dei & proximi.*

Et veniat super me.

1 *DE multiplici petitione.*
2 *Quod lectiones legis Mosaicæ in imum.*

B

3 *Quod lectiones Evangelii in aliam terminamus.*
4 *Quod in justificatione nostra quatuor sunt necessaria.*

Memor esto verbi tui.

1 *DE quietudine, & inquietudine.*
2 *Quod homo multipliciter dicitur.*
3 *De petitione panis corporalis, & spiritualis.*

Portio mea Domine.

1 *QUod tribus Levi inter alias non accipiebat portionem.*
2 *Quod corpus cum capite est particeps in duobus.*

C

3 *Quod quædam reddunt debitores DEO.*
4 *De multiplici fide.*
5 *De quatuor debitoribus.*
6 *Quod nox dicitur hoc sæculum.*

Bonitatem fecisti cum servo tuo.

1 *TRes sunt viæ, quæ ducunt ad patriam.*
2 *De differentia scientiæ, & disciplinæ.*
3 *Quo modo debeat solvere sibi, Deo, & proximo.*
4 *De proprietatibus lactis.*

Manus tuæ fecerunt me.

1 *QUid est esse ad imaginem.*
2 *Quid est imago Dei.*

3 De

3 *De dignitate hominis: & ad quid factus sit homo.* A
4 *De ratione articulorum: De duobus generibus proverbiorum.*

Defecit in salutare tuum anima.

1 *DE multiplici incurvatione.*
2 *Vita nostra quatuor de causis malitiæ comparatur.*
3 *Quod deficere multis modis dicitur.*
4 *De tribus generibus martyrii.*

In æternum Domine permanet verbum tuum.

1 *ALiquis recusat laborem tribus de causis.*
2 *De quinque locis.*
3 *Quatuor modis meditamur in animo nostro agenda.* B

Quomodo dilexi legem tuam. Domine.

1 *MEditatio legis valet ad tria.*
2 *Quod duo sunt in una carne.*
3 *Quod justitia sit lorica.*
4 *Quod verba Dei sunt cibus.*
5 *De faucibus spiritualibus.*

Lucerna pedibus.

1 *LUcerna tria facit.*
2 *De juramento licito, & illicito.*
3 *De confessione triplici.*
4 *In ejus manu est anima hominis.*
5 *Quod triplici morbo genus humanum laborat.* C

Iniquos odio habui.

1 *TRes sunt species dilectionis.*
2 *Quod Deus adjuvat cadentes & infirmos jacentes.*
3 *Quod in triplici judicio ducuntur.*
4 *Tria nobis Deus dedit.*

Feci judicium.

1 *QUatuor leguntur adventus Christi.*
2 *Tria sunt genera servorum.*
3 *A tribus aliquid sustinemus.*
4 *Sex leguntur tempora.*

Mirabilia testimonia tua.

1 *DUæ sunt viæ.*
2 *Opera Dei dicuntur mirabilia, quinque de causis.*
3 *Vetus testamentum jam declaratur per novum propter tria.*
4 *De sole irradiante aliquos secundum diversos effectus.*
5 *Quod tres sunt species lacrymarum.*

Justus es Domine; & rectum judicium.

1 *DE triplici intellectu.*
2 *Tria sunt occulta in homine.*
3 *Deus dicitur agere propter tria.*
4 *Aliquis multipliciter tabescit.*
5 *Quod pendentia mitræ dependebant usque ad humeros.*

Clamavi in toto corde.

1 *DE multiplici angustia.*
2 *Quod anima sit civitas summi regis.*
3 *Tria sunt quæ solent in medico esse falso.*
4 *De duabus speciebus œconomiæ.*
5 *Quod intra mentis nostra octo agricolæ seminaverunt.*
6 *Dominus prope est tribus de causis.*

Vide humilitatem meam.

1 *DEUS dicitur videre multipliciter.*
2 *Nota causam inter hominem & hominem.*
3 *Differentia inter cogitationem, meditationem, & contemplationem.*
4 *Quod Christus, Alpha, & Omega,*
5 *De Epiphania & tribus apparitionibus.*
6 *De tribus generibus martyrii.*

Principes persecuti sunt.

1 *QUod emplastrum tria facit, & de bono medico.*
2 *Adventus CHRISTI fulgori comparatur propter tria.*
3 *Charitas dicitur integra propter tria.*

Appropinquet deprecatio mea.

1 *ESt multiplex consummatio.*
2 *De appropinquatione multiplici.*

3 Quo-

3 *Quomodo prædicator duo debet habere.* A

4 *De multiplici pastore.*

5 *De homine ab Hierusalem descendente in Jerico.*

Ad Dominum cum tribularer.
Psal. CXIX.

1 *De quindecim gradibus, & quindecim psalmis.*

2 *De unione in unum, & per unum, & ad unum.*

3 *Quod sancti habent octavas.*

4 *Quod in solemnitatibus Domini non observamus.*

5 *De casu multiplici & gradibus officiorum.*

6 *De gradibus dignitatum.*

7 *De tonsura clericorum.*

8 *De locutione iniqua.* B

9 *De sagitta vulnerante.*

10 *De tribus statibus Ecclesiæ.*

Levavi oculos meos in montes.
Psal. CXX.

1 *De tribus ascensionibus.*

2 *Aliquis tribus modis de mundo exit.*

3 *De tribus civitatibus, & custodibus.*

4 *Tres sunt modi tacendi.*

Lætatus sum in his, quæ.
Psal. CXXI.

1 *Tres status animæ leguntur.*

2 *De tribus domibus.*

Ad te levavi oculos meos.
Psal. CXXII.

1 *Quod duo sunt oculi.*

2 *Quod Deum debemus considerare, Dominum, & factorem.*

Nisi quia Dominus erat.
Psal. CXXIII.

1 *De parabola timoris, spei, misericordiæ.*

2 *De quatuor virtutibus cardinalibus.*

3 *Quod diabolus quandoque parat laqueos, quandoque alia arma.*

Qui confidunt in Domino.
Psal. CXXIV.

1 *Quod Ecclesia vocatur ovis, civitas, sponsa, custodia, trifariam debet esse.*

In convertendo Dominus.
Psal. CXXV.

1 *Quod sicut multipliciter ponitur Dominus noster, triplex etiam semen jecit in mundum.*

Nisi Dominus ædificaverit domum.
Psal. CXXVI.

1 *De civitate malorum.*

2 *De tribus panibus.*

3 *Quatuor sunt genera filiorum.*

4 *Quatuor sunt genera hominum.*

Beati omnes, qui timent Dominum.
Psalm. CXXVII.

1 *Quod quidam sunt in via, & ambulant.*

2 *Quod tria sunt in homine.*

Sæpe expugnaverunt me.
Psalm. CXXVIII.

1 *Quod contra persecutores tria sunt necessaria, scilicet patientia, humilitas, & charitas.*

2 *Quatuor sunt necessaria ad hoc, quod non succumbat.*

3 *Quod nos a Deo debemus petere dextræ, & sinistræ benedictionem.*

De profundis clamavi ad te Domine.
Psal. CXXIX.

1 *Quod omnis psalmus pœnitentialis incipit a lacrymis, & terminatur in exultatione,* C

2 *Quod tres status scilicet infernus, patria mundus.*

3 *De perfectione senarii,*

Domine non est exaltatum cor meum.
Psal. CXXX.

1 *Quod duplex servitium.*

2 *Quod duæ sunt species lactis.*

3 *Humilitatis sunt tres species,*

4 *Quatuor genera hominum, ad mensam sacræ scripturæ residentium, reperiuntur.*

5 *Triplici pane reficiuntur homines in Ecclesia.*

Memento Domine David.
Psal. CXXXI.

1 *De ædificatione domus Ecclesiæ.*

2 *Octo sunt, quæ votum impediunt.*

3 Quod

3 *Quod sponsa in triplici lecto quiescit.* A
4 *Quomodo dicitur Deus pœnitere.*

Ecce quam bonum, & quam jucundum. Psal. CXXXII.

1 *QUod dilatio tribus modis fit.*
2 *Alienatio tribus modis fit.*
3 *Unguentum tribus modis accipitur.*
4 *Quod tunica est Ecclesia inconsutilis.*
5 *Rubigo dupliciter aufertur.*

Ecce nunc benedicite Dominum. Psal. CXXXIII.

1 *DE duabus manibus.*

Laudate Dominum, quoniam bonus. Psal. CXXXIV.

1 *DUo sunt, cognitio, & amor.* B
2 *De tribus ventis.*
3 *De primogenitis Ægypti.*
4 *Quod homo dicitur microcosmus.*
5 *Quod oleum super enatat.*
6 *De quatuor ventis.*
7 *De quatuor gazophylaciis.*
8 *Triplici de causa dicitur Ægyptus, mundus.*
9 *De duplici interpretatione hujus nominis, Ægyptus.*
10 *De triplici signo.*
11 *De triplici speculatione.*

Confitemini Domino quoniam bonus. Psalm. CXXXV.

1 *DE duplici confessione.*
2 *Quare pater dicatur magis operari per filium, quam per Spiritum Sanctum.*
3 *De triplici mari Judæorum.*
4 *De transitu Judæorum in desertum.*
5 *De deserto in terram promissionis.*

Super flumina Babylonis. Psalm. CXXXVI.

1 *TRes sunt civitates.*
2 *Mali dicuntur salices, propter tria.*
3 *De triplici memoria Dei.*
4 *Tria impediunt integritatem fidei.*

Confitebor Domino. Psal. CXXXVII.

1 *QUod Ecclesia tribus nominibus in canticis canticorum vocatur.*
2 *Quod super altare concavum fiebant sacrificia.*
3 *Quod superbia sit contra patrem, avaritia contra filium, invidia contra Spiritum sanctum.*
4 *Oblatum est Christo fel cum arundine, spongia, & aceto.*

Domine probasti. Psal. CXXXVIII.

1 *TEnebræ multipliciter dicuntur.*
2 *Quod corpus Christi, quatuor modis sumitur.*
3 *Quod ad masticationem panis, saliva est necessaria.*
4 *Quod in principio dedit Deus homini quatuor virtutes: ad hoc, ut homo digne suscipiat corpus Christi, quatuor sunt necessaria.*
5 *De novis, veteribus, vetustissimis.*
6 *Quod homo in præsenti non potest anteriora Dei videre.*
7 *In incarnatione Dei quatuor virtutes possunt notari.*
8 *Tres sunt investigabiles, potentia, sapientia, & benignitas.*
9 *Quod os Dei significat sanctos.*
10 *Quadruplici de causa permisit Deus hominem, scilicet Petrum peccare.*
11 *Numerare multipliciter dicitur.*
12 *Judæi dicuntur arena duplici de causa.*
13 *Deus dicitur occidere quatuor modis.*
14 *Est triplex odium.*

Eripe me Domine ab homine malo. Psal. CXXXIX.

C 1 *COrpus Christi est triforme.*
2 *De velle, & non posse.*
3 *Tentatio diabolica triplex.*
4 *Quod diabolus diversa sortitur nomina.*
5 *Vir quatuor modis accipitur.*
6 *Triplex est traditio.*

Domine clamavi ad te. Psal. CXL.

1 *DE multiplici clamore.*
2 *Oratio tria habet impedimenta.*
3 *Oratio contra hæc tria tres habet alas.*
4 *De multiplici odore.*
5 *Qui multis de causis mortui sunt.*

Voce mea ad Dominum clamavi. Psalm. CXLI.

1 *QUod quatuor sunt modi orationum.*

2 Qua-

2 *Quatuor fontes legimus.*
3 *Quod aquæ quatuor faciunt.*
4 *De quatuor cornibus crucis.*
5 *Quatuor sunt genera justorum.*

Domine exaudi orationem meam. Psal. CXLII.

1 *SEptem sunt psalmi pœnitentiales contra septem vitia capitalia.*
2 *De lege talionis.*
3 *Decor in quatuor.*
4 *Quatuor sunt, quæ confessionem impediunt.*

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus. Psal. CXLIII.

1 *NUda dicitur Ecclesia propter quatuor.*
2 *Quinque lapides sunt, verbum: quinque, pretium.*
3 *Differentia inter cominus, & eminus.*
4 *Digitus Dei multis modis dicitur.*
5 *Egressus fit tribus modis.*
6 *Tres sunt, qui testimonium dant, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus.*
7 *Quod fides in aquis baptismi nutritur.*
8 *Quod tria solent hominibus obiici.*

Exaltabo te Deus meus rex. Psal. CXLIV.

1 *AGit de septiformi gratia, & de septem donis Spiritus sancti.*
2 *Christus dicitur rex, & ter coronatus.*
3 *Triplex erit in nobis fruitio.*
4 *Tria sunt in anima.*

Lauda anima mea Dominum. Psal. CXLV

1 *TRia sunt, quæ impediunt, ne laus sit perfecta in præsenti.*
2 *De elementis agentibus, & patientibus.*
3 *De gloria corporis, & animæ.*
4 *De interpretatione Israel.*

Laudate Dominum, quoniam bonus est. Psal. CXLVI.

1 *DE duobus Ecclesiæ necessariis.*
2 *De genere humano vulnerato, & spoliato.*
3 *De medicamine.*
4 *De tribus principiis.*
5 *Sacra scriptura dicitur cœlum.*
6 *Tria stellis conveniunt.*

Lauda Hierusalem Dominum. Psal. CXLVII.

1 *DE reparatione Hierusalem.*
2 *De duobus exploratoribus a Josue missis.*
3 *Quatuor ponit, quare Deus debeat laudari.*
4 *De duobus infimis & medio.*
5 *Quo modo sapientia attingit a fine.*
6 *De reparatione vestis Adæ, quam sordidavit.*
7 *Quomodo de Judæo fit Hebræus. De Hebræo Galilæus.*
8 *Quod venti sunt dona Sancti spiritus.*
9 *De quadruplici pace.*

Laudate Dominum de cœlis. Psal. CXLVIII.

1 *DE varietate imperativi.*
2 *De tribus regionibus.*
3 *De multiplici modo essendi.*
4 *Quomodo fecit Deus mundum.*

Cantate Domino canticum novum. Psalm. CXLIX.

1 *DE tribus falsis vocibus.*
2 *Quod Christus ter oblatus est,*
3 *Tria sunt, quibus homo ligatur.*
4 *De quatuor canticis.*

Laudate Dominum in sanctis ejus. Psal. CL.

1 *TRia sunt, quæ faciunt hominem sanctum.*
2 *De tribus speciebus delectabilium sonorum.*
3 *Quod septenarius virgo dicatur.*
4 *De triplici statu in præsenti.*

PRÆFATIO IN PSALTERIUM.

QUISQUIS ad divinæ paginæ lectionem erudiendus accedit, in principio considerare debet, quæ sit illius scripturæ materia, circa quam versatur ejus tractatus. Est autem illius principalis materia, opus restaurationis. Sunt enim duo opera: opus conditionis, & opus restaurationis. Opus conditionis est, quo factum est, ut essent, quæ non erant: opus restaurationis est, per quod meliorata sunt, quæ perierant. Opere conditionis factus est mundus cum suis elementis: opere restaurationis, Verbi incarnatio cum suis sacramentis. Ex quo manifestum est, quod scriptura cunctis aliis præcellit, tum materiæ dignitate, tum profunditate, & subtilitate. Et si quis diligenter attendit, potest percipere, quod omnes artes tam liberales, quam naturales ei, tamquam dominæ, famulantur. Duo consideranda sunt in sacra scriptura vel pagina præcipue, quod scientia ejus, vel ex rebus habetur, vel ex vocibus. Ex voce autem habetur, vel ex pronuntiatione: peritiam pronuntiandi comparamus nobis per Grammaticam: significationem earumdem per Dialecticam: utrumque per Rhetoricam. Scientia vero rerum habetur per formas, vel per naturas: ut forma ad exteriora, natura ad interiora referatur. Attenditur autem forma, vel in numero, quod docet nos Arithmetica: vel proportione, quod demonstrat Musica: vel dimensione: quod Geometria: vel motu, de quo consulit Astronomia: de naturis, ut Physica pertractat. Cum ergo in divina pagina necessaria sit omnium istorum prædictorum scientia, & singula de singulis doctrinam perficiant: patet, quod omnes aliæ scientiæ quasi pedisequæ sunt Theologiæ.

Opus conditionis & restaurationis.

Sacræ scripturæ præstantia: de qua uberius sup. fol. 1. & sequ. in lib. Lum. Eccl.

Duo considerantur in sacra scriptura.

Scientia rerum habetur per formas, vel per naturas

Ostenso siquidem, quæ sit materia, restat in quibus constet, assignare. Constat autem in duobus, scilicet in novo, & in veteri testamento. In his autem duobus totum corpus canonicæ scripturæ continetur. Prætermisso autem novo, de veteri ad præsens agamus. Sciendum ergo, quod Hebræi, Esdra auctore, libros veteris testamenti, secundum numerum suarum litterarum, in viginti duo volumina distinxerunt: eosque in tres ordines diviserunt, Legem, Prophetas, & Agiographa: Moysique legem, quæ Thorah hebraice dicitur, in quinque volumina distinguentes, qui est primus ordo hujus primi ordinis. Primus liber Berescith est, seu Genesis: secundus, Velle schemoth, sive Exodus: tertius, Vaiicra, sive Leviticus: quartus, Vaiedabber, sive Numeri: quintus, Elleh Haddebarim, sive Deuteronomius: ecce Pentateuchus. Secundi ordinis primus liber est, Jehosua bennum, qui & latine, JESU nave: nam Binominis fuit & pater, & filius: secundus Sophtim, sive Judicum: tertius Samuel, qui est primus Regum: quartus Malachim, qui est Regum: quintus Isaias: sextus Hieremias: septimus Ezechias: octavus Thire Hasser, id est, duodecim prophetæ minores, qui pro sui brevitate, in uno rediguntur. Tertius ordo Agiographorum, in quo sunt novem libri. Primus, est Job: secundus, Psalterium, quod præ manibus habemus: tertius, Mischle, qui est Proverbia Salomonis: quartus Coheleth, qui Ecclesiastes: quintus Scir hascirim, quod est Canticum canticorum: sextus Daniel: septimus Debrejamin, id est, verba dierum, sive Paralipomenon: octavus Esdras: nonus Esther. Collecti ergo

Materia sacræ scripturæ.

Hier. in prologo li. Reg. Isid. 6. Etym. cap. 1.

Divisio testamenti veteris.

ergo de primo ordine quinque, unde & Pentateuchus dicitur a Pente, quod est quinque, & teuchus, quod est volumen, nam theta positio est. De secundo vero, octo: de tertio, novem, similiter sunt viginti duo: & omnes revera sunt Agiographi, id est, Sacra scriptura. Sed ad ultimum ordinem appropriatum est vocabulum: sicut & hoc nomen, Angelus, cuilibet de novem ordinibus convenit, sed inferiori ordini appropriatum est. Similiter & hoc nomen, Confessor, cuilibet sanctorum convenit, sed specificatur ad illos solos, qui non apostoli, nec martyres.

Agiographi nomen commune est omnium librorum sacræ scripturæ.

Auctor, causa, & nomen libri.

Primo ponitur commendatio auctoris: secundo causa nominis: tertio comprehensionis causa, scilicet, quare tot psalmi: quarto causa distinctionis, scilicet quare ponit tres quinquagenas: quinto causa frequentationis. Causa nominis dupliciter, vel causa administrationis, vel causa similitudinis. Causa administrationis dicitur hic liber psalterium: quia sicut David cantando ante arcam in psalterio ita faciebat modulationes, scilicet psalmi. Causa similitudinis; scilicet quare psalterium duplex, vel quia in illo instrumento sunt decem chordæ: & in hoc libro docetur observantia decem præceptorum. Et sicut hoc instrumentum reddit sonum a superiori, ita hic liber docet nos servire Deo pro æternis, quæ sursum sunt. Nota, secundum tria genera linguarum hic liber tria sortitur nomina: nam Latine dicitur liber Hymnorum, vel Soliloquiorum: Græce, sicut dicitur in Paralipomenon, Psalterium: Hebraice Nablum, vel Sepher tehillim. Sed Nablum sonat idem, quod liber Soliloquiorum: Sepher tehillim, idem quod liber Hymnorum. Ergo habet duo nomina in Latino, & duo nomina in Hebræo. Nota, psalterium reddit sonum a superiori, quia chordæ sunt superius. Cithara autem ab inferiori, quia chordæ sunt inferius, & lignum circumquaque. Nam quod dicitur medium, dicitur infimum.

2. Reg. 6

1. Par. 15

Psalmorum nomen triplex.

Nota, dicitur David eximius prophetarum, id est, maximus prophetarum; propter tria, scilicet propter regiam dignitatem, unde hoc; Inveni David servum meum, &c. & propter humilitatis eximiam abundantiam, unde Dominus de David; inveni virum secundum cor meum, & propter promissionem ei factam, unde hoc; De fructu ventris tui, &c. David dicitur tuba, quia tubis utimur in tribus, scilicet in bello, in conviviis, in festis. Quibus tubis usus est David in bello, unde; Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium; in conviviis, unde hoc; In voce exultationis, & confessionis sonus epulantis; in festis, unde hoc; Buccinate in Neomenia tuba. Nota, Judæi tantum observant annum septimæ decadis, qui dicitur jubilæus; sed quinquagesimus dicebatur Jubilæus. Dicimus, quod Judæi septuaginta annis fuerunt in captivitate, & non potuerunt facere annum jubilæum. Sed, antequam exirent, habuerunt a Cyro licentiam redeundi. Fecerunt ergo annum jubilæum, quando liberati fuerunt, scilicet septimo anno septimæ decadis, id est, post septimam decadem, scilicet quando plenarie fuerunt liberati, vel septimo anno septimæ decadis, id est, septimo anno ante septimam decadem, quando habuerunt licentiam redeundi; & ita inclusive, vel exclusive legatur. Reperitur hoc in epistola ad Galatas, vel casu contigit, quod, quando exierunt de captivitate, fuit annus jubilæus; Hoc dicit Meldensis, vel sic legatur littera; observant annum septimum decadis, & fuit vitium scriptoris, & uno addito, vel primo computato, fiunt quinquaginta; nam septies septem fiunt quadraginta novem. Da partes septem; septem, potest esse dativus, id est, da partes vitæ tuæ septenario, id est veteri testamento, vel qui jubilæus dicitur; id est, observant

David eximius propheta. *Psal. 88* *1. Reg. 13* *Act. 13*

Psal. 131. *David tuba.*

Psal. 17

Psal. 41

Psal. 80

Jubileus.

3. Esd. 1

Galat. 4 quo loco S. Hier. to. 6

Eccli. 11.

vant

vant septimum annum, & observant annum, qui jubilæus dicitur; vel, ut dicit Parisiensis, ibi ponit decades, vel da vitæ tuæ partes septem, id est, vetus testamentum; & ita septem, est accusativus. Nota, triplex est causa frequentationis hujus libri præ aliis. Frequentatur enim, tam pro sui perfectione, quia perfectius tractat de Christo, quam alii, tum pro sui apertione, quia apertius tractat, ut dicit Evangelium; tum pro certitudine veniæ; nam cum videmus David tantum peccatorem esse conversum, nulli relinquitur locus diffidentiæ. Nota, ab Hieronymo dicitur, quod quinque distinctiones fiunt, per fiat, fiat, in psalterio tantum quatuor reperiuntur; ut ibi; Beatus, qui intelligit super egenum &c. & in, Deus judicium tuum, &c. & in, Misericordias Domini, & ibi, Confitemini Domino. Diximus, quod quinque distinctiones fiunt, per fiat, fiat, id est, quinque distincta. Nam alibi dicitur; Secta semper superant sectiones in uno; veluti, si lignum dividas in duo, ibi una erit sectio, & duo secta. Si in tria dividatur, ibi erunt sectiones duæ, & tria secta; sic deinceps. Ita in psalterio, fiat, fiat, quater positum, quinque facit secta, scilicet quinque distincta. Verum est ergo, quod fiunt quinque distinctiones per fiat, fiat, quater positum, id est, quinque distincta. Item nota, alia prophetia soliloquium, alia signiloquium. Soliloquium, ut Prophetia David, quia nullo adminiculo exteriori Prophetarum, sed solius Spiritus sancti instinctu. Prophetia, quæ est signiloquium, id est, ex quodam signo, alia fit per facta, alia per dicta, alia per somnia, alia per visiones. Nota: Ecce virgo concipiet: Augustinus dicit, quod hanc Prophetiam necesse est impleri. Quod verum est, si, necesse, determinet necessitatem consequendi, non consequentis: necessarium est, si Deus prædixit evenire, vel evenit: sed non sequitur, quod si prædixit, necesse est evenire. Justo non est lex posita, id est, imposita, quasi ad onus: vel justo non est lex posita ad justificandum, quasi lex justificet: nam lex neminem duxit ad perfectionem: vel non est justo lex posita, id est, pro justo.

Causa frequentationis psalterij.

Luc. 10

Hier. in com. ps. 40 in fi. to. 7 & ad Sophr. epist. 134. tom. 3

Psal. 40
Psal. 71
Psal. 88
Psal. 105

Prophetia duplex.

Isa. 7

1. Tim. 1

Heb. 7

EXPOSITIO IN PSALTERIUM.

PSALMUS DAVID I.

B*Eatus vir, qui non abiit in consilio impiorum.*] Homo quando cogitationem suam ad terrena flectit, a patria in exilium vadit. Primum per vanitatem abiit, deinde per delectationem stat, per consensum sedet, per opus ædificat, per separationem inhabitat. Nam est accessus animæ ad Deum, & recessus: unde dicitur: Ibimus in itinere trium dierum. Accedendi iter est per diem, recedendi per noctem. Quot noctibus recedit, tot diebus redit. Recedendi; primæ noctis iter est per superbiam, qua Deum deserit: secundæ noctis iter est per concupiscentiam, qua alia præter Deum appetit: tertiæ noctis per obstinationem, qua in alienis præter Deum requiescit. In superbia est vanitas: in concupiscentia, delectatio: in obstinatione, consensus. Per vanitatem abit, per delectationem stat, per consensum sedet. Per superbiam recedens a Deo, vadit ad se, ut requiescat in se: per concupiscentiam descendit sub se, ut requiescat in carne: per obstinationem trahitur extra se, ut requiescat in carne visibilium specie, ut permaneat in delectatione. Primum vadit de virtute sua gloriari: secundo in vitiis suis delectari: tertio in transitoriis consolari. Primo, maledictus homo, qui confidit in homine: secundo, qui ponit carnem brachium suum: tertio, qui speravit in multitudine divitiarum suarum. Redeundi ad Deum, prima reversio est ab alienis ad propria: secunda a malis ad bona: tertia a studio virtutis ad perceptionem internæ, & æternæ dulcedinis. Hi sunt tres dies accedendi ad Deum. Tres

Hier. 17

Ibidem.

Psal. 48

A leguntur Dei positiones: nam dicitur requiescere, vel jacere, sedere, stare. Requiescere ad justificandum, sedere ad judicandum, stare ad adjuvandum. De primo: super quem requiescit spiritus Domini, nisi super humilem, & quietum? De secundo, cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ: & de tertio: Stephanus vidit cœlos apertos, & JESUM stantem, &c. Ita ibi exponitur. *Meditabitur die ac nocte.* Tria sunt in homine, lectio, meditatio, oratio. Lectione loquitur nobiscum Deus, unde hoc: Qui habet aures audiendi, audiat: meditatione, in-B terrogas ipsum: oratione, rogas, unde hoc: Petite, & accipietis, pulsate, & aperietur vobis. Oratio petit, meditatio pulsat: Petite oratione; pulsate meditatione. *Et erit tamquam lignum.* Tres sunt paradisi, tres incolæ, & tria ligna vitæ. Primus terrestris, cujus incola fuit primus Adam. Secundus fidelium, scilicet Ecclesia sanctorum, quam fundavit, & inhabitavit CHRISTUS. Tertius cœlestis, scilicet Ecclesia triumphans, quam DEUS inhabitat. In primo est lignum vitæ, arbor materialis: in secundo humanitas Salvatoris: in tertio tota Trinitas. Nota, Homo C arbor fuit in conditione, folium in tentatione, stipula in dejectione. Unde Job: Contra folium, quod vento rapitur, &c. Sed fuit arbor in conditione, unde hic dicitur: *Et erit tamquam lignum*, &c. Spiritus sanctus dicitur aqua, propter tria, quæ facit aqua: sic & Spiritus sanctus, scilicet quia aqua refrigerat, sic & Spiritus sanctus, unde hoc; Spiritus sanctus superveniet in te, &c. & quia satiat, unde hoc: Aquæ sapientiæ salutaris potabit eos, & hoc; Qui sitit, veniat ad me, & bibat. Et propter liberum

Isa. 65

Mat. 5

Act. 7

Lectio, meditatio, & oratio.

Matt. 13

Matth. 7

Paradisi tres, incolæ tres, ligna vitæ tria.

Gen. 2 & 3

Homo arbor, folium & stipula.

Iob. 13

Spiritus sanctus aquam dicitur.

Luc. 1

Eccl. 15

Joan. 7

berum cursum, unde hoc: Spiritus ubi vult spirat: & hoc; Exaltavit ut gigas. Nota: In Psalterio non fit mentio de Adam, nisi per remotionem. Quidam moriuntur in peccatis, unde: In peccatis moriemini. Quidam pro peccato, scilicet originali: nam & mortem, & omnes defectus habemus pro originali peccato. Labor est in ingressu, in egressu, & in progressu. *Ideo non resurgunt impii in judicio*. Quatuor sunt genera hominum: judicati, & damnati: alii, quorum salus certa: alii, quorum salus incerta. Quadruplex resurrectio, duæ in præsenti, scilicet animæ: duæ in futuro, scilicet corporis: resurrectio in fide, & ad fidem: Resurrectio ad tormentum, & ad gloriam. Resurrectio ad fidem, id est, habendam fidem, quam non habebat infidelis, unde hoc: Omnes sitientes venite ad aquas. Resurrectio in fine, ut ante tempus credens incipit fieri bonus, unde hoc: Si frater tuus peccaverit in te, dimitte ei, non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Resurrectio ad tormentum malorum, ad gloriam bonorum. Ad resurrectionem animæ tria sunt necessaria, scilicet mali vitatio, unde; Declina a malo, & fac bonum. Melioris boni adeptio, unde hoc; Dominus volenti sepelire patrem suum, præcepit sequi se; quia hoc melius, quam sepelire mortuum; unde etiam Apostolus; De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem meum est; ut sic maneant. Obedientiæ subjectio, unde Dominus Petro; Vade retro Satana, quia non obedisti mihi. Nota, Sancti dicuntur judicare in futuro, propter tria. Propter loci eminentiam, propter majorem cognitionem, propter sententiæ approbationem. Quia boni erunt in eminentiori loco, mali in superficie terræ, & plus cognoscent de judicio, quam alii. Et quia approbabunt sententiam a Domino datam, quodam nutu, non sono vocali. Approbabunt ergo sententiam non mali, sed boni, quod repræsentatur in Ecclesia, cum Clerici respondent; Amen, & laici tacent. Nota, Quatuor sunt judicia Dei; Primum, secundum præsentiam; quo judicat nos, antequam simus, secundum, secundum causam, vel meritum, quo judicat in præsenti; tertium, secundum operationem, unde hoc; A fructibus eorum cognoscetis eos; quartum, secundum retributionem, quo judicat in futuro. Item est judicium Dei, occultum, & manifestum. Prima duo ad judicium occultum; secunda duo ad manifestum referuntur.

[Marginal notes, left: Psal. 18 — Joan. 8 — Labor. — Quadruplex hominum genus — Resurrectio quadruplex. — Isa. 55 — Mat. 18 — Ad resurrectionem animæ tria necessaria. — Psal. 36 — Mat. 8 — 1. Cor. 7 — Mat. 16 — Sancti dicuntur iudicare in futuro. — right: Amen quid — Quatuor judicia Dei. — Matth. 7]

PSALMUS DAVID II.

B *Quare fremuerunt gentes. Dirumpamus vincula eorum.*) Nota congruam similitudinem vinculorum, & mandatorum. Vinculis trahimur, retrahimur, astringimur. Vincula attrahentia sunt præceptiones, retrahentia prohibitiones, constringentia admonitiones. De primo; Dilige Dominum; de secundo; Non occides; de tertio; Vis esse perfectus, vende omnia, quæ possides, & da eleemosynam pauperibus. Præceptio est eorum, quæ fieri oportet. Prohibitio eorum, quæ fieri non licet. Admonitio eorum, quæ expedit fieri, & sine culpa possunt præteriri. *Proiiciamus a nobis jugum ipsorum*. Est C subjectio necessitatis, unde hoc; Donec ponam inimicos, &c. & hæc omnia serviunt Deo; sive velint, sive nolint; Est subjectio simulationis, unde hoc: Cur vocatis me Domine, Domine: & non facitis, quæ ego dico? Est subiectio cupiditatis, unde hoc; Confitebimur tibi, cum benefeceris ei. Est subjectio amoris, unde Apostolus; Obedite Præpositis vestris. *Postula a me*, &c. Christus postulat dicto, ut hic; Dimitte eis, quia nesciunt quid faciunt; facto, ut hic; interpellando, quia interpellat pro nobis ad patrem; & hoc dupliciter, scilicet, vel repræsentando patri cicatrices, vel faciendo nos interpellare. *Dabo tibi gentes hereditatem tuam*. Ecclesia dicitur hereditas

[Marginal notes, right: Congrua similitudo vinculorum Præceptio Prohibitio Admonitio. — Matth. 5 — Exod. 20 — Matt 19 — Deut. 5 Iugum subiectio. — Psal. 109 — Luc. 6 — Psal. 48 — Heb. 13 Postulatio Christi. — Luc. 23 — Rom. 8 — Ecclesia hereditas Christi.]

tas Christi propter tria, qui eam possidet, unde hoc. Habeo alias oves, & vocem meam audiunt: nemo potest eas rapere de manibus meis. Et quia eam colit, unde hoc: Ego posui te, ut evellas, & destruas, tollas, & disperdas, & dissipes, & aedifices, & plantes. Et quia, sicut haereditas pascit dominum suum, unde hoc: Meus cibus est, ut faciam voluntatem patris mei. Propter haec tria, quae haereditati conveniunt, dicitur haereditas Christi. *Servite ei cum tremore.* Omnis perfectus debet eum timere propter tria, propter culpam occultam, unde hoc; Delicta quis intelligit? Et Apostolus: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum. Propter sui insufficientiam, unde hoc: Non sunt condignae passiones hujus temporis, &c. Et propter futuram ruinam, scilicet nec peccet in futuro, unde hoc: Beatus est, qui semper est pavidus. *Ne quando irascatur Dominus.* Deus dicitur in praesenti patiens, propter tria, quia & malis multa praestat, unde hoc: Facit solem suum oriri super bonos & malos. Qui dat jumentis escam ipsorum: & quia peccantes diu expectat, scilicet non statim punit, unde hoc Dominus; Haec fecisti & tacui: & quia consolatorie punit, unde hoc: Virga tua & baculus tuus: vel moraliter potest exponi. *Quare fremuerunt gentes.* Gentes, quae Deum non colunt, sed idola, sunt perversae cogitationes: populi inania meditantes, sunt vanae & ineptae cogitationes. De primis: Perversae cogitationes separant a Deo. De secundis: Spiritus sanctus disciplinae effugit fictum, & aufert se a cogitationibus, quae sunt sine intellectu. Quod Propheta vocat gentes, hoc est, perversas cogitationes, sine intellectu. Sicut gentes pejores sunt, quam populi: ita cogitationes, quae non sunt sine nequitia, idest, quae sunt cum intellectu, pejores sunt his quae sunt sine intellectu. Nam gentes sine sacramento fidei, & fide sacramenti: populi salvati cum sacramento fidei.

Joan. 10. Hier. 1. Joan. 5. Deus timendus. Psal. 18. 1 Cor. 4. Rom. 8. Prov. 28. Deus in praesenti patiens propter tria. Matt. 5. Psal. 146. Psal. 22. Expositio moralis. Gentes, Populi. Sap. 1. Sap. 1.

A. Propheta vero utrasque cogitationes increpat dicens: *Quare fremuerunt*, &c. Nota, fremere irrationabilium est. Gentes vero fremere, est pravo desiderio contra rationem insurgere. Cogitationes perversas, & ex nequitia increpat, dicens ibi: *Quare gentes*: cogitationes irrationabiles ibi: *Quare fremuerunt*. Nota, inania cogitare, veniale. Meditari, mortale. Cogitationes carnales, & vagas, & sine intellectu ibi redarguit: *Quare populi inania*. Cogitationes cum mortali ibi: *Quare meditati sunt*. *Astiterunt reges terrae*. Sicut diximus, per gentes & populos, cogitationes: hic etiam per reges & principes, affectiones intelliguntur. B. Nam sicut Reges & Principes praesunt gentibus & populis: ita affectiones cogitationibus: vel sic, ut per Reges daemones intelligantur, qui subvertendis hominibus potius fraude, quam virtute praeesse nituntur: Principes, qui aequo potius. Vel priorum tentatio fit fraudolentia: secundorum violentia. Primi, quasi regendo, hominibus astutia praesunt: secundi imperando, hominibus instantia dejectis praesunt. *Reges assistunt*, quando vicissim sibi ad nos expugnandos operam ferunt. Sic Principes in unum conveniunt: Gentibus frementibus, & populis inania meditantibus. *Reges assistunt, principes in unum conveniunt*, C. quia perversis & vanis cogitationibus, id est, gentibus & populis perstrepentibus maligni spiritus tentandi aditum inveniunt. Nota, hi reges terrae vocantur, idest, peccatorum, nam de peccatore dicitur: Terra es & in terram ibis. Nota Apostolus vocat daemones principes hujus mundi. Sequitur: *Adversus Dominum, & adversus Christum ejus*. Per dominum, Creatorem, per Christum intellige Salvatorem. Alia enim sunt dona naturae, alia gratiae. Dona naturalia ad Dominum, dona gratuita, id est, virtutes, ad Salvatorem, & Christum referimus. Quando quis dona gratiae destruit, contra Salvatorem specialiter agit. Quando dona naturae corrumpimus, contra crea-

Fremere. Inania, Cogitare, Meditari. Reges, Principes. Gen. 3. Col. 2. Dona naturae & gratiae.

creatorem peccamus. Gentes, populi, reges, principes contra Christum & Dominum assistere dicuntur: quia contra creatorem in nobis corrumpunt opus creationis, id est, naturalia: & contra Salvatorem, id est, Christum, evacuare satagunt opus salvationis, id est, virtutes. Sequitur: *Dirumpamus vincula eorum*. Vinculis retinemur, ne eamus, quo volumus. Sub jugo cogimur, operari, quod nolumus. Duo mala magna, impediri a bono, occupari a malo. A bono nos revocant vincula cupiditatis: ad malum nos impellit jugum timoris. 1 Joan. 2 Noli diligere mundum: neque ea, quæ sunt in mundo: & vincula dirupisti: Matt. 10 Noli timere eos, qui occidunt corpus, & jugum projecisti *dirumpamus*, &c. Sequitur: *Qui habitat in cælis irridebit eos*. Cum Deus sit ubique, quare dicitur esse in cælis. Notandum autem, quod res non dicitur esse, nisi ubi videtur. Unde quamvis sit in inferno, non dicitur ibi esse, quia ibi non videtur, nec in terra, id est, in peccatore, sed in cœlo, quod tripliciter intelligimus. Primum cœlum, imperfectum propter fidem: huic supereminet aliud cœlum, scilicet dignitas spiritualium virorum; huic & tertium, scilicet sublimitas Angelorum. In primo cœlo videtur Deus, per solam fidem: in secundo per contemplationem: in tertio facie ad faciem. Tantum in hujusmodi cœlis habitat Deus per gratiam, cum ubique sit per potentiam. Ideo dicitur; Qui habitat in cœlis. Vel per terram, corpus hominis: per animam cœlum intelligitur, in quo habitat, unde dicitur: Ps. 131 Sedes Dei, anima justi. Unde alibi; Hic habitabo, quoniam elegi eam. Nota, irridendo fœditatem, quam aliquis habet, dissimulamus; subsannando, naturam, quæ est, simulamus. Perversi ergo a Deo deridentur, cum de se tam magna præsumunt; subsannantur, cum tam falsa, vel prophanantur, cum tam vana concipiunt de Deo, vel dæmonibus, qui irridentur, cum se aliquid posse contra electos gloriantur. Subsannantur, cum contra Dei dispositionem aliquid facere arbitrantur.

Cur Deus potius in cælis. Cælum tripliciter intelligitur.

PSALMUS DAVID. III.

Domine quid multiplicati sunt?] Quinque modis sumitur Titulus in Sacra Scriptura, scilicet in Psalterio, scilicet in transsumptione, a loco, a tempore, a nomine, a re gesta. De primo, ut Psalmus, pro torcularibus; Psal. 8 de secundo, ut Psalmus David, cum latuit in spelunca; Psal. 14 de tertio, ut Psalmus de quinta sabbathi; Psal. 80 de quarto, ut Psalmus primus: de quinto, unde Psalmus David cum fugeret a facie Saul: Psal. 56 Nota: Deus providet tribus creaturæ, gubernatione, glorificatione, malitiæ damnatione. Est multiplicatio fidelium in numero, unde hoc; Leva oculos tuos, & vide, omnes gentes tibi venerunt. Isa. 49. Est multiplicatio meritorum, Psal. 44 unde hoc; Omnis gloria ejus, filiæ regis ab intus, &c. Est multiplicatio præmiorum, unde hoc; Joan. 14 In domo patris mei mansiones multæ sunt. Est multiplicatio in quantitate, superaddita numerato, unde hoc; Mensuram bonam, & confertam dabunt in sinu vestro. Luc. 6 Est multiplicatio in malo, unde; Prov. 39 Multiplicati sunt super numerum. *Ego dormivi & soporatus sum*. Mors Christi, dormitio propter tria, quæ dormienti conveniunt; propter facilem evigilationem, nam Christus facile resurrexit, unde; Joan. 10 Potestatem habeo ponendi animam meam, &c. Et propter minimam moram; quia, sicut dormiens parum est in dormitione, ita Christus parum in morte, unde hoc: Mat. 12 Sicut fuit Jonas in ventre ceti, &c. Et propter integritatem, unde; Psal. 15 Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, & hoc; Luc. 21 Non peribit capillus de capite vestro. Ita qui dormit, cum omni integritate evigilat. Nota, Psalmus Cantici, vel Canticum Psalmi, Psal. 1 per genitivum semper intellige præcedentem. Aliter exponitur

Titulus quinque modis.

Deus quot modis providet creaturæ.

Mors Christi, dormitio.

Psalmus cantici.

nitur in persona Ecclesiæ hoc, cum fugeret David a facie filii sui Absalon. Sancti quoque fugiunt temporalem persecutionem, unde hoc; Si vos persecuti fuerint de una civitate, fugite in aliam. Cumque fugiunt temporalem pœnam; scilicet peccatum, unde hoc; Fugite de medio Babylonis. Quandoque pœnam æternam, ut in morte, unde hoc; Anima nostra, sicut passer, erepta est de laqueo.

Fuga Sanctorum. *Mat.* 10 — *Hier.* 51 — *Psal.* 122

PSALMUS DAVID. IV.

Cum invocarem exaudivit.) Est finis loci, unde hoc: Attingens a fine usque ad finem fortiter. Et est finis temporis, unde hoc: Nos sumus, ad quos fines sæculorum deveniunt. Est finis consumationis, quæ dividitur in finem consummationis virtutis, quæ est charitas, unde hoc: Omnis consummationis vidi finem: & in finem consummationis æternæ hereditatis, quæ est Christus, unde hoc: *In finem psalmus David*. Est finis consummationis, ut diabolus. Est finis, sc. causa finalis, unde versus:

Temporis atque loci finis, perfectio causæ.

scilicet finalis. *Cum invocarem*, est consummatio præceptorum, unde hoc: Consummabo novum testamentum super domum Juda. Est consummatio meritorum, unde hoc: Omnis consummationis, vidi finem. Est consummatio præmiorum, unde Christus dicitur consummatio in præsenti ad justitiam, & in futuro ad gloriam. *Et scitote quoniam mirificavit.* Proprietas diapsalmatis est, ut de alio in præcedenti, quam in sequenti fiat sermo, quod faciebat David in Psalterio, faciendo punctum, scilicet silentium inter Lectiones & Psalmos. Quia de illo agitur in Lectione; & de alio in Psalmis, quod est proprietas diapsalmatis. *Signatum est super nos*, &c. Aliquando dicitur signatum, quia clausum, unde Dominus; Verba mea, quasi libri signati, & signatum, quasi discretum,

Finis multiplex. *Sap.* 8 — *Psal.* 118 — Consummatio multiplex. — Diapsalma — Signatum quot modis — *Isa.* 29

A unde hoc: De tribu Juda duodecim milia signati. Et signatum, quasi insignitum, unde hoc; *Signatum est super nos lumen vultus*. *In pace in idipsum dormiam, & requiescam*: Quidam dormiunt in contemplatione, unde hoc: Ego dormio, & cor meum vigilat. Quidam in felici expectatione, unde hoc: Nolumus vos ignorare de dormientibus. Quidam in requie, unde hoc: Ego & pueri mei mecum sunt in cubili.

Apoc. 7 — *Psal.* 4 — Dormire varie. *Cant.* 5 — 1 *Thess.* 4 — *Luc.* 11

PSALMUS DAVID. V.

Verba mea.] Ecclesia dicitur libera: quia liberata a peccato, unde hoc: Si filius liberavit, vere liberi eritis. Et quia libera ab onere legis: quia hoc erat onus, quod nec patres nostri portare potuerunt, & hoc: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, &c. Et quia libera a diabolo, unde hoc: Venit fortis, & alligavit fortem. Synagoga dicitur captiva, quia servit pro temporalibus, unde hoc: Dabo vobis terram fluentem lac, & mel: & quia timore mortis serviebat, unde hoc: Qui peccata facit, vivit in illis: & quia non poterat solvi a peccatis, unde hoc: Lex neminem ad perfectum *Deus meus*. Deus proprie dicitur esse propter tria: Quia non mutatur per affectus, unde hoc: Ego sum Deus, & non mutor: & quia non mutatur per loca, unde hoc: Sapientia attingit a fine ad finem fortiter: neque per tempora, unde hoc: Tu autem idem ipse es. *Introibo in domum tuam*. Ad faciendum ædificium, homo prius debet in mente disponere, & prævidere; post lapides eligere, tertio fundamentum ponere, quarto unum parietem erigere, quinto alium, sexto tectum apponere. Sic Deus faciendo domum, scilicet Ecclesiam, primo disponit, & prævidet, sicut voluntas artificis supra opus: nam Spiritus Domini ferebatur super aquas, unde hoc. Antequam essemus nos, elegit Deus, ante mundi constitutionem; scilicet ab

Ecclesia libera. *Joan.* 8 — *Act.* 15 — *Mat.* 11 — *Mat.* 12 — *Lev.* 20 — *Heb.* 7 — *Mala.* 3 — *Sap.* 8 — *Psal.* 101 — Quæ ante ædificium prævidenda. — *Gen.* 1 — *Eph.* 1

ab æterno. Lapides posuit in tempore Patriarcharum, unde hoc; Muri tui lapides pretiosi. Fundamentum posuit in morte Christi, unde Apostolus: Fundamentum positum est, quod nemo mutare potest. Unde parietem erexit in die Pentecostes, scilicet in vocatione Judæorum, unde hoc Dominus ad Apostolos: Sedete hic, donec induamini virtute ex alto. Alium parietem erexit de gentibus, quando duo parietes ad unum lapidem angularem convenerunt, unde hoc; Lapidem, quem reprobaverunt, & cetera. Tectum apposuit singulis diebus, quando homines justificat complendo numerum prædestinatorum, unde hoc; Sustinete modicum, donec impleatur numerus fratrum vestrorum. Hæc est domus Domini firmiter ædificata, bene fundata est. Nota: Ecclesia militantium in præsenti est; triumphantium, in patria est; expectantium, est eorum, qui sunt in Purgatorio; & stantium, ut Angelorum. Non enim triumphaverunt, qui non pugnaverunt.

1. Cor. 3 — Luc. 24 — Psal. 117 — Mat. 11 — Ecclesia quadruplex.

PSALMUS DAVID. VI.

Domine ne in furore tuo arguas me. Duo Psalmi nomine octavæ intitulantur. Primus est hic: Salvum me fac Deus quoniam defecit sanctus. Nota: Quidam Psalmi sunt Historiales, ut qui agunt de Historia; sicut, Attendite. Quidam pœnitentiales, ut septem Psalmi; quorum unus est hic. Quidam præconiales, ut qui agunt de laude Dei. Quidam medicinales, ut qui agunt de medicina contra peccatum; ut, Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? *Miserere mei Domine, quoniam conturbatum est cor meum.* Deus miseretur homini tribus modis; nam peccantem expectat; desperantem consolatur; congaudet pœnitenti. Peccantem revocat dono gratiæ; desperantem consolatur per spem veniæ: pœnitentem roborat exemplo gloriæ. Quot modis homo homini miserea-

Psal. 11 — Psalmorum genera diversa. — Psal. 77 — Psal. 48 — Deus tripliciter miseretur.

tur, alias dicetur. *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Nota; Est mors, unde mortuus; est etiam mors, unde moriens. In prima non confitetur quis Domino; sed in secunda, vel in morte peccati nullus.

Mors duplex.

PSALMUS DAVID. VII

Domine Deus meus in te speravi. *In finem. Psalmus David: quem cantavit Domino pro verbis Chusi*, &c.] Hic quinque considera, bonam operationem, unde Psalmus; operis fortitudinem, unde David; mentis hilaritatem, unde, cantavit; ad Dominum relatam; unde, Domino; horum perseverantiam, unde, in finem. Legitur, quod David tres planxit, filium, amicum, hostem, Absalon, Jonatham, Saulem. Per hoc datur intelligi, quod omnem legem implevit. Nam plangendo filium, naturæ; plangendo amicum, litteræ, scilicet Moysi: plangendo amicum, legem gratiæ, scilicet Evangelium. Omnia quandoque comprehendit genera singulorum, ut hic: Omnia per ipsum facta sunt, quandoque sufficiunt. *Si feci istud*, &c. Per istud, demonstratur superbia, quæ dicitur universale peccatum, quia superbia comitatur omne mortale peccatum. Nam omnis, qui peccat mortaliter, facit contra præceptum Domini Dei sui; & Domino suo non obedit, & ideo superbit; inde dicitur universale peccatum. Nota, per hæc tria: *Diriges justum: Justum adjutorium meum a Domino: Qui salvos facit rectos corde*, intelliguntur tres status justorum, scilicet, status pœnitentiæ, status justitiæ, scilicet per bona opera, status gloriæ, scilicet merces. Quod idem notatur in Ecclesia per vigilias sanctorum, & solemnitates, & octavas. Idem notatur in veteri testamento, per oblationes spicarum exustarum, ut in Pascha; & per oblationem novorum panum in die Pentecostes, & per scenophegia, quod est in Se-

David per planctum omnem legem implevit. — Joan. 1 — Tres status justorum. — Lev. 23 — Lev. 23

ptembri; ubi omnes fructus collecti offerebantur. In futuro enim venient cum exultatione portantes manipulos ſuos.

Pſal. 125

Quod ſignificatur per triduum, quo Moyſes petiit a Pharaone, ut dimitteret populum trium dierum immunem in ſolitudine; item per tres quadragenas, quibus Moyſes jejunavit; item per mortem Chriſti triduanam.

Exod. 5
Exod. 24
34
Matth. 12

Gladium ſuum vibravit. Quot modis gladius dicatur, alibi dicetur. *Confitebor Domino.* Eſt confeſſio laudis, confeſſio peccati.

Confeſſio laudis.
Confeſſio peccati.

Confeſſio laudis de tribus; de bono æterno, de perpetuo, & de temporali. Nam quia Dominus, laudandus, quod eſt æternus, & quod dat vitam perpetuam, & quod dat temporalia. Confeſſio peccati in tribus, in gemitu, in ſingultu, in fletu. Gemitus in pectore: ſingultus in gutture: fletus in ore notatur.

PSALMUS DAVID. VIII.

Duplex ſeparatio.
Separatio localis.

DOmine *Dominus noſter.* Separatio alia generalis, alia ſpecialis. Generalis, modo eſt animo: & ſeparatio localis fit tum ad cautelam, tum ad medicinam: ut quando quis intrat clauſtrum, ut fugiat opportunitatem, unde Apoſtolus: fugite oportet. Ad medicinam, ut de excommunicatis, qui ſeparantur ab Eccleſia, & a communione Eccleſiæ, ut tandem ſalvi fiant, unde Apoſtolus juſſit expellere fornicarium a Corinthiis, dicens: Expurgate vetus fermentum, quaſi a vobis eiicite.

1. Cor. 5

Separatio generalis
Matt. 7

Generalis erit in futuro, animo, & loco. *Elevata eſt magnificentia tua ſuper cælos.* Non eſt dandum ſanctum canibus, & Margarita porcis: nec Sacra Scriptura exponenda eſt indignis, quod repræſentatum eſt, cum in tabernaculo Domini erant quædam, quæ non licebat alicui videre, niſi Aaron, & filiis ejus, ſed involuta ferebantur a Caat Caatitis, ne, ſi viderent, morerentur.

Num. 4

Quod repreſentatum eſt, cum theſauri domus Domini Babylonis expoſiti ſunt.

4. Reg. 24

Quam admirabile eſt nomen tuum. Nomen Dei quandoque dicitur invocatio nominis Dei, unde hoc: Baptizate in nomine Patris & Filii, & Spiritus ſancti, Amen.

Nomen Dei multipliciter accipitur.
Matth. ult.

Quandoque manifeſtatio nominis, unde hoc; Ego veni in nomine Patris mei. Et hoc: Benedictus qui venit in nomine Domini.

Joan. 5
Matth. 28
Mar. 11

Quandoque efficacia nominis, unde hoc; Nomen Domini venit de longinquo: in eodem exemplo, pro fama.

Iſa. 30

Et lactentium. Ex lacte duo ſunt, butyrum, & caſeus. Per caſeum, peccatum, per butyrum natura ſine corruptione intelligitur.

Quid, lactis butyri, & mellis nomine ſignificetur.

Bene ergo Dominus diviſit, qui butyrum comedendo, caſeum non guſtavit, id eſt, humanam naturam aſſumpſit ſine peccato. Item apis duo habet, mel, & aculeum. Per mel, miſericordia, per aculeum, judicium Dei intelligitur. Recte ergo diviſit, qui mel comedendo, aculeum non aſſumpſit, id eſt, miſericordiam, non judicium. Modo enim maxime regnat miſericordia: venit judicandus, non judicaturus, unde dicitur: Butyrum, & mel comedet. In judicium venit apis cum aculeo, ſed non ſine melle.

Iſa. 7

Quid eſt homo, quod memor es ejus? Natura noſtra vitiata eſt in origine, in propagine, in ſuperadditione.

Natura hominis vitiata.

De primo: Omnes in Adam peccavimus; de ſecundo; Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum: de tertio ſcilicet de actuali peccato; Sanguis ſanguinem tetigit.

Rom. 5
Pſal. 50
Oſea 4

Deus eſt memor malorum, puniendo, unde hoc: Memor eſto, Domine, filiorum Edom. Quandoque memor bonorum in dando, unde hoc: Memor eſto verbi tui ſervo tuo. Et hoc; Numquid obliviſcetur miſereri Deus.

Pſal 136
Pſal. 118
Pſal. 76

Gloria & honore coronaſti. In Romana civitate tres ſolemnitates antiquitus celebrabantur, ſcilicet Imperatoris, id eſt, dies nativitatis, & natale Imperii, quando ſcilicet primo coronabatur Imperator, & natale civitatis, id eſt, dies, quo muris munita eſt civitas. Sic in Eccleſia celebramus natale

Tres olim Romæ ſolemnitates.

Imperatoris, scilicet nativitatem CHRISTI de Virgine; & natale Imperii, scilicet diem, quo coronavit eum pater suus; sicut hic dicitur: *Gloria & honore coronasti eum* &c. non diem, quo coronavit eum noverca, scilicet Synagoga, spinea corona; & natalem Ecclesiæ, id est, diem Pentecostes missione Spiritus sancti: tunc fuit roborata Ecclesia, & muris Apostolorum munita. Ideo has tres solemnitates celebramus, scilicet, Natale, Pascha, & Pentecosten.

PSALMUS DAVID. IX.

Adventus Christi quatuor. *Confitebor tibi Domine in tota corde meo.* Quatuor leguntur adventus Christi: duo visibiles, unus in carne, & unus ad judicium: duo invisibiles, unus in mente; unde hoc; Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus; unus in obitu cujuscumque fidelis, unde in Apocalypsi; Veni Domine, unde dicitur obitus, quasi obviam ei Christus venit. *Paravit in juditio thronum.* Thronus quandoque est anima justi, unde hoc; Thronus sive sedes Dei est anima justi. Quandoque Angeli; Nam dicuntur Angeli, Throni & Dominationes. Quandoque judiciaria potestas, unde hoc; Cum sederit super Thronos duodecim. *Et factus est Dominus refugium pauperi.* Nota, quidam fugiunt de saculo, unde hoc: Ecce ego fugio, & mansi in solitudine; quando scilicet intrant claustrum quidam ab adversario, unde hoc; Fugite de medio Babylonis; de prodigo filio, qui revertitur ad patrem. Et nota, hi omnes ad unum tendunt, unde hoc; Pauperes semper habebitis vobiscum, & cetera. Sunt pauperes voluntate, unde hoc; Beati pauperes spiritu, qui sunt pauperes, Spiritu sancto. Divites spiritu Dei, sunt pauperes rebus propriis: divites rebus communibus, sunt pauperes, quibus sufficiunt ea, quæ habent, unde hoc; Pauper sum ego & in laboribus, & cetera. Talis est, qui habet divitias, & cor non apponit. *Qui exaltas me de portis mortis, &c. Et collocas me in portis filia Sion, ut annuntiem omnes laudationes.* Ostendit, qui exaltat, ibi; *Qui exaltas*, Quem exaltat, ibi; *Me*, A quo ibi; *De portis*; Ubi; *Collocas me in portis.* Ad quid, ibi: *Ut annuntiem.* Mandata Dei debemus intelligere, ibi; in memoria habere, facere. De primo: Qui habet aures audiendi, audiat. De secundo; Audi Israel mandata mea, & ponam in ore tuo. De Tertio; Concupisti sapientiam, observa mandata. Triplex desiderium habent sancti Patres, scilicet, ut fruantur Deo, unde hoc: Cupio dissolvi, & esse cum Christo: ut uniantur Deo, scilicet Ecclesiæ, unde hoc; Ecce quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum. Ut liberentur a malo triplici, scilicet a diabolo, a peccato, ab inferno. Quod petimus in oratione Dominica, dicentes: Sed libera nos a malo. Tria sunt: unum est, quo natura deficit, fames; aliud est, quod naturam afficit, frigus; tertium, quod naturam reficit, scilicet vestis. Et aliud est, mediocritas, quod dat satis, & dat gratis; quæ dat, quo natura caleat, & quo convaleat. Apostolus prædicans Romanis voluit habere fructum in illis, pro illis, & de illis. In illis, ut converterentur, pro illis, ut pro labore suo, vita æterna fruerentur; de illis, ut ad exemplum eorum alii converterentur. Nota, dies Domini dicitur occultus, quia subito veniet, tamquam fur in nocte, & quia multi damnabuntur, qui sperant se salvari, unde hoc: Cadent a latere tuo mille. Item dicitur manifestus; quia libri tunc erunt aperti, id est, conscientiæ, & quia ignis præcedet faciem ejus. *Sedet in insidiis cum divitibus in occultis.* Nota consuetudinem, ibi; *Sedet*: deceptionem ibi; *In insidiis*; potentiam, ibi; *Cum divitibus*; intentionem, ibi; *Ut interficiat*; finem, ibi; *Innocentem*; *Dominus regnabit.* Ostendit potentiam Chri-

Marginalia: Joan. 14 · Apoc. 22 · Thronus. · Matth. 19 · Psal. 9 · Psalm. 54 · Hier. 51 · Luc. 15 · Matth. 16 · Pauperes multipliciter. · Mat. 5 · Isa. 89 · Matt. 13 · Desideriu. SS. Patrum triplex. · Phil. 1 · Psal. 132 · Matt. 5 · Rom. 1 · Dies Domini. · Pet. 3 · 1. Thes. 4 · Psal. 90 · Potentia Christi.

Christi per quatuor, per regiam dignitatem, unde: *Dominus regnavit*. Per regiam æternitatem, unde: *In æternum*. Per depressionem inimicorum, unde: *Peribitis gentes*. Per exaltationem amicorum, unde: *Desiderium pauperum exaudivit Dominus*.

PSALMUS DAVID. X.

Membra putrida. *IN Domino confido*.] Nota, membra dicuntur putrida, vel quia arida, vel quia saniem habentia, vel quia extra vulnerata; ita quidam hæretici aridi sunt, non habentes humorem gratiæ, quasi steriles, unde hoc; Dabo eis sine liberis vulvam. (*Ose.* 9) Item, quidam sunt putrida membra intus saniem, id est, superbiam habentia, quasi tumorem, unde hoc: Posuerunt in cælum os suum. (*Psal.* 72) Quidam sunt membra putrida, quia vulnerata, unde hoc, *Ut sagittent in obscuro rectos corde*. Hac similitudine dicitur aliquis membrum putridum. *Justus autem quid fecit?* Dat Deus dimittendo hominem sibi, unde hoc: Tradidit eos in passiones ignominiæ. (Deus diversis modis dat. *Rom.* 1) Dat permittendo, secundum quod dedit libellum repudii. Dat offendendo, unde hoc: Dedi vobis legem, non bonam, justificationes non bonas. (*Matt.* 5) Et dat conferendo in tempore: unde hoc: Dabo vobis cor carneum, & non lapideum. (*Ezech.* 11) Dat vitam æternam, unde hoc: Qui dat salutem Regibus. (*Psal.* 143) Christus dicitur justus antonomasice propter tria, scilicet in natura, quia fuit sine macula, unde hoc: Qui ingreditur sine macula. (Christus dicitur justus antonomasice. *Psal.* 14) Ab effectu, quia alios justificat, unde hoc: In sanguine ipsius justificati sumus. (*Rom.* 5) Et quia reddit æqua meritis, unde hoc: Opera enim illorum sequuntur illos. (*Apoc.* 14) *Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes ejus*. (Deus in quo habitat.) Dominus per potentiam sedet, & permoratur in homine, qui est templum per gratiam inhabitantem; & sanctum, in operationem: & suum, per subjectionem: & cœlum, per scientiam. Deus in- A habitat in habente quatuor, scilicet, gratiam inhabitantem, gratiam in operationem, subjectionem, & scientiam. *Oculi ejus in pauperem respiciunt*. Deus dicitur duos oculos habere: dextrum, & sinistrum. (Quomodo Deus oculos duos habere dicitur.) Sinistro oculo videt, quando malos ad damnationem prævidet: dextro, quando bonos prædestinat. Horum oculorum sunt palpebræ, quæ quandoque clauduntur, quandoque aperiuntur. Nam quando Deus prospera bonis, & adversa malis tribuit, palpebras aperit. Quando prospera malis, adversa bonis palpebras claudit. Nota, quamdiu Christus in via fuit, videbat Deum, quod non alius homo. Nam tres B sunt, Deus, homo, mundus. Homini, in medio constituto, datum est videre mundum, Deum, & seipsum; ut ea, quæ sunt in mundo, videat extra se; datus est ei oculus contemplationis, ut videat Deum in se; est oculus rationis, ut videat spiritum, scilicet animam suam intra se. Sed quia oculi ejus caligaverant per peccatum, oculus contemplationis in eo est extinctus, ut non videat. Non loquor de oculo concupiscentiæ, quia apertus est in eo. Nam quando aperitur oculus contemplationis, clauditur, & econverso. Nulli autem oculi extincti sunt in Christo, quia non peccavit. *Pluet super peccatores* C *laqueos*. Deus pluit super bonos imbrem gratiæ, unde pluit illis manna ad manducandum, & hoc per se; (Imber salibris, & illaqueans.) quandoque per alios, pluit doctrinam tum salubrem, tum illaqueantem. (*Isa.* 5) Salubrem, propter bonos, unde hoc; Mandabo nubibus desuper, ut non pluant super vos. (2 *Cor.* 2) Quandoque per bonos illaqueantem: nam quibusdam sumus bonus odor vitæ in vitam; quibusdam odor mortis in mortem. Quandoque pluit pœnam, ut hic. Quandoque dicitur pluere, id est, facere cessare ab actu peccati, non reatu: unde pluit Dominus super unam civitatem, & super aliam non pluit. Nota, prædicatio hæreticorum mansuetudinem ingruit, unde dicitur, pluvia; ex mansuetudine allicit, unde dicitur, laqueus;

queus: illectuosus exurit, unde dicitur ignis: exustus fœtet, unde dicitur sulphur, (Nam fumus peccati olfactu animæ percipitur:) fœtor generat mentis inquietudinem, unde. Spiritus procellarum: inquietudo mentis, unde: Pars calicis eorum.

PSALMUS DAVID. XI.

1 Paral. 15 SAlvum me fac.] In exitu Paralipomenon dicitur, quod cantores ante Arcam cantabant pro octava, unde hic Psalmus intitulatur. Nota: iniquitas mundi destruitur, quando omnino deletur, unde: Ego sum, Isa. 43. qui deleo iniquitatem populi: & quando iniquus perimitur, unde: Disperi- Psal. 36 bunt impii, simul reliquiæ impiorum interibunt; & quando iniquitas ad effectum non perducitur, unde hoc: Psal. 106 Iniquitas oppilabit os suum in die judicii. *Corde, & corde locuti sunt*. (Dictio geminata.) Quando geminatur dictio, geminatur & interposita, vel non interposita. Sed interposita notat aliquando duplicitatem, ut hic: *Corde, & corde locuti sunt*, id est, duplici corde. Hic exponitur dupliciter, ut unum cor ad perferentem, aliud ad intelligentem referatur: vel econverso, ut unus perferat, alius male intelligat, vel utrumque cor referatur ad perferentem. Corde ergo, & corde loquuntur, id est, duplici corde, quasi qui aliud habeant in corde quandoque universitatem significat, ut generatio & generatio, laudabit opera tua, id est omnis generatio. Etnon interposita, quandoque notat confirmatio- Psal. 144 nem, ut: Amen, amen dico vobis. Quandoque notat velocitatem, ut hic: Psal. 17 Volavit, volavit super pennas ventorum. Quandoque notat amorem, ut Psal. 62 hic; Deus Deus meus; ad te de luce vigilo. Quandoque iram, sive odium, ut; Crucifige, crucifige. Eloquium (Eloquium Domini.) Domini castum est, per integritatem; argentum, per apparentiam: examinatum per existentiam; purgatum, a vitio; septuplum, ecce perfectio. Eloquium Domini debet habere

A hæc quinque, id est, integritatem sine diminutione: apparentiam sine deceptione; existentiam sine falsitate; fugam vitii: electionem perfecti; purgatum terræ septuplum. Notæ; Est quinarius septenarii, sive septenarius quinarii. Nam septem sunt vulnera principalia peccati, & ad delicta hæc septem, inventæ sunt septem petitiones in oratione Dominica; & per septem petitiones habemus septem dona: & per septem dona septem virtutes; & per septem virtutes, septem benedictiones. Hic ergo dicitur, quod octava redit ad caput, scilicet hæc virtus: Beati qui persecutionem pa- (Septenarius multiplex.) (Matt. 5)

B tiuntur propter justitiam. Et tamen quandoque dicitur beatitudo, quia introducit ad beatitudinem, & ita octava redit ad caput; id est, ultima refertur ad quamlibet primam. Unde: Beati pauperes spiritu, qui (Ibidem.) persecutionem patiuntur propter justitiam. Beati mites, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, & sic de aliis. Nota: Non sunt nisi septem beatitudines. Sed hic; Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam, dicitur Octava, quia bis ponitur. Vel sic, Octava redit ad caput, id est, illa, quæ est ultima, quæ ponitur in fine primæ, unde dicitur; Beati pau-

C peres spiritu, qui persecutionem patiuntur propter justitiam. *Argentum*. Nota; est amor Dei, mundi, (Argentum.) & peccati. Quidam diligunt solum Deum; alii aliquid præter Deum; alii aliquid contra Deum. Primi (De auro, & argento, ligno, fœno, stipula.) ædificant aurum, argentum, lapides pretiosos; alii lignum, fœnum, stipulam: tertii, ferrum, æs, plumbum. In auro intellectum; in argento, eloquium: in lapidibus pretiosis, opus incorruptum; in ligno, affectum cogitationis; in fœno, affectum possessionis; in stipula, affectum familiaritatis. Quod etiam aliter exponitur. *In circuitu impii ambulant*. Nota: Deus huma- (Deus humanatus elicitur esse circulus) natus dicitur esse circulus, ut circumferentia humanitas, centrum autem

tem dicatur divinitas. Circumferentiam facit pes circuli mobilis: in centro est pes immobilis: nam humanitas mobilis, sed divinitas est immobilis. *Impii in circuitu ambulant*. Quia humanitatem, non divinitatem credunt, unde alibi: Qui videbant me, foras fugerunt, id est, Christum purum hominem crediderunt. Justi autem usque ad centrum perveniunt, quia Deum in homine credunt. Alicubi tamen legitur, quod Deus est circulus, cujus centrum ubique circumferentia autem nusquam terminatur. Circulus quandoque in bono accipitur, unde Sapientia: Gyrum cœli circuivi sola: quandoque in malo, & tunc ad hominem, vel ad peccatum, vel ad pœnam refertur. Ad hominem, ut hic: Circumdederunt me sicut apes. Ad pœnam, sicut hic: Circumdederunt me dolores mortis: ad peccatum, ut hic: Circumdederunt me viri mendacii.

Psal. 30 — *Hermetis sive Simonidis dictum.* — *Eccl. 24* — *Psal. 117* — *Psal. 17 & 114.*

PSALMUS DAVID. XII.

USquequo Domine oblivisceris, &c. Hunc versum. *Quamdiu ponam consilia in anima mea*. Hieronymus sic exponit: Antiqui patres plura habuerunt remedia, sive consilia ad peccatum: modo a circumcisione ad sacrificia, post oblationes transibant dicentes: *Quamdiu ponam consilia in anima mea*. Qui transitus repræsentatur apud nos in matutinis, dum transimus ab antiphonis ad lectiones, a lectionibus ad responsoria. Post, dicimus; Te Deum laudamus: & post sequuntur Psalmi præconiales, quia pro re exhibita debemus laudare Deum, & gratias agere, scilicet de Incarnatione facta: & est sensus: Quamdiu fruar his consiliis legalibus donec veniat unicum & expectatum consilium, scilicet Christus. *Usquequo exaltabitur inimicus meus*. Est inimicus spiritualis, scilicet diabolus: unde hoc: Inimicus homo super seminavit zizania. Est inimicus familiaris, unde hoc: Nulla pestis efficacior, quam familiaris inimicus, scilicet caro. Est inimicus animalis, scilicet brutus, unde hoc: Diliges amicum, & odio habebis inimicum tuum. Est mundialis, scilicet mundus, unde hoc: Caro, mundus, dæmonia, contra nos injerunt prœlia. *Illumina oculos meos*. Sunt oculi concupiscentiæ, qui aperti sunt in Adam: sunt oculi intelligentiæ, unde hoc: Levavi oculos meos in montes: sunt oculi misericordiæ, unde hoc: Oculi Domini super justos. Oculi concupiscentiæ duo; scilicet luxuria, & avaritia: oculi intelligentiæ duo, dilectio, & cognitio: oculi misericordiæ duo, scilicet oculus remittentis, & oculus conferentis. Ecce sex oculi.

Hier. t. 7 in psal. 14 — *Ratio transitus in divinis officiis.* — *Inimicorum diversa genera. Matt. 13* — *Matt. 6* — *Oculi sex. Gen. 3* — *Psal. 33*

PSALMUS DAVID. XIII.

DIxit insipiens in corde suo] Est sapientia poli, fori, doli. De prima. In malevolam animam non introibit sapientia. De secunda, quæ consistit in duobus, in temporalium acquisitione, & inutili inquisitione, ut in studio Philosophorum, unde hoc: Sapientia hujus mundi, stultitia est apud Deum. De tertia: Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ. *Corrupti sunt*. Est corruptio deflorationis, unde hoc; Cum Deus possit omnia, de corrupto non potest facere integrum. Est corruptio vulneris, unde de Christo; Dum descendo in corruptionem, scilicet in mortem, in vulnerationem. Est corruptio incinerationis, unde de Christo: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Non enim in morte incineratum est corpus. Est corruptio diminutionis, unde hoc: Peccatum est diminutio, & corruptio boni. *Non est usque ad unum*. Nota: Solum, positum cum nomine totius, non excludit partem, Christus, qui est totum, id est caput, nos partes, id est, membra. Vel, solum positum cum nomine agen-

Sapientia triplex. Sap. 1 — *1 Cor. 3* — *Gen. 3* — *Corruptio multiplex.* — *Psal. 29* — *Psal. 15* — *Dictio solum.*

gentis, non excludit instrumentum, sicut tantum homo lædit istum, & tamen lapis. Cum facimus bonum, nos sumus instrumenta, Deus auctor. *Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt*. Est corruptio animæ, & corporis. Corruptio animæ in tribus viribus: corporis, in quatuor elementis unde hoc. O terque quaterque beati, id est, in corpore, & in anima. Anima enim rationabilis, concupiscibilis, irascibilis. Ratio enim, cujus sanitas est cognitio veritatis, corrumpitur superbia: corrupta autem fallitur in præcognitione, duobus modis, in cognitione sui, & in cognitione Dei. Concupiscentiam corrumpit vana gloria; iram, invidia. Corruptio corporis dicitur abominatio. Et fit quatuor modis; secundum quatuor elementa, ex quibus constat. Quatuor sunt, quæ corrumpunt, curiositas, loquacitas, crudelitas, ac voluptas. Sunt autem partes corporis, in quibus singulis singula maxime vigent elementa. Nam in oculis est ignis; in lingua, quæ vocem format, aer: in manibus, quarum proprie tactus est, terra; in genitalibus aqua. Has quatuor partes corrumpit illa quatripartita pestis. Oculos, scilicet curiositas, linguam loquacitas, manus crudelitas, genitalia voluptas. Sic sunt homines corrupti, & abominabiles. Corrupti, in anima, abominabiles in corpore; corrupti coram Deo, abominabiles coram hominibus. *Non est usque ad unum*. Nota quatuor genera hominum, quorum nullus est, qui faciat bonum, nisi unum. Quidam sunt qui nec Deum intelligunt, nec requirunt, & hi mortui sunt; alii intelligunt, sed non requirunt, & hi sunt stulti; alii requirunt, nec intelligunt, & hi sunt fatui; alii vero intelligunt, & requirunt, & hi sunt sancti. De quibus solum dici potest: quia unus est, qui faciat. Declina a malo suggestionis: declina a malo delectationis; declina a malo consensionis; declina a malo operationis: declina a malo consuetudinis.

Corruptio multiplex. Virg. 1 Æneid.

Hominum genera quatuor.

PSALMUS DAVID XIV.

D*Omine, qui habitabis in tabernaculo tuo?*] Est tabernaculum carnale, & fragile, scilicet corpus nostrum, unde Apostolus; Habemus altare, de quo non habent potestatem edere, qui tabernaculo serviunt. Est tabernaculum mobile, & spirituale, scilicet Ecclesia militans, de qua hic. Est tabernaculum fixum, & supercœleste, scilicet Ecclesia triumphans, unde hoc, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. *Aut quis requiescet in monte sancto tuo?* Ecclesia futura mons est, respectu præsentis, unde Roboam; Digitus meus minimus major est humero patris mei Salomonis, id est, minimus in Ecclesia illa, major est maximo in Ecclesia ista. Unde & Dominus, postquam dixit; Non surrexit inter natos mulierum, major Joanne Baptista, addidit: Minimus in regno cœlorum, major est Joanne Baptista. Unde in Ecclesiaste; Melior est canis vivus, leone mortuo, id est, quolibet, quantumlibet potente in terrenis, & virtutibus in morte sæculi degente. *Qui ingreditur sine macula*. Nota quatuor in justificatione, scilicet introitum fidei, unde: *Qui ingreditur*: detestationem peccati, unde; *sine macula*; motum liberi arbitrii, unde: *& operatur*. Augmentum meriti, unde: *justitiam*. Nota zeugma, ut dicit Beda, est quando multa pendentia, aut ab uno verbo, aut una sententia, vel oratione concluditur, id est, cum unum verbum, vel una sententia redditur multis clausulis. Unum verbum, unde Apostolus; Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur a vobis, una sententia unde hoc: *Qui ingreditur sine macula, & operatur justitiam*. Ad ultimum dicitur: *Qui facit hæc, non commovebitur in æternum*. *Qui jurat proximo suo*. Perjurium tribus modis commit-

Tabernaculum. Heb. 13 Luc. 16 3 Reg. 12 Matt. 11 Eccl. 9 Beda lib. Schem. t. 2 Ephes. 4

Perjurium tribus modis committitur.

mittitur. Nam pro falsa juratione, pro juramenti transgressione, & pro reatu perjurii dicitur quis perjurus. Nota; Transgressio liciti juramenti facit mortale peccatum; illiciti vero non. Nota; Judicium, veritas, justitia, tres debent esse comites juramenti, ut primo deliberet, secundo, quod verum sit; tertio, quod justum. Vel quadrupliciter dicitur quis perjurus; si jurat esse verum, quod est falsum, & scienter; vel econverso; vel, si quod est verum, jurat esse verum, & sine deliberatione; vel si quod est falsum, jurat esse falsum sine deliberatione.

PSALMUS DAVID. XV.

Quæ ministrant nobis necessaria.

Conserva me Domine.] Quatuor sunt, quæ ministrant nobis necessaria, scilicet, gaudium, spes, dolor, timor. Gaudium est pincerna, qui nobis tria pocula propinat. Primum est gratia operans: secundum est gratia cooperans: tertium est finalis perseverantia. Spes est cubicularius; nam nos spes reficit; nam bona conscientia, quies; mala, tormentum: nam in bono lecto quiescimus, cum talis cubicularius tria nobis ministrat, scilicet peccatorum remissionem, carnis resurrectionem, vitam æternam. Nota; Post victoriam coronabimur in futuro: ubi nostrum esse non habebit mortem, nostrum nosse non habebit errorem, nostrum amare non habebit offensionem: *Dixi Domino; Deus meus es tu*. Petit servari ab eo, qui potest, nam, *Dominus*; & qui vult, nam, *Deus*; & qui debet, nam, *meus*; Et, *Quoniam bonorum meorum non indiges*. Ostendit Dei sufficientiam, unde: *Quoniam bonorum* &c. Sufficientiæ admirationem, unde; *Mirificavit*. Admirationis generalitatem, quia omnia sunt ei mirabilia, unde; *Omnes voluntates meas. Multiplicatæ sunt*. Hic ostendit insufficientiam hominis, quæ consistit in tribus, in infirmitate; unde hoc; *Infirmitates eorum*. In infirmitatis magnitudine, unde hoc: *Acceleraverunt*. In magnitudinis multiplicitate, unde hoc, *Multiplicatæ sunt*. Quia infirmitates sunt multæ, & magnæ. *Omnes voluntates*. Quatuor voluntates Domini. Nam alia est divinitatis, alia rationis, alia carnis, alia pietatis. Voluntas divinitatis per justitiam sententiam dictabat: voluntas rationis per obedientiam veritatem approbabat: voluntas carnis per sensualitatem in proprio malo murmurabat: voluntas pietatis per confessionem in alieno malo suspirabat. De primo dicitur, ut de leproso, qui ait ad Dominum: Domine si vis, potes me mundare. Et dixit illi Dominus: Volo, mundare. De secundo dicitur: quod spiritus promptus est, id est, ratio. De tertio ibi dicitur, ubi Dominus flevit super Lazarum. *A dextris est mihi ne commovear*. Deus a dextris est, duobus: quando salutem temporalem tribuit, vel quando virtutes animæ custodit. Diabolus a dextris est, quando intus ad vitia tentat: a sinistris, quando foris per adversa impugnat. *Notas fecisti vias*. Ex via, qua currimus: est patria, ad quam tendimus. Tres sunt viæ: prima est scientia: secunda, disciplina: tertia, bonitas. Prima itur ad secundam, secunda ad tertiam, tertia ad patriam, scilicet beatitudinem. Unde Propheta, volens ire ad patriam, dixit: Bonitatem, & disciplinam, & scientiam, &c. Nota quandoque fit transitus a capite ad membra, quandoque a membris ad caput. Christus est caput, nos autem ejus membra. Christus quandoque se transfigurat in nobis, quandoque nos in se. Quando se in nobis dupliciter, ut ostendat in se veritatem humanæ naturæ, ut hic: Tristis est anima mea usque ad mortem: quandoque ad vocationem, ut hic: Verba delictorum meorum: nam est advocatus noster, & nostram causam dicit esse suam, ut hic: Saule, Sau-

Quatuor voluntates Domini.

Mat. 8
Mar. 1
Luc. 5
Mar. 14
Mat. 26
Joan. 11

Viæ tres

Psal. 118

Mat. 26

Psal. 21

Act. 9

Saule quid me persequeris? id est, meos fideles. Nos in se transfigurat exempli exhibitione, unde hoc: Qui *Matth. 16* vult venire post me, abneget semetipsum. Vult enim nos sibi esse con- *Mar. 8* formes. *Luc. 9* Quandoque fit transitus de *Psal. 37* bonis ad malos, ut hic: Cum occideret eos, quærebant eum. Alii erant, qui occidebant, & alii, qui quærebant. Sed quia erant de eodem populo, dicebatur ita: *Notas fecisti.* *Psal. 15* Nota in futuro scientiam, unde hoc *Notas fecisti.* Scientiæ humilitatem, ne scientia inflet, unde hoc: *Vias* *1 Cor. 8* *vitæ*, hic enim sic exponitur: Humilitatis plenitudinem, unde; *Adimplebis me.* *Psal. 15* Plenitudinis jucunditatem, unde: *Delectationes:* Delectationis *Ibidem.* æternitatem, unde: *Usque in finem.*

PSALMUS DAVID. XVI.

EXaudi Domine justitiam meam.] Ut exaudiatur, prætendit meritum, scilicet *justitiam meam.* Quod consistit in duobus, in vitatione mali, unde: *Deprecationem meam*: Et adeptione boni, unde: *Auribus percipe orationem meam.* *Orantium tria genera* Tria sunt genera orantium; alii solis labiis, alii solo corde, alii labiis & corde. Primi dolosi, alii devoti, alii veraces. *Ut non loquatur os meum opera hominum.* Negativa, particula, non, semel posita, quandoque bis intelligitur, *Dictio Non* unde hoc; Si non venissem, & *Joan. 15* locutus fuissem, & cætera. Et hoc: *1. Cor. 7* Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir, id est, sed nec vir. Quandoque bis posita: semel intelligitur, ut hic; *Tren. 3* Ex ore Altissimi non egredientur nec bona, nec mala, id est, non egredientur vel bona, vel mala ante Herodem, immo tacuit. Quandoque bis posita pro una affirmatione accipitur, ut hic, secundum aliam expositionem: Ex ore Altissimi non egredientur, nec bona, nec mala, id est, egredientur & bona, & mala. Bona, cum dicet: Venite benedicti. *Mat. 25* Mala, cum dicet; Ite maledicti in ignem æternum. *Inclina aurem tuam, & exaudi.* Hæc conjun-

A ctio, scilicet: Et, quandoque notat conjunctionem ad positum, quandoque ad intellectum, ut hic: Et factum est verbum Domini, & hoc; *Psal. 4* Et scitote, quoniam mirificavit Dominus sanctum suum. Diapsalma hic *Diapsalma* positum vetat continuari ad præcedentem: quando copulatur ad positum, notat vigere concomitantiam, vel ordinem; concomitantiam, quod scilicet debent concomitari, vel in operibus Dei, ut hic: Universæ viæ *Psal. 24* Domini, &c., vel in operibus hominis, ut hic; *Mat. 10* *Joan. 16* Estote prudentes, sicut serpentes, & cætera. *& Phil. 1* Ordinem, *Psal. 131.* ut hic: Surge Domine in requiem tuam, &c. Tu prius, arca posterius. B Quandoque notat ordinem cum continuatione, vel cum interpositione, ordinem cum continuatione, ut hic: Tenebræ factæ sunt, & velum tem- *Mat. 27* pli scissum est: *Mar. 15* *& Luca 23* quia prius tenebræ factæ sunt, & postea statim velum templi scissum est: ordinem cum interpositione, ut hic: Petræ scissæ sunt, & multa corpora mortuorum cum Christo surrexerunt. Nam in passione petræ scissæ sunt, & in resurrectione corpora surrexerunt. Quandoque ponitur expletive, ut hic: Di- *Gen. 1* xitque Deus. In hoc versu nota concomitantiam, nam si Deus inclinat aurem, exaudit, & e converso. *A resistentibus dextera tuæ custodi me*, & C cætera. Oculus Dei est Ecclesia san- *Oculus Dei* ctorum, Pupilla, humanitas. *Joan. 5* Per pupillam oculi aciem dirigit, ut ea quæ foris sunt, discernat. Si vero Deus pater omne judicium dedit filio, neminem nisi per filium judicat, per quem justos ab injustis, quasi lumen a tenebris discernit. Pater vero aciem luminis per pupillam dirigit, quia per filium omnia in præsenti discernit & discutit. Bene ergo custodiri voluit, qui ut pupilla oculi, custodiri appetit. *Sub umbra alarum tuarum protege me.* Duæ sunt alæ Dei, *Alæ Dei.* misericordia, & veritas. Per misericordiam peccatores protegit; per veritatem justos. Hic vero sub alarum umbra, non alæ, protegi postulat, quia in quibusdam misericordia,

in

in quibusdam sæculi amore digna æstimat. *Exurge Domine*. Hic nota quatuor, vindictam, unde hoc: *Exurge Domine*, vindictæ celeritatem, unde; *Preveni*. Celeritatis efficaciam, unde: *Supplanta*. Liberationem, ibi; *Eripe*. Quæ liberatio est a duobus, scilicet a diabolo, unde; *Ab impio*, & ab homine malo, unde hoc; *Ab inimicis manus tue*. Et bene conjungit, ut anima a diabolo, quasi spiritualis a spirituali liberetur. *Et frameam ab inimicis manus tue*. Quasi corporale a corporali projecerunt me extra civitatem. Hoc de Christo ad litteram exponitur. Triplici enim de causa prohibemur ab allegoria, scilicet, ne videamur prorsus destruere historiam, quod facimus in figmentis fabularum; & ad removendam superfluitatem; & quia multis locis historia multum ædificat, unde hoc; Israel. Deus tuus, Deus unus est illi soli servies. Hic informat littera sine allegoria. *Saturati sunt filiis*. Ut sit dativus, sive ablativus.

Allegoria aliquando prohibetur

Deut. 6

PSALMUS DAVID. XVII.

Allegoria unde sumitur.

Diligam te Domine fortitudo mea.] Nota: Omnis allegoria sumitur a nominis interpretatione, vel a rei proprietate. A nominis interpretatione, ut David significat Christum, quia interpretatur manu fortis, sicut Christus est manu fortis, debellando aereas potestates. Propter rei proprietatem, ut Sol significat Christum; quia sicut Sol illuminat mundum, ita Christus illuminat Ecclesiam. Inde est, quod per allegoriam, quandoque res bona significat rem bonam, ut lux Christum; quandoque res mala, malam, ut tenebræ diabolum; quandoque res mala, bonam, ut David homicida, & adulter, significat Christum; quandoque res bona, malam, ut Urias, de cujus peccato non legitur, significat diabolum; quandoque res eadem significat & rem bonam, & malam: tunc illud secundum proprietatem eamdem, vel secundum diversas. Secundum eamdem, ut mons significat Sanctos, & diabolum secundum altitudinem; sed secundum altitudinem significat Sanctos, id est secundum altitudinem virtutum; significat secundum altitudinem diabolum, id est, secundum superbiam. Secundum diversas, ut terra secundum terrenitatem, & fragilitatem, significat malos; secundum fructificationem significat bonos. Inde est, quod orationes Sanctorum sumuntur ex interpretatione nominis illius, vel ex aliqua re exhibita circa Christum; ut Matthæi oratio. Matthæus enim significat, vel interpretatur donatus, & ita formatur ejus oratio; Quod possibilitas nostra non obtinet, ejus nobis intercessione donetur. Nota: Hunc Psalmum David in articulo mortis devote cantavit, sicut legitur in libro Regum: Ubi Psalmus ponitur secundum aliam translationem: *Diligam te Domine fortitudo mea*: causam dilectionis subjungit; *Quia fortitudo mea: quia firmamentum meum: quia refugium meum: quia liberator meus*. Sed utitur ordine præpostero. Primo, *liberator* quia hominem a potestate diaboli liberavit; post, *refugium*: quia propriis viribus diffidentem ad patrocinandum suscepit. Inde, *firmamentum* statim, ne cadat: post: *fortitudo* pugnanti, ut vincat. *Liberator* post, per baptismum; *refugium* post, per pœnitentiam; *firmamentum* post per patientiam; *fortitudo* per victoriam. Ecce quo ordine malum evasit; Ecce in sequenti versu quomodo consecutus sit bonum; *Deus meus*, per fidem illuminat, Et; *Adjutor meus*: quia ad operandum adjuvat. *Sperabo in eum*; quia cor ad amorem inflammat. *Protector meus*; quia etiam supra id; quod ferre possumus, tentari nos non permittit. *Cornu salutis* quia persequentem

Collecta in festo S. Matt.

2 Reg. 22 ex interpretatione S. Hieronymi

Cor. 10

tem diabolum nos contemnere facit. Tandem: *Susceptor meus*: quia finito cursu, pervenientes suscipit. Nota: Fortitudo animi duobus modis probatur, carnalitate, & cupiditate. Tres
Tres fortes fuerunt fortes, Tobias fortis, Job
Tob. 4 fortior, Abraham fortissimus. Tobias non cessit carnalitati, vel cupiditati, quando pondus argenti Gabelus con-
Iob. 1 tribuli suo egenti commisit. Job fuit fortis, quando omnia, quæ habebat, amisit, dicens: Dominus dedit, Do-
Gen. 12 minus abstulit. Abraham fuit fortis, quando terram & cognationem suam amisit, scilicet Babyloniam. Primus commisit: secundus amisit: tertius dimisit pecuniam, propriam substantiam, cognationem. Primus, in spe, secundus patienter, tertius obedienter. Primus, egenti compatiendo, secundus, persequentem tolerando, tertius, jubenti obediendo. Hi non cedunt cupiditati, quæ in tribus consistit: in labore acquirendi, in amore possidendi, in labore amittendi. Sed simul expellunt tres tria, quisque suum. *Circumdederunt me dolores mortis*. Ezechiel sedit super flu-
Ezech. 1 men Chobar viginti & tribus diebus expectans, adventum Messiæ. Nos similiter repræsentamus adventum Christi, quia tot diebus durat adventus Christi: & Antiphonæ, scilicet, O Sapientia, &c. repræsentant illorum vocem. Idem repræsentant pueri
Matt. 21 clamantes: Osanna, Osanna. Nota: Mors quadruplex, scilicet, dissolutio animæ, & corporis; unde hoc: Do-
Psal. 67 mini domini exitus mortis. Mors animæ, scilicet mortale peccatum, & mors pœna gehennalis: unde hoc:
Psal. 33 Mors peccatorum pessima, & mors necessitas moriendi; unde ad Adam:
Gen. 2 Quacumque die comederitis, morte moriemini, id est, necessitatem habebitis mortis. *Circumdederunt me dolores mortis*. Dolores mortis: passibilitas, mortalitas. *Torrentes iniquitatis*:
Dolores mortis. hujus mundi vanitas. *Dolores inferni*: pœna æterna. *Laquei mortis*: pœna originalis: hæc reperiuntur in hoc Psalmo. *Dolores mortis, & inferni circumdederunt me*: quia eos homo eva-

A dere non potuit. *Torrentes iniquitatis conturbaverunt me*: quia vanitas hujus mundi ad actualia peccati compellit hominem. *Laquei mortis præoccupaverunt me*: quia antequam homo actualiter peccaverit originale in eo fuit. Hoc exponitur in persona antiquorum Patrum, qui septuaginta annis in captivitate Babylonica fuerunt, Esd. 1
unde hic versus cantatur in principio septuagesimæ: quia septuaginta dierum ratio repræsentat septuagesimam illam annorum. *Præoccupaverunt me laquei mortis*, id est, originale. Hic lapis magnus valde, quem Matth. 28 Isa. 9
revolvit ad ostium monumenti Angelus magni consilii, scilicet Chri-
B stus: *Inclinavit cælos, & descendit*. Cœlum ex editione lxx.
Est cœlum justus, unde hoc secundum aliam litteram: *Inclinavit cælum*. Psal. 13
Est cœlum cœli scilicet Christus, unde hoc Cœlum cœli Domino. Sunt cœli cœlorum, scilicet Angeli, unde hoc: Cœli cœlorum laudate Do- Psal. 148
minum. Nota, prædicatores dicuntur venti, dicuntur nubes. Nubes, secundum corpus, venti secundum animam. Nubes, quia tonant minis, Prædicatores quare venti & nubes.
coruscant miraculis, pluunt doctrinis; venti secundum animam. Venti enim sentiuntur, sed non videntur; quia Joan. 3
ignoratur spiritus hominis, unde veniat, aut quo vadat, id est, sive ad bonum, sive ad malum, sive suum, sive alterius prædicet. Ideo ventus,
C anima, nubes, corpus. *Præfulgora*, ut sit una dictio, sc. præfulgorus, præfulgora, præfulgorum: vel duæ dictiones. *Volavit, volavit super pennas ventorum*. Est ventus elationis, unde hoc: Quem Psal. 1
proiicit ventus a facie terræ. Est ventus suggestionis, unde hoc: Non credidit omni vento doctrinæ. Est Ephes. 4
ventus tentationis, unde hoc: Flavit Mat. 7
ventus, & diruta est domus. Est etiam ventus spiritualis, scilicet anima sancta, unde hoc: *Intonuit de cælo Dominus, & altissimus*, &c. Est Luc. 23
vox Christi orationis, unde hoc: Ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. Est vox Christi doctrinalis, unde hoc: Discite a me, quia mitis Mat. 11
sum, & humilis corde. Est vox Christi, per-

permiſſionis, unde hoc: Fulgebunt A
Mat. 13 juſti, &c. Eſt vox Chriſti, commi-
Mat. 3 nationis, unde hoc: Securis ad ra-
dicem poſita eſt. Arbor, quæ non
facit fructum, excidetur. Nota; Om-
Mat. 3 nia exempla hæc, ſunt verba Chri-
ſti: *Intonuit de cælo Dominus*. Cum
Mar. 1 dixit: Hic eſt filius meus. Nota;
pronomen, Hoc. Significantia neceſſaria eſt pronomi-
ni, & facit quod cum pondere pro-
nuncietur. Et quando pronomen, Hic,
notat ſignificantiam, notat veritatem,
vel diſcretionem: veritatem figuræ,
vel formæ, vel naturæ: veritatem
figuræ, ut hic: Pſal. huic, vel ipſi
David, figurato David, ſcilic. Chri-
Eph. 5 ſto: veritatem formæ, ut hic; Era-
tis aliquando tenebræ, nunc autem
lux. Hic, id eſt hujuſmodi: naturæ,
Mat. 3 ut hic; Hic eſt filius meus dilectus,
Mar. 1 id eſt, mihi conſubſtantialis & ejuſ-
2. Pet. 1 dem naturæ, mecum. Quandoque
notat diſcretionem, quandoque ho-
Joan. 1 norando, ut hoc: Hic eſt Jeſus, qui
aſſumptus eſt, quaſi tantum vel tan-
tus; quandoque indignando ut hic:
hic homo multa ſigna facit: quan-
Mat. 13 doque derogando, ut hoc; Hic filius
Mar. 6 fabri. *Ab increpatione*. Nota; Triplex
Increpatio triplex. increpatio, ſive comminatio, ſcilic.
correptionis, reprobationis, punitio-
nis. De primo dicitur; Corripit fi-
Rom. 9 lium, quem diligit pater. De ſecun-
Mat. 25 do: Deus, quem vult indurat, &
cujus vult, miſeretur. Et hoc, Jacob C
dilexi, Eſau autem hodio habui. De
tertio; Ite maledicti in ignem æter-
Conſolatio triplex. num. Contra increpationem tripli-
cem, triplex conſolatio, ſive per-
miſſio, ſcilicet veniæ, gratiæ, glo-
Iſa. 1 riæ. Ad primum: Si fuerint peccata
veſtra ut coccinum, ſicut nix deal-
babuntur. Ad ſecundum; Diviſiones
gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus.
Mat. 25 Ad tertium: Venite benedicti patris
mei. *Duxit me in latitudinem*. Eſt la-
titudo doctrinæ, unde hoc; Os no-
2. Cor. 6 ſtrum patet ad vos, o Corinthii. Eſt
Pſal. 100 latitudo conſcientiæ, unde hoc: De-
ambulavi in innocentia cordis mei.
Hæc ſunt deambulatoria Sacerdotum
in templis Exechielis. Eſt latitudo
Mat. 7 culpæ, unde hoc: Lata eſt via, quæ

ducit ad mortem; Et illud; Facilis Virg. 6 Æn.
deſcenſus averni. Eſt latitudo gloriæ, Lu. 6
unde hoc: Menſuram bonam, & con-
fertam, & coagmentatam dabunt in
ſinum veſtrum, quaſi amplam & la-
tam. Eſt latitudo Eccleſiæ, unde hoc
Jacob dilatavit tabernaculum ſuum. Abac. 2
Eſt latitudo gehennæ, unde hoc:
Dilatavit infernus animam ſuam.
Secundum puritatem manuum mearum.
Nota gradus juſtificationum. Prima Gradus juſtificationum.
omnino gratis fides ſcilicet cum cha-
ritate; ſecunda, bona voluntas; ter-
tia ex his, bona operatio; pro his
datur perſeverantia, præmium, ſed
eadem eſt meritum, quo meremur vi-
tam æternam. *Deus meus tu illuminas*
B *lucernam meam*. Lucerna debet accen-
di in nobis, & debet claudi fene-
ſtra, ne extinguatur lucerna. Tria
ſunt, quæ extinguunt, & unum ac-
cendit: Ventus ab oriente extinguit
lucernam: quia ab origine habemus
defectus & corruptionem, ſcilicet a
primo tempore. Ventus ergo ab o-
riente extinguit lucernam, id eſt ca-
ro noſtra. Ventus ab occidente ex-
tinguit, quia dum de terrenis cogi-
tamus, quæ tendunt ad finem, ex-
tinguunt lucernam. Ventus ab Aqui- Hier. 1
lone extinguit lucernam; quia, ab
Aquilone omne malum procedit. Sed
Auſter lucernam accendit: quia eſt
calidus, & calor eſt amicus naturæ,
unde dicitur; Surge, id eſt, recede
Aquilo, & veni Auſter, accende lu-
cernam meam. *Cum ſancto ſanctus
eris*. Nota; Talis eſt nobis Deus,
quales nos ſibi; nam cum ſancto,
per exercitium operum virtutis, ſive
virtutum operis Deus eſt ſanctus per
collationem bonorum; cum innocen-
te per vitationem mali: Deus eſt in-
nocens per collationem boni. *Cum
electo*, per deſtinationem; cum per-
verſo, per punitionem. Nota in Pſ.
Hic ſermo fit Dei ad hominem, vel
hominis ad Deum. *Quoniam tu popu-
lum humilem ſalvum facies*. Quando-
que per cauſam probatur effectus, ut
hic; *Salvum me fecit, quoniam voluit
me*. Econverſo hoc; dimiſſa ſunt ei Luc. 7
peccata multa, &c. Cujus dimiſſio-
nis

nis signum est hoc; scilicet, quod dilexit multum. Non enim causa remissionis peccati est dilectio illius: sed solus Deus, sic exponit Clarevallensis. Etenim servus tuus custodit ea. Glossa: Nunc præcepta Dei sunt dulcia. Etenim servus tuus custodit ea. Hic, quia, non est causale, sed signum tantum. Non enim quia servus custodit, sunt dulcia, sed quod custodit, est signum, quia sunt dulcia. Quandoque pendet a præcedenti, unde hoc, *Salvum me fecit, quoniam voluit me.* Quandoque a consequenti, ut hic; Quoniam percussit omnes adversantes mihi sine causa: Quandoque felicitatem significat, unde hic: Quia ignoranter hoc feci, veniam consecutus sum. Quandoque expletive, ut hic; Ego dixi, quia ego sum. *Deus qui præcinxit me virtute.* Præcingimur ministraturi, unde hoc: Dominus præcingit se, ut lavaret pedes Discipulorum suorum. Succingimur ituri, ut hic: Succinctam pharetra, & maculosæ tegmine lyncis. Accingimur pugnaturi, unde hoc: Accingere gladium tuum super femur tuum potentissime. Sed unum pro alio accipitur, ut hic: *Non convertar, donec deficiant.* Donec quandoque proprie ponitur, & tunc notat finem præcedentis, & initium sequentis, ut hic. Quandoque pro, Et, ut hic; Joseph non cognovit Mariam, donec peperit. Quandoque pro, ut, ut hic: Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri, id est, ut misereatur nostri. Quandoque pro sempiterno, ut Apostolus ad Hebræos: Adhortamini vosmetipsos, per singulos dies, donec hodie cognominatur, id est, quamdiu durat præsens sæculum. Quandoque pro æterno, ut hic; Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos, &c. In æternum ponam, & in æternum sede. *Confringam illos, nec poterunt stare: disciplina tua ipsa me docebit: correxit in finem.* Disciplina in tribus consistit, in præceptis, in tentamentis, in flagellis. In præceptis experitur Deus obedientiam: in tentamentis, constantiam; in flagellis, patientiam. Tamen hæc tria, obedientia, constantia, patientia mutuum suffragium præstant sibi. In præceptis enim est, ut obedias, vel obedienter suscipias, post, constanter perficias: tandem, patienter tempus tribulationis sustineas. In tentamentis sis obediens, ne per elationem Deo contradicas: constans, ne per delectationem ad consensum defluas; patiens, ne tandem per instantiam tentationis emolliaris. In flagellis similiter hæc tria intelligas. Disciplina bene eum corrigit, qui talia in mente disponit. *Confringam illos, nec poterunt stare.* Est confractus pœnæ temporalis, ut hic. Et est confractus pœnæ gehennalis, unde hoc: Duplici contritione contere eos. *Filii alieni mentiti sunt mihi.* Potest esse genitivus, id est, Diaboli, & nominativus pluralis, ut hoc: In propria venit, & sui eum non receperunt. Propria potest esse accusativus, & ablativus, scilicet in propria natura, cum antiquis apparuit, in forma aliena, id est, angelica; vel potest esse accusativus, in mundum venit. *Vivit Dominus, & benedictus Deus salutis meæ.* Quandoque fit subtractio dictionis, quandoque appositio, & quandoque subtrahit, quandoque impedit quæstionem, quandoque expedit. Quæstionem impedit, ut in Levitico: Anima quæ juravit benefacere, & non fecit, peccat. Nam apponenda dictio, scilicet, carni. Sic: Anima, quæ juravit malefacere, scilicet carnem affligere. Quandoque subtracta non impedit, ut hic: Benedictus Dominus Deus meus, scilicet, sit, vel est, intelligitur. Quandoque fit additio dictionis, & tunc impedit quæstionem, ut hic: Populus pascuæ ejus, & oves manus ejus. Hæc dictio, manus, apposita huic, scilicet, oves: & hæc, scilicet pascuæ, huic, scilicet populus: turbant. Cum econverso videretur dici. Sed ideo transponit, ut idem intelligatur per has dictiones, oves, & populus: sic & hic: In inno-

[Marginalia, left: Psal. 18 · Dictio, quia. · Psal. 3 · Joan. 18 · Joan. 13 · Virg. 1 Æneid. · Psal. 44 · Donec. · Mat. 1 · Psal. 122 · Heb. 3 · Psal. 109 · Disciplina in tribus consistit. — right: Hier. 17 · Joan. 1 · Subtractio & appositio dictionis. · Lev. 5 · Psal. 94 · Psal. 99]

nocentia cordis, & intellectibus manuum: cum econverso debeat dicere. Quandoque apposita expedit quæstionem, ut Dominus ad Moysen; Dedi te Deum Pharaonis, non simpliciter Deum, id est, Prælatum.

Exod. 7

PSALMUS DAVID XVIII.

Dictio Et.

Coeli enarrant gloriam Dei. Nota; Et, quandoque notat diversitatem personarum, ut hic; Qui videt me videt & patrem meum. Qui scilicet hic, notat substantiæ identitatem, hæc dictio, Et, personarum diversitatem. Quandoque notat expositionem, ut hic: Diligam te Domine fortitudo mea. Tu es firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus, id est, quia liberator meus, sic ibi exponitur. *Dies diei eructat verbum*. Dies Christus, unde hoc; Dominus ad Discipulos: Duodecim sunt horæ diei, duodecim Apostoli, dies Christus. Dies justus, unde Dies divisus a nocte. Dies, vita præsens, unde hoc; In diebus suis placuit Deo. Dies vita æterna, ut hic: Melior est dies una in atriis tuis, super millia. Dies tempus gratiæ, unde hic; Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Dies, præceptum sive lex, unde: Peccator dicitur quatriduanus, quia quatuor leges transgreditur, scilicet legem naturæ, legem Moysi, legem gratiæ, pactum Dei in Adam & in Levitico, ubi præcepit hostiam oblatam eadem, vel secunda die comedi, non tertia; quia scientiam duorum testamentorum debemus habere, non tertiam apponere. Dies, fides, unde Apostolus; Sicut in die honeste ambulemus. Dies cognitio, unde sex primi dies significant cognitiones sex Angelorum. Dies, novum testamentum, respectu veteris, ut vita respectu mortis, unde hic; Manserunt apud illum die illo, id est novo testamento, & præsenti vita. *In omnem terram exivit sonus eorum*. Præteritum, quandoque perfectum, unde hoc; Credidi, propter

Joan. 14
Psal. 17
Heb. 2
Joan. 11
Gen. 1
S. Greg. li. 4 Mor. c. 10 & 11
Dies.
Eccl. 44
Psal. 83
2. Cor. 6
Joan. 11
Lev. 19
Rom. 13
Gen. 1
Joan. 1
Psal. 115

quod locutus sum, id est, perfecte credidi, & hoc: Ego hodie genui te. Quandoque certitudinem, unde hoc; Foderunt manus meas, & pedes meos; adhuc futurum erat. Sed pro certitudine præteritum posuit pro futuro, unde hoc; *In omnem terram exivit sonus eorum*, id est, exibit. Quandoque præteritionem, secundum quod dicitur, fuit, & non convenit Deo. Quandoque significat prope futurum, quandoque longe futurum, unde hoc; Domine ne tardaveris, in præsenti scilicet, vel in futuro, id est, in tempore Antichristi. Unde in principio Ezechiel exponitur, quod Prophetia est quandoque de longe futuro, quandoque de prope futuro. Quandoque significat perseverantiam, ut hic; Quidquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. *Lex Domini immaculata convertens animas*. Lex enim Evangelii commendatur hic a sex: Ab auctore operis, unde, *Domini*; A vitatione erroris, unde, *Immaculata*; Ab opere auctoris, unde. *Convertens animas*. Nam justificatio est opus solius Dei, & fit in Evangelio Dei, non in lege Moysi. A promissione, unde *Testimonium*: A promissionis impletione, unde, *Fidele*: A gratiæ collatione, unde, *Sapientiam præstans parvulis*; Nam Evangelium dat gratiam, non lex. Nota: genitivus significat alicujus, aliquid esse, ut dantis vel habentis, unde hoc: Dominus narrabit in scripturis populorum, &c. Scripturæ sunt Principes Prophetarum, ut dantium; populorum, ut accipientium, & hoc: Lex Domini, ut dantis. Quandoque significat aliquid alicujus, ut permittentis, unde hoc; Ante faciem frigoris ejus quis sustinebit? Frigus, scilicet infidelitas dicitur esse Dei, quia permittit: quandoque ut materiæ: ut fides resurrectionis, id est, de resurrectione. *Delicta quis intelligit?* Quis, quandoque removet generalitatem, ut hic, quasi nullus intelligit delicta omnia. Quandoque ponit singularitatem, unde Dominus ad Job: Quis dedit

Psal. 2
Psal. 21
Psal. 39.
Joan. 16
Commendatio Evangelii Justificatio.
Genitivus significat aliquid alicujus esse.
Psal. 26
Psal. 147
Dictio, quis.
Job 38

dedit gallo sapientiam? id est, prædicare, quasi dicat, ego solus. Quandoque impossibilitatem, quandoque difficultatem, unde hoc: Generationem ejus qui enarrabit? Si de generatione æterna exponatur: notat impossibilitatem, si de temporali, difficultatem. Quandoque raritatem, unde hoc; Quis putas est fidelis servus & prudens? quasi dicat rarus. Quandoque admirationem, unde Angeli occurrentes Domino ascendenti dixerunt; Quis est iste, qui venit de Edom? quandoque dubitationem, unde Judæi ad eum dixerunt: Quis es tu? Et dixit: Principium, qui & loquor vobis. *Domine adjutor meus, & Redemptor meus.* Dominus est Dominus per potentiam, ecce Pater: Redemptor per humanitatem, ecce Filius: adjutor meus per gratiam: ecce Spiritus sanctus.

Isa. 53

Matt 24

Isa. 63

Joan. 8

PSALMUS DAVID. XIX.

Exaudiat te Dominus in die tribulationis. Memor sit omnis sacrificii tui.] Est sacrificium altaris, scilicet corpus Christi, unde Dominus in cœna: Hoc facite in meam commemorationem. Est sacrificium proprium corporis, unde Apostolus: Exhibeatis vosmetipsos hostiam viventem, Deo placentem, unde hoc: Sacrificium Deo, spiritus contribulatus. Est sacrificium operis: nam in die judicii, offert unusquisque opera sua bona, vel mala Deo, unde hoc: Venientes autem venient cum exultatione. *Memor sit hominis sacrificii*, &c. Nota statum perfectionis, unde hoc: Holocaustum tuum pingue fiat. Nam holocaustum totum incensum sacrificium, cujus tantum pars crematur. Augmentum gratiæ, unde hoc: *Magnificabimur*: Plenitudinem viæ, unde hoc: *Impleat Dominus omnes petitiones tuas.* Consummationem patriæ, unde hoc: *Salvum me fecit. Hi in curribus, & hi in equis.* Avaritia in curru vehitur; cujus sunt quatuor rotæ, scilicet inhumanitas, pusillanimitas, contemptus Dei, oblivio mortis. Duo sunt equi scilicet, tenacitas & rapacitas. Auriga est amor habendi. Nam avaritia est avara, & uno solo est contenta, scilicet vectore. De hoc curru dicitur; Væ, trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum, scilicet vehiculum plaustri, peccatis. Et hic nota, quando Romani aliquem recipiebant, qui subjugaverat Romanis regionem, recipiebant cum triumpho in curru. Et triumphus dicitur, quasi trium sonus. Nam Romani in tres partes dividuntur, in milites, in Senatores, in populum. Et quando quis cum honore recipiebatur, tres dies solemnizabantur, & inde dicitur triumphus, quasi trium sonus.

Sacrificium quadruplex. Luc. 22

Rom. 12

Psal. 50

Psal. 125

Avaritiæ currus, & auriga.

Isa. 5

Triumphus.

PSALMUS DAVID. XX.

Domine in virtute tua lætabitur Rex: & super salutare tuum.] Christus dicitur salutare patris; non quia sanet patrem: sed quia per ipsum sanat pater. Unde iste dicitur medicus Regis, non quia sanet Regem, sed quia rex mittit eum ad sanandum alios. *In misericordia altissimi non commovebitur. Con*, quandoque significat aliquid ex toto, ut hic; Maledictus homo, qui confidit in homine, id est, qui confidit ex toto. Non enim malum est ponere spem in homine, sed non ex toto. Quandoque pluralitatem personarum, unde hoc: Complaceat tibi Domine, id est, patri, & filio cum Spiritu sancto. *Cum*, notat Trinitatem, Trinitas unitatis essentiam. Quandoque pluraritatem rerum, ut hic: Contritio & infelicitas in viis eorum, id est, cumtritio, quasi cum aliis illi punientur. Quandoque pluralitatem partium, unde hoc; *In furore tuo conturbabis eos*, id est, in corpore, & in anima. Unde confessio, dicitur quasi simul fassio, scilicet oris & cordis, *Devorabit eos ignis*, Sunt portæ mortis: sunt portæ quinque, scilicet sensus corporis, sunt portæ æternitatis. De primis & ul-

Christus salutare.

Particula Con.

Hier. 17

Psal. 39

Psal. 13

Portæ diversæ.

Psal. 9 timis dicitur; Qui exaltas me de A portis mortis, & collocas me in portis filiæ Sion. De mediis, hoc: Psalm. 23 Attollite portas principes vestras, &c. Quandoque sensus erigit, qui eos ad Deum extollit, & sic principes, scilicet, quilibet fidelis elevat portas Domini, contemplando, & sic in mentem intrat Rex gloriæ, scilicet Christus. Mediæ autem habent ingressum, & regressum: extremæ tantum ingressum. Nullus enim a patria exit, vel inferno: nam omnia vestigia sunt adversum spectantia in illa, retrorsum nulla. Ex extremis cives non exeunt: ex mediis quandoque exeunt cives, & intrant. Hæc autem quandoque patent ad Au- B strum: quandoque ad Aquilonem. Si ad Austrum tendunt, ad portas æternitatis. Nam Auster calidus & humidus, & calor est amicus naturæ. Si patent ad Aquilonem, tendunt ad portas mortis. Nam ab Hier. 1 Aquilone pandetur omne malum. Et Aquilo est frigidus, & congelat fluenta gratiæ. Per portam bona actio intelligitur, unde Job: Cum Job. 29 procedebam ad portam civitatis, parabant mihi cathedram. Nam sicut per portam intratur ad civitatem, ita per bonum opus ad patriam. Quandoque notatur facultas peccandi & habilitas unde Job: Quia ja- Job. 30 nua aperta, irruerunt super me. C Glossa: Nam cum perversis hic potestas datur, quid aliud, nisi janua erroris eis aperitur: *Exaltare Domine in virtute tua*. Potentiam Dei o- Potentia Dei. stendit, ubi dicit: *Domine*, quæ consistit in duobus, in altitudine, unde; *Exaltare:* Et in fortitudine, unde: I*n virtute tua*. His duobus duo reddit, altitudini, mentis hilaritatem, unde: *Cantabimus;* fortitudini, bonam operationem, unde: *Psallemus*, bene distinguit. Nam altitudo est in mente, unde; Altum est cor hominis: Sic est fortitudo in operatione.

PSALMUS DAVID XXI.

D*Eus Deus meus respice in me*.] Hic dicitur, quod Psalmi, qui Psalmi de passione. agunt de Christi passione incipiunt a gemitu & oratione, & terminantur in salute hominum. Nam per interiorem contritionem, & opus exterius, homo sanatur in anima. Unde Joan. precibus Mariæ & Marthæ, Lazarus suscitatur. Per Martham, opus exterius, scilicet vita activa: per Mariam opus interius, scilicet vita contemplativa intelligitur. Nam opere interiori, & exteriori, homo in anima suscitatur. Unde Jacob, Gen. 31 cum redit in patriam, redit cum Rachel & Lia: quia contritio & exterior satisfactio ducunt hominem ad cœlum; Rachel, opus interius, Lia S. Greg. 1 Reg. 10 6 Mor. 28 & ho. 14 in Ezech. exterius, id est, vita activa & contemplativa. Unde, intrante Jesu in quoddam castellum, duæ sorores re- Luc. 10 ceperunt eum, scilicet Maria & Martha. Unde legitur. Intravit Jesus in quoddam castellum, & mulier quædam, Martha nomine, excepit eum in domum suam. Prior natu videtur esse Martha, & salutis initium, scilicet magis actio, quam contemplatio sibi vendicare noscitur. Laudat Christus Mariam, scilicet, a Maria suscipitur. Amat Rachelem Jacob, Gen. 29 sed Lia supponitur. Lazarus jacet Joan. 11 clausus, ligatus, oneratus. Jacet in ergastulo mentis suæ: Tenetur in vinculis disciplinæ: lapide supposito premitur, scilicet onere patientiæ. *Clamabo per diem, & non exaudies*. Justus triplici causa non exauditur. Triplici de causa justus non exauditur, scilicet ratione indigni, quando scilicet orat pro malo: ut Samuel, 1 Reg. 15 quando oravit pro Saule. Per modum orandi, & filii Zebedæi petie- Mat. 20 runt, ut unus sedeat ad dexteram, & alius ad sinistram in regno Dei. Hi inordinate petierunt, quia debuerunt humiliari, antequam exaltaren- 2 Cor. 6 tur. Ratione majoris boni, ut Paulus non est exauditus, quasi quia magis profuit fomitem peccati habere, quam non habere. *Ego sum vermis*,

In oratione tria attenduntur

mis, & non homo. In oratione tria ſunt attendenda, inſinuatio, captatio, poſtulatio: Ut inſinuemus noſtram miſeriam, ut captemus judicis benevolentiam, & poſtulemus veniam. Reſpiciat miſericordia miſeriam: benevolentia, indigentiam: gratia, veniam: Paronomaſia eſt, quando dictio reperitur in diverſa ſignificatione, mutata ſyllaba, vel littera, ut in hoc verſu ſecundum Hebraicam veritatem; In te confiſi ſunt & non confuſi. Sic enim habetur in Hebræo. *Deus Deus meus*. Repetitio. *Verba delictorum meorum*, ideſt, eorum, qui ſunt mei, vel delictorum meorum. Tres legimus cruces, prima latronis deſperantis, ſecunda latronis confitentis, tertia Chriſti pœnam ſine culpa ſuſtinentis. Et hoc ſecundum tria genera hominum. Quidam enim macerant carnem pro peccato, & non prodeſt, quia non pœnitent. Alii macerant carnem pro peccato, & prodeſt, quia pœnitent. Alii nullum peccatum habentes, pœnam ſuſtinent. Prima ergo crux fuit diaboli; ſecunda cujuslibet juſti: tertia Chriſti. Prima malitiæ, ſecunda pœnitentiæ, tertia gloriæ. *Quoniam tu es, qui extraxiſti me de ventre matris meæ*. Triplici de cauſa transferimus ad allegoriam; cauſa impoſſibilitatis, ut de lepra barbæ, vel veſtis. Non enim hoc ad litteram poteſt exponi: & propter indecentiam; unde hoc: Non alligabis os bovis triturantis. Nam Apoſtolus dicit; Nunquid cura eſt Deo de bobus? Quaſi dicat: non eſt cura ei dare præcepta de bobus; Sed ſuper hoc Virgilius: Eſt ergo allegorizandum; Non alligabis os bovis triturantis, id eſt, prædicatorum. Poteſt enim quærere ſubſidium a ſubditis, propter majorem vitæ utilitatem, unde hoc; Ne fraudes ſocietatem. Nam cum omnibus pateat, hoc eſſe peccatum; transferimus ad allegoriam, id eſt, ne fraudes ſocietatem Spiritus ſancti, qui vult te adducere ad cœleſtia. *Quoniam tribulatio proxima eſt*. Proximus, ſive

Paronomaſia.

Cruces tres.

Tria hominum genera.

Triplex cauſa allegoriæ.

Deut. 25
1 Cor. 9
1 Tim. 5

Virgilius in Georg.

Proximus

A appropinquare, diverſis modis accipitur. Dicitur enim proximus loco, & tempore, unde hoc; Tribulatio proxima eſt, ſcilicet tempore. Et tribulatio propria erat loco, id eſt, carni, quæ dicitur proxima, unde hoc. Nulla peſtis efficacior, quam familiaris inimicus, ſcilicet caro. Proximus in ſimilitudine, ſive actionis imitatione, ſicut dicitur bonus eſſe ſimilis Deo, unde Cato; Proximus ille Deo eſt, qui ſcit ratione tacere. Proximus, ſcilicet natura, unde hoc; Elongaſti a me amicum & proximum. Proximus beneficiis, ut Samaritanus vulnerato qui ei contulit beneficium, unde verſus;

Pſal. 21

Cato in Paræneſi.

Pſal. 87.

Luc. 10

B *Tempore, mente, loco, natura, gente, propinquus.*

Sub mente ſunt, conformitas, & beneficium. *Quoniam circumdederunt me canes multi*. Canes quandoque dicuntur Judæi, ut hic. Quandoque idololatræ, unde hoc; Nolite ſumere panem filiorum, & dare canibus. Quandoque dicuntur Hæretici, ut hic: Non eſt dandum ſanctum canibus, & margaritæ porcis. Quandoque prædicatores, unde illud: Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo; Tribus modis ſolet tumor ſanari; emplaſtro, exemplo boni operis; unguento, verbo conſolationis; ferro, diſciplina correctionis. *Neque deſpexit deprecationem pauperis*. Oratio de bonis adipiſcendis; deprecatio de malis vitandis, ſed aliter aſſignatur differentia. Nam ſolent aſſignari quatuor partitiones Miſſæ. Prima pars a principio uſque ad ſacramentum, & dicitur deprecatio; ab illa hora uſque ad Agnus Dei, eſt ſecunda pars, & dicitur oratio; illud, quod poſt canitur a ſacerdote, eſt tertia pars, & dicitur poſtulatio; illud, quod reſpondetur in fine, ſcilicet Deo gratias, eſt ultima pars, & dicitur gratiarum actio. *Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum a me*. Aliquis liberatur a morte per evaſionem; ut vi per vim; vel per carnis depoſitionem, unde hoc; Anima noſtra ſicut paſſer. Et illud; Quis me libe-

Canes.

Mat. 15

Mat. 7

Matth. 7
Pſal. 67
Tumor tripliciter ſanatur.

C

Partes Miſſæ.

Psal. 123 liberabit de corpore mortis hujus ?
Rom. 7 Per carnis resurrectionem, ut Christus, quando resurrexit. *Apud te laus mea*. Christus dicitur habitare in Patre per identitatem naturæ; in carne, per identitatem personæ; in bonis, per conformitatem, sicut dicitur ignis esse in ferro, & ferrum in igne, quando rubeum est, & quasi conforme est igni, unde versus:

In Patre, carne, bonis, habitat
sapientia Patris.

Apud te laus. Christus in communi, & omnibus videntibus, passus
Papa quare sedens communicet est; unde Papa, quando sumit corpus Christi in Missa, sumit omnibus videntibus. Nam sedens in cathreda convertit se ad populum. *Edent pauperes & saturabuntur*. Hic di-
Passio Christi cœna. citur passio Christi cœna: nam sicut cœna in vespere, vel in fine diei sumitur, ita in vespere, scilicet in fine mundi, passus. *Vi-*
Vita quadruplex. *vent corda eorum*. Est vita quadruplex, scilicet naturæ, unde hoc Si-
Rom. 14 ve vivimus, sive morimur, Domini sumus: Est vita gratiæ, unde hoc:
Rom. 1 Justus ex fide vivit. Est vita culpæ.
1 Tim. 5 unde hoc: Vidua, quæ in deliciis est vivens, mortua est. Est vita glo-
Joan. 17 riæ, unde hoc: Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti, Jesum Christum. Non habes auxilium infra te, nec extra te, nec intra te, sed supra te. Infra, id est, in carne, un-
Eccl. 14 de dicitur: Caro fœnum: intra, in
Psal. 101 anima, unde; Aruit cor meum, id est, anima: Extra te, in mundo, un-
Sap. 9 de dicitur. Terrena inhabitatio deprimit sensum, multa cogitantem. Supra te auxilium habes, unde: Au-
Psal. 120 xilium meum a Domino.

PSALMUS DAVID. XXII.

Ex editione Græca. Pastus quo Christus pascit.

D*ominus regit me, & nihil mihi deerit*] *Dominus pascit*, secundum aliam litteram. Pastus, quo Christus pascit, in duobus, in vitatione inopiæ, unde; Nihil mihi deerit: in adeptione sufficientiæ; unde hic: *In loco pascuæ ibi me collocavit*. Sed hæc

A sufficientia consistit in duobus, in susceptione Sacramenti, unde hoc; *Super aquam refectionis educavit me*. In observatione mandati, unde hoc; *Deduxit me super semitas justitiæ*. Hæc duo sunt necessaria ad salutem animæ, & neutrum sine alio sufficit. Ergo hic cibus sanat: Est Babylon Babylon.
peccatorum, pœnarum, primorum mortuorum: a prima exeundum, in secunda commorandum in bono, contra tertiam clamandum. De prima. Fugite de medio Babylonis, & hoc: In Babylonem descendens, & ex ea Hier. 10
liberaberis. De secunda: Super flu- Psal. 136
mina Babylonis illic sedimus, & flevimus. De tertia; Cecidit Babylon, Psal. 21
B &c. *Virga tua*, &c. Multa sunt gene- Multiplex genus virgarum.
ra virgarum, Est enim virga ultionis, est virga correctionis, virga consolationis, virga directionis, virga fructificationis, & est virga virtutis. Prima est servorum, secunda filiorum, tertia mœstorum, quarta Prælatorum, quinta justorum, sexta conditoris universorum. De prima dicitur; Virga furoris mei Assur; de Isa. 10
secunda: Percute filios; de tertia: *Virga tua & baculus tuus*; de quarta: Virga directionis, virga re- Psal. 44
gni tui; de quinta: Egredietur vir- Isa. 11
ga de radice Jesse; de ultima. Vir- Psal. 109
gam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion. Domini mater fuit Virga ultionis, in antiqui exactoris actio-
C ne. Nota, hoc pronomen, ipse, pro- Pronomen Ipse.
prie notat notabilitatem, tum in bono, tum in malo; & immutabilitatem, tum in bono, tum in malo. Notabilitatem in bono, ut hic; Ipse Joan. 1
autem sciebat, quid esset facturus, id est, notabiliter. Notabilitatem in malo, ut hic: Ipsi cognoverunt vias Psal. 11
meas, id est, notabiles. Immutabilitatem in bono, ut hic; In pace, Psalm. 4
in idipsum dormiam, & requiescam; in malo, ut hic; Ipsi vero conside- Psal. 21
raverunt, & inspexerunt me, id est, immutabiles in malo perseverantes. Hoc autem, ipsi, immutabilitatem & notabilitatem in bono. *Impinguasti in oleo caput meum*. Ebrietas alia Ebrietas duplex.
spiritualis, alia corporalis: corporalis

ex nimia vini repletione: spiritualis, alia Dei, alia diaboli; Dei, quando quis oblitus est terrenorum, mente raptus ad superna, quæ dicitur apotheosis, id est, deificatio. Ebrietas diaboli dicitur, metamorphosis, id est, mutatio a bono in malum, vel a malo in pejus.

Ebrietas diaboli. &c.

PSALMUS DAVID. XXIII.

Psalmi sex nomine sabbati inscribuntur.
Psal. 47
Psal. 80
Psal. 91
Psa. 92
Psal. 93

DOmini est terra, & plenitudo ejus.] Sex sunt psalmi qui nomine sabbati intitulantur. Primus est hic; Secundus; Magnus Dominus & laudabilis nimis. Tertius. Exultate Deo adjutori nostro. Quartus; Bonum est confiteri Domino. Quintus: Dominus regnavit, decorem indutus est. Sextus; Deus ultionum Dominus. Sabbatum dicitur pro tempore. Dies dicitur septima, in qua legitur Deus quievisse: & Septimana, unde Pharisæus; Jejuno bis in sabbato. Solemnitas, quam observabant Judæi. Nota, Dies prima dicitur Dominica, id est; dies Domini duplici de causa, scilicet, vel quia ea die Dominus incœpit creare mundum. Tunc enim incœpit esse creatura, cui dominaretur, vel quia ea die innotuit esse Dominus, scilicet in Resurrectione. Tunc enim innotuit Dominus infernorum, quia vectes ferreos confregit; mortuorum, quia multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt; & vivorum, unde Dominus: Data est mihi omnis potestas, & cetera: Nota, quod prima dies dicitur dies solis, quia prima hora ejus attribuitur lunæ, & sic de aliis. Sic prima dies Domini dicitur, quia prima hora illius diei innotuit esse Dominus Jesus Christus; quia prima hora diei surrexit, unde hic: Mane, prima sabbati surgens Dei filius. *Parasti in conspectu meo mensam*. Nota, quatuor sunt mensæ, quæ reperiuntur, quarum una, Sacra scriptura est, & quatuor pedes in ea, id est, quatuor modi exponendi sunt; Historia, Allegoria Tropologia, Anagogia. Et in hac

Sabbatum. Gen. 1
Luc. 18
Dies Dominica.
Psal. 106
Matth. 27
Matt. 28
Ibidem.
Mensæ quatuor.

A mensa quatuor ponuntur, scilicet panes, carnes, pisces, vinum. Panes pro Historia, carnes pro Allegoria, pisces pro Tropologia, vinum pro Anagogia exponuntur. Historia est in dictis, ut de hoc, quod dicitur populus Israel de Ægypto liberatus. In factis, ut de tabernaculo in testamento sancto. Allegoria, in rebus, vel in verbis mysticis. In verbis; ut ibi; Egredietur virga de radice Jesse. In rebus, ut populus per sanguinem agni de Ægypto liberatus significat Ecclesiam sanguine Christi salvatam a diabolo. Tropologia est in verbis apertis, vel figuratis. Apertis, ut ibi: Filioli mei non diligamus verbo neque lingua; B sed ore & veritate: figuratis, id est, obscuris, ibi; Omni tempore vestimenta tua sunt candida. Sic Anagogica expositio in verbis manifestis, vel obscuris. Apertis: ibi: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Obscuris, ibi: Beati, qui lavant stolas suas, & qui per portam intrant civitatem. Ecce unaquæque expositio in duobus consistit. Hoc dicit Beda super Exodum. *Nec intravit in dolo*. Juramentum dicitur esse illicitum pro persona, quando monachus jurat sine consensu Abbatis; vel pro negatione, quando de re illicita: vel pro tempore, quando in C quadragesima: per modum jurandi, quando inordinate jurat. *Attollite portas principes vestras*. Aliquid dicitur tolli, per translationem, unde hic; Tulit Dominus Adam de medio paradisi: per elevationem, unde hoc; Elias, si videris, quando tollar, dabo tibi quod vis. Per remissionem, unde hoc; Agnus Dei, qui tollit peccata mundi, &c. Nota Christus sublatus fuit a Judæis hora sexta; qui est alpha, & omega; id est, principium & finis. Unde in illa septimana tribus diebus, quibus Christus jacuit in sepulchro, subtrahitur principium horarum, scilicet Deus in adjutorium meum intende, & finis, scilicet orationis.

Exod. 14
Isa. 11
Exod. 1
1 Joan. 3
Eccl. 9
Matt. 5
Apoc. 22
Jurament. quot modis illicitum.
Tolli quot modis.
Gen. 2
4 Reg. 2
Joan. 1
Initium & finis horarum non dicitur triduo hebdomadæ sanctæ.

PSALMUS DAVID. XXIV.

Populus triplex. *AD te levavi animam meam.*] Est
populus vitiorum, unde hoc;
In exitu Israel de Ægypto, &c. Est
populus justorum, unde hoc; Ani-
Psal. 113 ma, quæ circumcisa non fuerit, pe-
Gen. 17 ribit de populo hoc. Est populus Ju-
dæorum, appropriato vocabulo, ut
Mich. 6 hic: Popule meus quid feci tibi? No-
Erigi ad Deum. ta: Erigi ad Deum, quandoque in
sacra scriptura, libero arbitrio attri-
buitur, & hoc aperte, ne homo præ-
tenderet excusationem, ut per libe-
rum arbitrium nullus possit facere bo-
num, ut hic. Quandoque attribui-
tur soli gratiæ, ne homo superbiat
contra Deum, si diceretur per liberum
arbitrium posse surgere, unde hoc:
Psal. 5 Dirige in conspectu tuo viam meam.
Quandoque gratiæ, & libero arbitrio
1. Cor. 15 simul, unde Apostolus; Non ego
operor illud, sed gratia Dei mecum.
Vias tuas Domine demostra mihi. Tria
Tria ponuntur. enim petit, qui hæc loquitur, ma-
nifestationem, scientiam, & discretio-
nem. Manifestationem in præceptis,
scientiam in consiliis, discretionem in
veris. Demonstratur præceptum, quasi
ad oculum, ecce *via;* docet consi-
lium, quasi ad intellectum, ecce *se-
mita; Dirige me in veritate*, quasi ad
discernendum, & bene distinguen-
dum. Nam præcepta sunt manifesta,
consilia occulta, vera ad discernen-
dum sunt ambigua. *Reminiscere.* No-
ta, Imperativus quandoque imperati-
Mat. 22 ve ponitur, ut hic: Dilige proxi-
mum tuum, sicut teipsum. Quando-
que deprecative, ut hic; Quandoque
Psal. 75 hortative, ut hic: Vovete, & red-
Matth. 19 dite: Vende omnia quæ possides, &
da pauperibus. Quandoque permissi-
Joan. 13 ve, ut hic: Quod facturus es, fac
cito. Quandoque ponitur pro opta-
Mat. 6 tivo, ut hic; Sanctificetur nomen
tuum. Non quia hæc vox optativi,
scilicet quia ponitur sine, utinam. *Se-
cundum misericordiam tuam memento mei.*
Deus dicitur videre. Deus dicitur videre, pro punire, ut
Psal. 33 hic; Vultus autem Domini super fa-
cientes mala: Et pro misereri, unde

A hic; Oculi Domini super justos. Nam Ibidem.
dicitur videre peccatum, id est, pu-
nire: videre hominem, pro miserere-
ri, & videre pro cognoscere, unde
hoc; Vidit Deus cuncta, quæ fece- Gen. 1.
rat, & erant valde bona. Et videre
pro per gratiam habere. unde hoc:
*Vide humilitatem meam. Innocentes &
recti adhæserunt mihi.* Hoc nomen,
corpus, octo modis accipitur. Signi- Corpus
ficat enim Christum, unde hoc; Ubi octo modis
fuerit corpus, illic congregabuntur accipitur.
& aquilæ, id est, Christus fuerunt Mat. 24
congregati & sancti. Quandoque per-
fectionem, unde hoc: In quo habi- Col. 2
tavit plenitudo divinitatis, corpora-
liter, id est, perfecte, ut dicit Apo-
B stolus. Quandoque defectum habet,
& mortalitatem: Quis me liberabit
de corpore mortis hujus? Quandoque Rom. 7
bonorum operum congeriem, unde
hoc; Si oculus tuus fuerit simplex; Matt. 6
id est, devotio, & totus corpus tuum
lucidum erit, id est, opera. Quan-
doque congeriem malorum operum;
ut hic, secundum unam expositio-
nem; Infelix ergo homo, quis me Rom. 7
liberabit de corpore mortis hujus?
Quandoque conjugem, unde hoc; Qui
fornicatur in corpus suum, ut hic 1. Cor. 16
fiat distinctio, peccat. Vel qui for-
nicatur in corpus, id est, in conju-
gem, peccat, id est, contra hono-
rem conjugis. Quandoque Ecclesiam
C triumphantem; & illius corporis um-
bra est Ecclesia militans, unde hoc;
Habitantibus in regione umbræ mor- Isa. 9
tis, & cetera. Unde dicitur in acti- Act. 5
bus Apostolorum, quod in umbra
Petri corporis, sanabantur infirmi,
id est, in Ecclesia militante. Quan-
doque Ecclesiam militantem, unde
hoc; Nos sumus unus spiritus, & 1. Cor. 12
unum corpus cum Deo. Quandoque
temporalia, unde hoc; Qui fornica- 1. Cor 6
tur, id est, qui a Deo recedit, in
corpus suum peccat, id est, per tem-
poralia distrahitur. Et ita potest ex-
poni moraliter.

PSAL-

PSALMUS DAVID. XXV.

Judica me Domine quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.] Scilicet vellem scire, qualis sum, sed de me vera discernere non possum. Nam amor privatus, quem habeo erga me, aufert mihi de me meum judicium. Ergo, *Judica me*. Quid dicis de te; Ego sum veritas; quod ego dicere non possum, quia omnis homo mendax„ Ergo *Judica me*. *Quoniam* ego in innocentia mea ingressus sum. Tu intus eras, & ego foris: & idcirco te audire non poteram, sed jam intus sum, observans illud; Prævaricatores redite ad cor. Loquere Domine, paratus sum audire, quid loquatur in me Dominus Deus. Nota, Quidam sunt extra, per cogitationem, alii per dilectionem, alii per utrumque. Nam qui vanitatem cogitat, quamvis non amet, extra est, per cogitationem, qui amat vanitatem, & tamen non cogitat sæpe, extra est, per dilectionem: qui eam amat, & cogitat, extra est per dilectionem, & cogitationem. Sic aliquis dicitur intus tribus modis. Ergo, *Judica me*, quia intus sum. *Nam in innocentia mea ingressus sum*; sed ignosce mihi, quia innocentia erat, secundum meum arbitrium; sed vera forsitan non erat, secundum tuum judicium. Ergo, *Judica me quia in innocentia mea ingressus sum.* Sequitur; *In Domino sperans non infirmabor*. Adam intus erat, & sanus erat, sed sanitatem non servavit, quia non in Domino speravit, Diabolus non solum in intimis, sed etiam in summis bonis conditus erat, sed infirmatus est, quia in potentia sua speravit. Uterque ejectus & infirmatus; Ego autem *in Domino sperans, non infirmabor*. Sequitur: *Proba me Domine, & tenta me*.

Joan. 14

Isa. 46

Psalm. 84

Extra se quomodo

Duo facienda.

Duo sunt facienda, declinare mala; & bona facere. *Proba me*, utrum paratus sim ad bona facienda: *Tenta me*, utrum edoctus sim ad mala vitanda: *Proba*, per adversa: *Tenta*, A per prospera. Duo sunt, quæ faciunt perfectum, virtus & Sapientia. Utrumque volo. Per probationem proficimus ad virtutem: per tentationem ad sapientiam; ut utrumque habeam, *Proba & tenta me*.

Sequitur; *Ure renes meos & cor meum*. Scio, quia concupiscentia aliquando surgit ex carne, aliquando ex mente, Ad extinguendam pruriginem carnis, *Ure renes*, Ad extinguendum desiderium cordis, *Ure cor*, Ure carnem igne tribulationis. Ure mentem igne compunctionis; Ideo, *Ure renes meos, quoniam misericordia tua ante oculos meos est: & complacui in veritate tua*. Non mea fortitudine, sed tua misericordia confido. B *Quia misericordia tua ante oculos meos*, scilicet oculum providentiæ; & oculum intelligentiæ qui uterque figuratur in te *Quoniam misericordia tua ante oculos meos est & complacui in veritate tua*, id est, in promissione tua. Nam scio, quia verax es in promissis tuis.

Concupiscentia.

Sequitur: *Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo. Odivi Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo*.

Tria sunt quæ Deus odit.

Tria sunt quæ Deus odit, vanitas, iniquitas, & malignitas; & quartum est, quod detestatur, id est, impietas. Vanitatem persuadet nimius amor sui: C iniquitatem infert inordinatus amor mundi: malignitatem generat odium populi: impietatem nutrit contemptus DEI. Curis carnis increbrescere, vanum, in gloria mundi cæteros velle præire, iniquum: inimicitias in proprios exercere, malignum: contra DEUM superbire, impium. Propheta volens illa quatuor vitare, dixit: *Non sedi cum concilio vanitatis*, &c.

Sequitur. *Lavabo inter innocentes manus meas*. Geminæ manus, geminum opus justitiæ & misericordiæ, id est: Exercebo me in hoc opere, videlicet; *Lavabo inter innocentes manus meas. Et circumdabo altare tuum Domine*. Ita ut primum velum, &

Geminæ manus.

& secundum transeam, & intrem in sancta, & in sancta sanctorum. Intrat primum velum, introibo ad orationem secretam. Intrat secundum, ad contemplationis arcanum.

Proba me Deus. Nota; Nostras passiones Deo attribuimus per figuram, quæ dicitur Anthropospathos, id est hominis conversio, & hoc fit quinque modis: Ut, cum Deo attribuitur, quod facit per aliquem, qui dicitur irasci, quia irascitur per aliquem fidelem; vel in aliquo, cum dicitur facere, quod permittit, ut; Induravit Deus cor Pharaonis. Vel dicitur facere quod fecit, ut: Vocavit lucem, id est, vocari fecit. Vidit cuncta, quæ fecit. Vel cum videtur aliud facere, quod non fecit, ut hic; Heli, Heli, quare dereliquisti me, videbatur Pater dereliquisse filium. Vel propter concomitans, sive sit antecedens, sive consequens, ei aliquid attribuitur. Vel dicitur irasci, cum punit, quia pœna solet sequi iram in naturalibus. Vel cum dicitur diligere aliquid, vel aliquem, quia prædestinat, & remunerat, vel apponit gratiam, vel conservat in esse. Hæc sunt concomitantia dilectionem. *Ure renes meos & cor meum.* Est ignis Deus, unde Moyses: Deus noster, ignis consumens est. Est ignis Spiritus sanctus, unde hoc: Ignem veni mittere in terram. Est ignis Charitas, unde hoc: Ante faciem ejus erat ignis. Ignis, luxuria, unde hoc: Juvenes eorum comedit ignis. Est ignis, pœna, unde; In judicio ignis præcedit eum. Est ignis sermo divinus, unde hoc: Ignitum eloquium tuum vehementer. Est etiam ignis, spiritus, unde hoc; Qui facis Angelos tuos spiritus, &c.

[Margin: Anthropospathos. — Exod. 10, 11 — Gen. 1 — Psal. 21 — Deut. 4 — Luc. 12. — Joel. 2 — Psal. 77 — Psal. 118 — Heb. 1]

Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, & complacui in veritate, & cetera. Misericordia Dei est, qua parcit: veritas, qua corrigit. Per misericordiam pœnitentes ab indulgentia non repellit: per veritatem Dominus peccata puniens, causam nostram, non personam, respicit. Qui vult salvari, utrumque habeat, sicut Propheta.

[Margin: Misericordia Dei Veritas.]

Sequitur: *Ut videam voluntatem Domini*. Voluntatem enim Domini videre, est veritatem agnoscere, templum visitare, veritatem diligere, utrumque habeamus. *Non sedi cum concilio vanitatis*. Vanitas est in verbis, unde hoc: Vana locuti sunt, unusquisque ad proximum suum. Est vanitas in facto, unde hoc: De vanitate in idipsum: Et illud: Evanuerunt in cogitationibus suis. Est vanitas in homine ipso, unde hoc; Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Nam homo est vanitas, quia corruptibilis.

[Margin: Voluntatem Domini videre, quid. — Psal. 11 — Psal. 61 — Rom. 1 — Eccl. 1]

B *Circumdabo altare*. Altare est crux, vel dicitur crux, propter duo, scilicet propter altitudinem, & immolationem, quasi alta Ara, unde hoc: In ara crucis torridum. Quandoque significat mentem, ut hic, quandoque Incarnationem, unde hoc; Altare de terra facietis mihi, id est, CHRISTUM credetis natum de terra, id est, de Virgine MARIA. Quandoque DEUM, unde hoc: Introibo ad altare DEI, & sequitur exponendo; Ad DEUM qui lætificat juventutem meam. Quandoque æternam gloriam, unde hoc: Constituite diem solemnem, C & cetera. Quandoque corpus CHRISTI, unde Apostolus: Habemus altare, de quo edere non habemus potestatem, nisi qui tabernaculo deserviunt. Sacrificium primum cœlestis Ecclesiæ, secundum militantis Ecclesiæ. Quandoque orationem, tum vocis, unde; Altare holocaustorum, quod erat sub dio; tum cordis, altare incensi, quod erat inter velum, unde Apostolus: Orabo spiritu, orabo & mente.

[Margin: Altare crux, Hymn. Domin. in albis ad Vesp. — Exod. 20 — Psal. 42 — Exod. 12 — Heb. 13 — 1. Cor. 14]

FERIA

FERIA SECUNDA.

PSALMUS DAVID XXVI.

D*Ominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?*] Dominus dat scientiam, unde; *Dominus illuminatio*. Sed, ne scientia inflet, dat virtutem, unde. *Salus mea*. Et ne amittat, dat protectionem, unde hoc: *Dominus protector vitæ meæ*. Dat securitatem, unde hoc: *A quo trepidabo?* Unde Apostolus: Certus sum, quod neque mors, neque vita. Rom. 8

Anaphora. Beda de schemat. Sacra Scriptura. Nota: Anaphora est, ut dicit Beda, cum eadem dictio sæpe in principio diversorum versuum repetitur: ut hic: *Dominus illuminatio mea: Dominus defensor vitæ meæ*. Vel quando in eodem versu eadem dictio repetitur, ut hic: Vox Domini, &c. Vox Domini in virtute, vox Domini in magnificentia, vox Domini confringentis cedros. Psal. 28

Psalmus David priusquam liniretur. Nota: post primam unctionem, quam homo accipit in baptismo, antequam secundam habeat in cœlo, recipit perturbationem, & ad hoc significandum, in sabbatho Paschæ, post alleluja, sequitur tractus. Nota: est paries corruptionis, scilicet caro, unde hoc in Cantico sponsæ: En ipse stat post parietem nostrum. Est paries, fidelis populus, unde dicitur, quod duo parietes venerunt ad unum lapidem angularem. Est paries hypocrisis, unde dicitur; Paries dealbatus; Anima quandoque dicitur ratio, unde dicitur: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Quandoque sensualitas. Et anima mea & venter meus, id est, sensualitas & caro. Quandoque voluntas, unde hoc, Ne tradideris me in animas tribulantium. Quandoque suavitas, unde sic solet exponi hoc; Diliges Deum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, id est, suaviter. Quandoque, quod valde diligitur, unde hoc; Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una.

[Paries quot modis. Cant. 2 — Act. 23 — Psal. 62 — Psal. 30 — Psal 26 — Matt. 22 — Act. 4]

Et visitem templum ejus. Unde hoc: Solvite templum hoc, id est, corpus; & illud: An nescitis, quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti? Quandoque mundus, unde Isaias? Et ea, quæ sub ipso erant, id est, opera mundi. Quandoque justus, unde Templum Dei sanctum est, quod estis vos: Quandoque cœlum, unde Dominus: Exaudivit de templo sancto suo. Hic autem accipitur pro justo, & pro cœlesti Hierusalem.

[Joan. 2 — 1 Cor. 6 — 2. Cor. 6 — Psal. 17]

In Petra exultavit me. Nota Christus dicitur petra, lapis, saxum. B Petra enim dicitur, quod frangi potest: saxum, quod frangi non potest, unde; CHRISTUS mortalis, dicitur petra; immortalis, dicitur saxum, unde hoc; Suxerunt mel de petra, oleumque de saxo durissimo, id est, miracula de CHRISTO mortali; Spiritum sanctum, de eo immortali.

[Christus dicitur petra lapis, saxum. — Deut. 32]

Nota iterum differentiam inter lapidem & petram. Nam lapis est parvus & politus; Petra, magna & rudis. Christus ergo potest dici petra, quia conteret in judicio inimicos suos. Et ante passionem potest dici petra, id est, non politus passione: in quo mortalitatem deposuit. C Lapis autem, quia parvus natus, & humilis. Unde dicitur, quod lapis ille prius parvus, postea crevit in montem magnum; Et potest dici lapis post passionem, in qua fuit politus.

[Lapis Petra. — Dan. 2]

Exaudi Domine vocem meam. Nota quod triplex labor est in præsenti, scilicet intelligentiæ, pœnitentiæ, sustinentiæ. De primo: In labore & sudore vesceris pane tuo. Nam tenebrosa est aqua in nubibus aeris. Nam Sacra Scriptura cum difficultate intelligitur. De secundo: Laboravi in gemitu meo. De tertio; ut hoc: Laboravi sustinens.

[Gen. 3 — Psal. 17 — Sacra Scriptura difficilis. — Psal. 6 — Isa. 1]

Nota: Clamor, integritas cordis, unde: Clamavi in toto corde meo. Est clamor materialis, unde hoc: Cla-

[Clamor quotuplex.]

Isa. 58 Clama, ne cesses, exalta vocem tuam. Est clamor mentis, ut Susannæ, & Moysis.

Ne declines in ira a servo tuo. Deus quando in ira declinare dicitur. Deus declinat a quibusdam in ira, quando non corrigit: unde hoc: Zelus meus recessit a me: quandoque quod non damnat, unde hoc: Recedite a me omnes, qui operamini iniquitatem. Quandoque declinat in misericordia, quando exponit eos tormentis, unde: Ut quid dereliquisti me? Et hoc; Deus repulisti nos, & destruxisti nos. *1 Reg. 28* Declinat in misericordia, quando permittit peccare, ut ille fortior surgat, ut in Petro.

Propheta docet patientiam, unde hoc: *Expecta Dominum*: Fortitudinem, unde: *Viriliter age*. Consolationem, unde hoc; *Confortetur cor tuum*. *Psal. 6* *Psal. 21* *Psal. 59* In omnibus his perseverantiam, unde hoc, *Sustine Dominum*. Supple perseveranter, sic & hic exponitur.

PSALMUS DAVID. XXVII

AD *te Domine clamabo*.] Christus dicitur caput nostrum, quia est cum corpore ejusdem naturæ, unde dicitur: Emmanuel, id est, nobiscum Deus, & quia supereminet, unde hoc; Elevata est magnificentia tua super cœlos. Et quia cetera membra regit, unde hoc: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Et quia plenitudinem habet scientiæ, & donorum, unde hoc: Super eum requievit Spiritus, scilicet spiritus sapientiæ, &c. Et nos de plenitudine ejus omnes accepimus. Nam unguentum a capite suo ad vestimentum effusum. *Matt 1* *Psal. 8* *Mat. 28* *Isa. 11* *Joan. 1*

Exaudi Domine vocem deprecationis meæ. Oratio Deprecatio. Nota; Oratio de bonis adhibendis, deprecatio de malis removendis, vel deprecatio, quasi deorsum precatio, & fit ad hominem, & oratio ad DEUM. Item deprecatio valida, & oratio assidua, unde hoc: Exaudi Domine orationem meam, cum deprecor, id est, valde precor. *Psal. 16* Primo est remotivum, secundo remissivum, tertio intentivum.

Dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum. Nota, Deus dicitur esse in cœlo, non pro dignitate elementi, sed quia omnia suum ordinem servant: Veritas tua semper est in cœlo. Deus in cœlo. Primus confusor ordinis scilicet diabolus, a cœlo in terram dejectus, mansit in terra, scilicet in hoc maliginoso aere: & in hac terra ordinem mutavit. Si enim in cœlo post peccatum remansisset, etiam ibi ordinem mutasset. Ideo ibi Deus dicitur habitare, ubi ordo servatur: non in terra, ubi ordo confunditur.

Nota, cum oramus vertimus nos ad Orientem, quia Dominus ascendit super cœlos ad Orientem. Oratio ad Orientem versus. *Psal. 67* Vel mystice: Orientia ante oculos, occidentia post tergum debemus habere: quod repræsentatur, cum quis orat, quia faciem ad Orientem, dorsum ad Occidentem vertit. *Benedictus Dominus, quoniam exaudivit vocem meam*. Benedicere. Quidam dicunt, quod benedicere alicui, est benedicere ad utilitatem ejus. Unde Berengarius constituit dicendum, Benedicamus Dominum, & non Domino: quia non ad utilitatem ejus fit benedictio. Nos autem dicimus, quod utrumque potest indifferenter dici. Sciendum vero, quod creatura benedicit creaturam, creatura Creatorem, Creator creaturam. Creatura creaturam, ei bonum optando: creatura Creatorem, duobus modis, laudando & bonum ei tribuendo. Creator creaturam, augendo, & hoc duobus modis, scilicet augendo in numero & merito; sic enim crescit Ecclesia. *Et refloruit caro mea*. Reflorescere. Flos humanitas Salvatoris, unde hoc: Egredietur virga de radice Jesse, & flos, &c. *Isa. 11* Quandoque significat gaudium æternitatis, unde hoc: Justus, ut palma, florebit. *Psal. 91.* Quandoque nativitatem hominis, ut hic: *Refloruit caro mea*. Quandoque prosperitatem, unde hoc: Tamquam flos agri, sic efflorebit, id est, quoniam pulchrius *Psal. 102* *1 Reg. 13* *26*

pulchrius eſt; ut divitiæ; quæ cito Reg. 23 tranſeunt. Hinc eſt, quod Ziphæi, id eſt, florentes, perſecuti ſunt David. Quandoque nuntium boni operis, unde hoc: Vineæ florentes odorem dederunt. (Cant. 2) Quandoque ſuperemi-nentiam & gloriam, unde hoc; Super ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea. (Pſal. 131) In Ecclesia tria ſunt genera hominum, unum non ſperantium, aliud deſperantium, tertium ſperantium. (Tria genera hominum in Eccleſia.) Primum, in vitiis: ſecundum in pœnis: tertium habitat in propriis meritis. Immunda eſt habitatio primi, anxia ſecundi; ſed ſtulta & periculoſa eſt tertii, quando ſcilicet confidunt in virtute ſua, & in libero arbitrio moraliter.

PSALMUS DAVID. XXVIII.

Afferte *Domino filii Dei.*] Differentia eſt oblationum, & item differentia offerentium. Nam ſicut ſervi, mercenarii, filii. Servo ſufficit metu gehennæ de malis pœnitere: mercenario cauſa mercedis a malis abſtinere: filio etiam parum eſt pro Domino animam ponere. Servis pertinet pœnitentia, mercenariis abſtinentia, filiis patientia. Ergo, *O filii Dei afferte Domino*, quam hoſtiam, *filios arietum*. (Arietes.) Arietes ſunt Prophetæ, & Apoſtoli: qui gemino cornu, id eſt, ſcientia utriuſque teſtamenti adverſarios hæreticos ventilant; filii autem eorum ſunt bona opera & fortia. Ergo filii Dei afferant fortia opera & perfecta Domino. Ad imitationem eorum: *Afferte, afferte, Domino, Domino*, utrumque reperitur, hoſtiam pro ſtola duplici, ne puniat nos, duplici contritione. Pro ſtola corporis afferte hoſtiam bonæ actionis, pro ſtola mentis, hoſtiam piæ devotionis.

Afferte, Domino Domino corporum, Domino ſpirituum. (Richar. de 5 in not. hujus Pſalmi.) Semel Dominus, quia poteſt temporalia dare, vel mala: iterum Dominus, quia dabit æterna præmia, vel tormenta. *Afferte Domino*, qui poteſt corpus, & animam perdere in gehennam; vel (Idem ut ſupra.) A etiam glorificare: & ideo Dominus eſt. Nolite timere eos, qui occidunt corpus: animam autem non poſſunt occidere: & ideo ſunt Domini non geminati. (Mat. 10)

Ergo, *Affert Domino filii Dei*. Congrua verborum diſtinctio. Deus bonitatem ſonat: Dominus poteſtatem deſignat. (Deus Dominus.) Ex hoc innuit, quia, quod filii Dei ſumus, gratia eſt, non meritum; quod ſervitium exhibemus, debitum eſt, non beneficium. Sequitur; *Afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus.* (Ricardus, ut ſupra.)

Nota: In primo verſu, & in ſecundo bis ponitur, *Afferte*. Primo dicitur, *afferte, afferte*, propter vos; B ſecundo *afferte, afferte*, propter proximos. Primo, afferte filios arietum, ad meritum: ſecundo, afferte gloriam & honorem, ad exemplum.

Nota, Sunt enim proximi boni; ſunt & mali. (Proximi boni, & mali.) Propter bonos, afferte gloriam & honorem; propter malos, afferte gloriam nomini ejus. Laudibus Deus glorificatur, unde; *Afferte Domino gloriam*, operibus, unde: *Afferte Domino honorem*. Pro bonis, *Afferte Domino gloriam nomini ejus*, ut ad exemplum veſtri ita faciant, & diſciplinam Chriſti honorent. Pro malis, *Afferte Domino gloriam nomini ejus*, ut quamvis ad exemplum veſtri ita non faciant, (Ricardus ibidem) C ſaltem diſciplinam Christi laudent.

Sequitur; *Adorate Dominum in atrio ſancto ejus*. Prius hoſtias offerre præcipimur; deinde adorare jubemur intus. Prius, ne intremus vacui, ſecundo, ne ſtemus otioſi. Sunt autem fluctuationes mentis humanæ, & cogitationes vanæ, vel vagæ, & diverſæ, (Fluctuationes mentis.) Sed ne timeas, quia *vox Domini ſuper aquas multas*. Si times de infirmitate tua, cogita, quia *vox Domini in virtute*. Si times de puſillanimitate, cogita, quia *vox Domini in magnificentia*. Si times elationem mentis, id eſt, ſuperbiam, cogita, quia *vox Domini confringentis cedros*. Metuis incentiva libidinis; ſed agnoſce, quia *vox Domini intercidentis flammam* (Pſal. 62)

mam ignis. Hic cogita, & hic cogita & habebis remedium contra prædicta. Non timeas fluctuationem mentis, quia *Vox Domini super aquas multas*. Qui convertit mare in aridam & ad vocem ejus congregabuntur aquæ in unum locum, ut appareat arida, id est, carens fluxu vitiorum. Sed quomodo hoc fiet? Ad vocem Domini, quia Deus *majestatis intonuit*, *super aquas multas*. Aliquando intonuit, ut Deus, aliquando intonat, ut Dominus, quando minatur mala æterna. Intonat, ut Deus: qui solus potest dare bona æterna, vel mala, quando irrogat. Mala temporalia intonat, ut Dominus, quando aliquis sano corpore conteritur: scias *Quod Deus majestatis intonuit*, vel quando quis morbo valido corporis, vel damno temporalium compulsus, pravam vitam deserit, scito, quia *Dominus majestatis intonuit ei*.

Gen. 1

Intonat Deus. Ric. de S. Vict. in not. hujus Psalm.

Sequitur; *Dilectus quemadmodum filius unicornium*. Hic dilectus filius patris est: qui dilectus est a patre, unde Pater: Hic est filius meus dilectus; a sponsa, unde ipsa; Adiuro vos filiæ Hierusalem, si inveneritis dilectum meum, ut annuncietis ei, quia amore langueo: & ab Angelis, unde dicitur; In quem Angeli perspicere desiderant. Item ab hominibus, unde hic: Veniet desideratus cunctis gentibus.

Mat. 3 17. Cant. 5 1. Pet. 1 Agge 2

Filius Dei, quare dicitur filius dilectus, sicut filius unicornium? Unicornis in tantum diligit filium, quod mavult mori, quam fœtum ammittere, vel etiam vivum perdere. Unicornes sunt sancti Martyres, qui sanguinem fuderunt, ne filium, id est, Christum amitterent. Ergo est *dilectus*, *sicut filius unicornium*.

Unicornis natura. Unicornes sancti martyres. Sancti quare vocantur unicornes.

Quare sancti dicuntur unicornes, hæc est ratio: Genus humanum ante peccatum habuit geminam fortitudinem, scilicet cornu geminum, integritatem mentis, & corporis. Integritatem corporis accepit contra mortalitatem: integritatem mentis contra iniquitatem. Sed homo congressus cum diabolo cecidit, & diabolus unum cornu prorsus ei abstulit, alterum inclinavit; quia homo vitare mortem non potest. Unum cornu perdidit, dextrum cornu inclinatum gerit. Sed visitavit nos oriens ex alto, scilicet dilectus, & erexit cornu salutis nobis, in domo David pueri sui. Sancti ergo in præsenti unicornes sunt: in futuro duo cornua habebunt. Nam omnia cornua peccatorum confringentur, & exaltabuntur cornua justi. Nam prima hominis fortitudo fuit, posse non mori, & posse non peccare; in futuro habebit non posse mori, & non posse peccare. Ecce quare Sancti dicuntur unicornes. Nunc quæramus, quare filius eorum dicatur Christus. Interrogemus Christum filium, qui dixit: Quicumque fecerit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse meus frater, soror, & mater est. Filius patris, est sapientia patris, voluntas patris; Voluntas hominis quædam proles virtutis est. Sed eadem voluntas est tua, & patris. Idem est filius tuus & patris: immo, quod plus est, potens esse & pater, & mater ejus. Nam quando veritatem intelligis, vel alios intelligere facis, Christum gignis, id est, veritatem, & ita es pater. Quando veritas tibi vel ab alio persuadetur, Christus in te conspicitur, id est, veritas, & ita es mater ejus. Potes etiam eum gignere in corde tuo, & in corde alieno, & concipere a corde, & ab ore alieno. Christus autem, id est, veritas; in te intellectu gignitur, consensu concipitur, affectu nascitur, effectu nutritur. Ergo in lege maledicta est, quæ talem filium non peperit, id est, veritatem sic, quia talem filium non gignit.

Luc. 1 Psal. 74 Ric. ut sup. Mat. 12 Ric. ut sup.

Sequitur: *Vox Domini intercidentis flammam ignis*. Flammam quandoque Deus abstulit totam, ut tribus pueris in fornace positis. Forte pueri non erant, quibus David loquebatur, a puritate, sed in electa ætate. Ideo flamma eis salubriter servabatur ad reprimendam elationem; in parte

Dan. 3

cx-

extinguitur ad turpitudinis cautelam, ut Paulo non remotus est Angelus Satanæ, ne magnitudo revelationum eum extolleret. Sed forte cum quis plene conversus est, efficitur ut parvulus, tunc flamma ei prorsus extinguitur, ut tribus pueris, a puritate sic vocatis. Est autem veritas mentis, oris, operis. In corde simplicitas, in ore veritas, in corpore sinceritas. Hos tres pueros habemus, cum sanctum meditamur, verum loquimur, justum operamur. Talibus pueris extinguitur ideo flamma ignis Nota; Ignis, fomes peccati: flamma ignis, peccatum fomitis.

1. Cor. 12

Veritas.

Ric. ut sup.

Sequitur: *Vox Domini præparantis cervos*. Cervus est animal velox, pavidum, serpentibus inimicum. Vis audire cervum velociter currentem? Viam mandatorum cucurri. Vis audire cervum formiditatem? Beatus homo, qui semper est pavidus. Vis audire cervum se præparantem ad serpentium interfectionem? Mortificare membra vestra super terram. Hæc tria scias ad cervum pertinere, scilicet velociter currere, cautum, & providum esse, venena vitiorum audacter destruere. Actio itaque expedita, provida, justa, cervos facit. Quia inquantum est expedita, velocitatem tribuit; inquantum provida, cautum & providum reddit: inquantum justa; vitiorum venena extinguit. Qui talia agunt, secure cervis comparantur. In talibus Dominus revelabit condensa, id est, sacram scripturam obscuram. Ecce ad hoc est vox Domini.

Cervus.

Psal. 118

Prov. 28
Col. 3

Sed quandoque emittit Dominus vocem sine sermone, quandoque sermonem cum voce, quandoque sonum cum voce. Nunc autem, sicut ipse dicit, strider, ut plaustrum onustum fœno: nunc sibilat, ut apis, quæ est in extremo Assur, sicut legitur in Isaia. Nunc rugit, ut leo. Quandoque emittit eloquium suum terræ, & velociter sermo ejus currit. Dominus ergo habet sonum in administratione operis, vocem in revelatione veritatis, sermonem in aspiratione voluntatis. Sermo proprie rationabilium, vox irrationabilium, sonus inanimatorum. Sed hoc alias.

Dominus ut vocem emittat.

Amos. 2

Isa. 7
Osee 11

Psal. 147

Sermo. Vox. Sonus, Proprietas aquæ.

Sequitur: *Dominus diluvium inhabitare facit*. Aqua sapientiæ multis modis se effundit. Nam quandoque facit puteum, quandoque cisternam, quandoque fontem salientem, quandoque excrescit in lacum, vel in stagnum, vel in rivum, vel in fluvium, vel in abyssum, vel in diluvium. Ecce differentiæ decem sapientiæ Dei. Fortassis in diluvium inundaverat ei, qui exclamavit: O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei. Judicia Dei abyssus multa; quando scilicet aqua sapientiæ transcendit colles & montes, id est, virtutes hominum & virtutum cacumina, id est, quandoque copiose se dat. Postquam Gigantes perierunt, diluvium inundavit, id est, postquam malitia periit, aqua sapientiæ se late diffudit. Existenti in diluvio cœlum, non terra apparet: ut rapto per contemplationem usque ad tertium cœlum, id est, innotuit scientia cœli, non terræ, id est arcana Dei, non terrena. Paulo in raptu, tale diluvium inundavit. Post tale Diluvium: *Dominus sedebit rex in æternum*. Sequitur; *Et Dominus virtutem populo suo dabit*.

Ric. hoc ipso versu in not. Psalm.

Rom. 11
Psalm. 35

Gen. 6 & 7

2. Cor. 12

Quis enim Dominus, aut quis populus. Dominus est sapientia patris, de populo ejus est omnis voluntas bona; cogitatio munda, desiderium sanctum, consilium rectum, intellectus verus, affectus ordinatus. Regi placet hic populus: quia beneplacitum est Domino in populo suo. O quam dissimilis est ab illo populo, qui ambulavit in tenebris, donec vidit lucem magnam. Hic populus, est maligna cogitatio, sive voluntas. O popule, quamdiu sedebitis in tenebris, & umbra mortis. Exite de medio Babylonis: venite ad illum, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Sequitur: *Dominus benedicet populo suo in pace*. Benedictio erit in pace, & non dabitur hic requirentibus eam, secun-

Ric. hoc versu.

Psalm. 14

Isa. 9.

Luc. 1

Isa. 52
Joan. 1

Psalm. 33 cundum illud. Inquire pacem, & persequere eam. Pax autem aliter quærenda est a Deo, aliter conquirenda a mundo, aliter a carne, aliter a diabolo. Illam, quæ est spiritus ad Deum, debet quis humiliter impetrare: illam, quæ est spiritus ad mundum, fortiter exhibere: illam, quæ est spiritus de carne, violenter exigere: illam, quæ est spiritus de diabolo, precibus apud Deum obtinere. Prima pax, quæ est ad Deum adipiscenda est per obedientiam: sed quæ est ad mundum, conservanda est per patientiam: tertia, quæ est de carne, acquirenda est per abstinentiam: quarta quæ a diabolo, obtinenda per providentiam. De prima dicitur: Gloria in excelsis Deo. De secunda: Pacem relinquo vobis. De tertia & quarta dicitur in Job: Bestiæ terræ pacificæ erunt, &c. Et: Scies, quia pacem habebit tabernaculum tuum. Per tabernaculum corpus, per bestias terræ, maligni spiritus intelliguntur, vel sic potest exponi: *Afferte Domino filios arietum*. Philisthæi Posuerunt arcam Domini, juxta idolum Veneris Dagon. Sic mali sacerdotes, quando ponunt filium Virginis juxta filium Veneris in altari. Nota: Philisthæi fecerunt annulos aureos, ut liberarentur ab infirmitate, quam habebant in illa parte; quod erat eis, eo quod abstulerant arcam Judæis. Sic modo facit quis membrum pro membro, in quo infirmatur. Et afferte ad altare filios arietum: Apostoli dicuntur arietes propter quatuor, quæ arietibus conveniunt, scilicet quia generant, unde hoc: Ego per Evangelium vos genui: quia habent duo testamenta, quasi duo cornua. Quod repræsentant duo cornua mitræ, unde hoc: Bonus homo de bono thesauro profert bonum, & bona: & vetera. Quia sunt duces ovium, unde hoc: Principes Juda, duces eorum, Principes Zabulon. &c. Item quia impugnabant æreas potestates, unde hoc: Gladium suum vibravit. Debent enim inimicos impugnare gla-

Marginalia: Pax, ut varia quærenda. — Ric. hoc versu. — Luc. 2 — Joan. 14 — Job. 5 — Ibidem. — Reg. 5 — Apostoli, arietes. — 1 Cor. 4 — Cornua Mitræ. — Matth. 12 13 — Psal. 67 — Psal. 7

A dio verbi Dei. Nota hanc præpositionem, scilicet præ, quæ notat, quandoque comparationem ad tempus, tum in bono, tum in malo. In bono, ut hic: Prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis, id est, fecisti eum immunem a peccato, ante nativitatem. In malo, ut hic, Prævenerunt, & præoccupaverunt me laquei mortis, id est, antequam essem mei juris, habui originale, quod est, laqueus mortis. Ad tempus, ut hic: Prævaluit in vanitate sua, id est, plus fuit vanus Antichristus, quam alii. *Adorate Dominum in atrio sancto ejus*. Atrium quandoque dicitur Ecclesia triumphantium, unde B hoc: Stantes erant pedes nostri, &c. Quandoque Ecclesia militantium, unde hoc: De Petro, quando incœpit peccare, Petrus introivit in atrium principis sacerdotum. Quandoque mens igne charitatis succensa. Nam in atrio solebant facere ignem, unde atrium ab atro fumo dicitur. Quandoque initium conversionis, unde hoc: introite portas ejus in confessione, &c. Quod sequitur, in versu est de alia sententia. Quandoque confessionem divinitatis, scil. in Christo, unde hoc: Beatus, quem elegisti, & assumpsisti, habitabit in atriis tuis. *Comminuet eas, tamquam vitulum Libani*. Est vitulus innovationis, unde C hoc: Ponam super altare tuum vitulos. Est vitulus confessionis, unde dicitur: Vitulus labiorum. Est vitulus redemptionis, unde dicitur; quod Aaron vitulum obtulit, id est, Christum Redemptorem. Est vitulus mortificationis, ut hic dicitur. Nota, progressum: Deus ante legem vocavit se Dominum, vel dixit se esse Dominum, unde hoc: Ego sum Dominus Deus Abraham, & Deus Isaac & Deus Jacob. Et: Qui est misit me ad vos; In tempore legis dixit, se esse unum Deum, dicens: Dominus Deus noster, Deus unus est. In tempore gratiæ dixit se trinum esse, unde hoc: Baptizate in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Nota, in cruce est dolor confessorum in sepultu-

ra,

Marginalia: Præ, quid notat. — Psal. 20 — Psal. 17 — Psalm. 51 — Atrium. — Psal. 121 — Mat. 26 — Psal. 99 — Psal. 64 — Vitulus. — Psal. 50 — Osee 14 — Lev. 8 — Exod. 3 — Deut. 6 — Mat. ult.

ra, requies absolutorum: in resurrectione, vita justorum, in ascensione, perfectio perfectorum; in consessu ad dexteram, gloria bonorum.

PSALMUS DAVID. XXIX.

Plenitudo donorum in Christo.

EXaltabo te Domine; quoniam suscepisti me.] Plenitudo donorum fuit in Christo, in quatuor, scilicet quantum ad meritum, quia omnia habuit: quantum ad usum, quia omnibus utebatur; quantum ad tempus continuum, quia non interrupit charitatem, immo perseveravit: & quantum ad signum, quia etiam miracula fecit, & scientiam linguarum habuit, & prophetandi, quia non alii omnes. Nota, In hoc psalmo, agitur simul de passione, de resurrectione. Quia vita præsens modo tristia, modo læta profert. Nam humana felicitas variis amaritudinibus est respersa. Ad hoc significandum in ramis palmarum post processionem passio, quasi post lætitiam tristitia. Nam extrema gaudii luctus occupat. Nam factum est vespere, & mane dies unus, unde in Job: Visitas eum diluculo, & subito probas illum; Omnia flumina tendunt in mare. Nota, ad domum faciendam, quatuor sunt necessaria, scil. lignorum incisio, eruderatio, erectio, conjunctio. Sic in domo spirituali, scilicet corpore Christi. Nam in primo facta est incisio, quando pars separata est a carne virginis, unde dicitur: Lapis de monte sine manibus excisus. Eruderatio facta est in ejus corpore, quando fuit mundatus ab omni contagione; & in resurrectione, quando caro ejus refloruit. Erectio facta fuit in corpore, quia legitur quod in utero contemplabatur & erigebatur ad Deum. Conjunctio facta fuit, quando verbum caro factum fuit, scilicet duæ naturæ conjunctæ sunt. Hac similitudine dicitur corpus Christi domus. *Ad vesperum demorabitur fletus, &c.* Res quandoque significatur ex qualitate temporis: & hoc tum in bono, tum in malo, ut hic; Quadam die, cum venissent filii Dei, & assisterent coram Domino, &c. Nam, quod tentatio Job incœpit in die, significat victoriam ejus. In malo, ut, cum dicitur: Judas nocte exiit. Quandoque ex qualitate aeris, ut quod dicitur in negatione Petri: Et hiems erat, scilicet pectoris, non tantum temporis; qualitate loci, ut quod dicitur; Israel in imo accepit legem, non in monte. Quandoque ex hora temporis, ut quod dicitur; Abraham vidit Angelos in meridie, quasi in charitatis fervore. Quandoque ex situ corporis, ut: Stephanus vidit cœlos apertos, & JESUM stantem, id est, adiuvantem. Quandoque ex ordine, ut major ostendatur passio, ut, quod dicitur, quod Job prius amisit possessionem, quam filios: ne, jam orbato, esset vilis rerum amissio, cum non essent hæredes, quibus hæc servarentur. Hoc reperitur in glossa super hunc locum. Job, cum quadam die venissent filii Dei, ut assisterent coram Domino. Nota Est vesper temporis, unde dicitur, quod in vespere mundi Christus incarnatus est. Est perseverantia operis, unde hoc: Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperam; id est, perserverabit in opere. Est vesper criminis, unde hic: *Ad vesperum demorabitur fletus*. Est vesper adversitatis, unde; Factum est vespere, & mane dies unus. Sic mane, principium est temporis, unde hoc; Pater familias conduxit operarios in vineam suam. Est mane operis, scilicet juventutis, unde hoc; Mane transeat, & vespere decidat, induret, id est, in pueritia senescente. Est mane virtutis, unde hoc, secundum unam expositionem; *Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*. Et usquequo oriatur lux fidei; Mane astabo tibi. Et est mane prosperitatis, unde hoc: Vespere, & mane dies unus. Nota, In solemnitatibus Christi sicut in Natali, in Pascha, in die Pentecostes, non celebrantur octavæ. Non enim expectamus octavam Christi, scilicet ejus

Margin notes (left): Psalmus de passione & resurrectione. — Dominica Palmarum — Prov. 14 — Gen. 1 — Job 7 — Eccl. 1 — Dan. 2 — Joan. 1 — Corpus Christi domus. — Job 1
Margin notes (right): Tentatio Job. — Joan. 13 — Joan. 18 — Exod. 19 — Gen. 18 — Act. 7 — Job 1 — Vesper 4 — Psal. 103 — Gen. 1 — Matt. 20 — Psal 89 — Psal. 5 — Gen. 1

De octavis ejus Resurrectionem, nam praecessit: A sed octavam Sanctorum celebramus, id est, glorificationem eorum, scilicet in corpore, & in anima. Item septem diebus ante octavam, quasi septenario hujus vitae, expectamus octavam Sanctorum, scilicet utramque glorificationem, ut septenarius ad corpus, & ad animam referatur. Nam ternarius ad animam, propter tres virtutes animae: quaternarius numerus, ad corpus, propter quatuor elementales qualitates, quae sunt in corpore. *Conscidisti saccum meum*. Caro Christi dicitur saccus, propter asperitatem, quae erat in carne, scilicet mortalitas, passibilitas, defectus nostri. Unde in Natali Domini templum solet tapetiis ornari, quasi saccis, ad significationem, quod solemnitas debet celebrari ejus natalis, qui nunc incipit habere asperitatem. Sed in Pascha ornatur pannis sericis, ad significandum, quod solemnitas ejus est, qui deponit saccum, scilicet mortalitatem, & assumit pannum sericum, scilicet immortalitatem, levitatem, delicias. *Circumdedisti me laetitia*, id est, cinxisti me prima stola. Est triplex stola: est stola innocentiae, unde hoc: Laverunt stolas suas: est stola animae, & est stola corporis.

Caro Christi quare saccus dicitur. Ornatus templi in Natali Domini. B

Stola triplex. *Apoc.* 1

PSALMUS DAVID XXX.

C

In te Domine speravi non confundar in aeternum.] Hoc exponitur in persona Christi. Habuit ne spem? Dicimus, quod spes quatuor modis dicitur. Nam quandoque spes, praesumptio, & temeraria confidentia, unde dicitur: Maledictus homo, qui confidit in homine. Quandoque virtus, scilicet certa expectatio futurorum ex meritis proveniens. Quandoque quoddam medium inter desperationem, & spem, & virtutem, quando, scilicet aliquis peccat, sed de venia sperat, unde dicitur: Maledictus homo, qui peccat in spe, id est, qui peccat etiam in spe. Quandoque dicitur, quaedam expectatio futurae gloriae cum certitudine scientiae, & talis spes in Christo fuit. *Inclina*, per benignitatem: *Aurem*, per solicitudinem: *Ad me*, humiliter petentem. *Accelera*, sine dilatione. *Erue*, cum festinatione, scilicet a morte, ut dicitur in glossa, id est, ne differas meam resurrectionem, usque in generalem resurrectionem: & loquitur Christus homo Patri. *Conturbatus est in ira oculus meus*. Captat misericordiam judicis a propria miseria, quae consistit in tribus, in vulneratione naturalium, in magnitudine poenarum, in paucitate gratuitorum. Naturalia vulnerantur, quantum ad tria, quantum ad finem, unde: *Conturbatus est in ira oculus meus*. Quantum ad sensualitatem, unde: *Anima mea*. Quantum ad carnem, unde: *Venter meus*. Magnitudo poenae consistit in duobus, in acerbitate, unde: *Defecit in dolore vita mea*. In duratione unde: *Anni mei*. Paucitas gratuitorum notatur, in paupertate. Vel sic: Tria genera hominum, hic intellige; perfectos, ubi dicitur. *Oculus meus*: minus perfectos, ibi: *Anima mea*. Debiles, ibi: *Venter meus*. *Odisti observantes vanitates*. Est odium reprobationis, unde hoc; Deus Jacob dilexit, Esau odio habuit. Est odium iniquitatis, ut odium nostrum. Est odium subtractionis, onde hoc: Nemo carnem suam odio habet, quia proximo suo subtrahit beneficium. Est odium afflictionis, unde hoc: Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam aeternam custodit eam: *Quoniam defecit in dolore vita mea*. Tardum est sanctis cum Christo esse propter tria, propter illam beatitunem, quae differtur, unde hoc; Cupio dissolvi, & esse cum Christo. Et quia hic inter mala premuntur, unde hoc: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Quia ibi non sunt securi, unde; Qui stat, videat, ne cadat. *Factus sum tamquam vas perditum*. Vas autem Dei, & est argenteum, vel aureum in quo reponit gratiam suam, vel est diaboli, & dicetur irae vel con-

Spes quatuor modis dicitur. *Ier.* 17

Magnitudo poenae.

Odium multiplex. *Gen.* 27 *Eph.* 5 *Joan.* 12 *Phil.* 1 *Rom.* 7 1 *Cor.* 10 Vas Dei. 2 *Tim.* 2

contumeliæ, in quo reponit malitiam, unde Apostolus; Quoddam vas in honorem, aliud in contumeliam fecit. Et hic. Prudentes acceperunt oleum in vasis suis, id est, charitatem in cordibus suis, vel conscientiis. Vasa dicuntur scripturæ, in quibus continentur sibi animæ, unde; Confitebor tibi in vasis. Per vasa dicuntur doctores unde: Paulus dicitur vas electionis. Vasa dicuntur decipuli, unde Isaias; Fraudulenti sunt vasa pessima. Sunt vasa hæretici: Paravit in eo vasa mortis, id est, in sacra scriptura, hæreticos. Vas dicitur os, unde Moyses: Vas, quod non habet operculum, immundum est. Nam in multiloquio non deerit peccatum: ideo debemus ostium ori ponere. Vas, corpus hominis, unde Apostolus: Sciat unusquisque vestrum vas suum, possidere in sanctificatione. Vas Christus, vel Ecclesia, unde hoc; *Factus sum tamquam vas perditum*. Vas medicinale, crux, unde hoc; Oleum redundavit in vase; & dilectio Christi in cruce. Vasa tabernacula æterna, unde elegerunt bonos in vasa, &c. Corpus hominis jacet, ita ut caput sit ad occidentem, & pedes ad orientem. Nam ita jacuit corpus Christi, ac si diceretur cadere. Amodo tendebat ab oriente ad occidentem, scilicet ad occasum, vel ad lapsum. Amodo ad orientem, quasi ab occasu ad resurrectionem. *Erubescant impii, & deducantur in infernum, muta fiant labia dolosa*. Est triplex deductio hominis peccantis. Est deductio hominis peccantis. Est deductio de loco ad locum, ut de terra ad infernum. Est deductio de peccato ad peccatum, unde dicitur. Væ, qui trahitis peccato, quasi vestem longam, & hoc: Sanguis sanguinem tetigit. Est deductio supplicii ad supplicium, unde hoc: Transeat ab aquis nivium ad calorem nimium. *In civitate munita*. Civitas quandoque significat Ecclesiam munitam. militantem, unde hoc: Magnus Dominus, & laudabilis nimis, in præsenti Ecclesia. Quandoque triumphantem, unde hoc; Gloriosa dicta sunt de te civitas Dei. Quandoque animam, unde hoc: Disperdam de civitate Domini omnes operantes iniquitatem, id est, ab anima malas cogitationes, quæ sunt mali cives. Quandoque Judæos, & Gentiles, ut hic. Quandoque congregationes fidelium, unde hoc: Ego Dominus in civitatem non ingredior. *Diligite Dominum omnes Sancti ejus*. Est inimicus inhærens, adhærens, serviens, blandiens. Peccatum, caro, diabolus, homo. De primo; Inimici hominis, domestici ejus. De secundo: Nulla pestis efficacior est, quam familiaris inimicus. De tertio: Inimicus homo hoc facit, quia semper seminavit zizania. De quarto: Diligite inimicos vestros.

[Margin: Ibid. — Mat. 25 — Vasa. — Psal. 70 — Act. 9 — Isa. 32 — Psal. 7 — Num. 19 — Prov. 10 — 1 Thess. 4 — Psal. 32 — Deductio hominis peccantis. — Isa. 5 — Osea 4 — Job. 24 — Civitas. — Psal. 47 — Psal. 83 — Inimicus quotuplex. — Mat. 10 — Mat. 13 — Luc. 2]

PSALMUS DAVID XXXI.

BEati, *quorum remissæ sunt iniquitates*.] Tria sunt vitia in homine, & ad hæc removenda tria sunt antidota. Primo homo ignorat se peccare: secundo dedignatur confiteri: tertio bonum, si quod habet, sibi attribuit. Primo ergo, ignorantia: secundo, dedignatio: tertio arrogantia. Contra primum est sui cognitio: contra secundum, est pia confessio; contra tertium, est pia attributio, ut Deo attribuamus bona nostra. Beatitudo consistit in duobus, in deletione peccati, & in vitatione supplicii. Deletio peccati quantum ad duo: nam quantum ad actualia, unde: *Remissæ sunt iniquitates*: quantum ad originalia, unde: *Quorum tecta sunt peccata*. Vitatio supplicii est in duobus, ut vitetur pœna materialis, unde hoc: *Cui non imputavit Dominus peccatum*, etiam pœna spiritualis, unde hoc: *Nec est in spiritu ejus dolus*. Nam mala conscientia est tormentum. Est vitium in homine, ab homine, hominis. Primum, peccatum est occultum, unde hoc: Delicta quis intelligit: ab occultis meis munda me. Secundum, peccatum est aliunde, unde hoc; Ab alienis parce servo tuo. Tertium est ignorantia, quod dici-

[Margin: Tria vitia in homine — Beatitudo. — Vitatio supplicii. — Vitium in homine, ab homine, hominis. — Psal. 18 — Ibid.]

dicitur esse peccatum hominis, non diaboli, quia diabolus ex industria, homo ex ignorantia, peccavit. Præterea dicitur in Levitico: Si videtur, quod peccatum omne in homine est saltem ex ignorantia boni. Deus debet salvare nos triplici de causa, ex promissione, ex nostro merito, ex congruo: & nos debemus servire ei ratione commissi, dimissi, præcepti. *Et quorum tecta sunt peccata*. Deus dicitur videre per cognitionem, unde hoc: Oculis Dei omnia nuda sunt. Et per approbationem, unde hoc; Respexit Dominus Abel & ad munera ejus. Quandoque per compassionem, unde hoc: Videns vidi afflictionem populi mei. Quandoque per punitionem. In prima est scientia, in secunda est justitia, in tertia misericordia, in quarta potentia. *Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno*, id est, in tempore gratiæ, quod dicitur tempus opportunum, quia quando oratur, datur gratia & effectus gratiæ, scilicet redemptio. Sed in tempore legis, per orationem datur gratia, non effectus gratiæ, scilicet redemptio. Tunc enim nullus erat redempturus, & ideo non dicitur tempus opportunum. *Verumtamen in diluvio aquarum multarum*. Est aqua defluens, deficiens, reficiens, inficiens, & sufficiens. Prima, populus; nam sicut aqua aquæ succedit, ita populus populo, unde hoc; Lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, & hoc; Aquæ multæ, populi multi. Secunda materialis, unde Dominus Samaritanæ: Qui bibet ex hac aqua, sitiet iterum. Tertia, doctrina bona. Quarta, doctrina hæreticorum; unde: super flumina Babylonis illic sedimus & flevimus. Ultima Spiritus sancti, unde: Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. *Nolite fieri sicut equus & mulus*. Nota sex genera hominum hic nominata. Sunt enim timidi, pigri, stolidi, superbi, blasphemi, & maligni. Primos vincit concupiscentia, secundos acedia, tertios negligentia, quartos superbia, blasphemos diffidentia, malignos nequitia. Tria prima genera nominantur per equum, & mulum.

Lev. 4 — Deus quot modis videre dicitur. — Heb. 4 — Gen. 4 — Exod. 3 — Tempus opportunum. — Aqua quotuplex. — Psalm. 1 — Apoc. 17 — Joa. 4 — Psal. 136 — Joan. 6 — Sex genera hominum.

PSALMUS DAVID. XXXII.

Exultate justi in Domino. Confitemini Domino.] Confessio alia laudis, alia peccati, quæ, consistit in quinque, in carnis maceratione, unde; *In cythara*: in operatione, unde: *in psalterio*: in decalogi observatione, unde: *decem chordarum*: in mentis hilaritate (aliter enim non servantur præcepta) unde hoc: *Cantate canticum*: in vitæ novitate, unde. *Novum*. Hæc quinque confessionem laudis operantur: *Cantate Domino canticum novum*, scilicet, in Christo, in quo est novitas: Et illa consistit in quatuor, in conceptione, unde hoc: Novum faciet Dominus in terra, mulier circumdabit virum. In prædicatione, unde; Mandatum novum do vobis. Novitas in miraculorum ostensione, unde: Si non fecissem opera in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. In resurrectione, unde dicitur, quod caro ejus refloruit. *Misericordia Domini plena est terra*. Terra quandoque visibilis, ut hic. Quandoque caro hominis, unde: Terra tradita est in manus inimici impii. Quandoque anima, unde hoc; Semen cecidit in terram bonam. Quandoque Ecclesia militans, unde hoc; Domini est terra, & plenitudo ejus. Quandoque Ecclesia triumphans, unde illud: Credo videre bona Domini in terra viventium. Prima est calcanda, secunda domanda, tertia seminanda, quarta collocanda, quinta possidenda. *Et spiritu oris ejus omnis virtus eorum*. Os quandoque pater, unde hoc; O sapientia, quæ ex ore altissimi prodiisti. Quandoque pro Filio, ut hic Quandoque pro justo, unde hoc: Os enim Domini loquutum est. *Dominus dissipat consilia gentium: reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum*. Gentes sunt peccatores, populi sunt stulti, principes

Confessio alia laudis allia peccati. — Novitas consistit in quatuor. — Heb. 31 — Joan. 13 — Joan. 15 — Psal. 27 — Terra multiplex. — Iob. 9 — Mat. 4 — Psal. 23 — Psal. 26 — Os multis modis — Isa. 1

cipes superbi. Consilium est gentium concupiscentia est oculorum, cogitatio populorum, concupiscentia carnis: consilia Principum, est superbia vitæ. Hæc omnia Deus dissipat. Bene populi cogitationes habent, & non consilium: quia stulti significantur per populum. *De cælo respexit Dominus*. Decem sunt modi vocationum. Vocat enim Deus per naturam, per Angelos, per Patriarchas, per Legem, per Prophetas, per Christum, per Apostolos, per doctrinam, per prospera, per adversa. *Ut alat eos in fame*. Est fames pœnalis, unde hoc: In fame & siti, in frigore & nuditate. Est culpabilis pœna, quam habent hi, de quibus dicitur: Parvuli petierunt panem, & non erat, *&c.* Est laudabilis, unde dicitur: Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam.

Vocationum modi decem.

Fames.

2. Cor. 11

Tren. 4

Mat. 5

PSALMUS DAVID. XXXIII.

B*Enedicam Dominum in omni tempore*.] Laus Dei consistit in tribus: in benedictione, in magnificentia, in bonorum persecutione. Nam debemus Deum benedicere, & magnificare, bonos persequi. Benedictio autem notatur, ibi; *Benedicam Dominum*. Magnificentia: *Magnificate Dominum*. Bonorum persecutio, ibi, *Exquisivi Dominum*. Benedictio debet esse universalis, unde; *In omni tempore;* ita quod universitas referatur ad vocem, unde; *In ore meo*. Et ad mentem, unde: *In Domino laudabitur anima mea*; id est, Dominus in anima, unde Apostolus: Fruar te in Domino, id est, Domino, id est, Domino in te. Magnificentia consistit in duobus; Deus enim magnificatur in nobis, idest, magnus ostenditur, unde; *Magnificate Dominum mecum*. Unde; *Exaltemus nomen ejus in idipsum*. Bonorum persecutio consistit in tribus, in inquisitione, unde; *Exquisivi Dominum*. In accessu, unde; *Accedite ad eum*. In clamore, unde; *Iste pauper clamavit*. Exquisitio autem refertur ad intellectum, sive ad mentem; clamor ad vocem, accessus ad operationem. Nota, quidam pulsant ad intelligentiam, unde hoc. Punge oculum, & produces lacrymas: punge cor, & produces scientiam. Quidam ad sanctimoniam, unde: Pulsate, & aperietur vobis: quærite & invenietis, scilicet bonam vitam. Quidam ad vitam æternam, unde hoc; Attollite portas Principes vestras. *Iste pauper clamavit, & Dominus exaudivit*. Nota, quinque sunt genera paupertatum. Primum est infelicitatis, secundum cupiditatis, tertium superfluitatis, quartum calliditatis, quintum voluptatis. Sub primo genere est egenus, sub secundo est avarus, sub tertio, prodigus, sub quarto, paries dealbatus, sub quinto, vir Religiosus. Prima paupertas misera, quia flagellat; secunda noxia, quia necat: tertia ventosa, quia inflat: quarta dolosa, quia dissimulat: quinta gloriosa, quia consummat. Patet sub quo genere sit pauper, qui hic clamat ad Deum. Lex triplex, membrorum scilicet Moysi, fideique. De prima & secunda Apostolus: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi menti meæ. Prima est fomes peccati, quæ peccatum facit; secunda detegit; tertia delet. Prima est, ut reus; secunda est, ut actor; tertia, ut judex, *Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus*. Nota, cibus corporalis, cum non sumitur, placet, & in principio sumptionis avide sumitur; in fine autem generat fastidium, & displicet, unde dicitur: Omnia flumina tendunt in mare, & hoc: Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, &c. Nam extrema gaudii luctus occupat. Cibus autem spiritualis est, cum non sumitur, displicet: quia amarus est Deus malis; sed sumentibus placet: & quanto quis magis sumit de illo cibo, tanto magis ei placet, nec in præsenti quis potest illo cibo satiari, sed modo est refocillatio. Nam cibus ille non venit ad ventrem, id est, usque ad satio-

Laus Dei in tribus.

Benedictio universalis.

Philip. 1

Bonorum persecutio.

Matt. 7

Psal. 23

Paupertatum quinque genera

Lex triplex.

Rom. 7

Eccl. 1

Joan. 2

Prov. 14

tietatem, nec usque ad guttur, unde Job: Nec dimittas me, ut glutiam salivam meam. *Sed satiabor cum apparuerit gloria tua*. Tres vocationes facit in hoc Psalmo. Nam primo vocat ad fidem, dicendo. *Accedite ad eum, & illuminamini*: post, ad Sacramentorum participationem, unde hoc: *Gustate & videte quoniam suavis est Dominus*; tertio ad consummationem conmissorum, ubi necessaria est fides, ibi: *Venite filii audite me*. [*Oculi Domini super justos*. Tria notantur in hoc versu, scilicet in Domino, potestas, exaudiendo cum dicit; *Oculi Domini super justos*. Voluntas, cum dicit: *Super justos*. Et intelligentia, cum dicit; *Et aures in preces eorum*. Nota, est gratia præveniens, subveniens, adveniens, & veniens. Voluntas Dei prima gratia: secunda gratia; quæ datur ex merito, vita æterna. Prima secundæ, secunda tertiæ, tertia quartæ causa. *Juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde*. Martyrium debet tria habere, scilicet causam finalem, ut propter Deum patiatur, unde dicitur: Martyrium non facit pœna, sed causa: causam formalem, ut scilicet voluntate sustineatur, nec sit sicut rota carri, quæ fœnum portat, & tamen murmurat; & perseverantiam: Nam qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. *Redimet Dominus animas sanctorum suorum*. Christus liberavit antiquos patres, ante adventum in certa spe, cum promitteret. In sufficientia, cum offerret: In efficientia, cum liberaret.

Job 7 — Gratia quotuplex — Martyrium tria debet habere. — Mat. 10

PSALMUS DAVID. XXXIV.

JUdica, Domine, nocentes me.] Triplex est judicium in præsenti, triplex in futuro. In præsenti, judicium discretionis, unde hoc. Judica me Deus, & discerne causam meam. Est judicium afflictionis, unde hoc; Judicium incipit a domo Dei, quia boni debent seponere murum pro domo Israel. Est præmonstratio damnationis, unde hoc; Qui non credit, jam judicatus est, id est, ejus, qui non suscipit Sacramentum fidei, sententia damnationis est. Nota, triplex in futuro, primum judicium discussionis, unde dicitur: Quia veniet Dominus cum senatoribus terræ ad judicium, & separabit bonos a malis, oves ab hœdis, grana a paleis. Aliud salvationis, unde dicitur: Non damnabit eum, cum judicabitur illi, id est, ad utilitatem ejus. Tertium damnationis, unde dicitur; Qui fecit judicium sine misericordia. Navis periclitatur, vel quia est infirma: vel quia tempestas imminet; vel quia nauta dormit. Ita anima fidelis periclitatur propter infirmitatem fidei. Modicæ fidei, quare dubitasti? vel quia tempestas imminet, quæ dupliciter insurgit. Nam quandoque per ventum, id est, per superbiam, unde dicitur: Flaverunt venti, & diruerunt domum. Quandoque per fluctum, id est, per persecutionem temporalium, unde dicitur; Elevaverunt flumina fluctus suos. Item anima periclitatur, cum homo dormit in vitiis, unde dicitur; Vigilate, quia nescitis diem neque horam. *Apprehende arma, & scutum*. Armis pugnamus, scuto tegimur. Mundus enim duobus modis contra electos pugnat, verbo, & gladio. Verbum falsitatis ejus expugnamus per sapientiam; gladio adversitatis resistimus per patientiam. In sapientia ergo accipimus arma; scutum in patientia. Deus autem hæc apprehendit, quia nos ea apprehendere facit. *Quoniam gratis absconderunt superbi laqueum mihi*. Quatuor in hoc versu notantur. Primo notat eorum malitiam, cum dicit. *Gratis*. Dolositatem, cum dicit, *Absconderunt*. Crudelitatem, cum dicit; *Interitum laquei sui*. Stultitiam, cum dicit: *Supervacue exprobraverunt animam meam*.] *Eripiens inopem de manu fortiorum ejus*. Diabolus quosdam aperta tentatione deprimit: quosdam occulte seducit, unde dicitur leo, & draco. Psalmista hic duo genera exprimit. Inops est, qui virtutum divitias prorsus non

Judicium præsens triplex. Psal. 42 — 1. Pet. 4 — Joan. 3 — Judicium futurum triplex. Mat. 25 — Matt. 3 — Luc. 3 — Psal. 26 — Jacob. 2 — Mat. 8 — Matt. 7 — Psal. 92 — Mat. 25 — Mundi pugna. — Inops Pauper.

non habet, quasi sine opere. Pauper, qui quamvis aliquas habeat, tamen ad cumulum perfectionis non pervenit. Inopem manus fortiorum opprimunt: pauperem, etiam deprimentium affligebant. Nec mirum, quia antiquus hostis eos, qui nullam virtutem habent, sibi violenter subiicit: ab his, qui opera imperfectionis colligunt, occulta directione virtutes tollit. Deus autem contra apertam sævitiam quosdam corroborando, alios quidem contra occultas insidias per circumspectionem custodiendo. *Inopem de manu fortiorum ejus pauperem a diripientibus*, liberavit. *Retribuerunt mihi mala pro bonis: sterilitatem animæ meæ*. Triplex sterilitas, scilicet operis, carnis, unde hoc: Maledicta sterilis, quæ non reliquit semen suum, post se super terram. Legis, unde: Lex neminem duxit ad perfectum, quia non generat gratiam. Sterilitas solet esse in homine ex infirmitate, ex impotentia generandi, ex ætate transacta, & hac ratione dicitur, lex sterilis. Ex ætate, quia amisit statum suum, unde hoc: Si circumcidimini, nihil vobis prodest. Ex infirmitate, unde dicitur: Lex neminem duxit ad perfectum. Ex impotentia hominum, unde hoc: Cur vultis vobis imponere jugum, hoc est onus, quod nec vos, nec patres vestri portare potuerunt? *Humiliabam in jejunio animam meam*. Est jejunium Christi; ut ibi, & hic: Tota die pependi in ligno, & non comedi. Justi, unde hoc: Beati, qui esuriunt & sitiunt justitiam. Mali, unde hoc: Parvuli petierunt panem: *Tentaverunt me & subsannaverunt me*. Tentatio hominis ad Deum triplex. Dei ad hominem triplex. Prima Dei ad hominem, manifestationis, secunda permissionis, unde hoc: Et ne nos inducas in tentationem. Nam Deus tentat nos per cogitationes, id est, permittit tentari: tertia purgationis, unde hoc: Beatus vir, qui suffert tentationem, id est, purgationem. Item, homo tentat Deum dubitando, unde hoc: Tentaverunt

Sterilitas triplex.

Heb. 7

Act. 15

Act. 15

Matt. 6

Tentatio triplex.

Mat. 5

Jac. 1

Psal. 77

A Deum in cordibus suis, ad iracundiam concitando, unde hoc, Tentaverunt me Patres vestri; addiscendo, unde Moyses; Tentabo Dominum, si possum eum placare. *Confitebor tibi in Ecclesia magna*. Ecclesia dicitur magna, Loco, unde hoc: A finibus terræ, ego clamabo: & illud Jacob: Dilatavit tabernacula sua, Merito, unde: Erit semen tuum sicut stellæ cœli. Numero, unde hoc; Multi enim sunt vocati, &c. Est gravitas morum, unde hoc; Plotinus est gravissimus Philosophorum. Est gravitas annorum, unde senioris ætas dicitur gravitas appropriato vocabulo. Est gravitas peccatorum, unde

B hoc; Filii hominum, usquequo gravi corde. Prima informat, secunda aggravat, tertia deformat. *Dixerunt, euge euge*. Dicitur falsum multipliciter. Quomodo accipitur, alibi dictum est, scilicet, oratorium, illusorium, exultatorium, applausorium. *Exurge & intende judicio meo*. Christus exurgere dicitur per primum adventum, unde hoc: Nunc exurgam, dicit Dominus. Exurgere per meritum nostrum, unde hoc; Exurge, quare obdormis Domine? id est, fac nos exurgere Domine. Exurgere per auxilium, unde hoc; Exurge in occursum meum Domine. Exurgere ad judicium, unde hoc: Exurget in ju-

C dicio Deus. *Erubescant*. In pœnitente ista debent esse, scilicet contritio, unde hoc: *Erubescant*. Ex contritione remissio, unde hoc. *Revertantur*. Neutrum sine altero sufficit: unde dicitur simul universalis pœnitentia, unde hoc; *Induantur* quasi dicat; De omnibus pœniteant, non de quibusdam. Pœnitentiæ pœna, unde; *Confusione*. Nam ipse rubor est pars pœnæ. Hic optat Phropheta peccanti. *In finem Psalmi David*] *Servo Domini*. Servus dicitur, vel a serviendo, vel a servando. Si primo modo, tam boni, quam mali servi Dei dicuntur, scilicet, quia omnes serviunt Deo. Unde, & de omnibus dicitur, Castra Dei sunt, & Deo militant. Boni ergo & mali serviunt Deo,

Psal. 94

Gen. 15

Matth. 20

Psal. 4

Exurgere Christus multipliciter dicitur.

Psa. 43

Psal. 58

Servus.

Gen. 32

sed dissimiliter. Quia serviunt boni Deo, ut a quibus: mali, ut de quibus; fit voluntas Dei. Si servi a servando dicuntur, tantum bonis convenit. Nam antiquitus, homines cum capiebantur, interficiebantur. Sed modum factum est miseratione, & propitiatione, ut capti non interficiantur, sed serventur, & hac ratione boni dicuntur servi, quia cum prius essent morte digni [Nam omnes nascuntur filii iræ] non statim interficit eos Deus; sed expectat.

PSALMUS DAVID XXXV.

DIxit *injustus, ut delinquat in semetipso*, &c.] Mendosi codices habent, ut non delinquat. Nota, Peccatum in corde, unde: *Iniquitatem meditatus est in cubili suo*. In ore, unde hoc: *Verba oris ejus iniquitas, & dolus*. In opere, unde hoc; *Viæ non bonæ*. Peccatum ex solicitudine, unde; *Astitit*. Universitas in peccando, unde: *Omni*. Et peccandi delectatio, unde hoc: Malitiam autem non odivit. Nota, tria sunt genera peccatorum. Nam quidam ex infirmitate peccant; alii ex ignorantia: alii ex iniquitate. De primis illud; Non ego operor illud, sed peccatum, quod in me habitat. De secundis; Quia ignoranter hoc feci, consecutus sum veniam. De tertiis hoc: *Malitiam autem non odivit*. Unde primi dicuntur peccare contra potentiam, secundi contra sapientiam, tertii dicuntur peccare contra benignitatem; unde primi in Patrem, secundi in Filium, tertii in Spiritum sanctum dicuntur peccare. *Iniquitatem meditatus est in cubili suo*. Nota, Abraham in sacrificio suo abiiciebat aves, idest, malas cogitationes: Et nos malas cogitationes debemus a nobis expellere, ut adsit scrutinium morum, quo ad tria in nobis; cognitionem sui proximi, & Dei; Primum humilitas, secundum charitas, tertium futura felicitas. *Justitia tua sicut montes Dei*. Mons novem modis dicitur. Nam quandoque Christus, unde hoc: Erit in novissimis diebus præparatus mons Domini in vertice montium. Etiam dicitur mons montium, quasi sanctus sanctorum. Montes etiam dicuntur Angeli, unde hoc: Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis, Ego sum. Mons justitia, unde hoc; Exaudivit me de monte sancto suo. Mons sancta Ecclesia triumphans. unde hoc: Quis requiescet in monte sancto tuo; Et hoc: Reliquit nonaginta novem in deserto in montibus, id est in cœlo. Et mons Ecclesia militantium, unde hoc; Super Sion montem sanctum. Montes dicuntur majores sancti, colles minores sancti, unde hoc: Suscipiant montes pacem populo, & colles justitiam. Mons diabolus, unde hoc: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dixeritis huic monti, transi hinc illuc, & transibit. Montes divites & superbi, unde hoc; Montes sicut cera fluxerunt a facie. Montes hæretici, unde hoc; Inter medium montium pertransibunt aquæ, quia Sacra scriptura transit per hæreticos, & non ibi remanet, nec eos fœcundat. Nam per carnales lapideos transit aqua ad areolas. *Domine in cælo misericordia tua, & veritas tua usque ad nubes*. Nota, quod quandoque transpositio suscitat quæstionem, ut hic; *Domine in cælo misericordia tua*, & cetera. Quia videtur potius dicendum, quod veritas est usque ad cœlos, scilicet Angelos, & misericordia tua usque ad nubes, id est, homines; Et hoc; Populus pascuæ ejus; & oves manus ejus; videtur dicendum, populus, manus, & oves pascuæ ejus. Sed transponit ad significandum, quod idem intelligitur per populum, & per oves, & hic; In innocentia cordis sui, & intellectibus manuum debet dicere econverso. Sed hic dicit, quia melior est innocentia cordis: quoniam quandoque recta ordinatio aufert dubitationem, unde hoc: Volucres cœli, & pisces maris. Quandoque extrema appositio facit quæstionem, ut hic: Lin-

Marginal notes: Rom. 7 — Abraham cur abiiciebat aves in sacrificio. — Mons quot modis. — Isa. 2 — Psal. 89 — Psal. 3 — Psal. 14 — Psal. 2 — Isa. 72 — Matt. 17 — Luc. 17 — Psal. 96 — Psal. 103 — Transpositio. — Psal. 94 — Psal. 77 — Psal. 8 — Appositio.

Psal. 70 Meditatio. Lingua mea meditabitur justitiam tuam tota die. Meditatio enim proprie non ad linguam pertinet, sed ad cor. Sed hoc ideo dixit, ut daret intelligere, quod idem habeat in corde, & in ore. Quandoque propria appositio aufert dubitationem, ut hic. *Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt*. Duæ sunt alæ Dei, vetus & novum testamentum; quia nos regunt, subvehunt, & protegunt,

Alæ Dei duæ.

Psalm. 22 Regunt, ut hic: Dominus regit me, veteri & novo testamento, & nihil mihi deerit. Subvehunt, unde hoc: Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem, & cetera, quia ad alta tulit nos. Protegunt; *In tegmine alarum tuarum sperabunt*. Nota: Sex sunt unius hominis alæ, unde hoc: Sex alæ uni, & sex alæ alteri. Duæ pedestres, scilicet patientia, & cordis contritio, quæ humilem reddunt. Collaterales, spes, & timor, quæ latus ambiunt. Capitales, scilicet charitas, & humilitas, quæ nos extollunt. Per primas erigitur sponsa ad osculum sponsi. *Homines, & jumenta salvabis Domine*. Nota: Dominus salvat, temporalia conferendo, unde: *Homines, & jumenta salvabis Domine*. Unde quandoque cæcus ducitur ad recipiendam sanitatem. Salvat a pœnis liberando; unde dicitur: salvasse tres pueros, quia a flamma ignis liberavit. Salvat, gratiam conferendo, unde hoc: Secundum suam misericordiam salvos nos fecit. Salvat vitam æternam conferendo, unde dicitur quod prædestinatus salvabitur in futuro. *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ*. Ebrietas corporalis aufert officium membrorum, usum sensuum, & sæcularium; sic ebrietas spiritualis aufert officium membrorum, unde: Confige timore tuo carnes meas, ut sensus mei non habeant potestatem, nisi ad Deum. Usum sensuum, unde hoc: Averte oculos meos; ne videant vanitatem. Usum sæcularium, quia ebrius Spiritu sancto non ita sciens in sæcularibus, ut alibi. Unde alibi dicitur; Prudentiam prudentium reprobabo, & sapientiam sapientium. Unde mare mortuos ejicit, & vivos retinet. Nota; *Domus*, vita æterna, unde hoc. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Quandoque Ecclesia triumphans, unde hoc: Beati, qui habitant in domo tua. Quandoque Ecclesia militans, unde hoc; In domo Dei ambulavimus cum consensu. Quandoque anima justi, unde hoc; templum Dei sanctum est, quod estis vos. Quandoque lapidea, unde hoc; Domus mea, domus orationis vocabitur.

Rom. 15 · Sex hominis alæ · Isa. 6 · Mar. 8 · Dan. 3 · Tit. 3 · Ebrietas temporalis & spiritualis. · Psal. 118 · Psal. 118 · Isa. 29 · 1 Cor. 1 · Joan. 14 · Psal. 83 · Psal. 54 · 1. Cor. 3 · Isa. 56

A

B

PSALMUS DAVID. XXXVI.

NOli *æmulari in malignantibus*.] Est æmulatio amoris, unde Apostolus: Æmulor enim vos Dei æmulatione. Est æmulatio livoris, unde dicitur in prologo Hieronymi, quod multos æmulos habuit. Est æmulatio indignationis, unde hoc: *Noli æmulari in malignantibus*. Est æmulatio imitationis, sive indignationis, unde exponitur de utroque. *Nolite æmulari in eo, qui prosperatur*:] *Quoniam tamquam fœnum velociter arescent*. Herbarum quædam habent florem, & non folia: quædam folia, & non florem. Florem & non folia, ut fœnum, & significat carnem mortalem, quæ floruit in Adam, & per peccatum defloruit, unde hoc: Percussus sum, ut fœnum, & aruit cor meum. Quandoque designat nobiles, unde hoc; Florebunt de civitate, sicut fœnum terræ. Quandoque minores, unde hoc; Præceptum est locustis, ne conculcent fœnum terræ, id est, simplices, quibus non est vigor alta intelligere, sicut fœnum, altam radicem non habent. Quandoque voluptuosi dicuntur fœnum unde hoc: Omne fœnum viride combustum est. Quandoque pro veniali, unde aliquis dicitur ferre fœnum, lignum, & stipulam secum. *Quemadmodum olera herbarum cito decident*, unde: Qui infirmus, olus manducet, id est,

Matt. 11 · Æmulatio multiplex. · 2. Cor. 11 · Herbarum genera. · Psal. 101 · Psal. 71 · Apoc. 9 · Apoc. 8 · 1. Cor. 3. · Rom. 14

C

est, tenuia & arida cibaria. Nam sine Cerere & Baccho, friget Venus; ecce medicina contra carnem lascivientem. Vel sic: in primitiva Ecclesia quidam discernebant cibos, quidam non; ergo qui infirmus erat, id est, qui nesciebat a quibus esset abstinendum, & a quibus non, olus manducet, quia hic cibus in lege non erat prohibitus. Vel ad litteram, quoddam genus oleris valet ad sanitatem corporis, ut Corsium, & similia. Ergo qui infirmus est, olus manducet contra carnem concupiscentem, vel contra animum fluctuantem, vel contra carnis infirmitatem. Vel qui infirmus est, olus manducet, propter majorem scientiam, id est, qui non potest capere majora, capiat minora. Tria sunt genera olerum; nam sunt olera herbarum, hortorum, olus conditum. Olera herbarum significant infirmos in fide, scilicet minores, non nobiles, quia hæ herbæ sunt viles, hi modo florent, sed in die judicii arescent, ut hic; Olera hortorum significant infirmos in carne, de quibus dicitur: Qui infirmus est, olus manducet, quia sine Cerere & Baccho friget Venus. Olus conditum significat historiam cum spirituali intelligentia, unde puer Prophetarum, dixit Elisæo: Serve Dei, mors in olla. Cui Elisæus: Appone farinam, & dulcorabitur, id est, appone subtilem intelligentiam litteræ, quæ occidit, & dulcis erit intellectus. Olera hortorum sunt meliora, quam olera herbarum; & infirmi in fide magis mali, quam infirmi in carne. *Subditus est Domino, & ora eum*. Primo, subditus esto, ne male agendo, præcepta despicias. Secundo, subditus esto, ut ad bona agenda de tuis viribus non præsumas. Sis Deo subditus, de te non præsumendo, ores auxilium, expectando. *Gladium evaginaverunt, intenderunt arcum*. Arcus quandoque significat sacram scripturam, unde hoc; Tetendit arcum suum, & paravit illum. Nam in arcu duo sunt, chorda, & lignum; chorda, novum: lignum, vetus testamentum significat. Nam sicut chorda emollit lignum, ita novum testamentum emollit vetus. Quandoque pravam intentionem, unde hoc; Conversi sunt in arcum pravum. Quandoque comminationem, sive promissionem, unde hoc; Filii Ephrem intendentes, & mittentes arcum, &c. Intendentes arcum, facientes comminationem, vel promissiones dicentes; Quæcumque nobis dixerit Deus, faciemus. Quandoque diem Judicii, unde hoc; Ut fugiant a facie arcus. Quandoque insidias, vel dolos, unde hoc; *Intenderunt arcum*. Quandoque arcus significat victoriam Christi, unde hoc; B Arcus triumphat; *Apud Dominum gressus hominis dirigentur*. Est via, a qua, in qua, per quam & ad quam. Via, a qua imus, est peccatum, unde hoc; Viam iniquitatis amove a me. Via, in qua imus, sunt virtutes & bona opera, unde hoc; Viam mandatorum tuorum cucurri. Via, ad quam tendimus, est Christus, qui dicit; Ego sum via, veritas, & vita. Via, per quam, quia Christus est ostium, per quem ad eum itur, & intratur. *Si ceciderit non collidetur*. Quidam cadunt extra viam, ut ille, qui nunquam fuit de Ecclesia: quidam cadunt a via, unde hoc: Melius est viam justitiæ non agnoscere, C quam post agnitam, retroire. Quidam cadunt in viam, unde dicitur; Justus septies cadit in die; sed quod in die, bonum est, quia non in nocte peccati. *Tota die miseretur, & commodat*. Nota: quatuor genera eleemosynæ, proximi correctio, injuriarum remissio, sui miseratio, proprii beneficii collatio. De primo & ultimo dicitur; Omni petenti te tribue, rem, vel correctionem. De secundo dicitur; Qui percusserit te in unam maxillam, præbe ei & alteram. De tertio dicitur. Miserere animæ tuæ placens Deo. *Expecta Dominum, & custodi viam ejus, & exaltabit te*. Nota: exaltatur quis in potentiam, unde hoc; Exaltasti dexteram deprimentium eum. Exaltatur

[Margin notes: Terent. in Eunucho. — Act. 4. Sce. 5 — Diosc. l. 4 cap. 114 & 112 ex Matthiolo. — Tria genera olerum. — 4 Reg. 4 — 2 Cor. 3 — Arcus. Psal. 7 — Psal. 77 — Ibidem. — Psalm. 59 — Via quadruplex — Psal. 118 — Ibid. — Joan 14 — Cadere. — 2 Pet. 2 — Prov. 24 — Quatuor genera eleemosynæ. — Luc. 6 — Matt. 5 — Eccl. 30 — Exaltate. — Psal. 88]

tatur in superbiam, unde hoc: Qui se exaltat, humiliabitur. Exaltatur quis ex merito, unde: Qui se humiliat exaltabitur. Exaltatur in præmio, unde hoc: Exaltabuntur cornua justi.

Luc. 14
Luc. 18
Psal. 74

PSALMUS DAVID. XXXVII.

Furor multiplex.

DOmine ne in furore tuo arguas me.] Nota: Est furor hujus temporis, scilicet pœna temporalis, unde hoc: Virga tua, furoris mei Assur. Est furor pœna gehennalis, unde hoc: Ignis succensus est in furore meo. Est furor, sententia judicis, unde hoc: *Domine ne in furore tuo arguas me*. *Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi*. Est sagitta, quæ mittitur a se, & mittit, scilicet Christus, qui mittitur a se, & mittit prædicatores, unde Isaias: Misi sagittam elegantem. Est sagitta, quæ mittit, & aliunde mittitur, ut Prophetæ & Apostoli, qui mittuntur a Deo, & mittunt verbum doctrinæ, unde hoc: Posuit me Dominus quasi sagittam electam. Est sagitta, quæ mittit & non mittitur, ut Pseudoprophetæ, qui prædicant, non missi a Deo, unde hoc: Inebriabo sagittas meas sanguine. Est sagitta, quæ non mittit, & non mittitur, ut sunt verba, unde hoc: Sagittæ potentis acutæ, &c. *Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ*. Hic quatuor genera hominum intelliguntur. Primum eorum, qui numquam vulnerati sunt: secundum eorum, qui post vulnera non perfecti sunt; tertium eorum, quibus obducta sunt vulnera, tamen cicatrices, id est, vestigia vulnerum, remanserunt; quartum eorum, quibus adhuc vulnera hiantia nondum obduci cœperunt. Si per peccatum vulnera intelligimus: qui in desiderio peccati remanent, vulnera hiantia habent. Qui actum peccati deserunt, & tamen reatum retinent, in his quædam signa vulnerum remanserunt. Alii, qui per pœnitentiam, actum, & reatum obducunt, etiam vestigia vulnerum deterserunt. Alii sunt, qui non peccaverunt. De tertio genere, erat Paulus dicens: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum. Primum ergo genus est peccantium; secundum pœnitentium: tertium eorum, qui per pœnitentiam correcti sunt; quartum eorum, qui per iniquitatem non sunt corrupti. Primi, ægri; secundi, ad sanitatem conversi; tertii, sanati; quarti, sani. Patet igitur, de quo genere sit hic, qui cicatrices ad corruptionem conversas plangit. Nota; peccatum fœtet Deo, sibi, & proximo. Deo, unde hoc: Clamor Sodomorum ascendit ad me. Sibi, unde hoc: Quem fructum habuistis in his, in quibus nunc erubescitis? Proximo, unde hoc: Sepulchrum patens est guttur eorum. Unde peccatum quatriduanum dicitur fœtere.

Isa. 10
Deut. 32
Sagitta quotuplex.
Isa. 49
Ibidem.
Deut. 32
Psal. 119
Quatuor genera hominum.
1. Cor. 4
Peccati fœtor.
Gen. 18
Rom. 6
Psal. 5
Joan. 11

Titulus Psalmi sequentis.

In finem Cantici David pro Idithum, id est, Canticum hoc dirigens nos in finem, id est, in Christum. Titulus David Prophetæ est Psalmi sequentis, & est pro Idithum, id est, de Transiliente. Vel sic: Hoc Canticum est pro Idithum, id est, transiliente in finem, id est, in Christum. Debemus transire ad bonum de vitiis, unde hoc: Quis dabit mihi pennas: & volabo de bono ad melius, ut in Cantico amoris; Amicus meus transiliens colles, saliens, in montibus, & a temporalibus ad æterna, unde hoc; Transite ad me omnes, qui concupiscitis me. Nota: Debemus transire ad Dei mandata, ut intelligamus, & diligamus, & faciamus. De primo; Accedet homo ad cor altum, &c. De secundo; Quam dulcia faucibus meis, &c. De tertio; Viam justificationum tuarum instrue me. Et hoc; Estote factores verbi, & non auditores. Et hoc, Intellectus bonus, omnibus facientibus eum.

Psal. 54
Cant. 2
Eccl. 24
Psal. 63
Psal. 118
Ibidem.
Jac. 1
Psal. 110

PSAL-

PSALMUS DAVID. XXXVIII. A

Verbum mentis & oris. DIxi, *custodiam vias meas*.] Nota: Verbum mentis, unde, *Dixi*. Verbum oris, unde; *Ut non delinquam in lingua mea*. Sed cum moderatione, unde: *Posui ori meo custodiam*. Nota etiam concordiam mentis & oris, ubi ponitur hæc dictio. *Cum* fervorem charitatis, unde hoc *Concaluit cor meum intra me*. Hoc totum est. *Cum*, Vel ex ratione, unde hoc; *Intra me*, id est, in ratione, sicut hic exponitur. Non hoc est momentaneum, sed ex deliberatione, unde hoc; *In meditatione*, Nota liberum arbitrium, unde dicit; *Mea*. Virtutis augmentum, unde, B *Exardescet ignis*, id est, magis & magis. In Paralipomenis dicitur, Par. lib. 6 cap. 6 quod Heman fuit de Achaz, Asaph, & Jesse; Ethan de Merari. Unde ergo fuit Idithum, sicut de filiis Levi. *Obmutui & humiliatus sum, & silui*. Silentium triplex. Tria sunt silentia, primum in cœlo, secundum in paradiso, tertium in mundo. Primum a malo, quando scilicet Angeli cessaverunt a malo, sed Satan interrupit illud silentium dicens: Isa. 14 Ascendam in cœlum, &c. Secundum fuit a bono, scilicet ab Adam usque ad Christum quia tamdiu regnavit mors. Tertium erit in bono, quia in patria nullus murmurabit contra alium, C De silentiis dicitur: Sap. 18 Dum medium silentium tenerent omnia, omnipotens sermo tuus, tuus venit a regalibus sedibus. Et hoc; Isa. 30 In silentio erit fortitudo vestra. *Numerum dierum meorum*. Numerus, quandoque significat consummationem, unde Dan. 5 Balthasar vidit manum scribentem in pariete: Mane, Thecel, Phares, Mane, numeravit; Thecel apprehendit; Phares divisit; quasi diceret, Regni tui est divisio. Quandoque discretionem, unde hoc; Sap. 11 Omnia creavit Deus numero, pondere, & mensura; quandoque multiplicationem, unde hoc: Psal. 146 qui numerat multitudinem stellarum. Deus. Deus dicitur dives in potentia, cui omne genu flectitur; In sapientia, unde; Phil. 2 In eo sunt absconditi omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ; Col. 2 In sufficientia, unde hoc; Bonorum meorum non Psalm. 15 indiges. *Notum fac mihi Domine finem meum*. Nota: Vita præsens, incerta, brevis, & mala. Quia incerta, dico Deo; *Notum fac mihi Domine finem meum*. Quia brevis, potes dicere. *Mensurabiles posuisti dies meos*. Quia mala, potes dicere: *Substantia mea tamquam nihilum ante te*. Nota: Arist. in præd. cap. de subst. Omnis substantia est prima, vel secunda. Prima, ut aliquis homo, secunda, ut homo. Sed prima subsistit per se, & in se: secunda per se, & non in se. Non enim invenitur secunda substantia, nisi in prima. Secunda igitur, ratione, sive intellectu sive natura, abstrahitur: prima ratione, re, natura, actu, intellectu, & statu subsistit. Unde verior prima quam secunda. *Substantia mea, tamquam nihilum ante te*. Substantia. Substantia in creaturis, alia prima, alia secunda. Sed omnis substantia in creatris est secunda respectu substantiæ Dei. Nota; Substantia Dei, nostræ substantiæ, dignitate præponitur, contrarietate opponitur, efficientia supponitur. Nam est dignior, & ei præponitur: nam est immutabilis, & immortalis, nostra est mutabilis, & mortalis, & ei opponitur; nam efficiens est, & ei nostra supponitur, sicut opus artifici. Tria Deo apponuntur. Nota, tria Deo apponuntur, scilicet unum, simplex, stabile. Quia unum, super omnem materiam: quia simplex, super omne materiatum: quia stabile, super omne creatum. Nam Vnitas numeri principium. ab uno numerositas, a simplici multiplicitas, a stabili mutabilitas. Nam principium numeri est unitas, & omne compositum a simplici, & omnis motus surgit ab immobili. Unum, ante omnia; Simplex, post omnia, immobile super omnia. Ab unitate enim pluralitas omnium, a simplicitate diversitas universorum, ab immutabilitate omnis mutabilitas, ab uno omne multipliciter numerosum, a simplicitate omne numerose compositum, ab immobili omne quocumque

genere

genere motum. Nam sicut motus ab immobili, ita compositum a simplici. *Et nunc quæ est expectatio mea. Nonne Dominus, qui est super omnia?* id est Christus. Nota; Christus dicitur esse super omnem locum, vel omnia loca, unde hoc; Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter. Potentia; Nam ei flectitur omne genu, scilicet, cœlestium, terrestrium, & infernorum. Et dignitate, unde dicitur: Primogenitus ante omnem creaturam.

Phil. 2 *Eccli 24*

PSALMUS DAVID. XXXIX.

E*Xpectans expectavi Dominum, & intendit mihi.*] Vide, quo modo. Nam montes expectant durando, homines desiderando: montes expectant pluviam, ne arescant: homines gratiam, ne pereant. Qui durando, & non perseverando expectat, expectans non expectat. Qui perseverat, & desiderat, expectans expectat. Ergo expectans expectat, id est, perseverans desiderat, & desiderans perseverat: & faciet Dominus quod non fraudaberis a desiderio tuo. *Quia Deus intendit tibi.* Nota; diabolus dicitur leo, & draco. Leo fuit in tempore martyrum; draco, in tempore plenitudinis. In Leone est sævitia, in dracone astutia. Contra astutiam, adhibe circumspectionem prudentiæ, scilicet sapientiam. Contra sævitiam, virtutem patientiæ; & ita poteris vincere leonem, & draconem. Nota diabolus dicitur leo propter tria, quæ & diabolo conveniunt, & leoni proprie. Quia leo est rex omnium animalium, & diabolus etiam est rex omnium malorum, unde hoc; Princeps mundi hujus eiicietur foras: & quia fundit sanguinem, sicut & diabolus, unde hoc; Ille homicida erat ab initio, & hoc; Rex Sodomorum quærebat animas ab Abraham: & quia devorator est, unde dicitur: Tamquam leo circuit, quærens quem devoret. Nota: Tentationis triplex est origo, aut enim tota est intus, & de nostro, aut tota foris, & de alio: vel intus, & foris. & de nostro, aut de aliquo. Intus, quando in carne tentatur homo: foris, quando ab homine, vel a diabolo: item illa, quæ est intus, ex carne oritur, scilicet ex necessitate animalis corporis, quia non potest homo tantum vitare primos motus; vel ex infirmitate prurientis corruptionis, quia de originali defectu habet homo, quod peccet, magis surgunt tentationes: & præterea in quibusdam, aut recursu pravæ consuetudinis, quia difficile est consueta relinquere; aut insolentia gratiæ, & virtutis, quia quidam non consueverunt habere gratiam, & ideo citius tentantur. Nota: cum dicitur: *Expectans expectavi Dominum, & intendit mihi.* Pro alio sic suppono, per antecedens & consequens: nam qui expectaverunt Christum, non viderunt, sed alii. *Eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fæcis.* Tres gratiæ notantur, scilicet, Incipiens, ubi dicit; *Eduxit me de lacu miseriæ.* Proficiens, ubi dicit: *Direxit gressus meos.* Perficiens, ubi dixit; *Immisit in os meum Canticum novum.* Nota: est lutum platearum, fœcis, ex sputo: de primo hoc: ut lutum platearum delebo eos: & significat luxuriam per latam viam incedentem: de secundo, hoc: Viam fecisti in mari equis tuis, &c. Et significat curam temporalium: de tertio hic; & exponitur, vel de concupiscentia, vel de gentibus idola colentibus, vel de miseria hujus sæculi; lutum, scilicet sputum, unde in Evangelio: Dominus luto sanavit oculos cæci, apposita saliva. Nota; lutum est caro Christi. Saliva est sapientia Patris, quæ ex ore altissimi prodiit. Unde Job; Non dimittis me, ut glutiam salivam. Quia cognitio sapientiæ Patris venit in præsenti, usque ad guttur, non usque ad ventrem, id est, non usque ad satietatem, habens cognitionem de sapientia Patris. Sed satiabor, cum apparuerit gloria tua. Salivam igitur apposuit luto ad sanandum cæcum. Nam sapientia est incarnata ad

Diabolus, leo, & draco. *Leo, sævus Draco, astutus.* *Diabolus, leo propter tria.* *Joan. 12* *Joan. 8* *Gen. 14* *1. Pet. 5* *Tentationis origo triplex.* *Tres gratiæ.* *Psalm. 17* *Lutum triplex.* *Abac. 3* *Joan. 9* *Lutum Saliva.* *Job 7* *Psal. 16*

ad sanandum genus humanum. *Et direxit gressus meos*. Nemo mittens ad aratrum manum, & aspiciens retro aptus est regno cœli. Unde Sacerdos postquam apposuit manum ad calicem, scil. ad aratrum, non convertit se ad populum, donec finita sit missa. *Immisit in os meum canticum novum*. Nota; Cardinales in festis diebus resident equis tectis albis pannis. Per equum album, caro: per pannum album, munditiam intelligit, ad significandum, quod debent super esse, id est, dominari carni, non caro eis, & caro debet esse munda. Inde & summus Pontifex semper equitat equis albis: & quandoque tectis pannis sericis, ad significandum, quod debet habere virtutes, quas significant panni serici. *Multa fecisti*. Mare, sæculum propter amaritudinem, unde hoc. Hoc mare magnum, & spatiosum. Ubi magnus piscis devorat minorem. Gentilis, propter fluctuationem, quia scilicet fluctuant in hoc mundo, unde hoc: In mari via tua. Et dicitur homo, propter profunditatem, unde Job; Numquid ego sum mare? & dicitur, Baptismus, unde: Mare rubrum significat baptismum sanguine Christi rubricatum. Nota; Maledictio fit per imprecationem, unde hoc: Benedicite, & nolite maledicere. Quandoque per elationem, unde hoc: Maledicti regnum Dei non possidebunt. Quandoque per damnationem, unde hoc: Ite maledicti in ignem æternum. Quandoque per opprobrium, & infamiam, unde; In lege maledicebatur sterilis, quæ non relinquebat semen super terram. Quandoque per opinionem, unde Christus dicitur maledictus secundum opinionem, quia pependit in ligno. Nam dicebatur maledictus quicumque pependisset in ligno: Nota, Maledictum, quasi malo addictum. *Misericordia & veritas tua semper susceperunt me*. Duæ sunt misericordiæ species, sc. dare, & dimittere, & hæ proportionaliter se habent, unde hoc; Dimitte nobis debita nostra, &c. Et hoc; eadem mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis, & hoc; Dimittite, & dimittemini. Utriusque sunt tres species. Primo de prima, scilicet dare, sunt gradus: nam est misericordia magna, major, maxima; scilicet inchoans, adulta, robusta. Primus itaque gradus dat de suis: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Secundus dat sua, unde hoc: Ecce nos reliquimus omnia, &c. Quid ergo erit nobis? Tertius dat totum. Da, scilicet, te totum, unde Apostolus: Non solum impendam, sed impendar, pro animabus vestris. Similiter quidam remittit partem debiti; quidam omnia debita: quidam etiam ipsum servum manumittit. B *Ego autem mendicus, & pauper*. Hæc tria debet homo considerare, scilicet suam insufficientiam, suam inopiam, & quia bonum quod habet, non habet permanentiam. In primo se inveniet imperfectum: in secundo, non habet proprium: in tertio, debet timere malum, ruinam, & lapsum; quia semper aliquid deest homini ad salutem, & nihil habet ex se unde possit salvari, & bona ejus non permanent.

[Marginalia: Luc. 9 — Declaratio ritus. — Cæremonia Cardinalium in festis. — Mare. — Psal. 103 — Psal. 76 — Job. 7 — Mare rubrum. — Maledictio quot modis fit. — Rom. 12 — Matth. 25 — Deut. 21 & Gal. 3 — Misericordiæ species duæ. — Matt. 6 — Matt. 7 & Mar. 4 & Luc. 6 — Luc. 6 — Luc. 11 — Matth. 19 — 2 Cor. 12 — Tria homo debet considerare.]

PSALMUS DAVID. XL.

BEatus, *qui intelligit super egenum & pauperem. Numquid, qui dormit, non adiiciet, ut resurgat?*] Hic C dicitur quod Christus animam suam deposuit, sed non a se, immo a carne. Nam corpus & anima numquam sunt separata a divinitate. Nota; hic dicitur, quod Christus est unus in personis: In naturis, geminus: In substantiis trinus. Nam ibi sunt tres substantiæ, scilicet corpus, anima & divinitas. Hic dicitur, quod Christus mortuus est, non necessitate. Dicimus, quia est necessitas coactionis, opportunitas conditionis. Sed necessitas conditionis, dividitur in necessitatem coactionis ex libera voluntate, vel ex causa præcedente; Ex libera voluntate; ut qui in claustrum, se ponit debet ire ex necessitate ad matutinas ex tali necessitate, quia

quia de voluntate in necessitatem se posuit. Ex causa præcedente, ut quando quis pro peccato præcedenti affligitur. Christus mortuus est ex necessitate conditionis, & opportunitatis, non coactionis. Polysyntheton est quando oratio multis connectitur conjunctionibus, ut hic: *Dominus conservet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum, & non tradat, &c. Etenim homo pacis meæ, in quo speravi.* Est homo interior, & est homo exterior, unde Apostolus: Et si homo noster exterior corrumpitur, interior tamen renovatur de die in diem. Ergo homo interior de exteriori conqueritur. *Homo pacis, &c.* Quamdiu corpus spiritui non obedit, pugna est: quando corpus non bene obediens, obedit, dicitur pax spiritus; quando econverso, pax carnis. Spiritus in carne pacem suam invenit, cum dicit; *Homo pacis meæ*, & subdit: *in quo speravi*, unde dicitur: Faciamus ei adjutorium simile sibi. Sequitur; *Qui edebat panes meos.* De quibus dicitur; Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Et alibi; Surgite, postquam sederitis. Quando quis pro peccatis dolet, & tamen nondum ea plorare potest, tunc solus ipse panem doloris comedit. Quando, quod homo dolet interior, exterior deflet, unum panem comedunt, unde hoc; *Qui edebat panes meos.* Interior autem homo conqueritur de exteriori: Quia postquam exhibuit ei panem, postquam panes doloris cum eo comedit, contra se insperate consurgit, dicens: *Magnificavit super me supplantationem.* Inde magis peccavit, quia post pacem factam, eum supplantavit. *Qui edebant panem.* Est panis sacra scriptura. Nam panis in clibano, est sermo in historia abditus: In sartagine est sermo moralis decoctus. In craticula sermo mysticus, & allegoricus. Nam in Levitico dicitur: Fiat oblatio de pane in clibano, in sartagine, in craticula. Nam sacra scriptura, historice, moraliter, & allegorice exponitur. Et sicut illud quod est in sartagine, magis apparet, quam quod est in clibano; & quod est in craticula, magis, quam quod est in utroque; ita allegorica expositio magis apparet utraque; & moralis magis quam litteralis. Panis est Christus scilicet panis vivus, unde hoc: Hic est panis vivus, qui de cœlo descendit. Hic panis in utero Virginis formatus, in ara crucis coctus, ad mensam altaris sumendus. Est panis propositus, scilicet Apostoli. Nam duodecim panes propositionis significant duodecim Apostolos. Nam sicut illorum panum loco, id est, Sabbato, alii substituebantur; ita Apostolis alii successerunt, unde hoc; Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: Est panis refectorius, scilicet lacrymæ, unde hoc; Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, quæ animam reficiunt. Est panis quotidianus, scilicet charitas, unde hoc. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Nam sicut panis cum omni cibo sumitur, ita charitas cum omni opere debet esse. Nam sicut mensa inops est sine pane, ita opus inops sine charitate. Nota: dicitur a πᾶν, quod est totum: quia cum omni cibo ponitur. Est panis voluntas Dei, unde hoc: Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei.

Homo exterior & interior. 2 Cor. 4

Pax spiritus.

Gen. 2

Psal. 41

Psal. 126

Scriptura sacra panis.

Lev. 2

Christus panis. Joan. 6

Lev. 22

Psal. 44

Psal. 41

Matt. 6

Panis.

Joan. 4

PSALMUS DAVID. XLI.

QUemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum.] Ostendit causam, quare debeat exaudiri, scilicet pro quantitate desiderii, unde: *Quemadmodum desiderat.* Pro desiderio interiori, unde: *Sitivit anima.* Pro pœna exteriori, unde hoc: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ.* Nota etiam in lacrymis delectationem, unde dicuntur *panes.* In his perseverantiam, unde; *Die ac nocte.* Nota; desiderium, sive cogitatio, sive anima est in cerebro secundum Physicos: secundum Theologos est in corde, unde dicimus, quod vis inveniendi est in corde, & in cerebro. In corde secundum materiam: in cerebro secundum

for-

formam. Nam a corde quid, a cerebro quale inveniamus, habemus. Unde dicitur vis, ingenium similia ex similibus procreans. Similitudo autem omnis forma, unde dicitur: Si videris longum sapientem, da gloriam Deo: quia in eo, cor remotum est a cerebro, & cerebrum non potest habere adminiculum a corde, & econverso, & ideo cogitatio in longo erit sine forma quantum ad cerebrum, vel sine materia quantum ad cor. *Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam*, est dilatationis effusio, unde hoc; Oleum effusum nomen tuum. Est effusio exultationis, unde hoc; Anima mea liquefacta est. Est effusio maledictionis, unde in Genesi de Ruben; Effusus es, sicut aqua. *In voce exultationis & confessionis.* Quandoque quis gaudet de his, quæ sunt extra se, sicut malus de temporalibus, unde hoc: Væ illis, qui rident, quoniam ipsi lugebunt; quidam de his, quæ sunt intra se, ut bonus de conscientia, unde hoc; Hæc est gloria vestra, testimonium conscientiæ vestræ: quidam de eo, quod juxta se, ut proximus de proximo: quidam de eo, quod est supra se, ut de Deo: unde hoc: Exultate justi in Domino. *Quare tristis es anima mea?* Sensualitas quandoque turbat animam per motus veniales, & hoc etiam in perfectis, unde hoc; Turbatus est a furore oculus meus. Quandoque turbat, & hoc in infirmis, unde hoc: Supra modum turbati sumus, quando scilicet anima infirmi longo fastidio expectationis gravatur. Quandoque ligat, cum anima funiculis peccatorum comprehenditur, unde hoc: Funes peccatorum circumplexi sunt me, & hoc: Projicite illum in tenebras exteriores, ligatis manibus. *Abyssus abyssum invocat*: Est abyssus elementorum, unde hoc: Tenebræ erant super faciem abyssi. Est abyssus judiciorum Dei, unde: Judicia tua abyssus multa. Est abyssus cordium humanorum, unde hoc: Ponens in thesauris abyssos. Et hoc: Pravum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Est abyssus scripturarum. Nota: *Abyssus abyssum invocat*, id est, mortificatio nostra mortificationem Christi, passio nostra passionem Christi, patientia nostra patientiam Christi in auxilium nostrum vocat.

Dictum de homine longo. — Cant. 1 — Cant. 5 — Gen. 49 — Luc. 6. — 2. Cor. 1 — Psal. 32 — Psal. 6 — Psal. 118 — Matt. 25 — Gen. 1 — Psal. 35 — Psal. 32 — Hier. 17

PSALMUS DAVID. XLII.

Judica me Deus & discerne causam meam. Aliud est judicium secundum causam; aliud secundum retributionem. Primum est in præsenti: secundum in futuro. Peto a malis liberari: potes, quia, *Tu es fortitudo mea*. Sed quod peto, differtur; ideo clamabo; *Quare me repulisti? Emitte lucem tuam, & veritatem tuam*. Per illuminationem misericordia: per veritatem fidei remuneratio. Illuminando misericors, remunerando verax. Hæc duo deducunt a malis, & educunt ad bona. Ad quæ bona? scilicet ad montem Domini & in tabernacula ejus. In montem, per fidem; in tabernaculum, per operationem. *Introibo ad altare*, per dilectionem. In montem, ut altiora crederem; in tabernaculum, ut fortiora facerem. *Introibo ad altare*, ut me immolem. Mons & tabernaculum dicitur in præsenti vita, & altare in futuro, ubi plena charitas. Sequitur. *Ad Deum, qui lætificat juventutem meam*. Juventutem meam, non vetustatem lætificat; juventutem gratiæ, non vetustatem culpæ. Est tristitia peccati, unde hoc; Afflictus sum & humiliatus sum nimis. Est tristitia infirmitatis, unde hoc; Tristis est anima mea usque ad mortem. Est tristitia hujus sæculi, quæ potest dici acedia, unde hic: *Emitte lucem & veritatem tuam*. Est emissio æternitatis, unde hoc: Ego ex ore altissimi prodivi. Est emissio temporalis, unde hoc: Emitte agnum Domine. Est emissio glorificationis, unde hic; Est emissio infusionis, unde hoc; Emitte spiritum tuum, & creabuntur. *Introibo ad altare Dei*. Inter altare, quod erat in templo, & illud

Psal. 36 — Matth. 26 — Mar. 14 — Eccl. 24 — Isa. 16 — Psal. 103

lud quod erat in cœlesti Hierusalem, hæc est differentia, quod in templo Salomonis & sacrificium, & libamen, & holocaustum comburebatur; in cœlesti Hierusalem tantum holocaustum:

PSALMUS DAVID XLIII.

DEus auribus nostris audivimus.] Deus alliciebat Judæos per promissa, unde hoc: Dabo vobis terram fluentem lac, & mel. Per comminationem, unde hoc: Visitabo iniquitates patrum in filios, & hoc: Oculum pro oculo. Et per afflictionem, unde hoc: Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelleraverunt. Per collationem temporalium; unde hoc: Pluit illis manna ad manducandum. Nota; Quædam sunt bona temporalia, quædam spiritualia. Temporalium sunt quædam, quibus meremur, ut virtutes: quædam, quibus juvamur ad merendum: ut sacramenta: quædam spiritualia & æterna. *Opus quod operatus es in diebus eorum*. Nota: Opus Dei est opus creationis, æternæ retributionis. Ad opus creationis, pertinet opus perceptionis: unde hoc: Qui vivit in æternum creavit omnia simul: & opus distinctionis, quod distincta sunt elementa a se: opus ornatus, quo coronavit ea: opus novitatis, quo fiunt miracula; opus propagationis, quo quotidie operatur. *Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos*. Est plantatio in merito, unde hoc; Ego plantavi, Apollo rigavit. Est plantatio in præmio, unde hoc; Plantatus in domo domini. Est plantatio in viatico, scilicet in temporalibus hominibus. *Nunc autem repulisti eos*. Deus repulit justum, quantum ad opinionem, unde supra: Ut quid repulisti me? Quantum ad negationem, ut filios Zebedæi, cum dixit: Nescitis, quid petatis. Quantum ad dilationem, unde hoc; *Ne repellas me in finem.* Quandoque Deus repellit, permittendo peccare, ut fortior surgat, ut repulit Petrum Jejunat luxuriosus, ut ventrem repleat: Avarus, ut plus habeat: Hypocrita, ut hominibus appareat jejunans: Medicus, ut convaleat. Nota quinque vitia gulæ, quæ Gregorius super Job assignat. Nam quandoque quis indigentiæ tempora prævenit, quando cibos quærit: quandoque quæ sumenda sunt, parare delicatius appetit: quandoque in quantitate mensuram excedit, quandoque quod abjectius est desiderat, sed ipso æstu desiderii deterius peccat. *Si obliti sumus nomen Dei*. Est oblivio mandati, unde hoc: *Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te*. Est oblivio beneficii Dei, est oblivio supplicii; unde hoc: *Exurge, quare obdormis Domine:* Christus dicitur dormire propter mortem, unde hoc; Ego dormivi, & soporatus sum, & exurrexi. Dormit in nobis per negligentiam nostram, unde dicitur dormisse in navi, quando periclitabatur. Dormit per gratiæ subtractionem, unde hoc: Ne umquam obdormiam in morte. Hoc dixit in persona membrorum. Dormit per dilationem, unde: *Exurge Domine*, conferendo fidem meriti, scilicet primam gratiam. *Adjuva nos*, conferendo meritum fidei, scilicet secundam gratiam. *Redime nos*, incarnationem filii, & bene distinguit. Nam in prima justificatione opus est magna potentia. Nam majoris est potentiæ justificare impium, quam creare cœlum, & terram, unde dicit; *Exurge Domine*. Nam Dominus est nomen potentiæ. In secunda justificatione nos cooperamur Deo, unde hoc: cum Deus faciat nos sine nobis, non justificat nos sine nobis, unde Apostolus; Coadjutores Dei sumus, unde hoc: *Adjuva nos*. Item nullum meritum sufficeret ad hoc, quod Christus sua incarnatione nos redimeret sed sola Dei gratia. *Redime nos propter nomen tuum*, id est, de gratia, non pro merito.

Marginalia: Exod. 13; Exod. 20; Exod. 24; Psalm. 15; Psal. 77; Bona quædam temporalia, quædam spiritualia; Opus sextuplex; Eccl. 18; Plantatio. 1. Cor 3; Psal. 91; Psal. 42; Matt. 20; Mat. 26; Greg. l. 30 Mor. c. 27; Gulę vitia quinque; Oblivio; Christi dormitio quotuplex. Psal. 31; Matth. 8; Psal. 12; S. Aug. t. 10 ser. 14 de Ve b. Apost. post medium; 1 Cor. 3

PSALMUS DAVID. XLIV.

Psalmi tredecim nomine intellectus.

ERuctavit cor meum verbum bonum.] Nota: Tredecim sunt Psalmi, qui intitulantur nomine intellectus. Primus est; Beati quorum; Secundus: Beatus qui intelligit; Tertius, Deus auribus nostris audivimus: Quartus hic; Quintus, Quid gloriaris; Sextus, Dixit insipiens: Septimus, Deus in nomine tuo salvum me fac; Octavus Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris: Nonus, Ut quid Deus repulisti: Decimus, Attendite populus meus: Undecimus, Domine Deus salutis meæ; Duodecimus, Misericordias Domini: Tertiusdecimus, Voce mea ad Dominum clamavi. Quatuor sunt genera nuptiarum. Primæ sunt carnis & carnis. Secundæ, carnis & spiritus. Tertiæ sunt, verbi & hominis. Quartæ, Dei & mentis. Primæ sunt historiales, secundæ morales, tertiæ allegoricæ, quartæ anagogicæ. Vel tria sunt genera nuptiarum. Primæ inter animam & animam, quando fideles charitatis vinculo junguntur, quæ cœperunt a tempore Abel. Secundæ sunt inter naturam & naturam, quæ factæ sunt in utero virginis, quando verbum caro factum est. Tertiæ, inter mortalitatem & immortalitatem, quæ fient in die judicii, quando hoc corruptibile induerit incorruptionem. *Speciosus forma præ filiis hominum.* Hi commendatur Christus secundum humanitatem, cujus forma consistit in duobus, peccati immunitate, & donorum collatione. *Propterea benedixit te Deus in æternum.* Christus fuit benedictus in utero, in mundo, in cœlo. De primo; Benedictus fructus ventris tui: de secundo, Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit & facit, &c. De tertio, ut hic. De, quandoque est essentiale, ut hic: Filius genitus est de patre, id est, de essentia patris. Quandoque materiale, unde hoc; Christus factus est de virgine, id est, de ma-

Nuptiarum quatuor genera.

Joan. 1

1 Cor. 15

Christus ubi benedictus.

Luc. 1

Ibidem.

A teria, id est, de carne virginis. Quandoque convertibile, unde hoc, Conceptus est de Spiritu sancto, id est, de potentia ejus. Nota, hic possunt assignari saltus Christi. Nam dicitur in canticis esse Cervus saliens in montibus. Primus ejus saltus fuit de cœlo in uterum virginis: secundus ab utero in terram: tertius a terra in crucem; quartus a cruce in sepulchrum; quintus a sepulchro in infernum: sextus ab inferno in cœlum. *Intende prospere, procede & regna.* Regnat Deus secundum divinitatem, unde hoc: Regnum meum non est de hoc mundo. Secundum humanitatem, & hoc tum secundum

Cant. 2 Hier. Ps. 58 tom. 7

Quot modis Deus regnat.

Joan. 18

B nativitatem, unde hoc: Dominus regnavit, decorem indutus est: tum secundum passionem, unde hoc; Regnavit a ligno Deus; tum secundum resurrectionem & ascensionem, unde hoc; Constitui te super gentes, & super regna. Regnat per fidem in gentibus, unde hoc; Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit a ligno. *Speciosus forma præ filiis hominum,* Ecce rectitudo operis. *Diffusa est gratia in labiis tuis,* puritas prædicationis. *Propterea benedixit te Deus in æternum,* felicitas retributionis. Hic tria nominantur, scilicet, Mundicia, Prædicatio, Retributio. Nota, quod Summus Pontifex baculum

Psal. 92

Psal. 95

Hier. 1

Psal. 95 ex antiqua versione.

C pontificalem non habet. Treverensis autem semper baculum fert: quia in tempore Petri, quando erat summus Pontifex, misit tres de discipulis suis ad prædicandum versus Theutoniam; sed unus eorum non est reversus, sed mortuus est. Sed duo redierunt ad Petrum. Petrus autem misit baculum suum, ut ille suscitaretur. Qui reversi tetigerunt Petri baculo mortuum, & suscitatus est: & ita tres illi manserunt ibi, & facta est civitas a tribus viris. Et ideo summus Pontifex numquam portat baculum: Treverensis autem semper portat baculum. Nota; In baculo autem pontificali sex sunt; protenditur in longum, extenditur in altum, pungit in imo, & curvatur in

In baculo Pontificali sex, & eorum significatio.

in summo, est planus in medio, circumligatur nodo. Protenditur in longum, quia ubique debet prædicare Episcopus. [*Psal. 18.*] Nam in omnem terram exivit sonus eorum, &c. Extenditur in altum, quia debet prædicare pro æternis. Pungit in imo, quia debet castigare malos, & corrigere. Curvatur in summo, quia debet corrigere vel colligere, scilicet plures ad fidem convertens; & illud, quod dedit sermone, debet ad se torqueri, ut scilicet faciat, quod dicit, ut os turturis torqueatur ad axillas. Planus & nodosus, quia & mansuetudinem & justitiam debet habere. *Myrrha & gutta & casia*, Est odor prædicationis, Unde hoc: [*2. Cor. 2*] Aliis sumus odor mortis in mortem. Aliis odor vitæ in vitam. Est odor vitæ, unde hoc; [*Lev. 2 & num. 15*] Dominus præcepit offerri animalia in odorem suavitatis. Est odor orationis, unde hoc; [*Apoc. 5*] Portantes citharas, & phialas plenas odoramentorum. Est odor Christus, unde hoc; [*Cant. 1*] Curremus in odorem unguentorum tuorum. Est odor lucri. *Astitit regina a dextris tuis*. Hujus reginæ Christus rex, unde dicitur: [*Psal. 23*] Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ. [*Charitas regina virtutum.*] Charitas merito regina virtutum est. Quia virtutis nomen amittit, quæ charitati non famulatur. A sinistris Dei bona temporalia; a dextris bona æterna. Charitas ergo a dextris Dei stare dicitur, quia bonis æternis, non temporalibus innititur: *In vestitu deaurato*. In *vestitu*, opera justitiæ. In *aurato*, intellige claritatem sapientiæ. Vestimenta sunt aurea, opera sunt dextera. *Circumamicta varietate*. Decet reginam habere multiplicem vestem & variam, ut de contemplatione transeat ad actionem. In conjugio Christi & Ecclesiæ duo nominantur, scilicet conjunctio naturarum & conjunctio animorum, & utrumque potest dici conjugium. Hac similitudine, quod in ducenda uxore fiunt promissiones. Primo scilicet sponsalia: secundo nuptiarum celebratio: tertio traductio, scilicet quando de domo patris ad propriam traducitur. Sic factum est in nuptiis nuptiarum: quia primo facta est promissio, scilicet sponsalia, unde hoc: [*Cant. 1*] Osculetur me osculo oris sui, id est, osculabitur. Secundo facta est celebratio nuptiarum, quando scilicet duæ naturæ in utero virginis conjunctæ sunt, unde hoc; [*Joan. 1*] Verbum caro factum est. Tertio traductio est facta, quando natura divina humanam assumpsit & in cœlum transtulit, ut in ascensione, unde hoc; [*Act. 1*] Sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Sponsalia in nuptiis animorum, scilicet in conjunctione animorum, unde; [*Rom. 9*] Non dilectam, vocabo dilectam meam. Nuptiarum celebratio, quando facta est conjunctio animorum per charitatem, scilicet quando dixerunt Angeli; [*Luc. 2*] Gloria in excelsis Deo. Traductio fiet, quando corruptibile hoc induet incorruptionem, unde hoc: [*1. Cor. 15*] Ego, & pueri mei mecum sunt in cubili. [*Luc. 11*] *Concupiscet rex decorem tuum.* [*Quatuor in eligenda uxore requiruntur.*] In eligenda uxore quatuor requiruntur, scilicet pulchritudo, divitiæ, genus, & mores. Sic Christus, scilicet sponsus, in eligenda sponsa, scilicet Ecclesia, hæc quatuor consideravit, scilicet pulchritudinem sponsæ, scilicet Ecclesiæ, unde hic: *Concupivit rex decorem tuum*. Divitias, unde; Filiæ Tyri in muneribus, scilicet vestium; Mores, unde: *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis*, id est, conformitatem. Genus; unde: *Filiæ regum ab intus in fimbriis aureis*; *Filiæ Tyri in muneribus*: ut in actibus Apostolorum dicitur sic; Tyrus recipit Apostolum honorifice, & suos: & tunc adimpleta est prophetia. *Filiæ Tyri, &c. Omnis gloria ejus in fimbriis*. [*Fimbriæ significatio.*] Fimbria quandoque significat finem, ut hic; quandoque minimum mandatum Evangelii, unde hoc: [*Luc. 8*] Mulier tetigit fimbriam vestimenti Christi: & sanata est. Quia qui observat minimum mandatum Evangelii, sanatur in mente. Quandoque humanitatem, ut ibidem, propter duo; nam ille, qui

dit Christum, qui scilicet credit prædicationi, ille proprie tetigit vestem Dei. Gentilitas autem non tetigit vestem, sed fimbriam, quia per Paulum, & alios Apostolos venit ad fidem, quasi per fimbriam. Vel per fimbriam dicitur humanitas, quæ minima respectu divinitatis, ut fimbriam respectu palii. Quandoque virtutem, ut ibidem. Nam mulier illa virtute Dei, quæ de illo exibat, sanata est. *Adducentur regi virgines post eam*. Triplici de causa ducitur uxor, causa prolis, unde Dominus: Crescite & multiplicamini: causa adjutorii, unde Dominus: Non est bonum hominem esse solum. Causa incontinentiæ, unde Apostolus; Qui autem incontinens est, nubat in Domino. Sponsus autem sponsam, Christus Ecclesiam, non accepit in uxorem, nisi causa prolis, & adjutorii. Et ibi proles est, quia crevit Ecclesia in numero, & merito. Et sponsus ac sponsa sibi mutuum suffragium præstant; & non eam accepit, causa incontinentiæ.

Gentilitas Christi fimbriam tetigit.

Uxor tribus de causis ducitur. *Gen. 1* *Gen. 2* *1 Cor. 7*

PSALMUS DAVID. XLV.

DEus noster refugium, & virtus.] Deus dicitur alicujus quadrupliciter. Nam Dominus omnium, beneficio creationis: hominum, participatione humanitatis, nam dicitur Emmanuel: bonorum hominum per cultum religionis, ut hic: quorumdam, ut Abraham, Isaac & Jacob, quodam privilegio amoris. Nota: Deus est Deus Abraham, conferendo fidem: Deus Isaac, conferendo spem; Deus Jacob, conferendo charitatem. Nam hi tres has tres virtutes designant in Matthæo. Vel sic: Deus est Deus Abraham, filiorum multitudine; nam multi filii Dei: Nam Abraham interpretatur pater multarum gentium. Vel sic: Deus, est Deus Isaac, mentiis hilaritate; nam Isaac interpretatur risus. Deus, est Deus Jacob, operis vel virtutis fortitudine, sive fortitudinis; nam Jacob, luctator interpretatur. Vel sicut reperitur in fine Paralipomenon; per Abraham, Christi nativitas; per Isaac, congregatio credulæ plebis: per Jacob, resurrectio Christi Salvatoris. *Adjutor in tribulationibus*. Tribulatio, alia intrinseca, alia extrinseca; Intrinseca duplex, a carne, vel a diabolo. A carne, unde hoc: Ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris. Et hoc; Nulla pestis efficacior, quam familiaris inimicus. A diabolo, unde hoc: Ab occultis meis munda me. Assumpta, & coacta: assumpta, unde hoc: Apprehendite disciplinam: coacta, unde hoc: Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores. *Sonuerunt, & turbatæ sunt aquæ*. Est sonus prædicationis, unde hoc; In omnem terram exivit sonus eorum. Est sonus confessionis, unde hoc; Rugiebam a gemitu cordis mei. Et hoc; In voce exultationis & confessionis sonus epulantis. Est sonus jubilationis, unde hoc: Laudate eum in cymbalis bene sonantibus. Est sonus contradictionis, unde hoc; *Venite & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram*, primo, *Venite*, postea, *Videte*. Vos enim in tenebris estis: & ideo opera Domini videre non potestis. Venite ad lucem, videte opera Domini per lucem. Quæ sunt illa opera? *Prodigia super terram*. Quomodo super terram? Verbum caro factum est, &c. Quomodo prodigia? Parvulus natus est nobis, &c. Et vocabitur nomen ejus admirabilis, &c. *Super terram*, quia ad pacem terrena componunt. Prodigia sunt, quia futura gaudia protendunt. Prodigia sunt, quia pater futuri sæculi: Super terram, quia princeps pacis. *Auferens bella*. Multiplex bellum abstulit Deus. Nam bellum adversus gentiles & Judæos Nam ille lapis angularis, qui conjunxit duos parietes, reconciliavit eos, solvens inimicitias inter eos. Bellum adversus carnem & spiritum. Nam modo caro non concupiscit, sicut prius, unde hoc: Nobis non est colluctatio adversus carnem & sangui-

Deus dicitur alicujus quadrupliciter

Quare Deus Abraham Isaac, & Jacob.

Matt. 1

Abraham significatio Isaac interpretatio Jacob quid notet.

Tribulatio duplex. *Mich. 7* *Psal. 18* *Psal. 2* *Psal. 128*

Sonus quadruplex. *Psal. 18* *Psal. 37* *Psal. 41* *Psal. 150*

Joan. 1 *Isa. 9*

Deus abstulit bellum multiplex.

Eph. 2 *Ephes. 6*

sanguinem, sed adversus spirituales nequitias, quæ militant adversus carnem. Et bellum malorum, quæ sunt in conscientia, unde hoc; Non est pax impio, dicit Dominus. Et bellum inter hominem, & Angelum, & Deum, unde hoc: Gloria in excelsis Deo, &c.

Isa. 48

Luc. 2

PSALMUS DAVID. XLVI.

OMnes gentes plaudite manibus.) Ascende calve: Hoc exponitur de Eliseo, qui fuit calvus ad litteram, sed exponitur de Christo, qui non fuit calvus ad litteram. Dominus ergo, qui est Christus, in anteriori parte capillos non habuit, sed in posteriori. Nam in anteriori parte decapillatus est, non in posteriori. Nam Judæi ab eo recesserunt, qui sunt anterior populus: & gentiles ei adhæserunt, qui sunt posterior populus, & ideo dicitur calvus. *Quoniam excelsus Dominus*. Nota: Deus est Dominus in potestate, excelsus in comprehensione, terribilis in admiratione. Nam est potens, incomprehensibilis, admirabilis. Potentiam Deus ostendit per tria. Per ejus magnitudinem, unde: *Rex magnus*; Per universitatem, unde: *Super omnem terram*. Per inimicorum subjectionem, unde: *Subjecit populos*.

4 Reg. 2

Christus quomodo dicitur calvus.

B

Speciem Jacob, quem dilexit. Est species mundi, unde hoc: Fallax gratia, & vana est pulchritudo. Est species gratiæ, unde hoc: Speciosus forma præ filiis hominum. Est species gloriæ, unde hoc; *Speciem Jacob, quem dilexit*. Prima, deformat, secunda informat, tertia reformat. *Ascendit in jubilatione*. Jubilus est laus, quæ nec prorsus taceri nec prorsus exprimi potest præ gaudio, quod fit præ gaudio: quandoque in principio orationis, ut hoc; Tanquam sponsus. Et ibi: A, A, A, puer ego sum, & loqui nescio. Quod dixit propheta, qui repræsentat nostram infirmitatem. Et in medio, unde hoc; Vespertina oratio, quia Sanctorum gaudium in hac vita est imperfectum, unde: Imperfectum meum viderunt oculi tui. Est Jubilus in fine, & est eorum, qui sunt in patria, quorum gaudium consummatum est, qui tamen expectant stolam corporis; unde pro illo, qui jam habet utramque stolam, scilicet corporis, & animæ, non fit jubilus. Nam in solemnitate; scilicet Paschali, non fit jubilus in fine cantus. Similiter in laudibus non cantatur in memoriam resurrectionis, quia Dominus ea hora resurrexit. Et in completorio, quod designat consummatam lætitiam sanctorum, qui in corpore resurgunt.

Prov. 31

Psal. 44

Jubilus.

Psal. 18
Hier. 1

Psalm. 140

A

Psal. 138

PSALMUS DAVID. XLVII.

MAgnus Dominus, & laudabilis nimis.] Nota: Laus Dei in Ecclesia finem non habet, quantum ad Deum unde hoc; Deus inhabitat lucem inaccessibilem: & quantum ad homines, Deum in hac vita laudantes, unde hoc; Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Et quantum ad homines Deum in futura vita laudantes, unde hoc: Beati, qui habitant in domo tua, Domine. *Quoniam ecce reges terræ*. Illi qui convenerunt adversus Christum, fuerunt in malo notabiles, unde: *Ecce*. Idem notatur cum in sequenti dicitur versu. *Ipsi*, ut discretive loquatur, scilicet notabiles fuerunt. Potentes, unde; *Reges*; Multi, unde; *Congregati*. In malo unanimes unde; *Convenerunt in unum*. Nec hoc fecerunt ignari, sed soliciti, unde; *Ipsi videntes*. Idem notatur in hoc versu; Astiterunt reges terræ, & principes multi, unde; Convenerunt. In malo unanimes, unde; In unum Soliciti, quia non ignari astiterunt: In malo notabiles, nam adversus Dominum. Hoc est ibi signum malitiæ, quoniam convenerunt adversus Dominum. *Ibi dolores, ut parturientis*. Nota; In pœnitentia quatuor debent esse, dolor, pudor, timor, & satisfactio. Dolor ut hic. Timor, ut ibi; A timore tuo concepimus, & peperimus spiritum salutis. Pudor, ut hic: Quem fructum habuistis

1 Tim. 6

Matt. 28

Psal. 83

Psal. 2

C

Ibid.

Pœnitentia
Rom. 6

stis in his, in quibus nunc erubescitis? Satisfactio, unde hoc: Facite *Mat. 3* fructus dignos pœnitentiæ. *In spiritu vehementi conteres naves*, &c. *Spiritus sanctus.* Spiritus sanctus, dicitur esse benignus, vehemens, spiritus furoris. Benignus est unde hoc; *Sap. 1* Benignus est Spir. S. qui non habitat in corpore subdito peccatis. Vehemens, quasi vehemens extra mentem, unde hoc; *Act. 2* Tamquam sonus advenientis spiritus vehementis. Furoris spiritus, unde: *Exod. 15* In spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ. Deus suscipit hominem, quando per se cadit, unde hoc: Cum ceciderit non collidetur, unde: *Psal. 36* Mei autem pene moti sunt pedes. Suscipit hominem cum aliis, cum impellit, unde; *Psal. 72* Manus peccatoris non moveat me. *Psal. 35* Postquam cecidit, suscipit, unde: Excutere de pulvere. *Isa. 52* Surge de pulvere filia Hierusalem. *Sicut audivimus, sic vidimus*. Sedere ad dexteram, est sedere ad æqualitatem Patris. Sicut filius dicitur sedere ad dexteram Patris. Sedere in dextera, est frui in gloria, unde Sancti dicuntur sedere in dextera, non ad dexteram. *Secundum nomen tuum, Deus*. Ecclesia non est in alto, quantum ad locum: *Psal. 18* Nam in omnem terram exivit sonus eorum; *Matth. 28* nec quantum ad tempus, quia vobiscum sum, usque ad consummationem sæculi; nec quantum ad scientiam, quia multiplex erit tunc scientia. Nec quantum ad personas, *Act. 10* quia in omni gente, qui timet Deum, acceptus est illi. *Psalm. 16* Et hoc Laudate Dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi. *Circumdate Sion, & complectimini eam*. Hæc civitas scilicet Ecclesia munita turribus, scilicet Prælatis in Ecclesia, unde hoc; *Narrate in turribus*. Muris, id est, sanctis, unde hoc; *Isa. 26* Muri tui lapides pretiosi. Et Salvator, ibi est murus, & antemurale, unde Job; *Job 30* Quia rupto muro, & aperta janua, irruerunt super me. Flumen, unde hoc; *Psal. 45* Fluminis impetus lætificat civitatem Dei, scilicet Spiritus sanctus. Hanc civitatem quidam circumdant, ne impugnetur, unde hoc: Circumdederunt

A me viri mendaces. Quidam, ut explorent, unde Apostolus; Propter subintroductos fratres, ut explorent libertatem vestram. Quidam, ut diligant, *Gal. 2* unde hoc: *Circumdate Sion*. Quidem, ut intrent, unde hoc: Attollite portas. Glossa; Christus est murus, qui *Psal. 23* ad corda nostra impetum malorum pertingere vetat.

PSALMUS DAVID. XLVIII.

Audite hæc omnes gentes.) Nota 2 Reddimur attenti ab utilitate propositionis, quæ hic dicitur parabola. A persona proferentis, & hoc per divinarum rerum & humanarum cognitionem, unde; *Os meum loque-* B *tur sapientiam & meditatio cordis mei prudentiam*. Pro discretione, unde; *Meditatio* in se zelus Dei fit, & non secundum scientiam. Pro humilitate, unde *Inclinabo*. Pro obscurorum apertione, unde hoc: Aperiam in parabolis. *Rom. 10* Quidam abiiciunt mundum, & abjiciuntur a mundo, unde Apostolus: Mihi mundus crucifixus est, & *Gal. 6* ego mundo. Quidam nec abjiciunt, nec abjiciuntur, unde hoc; *Luc. 1* Deposuit potentes, & exaltavit humiles. Quidam abjiciunt, & non abjiciuntur, unde hoc: Elegi abjectus esse in *Psal. 83* domo Dei mei, &c. Quidam abjiciuntur, & non abjiciunt, unde hoc; Princeps hujus mundi ejicitur foras, *Joan. 12* C quia ejectus est de mundo, & tamen mundum non deseruit. Hoc verbum, scilicet habitare, notat quandoque permanentiam, unde hoc: Beati qui *Psal. 83* habitant in domo tua Domine. Quandoque jucunditatem: Ecce quam bonum, & quam jucundum, &c. *Psal. 132* Quandoque dominium, unde hoc: Jesus erat habitans in medio eorum; *Luc. 24 & Joan. 20* *Qui confidit in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum*. *Divitiæ in tribus.* Divitiæ in tribus attenduntur, in pecunia, in honore, in fama. De primo: Destruam *Luc. 12* horrea mea, & majora faciam. De secundo: Amant primas cathedras, *Luc. 11* & salutationes in foro. De tertio; Vocaverunt nomina sua in terris suis, *Psal. 48* *Frater non redimit, redimet homo*. Homo Christus dicitur frater noster, & *Christus quomodo frater noster.* qua-

Christus quomodo frater noster. quatuor modis, & quatuor de causis, A scilicet pro participatione gratiæ, quam habet nobiscum, unde: Nar- Psal. 48 rabo nomen tuum fratribus meis. Et quia habet eamdem hæreditatem, quam nos habituri sumus, unde hoc: Rom. 8 Heredes Dei, coheredes autem Christi. Et quia est ejusdem naturæ nobiscum, unde dicitur Emmanuel, & Psal. 45 Dominus virtutum nobiscum, & quia diligit nos, ut frater fratrem, Joan. 3 unde hoc: Dilexit Deus mundum, ut filium suum daret. *Et non dabit Deo placationem suam*. Deus placatur contritione, eleemosyna, oratione. Psal. 50 Contritione, unde hoc: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Eleemo- Luc. 11 syna, unde hoc: Date eleemosynam, B & omnia munda sunt vobis. Oratione, unde hoc: Dirigatur oratio Psal. 140 mea sicut incensum. *Et pretium redemptionis animæ suæ*. Pœna atten- Luc. 16 ditur in immensitate, sive in acredine, unde dives petiit guttam aquæ ab Abraham ad refrigerandam linguam. In perpetuitate, unde hoc; *Mors depascet eos*, ut animalia herbam, quæ corrosa magis, ac magis renascitur. In pœnarum numerositate, unde: Punientur in corpore & Hier. 17 in anima; unde: Duplici contritio- Iob 24 ne contere eos. Et hoc: Transibunt ab aquis nivium ad calorem nimium. *Homo, cum in honore esset: non intellexit*. Homo, dicitur factus ad imaginem Dei propter naturalia; ad similitudinem propter spiritualia, ut gra- Gen. 1 tuita. De utroque: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et ad Dei conformitatem, quantum ad beatitudinem, quam est habiturus. Nam sumus hereditarii patriæ cœlestis, unde hoc: Heredes Rom. 8 Dei, coheredes autem Christi. Et Psal. 16 hoc; Satiabor, cum apparuerit gloria tua. *Hæc via illorum scandalum ipsis*. Pellis. Sunt pelles corruptionis; sunt & im- Job 2 mortalitatis, unde in Job: Pellem pro pelle, & cuncta, quæ habet homo, dabit pro anima sua. Sed sunt Abac. 3 pelles avaritiæ, unde hoc: Turbabuntur pelles terræ Madian. Sunt pelles justitiæ, scilicet Sancti, unde hoc: De pellibus coopertum est Exod. 26 36 tabernaculum. Sunt pelles nequitiæ, unde hoc; *Sicut oves in inferno positi sunt*. Est ovis infirmitatis, un- Ovis. de: Æstimati sumus sicut oves. Est Psal. 43 ovis simplicitatis, unde; Sicut ovis ad occisionem. Et hoc; Tamquam Isa. 53 ovis coram tondente se obmutuit. Est ovis damnationis, unde nota; Tam oves, quam herbæ pascentur. Ibid. Et ideo hoc dupliciter exponitur.

PSALMUS DAVID. XLIX.

Deus Deorum Dominus locutus est & vocavit terram.] Nota; Deus Deus & Dominus dicitur Dominus potestate, & creatione, unde hoc; Domini est ter- Psal. 23 ra. Cœlum cœli Domino, quia omnia creavit aptitudine, unde hoc; Dominus nomen illi, sc. essentiale, Psal. 113 sc. Dominabilis: quia fuit ab æterno, & abusivum, unde hoc: Nisi esset qui Psal. 67 famularetur, non esset, qui domi- Arist. in præd. c. de ad aliquid. naretur: nam dominus & servus sunt correlativa, & secundum hoc ab æterno non fuit dominus, quia ab æterno non fuit aliquis servus. *Ex Sion species decoris ejus*. Formosus est Deus secundum deitatem, unde: Pulchrum pulchrius ipse mundum mente gerens. Secundum ani- Psal. 44 mam, unde hoc: Speciosus forma C præ filiis hominum. Secundum cor- Isa. 63 pus, unde hoc; Quis est iste, qui venit de Edom? sponsus in stola sua. Secundum corpus mysticum, Ibid. unde hoc; Pulchrum indumentum tuum. Et hoc; Pulchræ sunt genæ Cant. 1 tuæ, sicut turtur. Deus fecit judicium pro nobis: facit modo de nobis, ad nos. De homine, pro homine, ab homine, ad hominem. *Ignis in conspectu ejus exardescet*. Pœna, qua judex puniet in futuro, erit ex magna manifestatione. Nam ex eo quod videbunt se puniri, magis dolebunt, unde; *In conspectu ejus*. Ex acredine, unde: *Exardescet ignis*. Ex pœnarum multitudine, unde; *In circuitu*. Et quia est Intolerabilis

A unde; *Tempestas*. Et quia interminabilis, unde: *Valida*.) *Congregate illi sanctos ejus, qui ordinant*. Nota: quatuor hic fiunt expositiones, secundum quatuor acceptiones hujus nominis, testamentum. Nam dicitur testamentum pro mandato veteris & novæ legis, unde hoc: Si testamentum custodieritis, dabo vobis terram fluentem lac, & mel; Et pro promissione, unde hoc: Non profanabo testamentum meum: Et pro vita æterna, unde hoc; Consummabo testamentum meum super domum Juda. Et pro speciali mandato charitatis, unde hoc: Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem. Et testamentum secundum aliam litteram. Hic sic dicitur. *Deus Deus tuos ego sum*. Bono meo, sum *Deus*. Malo tuo, sum *Deus tuus*, id est, voluntate mea, scilicet essentia; quod est Bono meo sum *Deus*: & sic bono erit ablativus: vel Bono meo sum Deus, id est, qui est meus, id est, ei, qui est bonus, sum Deus, id est ad ejus voluntatem, & sic erit dativus. In veteri testamento, in lege, erant quatuor genera sacrificiorum. Nam ibi erat sacrificium, scilicet quod non totum accendebatur. Erat holocaustum, scilicet totum incensum. Oblatio dicitur de duris, scilicet de pane, & de thure. Libamen, de liquidis, scilicet de vino & oleo. Sicut in lege Evangelii sunt quatuor genera sacrificiorum. Nam est sacrificium justitiæ, penitentiæ, laudis, & mortificationis. De primo; Sacrificate sacrificium justitiæ. De secundo; Sacrificium Deo spiritus contribulatus. De tertio; *sacrificium laudis honorificabit me*. De quarto; Apostolus; Exhibete corpora vestra, hostiam viventem, Deo placentem, id est, mortificate carnem vestram. Prima duo, sunt justificandorum. Secunda duo, sunt justificatorum. *Peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras justitias meas?* Dicimus, quod prædicatio prohibita, quæ fit propter quæstum temporalem, & propter inanem gloriam, vel propter hæresim introducendam vel quæ fit propter fratrum conversionem, si crimen sit prædicantis notorium; si crimen sit occultum, propter fratrum conversionem, potest prædicare. Vera prædicatio necessaria est, quia quando vox vitam non remordet, dulcis simphonia, ne fit vox Jacob, & manus Esau. *Tu vero odisti disciplinam*. Tria genera peccatorum hic notantur; contemptus disciplinæ, ut hic. Morbus avaritiæ, hic; *Si videbas furem currebas cum eo*: vitium luxuriæ hic; *Et cum adulteris portionem tuam ponebas*. *Arguam te & statuam contra faciem tuam*. Homo debet tria sibi proponere peccatum,

B mortem, & Deum. De primo; Peccatum meum contra me est semper. De secundo; Fili memorare novissima tua, & in æternum non peccabis. De tertio; illustra faciem tuam super servum tuum.

Testamentum. Psal. 88. Joan. 13. Sacrificiorum genera quatuor. Psal. 4. Psal. 50. Rom. 12. Gen. 27. Psal. 50. Eccl. 7. Psal. 30.

PSALMUS DAVID. L.

Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam.] Audite peccatores. Rex iste in causam ductus considerat, quod judex suus falli non potest, quia est sapiens; nec

C corrumpi, quia est justus; nec vinci quia omnipotens: neque declinari, quia est ubique: ideo ad solam misericordiam confugit, dicens: *miserere mei Deus* &c. Volo peccatum meum abscondere, sed tu nosti omnia. Volo resistere, sed tu potes omnia, sed tu complecteris omnia; ideo ad solam misericordiam confugio. Nolo, ut intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens; Peto non justitiam sed misericordiam, dicens: *miserere mei Deus*. Subticeo nomen, non dico; *Miserere* David; sicut consueveram dicere; Memento Domine David, &c. Neque blandiens dicam; Da imperium puero tuo, nec saltem servo tuo, vel filio

Psal. 142. Psal. 131. Psal. 94.

filio ancillæ tuæ: quia hæc nomina sunt familiaritatis. Et quanto magis beneficium mihi collatum ad memoriam reducerem: tanto gravius sequentis culpæ reatum accusarem, ergo; *Miserere mei Deus*. Non audeo dicere: Deus meus solummodo Deum agnosco, meum non præsumo, Ego enim peccando, te perdidi: Inimicum sequendo; a te recessi Malum amando: a bono me elongavi. Sequitur: *Secundum magnam misericordiam tuam*. Contra; non dico secundum magnam misericordiam meam. *Sed secundum magnam misericordiam tuam*. Et licet magna sit miseria mea, major est tamen misericordia tua. Nolo parvam misericordiam quærere; neque te decet parvam misericordiam dare. Immo indignus exaudiri essem, si a magno peterem parva: nec magna petens de meis meritis præsumo, sed de magna misericordia tua confido. *Secundum magnam misericordiam tuam*. Deus est misericors in remittendo, multum misericors in remissionem iterando, maxime misericors in glorificando. Quidam peccatum negant, ut Cain, dicens; Numquid custos fratris mei sum ego? Et alii confitentes, culpam in actorem retorquet, unde Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, decepit me, id est, seduxit me. Alii in infirmitatem, unde Apostolus: Qui es homo, qui respondeas? Numquid dicit lutum figulo, quid facis? Alii coacti confitentur, ut Judas: Peccavi tradens sanguinem justum. Ea, quæ apponuntur in aliis pœnitentialibus psalmis, dicuntur difficilia quædam ad faciendum, ut hoc: Per singulas noctes lectum meum: quædam ad sustinendum, unde hoc; Gravata est super me manus tua: quædam ad committendum, unde hoc; Cinerem tanquam panem manducabam. Nota; Quædam sunt difficilia per obscuritatem, quædam obscura propter difficultatem. Nam est obscuritatis difficultas, & obscuritas difficultatis. Nota: hic Psalmus est quinquagesimus & primo anno erat annus jobeleus, Jobel autem interpretatur initium, sive remittens, unde hic psalmus potest dici Jubileus, quia in anno jubileo, & servi manumittebantur, & possessiones alienatæ ad heredes revertebantur, & debita remittebantur. Hic psalmus similiter docet liberari a servitute diaboli, vel peccati, unde hoc: *Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ*. Hic psalmus possessiones virtutum per pœnitentiam facit redire, unde hoc. *Redde mihi lætitiam salutaris tui*, & peccata, quæ debita dicuntur, remitti, unde hoc: *Amplius lava me ab iniquitate mea*. Aliquid alicujus dicitur esse novem modis. Per identitatem, unde dicitur essentia patris. Per creationem; Ut creatura Dei: per perfectionem, unde peccata filiorum dicuntur esse peccata patrum. Per continentiam, ut peccata inferni, quæ continet infernus, & civitas Galileæ: Per actionem, ut occisio Cain. Per mysterium, ut Baptismus Joannis. Per cultum ut Deus Abraham. Per dationem, ut justitia Dei. Per acceptionem, ut Justitia hominis. Per possessionem, ut asinus alicujus, & quæ hic, cum de Diabolo dicitur: Omnis fortitudo ejus in lumbis ejus. Lex alicujus dicitur. Moysi, Judæorum dissimiliter. *Et peccatum meum coram me est semper*. Peccatum quandoque est super nos, unde hoc; Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, quando sc. peccatum dominatur. Quandoque est subtus nos, quando homo dominatur, peccato, unde hoc. Appetitus illius erit subtus te, & dominaberis illius. Quandoque intra nos, ut occulta. Unde: Ab occultis meis munda me. Quandoque ante nos, & tunc cavendum, ut hic, vel ad faciendum, quando sc. promittimus nobis impunitatem, vel quando delinquimus, unde Apostolus: Posteriorum oblitus in anteriora me extendo. *Tibi soli peccavi & malum coram te feci*. In præsenti solent homines judicem effugere, vel se ei subtrahere, vel per munera corrumpere,

Marginalia: Deus misericors. — Gen. 4 — Gen. 3 — Rom. 1 — Matt. 7 — Psal. 6 — Psal. 31 — Lev. 25 — Aliquid alicujus esse multipliciter dicitur. — Gen. 4 — Matt. 3 — Luc. 3 — Gen. 4 — Psal. 18 — Phil. 3

pere, vel vi superare. Hoc non po-
test de judice Poli fieri, quoniam
David cum non posset effugere, di-
xit; *Tibi soli peccavi*. Quasi dicat;
Tu solus dignus est judicare me pec-
cantem quia tu solus es sine peccato,
Joan. 8 sicut dicitur; Qui sine peccato est
vestrum mittat primus in eam lapi-
dem. Et non potest celare, unde di-
cit; *Malum coram te feci*. Non potest
corrumpere, unde dicit: *Ut justifice-
ris in sermonibus tuis*. Non potest vin-
cere, unde, dicit; *Et vincas, cum
judicaris*. [*Ecce enim veritatem dilexi-
sti, &c.* Id est, adventum tuum in-
certum & occultum. Incertum, ut
ad fideles, occultum ut ad infideles
referatur. Incertus vero fuit adven-
Luc. 1 tus Christi, quantum ad modum,
unde Maria. Quomodo fiet istud,
&c. Quantum ad tempus, unde hoc:
Abac. 2 Expecta, & expecta modicum, quia
veniet, & non tardabit. Etenim e-
rit futurus Deus homo, unde Domi-
Matt. 21 nus obiiciens Judæis: Quid vobis vi-
detur de Christo, cujus filius est?
Dicunt omnes; David. Quomodo Da-
Psal. 109 vid dicit: Dixit Dominus Domino
meo, sede a dextris meis. Et quan-
tum ad humilitatem, unde; Puta-
bant enim, quod daret terrenum re-
Matt. 20 gnum, unde filii Zebedæi petierunt,
quod unus a dextris & alius a sini-
stris poneretur in regno Patris. Est
Joan. 14 veritas immutabilis, unde: Ego sum
via, veritas, & vita. Est etiam ve-
Psal. 14 ritas æquitatis, unde hoc: Universæ
viæ Domini. Est veritas in dictis,
Psal. 85 unde: Omnis homo mendax, Deus
autem verax. *Asperges me Domine hys-
sopo*. Hyssopus tria facit: tumorem
Psal. 115 removet, humilis est, petræ adhæret.
Ideo comparatur Christo. Nam re-
movet languorem, unde hoc: Vere
Isa. 53 languores nostros ipse tulit. Humilis
fuit, unde: Vidimus eum non ha-
Ibid. bentem speciem, neque decorem.
1 Cor. 10 Petræ adhæret, unde hoc; Petra au-
tem erat Christus. *Domine labia mea
aperies*. Nota; Duo offerenda sunt,
caput, & cauda. Nam principium
& finem nostri operis Deo debemus
attribuere, unde post silentium no-

A

cturnum dicimus primo; *Domine la-
bia mea aperies*. Et in fine horarum,
scilicet in Completorio dicimus;
Converte nos, id est, converte nos Psal. 84
a superbia, quam possemus contrahe-
re ex eo, quod septies in die Deum
laudavimus, & semel in nocte. Tri-
plici de causa prohibetur alicujus lo-
cutio, scilicet pro vitio subditorum,
unde Dominus ad Ezechielem: Ad- Ezec. 3
hærere faciam linguam palato tuo,
& eris quasi vir objurgans, quia do-
mus exasperans est. Quandoque pro-
pter proprium vitium, unde hoc:
Multa habeo vobis dicere, sed non Joan. 16
potestis portare modo. *Quoniam si
voluisses, sacrificium dedissem*. In sa-
crificio tria sunt, devotio, oblatio, In sacrificio tria.
& significatio. Prima duo diligit
Deus, non ultimum, unde hoc; In Psal. 55
me sunt Deus vota tua, dicit Domi-
nus. Nam agnus paschalis significat
Christum, non carnes, unde hoc;
Numquid manducabo carnes tauro- Psal. 49
rum, aut sanguinem hircorum pota-
bo? Et hoc; Sacrificia vestra odivit Isa. 1
anima mea. Hic quinque notantur,
scilicet quis debeat dare sacrificium,
& cui, & quid, & ubi, & ad quid.
Quis, humilis & pœnitens, quia in
psalmo hic loquitur, Cui, *Deo*, unde
dicitur: *Sacrificium Deo*. Quid, *Sa-
crificium*, unde hoc: *Spiritus contri-
bulatus*. Ad quid, *Ut ædificentur muri
Hierusalem*. Ubi, *Super altare tuum*.

B

C

PSALMUS DAVID. LI.

QUid *gloriaris in malitia*.] Hic o-
stendit quinque, scilicet, qui
gloriatur, ibi; *Qui potens est*.
Et in quo ibi; *In malitia*. Quamdiu,
ibi. *Tota die*. Qualiter, sc. expedite,
ibi; *Sicut novacula acuta*. Et quare,
ibi: *Quia dilexisti malitiam*. Per anti-
thesim ostenditur quis puniat, ibi:
Deus destruet. Et, quamdiu, ibi;
In finem, Et qualiter, ibi; *Evellet te
& emigrabit te*. Quare, ibi; *Quia vi-
debunt justi, & timebunt*, de malorum
damnatione, & gaudebunt de sua li-
beratione. Ephod quandoque dicitur Ephod.
vestis linea, qua utebantur Sacerdo-
tes

tes communiter majores, & minores, A ut hic. Et dicitur Ephod, quia Ephod bad vestimentum lineum interpretatur. Quandoque vestis, qua utebantur summi Sacerdotes tantum. Quandoque vestis, qua utebantur primogeniti. Quandoque tabernaculum,
Jud. 8 unde hoc: Gedeon intulit aurum, & argentum devictis hostibus, & fe-
Abimelech cit inde Ephod. Abimelech, interpretatur Patris mei regnum, & significat Judæos, qui regnum patris ideo, quia potestative eos liberavit de Ægypto Deus, & potentia attribuitur Patri: ideo dicuntur regnum Patris. In effusione sanguinis Christi tria notantur: In hoc, scilicet, quia
Isa. 53 effudit: Voluntas, unde hoc: Oblatus est, quia ipse voluit. Copia, un-
Matt. 26 de hoc: Hic est sanguis meus, qui pro vobis, & pro multis effundetur. Irrigatio animarum nostrarum, im-
Joan. 12 bre virtutum, unde hoc: Nisi granum frumenti, &c. *Radicem tuam*
Radix. *de terra viventium*. Radix communis tam bonorum, quam malorum, sci-
Matt. 7 licet voluntas, unde hoc: Non potest arbor bona fructus malos facere, &c. Est radix malorum, unde hoc;
1 Tim. 6 Radix omnium malorum est cupiditas, scilicet avaritia. Est radix bonorum, scilicet charitas, unde A-
Eph. 3 postolus: In charitate radicati, & firmati. *Videbunt justi, & timebunt*.
Lucerna Lucerna quandoque dicitur Christus,
Luc. 15 unde in Evangelio: Mulier si perdidit drachmam unam, &c. Quan-
Matt. 5 doque claritas prædicationis, unde hoc: Neque accendit lucernam, & ponit eam sub modio. Quandoque claritas bonorum operum, unde hoc; Sint lumbi vestri, &c. Quandoque lumen sanctæ scripturæ, unde Job in persona Ecclesiæ, in ultima tri-
Job 29 bulatione positæ: Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos, secundum dies, quibus Deus custodiebat me, quando splendebat lucerna ejus, &c. Quandoque gaudium
Job 18 in carne, unde: Lucerna, quæ super eum est, extinguetur. Quandoque lux aliunde illuminata, unde
Psal. 131 hoc: Paravi lucernam Christo meo.

Quandoque modicum lumen, unde hoc: Lucerna pedibus meis verbum Psal. 118
tuum, &c. Quia quamdiu vivimus; modicum habemus lumen. Quandoque lumen in testa, scilicet deitas in carne. Et hi sunt septem modi. *Ego autem sicut oliva in domo Dei*. In oliva tria commendantur, truncus, rami, fructus: Truncus scilicet fides Patriarcharum, Prophetarum: Rami ejus succedentes, unde hoc; Filii tui sicut novellæ olivarum: Fru- Psal. 127
ctus, scilicet bonum opus, unde hic; Ego sicut oliva fructifera.

PSALMUS DAVID. LII.

B **D**Ixit *insipiens in corde suo, non est Deus*,] *Titulus Psalmi David*, pro Amalech, quod interpretatur dolens, & significat Ecclesiam, quæ dolet pro delictis suis, unde hoc; Rugiebam a gemitu cordis mei: & Psal. 37
pro alienis, unde hoc: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis 2 Cor. 11
scandalizatur, & ego non uror? Et pro pondere carnis, unde hoc: Infelix ego homo, quis me liberabit Rom. 7
de corpore mortis hujus? Et pro dilatione regni cœlestis, unde hoc: Incolatus meus prolongatus est. *Cor-* Psal. 119
rupti sunt, & abominabiles facti sunt Corruptio alia est animæ, alia corporis. Quæ est animæ, dicitur corruptio: quæ est corporis dicitur abo- C minatio. Corruptio animæ in tribus, Corruptio
sicut anima in tribus consistit, in animæ, &
superbia, vana gloria, & invidia. corporis.
Consistit etiam in tribus anima. Nam est rationabilis, irascibilis, & concupiscibilis. Rationem, cujus sanitas est cognitio veritatis, corrumpit superbia: concupiscentiam vana gloria: irascibilitatem invidia. Abominatio autem consistit in quatuor, quæ sunt, curiositas, loquacitas, crudelitas, voluptas. Corpus in quatuor elementis, quæ habent esse in quatuor partibus hominis, maxime consistit. Nam in oculis ignis: in lingua, quæ vocem format, aer: in manibus, quarum proprie tactus est, terra: in genitalibus aqua. Oculos autem

autem corrumpit curiositas, sed linguam loquacitas, manus crudelitas, genitalia voluptas. Sic ergo homines *corrupti sunt* in anima, & *abominabiles* in corpore. *Omnes declinaverunt*. Hi peccant in committendo, unde; *Declinaverunt*. In omittendo, unde; *Operantur iniquitatem*. Ex voluntate, unde: *Qui devorant plebem meam*. Assidue, *sicut escam panis*.

PSALMUS DAVID. LIII.

Titulus Psalmi.

1 Reg. 23. 26. Ziphæi, quasi florentes. Nota in flore tria sunt, pulchritudo, spes, delectatio: & quia hæc tria conveniunt malis, ideo dicuntur florentes. Pulchritudo est in temporalibus, unde hoc: Homo cum in honore esset, non intellexit. Spes, unde: Speravit in multitudine divitiarum suarum. Delectatio, unde hoc: Væ vobis divitibus, qui habetis consolationem hujus mundi. (Luc. 6)

DEus in nomine tuo salvum me fac.] Petit animæ gratiam, unde; *Salvum me fac*. Justitiæ gloriam, unde; *Judica me*. In collatione gratiæ opus est misericordia maxima, quæ modo regnat, unde dicit. *In virtute*. Ergo bene distinxit, ut misericordia ad infusionem gratiæ, justitia ad collationem gloriæ referatur. De primo ostendit se exauditum iri, unde hoc. *Deus adjuvat me*. De secundo: *Et Dominus susceptor est animæ meæ*. Ut primum conferat a peccato se avertit, unde hoc; *Averte mala*. Ut secundum conferat, a pœna eripit, unde hoc; *Ex omni tribulatione eripuisti me*. Εἱρμός est, quando series omnis tenorem suum usque ad ultimum servat, nulla causa, vel persona mutata, ut hic: *Deus in nomine tuo*, usque ibi: *Et non proposuerunt Deum in conspectu suo*. Orat enim Propheta, non mutata voce, ut hic: *Et non proposuerunt Deum ante conspectum suum*, ut auxilio Dei ab hostibus liberaretur. Clibanus quandoque significat conscientiam, ut hoc: Pones eos ut clibanum in tempore vultus tui, facies eos ardentes in conscientiis suis in die judicii. (Clibanus. — Psal. 20) Et significat uterum Virginis. Nam sicut in clibano duo sunt, scilicet ignis, & panis; sic in utero virginis, ignis, & panis. Ignis Spiritus sanctus: Panis, qui de cœlo descendit, scilicet Christus, unde in Levitico dicitur, quod panis offerebatur in clibano, vel in sartagine, vel in craticula coctus. (Lev. 2) Panis in clibano; Christus in Virginis utero. Panis in sartagine, Christus in cruce. Panis in craticula, Christus in morte. Nam sicut in craticula transit per foramina, ita in morte transivit Christus ad vitam. Quandoque quamlibet tribulationem, unde hoc; Dies judicii erit velut clibanus ardens. (Thren. 5) Quandoque diabolum, unde hoc; Pellis nostra velut clibanus exusta est.

PSALMUS DAVID. LIV.

EXaudi Deus orationem meam.] Est oratio, quam Deus approbat; quæ est scilicet causa etiam causata. Est oratio, quam sustinet, quæ est ex infirmitate. Est oratio, quam contemnit, quæ est pro temporalibus. Primam Deus semper audit, si homo pie oret, pro se & perseveranter, & ad salutem, unde hoc: Quidquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. (Joan. 14) Quoniam cum fit oratio pro alio & non ex charitate, non exauditur pro illo, pro quo oratur; ut Samuel pro Saule non exauditus dixit: Oratio mea in sinu meo convertetur. (1 Reg. 15 — Psal. 34) Secundam orationem non semper audit Deus, ut Christus non fuit exauditus, quando petiit, ut, ex infirmitate, non moreretur. Quandoque audit, ut Petrum; Nunc scio vere, quia misit Dominus Angelum suum, &c. (Act. 12 — Psal. 104) Tertiam quandoque audit, unde illud: Petierunt & venit coturnix. Et adhuc escæ erant in ore ipsorum. (Psal. 77) Quandoque non audit, unde hoc: Clamaverunt ad Dominum, non exaudi- (Psal. 17)

vit

Iſa. 9 vit eos. Eſt regio communis tam bonorum, quam malorum, unde hoc: Joan. 4 Habitantibus in regione umbræ mortis. Eſt regio bonorum, ſcilicet in Luc. 15 præſenti, unde hoc; Regiones albæ ſunt ad meſſem. Eſt regio malorum, unde de filio prodigo dicitur, quod abiit in regionem longinquam. Eſt regio ſpirituum, id eſt, vita æterna, unde dicitur, quod Chriſtus poſt Aſcenſionem abiit in regionem ſuam, id eſt, in cœlum. *Quoniam declinaverunt*. Pœna. Nota, pœnæ immiſſionem, unde hoc: *Iniquitates*. Immiſſionis abundantiam, unde: *Declinaverunt*, Pennæ variæ. ut hic exponitur. Acredinem pœnæ, unde hoc: *Moleſti erant mihi*. Pœnam illatam ex rancore, unde: *In* B *ira*. *Quis dabit mihi pennas ſicut columba?* Sunt pennæ virtutis, ut hic. Sunt pennæ prædicationis, unde hoc: Pſal. 17 Volavit, volavit ſuper pennas ventorum. Pſal. 16 Sunt pennæ protectionis, unde hoc; Sub umbra alarum tuarum protege me. Sunt pennæ, vel alæ reſurrectionis, Pſal. 138 unde hoc: Si ſumpſero pennas meas diluculo. Iſa. 6 Et hæc, Sex alæ, uni, & ſex alæ alteri, ſignificant. *Præcipita Domine, divide linguas eorum*. Unitas triplex. Eſt triplex unitas, ſcilicet in bonis, in malis, in Trinitate. De prima dicitur; Pſal. 131 Ecce quam bonum & quam jucundum. Pſal. 2 De ſecunda: Convenerunt in unum adverſus Dominum. De tertia: In Trinitate veneretur unitas, & in unitate Trinitas. *Et non defecit*. Ille, qui hic loquitur, peccat in occulto, ex ſimulatione, unde: *Dolus*. In manifeſtatione ex obſtinatione, unde: *De plateis*. Abundanter, unde: *Uſura*. Perſeveranter, unde: *Non defecit: Tu vero homo*. Altitudinem peccantis oſtendit, ut magis reum oſtendat. Nam quanto gradus altior, tanto etiam caſus gravior. Dignitatem oſtendit per naturam, unde; *Homo*. Per fidei unitatem, unde: *Unanimis*. Per poteſtatem, unde; *Dux meus*. A familiaritate, unde: *Notus meus*. A converſatione, unde hic: *Qui ſimul mecum dulces capiebas cibos*. Cibus multiplex. Eſt cibus amarus & utilis ſcilicet pœnitentiæ, unde hoc; A Pſal. 101 Cinerem tamquam panem manducabam. Eſt cibus malus, & dulcis fermentatus, doctrina hæreticorum, unde hoc: Labia mœrentium ſtillat mel. Eſt cibus bonus, & dulcis doctrina prædicatorum, qui 1 Cor. 3 quandoque eſt ſolidus, quandoque liquidus, Pſal. 22 unde hoc; Lac potu dedi vobis, non eſcam. Et hoc; Paraſti in conſpectu meo menſam; Joan. 4 Eſt cibus bonum opus, unde hoc; Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem patris mei. Ibid. Eſt cibus, prædicatio Chriſti, unde hoc: Ego habeo cibum, quem vos neſcitis. Joan. 6 Eſt cibus, Sacramentum altaris, unde hoc; Caro mea vere eſt cibus. Pſal. 16 Eſt cibus æternitatis, ſcilicet vita æterna, unde hoc; Satiabor cum apparuerit gloria tua. Cor hominis tripliciter a Deo emollitur. Tribus modis Deus cor hominis emollit, per inſpirationem, bonam voluntatem creando; per aſpirationem, excitando, per occaſionem, bonam viam aperiendo ad perfectionem. Per inſpirationem ponit; per aſpirationem impellit; per occaſionem trahit. Ponit ad volandum, impellit ad appetendum, trahit ad perficiendum. *Molliti ſunt ſermones ejus*. Sermo emollitur per expoſitionem, unde hoc: Pſalm. 18 Præceptum domini lucidum, illuminans oculos. Matt. 11 Per humilitatem & charitatem, unde Dominus; Diſcite a me, quia mitis ſum, &c. Exod. 24 Per ſuavitatem, unde per novum teſtamen- C tum rigor veteris temperatur: Matth. 5 Luc. 6 quia ibi dictum eſt: Oculum pro oculo. Nunc, ſi te percuſſerit in unam maxillam præbe & aliam. *Tu vero Deus* Puteus. *deduces eos, in puteum interitus*. Eſt puteus iniquitatis, ſive deſperationis, Pſal. 68 unde hoc; Aperuit ſuper me, quaſi puteus os ſuum. Eſt puteus terrenæ cupiditatis, ad quem venit mulier Joan. 4 Samaritana haurire aquam, & qui ex ea bibit, iterum ſitiet. *Nam*: Juven. Sa. 14 *Creſcit amor nummi quantum ipſa pecunia creſcit*. Eſt puteus divinæ cognitionis, Joan. 4 unde hoc; Altus eſt puteus. Eſt puteus pœna intolerabilis, ut hic. Eſt puteus doctrina ſcripturæ, Gen. 26 unde hoc: Foderunt puteum Iſaac, puteum aquæ vivæ.

PSALMUS DAVID. LV.

Miserere mei Deus.] Tredecim
sunt Psalmi, in quorum titu-
lo hoc ponitur pronomen, ipsi, vel
huic. Primus est; Conserva me Do-
mine. Secundus; Ad te Domine cla-
mabo. Tertius est hic. Quartus:
Deus repulisti nos. Quintus; Sal-
vum me fac Deus, quoniam intra-
verunt aquæ. Sextus: Exultate Deo.
Septimus: Venite exultemus. Octa-
vus: Dominus regnavit exultet ter-
ra. Nonus: Misericordiam & judi-
cium. Decimus: Benedic anima mea
Domino, & omnia, quæ intra me.
Undecimus; Paratum cor meum.
Duodecimus; Confitebor tibi Domi-
ne in toto corde meo, quoniam au-
disti. Tertiusdecimus: Exaltabo.
*Miserere mei Deus, quoniam conculca-
vit me homo.* Deus regit malos ad
Psal. 2 depressionem, unde hoc; Reges eos
in virga ferrea. Regit bonos in præ-
senti ad exultationem, unde hoc:
Psal. 27 Salvum fac populum tuum Domine,
& benedic. Reget in futuro electos,
quantum ad glorificationem, unde
Psa. 47 hic: Et reget eos usque in sæculum
sæculi. Et ita Christus dicitur rex o-
mnium, sicut dicitur in titulo Psal-
Torcular Ecclesia. mi. In torculari tria sunt: Nam u-
væ premuntur, vina a vinaciis se-
parantur, vina in cellarium portan-
tur. Hæc autem tria Ecclesiæ con-
veniunt, & ideo dicitur torcular;
nam in præsenti premuntur, unde
2 Cor. 1 hoc; Supra modum gravati sumus,
ita ut tæderet nos vivere. Boni a
Joan. 12 malis separantur, unde hoc: Nunc
est judicium mundi. Quia saltem mo-
do Sancti separantur a mundo. In
Psal. 30. patria ponentur, unde hoc; Abscon-
des eos in abscondito faciei tuæ.
Conculcavit Deus sanctos suos, id
est, conculcari facit, vel sinit ad
augmentum meritorum, unde hoc;
Torcular calcavi solus. Malos ad de-
Isa. 63 pressionem, unde hoc: Superborum,
& sublimium colla propria virtute
calcavit. Calcat quandoque ad dimi-
nutionem, unde Apostolus: Concul-
A cet Dominus Satan sub pedibus ve- Rom. 16
stris. *Inhabitabunt*, ut absconderent,
vel extollerent. Incola quandoque Incola
notat peregrinationem, unde hoc;
Incola ego sum in terra. Quandoque Psal. 118.
hæreditatem æternam, unde hoc;
Hei mihi, quia incolatus meus pro- Psal. 119
longatus est. Quandoque diligentiam,
unde. Ego sum vitis, & pater meus Joan. 15
agricola est. *In quacumque die invoca-
vero te.* Anima est vas concavum, Anima.
unde in veteri lege altare erat con-
cavum. Et mensura animæ est De-
us, quo, & non alio potest im-
pleri nisi Deo. Ideo anima ava-
ritia non potest impleri: quia vas,
quod continet modicum, non potest
B impleri, nisi modico. *Quia eripuit a-
nimam meam de morte.* A triplici de-
fectu hic ostendit hominem libera-
tum, id est, anima a moriendi ne-
cessitate, unde hoc: Quia eripuit a- Psalm. 114.
nimam meam de morte, cognitio-
nem ab errore. Oculos a lacrymis,
unde hoc; Absterget Deus omnem Apoc. 21
lacrymam ab oculis sanctorum, &c.
Affectum a defectione: quia tunc de-
siderium nostrum adimplebitur, unde
hic: *Pedes meos a lapsu.* Unde hoc,
Impulsus, eversus sum, ut caderem. Psal. 117
In hunc triplicem defectum, osten-
dit, prius hominem dejectum, scili-
cet in necessitatem moriendi, ibi:
Conculcavit me homo. Nam diabolus
me in mortem misit. Errorem co-
C gnitionis, ibi; *Impugnans.* In defe-
ctum affectionis, ibi; *Tribulavit me.*
De primo in præcedenti Psalmo di-
citur: Veniat mors super illos. De Psal. 54
secundo: Et descendant in infernum Mat. 8
viventes, ubi erit fletus & stridor
dentium. De tertio; Viri sangui- Psal. 54
num & dolosi non dimidiabunt dies
suos.

PSALMUS DAVID. LVI.

Miserere mei Deus, miserere mei:
*quoniam in te confidit anima
mea.*] *Clamabo ad Deum altissimum.*
Ostendit Deum magnum in essentia,
unde; *Clamabo ad Deum altissimum.*
Ma-

Magnum in effectu, unde: Ad Deum, A
qui benefecit mihi. Quia magnus in
effectu: Misericors, unde; *Misit
Deus misericordiam suam*. Quia ma-
gnus in essentia, verax est, unde:
Misit veritatem. Misericors pro libe-
ratione animæ promissione. Nam
quia misericors, hoc promisit, unde:
Psal. 114 Eripuit animam meam. Verax pro
promissionis adimpletione, unde hoc,
Dormivi conturbatus. Nam mortem
prædictam subiit. Ecce habes, qui
misit, ibi: *Misit Deus*. Quem, ibi:
Misericordiam. Unde: ibi; *De cælo*.
Ad quid, ibi; *Ut liberet animam*. A
quo, ibi; *De medio catulorum Leo-
num*.) *Et in umbra alarum tuarum
Alarum effectus tres* *sperabo*. Deus protegit nos suis alis B
hac similitudine, quia alæ tria fa-
ciunt, quæ Deus facit in nobis.
Nam alæ fovent, sicut Deus nos,
Mat. 23 unde Dominus ad Hierusalem; Quo-
ties volui congregare filios tuos sub
Psal. 139 alis, & noluisti? Sunt contra æstum,
unde hoc: Domine obumbrasti super
caput meum. Sunt contra impetum
Matt. 7 milvi, id est, diaboli, unde: *In
umbra alarum tuarum sperabo*. San-
ctum non est dandum canibus, id
est, arcanum non est proponendum
indignis, vel Sacra Scriptura patet
majoribus, id est, debet scire eam
non minores. Unde post Evangeli-
um, liber apertus offertur Sacerdoti,
& Canonicis in choro. Nam liber C
significat Sacram Scripturam, quæ
debet esse aperta Sacerdotibus & non
Luc. 4 minoribus. Unde Christus aperuit li-
brum, quando legit in Isaia. Et
post librum clausum dedit Judæis,
tamen liber clausus offertur sacerdo-
ti in principio Missæ, quia princi-
pium statim legis repræsentat, ubi
Sacra Scriptura erat clausa, sed mo-
Mat. 27 do est aperta. Nam velum templi
Mar. 15 scissum est, petræ scissæ sunt, &
Exod. 34 monumenta aperta sunt. Jam vela-
men non est super faciem Moysi.
Non enim velanda est facies Chri-
Mat. 26 sti, ne dicamus: Propheciza; *Misit
Deus misericordiam suam, & verita-
tem*. Christus dicitur veritas propter
tria. Propter immutabilitatem, un-

de hoc: Omnis homo mendax, solus *Psal. 115*
Christus verax: propter æquitatem,
quia reddit æqua meritis: propter
promissionis impletionem, quia ipse *Psal. 148*
dixit, & facta sunt. *Dormivi contur-
batus*. Dormitio Christi triplex. Di-
lationis, unde hoc: Exurge, quare *Mat. 8*
obdormis Domine. Corporis. Unde
Petrus excitavit Dominum dormien-
tem in navi. Passionis, unde hoc;
Ego dormivi & soporatus sum. La- *Psal. 3*
queum paraverunt pedibus meis. Pe-
des Dei, pauperes, unde; Maria un- *Psal. 12*
xit pedes Domini, quia pauperes de-
bent ungi, id est, refocillari. Sub-
jectio: Ponam inimicos tuos scabel- *Psal. 109*
lum pedum tuorum. Humilitas Chri-
sti, unde: Adorate scabellum pedum *Psal. 98*
ejus. Incurvatio malorum, unde:
Incurvaverunt animam meam. Ali- *Psal. 56*
quis incurvatur, sedet, jacet, stat,
tum in bono, tum in malo. Incur-
vari in malo, unde hoc de diabolo,
Ad nos inclinavit, ut transeamus.
Mulier curva, quæ sanata erat a do-
mino. In bono, unde hoc: Tota die *Psal. 37*
contristatus ingrediebar. Sedere in
malo, unde hoc: Quomodo sedet so- *Thren. 1*
la civitas plena populo. In bono:
Sedebitis, & vos super sedes duode- *Matth. 19*
cim judicantes duodecim tribus Israel.
Jacere in malo, unde hoc: Multitu- *Joan. 5*
do languentium jacebat in porticu
piscinæ expectantium aquæ motum.
In bono, ut boni dicuntur jacere in *Matt. 20*
lecto contemplationis. Stare in malo,
ut ibi: Quid hic statis tota die otiosi? *Hier. 7*
In bono, ibi: Sta in porta domus *Psal. 133*
Domini. Et hoc: Qui statis in atriis *Psal. 134*
domus Domini.

PSALMUS DAVID. LVII.

S*I vere utique justitiam loquimini*.]
Aliquis loquitur verum & vere,
ut qui verum dicit, & vera inten-
tione; Aliquis falsum, & falso, ut
qui falsum dicit ad decipiendum.
De his dicitur: Os, quod mentitur, *Sap. 1*
occidit animam. Aliquis verum fal-
so, ut hæretici vera miscent falsis
ut magis decipiant. Aliquis dicit ve-
re, sed falsissimum adimplet. Quibus
Do-

Luc. 6 Dominus: Vocatis me Domine, Domine; & non facitis; quæ dico. Nota: Verum & falsum attenditur incohærentia prædicati ad subjectum; vere vel false loqui ad intentionem fallentis, id est, loquentis. Duo sunt mandata naturalia, unum prohibitivum, unde hoc: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Aliud affirmativum, unde in Evangelio: Omnia; quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, eadem facite illis. Primum de malis removendis, secundum de bonis adipiscendis. *Etenim iniquitates in corde*. Funis significat peccatum, unde hoc? Funes peccatorum circumplexi sunt me. Unde Dominus funiculo eiicit vendentes, & ementes in templo. Quia unusquisque peccatis suis astringitur, & ab Ecclesia arcetur, significant hæreditatem terrenam, unde hoc; Funes ceciderunt mihi in præclaris. Significant Judæos, unde Dominus misit Zachariæ, ut afferret duas virgas, una vocatur funiculus, altera decor. Primum accepit funiculum, postea decorem, id est, primum Judæos, postea gentes accepit. Quandoque soliditatem in Trinitate, unde in Ecclesiaste. Triplex funiculus difficile rumpitur, id est, soliditas trium personarum. Difficile propter Judæam, in qua fuit ruptus. Quandoque sacram scripturam, propter triplicem sui expositionem. Quandoque gloriam Judæorum, unde in Ecclesia. Donec rumpatur funis argenteus. Nam prima incommoditas, sanitatem non habere. Secunda infirmitatem nescire; Tertia, medicinam non gerere: quarta, oblatam spernere. *Furor illis*. Est furor pœna, scilicet damnatorum, unde hoc: Domine ne in furore tuo arguas me. Est furor peccatum, & furor contra peccatum, unde hoc: Turbatus est a furore oculus meus. Et hoc: Irascimini & nolite peccare. Hic furor ad tempus turbat oculus rationis, ut postea clarius videat: ut collyrium oculos, ut tandem clariores reddat. *Secundum similitudinem*

Mandata naturæ duo.

Matt. 7

Psal. 118

Joan. 2

Psal. 15

Zach. 11

Eccl. 4

Eccl. 12

Psal. 6

Psal. 37

Psal. 4

A *serpentis*. Nota: Aspis dicitur serpens surda, obturans aures, non audiens vocem incantantis; & pro his quatuor, peccator comparatur aspidi. Nam peccator dicitur serpens, propter calliditatem. Surdus, propter peccati consuetudinem: obturans aurem, propter peccati obstinationem: Non audiens vocem prædicantis, propter stultitiam. Unde ibi dicitur: *Non exaudiet vocem incantantis sapienter*. Hic quatuor in peccatore reperiuntur, scilicet calliditas, consuetudo peccati, peccandi obstinatio, stultitia. *Deus conteret dentes eorum, & molas leonum*. Tria sunt genera dentium, incisivi, canini, molares. Per primos, dolosa verba B intelliguntur, quibus mali separant bonos ab Ecclesia: Per secundos, verba detractoria: per tertios manifesta mala. *Donec infirmentur*. Homo post triduum revertitur in patriam, scilicet post triduum discessionis, per culpam; & reversionis, per pœnitentiam; & inquisitionis, per diligentiam.

Aspis.

Peccator similis aspidi.

Dentium tria genera.

PSALMUS DAVID LVIII.

E*Ripe me de inimicis meis Deus meus.*] In titulo hujus Psalmi: sepulchrum Christi dicitur domus ejus; quia in domo quiescimus, reficimur, dominamur. Sic Christus C in sepulchro, unde hoc: Caro mea requiescet in spe: & ibi: Refectus est. Christi enim refectio fuit ejus Resurrectio, quæ facta est in sepulchro, unde in cœna; Non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam in regno Patris mei. Et dominium habuit in Resurrectione, quod in sepulchro factum est, unde hoc, Data est mihi omnis potestas, &c. Petit liberari ab his, qui persequuntur animam, unde hoc: *Eripe me de inimicis meis*. Verbo, ut hic exponitur, unde hic: *Et ab insurgentibus in me*. Passione, unde hic; *Eripe me de operantibus iniquitatem*. Morte, unde hic: *Et de viris sanguinum salva me*. Persecutio animi, ibi iterum

Psal. 15

Matt. 26

Matt. 28

rum notatur: *Cœperunt animam meam.* Verbo, ibi: *Irruerunt in me.* A perſecutione paſſionis oſtendit ſe eſſe liberatum, unde; Cucurri viam mandatorum. Non retardatur paſſionis perſecutione etiam a morte. *Exurge in occurſum.* Chriſtus quadrupliciter vivit ſecundum divinitatem, unde hoc: Sicut pater habet vitam in ſemetipſo, ſic & filio dedit habere vitam in ſemetipſo. Secundum humanitatem, unde hoc: Mors illi ultra non dominabitur: Secundum fidem, unde hoc: Vivo ego jam, non ego, vivit autem in me Chriſtus. Secundum famam, quia nomen ejus manet in æternum, id eſt, fama nominis. *Exurge in occurſum meum.* Hic Chriſtus gallinæ comparatur, propter quinque. Nam gallina cum ovum poſuit, cantat, & exultat; ſic Chriſtus, poſitis peccatoribus in nido Eccleſiæ, unde hoc; Gaudium eſt Angelis Dei, &c. Et quod avidius nutrit, & fovet pullos, quam alia avis; quod cognoſcitur in laxatione alarum, & in raucitate; ſic Chriſtus, unde hoc: Quoties volui congregare pullos tuos, &c. Et hoc; Raucæ factæ ſunt fauces meæ. Quod dicitur de Chriſto. Et quia gallina, cum ſit animal domeſticum, non patitur tangi: ſic Chriſtus licet nobiſcum ſit uſque ad conſummationem ſæculi, non tamen plene tangitur, unde hoc: Accedet homo ad cor altum, &c. Et quia gallina per medium ſciſſa, & morſui ſerpentis ſuppoſita curat. Ita Chriſtus in cruce extenſus languores tranſtulit, & morſum ſerpentis curavit. Et quia inter alias aves accommodatior, & ſanior eſui hominum eſt, ſic Chriſtus, unde hoc: Caro mea vere eſt cibus. *Convertentur ad veſperam, & famem patientur, ut canes, &c.* Et eſt fames corporalis, unde Apoſtolus: In fame & ſiti. Eſt fames ſpiritualis, quæ dividitur in famem verbi ſcilicet, & deſiderii famem. De primo; Parvuli petierunt panem, &c. id eſt, Sacram Scripturam, qui aperiret eis, non erat: vel etiam qui legem ſanctam enuclearet. De ſecundo, hic: *Gladius in labiis eorum.* Eſt occiſio corporis, & eſt occiſio animæ, ſcil. peccatum, quod eſt mors animæ. Eſt occiſio vitiorum, unde hoc: Ego occidam, & ego vivere faciam, quando quis moritur. *Ad nihilum deduces omnes gentes.* Deducit quandoque diminuendo, unde Job: in pulverem reduces me. Quandoque protegendo, unde hoc: Deduxiſti ſicut oves populum. Quandoque erigendo de virtute in virtutem, unde hoc: Juſtum deduxit Dominus per vias rectas: Conſervando, unde hoc; Deduxiſti me, quia factus es ſpes mea.

(Margin notes, left column: Pſal. 118; Joan. 5; Rom. 6; Gal. 2; Luc. 15; Matt. 23; Pſal. 68; Matt. 28; Pſal. 63; Gallinæ effectus.; Joan. 6; Fames multiplex.; 2 Cor. 11; Thren. 4. Right column: Occiſio.; Deut. 32; Job 10; Pſal. 77; Sap. 10; Pſal. 60)

PSALMUS DAVID. LIX.

D*Eus repuliſti nos.*] Deus repellit malos, gratiam eis ſubtrahendo, unde hoc: Expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare. Repellet in futuro, quando dicet; Ite maledicti in ignem æternum. Repellit bonos, paſſionibus exponendo, unde erepti dicunt: Anima noſtra, ſicut paſſer erepta eſt. Bona temporalia ſubtrahendo, unde hoc; Deus Deus meus, ut quid dereliquiſti me? Repellit malos a ſpiritualibus, unde hoc; Quia repuliſti ſcientiam, repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi in æternum. *Commoviſti terram.* Eſt mutatio mala, quando de bono fit malus, ac de malo deterior, unde hoc: Exultabunt, ſi motus fuero. Eſt commutatio bona, quando de bono fit melior. Ibi enim cum Deo operatur homo. Eſt commutatio, quando de mortalibus erimus immortales, unde Job; Expecto, donec veniat immutatio mea. Prima eſt ſiniſtra, & diaboli. Secunda dextra, & Dei. Tertia eſt ſolius Dei. *Potaſti nos vino compunctionis.* Eſt vinum corporale, quod luxuriam provocat, unde Apoſtolus; Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria. Eſt vinum luxuriæ, doctrina hæreticorum, unde: Caupones noſtri commiſcent aquam vino. Eſt vinum ſpirituale, ſc. compunctionis, ut hic: Eſt vinum repræhenſionis, unde Samaritanus ad cu-

(Margin notes: Matt. 25; Pſal. 123; Pſal. 21; Matth. 27; Mar. 15; Oſea 4; Pſal. 12; Job 14; Vinum.; Epheſ. 5; Luc. 10)

curationem vulnerati apposuit oleum, A & vinum. Est vinum Sacra Scriptura, unde hoc; Vinum lætificat cor hominis. *Deus est Galaad*. Testimonium Domini fidele, perhibens, posteriora cum Apostolo oblivifscens, in virtutibus proficiens, peccatum vere confitens est Dei. Primus ibi notatur, *Galaad*, quod interpretatur acervus testimonii; secundus ibi: *Manasses*, quod interpretatur oblivio: Tertius, ibi; *Ephraim*, qui interpretatur fructificatio; Quartus, ibi: *Juda* quod interpretatur confessio. Nam in isto debent ista quatuor esse, scilic. confessio, ut sit *Juda*. Peccati ad faciendum oblivio, ut sit *Manasses*. Testimonium fidei, ut sit *Galaad*. B Augmentum virtutum, ut sit *Ephraim*. *Extendam in Idumæam calceamentum meum*. Nota; Hic quatuor notantur, sc. dantis voluntas, ibi; *In Idumæam*. Rei datæ infirmitas, ibi; *Calceamentum meum*: quod fit de pellibus mortuorum animalium, & ideo humilitatem significat. Subjectio pro beneficiis collatis, ibi: *Mihi alienigenæ subditi sunt*. Calceamentum quandoque passio Christi, unde hoc: Quare rubrum est indumentum tuum, & vestimentum tuum? &c. Quandoque Evangelium, ut hic; Quandoque incarnatio, unde Joannes Baptista; Non sum dignus solvere corrigiam, &c. Secundum has tres significationes exponitur hic. Quandoque C bona opera, unde hoc; Renes vestros accingetis, & calceamenta in pedibus habebitis. Quandoque mala, unde Dominus ad Moysem; Solve calceamenta de pedibus tuis. Non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus. Ex merito, sed ex officio, vel sic; In incarnatione tria attendimus: factum, causam, modum: factum, & causam possumus scire, sed non modum. Nota, Dominus præcepit Apostolis habere calceamenta superius aperta, & inferius clausa, ut secure possint calcare colla malorum, & ne prædicent in tenebris, sed in manifesto. Talia sunt sandalia Episcoporum hujus temporis.

Psal. 103

Isa. 63

Matt. 3
Mar. 1
Luc. 3
Joa. 1

Exod. 3
Mat. 3

PSALMUS DAVID. LX.

EXaudi Deus deprecationem meam.] Opus debemus facere cum hilaritate mentis, & fortitudine virtutis & perseverantia. Opus, unde dicit, *Psalmus*. Hilaritas mentis, unde dicit; *In hymnis*. Fortitudo virtutis, unde dicit; *David*. Perseverantia, unde; *In finem*. Tentat Deus, ut humiliet, unde hoc; Fidelis Deus, qui non permittit tentari nos ultra id, quod possumus. Ut coronet, unde hoc; Beatus vir, qui suffert tentationem. Tentat diabolus, ut decipiat, unde hoc: Accessit ad Deum tentator. Tentat homines, ut evertat; unde martyres tentati sunt; & ut discat, unde hoc; Omnia tentate: quod bonum est, tenete. Dominus duobus modis, diabolus uno modo, homo duobus modis. *Turris fortitudinis*. Est turris elationis, unde hoc; Moverunt pedes suos ab oriente, & ædificaverunt turrim. Est turris speculationis, scilicet Prælati, unde hoc; Velamen positum est super faciem Moysi. Est velamen contra æstum vitiorum, unde hoc; Fuit illis in velamento diei. Est velamen contra arma inimicorum, unde hoc; Protexisti me Deus a conventu malignantium.

Quomodo operandum.

1 Cor. 10

Jac. 1

Matt 4
1 Th. 5

Turris.
Exod. 34
Sap. 10
Psal. 63

PSALMUS DAVID LXI.

NOnne Deo subjecta erit anima mea.] Quidam tangunt terrena, & non eis inhærent, unde hoc: Excutite pulverem de pedibus vestris. Ideo sandalia Episcoporum pelle terram tangunt, & superius aperta sunt. Quidam tangunt, & inhærent, sed separari nolunt. Alii inhærentes separari volunt, quia a terra submerguntur. Nota, humilitatem Ecclesiæ, cum dicit; *Nonne Deo subjecta erit anima mea?* Spem cum dicit; *Ab ipso enim salutare meum*. Fidem cum dicit; *Ipse Deus meus*. Perseverantiam, cum dicit: *Non movebor amplius*. Patientiam, cum dicit: *Quousque*

Matth. 10
Mar. 6

usque

Hierarchia tri plex. *usque* Nota: Triplex est Hierarchia, prima in Trinitate, secunda in Angelis, tertia in hominibus. Prima nulli subiicitur, sed omnia ei. Secunda primæ, & tertia secundæ, & tertiæ omnia ista temporalia. *Quousque irruitis?* Nota; Quatuor sunt

Abel quid. interpretationes hujus nominis Abel. Interpretatur enim luctus, vanitas, vapor, miserabilis: moraliter, vanitas respicit mundum: luctus, peccatum, vapor ad teipsum: miserabilis

Eccl. 1 ad Dominum. Fugite ergo mundum, quia vanitas: luge peccatum, quia iniquitas est; attende carnem tuam, quia fragilis est, & ad modicum vapor apparens est. Deprecare Deum, quia misericors est: nam misericors,

Exod. 34 & clemens est. Igitur, fuge, luge, attende, deprecare, mundum, peccatum, carnem, Deum. Ecclesia incępit ab Abel, & non ab Adam quadruplici de causa. Quia Adam occidit, non Abel, ita fuit, & Adam justificatus non justus. Econverso Abel. Et quia Abel gessit tres status Ecclesiæ in se, sc. Martyrum, Virginum, & pastorum: fuit enim Martyr, Virgo, & Pastor: vel quia significat Christum, qui est caput Ecclesiæ: Unde agnus occisus est ab origine mundi. Item ab Abel ideo, & non ab Adam, quia trunci non solent computari, sicut nec in consanguinitate. *Effundite*. Hæc tria notant mentis hilaritatem, ibi: *Corda vestra*. Humilitatis abundantiam, ibi; *Effundite*. Humilitatem ad Deum relatam, ibi: *Coram illo*. Sed tria tribus in remunerando redduntur. Nam humilitatem adjuvat, unde dicit; *Adjutor*. Abundantiam humilitatis in remunerando superat, unde dicit: *In æternum*. Ille, cui est humilitas, remunerat, unde dicit: *Deus*. *Effundite coram illo corda vestra*. Nota; Peccatum tribus modis committitur, cogitatione, locutione, & opere. In confiteor illa tria conveniunt, scil. os, manus, pectus. Ut cogitatio ad pectus, locutio ad os, manus ad opus referatur. *Semel locutus est Deus*. Hic conjungit legem, & Prophetas,

Ecclesia ab Abel incępit. — Peccatum tribus modis committitur.

A ac si Prophetæ non sint de lege. Lex dicitur septem modis. Nam quandoque totum vetus testamentum, unde hoc: Nonne in lege vestra scriptum est? Ego dixi; Dii estis, & filii excelsi. Et quandoque tantum quinque libri Moysi, unde hoc; Oportet impleri, quæcumque scripta sunt in lege & Prophetis & Psalmis de me. Quandoque decalogum, unde dicitur, quod lex est scripta digito Dei in tabulis lapideis. Quandoque moralia, unde hoc: Non veni solvere, sed adimplere. Quandoque cæremonialia, unde hoc: Lex reatum non operatur. Quandoque obscurationem ad litteram, unde hoc: Littera legis suo tempore

B observata non tantum bona temporalia, sed vitam conferebat æternam. Quandoque unum præceptum speciale, ut lex lepræ. Loquitur Deus per subjectam creaturam, ut Moysi in rubo. Quandoque per inspirationem, unde hoc; Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus. Quandoque per Prophetiam, unde hoc; Os enim domini locutum est. Quandoque per prædicatores, & expositores sacræ scripturæ, unde hoc; Vos enim non estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri. Quandoque mittendo filium in carnem, unde hoc: Novissime diebus istis locutus est nobis in filio. Quandoque per æternam generationem,

C unde hoc; *Semel locutus est Deus*.

Lex septem modis dicitur. — Joan. 10 — Luc. 24 — Exod. 32 — Matt. 5 — Lev. 24 & 14 — Exod. 3 — Psal. 84 — Matt. 16 — Heb. 1

PSALMUS DAVID LXII.

DEus, *Deus, meus, ad te de luce vigilo*.] Fit aliquid aridum ex devotione, & hoc in bono, ex siccitate, & ex defectu. De primo: Aruit tamquam testa virtus mea: quia quæ bene cocta est, solidatur. De secundo; Si in viridi hoc faciunt, in arido quid fiet, sc. qui carent humore gratiæ? De tertio: Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam evellatur exaruit. *Sitivit in te anima mea*. In siti tria attenduntur pœna, a qua liberari volumus, quam sustinemus ex siti. Potus dat robur, & delectationem. Hæc tria sanctis conveniunt, & ideo di-

Aridum quot modis fit. — Psal. 21 — Luc. 23 — Psal. 128 — In siti attenduntur tria.

Rom. 7 cuntur ſitire. Nam ſitiebat Paulus pœ-
nam removeri, unde dixit: Infelix
ego homo, quis me liberabit de cor-
Matt. 5 pore mortis hujus? De ſecundo: Bea-
ti, qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam.
De tertio: Cupio diſſolvi, & eſſe cum
Ph. 1 Chriſto. *In terra deſerta*. Nam Judæi
quandoque fuerunt in Ægypto, in
deſerto, in terra promiſſionis. Ægy-
ptus eſt vita ſæcularis: deſertum vi-
ta clauſtralis; Terra promiſſionis gra-
tia ſpiritualis. Regnum Ægyptiorum
voluntas carnis; Deſertum votum
promiſſionis: Terra Chananæorum,
ſive promiſſionis, tranquillitas men-
Adeps. tis. *Sicut adipe & pinguedine*. Adeps,
interior, ſc. pinguedo intra carnem;
aruina exterior, ut lardum in porco.
Adeps quandoque ſignificat interio-
Pſal. 147 rem ſapientiam, ut hic. Quandoque
lætitiam ſempiternam, ut hoc: Ex
Pſal. 80 adipe frumenti ſatiat te. Quandoque
ſuperbiam, unde hoc: Adipe frumen-
Pſal. 72 ti: Quandoque nimiam abundantiam,
unde hoc: Prodiit quaſi ex adipe ini-
quitas eorum. Quid hoc? Omnis ad-
Lev. 3 eps Domini erat. *Labia mea lauda-
bunt te*. Sunt labia ſimulationis, un-
Matt. 15 de hoc: Populus hic labiis me ho-
Mar. 7 norat, &c. Sunt labia diſcretionis,
Pſal. 65 unde hoc: Reddam tibi vota mea,
quæ diſtinxerunt labia mea. Sunt
labia conſonantia, ſc. duo teſtamen-
Pſal. 150 ta, unde hoc; In cymbalis beneſo-
Pſal. 118 nantibus: ſunt labia jubilationis,
Pſal. 50 unde; Eructabunt labia mea hymnum.
Sunt labia confeſſionis, unde hoc;
Domine labia mea aperies. Sunt la-
bia contritionis, unde Habacuc; A
voce tua continuerunt labia mea.
Pſal. 11 Quid hoc? Labia noſtra a nobis ſunt
Sic memor fui tui ſuper ſtratum meum.
Stratum. Stratum quandoque referimus ad a-
ſperitatem, unde hic. Quandoque ad
Pſal. 40 ſenſualitatem, unde hoc: Univerſum
ſtratum ejus verſaſti in infirmitate e-
Pſal. 6 jus. Quandoque conſcientiam, unde
hoc: Lacrymis meis ſtratum meum
Luc. 11 rigabo. Quandoque ad beatitudinem,
unde hoc; Ego & pueri mei mecum
Pſal. 4 ſunt in cubili meo. Quid hoc? In
cubilibus veſtris compungimini. *In
Mane. matutinis*. Eſt mane initium boni o-
A peris, unde hoc; Exibit homo ad
opus ſuum a mane uſque ad veſpe-
ram. Eſt mane initium virtutis, Iſa. 58
unde: Orietur miſericordia tua ſicut
lux matutina. Et hoc; Tunc erum-
pet quaſi mane lumen tuum. Eſt
mane initium æternitatis, unde hoc; Pſal. 5
Mane aſtabo tibi & videbo. *Partes
vulpium erunt*. Vulpes tortuoſe ince- Vulpes.
dunt, profundæ cordis ſunt. Hæc
autem conveniunt malo principi.
Item mali Principes vulpi compa-
rantur. De primo dicitur, quod fœ- Joan. 11
tent, quaſi quatriduani; De ſecun-
do; In circuitu impii ambulant. De Pſal. 11
tertio; Dicite vulpi illi. De quar- Luc. 13
to; Væ qui profundi eſtis corde, ut Iſa. 29
B abſcondatis conſilium a corde.

PSALMUS DAVID. LXIII.

EXaudi *Domine orationem meam*.) Quandoque oramus ut tribula-
tiones amoveantur, ut Paulus roga- 2 Cor. 12
vit, ut removeretur ab eo Angelus
Satanæ. Quandoque ut apponantur,
unde hoc; Da nobis auxilium de Pſal. 59
tribulatione. Quandoque ne ſuccum-
bamus, ut hoc; Et ne nos inducas Matt. 6
in tentationem. Et hoc: Ne permit-
tas nos ſuccumbere in tentationibus
noſtris. *Quia exacuerunt, ut gladium
linguas ſuas; intenderunt arcum rem
amaram, &c.* Hic notatur crudelitas,
C unde dicit: *Linguas ſuas*. Solicitudo
peccandi, unde; *Intenderunt*. Pecca-
ti immanitas, unde dicit; *Rem ama-
ram*. Deceptio, unde dicit: *Ut ſa-
gittent in occulto immaculatum*.

PSALMUS DAVID. LXIV.

TE *decet hymnus, Deus in Sion*.) Sabbatum in octava paſchæ Sabbathum.
dicitur in albis; quia in vigilia pa-
ſchæ baptizati deferunt uſque tunc al-
bas, vel quia illa die dicimus, In
albis, & tota ſeptimana, quæ eſt
conſuetudo in quibuſdam Eccleſiis,
quod ſignificat innocentiam per paſ-
ſionem, & reſurrectionem receptam.
Nota, quod in quibuſdam Eccleſiis,
Graduale, ſcilicet reſponſorium, can-
tant

Graduale Alleluja. tant juvenes, quia dum gradimur hic, robur necessarium est. Pueri tunc Alleluja resonant; vel alba ferunt, quia tunc erimus innocui, simplices, ut pueri. Nam graduale præsentem vitam, Alleluja vero futuram vitam significat. Nota mentis hilaritatem, ibi: *Hymnus.* Deo eam oblatam, ibi: *Deus.* Acceptam Deo, unde; ibi; *Te decet.* Locum hostiæ convenientem, *in Sion.* Quia non est verum sacrificium extra *Hierusalem.* Nota differentiam inter repræsentari, & significari. Nam repræsentamus præterita, significamus futura. Nota: Omnes Judæi dabant decimas Levitis, & Levitæ de suis decimis decimas dabant summo Pontifici, & hoc dicebatur Decima decimæ: Non est decimatus in lumbis Abrahæ, sed totum genus humanum, quia totum genus humanum, quod erat descensurum per libidinosam conceptionem, mundandum erat a peccato originali, & non Christus. *Exaudi nos Deus salutaris noster.* Ille, a quo petit hic exaudiri, exaudire potuit, nam Deus est; & exaudire debuit, nam est noster. Quid in exaudiendo dare habuit, unde: *Salutaris noster.* Nam est salus, & dare potest salutem. *Verba iniquorum prævaluerunt super nos.* Scil. persuasio Evæ, vel Adæ, vel excusatio Adæ. *Replebimur in bonis.* Repletur aliquis ad indigentiam tollendam, unde hoc: *In stillicidiis ejus lætabitur germinans.* Vel ad sufficientiam, Unde hoc: Repleti sunt omnes Spiritu sancto. Vel ad satietatem, unde hoc; Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Vel quantum ad famem, ut: Repleta est domus ex odore unguenti; Vel quantum ad divinam essentiam, unde in persona Domini Propheta: Plenus sum. Quid hic? Repleatur os meum laude. *Beatus, quem elegisti, & assumpsisti.* Est electio, est subjectio, est prælectio. Populum suum Deus ex gentibus elegit in Judæis, ecce electio. Ex Judæis in Levitis, ecce subjectio. Ex Levitis in Aaronitis, ecce prælectio. Ecce triplex electio. *In mari longe,*

(Num. 18 — Decima decimæ quid. — Gen. 3 — Psal. 16 — Isa. 22 — Psal. 70)

Hoc præsens sæculum mari comparatur propter amaritudinem, unde hoc: Hæ sunt aquæ Marath. Et Elisæus: Anima ejus in amaritudine est, propter elevationem, sive commotionem, unde hoc: Mirabiles elationes maris. Et propter instabilitatem, unde hoc; Homo natus de muliere, brevi vivens tempore. *Præparans montes.* Sancti dicuntur montes, quia primo receperunt radios fidei, sicut montes solis, propter defensionem, unde hoc; Levavi oculos meos ad montes; *Visitasti terram & inebriasti eam.* Terra per se arida est, & expetit, ut inebrietur. Visitatur autem, quando aratur, quando seminatur, quando rore fœcundatur, quando messis colligitur. Sic terra mentis nostræ aratur, quando per prædicationem a vitiis purgatur, unde hoc: Constitui te, ut evellas, & destruas, & plantes. Seminatur, unde hoc; Exiit, qui seminat seminare semen suum. Rore gratiæ fœcundatur, unde: Sicut imber super gramen, & sicut ros super herbam. Messis colligitur in futuro, quando grana a paleis separata in horrea cælestis Hierusalem transferuntur, quando dicetur: Venite benedicti patris mei. *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ.* Nota: Gentes Deum benedicunt laudando, prædicando, peccatum confitendo. Deus homini peccata remittendo, gratiam conferendo, in bonis operibus perseverare faciendo. Homo homini bonum ei optando. Nota; Verbum Dei primo seminatum est in Angelis: secundo in hominibus primis; tertio in Judæis; quarto in gentibus. Nam præcepit Evangelizare omni creaturæ. Primum in cœlo, secundum in paradiso, tertium in deserto, quartum in universo mundo. Primum præcepit naturæ, secundum disciplinæ, tertium mandato litteræ, quartum Evangelio gratiæ. Primum verbum in ratione, secundum in voce, tertium in caractere, sc. circumcisione, quartum in carne. Nam verbum caro factum est. Primum rationi totum intus, secundum foris au-

(Sæculum mare. — Psal. 92 — Job 14 — Sancti montes. — Psal. 120 — Hier. 1 — Mar. 4 — Deut. 32 — Matt. 25 — Matt. 28 — Joan. 1)

auribus, tertium in oculis, quartum in manibus, de Christo humanato.

PSALMUS DAVID. LXV.

Jubilate Deo omnis terra.] Quidam expectant præmium, scil. Deum in futuro, & expectantur, ut qui sperant & salvantur, unde; Expectans expectavi dominum, & intendit mihi; & Paulus post conversionem. (*Psal.* 39) Quidam nec expectant, nec expectantur; ut qui desperant & damnabuntur, ut iste, qui dicebat: Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear. (*Gen.* 4) Quidam expectant, & non expectantur: ut illi, qui dicent in futuro: Domine in nomine tuo dæmonia ejecimus. Et dominus ad illos: Non novi vos. (*Matt.* 7; *Matt.* 25) Quidam expectantur, & non expectant: ut Paulus ante conversionem. Dialyton, sive asyntheton est (polysyntheton contraria) quando scilicet, diversæ clausulæ, sive conjunctionibus ad invicem connectuntur, ut hic: *Jubilate Deo omnis terra, Psalmum dicite nomini ejus, &c. Dicite Deo, &c. Qui convertit mare in aridam.* In prima confusione quamdiu fuit terra mixta aquæ, terra erat sterilis: sed ab aqua separata, dedit fructum; (*Gen.* 1) sic nos, qui fumus terra, quamdiu sumus in aqua, & in fluxu vitiorum, non facimus fructum: illa autem aqua separata, fructificamus. *In flumine pertransibunt aqua.* Quidam pede sicco pertranseunt hoc flumen, scilicet mundum, & non merguntur, qui sine omni peccato sunt, ut Christus, qui sine peccato siccis pedibus super mare ambulavit. (*Matt.* 14; *Joan.* 6) Alii merguntur, & submerguntur, quos sua peccata ad fundum trahunt, unde hoc; Submersi quasi plumbum in aquis vehementibus. (*Exod.* 15) Alii merguntur, sed non ex toto, quia peccata sua superant, unde hic, in figura horum Pharao submersus. (*Exod.* 14) Petrus usque ad genua, & Christus super mare ambulavit. (*Matt.* 14; *Ibid.*) Quia primus multum plumbi habuit: Secundus parum: tertius nihil habuit. *Qui exasperant, non exaltentur in semetipsis.* Judex exasperatur tripliciter. De ingrato, scilicet quando habet ingratos; de dicto, de facto. Sic Judæi Christum exasperaverunt, quia ei ingrati fuerunt, unde hoc: Eduxi vos de terra Ægypti, & habitare vos feci in terra promissionis. (*Psal.* 77) In dicto, unde hoc: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto? (*Exod.* 32) In facto, quando vitulum adoraverunt, unde hoc: Hi dii tui sunt Israel. *Et non dedit in commotionem pedes meos.* Primus motus sentit, & non consentit. Movetur, unde dicitur: Irascimini, & nolite peccare. (*Psal.* 4) Commovetur, qui usque ad delectationem perducitur, unde hoc; Mei autem pene moti sunt pedes: (*Psal.* 72) Hi pedibus currunt, qui usque ad opera procedunt, unde hoc: Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. (*Psal.* 13) Primus motus movet: secundus commovet; tertius promovet. *Quoniam probasti nos Deus, igne nos examinasti.* Examinatur ferrum, argentum, aurum, ut comburatur, ut purgetur, ut probetur. Sic ignis tribulationis quosdam comburit, ut illos, qui franguntur, unde hoc: Tamquam fœnum velociter arescent. (*Psal.* 36) Quosdam purgat, ut Paulum, unde hoc: Ne magnitudo revelationum extollat me. (*2 Cor.* 12) Quosdam probat, id est, probatos ostendit, unde hoc: Tamquam aurum in fornace probavit electos Dominus. (*Sap.* 3) *Transivimus per ignem, & aquam, &c.* Est refrigerium benedictionis sinistræ, unde Apostolus. Nolo vos esse in tribulatione, aliis refrigerium. (*Refrigerium multiplex.*) Est refrigerium scilicet diminutionis pœnæ, unde hoc; Dives petiit aquam, ut posset refrigerare linguam suam. (*Luc.* 16) Est refrigerium futuræ gloriæ, unde hoc, *Induxisti nos in refrigerium.* Nota: Hic præcedit ignis, & sequitur aqua, quia tribulatio debet præcedere prosperitatem, ne in prosperitate nimis tepescat, unde quando puer aqua baptizatur, datur candela, scil. ignis, postea aqua: quando mergitur in aqua. (*Ritus.*) *Qui posuit animam meam ad vitam.* Anima justi in præsenti ponitur ad mortem, in futuro in mortem: ad

mor-

mortem peccati, in mortem ſupplicii. A
2 Par. 3 4 *Introibo ad domum tuam*. In templo Salomonis fuit atrium ſanctuarium, ſanctum ſanctorum: ſic in templo ſpirituali, ſcil. Eccleſia moraliter accepta, eſt atrium, ſanctuarium, ſanctum ſanctorum. In atrio ſunt qui
Pſal. 133
Pſalm. 134 vivunt, unde hoc: Qui ſtatis in domo Domini, in atriis domus Dei noſtri. In ſanctuario ſunt, qui primam habent ſtolam, habent verſus hic. In ſancta ſanctorum, qui utrumque
Hel. 9 habent, ut Chriſtus, unde hoc, Chriſtus ſemel introivit in tabernaculum non manufactum, ſcil. in ſanctuarium holocauſtomatorum. *Holocauſta medullata, &c.* Nota pœnitentiam, ibi: *Et cum hircis*. Orationem, ibi: B
Cum incenſo arietum. Doctrinam, ibi: *Boves*. Omnium horum ſufficientiam,
Holocauſtum. ibi; *Holocauſtum*, Holocauſtum enim totum. Internam dulcedinem, ibi: *Medullata*. Ecce hic quinque nominantur. Holocauſtum, totum incenſum, quando totum Dei erat, Ho-
Cauma Sacrificium. locauſtum enim totum erat, Cauma, Incenſum, Sacrificium, cujus pars Dei erat pars Sacerdotis. Sic partim quidem mundo, partim Deo. Qui cogitant quæ Dei ſunt, & quæ mundi, hi ſe offerunt Sacrificium, unde
Pſal. 4 hoc; Sacrificate ſacrificium juſtitiæ: Quidam ſe offerunt totum diabolo,
Pſal. 105 unde hoc: Immolaverunt filios ſuos & filias ſuas dæmoniis, id eſt, opera. *Ad ipſum ore meo clamavi*. Ad C
Clamare ad Deum. Deum clamare, eſt ſolum animæ ſa-
Exaltatio ſub lingua lutem rogare. Sub lingua exaltare, eſt in cordis conſcientia proximum non habere. Iniquitatem in corde non aſpicere, eſt malum non diligere. *Offeram tibi boves cum hircis*.
Peccatores Peccatores enim hircis comparantur, qui pœnitent propter tria. Quia olent,
Joel. 1 unde hoc: Computruerunt jumenta in ſtercore ſuo. Et quia paſcuntur amaris in pœnitentia, ut hirci, ſic
Pſal. 101 pœnitentes, unde hoc: Cinerem tamquam panem manducabam. Et quia de pilis caprarum fiunt cilicia,
Pſal. 34 unde hoc: Cinis, & cilicium ſunt arma pœnitentium. Et hoc: Induebar cilicio.

PSALMUS DAVID. LXVI.

DEus miſereatur noſtri, &c.] Nota, animæ profectum: *Deus miſereatur noſtri*, per peccati remiſſionem. *Benedicat nobis*, per gratiæ infuſionem. *Illuminet vultum ſuum ſuper nos*. Per virtutem, dando ſui cognitionem, iterum, *miſereatur noſtri.* Per collationem glorificationis, conferendo vitam æternam, unde ſubdidit; *Ut cognoſcamus in terra viam ſuam*. Tunc enim perfecte cognoſcemus, & benedixit Dominus domui Abraham, Iſaac, & Jacob, & Gen. 27
Eſau. In pinguedine terræ erit benedictio tua; Eſt benedictio dexteræ, quæ duplex eſt; in collatione gratiæ, & gloriæ. De primo: Benedicti vos a Domino, qui fecit cœ- Pſal. 113
lum & terram. De ſecundo; Venite Mat. 25
benedicti Patris mei, &c. Eſt benedictio prædeſtinationis. *Terra dedit fructum ſuum*. Chriſtus dicitur germen, unde hoc: Erit germen Domini in magnificentia. Et granum, unde hoc. Niſi granum frumenti ca- Joan. 12
dens, &c. Radix, ut Radix Jeſſe li- Iſa. 11
gnum, unde hoc: Sapientia eſt lignum vitæ omnibus amplexantibus eam. Et etiam dicitur flos, unde hoc: Et flos de radice ejus aſcendet. Ibid.
Et fructus etiam dicitur; unde hoc: Benedictus fructus ventris tui. *Terra* Luc. 1
dedit fructum ſuum, triplicem. Qui fructus eſt quandoque pro merito, ut hic: Quandoque pro præmio, ſicut dicitur, quod fructus centeſimus debetur Virginibus. Nota: Triginta tribuuntur conjugatis. Quia in manuali computo incipimus computando ab arce, & pollex & index conveniunt in triginta, quaſi blando oſculo ſe conjungentes, quod eſt proprium conjugatorum. Per ſexagenarium, continentes: quia cum pollex per manus partes ſuperiores proceſſit in deſignatione, quaſi ſexaginta, quaſi clauſtrum manus interioris ingreditur, ſc. in medio medii digiti, quod fit in afflictione, ſicut viduæ. Per centum, virgines, quia cum de

læva transitur ad dexteram, quasi temporalibus omnino postpositus, in carne vivendo præter carnem Angelicam vitam ducunt, unde hoc: Jam dextera computat annos, id est, habet centum annos ~~vel plus~~. Nota: Beata Virgo dicitur terra, triplici de causa, propter rorem, quem suscepit, unde hic; Descendet sicut pluvia in vellus. Et propter fructum, quem fecit unde hoc: Benedictus fructus ventris tui. Et quia mundata, & exculta per Spiritum sanctum, unde hoc: Spiritus sanctus superveniet in te, &c.

Beata Virgo cur terra dicitur. Psal. 71

Luc. 1

Ibid.

PSALMUS DAVID. LXVII.

EXurgat Deus, & dissipentur inimici ejus.] Deus dicitur exurgere, vel grandescere in mente hominis, quando homo sublevatur in meditationis contemplatione, unde hic; *Exurgat Deus*, in mente per augmentum contemplationis. *Et dissipentur inimici ejus*, per remotionem inutilis cogitationis. *Et fugiant qui oderunt eum*: per repulsionem alienæ suggestionis. Tunc homo secure Deum contemplatur, cum a se abiicit inutiles cogitationes, sicut Abraham aves a sacrificio: nam muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti. Et cum non infestatur suggestione hominis, vel dæmonis. *Et dissipentur inimici ejus*. Nota inimicus, qui peccat in se, ecce cogitatio propria. Odium, quod committimus in proximum; ecce suggestio aliena: Sic autem, *Deus exurgat, ut dissipentur inimici ejus, & fugiant, qui oderunt eum a facie ejus*. Quatuor leguntur Christi exaltationes, prima in monte Thabor, quando transfiguratus est. Secunda in Hierusalem, quando resurrexit. Tertia in monte Oliveti in Ascensione. Quarta in nubibus cœli, in die judicii. De prima, quando in monte Thabor transfiguratus est. De secunda: Cum exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. De tertia: Elevata est magnificentia tua super cœlos. Et

Gen. 15

Exaltationes. Matth. 17 Matt. 28 Mar 16 Matt 24

Joa. 12

Psal. 8

A hoc: Exurge. De quarta; Cum sederit filius hominis in sede majestatis suæ, id est, cum Christus exaltatus fuerit in judicio. Est humilis exaltatio, scilicet in cruce, cum sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, &c. Exaltatur in fidem, unde hoc: Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra: Per majoritatem, unde hoc: Accedet homo ad cor altum. Exaltatur per cognitionis subtractionem, unde hoc: Exaltare in finibus inimicorum, subtrahe te a cognitione eorum. Hic legitur, quod cum Israel pugnabat cum gentibus, Moyses erat in oratione; Et cum manus elevabat vin-

Matth. 25

Num. 21

Psal. 44

Psal. 63

Psal. 7

B cebat Israel, cum deprimebat, vincebatur Israel. Sic in historiis legitur de elevatione manuum, vel depressione. Nota: Duæ arcæ leguntur, arca Noe, arca Moysi. Arca Noe, significat Ecclesiam: arca Moysi, bibliothecam. Nam sicut arca erat tricamerata, ita & Ecclesia, unde dicitur: In nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Unde & Paulus legitur raptus usque ad tertium cælum, sic anima tricamerata, scilicet fide, spe, & Charitate. Et bibliotheca tricamerata propter triplicem modum exponendi. Nam exponitur historice, mystice, & moraliter. Arca Moysi

Arcæ duæ.

Phili

2 Cor. 12

Anima tricamerata.

C significat Ecclesiam, quæ continet tabulas testamenti, sc. legem, & mentem, quæ legem meditatur, & Eucharistiam, sc. corpus Christi, sex de causis. Nam arca transivit Jordanem, sic corpus Christi baptizatis prodest. Et quia quicumque arcam indigne tractavit, manus ejus facta est arida: sic qui accepit ad corpus Domini indigne, fit aridus, & moritur in anima; Et quia in arca erant signa imputribilia, sic corpus Christi imputribile, unde hoc: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et quia in arca erat una aurea plena manna, quæ est anima in corpore Christi, plena sapientia, unde hoc: Non relinques animam meam in inferno. Plena, unde dicitur: Et requiescet super eum spi-

Josue 4

1. Cor 11

Psal. 15

Ibid.

Isa. 10

spiritus sapientiæ, quia non proficiet. A
Et quia ibi erant tabulæ, sic in Christo observatio utriusque legis, unde hoc;
Matt. 28 Data est mihi omnis potestas, &c. Surgo de loco. Consurgo ad auxilium, un-
Isa. 12 de hoc: Consurge, consurge, induere fortitudine in auxilium meum. Assurgo ad honorem: insurgo, ad vindi-
Psal. 26 ctam, unde; Insurrexerunt in me testes iniqui. Exurgo a somno unde hoc:
Psal. 43 Exurge, quare obdormis Domine?
Rom. 6 Resurgo de morte, unde hoc: Christus resurgens a mortuis. Christus autem dicitur exurgere a morte, quasi a somno. Mors enim dormitionis comparatur. *Cum egredieris in conspectu populi tui*. Est egressus Christi æ-
Mic. 5 ternitatis, unde; Egressus ejus a diebus antiquis. Est egressus ejus Incarnatio, unde hoc; Egredietur virga de radice Jesse: Et est egressus ejus
Isa. 11 in auxilium hominis, unde hoc; Cum egredieris Deus in virtutibus nostris. *Pluviam voluntariam segregabis Deus*.
3 Reg. 18 Est pluvia naturæ, unde hoc: Non pluet super terram tribus annis. Est
Isa. 45 pluvia gratiæ, unde hoc: Descendet sicut ros, eloquium meum; sed hoc iteratur, scil. Christus, unde hoc:
Psal. 71 Nubes pluant justum, & hic: Sicut
Matt. 5 pluvia in vellus descendet. Est pluvia sinistræ, sc. affluentia temporalium, unde hoc; Pluit Dominus super justos, & injustos, & facit solem suum orri super bonos & malos. Di- C
citur etiam pluvia cessatio ab opere peccati, unde hoc? Pluit Dominus super unam civitatem, & super aliam
Amos 4 non pluit. Est pluvia pœnæ, unde
Psal. 60 hoc; Pluit super peccatores laqueos ignis. *Tu vero perfecisti eam*. Est in consummatione perfectio legis, quando sc. legalia consummata sunt, un-
Joan. 19 de hoc: Consummatum est. Perfectio est in legis impletione, unde hoc; Qui mandata mea custodit, legem adimplet. Est perfectio legis in addi-
Matt. 5 tione, unde dictum est. Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos. Pater agricola igne Spiritus sancti exustis spinis, in

cordibus nostris jecit semen verbi Dei, & terra mentis nostræ dedit fructum suum centesimum, vel sexagesimum, vel trigesimum. Ibi autem obedientia semen recipit, patientia fructificat, perseverantia metit. Nam sicut Apostolus de Agonistis exemplificat: Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium; Sic de virtutibus potest dici. Nam virtutes ad regnum 1 Cor. 9
Christi currunt, sed una sola accipit bravium. Nam currunt mundi contemptus, paupertas, vigiliæ, eleemosyna, obedientia, abstinentia, patientia; sed sola perseverantia coronatur. Nam qui persevaraverit in finem, Matt. 10
salvus erit. Non enim incipere, sed
B perficere, pro virtute habetur. Obedientiā itaque commendat patientia. Patientiam glorificat perseverantia. Obedientiam exercet patientia. Patientiam coronat perseverantia. *Rex virtutum dilecti*. Nota: Hic commendat Christum a quatuor. A dignitate, ubi dicit: *Rex*. A patientia, ubi dicit: *Virtutum*. A dilectione, ubi dicit; *Dilecti*. A discretione, ubi dicit; *Dividere spolia*. Virtus quandoque dicitur constantia, unde hoc; Virtute magna Act. 4
reddebant Apostoli testimonium. Quādoque æqualitas mentis, unde hoc: Vir- 2 Cor. 12
tus est habitus mentis bene compositæ. Quandoque fortitudo animi, unde hoc:
Virtus in infirmitate perficitur. Quan- Psal. 32
doque opera potentiæ exteriora, unde hoc: Non salvatur Rex per mul- Psal. 30
tam virtutem. Quandoque majores in Ecclesia, unde hoc; Defecit in paupertate virtus mea. Quandoque
Angeli, unde hoc: Dominus virtu- Psal. 23
tum ipse est rex gloriæ. Quandoque
Spiritus sanctus, unde hoc; Et vir- Luc. 1
tus altissimi obumbrabit tibi: Quid
hic? Virtus de illo exibat, scil. de Luc. 6
Jesu. *Si dormiatis inter medios cleros, pœnnæ columbæ*. Ecclesia significatur per columbam propter tria, quæ columbæ conveniunt, sic & Eccl. allegorice. Nam propter simplicitatem, unde hoc; Estote simplices sicut colum- Matth. 10
bæ. Propter fœcunditatem; Lætare Gal. 4
sterilis, quæ non paris, quia plures filii, &c. quam ejus, quæ habet virum.

rum. Propter murmurationem, unde hoc; *Psal. 37* Rugiebam a gemitu cordis mei. *Polypteton.* Polypteton est quando diversis casibus variatur oratio, id est, quando diversæ inflexiones unius nominis ponuntur, ut de hoc nomine, mons, ut hic: *Mons pinguis, ut quid suspicamini montes coagulatos? Dum discernit cælestis reges super eam.* *Homo.* Homo est rationalis, ut Deum investiget; concupiscibilis, ut solum Deum desideret; irrascibilis, ut adversantia *Isa. 7* reprobet, sicut scriptum est; Ut scias per rationem, reprobare malum; per concupiscibilitatem, eligere bonum. Non ergo concupiscibilitas, vel concupiscentia importat vitium. *Currus Dei decem millibus multiplex.* *Currus. Cant. 6* Currus significat Evangelium, unde in Cantico: Turbata est anima mea propter quadrigas Aminadab, id est, admirationem Evangelii. Quandoque quatuor virtutes Cardinales, unde; *4 Reg. 2* Elias raptus est igneo curru; Est currus vitiorum, unde legitur de curru Pharaonis, qui submersus est. Currus fidelium, unde hoc: *Psal. 67* Currus Dei decem millibus. Est currus sæcularium bonorum, unde: *Psal. 19* Hi in curribus, & in equis, id est, in majori, & in minori honore. *Ascendisti in altum, cepisti captivitatem.* *Rete.* Est rete, carnis concupiscentia. Est rete mundi, vanitas temporalium. Est rete diaboli, tentationes, suggestiones, deceptiones. His opponuntur retia Petri. *Lingua canum tuorum.* Nota: Rodere aliena, est vi quadam dentibus subtrahere. Lambere, est quodam blandimento linguæ tollere; unde Job: *Job 30* Qui rodebant in solitudine. Hic tamen aliter. *Ibi Beniamin adolescentulus.* Nota: *Paulus cur a dextera, & Petrus a sinistra pingantur.* Paulus dicitur filius Beniamin, id est, filius dexteræ, id est, filius gratiæ, id est, post Resurrectionem vocatus. Petrus autem sinistræ, id est, ante passionem vocatus, unde in picturis, Paulus in dextera, Petrus in sinistra ponitur. Hic dicitur, quia Paulus raptus est usque ad tertium cœlum. *2 Cor. 12* Tres ergo cœli, sunt tria genera visionum. Primum in imaginatione: secundum in ratione: tertium in intelligentia. Unumquodque in duo dividitur. Primum igitur est in imaginatione, secundum rationem: secundum, secundum imaginationem, quando temporalia, & non rationem eorum attendimus: tertium in ratione, secundum imaginationem, quando per visibilium similitudinem, in invisibilium speculationem sublevamur: quartum in ratione secundum rationem, quando semoto omni imaginationis adminiculo, solum illa animus intendit, quæ imaginatio non novit. Quintum super rationem, sed non præter rationem, ut de simplici essentia Dei. Hæc non est citra rationem. Nam physici per visibilia mundi, ad invisibilia Dei pervenerunt. *Rom. 1* Sextum super rationem & dicitur esse præter rationem, ut distinctio in personis, & notio, vel cum de Incarnatione, vel modo fruendi in patria cogitamus. *Dissipa gentes, quæ bella volunt.* Ante Incarnationem erat bellum inter carnem & spiritum, & hoc est duellitas. In Deo non est nisi pax, nam ibi Trinitas, & ideo non fuit, qui ei pacem turbaret. In Deo quartum non admittitur, ne pax turbetur. In homine tertius non erat, ne duellum sedaretur: opus ergo erat, ut in nostra duellitate tertius esset, qui duellum sedaret: Ideo filius Dei venit de cœlo. In homine ergo apparet Trinitas, scilicet corpus, anima, Deus in Christo: sed in æterna Trinitate sunt tres diversæ personæ & una substantia. In nova, scilicet Trinitate sunt tres substantiæ, & una persona. Ibi est scilicet in Trinitate, naturalis unitas, diversitas personalis: in Christo personalis unitas, diversitas naturalis. Ibi tres personæ coæternæ, & coæquales; in Christo tres substantiæ diversæ, & inæquales. Nam Deus majus, quam anima, anima majus, quam corpus. *Mirabilis Deus in sanctis suis.* Anima suo modo dicitur qualis, quanta, habens differentias positionis. Nam alba, nigra, longa, alta, lata,

ha-

habens aliquid sursum, deorsum, ante, retro, dextrorsum, sinistrorsum. Nam eam albam facit sapientia: nigram ignorantia, vel bona conscientia: albam, nigram mala fides, longam, latam charitas: altam spes; timor contractam: avaritia artam: pusillanimitas parvam; ut singula singulis reddantur, ante habet, quod inquirit; retro, quod non meminit, unde Apostolus; Posteriorum oblitus in anteriora me extendo. Sursum, quod non capit. Deorsum, quod respicit. Dextrorsum, quod delectat. Sinistrorsum, quod molestat.

Phil. 3

PSALMUS DAVID. LXVIII.

SAlvum me fac Deus, *quoniam intraverunt aquæ, usque ad animam meam.*] Transformat membra Christus tribus modis, scilicet eorum proprietates sibi attribuendo, unde hoc; Cœpit Jesus pavere, hoc enim habet a membris: vel in persona membrorum loquendo, unde hoc; Saule, Saule quid me persequeris; id est, meos fideles persequeris. Suo exemplo instruendo, unde hoc; Clamavit, & exoravit; ut idem faceremus. Est clamor diaboli. Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea; tacet, & tamen clamat. Clamor Dei fit tripliciter, scilicet quando quis Deum laudat, vel quando proximum ædificat, vel quando se excusat. Nota: Hic genus humanum petit auxilium, nam impugnatur extrinsecus, quandoque bello intestino, scilicet vitiis & concupiscentiis, unde dicitur; *Intraverunt aquæ usque ad animam meam.* Nota dejectionem hic. Dejectionis tenacitatem, ibi; *In limo.* Persecutionis magnitudinem, ibi: *Profundi.* Spem ablatam liberandi, ibi; *Et non est substantia.* Granum sinapis dicitur Christus propter tria: quia vile, sic Christus: Vidimus non habentem speciem, neque decorem. Et quia seminatur modicum, post surgit in altum, unde ipse dicitur primo, parvus lapis, postea autem totam superficiem terræ occupavit; etiam quando teritur,

Mar. 14
Act. 9
Psal. 31
Clamor Dei tripliciter.
Isa. 53
Dan. 2

A odorem reddit; sic Christus in morte, unde hoc; Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit. *Infixus sum in limo profundi.* Nota; duo modi loquendi, unus qui supergreditur veritatem, & excedit fidem qui dicitur hyperbole; alius qui non attingit ad veritatem, nec ad rei proprietatem, hic modo de eo loquimur. Quid enim de indicibili dicere, vel de incomprehensibili comprehendere possumus? *Veni in altitudinem maris.* In hoc versu tria notantur; Voluntas scilicet passionis, unde dicit; *Veni.* Magnitudo pœnæ, unde: *In altitudinem maris.* Infirmitas humanitatis, unde; *Tempestas demersit me.* [*Multiplicati sunt super capillos capitis mei*, Præpositio congruam expositionem habet. Sed si allegoria ibi ponatur, non semper congruam habet expositionem, ut hic. *multiplicati sunt super capillos capitis mei*, bene est. Si autem dicatur; *Qui oderunt me gratis*, scilicet, *multiplicati sunt super inimicos*, non ita bene resonat, sicut si ibi poneretur super, *Capillos.* Tale est hoc: Dulciora super mel & favum: congrua, si dicatur, super dulciora, super vetus & novum testamentum, non ita congruum. Quatuor leguntur depositiones vestium Christi. Prima quando præcinxit se, ut lavaret pedes discipulorum, tunc vestes deposuit, & reindutus est. Secunda quando est illusus a militibus, & Herodi transmissus, tunc deposuit & reassumpsit. Tertia, quando ligatus ad columnam, tunc deposuit, & resumpsit. Quarta, quando cruxifixus est, quatuor tunc vestes deposuit, & non resumpsit: His significatur tria genera Judæorum. Prima significat scilicet Judæos in primitiva Ecclesia salvatos; secunda illos, quos assumpsit in die Pentecostes; & quosdam, qui modo assumuntur; tertia illos, qui salvabuntur. Nam reliquiæ Israel salvæ fient: quarta majorem partem nostri temporis, quæ non suscipitur. Secunda, & tertia representatur in Ecclesia. Nam verberatio altaris signifi-

Joan. 12
Hyperbole
B
Psal. 18
Joan. 13
C
Luc. 23
Matt. 27
Mar. 15
Luc. 23
Joan. 19
Ibid.

cat

cat secundam scilicet verberationem. Effusio vini, & aquæ super altare significat quartam scilicet, quia sanguis & aqua fluxerunt de latere Christi.

Calvarie locus.

Nota: Calvarie dicitur locus, ubi crucifixus est Dominus, ubi solebant facinorosi cruciari, & ibi capita nuda a capillis apparebant quasi calva, inde dicitur Calvarie. *Aperui in jejunio animam meam*. Nota: Quaternarius ad Evangelium: Denarius ad legem refertur: & voluntas ad Evangelium, opus ad legem, unde dicitur factorum. Evangelium lex spirituum, factum autem voluntate, & voluntas opere debet impleri, aliter non erit meritorium. Sic ergo multiplicatur quaternarius per denarium, & econverso, id est, per Evangelium lex, quia in neutrum sufficit non multiplicatum. *Eripe me de luto, ut non infigar*.

Lutum. Iob. 19

Lutum quandoque dicitur infirmitas hominis, unde Job: Memento quæso, quod sicut lutum feceris me. Quandoque culpa hominis: quandoque materia, unde homo factus est, unde hoc; Formavit Deus hominem de limo; *Gen. 1* quandoque Christi humanitas, unde dicitur sanasse oculos cæci nati, id est, humanitate, genus humanum. *Joan. 9* *Ne avertas faciem tuam a puero tuo*.

Christus puer.

Christus dicitur puer, propter quatuor, quæ conveniunt puero, & etiam Christo, scilicet puritatem, peccati scilicet immunitatem, unde; Qui sine macula ingreditur. *Psal. 14* Et propter hummilitatem, unde hoc; Humiliavit semetipsum. *Phil. 2* Propter obedientiam, unde hoc; Factus obediens usque ad mortem. *Ibid.* Et per mansuetudinem, unde; Discite a me, quia mitis sum, &c. *Matt. 11* *Tu scis improperium meum, & confusionem meam*.

Confusio multiplex.

Est confusio tristitiæ, quam habuit Christus. unde hoc; Tristis est anima mea usque ad mortem. *Matt. 20 Mar. 14* Est confusio erubescentiæ, quando homo erubescit de his, quæ falso sibi imponuntur. Quia facies ingenua nescit erubescere de his, quæ etiam ei falso imponuntur. Est etiam confusio conscientiæ, quam habet tantum malus, unde hoc: Confundantur, qui me persequuntur, & non confundar *Hier. 17 Luc. 22*

A ego. Christus desideravit comedere agnum paschalem desiderio, dicens: Desiderio, desideravi hoc pascha, &c. Hoc desiderium propter tria, propter legalium consummationem, unde dictum est; Consummatum est. *Joan. 19* Et propter nove legis inceptionem, unde hoc: Non bibam de genimine vitis, &c. *Matth. 16* Et propter Ecclesiæ unitatem, quam in eis voluit efficere, unde Apostolus: Unus panis in Christo, unum corpus sumus: *1 Cor. 10* *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum*.

Mensa multiplex

Est mensa propositionis, quæ sc. erat in tabernaculo: Est mensa æternitatis, unde hoc; Ut edatis, & bibatis super mensam meam, &c. *Luc. 22* Est mensa, thesaurus desiderabilis. B sc. sacra scriptura, unde hoc; Parasti in conspectu meo mensam. *Psal. 22* Est mensa iniquitatis. Est mensa Sacramentalis, ut hoc: Parasti in conspectu meo mensam. Nota, in mensa propositionis erant duodecim panes, & in singulis sabbathis novi ponebantur, & super ununquemque erat patera aurea cum pugillo thuris. *Exod. 25*

Episcopi vicarii Apostolorum.

Duodecim panes loco aliorum substitui, duodecim sunt Apostoli, quibus succedunt Episcopi eorum vicarii; Quia: Pro patribus tuis nati sunt tibi filii. *Psal. 44* Patera significat charitatem, quia Christiani charitatem debent habere.

Thus quid.

Thus significat devotionem orationis, quam debent prælati habere. Mensa est sacra scriptura, C cujus quatuor sunt pedes, scilicet, in quatuor mundi partibus exponendi. Nam historice, mystice, moraliter, anagogice exponuntur. Pedes autem semper sunt supra mensam; quia Prælati semper debent habere scientiam sacræ scripturæ, & in ea residere. Ad hanc mensam sedent Judæi, & effugiunt, non nos. *Obscurentur oculi eorum, ne videant*. Exercitia data sunt homini propter tria temporalia, id est, ingenium, memoria, ratio.

Ingenium. Memoria. Ratio.

Ingenium requirit incognita: memoria recondit dijudicata; ratio judicat inventa. Ingenium quod invenit, rationi adducit: ratio memoriæ; memoria recondit. Ratio in ore cordis masticat, quod dẽtes ruminãt, quod vẽter memoriȩ recommẽdat.

In-

Ingenium igitur ad futura, ratio ad praesentia, memoria ad praeterita pertinet. Judaei autem hoc facere amiserunt, cum Christum non cognoverunt. *Deleantur de libro viventium.* Tribus modis aliquis scribitur in libro vitae: [*Liber vitae S. T. 1 p. q. 24 a. 3 per tot.*] Secundum praesentiam: secundum causam: secundum opinionem. Secundum praesentiam, Praedestinatus, qui perire non sinitur, licet ad tempus a via veritatis errare permittatur. Secundum etiam causam praescientiae, qui aliquando ambulant in justitia. Secundum opinionem, ut praesciti, qui faciunt opera, quae reputant homines esse bona, his etiam modis aliquis dicitur deleri. De primo Moyses ait: Dimitte eis Domine noxam aut dele me de libro viventium. [*Exod. 32*] De secundo: Gaudete justi, quoniam nomina vestra scripta sunt in libro vitae. [*Luc. 10*] De tertio, hoc secundum opinionem. Quatuor sunt libri: [*Libri quatuor.*] Primus scriptus ab aeterno scilicet Divinitas. Secundus in paradiso, scilicet ratio hominis. Tertius in deserto, scilicet lex. Quartus in homine, Christo, scilicet ejus actio, in qua debemus legere; quia ejus actio, nostra instructio est. Primus est ab aeterno tantum intus, & tres personae tantum ibi legebant. Sed per humanitatem scriptus est foris, & ille liber auro divinitatis est illuminatus, & in claustro humanitatis scriptus. Modo in eo legunt angeli, & homines, non tantum tres personae. *Ego sum pauper & dolens.* Christus pro omnibus doluit; quia pro se ex infirmitate: pro bonis, scilicet Apostolis, ex dilectione; & pro malis, scilicet Judaeis, ex compassione. De primo: Tristis est anima mea usque ad mortem, &c. [*Matt. 26*] De secundo: Defecerunt oculi mei. [*Psal. 118*] Nam, de tertio, oravit pro Judaeis dicens: Ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. [*Luc. 23*] *Laudabo nomen tuum.* Hic notantur tria, scilicet laus oris, cum dicitur: *Laudabo.* Jucunditas mentis, cum dicitur; *Cantico.* Bona operatio, cum dicitur: *Magnificabo.* Debemus enim Deum

A laudare voce, unde hoc: Domine labia mea aperies. [*Psal. 50*] Jucunditate, unde hoc; Hilarem datorem diligit Deus, id est, laudatorem. Opere, unde hoc; Qui facit haec, non commovebitur in aeternum. [*Psal. 14*] *Vinctos suos non despexit.* [*Vinculum multiplex*] Est triplex vinculum, secundum quod hic exponitur tripliciter. Vinculum culpae, unde hoc: Qui eduxit vinctos in fortitudine. [*Psal. 67*] Et hoc: Funes peccatorum circumplexi sunt me. [*Psal. 118*] Vinculum poenae, unde hoc; Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: [*Psal. 123*] Est vinculum legis, sive gratiae, unde hoc; Iniice pedem tuum, in compedes ipsius. [*Eccl. 6*] Et hoc: Rete expandit pedibus meis. [*Threp. 1*] B Sufficiat dici malitia sua, [*Mich. 6*] id est, nostra mortalitas. Sufficiat nobis non apponamus ultra peccare, non quaeramus necessaria ultra sufficientiam, si forte non sufficit ultra dies malitia.

PSALMUS DAVID. LXIX.

Deus in adjutorium meum intende.] Cassianus fecit librum, in quo [*Cassianus Co. 10 c. 9*] docet, quod in primitiva Ecclesia unusquisque dicebat in principio; *Deus in adjutorium.* Et hoc quando pauci erant fideles, sed modo, quia multi fideles, non omnes hoc faciunt, sed Ecclesia in principio hoc observat. C Intendit Deus per misericordiam, unde hoc; Expectans expectavi Dominum, &c. [*Psal. 39*] Per perseverentiam, unde hoc; Misericordia tua sequetur me. [*Psal. 22*] Per consummationem, unde hoc; Qui regis Israel intende, &c. [*Psalm. 79*] Quia praevenit ad ortum, quantum ad primam gratiam: adjuvat ad perfectionem, quantum ad secundam; consummat ad perfectionem, quantum in futuro. Nota, quod Epignome est, quando eadem sententia diversis verbis explicatur, ut hic; *Deus in adjutorium meum intende.* Item significatur per hoc: *Domine ad adjuvandum me festina.* Epigrammos, est quando diversae sententiae eisdem vocibus exprimuntur, ut hic; *Avertantur,* & in alio ver-

versu dixit, *Avertantur*, in alia significatione. *Ego vero egenus & pauper sum*. Egeni sumus propter quatuor, propter fomitem peccati, unde Apostolus: Quis me liberabit de corpore mortis hujus? Et quia nihil hic a nobis habemus boni, unde hoc: Quid habes, quod non accepisti? Et quia in motu, & in transitu sumus, unde hoc; Homo natus de muliere, &c. Et quia pœnæ subjacemus, unde hoc; Maledicta dies, in qua natus sum. Quatuor sunt genera persecutionum. Prima in strage martyrum. Secunda in prædicatione hæreticorum. Tertia in fraude falsorum fratrum. Quarta est mixta ex omni genere; quod erit in tempore Antichristi. Prima, & secunda aperta; tertia occulta; quarta mixta.

Rom. 7 — 1 Cor. 4 — Iob. 14 — Iob. 3

PSALMUS DAVID. LXX.

IN te Domine speravi. Quidquid boni sumus, misericordia Dei sumus. Hic, quidquid, substantiam: & qualitatem comprehendit. Nam & naturalia a Deo sunt, & gratuita, ut virtutes, & ita substantia, & qualitas. Quidquid ex nobis sumus, & mali sumus. Hic non comprehendit, nisi qualitatem malam, non substantiam. Nam substantia, & naturalia sunt a Deo; fomes peccati dicitur lex carnis, quia ligat, vel quia sicut lex a generatione in generationem transit, ita fomes peccati: quia justum est, quod inferior Adæ, ei non obediat, quod Adam suo superiori noluit obedire. Nota; Tres captivitates Judæorum significant tres captivitates nostras, scilicet captivitatem pœnæ, culpæ, gehennæ. *Contra legem agentis & iniqui*. In quadruplici lege legere debemus. In lege foris scripta, sicut Moysi, & Evangelii. In lege intus data, sc. ratione. In mundi figura; per creaturæ enim pulchritudinem laudatur Creator. In lege æterna, quam scilicet Deus est. *A juventute mea*. Juventus consistit in tribus, in ætate scilicet parva, in fortitudine, in decore. Hac similitudine dicitur juventus Ecclesiæ. Nam fuit parva, quando scilicet erant pauci fideles, unde hoc; Junior fui, scilicet tempore Abel, scilicet tempore Apostolorum. Fortis in tempore martyrum, unde hoc; Sæpe expugnaverunt me a juventute mea. Decora in patria, unde hoc: Renovabitur, ut aquilæ, juventus tua. Vel ætas Ecclesiæ distinguitur secundum quatuor Sacramenta, quæ sunt Catechismus, scilicet infantia; Exorcismus, pueritia; Confirmatio, juventus. Totum quod sequitur est senectus. *Repleatur os meum laude tua*. Quadruplici de causa præcipimur Deum laudare ore, cum debeat laudari corde, sc. ut pigritia nostra excitetur, ut proximus audiendo corrigatur, ut meritum nostrum augmentetur, ut illa mens, illa laus, mente, & corpore exprimatur, ne sit ibi duplex cor. *Cum defecerit virtus mea*. Deficit quis a Deo sub Deo, in Deo, in Deum. A Deo, quando per peccatum aliquis recedit, ut hic; Sub Deo, qui a peccato desistit, ut hoc: Defecit caro mea & cor meum. In Deo, qui in cognitione Dei deficit, unde hoc; Defecerunt scrutationes. In Deum, qui in Deum contemplationem intendit, unde hoc; Defecit in salutare tuum anima mea. *Confundantur & deficiant detrahentes animæ meæ*, vel committentes animam meam. Nota, aliter dicitur peccatum committi, aliter anima. Peccatum committitur, id est, fit; anima committitur, quando aliquid contra eam fit, vel quando ad committendum inducitur: vel provocatur. *Quoniam non cognovi litteraturam*. Triplex est litteratura. Prima facit inflatum, secunda servum, tertia filium. Prima est philosophorum; secunda Judæorum, qui ad litteram tantum exponunt scripturas, non attendentes mysticum intellectum: tertia Christi, scilicet novum testamentum. Prima fuit sine medicamento; secunda habuit medicamentum; tertia medicamentum medicatum. De prima hoc dicitur; *Quoniam non cognovi*

Fomes peccati. — Tres captivitates Judæorum quid. — Rom. 1 — Iuventus. — Psal. 36 — Psal. 128 — Psal. 102 — Defectio triplex. — Psal. 72 — Psal. 63 — Psal. 118 — Litteratura triplex.

gnovi

gnovi litteraturam. De tertia posset dici: *Si cognovi litteraturam*.] *Introibo in potentias Domini*. Nota. Homo habuit triplex officium consilii, auxilii, judicii. Primum fuit in conceptione legis: quia lex neminem duxit ad perfectum, secundum Evangelium, quod salutem confert. Tertium erit in ultimo examine, quod redditur unicuique, prout gessit in corpore. *Deus docuisti me*. Docet Deus quinque modis, per scripturam, per doctrinam, per inspirationem, per exemplum, per flagella. Per scripturam, unde hoc: Aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. Per doctrinam, unde illud: Verba, quæ locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt. Per inspirationem, unde hoc: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Per exemplum, unde: Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Et hoc: Si ego lavi pedes vestros, exemplum enim dedi vobis. Per flagella, unde hoc: Qui fingis laborem in præcepto. Flagella enim & labores erudiunt nos plerumque. *Deus quis similis tibi?* Est similitudo naturæ, unde hoc: Et factus est homo ad imaginem, & similitudinem Dei. Est similitudo gratiæ, unde hoc: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Est similitudo æqualitatis, secundum quam dicitur filius splendor patris. Est similitudo imitationis, quæ bona est. Est similitudo usurpationis, de qua: Ponam sedem meam ab Aquilone, &c. *Et de abyssis terræ iterum reduxisti me*. Est triplex reductio. Prima est generalis & causalis, quia resurrectio Christi fuit sufficiens causa resurrectionis omnium. Secunda reductio spiritualis, & personalis, quæ est animæ. Tertia est gehennalis & effectus, quæ erit in corpore, & in anima in judicio, & hic erit effectus resurrectionis Christi. Unde in Glossa ponitur: primo iterum, reducimur, id est, secundo, & secundo iterum, id est, tertio. *Et conversus consolatus es me*. Deus consolatur nos per pascua scripturarum, unde hoc: Dominus regit me, &c. Per promissa, unde hoc: Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis Sanctorum. Per flagella, unde: Virga tua, & baculus tuus, &c. Per beneficia temporalia, unde hoc: Læva ejus sub capite meo.

Heb. 7; Deus quinque modis docet.; Luc. 24; Joan. 6; Psal. 84; Matt. 11; Joan. 13; Psal. 93; Similitudo multiplex.; Gen. 1; Psal. 4; Heb. 1; Isa. 14; Reductio triplex.; Psal. 22; Apoc. 7; Ibid.; Psal. 22; Cant. 2

PSALMUS DAVID. LXXI.

DEus judicium tuum regi da.] Christus est verus Salomon, scilicet pacificus. Et dicitur pax triplici de causa; quia dat causam pacis, unde hoc: Cum inimici essemus, dilexit nos. Et quia est nuntius pacis futuræ, & quia dat pacem in præsenti, unde hoc; Pacem meam do vobis. De quadruplici pace, vel judicio alibi dicitur. Epignome est figura, quando eadem sententia diversis verbis exponitur, unde hoc: Deus judicium tuum regi da. Et epignome, sive talis repetitio quatuor fit de causis. Ut audita memoriæ recomendentur: ut animus pigritantium excitetur, ut commodius a dictis ad discenda transeamus, & affectus, & desiderium pœnitentis exprimatur. *Permanebit cum sole, & ante lunam*. Ecclesia dicitur luna propter tria: quia in principio fuit parva, postea crevit, unde hoc: Junior fui, etenim senui. Et hoc: Soror mea tenera est, nec adhuc habet ubera. Et hoc; Nisi granum frumenti cadens in terra. Et quia non habet maculam, unde hoc; Sicut lilium inter spinas, &c. Et quia non habet lumen a se, sed a Christo sole justitiæ, unde hoc; Sine me nihil potestis facere. Et hoc: Omne bonum desursum est. Et hoc: Ego sum vitis vera, &c. Nota: Propheta commendat Christum hic a quatuor, unde dicit: *Deus judicium tuum regi da*. Ab æquitate, cum dicit: *Judicare populum tuum in justitia*. Ab utilitate, cum dicit: *Suscipiant montes pacem populo*. A perpetuitate, cum dicit; *Et permanebit cum sole, & ante lunam*. Nota; Tria debemus Deo, tria

Rom. 5; Joan. 14; Epignome figura.; Psal. 71; Ecclesia quare dicatur luna; Psal. 36; Cant. 8; Joan. 12; Cant. 2; Joan. 15; Jac. 1; Joan. 15; Deo tria debemus, & tria proximo.

tuta proximo. Nam majestati, id est Patri debemus reverentiam, qui potest corpus, & animam mittere in gehennam. Obedientiam, veritati, id est, Filio; quia ad hoc pertinet obedientia. Benignitati, patientiam, id est, Spiritui sancto. Pro Christo nostrum posse, nostrum nosse, nostrum velle. Nostrum posse, in subsidiis; nostrum nosse in consiliis: nostrum velle, in desideriis. *Descendet sicut pluvia in vellus*. Hic commendatur regnum Christi a tribus, scilicet ab origine, unde hoc; *Descendet sicut pluvia in vellus*. Ab utilitate, unde hoc: *Orietur in diebus ejus justitia, & abundantia pacis*. Ab amplitudine, unde hoc: *Et dominabitur a mari usque ad mare*. Filius Dei venit ad nos scilicet illusis veritas, errantibus via, mortuis vita, fatuis sapientia, infirmis medicina, captivis redemptio. Nota; Beata virgo velleri comparatur, quia sicut de vellere fiunt vestes: ita caro Christi facta est de carne Virginis, quasi vestis ejus, unde: Et habitu juventus ut homo. Nam de purissimis sanguinibus Christus assumpsit Mariæ virginis carnem. Et sicut vellus sine læsione sumitur de ove, sic Christus de Maria sine læsione exivit, & sine virili semine. Nam hæc porta clausa, per quam vir non introivit. Et sicut vellus plenum est rore, ita Maria virtutis plenitudine, unde dicitur. Ave Maria gratia plena, Dominus tecum. Ut solis radius intrat innoxius fenestram vitream, sic Dei filius, immo subtilius, aulam virgineam, scilicet per carnis integritatem, gratiæ plenitudinem. *Coram illo procident Æthiopes*. Hi coram Deo cadunt, ut qui male credunt, ut hic; Quidam a Deo, qui ab eo recedunt, unde hoc; Cadent a latere tuo mille; Quidam sub Deo, ut qui venialiter peccant, unde hoc: Justus septies in die cadit, &c. Et hoc: Justus si ceciderit non collidetur. Quidam in Deum, ut qui ad lapidem angularem offendit. *Reges Arabum, & Saba dona adducent*. Ubi nos habemus reges Arabum, & Saba, Hæbræi habent Reges Schaba, & Saba, Ut primum per Schin, scribatur, & tunc interpretatur Araba; secundum per Samech. *Ex usuris, & iniquitate redimet animas eorum*. Est usura injuriæ, unde in lege, oculum pro oculo, dentem pro dente. Sunt usuræ doctrinæ, unde hoc: Domine quinque talenta tradidisti mihi. Sunt usuræ pœnæ, & culpæ, unde hoc: duobus modis exponitur. *Parcet pauperi & inopi*. Judæus dicitur pauper, quia pauca habet, scilicet legem, & Prophetas. Gentilis inops, quia nihil scilicet nec legem, nec Prophetas. *Super extollletur super Libanum*. Libanus interpretatur candidatio. Nota; est candor innocentiæ, unde hoc: Candidiores nive. Est candor hypocrisis, unde hoc: Paries dealbatus. Est candor gloriæ, unde hoc; Vestimenta ejus candida, sicut nix.

[Margin notes: B. Virgo comparatur velleri; Psal. 2; Ezech. 44; Luc. 1; Psal. 90; Prov. 24; Psal. 36; Usura quadruplex; Exod. 21; Matth. 25; Libanus; Act. 23; Matt. 17; Mar. 9]

PSALMUS DAVID. LXXII.

Quam bonus Israel Deus.] Novum testamentum erat occultum in veteri, quantum ad verba, promissa, & opera. De primo Abraham habuit duos filios, unum de ancilla, & unum de libera, quæ sunt per allegoriam dicta. De secundo; Nam Abrahæ factæ sunt promissiones ad literam, nobis spiritualiter. De tertio, Dominus; In manu Prophetarum assimilatus sum. Nota, aliquis cessat a laude Dei quatuor de causis, propter culpam, unde; Peccatori dixit Deus, quare tu enarras justitias meas. Propter infirmitatem, unde Hieremias: A, A, A, Domine Deus ecce nescio loqui, quia puer ego sum. Propter immensitatem Dei, unde Moyses dicit, se non posse loqui de Deo, quia impeditioris linguæ erat, non sufficiebat ad intelligentiam divinæ immensitatis. Propter temporalium subtractionem, unde hoc: Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. Et hoc: Si vero non fuerint saturati, & murmurabunt. *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum*.

[Margin notes: Novum testamentum in veteri occultum; Gal. 4; Gal. 3; Osee. 12; Psal. 49; Hier. 1; Exod. 4; Psal. 48; Psal. 58]

Qui-

Peccatores varij. Quidam peccant ex abundantia, de quibus hic. Alii ex macie, ex paupertatis necessitate, & hi minus peccant. Prov. 25 Divitias, & paupertatem ne dederis mihi. Divitias, inquam, unde hoc: Ne forte satiatus, evomam Prov. 30 illud. Ex paupertate, unde hoc; Et ne perjurem nomen Dei mei. Alii peccant ex obstinatione, unde hoc: Prov. 18 Peccator cum venerit in profundum vitiorum, contemnit. Alii ex infirmitate, unde hoc: Psal. 6 Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum. Alii ex suggestione, unde hoc; Psal. 18 Ab occultis meis munda me Domine. *Posuerunt in cœlum os suum*. Quidam ponunt in cœlum os suum, murmurantes contra Dominum per impatientiam, unde hoc; Psal. 58 Si vero non fuerint saturati, murmurabunt. Alii derogant potentiæ divinæ, unde hoc; Psal. 77 Numquid poterit Deus parare mensam populo suo? quasi dicant, non. Alii male sentientes, ut Arrius, & Sabellius. *Existimabam ut cognoscerem*. Bonorum discrimen. Nota: Quædam sunt bona, mala bonis, ut plerumque affluentia temporalium, quando eis cor apponunt. Quædam bona, mala malis, ut sumptio corporis Domini, quando indigne sumitur. Sunt etiam quædam bona bonis, ut Ecclesiæ Sacramenta. Sunt quædam bona, malis bona ut doctrina hæreticorum. Sunt mala, malis bona, ut adversitates in præsenti, quando per illas ad Deum redeunt. Non autem simpliciter malum dicitur bonum, nec dabitur bonum, nisi in beneplacito Dei, nec aliquid simpliciter malum, nisi quod displicet. Nota: Homo dicitur factus ad imaginem, & similitudinem Gen. 1 Dei secundum interiorem, id est, animam: sed dicitur microcosmus, secundum exteriorem, scilicet corpus, secundum quod dicitur, pecus, jumentum: similiter alia sunt, quæ circa hominem sunt, sive extra hominem, ut divitiæ, & hujusmodi. Alia sunt in homine, ut proprietas. Homo etiam dicitur imago Dei secundum animam, & imago mundi secundum corpus. *Ut jumentum factus*

A *sum apud te*. Homo dicitur jumentum, propter soliditatem, unde hoc Nolite fieri sicut equus, & mulus: Psal. 31 propter fœtorem, unde hoc: Joel 1 Computruerunt jumenta in stercore suo; propter laborem, unde hoc: Psal. 146 Qui dat jumentis escam ipsorum: propter mansuetudinem, unde hoc; Secundum ultimam propositionem. *Quid enim mihi est in cœlo?* Quid, quandoque quærit de substantia, ut quid est veritas? Quandoque de quantitate, ut quid est homo? quandoque de qualitate, ut: Quid est homo, Psal. 8 quod memor es ejus? Quandoque de utroque, ut hic: *Quid enim mihi est in cœlo?* id est, quantum, vel quale B præmium. *Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te*. Est fornicatio Idololatriæ, unde illud: Fornicatio varia. Si fornicaris Israel, ne descendas in Dan, aut in Bethel. Hoc dicitur de fornicatione Idololatriæ. Fecerunt enim duos vitulos, 3 Reg. 12 quorum unum posuerunt in Dan, alium in Bethel. Est fornicatio cujusque peccati mortalis, unde hic. *Perdidisti omnes, qui fornicantur abs te*. Temporalis, unde hoc; Heb. 13 Fornicatores, & adulteros judicabit Deus. Est fornicatio spiritualis, sicut propter fornicationem separatur uxor a viro, sic per peccatum anima a Deo, tamquam uxor a viro, recedit. Nota: quod fornicatio corporalis est species C fornicationis spiritualis.

PSALMUS DAVID. LXXIII.

Ut *quid Deus repulisti in finem.*] Populus Dei populus Judæorum dicitur; similiter & Gentilis populus Dei erat ante adventum Domini; Sed populus Judæorum specialiter & beneficio amoris: populus gentilis tantum beneficio creationis. Nota. Primum beneficium Judæorum populo Beneficia Deo in Judæos collata. fuit per circumcisionem, unde hoc: *Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio*: per fidem, & circumcisionem. Secundum per liberationem, unde hoc; *Redemisti virgam hæreditatis tuæ*, populum Judæorum. *Posuerunt signa sua, signa*, scilicet in

signum futurorum, unde dictum est Abrahæ, ut peteret signum futuræ victoriæ a Domino. Est signum præsentium, unde dictum est pastoribus: Invenietis infantem pannis involutum, tunc signum erat in præsenti. Est signum præteritorum, sicut hoc. Nota: Est tentatio violenta, sc. adversitas. Est tentatio deceptiora, sc. prosperitas. De quibus dicitur hoc; Non me demergat tempestas aquæ, id est, periculum adversitatis: neque absorbeat me profundum, id est, delectatio prosperitatis, neque urgeat super me puteus os suum, id est, desperationis. *Deus autem rex noster ante sæcula operatus est salutem in medio terræ*. In communi, quia passio Christi omnibus æque profuit, quantum in se est: vel *in medio terræ*, id est, in Hierusalem, quæ est in medio terræ, id est, in superficie terræ. Nam in sphærico corpore, quidquid est in superficie terræ, est in medio. Est salus temporalis, unde hoc: Homines, & jumenta salvabis Domine. Est salus spiritualis, unde illud; Salus autem justorum a Domino. Est salus finalis, unde illud: Qui in me credit, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Est etiam salus malorum. *Æstatem & ver tu plasmasti ea*. Juxta quatuor tempora anni, quatuor genera hominum assignari possunt. Nam ver, quia est initium convenit incipientibus, unde in canticis; Flores apparuerunt. Æstas in charitate ferventibus. Autumnus in charitate refrigescentibus. Nam Autumnus est finis temporis, quod erit in tempore Antichristi, quando refrigescet charitas multorum. Et tunc erit finis mundi. Hyemi comparantur, qui gelicidio peccati torpent, unde dicitur, quod calefaciebat se Petrus ad ignem Caiphæ, quia hyems erat, non tantum temporis, sed etiam peccatoris. *Respice in testamentum tuum*. Tria solent oculum turbare, tenebræ, humor concretus, pulvis injectus. Hoc hic de oculo mentis, quem tenebræ infidelitatis impediunt. Humor concretus est peccatum, quod non est aliunde, sed ex carne. Ex pulvere est peccatum aliunde, sed sic solent distinguere; Nam quidam habent in oculo trabem, quidam festucam, quidam pulverem quidam nihil, sed clare vident. Id est, quidam habent maximum, & mortale peccatum, quidam minimum mortale peccatum, quidam veniale tantum, quidam nullum. *Pauper & inops laudabunt nomen tuum*. Pauper dicitur divitiis; qui parum habet de divitiis. Pauper dicitur autem spiritu qui parum habet de spiritibus. Spiritus carnis, mundi, dæmoniorum, Dei. Qui tamen habet spiritum Dei, ille non est pauper spiritu, sicut dives dicitur, qui multas habet divitias.

Luc. 2 — Tentatio. — Psal. 68 — Euclides Phænomenon 1 — Psal. 35 — Cant. 2

PSALMUS DAVID. LXXIV.

C*Onfitebimur tibi Deus, confitebimur*.] Primo datur medicina ad removendos pravos humores; secundo ad adhibendos bonos: tertio quod dicit, docet alios facere. Nam primo est confessio, quæ mala expellit; secundo fit invocatio, quæ bonos humores attrahit; tertio narratio, sc. prædicatio. Primum notatum est, cum dicit; *Confitebimur tibi Deus*: secundum; cum dicit: *Invocabimus nomen tuum*; tertium, cum dicit; *Narrabimus mirabilia tua*. Nota, triplex est confessio, scil. oris, cordis operis. Inchoativa, expletiva, consummativa. Indevotus si invocat Deum, sibi judicium postulat, id est, contra se vocat, ut fur de furto, ut bene sibi accidat. Vel sic; est indevotio nequitiæ; est indevotio negligentiæ. Si autem ex nequitia indevotus Deum invocat, peccat, sc. qui desperat, & contumax est, de quo dicitur; Oratio ejus fiat in peccatum. Vel indevotus, si Deum invocat, peccat, vel judicium sibi postulat, id est, etiam si Deum invocat, sed non ex eo, quod invocat: sed ex indevotione, sicut dicitur: Maledictus, qui peccat in spe, de quo minus videtur; minus enim est peccare in spe, quam sine spe. Nota,

Confessio triplex. — Psal. 108

Eccle-

Ecclesia debet ornari bysso castitatis; cocco martyrii: purpura pœnitentiæ; auro Apostolorum; gemmis virginum. *Nolite exaltare*. Hic prohibet voluntatem peccandi, cum dicit; *Nolite exaltare cornu*. Peccandi perseverantiam, cum dicit: *Nolite extollere in altum cornu vestrum*. Peccandi excusationem, cum dicit: *Nolite loqui adversus Deum iniquitatem*. Contra Deum murmurationem. Nota: Sunt cornua bonorum, unde hoc: Exaltabuntur cornua justi. Sunt cornua malorum, est cornu Deitatis, ut hic; Erexit cornu salutis nobis. Sunt cornua crucis, unde hoc: Cornua in manibus tuis. *Quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto*. In calice Domini est vinum merum in summo: fæx in imo, mixtum in medio. Sed tantummodo dicitur, *plenus mixto*. Calix Domini est justitia: Vinum merum jucunditas sola, fæx amaritudo summa. Vel merum, æterna felicitas: fæx infelicitas sempiterna mixtum ex prosperis & adversis temporalis mutabilitas. Hunc calicem Dominus in manu tenet, quia justitiam in opere exercet. Primo in hoc calice inebriata est angelica natura, & in eo eodem inebriata est humana natura. Angeli, qui ceciderunt, de fæce, stantes de mero inebriati sunt. Humana natura cecidit, ideo de mero bibere digna non fuit. Sed quia suggestione alterius peccavit, de mero eam Dominus inebriare misericorditer voluit. Dominus autem ita monet, quod plenus mixto est calix usque in finem mundi: quia in quolibet prospera, & adversa, tristia & læta sunt. *Dominus autem inclinavit ex hoc in hoc*, id est, in die bonorum, memento malorum; econverso in prosperis memento adversorum, & econverso: Quia *Dominus inclinavit ex hoc in hoc*, quia neutra pars hominum confirmata est bono vel malo. Ideo calix est in manu Domini, quia plenus est mixto. Sed fæx ad ima descendet in futuro, & merum ad summa, quia *fæcem non exinanitam bibent omnes peccatores terræ*. Soli boni de mero, A soli mali de fæce bibent in fine mundi.

Psal. 74 — *Luc. 1* — Calix Domini. — *Richardus eadem in hoc ipso Ps.* — *Idem ut sup. a.*

PSALMUS DAVID. LXXV.

NOtus in Judæa Deus.] Hic commendat Dominum; quia manifestatur, unde dicit: *Notus in Judæa Deus*, quia ab omnibus confitetur, unde; *In Judæa*, & quia per contemplationem, unde: In Israel; ab opinione magnitudinis, & magnitudine opinionis, unde hic: *Magnum nomen ejus*. Magnitudo per magnum, opinio per nomen notatur. Nota; Interpretatio nominis, sumitur quandoque secundum rei proprietatem, secundum veritatem, ut Salomon Pacificus. Quandoque secundum contrarietatem, ut lucus, quia minime B lucet, & Assyrii dirigentes per contrarium, quia in Deum minime dirigunt: vel secundum consecutionem vel similitudinem: nam sicut Assyrii olim persequebantur Judæos, ita hi de quibus hic fit mentio persequuntur Christianos. *Notus in Judæa Deus.* Per Philosophorum cognitionem, unde hoc: Cum Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt. Per cultum, ut Judæis per amorem, unde hoc: Cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ. *Arcum, scutum & gladium*. Scutum significat defensionem peccati, unde hoc; Scutum rotundum est, & caput protegit: & C dicitur bona voluntas, unde hoc: Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti eum. Et fidem: Fides enim est prima, sicut scutum præponitur, unde Apostolus: Sumentes scutum fidei. *Omnes viri divitiarum in manibus suis*. Nota: fides nostra, sive mens debet esse concava, quia repræsentat altare concavum in lege: Sed sicut creat Deus vasa, ut sint, ita replet ea, ne vacua sint. Tale autem vas solo Deo repleri potest, sed totum corpore non potest. Deus autem major est illo vase, sed post Deum nihil est majus homine Tale vas nullo nisi Deo repleri potest, sed alio potest infundi. Si ergo in tali vase infunditur cupiditas pecuniæ vel laudis, vel hujusmodi, non eis impletur,

Nominis interpretatio. — Antiphrasis. — *Rom. 1* — *Joan. 10* — Scutum. — *Psal. 5* — *Ephes. 6*

& ideo magis sitit talia. Si enim adplenum esset his, non plus sitiret, Sed quia his non potest impleri, adhuc sitit talia, sed saturari hic non potest, quia nec impleri: hic habes, quod potest quis Deo impleri: sed non totum capere, nec potest quis temporalibus impleri, & quanto plus habet, tanto plus appetit; sic de avaro, qui numquam potest satiari.

PSALMUS DAVID. LXXVI.

V*Oce mea ad Dominum clamavi.*] Christus potest dici Judithum, id est, saliens. Nam venit saliens in montibus, transiliens colles. Christus itaque saliens in tres montes ascendit. In primo ascendit docere. In secundo gloriam suam ostendere, sc. in monte Thabor. In tertio, scilicet in monte Oliveti ad Patrem orare. Primo cum turbis, & discipulis assiliit in montem eis solus praedicans. Secundo relictis aliis cum tribus saliit in montem Thabor. Tertio omnes transiliens, ubi enim nullus sequitur, solus salit, aequalis ad aequalem, filius ad Patrem. Primo saliit a coelo in virginis uterum: Secundo a ventre in terram; Tertio a terram in crucem: Quarto a cruce in sepulchrum: Quinto a sepulchro in infernum; Sexto ab inferno ad coelum. Nota: quaedam transilire, ut attingamus, sc. vitia, sicut legitur de cervo saliente in montibus. Quaedam transilienda, quae tangi non possunt, ut necessaria temporalia ad salutem, unde hoc: Exurge, excutere de pulvere & excutere pulverem de pedibus tuis, & hoc: Divitiae si affluant, nolite cor apponere. Nota; Propheta clamat pro deviis, unde hoc: Deduc me Domine in via recta. Clamat pro viatoribus, unde hoc; Ingrediar in veritate tua, & hoc: Dirige in conspectu tuo viam meam. Clamat pro pulsantibus, unde hoc: Laetetur cor meum, ut timeat nomen tuum, & hoc; Pulsate & aperietur vobis. Primo corrigit errantes, secundo dirigit itinerantes, tertio admittit ad januam pulsantes. Christus itaque est via, veritas, & vita. Via corrigens, veritas dirigens, vita admittens. *Renuit consolari anima mea.* Nota; Despecta est confessio, quam facit prosperitas. De talibus dicitur: Cum nil intus prurit, sunt caelibes, cum nil extra saevit, sunt fortes: Cum nullus molestat, mansueti: Cum omnia succedunt, tunc devoti, *anticipaverunt vigilias oculi mei.* Tres nocturni in officio matutinali significant tres status Ecclesiae, Statum ante legem, in lege, post legem, sc. in Evangelio. Unde etiam in tertio nocturno legitur Evangelium. *Aut continebit in ira sua misericordias suas.* Tria sunt mala, in quibus affligitur homo; quatuor bona, in quibus consolatur. Unum malum exterius sub homine. Aliud exterius in homine: Aliud interius in homine. Primum exterius sub homine, cum in his, quae foris sunt, damna patitur. Secundum exterius in homine, cum caro ejus infirmatur. Tertium interius in homine, vermis conscientiae. His tribus malis quatuor bona opponuntur, ut misericordiam ira non contineat, sed beneficia proprii, irati flagella transcendant. Nam bonum exterius sub homine in tranquilitate temporalium: Bonum exterius in homine in sanitate corporum. Bonum interius in homine securitas conscientiarum. Bonum interius supra hominem dulcedo coelestium gaudiorum. Plus ergo confert propitius, quam iratus. *Et dixi nunc coepi*, id est, incoepi, id est nunc primo intellexi, vel nunc accepi aliquid, unde securus sum. *Deus in sancto via tua.* Christus est via, veritas, & vita: vita tua Christus est. Est via Christus homo, est patria Deus. Christus est via in humilitate: patria in divinitate. Via per quam venitur: patria, ad quam itur. Veritas, in qua manetur, ut ad veritatem, & patriam, id est, vitam pervenires, & permaneres. Ipse est, per quem venias, ad quem venias, quo pervenias *Redemisti.*

Margin notes: Cant. 2; Matt. 5; Matt. 17; Luc. 22; Idem supra; Isa. 52; Matt. 10 & Mar. 6; Psal. 61; Psal. 85; Ibid.; Psal. 5; Psal. 85; Matt. 7 & Luc. 11; Joan. 14; Nocturni tres in matutinis quid significent.; Homo tribus malis affligitur & in quatuor bonis consolatur; Joa. 14

demisti filios Jacob & Joseph, id est, Judæos, & gentiles, per Joseph significatos; & tunc Joseph erit accusativus. *Redemisti filios Jacob, & filios Joseph*, id est Christi, & sic Joseph, erit genitivus. Primo, redemisti, reperitur: secundo, filios. *Vox sonitus aquarum*. Aqua significat utilitatem, & copiam, unde hoc; Effuderunt sanguinem sanctorum, velut aquam, quia viliter, & abundanter Lapsum nota, unde hoc: Sicut aqua effusus sum. Quia passio Christi fuit occasio lapsus Judæis. Nota: tria considerantur in aqua: nam fluit, mundat, & potat. Secundum hoc, quod fluit, accipitur pro primordiali materia fluida, & informi. Sicut etiam illa materia fuit apta recipere omnes materias, & formas: ita & aqua cujuslibet rei, cum infunditur, formas capit, unde hoc: Spiritus Domini ferebatur super aquas, quia mens artificis secundum hanc formam significat populum: nam aqua præterit, & venit, nam hoc; Tempora prætereunt more fluentis aquæ. Sic generatio generationi succedit, unde etiam in Apocalypsi: Aquæ multæ, populi multi: & hic secundum hanc proprietatem, aqua dicitur concupiscentiæ, quibus homines fluunt; & mors, qua effluunt: & gehenna, qua perfluunt, id est, peccatum & mortem, & pœnam æternam, unde; In diluvio aquarum multarum, ad Deum non approximabunt, quasi, qui habebunt peccatum in morte, vel qui punientur æternaliter. Si enim de lacrymis exponeretur, potius esset dicendum: Verumtamen non nisi in diluvio aquarum multarum ad Deum approximabunt. Secundum quod inundat aqua, baptismum, qui mundat a peccato: vel dona Spiritus sancti, unde hoc: Omnes sitientes venite ad aquas. Secundum, quod potat, significat sapientiam, unde in Ecclesiastico: Aqua sapientiæ potavit eos. Vel aqua, litteralis sensus legitur, unde Dominus; Convertit aquam in vinum, id est, litteralem sensum in spiritualem;

Psal. 21
Gen. 1
Ovid. 6 Fast.
Apoc. 17
Psal. 31
Isa. 55
Eccl. 15
Joan. 2

A vel aqua, prava doctrina, unde in Proverbiis; Aquæ furtivæ dulciores sunt: quia hæretici doctrinam suam dulcioribus verbis componunt. Aqua in cadendo dicitur pluvia, vel ros, vel stillicidium.

Prov. 9

PSALMUS DAVID. LXXVII.

ATtendite, populus meus, legem meam.) Judaicus populus dicitur vetus, vetus propter vetustatem temporis, unde dicitur primogenitus: unde dicitur, quod Abraham fuit prima via credendi propter vetustatem, unde hoc; Novis supervenientibus vetera proiicietis propter culpam. Unde Apostolus; Exuite veterem hominem, & induite novum. Deus eos, quibus loquitur, vult esse sollicitos, unde dicit: *Attendite*. Reddit benevolos, unde dicit: *Popule meus*. Attentos, unde; *Legem meam*. Nam quia Dei est, debent eam audire, ad audiendum assiduos. *Inclinate aurem vestram*) *Aperiam in parabolis os meum*.) Quælibet persona habet os suum. Patris os filius, unde hoc; Osculetur me osculo oris sui, unde Job; Audient sonum de ore ejus procedentem: ibi autem dicitur, quod Filius est os. Sonus oris, est Spiritus sanctus, unde hoc: Factus est repente de cœlo sonus: Os etiam Filii, sunt Apostoli, unde, Os meum loquetur sapientiam. Os Spiritus sancti, Prophetæ, unde: Os enim Domini locutum est. Unde, quamvis indifferentia sint opera Trinitatis, qualibet tamen persona dicitur habere statum proprium, & tempus suum. Ab initio usque ad incarnationem Christi, Patri. Ab incarnatione usque ad missionem Spiritus sancti, Filio. A missione Spiritus sancti usque ad diem judicii, Spiritui sancto. Nam tempus creationis, Patri; Tempus Prophetarum Spiritui sancto, quia ea locuti sunt. Tempus Apostolorum, Filio, qui eos misit. *Loquar propositiones ab initio*; Nota: Christus est initium sive principium, & finis, finale principium, finis principalis, principium per-

(B and C are section markers in the inner margin.)

Lev. 26
Eph. 4
Cant. 1
Job 37
Act. 2
Psal. 48
Isa. 1
Apoc. 22

fectum, præter finem. Finis infinitus propter juge principium. Quia enim, ubi incipit, & ubi finit, semper incipit. Semper incipit: nam nec perfecto carere, nec defectum potest incurrere: & ita carens defectu, perfectus est, quia est Alpha, & Omega. [Ibid.] *Suscitavit testimonium in Jacob.* Jacob luctatio interpretatur. [Jacob, luctatio. Lucta quadruplex.] Nota; Quadruplex lucta; Nam luctamur contra carnem, contra falsos fratres, contra diabolum, contra Deum. Hæc autem quatuor repræsentant quatuor luctas Jacob. [Gen. 25] Nam luctatus est cum fratre suo in utero; quæ lucta repræsentat primam. Nam frater ejus de eadem carne luctatus quodam modo cum eodem, quando abstulit primogenita. [Gen. 27] Hæc repræsentat circa falsos fratres, luctam: nam ibi fuit fraus. Luctatus est cum Laban, hæc est contra diabolum. [Gen. 33] Luctatus est contra Angelum, hæc est contra Deum. *Generatio, quæ non direxit cor suum.* Est duplex generatio, sive nativitas corporalis, scilicet in utero, ex utero. De primo; Quod natum est in te, de Spiritu sancto est. [M. 1 . 4] De secundo; Puer natus est nobis. [Isa. 9] Ita generatio spiritualis duplex, gratiæ infusio, & gloriæ collatio. De primo; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto. [Joan. 3] De secundo; In regeneratione, cum sederit filius hominis, &c. [Matt. 25] *Filii Ephrem intendentes.* Super Paralipomenon legitur sic; Fabulantur hebræi, quod filii Ephrem, adhuc vivente patre, conati sunt reverti in terram promissionis. Sed in Jeth Palæstinorum occisi sunt. Unde, cum ceteræ tribus de Ægypto irent ad terram promissionis, per desertum adducuntur, ne viderent ossa fratrum suorum. [Exod. 15] Unde textus in parabolis. Occiderunt filios Ephraim, ut invaderent promissiones eorum. Unde hoc dicitur. *Filii Ephrem conversi sunt in die belli.* [*Et perduxit eos in nube diei.* Columnæ significant Angelos, unde hoc: Columnæ cœli contremiscunt ante Deum. [Iob. 26] Significant Apostolos, unde hoc; Ego confirmavi columnas ejus. [Psal. 74] Quandoque carnem Christi, unde dicitur; quod Judæos præcedebat columna nubis in die, & columna ignis in nocte, quæ Christum repræsentat. [Exod. 13] Nam ibi lumen, &c. sc. divinitas, & humanitas, scilic. cereus paschalis, qui Christus dicitur: [Cereus paschalis.] columna nubis, secundum quod homo: columna ignis, secundum quod Deus. Et columna novum testamentum, unde: In tabernaculo erat basis sub columna, quia novum testamentum sumit auctoritatem a veteri. [Exod. 27] *Transtulit austrum de cœlo.* Nescitur, unde veniat ventus, & est validus, & dissolvit, & in altum extollit. His similitudinibus, prædicatores ventis comparantur. Nam nescitur, unde veniat prædicator, unde hoc; Qui educunt ventos de thesauris suis, unde hoc; [Psal. 14] Nescit spiritus hominis, unde veniat, aut quo vadat. [Hier. 10 11] Et quia valida est prædicatio, unde hoc; Quis me separabit a charitate Christi? [Joan. 3] [Rom. 8] Quia & peccatum dissolvit, unde hoc: Mittit crystallum suam, sicut buccellas. [Psal. 147] Et quia in altum se extollit quandoque, unde hoc; Sive sobrii sumus, sive excedimus, vobis. [2 Cor. 5] *Et pluit super eos sicut pulverem, carnes.* Pulvis significat malum a rore gratiæ aridum, unde hoc; Tamquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ. [Psal. 1] Quandoque superbiam, unde hoc: Gloriam meam in pulverem deducam, id est, bona opera mea in superbiam. [Psal. 7] Quandoque abundantiam, & subtilitatem unde hoc: Quia Deus abundanter subtilitatem scripturæ aperit. Quandoque virtutes, unde hoc: Qui sine humilitate virtutes congregat, pulverem in ventum portat. Quandoque mortalitatem, unde hoc; Ecce nunc in pulvere dormiam. [Job 7] Quandoque culpam venialem, unde hoc. Excutite pulverem de pedibus vestris. [Matth. 10] [Mar. 6] *Diluculo veniebant ad eum.* Quidam veniunt ad Deum per fidem, unde hoc; Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis. [Luc. 9] [Matt. 11] Quidam abeunt a Deo per culpam, sicut legitur de filio patrisfamilias, qui abiit in regionem longinquam. [Luc. 15] Quidam re-

redeunt ad Deum per pœnitentiam, A unde hoc: Revertere Sunamitis. *Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens, & non rediens*. Hic ostendit Dei clementiam, unde dicit; *Recordatus est*. Hominis miseriam, unde dicit; *Caro sunt*: Quæ miseria consistit in duobus: In potentia peccandi, unde dicit; *Spiritus vadens*. Et in potentia resurgendi, unde dicit, quod homo redire per se non potest; sed refertur ad hunc terminum; Redire; nec ad hunc potest. Non enim homo potest hoc, sc. redire per se: sed per se redire potest, quia ex libero arbitrio, gratia adjuvante. *In campo Taneos*. Tanis interpretatur humile mandatum, & humilitas debet esse B in mandato præcedens, unde hoc: Fili accedens ad servitutem Dei, præpara animam tuam. Concomitans, unde hoc; Discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Subsequens, unde hoc: Cum omnia benefeceritis dicite, quia inutiles servi estis, & tunc nos debemus humiliari. *Coram patribus eorum fecit mirabilia in campo Taneos*. Deus justificando peccantes, facit mirabilia, & hoc, voluntarie, unde dicit: Nihil facit invitus: manifeste, unde hoc; *Coram patribus*, ubi prius fuerunt tenebræ infidelitatis, & ignorantiæ, unde: *In terra Ægypti*. Nam Ægyptus tenebræ sunt cum humilitate. *In campo Taneos*. C Tanis, humile. *Misit in eos Cynomyiam*. Cynomyia, musca canina, & significat caninos mores. Canes enim non venerantur patres suos. Nota autē tres esse patres, sc. Deum, hominem, diabolum. Nos facimus voluntate Deū patrem: hominem patrem necessitate: diabolum malignitate. Primus homo pater, secundus diabolus, tertius Deus. Primus gignit, secundus rapit, tertius eripit. Primus ad naturam carnis, secundus ad pœnam mortis, tertius ad gaudium æternitatis. De primo: Honora patrem, & matrem. De secundo: Vos ex patre diabolo estis. De tertio: Pater noster, qui es in cœlis. Sub primo carnaliter vivimus; sub secundo mortaliter delinquimus: sub tertio, fideliter regnamus. *Possessionem eorum igni*. Hic nota; ignem, concupiscentiam, sive cupiditatem. Nota tria in nobis, sive nos in tribus considerare debemus, sc. in concupiscentia carnali, in sensu animali, in mente rationali. Hic in paradiso uniuscujusque sunt, scil. vir, mulier & serpens. Concupiscentia prurit, delectatur animalitas, consentit rationalis voluntas; Sic peccatum perficitur, & sic homo a paradiso per se ipsum eiicitur. *Perduxit eos, tamquam gregem in deserto*. Est desertum locus vitiorum, sc. mundus, unde Joannes prædicabat in deserto. Est desertum locus damnatorum, unde hoc: Ruit ventus a regione deserti. Est desertum locus cupidorum appetitus, unde hoc: Adducet Dominus urentem ignem de deserto. Est desertum vita justorum in præsenti, unde hoc: Pinguescent speciosa deserti. Est desertum vita Sanctorum, sc. beatitudo, unde hoc: Pastor reliquit nonaginta novem oves in deserto. Est desertum virtutis progressus, unde hoc: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum. Hic nomine deserti, ad litteram intelligitur Judæorum, & mystice mundus. Quidam credebant Deum esse imaginem: quidam in imagine; quidam ex imagine. Nam quidam credebant, quod illud aurum esset Deus. Quidam non aurum, sed numen, quod auro præsidebat. Alii credebant ex auro constare, & numine illi auro præsidente. *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt*. Quatuor sunt vitia principalia, quibus homo cadit in præsenti, id est, superbia, avaritia, invidia, ira. Primum in Patrem secundum in Filium, tertium in Spiritum sanctum, quartum in proximum. Superbia contra Patrem, avaritia contra Filium, invidia contra Spiritum sanctum, ira contra proximum. Nam patri attribuitur potentia: qui autem superbit, contra potentiam facit. Filius quasi prodigus fuit. Nam seipsum, & omnia pro humano genere dedit: qui ergo avarus est, peccat in Filium. Invidia contra Spiritum

Marginalia: Cant. 6; Tanis quid; Eccl. 2; Matt. 11; Luc. 17; Tanis humilis. Cynomyia quid.; Exod. 20; Matt. 19; Joan. 8; Matt. 6; Desertum 8; Matt. 7; Luc. 3; Joan. 1; Iob 1; Psal. 65; Luc. 15; Cant. 3; Vitia quatuor principalia.

tum sanctum, qui dicitur amborum benignitas. Ira, quando proximus offenditur. *Et percussit eos in posteriora.*] *Et elegit tribum Juda*. Hic notatur
Confessio. confessio, inde dicit, *Juda*. In operibus Dei speculatio, unde: *Sion*. Ex his sanctificatio, unde dicit; *Ædificavit*. Fortitudo, ibi; *Elegit Deus*: Subjectio, ibi: *Servum suum*. Qui hæc habet, eligitur a Deo, sicut hic di-
1 Reg. 4 Phil. 5 citur. Nota: Arca capta fuit a Philisthæis, & eam posuerunt juxta idolum: & pro illo peccato puniti sunt. Nam cum veniebant ad secreta naturę, mures de terra ebulientes corrodebant extales eorum eminentes, & ut hi possent evadere malum, fecerunt anos
1 Reg. 6 aureos, & posuerunt circa arcam. Sic cum homo habet infirmitatem in aliquo membro, facit tale membrum de cera, & ponit super reliquias.

PSALMUS DAVID LXXVIII.

Aliquid multipliciter sumitur. DEus venerunt gentes in hereditatem tuam.] Aliquid quandoque sumitur materialiter, allegorice, moraliter, anagogice. Unde hoc nomen, templum, juxta historiam, significat domum, quam fecit Salomon. Juxta allegoriam, corpus Dominicum, un-
Joan. 2. de hoc: Solvite templum hoc: Per moralem expositionem, quemlibet fi-
1 Cor. 6. delem, unde hoc: Templum Spiritus sancti, quod estis vos. Per anagogen,
Psal. 5 vitam æternam, unde hoc: Adorabo ad templum sanctum tuum. Sic & hoc nomine Hierusalem debet intelligi. *Effuderunt sanguinem eorum*. Est
Effusio. effusio supplicii, unde hic. Est effusio orationis, unde hoc: Effundo in
Psal. 141 conspectu ejus orationem. Est effusio
Psal. 61 peccati, unde hoc: Effundite coram
Psal. 34 illo cordi vestra. Quid hic: Effunde frameam. *Accendetur velut ignis zelus*
Zelus. *tuus*. Zelus proprie amor viri in uxorem: & zelus castitatis exactio intelligitur. Nam sicut sponsus uxorem flagellat, ut ab ea exigat castitatem: sic Christus, scilicet sponsus Ecclesiam, ne cum diis fornicetur idolatrando, vel mortaliter peccando. Nota: Sicut ad prolis procreationem

A operatur sponsus, & sponsa: sic ad procreanda opera, quasi filios comparat Christo Ecclesia, scilicet sponsa. Sola sponsa exterius, sponsus interius. Sponsa aquam, & oleum ministrando, & hujusmodi sponsus interius propagando, unde potest dici: Adjuva nos Deus salutaris noster. Et: Psal. 78
Ego non ego operor illud, sed gratia Dei mecum, unde Apostolus: 1 Cor. 15
Coadjutores Dei sumus, *Ne memineris* 1 Cor. 3
iniquitatum nostrarum. Nota prophetam, misericordiam Dei postulantem, unde: *Ne memineris*. Peccati confessionem, unde dicit: *Iniquitatum nostrarum*. Peccati præteritionem, sive deletionem, unde dicit: *Antiquarum*.
B Gratiam Dei: opus hominis prævenientem, unde: *Cito anticipent nos misericordiæ tuæ*. Hominem infirmum, & impotentem, ibi: *Quia pauperes facti sumus nimis*. Vera paupertas con- Paupertas vera.
sistit ibi, ut non sit substantiæ, vel corporis proprietas: nec operis, nec quietis libertas, ut illi, qui sunt in claustro, quia nec habent substantiam, nec operis libertatem, nec laborem, quando volunt, nec quietem. *Intret in conspectu tuo gemitus compeditorum*. Fratres, arduum nimis est, quo ascendere molimur: altum, quo penetrare cupimus: ideo expeditos vos condecet, & liberales. In altum enim repere honestum, & per angu-
C stam introire, difficile est. Si vis elevari, & intromitti, depone pondus oneris, & inflationem tumoris. Exonerari cupiens, dicit Apostolus; Quis me liberabit de corpore mortis
hujus? Ut tumorem superbiæ deponamus, invitamur in Evangelio per camelum, qui non potest per foramen acus introire, nisi deponat sarcinas, onus mortalitatis, & tumorem peccati. Rom. 7 Matt. 19

PSALMUS DAVID. LXXIX.

QUi regis Israel, intende.] Quatuor sunt genera Prælatorum, Prælatorum genera quatuor.
sc. pastor, mercenarius, fur, & lupus. Primus imitandus, secundus tolerandus, tertius cavendus, quartus

baculo

Joan. 10 baculo arcendus. De primo. Bonus A pastor animam suam dat pro ovibus suis. *Ibid.* De secundo: Mercenarius est, qui videt lupum venientem, & fugit. *Ibid.* De tertio: Fur enim venit, ut furetur. *Ibid.* De quarto: Lupus rapit & dispergit oves. *Qui deducis velut ovem Joseph.* Joseph quid. Joseph, interpretatur augmentum; & significat Ecclesiam, quæ crescit augmento, numero, & merito: 1 *Cor.* 6 Charitas. Nam dilatatum est tabernaculum Jacob tribus modis, sc. spe certa, fide vera, charitate non ficta. Nota: hoc nomen, charitas, convenit quandoque Creatori, quandoque creaturæ. Quando Creatori, tunc est nomen Dei, & tunc est essentiale, tunc est personale. Quando essentiale, toti Trinitati convenit, ut Trinitas est charitas. Quando est personale, tunc convenit appropriato vocabulo Spiritui sancto, & tamen convenit Patri, unde Apostolus: *2 Cor.* 13 Gratia Domini Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritus, &c. Quandoque est nomen creaturæ: quandoque nomen virtutis, unde hoc: Charitas, Fides, Spes, sunt tres virtutes. Quandoque nomen motus, unde hoc: *Ibid.* Charitas est motus ad diligendum Deum, propter se, & proximum propter Deum. Quandoque opus, unde hoc: *Joan.* 15 Majorem charitatem nemo habet, &c. id est, Majus opus. *Excita potentiam tuam, & veni.* Claudicare in malo. Claudicare, in malo accipitur. Nam Judæi dicuntur claudi, unum testamentum observantes. Nos autem utrumque observantes, utroque pede incedimus in bono, unde Jacob: *Gen.* 32 Qui uno pede claudicabat, nos significat. Nam unum debemus habere suspensum, id est, amorem mundi, & super alium debemus incedere, id est, amorem Dei. *Cibabis nos pane lacrymarum.* Puniti sunt ante adventum Christi, sed ad consolationem: Tempora sex. Nota, sex sunt tempora, primum increpationis, quando dictum est primis parentibus: *Gen.* 2 Quacumque die comederitis, morte moriemini: Secundum castigationis: Bene est enim castigatum genus humanum, quando in arca Noe ad u- *Gen* 7

num octonarium redactum est. Tertium sacrificationis, tunc enim circumcisio data fuit Abrahæ in signum. *Gen.* 17 Quartum prohibitionis, quando dedit legem, quia prohibendo dedit, dicens; Non fornicaberis, non furtum facies. *Exod.* 20 Quintum demonstrationis, quando Prophetæ certi de adventu Christi demonstrando, dicebant; Ecce veniet Dominus, & non tardabit, *Hab.* 2 ecce merces ejus cum eo. *Isa.* 62 Sextum reconciliationis, quando Christus venit in carne. Primo tempore homo mundatus est a peccato. Secundo conculcatus est in peccato. Tertio angariatus pro peccato. Quarto humiliatus sub peccato. Quinto B consolatus de peccato. Sexto liberatus a peccato. Nota, vita præsens dicitur panis: Vitę præsens panis dicitur. Nam in pane tria sunt necessaria, farina, id est, bona actio, unde: Operamini cibum, *Joan.* 6 qui non perit, sed qui manet in vitam æternam. Et aqua, unde hoc: Effundam sicut aquam cor meum in conspectu tuo, scilicet, lacrymas. Et ignis, scil. charitas, quæ illa duo consolidat, & coadunat, unde hoc: Ignem, id est, charitatem, veni mittere in terram: *Luc.* 12 *Ut quid destruxit i maceriem ejus.* Maceries quid. Maceries est murus sine cœmento, & significat Christum, qui est natus sine viri semine, unde in Canticis: In caverna maceriæ, *Cant.* 2 C id est, in fide vulnerum Christi, qui est muratio Ecclesiæ, id est, vineæ, & significat murationem, ut hoc; Nota: Murus significat opera virtutum, Murus quid significat. unde hoc: Urbs fortitudinis nostræ Sion, in qua est murus, & *Isa.* 26 antemurale, scilicet virtutes, & opera bona, quæ cœmento charitatis conduntur. Est murus peccati, qui est inter nos, & Deum, ne transeamus quoniam non potest homo durare in præsenti, sed transire, unde hoc: In Deo meo transgrediar murum. *Psal.* 17 Quandoque defensionem, unde in Ezechiele: *Ezech.* 13 Non ascendistis ex adverso, nec opposuistis murum pro domo Israel. Quandoque sanctos? unde Hieremias: Tradidit in manus inimici muros turrium ejus, id est, Apostolos,

stolos, qui sunt muri fidelium. Quandoque Christum, unde: Luxit antemurale, & murus dissipatus est, id est, Christus lugere cum nos facit, luget, & dissipatus est, cum Ecclesiam non defendit. Quandoque validas orationes, unde in Canticis: Si murus est. Quandoque divinam potentiam, unde Hieremias: Clamavit cor meum ad Dominum super murum filiæ Sion. Unde tres leguntur famosissimæ superbiæ. Prima dæmonum, unde. Ponam sedem meam ad Aquilonem. Secunda pravorum parentum. unde: Increpasti superbos. Tertia Judæorum, unde hoc; Absconderunt superbi laqueum mihi.

Thren. 2
Ibid.
Cant. 8
Thren. 2
Isa. 14
Psal. 118
Psal. 139

PSALMUS DAVID. LXXX.

Ecclesia per torcular significatur.

Exultate Dei adjutori nostro.] In titulo agitur de Ecclesia, quæ per torcular significatur. Quia sicut in torculari fit separatio vini a vinaceis, olei ab amurca: ita in pressura Ecclesiæ, boni a malis separantur. Aurum in fornace probatur. Nota hic fit triplex separatio in Ecclesia. Ibi enim separantur boni a malis, corpus ab anima, sensus a littera. Unde quidam Psalmi intitulantur pro torcularibus, id est, Ecclesiis. De prima separatione Hieremias: Torcular calcavit Dominus filiæ Juda, id est, separavit bonos a malis, dando bonis præmia, malis supplicia. De secundo: Torcular calcavi solus. Torcular, scilicet, quia est separatio corporis ab anima. Calcant Allophyli, id est, tyranni, qui separant corpus ab anima. De tertia, redundabunt torcularia vino, id est, exponens mystico intellectu, in quibus sensus occultus separatur a littera. Torcular propter triplicem separationem, quæ fit in Ecclesia, significat Ecclesiam. Torcular etiam significat legem, qua Judæi premebantur, unde in Evangelio; Pastinavit paterfamilias vineam, & sæpe circumdedit, & fodit in ea torcular: quia Judæis dedit legem. Ibi etiam significat altare, quod habebant Judæi. *In insigni die solemnitatis vestræ.* Nota, quatuor status hominis ante peccatum, in peccato, ante legem, in lege, in tempore gratiæ. Primus appellatur, crepusculum: secundus, nox: tertius, diluculum; quartus, dies. Crepusculum hic intelligitur quædam deliberativa impulsio pravæ voluntatis. Nox perpetrata vitio ex negligentia, ut ignorantia propriæ infirmitatis. Diluculum signum quoddam redituræ incolumitatis. Dies restitutio sanitatis. Ante peccatum fuit homo in primo crepusculo, scilicet vergente die ad occasum, quasi inter diem, & noctem. Usque ad diem fuit in morte, unde hoc; Habitantibus in regione umbræ mortis, &c. In lege diluculum, quia appropinquabat, quasi dies veritas, & econverso est dies, unde hoc; Hæc est dies, quam fecit Dominus. Nota; Oleum tria facit, illuminat, reficit, & sanat. Sic sancti illuminant, unde hoc: Vos estis lux mundi. Reficiunt, unde hoc; Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Et pastor triplici pane oves debet reficere, scilicet verbo, exemplo, adjumento. Sanat, unde: Samaritanus apposuit vinum, & oleum in curatione vulnerati. Sic Prælati austeritatem, & mansuetudinem debent subditis proponere, & hac similitudine Sancti dicuntur oleum. *Cum exiret de terra Ægypti, linguam, quam non noverat, audivit.* Ægyptus tenebræ. De Ægypto exire, est tenebras ignorantiæ deserere. Cum de Ægypto eximus, linguam ignotam audivimus, id est, linguam Angelicam, & inspirationem divinam. Lingua ignota, visitatio Angelica: lingua ignota inspiratio divina, unde Apostolus; Si linguis hominum loquar, & Angelorum. Has linguas audire non possunt, qui Ægypti tenebras aspiciunt. Sequitur: *Dilata os tuum & implebo illud.* Hoc dicitur tantum egredientibus de Ægypto. Os hominis interioris est desiderium cordis. Dilata desi-

Sap. 3
Separatio triplex in Ecclesia.
Thren. 1
Isa. 63
Joel. 2
Matt. 21
Status hominum quatuor.
B
Isa. 9
Psal. 117
Matt. 5
Prov. 25
Luc. 10
Prælati cum subditis quomodo se gerere debeant
C
1 Cor. 13.
Matth. 2

desiderium cordis, & ego implebo A refectione panis cœlestis. Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam. Quis propinabit tibi ista? Ipse Christus, de quo dicitur: Transiens ministrabit illis. Dabit panem, qui de cœlo descendit, nec deerit potus. Nam flabit spiritus ejus, & fluent aquæ: vides, quoniam Christus in cibo, & Spiritus sanctus in potu ministrando. Qualis refectio ubi Dapifer Christus: Pincerna Spiritus sanctus. *Divertit ab orneribus dorsum ejus*, id est, rationem sarcina peccatorum pressam, quia est in medio & duobus inferioribus gloriatur. Nam sicut mundus major constat ex quinque, scilicet Terra, Aqua, Aere, Firmamento, B Cœlo empyreo, quasi semper ascendendo; sic microcosmus, id est minor mundus, id est, homo constat ex quinque, quibus est progressus ad sapientiam. Sensu, imaginatione, ratione, intellectu, intelligentia: Sensu corporea conprehenduntur; Imaginatione corporum proprietates, quæ videri non possunt, & spiritus creati, quod sine corpore subsistere non possunt; ut anima. Intellectu; spiritus, qui sine corpore esse possunt, ut Angeli. Intelligentia, spiritus increatus. Mundandum est ergo cor, ut ab omni terra, & aqua longe recedat, ut in serenitatem rationis evadat, & in intellectus societatem surgat, & in candorem in- C telligentiæ ascendat; sicque transfiguratum, & glorificatum Jesum cernat. *Dilata os tuum*. Dilatatio est in duobus, & de duobus: in corpore & in ore: & de fide, & amore. *Et implebo illud*, pane vitæ. Legitur, quod Sara fecit tres panes ex tribus satis farinæ, hoc est mensura. Tres enim sunt fructus pænitentiæ, cordis contritio, oris confessio, operis satisfactio. Et bene Sara hoc fecit. Sara enim mens hominis, quæ illa tria operatur, unum panem in arca fecit, id est, adimpletionem boni operis. Secundum, quod ille dixit: Non possumus non loqui, quod vidimus, & audivimus. Tertium, Maria ex devotione lacrymosæ compunctionis. Ille, qui hic loquitur, est mundus, unde, Dominus noster est adorandus. Unde Dominus liberat a peccatis, unde hoc; *Qui eduxi te de terra Ægypti*. Et ideo diligendus. Dat augmentum virtutis, unde: *Dilata os tuum*. Et ideo amplectendus. Dat consummationem glorificationis in futuro, vel justitiæ in præsenti, unde: *Et ego implebo illud*. Et ideo extollendus. *Et non audivit populus meus vocem meam*. Nota: Deus seminat verbum suum in auribus, voce: in oculis, exemplo; in corde, gratiæ infusione. *Super tribulantes eos misissem manum*. Deus mittit manum suam puniendo, ut hic, protegendo, unde hoc: Posuisti super me manum tuam. Quandoque benedicendo, unde Jacob cancellatis manibus posuit manus super filios suos.

[Margin notes, left column: Luc. 12. Joan. 5 — Psalm. 147 — Major mundus. — Minor mundus. — Dilatatio. — Gen. 18 — Pœnitentiæ fructus tres. — Act. 4]

[Margin notes, right column: Manus Dei — Psal. 138 — Gen. 48]

PSALMUS DAVID. LXXXI.

D*Deus stetit in Synagoga Deorum*.] Stare Dei pro adjuvare, unde hoc: Stephanus vidit cœlos apertos, & Jesum stantem, id est, adjuvantem. Stat Deus per judicii sententiam, unde hoc: Utinam stemus cum ipso in judicio. Stat per gloriæ stabilitatem, unde ipse in litore stetit per resurrectionem. Qui enim stat in litore stat bene, firmus est: Et ideo Christus post resurrectionem bene fuit firmus. Stat per carnis manifestationem, unde hoc: Medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Nota; Dicitur stare in medio, non extra exclusus. Nam dicitur intra omnia, quia omnia replet. Extra omnia, quia omnia continet; super omnia, quia omnibus præsidet; subtus omnia, quia omnia, vel omnibus sustinet. *Sicut unus de principibus cadetis*. Scilicet per superbiam. Nota: Septem sunt vitia capitalia, quæ a superbia procedunt, scilicet superbia invidia, ira, tristitia, avaritia, gula, luxuria. Prima tria a diabolo, duo sequentia a mundo, alia a carne, scilicet a familiari inimico. Super-

[Margin notes: Deus multipliciter stare dicitur. — Act. 7 — Joan. 21 — Joan. 1 — Vitia capitalia septem.]

perbia hominem Deo, invidia proximo, in seipso tristitia spoliavit: ira in terram stravit, avaritia prostratum ligavit, gula ligatum devoravit, luxuria devoratum stercoravit. Luc. 10 Hæ sunt species nequitiæ, quæ militant adversum nos. Hi sunt latrones, qui spoliant hominem descendentem ab Hierusalem in Hierico. Ex superbia nascitur invidia, tamquam proles primogenita; & ex invidia, alia Superbia. sequentia per ordinem. Propter hoc superbia est radix omnium malorum.

PSALMUS DAVID. LXXXII.

Taciturnitas multiplex. DEus, *quis similis erit tibi?*] Est taciturnitas sermonis. Unde Isa. 53 hoc: Christus coram tondente se obmutuit, id est, Pilato: Est taciturnitas operis, unde hoc: Possum rogare patrem meum, ut mittat mihi plusquam duodecim legiones Angelorum, ut liberent me. Est taciturnitas voluntatis, unde hoc: Ibid. Occisus est, quia ipse voluit, & hoc est tacere, se velle occidi. *Quoniam* Matt. 27 *ecce inimici tui sonuerunt*. Hic dicit, quod petræ scissæ sunt, monumenta aperta sunt, sed hoc ad diversa tempora referendum est. Nam petræ scissæ sunt in passione, monumenta aperta sunt in resurrectione. *Quoniam cogitaverunt unanimiter simul ad-* Testamentum multiplex. *versum te*. Est testamentum pactionis unde Laban, & Jacob fecerunt acer- Gen. 31 vum lapidum in testamentum pactionis & pacis. Est testamentum scri- Heb. 8 pturæ, unde hoc: Consummabo novum testamentum super domum Juda: Est testamentum promissionis, Ps. 11 unde hoc: Si custodieritis testamentum meum, &c. *Moab, & Agareni:* Vallis humilitatem significat, unde Cant. 9 hoc: Descendi in hortum meum, &c. Id est, fructus humilitatis. Quandoque delectationem hujus sæculi, Psal. 83 unde hoc: In valle lacrymarum, in loco quem posuit. Quandoque vallem peccati, unde hic: Gebal interpretatur, valis vana. Quandoque gehennam, unde dicitur: Vallis, & mons, in qua filii Israel immolabant dæmoniis, eiicientes per ignem pueros suos. Et hoc: Matt. 6 Reus erit gehennæ ignis. Quandoque

A humiles, unde hoc: Valles abundabunt Psal. 64 frumento. Est vallis Salinarum, id est, discreta humilitas. Est vallis tabernaculorum, id est, humilitas militiæ, unde hoc. Vallem tabernaculorum dimetiar. Psal. 59 Est vallis Gethsemani, id est, pinguium, id est, humilitas charitatem habentium. Nota: Aliquis dicitur alienus sacramento fidei, quia bonus est, nondum baptizatus est, ut Cornelius, & fide sacramenti, ut qui habet sacrum Act. 10 baptismum: sed non est bonus. Nota: Jabin interpretatur sapiens. Et est triplex sapientia, pecuniam congregandi, philosophandi, & Deum diligendi. Prima circa hominem, rationem, & Deum, & contra Deum. B Secunda ultra rationem, & circa Deum, & contra Deum. Tertia ad Deum. De prima: Sapientes sunt, Luc. 16 ut faciant mala, & hoc: Filii tenebrarum astutiores sunt, quam filii lucis. De secunda: Confusi sunt sapientes & perterriti. Hier. 8 De tertia: Sapientia est sapore virtutum condita scientia. *Pone illos, ut rotam*. Rota Rota. est quandoque mundus, unde hoc: Vox tonitrui tui Deus in rota id est, Psal. 76 vox Evangeliorum in mundo. Quandoque lex, quandoque Evangelium. Unde Ezechiel vidit rotam in mundo in medio rotæ, id est, novum Ezech. 10 testamentum in veteri. Unde & rota, quæ in molendino subtus jacet, C est tarda, & significat legem. Superior vero, quæ volubilis est, Evangelium, quæ frangit triticum, & aperit sensum. Quandoque volubilitas mundi, unde hoc: *Persequeris in tempestate illos*, id est, in judicio. In judicio tria sunt Tria sunt in judicio, testis, tortor, judex: sic in mente hominis, ibi testis conscientia, quæ accusat: dolor, qui cruciat: ratio judex, qui judicat. *Et quærent nomen tuum Domine*. Hic dicitur, quod hoc nomen Dominus est essentiale, & si hoc est, ergo ab æterno Dominus quod falsum est: quia non est Dominus, nisi esset, cui famularetur. Quia Dominus & servus correlativa sunt. Dicimus, quod hoc nomen Dominus, est essentiale, quia magis ei convenit; quam aliis Dominis. Ipse enim ita

est

est Dominus, quod non servus. Sed non est alius Dominus, qui non sit alicujus servus. Unde summus Pontifex vocat se servum servorum Dei, & ideo nomen est ei essentiale, non nobis, unde sic; Hoc nomen Dominus quandoque notat actum, quandoque aptitudinem: si hoc nomen Dominus notat actum, secundum quod dicitur Dominans, non est essentiale; Si notat aptitudinem, scilicet dominabitur, est essentiale. Nota hic; quod undenarius numerus, dicitur transgressionis. Nam vetustas nostra, alia pœnæ, alia culpæ. Pœna alia temporalis, alia æterna. Culpa, alia actualis, alia originalis. Actualis, alia mortalis, alia venialis. Ecce habes triplicem, scilicet originalem, actualem, actu venialem. Originalis est in tribus; in fomite, in actu, in reatu: utriusque actualis tam venialis, quam mortalis consistit in tribus, in affectu peccandi, in actu, in utriusque reatu. Ecce hic habes novem, & duo in pœna præcedenti: & ita undecim. Et ideo undenarius numerus est, transgressionis autem, quia vetustas nostra, sive transgressio consistit in his undecim, & quia sunt undecim genera malorum, quæ assignantur in Isaia.

Pontifex cur servum se nominat

Undenarius quid.

PSALMUS DAVID LXXXIII.

QUam *dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini.*] Hic dicitur quos præscivit Deus fieri conformes imaginis filii sui, & dicitur; Fili accedens ad servitutem Dei, sta in timore, & justitia. Homo ergo debet timere tria, mortem, judicium, & gehennam. In morte tria, ne non puram confessionem; id est, diminutam fecerit, ne non injunctam pœnitentiam negligenter executus fuerit. Et ne contra flagellum Dei murmuraverit. In judicio conscientiam accusantem, Judicis severitatem, imminentem damnationem. In gehenna tria sunt;

Rom. 8

Eccl. 2

Homo tria timere debet.

A Nam ibi timendus est ignis inextinguibilis; fœtor intolerabilis: caligo palpabilis. *Etenim passer invenit sibi domum.* Nota; Duæ sunt alæ, quibus homo debet vehi in præsenti, confessio, & satisfactio. Prima illarum habet quatuor pennas. Prima, est veritas, quæ excludit simulationem; non enim simulare debes, qui confiteris. Secunda, integritas, quæ excludit divisionem; Non enim debet confiteri quædam peccata, & quædam tacere, quod esset dividere. Tertia est firmitas, quæ excludit jactantiam. Quarta est humilitas, quæ excludit excusationem. Confessio debet esse sine simulatione;

Alæ duæ hominis in hac vita. Confessionis conditiones.

B Integra sine divisione vel diminutione: firma sine titubatione; humilis sine præsumptione. De pennis alterius alæ, alias dicetur. *Ascensiones in corde suo disposuit.* Nota: Deus ad nos descendit, & nos ad Deum debemus ascendere. Nam ipse transmigravit intra se, quod supra se non potuit, & usque ad te, quod ultra non debuit. Et totum fecit pro te, quia ut pro se faceret, non indiguit. Considerandum ergo est, unde, & quare, & quousque se exinanivit: unde, a forma Dei; quare, non timore damni, nec cupiditate lucri, sed sola dilectione nostri. Et nos ei occurramus in nobis faciendo ascensionem graduum contra

Philip. 2

C gradum: sed non timore pœnæ, ut servi; non cupiditate regni, ut mercenarii; sed sola dilectione Dei, ut filii. Sic ergo occurramus descendenti, ut misericordia, & veritas ei obvient; & Justitia & pax osculentur. *Etenim benedictionem dabit legislator. Ibunt de virtute in virtutem.* Nota; Dantis voluntatem, unde dicit; *Dabit*. Nihil enim dat invitus; Dantis auctoritatem unde: *Legislator*: Rei datæ augmentum, unde hoc: *Ibunt de virtute in virtutem*. Pro re data præmium, unde: *Videbitur Deus Deorum in Sion*. Nota; Sion dicitur a specula, vel a speculo. Si a speculo, significat Ecclesiam militantem, quia nunc videmus Deum per spe-

Eph. 4

Sion.

speculum in ænigmate, id est, per cor in Sacra Scriptura. Si a specula, significat triumphantem: Videmus enim quasi a specula, quia a longinquo. Nota: Sion quidam monticulus, qui in Hierusalem erat, ubi postea facta est turris David. Et sicut monticulus est de terra, & tamen excedit terram: ita Ecclesia militans est de terra, id est de hominibus terrenis, & tamen excedit terram, quæ spe cœlestis est. Nostra enim conversatio in cœlis est. (Philip. 3) *Melior est dies una in atriis tuis super millia*. Post judicium, Sancti semper erunt in die, mali vero semper in nocte. Tunc enim firmamentum non movebitur, & Sol stabit in occidente, & Luna in oriente, ut continue hemisphærium superius illuminetur semper, & inferius semper obscuretur. Quia ergo perpetua luce fruitur corpus Christi, numquam celebratur missa sine lumine. (Missa cur sine lumine non debeat celebrari.) Inde etiam corpora defunctorum numquam sine lumine in Ecclesia sunt. Speramus enim eos perpetua luce fruituros. Amen.

PSALMUS DAVID. LXXXIV.

(Preteritum) B*Enedixisti Domine terram tuam.*] Nota: præteritum quandoque notat præteritionem, unde dicitur: fuit non convenit Deo. Quandoque perfectionem, unde hoc: Credidi, (Psal. 115) propter quod locutus sum. Et hoc: (Psal. 2) Hodie genui te. Ut per hodie, semper præsens: per genui, perfectio generationis designetur. Quandoque certitudinem, ut ibi; in certitudine Prophetica. Ponit præteritum pro ctum, nec finitionem, nec incefuturo. Sed præteritum imperfeptionem notat, unde hoc; In principio erat verbum. (Joan. 1) Et dicit Hilarius: Nec intervenientis est, nec supervenientis. *Audiam &c.* Ille, qui in Prophetia loquitur, debet audiri ex timore. Nam *Dominus*: & ex amore, Nam *Deus*; & quia bonum nuntiat, unde, *Loquetur pacem*. Et quia proximum ædificat, unde: *in plebem*

A *suam*. [*Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus*. Deus loquitur ad quosdam, per quosdam, & in quosdam, unde hoc: (Deus quomodo loquatur.) Locutus est Dominus ad Achaz. (Isa. 7) Sed non in eum aut ad eum. Per quosdam, ut per Caipham, quando nesciens prophetavit, (Joan. 11) non ad illum, aut in illum. Loquitur in quosdam ut in Oseam, & in David, & in bonos tantum. Loqui ad quosdam, est commune tam bonis, quam malis: Loqui in quosdam, est commune tantum bonis. *Quoniam loquetur pacem in plebem suam. Et super sanctos suos*. Quatuor sunt paces: Duas dat Deus, duas dat mundus. (Pax quadruplex.) Mundus dat pacem in tranquillitate temporalium: & in sanitate corporum. B Deus dat pacem in tranquillitate mentis, & in gaudio contemplationis, sed pax, quæ est tranquillitas mentis, est in homine: ea, quæ in gaudio contemplationis, supra hominem. Prima in plebe, quoniam imperfectis tribuit: secunda, super sanctos, quia perfectioribus concedit, unde: *Prope timentes eum*. Christus erat prope Judæos ratione promissionis; Nam fere omnes promissiones factæ sunt Judæis: ratione seminis, quia fuit ex semine Abrahæ: ratione conversationis, quia inter eos conversatus est, & tantum in eis in propria persona. *Justitiæ & pax osculata sunt*. C Pax alia, quando caro concupiscit, & spiritus acquiescit: alia est pax, quando spiritus imperat, & caro obtemperat. De prima, (Hier. 6) pax & non est pax. De secunda; (Phil. 4) Pax, quæ exuperat omnem sensum. Distingue tria tempora: primum quando expletur concupiscentia: secundum, quando exercetur potentia: tertium, quando diligitur justitia. Primo est pax sola sine justitia, & illa pax non est justa. Secundo est sola justitia, nondum enim est pax plena, spiritus ad carnem. Tertio simul justitia, & pax: Primo est pax sola, tempore explendæ concupiscentiæ. Secundo justitia sola, tempore exercendæ potentiæ. Tertio justitia, & pax osculatæ sunt. *Ponet in via*

Lapis. *gressus suos*. Hoc nomen lapis in singulari, tria: in plurali, quatuor significat. Nam significat cordis duritiam, unde Job; Lapis calore solutus in æs convertitur. Quandoque Ecclesiam, unde hoc; Aaron & Hur sustentabant manus ejus ex utraque parte ponentes lapidem subtus eum; sic Christo significatur Ecclesia. Quandoque peccati consuetudinem, unde Hieremias: Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me; In plurali significat virtutem Angelorum, unde hoc; Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, & nominat novem genera lapidum, propter novem ordines Angelorum. Quandoque mentis fortitudinem, unde hoc; Et nos sicut lapides vivi. Quandoque dura corda gentium, unde hoc: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Quandoque divinum eloquium, unde in Ezechiele. Quatuor mensæ ad holocaustum de lapidibus quadris extructæ sunt. Dilectio proximi hic requiritur: Nulli enim homo debet nocere verbo, vel opere, unde hoc; Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Verbo, & opere omnibus prodesse, unde hoc: Frater fratrem adjuvans, exaltabitur, sicut civitas fortis, & munita. De datis non pœnitere, unde hoc. Qui negligit damnum propter amicum justus est. Pro fratre animam ponere, id est, pro temporali salute proximi, propriam voluntatem deserere, unde hoc: Majorem charitatem nemo habet, & cetera. In his perseverare, unde hoc; Qui autem perseveravit, & cetera. Nam multæ virtutes currunt, sed sola perseverantia accipit bravium.

Job 28

Exod. 17

Exec. 28

Matth. 3

Ezech. 49

Dilectio proximi.

Prov. 18

Prov. 12

Joan. 15

Matt. 10

24

1. Cor. 9

PSALMUS DAVID. LXXXV.

INclina Domine aurem tuam.] Deus inclinat se, & pervenit ad ægrotum, & ut medicus naturam depravatam in Adam sanavit. Nam in Adam simul erat natura, & culpa, quæ duo sunt ad nos derivata, Nam

A sicut, si de uno fonte simul scaturirent vinum, & aqua, non posset hauriri, nisi vinum aquatum, & aqua unita, sic in filiis Adæ vinum mixtum est aqua. Nam simul oritur culpa naturalis, & natura culpabilis. Nota, quinque Psalmi nomine orationis intitulantur. Primus est: Exaudi Domine justitiam meam, intende deprecationem meam. Secundus hic. Tertius, Domine refugium. Quartus, Domine exaudi orationem meam, & clamor meus. Quintus, Voce mea ad Dominum clamavi. *Auribus percipe Domine orationem meam*. Ut Deus audiat nos, carnem nostram debemus domare. B Et ad hoc valet visus, pudicitia, scilicet, ut oculum circumcidamus, unde; Si oculus tuus scandalizat te, &c. Auditus, castimonia, ut non recipiamus vocem maledicti oblectantis, nihil injustum audiamus. Olfactus, modestia, unde hoc: Currimus in odorem unguentorum tuorum. Gustus, temperantia, scilicet, ut gulam refrænemus, unde hoc; Væ illis quorum Deus venter est. Tactus, castimonia, unde hoc: Anima, quæ tetigerit mortuum, immunda erit. Sic ad hoc, ut caro munda sit, omnes sensus debemus circumcidere, unde Apostolus; Sicut exhibuistis membra vestra servire C immunditiæ, &c. *Letetur cor meum ut timeat nomen tuum*. In pœnitentia tria sunt necessaria, compunctio, confessio, satisfactio. Compunctio turbat, confessio accusat, satisfactio confortat, compunctio apostema pungit, confessio saniem expellit, satisfactio cataplasma apponit. Compunctio enim vulnus invenit, confessio aperit, satisfactio sanitatem restituit. Compunctionem duo creant, scilicet spes, & timor. Timor est inchoativus, spes confortativa. Nam timor, & numerum culparum examinans, & rigorem judicii attendens animum pungit, & pungendo peccatum expellit. Per timorem compunctio suscitatur, per spem optatæ reconciliationis gratia prome-

Quinque Psalmi orationis nomine intitulantur.

Matt. 18

Cant. 1

Phil. 3

Lev. 5

Rom. 6

Pœnitentia requiritur.

meretur. De utroque hic dicitur; A Non accipies loco pignoris superiorem molam, sive inferiorem, vel econverso, id est, non habebis spem sine timore, vel econverso, *Deus, iniqui insurrexerunt adversum me, & synagoga potentium quæsierunt animam meam.* Qui justum afflixerunt, sunt præ eo potentiores, unde: *Super me.* Multi, unde: *Et synagoga:* Potentes id est, potissimum in Deum peccantes, unde: *Non proposuerunt te in conspectu suo.*

Deut. 24

PSALMUS DAVID. LXXXVI.

Fundamenta ejus in montibus sanctis.] Ecclesia in hoc Psalmo B sex nominibus apellatur. Nam dicitur fundamentum, mons, Sion, sancta, porta, civitas; Fundamentum a stabilitate, sancta a virtute, mons ab altitudine, porta propter securitatem, Sion propter speculationem, civitas propter collectionem. Dicitur fundamentum inchoatione, mons in viæ perfectione, sancta in operum superadditione. Hæc autem tria nomina conveniunt Ecclesiæ, quantum ad partes, quæ triumphant in cœlis: quæ dicitur porta in aditu regni, sicut in fruitione Dei: civitas pro bono multiplici: dicitur porta in obitu mortis, sicut in speculatione divinitatis, C civitas pro multitudine unionis, sive pro unione multitudinis. Prima tria nomina designant tres status Ecclesiæ, scilicet ante legem, sub lege, sub gratia. Nota; Prolepsis est præoccupatio, quando quæ sequi debent præponuntur, ut dicit Beda, ut hic: *Fundamenta ejus in montibus sanctis*, &c. Nam præposuit hic pronomen, *ejus*, & post dixit: *Dominus*, *Ecce alienigenæ. & Tyrus.* Tyrus angustia pœnitentiæ. Nota, qui pœnitet, primo debet peccatis abrenuntiare, scilicet a malo declinare vanitatis. De secundo; Iniquitatem odio habui. De tertio. Odivi Ecclesiam malignantium. De quarto: Et cum impiis non sedebo.

Ecclesia quot nominibus vocetur.

Prolepsis.

Bed. lib. de schem.

Tyrus.

Psal. 118

Psal. 25

PSALMUS DAVID. LXXXVII.

Domine Deus salutis meæ.] Maheleth, de quo hic fit mentio interpretatur Chorus, quod proprie est concordia humanarum vocum: translative etiam dicitur Chorus, ubi præcentore incipiente, alii respondent, & sic credimus omnes patres fuisse cantores. Ideo in omni Psalmi titulo potuit poni Maheleth: Sed semel positum, ubique potuisse poni intelligatur. *Intret in conspectu tuo oratio mea.* Ad hoc quod aliquis audiatur, oportet, quod ibi sit simplicitas; cujus duo sunt genera, innocentia, & rectitudo. Duæ enim sunt species innocentiæ. Prima est non nocere ei; qui non nocuit tibi; secunda non nocere ei, qui nocuit. Tres sunt species rectitudinis, scilicet reddere tibi, quod tuum est, proximo, quod proximi, Deo quod Dei est, juxta illud; Cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui honorem, honorem. Tributum tibi, vectigal proximo, honorem Deo. *Sicut vulnerati.* Christus ad infernum descendit, claustra confregit, tyrannum baculavit, suos ejecit *Quorum non est memor.* Debemus habere memoriam trium: primorum, mediorum, infimorum. Data sunt enim nobis tria, prima, media, infima. Prima ad gubernandum, media ad conservandum, infima ad sustentandum. Prima Domini Trinitatem, media Angelorum dignitatem, infima mundi ubertatem significat. *Numquid mortuis facies mirabilia?* Deus sanavit quinque genera hominum immundorum. Nam alii sunt curvi, alii languidi, alii cæci, alii surdi, alii claudi. De primo, incurvare, ut transeamus. De secundo: Erat quidam in Bethania. De tertio; Oculos habent, & non videbunt. De quarto; Aures habent & non audient. De quinto. Angelus Domini tetigit servum Jacob, & claudicabat. *In me transierunt iræ tuæ.* Deus nos sanavit, & in

Maheleth.

Innocentiæ species

Rom. 13

Memoria trium.

Deus quinque genera hominum sanavit.

Joan. 11

Psal. 113

Ibid.

Gen. 32

in illa justificatione fuit opus sine exemplo, humilitas sine modo, gratia sine merito, bonum sine principio. Hic attendit potentiam in opere, charitatem in humilitate, bonitatem in gratia, largitatem in munere. De primo: Majoris potentiæ est justificare impium, quam creare cœlum, & terram. De charitate hoc; Propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, misit Deus filium suum.

Ephes. 2

Gal. 4

PSALMUS DAVID. LXXXVIII.

Ethau robustus. Malorum quatuor genera.

MIsericordia Domini in æternum cantabo.] Ethau, de quo hic fit mentio, interpretatur robustus. Qui est de his quatuor generibus malorum, non est robustus. Nam sunt pravi, malevoli, maligni, pessimi. Primi modo flent commissa, modo flenda committunt, unde hoc; Tales quandoque credunt, & in tempore tentationis recedunt. Malevoli sunt, qui opportunitate malefaciendi carent, voluntate tamen parati sunt, de quibus dicitur: Malevoli regnum Dei non possidebunt. Maligni sunt, qui non solum peccant, sed etiam alios secum ad peccandum trahunt, unde dicitur: Noli æmulari in malignantibus. Pessimi sunt, qui credunt se esse sanctissimos plenarie, & sunt pessimi, ut Pharisæi. In primis habet Satanas hospitium, quia si more hospitis aliquando recedit, tamen quoties pulsat, januam intrat. In secundis habet tabernaculum, licet non semper, ita semper eorum voluntatem secum habet, licet non perducat ad effectum. In tertiis habet castra: nam sicut castrum non cito expugnatur: ita maligni non cito corriguntur. In quartis habet templum, qui se ipsos penitus ei dederunt eiicientes arcam Dei. *Confitebuntur cœli mirabilia*. Nota, Confessio debet esse voluntaria, nuda, munda. Voluntaria secundum originem, nuda secundum qualitatem, munda secundum finem. *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum*. Ad hoc, quod homo ha-

Luc. 8

1. Cor 6

Psal. 36

Confessionis conditiones.

A beat veram humilitatem post peccatum, oportet, quod ibi sit lacrymarum effusio, quæ vulnera peccatorum lavat, & carnis mortificatio, quæ vulnera Dei corrigit, & siccat: & eleemosynarum largitio, quæ alligat, contrita consolidat, & omnia sanat: & orationis devotio, quæ sanitatem conservat. *Quoniam gloria virtutis eorum tu es*. Tres sunt virtutes, quas in præsenti attingere possumus. Prima est alliciens, quæ allicit ad se: secunda convertens, quæ convertit in se: tertia informans, quæ informat in se, secundum se: quartam non possumus attingere in præsenti, sed ut eam habeamus exclamamus, B & in sola exclamatione tria attendimus. Primum est querimonia tribulationis, unde hoc: Da nobis auxilium de tribulatione. Secundum est insufficientia laudis, unde hoc; A, a, a, Domine, nescio loqui, &c. Tertium, hilaritas mentis, unde hoc: Hilarem datorem diligit Deus. Prima virtus ad Deum conversio: secunda, timor de injuncta satisfactione ut pudor de confessione: tertia fervens desiderium regni Dei. *Inveni David servum meum*. Nota gratuitam dilectionem, unde: *Inveni*. Electi fortitudinem, unde; *David*. Ejus humilitatem, unde: *Servum meum*. Regiam dignitatem, unde: *Unxi eum*. C Gratiæ plenitudinem, unde: *Oleo sancto meo*. Est oleum misericordiæ & pietatis. Secundum bonæ famæ & opinionis. Tertium sanctæ dissimulationis. Primum emollit cordis duritiam, secundum extinguit mundi infamiam, tertium sepelit inanem gloriam. De primo; Oleum de capite tuo non deficiat. De secundo; Oleum effusum nomen tuum. De tertio: Cum jejunas, unge caput tuum oleo. *Et Thronus ejus sicut dies cœli*. Primus Thronus Ecclesia militans. Secundus, Ecclesia triumphans. Tertius fidelis anima. Quartus Virgo Maria. De primo: Thronum fecit Salomon de ebore magnum, vel grandem. De secundo: Thronus tuus Deus in sæculum sæculi. De tertio;

Humilitas vera.

Psa. 59

Hier. 1

2 Cor. 9

Oleum multiplex.

Eccl. 9

Cant. 1

Matt. 6

Thronus.

3 Reg. 10

Psal. 44

Heb. 1 Thronus Dei anima justi. De quar- A to; Thronus meus in columna nubis. Primus a nobis incolendus: secundus possidendus; tertius imitandus; quartus adorandus. *Destruxisti omnes sepes ejus*. Multæ erat munitiones Judæorum, ut Angeli, unde hoc; Angelus meus præcedet faciem tuam. Et Prophetæ, unde hoc: Misi ad vos Prophetas, & sapientes. Et lex, & sanctuarium. *Avertisti adjutorium gladii ejus*. Gladius quandoque verbum Dei, unde Apostolus; Et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Quandoque sententiam futuri judicii, unde hoc de filiis hæreticorum. Si multiplicati fuerint filii ejus, gladio peribunt. Quandoque pœnam B ignis æterni, unde hoc: Eruens vitam illius, ut non transeat in gladium. Quandoque intimam persecutionem, unde; Confregisti arcum, scutum, gladium, & bellum. Quandoque tribulationem temporalem, unde de Maria dictum est: & tuam ipsius animam pertransibit gladius. Quandoque maligni hominis persecutionem, unde hoc: Liberasti David servum tuum de gladio maligno. Quandoque blandam iniquorum persecutionem, unde Eliphaz: Salvum fecit pauperem de gladio oris eorum. *Commutationem Christi tui*. Christus commutavit se ad tria: quantum ad carnis & sanguinis sacramentum, C unde habes hoc: Quia vultum suum mutavit coram Abimelech, & quantum ad passionem; & quantum ad Resurrectionem, unde hoc: Refloruit caro mea. Quantum ad transfigurationem, unde hoc; Resplenduerunt vestimenta ejus sicut nix.

[Margin: Eccl. 24; Exod. 32; Matt. 23; Gladius. Eph. 6; Job 27; Job. 33; Psal. 75; Luc. 2; Psal. 143; Job 5; Christi commutatio ad tria. Tit. ps. 33; Psal. 27; Matt. 16]

PSALMUS DAVID. LXXXIX.

D*omine, refugium factus es nobis*.] Nota; In textu Paralipomenon sæpe dicitur Moyses homo Dei, sicut in titulo hujus Psalmi. Hic commendat sponsum a protectione, unde; *Refugium factus es nobis*. Ab æternitate, unde; *Priusquam montes fierent*. Sed tempus æternitatis in tribus consistit, in præterito, unde dicit; *A sæculo*: In præsenti, unde dicit: *Tu es*. In futuro, unde dicit; *In sæculum*, scilicet futurum. Nota; nostra vita dicitur mortalis, vita vitalis, vita malorum in inferno, mors mortalis. Nostra autem vita habet aliquid commune cum utroque extremorum, & ideo sic dicta, & ad utrumque sic flecti potuit. Nota; in lege Moysi promittebantur temporalia, non æterna, unde Dominus: Si hoc feceritis, dabo vobis pluvias temporibus suis. In lege autem Evangelii æterna, quæ sursum sunt, temporalia autem deorsum. Et ad hoc repræsentandum, cum leguntur scripta Moysi, ut in matutinis, in lectionibus terminantur, cum cantus inclinatione, sed scripta Evangelii cum cantus elevatione. *Priusquam montes fierent*. Nota, In Creatore vel artifice Deo facilitatem; Nihil enim cum labore fecit; & in creatura fragilitatem. Quia ipse cognovit figmentum nostrum. Et in reformata decorem: quia formavit Deus hominem ad imaginem, &c. Hic dicitur, quod non novit præteritum, vel futurum, id est, non novit præteritionem, quia et nihil præteritur, quia non subjacet mutabilitati, sed creatura; Et hoc propter tria, propter augmentum, propter diminutionem, propter vicissitudinem. Nam quandoque crescit, quandoque decrescit, vicissitudo autem attenditur in quatuor. In essentia, in forma, in loco, in tempore. Quia tum est, tum non est, tum uniusmodi, tum alterius. Mutatur per loca, per tempora. Æternitas est intemporalis vitæ possessio tota simul. *Quoniam omnes dies nostri*. Triplici de causa homines modo minus vivunt, quam ante diluvium; quia saniora erant cibaria, & ut comprehenderent causas rerum, & siderum cursus, quæ in brevi tempore perpendi non possunt, & quia primi patres comederunt de ligno vitæ, diu vixerunt,

[Margin: Vita multipliciter. Lev. 26; Deus nihil cum labore fecit. Psal. 102; Gen. 1; Creatura mutationi subjecta propter tria. Æternitas. Homines cur minus modo vivant quam in principio mundi. Gen. 3]

xerunt, & quanto magis ab eis elongantur filii, tanto minus vivunt, quia tanto minus habent de alimentis eorum. Deus autem sic consuluit mundo, quia si diutius viveremus, diutius peccaremus. *Amplius labor & dolor*. Quindecim sunt Psalmi, qui dicuntur Cantica graduum: quia in templo Salomonis erant quindecim gradus: Et dum Sacerdos ascendebat primum gradum, cantabat primum gradum, sic deinceps, & ideo dicuntur Cantica graduum. Nota sunt tria, per tria novem, ter novem viginti septem. Ter viginti septem octoginta & unum. Si autem sic per ternarium multiplices numerum usque ad infinitum, semper in quarto ordine excrescit unitas. Per unitatem semper essentia animæ, per ternarium tres unitates ejus designantur, scilicet vis irascibilis, rationabilis, concupiscibilis. Sicut unitas in medio ternarii, ita vis rationalis in medio ad refrænandum extrema. Prima multiplicatio fit unitatis ad ternarium, quia ternarius animam, quaternarius corpus designat. Nam sicut corpus divisibile, ita quaternarius & sicut anima indivisibilis, ita ternarius. Et quaternarius corpus designat propter quatuor elementa: ternarius animam propter tres virtutes, unde dicitur; O terque quaterque beati, id est, in anima & corpore, & sicut unitas præcedit ternarium, ita anima vires suas. Unitas in ternarium multiplicata ter tota reperitur, sic anima in suis potentiis est tota, & in qualibet. Prima progressio unitatis ad ternarium, secunda ternarii ad novenarium, & significat accessum animæ ad corpus. Tertia progressio est ternarii ad viginti septem, & fiunt octoginta, & unum. Per octoginta vita hominis designatur, unde hic dicitur: *Amplius eorum labor, & dolor*. Et sicut ultima octoginta crescit unitas, ita postquam homo tantum vixit, anima egreditur de corpore, & revertitur ad primum statum. *Repleti sumus mane*. Verbum plenitudinis notat stolam corporis, & animæ, aliter non esset, nisi esset in utroque beatitudo. Æternitatem, unde: In sæcula sæculorum laudabunt te. Satietatem, unde hoc: Satiabor, cum apparuerit gloria tua, unde hoc: Erit Deus omnia in omnibus, aliter non esset plenitudo, nisi ista omnia concurrerent. *Sit splendor*. Est triplex unitas, nefanda, misera, beata. Prima peccatum, quod est in cogitatione, locutione, & opere. Secunda, homo: Nam vestigium Trinitatis relucet in homine. Nam memoria Patri, intellectu Filio, dilectione Spiritui sancto est simul. Tertia Trinitas est Deus. Sed Trinitas misera, scilicet homo, cecidit a Trinitate beata, scilicet Deo, per Trinitatem nefandam, scilicet peccatum.

[Margin: Æneid. 1 — Plenitudini verbum. — Psal. 83 — Psal. 16 — Unitas triplex.]

PSALMUS DAVID. XC.

QUi habitat in adjutorio altissimi.] Est mutatio claritatis, secunda miraculi, tertia humilitatis. Prima Adæ, secunda Simonis Magi, tertia hominis boni. *Liberavit me de laqueo venantium*. Piscator semper in bono, venator semper in malo. Quandoque tamen in bono, unde hoc: venabuntur eos in monte & colle. Diabolus dicitur venator, propter tria; quia insidias ponit, unde hoc: Circuit, tamquam leo, quærens, quem devoret: laqueos ponit, unde hoc: Juxta iter scandalum posuerunt mihi: quia sanguinem fundit, unde dicitur; Homicida ab initio. *Et a verbo aspero*. Est verbum asperum, hoc scilicet: Surgite, qui jacetis in sepulchris. Est asperius, hoc scilicet: Esurivi, & non dedistis mihi manducare. Est asperrimum, hoc scilicet. Ite maledicti in ignem æternum. Nota: Ecclesia hic conqueritur de quatuor, quæ concutiunt latera ejus. Prima pestis est violentia persecutorum, quando in prima Ecclesia fiebat strages martyrum. Sed hæc pestis victa est per patientiam, unde dicitur; *Non timebis a timore nocturno*. Tunc veræ fuit nox infi-

[Margin: Piscator, & venator quid. — Heb. 16 — 1. Pet. 5 — Psal. 119 — Joan. 8 — Verbum triplex. — Matt. 25 — Ibid. — Ecclesiæ quadruplex persecutio.]

delitatis. Secunda pestis, in aperta fraude hæreticorum, quando diversis dogmatibus afflixerunt Ecclesiam. Sed ab hæresi secura est Ecclesia, quam vincit prudentia, unde dicitur: *A sagitta volante in die*. Et bene dicitur, a sagitta volante in die, Nam a nobis recesserunt, & se in altum extulerunt gloriæ cupidi. Tertia est in moribus domesticorum, de qua dicitur: *A negotio perambulante in tenebris*. Hypocritæ bene ambulant in tenebris. Nam abscondunt quod est, & mentiuntur, quod non est. Quarta pestis est in elatione principum, quæ fit suggestione dæmonum. Cum se extollunt mali principes supra omne, quod dicitur, vel colitur Deus, & hoc faciunt suggestione dæmonum, quod vocatur dæmonium meridianum. Prima pestis amara valde in nece martyrum: secunda amarior in conflictu hæreticorum: tertia nunc amarissima in moribus domesticorum: quarta in elatione principum. *Scuto circumdabi te*. Hic dicitur, quod Christus est leo: nam est leo vincens, & victurus: diabolus, leo victus, & vincendus. De primo dicitur; Vicit leo de tribu Juda: De secundo, se victuro: Erunt reliquiæ Jacob, quasi leo in jumentis sylvarum, & sicut catulus leonis in medio pardorum. De tertio, leo in saltu rugit, sed non invenit prædam. De quarto, catulus habitans in abditis. Primus habitat in spelunca beata, & immortali, Secundus in spelunca beata, & mortali. Spelunca prioris est in terra viventium, scilicet in patria. Spelunca secundi est in terra mortalium, scilicet in præsenti. Spelunca tertii est in terra mortuorum. Spelunca quarti est in terra morientium. Primus est Christus; secundus Christianus; tertius Antichristus; quartus Antichristianus. Sicut enim a Christo Christianus, ita ab Antichristo, Antichristianus, scilicet malus. Christus natus est, ut homo, passus ut vitulus, resurrexit ut leo, ascendit ut aquila. Et hæ sunt proprietates animalium, quæ

Hypocritæ in tenebris ambulant.

Apoc. 1
Mich. 5
Amos. 3

Christo possunt adaptari. Etiam homo perfectus; homo est ratione, vitulus, in sacrificii oblatione, scilicet dum se Deo offert: leo in fortitudine, ut sit fortis contra adversa; Aquila in contemplatione. Talia ergo nomina mystice Deo, moraliter homini perfecto possunt assignari. *Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*. Scilicet carni Christi post Resurrectionem. Nam in præsenti triplex malum in homine ex occasione superveniente, & quodam modo exterius, ut in Job. Quia in genere humano dicitur fuisse vulnus, livor, plaga tumens: sic defectu humanæ naturæ tres persecutiones surgunt in homine, quasi ab initio, scilicet languor capitis, dolor infirmi corporis, mœror cordis. Languor capitis, debilitas liberi arbitrii ad bonum. Infirmitas corporis, inquietudo desiderii ad malum: quia difficile cessare, malum desiderare, mœror cordis. *Quoniam in me speravit, liberabo eum*. Etiam ab omni defectu qui est in homine triplex. Sicut dicitur in Job: A vertice capitis usque ad plantam non est in eo sanitas. In humano corpore summum locum tenet caput, pes imum, medium cor. Caput liberum arbitrium: cor consilium; pes carnale desiderium. Caput corpori, liberum arbitrium præest affectu in cor, scilicet consilium in secreto, quia sapientia trahitur de occulto. In imo jacet pes, quia carnalis concupiscentia, quamdiu adhæsit pavimento anima mea.

Job. 9
Job. 2
Job. 28

PSALMUS DAVID. XCI.

BOnum est confiteri Domino.] Duplex est confessio, alia criminis, alia laudis. Prima est conversio peccatoris. Secunda glorificatio Creatoris. In detestatione mali, prima. In exaltatione boni, secunda. Primam parit timor, secundam amor. *Bonum est confiteri Domino*. Quoniam mitis est, & *Psallere nomini tuo*; quoniam suavis est. Hic etiam quatuor notantur, exaltatio mentis, unde dicitur: *Cum*

Confessio duplex.

Cantico

Cantico. Mortificatio carnis, unde; *Citbara*: Spiritus vivificationis, sicut hic exponitur, unde: *In Psalterio*. Observantia legis, unde: *Decachordo*. Qui hæc quatuor habet, bene Deo confitetur. *Bonum est confiteri Domino*. Sabbatum interpretatur requies, vel septem, vel juramentum. Est Sabbatum, in quo Dominus legitur requievisse. Est sabbatum, quod Judæis servare præcipitur. Est sabbatum, quod in justificatione nobis datur. Sabbatum quod in remissione nobis permittitur. Sabbatum temporis continet prima duo. Sabbatum mentis tertium. Sabbatum æternitatis est quartum. Nota, quod in sex diebus operatus est Deus & in septimo requievit. Figurat, quod Christus in septimana pœnosa, sex diebus laboravit, & in septimo die, scilicet in sabbato utrumque figurat quia nos per sex ætates laboramus, & in septima requiescimus. Nota: Est quies conscientiæ, est quies simplicis gloriæ, est quies glorificationis compositæ: prima est quies, secunda est requies, tertia conquies. Nam sic dicuntur quiescere, requiescere, conquiescere. Prima in præsenti, post mortem: secunda, ad diem judicii: tertia, in utraque gloria post judicium. De secunda dicitur: Requiem æternam dona eis Domine: Et hoc: Amodo jam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis. De tertia dicitur, quod tunc Sancti conquiescent, quia simul erunt, & loco, & anima. Prima recipit perturbationem: non secunda, vel tertia. Tria sunt, quæ fastidium generant. Inanitas, unde hoc: Oculi nostri nisi vana, & inania. Infirmitas, unde hoc: Omnem escam abominata est anima ejus. Et cibi asperitas, unde cum Dominus dixit; Nisi manducaveritis carnem filii hominis, &c. Discipuli dixerunt: Durus est hic sermo. Turpitudo animæ, deformitas est corporis; continentia a vitiis: abstinentia a cibis, tamen unum quandoque pro alio ponitur. Tres sunt species temperantiæ, continentia, Aeleemosyna, modestia, unde hoc; Vir insipiens non cognoscet, &c. Genus humanum stultum potest dici: Quia in homine triplex est vitium, triplex peccatum: sed contra hoc triplex remedium. Tria vitia sunt, impotentia, ignorantia, concupiscentia: peccata alia ex infirmitate, alia ex errore, alia ex voluntate contrahimus. Sed triplex remedium, in divinis institutionibus, in divinis comminationibus, in divinis promissionibus. *Cum exorti fuerint*. Hic dicitur præsens tempus, hyems; tum dicitur hyems, tempus ante legem, scilicet sterile. In lege æstas, tempus floridum; quia lex promittebat, promittendo, fructum non dabat. In tempore gratiæ, scilicet modo, tempus fructiferum, scilicet autumnus, & ibi collegerunt, scilicet viventes fructus. *Et dispergentur*. Iniquitas habet tres species: suggestionem, voluntatem, consuetudinem. Tres sunt species peccati, scilicet in verbo, in opere, & consuetudine. Unde iniquitas ad animam, peccatum ad corpus refertur, tamen unum pro alio ponitur: *Justus ut palma florebit*. Justus dicitur palma, hac similitudine: nam habet asperam radicem: Sic sancti, unde hoc: Propter te morte afficimur tota die. Extensa in altum: sic sancti unde hoc: Altum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Et habet pulchrum corticem, unde hic. *Justus ut palma florebit*. Et quanto plus premitur inferius, tanto magis fructificat: sic sancti, unde hic: Cum tribulor, potens sum, scilicet in corpore, & in parte inferiori; & plantata noviter non fert fructum; sic justus: Nam non remunerabitur, nisi in centesimo anno, scilicet post judicium.

[Margin notes: Sabbatum. — Quies multiplex. — Apoc. 14 — Psal. 106 — Joan. 6 — Ibid. — Temperantiæ species tres. — Psal. 91 — Genus humanum stultum. — Iniquitatis species tres — Justus palma dicitur. — Hier. 17 — 2 Cor. 12]

PSALMUS DAVID. XCII.

Dominus regnavit.) Leguntur viginti duo opera Domini in creatione: Juxta hunc numerum in Hebræo sunt viginti duo elementa: Nota: sex dies in creatione leguntur ha-

habuisse vesperam. Nam ibi dictum est: Factum est vespere, & mane dies sextus. (Gen. 1) Hoc autem non est dictum de septimana, ad significandum quod septima ætas non est habitura vesperam, & finem, unde in festo animarum non cantamus vesperas, ad significandum, quod vita eorum non est habitura finem, qui dicitur vespera. *Decorem indutus est.* Est decor divinitatis, est decor humanitatis. (Decor divinitatis & humanitatis.) Humanitatis: alius corporis, alius animæ, alius Resurrectionis. De primo hoc; Tamquam sponsus procedens de thalamo suo. (Psal. 18) De secundo hic. De tertio ibi: Resplenduerunt, sicut nix vestimenta ejus. (Matt. 17) *Parata est sedes tua.* Sedes dicitur tum secundum divinitatem, tum secundum humanitatem. Sedes Dei secundum divinitatem, dupliciter, scilicet æqualitatis, & anima fidelis. Juxta primum, dicitur sedere ad dexteram Patris, quia ei æqualis: Juxta secundum, dicitur, quod sedes Dei est anima justi. Sedes humanitatis dupliciter. Nam secundum quod homo stat, sedet ad dexteram Patris id est, secundum quod homo habet potiora Patris, & judiciariam potestatem: nam secundum quod homo, in forma servi judicabit. Est plenitudo cumulationis, unde hoc: Plenum gratiæ, & veritatis. (Joan. 1) Est plenitudo perfectionis, unde hoc; Ave MARIA gratia plena. (Luc. 1) Et hoc: Stephanus plenus gratia. (Act. 7) Est plenitudo sufficientiæ, unde hoc: Plenitudo legis dilectio. (Rom. 13) Est plenitudo numerositatis, unde hoc: Ingratus enim extitit, qui plenus virtutibus Domini, omnino non timuit. *Elevaverunt flumina Domine.* Flumen multipliciter dicitur in scriptura. (Flumen multipliciter.) Quandoque Spiritus sanctus, unde Job de hypocrita; Non videat rivulos fluminis ejus, (Job 20) per flumen Spiritus sanctus, per rivulos dona ejus. Quandoque prædicatores, unde Salomon: Ad locum unde exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant. (Eccl. 1) Quia ad Deum, a quo missi sunt, redeunt, ut ejus auxilio prædicent. Quandoque actiones hujus sæculi, unde Isaias; Denuda turpitudinem tuam. (Isa. 47) Discooperi humerum, revela crura, transi flumina. Quandoque dona Spiritus sancti, unde hoc: Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. (Joan. 7) Dicta sponsi commendantur a fidelitate, unde: *Testimonia.* A dicentis auctoritate, unde; *Tua*; A certitudine, unde: *Credibilia facta sunt nimis.*

In titulum Psalmi sequentis.

Psalmus David quarta sabbathi. Nota: Homo factus est sexta feria, luna quarta. Et homo quando incœpit esse, computavit lunam primam, quando jam erat tertia, & ideo nos illum ordinem observantes, computamus lunam primam, quando jam est tertia, quod non faciunt Judæi. Nota; quarta feria creata sunt sol & luna, & ita Ecclesia illuminata. (Quarta feria cur incipimus quadragesimam & quatuor tempora.) Inde quatuor tempora quarta feria incipimus semper, & quarta feria quadragesimam incipimus semper. Nos debemus Deo offerre primitias temporum, id est, quatuor tempora; & decima dierum, id est, quadragesimam. (Cur decimam solvimus, & non nonam, vel undecimam.) Quare potius decimam damus, quam nonam, vel undecimam? quia decimus ordo cecidit Angelorum, qui debet hominibus restaurari.

PSALMUS DAVID. XCIII.

Deus ultionum Dominus.] Multæ sunt ultiones Dei; (Ultiones Dei.) Nam quandoque punit peccatores in præsenti, unde; Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ; (Rom. 1) & ita in spiritualibus. Quandoque in temporalibus, de quorum amissione dolent, unde dicent; Quid divitiarum jactantia contulit nobis? (Sap. 5) puniet in anima, & corpore, unde hoc: Duplici contritione conteret eos. (Hier. 17) Sancti dicuntur lumen, (Sancti cur lumen dicantur.) ratione illuminationis, quia illuminant Ecclesiam, sicut lux mundum; (Ph. 2) Ratione ordinis, quia cum ordine faciunt quidquid faciunt, sicut Sol; Ratione habitationis cœlestis, quia

quia eorum conversatio in cœlis est. Ratione perseverantiæ. Est infirmitas pœnæ, unde Apostolus: Quando enim infirmor, tunc fortior sum, & potens. Est infirmitas culpæ, unde hoc; Qui infirmus est, olus manducet. Nam sine Cerere & Baccho friget Venus. Est infirmitas impatientiæ, contra quos est hic Psalmus. *Deus ultionum Dominus.*] *Qui recto sunt corde.* Nota Sex differentias, tres bonorum, & tres malorum. Hæ sunt bonorum, Deus facit suos pie velle, quod ipse vult; & facit suos pie nolle, quod ipse non vult. Ut ego nolo, & pie, patrem meum mori; & tamen pie Deus hoc vult, & suos facit pie velle, quod ipse non vult B ut facit justum pie velle, patrem suum mori, & tamen hoc Deus non vult & pie. Hæ sunt malorum: Deus permittit impios velle, quod ipse pie vult, ut malus impie vult patrem suum mori, quia ei beneficium suum contulit pater, sed Deus pie vult eum mori. Permittit malos impie velle, quod ipse non vult, ut malus impie vult patrem suum mori, quia ei beneficium suum contulit pater, sed Deus hoc non vult. Permittit impios impie nolle, quod ipse vult, ut malus impie vult patrem suum non mori, quod tamen Deus pie vult, scilicet eum mori. Nota: Judæi impie volebant Christum mori, quod Deus pie noluit: sed qui habet rectum cor, pie vult quod Deus. Nota: Christus habuit infinitatem moventem angustias non moventes illecebras. Nota: Necessitas, alia coactionis, alia opportunitatis, alia conditionis. Necessitas conditionis est, alia libera voluntate, ut hic: Qui voluntarie in claustrum, post ex necessitate tenetur ire ad matutinas ex causa præcedente, scilicet ex pacto. Necessitas ergo opportunitatis, & conditionis ex libera voluntate non ex causa præcedente, vel coactionis fuit in Christo. *Si dicebam motus est pes meus.* A multis tribulationibus, & infirmitatibus liberabit nos Dominus. Nam Christus Amissus est, scilicet, ut pius pastor, ut quod erat confractum, soli daret: & quod erat debile confortaret, scilicet liberum arbitrium, quod olim supra se videns infra se ruit; & se ferre non valens, se in se a se oppressit, & confregit a se confractum. Per hoc debilitatum in se, surgere omnino non potuit per se: Christus ergo confractum consolidavit, sed quia nondum omnino pingue est, donec semel cum nonaginta novem in pascuis pinguibus collocetur. In sinu suo fœtas ipse portabat. *Numquid adhæret tibi, &c.* Naturalem ordinem quærendi non prosequitur. Primum enim de omni re investigare oportet, cur sit: quid sit, post quale sit: tertio, ad quid sit. De natura, forma, & usu, unde physici tres naturales esse disciplinas invenerunt, Physicam, Logicam, Ethicam, scilicet naturalem, rationalem, moralem.

Infirmitas multiplex. 2 Cor. 12 Rom. 14 Terent. in Eun. Act. 4 scen. 5 Necessitas triplex. Ezech. 34 Luc. 15

PSALMUS DAVID. XCIV.

V*Enite exultemus Domino.*] *Venite*, fide: *Exultemus*, opere; *Jubilemus*, mentis hilaritate. Cui? Patri, unde dicit: *Domino.* Unde alibi dicetur; Dominus, ut hic: Dixit Dominus ad me, &c. Filio, unde dicit: *Salutari.* Quia salutem in opere no- C stro gessit. Spiritui sancto, unde dicit: *Nostro*, quia noster est, & nobis datus est in arcam futuræ gloriæ. Et ita Deus trinus trino sacrificio honoratur. Nota; totus hic Psalmus de vocatione Judæorum est: Sed quia nondum conversi sunt, ideo singulis noctibus repetitur in invitatorio, quia vocamus Judæos, ut convertantur, sed quia Epiphania tota est de vocatione gentium, scilicet quomodo reges vocati, & non de vocatione Judæorum agitur, ideo iste Psalmus tacetur in invitatorio: sed quia Judæi in sexta ætate convertentur, scilicet in fine mundi, quando scilicet manus Moysi ad sinum. Ideo in sexto loco in matutinis illius festi cantatur, vel ideo hic Psalmus in

Psal. 2 Psalmus Venite exultemus, quare in singulis noctibus repetitur in invitatorio. In Epiphania cur non dicatur invitatorium.

in invitatorio illius festi tacetur, quod illud festum est de vocatione gentium, quæ non sunt vocatæ ad fidem, scilicet laboriose. Non enim tot miracula facta sunt in vocatione
Psal. 17 gentium, ac Judæorum, unde Dominus: Populus, quem non cognovi, servivit mihi. Ideo in illo festo tacetur. *Et oves manus ejus*. Populus
Populus fidelis, ovis fidelis dicitur ovis, propter tria, propter fœcunditatem, patientiam, innocentiam: Hæ sunt proprietates o-
Psal. 143 vis. De primo; Oves eorum fœto-
Isa. 53 sæ, &c. De aliis duobus; Sicut ovis coram tondente se obmutuit. *Nolite obdurare corda vestra*. Homo, Deus, diabolus obdurat hominem. Homo propter infidelitatem, ut hic. Deus, per gratiæ non appositionem, vel subtractionem, unde Apostolus: Deus
Rom. 9 quem vult obdurat, & cujus vult mi-
Exod. 8 seretur, unde hoc: Obduratum est cor Pharaonis. Diabolus per iniquitatem, unde hic; *Et isti cognoverunt vias meas*. Via Christus, unde Job;
Job 28 Deus intelligit viam ejus, & novit
Matt. 3 locum ejus. Via humanitas, locus,
Mar. 1 divinitas. Est via, spiritualis aditus
Luc. 3 cordis, unde hoc: Ego vox clamantis in deserto: Est via iter rectitudi-
Job 31 nis, unde Job: Si declinavit gressus
Matt. 7 meus a via. Est via latitudo prosperitatis, unde hoc: Est spatiosa via, quæ ducit ad mortem, unde Jacob,
Exod. 49 Fiat Dan coluber in via. Est via, sanctitas conversationis, unde hoc:
Matt. 7 Arcta est via, quæ ducit ad vitam.

PSALMUS DAVID. XCV.

CAntate Domino Canticum novum; Cantate Domino omnis terra.] Hoc nomen terra, quandoque signifi-
Terra. cat patriam, unde hoc; Credo vide-
Psal. 26 re bona Domini in terra viventium. Quandoque Ecclesiam militantem, unde; Germinet terra herbam virentem. Quandoque synagogam, unde
Gen. 1 hoc: Terra, de qua oriebatur, panis in loco suo subversa est. Quan-
Job 28 doque Gentilitatem, unde Job: Quis
Job 38 dedit vehementissimo imbri cursum, ut impleret in viam, & desolatam

A terram. Quandoque animam justam, unde Job: Ubi eras, quando pone- Ibid.
bam fundamenta terræ? Quandoque animam peccatricem, unde in Evangelio; Ignem veni mittere in ter- Mat. 10
ram. Quandoque carnem hominis, unde Job; Ungula terram fodit, id Job 39
est, districta abstinentia carnem domat. Quandoque quemlibet peccatorem, unde hoc; Terra es, & in ter- Gen. 3
ram ibis. Quandoque plebem subjectam, unde Job; Si adversum me Job 31
terra mea clamat. Quandoque Christi humanitatem, unde hoc; Altare de terra facietis mihi. Quandoque locum pœnalem, scilicet infernum, unde Job: Dimitte me, ut plangam Job 10
paululum dolorem meum, &c. Quandoque Christi carnem, unde Job; Terra tradita est in manu impii. Job 9
B Quandoque terrenam actionem, unde hoc: Descende, sede in pulvere filia Sion Babylonis, sede in terra. *Quoniam magnum Dominus, & laudabilis nimis, terribilis es super omnes Deos*. Hic commendat Christum a potentia, unde dicit; *Magnus Dominus*. A bonitate, quando dicit; *Laudabilis*. Ab admiratione, unde; *Terribilis*. *Introite in atria ejus*. In, In, præpositio variam habet significationem.
quandoque notat intentionem, unde hoc: Dominus intendit mihi, id est, valde intendit mihi. Quandoque at- Psal. 10
tractionem, unde: Peccatores intenderunt arcum, id est, ad se tenderunt scripturam. Quandoque negationem, unde hoc; Spiritus sanctus in-
C genitus, id est non genitus. Quandoque notat positionem, ut cum dicitur; Pater est ingenitus. Quandoque aliquid interius, unde hoc; Cum invocarem exaudivit me Deus justitiæ meæ. *Judicabit orbem terræ in æquitate*. Hic dicitur, quod hujus nominis Adam sunt hæ quatuor litteræ græcæ, scilicet α, δ, α, μ. Et sic intelligitur crux Christi. Nam primam litteram habet in principio Oriens, in græco scilicet ἀνατολὴ Secundam occidens, scilicet δύσις. Tertiam Aquilo, scilicet ἄρκτος. Quartam Meridies, scilicet μεσημβρία: Et nota, quod non in primo ponit O-

rien-

rientem post Meridiem, sed post Occidentem, ut ponendo opposita, notet crucem. Et nota, quod hoc dicitur: quod δύσις significat Occidentem, sed solet dici, quod paradisus dicitur quasi juxta Orientem: forte juxta gloriam Dei dicitur: δόξα enim gloria dicitur, non ergo a δύσις, sed a δόξα componitur.

PSALMUS DAVID. XCVI.

DOminus regnavit, exultet terra. [*Ignis ante ipsum praecedet.* Est ignis corporalis. Est ignis spiritualis. Corporalis triplex, peremptorius, purgatorius, emendatorius, scilicet, qui comburet terram, & tantum ascendet quantum aqua diluvii. Spiritualis duplex, alius invidiae, alius amoris. De utroque hic exponitur. De secundo: Ignem veni mittere in terram. Nota: Quidam ignis cruciat, & purgat, ut consolatorius, scilicet Spiritus sanctus. *Illuxerunt fulgura ejus.* Miracula Dei dicuntur fulgura, quia illuminant, unde hoc: Si mihi non vultis credere, operibus credite. Opera mea me manifestant. Et quia terrent, unde Apostoli in die Pentecostes territi dixerunt: Quid faciemus? Et Petrus: Unusquisque vestrum baptizetur. Et quia interius movent, unde Joelis: Dabo Prodigia in coelo sursum, & signa in terra deorsum. *Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini.* Hic ostendit superbiam, unde dicit: *Montes.* Instabilitatem, unde: *Sicut erat fluxerunt.* *Fragilitatem*, unde: *Terra.* Fragilitatis universitatem, unde: *Omnis.* *Jubilate Deo omnis terra.* Hic notat laudis ineffabilitatem, unde: *Jubilate.* Eam Deo oblatam, unde: *Deo.* Laudantium universitatem, unde; *Omnis terra.* Quae laus consistit in tribus, in mente, unde: *Exultate.* In verbo, unde: *Cantate*: In opere, unde: *Psallite.*

Ignis duplex.

Mat. 10

Miracula Dei dicuntur fulgura

Joan. 10

Act. 2

Ibid.

PSALMUS DAVID. XCVII.

CAntate Domino Canticum novum: quia mirabilia fecit. Salvabit sibi dextera ejus.] Dextera nos protegit, defendit, & facit, id est, operatur. Et hac similitudine filius dicitur dextera. Nam nos protegit, unde hoc: Et dextera tua nos protegit. Defendit in expugnando hostem, unde hoc: Dextera Domini fecit virtutem, & facit; Nam per filium operatur omnia Deus Pater. *Psallite Domino in cithara.* In cithara duo sunt, inferius concavum, superius solidum. Intra haec tenduntur chordae, quibus clavi deorsum tenduntur, quibusdam sursum trahentibus ad superiores clavos plectrum torquet, ad inferiores clavos chordae digitis percussae resonant. Moraliter. Duo ligna, sunt duae cruces. Inferius lignum; Crux carnis; Superius, crux mentis. Compassio in mente. Inferius lignum solidum non est, quia omne quod in carne dolet, si conscientiae bonae gaudium tollitur, foris speciem habet doloris, sed intus veritatem non habet, & ideo concavum est; Superius lignum solidum est, quia dolor mentis ad intima penetrans, monstrari potest, fingi non potest. Chorda est corpus, quod tenditur, & maceratur. Inter poenam carnis, & dolorem mentis, inferior clavus est timor, superior est amor. Quia timore caro figitur, amore animus vulneratur; ille, ne ad mala moveatur iste, ut ad bona sensificetur. Plectrum est ergo, quod affectum chordis appendens ad se trahit, & ad superiora ire facit. Chorda siccatur & tenditur, ut sonum reddat: caro hominis a malo mundatur, post in bono excitatur. Ibi est siccata; hic tensa. Siccatur per abstinentiam, tensa est per patientiam; inferiores clavi rotundi sunt, superiores solidi. Quia timor circumspectus debet esse amor perfectus. Homoeoptoron est quando diversa verba proximaliter sibi cadunt. *Cantate, exultate, &* *Psal-*

Dextera

Psal. 117

Cithara.

Beda de schema

Malleus. Hier. 50 *Psallite. In tubis ductilibus.* Malleus A significat diabolum, unde hoc; Contritus est malleus universæ terræ, scilicet diabolus; hic est malleus, qui non auditur; in templo Salomonis. Malleus significat prædicationem; nec malleus auditur hic in templo Salomonis post hanc vitam. Sed modo lapides sunt inter malleum, & incudinem, scilicet Sancti inter tentationes, & tribulationes. Et modo sonat alius malleus, prædicator sc. nunc Pilatus, id est, malleator Christianus, sc. populus, qui domat feras gentes: dat corpus Domini Joseph, id est, viaticum petentibus. Sancti dicuntur laminæ aureæ, quia laminæ tunduntur, & tunsionibus extenduntur: Sic sancti in B persecutione proficiunt, unde hoc: Psal. 28 Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, &c. Et sicut laminæ purgantur, sic sancti purgantur, unde Psal. 119 hoc; Ad Dominum cum tribularer clamavi. *Moveatur mare, & plenitudo ejus.* Lex amara, propter tria. Lex dicitur amara propter tria, propter vindictam, unde hoc: Exod. 19 Bestia, quæ tetigerit montem, lapidabitur. Et propter præceptorum Heb. 12 multitudinem, unde hoc: Hoc est onus, quod nec nos, nec patres nostri ferre potuerunt: Et propter ob- Act. 15 Ps. 17 scuritatem, unde hoc: Tenebrosa Mare. aqua in nubibus aeris. Mare quandoque designat præsens sæculum. C Quandoque populum gentium. Quandoque inquietudinem sæcularium hominum. Quandoque cor humanum. Quandoque divinum eloquium. Quandoque prædicationem sanctorum. De primo: Si voluerit nubes extendere, cardines maris operient mare. De Psal. 45 secundo: Transferentur montes in cor maris, id est Apostoli relictis Judæis, prædicabunt gentibus. De tertio dicit Job: Ubi posset inveniri Job 28 sapientia? & mare loquitur, non est mecum. De quarto Dominus ad Job: Job. 38 Quis conclusit ostiis mare? De quinto: Omnia flumina intrant in mare; Eccl. 1 inde revertuntur, ut iterum fluant.

PSALMUS DAVID. XCVIII

Domine regnavit, irascantur populi.] Prophetæ sub figura vel velamine loquebantur triplici de causa: Propter rei immensitatem, quia promittebant rem magnam, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Et propter audientium indignitatem, quia non debemus Thesauros domus Domini exponere Babyloniis. Propter exercitationem: Quia si omnia essent levia, parvipenderemus. Nam In labore, & sudore vesceris pane tuo. Hic duo notantur præconia, & duæ admonitiones. Primum præconium, ibi: *Tu parasti directiones.* Prima admonitio. *Exaltate Dominum.* Secundum præconium, ibi: *Moyses & Aaron.* Secunda admonitio, ibi: *Exaltate Dominum Deum.* Nota dicit: *Irascantur populi.* Quia optando, sed non optat, quod populi irascantur contra Sanctos vel Christum, sed optat pro sequenti, antecedentes, propter fructum, qui inde secutus est. Ex persecutione enim tyrannorum, secuta est passio martyrum, quod fuit bonum. Ponit antecedens pro consequenti: & optat antecedens gratia sequentis. *In columna nubis.* Quot modis accipitur alibi dictum est. *Loquebatur ad eos.* Dei ad nos loqui, est suum secretum nobis aperire: ad Deum loqui nos, est ad eum promptis desideriis inhiare. Deum hominem interrogare, est in conspectu ejus, scilicet Dei, nescientem cognoscere. Hominem Deum interrogare, est se nescientem, & hominem ignorantem manifestare.

Prophetæ quare sub figura loquantur. 1 Cor. 2 Gen. 3

PSALMUS DAVID. XCIX.

Jubilate Deo omnis terra.] *Servite Domino in lætitia.* Psalmus in confessione. Confessio alia laudis, alia peccati. Confessio laudis, alia de bono æterno, ut de Deo: alia de bono perpetuo. Nam laudandus est Deus, qui dat vitam æternam. Alia de

Confessio.

de bono temporali. Nam laudandus est Deus, qui dat temporalia: Confessio peccati, alia est in gemitu, alia in singultu, alia in fletu. Gemitus in pectore, singultus in gutture, fletus in ore. Et nota a confessione laudis dicuntur Sancti confessores, non a confessione peccati. *Introite portas ejus in confessione*. Portæ nomine quandoque Christus, unde hoc: Conterentur in porta. Quandoque Apostoli, in Apocalypsi duodecim portæ describuntur. Quandoque dies Judicii: Nam sicut porta urbis aditus, ita aditus diei judicii. Conterentur in porta. Quandoque bona actio. Unde Job: Quando procedebam ad portam civitatis. Quandoque exitus ab hac vita, unde Ezechiel, qui dixit de viro, qui ei apparuit: Stabat autem in porta. Nam qui in porta est, partim intus, partim foris est. Quandoque mali doctores, unde Dominus ad Job: Portas vultus ejus quis aperiet? Nam per malos doctores mali intrant in infernum, ut boni per bonos doctores in paradisum. Quandoque actionem, sive bonam, sive malam, unde hoc: Qui exaltas me de portis mortis, & collocas me in portis filiæ Sion.

(Margin: Sancti confessiores unde. — Job 5 — Apoc. 21 — Job 29 — Ezech. 40 — Job. 41 — Psal. 9)

PSALMUS DAVID. C

Misericordiam, & judicium.] Hic Psalmus est centesimus, & docet perfectionem. Nam in manuali computo, quando incepimus computare centum, transimus ad dexteram, per quam significatur vita æterna, vel perfectio. Unde, ad probandum, quod habet centum annos, dicitur: In dextera computat annos: & debet incipere ab arce per omnes articulos manus. In hoc Psalmo describitur vir perfectus: in quo Psalmo reperies perfectionem, unde hoc: *Quando venies ad me*. Ejusdem amplificationem, ibi: *Perambulabam*. Mali vitationem, ibi: *Non proponebam*, & ibi: *Non adhæsit*. Primorum motuum deletionem, unde. *In ma-*

A *tutino interficiebam omnes peccatores terræ*. Qui hæc quatuor tenet, perfectus est. *Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ*. Innocentia debet esse in ingressu, ut in eo, qui potest peccare, & non vult, unde hoc: Qui potuit transgredi, & non est transgressus. Et in progressu, unde hoc: Quando quis habet occasionem peccandi, & non vult ei dare effectum, & cum Christus eligeretur in regem, noluit, ne daret aliis occasionem peccandi. Et in egressu, scilicet consummatione, ut quando provocat ad peccandum, & non peccat, ut hic: Qui te percusserit in unam maxillam, præbe ei & aliam.

(Margin: Innocentia — Eccl. 31 — Matth. 5 — Luc. 6)

B *Domus meæ*. Ad hoc, quod aliquis quiescat in domo, hæc tria sunt necessaria: quod intus sit munda, & quod ostium sit clausum, & quod intus habeat omnia necessaria. Sic in domo mentis nostræ non quiescet homo, nisi mundetur & ornetur, unde hoc: Adorna thalamum tuum, &c. & nisi ostium sit clausum, unde hoc: Intra in cubicula tua, & claude ostia super te. Nonne Isboseth mortuus est? quia ostiaria ancilla non bene servavit ostia: vir & fœmina sit in custodia mentis tuæ. Ratio, non sensualitas. Et nisi intus habeat necessaria, scilicet Deum cum charitate, unde hoc; Habe charitatem, & fac quidquid vis. Timenti Deum,

(Margin: Isa. 25 — 2. Reg. 4)

C nihil deest. Nota: Tres partes innocentiæ, prima est cum malis consortium non habere. Secunda est non malis consentire. Tertia est cum justis partem habere. Stillicidium est peccatum, quod provenit aliunde, ut alterius suggestione fumus: quod provenit ex propria voluntate, quia non aliunde. Mala uxor, quæ pervenit ex carne. Hæc tria expellunt hominem a domicilio mentis suæ. Hic fumus in malo accipitur. Fumus propter tres proprietates, quas habet, significat sanctum, vel maxime Virgines. Fumus enim est ætherei coloris, & cito transiens & tenuis. Per æthereum colorem, notatur desiderium Virginis in cœlestibus. Per tran-

(Margin: Innocentiæ partes. — Fumus.)

transitum, festinus motuum defectus. A Per tenuitatem scilicet, exilitas, humilitas, & simplicitas rectæ intentionis, macilentia, castitate carnis, & bene congruit. In tenuitate enim hæc tria sunt, scilicet, exilitas, simplicitas, macilentia; unde de beata Virgine dicitur: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi. *Cant. 3*

PSALMUS DAVID. CI.

Triplex unio Ecclesiæ cum capite.

DOmine exaudi orationem meam.] Triplex unio capitis, & corporis, scilicet Ecclesiæ, in voce, in carne, in hereditatis participatione. De primo: Verba delictorum meorum longe a salute mea. *Psal. 21* Hoc caput de se in persona membrorum. De secundo: Nam dicitur Emmanuel, *Isa. 7* id est, nobiscum Deus, scilicet nobiscum humanatus. De tertio: Nos sumus heredes Dei, coheredes autem Christi. *Rom. 8* Anxietatem Christus habuit in carne, unde hoc: Factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terra. *Luc. 22* In anima, unde hoc: Tristis est anima mea. *Matt. 26* In crucifixoribus, unde pro eis oravit, unde hoc: Ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. *Mar. 14* *Luc. 23* In Apostolis, unde hoc: Oravi pro te Petre, ut non deficiat fides tua. *Luc. 22* Tria impediunt, ne oratio exaudiatur, scilicet propria culpa, quasi nubes inter nos C & Deum posita. Unde Ezechiel vidit sartaginem inter se, & civitatem. *Ezech. 4* Et hoc: In Deo meo transgrediar murum. *Psal. 17* Ignorantia, unde dictum est de filiis Zebedæi: Nescitis, quid petatis. *Matt. 26* Dei gratia, scilicet ad augmentum meriti, unde Apostolus non est exauditus, sed dictum est ei: Sufficit tibi gratia mea. *Cor. 12* Exauditur oratio, quando ejus merita, qui orat, approbantur, unde hoc: Adhuc loquente, Ecce adsum. *Isa. 58 65* Et quando cœlesti curiæ esse exaudita manifestatur, unde hoc: Acceptæ sunt eleemosynæ tuæ, & orationes tuæ apud Deum. *Tob. 2* *Act. 10* Et quando effectui mancipantur, unde hoc: Oculi Domini super justos. *Psalm. 33* Captat benevolentiam judiciis a miseria postulantis: quæ consistit in quinque, unde hic dicitur in detrimento naturalium, unde: *Defecerunt dies mei*. In defectu gratuitorum, unde: *Ossa mea sicut cremium aruerunt*. In mortalitate, unde: *Percussus sum*. In sterilitate, unde: *Aruit cor meum*. In faciendorum oblivione, unde: *Oblitus sum comedere panem meum*. [*Inclina ad me aurem tuam*. Deus dicitur habere aurem, ut ostendatur perfecte audire, ut hic. *Deus quomodo dicatur habere aures.* Oculos, ut ostendatur perfecte videre, unde hoc. Oculi Domini super justos. *Psal. 33* Manus, ut ostendatur perfecte operari, unde hoc: Manus Domini tetigit me. *Iob 19* Et cor, ut ostendatur perfecte velle, unde hoc: Perambulabam B in innocentia cordis mei, & cætera. *Psal. 100* *Defecerunt sicut fumus dies mei*. Homo de residuis primordialibus naturæ Adæ adhuc habet, non totam amisit, unde potest dici: Pauper, & inops: vulneratus enim est in naturalibus, non expoliatus. *Psal. 85 87* *Ossa mea sicut cremium aruerunt*, sc. primo, dolore peccatorum: secundo, de timore pœnarum: tertio, de dilectione fratrum. *Similis factus sum Pelicano solitudinis*. Per solitudinem parietinam, & tectum. Tria genera peccatorum intelliguntur. *Tria genera peccatorum.* Per primum, infideles: per secundum hæretici: per tertium Christiani. *Sicut passer solitarius in tecto*. *Passer.* Passer, quandoque est nomen levitatis, & inconstantiæ, unde hoc: Transmigra in montem, sicut passer. *Psal. 10* Quandoque sanctitatis, & justitiæ, ut hic. Quandoque immortalitatis, & gloriæ, unde hoc: Anima nostra, sicut passer, erepta est de laqueo venantium. *Psal. 123* Quandoque divinitatem: quandoque humanitatem significat, unde in Levitico. Duo passeres offerebantur pro leproso. *Lev. 14* Unus immolabatur, qui significabat humanitatem, alius vero, qui significabat divinitatem, quæ illæsa fuit. Christus dicitur solitarius propter tria, *Christus quo modo solitarius* propter partus novitatem, propter peccati immunitatem, propter auctoritatem. De primo: Novum faciet Dominus super terram, mulier circum- *Hier. 31*

da-

dabit virum: quia tantum mulier operabitur sibi, & non vir. De secundo: Et macula non est in te. De tertio: Ego solus deleo iniquitates populi. Penes eum solum est auctoritas. *Tota die exprobrabant mihi inimici mei.* Hoc nomen, dies, in singulari quatuor modis accipitur. Et tunc quandoque significat vitam æternam, unde hoc: Melior est dies una in atriis tuis super milia. Quandoque peccati deletionem, unde Job: Pereat dies, in qua natus sum. Quandoque clarum intellectum, unde Job de filiis suis: Faciebant convivia unusquisque in die sua. Filii sunt Apostoli, qui prædicabant claro intellectu. Quandoque doctorem spiritualem, unde hoc: Dies diei eructat verbum. In plurali, quinque modis. Nam quandoque animas electorum, unde Job: Nox, in qua conceptus sum, non computetur in diebus anni. Quandoque Angelum in eodem exemplo. Quandoque virtutes singulorum, unde Job: Non computetur in diebus anni. Quandoque longitudo æternorum, unde hoc: Qui noverunt Deum, ignorant dies ejus. Quandoque intellectum, unde Job de amicis suis: Sederunt cum eo septem diebus, & septem noctibus, id est, hæretici, qui habent falsum intellectum, dolos Ecclesiæ parant. *Cinerem tamquam panem manducabam.* Peccatum triplex pœna secuta, concupiscentia carnis, mortalitas, ignorantia mentis. Sed in reparatione horum, tria data sunt homini, locus, tempus, remedium. Locus mundus: tempus ab initio usque ad finem mundi: remedium in tribus, in fide, in sacramentis, in operibus bonis. *Elevans allisisti me.* Deus tripliciter humanam naturam elevavit. Quando eam ad imaginem Dei creavit, unde hoc: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Quando eam sibi univit, unde hoc: Misit de summo & accepit me. Et quando super Angelicam naturam elevavit, unde hoc: Elevata est magnificentia tua super cœlos. Nota: Incarnatio Christi descensus dicitur, propter deitatis illuminationem, unde hoc: Descendit sicut pluvia in vellus. Et dicitur ascensus, propter nostræ naturæ exaltationem, vel propter peccati immunitatem, unde dicitur: Ascendit Deus super nubem levem. *In conveniendo populos in unum.* Hæc est una ovis in montibus relicta: una mysterialiter, multæ personaliter: multæ per carnem naturaliter, una per gratiam spiritualiter. Nam unica est, & cæteræ ad unum tendentes, ad unitatem Ecclesiæ, non ad divisionem: unde arca in cubito consummatur. *Respondit ei in via virtutis.* Homo erat illusus, errans, mortuus; Christus autem factus via, veritas, & vita. Via errantibus, illusis veritas, vita mortuis. Item homo erat fatuus, captivus, famelicus: sed Christus factus est fatuis sapientia, infirmis medicina, captivis redemptio, famelicis refectio. Missus est tamquam anima in corpus mortuum, ut ejus adventu calefacta, membra reviviscerent. *Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.* Christus non relinquet Ecclesiam: Opus enim Dei sine artifice non subsistet. Sicut enim in corpore anima operatur vitam, & æqualitas sanitatem, & sol diem, & exterior lux in oculo visionem, & sine istis non subsistunt, (nam corpus non vivit sine anima, & sic de aliis) ita creaturæ non subsistunt sine opifice. Nam pater usque modo operatur, filius idem operatur. Nam sicut ab essentia habet omne, quod est, ita subducta essentia, non potest omne, quod in ea est. Aliter ergo operatur Deus, & aliter homo. Nam sine artifice opus esse non potest, & econverso. Non ita in Deo. Operante ergo creatrice essentia, & illuminante sapientia, & inflammante charitate, corroborante virtute, creatur in nobis essentia, ut simus: sapientia, ut sciamus: charitas, ut velimus: virtus, ut possimus. Deus, qui talibus nominibus appellatur, talia creat in nobis. *Initio tu Domine*

Marginal notes (left): Dies multis modis — Job. 3 — Job. 1 — Psal. 18 — Job. 3 — Ibid. — Job. 24 — Job. 2 — Pœna triplex. — Cant. 1 — Psal. 17 — Psal. 8

Marginal notes (right): Psal. 71 — Isa. 19 — Luc. 15 — Gen. 6 — Isa. 5

Terra. *ne terram fundasti*. Nomine terræ, quatuor elementa intelliguntur, sicut nomine aquæ, unde hoc? Spiritus Domini ferebatur super aquas, (Gen. 1) id est, super materiam quatuor elementorum.. Differentia solet annotari inter initium, principium, & exordium, quod in arbore potest perpendi. Nam sulcus dicitur initium; quandiu latet sub cortice, quasi intus jactum. Principium, quando extra prodiit in lucem. Exordium, quando in ramos extenditur; sic de elementis. Nam elementa initio fuerunt in mente divina per providentiam, quasi intus latentia. Sed quia illa machina informis, & fluida facta est; tunc elementa fuerunt, quasi in principio; quasi quodam modo extra apparentia. Sed quando distincta sunt elementa, & per naturam similia a similibus sunt procreata: tunc fuerunt elementa quasi in exordio. *Tu autem in æternum permanes*. Hic captat benevolentiam judicis ab ejus magnitudine, quæ consistit in quatuor. In potentia, unde dicit; *Domine*. In æternitate, unde dicit; *Permanet in æternum*. In misericordia, unde dicit: *Misereberis*. In virtutis manifestatione, unde: *Tu exurgens* [*Tu autem, idem ipse es*. Hic commendat Deum a tribus ab excellentia, unde dicit; *Tu autem*. Ab immutabilitate, unde; *Idem ipse es*. Ab æternitate, unde; *Anni tui non deficient*.

PSALMUS DAVID. CII.

Ratio duplex. B*Enedic anima mea Domino, & omnia*.] Ratio duas partes habet, superiorem, qua Deum contemplamur, quæ potest dici Sapientia; Inferiorem, qua recti conversantur in medio hujus nationis pravæ, quæ potest dici scientia. Superior ergo pars rationis invitat inferiorem ad laudandum Deum, dicens; *Benedic anima mea Domino*. Non enim ad laudem partem animæ, quam habemus cum brutis animalibus communem, invitat. *Et omnia, quæ intra me sunt*. Ut etiam secundum interiores partes animæ laudetur Deus, ut in ratione possideamus prudentiam, in ira odium vitiorum, in concupiscibilitate virtutum desiderium. Sic tribus animæ viribus laudatur Deus, scilicet rationalitate, irascibilitate, concupiscibilitate: Hoc autem reperitur super Matthæum, ubi loquitur de tribus satis farinæ. (Matth. 13) Nota; Angelicæ virtutes non solum sunt circa nos, sed etiam intra nos, unde & in introitu missæ Angelorum hic cantatur versus, scilicet; *Benedic anima mea Domino*. Forte dicuntur esse intus, quia juvant in opere interiori. *Qui coronat te*. Christus dicitur corona, & diadema, quasi duo demens, scilicet principium, & finem: (Christus quare dicitur corona & diadema) utroque enim caret, & quia demit, & perimit pœnam, & culpam; quod erit in futuro. *Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis*. Dat sanitatem, unde: *Qui sanat omnes infirmitates tuas*. Dat gloriam: *Qui coronat te in miserationibus*. Dat gloriæ plenitudinem: *Qui replet in bonis desiderium tuum*. [*Ut aquilæ juventus tua*. Hic dicitur Christus petra; Nam triplex Theologia, prima, quæ Dei est: secunda rationabilis & nostra: tertia (Theologia triplex.) sensualis, & symbologica. Secundum primam Deus non dicitur Sapientia, & Justitia. Nam (ut ait Dionysius) (Dionys. de cœlest. hierar.) potius de Deo omnia negamus: quia sic omnium aliquid de Deo affirmamus. Secundum secundam, dicitur Sapientia & Justitia. Secundum tertiam, Terra, Petra, Cœlum, & hujusmodi. Nam quodam modo loquendi, qui est contrarius hyperbole, aliquid de eo dicimus. Per hyperbolen enim supergredimur veritatem, & excedimus fidem, sed modus, quo de cœlo loquimur, non pertingit ad veritatem, nec accedit ad proprietatem. De Deo enim proprie non potest dici: tacere enim, vel mutatis verbis, de Deo loqui necesse est. *Faciens misericordiam, & judicium*. Nota: aliquis miseretur inimici, unde: Si esurierit inimicus (Prov. 25) tuus, ciba illum. Tui, unde Miserere

rere animæ tuæ placens Deo. Amici, unde hoc: Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Unde triplex est misericordia: Præveniens, subveniens, perficiens. De hoc plenius supra. Quæritur, quid Dominus scripsit in terra, quando se inclinavit. Quidam dicunt peccata accusantium adulteram. Alii dicunt hoc, scilicet: Qui sine peccato est, primus in eam mittat lapidem. Hieronymus videtur velle hoc, scilicet: Terra terram accusat, scilicet peccator peccatricem. *Secundum altitudinem cœli*. Cœlum quandoque significat patrem, unde hoc: A summo cœlo egressio ejus. Quandoque Christum, unde hic: *Cœlum cœli Domino*, &c. Quandoque sanctum sanctorum, unde hoc: Rorate cœli desuper, &c. Quandoque justam animam, unde: Deus dicitur habitare in cœlo. Quandoque Angelos, unde hoc; Elevata est magnificentia tua super cœlos. Quandoque prædicatores, secundum quod prædicant deitatem, unde hoc: Cœli ennarant gloriam Dei. Quandoque spiritum creatum, unde: In principio creavit Deus cœlum, & terram, id est, spiritus & corpora. Quandoque aerem, unde: Volucres cœli. *Quoniam ipse cognovit figmentum nostrum*. Est fictio, ostensio simulationis, unde: Et ipse finxit se longius ire. Est fictio eruditionis, unde: Qui fingis laborem in præcepto. Est fictio corruptionis, unde hoc; Qui finxit sigillatim corda eorum. *Homo, sicut fœnum dies ejus*. Quamvis homo sit fragilis, tamen tenetur habere fortitudinem: fortitudo est contemptio laboris, & periculi cum ratione humilitatis, & compassione incommodorum. Quatuor sunt species ejus. Magnificentia, Confidentia, Patientia, & Humilitas.

[Margin: Eccl. 30; Mat. 19; Misericordia triplex; Supra. Joan. 8; Psal. 18; Isa. 45; Psal. 10; Psal. 8; Psal. 18; Gen. 1; Psal. 8; Luc. 24; Fictio.; Psalm. 93; Psalm. 32; Fortitudo quid & ejus species.]

PSALMUS DAVID. CIII.

BEnedic anima mea Domino, Domine Deus meus.] Magnitudo in patre; pulchritudo in filio, dispositio in Spiritu sancto. Nota: Alio modo benedicit creatura Deum: alio modo creaturam Deus. Creatura Deum, in gratiarum actione. Deus creaturam dupliciter, vel infusione gratiæ in præsenti, vel in collatione gloriæ in futuro. *Confessionem & decorem induisti*. Christus dicitur speciosus in deitate, unde. Speciosus forma præ filiis hominum. Et in humanitate, & hoc duplici de causa, propter peccati immunitatem, unde hoc; Qui ingreditur sine macula. Et carnis glorificationem, unde hoc: Caro mea refloruit. *Amictus lumine, sicut vestimento*. Vestimentum significat Ecclesiam, unde hoc: Diviserunt sibi vestimenta mea, scilicet hæretici. Quandoque Christi carnem, unde Isaias; Quare rubrum vestimentum tuum: Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra. Quandoque divinitatem, unde: Filius dicitur esse in sinu patris, hoc est, in secreto divinitatis. Quandoque bonum opus, unde Salomon: Vestimenta tua sint candida omni tempore. Quandoque fideles, unde hoc: Quod descendit in oram vestimenti ejus: quia gratia usque ad extremos fideles pervenit. Quandoque virtutem, unde hoc: Charitas, vestis nuptialis, qua carebat Petrus: quia calefaciebat se ad prunas Caiphæ. Hac veste, scilicet charitate pellitur frigus vitiorum, unde Dominus: Amice ad quid venisti, non habens vestem nuptialem, id est, charitatem. *Qui tegis aquis superiora ejus*. Supra cœlos sunt aquæ, unde alibi: Benedicite aquæ omnes, quæ supra cœlos sunt, & illæ sunt frigidæ, unde Saturnus, qui vicinior est aquis illis, aliis planetis frigidior est, quia est in tenore spheræ, & ideo facit majorem circulum, & ideo calidior debet esse aliis, nisi frigiditas impediret aquæ, & eum frigidum faceret. *Qui ambulas*. Hic commendat conditionem a quatuor, a conditoris agilitate, unde hic: *Qui ambulas super pennas ventorum*. Ab operis stabilitate, unde hic. *Qui fundasti terram.*

[Margin: Psal. 44; Psal. 14; Psal. 27; Vestimentum.; Matt. 27; Isa. 63; Psal. 132; Joan. 18; Matth. 22; Dan. 3]

ram super stabilitatem suam. A perseverantia, unde hic: *Non inclinabitur in sæculum sæculi*. A profunditate, unde hoc: Abyssus abyssum invocat. *Qui facis Angelos tuos spiritus*. Ut de subjecto fiat prædicatum. Hic autem dicuntur Αγγελοι, qui nuntiant bonum, prædicando. Sed inter eos, qui audiunt verbum eorum, quidam respuentes sunt, quasi nullo modo consentientes. Alii reiicientes, scilicet qui verbum primo receperunt, postea expellentes. Alii suffocantes, ut illud, quod cadit inter spinas: Alii fructificantes. Primi non concipiunt: Secundi concipiunt, sed abortivum faciunt: tertii fœtum vivum opprimunt: quarti cum pietate, & materna diligentia enutriunt. *Inter medium montium pertransibunt aquæ*. Sex dicuntur montes, per quos Christus transiliit. Nam legitur, quod fuit sicut cervus transiliens in montibus: primus umbrosus, secundus caliginosus, tertius luminosus, quartus aquosus, quintus nemorosus, sextus spinosus. Primus altitudo incarnationis: secundus mysterium circumcisionis: tertius liberalitas propriæ oblationis, scilicet in templo: quartus Sacramentum Baptismatis ablutionis: quintus abstinentia jejunii quadragesimalis: sextus anxietas victoriosæ passionis. De primo: Deus a Libano veniet, & a monte umbroso. De secundo: Operuit caligo cacumen montis. De tertio: Cœperunt ædificare secundo mense in monte. De quarto: Venite ascendamus ad montem Domini. De quinto: Ductus est Jesus in desertum, ubi erat terra montuosa. De sexto: In monte Oliveti oravit ad patrem: tamen ad litteram tres montes ascendit, ut legitur in Evangelio. *Super ea volucres cæli habitabunt*. Hic dicit, quod trina animalia erant, quæ immolabat Abraham. Ternarius autem numerus significat tres principales virtutes, unde Job: Nati sunt ei septem filii, & tres filiæ; Septem filii sunt septem dona, & tres filiæ, tres virtutes. Quandoque fidem Trinitatis, unde Ezechiel; Porta thalami ad viam Orientalem. Tres hinc, tres inde. Via enim ad Christum, quæ dicitur Oriens, est fides Trinitatis. Quandoque tria genera peccatorum, unde Job; Caldæi fecerunt tres turmas, & invaserunt camelos. Tres turmas contra camelos facere, est modo illicito opere, modo superflua locutione, modo inordinata cogitatione terrenarum dispensationum studia vastare. Quandoque vitam præsentem, unde Dominus de ficulnea; Ecce anni tres, ex quo veni quærens fructum in ficulnea hac, & non inveni. Ficulnea humana natura, ad hanc venit Dominus tertio anno in ea fructum quærens, quia humanam naturam ante legem, sub lege, sub gratia, expectando, admonendo, visitando, quæsivit. *Ut exhilaret faciem in oleo*. Christus hic dicitur panis, vinum, & oleum. Panis, quia confortat, unde hoc; *Panis cor hominis confirmet*. Vinum, quia lætificat: Oleum, quia exhilarat. Sic fides potest dici quodlibet horum trium, quia tria operatur in nobis. Nam dicitur quia in nobis operatur remissionem peccatorum, & ita confortat sicut panis, quia aufert morbum. Oleum ad manifestationem bonorum operum. Vinum ad delectationem, sive scientiæ gaudium. Vinum enim, quia lætificat; Quot modis accipitur oleum, alibi est dictum. *Sol cognovit occasum suum*. Legimus solem justitiæ, & salutis ostensionem manifestæ visionis, claritatem boni operis, fervorem persecutionis, intellectum sapientis, jucundum lumen veritatis, claritatem prædicationis, ardorem tentationis. De primo: Elevatus est sol, & luna stetit in ordine suo. De secundo: In sole posuit tabernaculum suum. De tertio Job: Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clare. De quarto: Semen jactum super terram aruit sole. De quinto: Quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu afficere omnes, & igni. De sexto: In persona

Margin notes: Psal. 41; Αγγελος; Luc. 8; Sex montes per quos Christus transiliit.; Exod. 24; Isa. 2; Matth. 4; Matt. 26; Ternarius numerus.; Job 1; Ezech. 40; Job. 1; Luc. 13; Ficulnea quid.; Christus.; Fides tria in nobis operatur.; Psal. 18; Job. 13; Apoc. 16

sona impiorum in die judicii dicitur; Erravimus a via veritatis, & sol non est ortus nobis. De septimo, Job: Qui præcipit soli, & non oritur, & stellas claudit sub signaculo. Hoc reperitur in Meldensi. *Omnia in sapientia fecisti*: id est, per sapientiam, id est, per Filium. Deus Pater dicitur omnia facere per Filium, id est, cum Filio, ita quod Patri auctoritas tribuatur, vel per Filium facit omnia, id est, genuit Filium opificem, & potius per Filium, quam per Spiritum sanctum: quia sapientia attribuitur Filio: Facit ergo per Filium, id est sapientia, id est, sapienter. *Hoc mare magnum*. Hæc tria notantur. Mare, navis, nauta; Mare, mundus: Navis, Ecclesia: Nauta, Christus. Remum illius navis, lignum crucis, quo navigamus ad littus æternitatis. Per mare trahuntur retia Petri, qui multitudinem piscium per prædicationem trahit ad portum. *Illic reptilia, quorum non est numerus*. In hoc mare jecit Dominus lineam, & humo illius captus est diabolus, unde Job: Quasi hamo capiet Leviathan. Illa linea est propago Patrum per Evam memorata. Ibi erat hamus interior, & caro exterior: Hamus divinitatis, & caro humanitatis. Diabolus ergo captus est, quia cum per satellites suos carnem Christi crucifigendo momordit, maxillam ejus aculeus divinitatis perforavit: Sicut in linea extremum est hamus, ita in genealogia extremus est Christus. *Aperiente te manum tuam*. Quæ duobus modis aperitur, scilicet sanctam scripturam exponendo: Nam sic habemus notitiam de Deo, vel Filium mittendo in carnem, vel aperit manum beneficia conferendo, unde hoc: Aperis tu manum tuam, &c. *Jucundum sit eloquium meum*, vel disputatio mea. Deus loquitur nobiscum, & nos cum eo. Sermo Dei ad nos duobus modis: interius per aspirationem, exterius per prædicationem. Per aspirationem duobus modis, natura, & gratia: Natura, quando conditis aspirat cognitionem boni: gratia, quando reparatis suggerit boni amorem. Sermo noster ad Deum fit consulendo, vel orando, vel bene operando. Nota: duo sunt libri: Sacra scriptura, & clerici. In primo legunt clerici, in secundo legunt laici. In nobis ergo legere possunt laici; sed ibi non inveniunt, quid possint eligere. Homo primo debet esse accusator sui, unde hoc: Justus in principio sermonis debet esse accusator sui, laudator Dei, doctor proximi. Quidam attribuunt sibi temporalia ut Nabuchodonosor dixit: Nonne hæc est Babylon, &c. Quidam naturalia, ut Philosophi, qui dicunt: Labia nostra a nobis sunt. Nam Deum cognoverunt, sed non sicut Deum glorificaverunt. Quidam gratuita, scilicet virtutes, ut Publicanus.

Job 9

Deus pater quomodo omnia facit per filium.

Isa. 21

Job 40

Psal. 109

Deus quomodo nobiscum loquatur.

Prov. 18

Dan. 4

Psal. 11

Rom. 1

PSALMUS DAVID. CIV.

Confitemini Domino, & invocate nomen ejus.] Super Paralipomenon dicitur, quod titulus hujus Psalmi est Alleluja, qui secundum aliam litteram in illo libro ponitur, quem David fecit, cum arca Domini capta a gentibus reduceretur. Alleluja, proprie est laus Angelorum: Sicut gloria in excelsis. Nam Angeli proprie dicuntur laudare Deum, propter peccati immunitatem, unde & cœli dicuntur, unde hoc: Fiat voluntas tua, sicut in cœlo. Et propter assiduitatem. Nam non cessant clamare, Sanctus, Sanctus, Sanctus: & quia semper habent Dei fruitionem, unde hoc: Angeli eorum semper vident faciem Patris, unde pueri semper solent Alleluja cantare, quia innocentiam habent, in quo assimilantur Angelis: sed quandoque in festis diebus majores, scilicet perfecti solent cantare Alleluja, ut designetur perfectio, quam expectamus in anima, & in corpore. Nota; Os loquitur sermones tribus de causis, dum Deum laudat, dum se accusat, dum proximum ædificat. Confessio mundat os, contritio cor, unde hoc: Corde creditur

Luc. 2

Matt. 6

Isa. 6

Matth. 18 Ritus.

Confessio, & contritio

Rom. 10

ditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Confessio decorat, decor laudat, unde hoc: Confessionem induisti: ad hoc ergo, quod os sit mundum, & cor, hæc sunt necessaria. Confessio, scilicet, & contritio, unde: Nos debemus laudare in mente, unde hic: *Confitemini*. In voce, *Invocate*. Cum jucunditate, unde; *Cantate*. In opere, unde; *Et psallite*. A rerum creatione, unde; *Narrate omnia mirabilia ejus*. (*Cum essent numero brevi, paucissimi*. Paucissimos cives habemus, cum illas tantum virtutes, sine quibus salvari non possumus, spes, fides, charitas, facile nuntiari, facile possunt vel numerari. Cum his sociis tendimus ad regionem longinquam. Pauci sunt virtutum tyrones, quamdiu cohortem vitiorum delere non possunt. Paucissimi cum sibi nequeant eos sibi subjugare, & saltem sibi tributarios facere. Paucissimi cum nequeant sine magno labore, vel gravi periculo resistere, vel etiam defendere. Hi sunt peregrini. Nam fides, quod credit, nondum apprehendit, & quod speratur, nondum tenetur, charitas nondum suo gaudio perfruitur. *Cum essent numero brevi*. Deus diligendus est ratione commissi, dimissi, præcepti. *Et vocavit famem super*. Nota; sicut post saturitatem edere superfluum est, ita ante esuriem otiosum est, cum esurie licitum est, post esuriem strenuum est. *Misit ante eos virum*. Opera Dei fiunt: vel auctore Deo solo, ut opera creationis, vel hominis ministerio, ut sacramenta Ecclesiæ. Quædam cum Deo, ut opera meritoria, unde Apostolus: Non ego operor illud, sed gratia Dei mecum, & alibi: Coadjutores Dei sumus. Quædam fiunt non sine eo, ut peccata. Et tamen dicitur: Sine eo factum est nihil, id est, peccatum. *Ferrum pertransiit animam ejus*. De Virgine dicitur: Tuam ipsius animam pertransibit gladius, id est, mors ipsius, vel pertransibit gladius, id est, tui ipsius animam, id est, per mortem Christi, vel tuam animam quæ quodam modo est ipsius, scilicet Christi. Ferri ratione quandoque soliditas conversorum designatur, unde Job; Ferrum de terra tollitur. Quandoque fortitudo, unde Dominus ad Ezechielem: Sume tibi sartaginem ferream, & eam pone inter te, & civitatem. Quandoque jaculum prædicationis, unde Dominus loquens de violentia diaboli ad Job: Reputabat, ut paleas ferrum. Nam ferrum acuitur, ut adversarius vulneretur: Sic de prædicatione, quando aliquis deserit malitiam nocendi, unde Dominus: Versa est mihi domus Israel in scoriam. Omnes isti, æs, & stannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis. Nos sumus tenebræ & vanitas, Christus lux, & veritas. Nisi ergo in bonis operetur, nec a malo deficimus, nec ad bonum proficimus, nec a vanitate cadimus, nec ad veritatem surgimus. *Eloquium Domini inflammavit*. Spiritus sanctus inflammat eloquium ad sciendum, quandoque ad diligendum, unde euntibus in Emaus: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis? Quandoque ad sacrificandum, unde; Dominus inflammavit sacrificium Abel. Quandoque ad prædicandum, unde hoc; Ignitum eloquium tuum vehementer. Et hoc; Non possumus non loqui, quæ audivimus, & vidimus. Septem sunt in temporalibus, quæ homines appetunt pecunia, scientia, pulchritudo, dignitas, potentia, fortitudo, sanitas. *Et eduxit eos cum auro, & argento*. Aurum quandoque splendor cœlestis patriæ, unde dicitur, quod illa civitas, ex auro simili vitro mundo. Quandoque charitas, unde Joannes: Vidi Angelum cinctum zona aurea. Quandoque temporalem gloriam, unde hoc: Calix Babylonis aureus. Quandoque splendor sanctitatis, unde hoc; Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? Quandoque sensus bonæ operationis, unde hoc; Aurum in fornace probatum. Quandoque incorruptio boni operis, unde: Quidam ædificant aurum,

Marginal notes: Psal. 103; Luc. 15; Deus tripliciter diligendus.; 1 Cor. 15; 1 Cor. 3; Joan. 1; Luc. 2; Ferrum.; Job 28; Ezech. 4; Job 41; Ezech. 22; Spiritus sanctus.; Luc. 24; Gen. 4; Psal. 118; Act. 4; Septem appetit homo in temporalibus.; Apoc. 21; Apoc. 1; Hier. 51; Thr. 4; Sap. 3

rum, & lapides pretioſos. Quandoque anima fidelis, unde Job ad Heliu; Ab aquilone aurum venit. Quandoque divinitas, unde Ezechiel; De medio ignis quaſi ſplendor electri. Electrum conſtat ex auro, & argento, & dum miſcentur, argentum creſcit in claritatem, & aurum in claritate a fulgore ſuo palleſcit; Sic humanitas in majeſtatis gloria crevit, divinitas a fulgoris proprietate, potentia ſe humanis oculis temperavit in Chriſto. Dum ergo pallet aurum, fulget argentum. Unde etiam Deus homo dicitur liber in clauſtro humanitatis ſcriptus, & auro divinitatis illuminatus. Vas quandoque corpus fragile, unde hoc: Habemus ſaltem ſcientiæ theſaurum in vaſis fictilibus. Quia vas fictile eſt, ideo fragile. Cave ergo, ne frangatur. *Cuſtodiant juſtificationes*. Ad inchoationem, per perfectum ad perfectum debemus tendere. Inchoatio nulli injuriam continet facere, perfectus illatam patienter tolerare: perfectio omnibus prodeſſe, & ſine opere velle. *Et legem ejus requirant*. Omnem legem comitatur juſtitia: Nam lex naturæ comitatur juſtitiam & continet juſtum. Nam, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Lex Moyſi præcepit in decem præceptis: lex Evangelii complet: Et hic dicitor, quod lex Moyſi erat umbra non tota nigra; unde Judæi non niſi in cauſto ſcribebant libros ſuos: nos autem auro. Quia lex noſtra, exhibita veritate, illuminata eſt. Et tamen illa ſignificat legem noſtram bonam. Nam ſi res mala ſignificaret bonam, nomen Dei numquam in cauſto ſcriberetur. Si habemus a Deo temporalia, & propter Deum debemus ea quærere. Temporalia enim quodam modo adjectiva ſunt. Nam tum adſunt, tum non. Subſtantivum, eſt amor Dei. Nam talia non tranſeunt ſed permanent immobilia in æternum. Adjectiva ergo ad ſubſtantiva debent referri, id eſt, temporalia ad ſummum bonum.

Job 37. Ezech. 1. Vas.

PSALMUS DAVID. CV.

Conſitemini Domino, quoniam bonus.] Nota: Deus dicitur bonus in natura, unde hoc: Nemo dicitur bonus, niſi ſolus Deus. Et in miſericordia. Et in liberatione, unde hoc; An oculus tuus nequam, quia ego bonus ſum. Et in æquitate, unde: Bonus es tu, & in bonitate tua doce me. Nos debemus laudare Deum pro bonitate, unde hoc: *Quoniam bonus*. Pro æternitate, unde hoc: *Quoniam in ſæculum miſericordia ejus*. Pro miſericordia, unde hoc: *Miſericordia ejus*. Pro potentia, unde: *Quis loquetur potentias Domini?* id eſt, ea quæ potenter facit. Alibi reperitur, quod Deus facit magna, inſcrutabilia, innumerabilia. Magna virtute, inſcrutabilia ratione, innumerabilia multiplicitate. *Peccavimus cum patribus noſtris*. Nota, quod peccatum dicitur, quod committit homo in ſe. Iniquitas, quod in proximum committit, ſicut diſtinguitur inter peccata in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, ut ſupra dictum eſt. Phiſonomaton eſt, quando diverſa nomina diverſo ſono unam rem deſignant, ut hic: *Peccavimus cum patribus noſtris, injuſte egimus, iniquitatem fecimus*. Ad videndum duo ſunt homines, interior vir, exterior mulier. Interior per inobedientiam ſuperioris Dei, & obedientiam inferioris mulieris eſt excæcatus ad intelligentiam. Exterior illuminatus ad intellectum. Non dicuntur oculi amborum aperti ante peccatum, ſed tantum viri. Nam exterior, ſcilicet animalis ante peccatum, nec Creatoris habet viſionem, nec creaturæ diſcretionem, ſed interior oculo intelligentiæ Deum videbat, & oculo rationis creaturas examinabat. Oculus autem intelligentiæ ſine oculo cognitionis, trabe inobedientiæ eſt extinctus. Alter, ſcilicet oculus rationis, feſtuca inobedientiæ turbatur. Dicet ergo homo interior: Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui, ut vi-

Luc. 18. Matth. 20. Pſal. 118. Peccatum & iniquitas quomodo differant. Phiſonomaton. Homines duo. Gen. 3. Pſal. 39.

derem, oculo, scilicet cognitionis, *Psal. 37* & hoc: Lumen oculorum meorum non est mecum. De alio oculo dicit: *Psal. 6* Turbatus est a furore oculus meus. Factus est ergo cæcus ad Deum; perspicax ad mundum: obscurus ad scientiam: acutus ad concupiscentiam, *Oculi duo.* vel sic: Oculi duo sunt, oculus concupiscentiæ, & oculus rationis: Si unus clauditur, alius aperitur, & econverso. Numquam simul clausi sunt nec simul aperti, unde dicitur: *Joan. 9* Veniet Dominus, ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant, id est, cæci oculo rationis, & videntes oculo concupiscentiæ, videant oculo rationis. Hi sunt oculi ante peccatum clausi, post peccatum aperti. *Et redemit nos ab inimicis nostris.* *Homo redemptus.* Homo redemptus est, quantum ad signum, quantum ad pretium, quantum ad effectum. De primo, ut in baptismo, quod significat passionem Christi, unde: *Mare rubrum*, dicitur, sanguine Christi rubricatum, in quo puer ter mergitur, ad significandam sepulturam trinam Christi, *Trina mersio in baptismo quid.* vel ad significandum Trinitatem, in cujus fide puer baptizatur. De secundo dicitur, quod Deus nos in cruce redemit, quando pro nobis pretium obtulit. De tertio hoc: *Psal. 25* Redime me Domine, & miserere mei: Quando scilicet homo liberatur a peccato. *Cito fecerunt, obliti sunt operum ejus.* Duo sunt in homine sensus, & affectus. *Sensus, & affectus.* Sensus in capite, & affectus in corde. Sensus in tribus consistit. In ingenio, ratione, memoria. Quibus tres cellulæ attribuuntur capitis. Nam ingenium ancipiti; ratio sincipiti: memoria occipiti. Ingenium ad futura, ratio ad præsentia, memoria ad præterita refertur. Primo refertur, & occurit timor faciendorum, & tædium factorum, & memoria præteritorum malorum. Ingenium inquirit incognita: ratio judicat inventa: memoria recondit dijudicata. *Et immola Deo sacrificium.* *Inimici tres a quibus tria peccatorum genera.* Tria sunt, caro, mundus, dæmonia, & ab illis tribus tria sunt in nobis genera peccatorum:

A Nam quædam sunt carnalia, quæ a carne: quædam sæcularia, quæ a mundo, quædam spiritualia, quæ a diabolo. Hæc peccata carnalia, & sæcularia sunt desideria, & spirituales nequitiæ, quæ nominat Apostolus. *Eph. 6* Septem ab illis fiunt, ut in superioribus dictum est. *Salvos nos fac Domine Deus noster.* Hoc potes, unde; *Domine.* Hoc vis, unde; *Deus.* Hoc debes, unde: *Noster.*

PSALMUS DAVID. CVI

Confitemini Domino.) In hoc Psalmo duo sunt Alleluja, ad notandum, quod duo populi Deum laudare debent. B Binarius ergo in sacra Scriptura significat charitatem, *Binarius in sacra Scriptura.* quæ gemina est ad Deum, & proximum, unde Ezechiel mensus est portæ *Ezech. 28* frontem duobus cubitis. Frons portæ est vita præsens. Sicut enim domus interior est superna requies; Ita frons portæ, vita præsens. Frons ergo portæ duobus cubitis mensuratur. Quia qui habet dilectionem Dei, & proximi, ad requiem æternam venit. *Exod. 28* Unde Moyses in ornamento summi Pontificis coccum bis tinctum jubet apponi, scilicet charitatem, id est, amorem Dei & proximi. Quandoque intellectum & operationem, unde Dominus alibi; *Matth. 25* Uni C dedit quinque talenta, alii duo, alii vero unum. *Greg. hom. in Matth.* Quinque talentis, quinque sensus: duobus, intelligentia, & operatio, uno tantum, intelligentia designatur. Quandoque binarius prædicatorem perfectum in charitate, unde Dominus binos, & binos *Luc. 10* misit discipulos ad prædicandum. Quia qui charitatem erga alterum non habent, prædicationis officium nullatenus debent suscipere. Quandoque duo genera compunctionis, unde Caleph filiæ suæ Axæ dedit duo *Josue 15 & Jud. 1* irrigua, id est superius & inferius. Quandoque duo testamenta, unde *Exod. 25* Dominus præcepit duos Cherubim aureos poni ex utraque parte oraculi. *Erraverunt in solitudine.* Hic psalmus agit de tentatione. Est ergo

Tentationis origo triplex. Idem supra.

go triplex origo tentationis. Nam quædam est intus & de nostro, quædam tota foris, & de alieno, quædam ex utroque. Quandoque enim tentatio surgit ignorante diabolo, & tunc tota est de nostro. Quandoque diabolo suggerente, & tunc partim de nostro & partim de alieno. Nam callidus ille tentator, cum intus aliquem scintillæ fomitem deprehendit, plurimas paleas cum magna festinatione colligit. Et si prævalet de scintilla flammam excutit, & domum pectoris nostri de nostro simul & suo exurit. Vel sic tentatio alia ab anteriori, alia a posteriori; alia a superiori, alia ab inferiori: alia a dextris, alia a sinistris: prima per diabolum, secunda, per recordationem præteritorum malorum, tertia per rationem, quarta, per sensualitatem, quinta, per prospera, sexta per adversa. Sed fidelis Deus non permittit nos tentari, ultra quod possumus. *Et clamaverunt*. Tria sunt, quæ impediunt hominem in præsenti, a quibus liberari petit, scilicet rationem ab ignorantia, liberum arbitrium a difficultate, voluptatem a concupiscentia. *Sedentes in tenebris*. Hic agit de concupiscentia, cujus quatuor sunt genera, duo bona, & duo mala: Nam caro concupiscit adversus spiritum, spiritus adversus carnem, & hoc mali spiritus in Deum, vel e converso. De bonis unde hoc: Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. *Consilium altissimi*. Homo cecidit per superbiam, & debet redire per aliam viam, scilicet per humilitatem. Nam Magi per aliam viam, reversi sunt in regionem suam. Unde clerici in processione per aliam viam revertuntur in chorum, quam ea, per quam egrediuntur. *Qui descendunt mare*: id est, ab activa ad contemplativam: & est descensus a statu in statum, vel ad statum: a gradu in gradum. Non enim qui descendunt a contemplatione ad activam fiunt minus boni. Quatuor sunt contemplationes, oratio, meditatio, lectio, gratiarum actio: Quatuor sunt activæ, peregrinatio, prædicatio, Sacramentorum administratio, eleemosynarum largitio. Cujus tres sunt species, sed de his alias dicemus. *In navibus*. Navis quandoque significat uterum Virginis, unde hoc; Ascendit Jesus in naviculam, & venit in civitatem suam, id est, introivit in uterum, & venit in mundum, qui dicitur ejus civitas. Quandoque crucem, quia fit de lignis, sicut crux, unde: Ascendit Jesus in naviculam, & secuti sunt eum discipuli ejus, unde: *Illic naves pertransibunt*. Quia mare hujus mundi auxilio crucis, id est, ligni pertransimus. Quandoque Ecclesiam, ut hic: *Qui descendunt mare in navibus*. Quandoque superbiam, unde hoc: In spiritu vehementi conteres naves Tharsis, id est, superbiam gentium. Nam sicut navis tunditur fluctibus, ventis agitata, ita superbia. *Dixit & stetit*. Hic commendat eos a quatuor; Ab altitudine, cum dicit. *Qui descendunt mare*. A charitate, cum dicit: *Facientes operationem*. A labore, cum dicit: *Dixit & stetit spiritus procellæ*. A discretione, & sapientia, cum dicit; *Ipsi viderunt opera Domini*. Qui hic loquitur, clamat ter ad Deum, ut clamorem cordis, oris, & operis, intelligas, unde hic versus ter ponitur: *Clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur*. Sed iste multum profecit in clamore. Nam in primo clamore Deus sanitatem ei ostendit, scilicet monstrando viam, quæ ducit ad sanitatem, unde subjungit versum secundo positum, subdit: *Deduxisti eos in viam rectam*. In secundo clamore sanitatem restituit, unde post hunc versum secundo positum, subdit: *Misit verbum suum, & sanavit eos*. In tertio persecutionibus succumbere non permisit, unde post tertium clamorem subjungit: *Siluerunt fluctus ejus*. *Et benedixit eis & multiplicati sunt nimis*. Peccata nostra sunt magna, multa, turpia: magna in quantitate, multa in numero, turpia in qualitate. Nam sunt aliquanta, aliquota, aliqualia. Magna in merito, multa

Marginal notes: 1 Cor. 10 — Hominem tria impediunt in præsenti. — Concupiscentiæ quatuor genera. Gal. 5 — Ps. 83 — Matt. 2 — Clerici quare in processione per aliam viam redeant in chorum. Contemplatio quadruplex. — Navis. — Matt. 9 — Matt. 8 — Psal. 47 — Peccata nostra.

multa in numero, turpia in modo. Contra hæc, tria remedia debemus opponere. Contra magna, timorem, contra multa, dolorem: contra turpia, pudorem. Sicut peccatum magnum, & multum, ita misericordia Dei magna, & multa, unde hoc: Psal. 50 Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum. Ut deponam turpitudinem: Ibid. Lava me ab iniquitate mea, & Ibid. deposita turpitudine: Super nivem dealbabor. *Et pauci facti sunt.* Hic agit de bello, quod fit contra hæreticos. Bellum triplex. Et est triplex bellum: nam est extraneum, quod fit contra gentiles, unde Apostolus: 1 Cor. 15 pugnavi contra bestias Ephesi: Est bellum civile, quod fit contra hæreticos, qui sunt de nostra civitate, saltem de Sacramento fidei, non de fide sacramenti. Est plusquam civile, scilicet intestinum, quod fit contra filios, fratres, qui Cant. 1 adhuc tolerantur, unde: Filii matris meæ pugnaverunt contra me. De secundo: Exierunt ex nobis, sed a nobis non erant. *Effusa est contentio super eos.* Hoc duobus modis exponitur, uno modo, ut contentio sumatur a contemno, alio modo, a contendo contendis.

PSALMUS DAVID. CVII.

Confessio duplex. P*Aratum cor meum Deus: paratum cor meum. Confitebor tibi.*] Confessio debet esse oris, & cordis, quasi simul fassio: Quod notatur in consecratione Pontificis, quando annulus ponitur in medio, baculus argenteus datur, quia sonorum est argentum, per quod notatur confessio oris. Per hoc, quod ponitur in medio digito, confessio cordis. Nam in illo digito est vena, quæ venit a corde, unde Promotheus, qui invenit usum annuli instituit, ut in illo digito poneretur. Unde & in sponsalibus annulus argenti in medio digito sponsæ ponitur, ad significandum, quod ibi debet esse consensus animorum, & verborum. *Quis deducet me in civitatem munita.* Hæc civitas est Ecclesia militans; Ecclesia militans. & est in monte, unde hoc: Hæc est civitas in monte posita: & firmum habet fundamentum, scilicet Christum, unde hoc: Hæc est domus Dei firmiter ædificata. Et hoc: Fundamentum positum est, quod nemo potest mutare. 1 Cor. 3 Ibi est turris Christus, quod significat turris David. Christus turris. Ibi sunt aliæ turres, id est. Prælati Ecclesiæ. Prælati turres minores. Nam sicut turres excedunt altas domos, ita Prælati minores. Ibi est undique murus, scilicet munimentum Christianæ fidei, unde Job; Job 30 Quia rupto muro & aperta janua irruerunt super me. Ruptus enim murus dicitur, cum fides quorumdam malorum persuasione dissipatur. In ea est antemurale, Isa. 26 Prophetæ, qui Christum, id est, fidem Christi prædicaverunt, & ita eam præcesserunt: vel murus dicitur Christus, antemurale Prophetæ, qui Christum præcesserunt. Undique est fossatum, scilicet humilitas, quæ vallis dicitur, unde hoc; Omnis vallis implebitur. Luc. 3 Et flumen est ibi, unde; Fluminis impetus lætificat civitatem Psal. 45 Dei, scilicet Spiritus sanctus. Sed rivuli inde procedentes sunt dona Spiritus sancti. Est ibi porta, scilicet dies judicii, qui est exitus hujus mundi, unde Job; Job. 5 Conterentur in porta, non est qui eripiat. Est ibi altera porta, scilicet ingressus, ut bona actio, unde Job; Job 29 Quando procedebam ad portam civitatis, & in platea parabant mihi cathedram. Vel etiam ostium est Christus, unde hoc; Joan. 10 Ego sum ostium, si quis intrat, per me intrat. Et ibi est custos, sc. Christus, unde hoc: Nisi Dominus Psal. 126 custodierit civitatem, &c. Exo. 14 Ibi Rex ita munitus cum populo suo, non timet exercitum Pharaonis.

PSALMUS DAVID. CVIII

D*Eus laudem meam ne tacueris, locuti sunt adversum me. Pro eo, ut me diligerent, &c.*] Hic dicitur, quod plus peccant, qui detrahunt sedenti ad dexteram patris scilicet, quam

quam qui crucifixerunt ambulantem A in terris. Sed solet dici, quod tria sunt genera peccatorum. Peccatorum tria genera. Est enim originale, quod non solum maculat personam, sed etiam naturam. Omnes enim nascuntur cum originali. Est personale, cum non solum alieno, sed proprio compedimur, ut actuale. Est singulare, quod Judæi commiserunt in Deum majestatis, qui possunt dici homicidæ, sed, ut verum dicam, Deicidæ: secundum hoc magis peccaverunt crucifigentes, quam qui modo persequuntur eum in membris. Dicimus ergo, quod quidam persequebantur ex invidia, & illi magis peccaverunt, quam qui modo persequuntur ex ignorantia, B & credebant obsequia præstare Deo. Et illi minus peccaverunt, quam qui modo persequuntur, vel sunt excedentia, vel excessa, qui enim magis contemnit, magis peccat. *Ego autem orabam*. Christi oratio. Christus oravit pro se & hoc cum affectu sensualitatis, & Mat. 26 tunc non semper exauditus est, ut Mar. 14 quando petiit, quod calix ab eo removeretur. Cum affectu rationis, & tunc est exauditus, unde quando oravit; Pater clarifica filium tuum. Luc. 22 Tum pro amicis, quando oravit pro Petro, ne deficeret in fide, vel in Joan. 12 via. Tum pro inimicis, cum dixit: Marc. 12 Domine dimitte illis, quia nesciunt Luc. 22 quid faciunt. *Et posuerunt adversum* C Luc. 23 *me*. Nota; triplex vitium, triplex peccatum, triplex remedium. Vitia, impotentia, ignorantia, concupiscentia. Peccata, alia contrahimus ex infirmitate, alia ex perversa voluntate. Remedium in divinis institutionibus, in divinis promissionibus, in divinis comminationibus. *Constitue super peccatorem*. Diabolus quatuor modis super aliquem constituitur. Diabolus constituitur super aliquem quatuor modis, scilicet ad auferenda temporalia, ut super Job. Ad confringenda naturalia, ut de energumenis. Ad ferenda supplicia æterna, unde Matt. 22 hoc; Ligatis manibus & pedibus mittitur aliquis in tenebras exteriores. Ad tentationes, unde: Magna est dignitas animarum, quia unicuique deputati sunt duo Angeli, unus bonus ad custodiendum, alius malus ad tentandum. Animæ duplex angelus deputatur. *Oratio ejus fiat in peccatum*. Forte pro oratione Dominica pro illa parte: Dimitte nobis, sicut Mat. 6 nos dimittimus, vel de illa exponitur, quando aliquis petit ut bene accidat ei in furto. Vel sic; prædicatio, alia officiosa, alia quæstuosa, Prædicatio triplex. alia pretiosa, alia sancta; sic de oratione. Nam oratio officiosa est, quando ad ejus officium pertinet orare, & forte mala causa prædicat. Quæstuosa, quando pro temporalibus. Pretiosa, quando pro inani gloria. Sancta, quando orat prout debet. Tres primæ species orationis in peccatum sunt, & non ultima, vel plus dicit, & minus significat. *Oratio ejus fiat in peccatum*, id est, absorbeatur in peccato, id est, peccato impediente non habeat efficaciam suam. Sicut dicitur: Omne, Rom. 14 quod non est ex fide, peccatum est, id est, absorbetur a peccato. *Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus*. Sunt usuræ suppliciorum, unde hoc: Usura multiplex. Ex usuris & iniquitatibus redimet animas eorum: Nam repetitur in suppliciis, quod commissum est in peccatis. Sunt usuræ præmiorum; Nam Psal. 71 dabitur nobis ultra meritum. Sunt usuræ gratiæ collatæ in tempore, unde hoc; Qui facit hoc, centu- Matt. 19 plum accipiet in præsenti, & vitam æternam in futuro possidebit. Sunt usuræ pecuniæ, hic dicitur, quod Matth. 26 Judas loculos habuit, nam erat fur: Quia Christum vendidit triginta ar- Ibid. genteis ad recompensationem unguenti effusi, quod potuit venundari trecentis argenteis. Unusquisque autem illorum triginta valebat decem usuales denarios, & ita per illos triginta recompensavit damnum trecentorum: nam decies triginta sunt trecenti. Quidam spiritus indigent loco & tempore, sed non corpore ut Angelus, unde: Angelus, spiritus dicitur quis, anima spiritus cujus. Quidam spiritus non indigent loco, nec tempore nec corpore, ut Deus. *In memoria redeat iniquitas*,

Peccatum quot modis fit. *& peccatum ejus*. Peccatum fit quadrupliciter. Nam quis peccat quandoque in radice, unde hoc: Omnes peccaverunt in Adam. (Rom. 5) Quandoque in origine, contrahendo originale. Quandoque in mutatione. Quandoque propria voluntate, quod sæpe fit. *Sicut Zona, qua semper præcingitur*. Nota: Est cingulum justitiæ, unde hoc: Justitia cingulum lumborum ejus. (Isa. 11) Cingulum pœnitentiæ, unde Joannes præcinctus est zona pellicea, id est, justitiæ: (Matt. 3, Mar. 1) Est cingulum continentiæ, unde hoc: Sint lumbi vestri præcincti: (Luc. 12) Est cingulum fortitudinis, unde: Accingere gladio tuo, &c. (Psal. 44) Est cingulum humilitatis, unde Dominus præcinxit se, ut lavaret pedes discipulorum suorum. (Joan. 13) Est cingulum iniquitatis, unde: Misit Dominus verbum in Jacob, & cecidit in Israel, (Isa. 9) unde Filius Dei missus ad Judæos, unde hoc: Non sum missus nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel: (Matt. 15) Sed quia, ut dicunt Apostoli, repulistis verbum Dei: Ecce convertimur ad gentes, & ita verbum cecidit in gentes: (Act. 13) vel per Jacob, & Israel Judæus accipitur sic: Verbum misit in Jacob, & cecidit in Israel, (Isa. 9) id est, quia non honorificaverunt, sed interfecerunt Deum, vel de semine verbi, id est, prædicatione. *Caro mea immutata est propter oleum*. Christus tradidit semetipsum pro nobis in mortem: Nos autem tradimus nosmetipsos ad vitam. Vivere enim incipit, quando quis incipit mori pro Christo. Unde cum solemnizatur de morte alicujus sancti, dicitur Deus, qui tui sancti natalitia colimus.

PSALMUS DAVID. CIX.

Dicere Dei multis modis accip. DIxit *Dominus Domino meo*.] Dicere Dei multis modis accipitur. Nam pro gignere, pro disponere, pro facere, & his tribus modis exponitur hic. Quandoque pro promittere, ut hic: Dixit Dominus, & stetit spiritus procellæ. (Psal. 106) Pro, *Domino meo*, hic dicitur in glossa sic: Qui Dominus meus est, secundum A quod homo, id est, quia homo est, sed non ex eo, quod homo. Sed nonne est caput Ecclesiæ, secundum quod homo? Ergo Dominus noster secundum quod homo. Dicimus, quod si, secundum, notat conditionem privatam specialem, scilicet quia talis homo est, scilicet plenus est gratia, noster est Dominus, secundum quod homo. Si, secundum, notet conditionem generalem, non est Dominus noster, secundum quod homo, quia eadem ratione quod homo. Vel sic: Si, secundum notet instrumentum, est Dominus noster Christus, secundum quod homo; quia per omnia, quæ gessit B in carne, est Dominus noster. Si notet causam generalem, id est quia homo, non est Dominus noster, secundum quod homo.

Christus quomodo dicatur sedere ad dexteram: & quomodo Sancti. *Sede a dextris meis*. Quot modis accipitur sedes, prius dictum est: sed nota, quod Christus sedet ad dexteram Patris, secundum quod ei æqualis, & secundum quod homo, quia homo in potioribus patris bonis, scilicet quæ pater dedit hominibus. Sancti autem dicuntur sedere ad dexteram Patris, quantum ad æqualitatem, quantum ad donorum omnium plenitudinem: quantum ad multæ gratiæ collationem, non omnis. Nota: Si filius C sedet ad dexteram Patris, quia est æqualis: ergo Pater ad dexteram Filii: forte notat sedere ad dexteram, æqualitatem, & processionem.

Donec, quot modis. *Donec*. Quinque modis accipitur, pro quamdiu, unde Apostolus: Donec cognominatur hodie, id est quamdiu durat hodie, tamdiu durat hoc sæculum. (Heb. 3) Quandoque pro ut, unde hoc; Oculi nostri semper ad Dominum, donec misereatur nostri. (Psal. 122) Quandoque pro &, unde Joseph non cognovit Mariam, donec peperit. (Matt. 1) Quandoque posito consequenti, ponitur antecedens, ut hoc; Non legam, donec veneris ad me, id est, cum veneris legam. Quandoque pro æterno. His duo-

bus

bus modis exponitur hic ultimus. A Et nota, quod hic, est inclusivum permanentiæ sessionis, & exclusivum occultationis.

Subjectio multiplex. *Scabellum pedum tuorum*. Est subjectio secundum conditionem, quia opus suo creatori debet, ut cujus dispositionibus obtemperet. Est subjectio secundum necessitatem; nam de pravis voluntatibus, quamvis jussionibus Dei contraire nituntur. Et tamen per ineffabilem ejus dispositionem arctantur, ut nihil sine ejus nutu ad effectum ducere queant. Est subjectio secundum timorem, quando ejus præcepta non amore, sed timore complentur. Est subjectio secundum dilectionem, quando voluntarie ejus jussionibus obtemperamus. De primo: Omnia subjecisti sub pedibus ejus, & oves & boves. *Psal. 8* De secundo: Omnia serviunt Deo, sive nolint, sive velint. Nam etiam diaboli castra Dei sunt, & Deo militant. De tertio, ut de illo, qui timet serviliter. De quarto, ut de illo, qui initialiter, vel finaliter timet. Nota: hic subjectio potest appellari servitus. *Tecum principium*. Hic commendat Christum a quatuor, ab æqualitate, ubi dicit; *Tecum*, a deitate, ubi dicit: *Principium*, a fortitudine, ubi dicit: *In die virtutis tuæ*, a perpetuitate, ubi dicit: *Ante luciferum genui te*. Hoc nomen, principium, quandoque per se ponitur: quandoque cum adjuncto; quando per se, quandoque significat Patrem, ut hic; In principio erat verbum. Quandoque Filium, ut hic; In principio creavit Deus cœlum, & terram, id est, Pater in Filio. Quando cum adjuncto ponitur ex diversis adjunctis, diversa contrahit significata. Nam quandoque generationem, ut hic: Pater est principium Filii. Quandoque processionem activam, unde: Pater & Filius sunt principium Spiritus sancti. Quandoque creationem, unde hoc: Pater, & Filius, & Spiritus sanctus sunt principium creaturarum. Quando enim tres personæ simul ponuntur

Principium multipliciter ponitur. *Joan. 1* *Gen. 1*

cum hoc nomine, principium, non potest intelligi nisi essentialis proprietas. *Tu es sacerdos in æternum*. Vere sacerdos; nam sacramentum Missæ in cœna inchoavit, & instituit. Nota: in oblatione quatuor sunt necessaria, scilicet qui offert, & quid, & cui, & pro quo. Sed Christus hæc omnia fuit. Nam fuit, qui, & pro quo, & quid, & cui. Nam ipse obtulit se sibi Deo pro se: Nam mortuus est pro se, quia solvit didrachma pro Petro, & pro se. Didrachma est passio. *De torrente in via bibit*. Hic quatuor nominamus. Passionem, ibi; *Bibit*: Passionis abundantiam, ibi: *De torrente*. Lo- B cum passioni convenientem, ibi: *In via*. Pro his retributionem, ibi: *Propterea exaltavit caput*. Hæc quatuor Christo homini attribuuntur.

Missa in cœna Domini instituta. In oblatione quatuor requirunt. *Matt. 17* Didracma passio.

PSALMUS DAVID. CX.

Confitebor tibi Domine.] Nota: Est confessio duplex cordis, & oris. Confessio oris triplex. Nam homo debet loqui utilitatem sui, sublimitatem Dei, utilitatem proximi. Nota: Peccatum Deo committimus, & confessionem ei facimus; satisfactionem attribuimus. De primo dicitur: Tibi soli peccavi. De se- C cundo, hic. De tertio: Quid retribuam Domino pro omnibus, &c. *In consilio justorum*. Est consilium, quod dant Sancti, ut hoc: Si vis perfectus esse, &c. Veni & sequere me. Est consilium, quod datur Sanctis; unde Rebecca Jacob: Acquiesce consilio meo, & audi verba mea. Est consilium justorum, unde: Non resurgent impii in consilio justorum. *Magna opera Domini*. Plurale, vel singulare, scilicet opus operis, vel opera operæ. Nota, magnitudinem in redemptione hominum. Nam magnus fuit Redemptor, unde hoc: Magnus Dominus, & laudabilis nimis. Magnus redemptus: Nam homo, quo non est major inter creaturas. Et magna hostia, quia filius

Confessio duplex. *Psal. 50* *Psal. 115* Consilium multiplex *Gen. 27* *Psal. 1* Redemptionis nostræ magnitudo. *Psal. 47*

filius Dei: & a magno redemptus, quia a diabolo. Magnus ergo fuit quis, & quem, & quo, & a quo. Nota: est causa materialis, & causa finalis. Non enim propter sua opera laudandus est Deus, si propter, notet causam finalem, sed potius propter Domini opera sunt laudanda, sicut bona opera, non dico praecedentia, sed sequentia ostendant, quod fides accipit, quod non meruit. Sicut enim non propter opera nostra placemus Deo, sed opera nostra placent Deo propter nos. *Redemptionem misit Dominus populo suo*. Christus dicitur missus ad Judaeos triplici de causa. Tum, quia in persona propria eis praedicavit, non gentibus. Tum, quia de carne eorum assumpsit. Tum, quia promissiones eis fecit. Semper enim fiebat promissio Abrahae, non gentibus. Aliter totum exponitur. *Confitebor tibi*. In omnes voluntates. Nota: voluntas Dei, quae Deus non est, dicitur quinque modis. Praeceptum, prohibitum, consilium, volitum, promissio, contra talem fit aliquid, non contra illam, quae Deus est. Est ne aliquid contra promissionem Dei, & sic hoc bonum, vel malum. *Confessio, & magnificentia opus ejus*. Nota: Justificatio est remissio peccatorum, justitia provectus bonorum operum. Sicut fides praecedit naturaliter justificationem, ita justificatio justitiam. Unde Pascha praecedit Pentecosten, id est, contritio justitiam, quia in Pascha torrebant spicas igni, & confricabant manibus grana, hoc est, contritio. In Pentecoste offerebant panes fermentaceos, hoc est, justitiam operum. Justificatio consistit in duobus. In confessione & contritione. Justitia in vitatione mali, & electione boni, vel in augmento boni operis. Unde quatuor hic notantur. Initium boni operis, unde hoc: *Confessio*. Augmentum virtutis, unde dicit: *Magnificentia*. Retributio aeternitatis, unde dicit: *Justitia ejus manet in saeculum saeculi*.] *Initium sapientiae timor Domini*. Servilis timor est initium extrinsecum, vel extra sumptum. Nam timor servilis est initium sapientiae, id est, ad sapientiam non de sapientia. Initialis est initium sapientiae, quia de sapientia: nam est terminus. Terminus in quem, & ad quem. Nota in glossa super hunc versum: *Confessio, & magnificentia*, sic habetur: Credens in eum, qui justificat impium, a fide incipit, ut bona opera non praecedentia, quod meruit, sed sequentia, quod accipit, ostendant. Hoc dupliciter exponitur. Primum ut haec dictio non repetatur cum hoc verbo, scilicet meruit: sic: Ut bona opera non praecedentia, sed sequentia ostendant, quod fides accipit quod non meruit, id est, per opera sequentia constans est, quod habet fidem pro merito. Vel sic bona opera, quia praecedentia non ubi ostendant, quod meruit fides, quia nulla praecesserunt, sed sequentia ostendebant, quod eam accepit, hic ponitur haec dictio non cum hoc verbo ostendebant: sed cum hoc, scilicet sequentia: in prima expositione fit econverso.

Causa duplex. — Christus triplici de causa dicitur missus ad Judaeos. — Justificatio quid. — Levit. 23 — Timor. — Rom. 4

PSALMUS DAVID. CXI.

BEatus vir, qui timet Dominum.] Sancti habent hilaritatem in tribus, in conscientia, in opere, in conversione fratrum. De primo: Gloria haec, est testimonium conscientiae. De secundo: Hilarem datorem diligit Deus. De tertio: Vos estis gloria mea. Omnis timor bonus, praeter mundanum. Nam naturalis bonus, quo timemus mortem. Mundanus malus, qui facit nos abstinere a bono opere. Servilis bonus, quia facit cessare a malo, scilicet opere, & si non a mala voluntate. Initialis bonus, quia habetur cum charitate imperfecta, finalis est cum perfecta. *Potens in terra erit semen ejus*. Honor, divitiae, justitia, filii: haec quatuor faciunt beatum, quae hic ponuntur. Filii notantur hic: *Potens in terra erit semen ejus*. Honor, & divitiae hic: *Gloria, & divitiae in domo*

2 Cor. 1 — 2 Cor. 9 — 1 Thess. 2

me ejus. Justitia hic: *Justitia ejus* A
manet in sæculum sæculi.] *Qui mise-*
Opera misericordiæ *retur & commodat*. Tria sunt opera
misericordiæ, mutuo dare, dare, &
commodare. Dare est sine spe ite-
rum recipiendi, unde Aristoteles:
Donum est datio irredibilis. Unde
tres gratiæ, quasi tres sorores, cum
depinguntur, dant manus retro fle-
xas post tergum, quasi non videant,
cui dent, ut iterum aliquid petant.
Mutuo dare, est idem dare, & tale
recipere. Commodare, est vel tale,
& non cum usura recipere. *Paratum*
cor ejus. Arrisores sunt, qui poten-
tibus, & impotentibus in malis con-
sentiunt. Adulatores, qui verba ca-
dentia tollunt. Derisores, qui ami- B
cis & dominis absentibus detrahunt,
Ab auditione mala. Est verbum aspe-
Matt. 25 rum hoc: Surgite mortui. Asperius:
Ibid. Esurivi, & non dedistis mihi man-
Ibid. ducare. Asperrimum: Ite maledicti
in ignem æternum. Est verbum sua-
Ibid. ve: Esurivi, & dedistis mihi man-
ducare. Suavius: Euge serve bone,
& fidelis. Est suavissimum; Intra in
gaudium Domini tui. Ista dicentur
in judicio. Duæ sunt hic promissio-
Isa. 55 nes: Una bonis, unde hoc: Omnes
sitientes venite ad aquas. Alia ma-
Matt. 3 lis: Arbor, quæ non facit fructum
bonum, excidetur, & in ignem mit-
tetur. Duæ erunt impletiones, una
Matt. 25 hic; Venite benedicti patris mei. C
Ibid. Alia malis, unde; Ite maledicti in
ignem æternum. Nota: *Exortum est*
in tenebris lumen rectis; *misericors &*
miserator, *& justus*. Ecce fides.
Jucundus homo. Ecce operatio. *In*
memoria æterna erit justus. Ecce retri-
butio.

PSALMUS DAVID CXII.

L*Audate pueri Dominum*.] Tripli-
citer Deus gentes assumit: nam
Psal. 17 ad fidem, unde hoc: Misit de sum-
mo, & accepit me. Et assumpsit ad
Ibid. Sacramenti susceptionem: Et assum-
psit me de aquis multis. Tandem ad
gloriam. Deum tripliciter debemus
Isa. 29 laudare: nam devote, ne dicatur:

Populus hic labiis me honorat, cor Matt. 15
autem eorum longe est a me, unde
hoc: *Laudate pueri Dominum*. Con-
tinue, scilicet omni tempore, unde
hoc: *Ex hoc nunc*, *& usque in sæcu-*
lum. Ne dicatur: Confitebitur cum Psal. 48
benefeceris ei. Publice, scilicet ubi-
que, unde hoc: *A solis ortu usque*
ad occasum. Et hoc; Qui me confes- Matt. 10
sus fuerit coram hominibus, &c.
Unde signum fit in fronte, id est,
in manifesto. Vel sic. Qui, & quem
debent laudare, scilicet pueri Deum:
& quamdiu scilicet in æternum,
unde dicit: *Ex hoc nunc & usque in*
sæculum. Et ubi, scilicet ubique un-
de hoc: *A solis ortu usque ad occa-*
sum. Habes ergo, quis, quem, quan- Ritus Ecclesiæ.
do, vel quamdiu, & ubi. Pueri, a
puritate dicuntur, & tales debent
laudare, unde dicunt: Benedicamus
Domino, in Ecclesia, & Chorus re-
spondet: Deo gratias, subaudi, di-
camus, ut cum dicimus; Tu autem
Domine miserere nobis, a Choro re-
spondetur: Deo gratias. Nota; Soli
pueri intrabunt in regnum cœlo-
rum, unde Dominus dicit in Evan-
gelio: Nam humiles & simplices
intrabunt, id est, submissi, & gra-
ciles. Nam arduum est, quo ascen- Matth. 10
dere molimur. Arctum quo pene-
trare tentamus. Nam via ad patri-
am est arcta. Ergo si voluerimus in-
trare, oportet nos esse expeditos &
subtiles. Nam in altum repere est
honestum, & per angusta intrare
inflatum, impossibile est: oportet
ergo hominem esse tenuem in divi- Matt. 19
tiis, & exoneratum curis ad hoc;
quod intret. Deponat ergo sarcinas Mar. 10
peccatorum, Camelus autem per fo- Luc. 18
ramen acus cum sarcinulis suis, nisi
humiliaverit se, intrare non poterit.
De stercore. Stercora in Sacra Scrip-
tura tribus modis accipiuntur. Nam
dicuntur voluptates carnales, ut hic.
Quandoque amaritudo pœnitentiæ, Luc. 13
unde hoc; Sine, fodiam circa illam,
& mittam stercora. Quandoque sub-
stantia mundialis, ut hic: Omnia
reputavimus, ut stercora. Nota:
Homo debet considerare, quid fecit, Phil. 3
quid

quid meruit, & quid amisit: peccatum, supplicium, præmium, & debet considerare, unde vocatus, ad quid, per quid. De stercore, ad gloriam, per gratiam. *Qui habitare facit sterilem in domo.* Septem modis dicitur Deus inhabitare in aliquo. Nam tribus modis est ubique, scilicet per potentiam, per præsentiam, per essentiam. In sanctis, per inhabitantem gratiam. In Virgine, per conceptionem. In Christo, per unionem. In patre, per identitatem, unde hoc; Ego in patre, & pater in me est. Sed tribus modis dicitur inhabitare in aliquo, unde versus:

Deus septem modis dicitur inhabitare in aliquo.

Joan. 10

In patre, carne, bonis, habitat sapientia Patris.

Hic commendat sapientiam, scilicet Ecclesiam a quatuor. A diuturnitate, unde dicit: *Qui habitare facit:* Nam qui alicubi habitat, ibi diu manet. A stabilitate, unde hoc: *In domo*, non quasi in tabernaculo fragili & vago. A fœcunditate, unde dicit: *Matrem filiorum.* Ab exultatione, unde dicit: *Lætantem.*

PSALMUS DAVID. CXIII.

Exitus multiplex.

IN *exitu Israel de Ægypto.*]. Exitus est de bono in malum, de malo in bonum, de malo in malum. Nam exierunt obviam Christo in Dominica ante Pascha Pharisæi ad detrahendum. Judas ad distrahendum, sive perdendum: Apostoli ad attrahendum active. Pueri ad attrahendum passive, id est, ut attraherentur a Deo, unde hoc: Trahe me post te. *In exitu Israel de Ægypto, domus Jacob.* A triplici domo oportet nos exire. Quæ sunt, mundus, caro, propria voluntas. Mundus est domus carnis, caro propriæ voluntatis, propria voluntas serpentis. De his tribus domibus præcepit Dominus exire Abraham, dicens. Egredere de terra, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Mundus adulatur per occasiones: caro suggerit per causam: voluntas captivat per effectum: *Facta est Judæa sanctificatio ejus.* Prius est in Ægypto sub Pharaone in tribulatione. Ægyptus enim

Matt. 21

Mar. 11

Luc. 19

Joan. 12

Cant. 1

Dominus triplex, a qua exire oportet.

Gen. 12

A tribulatio interpretatur. Et in Ægypto hujus mundi est tribulatio triplex. Nam prima est tribulatio cordis, secunda dissolutio corporis & animæ, tertia pœna gehennalis: In prima canitur Væ: In secunda. Væ, Væ. In tertia Væ, Væ, Væ. Nam Væ corpori, in carnis tribulatione. Væ animæ & corpori in carnis dissolutione. Triplex væ, in gehennali exustione. *Israel potestas ejus.* Ad hoc, quod aliquis sit in futuro versus Israel, oportet, quod hæc quatuor sint in eo, scilicet timor, spes, dolor, amor. Timor mentem humiliet, dolor carnem mortificet, spes dolentem beatificet, amor certantem coronet. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Quidam dicunt, quod Mammon est divitiæ, & Mammona nomen diaboli, qui præest divitiis, forte idem est. Sed diabolus dicitur præesse divitiis, non quia det: sed quia solet homines tentare divitiis, quæ dicuntur iniquitas: quia ad iniquitatem viam aperiunt, vel quia ab iniquis habentur. Nam omnis dives, aut iniquus, aut hæres iniqui, vel dicuntur iniquitatis, aut inæqualitatis, quia cum iniquitate, vel inæqualitate possidentur. Vel: Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, id est, reddendo eas, cui ablatæ sunt, id est, divitias, & sic qui prius erant inimici, fiant amici. C *Mare vidit.* Dicimus peccatorem mare furore turbidum; rixis amarum, elatione tumidum. Tria sunt impedimenta homini circa Deum: primum Philosophorum, secundum Pharisæorum, tertium hæreticorum. *Et tu Jordanis.* Nota: duo flumina sunt, scilicet Jor, & Dan, & conveniunt ad faciendem fluvium, scilicet Jordanem. Nam sicut nomen ex nominibus, ita flumen ex fluminibus, ut sicut Tamisæ fluminis in Anglia. Vel potest dici, quod quidam fluvius fluit ad radicem montis Dan, qui vocatur Jor, & a monte contrahit nomen, ut dicatur Jordanis. Nota: Judæi adoraverunt vitulos, unum in Dan, & alium in Bethel.

Tribulatio triplex.

Luc. 16 Mammon, & Mammona.

Hier. in Ep.

Peccator qualis.

3 Reg. 12

Qua-

Quatuor genera hominum. Quatuor genera hominum hic notantur: contemplativi, & activi, infideles, & baptizati, sed iterum ad culpam reversi, vel sanativi, & sani, ægrotativi & ægroti. Medii sanativi & sani, pessimi ægrotativi & ægroti. Istorum optimi sunt sanativi & sani. Sanativi sunt, quorum natura nullo vitio latente corrumpitur. Sani, qui nulla ægritudine manifesta vexantur. Sed judica de ægrotativo & ægroto, per Israel sanativum, per Israel sanum. Per mare ægrotativum, per Jordanem ægrotum intellige. Nota: quatuor in hominibus solent reperiri, scilicet virtus, justitia, vitium, peccatum: quod est sanativum in corpore, hoc est virtus in mente. Quod est sanum in corpore. Hoc est justitia in mente: quod est ægrotativum in corpore, hoc est vitium in mente. Quod est ægrotum in corpore, hoc est peccatum in mente. Non ergo omnis, qui aliquando virtutem habet, sed qui facit justitiam, bonus est. Nec omnis, qui aliquod habet, sed qui facit malum, malus est. Ergo in adventu. Israel & Jacob fugiunt mare, & Jordanis Nam consuetudine benefaciendi, & actu veniente, consuetudo, & actus peccandi recedunt. *Montes exultaverunt.* Triplex gaudium, vel festum debemus facere, scilicet festum Virginum, Confessorum, Martyrum. *Festum triplex faciendum* Festum Virginum facit, qui observantia castitatis mentem exhilarat. Festum Confessorum facit, qui etsi gloriari non potest de integritate Virginitatis, consolatur tamen in puritate confessionis, & hoc laudis vel peccati. Festum Martyrum facit, qui in tribulatione gaudet in spe Resurrectionis. *A facie Domini mota est terra.* Est triplex motus. Nam est mentis, sensualitatis, & corporis. *Motus triplex.* Primus est in voluntate, secundus in delectatione, tertius in opere. Et hoc tum in bono, tum in malo accipitur: vel commota est terra, ac si non stabilis. Sed nos Deus invitat ad stabilitatem, non ad delitias: non enim legitur, quod elixa co-

A medit, scilicet aqua cocta, sed favum mellis, & partem piscis assi igni. *Luc. 24* De agno paschali præceptum est, *Exod.* ut non sit coctus aqua, sed igni. *Qui convertit petram in stagna aquarum.* Propter duritiam: nam quando dixit: *Joan. 6* Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, & cetera. Dixerunt discipuli: durus est hic sermo, & propter offensionem, unde dicitur: *Psal. 117* Lapis offensionis in caput anguli: *Isa. 28* & super quem ceciderit, conteret eum. *Matt. 21* Et propter stabilitatem, unde hoc: Fundamentum positum est, quod nemo mutare potest. *1. Cor 3* Et alibi dicitur: Tu es Petrus & super hanc petram *Matt. 16* B ædificabo Ecclesiam meam, id est super Christum, propter hoc dicitur lapis Christus. *Super misericordia.* Christus dicitur misericors triplici de causa: *Christus misericors triplici de causa.* quia peccatorem expectat, & quia impium justificat, & quia ultra meritum remunerat. De primo: Nonne vides, quia benignitas Dei *Rom. 2* ad pœnitentiam te vocat. De secundo: Mittit cristallum suam sicut bucellas: *Psal. 14* De tertio: Non sunt condignæ passiones hujus temporis, &c. *Rom. 8* *Simulacra gentium argentum, & aurum.* Quatuor sunt species Idololatriæ. *Idololatriæ species.* Nam est idololatria avarorum, gentilium, judæorum, hæreticorum. De primo Apostolus: Fugite avaritiam, quæ est idolorum servitus. *Gal. 5* C Et hoc: sicut gulofo Deus venter est, ita avaro aurum. *Phil. 3* De secundo hic. De tertio: Servitus legis non multum distat ab idololatria. De quarto in Osea, Nam ibi dicitur, quod hæretici sunt idololatræ sectantes dogmata sua. *Os habent, & non loquentur.* Nota: quinque sunt operarii, scilicet, quinque sensus, visus, auditus, tactus, olfactus, & gustus. Ad visum electio, ad auditum sermo, ad tactum manus officium, & ad olfactum, & gustum experientia. Visus eligit, sermo prædicat, officium coaptat, experientia disponit. Si potest fieri ædificium, simulachra talia non possunt. *Pedes habent, & non ambulabunt.* Nos, qui pedes habemus, debemus am-

Pedes duo quid. ambulare. Duo pedes sunt cognitio exilii, & memoria beneficii. Cognitio exilii in duobus, in notitia adversitatis, & notitia prosperitatis. Cognosce quia prospera, quia blandiuntur, ut decipiant. Adversa terrent, ut frangant. Memoria beneficii triplex, primorum, mediorum, infimorum. Data sunt enim homini tria, suprema, media, infima, scilicet; Deus, Angelus, creatura ad hominis sustentationem. Prima ad gubernandum, media ad conservandum, infima ad sustentandum. (Homini tria sunt data.) *Cœlum cœli Domino*. Sancti scilicet Prælati dicuntur cœli triplici de causa, propter secretum, propter ornatum, propter doctrinæ privilegium. (Prælati, sancti, cœlum dicuntur.) De primo: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: (Matt. 13. Mar. 4) Nam celant arcana Dei, sicut cœlum celat superiora. (Luc. 8) De secundo: nam sic sunt ornati virtutibus, ut cœlum luminaribus; Nam stella differt a stella in claritate. (1 Cor. 15.) De tertio: Nam dicuntur nubes rotantes minis, coruscantes miraculis, pluentes doctrinis.

PSALMUS DAVID. CXIV.

Dilexi quoniam exaudiet Dominus.] Laus Christi dicitur dignissima propter tria, propter immensitatem rei, propter rei jucunditatem, propter continuationem. (Laus Christi.) De primo: Magnus Dominus, & laudabilis nimis. (Psal. 47) De secundo: Jucunda decoraque laudatio. (Psal. 146) De tertio: Ex hoc nunc & usque in sæculum. (Psal. 112.) Nam in præsenti, & in futuro Deum laudabimus. Nos dicimur peregrini propter quatuor, quæ solent peregrinis convenire, propter laborem, unde hoc: In sudore, & labore vesceris pane tuo, (Gen. 3) propter paupertatem, unde hoc: Ego sum pauper, & dolens: (Psal. 68) quia in præsenti non habemus permanentiam, unde hoc: Non habemus hic manentem civitatem. (Heb. 13)

Omnia prætereunt præter amare Deum. Et propterea a patria remotionem, unde: Super flumina Babylonis illic sedimus, & flevimus. (Psal. 136) Heu mihi, (Psal. 119) A quia incolatus meus prolongatus est. *Inclinavit aurem suam mihi.* In hoc quod Deus nobis filium suum dedit, tria intelliguntur: Mysterium Incarnationis absconditum Angelis, unde Apostolus. (Ephes. 3) Hæc dispensatio abscondita est a sæculis, ut innotescat potestatibus in cœlestibus, & devotio populi expectantis, unde hoc: Credidi, propter quod locutus sum, & cetera. (Psal. 115) Humilitas, & exinanitio Dei, unde: Humiliavit semetipsum formam servi accipiens. (Phil. 2.) *Tribulationem, & dolorem inveni.* Quidam inveniunt mala, scilicet pœnam: & inveniuntur a malis, quando volunt puniri, a pœna meliorantur: de his hæc sunt exempla. B *Dolores inferni circumdederunt me.* [*Tribulationem, & dolorem inveni*. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus. (Psal. 2) Tribulatio & angustia invenerunt me. (Psal. 118) Virum injustum mala capient in interitu. (Psal. 139.) Non vitabo cum fornicatæ fuerunt. Virga tua, & baculus tuus, &c. (Psal. 22) *Pedes meos a lapsu*. Tres sunt partes in homine, caput, cor, pes. (In homine tres partes.) Supremum, medium, & infimum. Caput, liberum arbitrium: cor, consilium: pes, carnale desiderium, scilicet sensualitas. Nam in homine nihil subtilius libero arbitrio, & ideo capite designatur. Nihil utilius consilio: Nihil inferius C carnali desiderio, & ideo pedibus designatur: Nihil melius libero arbitrio, nam habet imaginem æternitatis, & diem majestatis. (In homine nihil melius libero arbitrio.) Æternitatis, quia nulla culpa, vel miseria destrui potest. Diem majestatis, quia creator non habet superiorem, ita liberum arbitrium. De consilio dicitur: Ego, inquit, in consilio; id est, in corde, & hoc: (Prov. 31) Beatus homo, qui invenit sapientiam; & hæc pretiosior est cunctis opibus. (Ibid.) Ecclesia dicitur Catholica esse propter tria, propter fidei constantiam, propter dilectionem, propter sacramentorum communionem. De his dicit Apostolus. Una fides, unus spiritus, unum baptisma. (Eph. 4.)

PSAL-

PSALMUS DAVID. CXV.

CRedidi, propter quod locutus sum. Ego dixi.] Quadruplici de causa non confitetur quis ore; quod habet in mente, propter timorem, ut Petrus, qui intus fidem Christi tenebat, quod non ore confessus est. Propter impotentiam, vel infirmitatem, unde Hieremias: A, A, A, Domine nescio loqui. Propter negligentiam, ut ille, qui abscondit in terra talentum Domini sibi commissum. Propter cauteriatam conscientiam, unde hoc: Iniquitas oppilabit os suum. Talis non est, qui dicit: *Credidi propter quod locutus sum.* Nota. Fides debet esse fidelis, integra, firma, & voluntaria, unde hoc: Quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit. Et illud: Integram inviolatamque servaverit, absque dubio peribit. Integra ergo ad factorum, & miraculorum plenitudinem: nam fides sine operibus mortua est, & debet credere omnes articulos fidei. Inviolata, quantum ad errorum, & hæresum vitationem, ut non sit adultera, sed casta. Virginitas mentis fides est incorrupta, fidelis per obedientiam, firma per certitudinem, diabolus enim firmiter credit, sed non fideliter. *Omnis homo mendax:* In natura, in animo, in verbo: Excessus mentis fit tribus modis. Nam fit mentis dilatatione, mentis sublevatione, mentis alienatione. Dilatatio, quando mentis acies latius diffunditur, tamen modum humanæ industriæ non supergreditur. Sublevatio, quando mentis vivacitas gratia Dei illustrata humanæ industriæ metas excedit, sed non mentis alienatione transit, quando supra se videt, tamen assuetum. Alienatio est, quando præsentium memoria mentem excedit, & peregrinum statum, divinæ operationis transfigurationem transit. Primus modus est ex industria humana. Secundus ex utriusque permixtione. Tertius ex sola gratia. Unusquisque modus in tres dividitur, sed de hoc alias. *Calicem salutaris accipiam.* Adiective huic innitens substantivo, populi, vel Christi. *Dirupisti vincula.* Μαρτυρ græce, testis Latine: Nam Martyres de tribus perhibent testimonium, scilicet de Christi passione, unde hoc: Non est major delectio, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis, vel pro ovibus suis. Et Petro dictum est: Sequere me. Nam oportet, ut totum corpus patiatur. Caput enim prius passum est, & oportet membra compati. Et de carnis glorificatione: Non enim exponerent se morti, nisi carnis glorificationem expectarent, unde Apostolus: Cupio dissolvi, & esse cum Christo. Et de æterna beatitudine: Non enim mundana, tamquam stercora reputarent, nisi æterna expectarent. Nota: Deus dirupit nostra vincula sua morte: nam nos redemit: & attende in illo opere quatuor. Nam opus fuit sine exemplo, humilitas sine modo, gratia sine merito, donum sine pretio. Attende potentiam in opere, castitatem in humilitate, bonitatem in gratia, largitatem in munere. De potentia ait Augustinus; Majoris potentiæ est justificare impium, quam creare cœlum & terram. De charitate; Propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, misit Deus filium suum in mundum. De bonitate hoc: Bonus es tu, & in bonitate tua doce me. De largitate hoc: Quomodo non omnia nobis cum illo donavit; qui etiam proprio filio suo pro nobis non pepercit?

[Marginalia: Quadruplici de causa ore quis non confitetur quod intus in mente habet. — Hier. 1 — Mat. 25 — Psal. 106 — Fidei conditiones. — Athan. in symb. — Ibid. — Jac. 2 — Mentis excessus tripliciter fit. — Μαρτυρ, testis. — Joan. 15 — Joan. 21 — Phil. 1 — Deus nostra vincula dirupit. Redemptionis opus. — Eph. 2 — Psal. 118 — Rom. 8]

PSALMUS DAVID. CXVI.

LAudate Dominum omnes gentes.] Hic Psalmus est primus eorum, qui dicuntur ἄτομοι, id est, sine divisione. Nam duo sequuntur scilicet; Ecce quam bonum, & quam jucundum. Et; Laudate Dominum in sanctis ejus: & significant Trinitatem, quæ sectionem non recipit. Et tædium ex adversitate, unde Apostolus; Gravati sumus supra modum, ita quod tædet nos vivere. Est tædium

[Marginalia: Psal. 132 — Psal. 150]

Tædium multiplex. dium ex identitate, unde: Identitas generat fastidium. Est tædium ex longa expectatione, unde hoc: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. (Psal. 119) Est tædium ex hujus vitæ labore, unde: Tædet animam meam vitæ meæ. *Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus*. Dei enim gratia est nobis promissa, unde hoc: In semine tuo benedicentur omnes gentes. (Gen. 28) Data incarnatione, unde: In terra pax hominibus: (Luc. 2) & hoc: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis: (Isa. 9) Confirmata, in die Pentecostes, unde Dominus discipulis: Sedete hic, donec induamini virtute ex alto. (Luc. 24) Nota: Donum Dei a Deo datum; vel promissum non fuisset, nisi ad datum apponeretur custodia, ne amitteretur, & ad promissum aperiretur via, ut inveniretur. Ideo ad datum apposita est custodia, ne amittatur præceptum naturæ: & ad promissum aperta est via, ut inveniatur præceptum disciplinæ. Hæc enim duo data sunt homini præceptum naturæ, quod intus inspiratum est per naturam: præceptum disciplinæ foris appositum per doctrinam. (Homini duo data.) Intus per sensum, foris per verbum. In præcepto naturæ tria, præceptio, prohibitio, & confessio.

PSALMUS DAVID. CXVII.

CONfitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.] Triplex est laus Angelorum (Angelorum laus triplex.) scilicet, Alleluja, ut hic habetur: Gloria in excelsis Deo &c. (Luc. 2) Quod enim sequitur, appositum est, Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. (Isa. 6) *In latitudine*. Est latitudo bonorum, & angustia malorum. Sit latitudo bonorum in charitate, quæ dicitur habere tres divisiones secundum corpus: (Latitudo bonorum angustia malorum.) Nam habet latitudinem, extenditur enim ad amicos, & inimicos. Altitudinem ad Deum. Longitudinem pro perseverantia. Hanc latitudinem non habet malus, & ideo est in angustia. Est angustia bonorum. Nam arcta est via, quæ ducit ad vitam: nam ardua prima est via: Sed lata est, quæ ducit ad mortem. (Matt. 7) Nam

— *facilis descensus averni*. (Virgilius, Æneid.)

Nam ultima prona est via. Est latitudo, & angustia in bono, & malo. *Exarserunt sicut ignis in spinis*. Spinæ, quandoque peccata, ut hic; Quandoque divitiæ, ut hic; Semen cecidit super terram, & ortæ sunt spinæ, scilicet divitiæ, quæ suffocant hominem, ne fructificet in verbo Dei: (Luc. 28) Quandoque in bono, unde hoc: Sepite aures vestras spinis, quia serpens adhuc mussitat, (Eccl. 28) Moraliter. *Vox exultationis, & salutis in tabernaculis justorum*. Congrue, post exultationem sequitur Multi enim gaudent, salute. Distingue ergo quatuor voces; Est vox exaltationis, & perditionis in personis perverse lætantibus. Est vox mœroris, & perditionis in perniciose dolentibus. Est vox mœroris, & salutis in pœnitentibus. Est vox exultationis, & salutis in perfecte viventibus, unde dicitur: *Vox exultationis, &c. Non moriar, sed vivam*. Nota: Vita sanctorum in patria est vita vitalis. (Vita sanctorum, & mors malorum.) Mors malorum in inferno, est mors mortalis. Vita in præsenti viventium, scilicet malorum, vita mortalis. Mors bonorum, mors vitalis, quia tendit ad vitam. Nam pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus. (Psal. 115) *Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes*. Ad litteram, in ædificatione templi erat lapis, cui non poterat locus aptus inveniri, nisi in consummationem in angulo duorum parietum, & ibi aptum locum invenit. Non est mirum, si Judæi infatuati, (Judæi quare infatuati.) quia carent capite, in quo sunt omnes sensus. Nam sibi caput amputaverunt, scilicet Christum, in quo debent esse nostri sensus. *Hæc est, dies, quam fecit Dominus*. Est dies, Dominus, Domini, a Domino, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. De primo; In die judicii sedebit ille antiquus dierum, (Dan. 7) quia auctor est personarum. De patre, & Fi-

Psal. 44 Psal. 41 Filio, dicitur: Dies Diei eructat verbum, De Spiritu sancto: In die mandavit Dominus misericordiam suam. Nota ad litteram, secundum legem debuit esse annus Jubilæus in anno resurrectionis Christi, & vere tunc fuit annus Jubilæus nobis, quia de servis facti sumus liberi. Tunc redimus ad hæreditatem nostram, prius per peccatum alienatam. Dicitur etiam, quod in anno, quo rex Philippus debita Judæorum condonavit, debuit esse annus Jubilæus. Parœmium est cum diversa verba ab eisdem litteris incipiunt, ut hic; *Bediximus vobis de domo Domini*, *Deus Dominus*, *& illuxit nobis*.] *Usque ad cornu altaris*. Nota; Ter in anno Judæi intrabant templum non vacua manu, unde & sacerdotes nostri temporis ter in anno exigunt oblationes subditis: Nota: quatuor de causis, intramus Ecclesiam, ut laudemus Deum, unde hoc: Laudate servi Dominum. Quandoque, ut oremus, unde hoc: Domus mea domus orationis est. Quandoque, ut instruamur, unde hoc: Venite ascendamus ad montem Domini. Et illud: Venite ad me, & ego docebo vos. Quandoque, ut reficiamur susceptione Sacramenti, quod in Ecclesia præsentatur. Nota, quatuor sunt petitiones in Ecclesia in missa, prima scilicet introitus laudatio est, secunda est oratio, quam dicit sacerdos. Tertia instructio, scilicet per epistolam, & evangelium. Quarta refectio, quando sacerdos reficitur corpore & sanguine Jesu Christi.

Beda de schem. div. script. Ritus. Ecclesiam quatuor de causis intramus. *Psal. 134* *Matth. 21* *Isa. 2* In missa quatuor sunt petitiones.

PSALMUS DAVID. CXVIII.

BEati immaculati.] Nota: Sacra scriptura dicitur Paradisus, sive hortus, triplici de causa. Quia est locus ad delectationem, unde: Delectare in Domino: & dabit tibi petitiones: & ad vescendum, unde: Qui non habetis argentum, properate, & emite, & comedite. Et ad excitandum, unde hoc: In labore, & sudore vesceris pane tuo, unde: Qui apponit scientiam, apponit & dolorem. Nota: hæc tria solent esse in horto: a simili in sacra scriptura. Homo habet, qua pergat, cum quibus, quo perveniat, qua perlegat legem, quasi viam, unde hic: *Qui ambulant in lege Domini*. Cum quibus sunt, *Immaculati in via*. Quo perveniat, habet patriam, unde hoc; Dirige in conspectu tuo viam meam. Nota; Legitur in prologo beati Hieronymi super Regum lib. & in glossis super prologum sic: Moyses invenit litteras Hebræorum. Sed Esdras post reparationem templi invenit alias faciliores ad pronunciandum, quæ a sinistra in dexteram tendunt, sicut latinæ, sed Mosaicæ a dextera in sinistram. Et sicut ibi dicitur, Judæi modo utuntur litteris Esdræ, quod non videtur. Nam Judæi incipiunt scribere a dextera in sinistram. Cum econverso litteræ Esdræ scribantur. Nota, a quatuor capit initium, scilicet ab operis utilitate, a facilitate, a profunditate, ab ornatu. Duæ sunt scholæ, & duo genera discentium. Nam est schola virtutis, & veritatis, sive sanctitatis, & sapientiæ. Nam alii quærunt sapientiam, alii virtutem, sed neutrum sine altero haberi potest. Schola virtutis, & sanctitatis est: *Beati immaculati in via*. Schola veritatis, sive sapientiæ est: *Beati, qui ambulant in lege Domini: Beati, qui scrutantur testimonia ejus*. Sic in primo psalmo scilicet, Beatus vir: Schola sanctitatis est ubique, ibi: Non sedi cum concilio. Schola sapientiæ est ibi; Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte. Utrobique studium sanctitatis præmittitur, ut prius per studium boni operis, mundetur conscientia, & corde mundo quæratur sapientia. Primum disce, quid facias; post quæras, quid scias, unde: Cœpit Jesus facere, & docere. Immaculatus est impollutus, vel ablutus, numquam adversus, vel reversus. Nota; Quidam sunt in lege ambulantes, qui in lege proficiunt. Quidam in lege stantes,

Psal. 36 *Isa. 55* *Gen. 3* *Psal. 5* *Hier. in prol. super lib. Reg.* *Psal. 1* *Ps. 25* *Psal. 1* *Act. 1* Immaculatus quis.

tes, qui a lege declinant, a lege recedunt. *Beati, qui scrutantur.* Sapientia debet esse in Episcopo, unde cum primo intrat Ecclesiam, debet habere textum in pectore. Unde post evangelium, textus ei portatur, offertur apertus, sed aliis in choro clausus, quia tenetur habere scientiam, ad quod non alii. Nota: sunt tres viæ, Dei, hominis, diaboli. Duæ extremæ convenire non possunt, sed media ad utramque flecti potest. De prima: *Viam veritatis elegi.* De ultima: *Viam iniquitatis amove a me.* Propheta volens, quod via sua ad viam Dei, non diaboli dirigatur, orat: *Dirige in conspectu tuo viam meam.* Lex dicitur umbra: Nam ad hoc: quod fit umbra, tria sunt necessaria, lumen, corpus objectum, & umbræ receptaculum. Si enim usque ad infinitum umbra protenderetur, ita quod non haberet obstaculum, non esset umbra. Sic tria hæc in lege: Nam ibi lux, veritatis figura, quæ promittebatur, vel latebat in littera. Corpus, cæremoniæ, quæ erant quasi obstacula veritati, scilicet livor: Judæi quasi umbræ receptaculum, super quos erat umbra: Nota: ignorantia est triplex velum, quod alibi exponitur. *Confitebor tibi in directione cordis.* Via nostra est tortuosa propter tria: quia ignota, laboriosa, periculosa. De primo: *Erravi, sicut ovis quæ perierat.* De secundo: Arcta est via, quæ ducit ad vitam.

Ardua prima via est.

De tertio: Juxta iter scandalum posuerunt mihi. *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis*, id est, per multos, & multum. *Confitebor tibi in directione cordis.* Cor hominis dirigitur, quando humana voluntas divinæ conformatur, & odit vel diligit, quod Deus. Nota: in hac portione, præcepta Dei, quinque nominibus dasignantur. Nam dicuntur via, lex, testimonia, mandata, justificationes: Via, quia ad viam ducunt: Lex, quia ligant; Testimonia, quia evidenter admonent, pœnis promissis, præmiis contestantia: Mandata, quia facienda indicant: Justificationes, quia impleta a reatu liberant.

In Episcopo sapientia debet esse. — *Via Dei tres.* — *Lex umbra dicitur.* — *Via nostra tortuosa.* — *Virg. lib. 6 Æn.* — *Psal. 119* — *Cor humanum quando dirigitur.* — *S. Amb. in hunc Ps.*

IN *quo corrigit.*) In prologo super Reg. dicit Hieronymus, quod Psalmus trigesimus sextus, scilicet: Noli æmulari. Et centesimus decimus; sc. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in consilio justorum. Et centesimus quadragesimus, scilic. Exaltabo te, Deus meus rex; texuntur Alphabeto Hebræorum, sicut & hic Psalmus. Aliquis corrigitur, quando cavet sibi a lapsu, vel peccati consuetudine, unde hoc: Noli inebriari vino, in quo est luxuria; non tantum prohibet actum inebriandi, sed consuetudinem, & tertio modo, quando abstinet a causa peccati, id est, a primo motu, unde hoc; Si surgit primus motus inde, non consentiat ratio, & hoc: Irascimini, & nolite peccare. *Ne repellas me a mandatis tuis.* Homo accedens ad Deum repellitur per se, per mundum, per diabolum; per se duobus modis, per propriam voluntatem; per carnis concupiscentiam. A mundo duobus modis, quando adversis premitur, vel prosperis irretitur. A diabolo, quando ejus suggestione vexatur. Expellitur etiam a Deo, quando homo accedit, ut investiget immensitatem ejus, quod in præsenti fieri non potest. Primæ tres sunt ex ira Dei. Tertia est ad correctionem nostram, & utilitatem, & exercitationem. *In toto corde meo abscondi eloquia tua.* Qui ea per dilectionem suscepit, per memoriam retinet, per humilitatem tegit. Oportet enim, ut quandoque tegantur, unde dicit: *In toto corde meo abscondi eloquia tua.* Et ut quandoque manifestentur, unde dicit; *In labiis meis pronuntiavi.* Nam si numquam tegerentur, numquam foverentur; Et si numquam manifestarentur, numquam multiplicarentur. Utrumque ergo necessarium est. Nota: Cor, est nidus; verbum, ovum: bonum opus, pullus, qui fovetur, nutritur; non justificabitur, nisi nutriatur. Absconde in corde, verbum sc. in nido ovum.

Hier. prol. lib. Reg. — *Psal. 36* — *Psal. 110* — *Psal. 140* — *Quando aliquis corrigatur.* — *Eph. 5* — *Psal. 4* — *Homo quomodo dicatur repelli a Deo*

ovum. Nam peccas: si non recipis, peccas, si receptum eiicis; peccas: si receptum, ante tempus exponas. Primo, duritia; secundo, negligentia: tertio, superbia. *In labiis meis pronuntiavi*. Bonus ordo. Primus, humilitas silentii: secundus, studium bene operandi: tertius pronuntiandi fiducia verbum Dei. Silentium, ubi dicitur: *In corde meo abscondi eloquia tua*. Opus, ubi dicit; *Doce me justificationes tuas*. Verbum, hic: *In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui*. Duo sunt, quæ impediunt labia loqui, ignorantia, & mala conscientia, quando sc. erubescit. Propter ignorantiam ergo: *In corde meo abscondi eloquia tua*. Contra scientiam; *Doce mea justificationes tuas*. (*Pronuntiavi* fiduciam loquendi significat, *omnia judicia oris tui*: Nil abscondi, totum dixi, quod mihi dixisti. Nihil de meo adjeci: nihil de tuo abscondi, ne falsitatem prædicarem, vel ne veritatem negarem. Judicia cordis abscondita; oris manifesta. Judicia oris proposui, corde abscondi. Judicia cordis, ubi sententia dictatur; oris, ubi sententia pronuntiatur.

Ordo optimus.

R*Etribue servo tuo*.] Deus aliquando reddit malum pro malo ad bonum, ut Sauli, pœnam pro injustitia sua ad correctionem. Quandoque bonum pro bono ad malum, ut abundantia diviti pro sua justitia ad retributionem, ne in futuro ei retribueret. Quandoque malum ad malum pro malo, ut Herodi, & Judæ in præsenti pœnam pro injustitia ad damnationem, quia hoc fuit initium pœnæ æternæ. Quandoque bonum pro bono ad bonum, ut Abrahæ, & Job: In præsenti abundantia pro justitia ad salvationem. Quia initium fuit retributionis æternæ. Nota: In hac partitione quatuor nominantur. Infirmitas, ubi dicit; *Vivifica me*. Ignorantia, ubi dicit; *Revela oculos meos*. Exilium, ibi; *Incola ego sum in terra*. Hostes, ibi; *Etenim adversum me sederunt principes*. *Revela oculos meos*. Nota: Oculi exteriores velantur quatuor de causis, per mortem, per obscuritatem, sc. tenebras, per infirmitatem, per torporem: sic oculi mentis, per obstinationis culpam, quod dicitur peccatum ad mortem, ut in hoc: Illumina oculos meos, ne umquam obdormiam in morte; per ignorantiæ obscuritatem, unde hoc; Populus, qui habitabat in tenebris vidit lucem magnam; per carnis fragilitatem, ut hic; per torporem, ut hic; Exurge quare obdormis Domine. *Concupivit anima mea*. Est sensus præcedens, comitans, subsequens. Præcedens, quando desiderat bonum facere & non dum desiderat. Comitans est, vel cohærens ait Apostolus: Non ego operor illud, sed gratia Dei mecum. Subsequens, unde hoc; Gratia volentem prævenit: sequitur autem, ne frustra velint. Moraliter. *Aufer a me opprobrium & contemptum*. Opprobrium culpa, contemptus pœna. Opprobrium iniquitas, contemptus mortalitas. Ut me facias justum; *Aufer opprobrium*. Ut me facias bonum. *Aufer contemptum*. Sequitur; *Super judicia justitiæ tuæ*. Alia sunt judicia Dei, quæ reprobos damnant; Alia, quæ electos justificant; Alia, quæ justificatos beatificant. Prima sunt reprobationis, secunda justificationis, tertia glorificationis. Damnantia exercentur in inferno, justificantia in mundo, beatificantia in Cœlo. *Judicia tua adjuvabunt me*. Judicia ultionis, judicia correctionis, judicia remunerationis. Per judicia ultionis, Judas reprobatur; Per judicia correctionis, Saulus cæcatur; per judicium remunerationis, David humilis in regnum sublimatur. Primum stantibus timorem cadendi dat; secundum lapsis præbet spem resurgendi, tertium perfectis affert amorem perseverandi. Primum generat timorem; secundum nutrit spem; tertium accendit charitatem: Recte de his dicitur. *Judicia tua adjuvabunt me*. [*Etenim sederunt principes*. Hoc præcipue cantatur in solemnitate beati Stephani protomartyris quia hic versus exponitur in per-

1 *Reg.* 13 · *Matt* 27 · Oculi exteriores, & interiores · *Psal.* 12 · *Isa.* 9 · *Psal.* 43 · 1 *Cor.* 15 · Judicia Dei diversa. · Judicia tria. · *Act.* 9 · Ritus.

sona martyrum pro persecutoribus orantium. Quod primo fecit beatus Stephanus. Nota: in martyrio tria sunt, causa, amaritudo, finis. Pro duobus extremis gaudebunt Sancti: pro medio dolebunt. Nota in hac partitione, præcepta Dei, judicia vocantur: quia unicuique pro merito debitam retributionem pronuntiant. Sermones, quia narrando instruunt: eloquia, quia aperte significant: mirabilia, qua insolita pronuntiant, & promittunt; æquitas, quia secundum justitiam facta sunt: verba, quia significationes Dei ad homines sunt: veritas, quia ita est, ut dicunt, justitia, quia nil inordinatum tenet.

Act. 7 — In martyrio tria sunt. — Retributio multiplex.

A *Dhæsit pavimento anima mea.*] Cor nostrum, pavimentum: nam pavimentum est solidum, lucidum, politum. Sic corpus nostrum, scilicet nos sumus solidi contra adversa & non fragiles, ut dicamus: Neque vita, neque mors separabit nos a charitate Christi. Sed solidum, & stabile fit fundamentum, lucidum per bona opera coram hominibus. Politum, quod erit in futuro, vel quia etiam hoc fit in præsenti, quod pondus peccati deponitur. Sit ergo solidum per constantiam, lucidum per virtutem, politum per immortalitatem in futuro, vel peccati in præsenti depositione. Nota: Etiam beatus Nicasius in Martyrio suo dicebat hunc versum, cum adhuc Psalmum cantaret: & casu, finita hac voce, scilicet: *Adhæsit pavimento anima mea*, amputatum est ei caput; & caput abscissum dixit, residuum versus, hoc scilicet; *Vivifica me secundum verbum tuum*. Verbum dicitur esse in mente, in scripto, in prolatione: hac similitudine Filius dicitur esse verbum: nam filius Dei dicitur esse verbum mentale, quod ab æterno dicitur ἐν νῷ, id est, in mente divina, quia in patre, & inscriptibile, quando venit in lucem; nam in utero Virginis, quasi in pergamena fuit scriptum, tunc liber scriptus fuit, ut homo foris legeret, qui erat intus scriptus, ut Angelus legeret, unde hoc: Lingua mea calamus scribæ, &c. Est prolatibile, quando Christus in prædicatione pronuntiatur. Est ergo intelligibile, per æternitatem; scriptibile, per incarnationem: prolatibile per prædicationem. *Doce me justificationes tuas*. Homo debet præoccupare faciem Domini in confessione, ut prius dicat peccatum. Nam si homo operit peccatum, Deus revelat: si homo denudat, Deus operit: si homo accusat se, Deus excusat: si homo excusat, Deus accusat. Nam, o Deus, si condemnabo me, liberabis: si dignoscam, ignosces, si non, *Confirma me in verbis tuis*. Ordo debet servari. Nota; Primo petit justificationem, scilicet primam gratiam, ibi: *Vivifica me secundum verbum tuum*. Post, augmentum virtutum, *Doce me justificationes tuas*. Et hic: *Viam justificationum tuarum instrue me*. Virtutum robur, ibi; *Confirma me in verbis tuis*. Ordo debet servari, unde hoc; Introduxit me in cellam vinariam: Ordinavit in me charitatem. Nam ordo in diligendo, ut primo, quod supra, secundo, quod intra; tertio, quod juxta: quarto, quod infra, sc. Deum, animam nostram, proximum, corpus nostrum.

Cor, pavimentum. — Rom. 8 — Beati Nicasii Martyrium. — Verbum triplex. — Psal. 44 — Præoccupatio quomodo intelligatur. — Cant. 2 — Ordo dilectionis.

L *Egem pone mihi Domine.*] in hoc, quod dicit, novam legem constitui, tria notat in lege, ordinem, firmitatem, conjunctionem. De primo Apostolus: In manu mediatoris est lex ordinata per Angelos. De secundo, & posuit illud in Jacob: & præceptum in Israel, in testamentum æternum. De tertio, scilicet conjunctione utriusque legis ad literam: Nam rota erat in medio rotæ. *Et exquiram eam semper*. Quidam requirunt legem, dum intelligunt, hi Sancti. Quidam nec intelligunt, nec requirunt, & hi mortui. Quidam intelligunt, & non requirunt, & hi impii. Quidam requirunt, & non intelligunt, & hi sunt fatui. *Et scrutabor legem tuam in toto corde meo*. Aliud est legem habere in corde, & aliud est cor in lege. Legem in

Gal. 3 — Psal. 104 — Ezech. 10

in corde habet, qui cognoscit veritatem. Cor in lege, quid diligit veritatem. Utrumque habet Sanctus, unde hic; *Sed in lege Domini voluntas ejus*. Et hoc econverso; *Scrutabor legem*. Nota; In toto corde legem scrutantur, qui in illis faciendis per omnem vim animæ exercentur: quæ sunt, vis rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Nam rationabilis facta est anima, ut Deum in se, & in omnibus investiget. Concupiscibilis, ut solum Deum diligat, & desideret. Irascibilis, ut cuncta huic dilectioni adversantia reprobet, sicut scriptum est; Ut sciat per rationabilitatem, reprobare malum: per irascibilitatem, & per concupiscibilitatem, eligere bonum. *Deduc me in semita mandatorum tuorum*. Aliud est deduci in semitam, aliud deduci in semita. Qui in semitam deducitur, non est in ea. Qui deducitur in semita, est in ea. Propheta ergo petit, ut deducatur in semita, id est, ut ipse in mandatis Dei jam positus proficiat de virtute in virtutem, donec videat Deum Deorum in Sion. *Averte oculos meos, ne videant vanitatem*. Nota illa, quæ facta sunt propter hominem, vel ab homine, vel in homine, unde tria sunt genera vanitatum, scilicet, vanitas mutabilis; nam omnia, quæ sub cœlo sunt, mutabilia & vana, & hæc omnia facta sunt propter hominem. Et hæc est vanitas curiositatis, scilicet peccatum, quod fit ab homine; & est vanitas mortalitatis, quæ facta est in homine. De his dicitur: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. *Ecce concupivi mandata tua*. Quæ sunt mandata Dei? dilectio Dei scilicet, & proximi. Dilectio, ut diligas Deum ex toto corde, id est, pleno cordis affectu; ex tota anima, id est, tota rationis vigilantia, & circumspectione. Ex totis viribus, id est, pro eo mori non pertimescas, id est, discas diligere DEUM dulciter, fortiter, prudenter. Sic potes in via mandatum de dilectione servare, hoc dicit Clarevallensis.

Isa. 7

Psal. 118

Vanitatum tria genera

Eccl. 1

Deut. 6 Matt. 22

Clarevall.

A Augustinus aliter exponit, secundum quod impletur in patria tantum, sic; Diligere Deum ex toto corde, id est, intellectu sine errore. Ex tota anima, id est, voluntate sine contrarietate. Ex totis viribus, id est, memoria sine oblivione. *Statue servo tuo eloquium tuum in timore tuo*. Hic quatuor notantur, Firmitas, ubi dicit; *Statue*. Humilitas, ubi dicit; *Servo*. Veritas, ubi dicit: *Eloquium tuum*. Dilectio, ubi dicit; *In timore tuo*. Quæ quatuor debent esse in verbo, sc. firmitas, humilitas, veritas, dilectio.

Aug.

Et *veniat super me*.] Quidam petunt digne indigna, & ideo non B exaudiuntur, ut Paulus, qui petiit, ut Angelus Satanæ removeretur, id est, fomes peccati, vel mulier, in quam injecerat oculos, quæ erat in comitatu ejus, sc. Thecla, vel de morbo intelligitur, quem habebat in capite. Quidam digna, sed indigne, ut filii Zebedæi, & Judæi, qui non sunt exauditi, unde hoc; Clamaverunt ad Dominum, nec exaudivit eos. Quidam indigne, & non digna, ut si quis petat, quod sibi bene succedat in furto. Quidam digne, & digna, unde hoc; Petite, & accipietis. *Respondebo exprobrantibus mihi verbum*. Ut hæc dictio, scilicet, verbum, determinet hoc C verbum, *respondebo*, & hac dictione, *exprobrantibus*.] *Ne auferas de ore meo verbum*. Nam de eo, qui bene loquitur, & male vivit, potest dici; Vox Jacob, & manus Esau. *Usquequaque*; vel secundum aliam litteram, *Usque valde*, & tamen Hieronymus dicit super Ezechielem, Josephus & omnis schola Judæorum tantum quinque libros Moysis asserunt esse translatos, scilicet a septuaginta, sed nonne in Psalmo repetimus translationem quandoque septuaginta? *Quia mandata tua exquisivi*, petendo, quærendo, pulsando. Per lectionem petite; quærite, sive interrogate per orationem: pulsate per meditationem. Vel sic: Meditatione pulsatus, aperi. Interrogatus, re-

2 Cor. 12

Matt. 7

responde. Oratus exaudi. *Et levavi manus meas.* Nos servimus Deo pro æternis, quæ sursum sunt, Judæi pro temporalibus, quæ deorsum sunt. Unde lectiones legis Moysi, cum legimus in imum terminamus, ut in matutinis. Lectiones Evangelii in altum terminamus, ut Evangelium & Epistolam. *Exercebor in justificationibus tuis.* Nota, in justificationibus nostris quatuor sunt necessaria. Primi nihil est causa, sed est causa secundi, secundum tertii, tertium quarti, scilicet fides, contritio, motus ex libero arbitrio, peccatorum remissio. Primi nihil est causa, nisi Deus: motus ex libero arbitrio partim ex Deo, partim ex nobis, unde Apo- B
1 Cor. 3 stolus: Coadjutores Dei sumus. Nam S. Aug. s. 10 Ser. 15 de verb. Ap. post med. cum fecit nos sine nobis, non justificat nos sine nobis, id est: Non ego operor illud, sed gratia Dei
1 Cor. 15 mecum.

MEmor esto verbi tui servo tuo.) Est quietudo quieta: est inquietudo inquieta: est quietudo inquieta: est inquietudo quieta. Quietudo quieta est, quando exterius vacamus ab opere, interius a turpi cogitatione. Inquietudo inquieta est, quando exterius non vacamus ab opere, nec interius a strepente cogitatione. Quietudo inquieta est, quando quiescimus ab opere exteriori, non ab opere interiori. Inquietudo C quieta est, quando non vacamus ab opere exteriori, sed a strepente cogitatione, ut quietudo referatur ad cessationem ab opere exteriori. De contrariis modo contrario judica. Nota: huic octogenario modo præponitur Thau littera, quæ interpretatur, duc te. Deus quandoque ducit hominem, unde hoc: Trahe me post
Cant. 1 Psal. 22 te. Et hoc Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Quandoque homo
1 Co. 3 se per liberum arbitrium. Nam coadjutores Dei sumus, unde hoc:
1 Cor. 15 Gratia Dei in me vacua non fuit. Unde Sancti Dei dicuntur reges vel duces se, & alios benedicentes. Quandoque homo hominem, & hoc dupliciter. Nam quandoque ad be- A ne regendum, unde Dominus; Con- 1 Reg. 15
stitui te ducem populi hujus. Quandoque ad lapsum faciendum, unde hoc: Si cœcus cœcum duxerit, ambo in foveam cadunt. Matt. 15
Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati e- Matth. 11
stis, & cetera. Labore fatigati, onere gravati, inedia macerati. Venite ad me, quales ad qualem, clausi ad ostium ægroti ad medicum, naufragi ad portum; ad ostium luminis, ad portum quietis, ad medicum salutis: ad ostium ingressi, veritatem videatis ad medicum, ut curati ad sanitatem convalescatis: ad portum, ut collecti post laborem quiescatis: vani, ut veritatis lumine adimpleamini: onerati, ut pondere peccatorum alleveimini: laborantes, ut quiete adepta consolemini. *Quia eloquium tuum vivificavit me.* Panem Matt. 6
nostrum quotidianum da nobis hodie. Hic panis materialis, vel corpus Christi, quod traxit de Virgine, vel corpus Christi spirituale, id est Ecclesia id est, petimus, ut simus de unitate Ecclesiæ, vel sacra scriptura, ut nobis exponatur. Petimus ergo panem corporalem corpori, spiritualem spiritui. *Memor fui mandatorum tuorum a sæculo Domine*, Id est, a sæculo ego sum, ut generalis justus loquitur, vel judiciorum quæ sunt a sæculo, ut hæc oratio, scilicet a sæculo, determinet hunc terminum, scilicet memor, vel hunc, scilicet judiciorum. Miserum est sua peccata oblivisci, miserius sine pœnitentia cordis reminisci, miserrimum per retractionem eis delectari.

POrtio mea Domine, *quia custodivi legem tuam.*] Vel custodivi legem tuam, quia es portio mea. Nota: Quando Judæi venerunt in ter- Num. 34
ram promissionis, tribus Levi non accepit in ea portionem, sed de decimis vivebat, & in templo serviebat. Sic clerici, qui sunt de tribu Levi non habent portionem hereditatis, nisi de patrimonio Crucifixi. Unde cum suscipiunt coronam, cantatur hic versus: *Portio mea Domine.*

Chri-

Portio nostra Christus. Christus est nostra portio: nam cum eo habemus partem communem: ipse enim accepit de nostro, ut nobis daret de suo. Nam caput corporis est particeps in duobus, in natura, in miseria: quæ duo accipit de nostro. Et corpus cum capite est particeps in duobus, in gratia in præsenti, & gloria in futuro. Hoc habemus de suo, littera occidit, spiritus vivificat, id est, litteralis scientia, seu intelligentia, sicut Judæos occidit in anima: sic spiritualis intelligentia, vivificat Christianos, qui spiritualiter intelligunt. Vel littera occidit, quia scientia inflat. Nam scienti, & non facienti, peccatum est illi. Vel littera occidit, unde dictum est in lege: Oculum pro oculo, animam pro anima, *Miserere mei secundum eloquium tuum*. Nam secundum quod promisit, debet nostri misereri. Nam quædam reddunt nos debitores Deo, ut prima dona. Quædam Deum debitorem nobis, ut opera virtutum, virtutes operum. Vel opera virtutum dicuntur hic, quod fides impetrat, quod lex imperat. Nam fides, qua credimus Deum, dicitur notitiæ; fides, qua credimus Deo, dicitur Deo confidentiæ: fides, qua credimus in Deum, quæ operatur in Deum, quæ operatur per dilectionem, dicitur consensus. Fidem habuit Petrus, quando Domino quærenti: Quem dicunt homines esse filium hominis: Respondit: Tu es filius Dei vivi. Fidem confidentiæ, quando vidit Dominum ambulantem supra mare, & se in fluctibus projecit dicens; Domine, si tu es, jube me venire ad te. Fidem consensus in Ecclesia. *Deprecatus sum faciem tuam*. Hic dicitur, quod Deus debet facere aliquid. Ideo notatur quod quatuor debitores, qui sunt Deus, spiritus, caro, & mundus. Deus debet spiritui, ut eum in cognitione illuminet veritatis, & in amore virtutis inflammet. Spiritus Deo in omnibus, quæ agenda sunt ab ipso erudiri, & secundum ipsum operari. Spiritus debet carni, ut

(Marginalia: 2 Cor. 3; 1 Cor. 8; Lev. 24; Mat. 25; Gal. 5; Matt. 16; Matth. 14; Debitores quatuor.)

A eam a malis cohibeat, ut in bonis exerceatur. Caro debet spiritui in bono agendo ministerio, in commodo appetendo. Caro debet mundo, ab ejus abundantia, quod necessitatis est, sumere, quod virtutis est exercere. Mundus debet carni; in necessitate subsidium, in exercitatione exercitamentum: sed quia spiritus beneficium creatoris non persolvit, juste creator beneficium spiritui subtrahit, & sic de aliis. *Media nocte surgebam*. In nocte opera non facimus, insidias latronum sustinemus, dormimus. Hac similitudine hoc sæculum dicitur nox. De primo hoc: Præveni intempestæ noctis silentio. De secundo: Cave tibi ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui, & cave tibi a dæmonibus, qui tunc magis instant. De tertio, nova partitio.

B *Bonitatem fecisti cum servo tuo Domine.*] *Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me*. Notandum quod est via, per quam curritur. Est patria, ad quam tenditur. Tres sunt viæ, quæ ducunt ad patriam, scientia, disciplina, & bonitas. Prima itur ad secundam, secunda ad tertiam, tertia ad patriam, scilicet beatitudinem. Propheta cupiens ire ad patriam, dicit: *Bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me*. Sed C itur ordine præpostero. Idem alibi; *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini*. Notandum est, quod scientia est, quando tenuis est, & non firmiter scitur: disciplina, quando firmiter scitur, ut quando dispositio & habitus, scientia & disciplina dicantur; & Scientia ad trivium: Disciplina ad quadrivium referatur, quod multipliciter additur. Nam primo, regula: secundo, exemplo: tertio figura demonstratur. *Doce bonitatem*: per inspirationem. *Disciplinam*: per exemplum, & exempli suppositionem, vel certitudinem, *Scientiam*: per proprietatem. Nam scientia proprie docetur. Bonitas improprie. Homo

(Marginalia: Nox.; Psal. 118; Viæ tres.; Scientia, & disciplina.)

Homo tribus est debitor. est debitor Deo, sibi, & proximo. Deo, ex Deo, quod Deus dat bona: homini, quod ibi notatur. *Bonitatem, & scientiam, & disciplinam doce me*. Ergo homo solve tibi quod tuum est. Proximo, quod proximi est: Deo, quod Dei est. Tributum tibi, vectigal proximo, honorem Deo. Juxta illud Apostoli; Rom. 13 Cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem. Tria tibi, tria proximo, tria Deo. Debes tibi sustentationem, punitionem sanctificationem. De primo; Eph. 5 Nemo carnem suam odio habuit. Nam debemus pascere jumentum nostrum, ne deficiat in via. De Psal. 2 secundo: Apprehendite disciplinam. De tertio; sanctificate vosmetipsos. Proximo debemus tria; Severitatem compassionem, benignitatem. Severitatem in vitiorum impugnatione, compassionem in tribulatione, benignitatem in utroque. Deo similiter tria, quæ sunt amor castus, patiens, purus. Castus in prosperis, patiens in adversis, purus in his, & in illis. *Coagulatum est, sicut lac, cor eorum*. Lac aliquando in bono accipitur. Nam lacte nutritus est Christus. Notandum ergo, quod lac est dulce, humidum, reficiens, candidum. Prælatus quomodo Christum lacte pascat. Sic Prælatus, si hæc quatuor habuerit, lacte pascit Christum, ut habeat dulcedinem in contemplatione, humorem in devotione, refectione, ut alios pascat sua sancta conversatione, & candorem, id est, munditiam, quæ est in tribus, in carne, in conscientia, in opere: sic pascitur Christus.

Immutabilitas triplex. M*anus tuæ, Domine fecerunt me*. Nota: Triplex immutabilitas, una potentia non movendi, quæ fuit in Adam ante peccatum, unde Adam quodam modo factus est immortalis, quod erat ibi de ligno vitæ, non de conditione naturæ. Immortalitas, impossibilitas movendi, quod erit in patria, quando hoc mortale induerit immortalitatem, & immortalitas immutabilitatem, quæ solius Dei est, 1 Tim. 1 unde: Regi sæculorum immortali, & invisibili soli Deo honor & gloria, & victoria. Christus secundum quod homo ad imaginem Dei, non imago: secundum quod Deus est, imago Dei, non ad imaginem Dei: sicut pictura regis dicitur esse ad imaginem regis, non imago regis, quia non de eadem substantia, cujus rex. Et filius dicitur rex, dicitur imago regis, non ad imaginem regis, quia est de eadem substantia, cujus rex. Omnes homines creavit Deus materialiter, sed modo creat eos formaliter. Dignitas hominis. Dignitas hominis attenditur in his, quia manibus Dei formatus, unde hoc: Manus tuæ, Domine, fecerunt me Job 10. & psalmaverunt me. Quia ad imaginem & similitudinem Dei factus est, unde hoc: Faciamus hominem Gen. 1 ad imaginem & similitudinem nostram. Quia in dextera Dei collocatus. Nam boni erunt in dextera. Et quia ab angelis Dei honoratus: nam serviunt nobis: nam unicuique animæ deputati sunt angeli ad sui custodiam. Homo factus est ad cognoscendum, & ad diligendum Deum: unde homini data sunt duo, sensus & bona vita: factus est ad imaginem & similitudinem Dei: per sensum ad imaginem, per vitam ad similitudinem. Similitudinem, & non imaginem, potest amittere, unde hoc: Verumtamen in imagine pertransit Psal. 38. homo: factus est, ut cognoscat Deum, & diligat. Charitas similitudo: veritas, cognitio: scilicet imago. Charitas, via, veritas, vita: Charitas, meritum: vita, præmium. Charitate itur, veritate statur. *Da mihi intellectum, ut discam mandata tua*. Nota: Homo cum dicit falsum, scio quid dicit, sed quid non dicit. Similiter intelligimus, quid credere debeamus; sed articulos propter fidem intelligimus, quod credimus, sc. rationem articulorum. Cum ergo dicuntur quædam, non aliter creduntur, nisi prius intelligantur. Ad rationem articulorum, illud est referendum: credere primum aliquid. Secundum ad quod, Plin. l. 30. vel quædam non aliter intelliguntur in denat. hist. c. 11 patria, nisi prius credantur in via.

Quædam

Quædam non aliter creduntur firmiter, nisi prius intelligantur, ut in discendo, ut discipulus non credit, quæ audit, nisi prius intelligat. Aureolus, sive Oriolus visus prodest ictericis, id est, iis, qui habent pallidum colorem. Isidorus dicit duo esse genera proverbiorum. Unum proverbium est accommodatum rebus, aliud accommodatum temporibus. Proverbium accommodatum rebus, ut lupus est in fabula, id est, tace, sicut ille, quem videt lupus, tacet, mutus factus. Proverbium accommodatum temporibus, unde hoc: Noli contra stimulum calcitrare.

Terent. in Phor. *Act. 9*

Defecit in salutare tuum anima mea.] Hæc littera Caph, quæ interpretatur curvatus. Est igitur incurvatio cum amore, ut hic; Est ex cupiditate, ut legitur in Evangelio de muliere, quæ decem & octo annis curvata fuit, scilicet genus humanum. Et hoc: Miser factus sum, & curvatus sum: unde in cælo nil tortum, & nil curvatum implet. Est incurvatio doloris, unde hoc; Mulier dolens incurvavit se. Vita nostra quatuor de causis militiæ comparatur. Milites enim habitant in tabernaculis, sicut & nos, unde hoc: Non habemus hic manentem civitatem; sed futuram, sicut peregrini, inquirimus. Et quia sunt in labore sicut & nos, unde hoc; In labore, & ærumna, & in vigiliis multis. Et hoc: In labore & sudore vesceris pane tuo. Et quia sunt in lucta, sicut & nos unde hoc: Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem, sed adversus spirituales nequitias in cœlestibus. Et quia expectant stipendia, id est, coronam, sicut & nos, unde hoc; Omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium. Et Apostolus; Reposita est mihi corona justitiæ. Ita & nos sumus cum Deo unum unione Christus unitate. Aliquid dicitur deficere, id est, desinere, unde hoc; Defecit caro mea, & cor meum. Et deficere pro diminuere, unde hoc: Defecerunt sicut fumus dies mei; & per-

Incurvatio multiplex. Caph *Luc. 13* *Psal. 37* *1 Reg. 4* *Vita militiæ comparatur.* *Heb. 13* *2 Cor. 6* *Gen 3* *Eph. 6* *1 Cor. 9* *2 Tim. 4* *Deficere.* *Ps. 72* *Psal. 101*

A transire ad spiritualitatem ab animalitate. Quæ melior, activa vita, an contemplativa vita? Si ad personas referas, sunt excedentia & excessa. Si ad status, contemplativa melior his de causis: quia est securior & quia diuturnior, unde hoc: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Nam est in præsenti, & erit in futuro. Sed activa melior, quia fœcundior. Nam Lia id est, activa, quia fœcunda. Rachel, id est, contemplativa est sterilis. *Narraverunt iniqui fabulationes*. Fabula dicitur quandoque omne verbum otiosum sive verum, sive falsum, unde in Evangelio; Dum fabularentur, & B loquerentur inter se discipuli. Quandoque fingunt inter se hæretici, ut hic. Quandoque quod nec verum, nec verisimile, quod proprie dicitur fabula, ut in Poetis. Nota tria genera martyrii. Castitas in juventute, largitas in paupertate, abstinentia in abundantia escarum. Castitas juvenem resistentem luxuriæ cruciat: largitas dare cupientem pauperem extenuat: abstinentia inter divitias mactat.

Vita activæ, & contemplativæ collatio. *Luc. 10* *Gen. 29* *Fabula.* *Luc. 24* *Tria genera martyrii.*

In æternum Domine verbum tuum.) Aliquis recusat laborem triplici de causa; Propter negligentiam, simplicitatem, mundanum timorem. De primo, ut de illo, qui abscondit talentum suum in terra. De secundo, ut de illo, qui dixit, A, A, C A puer sum, & nescio loqui. De tertio, ut mercenarius, qui videt lupum, & fugit. Superiora habent tria, ordinem, quietem, & pulchritudinem, & nos illa, quæ in firmamento sunt, in his tribus debemus mutare. In ordine, ut ibi: Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinavit in me charitatem. In quiete, unde hoc: Super quem requievit spiritus meus, nisi super humilem, & quietum. In pulchritudine, unde hoc: Pulchra es amica mea. Quinque sunt loca; primus, in quo solum bonum, & summum, ut cœlum: secundus, in quo solum malum, & summum, ut infernus: tertius, in quo solum bonum & non summum, ut Paradisus terrestris

Matth. 25 *Hier. 1* *Joan. 10* *Cant. 2* *Isa. 66* *sec. 70* *Cant. 4*

quartus

quartus, in quo solum malum, & non summum, ut purgatorius: quintus est, in quo est bonum & malum, ut mundus: *Quoniam omnia serviunt tibi*, Deo. Boni se spontanee subiiciendo, & hæc servitus est amoris, serviunt Deo, unde hoc: Servire Deo regnare est. Mali ex opere eorum bonum eliciendo: Nam diaboli castra Dei sunt, & ideo militant, in animatis, animabus, de eis ad libitum faciendo. *Nisi quod lex tua meditatio mea est*. Quatuor modis in nostro animo meditamur agenda, sive tractamus. Cogitando, volendo, deliberando, vovendo. Cogitatio ad cognitionem, voluntas ad desiderium, deliberatio ad propositum, ad promissionem pertinet votum. *Tuus sum ego*. Hic dicitur, quid debeat aliquis facere ratione vitandæ transgressionis, sc. decem præcepta, ne peccet mortaliter transgrediendo ea: ratione adipiscendæ perfectionis, ut si volo esse perfectus, jejunabo in pane, & aqua: ratione reddendæ vicissitudinis, ut si aliquis mihi benefecerit, debeo etiam sibi benefacere.

Agenda quatuor modis meditamur.

Meditatio legis ad tria valet.

Quomodo dilexi.] Meditatio legis valet ad tria, ad scientiæ augmentum, ad virtutis profectum, ad pœnitentiam, sive firmamentum. De primo: Punge oculum, & producit lacrymas: Punge cor, & producit scientiam. De secundo; *Viam justificationum tuarum instrue me*. De tertio. Qui prospiciebat serpentem æneum, id est, in sacram scripturam, firmabantur contra serpentes. Quandoque tamen serpens dicitur Christus. Nota: quidam sunt duo in carne una, ut sponsus & sponsa: quidam unus in carne gemina, ut duo boni uniuntur in glutino charitatis. Quidam duo in carne gemina, ut duo mali dividuntur. Quidam unus in carne una, scilicet singularis per Antonomasiam, ut Christus in carne sine macula, vel de quolibet fideli, qui non dividitur ab eo in opere carnis. *Super inimicos meos*. In hac partitione

Eccl. 22.

Num. 21.

Gen. 2.

Matt. 19.

A agitur de justitia, quam vocat Apostolus loricam, hac similitudine. Nam lorica nos munit ante, & retro, a dextris, & a sinistris, sc. justitia: quia unicuique reddit, quod suum est: habemus enim ante nos, qui priores vocantur, docentes: post nos juniores, a dextris amicos, a sinistris inimicos. Reddamus ergo unicuique quod suum est. Prioribus obedientiam, junioribus doctrinam, amicis lætitiam, inimicis patientiam. Hic ergo, qui hic loquitur, undique est munitus, ante, cum dicit: *Super docentes me intellexi*, quia super priores: retro, cum dicit: *Super senes intellexi*, ergo multo magis

Eph. 6

Justitiæ proprium.

B super juvenes: a dexteris, unde dicitur: *Quomodo dilexi legem tuam*, diligere autem ad fideles amicos pertinet: a sinistris, unde: *Super inimicos meos prudentem me fecisti*.] *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua Domine*. Si verba Dei comenduntur, cibus sunt, quod verum est: Non enim in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. Tamen verba Dei dicuntur in hac similitudine. Nam cibus corporis tria habet, sc. saporem, nutrimentum, & massam. Sapor delectat, nutrimentum sustentat, massa onerat. Sapor ad palatum pertinet: Nutrimentum ad naturam, scilicet substantiam: massa ad miseriam. Gula percipit saporem, stomachus nutrimentum, & massam,

Deut. 8

Matt. 4

Cibus corporalis.

C alterum ad refectionem, alterum ad gravamen: nutrimentum, ut illud in corpus transeat: massam, ut illam eiiciat. Sic cibus etiam spiritualis habet saporem, qui fauces spirituales delectat: nutrimentum; quod substantiam spiritualem pascit & vegetat: massam, quæ infirmitatem nostram quodammodo premit, & gravat. Fauces spirituales sunt palatum cordis. Sapor verbi Dei est gustus internæ dulcedinis. Anima est ipsa substantia spiritualis. Nutrimentum verbi Dei est exercitium virtutis, massa pondus laboris. Dulcia ergo sunt eloquia Dei faucibus meis. Nota: dulcia sunt ori, vel faucibus,

Cibi spiritualis proprietates.

Dulcia.

non

non ventri: cibus enim iste non venit in ventrem, id est, in satietatem, unde Job: Nec dimittis me ut glutiam salivam meam. Nam in præsenti est quædam refocillatio. Sed satiabor cum apparuerit gloria tua.

Job. 7.
Psal. 16

Lucerna.
Vas humanitas.

LUcerna pedibus meis verbum tuum.] Lucerna est lumen in testa. Lumen in vase, est divinitas in humanitate. Lumen, divinitas, vita est via, tenebræ sunt ignorantiæ. Præcedit Christus, tenens lucernam: sequitur Christianus, tenens exempli semitam. Proposuit humanitatem lucentem ex divinitate. Extulit lucernam, ut videamus in fide, ambulemus in operatione, dirigamur imitatione. Præcedentem unum multi sequentes. Lucerna tria facit in nobis, quia viam ostendit, & a scandalis, & a fovea nos custodit, sic verbum Dei, & ideo dicitur lucerna. De primo: Domine in lumine tuo ambulamus. De secundo; Super aspidem & basiliscum ambulabis, ne forte offendas, &c. De tertio: Si cæcus cæcum duxerit, ambo in foveam cadunt. *Juravi & statui*. Juramentum est de illicitis, vel licitis: Si de illicitis, semper est peccatum. Si de licitis, illud, quod juratur, vel superfluum est, vel incertum, & utrobique est peccatum, & perjurium, vel necessarium, & tunc non est peccatum. Item si juramentum de licitis, homo intendit jurare quod jurat, vel non intendit: Si intendit non perjurat: si non intendit, perjurat. *Voluntaria oris mei beneplacita*. Triplex confessio laudis, unde hoc: Confiteor tibi Pater, &c. Fidei, unde hoc: Credo in Deum Patrem. Peccati, unde hoc: Confitemini alterutrum peccata vestra. *Anima mea in manibus meis semper*. Et nota: Anima hominis est in præsenti quandoque in manu hominis, quandoque in manu Dei, quandoque in manu hominis, & Dei simul. De primo, hic. De secundo, hoc: Potestatem habeo ponendi animam meam, &c. De tertio: Non ego operor illud, &c. In futuro erit tantum

Verbum Dei lucerna.
Psal. 88
Psal. 90
Matt. 15
Juramentum.
Confessio triplex.
Matt. 11
Luc. 10
Symb. Ap.
Jacob. 5
Anima.
Joan. 10
1 Cor. 15

A in manu Dei, unde illud: Justorum animæ in manu Dei sunt. Malæ in manu diaboli, unde hoc: Vide, ne adversarius tuus tradat te in manus judicis, & judex tradat te tortoribus. Judex Deus, tortor diabolus: *Posuerunt peccatores laqueum mihi*, scilicet triplicem. Nam triplici morbo laborat genus humanum. Principio, medio, fine. In ingressu, in progressu, in egressu, id est, nativitate, vita, morte. Nativitas erat immunda, unde hoc: In iniquitatibus meis conceptus sum: sc. vita perversa, unde hoc: Dies mali sunt. Mors peremptoria, ut hic: Mors peccatorum pessima: unde alibi:

Sap. 3
Morbus triplex quo laborant homines.
Psal. 50
Ephes. 5
Ps. 2

B *Væ mihi nascenti, væ nato, væ morienti.*
Væ mihi, quod sine væ non vivit filius Evæ.

Sed contra hunc triplicem morbum Christus apposuit triplex antidotum. Nam natus est, vixit, mortuus est: nativitas ejus purgavit nostram Nativitatem. Nam Nativitate sua purgavit nos ab originali peccato. Vita ejus informavit nostram: Nam vita ejus, nostra vivendi forma est. Morte sua destruxit nostram, unde hoc: Ero mors tua o mors. Hoc dicitur sic: In æternum diligens, in æternum meruit habere, quod diligit. Sed si quis diligit in æternum, ergo merebitur in æternum in patria C habere quod diligit. Dicimus ergo, quod hæc oratio sc. in æternum, determinat hoc verbum, habere, & non hoc verbum, scilicet, meretur, sed post dicit in glossa, quod meritum dilectionis erit in æternum. Sed hoc referendum est ad dilectionem, quæ erit æterna. Nam charitas numquam excidet.

Antidotum triplex.
Osea 13
1 Cor. 13

INiquos odio habui.] Tres sunt species ferventis dilectionis. Compassio, ultio, devotio. Tria siquidem sunt in homine, scilicet natura, culpa, gratia. Compassionem naturæ, ultionem culpæ, devotionem debemus gratiæ. In compassione sunt quatuor. Pietas, erogatio, solicitudo, protectio. Pietas voluntatis, ero-

Dilectio fervens.
Compassio quatuor habet.

quartus, in quo solum malum, & non summum, ut purgatorius: quintus est, in quo est bonum & malum, ut mundus: *Quoniam omnia serviunt tibi*, Deo. Boni se spontanee subiiciendo, & hæc servitus est amoris, serviunt Deo, unde hoc: Servire Deo regnare est. Mali ex opere eorum bonum eliciendo: Nam diaboli castra Dei sunt, & ideo militant, in animatis, animabus, de eis ad libitum faciendo. *Nisi quod lex tua meditatio mea est*. Quatuor modis in nostro animo meditamur agenda, sive tractamus. Cogitando, volendo, deliberando, vovendo. Cogitatio ad cognitionem, voluntas ad desiderium, deliberatio ad propositum, ad promissionem pertinet votum. *Tuus sum ego*. Hic dicitur, quid debeat aliquis facere ratione vitandæ transgressionis, sc. decem præcepta, ne peccet mortaliter transgrediendo ea: ratione adipiscendæ perfectionis, ut si volo esse perfectus, jejunabo in pane, & aqua: ratione reddendæ vicissitudinis, ut si aliquis mihi benefecerit, debeo etiam sibi benefacere.

Agenda quatuor modis meditamur.

QUomodo dilexi.] Meditatio legis valet ad tria, ad scientiæ augmentum, ad virtutis profectum, ad pœnitentiam, sive firmamentum. De primo: Punge oculum, & producit lacrymas: Punge cor, & producit scientiam. De secundo; *Viam justificationum tuarum instrue me*. De tertio. Qui prospiciebat serpentem æneum, id est, in sacram scripturam, firmabantur contra serpentes. Quandoque tamen serpens dicitur Christus. Nota: quidam sunt duo in carne una, ut sponsus & sponsa: quidam unus in carne gemina, ut duo boni uniuntur in glutino charitatis. Quidam duo in carne gemina, ut duo mali dividuntur. Quidam unus in carne una, scilicet singularis per Antonomasiam, ut Christus in carne sine macula, vel de quolibet fideli, qui non dividitur ab eo in opere carnis. *Super inimicos meos*. In hac partitione

Meditatio legis ad tria valet. Eccl. 22. Num. 21. Gen. 2. Matt. 19.

A agitur de justitia, quam vocat Apostolus loricam, hac similitudine. Nam lorica nos munit ante, & retro, a dextris, & a sinistris, sc. justitia: quia unicuique reddit, quod suum est: habemus enim ante nos, qui priores vocantur, docentes: post nos juniores, a dextris amicos, a sinistris inimicos. Reddamus ergo unicuique quod suum est. Prioribus obedientiam, junioribus doctrinam, amicis lætitiam, inimicis patientiam. Hic ergo, qui hic loquitur, undique est munitus, ante, cum dicit: *Super docentes me intellexi*, quia super priores: retro, cum dicit: *Super senes intellexi*, ergo multo magis

Eph. 6 Justitiæ proprium.

B super juvenes: a dexteris, unde dicitur: *Quomodo dilexi legem tuam*, diligere autem ad fideles amicos pertinet: a sinistris, unde: *Super inimicos meos prudentem me fecisti*.] *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua Domine*. Si verba Dei comenduntur, cibus sunt, quod verum est: Non enim in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. Tamen verba Dei dicuntur in hac similitudine. Nam cibus corporis tria habet, sc. saporem, nutrimentum, & massam. Sapor delectat, nutrimentum sustentat, massa onerat. Sapor ad palatum pertinet: Nutrimentum ad naturam, scilicet substantiam: massa ad mise-

Deut. 8 Matt. 4 Cibus corporalis.

C riam. Gula percipit saporem, stomachus nutrimentum, & massam, alterum ad refectionem, alterum ad gravamen: nutrimentum, ut illud in corpus transeat: massam, ut illam eiiciat. Sic cibus etiam spiritualis habet saporem, qui fauces spirituales delectat: nutrimentum; quod substantiam spiritualem pascit & vegetat: massam, quæ infirmitatem nostram quodammodo premit, & gravat. Fauces spirituales sunt palatum cordis. Sapor verbi Dei est gustus internæ dulcedinis. Anima est ipsa substantia spiritualis. Nutrimentum verbi Dei est exercitium virtutis, massa pondus laboris. Dulcia ergo sunt eloquia Dei faucibus meis. Nota: dulcia sunt ori, vel faucibus, non

Cibi spiritualis proprietates. Dulcia.

non ventri: cibus enim iste non venit in ventrem, id est, in satietatem, unde Job: Nec dimittis me ut glutiam salivam meam. Nam in præsenti est quædam refocillatio. Sed satiabor cum apparuerit gloria tua.

Job. 7.

Psal. 16

Lucerna.

L*Ucerna pedibus meis verbum tuum.*] Lucerna est lumen in testa. Lumen in vase, est divinitas in humanitate. Lumen, divinitas, vita est via, tenebræ sunt ignorantiæ. Præcedit Christus, tenens lucernam: sequitur Christianus, tenens exempli semitam. Proposuit humanitatem lucentem ex divinitate. Extulit lucernam, ut videamus in fide, ambulemus in operatione, dirigamur imitatione. Præcedentem unum multi sequentes. Lucerna tria facit in nobis, quia viam ostendit, & a scandalis, & a fovea nos custodit, sic verbum Dei, & ideo dicitur lucerna. De primo: Domine in lumine tuo ambulamus. De secundo; Super aspidem & basiliscum ambulabis, ne forte offendas, &c. De tertio: Si cæcus cæcum duxerit, ambo in foveam cadunt. *Juravi & statui*. Juramentum est de illicitis, vel licitis: Si de illicitis, semper est peccatum. Si de licitis, illud, quod juratur, vel superfluum est, vel incertum, & utrobique est peccatum, & perjurium, vel necessarium, & tunc non est peccatum. Item si juramentum de licitis, homo intendit jurare quod jurat, vel non intendit: Si intendit non perjurat: si non intendit, perjurat. *Voluntaria oris mei beneplacita*. Triplex confessio laudis, unde hoc: Confiteor tibi Pater, &c. Fidei, unde hoc: Credo in Deum Patrem. Peccati, unde hoc: Confitemini alterutrum peccata vestra. *Anima mea in manibus meis semper*. Et nota: Anima hominis est in præsenti quandoque in manu hominis, quandoque in manu Dei, quandoque in manu hominis, & Dei simul. De primo, hic. De secundo, hoc: Potestatem habeo ponendi animam meam, &c. De tertio: Non ego operor illud, &c. In futuro erit tantum

Vas humanitas.

Verbum Dei lucerna.

Psal. 88

Psal. 90

Matt. 15

Juramentum.

Confessio triplex.

Matt. 11

Luc. 10

Symp. Ap.

Jacob. 5

Anima.

Joan. 10

1 Cor. 15

A in manu Dei, unde illud: Justorum animæ in manu Dei sunt. Malæ in manu diaboli, unde hoc: Vide, ne adversarius tuus tradat te in manus judicis, & judex tradat te tortoribus. Judex Deus, tortor diabolus: *Posuerunt peccatores laqueum mihi*, scilicet triplicem. Nam triplici morbo laborat genus humanum. Principio, medio, fine. In ingressu, in progressu, in egressu, id est, nativitate, vita, morte. Nativitas erat immunda, unde hoc: In iniquitatibus meis conceptus sum: sc. vita perversa, unde hoc: Dies mali sunt. Mors peremptoria, ut hic: Mors peccatorum pessima: unde alibi:

Sap. 3

Morbus triplex quo laborant homines.

Psal. 50

Ephes. 5

Ps. 3

B

Væ mihi nascenti, væ nato, væ morienti.
Væ mihi, quod sine væ non vivit filius Evæ.

Sed contra hunc triplicem morbum Christus apposuit triplex antidotum. Nam natus est, vixit, mortuus est: nativitas ejus purgavit nostram Nativitatem. Nam Nativitate sua purgavit nos ab originali peccato. Vita ejus informavit nostram: Nam vita ejus, nostra vivendi forma est. Morte sua destruxit nostram, unde hoc: Ero mors tua o mors. Hoc dicitur sic: In æternum diligens, in æternum meruit habere, quod diligit. Sed si quis diligit in æternum, ergo merebitur in æternum in patria C habere quod diligit. Dicimus ergo, quod hæc oratio sc. in æternum, determinat hoc verbum, habere, & non hoc verbum, scilicet, meretur, sed post dicit in glossa, quod meritum dilectionis erit in æternum. Sed hoc referendum est ad dilectionem, quæ erit æterna. Nam charitas numquam excidet.

Antidotum triplex.

Osea 13

1 Cor. 13

I*Niquos odio habui*.] Tres sunt species ferventis dilectionis. Compassio, ultio, devotio. Tria siquidem sunt in homine, scilicet natura, culpa, gratia. Compassionem naturæ, ultionem culpæ, devotionem debemus gratiæ. In compassione sunt quatuor. Pietas, erogatio, solicitudo, protectio. Pietas voluntatis, ero-

Dilectio fervens.

Compassio quatuor habet.

erogatio facultatis, solicitudo necessitatis, protectio ab hoste. *Adjutor.* (Deus adjutor.) Nota; Deus adjuvat cadentes, infirmos, jacentes. De primo dicitur: (Psal. 36) Non collidetur, quia Dominus supponit manum suam, & hoc; Dum (Psal. 117) caderem, Dominus suscepit me. De (Psal. 17) secundo hic. De tertio; Misit de summo, & accepit me, &c. *Ad nihilum deductus sum.* Quidam ad nihilum deducitur per gratiam, alius per culpam, alius per pœnam. De (Psal. 9) primo: Increpasti gentes, & periit impius, & hoc: Verte impium, & non erit: quando scilicet, de malo (Joan. 1) fit bonus. De secundo: Sine ipso factum est nihil, id est, peccatum, quod ad nihilum deducit hominem, quia separat a vero esse. De tertio: (Psal. 67) Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereunt peccatores a facie Dei: *Discedentes a judiciis.* (Judicium.) In triplici judicio ducimur. Primo enim statur ante hominem, secundo ante Angelum, tertio ante Deum. Ante hominem, peccata confitendo; ante Angelum, pro peccato supplicando; ante Deum sententiam expectando. In primo judicio habemus advocatum, pœnitentiam: in secundo, justitiam: in tertio, solam Salvatoris misericordiam. (Deus ubique advocatus.) In unoquoque judicio habes advocatum Deum. In primo pœnitentiam suggerendo: In secundo, justitiam conferendo: In tertio, ad gloriam adducendo. Est enim Christus consolator, & advocatus, consolator in miseria, advocatus in causa. Consolator, ne succumbamus; advocatus, ut vincamus. Nota: post mortem erimus in judicio cum Angelis litigantibus pro anima. Si boni fuerimus, Angelus tollet animam. Si mali, diabolus. Et est secundum judicium. Primum judicium est in præsenti, quando peccata confitemur sacerdoti; & tertium in futuro, quando utramque stolam recipiemus. *Peccatores terræ.* (Peccator cœli quis.) Nam sunt peccatores cœli; quia peccator dicitur aliquis a cœlo cadendo, unde (Luc. 10) hoc: Vidi satanam, sicut fulgur de cœlo cadentem. Sunt peccatores

A cœli, Deum blasphemando, unde hoc: Peccavi in cœlum, & coram (Luc. 15) te. *Configе timore tuo carnes meas.* Ad hoc ut Christum imitemur, oportet ut tollamus crucem ejus, unde hoc: Qui vult venire post me, &c. (Matt. 16) Nota: Tria nobis dedit Deus, servitutem, utilitatem, asperitatem. In abnegatione sui, scilicet hominis fit servitus: in tollenda cruce, utilitas; in imitatione Dei asperitas. Homo enim ceciderat a libertate, (Casus hominis.) ab Angelorum societate, a Dei visione. Ab hac Trinitate felicissima, per infelicissimam Trinitatem, scilicet superbiam, iram, invidiam, in prædictam Trinitatem per mise-B riam cecidit. Sed per miseram Trinitatem post rediit ad felicissimam Trinitatem. Nam abnegando se, (Gal. 5) scilicet propriam voluntatem, recuperavit propriam libertatem: tollendo crucem suam, id est, carnem suam cum vitiis, & concupiscentiis: Crucifigendo per continentiam recuperavit Angelorum societatem: Sequendo Christum, ejus passionem imitando, recuperavit Dei visionem.

F*Eci judicium, & justitiam.*] Quatuor leguntur adventus Christi. (Adventus Christi quadruplex) Nam est Historialis, Tropologicus, Mysticus, Anagogicus. Primus in carnem: secundus in mentem, unde (Joan. 14) C hoc: Ad Deum veniemus, & mansionem apud eum faciemus: Tertius in obitu uniuscujusque, unde: Veni (Apoc. 22) Domine Jesu. Quartus in die judicii, & bene dicitur Anagogicus, quasi desuper cœlestis, tunc enim ve- (Matt. 25) niet non humilis, ut prius, sed cum Angelis, & terribilis apparebit, & potens. *Suscipe servum tuum in bono.* Tria sunt genera servorum. (Servorum tria genera) Nam sunt fideles, sunt prudentes: sunt fideles, & prudentes: qui suis operibus alios ornant, fideles sunt; qui doctrina pollent, prudentes sunt; qui vita, & verbo pollent, fideles & prudentes. Primi in vita justitiam, secundi in sermone scientiam, tertii in remuneratione percipient gloriam. Primos apud Deus opus exaltat:

Secundos

Secundos apud homines doctrina commendat: Tertios apud Deum, & homines vita, & eloquium perfectos judicat. *Ne calumnientur me ſuperbi.* A tribus aliquid ſuſtinemus. A Deo flagella, a proximo contumelias, & percuſſiones, a diabolo tentationes ſuſtinendo patienter toleramus. Sed homo debet conſiderare, ne contra flagella Dei prorumpat in contumeliam, ne contra mala proximi, in mali tribulationem, ne contra diaboli tentamenta in peccati delectationem. Nam cum a Deo flagellatur, ſcrutari debet, quod ſit patris percuſſio, peccatorum purgatio, patientiæ remuneratio. Cum ab homine, cavere debemus, ne reddamus talionem, vel ſuperioris poteſtatem, ne inferamus ultionem, vel interni judicis ne deſideret vindictam. Cum a diabolo, conſideretur culpa delinquentis, invidia ferientis, juſtitia permittentis, adverſarius vincitur, ſi in his animus figitur. *Tempus faciendi Domine.* Sex leguntnr tempora: Tempus increpationis, quando dictum eſt Adæ: Naledicta terra in opere tuo. Tempus caſtigationis, unde quando dixit Dominus: Delebo omnem terram diluvio. Tempus ſegregationis in tempore circumciſionis, quando ſignificabat baptiſmum. Tempus prohibitionis in lege, quando factæ ſunt prohibitiones, ut hoc; Non furtum facies, &c. Tempus demonſtrationis in tempore Prophetarum, quando quaſi demonſtrando dicebant: Ecce veniet Dominus, & non tardabit. Tempus operationis, vel reconciliationis, modo, ut hic agitur. Primo tempore fuit homo venumdatus cum peccato: ſecundo, conculcatus in peccato: tertio angariatus pro peccato: quarto, humiliatus ſub peccato: quinto, conſolatus de peccato: ſexto, liberatus a peccato.

(Tempora ſex. — Gen 2 — Gen. 6 7 — Exo. 20 — Matth. 19 — Abac. 2)

MIrabilia teſtimonia tua.] Duæ ſunt viæ. Via iniquitatis, & via veritatis. Prima mirabiliter mirabilis: Secunda tantum mirabilis, de qua hic agitur. Via iniquitatis eſt in ingreſſu delectabilis, in progreſſu gravis, in egreſſu damnabilis. Via veritatis in ingreſſu gravis, in progreſſu delectabilis, in egreſſu remunerabilis. Accedenti ad portam ſive ingreſſum iniquitatis occurrit ſuggeſtio, & deducit delectatio, inducit aſſenſio, & ſic fit peccatum. Nota primum, per hoſtem diabolum: ſecundum, per carnem: tertium per ſpiritum, ſcilicet rationem, quando conſentit ratio, ſed Deus, quando miſeretur illius, accedit ad tumulum, & reducit eum de lacu miſeriæ, & de luto fæcis. Eductum deducit: deducendo, conducit: conducendo, inducit in viam veritatis. Opera Dei dicuntur mirabilia quinque de cauſis. Propter ſapientiam, unde hoc: Omnia in ſapientia feciſti. Propter ordinem, unde hoc: Omnia creavit Deus in numero, pondere, & menſura. Propter potentiam unde hoc: Potens eſt Dominus in cœlo, & in terra. Propter profunditatem, unde hoc: Abſcondiſti hæc a ſapientibus, & prudentibus, & revelaſti ea parvulis, & hoc: Quis conſiliarius ejus fuit? Propter bonitatem, unde hoc: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, &c. *Declaratio ſermonum tuorum illuminat.* Vetus teſtamentum declaratur per novum propter tria, propter explanationem, unde hoc: Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt in corde ſuo: Hæc eſt explanatio hujus præcepti, ſcilicet: Non mœchaberis: propter prædicationem ubique factam, unde hoc: In omnem terram exivit ſonus eorum. Propter promiſſionis impletionem, unde Chriſtus dixit: Conſummatum eſt. *Faciem tuam illumina.* Sol quandoque irradiat aliquid, & illud non illuminat, ut cæcum. Quandoque ſuper aliquid irradiat, & illud illuminat, ſicut montem. Quandoque aliquid irradiat, & illuminatur illud, quod etiam illuminat, ut ſol illuminat aerem, & aer illuminat alia. Sic ſol juſtitiæ Chriſtus quandoque quoſdam irradiat, qui non illuminantur, nec alios illuminant: quan-

(Via duplex. — Pſal. 39 — Dei opera quibus de cauſis mirabilia. — Pſal. 103 — Sap. 11 — 2 Mach. 15 — Marc. 11 — Rom. 11 — Gen. 1 — Vetus teſtamentum declaratur per novum — Matth. 5 — Exod. 20 — Pſal. 18 — Joan. 19 — Solis proprietas. — Sol juſtitiæ Chriſtus quomodo illuminet.)

quandoque repellunt primam gratiam, quam Deus offert, unde hoc: Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Quosdam illuminat, qui illuminantur, sed alios non illuminant per prædicationem, de quibus dicitur: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Quosdam illuminat, qui illuminantur, & alios illuminant per prædicationem, ut Prælatos: unde Dominus ad Apostolos: Vos estis lux mundi active, & passive, scilicet illuminatio, & illuminata. *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei.* Tres sunt species lacrymarum, alia amara, alia dulcis, alia calida. Nam lacrymæ sunt pro se, pro peccatis aliorum, pro desiderio regni cœlestis. Lacryma est amara, cum pro se effunditur, calida cum pro aliis, scilicet emittitur: dulcis cum pro desiderio regni cœlestis fletur. Dulcis, quia ad regnum defertur, quæ prius amara fuit, quia timebat damnari. Pro se effunditur tribus de causis, Pro recordatione præteritorum malorum: pro metu infernalium tormentorum: pro peregrinatione a Deo.

Joan. 1 — Psal. 4 — Matt. 5 — Lacrymarum species tres.

JUstus es Domine.] Hic dicitur, quod petit intellectum ab eo, qui est intellectus, & omnia intelligens, voluntas omnia disponens, qui est memoria, præsentia, præterita, futura, ante se collecta conspiciens. Hæc autem Trinitas talem in nobis Trinitatem creat, scilicet, intellectum, voluntatem, memoriam. Nam summa Trinitas jubet se diligi triplici ista virtute, scilicet toto corde, id est, toto intellectu, tota anima, id est, tota voluntate, totis viribus, id est, tota memoria. Habet ergo homo intellectum, quo bona a malis discernat: voluntatem, qua mala respuat, & bonum eligat: Memoriam, qua malorum supplicia, & bonorum prœmia recolat. Hic diriguntur tria genera consolationum. Primum est illius, qui credit se non habere peccatum, & tamen habet. Talis potest dicere: Ab occultis meis munda me Domine. Notandum au-

Trinitas. — Homo. — Consolationum tria genera. — Psal. 18

A tem, quod tria sunt occulta. Illicita cogitatio, dolosa intentio, impudica affectio. Illicita cogitatio inquinat memoriam; dolosa intentio, rationem: impudica affectio voluntatem. Mundatur memoria per confessionem: affectio, sive voluntas per orationem. Ab his occultis mundus eris, si non insultes, si non discedas, si non consentias, si non dissimules. Temperantiæ est non insultare, sed cum moderamine pati. Fortitudinis est non discedere, sed mala proximi constanter tolerare, Justitiæ est, non consentire, sed cum robore resistere: Prudentiæ est non dissimulare, sed solicite, ut mala desinant providere. *Mandasti nimis.*

Occulta peccata tria.

B Deus dicitur districte agere propter tria, quia personas non accipit. Nam non est personarum acceptor: quia nullum malum impunitum relinquit, & quia in æternum punit. *Tabescere me fecit zelus.* Aliquis tabescit ex livore, unde hoc: Dentibus suis fremet, & tabescet. Ex infirmitate, unde hoc: Tabescere fecisti, sicut araneam animam ejus. Ex dilectione, ut hic: *Tabescere me fecit zelus meus.*] *Ignitum eloquium tuum vehementer.* Sursum ignis ascendit. Ad hoc ergo, quod oratio ascendat in altum, id est penetret cœlum, oportet quod adsit ignis, id est, penetret cœlum, oportet quod adsit ignis, id est, quod inflammetur charitate.

Deus ob tria districte agit. Rom. 2 — Tabescere. Psal. 111 — Psal. 38 — Ignis proprietas.

C *Justitia tua.* Hic commendat Christum a quinque. Ab æquitate, ubi dicit: *Justitia.* Ab æquitatis auctoritate, unde dicit: *Tua.* Nam est auctor omnis boni. Ab auctoritatis æternitate: nam erit auctor in æternum. Nam lex, Evangelium, quæ dicitur ejus, non Moysi, promittit æterna, unde: *Lex tua.* A promissionis impletione, unde: *Veritas.* Vide quo modo hæc sibi cohærent: pendentia mitræ descendunt usque ad humeros, ad significandum, quod Episcopi non sunt soluti ab onere legis, ne imponant hominibus onera importabilia, quæ digito nolunt ea movere.

Christus a quinque commendatur. — Ritus.

Cla-

CLamavi in toto corde.] Aliquis angariatur propter propriam culpam, unde hoc: Rugiebam a gemitu cordis mei, quando scilicet habet captivatam conscientiam: quandoque propter alienam, unde Apostolus: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quandoque propter pœnam, unde hoc: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Quandoque propter gloriæ dilatationem, unde hoc: Hei mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Hic dicitur, quod noxia conscientia premit quia non fit tranquilla. Notandum autem, quod quædam est mala & tranquilla, ut in obstinatis: quædam mala & non tranquilla, ut in mediocriter malis, vel incipientibus esse malis: bona, & non tranquilla, ut incipientibus esse bonis: bona, & tranquilla, ut in perfectis. Hic dicitur, quod oratio quærenda est: nam ipsa est ad patrem missa. Et nota, quod anima est civitas summi regis: & dicitur civitas virtutum, quia virtutes ibi sunt. Sed Ismaelitæ, scilicet Moab, & Agareni, Gebal, & Amon, & Amalech, & Pharao cum curribus, & equitibus venientes obsident hanc ciivtatem, id est, diaboli, & malæ cogitationes animam. Illæ quatuor virtutes clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur. Prudentia autem prævidens hos hostes, nam prudentia dicitur in præcavendis insidiis, currit ad artem sapientiæ, quasi ad dominam virtutum, consilium quærens a sapientia, quæ testatur quærendum summmi regis auxilium, & cum quærerent virtutes, quis ibit pro nobis? Respondit consilium unum de septem donis, oratio. Et ne moram faciat, supra equos fidei ascendat. Proficiscitur oratio per viam cœli, & currit, donec intret portas Domini, in confessione atria ejus, in hymnis. Nam oratio penetrat cœlos, quæ velut mancipium fidele cum fiducia nuntiat regni imminens periculum. Hoc audito, rex mittit charitatem reginam cœli, & tota cœlestis curia eam comitatur. Charitas autem intrans civitatem, omnia illico exhilaravit, commota composuit, turbata pacavit. Redit spes in civitatem, quæ primo pene effugerat: fortitudo, quæ pene corruerat, & aliæ virtutes. Hoc videntes inimici dixerunt: Fugiamus Israel, quia Dominus pugnat pro eis. Sic civitas virtutum, id est anima, oratione nuntia, liberatur. Tria solent esse in medico falso, quæ hic removet a medico vero, scilicet promissionem, quia promittit, & non facit, nihil promittat, quod non faciat, unde hoc: Juravit Dominus & non pœnitebit eum. In sanando moram, nam nescit molimina tarda gratia Spiritus sancti: Ferro incisionem. Primum ubi dicit, quærenda est medicina. Secundum, ibi: Ne differas. Tertium, ibi, ubi dicit: Verbo non ferro sanare. Animus divisus non impetret, scilicet quando aliud habet in corde, & aliud in mente, unde hoc: Corde, & corde locuti sunt. Quando constituit duos fines, supremos, vel principales, ita quod unus non referat alium, ut de petitione temporalium, unde hoc; Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua. Vel quando homo orat, & tunc inanes cogitationes surgunt in eo, quæ possunt dici muscæ morientes, quæ perdunt suavitatem unguenti. Has cogitationes, scilicet aves abigebat Abraham a sacrificiis. *Ut custodiam mandata tua*. Duæ sunt species œconomiæ, scilicet operari, & custodire, unde in Genesi de primis parentibus: Ut operaretur, & custodiret illum. Una pertinet ad virum, alia ad mulierem, scilicet viraginem. Vir debet operari exterius, & acquirere: mulier intus custodire, unde dicitur.

Non minor est virtus, quam quærere, parta tueri.

Vir, ratio: mulier, ordinata est affectio. *Præveni in maturitate*. Ut sit una dictio, id est, ætate immatura, id est, in juventute Deum laudavi. Nam temperantia in juvene majus me-

Marginalia: Psal. 73 · 2 Cor. 11 · Rom. 7 · Psal. 119 · Conscientia · Oratio. · Anima civitas est summi regis. · Psal. 106 · Prudentia · Sapientia. · Psal. 99 · Charitas. · Exod. 14 · Medicus falsus. · Psal. 109 · Ambros. in Luc. 2 · Psal. 11 · Matt. 6 · Eccl. 10 · Gen. 15 · Oeconomiæ species duæ. · Gen. 2

meritum est, quam in sene. Quam temperantiam seminaverunt Virgines. (*Joan. 15*) Nam in terra mentis nostræ octo agricolæ seminaverunt. Pater, qui dicitur agricola in Evangelio, seminavit panem cœli. Filius seminavit veritatem. (*Luc. 8*) Nam exiit, qui seminat seminare semen suum, scilicet verbum. Spiritus sanctus seminavit charitatem: (*Act. 2*) Nam venit & apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, id est, fervor charitatis. Eccce tota charitas, scilicet bonus agricola ibi seminavit Angelorum stabilitatem, quando aliis cadentibus, steterunt. Apostoli prudentiam. Nam eis dictum est: (*Matt. 10*) Estote prudentes sicut serpentes. Martyres fortitudinem, opus fortitudinis fuit in Martyrio: Confessores justitiam, scilicet devotionem: Virgines temperantiam, de qua hic agitur. Ecce hic quatuor agricolæ quatuor seminaverunt virtutes. (*Agricolæ quatuor.*) Sed timeo, ne aves cæli veniant, & rapiant semen, & seminent zizania. *Prope es tu Domine*. Deus dicitur prope tribus de causis. Per inspirationem, unde hoc: (*Isa. 58*) Te loquente, ecce adsum. Per infusionem, unde hic. Per auxilium, (*Psal. 144*) unde hoc: Prope est Dominus omnibus invocantibus eum.

V*Ide humilitatem meam*.] Alibi dicitur Respexit humilitatem ancillæ suæ. (*Luc. 1*) Hæc est unica filia summi regis, quæ dicitur esse caput omnium virtutum. (*Fides.*) Sed nonne fides est caput omnium virtutum? Nam prima petit caput. Dicimus, quod dicitur caput virtutum, quas Dominus enumerat in sermone. (*Matt. 5*) Beati pauperes spiritu: ubi per paupertatem intelligit humilitatem, quæ primo enumeratur, ideo dicitur caput. Nota: Deus dicitur videre, hominem, peccatum, gratiam. Hominem quandoque in bono, unde hoc: Oculi Domini super justos. (*Psal. 33*) Quandoque in malo, unde hoc: Vultus autem Domini super facientes mala. Peccatum, (*Psal. 131*) dum punit, unde hoc: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, scilicet ne

A videat Deus. Virtutem, dum eam approbat, unde hic: *Vide humilitatem meam*. [*Judica judicium meum, & redime me*. Nota causam inter hominem. Unde hoc: Nolite confidere in judicio. Inter hominem, & diabolum, id est, quando diabolus eum accusat, & homo se defendit per bona opera. Unde beatus Martinus dixit: (*B. Martin.*) Quid hic astas cruenta bestia? Inter hominem, & Deum, unde Isaias in persona Domini: (*Isa. 5*) Judicate inter me, & vineam meam. (*Joan. 14*) Inter Deum, & diabolum, unde hoc: Venit Princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam. Hic petit justus examinari. Unde alibi: Igne (*Psal. 16*) B me examinasti. Nota, valde boni examinati per gravitatem constantiæ in dexteram partem se inclinaverunt. Unde mali examinati sunt, qui per pondus propriæ iniquitatis in sinistram partem declinaverunt. Mediocriter boni, & mali examinati non sunt, quia ad quam partem pertineant humana judicia discernere non possunt. De hac statera, vel æquilibrio, vel æqua lance loquitur Job dicens: (*Job 6*) Utinam peccata mea, & calamitas, quam patior, appenderentur in statera. Super hoc Gregorius: (*Greg. lib. 7 Moral. in c. 6 Job. c. 2*) Statera patris in manu, Christus est, habens misericordiam, & justitiam: & peccatum per misericordiam relaxans, leve esse osten- C dit. Totus ergo mundus in hac statera est, quam pater in manu tenet, & in una parte boni, & in alia parte mali apponunt opera sua. (*Act. 7*) Stephanus appetiit lapidem, unde lapidatus est: Laurentius craticulam, & alii alia. Tamen omnia ista non facerent nutum, nisi gutta sanguinis Christi apponeretur in lance bonorum. Ecce sanctimonia. (*Medicina sine scamonea nihil valet.*) Nam sicut quædam medicina nihil valet sine scamonea; ita merita nostra nihil valent sine passione Christi. Hic dicitur, quod rationalis sensus est caput, quod interpretatur, res lancea. Nam secundum rationem homo debet vivere, non bestialiter. Nam homo habet tria, quæ sunt in anima, sci-

scilicet imaginatio, ratio, intelligentia, sive intellectus. Ex his tribus tria proveniunt; ex imaginatione, cogitatio: ex ratione, meditatio: ex intelligentia, contemplatio procedit. Nota differentiam inter cogitationem, & meditationem, & contemplationem. Cogitatio lento pede, sive respectu, per devia discurrit. Meditatio per ardua, sive per aspera cum magna industria animi nititur. Contemplatio, quocumque eam fert impetus, nimia agilitate confertur. Cogitatio sine labore, & fructu. Meditatio cum labore, & fructu. Contemplatio sine labore, & cum fructu est: eamdem materiam per hæc tria intuemur: sed aliter per cogitationem, aliter per contemplationem. Christus est principium & finis, caput, & cauda. Alpha, & Omega. Et ille ablatus est Judæis. Unde in septimana pœnosa tacetur principium, & finis horarum: quia tunc ablatus est nobis ille, qui est principium, & finis: tunc enim non dicitur, Deus in adjutorium: nec Collecta. *Misericordiæ tuæ multæ Domine.* Hic dicitur, quod Deus non solum apparuit non quærentibus, sed etiam quærentibus, ut Magis. Nam leguntur Christi tres apparitiones. Nam in Epiphania apparuit Magis, & ibi ostendit se esse verum hominem tantum, non Deum. Apparuit enim inter ubera matris. Secundo apparuit in baptismo, quando Joanni testimonium, Spiritus sancti se esse filium Dei ostendit: nam Pater auditus est dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Sed quia posset credi per adoptionem, ideo post apparuit in nuptiis Architriclino, ubi ostendit se esse Deum, per opus miraculosum, quod fecit ibi. Nam ibi aquam in vinum mutavit, quod fuit signum deitatis. Vide quomodo profecerit in apparitionibus: nam primo ostendit se esse verum hominem: secundo filium Dei, tertio Deum. Et hoc totum factum est eadem die, sed annis revolutis. Unde illæ tres solemnitates in die Epiphaniæ simul occurrunt, scilicet de Magis, de baptismo, & de mutatione aquæ in vinum. *Secundum judicium tuum vivifica me.* Deus mortuos vivificat ut vivant, unde hoc, Sicut suscitat mortuos, & vivificat, sic & filius, quos vult vivificat vivos, ut amplius vivant. Unde & utrobique de vita gratiæ: & vivos ut in æternum vivant, unde hoc; Semen non vivificabitur, nisi prius moriatur. *Qui persequuntur me, & tribulant me.* Tria genera Martyrii, sive sanctitatis legimus, quæ habebimus a tribus solemnitatibus, quæ sequuntur diem Natalem Christi. A Stephano enim habemus opus Martyrii & voluntatem. A Joanne solam voluntatem. Ab Innocentibus solum opus. Omnes hi calicem biberunt, sed alius corpore & spiritu: alii solo spiritu: alii solo corpore.

(Marginalia: Apoc. 22; Matt. 2; Joa. 2; Matt. 3; Joan. 2; Solemnitas triplex in Epiphania cur celebratur.; 2 Cor. 15; Martyrii tria genera)

PRincipes persecuti sunt me gratis.] Sin, interpretatur super vulnus id est, emplastrum hac similitudine. Nam emplastrum tria facit: nam tumorem vulneris deprimit: ardorem caloris lenit: carnes putridas depellit. Hoc totum facit verbum Dei. De primo Apostolus: Ne magnitudo revelationum extollat me, &c. De secundo: Per diem sol non uret te, quia aufert ignem concupiscentiæ. De tertio; Sermo Dei penetrabilior est omni gladio ancipiti, quia putredinem resecat. Hic dicitur vulneratus in naturalibus, qui venit ad Samaritanum, scilicet Christum, qui suscepit genus humanum ad curandum. Unde hic medicus ægrotum tenens in manibus artis suæ peritiam probat. Primum stupida membra diu palpando ad sensum revocat, & tactu levi dolentia membra, & vulnera tangendo ad ictum confirmat. Deinde secat, post ungit, deinde ligat, post fovet ad plenam sanitatem reparans. Nam primo, est conquestio: secundo, increpatio: tertio, consolatio: quarto, præceptio: quinto deprecatio. Per quæstionem, palpat: per increpationem, secat: per consolationem, ungit: per præceptio-

(Marginalia: Sin.; Emplastrum tria facit.; 2 Cor. 12; Psal. 120; Heb. 4; Luc. 10; Medicus Christus quid faciat)

tionem, ligat; per deprecationem fovet.

Adventus Christi fulguri comparatur.

Adventus Christi fulguri comparatur propter tria, quæ fulguri conveniunt. Nam manifestum, terribile, lucidum. Manifestus erit adventus Christi, unde hoc: Omnis caro videbit salutare Dei. *Luc. 3* Terribilis, unde hoc: Timebunt Angeli, & mali dicent montibus: Cadite super nos, & collibus. *Luc. 23* Fulgidus, quando in bonos, unde: Fulgebunt justi in regno patris eorum. *Matt. 13* *Legem autem tuam dilexi*. Charitas Dei integra propter tria, propter perpetuitatem, unde hoc: Charitas numquam excidit. *1 Cor. 13* Propter firmitatem, unde hoc: Fortis est ut mors dilectio. *Cant. 8* Propter amplitudinem: nam omnia mandata continet præceptum de dilectione, unde hoc: Habe charitatem, & fac quidquid vis. *Septies in die laudem dixi tibi*: id est, semper in omni statu, id est, cogitatione, locutione, & opere. Pimo modo Moyses laudabat Deum, quando dixit ei Dominus: Quid clamas ad me? *Exod. 14* Ore, ut hoc, Domine, labia mea aperies, &c. *Psal. 50* Opere, unde Apostolus: Gratias ago Deo meo. *1 Cor. 1 14* Et hoc: Sine intermissione orate. *1 Th. 5* Non est scandalum supple Christus, vel lex, secundum duas expositiones. *Omnes viæ meæ in conspectu tuo:* quia omnia a te habeo, donum, meritum, præmium. Donum, id est, prima gratia nobis est a Deo, quia ex ipso; meritum, sc. virtus, & augmentum virtutis a Deo, quia per ipsum: præmium a Deo, quia in Christo: nam ipse est præmium nostrum, unde Apostolus; Ex ipso, & in ipso, & per ipsum sunt omnia; ut ad hoc, quod dixit ex ipso, referatur donum: ad hoc, quod dicit per ipsum, referatur meritum: ad hoc, quod dicit, in ipso, præmium.

Tau.

APpropinquet deprecatio mea.] Tau interpretatur erravit, vel consummavit. Est enim multiplex consummatio.

Consummatio multiplex.

Est enim consummatio malitiæ, quando scilicet homo est cumulatio malorum, in qua esset, si amplius viveret, unde hoc: Consummatus in brevi explevit tempora multa. *Sap.* Est consummatio legis, sive Prophetiæ, unde: Consummatum est: *Joan. 19* quia lex consummata est, vel quæ dicta sunt de Christo, impleta sunt. Est consummatio gloriæ, unde hoc: Omnis consummationis vidi finem. Nota; Fit appropinquatio ad Deum fide, unde hoc; Accedite ad eum, & illuminamini. *Psal. 33* Opere, unde hoc; Donec intrem in sanctuarium Dei. *Psal. 72* Scientia sive cogitatione, unde hoc: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. *Joan. 7* Ejus fruitione, unde hoc; Venite benedicti Patris mei. *Matt. 24* Et per corporalem pœnitentiam, ut illi, qui desiderabant primum adventum, unde hoc: *Appropinquet deprecatio mea*. Plus est a vitiis se revocasse, quam prope, id est, ferme ipsa vitia necasse. Sed auctoritas habet in contrarium, quæ dicit: Semper aberrans, si repertus fuerit pii pastoris humeris, non erit in eadem gloria cum eo, qui numquam aberravit. Dicimus, quod plus est a vitiis se revocasse, id est, quia ex quo rivuli sunt aperti, difficile est abstinere; vel plus est, id est, occasio majoris boni, ut Petrus, qui fortior surrexit.

Prædicator debet habere duo.

Nam prædicator duo debet habere, scilicet scientiam, & mundam conscientiam, & tunc secure potest prædicare, ne ei dicatur; Peccatori dixit Deus; Quare tu enarras justitias meas? *Psal. 49* Primum Propheta petit, hic scilicet: *Da mihi intellectum*. Secundum ibi: *Eripe me*. Post prædicat, dicens; Exultabunt labia mea justitiam tuam. *Psal. 70* *Erravi sicut ovis, quæ periit*.

Pastor multiplex.

Est pastor, pastor; Pastor, etiam mercenarius; Est pastor, fur. Est pastor, lupus. Primus est imitandus, secundus tolerandus, tertius cavendus, quartus baculo arcendus. De primo; Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis. *Joan.* De secundo: Mercenarius videt lupum venientem, & fugit. *Ibid.* De tertio; Fur non venit, nisi ut furetur. *Ibid.* De quarto; Lupus rapit, & dispergit oves. *Ibid.* Nota: hic dicitur, quod Christus laniavit vestes in vepribus Judæorum: sciendum, quod homo descen- *Luc. 10*

dit

dit ab Hierusalem in Jericho, vulneratus est in corpore, & spoliatus vestibus, id est, genus humanum vulneratum in naturalibus, & spoliatum gratuitis. Prius enim erat indutum vestibus contra frigus vitiorum, unde hoc: Induit me vestimentis suis.
Isa. 61 Non ergo nudus se non nudum confessus est, Domino veniente, quando
Gen. 3 se operuit foliis fici. Recipere autem sua vestimenta non posset, nisi Christus sua amitteret. Sicut enim homo non potuit sanari in corpore, nisi primum Christus corpus deponeret, ita & non potuit vestiri in anima, nisi Christus suas deponeret vestes, & crucifixione sua amisisset: quia quatuor fuerunt crucifixores Christi: quatuor fuerunt partes de vestibus Christi, & ita genus humanum per
Joan. 19 quatuor vestes, quas amiserat, quatuor virtutes recuperavit: ergo depositio corporis Christi sanavit genus humanum in corpore. Depositio vestium Christi reinduit, & restituit generi humano vestes, id est, vi-
Ibid. tutes. Non loquar de tunica, quæ non est divisa, quia inconsutilis, sed de aliis vestibus.

EJUSDEM PSALMI ALTERA EXPOSITIO

Quæ & temporis diuturno usu, & omnium comprobata consensu multis ab hinc annis in lucem prodiit. Quod si pluribus scripta est, quam superior; id non alienum est a sacrarum litterarum interpretibus, qui sæpe numero eadem modo fusius, modo brevius explicarunt.

PSALMUS DAVID. CXVIII.

Titulus Psalmi Alleluja.

Apoc. 19 ALleluja, Laus & gloria, & virtus Deo nostro. Quis titulus, quis ornatus, quis fructus astruatur præsentis Psalmi, Apostolicis instruimur A documentis. Titulus spectat ad causam materialem, ornatus ad formalem, fructus ad finalem.

Articulus primus.

Quantum ad primum, ait Apostolus: Alleluja, id est, Laudate Dominum. Ecce clarissimus titulus: ecce clarissima materia Psalmi hujus. Quis enim clarior titulus, quam laus divina? quæ clarior materia, quam laudabilis conversationis doctrina? Et nota, quod sicut legitur in scriptura: Alleluja, sive laudationis dominicæ harmonia est dicenda, iteranda, cantanda, uti referatur dictio ad intellectum, iteratio ad affectum cantatio ad effectum: quia secun-
B dum eloquium Tullianum, dulcior Tullius. est concentus actuum, quam sonorum. De primo: Ceciderunt vigintiquatuor Ibid. seniores, & quatuor animalia, & adoraverunt sedentem super thronum, dicentes, amen, Alleluja: Hic dicitur alleluja dictione intellectiva. De secundo supra eodem capitulo sic habetur. Iterum dixerunt alleluja. Hic iteratur alleluja iteratione affectiva. De tertio: Per vicos tuos alleluja Tob. 13 cantabitur: hic cantatur alleluja cantatione effectiva.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum addit Apostolus: Laus & gloria, & virtus: Ecce trinus ornatus. Unde videtur iste
C Psalmus quasi trinus & unus, quia trinus ornatu: sed unus tractatu. Trinitas ista perhibetur consistere in laude, gloria, & virtute: videlicet in laude mensurationis, in gloria numerationis, in virtute ponderationis.

Mensuratur enim geometrice circulo elementario. Numeratur arithmetice numero octonario. Ponderatur musice, sive metrice: quia metra dicitur quædam musica harmonico pedum senario. Metra quid. Quanta sit laus circuli mensurantis, patet ex figura Deiformissima: quia simplicissima; quia perfectissima: quia capacissima: quia nobilissima. Quanta gloria sit octonarii numerantis, liquet ex eo, quod bis duo bis, valent octo, ubi

numerus unus, & primus per processum binum fit trinus. Quanta sit virtus senarii ponderantis, apparet in eo, quod numerus perfectus & perfectorum primus, trinam recipit distinctionem præter excessum & diminutionem. Et nota de Trinitate laudis, gloriæ & virtutis, quod potest divinis adaptari personis, quia sicut ex scripturis colligitur. Laus patri, gloria filio, virtus Spiritui sancto adscribitur.

Primum patet per illud sapientis eloquium: Patri omnium decantantes laudes. Ecce laus Patri adscripta. Sap. 18

Secundum liquet per illud Evangelicum: Vidimus gloriam ejus: gloriam quasi unigeniti a patre: Ecce gloria Filio attributa. Joan. 1

Tertium apparet per illud Propheticum. Spiritu oris ejus, omnis virtus eorum. Ecce virtus Spiritui sancto addicta. Psal. 32

Articulus tertius.

Quantum ad tertium subdit Apostolus; Deo nostro: quasi dicat, laus gloria, virtus (ex quibus ornatus hujus Psalmi pertexitur) Deo attribuitur, a quo & tribuitur. Ecce sanissimus & suavissimus præsentis operis fructus, ut laudem & gloriam, & virtutem pro laudabili, gloriosa, & virtuosa doctrina Dei nostri, laudabili potentiæ, gloriosæ sapientiæ, virtuosæ clementiæ referamus. Notandum itaque quod Dominus Deus est dignus laude, gloria, & virtute, quia potens, sapiens, clemens. Potenter formans, sapienter informans, clementer conformans. De primo: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ: ecce Deus potens formator. De secundo: Secundum revelationem Mysterii temporibus æternis taciti, cogniti soli sapienti Deo: Ecce Deus sapiens informator. De tertio: Pius & clemens est Dominus Deus noster, & non avertet faciem suam a vobis, si reversi fueritis ad eum. Ecce Deus pius reformator & clemens conformator. Matt. 3 Rom. 16 2 Par. 30

Et hoc est, quod ait Apostolus Alleluja: Laudate Dominum, in quo A titulus pertinens ad causam materialem. Laus & gloria & virtus, in quo trinus & unus ornatus attinens ad causam formalem. Deo nostro; qui est sermonis consummatio, sicut scribitur. In quo fructus spectans ad causam finalem. Eccl. 43

Finis Prologi.

INCIPIT CAPITULUM PRIMUM Hujus libri, & primi versiculi, Beati immaculati. Declaratio luculentissima, in quo justis beatitudo, peccatoribus pestilentiæ cathedra proponitur. B

BEATI *immaculati in via, &c.*] Post generalem prælocutionem accedendum est ad speciem præsentis Psalmi prosecutionem. Psalmus iste distinguitur distinctione summaria in undecim capitula, in quibus totidem administrantur fercula. Nam in primo beatitudo præmittitur. *Beati immaculati.* In secundo retributio submittitur. *Retribue servo tuo.* In tertio lex committitur. *Legem pone.* In quarto spes immittitur. *Memor esto.* In quinto bonitas transmittitur. *Bonitatem fecisti.* In sexto defectus dimittitur. *Defecit in salutare.* In septimo dilectio intromittitur. *Quomodo dilexi.* In octavo iniquitas intromittitur. *Iniquos odio habui.* In nono judicium promittitur *Mirabilia testimonia tua.* In decimo pietas admittitur. *Clamavi in toto corde.* In undecimo impietas emittitur. *Principes persecuti sunt me.* Et quoniam ad beatitudinem præmissam pervenitur per retributionem submissam: ad retributionem submissam, per legem commissam: ad legem commissam, per spem immissam: ad spem immissam, per bonitatem transmissam: ad bonitatem transmissam, per defectionem dimissam; ad defectionem dimissam; per dilectionem intromissam. Undecim capitula hujus ps. C Pulchra repetitio.

sam:

ſam: ad dilectionem intromiſſam, per iniquitatem intermiſſam: ad iniquitatem intermiſſam, per judicii ſeveritatem promiſſam; ad ſeveritatem promiſſam, per pietatem admiſſam: ad pietatem admiſſam, per impietatem remiſſam, ut luce clarius elucefcet inferius, patet tam ferculorum, quam capitulorum ordo, & numerus procedendo ſecundum ordinem appetitus.

Primum capitulum diſtinguitur in hunc modum: Primo beatitudo præmittitur digredientibus, ſeu impœnitentibus, & hoc in primo octonario. Secundo regredientibus, ſive pœnitentibus, & hoc in ſecundo. Et quia per tentationem fit diſgreſſio, primus octonarius inchoatur ab Aleph littera Hebraica, quæ interpretatur tentationum millia. Quia vero pœnitens ad beatitudinem æternam, tamquam ad domum non manufactam regreditur; idcirco ſecundus octonarius inchoatur a Beth, littera, quæ domus interpretatur. Primus autem octonarius diſtinguitur; quia via beatitudinis proponitur primo, tamquam ſpectabilis, & hoc in primo quaternario. Secundo tamquam affectabilis, & hoc in ſecundo. Primus etiam quaternarius diſtinguitur ſub hac forma: quia via beatitudinis proponitur tamquam ſpectabilis. Primo, quia congrua: ſecundo, quia proficua, tertio, quia neceſſaria: quarto, quia juſta: quorum ſingula ſingulis reſpondent verſiculis. Primum verſiculum poſſumus diſtinguere quadrimembri diſtinctione; ſecundum quod congruit viatori quatuor attendere: quo tendat, quomodo tendat, ſi tendat, & qua tendat: Quo tendat, ut perficiatur. Quomodo tendat, ne inficiatur. Si tendat, ut reficiatur. Qua tendat, ne interficiatur. Hæc ſunt quatuor documenta, quæ viatoribus dogmatizat Pſalmographus per hæc verba: *Beati*. Hic notatur, quo tendant, ut perficiantur. *Immaculati in via*. Hic notatur, quomodo tendant, ne inficiantur. *Qui ambulant*. Hic notatur, ſi tendant, ut reficiantur. *In lege Domini*. Hic notatur, qua tendant, ne interficiantur.

Aleph.

2 Cor. 5

Beth.

Articulus primus.

Docens ergo viatores, quo tendant, ut perficiantur: dicit; *Beati*. Ad hoc enim debent tendere, ut ſint beati. Eſt autem beatitudo perfectiva, ſive ſumma perfectio beatifica tripartita, videlicet viſio, tentio, fruitio Trinitatis increatæ. Quæ ſunt perfectivæ Trinitatis creatæ, ut puta memoriæ, intelligentiæ, & voluntatis: quarum prima eſt merces fidei, ſecunda ſpei, tertia charitatis. De prima beatitudine perfectiva, quæ dicitur viſio, figuraliter dicitur; Beati ſervi tui, & hi qui aſſiſtunt coram te omni tempore. De ſecunda, quæ dicitur tentio, legitur: Qui tenuerit eam, ſcilicet ſapientiam increatam, beatus. De tertia, quæ dicitur fruitio, vel amabilis adhæſio, ſcribitur in Tobia, ubi loquitur de cœleſti civitate, ſive felicitate: quia cœleſtis civitas nihil aliud eſt, quam felicitas: Beati omnes, qui diligunt te & qui gaudent ſuper pace tua. Dilectio pertinet ad fruitionem. Pax autem ad appetitus conſummationem.

Beatitudo perfectiva tripartita.

2 Par. 9

Prov. 3

Tob. 13

Articulus ſecundus.

Secundo, docens viatores, quomodo tendant, ne inficiantur, ſubdit: *Immaculati*. Sic enim debet viator tendere, ut ſit immaculatus corde, ore, & opere. De quorum primo dicitur infra cap. 6 *Fiat cor meum immaculatum*, in, &c. De ſecundo: Elegit nos ante mundi conſtitutionem, ut eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu ejus. Sanctos dicit quantum ad affectum, immaculatos, quantum ad affatum. De tertio: Sagite immaculati, & inviolati ei inveniri: quaſi dicat immaculati exterius, & inviolati interius. Unde quod ſubditur: *In via*. Intelligitur tam de via exteriori, quam interiori; quarum prior pertinet ad hominem exteriorem, poſterior ad interiorem, de quibus viis illud Propheticum poteſt intelligi; Vias tuas Domine demonſtra mihi.

Ephiſ. 1

2 Pet. 3

Articulus tertius.

Tertio, docens attendere, si tendant, ut reficiantur, addit: *Qui ambulant*; non supra se, sicut ambitiosi: non circa se, sicut voluptuosi: non infra se, sicut curiosi: sed coram se, sicut virtuosi. Primi tendunt post va-
Jer. 2 nitatem, de quibus; Ambulaverunt post vanitatem, & vani facti sunt: quorum primum pertinet ad affectum, secundum ad effectum. Secundi tendunt post voluptatem, de quibus:
2 Pet. 2 Post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, damnationemque contemnunt: quorum primum refertur ad actum prævaricationis, secundum ad contemptum correptionis. Tertii tendunt post vacuitatem seu temporalium supervacuitatem: De quibus: Ambulabunt in vacuum,
16 & peribunt; quorum primum pertinet ad culpam, secundum ad pœnam. Ideoque qui ambulant supra se, seu ambitiose: vel circa se, hoc est voluptuose, vel infra se, id est, curiose, non reficiuntur, quia non proficiscuntur. Sed qui ambulant coram se, soli reficiuntur; quia soli ulterius, vel anterius progrediuntur. Hi denotantur in illis animalibus, de quibus le-
Ezech. 1 gimus: Unumquodque eorum coram facie sua ambulabat.

Articulus quartus.

Quarto, docens qua tendant, ne interficiantur, superaddit. *In lege Domini*, quia revera lex Dominica est via non guerrifera, sed pacifica, un-
Psal. 118 de Propheta: Pax multa diligentibus legem tuam; non mortifica, sed vi-
Prov. 13 vifica, unde: Lex sapientis, fons vitæ: non damnifica, sed beatifica, unde: Qui custodit legem, beatus est,
Prov. 29 in spe, non in re.

Epilogus.

Beati ergo sunt, attendendo, quo tendunt, ut perficiantur. *Immaculati in via*, attendendo, quo modo tendunt, ne inficiantur. *Qui ambulant*, attendendo, si tendunt, ut reficiantur. *In lege Domini*: Attendendo, qua tendunt, ne interficiantur.

VERSICULUS SECUNDUS.

Beati, *qui scrutantur testimonia ejus, &c.* Superius ostendit Propheta, quod beatitudinis via sit spectabilis, quia congrua: hic ostendit, quod eadem via sit spectabilis, quia proficua. Quod autem proficua, probat quasi per quatuor argumenta & sic in hoc versiculo quatuor sunt notanda. Probat enim, quod sit proficua. Primo, quia purgat intentionem. Secundo, quia illuminat rationem. Tertio, quia inflammat affectionem. Quarto, quia perficit actionem. Purgatur autem intentio, summam & solam felicitatem expectando. Illuminatur autem ratio, summam veritatem spectando. Inflammatur affectio, summam bonitatem affectando. Perficitur actio, summam sanctitatem sectando.

Beatitudinis via variis modis proficua.

Articulus primus.

Quantum ad primum dicitur, *Beati*: Supple non re, sed spe; non felicitatis tentione, sed expectatione. Ecce summæ felicitatis expectatio, per quam purgatur intentio. Quod autem beatum faciat hæc expectatio, scribitur; Beati, omnes, qui expectant eum. Sed nota quod Deus est tripliciter expectandus: videlicet magnanimiter, æquanimiter, & longanimiter. Magnanimiter, contra diffidentiam; æquanimiter, contra impatientiam: longanimiter contra inconstantiam. De magnanimiter, non differenter expectantibus, legimus: Isa. 49
Non confundentur, qui expectant eum; quasi diceret, non privabuntur præmio expectantium, qui non privantur ipsorum merito. De æquanimiter non impatienter expectantibus, sic habemus; Pars mea Do- Thren. 3
minus, dixit anima mea, propterea expectabo eum. Quorum primum pertinet ad rectitudinem intentionis; secundum ad rectitudinem actionis. De longaminiter expectantibus non inconstanter, scriptum agnovimus: Si moram fecerit, expecta eum: Abac.
quasi dicat: Si differatur speratum præ-

Isa. 30

Deus tripliciter expectandus

præmium, non auferatur spei me- A ritum.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum subditur. *Qui scrutantur testimonia ejus.* Hæc testimoniorum scrutatio est summæ veritatis spectatio: per quam illuminatur ratio, quæ spectatur in testimoniis veritatis. Sed nota, quod veritatis summæ testimonia sunt diversa. Nam alia sunt de considerandis, alia de operandis, alia de sperandis, seu tolerandis. Quorum prima sunt reverenter credenda; Secunda diligenter implenda; Tertia vehementer stupenda. De primis: Testimonia tua credibilia facta sunt nimis. Est splendidum in panibus be- B nedicent labia multorum, & , Testimonium veritatis illius fidele. Quid per splendidum in panibus aliud intelligimus, quam illum, qui multa multoties millia satiavit de paucis panibus? hujus plane testimonium est fidele: videlicet testimonium de credibilibus. De secundariis; Testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis, quasi dicat: Testimonium Domini, id est, fideliter observabile: propter observantiam, fidele præstat observantibus sapientiam. De tali quoque testimonio legitur: Liga testimonium, signa legem in discipulis meis. Testimonium respicit facienda: lex fugienda, sive, testimo- C nium, præcepta affirmativa: lex, negativa. De tertiis, Mirabilia testimonia tua. De eisdem intelligitur, quod legitur; Scribe ei super buxum, & in libro diligenter exara illud: & erit in die novissimo in testimonium, usque in æternum. Per scripturam buxi, quod est lignum infructuosum, intelligitur revocatio malorum. Per scripturam libri, quod est opus fructuosum, accipitur provocatio bonorum; hæc sunt in testimonium illis. Primum sc. in testimonium de tolerandis: Secundum in testimonium de sperandis, quia mali revocantur, supplicia comminando; boni vero provocantur, præmia promittendo.

Testimonia summę veritatis diversa.

Psal. 92

Eccl. 31

Psal. 18

Ibid.

Isa. 8

Psal. 118

Isa. 30

Revocatio malorum per quid intelligatur, & per quid provocatio bonorum.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium additur: *In toto corde meo. In toto*, notatur perfectio. *In corde*, affectio. Unde: *In toto corde*, affectionis perfectio, quæ est summæ bonitatis affectatio, per quam inflammatur affectio. Sed nota, quod cordis inflammatio est tripartita. Quædam acuta, quædam acutior, quædam acutissima. Quarum prima pertinet ad pœnitentes, vitia deplorantes. Secunda ad proficientes, patrocinium implorantes. Tertia ad pervenientes, superna præmia explorantes. De prima quidem: Confitebor tibi Domine in toto corde meo, quoniam audisti omnia verba oris mei: quasi diceret: Vadam ad peccatorum confessionem, secundum acutam cordis inflammationem: quoniam audisti peccatoris orationem. De secunda similiter scribitur; *Clamavi in toto corde meo: exaudi me Domine: justificationes tuas requiram:* ac si diceret: Clamavi per devotam orationem, secundum acutiorem cordis inflammationem. Exaudi me per patrocinii exhibitionem. Justificationes tuas requiram per proximorum ædificationem. De tertia quoque concinitur psalmo eodem: *In toto corde meo exquisivi te: ne repellas me a mandatis tuis.* Ac si aperte dicat; in acutissima cordis inflammatione exquisivi te in contemplatione. Ne repellas me, meritorum meorum consideratione, a mandatorum tuorum expletione.

Psal. 37

Cordis inflammatio triplex.

Psal. 137

Psal. 118

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, superadditur: *Exquirunt eum*; hæc exquisitio est summæ sanctitatis sectatio; per quam perficitur actio. Sed nota, quod est sanctitatis summæ sectatio, seu exquisitio tripartita, scilicet initiativa, provectiva, & perfectiva. Quarum prima propinqua. Secunda propinquior. Tertia proxima. De prima: Ut ponant in Deo spem suam, & non obliviscantur operum Dei, & mandata ejus exquirant, quasi dicat: Ut ponant in Deo spem veniæ; Et non obliviscantur operum

Psal. 77

Dei, quantum ad exempla patientiæ: Et mandata ejus exquirant, quantum ad dignos fructus pœnitentiæ. Hæc etiam exquisitio notatur: Quomodo cataclismus terram inebriavit, sic ira ipsius gentes, quæ non exquisierunt eum, hereditabit: hoc est: Quomodo diluvium inebriavit terram per aquarum inundantiam; sic ira, id est, justa Dei vindicta hereditabit per pœnarum affluentiam gentes, quæ non exquisierunt eum per pœnitentiam. De secunda quoque Psalmista: In die tribulationis meæ Dominum exquisivi manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus; quasi dicat: In die tribulationis meæ, quantum ad tentationem; Dominum exquisivi, quantum ad devotam orationem: manibus meis, quantum ad attentionem: nocte, quantum ad occultationem: contra eum, scilicet tentatorem; & non sum deceptus, quantum ad exauditionem. Talis etiam exquisitio notatur. Exquisivi, inquit, eam a juventute mea, & quæsivi sponsam mihi assumere eam. Quorum primum pertinet ad sapientiæ salutaris acquisitionem. Secundum ad ipsius fructificationem per proximorum ædificationem. De tertia quoque psallimus: Exquisivit te facies mea; faciem tuam Domine requiram, quasi dicat: Exquisivit te, supple divina sapientia; facies mea, id est, humana intelligentia: faciem tuam, id est, apertam notitiam: Domine requiram per orationis instantiam, & contemplationis gratiam, hæc etiam exquisitio notatur: Sapientiam antiquorum omnium exquirit sapiens, quasi dicat; aperte; Sapientiam antiquorum propositam tenebrose sapiens exquirit exponere luminose. Sed nota, quod ab hac triplici exquisitione deficiunt tres hominum differentiæ. Ab exquisitione quidem initiativa deficiunt impœnitentes, de quibus: Longe a peccatoribus salus, quia justificationes tuas non exquisierunt. Quorum primum pertinet ad justificationis defectum. Secundum ad supplicationis neglectum. Ab exquisitione provectiva deficiunt negligentes, de quibus legitur: Non sunt confisi super sanctum Israel, & Dominum non exquisierunt, ubi notatur negligentia orationis propter diffidentiam exauditionis. Ab exquisitione proficua deficiunt præsumentes, illuminationem suam non divinæ influentiæ, sed industriæ propriæ temere arrogantes, de quibus habemus; Immitte timorem tuum super gentes, quæ non exquisierunt te: quasi dicat: Immitte timorem, ut emittas tumorem.

Marginalia: Eccl. 39; Psal. 76; Sap. 8; Psal. 26; Eccl. 39; Psal. 118; Isa. 31; Eccl. 36. Section letters: A, B, C.

Epilogus.

Patet ergo quia, *beati*, sunt summam felicitatem expectando, quod purgat intentionem. *Qui scrutantur testimonia ejus*, summam veritatem spectando, quod illuminat rationem. *In toto corde*, summam bonitatem affectando, quod inflammat affectionem. *Exquirunt eum*, summam sanctitatem sectando, quod perficit actionem.

VERSICULUS TERTIUS.

NOn enim qui operantur, &c. I Ostensum est supra, quod beatitudinis via sit spectabilis, quia congrua, sicut in versiculo primo: quia proficua, sicut in secundo. Hic ostenditur, quod eadem via sit spectabilis, quia necessaria. Manifestat autem Propheta hanc viam esse necessariam per deviantium pœnam; quoniam illud est necessarium, cujus oppositum merito est puniendum. Describitur autem in hoc versiculo deviantium pœna ab ipsius quadruplici circumstantia: videlicet, quia rationabilis, inæstimabilis, inexcusabilis, interminabilis. Quorum primum respicit sententiam. Secundum sustinentiam. Tertium culpam. Quartum culpæ, ac pœnæ consonantiam. Primum notatur per rationalem conjunctionem. Secundum per iniquitatis operationem. Tertium per viarum declinationem.

Quar-

Quartum per suppositam ambulationem.

Articulus primus.

Ostendens itaque Propheta necessitatis rationem per rationabilem punitionem, ait: *Enim*, quasi dicat: Ecce ratio, scilicet rationabilis punitio, & fundatur hæc ratio, quam prætendit rationalis conjunctio, super justo Dei judicio. Unde notandum, quod divinum judicium tribus de causis justum dicitur: utpote quia Deus, nec injustitia vincitur, nec potentia flectitur, nec imperitia impeditur. De primo: Non enim est alius Deus, quam tu, cui cura est de omnibus ut ostendas, quoniam non injuste judicas judicium: ac si aperte dicat; *Enim*, id est, ecce rationem: Non est alius Deus, quam tu: hoc dicitur, quantum ad creationem: cui cura est de omnibus: hoc dicitur, quantum ad recreationem: ut ostendas, quoniam judicas judicium: hoc dicitur, quantum ad particularem, vel universalem animarum dijudicationem: Non injuste, hoc dicitur, quantum ad injustitiæ declinationem. De secundo scribitur prædictis lib. & cap. Quis enim dicet tibi, quid fecisti, aut quis stabit contra judicium tuum? Hoc enim est, quod insinuat rationem. Quis dicet tibi, quid fecisti? Hoc dicitur quantum ad judicii prosecutionem. Aut quis stabit contra judicium tuum? scilicet rebellando, vel appellando; Hoc dicitur, quantum ad judicii promulgationem. De tertio: Omnes ei viæ tuæ paratæ sunt, & tua judicia in tua providentia posuisti. Istæ viæ sunt judicia, quia sicut in Cantico Deuteronom. cantatur: Dei perfecta sunt opera; & omnes viæ ejus judicia. Hæc autem judicia dicuntur parata, quia expedita, & in providentia posita, quia non per imperitiam impedita.

Sap. 12 · Jud. 9 · Deut. 32

Articulus secundus.

Consequenter declarans Propheta pœnam præmissam esse inæstimabilem, subdit: *Qui operantur iniquitatem*. Isti iniquitatis operarii sunt damnati, in malo confirmati. De quibus legimus; Discedite a me omnes operarii iniquitatis. Hi siquidem operantur iniquitatem; quæ non tantum est iniquitas, sed iniquitatis pœnalitas. Unde operando iniquitatem tolerant pœnalitatem: peccando vapulant, & vapulando peccant, & sicut totalis eorum vita est pœnalitas; sic & iniquitas, quæ est inæstimabilis calamitas. Specialiter autem operantur triplicem iniquitatem: videlicet iniquitatem impatientiæ, incompatientiæ, impœnitentiæ: per quarum primam deordinantur quantum ad Deum: per secundam, quantum ad proximum: per tertiam quilibet, quantum ad seipsum. De hac iniquitate triplici illud Propheticum potest intelligi. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam, sc. reproborum vitam, & hoc non fiet, antequam veniat, cujus est judicium: quasi dicat: Hæc obduratio non fiet in via, sed in termino.

Luc. 13 · Ezech. 21

Articulus tertius.

Deinde designans dictam pœnam esse inexcusabilem, addit: *In vis ejus*. Valde quidem inexcusabile est vias Domini declinare. Prędictæ namque viæ sunt rectæ, & ideo breviores: puræ; & ideo leviores; pulchræ, & ideo suaviores. Rectæ quantum ad intentiones. Puræ quantum ad affectiones: Pulchræ quantum ad cogitationes. De primo; Rectæ sunt viæ Domini, & justi ambulabunt in eis. De secundo dicitur: Deus meus, impolluta via ejus. De tertio: Viæ ejus, viæ pulchræ.

Osee 14 · Psal. 17 · Prov. 3

Articulus quartus.

Denique denotans pœnam præfatam esse interminabilem, superaddit: *Non ambulaverunt*. Ista negatio affirmationem præsupponit, quia non negat ambulationem simpliciter, sed secundum quid. Unde negando ambulationem in viis Dominicis, supponit ambulationem in aliis, vel potius in inviis. Ambulaverunt igitur, & ambulando erraverunt in inviis, & non viis. Ambulaverunt enim imprudenter impudenter, & indesinenter, secundum tria in peccato contėta, quæ sunt actus, reatus,

reatus, & macula. Imprudentia pertinet ad actum: impudentia ad maculam: indesinentia ad reatum. De primo: Quieverunt semitæ, & qui ingrediebantur per eas ambulaverunt per calles devios: quod potest accipi de quibusdam Religiosis in principio fervidis, in medio tepidis, in fine frigidis, vel forte perfidis. Dicit itaque: Semitæ conciliorum quieverunt: sc. per Religiosorum teporem, & qui ingrediebantur per eas, sc. per novitialem fervorem, ambulaverunt per calles devios, sc. per finalem nequitiam, vel errorem. De secundo: Elevatæ sunt filiæ Sion, & ambulaverunt collo extento, & nutibus oculorum ibant. Istæ filiæ Sion sunt animæ speculativæ. Sion enim Hebraice, specula, Latine. Quæ dicuntur elevari, propter imprudentiam. Collo extento ambulare, propter impudentiam. Nutibus oculorum ire, propter intemperantiam. De tertio: Elongaverunt a me, & ambulaverunt post vanitatem, & vani facti sunt: Ac si dicatur aperte: Elongaverunt a me per irreverentiam, & ambulaverunt post vanitatem, per inobedientiam, & vani facti sunt, per finalem impœnitentiam. Unde in hoc nota consonantiam inter culpam & pœnam: quoniam culpæ terminatæ respondet pœna terminata, & interminatæ interminata: & ideo, quia culpa non fuit terminata per gratiam, nec pœna terminatur per indulgentiam. Patet ergo versiculi præsentis intentio. Enim: hoc dicitur quantum ad necessitatis causam, sc. rationabilem pœnam, quæ spectat ad judicis rectam sententiam. Qui operantur iniquitatem non delectabilem, sed pœnalem: hoc pertinet ad pœnam inæstimabilem, quæ attinet ad sustinentiam. *In viis ejus*, id est, mandatis ejus: non gravibus, sed levibus, brevibus, & suavibus. Hoc additur quantum ad pœnam inexcusabilem, quod refertur ad culpam. Sed potius in viis ambulaverunt: nulla facta mentione de ambulationis terminatione, vel ambulantium reversione. Hoc vero superadditur, quantum ad pœnam interminabilem, quod retorquetur ad culpæ, & pœnæ proportionem, quantum ad interminationem.

Judic. 5

Isa. 3

Sion interpretatio.

Hier. 2.

A

B

C

VERSICULUS QUARTUS.

TU *mandasti*, &c.] Ostenso, quod beatitudinis via sit spectabilis, quia congrua, proficua, necessaria: hic ostendit Propheta, quod sit spectabilis, quia justa: ad cujus ostensionem introducit quadruplicem rationem. Quarum prima est, quod justum est exhiberi reverentiam majestati. Secunda, quod justum est exhiberi obedientiam potestati. Tertia, quod justum est exhiberi observantiam honestati; Quarta, quod justum est exhiberi providentiam egestati. Secundum hæc in versiculo præsenti quatuor possunt pensari; videlicet mandantis majestas, mandandi potestas, mandatorum honestas; & non imperantis, sed obtemperantis egestas. Majestas requirit reverentiam; potestas obedientiam; honestas observantiam; egestas providentiam.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicit Propheta; *Tu*. Ecce mandantis majestas, cui debetur reverentia, & præcipue propter tria; puta, quia mirabilis, laudabilis, formidabilis. Dicitur mirabilis, quia mirabilium operativa, teste Propheta; Tu es Deus, qui facis mirabilia. Dicitur quoque laudabilis, quia miserabilium liberativa, testante Propheta; Adjutor meus, & liberator meus es tu. Adjutor, dicit, quantum ad agenda, & liberator quantum ad cavenda. Dicitur etiam formidabilis: quoniam operabilium ponderativa, testificante Propheta; Tu reddes unicuique juxta opera sua.

Psal. 76

Psal. 17

Psal. 61

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subdit Psalmus; *Mandasti*. Ecce mandandi potestas. Nam mandare signum est potentiæ; sicut supplicare, impotentiæ; unde notandum quod Deus

man-

mandat tripliciter, videlicet prudenter, potenter, clementer. Mandat quidem prudenter, merita providendo: mandat potenter, supplicia comminando: mandat clementer, præmia promittendo. De primo dicitur:
Eccl. 17 Mandavit unicuique de proximo suo: ecce mandatum magnæ prudentiæ, quo quisque proximo providere mandatur: ut providendo mereatur. De secundo scribitur: Mandabo serpen-
Amos 9 ti, & mordebit eos. Ecce mandatum magnæ potentiæ, quia comminativum pœnæ. De tertio canitur:
Psal. 132 Mandavit Dominus benedictionem & vitam. Benedictionem, in vocatione, cum dicetur electis: Venite
Matth. 25 benedicti: & possidete vitam in perceptione regni: Ecce mandatum magnæ clementiæ, quia promissivum felicitatis æternæ.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, addit Propheta: *Mandata tua.* Ecce mandatorum honestas: cui debetur observantia. Et nota, quod mandata Dominica sunt servanda, tamquam argumenta amoris, tamquam alimenta dulcoris, tamquam medicamenta doloris. Quorum primum refertur ad vim rationabilem, secun-
Joan. 14 dum ad concupiscibilem, tertium ad irascibilem. De primo: Si diligitis me, mandata mea servate: un-
Eccl. 23 de mandatorum observatio, dilectionis est probatio. De secundo: Nihil dulcius, quam respicere in mandatis Domini. Ecce nutrimentum
Eccl. 15 dulcoris, quia dulcedo congruit alimento. De tertio: Si volueris mandata conservare, conservabunt te. Ecce doloris præservatio, quæ competit medicamento.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, superaddit Psalmus: *Custodiri nimis.* Ecce nimia non imperantis, sed obtemperantis, & mandatum custodientis egestas: cui congruit providentia, & specialiter quantum ad tria, videlicet quantum ad bona naturalia, bona moralia bona æternalia. In primis est humana natura originaliter vulnerata: secundis est spoliata: tertiis est exheredata. Quorum primum notatur: Cæsus est Israel, & fugit 1 Reg. 4 unusquisque in tabernaculum suum, & facta est plaga magna nimis, quasi dicat: Cæsus est Israel in primo parente, in quo omnes peccaverunt quoniam in ipso originaliter extiterunt; hoc dicitur, quantum ad peccati perpetrationem. Et fugit unusquisque in tabernaculum suum; hoc subditur, quantum ad peccati excusationem. Et facta est plaga magna Eccl. 21 nimis; hoc superadditur, quantum ad naturalium vulnerationem. Secundum notatur; Domus, inquit, quæ nimis locuples est, annullabitur superbia. Domus ista est humana natura, quæ nimirum fuit bonis moralibus locupletata, sed nimis egena facta fuit, cum eisdem bonis fuit per parentis primi superbiam spoliata.

Domus, natura humana.

Tertium denotatur; Ego protector tu- Gen. 15 us, & merces tua magna nimis. Protector dicitur, quantum ad evasionem mali, & merces magna nimis, quantum ad adeptionem boni. Hac mercede magna nimis sumus originaliter exheredati: ideo nimis egeni.

Epilogus.

Propterea in isto versu dicitur: *Tu.* Ecce majestas, cui debetur reverentia. *Mandasti.* Ecce potestas, cui debetur obedientia. *Mandata tua.* Ecce honestas, cui debetur observantia. *Custodiri nimis.* Ecce non imperantis, sed obtemperantis egestas, cui congruit providentia, & ideo custodia.

VERSICULUS QUINTUS

Via beatitudinis.

UTinam *dirigantur*, &c. Via beatitudinis proposita est in præmissis, tamquam spectabilis; hic proponitur, tamquam affectabilis. Est autem specialiter affectabilis propter amore virtutis: scilicet justitiæ, prudentiæ, temperatiæ, & fortitudinis, Quarum singulæ singulis correspondent versiculis. In hoc ergo primo versiculo declaratur via beatitudinis affectabilis esse propter amorem justitiæ

Justitia quatuor de causis amabilis. stitiæ. Justitia vero dicitur amabilis quatuor de causis, quæ notantur breviter in his verbis. Primo quoniam affectiones rectificat: secundo, quia rectificatas multiplicat: tertio, quia multiplicatas fortificat: quarto, quia fortificatas sanctificat. Quorum primum pertinet ad ejusdem virtutis ingressum, secundum ad progressum, tertium ad congressum, & quartum ad egressum. Egrediente namque anima, virtutes, quæ sunt in ipsa, egrediuntur cum ipsa.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *Utinam dirigantur*. Ecce rectitudinis, seu justitiæ rectificantis desiderium, quod pertinet ad ingressum. Desiderium namque præcedit omne bonum. Et notandum, quod justitia rectificat affectiones tribus modis, (Justitia affectiones rectificat.) videlicet per dolorem contritionis, per pudorem confessionis, & per laborem satisfactionis. Prima rectificatio denotatur: Revertatur unusquisque a via sua mala, & dirigite vias vestras, & studia vestra: (Hier. 18) ac si dicat Propheta: Revertatur unusquisque a via sua mala, quantum ad mali declinationem; Et dirigite vias vestras, & studia vestra, quantum ad affectionum, & cogitationum rectificationem. Secunda rectificatio designatur: Deprecare altissimum, (Eccl. 37) scilicet per instantiam orationis, ut dirigat in veritate viam tuam, scilicet per pudorem confessionis: ne scilicet per pudorem aliquid mendose subticeas, sed in veritate peccata tua recognoscas, & agnita per salubrem confessionem dicas. Tertia rectificatio figuratur: Statera, inquit, (Prov. 20) dolosa non est bona: a Domino diriguntur gressus viri. Statera dolosa est magis forefacere, (Forefacere) & minus satisfacere, sive pro majori culpa minorem pœnam reddere. Viri autem dicuntur satisfactores virtuosi. Hi dicuntur a Domino dirigi digne satisfaciendo. Ecce satisfactionis rectificatio. Liquet ergo triplex affectionum rectificatio, seu directio, quam justitia facit in ingressu suo: unde A legimus: Justitia simplicis dirigit viam ejus. (Prov. 11)

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subditur: *Viæ meæ*, non via mea, quasi diceret: plures, non una: Ecce viarum, seu affectionum nostrarum plurificatio. Et nota, quod in progressu justitiæ tripliciter multiplicantur affectiones nostræ, videlicet a parte superiori, per frequentiam compunctionum; inferiori per frequentiam contemplationum; interiori, per frequentiam consolationum. Nam cum justificatio prosperatur, frequentius anima compungitur, contemplatur, confortatur. De primo figuraliter B dicitur: Unus cuneus, id est affectionum cœtus, venit per viam, (Jud. 9) scilicet compunctionis: per viam, inquam, quæ respicit quercum, id est, vitiositatem actionum. Quercus enim (Quercus.) lignum ferens fructum porcis dumtaxat convenientem, significat actum vitiosum. De secundo; Ibant in directum vaccæ, (1 Reg. 6) id est, affectiones mundæ; arcam, id est, spiritualem animam deportantes: per viam, scilicet contemplationis, quæ ducit Bethsames, id est, ad domum illuminationis. Per vaccas, quæ inter animalia munda deputantur, affectiones mundæ denotantur: (Vaccæ mundas denotant affectiones.) per quas portetur arca fœderis, id est, anima C fidelis fœderata cum Deo fœdere charitatis. Bethsames interpretatur domus illuminationis, id est domus (Bethsames quid.) cœlestis. Tunc itaque in directum vadunt vaccæ per viam, quæ ducit Bethsames, cum mundæ affectiones spiritualem animam deportantes, directe vadunt per viam contemplationis, quæ ducit ad domum illuminationis. De tertio: Cunctus populus, (1 Reg. 15) id est, affectionum exercitus: incedebat contra viam olivæ, id est, versus lætitiam spiritualem, per viam consolationis internæ, & spiritualis. Populus ergo contra viam olivæ vadit, cum affectionum exercitus versus lætitiam spiritualem per viam consolationis procedit.

Ar-

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur: *Ad custodiendas*. Circa quod notandum, quod justificationes divinæ tripliciter sunt custodiendæ: videlicet contra hostem, quantum ad vanitatis incursum: contra mundum, quantum cupiditatis ingressum: contra carnem, quantum ad voluptatis insultum. De quorum primo: Collocavit Deus ante paradisum voluptatis Cherubim, id est; sinceritatem intelligentiæ, & flammeum gladium, atque versatilem, id est, severitatem custodiæ ad custodiendam viam ligni vitæ, id est, studium sapientiæ, contra incursum vanæ gloriæ. Per studium namque tamquam per viam, pervenitur ad sapientiam. Per lignum autem vitæ, sapientia definatur: secundum illam Sapientis sententiam. Lignum vitæ est, sc. sapientia iis, qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus. De secundo: Dixi Levitis, id est, affectibus bene ordinatis, ut mundarentur, scilicet a quotidianis immunditiis, per lavacrum confessionis: & venirent ad custodiendas portas civitatis, id est, sensus exterioris hominis contra ingressum cupiditatis. De tertio: Reliquit rex decem mulieres concubinas, id est, affectiones deputatas, ad custodiendam domum, scil. conscientiæ, contra insultum concupiscentiæ. Per denarium numerum intellige decalogum. Per mulieres concubinas denario mensuratas, affectiones purgatas.

Justificationes divina custodiendæ tripliciter.

Gen. 3

Prov. 3

2 Esd. 13

2 Reg. 14

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, superaddit: *Justificationes tuas*. Justificationes istæ sunt tripartitæ, utpote non desertæ, præsumptæ, ablatæ. Desertio pertinet ad negligentiam: præsumptio ad arrogantiam: ablatio ad injustitiam: Prima justificatio notatur: Justificationem meam, id est, justificationis gratiam, quam cœpi tenere per diligentiam: non deseram, per negligentiam. Secunda tangitur: Neque enim in justificationibus nostris, sc. præsumptis per arrogantiam, prosternimus preces ante faciem tuam. Tertia notatur, ubi dicit Dominus ore Prophetico ad Hierusalem, id est, ad animam rationalem, professione spiritualem, sed conversatione carnalem: Ecce extendam manum meam super te: per suppliciorum intentionem. Sequitur: Et auferam justificationem tuam: per meritorum mortificationem.

Job. 27

Dan. 9

Ezech. 25

Epilogus quinti versiculi.

Dicit ergo Propheta in persona cujuslibet fidelis justitiam sitientis: *Utinam dirigantur*, quantum ad affectionum rectificationem: quæ pertinet ad virtutis ingressum. *Viæ meæ*, id est affectiones: quantum ad affectionum multiplicationem: quæ attinet ad virtutis progressum. *Ad custodiendas*, quantum ad affectionum fortificationem: quæ refertur ad ipsius congressum contra triplicem tentationem. *Justificationes tuas*, quantum ad ipsarum affectionum sanctificationem: quæ retorquetur ad vitæ perfectionem, vel animæ separationem.

VERSICULUS SEXTUS.

TUnc non, &c. Manifestum est ex prædictis, quod via beatitudinis est affectabilis amore justitiæ: hic manifestatur, quod sit affectibilis amore prudentiæ. Quæ prudentia est amabilis propter quatuor rationes, quæ notantur in his verbis: utpote: Quia luminosa, in quantum temporum discretiva: fructuosa, in quantum futurorum provisiva: studiosa, in quantum præteritorum recordativa: operosa, inquantum præsentium ordinativa.

Prudentia quatuor rationibus amabilis.

Articulus primus.

Quantum ad primum dicit: *Tunc*, sc. in futuro judicio. Ecce temporum discretio. Et notandum, quod futurum judicium est timendum propter tria, scilicet, propter judicis terrorem: judicii rigorem: suppliciorum horrorem. De primo: Tunc incipient dicere montibus: cadite super nos, & collibus, operite nos. Ecce

Futurum judicium timendum.

Luc. 23

Ecce judicis terror. De secundo legitur in Psalmis: Tunc loquetur ad eos in ira sua: quod pertinet ad conscientiæ examinationem. Sequitur: Et in furore suo conturbabit eos; quantum ad sententiæ fulminationem. Ecce judicii rigor. De tertio; Tunc invocabunt me, & non exaudiam; tunc scilicet, quando super eos venerit repentina calamitas, &c. videatur ibi textus. Ecce suppliciorum horror.

Psal. 2 — Prov. 1

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, ait; *Non confundar:* pro peccato sc. ecce futurorum provisio, sc. confusionis futuræ præservatio. Et notandum, quod confusio debetur peccato mentaliter, vocaliter, aut manualiter perpetrato, & idcirco. Confundi merentur: malevoli pro peccato mentali: maledici pro peccato vocali; malefici pro peccato manuali. De primis dicitur; Confundetur Israel in voluntate sua, id est, in actu intrinseco voluntatis. Ecce confusio peccati mentalis. De secundis; Confundentur, sc. interius; id est, coram Deo suo; & erubescent exterius, id est, coram hominibus, omnes, qui pugnant adversum te; scilicet reluctando doctrinæ tuæ. De tertiis; Confundemini a fructibus vestris, propter iram furoris Domini. Ira levior, furor est gravior. Similiter judicare levius, vindicare gravius. Propterea signanter ait Propheta; Confundemini a fructibus vestris. Ecce confusio peccati manualis propter iram furoris Domini, id est, propter judicium ultionis judicis metuendi. Unde primum respicit culpam, secundum aspicit pœnam.

Osee. 10 — Isa. 41 — Hier. 12

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, subdit; *Cum perspexero*, videlicet merita recordando. Ecce præteritorum recordatio. Hæc merita consistunt in legis observantia; quam diversi perspiciunt diversa perspicacia. Alii namque perspiciunt obliviose, ut tepidi; alii infructuose, ut cupidi; alii superstitiose, velut callidi. De primis; Qui per-

Legis observantia diversimode perspicitur.

A spexerit, videlicet legendo in lege perfectæ libertatis, id est, in lege amoris, & dulcedinis; prout est lex Evangelica, non in lege timoris, quæ est lex mosaica, & permanserit in ea intelligendo, non auditor obliviosus factus, negligendo; sed factor operis, scilicet eligendo & exequendo, hic beatus in facto suo erit videlicet fructum justitiæ colligendo. De secundis; Non obdurabis cor tuum, scilicet instinctu cupiditatis; nec contrahes manum tuam, motu tenacitatis; sed aperies eam pauperi affectu liberalitatis, & dabis mutuum, scilicet in casu necessitatis, quo eum indigere perspexeris, intuitu pietatis.

Jacob. 1 — Deut. 15

B De tertiis. Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo, & tunc perspicies, ut educas festucam de oculo fratris tui; quasi diceret; Perspice transgressiones tuas religiose, ne perspicias alienas superstitiose.

Matt. 7 — Luc. 6

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, addit; *In omnibus mandatis tuis.* Præsentialiter observandis; Ecce præsentium ordinatio. Et nota, quod mandata debemus servare triplici ratione, sc. propter salutarem obligationem; propter maledictionis ablationem; propter benedictionis collationem. Istorum primum pertinet ad expiationem culpæ; secundum ad evasionem pœnæ; tertium ad adeptionem glo-

Mandata servanda tripliciter.

C riæ. De primo; Salutare sacrificium est attendere mandatis; ecce salutaris obligatio, per quam fit criminis expiatio. De secundo dicitur; Maledicti, qui declinant a mandatis tuis: ecce maledictionis comminatio, quæ fulminabitur in extremo judicio, cum dicetur; Ite maledicti in ignem æternum. Hujus maledictionis evasio est mandatorum observatio. De tertio scribitur; Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Hujus benedictionis adeptio est mandatorum observatio, unde; Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, eo quod obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea. Ecce benedictionis collatio,

Eccl. 35 — Psal. 118 — Matt. 25 — Matt 19 — Gen. 26

quam

quam meretur mandatorum observatio.

Epilogus.

Dicit igiur Propheta dirigente prudentia: *Tunc*, scilicet in futuro judicio, in quo patet temporum discretio pertinens ad ipsius prudentiæ luminositatem. *Non confundar*: pro perpetrato flagitio: in quo patet futurorum prævisio, attinens ad prudentiæ fructuositatem. *Cum perspexero*, scilicet merita recordando: in quo claret præteritorum recordatio, spectans ad prudentiæ solicitudinem. *In omnibus mandatis tuis*, scilicet præsentialiter observandis, in quo rutilat præsentium ordinatio respiciens prudentiæ operositatem.

VERSICULUS SEPTIMUS.

Confitebor tibi &c. Quod via beatitudinis sit affectabilis amore justitiæ, atque prudentiæ, ex præscriptis potest clarescere. Hic clarescit, ipsam esse affectabilem amore temperantiæ. Quod autem temperantia sit amabilis, quadruplex est ratio, quæ notatur in præsenti versiculo: videlicet conscientiæ mundificatio: concupiscentiæ mortificatio: intelligentiæ clarificatio exterioris experientiæ rectificatio. Prima conditio reddit hominem puriorem: secunda duriorem: tertia maturiorem: quarta securiorem.

Temperantia amabilis.

Articulus primus.

Prima ratio declarat, cum dicitur *Confitebor tibi*, quia confessio est conscientiæ mundificatio. Ad hoc enim pœnitens confitetur, ut ejus conscientia mundificetur, & ipse purior inveniatur. Debet autem confiteri tripliciter, videlicet, patenter, ferventer, festinanter. Patenter, ut sit confessio nuda sine palliatione. Ferventer, ut sit confessio vera sine excusatione. Festinanter, ut sit confessio prompta sine dilatione. De primo: Confitere, atque indica mihi quid feceris. Quorum primum pertinet ad confessionis actum. Secundum ad confessionis modum. Hunc modum servat, qui peccatum non palliat, sed patenter indicat. De secundo: Non confundaris confieri peccata tua: quasi diceret, non impediaris a veritate confessionis, propter impedimentum, confusionis. De tertio: Confiteberis vivens & vivus, & sanus, quasi dicat: Confiteberis in vita & salute: quoniam certus es de mortis, aut infirmitatis celeritate, & acerbitate.

Quomodo confitendum.

Josue 7

Eccl. 4

Eccl. 17

Articulus secundus.

Secunda ratio propalatur, cum additur: *In directione cordis*. Directio cordis, est directio, & erectio voluntatis, quæ tunc dirigitur, & erigitur, cum sensualitas deprimitur, & restringitur. Hæc enim est proportio inter sensualitatem, & voluntatem, hoc est inter appetitum rationalem, & sensualem, quod dum voluntas, seu appetitus rationalis erigitur, sensualitas, seu appetitus sensualis deprimitur, & econverso. Unde per directionem cordis id est, voluntatis, convenienter innuitur depressio sensualitatis, quæ depressio est concupiscentiæ mortificatio. Et notandum, quod hæc directio divinitus imperatur per potentiam: præparatur per sapientiam; remuneratur per clementiam. De primo legitur; Virga directionis, virga regni tui, quasi diceret; Virga qua nos regis, qua imperas nobis, est virga directionis. De secundo: Tu parasti directiones. De tertio; Veniat pax, quantum ad malorum evasionem: requiescat in cubili suo, quantum ad bonorum adeptionem; quæ ambulavit in directione sua, id est, in rectitudine bona, quantum ad meritoriam actionem.

Psal. 44

Psal. 98

Isa. 57

Articulus tertius.

Tertia ratio designatur, cum subditur; *In eo, quod didici*: Quia discendi actus est scientiæ acquisitivus, & intelligentiæ clarificativus. Sed advertendum, quod propter tria specialiter est discendum; sc. ut timeamus, diligamus, placeamus. Istorum primum est justitiæ initiativum. Secundum provectivum. Tertium perfectivum. De primo; Congrega ad me populum, ut audiat sermones meos,

Deut. 4

&

1 Thess. 4 & discat timere me. Hic est clarum quod discendum est ad timendum. De secundo: Ipsi enim a Deo didicistis, ut diligatis invicem: hic est planum, quod discendum est ad diligendum. De tertio: Correctæ sunt semitæ eorum, qui in terris sunt, & quæ tibi placent, didicerunt homines. Et hic est liquidum, quod discendum est ad complacendum. Sap. 9

Articulus quartus.

Quarta ratio denotatur, cum subjungitur: *judicia justitiæ tuæ*. Quoniam illa justitia, qua Dominus judicabit omnium merita, & demerita, rectificat exteriora opera: nisi enim timeretur illa justitia, multi multa perpetrarent flagitia. Propterea sciendum, quod hæc justitia culpa præservat, a pœna liberat, ad vitam elevat. Primum reddit hominem securum, quantum ad interiora. Secundum, quantum ad inferiora. Tertium quantum ad superiora. De primo: Justitia custodit innocentis viam: Ecce præservatio culpæ. De secundo: Justitia vero liberabit a morte: Ecce declinatio pœnæ. De tertio; Justitia elevat gentem: miseros autem facit populos peccatum; Ecce adeptio vitæ æternæ.

Prov. 13
Prov. 10
Prov. 14

Epilogus septimi versiculi.

Propterea dicit Psalmista in cujuslibet temperati persona: *Confitebor tibi*; scilicet conscientiam emundando, ut sim purior. *In directione cordis*; id est, voluntatis, per depressionem sensualitatis, & mortificationem concupiscentialis fomitis, ut sim durior. *In eo quod didici*; scilicet intelligentiam clarificando, ut sim prudentior, & maturior. *Judicia justitiæ tuæ*. In futuro judicio exercendæ, exteriorem operationem rectificando, ut sim securior, quasi diceret: Intendo fore conscientia purior, concupiscentia durior, intelligentia maturior, & experientia, seu operatione exteriori securior.

A

VERSICULUS OCTAVUS.

JUstificationes tuas.] Sicut patens est ex prædictis, via beatitudinis est affectabilis amore virtutis civilis, scilicet justitiæ, prudentiæ, & temperantiæ. Hic ostenditur, quod via beatitudinis est affectabilis amore fortitudinis, quæ quidem fortitudo est amabilis quatuor de causis: scilicet, quia fortitudo spiritum armat, armatum animat, animatum associat, associatum adjuvat. In primo patet divina providentia. In secundo humana confidentia. In tertio spes de virtute divina. In quarto diffidentia de virtute propria.

Fortitudo amabilis quatuor de causis.

B

Articulus primus.

Quantum ad primum dicit Propheta, tamquam fortis athleta: *Justificationes tuas*: id est, spirituales armaturas, per tuam providentiam mihi collatas, custodiam. Ecce spiritus armatio, ecce divina provisio: sed nota quod justificationes istæ, sive spirituales armaturæ divinitus comparantur, præparantur, nobis dantur. Illas namque Dominus comparavit in passione, præparavit in Resurrectione, dedit nobis in nostra vocatione. De primo; De peccato damnavit peccatum, id est, pœna Dominicæ Passionis abstulit culpam primæ prævaricationis, in carnæ, non in divinitate. Sequitur, ut justificatio legis, in qua non fiebat remissio sine effusione sanguinis, impleretur in nobis per Christi sanguinem nos justificantis. De secundo: Traditus est propter delicta nostra, ut scil. ea deleret, & ut debita solveret. Sequitur; Et resurrexit propter justificationem nostram, ut justitiam perditam restauraret. De tertio: Datum est illi, scilicet Ecclesiæ Christi sponsæ, ut cooperiat se byssino splendente candido. Byssinum autem justificationes sanctorum sunt. Ecce justificationis operimentum splendens exterius, candens interius, Ecclesiæ datum divinitus. In his omnibus apparet divina providentia,

Rom. 8

C

Rom. 4
Apoc. 19
Byssinum.

per

per quam comparata, præparata, & data est nobis hujuscemodi armatura.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, addit: *Custodiam:* scilicet usque ad tentationis victoriam, per quod notat humanam confidentiam: Et sciendum quod armaturas hujusmodi debemus custodire triplici ratione, videlicet, propter pudorem, timorem, amorem; Pudor respicit culpam, timor pœnam, amor justitiam. De primo: *Apoc. 16* Beatus, qui vigilat, scilicet per diligentiam: & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet: & videant turpitudinem ejus, per negligentiam suam. *Eccl. 2* De secundo: Qui timent Dominum, B custodiunt mandata illius: hæc mandata sunt lucis arma, quibus nos armamur, cum illa servamus. De tertio: *1 Tim. 5* Hæc est charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, subditur; *Non me derelinquas*, quasi diceret: Non derelinquas me, confidentem de te, non de me. Ecce confidentia de virtute divina. Associari a Deo petit, quia de illo confidit. Et nota, quod de Deo debemus confidere, quod non derelinquet nos in tentatione, triplici ratione: utpote ratione divinæ potentiæ, ratione divinæ sapientiæ, & ratione divinæ benevolentiæ. C De primo: *Eccl. 51* Invocavi Dominum Patrem domini mei, ut non me derelinquat in die tribulationis meæ. Ista confidentia fundatur in divina potentia, sicut patet ex nomine: *Isa. 41* Quia Dominus est nomen potentiæ. De secundo: Ego Dominus exaudiam eos: Deus Israel non derelinquam eos. Dominus est nomen potentiæ. Deus autem est nomen sapientiæ, dictum a θεωρέω, quod est video, vel considero. Unde ista fiducia fundatur in divina potentia, & sapientia. De tertio: *Jud. 6* Ostende, quia non derelinquis præsumentes de te, & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes humilias. Ista non derelictionis fiducia fundatur in A divina benevolentia, quæ non derelinquit præsumentes de se, id est, de sua bonitate.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subjungit: *Usquequaque:* ac si dicat aperte: Non me derelinquas in tentatione usquequaque: scilicet absque quacumque protectione, usquequo deficiam in agone. Ecce diffidentia de virtute humana: Et nota, quod de nostra debemus virtute diffidere, & timere, ne forte deficiamus a triplici veritate: videlicet a veritate vitæ, a veritate doctrinæ, & a veritate justitiæ. A prima per infirmitatem, a secunda per cæcitatem, & a tertia per iniquitatem. De prima: Humiliatus *Psal. 118* sum usquequaque Domine: vivifica me secundum verbum tuum, quasi dicat: Humiliatus sum, ex infirmitate: vivifica me, vitæ veritate. De secunda: Ne auferas de ore meo *Psal. 118* verbum veritatis usquequaque, scilicet ne deficiam a doctrinæ veritate ex ignorantiæ cæcitate. De tertia, rursus ait idem Psalmographus ibidem: Superbi inique agebant usquequaque, quasi dicat: Superbi deficiebant, usquequaque a veritate justitiæ, ex iniquitate certæ malitiæ.

Epilogus.

Dicit ergo Propheta, tamquam fortis athleta. *Justificationes tuas:* quibus armatus sum per tuam providentiam: *Custodiam:* animatus per confidentiam: *Non me derelinquas;* tamquam habentem in te fiduciam. *Usquequaque:* usquequo deficiam propter virtutis meæ diffidentiam.

VERSICULUS NONUS.

In *quo corrigit adolescentior viam suam? &c.*] In octonario præcedenti fuit proposita beatitudinis via digredientibus, seu impœnitentibus: in præsenti octonario proponitur regredientibus, seu pœnitentibus. Unde profecto, sicut octonarius ille incipiebat ab Aleph littera, quæ in- *Aleph.* terpretatur tentationum millia, per quæ fit digressio, sic iste a Beth lit- *Beth.* tera,

tera, quæ interpretatur domus, ad quam fit regressio. Verum quia regredientes, seu pœnitentes primo suspirant per compunctionem, postremo respirant per consolationem: idcirco beatitudinis via proponitur prius suspirantibus, sicut in quaternario primo: postea respirantibus, sicut in quaternario secundo: Ad hoc, quia suspirantes interdum suspirant ex dolore culpæ: interdum ex timore pœnæ, interdum ex horrore malitiæ, interdum ex amore justitiæ, idcirco seriatim singulis singuli respondent versiculi. Primus ergo versiculus respondet pœnitentibus ex dolore culpæ suspirantibus, in quo quatuor annotantur. Primo stupor rationis: secundo dolor affectionis: tertio pudor confessionis: quarto labor satisfactionis. Quorum primum innuitur in eo, quod consilium quæritur, secundum in eo, quod peccator proditur: tertium in eo, quod peccatum proponitur: quartum in eo, quod remedium reperitur.

Articulus primus.

Ad primum articulum pertinet, quod dicit Propheta ex pœnitentis, stupentis, & dolentis persona: *In quo corrigit?* Ecce consilium quærit. Et nota, quod hæc quæstio est difficilis, est utilis, non tamen est insolubilis. Difficilis propter correctionis difficultatem: utilis propter correctionis utilitatem, sed solubilis propter correctionis possibilitatem. De primo: Eccl. 1 Perversi difficile corriguntur: ecce correctionis difficultas. De secundo: Eccl. 7 Melius est a sapiente corripi, quam stultorum adulatione decipi: ecce correctionis utilitas. De tertio prædictis libro & capitulo. Per tristitiam vultus, corrigitur animus delinquentis; ecce quæstionis solubilitas, seu correctionis possibilitas.

Articulus secundus.

Ad secundum articulum pertinet, quod addit: *Adolescentior.* Ecce peccator proditur: ecce dolor affectionis promitur. Nam peccator adole-

A scentioris nomine designatur. Et nota, quod per adolescentiorem convenienter insinuat peccatorem, propter triplicem rationem: videlicet propter aversionem, conversionem, & perversionem. Per aversionem a bono receditur. Per conversionem ad malum acceditur. Per perversionem in malo proceditur. De primo: Dixit adolescentior Patri: Pater da Luc. 15 mihi portionem substantiæ, quæ me contingit. O quam mala portio, quam mala portionis petitio! Abdicatur enim bonum perpetuum, & vendicatur bonum transitorium. Tale bonum peccatori contingit: quia dum boni transitorii fruitio-

B nem attingit, ad fruitionem boni perpetui non pertingit. Hæc ergo adolescentioris petitio est peccatoris aversio ab incommutabili bono. De secundo scribitur eisdem, libro, & capitulo. Adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam. O quam mala peragrinatio! O quam mala profectio, immo verius defectio! O quam longinqua regio, non localis, sed moralis elongatio, qua distat a pulchritudine turpitudo, a divina similitudine dissimilitudo! Hæc itaque peregrina adolescentioris profectio est peccatoris ad commutabile bonum conversio. De tertio: Adolescentiores viduas de- 1 Tim. 5

C vita. Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem: quia primam fidem irritam fecerunt: ac si aperte diceret. Viduas adolescentiores, scilicet, quantum ad ætatem, devita, scilicet, propter lubricitatem. Cum enim luxuriatæ fuerint in Christo, scilicet quantum ad voluntatem, nubere volunt, scilicet quantum ad voluptatem, habentes damnationem propter instabilitatem; quia primam fidem irritam fecerunt propter peccandi pronitatem.

Articulus tertius.

Ad tertium spectat, quod subdit. *Viam suam.* Via adolescentioris est Peccatoris via qualis. culpa peccatoris, quæ proponitur pudore confessionis. Et nota, quod

pecca-

peccatoris via est tenebrosa, lubrica & lapidosa; tenebrosa dicitur propter ignorantiam; lubrica propter immunditiam, lapidosa propter cordis duritiam, seu pertinaciam. De primo: Via impiorum tenebrosa: nesciunt ubi corruant; tenebrosa dicitur propter imprudentiam: sed nesciunt ubi corruant, propter injustitiam. De secundo; Via eorum erit quasi lubricum in tenebris; De utroque vero dicitur: Fiat via illorum tenebræ, & lubricum. Tenebræ spectant ad ignorantiam, sed lubricum ad immunditiam. De tertio; Via peccantium complanata est lapidibus, & in finem illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ. Quorum primum pertinet ad culpam, scilicet pertinaciam: secundum ad pœnam. Nam inferi spectant ad pœnam exteriorem, quæ est pœna ignis. Tenebræ ad pœnam superiorem, quæ est pœna damni, seu carentia divinæ visionis. Pœnæ vero ad pœnam interiorem, quæ dicitur pœna vermis.

Prov. 4
Hier. 23
Psal. 34
Eccl. 21

Articulus quartus.

Ad quartum retorquetur, quod sequitur: *In custodiendo sermones tuos.* Ecce remedium culpæ, videlicet labor pœnitentiæ, qui suadetur Dominico sermone, sicut patet; Pœnitemini, & credite Evangelio. Et nota, quod sermones hujusmodi debent esse penetrativi, lætificativi, & ædificativi: Penetrativi dico, propter compunctionem; Lætificativi, propter consolationem: Ædificativi, propter morum compositionem. De primo: Vivus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Vivus dicitur, quantum ad sensum agnitionis: Efficax, quantum ad motum actionis, sed penetrabilior omni gladio ancipiti, quantum ad planctum compunctionis. De secundo; Mœror in corde viri humiliabit eum, & sermone bono lætificabitur. Primum pertinet ad compunctionem; secundum ad consolationem. De tertio: Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat; sed si quis bonus est ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Ecce sermonis corruptivi dissuasio, & ædificativi persuasio.

Mar. 1
Heb. 4
Prov. 12
Ep. 4

Epilogus.

Ait ergo Propheta in pœnitentis persona; *In quo corrigit*: Ubi consilium quærit, & rationis stuporem aperit. *Adolescentior*; Ubi proditur peccator, & ostenditur affectionis dolor. *Viam suam*: Ubi culpam detegit, & pudorem confessionis innuit. *In custodiendo sermones tuos*: Hic reperitur remedium prævaricationis, videlicet exercitium satisfactionis.

VERSICULUS DECIMUS.

IN toto corde meo, &c.] Versus præcedens pertinebat ad pœnitentes ex dolore culpæ suspirantes. Versus præsens pertinet ad pœnitentes ex timore pœnæ suspirantes. Unde in versu isto notatur pœnitentis ex timore pœnæ suspirantis actio quadruplex. Quarum prima est cordis distinctio; secunda distincti discussio; tertia discutientis trepidatio: Quarta trepidantis humiliatio. Prima est studiosa, secunda laboriosa, tertia luctuosa, & quarta gratiosa.

Articulus primus.

Prima notatur, cum dicitur: *In toto corde.* Non in cordis parte, per quod innuitur cordis distinctio, quæ non habetur sine studio. Unde nota, quod cor quantum ad præsens pertinet, distinguitur trifariam; videlicet in partem intellectivam, affectivam, & effectivam. Quarum prima est deliberans, secunda imperans, tertia operans. De prima dicitur: Si intraverit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit, consilium custodiet te. Hic accipitur cor pro parte intellectiva, ad quam pertinent divinorum sapientia, humanorum scientia, & agendorum consilia. De secunda scribitur Religiositas custodiet, & justificabit cor, jucunditatem atque gaudium dabit. Hic accipitur cor pro parte affectiva, quam religiositas custodit a desideriis malis, justificat desideriis bonis,

Cor tripliciter distinguitur.
Prov. 2
Eccl. 1

nis, cui & jucunditatem dat temporaliter in merito, & gaudium æternaliter in præmio. De tertia legitur: Cor suum dabit in consummationem operum. (*Eccl. 38*) Hic accipitur cor pro parte affectiva, ad quam pertinet operum consummatio, quæ pars intellectiva deliberando inchoat, pars affectiva imperando provehit, pars effectiva operando consummat.

Articulus secundus.

Secunda notatur, cum subditur: *Exquisivi te.* Ad hoc enim a pœnitente cor distinguitur, ut distinctum discutiatur, & sicubi Deus adsit per meritum, vel absit per demeritum, inveniatur: dicit itaque. *In toto corde*, supple distincto studiose. *Exquisivi te*, scilicet discutiendo laboriose. Et nota, quod Deus est tripliciter exquirendus. (Deus tripliciter exquirendus.) Primo in cogitationibus, secundo in delectationibus, tertio in operationibus, ut cogitationes referantur ad partem deliberativam, delectationes ad partem imperativam, operationes ad partem operativam. De primo scribitur: Cor rectum exquirit scientiam. (*Prov. 27*) Exquisitio ista fit in parte deliberativa, ad quam pertinet scientia vel inscientia. De secundo dicitur: Cor iniqui exquirit mala. (*Ibid.*) Exquisitio ista fit in parte imperativa, ad quam pertinet bonitas vel malitia. De tertio legitur: Deum exquisivi manibus, id est, actibus meis. (*Psal. 76*) Exquisitio ista fit in parte operativa, ad quam pertinet actus interioris, & exterioris hominis.

Articulus tertius.

Tertia notatur, cum additur: *Ne repellas me.* Cum enim peccatori Deum in toto corde exquisivit, & non invenit, non immerito trepidat, ne repellatur a Deo, sicut ipse Deum repulit: & idcirco timens repulsionem, proponit supplicationem dicens: *Ne repellas me.* Et notandum, quod peccator timere debet, ne repellatur, ut flagitiis polluatur, ut tristitiis absorbeatur, ut suppliciis exponatur. Quorum primum fit per privationem gratiæ, secundum per

A privationem fiduciæ, tertium per privationem gloriæ. De primo: Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ, (*Thr. 2*) ac si dicat aperte: Repulit Dominus, scilicet privando gratiam, altare suum, scilicet cordis munditiam: maledixit sanctificationi suæ, (*Eccl. 38*) scilicet permittendo cadere in immunditiam. De secundo: Ne dederis in tristitiam cor tuum, sed repelle eam a te, quasi dicat: ne dederis cor tuum in tristitiam per diffidentiam, sed repelle eam a te per confidentiam. De tertio: Cœpit abiicere eum, & a se repellere. (*Jud. 16*) Ubi loquitur scriptura de Dalila Samsonis amasia, (Dalila.) quæ Samsonem abjecit, & suppliciis exponens

B repulit. Dalila quidem interpretatur situla, vel paupercula, per quam notatur humana justitia, quam debemus sitire: quia, Beati, qui sitiunt justitiam, (*Matt. 5*) & ideo dicitur situla. Sed immunda est per negligentiam: quia, Justitiæ nostræ tamquam pannus menstruatæ: (*Isa. 64*) Et ideo dicitur paupercula. Hæc Samsonem, id est, inordinatum (Samson.) justitiæ præconem, qui alios illuminare videtur. Samson enim sol eorum interpretatur, abiicit excludendo a præmio, & repellit, exponendo supplicio.

Articulus quartus.

Quarta notatur, cum superadditur

C *A mandatis tuis.* Ecce, qui ne repelleretur, supplicaverat tamquam trepidans luctuose, mandatis subiici desiderat, tamquam se humilians gratiose. Et nota, quod mandata sunt tribus de causis desideranda. (Mandata cur desideranda.) Primo, quoniam animam pacificant: secundo, quia pacificatam fortificant; tertio, quia fortificatam sapientificant. Quorum primum respicit vim irascibilem, secundum concupiscibilem, tertium rationabilem. De primo: Utinam attendisses mandata mea; (*Isa. 48*) facta fuisset sicut flumen pax tua. Ac si dicat: Utinam attendisses mandata mea per observantiam, facta fuisset pax tua, quantum ad conscientiam, sicut flumen, quantum ad affluentiam. De secundo:

Fun-

Eccl. 26 Fundamenta æterna super petram solidam, & mandata Dei in corde mulieris sanctæ, quasi dicat: mandata moralia in cordis sanctimonia sunt fundamenta immobilia. De tertio:

Eccl. 1 Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna, quasi dicat: Ingressus in supernam sapientiam, est per mandatorum observantiam.

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in pœnitentis, præ timore pœnæ, suspirantis persona. *In toto corde meo*: videlicet studiose distincto. *Exquisivi te*: videlicet discutiendo laboriose: & quia te non potui reperire: idcirco supplico, quasi trepidans luctuose. *Ne repellas me*: scilicet, *a mandatis tuis*: quibus humiliter adimplendis me subiicio gratiose.

VERSICULUS UNDECIMUS.

IN corde meo abscondi, &c.) Versiculus antecedens spectabat ad pœnitentes suspirantes ex timore pœnæ: versus præsens spectat ad pœnitentes suspirantes ex horrore malitiæ. Hi siquidem abhorrent mala: ne cum malis scribantur in terra, sicut scribitur; Recedentes a te, scribentur

Hier. 17 in terra: Et idcirco describitur in hoc versu quadruplex pœnitentium consideratio: Debent enim considerare pœnitentes: primo, in quo scribendum: secundo, quo modo scribendum; tertio, quid scribendum; quarto, quid proscribendum: quia nimirum in corde, tamquam in codice est scribendum: caute scribendum: bonum perscribendum: malum proscribendum.

Pœnitentibus quid considerandum.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *In corde meo*, tamquam in codice meo; Et nota, quod cordis, & codicis triplex est convenientia. Quarum prima est in scriptura; secunda in pictura; tertia in ligatura. Scriptura siquidem pertinet ad purgationem: pictura ad illuminationem; ligatura ad consummationem. De primo:

Cordis, & codicis convenientia.

Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam; Ecce cordis, sicut codicis scriptura. Quod autem ait: In visceribus, refertur ad partem animæ appetitivam, & quod ait; In corde, retorquetur ad partem apprehensivam. Hier. 31

De secundo: Cor suum dabit in similitudinem picturæ: ecce cordis, ut codicis pictura. De tertio; Ne dimittas legem matris tuæ: liga eam in corde tuo. Ecce cordis, ut codicis ligatura, quia re vera legem in corde ligare, est cor lege ligare: sicut enim liber ligatur, cum ligamen ipsius partibus illigatur, sic cor ligatur, cum lex illius partibus, videlicet animæ viribus illigatur. Eccl. 38 Prov. 6

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subditur *Abscondi*, id est, abscondite, sive caute scripsi. Et nota, quod in hoc codice, sc. in corde scribendum est caute triplici ratione, videlicet, propter zelatores, delatores, adulatores; ne zelatores plangant, ne delatores pungant, ne adulatores ungant; De primis scribitur in hunc modum: A zelantibus te per invidiam, absconde tuam prudentiam, ne forsan urantur per impatientiam. De secundariis; A flagello linguæ absconderis. Istud flagellum est detractionis vitium. De tertiis scribitur sub his verbis: Sapientes abscondunt scientiam, os autem stulti confusioni proximum est. Primum est humilitatis; secundum est vanitatis.

In corde quare caute est scribendum.

Eccl. 37

Job 5

Prov. 10

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur: *Eloquia tua*. Ecce quid perscribendum; quoniam eloquium bonum, eloquium divinum. Et nota, quod eloquium divinum est notabile triplici ratione; videlicet propter decorem, dulcorem, fervorem. Decor spectat ad eloquentiam: dulcor ad sapientiam; fervor ad justitiam. De primo. Nephtalim cervus emissus, & dans eloquia pulchritudinis. In quo notatur modus dicendi tripartitus; videlicet eruditus, expeditus, expolitus; Nephtalim namque, quod interpretatur di-

Eloquium divinum notabile: Gen. 49 Nephtalim.

dilatatio mea, pertinet ad eruditionem: cervus ad expeditionem, eloquia pulchritudinis ad expoliationem. Ecce eloquiorum decor. De secundo: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Ecce eloquiorum dulcor. De tertio eloquium Domini inflammavit eum. Ecce eloquiorum fervor.

Hoc Ps. — *Psal. 104*

Articulus quartus.

Quartum superadditur; *Ut non peccem tibi.* Ecce quid proscribendum: quia peccatum. Debemus autem peccatum proscribere triplici ratione: videlicet ne spoliemur, ne sauciemur, & ne cruciemur. Ecce nocumentum tripartitum, scilicet nocumentum sursum, quod pertinet ad pœnam damni: nocumentum deorsum, quod attinet ad pœnam ignis, & nocumentum introrsum, quod respicit pœnam vermis. De primo: Qui in uno peccaverit, multa bona perdet. Ecce pœna damni a parte superiori. De secundo: Iram Domini portabo: quia peccavi ei. Ecce pœna ignis a parte inferiori. De tertio: Qui in me peccaverit, lædet animam suam, dicit sapientia. Ecce pœna vermis a parte interiori.

Peccatum proscribendum est — *Eccl. 9* — *Mich. 7* — *Prov. 8*

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in pœnitentis, propter horrorem malitiæ, suspirantis persona: *In corde meo.* Tamquam in codice meo. Ecce in quo scribendum. *Abscondi*, hoc est abscondite, sive caute scripsi. Ecce quo modo scribendum. *Eloquia tua*, scilicet Dominica. Ecce quid perscribendum: quia bonum. *Ut non peccem tibi.* Ecce quid proscribendum: quia malum.

VERSICULUS DUODECIMUS.

B*Enedictus es Domine, &c.* Versiculus præcedens pertinebat ad pœnitentes ex horrore malitiæ suspirantes. Versiculus præsens spectat ad pœnitentes præ amore justitiæ suspirantes. Unde Propheta in eorum persona proponit orationem, & supponit quadruplicem Dei conditionem. Et sic in hoc versiculo notatur quadruplex Dei conditio: videlicet, quod sit laudifluus, quod sit largifluus, quod sit lucifluus, quod sit mellifluus. Dicitur autem laudifluus, quantum ad bona naturalia: largifluus, quantum ab bona temporalia: lucifluus, quantum ad bona intellectualia: mellifluus, quantum ad bona virtualia.

De 4 quadruplex conditio.

Articulus primus.

Quamobrem Propheta proponens orationem, & supponens prima conditionem, dicit: *Benedictus es*, & sic laudifluus, quia benedici, est laudari. Et nota, quod Dominus dicitur benedictus, & sic laudifluus propter data naturalia, & specialiter propter tria. Primo propter perspicaciam intellectualem. Secundo propter perspicaciam rationalem. Tertio propter perspicaciam sensualem. Intellectualis perspicacia est superiorum contemplativa, & ideo comparatur templo sacerdotali. Rationalis perspicacia est inferiorum regitiva, & ideo comparatur throno regali. Sensualis perspicacia est exteriorum apprehensiva, & ideo comparatur spectaculo generali. De primo dicitur; Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ. Hoc templum spiritualiter intellectum est intellectualis perspicacia superiorum contemplativa. De secundo siquidem subditur ibidem: Benedictus es in throno regni tui. Iste thronus moraliter intellectus est rationalis perspicacia inferiorum regitiva. De tertio scribitur eisdem, libro, & capitulo. Benedictus es, qui intueris abyssos. Iste intuitus est sensualis aspectus exteriorum sensibilium innumerabilium apprehensivus.

Dominus quare benedictus. — *Dan. 3* — *Ibid.* — *Ibid.*

Articulus secundus.

Secundam conditionem supponit, cum dicit: *Domine.* In qua supponit ipsum Dominum, & sic largifluum. Dicitur enim Dominus quasi dans munus. Et nota, quod dicitur Dominus præcipue propter triplex munus, videlicet propter terræ fertilitatem: aeris claritatem: temporis tranquillitatem. Primum munus datur divinitus propter nostram sustentationem

Dominus.

sten-

ostentationem. Secundum propter a-A ctionem. Tertium propter contemplationem. De primo dicitur: Qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ, Dominus nomen
Amos 9 ejus: quasi dicat: Qui vocat aquas maris per vaporum exhalationem, & effundit eas super faciem terræ, per ipsorum resolutionem, Dominus nomen ejus, propter terræ fœcundationem. De secundo; Hæc dicit
Hier. 31 Dominus, qui dat Solem in lumine diei, ordinem Lunæ, & stellarum in lumine noctis. De tertio: In loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercitium.
Agge. 2

Articulus tertius.

Tertiam conditionem supponit, B cum dicit: *Doce me*; Ubi supponit eum esse doctorem, & sic lucifluum. Et nota, quod doctor iste docet tripliciter. Primo interius inspirando. Secundo exterius incitando. Tertio
Nehem. 6 inferius comparando. De primo: Spiritum tuum bonum dedisti, qui doceret eos. Ecce doctrina inspira-
Mich. 4 tionis. De secundo; Docebit nos de viis suis, & ibimus in semitis ejus.
Job 35 Viæ pertinent ad præcepta, semitæ ad consilia. De tertio: Qui docet nos super jumenta terræ, & super volucres cœli erudit nos, quasi diceret: Qui docet nos per comparationem ad jumenta terrestria, docebit nos per comparationem ad cœ- C li volatilia. Unde scribitur eodem
Job 12 libro: Interroga jumenta, & docebunt te, & volucres cœli, & indicabunt tibi. Jumenta significant activos, quia colunt terram, volucres significant contemplativos propter volatum.

Articulus quartus.

Quartam conditionem supponit cum dicit: *Justificationes tuas.* Ecce supponit Deum esse justificatorem & mellifluum; quia scilicet gratiæ beneficia sunt dulciflua. Et nota, quod dominicæ justificationes sunt meditabiles, cantabiles, operabiles. Meditabiles siquidem per discretionem, cantabiles per devotionem, operabiles per dilectionem. De primo;
In justificationibus tuis meditabor. Ps. 118
De secundo in eodem Psalmo: Cantabiles mihi erant justitiæ tuæ in loco peregrinationis meæ & cetera. Ibidem
De tertio canitur in eodem Psalmo; Inclinavi cor meum ad faciendas Ibidem.
justificationes tuas propter retributionem.

Epilogus.

Dicit ergo propheta in pœnitentium, propter amorem justitiæ, suspirantium persona. *Benedictus es*, supponendo Deum esse laudifluum, quantum ad bona naturalia. *Domine*, supponendo Deum esse largifluum, quantum ad bona temporalia. *Doce me*, supponendo Deum esse lucifluum, quantum ad bona intellectualia. *Justificationes tuas*, supponendo Deum esse melifluum, quantum ad bona virtualia.

VERSICULUS XIII.

I*N labis meis pronuntiavi, &c.* In præcedenti quaternario fuit proposita beatitudinis via regredientibus, seu pœnitentibus per compunctionem suspirantibus. In præsenti quaternario eadem proponitur regredientibus, seu pœnitentibus per consolationem respirantibus. Hæc autem consolatio, mediante Dei verbo, percipitur, & quadrupliciter dispartitur; Aliquando namque consolantur pœnitentes a Domino, verbum Dei sagaciter audiendo. Aliquando tenaciter custodiendo. Aliquando vivaciter operando. Aliquando perspicaciter considerando. De quatuor istis articulis seriatim agitur in his quatuor versiculis. Primus ergo versiculus pertinet ad pœnitentem respirantem, mediante Dei verbo, ipsum sagaciter audiendo. Unde sagacis auditoris quadrimembris conditio denotatur in hoc versiculo, videlicet virilitas refricandi: utilitas fructificandi; docilitas colligendi subtilitas eligendi. Prima conditio contrariatur auditoribus desidiosis; secunda infructuosis; tertia obliviosis; quarta fabulosis.

Articulus primus.

Quantum ad primam conditionem sagacis auditoris: scilicet virilitatem refricationis præmittitur. *In labiis meis:* quia per humana labia divina refricantur eloquia. Et nota, quod hujusmodi labia non debent esse aspernantia, non indignantia, non adversantia. Aspernari pertinet ad tumorem, indignari ad livorem, adversari ad teporem. De primo scribitur: (Prov. 19) Melior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quam dives torquens labia sua, quasi dicat: Melior est auditor humilis simpliciter ambulans, quantum ad verbi Dei refricationem, quam tumidus torquens labia sua, quantum ad refricationis aspernationem. De secundo: (Isa. 3) Labia ejus repleta sunt indignatione. Quod dicitur de Domino tropice: sed proprie dici potest de livido auditore. De tertio, canitur: (Ps. 39) Labia mea non prohibebo: Domine tu scisti, quasi dicat: Labia mea non prohibebo a verbi tui refricatione, sicut faciunt aliqui ex tepore.

Articulus secundus.

Quantum ad secundam conditionem, scilicet utilitatem fructificationis, subnectitur: *Pronuntiavi*, id est, ad utilitatem audientium eructavi: Et nota, quod verbum Dei debet pronuntiari tripliciter: videlicet sapienter: eloquenter: confidenter. Sapienter, ut doceat: eloquenter ut placeat: confidenter, ut moveat. De primo dicitur: (Psal. 70) Pronuntiabo mirabilia tua. Ecce pronunciatio sapiens & docens. De secundo idem propheta. (Psal. 118) Pronunciabit lingua mea eloquium tuum. Ecce pronuntiatio eloquens, & placens. De tertio: (Lev. 13) Porro si steterit macula, & capilli nigri fuerint, noverint hominem esse sanatum: & confidenter eum pronuntiet mundum. Ecce pronuntiatio confidens, & movens.

(Verbum Dei quo modo pronunciandum.)

Articulus tertius.

Quantum ad tertiam conditionem subjungitur: *Omnia judicia.* Non tantum aliqua. Ecce docilitas collectiva. Qui enim omnia dicit, nihil excipit. Et nota, quod ad docilitatem pertinet omnium collectio: sc. omnia audiendo: omnia custodiendo: omnia erudiendo. Quorum primum attinet ad bonitatem apprehensivæ. Secundum ad bonitatem retentivæ. Tertium ad bonitatem interpetrativæ. De primo: (Sap. 1) Auris zeli audit omnia. Ecce docilitas apprehensivæ virtutis omnia recipientis. De secundo; (Luc. 2) Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Ecce docilitas retentivæ virtutis omnia conservantis. De tertio: (Joan. 15) Omnia quæcumque audivi a patre meo, nota feci vobis. Ecce docilitas interpretativæ virtutis omnia erudientis.

Articulus quartus.

Quantum ad quartam conditionem, subinfertur: *Oris tui:* scil. dominici, non terreni, non animalis, non diabolici. Ecce subtilitas eligendi doctorem virtuosum, non vitiosum. Per os namque dominicum accipimus doctorem discretum: juxta illud: (Hier. 15) Si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris. Et nota, (Os Dominicum.) quod os dominicum est aliis tribus de causis præeligendum: utpote quoniam odoriferum, fructiferum, salutiferum. Propter primum est audiendum libenter. Propter secundum est attendendum intelligibiliter. Propter tertium est exequendum obedienter. De primo: (Cant. 7) Odor oris tui, sicut odor malorum. Ecce odoriferum propter facundiam. De secundo: (Prov. 10) Os justi parturit sapientiam. Ecce os fructiferum propter doctrinam. De tertio ibidem: (Ibid.) Vena vitæ os justi. Ecce os salutiferum propter vitam beatam.

Epilogus.

Dicit ergo pœnitens verbum Dei sagaciter audiens, & consolationem audiendo recipiens: *In labiis meis.* Ecce virilitas contra desidiosos. *Pronuntiavi.* Ecce utilitas contra infructuosos. *Omnia judicia.* Ecce docilitas contra obliviosos. *Oris tui.* Ecce subtilitas contra fabulosos.

VER-

VERSICULUS XIV.

IN *via testimoniorum tuorum*, & cetera. Versiculus antecedens pertinebat ad respirantes, mediante DEI verbo, ipsum sagaciter audiendo. Iste sequens pertinet ad respirantes, mediante Dei verbo, ipsum tenaciter custodiendo: Sicut autem insinuat versus iste, quatuor sunt causæ, propter quas oportet ipsum tenaciter custodire. Est namque verbum Dei custodiendum sicut thesaurus artificiosus, radiosus, deliciosus, copiosus. Artificiosus dicitur, quantum ad mosaicas allegorias. Radiosus, quantum ad evangelicas theorias. Deliciosus, quantum ad cœlestes anagogias. Copiosus quantum ad terrestres tropologias. Allegoria pertinet ad credenda. Theoria ad videnda. Anagogia Ad speranda. Tropologia ad operanda.

Verbum Dei quo modo custodiendum.

Articulus primus.

In via. Hoc dicitur quantum ad allegorias, quæ viæ sunt ad theorias: quia nimirum per allegorias legis veteris venitur ad theorias novæ legis. Et nota, quod allegoria est via spatiosa, laboriosa, inaquosa. Licet autem sit spatiosa, ducit ad sacrificium justitiæ: Licet laboriosa, ducit ad unctionem gratiæ. Licet inaquosa, ducit ad aquam sapientiæ. De primo. Ibimus viam trium dierum in solitudine, ut immolemus Domino Deo nostro, quasi dicat apertius: Ibimus internis pedibus, videlicet admirationis, & investigationis processibus. Viam trium dierum, id est, allegoriam trium specierum, scilicet visualem, vocalem, & manualem; hoc est in visis, in dictis, in operibus existentem: in solitudine, id est, doctrina legis mosaicæ: ut immolemus sacrificium justitiæ domino Deo nostro: scilicet intellectum nostrum in obsequium Christi captivando, & quasi mortificando, secundum doctrinam veritatis Evangelicæ. Ecce via spatiosa,

Exod. 3

A sed non dispendiosa: quia ducit ad sacrificium justitiæ. Ecce thesaurus artificiosus: quoniam artificiosum est valde figuras visibiles invisibilibus coaptare. Unde Dionysius: Valde artificialiter theologia poeticis sacris formationibus in non figuratis intellectibus usa est. De secundo: Si fuerit Dominus mecum: & custodierit in via, per quam ambulo: & dederit mihi panem ad vescendum, & vestem ad induendum reversusque fuero prospere in domum patris mei, erit mihi dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei. Ac si diceret manifeste: Si fuerit Deus mecum,

Dionys. de Ang. Hier. cap. 2
Gen. 28

B scilicet apersendo sensnm: & custodierit me, videlicet ab errore: in via, hoc est laboriosa allegoria, per quam ambulo [theoriam investigando] & dederit mihi panem ad vescendum: scilicet intellectuale nutrimentum (& vestem ad induendum) videlicet disciplinale vestimentum: reversusque fuero prospere per viam obedientiæ, in domum patris mei, id est, in domum sapientiæ, de qua recessit pater meus, per viam inobedientiæ: erit mihi dominus in Deum, id est, timendus in credendum: & lapis iste, scilicet Christus reprobatus humanitus, quem erexi in titulum, tamquam approbatum divinitus, vocabitur per fidei con-

C fessionem domus Dei; quantum ad naturarum unionem: ut domus referatur ad humanitatem: Dei autem; ad deitatem. Ecce via laboriosa, sed non infructuosa: quia ducit ad unctionem gratiæ, scilicet lapidem vivum, unctum oleo lætitiæ. De tertio: Deambulabat Isaac, id est, animus congaudens veritati, quia Isaac interpretatur gaudium per viam inaquosam scripturarum, scilicet figuralium, quæ ducit ad puteum aquarum, scilicet viventium: id est, theoriarum vivificantium. Ecce via inaquosa, non tamen otiosa; quia ducit ad fontem sapientiæ:

Psal. 44
Gen. 24 Isaac.

Ar-

Articulus secundus.

Testimoniorum tuorum. Hoc dicitur quantum ad theorias novi testamenti; quæ clarum testimonium perhibent veritati. Et nota, quod testimoniorum hujusmodi quædam dicuntur credibilia, quædam mirabilia, quædam fidelia. Quorum prima pertinent ad purgandos: secunda ad illuminandos: tertia ad perficiendos.
Psal. 92. De primis dicit: Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo. Ecce testimonia per fidem purgantia, sive sanctificantia. De secundis iterum in Psalmo hoc; Mirabilia testimonia tua: ideo scrutata est anima mea: declaratio sermonum tuorum illuminat. B Ecce testimonia scrutantes illumi-
Psal. 118 nantia. De tertiis rursus; Testimonium Domini fidele: sapientiam præstans parvulis. Ecce testimonia humilium perfectiva: ideoque thesaurus radiosus merito dicitur verbum Dei, quantum ad doctrinam novi testamenti, quæ reddit perspicuum testimonium veritati.

Articulus tertius.

Delectatus sum. Hoc dicitur quantum ad cœlestes anagogias, quæ delectant mentes contemplativas. Et nota, quod in qualibet delectatur contemplativus animus, tum propter sapientiæ suavitatem, tum propter sententiæ varietatem, tum pro- C pter influentiæ charitatem. In primo delectat sapientiæ subtilitas: in secundo ipsius mobilitas; in tertio
Prov. 5. ejusdem utilitas. De primo; Cerva charissima, & gratissimus hinnulus. Ubera ejus inebrient te omni tempore, & in amore ejus delectare jugiter. Quæ est ista cerva charissima, nisi divina sapientia? quam in montibus æternis humana venatur perspicacia. Quis gratissimus hinnulus? nisi veritatis radius in mysterio absconditus. Quæ sapientiæ ubera? nisi varia contemplationum genera. Hæc inebriant hominem per mentis alienationem. In amore illius hinnuli jugiter delectantur, qui die ac nocte in lege Domini medi-A tantur, & inter figurarum fruteta veritatis radium assidue perscrutantur. De secundo; Delectabar per Ps. 1
singulos dies ludens coram eo. Verba sunt sapientiæ, quæ delectatur Prov. 8
sapientiales quotidie delicias contemplativis mentibus influendo, & videtur ludere coram Deo, de paucis scripturæ verbis multiformes sententias eruendo. De tertio; Delectabitur infans ab ubere super foramen Isa. 11
aspidis, & in caverna reguli, qui ablactatus fuerit manum suam mittet. Per infantem intellige quemlibet ignorantem. per ubera, verba, & documenta salutifera: per regulum peccatum superbiæ: per aspidem surdam, peccatum inobedientiæ. Infans ergo ab ubere super foramen aspidis & cavernam reguli delectatur, cum ignorans, post haustum doctrinæ salutiferæ, tentamentis superbiæ, vel inobedientiæ non gravatur.

Articulus quartus.

Sicut in omnibus divitiis. Hoc dicitur quantum ad terrestres tropologias, quibus ditissime cumulatur devota studiositas. Istarum deliciæ sic delectant, sicut omnes divitiæ: nimirum purgant, illuminant, & consummant, velut aliæ divitiæ multifariæ. Unde nota, quod sunt divitiæ, fortunæ, gratiæ, gloriæ. Primæ purgant; secundæ illuminant: Divitiæ.
tertiæ consummant. De primis: Redemptio animæ viri, divitiæ suæ.
De secundis. Mihi autem omnium Prov. 13 Eph. 3
sanctorum minimo data est gratia hæc in gentibus Evangelizare investigabiles divitias Christi. De tertiis; Ut sciatis, quæ sit spes vocationis Ephes. 1
ejus; & quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus.

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in persona pœnitentis, verbum Dei tenaciter custodientis: & custodiendo respirantis. *In via*. Quantum ad artificiosas allegorias. *Testimoniorum tuorum*. Quantum ad radiosas theorias. *Delectatus sum*. Quantum ad deliciosas anagogias; *Sicut in omnibus divitiis* Quantum

tum ad tropologias copiosas. Unde nimirum custodire convenit Dei verbum, tamquam thesaurum artificiosum, quantum ad sensum allegoricum: radiosum, quantum ad sensum theoricum: deliciosum, quantum ad sensum anagogicum: copiosum, quantum ad sensum tropologicum.

VERSICULUS XV.

IN *mandatis tuis exercebor*, &c.] Sicut versiculus præambulus congruebat respirantibus, mediante Dei verbo, illud tenaciter custodiendo, sic & iste congruit respirantibus, mediante Dei verbo, ipsum efficaciter adimplendo, seu vivaciter operando. Unde nota quatuor conditiones in hoc versiculo, quæ vivaci congruunt operario: videlicet, quod non sit tepidus, torpidus, stolidus, stupidus. Sed potius econverso; sit avidus in affectu, validus in effectu, providus in prospectu, fervidus in profectu.

Operari vivacis conditiones.

Articulus primus.

Primum notatur, cum dicit: *In mandatis tuis*. Cum enim mandata, non monita, non preces prætendit: sed ostendit quid intendit, quia scilicet non tepide, sed avide obedire contendit. Et nota, quod divina mandata sunt reverenter audienda, memoriter custodienda, inviolabiliter adimplenda. Quorum primum spectat ad potentiam apprehensivam; secundum ad potentiam retentivam: tertium ad potentiam operativam. De primo: Audi Israel, mandata vitæ auribus percipe, ut scias prudentiam. Ubi duplicem requirit audientiam: scilicet intrinsecam, & extrinsecam: quod pertinet ad reverentiam. Quantum ad primam, ponitur actus audiendi. Quantum ad secundam, actus percipiendi. De secundo: Qui custodit mandatum, custodit animam suam: Quasi dicat: Qui custodit mandatum, memoriter retinendo: custodit animam suam ipsius pericula præcavendo. De tertio: Peccator transgrediens mandatum Domini, incidet in promissionem nequam. Unde patet, quod mandatum Dominicum non est transgrediendum, sed inviolabiliter adimplendum.

Baruc. 3

Prov. 19

Eccl. 29

Articulus secundus.

Secundum insinuatur, cum subditur: *Exercebor*. Non dicit operabor, sed *exercebor*, quod est amplius: quia exercitium consistit in multis operibus. Unde liquet, quod non sit torpidus, sed validus, & promptus operarius. Et nota, quod exerceri debemus specialiter ad tria, scilicet ad puritatem, æquitatem, & pietatem. Puritas pertinet ad carnis mortificationem. Æquitas ad nostri dijudicationem. Pietas ad proximi ædificationem. De primo: Diligenter exerce agrum tuum. Agri exercitatio est carnis mortificatio. De secundo canitur in hoc Psalm. Servus tuus exercebatur in justificationibus tuis. In justificationibus se exercitat, qui semetipsum sæpe dijudicat, quia nimirum illum, qui judicat, Deus justificat. De tertio: Exerce te ad pietatem, id est, da proximorum piam ædificationem.

Prov. 24

1 Tim.

Articulus tertius.

Tertium annotatur cum additur: *Et considerabo*. Non solum promittit operationem, sed operationum considerationem. In quo notatur non esse stolidus, sed providus. Et nota, quod tria præcipue debemus considerare: videlicet nostrum defectum, alienum profectum, finem suspectum. Prima consideratio nobis est utilis, ne inflemur; secunda, ne aliquem aspernemur: tertia, ut ad judicium præparemur. De primo: Diligenter agnosce vultum pecoris tui: tuosque greges considera. Istud pecus est brutalis appetitus. Isti greges sunt primi motus, quos in nobis considerare debemus, ut de nobis humiliter sentiamus. De secundo: Considerate lilia, quo modo crescunt. Considerare debemus lilia, non lolia agri: hoc est laudabilia, non vituperabilia opera proximi. Et rursus, quo modo

Tria nobis consideranda.

Prov. 27

Mat. 6

modo crescunt, non quo modo decrescunt, sive marcescunt deficiendo. Si sic consideremus, neminem contemnemus. De tertio: Considera, quod dies ad occasum declivior sit, & propinquet ad vesperam: Dies est vita. Occasus est obitus. Vespera est senecta.

Jud. 19

Articulus quartus.

Quartum innuitur, cum superadditur: *Vias tuas*. Ecce vias Dominicas considerat, ut sectetur: unde non stupidum, sed fervidum ad sectandum ostendere se videtur. Sed nota, quod viæ dominicæ, quædam sunt pavendæ, quædam cavendæ, quædam appetendæ. Primæ sunt viæ judiciorum: secundæ suppliciorum: tertiæ præmiorum. De primis; Dominus in tempestate, & in turbine viæ ejus. Hæ sunt viæ judiciariæ, quæ sunt in tempestate, quantum ad examinationem conscientiæ: & in turbine, quantum ad fulminationem sententiæ. De secundis. Ego ero eis quasi leæna: sicut pardus in via Assyriorum. Leæna est unicolor: Pardus discolor; Illa notat pœnitentiam patentium peccatorum: iste simulatorum. De tertiis: Dignos se ipsa circuit quærens, & in viis suis ostendit se hilariter. Verba sunt tradita de sapientia increata; quæ dignos se quærit considerando merita, & in viis suis hilariter se ostendit, illis retribuendo præmia. Dicit itaque Propheta in persona pœnitentis, verbum Dei efficaciter observantis, & observando respirantis. *In mandatis tuis*: tamquam avidus, non tepidus in affectu. *Exercebor*: tamquam non torpidus, sed validus in effectu. *Et considerabo*: tamquam non stolidus, sed providus in prospectu. *Vias tuas*, tamquam non stupidus, sed fervidus in profectu.

Num. 1

Osee 13 Leæna & pardus quos denotent. Sap. 6

VERSICULUS XVI.

IN justificationibus tuis. Quemadmodum respirat pœnitens mediante Dei verbo, ipsum sagaciter audiendo, sicut patuit in primo quaternarii præcedentis versiculo: aut ipsum tenaciter custodiendo, sicut enituit in secundo: aut ipsum efficaciter adimplendo, sicut emicuit in tertio: sic & ipsum perspicaciter considerando, sicut elucescit in isto. Est autem quadrimembris conditio denotata in præsenti versiculo: qua laudatur ista consideratio; utputa, quia virtuosa, studiosa, affectuosa, fructuosa. Prima conditio spectat ad gratiam devotionis: secunda ad gratiam discretionis; tertia ad gratiam æmulationis: quarta ad gratiam exhortationis.

Articulus primus.

In justificationibus tuis. Ecce bona considerationis materia, utputa justificatio Dominica: a qua dicitur consideratio virtuosa; quia materia considerationis est actus virtutis. Et nota, quod tria sunt circa justificationes hujuscemodi consideranda: videlicet, ne deserantur, ne proferantur, ne auferantur. Desertio fit per omisionem, prolatio per ostentationem, ablatio per obdurationem. De primo: Justificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram: quasi diceret; Justificationem, quam teneo per observationem, non deseram per omissionem. De secundo; Neque enim in justificationibus, scilicet prolatis per ostentationem, vel jactantiam, prosternimus preces ante faciem tuam. De tertio: Auferam a te justificationem tuam, & dabo te in animas odientium. Quorum primum spectat ad mortificationem meriti: secundum ad irrogationem supplicii.

Job 27

Dan. 9

Ezech. 16

Articulus secundus.

Meditabor. Ecce bona considerationis forma, non vaga, sed fixa; non lenta, sed attenta, & ideo studiosa.

Et

Et nota, quod talis meditatio non debet versari circa materiam vitiosam, utputa immunditiam, discordiam, rapinam. Et tamen nonnulli meditationes suas occupant circa illam. Nam nonnunquam meditantur immunditiam otiosi, discordiam contentiosi, rapinam negotiosi. De primo dicitur; Iniquitatem meditatus est in cubili suo. *Psal. 35* Hæc est iniquitas immunditiæ, cujus meditatio frequenter accipit otioso. De secundo; Qui meditatur discordias, diligit rixas. *Prov. 17* De tertio; Rapinas meditatur mens eorum, & fraudes labia eorum loquuntur. *Prov. 24* Tales sunt negotiosi, qui rapinam meditantur in emptione, & fraudes in venditione: quia volunt emere vilissime, & vendere carissime.

Articulus tertius.

Non obliviscar. Ecce bonum considerationis principium, sc. æmulationis sanctæ desiderium. Quod enim per æmulationem agitur, oblivioni non traditur. Unde consideratio ista recte dicitur affectuosa. Hic potest notari, quod tria specialiter non debet oblivisci: videlicet, culpam abolendam, gratiam recolendam, beneficentiam exhibendam. Primum quidem non debet oblivisci per impœnitudinem; nec secundum per ingratitudinem; nec tertium per cupidinem. De primo; Delebis nomen *Deut. 25* ejus, scilicet Amalech, sub cœlo; *Amalech.* cave ne obliviscaris; quasi diceret; Noli oblivisci deletionem peccati; *Eccl. 29* sicut solet ab impœnitentibus fieri. Amalech enim interpretatur gens bruta, & significat gesta brutalia, & indiscreta: De secundo; Gratiam fidejussoris ne obliviscaris; scilicet ne incurras vitium ingratitudinis. De tertio; Beneficentiæ, & communionis nolite oblivisci. *Heb. 13*

Articulus quartus.

Sermones tuos. Ecce bonus considerationis terminus, ut considerantes; alios instruamus, ut sermocinando fructificemus. Propterea benedicitur hæc consideratio fructuosa. Et nota, quod sermones hujusmodi, non sunt A parvipendendi, non erubescendi, non negligendi. Quorum primum pertinet ad effectum: secundum ad affatum: tertium ad effectum. Contra *2 Par. 36* parvipendentes dicitur: Subsannabant nuncios Dei, & parvipendebant sermones ejus. Unde qui parvipendit sermonem divinum, aut ejus nuncium, parvipendit ipsum Deum, quod non est leve peccatum. Contra erubescentes legitur; Qui me erubuerit, *Luc. 9* & sermones meos, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in majestate sua. Contra negligentes scribitur; Audiunt sermones tuos; & non *Ezech. 33* faciunt eos; quia in canticum oris sui vertunt illos. Unde liquet, quod B illi sunt audiendo curiosi; non faciendo, desidiosi; cantando, contumeliosi.

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in persona pœnitentis, verbum Dei perspicaciter considerantis, & considerando respirantis. *In justificationibus tuis*. Ecce considerationis materia virtuosa. *Meditabor*; Ecce forma studiosa. *Non obliviscar*; Ecce causa motiva affectuosa. *Sermones tuos.* Ecce consummatio fructuosa.

Capitulum secundum.

VERSICULUS PRIMUS.

C Retribue *servo tuo*, &c.) Hic incipit secundum capitulum, quod præsentat secundum ferculum. In primo capitulo fuit beatitudo præmissa. In isto retributio est submissa. Si quæris ordinis causam, ad illum pervenitur per istam. Istud capitulum distinguitur per hunc modum; Istorum retributio prius ipsos excitat per amorem; quorum excitatio describitur in primo octonario. Consequenter eos exercitat per laborem, quorum exercitatio describitur in secundo. Et quoniam ad retributionem illam per laborem intratur quasi per januam; inde est, quod a Gimel *Gimel.* littera, quæ interpretatur retributio, inchoatur octonarius primus: & a Da-

Daleth. Daleth, quæ interpretatur janua, A initiatur secundus. Distinguitur autem primus octonarius: quia sicut oculata fide videmus, hujusmodi excitati plerumque fervescunt interius in affectu, quorum fervorem declarat quaternarius primus. Sed tepescunt exterius in effectu, quorum teporem manifestat secundus. Distinguitur nihilominus & quaternarius primus secundum quatuor gradus, quibus ad præfatam retributionem pervenire nititur justorum affectus, quorum primus & summus est superna delectatio: secundus, interna illuminatio: tertius, meritoria actio: quartus, gratuita dilectio. Et quidem ad supernam delectationem per in- B ternam illuminationem: ad hanc autem per meritoriam actionem: ad hanc autem per gratuitam pervenitur dilectionem. Et quia illa sunt in affectione priora, quæ sunt affectabiliora, inde est, quod in primo versiculo notatur fervor affectionis respectu supernæ delectationis. In secundo respectu internæ illuminationis. In tertio, respectu meritoriæ actionis. In quarto, respectu gratuitæ dilectionis. Versiculus primus distinguitur secundum, quod duo bona retributoria promittuntur, & duo meritoria bona præmittuntur, quorum præambula C pertinent tam ad interiorem, quam ad exteriorem salutem. Reliqua vero tam ad intrinsecam, quam ad extrinsecam servitutem.

Gradus, quibus ad retributionem pervenitur.

Articulus primus.

Ostendens ergo Propheta ex viri justi persona affectionis fervorem erga supernam delectationem, petit primo interioris hominis beatitudinem ad stolam animæ pertinentem, dicens: *Retribue servo tuo*: scilicet quantum ad interiorem hominem, quem formasti tibi servum ex utero. Unde notandum, quod Dominus retribuit, quantum ad istam retributionem, misericordiam, veritatem, bonitatem. Retribuit namque misericordiam, cum tribuit se tenendum; retribuit veritatem, cum tribuit se vivendum: retribuit bonitatem, cum tribuit se fruendum: De primo: Nunc retribuet vobis Dominus misericordiam, quasi diceret: Quia misericorditer tractastis dominum vestrum terrestrem, non ad oculum serviendo, sed voluntatem Dei faciendo, feliciter tenebitis regem cœlestem. De secundo scribitur ibidem: Nunc retribuet vobis Dominus veritatem, quasi diceret: Pro fideli visitatione Domini vestri terrestris recipietis felicem visionem regis cœlestis. Verba namque sunt David typum gerentis regis cælestis, ratione triplicis interpetrationis: David enim interpretatur misericors; aspectu desiderabilis, amicus. Rex autem cœlestis dicitur misericors, in quantum tractabilis: aspectu desiderabilis, in quantum contemplabilis: amicus, in quantum delectabilis. De tertio: Justis retribuentur bona. Retributio bonitatis est fruitio divinæ suavitatis.

Dominus quid retribuat.

2 Reg. 2

Ibid.

David.

Prov. 13

Articulus secundus

Postquam præmisit primum bonum retributorium petendo interioris hominis beatitudinem ad stolam animæ pertinentem, consequenter addit secundum petendo exterioris hominis beatitudinem ad stolam corporis attinentem, dicens: *Vivifica me*, scilicet quantum ad hominem exteriorem retribuendo ei vitam immortalem. Sed nota, quod licet indivisa sint opera trinitatis: vivificatio tamem corporis singulis potest appropriari personis: quia sicut in Evangelica veritate legimus, vivificat pater, vivificat filius, vivificat Spiritus sanctus. Pater quippe vivificat configurando potentiæ, quantum ad impassibilitatem. Pater suscitat mortuos, & vivificat. Filius quoque vivificat configurando sapientiæ, quantum ad claritatem. Et filius quos vult vivificat. Spiritus Sanctus etiam vivificat configurando bonitati, quantum ad spiritualitatem. Spiritus est, qui vivificat. Seminatur enim corpus animale, surget corpus spirituale.

Joan. 5

Joan. 6
1 Cor. 15

Articulus tertius.

Postquam præmisit, & præmittendo pe-

petivit bona retributoria: deinde, A ne fortasse petitio sit frustratoria, hic promittit bona meritoria, & primo interiorem sermonum Dei custodiam spectantem, ad servitutem intrinsecam: sic dicens: *Et custodiam*, scilicet quantum ad spiritualem custodiam. Et nota, quod sermones divinos debemus custodire, intelligendo, diligendo, obediendo. Prima custodia fit in parte animæ intellectivæ secunda in affectiva, tertia in effectiva. De prima: Quis sapiens, & custodiet hæc, & intelliget misericordias Domini? Ecce custodia intellectivæ. De secunda; Custodivit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer: ecce custodia affectivæ: De tertia: Etenim servus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa: ecce custodia effectivæ. Denique, postquam promisit bonum meritorium primum, scilicet interiorem sermonum custodiam, spectantem ad servitutem intrinsecam, promittere videtur secundum, videlicet sermonum audientiam, respicientem servitutem extrinsecam, sic dicendo.

Sermones divini custodiendi.

Psal. 106

Psal. 118

Psal. 18

Articulus quartus.

Sermones tuos, scil. quos audiam. Et nota, quod sermones Domini libenter audire debemus propter tres speciales effectus, ut pote quia sanant, vim scilicet concupiscibilem: illuminant vim scil. rationalem; armant, vim scilicet irascibilem. De primo: Neque herba, neque malagma sanavit illos: sed tuus Domine sermo, qui sanat omnia: ecce sermonem sanantem. De secundo dicit Propheta; Declaratio sermonum tuorum illuminat: ecce sermonem illuminantem. De tertio; Singulos illorum armavit non clypei, aut hastæ munitione, sed sermonibus optimis; ecce sermonem amantem.

Sermones Domini cur libenter audiendi.

Sap. 16

Psal. 118

1 *Mach.* 15

Epilogus.

Dicit ergo Propheta ex viri justi persona, exprimens affectionis fervorem erga supernam delectationem: *Retribue servo tuo*, scil. interiorem beatitudinem ad stolam animæ pertinentem. *Vivifica me*, quantum ad beatitudinem exteriorem ad stolam corporis attinentem; ecce bona retributoria, quæ promittit. Sequitur. *Et custodiam*, videlicet quantum ad interiorem custodiam, quæ spectat ad servitutem intrinsecam. *Sermones tuos*, scilicet, quos audiam per exteriorem audientiam, quæ respicit servitutem extrinsecam: ecce bona meritoria, quæ promittit.

VERSICULUS SECUNDUS.

R*Evela oculos meos*, &c.] Versus præambulus præostendit fervorem affectionis respectu supernæ delectationis. Versus iste insinuare in- B tendit fervorem ipsius affectionis respectu internæ illuminationis. In quo notare possumus quatuor gradus speculationis, utpute lectionem, admirationem, investigationem, illuminationem. Lectio pertinet ad scripturas: admiratio ad figuras: investigatio ad mysticas operturas; illuminatio ad theoricas aperturas. Cum enim legimus scripturas, cum miramur scripturarum figuras, cum scrutamur, & nudare conamur figurarum mysticas operturas: apparet nobis nuda veritas per quasdam theoricas aperturas. Ceterum, quia secundum appetibilium ordinem posteriora prius movent, & ideo priorem locum obtinent; propterea Propheta sequens appetibilium ordinem, procedit in præsenti versiculo ordine retrogrado; in primis ordinans illuminationem, deinde investigationem, post admirationem, & inde lectionem. Nos autem, ratione doctrinæ, converso procedemus ordine.

Speculationis gradus quatuor.

C

Articulus primus.

De lege tua. Hoc dicitur quantum ad actum lectionis, quæ prior est secundum ordinem speculationis, licet posterior secundum ordinem affectionis. Plane lex a legendo dicitur; unde per legem lectio denotari dignoscitur. Et nota, quod in hac lege debemus legere tripliciter, videlicet prudenter, frequenter, patenter:

Lex. In lege quomodo legendum.

tenter: ut intellectus imbuatur, affectus moveatur, proximus inſtruatur. De primo; Legerunt in libro legis Dei diſtincte & aperte ad intelligendum, & intellexerunt cum legeretur; ecce prudens lectio, qua imbuitur legentis ratio. De ſecundo; Legerunt in volumine legis domini Dei ſui quater in die, & quater in nocte confitebantur & adorabant dominum Deum ſuum: ecce frequens lectio, qua movetur affectio. De tertio: Leges verba legis hujus coram omni Iſrael audientibus illis, &c. ecce patens lectio, qua inſtuitur audientium multitudo.

Nehem. 8 *Nehem. 9* *Deut. 31*

Articulus ſecundus.

Mirabilia. Hoc ſcribit quantum ad actum admirationis. Actui enim lectionis ſuccedit actus admirationis, quia dum legimus ſcripturas, ſtatim incidimus in figuras. Et nota, quod iſta figurarum mirabilia ſunt triplicia, quia quædam ſunt mirabilia quantum ad uſum; quædam quantum ad auditum: quædam quantum ad intellectum. Primum pertinet ad figurales operationes: ſecundum ad figurales locutiones: tertium ad figurales viſiones. De primo: Mirabilia opera altiſſimi ſolius, & glorioſa, & abſconſa, & inviſa opera illius: ecce mirabilia figuralium operationum, quia viſibiles Dei facturæ, inviſibilium ſunt figuræ. Unde Dionyſius in epiſtola ad beatum Joannem Apoſtolum in Pathmos inſulam relegatum: Vere, inquit, manifeſte imagines ſunt viſibilia inviſibilium. Idem quoque in epiſtola ad Titum: Apparentis, inquit, omnis mundi operatio eſt inviſibilium Dei propoſitio. De ſecundo. Mirabilia teſtimonia tua: ecce mirabilia figuralium lectionum. De tertio: Dixi viro, qui indutus erat lineis, qui ſtabat ſuper aquas fluminis, uſquequo finis horum mirabilium? ecce mirabilia figuralium viſionum.

Figurarum mirabilia triplicia *Eccl. 11* *Rom. 1* *Dionyſ.* *Pſal. 118* *Dan. 12*

Articulus tertius.

Et conſiderabo. Hic tangitur actus inveſtigationis. Actui admirationis ſuccedit actus inveſtigationis. Cum enim in lectione ſcripturæ nobis occurrunt figuræ, in quibus eſt operta ſive velata veritas per quaſdam metaphoricas operturas, conſiderantes inveſtigamus, & velaturas hujuſmodi deponere laboramus. Sed nota, quod conſideratio iſta facienda eſt cum diligentia, vehementia, reverentia: utpote diligenter explorando, vehementer laborando, reverenter orando. Quorum primum inſinuatur, ubi dicitur: Diligentius properate, & curioſius agite, & conſiderate locum, ubi ſit pes ejus. Hic notantur tria diligentiæ præfatæ congruentia, utpote præparare rationem figuræ, agere continuationem ſcripturæ, conſiderare pedem litteræ, ne quid inveniatur propoſito repugnare. Sed forte dicetur ab aliquo, quod non ſic eſt in prædicto eloquio: immo proculdubio. Sunt enim verba Saulis in Gabaa exiſtentis Ziphæos rogantis de traditione David in deſerto Ziph in colle Hachilæ latitantis. Saul interpretatur abuſio, quod non convenit niſi ſtulto. Gabaa collis altitudo, quod alto convenit officio. Ziphæi florentes vel germinantes, quales ſunt ſapientes. David aſpectu deſiderabilis, qualis eſt ſapientia ſalutaris. Ziph, flos interpretatur, per quod flos ſcientiarum ſignificatur. Hachilæ ſuſcipiens eum, quod eſt altum ejuſdem ſcientiæ ſacramentum. Quid ergo volunt hæc omnia & verba circumadjacentia, niſi quod ſtultus in alto officio conſtitutus, ſapientes rogat, ut per eos ſapientia ſalutaris in ſcientiarum flore, in figurali ſecreto latitans, pateſiat, præparando rationem figuræ, agendo continuationem ſcripturæ, conſiderando pede litteralis lecturæ? Quod etſi faciendum penſetur, quia tamen non ex charitate, ſed ex cupiditate requiritur, mancipare effectum non meretur, ſicut David in præmiſſo loco quæſitus legitur, non inventus. Multa quoque tam præcedentia, quam ſequentia poſſunt præhabitæ coaptari ſententiæ; quia ſicut Dionyſius in angelica hierarchia: Non dubitabit

Conſideratio ſacræ ſcripturæ qualis. *1 Reg. 23* *Ibid.* *Saul.* *Gabaa.* *Ziphæi.* *David.* *Ziph.* *Hachilæ.* *Dionyſ. c. 1*

tabit perspicax animus pulchre invisibilibus adunare visibilia. Secundum innuitur, ubi legitur: Mittite in Cedar, & considerate vehementer. Cedat tenebræ, vel nigredo interpretatur, per quod tenebrosa sententia designatur. Ad investigandam autem sententiam tenebrosam oportet mittere intelligentiam luminosam, & vehementiam studiosam. Tertium notatur, ubi scribitur: Quis consideravit verbum illius, & audivit? In quo notare possumus, quanta reverentia, & reverenti instantia debemus Dominum prævenire, ut valeamus reserare & erudire, quæ nec considerare sufficimus, nec audire: quia profecto in talibus plus proficit oratio, quam meditatio: immo secure audeo dicere, quod brevitas orationis nonnumquam impetrat, quod prolixitas meditationis non penetrat.

Hier. 3 Cedar. *Hier. 23* *Orationis vis.*

Articulus quartus.

Revela oculos meos. Hic exprimitur actus illuminationis, quæ perficit actum investigationis. Tunc enim veritatis investigatio est perfecta, cum veritas est detecta. Tunc veritas investigantem illuminat, cum ille velamina veritatis eliminat. Revelatio ergo est illuminatio quæ petendo proponitur: quia magis ad divinum beneficium, quam ad humanum ingenium pertinere dignoscitur. Et nota, quod tripliciter revelatur veritas, quantum ad mysticas intelligentias, utputa quantum ad allegorias, tropologias, anagogias. Prima pertinet ad credenda: secunda ad operanda: tertia ad speranda. De prima revelatione, ubi dicitur de Domino: Ipse revelat profunda, & abscondita, & novit in tenebris constituta. Ubi loquitur Daniel de adventu Christi, & regni Christiani: unde pertinet ad allegoriam. De secunda, ubi dicitur ab Angelo: Opera Dei revelare, & confiteri honorificum est: ubi loquitur de pietatis operibus, quæ operatur in justis Dominus: unde pertinet ad tropologiam. De tertia legitur, ubi dicitur: Vox Domini præparantis cervos, & A revelabit condensa: ubi loquitur de illuminatione speculativorum, & speculatione cœlestium secretorum: unde pertinet ad anagogiam.

Veritas tripliciter revelatur. *Dan. 2* *Tob. 12* *Psal. 28*

Epilogus.

Dicit itaque Propheta loquens in viri justi persona & exprimens affectus fervorem erga illuminationis splendorem. *Revela oculos meos*, quantum ad illuminationem pertinentem ad theoricas aperturas. *Et considerabo*, quantum ad investigationem attinentem ad metaphoricas operturas: *Mirabilia*, quantum ad admirationem, quæ pertinet ad figuras: *De lege tua*, quantum ad lectionem, quæ pertinet ad scripturas.

B

VERSICULUS TERTIUS.

Incola ego sum, &c.] Sicut versus præcedens innuebat affectionis fervorem erga internam illuminationem: sic præsens innuit ejusdem fervorem erga meritoriam actionem. Appetitus autem cœlestium parit contemptum terrestrium. Quibus enim divina sapiunt, eis mundana desipiunt. Unde nimirum quatuor consideranda concurrunt circa præsentem versiculum: videlicet, affectus fastidium circa terrenum studium, & ipsius incendium circa divinum imperium. In fastidio onerositas, in studio infructuositas, in incendio, vel incenso desiderio virtuositas. in imperio fructuositas.

Appetitus cœlestium parit terrestrium contemptum.

C

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur in viri justi persona: *Incola ego sum*. Per hoc innuens affectum fastidiosum, & incolatum onerosum. Unde nota, quod viri justi conversantes in cœlis, secundum hominem interiorem, in terris secundum exteriorem, sunt in cœlis, sicut cives: in terris, sicut hospites. Ibi sicut indigenæ; hic autem sicut incolæ. Tales autem incolæ in incolatu præsentis miseriæ solent tædio affici occasione triplici: tum quia nonnullus inveniunt discolos: tum quia mul-

multos malevolos: tum quia paucos benevolos. Primi nolunt prodesse: secundi volunt obesse: tertii vellent si valerent, prodesse. De primo: Ne contendas adversus hominem incolam frustra, cum ipse nihil tibi mali fecerit. Hic prohibetur filius hujus sæculi, ne fiant adversus incolas discoli. De secundo: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: habitavi cum habitantibus Cedar. Cedar interpretatur tenebræ: habitantes cedar sunt tenebrarum filii, videlicet malevoli: Unde liquet, quam molestum sit incolis habitare cum malevolis; De tertio: Cum essent numero brevi, paucissimi & incolæ ejus. De benevolis loquitur, in quibus paucitas numero, scilicet perpaucitas merito reperitur.

Prov. 3

Ps. 119

Cedar.

Psal. 104

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subdit Propheta: *In terra*. Per hoc indicans terrenam studiositatem & ipsius infructositatem. Terra quippe sunt, quæ terrena sapiunt. Terra quoque terrena est sapientia: non propter terrenam substantiam, sed propter terrenam circumstantiam; Et universaliter terra dicuntur, quicumque tali circumstantia vestiuntur. Hujus terræ, id est, terrenæ sapientiæ studia sunt infructuosa, immo periculosa, propter quadruplicem rationem: videlicet propter agitationem, commotionem, contritionem, confractionem. Agitant enim intelligentiam, commovent concupiscentiam, conterunt conscientiam, confringunt innocentiam. De primo; Agitatione agitabitur terra, quasi dicat: Agitatione terrenæ sapientiæ per diversa studia agitabitur terrena intelligentia. Quid enim, nisi terrena cogitant, quos studia terrena agitant? De secundo: Commotione commovebitur terra, quasi dicat: Commotione terrenæ intelligentiæ commovebitur terrena concupiscentia. Nam qui tota die considerant terrestria, quid desiderant, nisi terrestria? De tertio, Contritione conteretur terra, quasi dicat; Contritione terrenæ concupiscentiæ conteretur terrena conscientia. Cum enim paulatim dissolvitur concupiscentiæ pronitas, pedetentim resolvitur conscientiæ bonitas. De quarto Confractione confringitur terra quasi dicat: Confractione terrenæ conscientiæ confringetur terrestrium innocentia. Faciliter enim confringitur innocentia, quæ non costringitur a conscientia. Conscientia vero, quæ non stricta, sed resoluta est, quomodo constringere potest.

Terrenæ sapientiæ studia infructuosa, & periculosa.

Isa. 24

Ibid.

Ibid.

Ibidem

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, addit: *Non abscondas a me*. Per hoc intimat desiderii æstuationem, & ipsius virtuositatem. Petit enim affectuose, quod appetit virtuose: Nisi enim appeteret amplecti, non peteret, non abscondi, nec infulse dicit; Non abscondas a me: Ac si diceret aperte: Non abscondas tua a me, qui non abscondo mea a te. Et nota, quod tria præcise debemus non abscondere, cum opportunitas id videtur exigere: ut puta justitiam immissam, injustitiam permissam, pecuniam commissam. Primum potissime non debemus abscondere in contritione: secundum in confessione: tertium in satisfactione. De primo: Justitiam tuam non abscondi in corde meo, scilicet plane contrito, & humiliato, quasi diceret; Non abscondi justitiæ tuæ aspectum, per quam contrivi injustitiæ meæ affectum. Qualiter enim possem conterere radicem injustitiæ in mortariolo conscientiæ, nisi tuæ pistillo justitiæ? De secundo: Delictum meum cognitum tibi feci, &c. quasi diceret: Notum feci delictum omissionis, nec abscondi injustitiam commissionis, ne tu abscondas gratiam remissionis: non debet ergo abscondere peccator miseriam, ne abscondat Salvator misericordiam. De tertio; Perde pecuniam propter fratrem, & amicum; & non abscondas illam sub lapide in perditionem, quasi dicat: Perde temporalem

Tria non sunt abscondenda

Psal. 39

Psal. 31

Eccl. 29

lem retributionem, non præſtolando pecuniam: peccata eleemoſynis redimendo propter fratrem, & amicum: id eſt, propter fraternitatis amorem pauperi ſuccurrendo; Et non abſcondas illam ſub lapide, id eſt lapideo corde: cor tuum quaſi lapidem indurando, in perditionem, id eſt, vitam beatam perdendo. Felix ergo, qui perdit pecuniam, ut cum ea perdat miſeriam. Infelix, qui perdit vitam æternalem, ne perdat pecuniam temporalem.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, ſuperaddit: *Mandata tua*. Per hoc implicans divinum imperium, & fructum ejus nimium. Mandata quippe divina ſunt nimium fructuoſa: Unde pro ſua præcellentia dicuntur: via, veritas, vita. Via, ſcilicet in patriam nos reducens: veritas in patriam nos conducens: vita in patriam nos inducens. De primo: Viam mandatorum tuorum cucurri: ecce quia mandata ſunt via. Hanc viam currimus internis pedibus, ut ad patriam, a qua decidimus per inobedientiam recurramus per obedientiam. De ſecundo: Omnia mandata tua, veritas. Mandata dicuntur veritas, quia lucentia, ſicut veritas, quia ducentia per juſtitiæ ſemitas. De tertio: Scio, quia mandatum ejus vita æterna eſt, ſcilicet cauſaliter; Nam mandatum eſt cauſa vitæ æternæ, nec ſolum meritoria, ſed & introductoria: dicente Domino in eodem cap. Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata.

Mandata divina.

Pſal. 118

Ibid.

Joan. 12

Epilogus.

Dicit itaque Propheta: *Incola ego ſum*. Quantum ad faſtidium oneroſum: *In terra*, Quantum ad ſtudium infructuoſum. *Non abſcondas a me*. Quantum ad deſiderium virtuoſum. *Mandata tua*, Quantum ad imperium fructuoſum.

VERSICULUS QUARTUS.

Concupivit anima mea, &c.] Enucleatus eſt in præmiſſis fervor affectionis reſpectu ſupernæ delectationis, reſpectu internæ illuminationis, reſpectu meritoriæ actionis, ſicut patet in tribus verſiculis prænotatis: Hic oſtenditur fervor affectionis reſpectu gratuitæ, ſeu gratificæ dilectionis. Dilectio talis dicitur eſſe, actus inclitus, voluntate genitus, charitate veſtitus, juſtitia nutritus, perſeverantia cuſtoditus. Ideoque quantum mihi noſſe permittitur, quadrupliciter in hoc verſu deſcribitur: videlicet in quantum gignitur, in quantum veſtitur, in quantum nutritur, & in quantum cuſtoditur: voluntas eſt pariens, charitas veſtiens, juſtitia nutriens, perſeverantia cuſtodiens.

Dilectio.

Articulus primus.

Vis audire voluntatem animæ parientem? audi Prophetam dicentem; *Concupivit anima mea*. Quid eſt, anima concupivit, niſi voluntas animæ parturiit: Et quis parturientis fœtus, niſi dilectionis actus? Sed nota breviter? quod voluntas concupiſcit, ſive parturit tripliciter: videlicet irrationabiliter, rationabiliter, ſuperrationabiliter. Primo modo parturit, quaſi ex contagio paſſionis: ſecundo, quaſi ex ſemine rationis: tertio, quaſi ex ſemine unctionis. Prima concupiſcentia prohibetur, cum dicitur: Non concupiſces uxorem proximi tui, non domum, non agrum, &c. Hic prohibetur concupiſcentia irrationalis voluntatis, quæ parturit ex contagio ſenſibilis paſſionis. paſſionis. Secunda concupiſcentia ſuadetur: Sicut modo geniti infantes rationabiles ſine dolo lac concupiſcite, ut in eo creſcatis in ſalutem. Hic ſuadet Apoſtolus rationabiliter rationabilibus concupiſcentiam rationalem ex rationis conſilio parientem ut creſcere valeant in concupiſcentiam ſalutarem. Tertia concupiſcentia recenſetur per Prophetam, cum pſallitur; Concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini, &c. Ecce ſupernaturalis concupiſcentia voluntatis parientis ex donario, vel ſeminario unctionis,

Voluntas tripliciter parit.

Deut. 5

1 Pet. 2

Pſal. 133

quæ concupiscit per cœlestium dilectionem: sed deficit propter dilationem; Ecce patet, quod actus dilectionis est rationalis, cum sit actus voluntatis, non sensualitatis: Voluntas enim est appetitus intellectivus: sicut sensualitas, sensitivus; Nec solum est rationalis actus, sed & rationaliter natus, cum sit ex rationis consilio, non ex passionis contagio procreatus. Verumtamen adhuc informis est, & inermis: nisi superveniat concupiscentia superrationalis, quæ illum formet, tamquam virtus formalis, & armet, vel ornet, tamquam habitus spiritualis,

Voluntas. Sensualitas

Articulus secundus.

Vis videre concupiscentiam concupiscentiæ supervenientem, & supervestientem? Vide psalmographum subscribentem; *Desiderare*, *&c.* Quid est desiderare, nisi concupiscere? Ecce concupiscentia superaddita concupiscentiæ, tamquam forma materie, scilicet concupiscentia charitatis, concupiscentiæ voluntatis; Non dico succeßione temporis, sed distinctione originis, ut sit actus gratuitæ dilectionis, tam voluntati, quam charitati communis, productus materialiter ex consilio rationis; sed formaliter ex beneficio unctionis; ex rationali voluntate laudabilis; ex superrationali charitate remunerabilis; sed nota, quod ex charitate tria debemus desiderare videlicet divinam justitiam, divinam complacentiam, divinam cohærentiam. Primum desiderium est reformativum; Secundum conformativum; Tertium transformativum. De primo intelligitur quod legitur; Anima mea desideravit te in nocte. Justificari namque desiderat, cum in lacrymis compunctionis pernoctat. De secundo non absurde accipitur, quod scribitur; O quam pulchra est casta generatio cum claritate. Immortalis est enim memoria illius: quoniam, & apud Deum nota est, & apud homines. Cum præsens est, illam imitantur, & desiderant eam, cum se eduxerit, & in perpetuum

Tria desideranda ex charitate.

Isa. 26

Sap. 4

A coronata triumphat: Quæ est ista tam pulchra, tam casta, tam clara generatio? nisi pulchritudo justitiæ, quam castitas concepit ex charitate id est, beatissima Virgo de Spiritu sancto: Hujus revera immortalis est memoria: hujus apud Deum, & homines celebris est notitia; hanc imitamur passam in terris sibi compatientes; hanc desideramus coronatam in cœlis, sibi complacere studentes. De tertio patenter exponitur quod proponitur; Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi, & fructus ejus dulcis gutturi meo. Verba namque sunt sponsæ sedentis per vacationem sub umbra sponsi per umbratilem speculationem desiderantis illius

Luc. 1

Cant. 2

B dilucidam contemplationem, & recipientis aliquam fruitionem.

Articulus tertius.

Liquet itaque quomodo gratuitæ dilectionis actus gignitur, & vestitur. Si volumus scire qualiter, & nutritur; consideremus quod sequitur; *Justificationes tuas*. Ecce per optimam nutritionem ad nutriendam dilectionem propter triplicem rationem; quia justificatio mundificat, vivificat, salvificat. Quorum primum pertinet ad imaginem; secundum ad similitudinem: tertium ad beatitudinem. De primo: Fiat cor meum immaculatum in justificationibns tuis: Ecce justificatio mundificans, imaginem reparando. De secundo: Non obliviscar justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me. Ecce justificatio vivificans, similitudinem comparando. De tertio; Salvum me fac, quoniam justificationes, &c. Ecce justificatio salvificans ad beatitudinem præparando. Ceterum, quia parum proficit gratuitam dilectionem oriri, vestiri, nutriri, nisi proficiat custodiri: pensandum est, quod dicit Propheta de ipsius custodia.

Justificatio.

Psal. 118

C Ibid.

Articulus quartus.

In omni tempore. Quid est in omni tempore, nisi continue? Continuatio ergo temporis requiritur ad custodiam dilectionis, quod proprium est

est perseverantiæ finalis. Et nota, quod ista continuatio temporis debet esse trimembris: utputa mentalis, corporalis, vocalis: Ut omni tempore sit charitas in mente, castitas in corpore, laus in ore. De primo: Ama Dominum Deum tuum, & serva præcepta ejus omni tempore: Ecce custodia mentalis. De secundo: Omni tempore sint vestimenta tua candida. Quæ est vestis candida, nisi conversatio casta? Ecce custodia corporalis. De tertio: Omni tempore benedic Deum: Ecce custodia vocalis.

Deut. 11
Eccl. 9
Tob. 4

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in viri justi persona, innuens fervorem respectu gratuitæ dilectionis; *Concupivit anima mea*, quantum ad voluntem patientem; *Desiderare*, quantum ad charitatem vestientem, *Justificationes tuas*, quantum ad justitiam nutrientem. *In omni tempore*, quantum ad perseverantiam custodientum.

VERSICULUS QUINTUS.

I*Ncrepasti*, *&c.*] In præcedenti quaternario tractatum est de justorum fervore, quantum ad interiorem affectum; In præsenti quaternario tractatur de tepore justorum, quantum ad exteriorem effectum. Iste tepor interdum evenire dignoscitur per effectum, aspectum, & despectum: defectus subsequitur. In hoc primo versu adhibetur remedium contra teporem extrinsecum, vel defectum recogitandi, quid postpositum, quid præpositum, quod omissum, quid admissum. Postpositus est timor increpans, propositus tumor crepans, omissus fervor maledicens, admissus tepor malefaciens.

Articulus primus.

Increpasti; Ecce prima vox ostendens, quid tepidus primo recogitat, quia timorem, quem postposuerat, per quem Deus peccantes increpat: Hic possumus notare, quod Deus per se, vel suos videtur peccantes tripliciter increpare: videlicet potenter, prudenter, clementer potenter increpat peccantes ex industria; prudenter, peccantes ex ignorantia; clementer, peccantes ex impotentia. De primo scribitur ab Apostolo, Sunt multi inobedientes, vaniloqui: seductores. Et infra; Quos tu increpa dure, ac si dicat: potenter peccantem, libenter, & scienter, debes increpare potenter. De secundo; Abraham increpavit Abimelech propter puteum aquæ quem vi abstulerant servi illius. Respondit que Abimelech. Nescivi, quis fecerit hanc rem, sed & tu non indicasti mihi: Ecce quomodo peccans ignoranter increpatur prudenter; quia veritas corrigit, quem severitas non constringit. De tertio canitur in psalmo: Corripiet me justus in misericordia, & increpabit me; quasi dicat: Quia peccavi ex infirmitatis miseria, corripiet me justus in misericordia, & increpabit me ex compassione, non ex indignatione; quia vera justitia habet compassionem; falsa autem indignationem.

Deus tripliciter paccantes increpat.
Tit. 1
Ibid.
Gen. 2

Articulus secundus.

Superbos. Ecce secunda vox extra referat, quod tepidus intra se considerat. Plane superbos considerat; quia superbire cœperat: sed fuerat increpatus, & crepare desierat, & ideo de superbis non superbe deliberat, quomodo cor eorum Deus timore increpat, quomodo cor eorum tumore crepat, ut tumorem crepantem præponat, & timorem increpantem postponat. Ideoque superbi sunt merito increpandi. Sed nota. quod sunt superbi, mali, pejores, pessimi. Mala est superbia cordis, pejor oris, pessima operis. De primis: sicut Perdix inducitur in caveam, & ut Caprea in laquem; sic & cor superborum. Ac si aperte diceret; Sicut animalia tam volatilia, quam gressibilia capiuntur, & illaqueantur, ab hominibus, sic corda superborum tam contemplativorum, quam activorum a dæmonibus. De mediis; Inter superbos semper jurgia sunt;

Superbi.
Eccl. 11
Prov. 13

sunt; unde vesicæ tumidæ similes sunt, quæ creparet, nisi ventum intrinsecum per jurgium eructaret. De ultimis: Superbus & arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam, quasi diceret: Superbus, qui se doctum opinatur, tunc indoctus esse probatur, cum iratus superbiam operatur. *Prov. 21*

Articulus tertius.

Maledicti. Ecce tertia vox, quæ ostendit, quid tepidus parvipendit, quia charitatis fervorem, maledicentis teporem, Vis audire quorum? Erudientium, audientium, custodientium. Primum pertinet ad prælatos; secundum ad subditos: tertium ad universos. De primo: Maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine. Gladius est verbum prædicationis, sanguis contagium prævaricationis. Gladius sanguinem effundit: cum verbum prædicationis contagium prævaricationis confundit. De secundo; Maledictus vir, qui non audierit verba pacti hujus, quod præcepi patribus vestris. Istud pactum non audiunt, qui a veritate doctrinæ auditum avertunt, & ad fabulas se convertunt. De tertio; Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis hujus; nec ea opere perficit. Permanere pertinet ad affectum; perficere ad effectum.

Hier. 48

Hier. 11

Deut. 27

Articulus quartus.

Qui declinant a mandatis tuis. Ecce vox ultima, quæ determinat, quod tepidus a mandatis, tamquam a via veritatis declinat. Et nota, quod diversi declinant diversimode. Quidam namque declinant cum bove calcitrante. Quidam cum vacca lasciviente. Quidam cum asina locum dante. Prima declinatio est immatura; secunda impura: sed tertia secura. De primo; Calcitrabant boves, & declinaverunt arcam. Tales sunt motus brutales & immaturi; qui dum rationi recalcitrant, arcam sanctificationis inclinant. De secundo; Sicut vacca lasciviens declinavit Israel. Tales sunt affectus bestiales impuri, qui derelinquentes disciplinam, declinant ad ruinam. De tertio, ubi dicit Angelus ad Balaam; Nisi asina declinasset a via dans locum resistenti; te occidissem, & illa viveret. Sed quid hoc ad propositum? Multum quidem per omnem modum; Nam Balaam significat appetitum superiorem, sive rationalem: asina inferiorem, sive animalem; via, errorem: declinatio, timorem Angelus correctorem. Dicit ergo Angelus, id est, corrector, quod nisi asina, id est, appetitus inferior a viæ suæ errore declinasset præ timore, appetitus superior mortuus fuisset morte spirituali, & inferior viveret vita carnali.

2 Reg. 6

Osea. 4

Num. 22

Balaam. Asina.

Epilogus.

Et hoc est, quod dicit Propheta in persona viri justi, propter effectus sui aspectum, & despectum in defectum, seu teporem delapsi, & defectum hujusmodi interius coram Deo recogitantis, & dicentis: *Increpasti*, per timorem increpantem, quem postposui. *Superbos*, per tumorem crepantem, quem præposui. *Maledicti*, per fervorem maledicentem, quem omisi. *Qui declinant a mandatis tuis.* per teporem malefacientem, quem admisi.

VERSICULUS SEXTUS.

Aufer a me opprobrium, &c.] Vir justus, qui propter justitiæ suæ effectum ab aliis aspectum, & despectum deciderat in teporis, seu pusillanimitatis defectum, in præcedenti versiculo remedium adhibuit contra hujusmodi defectum, ipsum humiliter recogitando. In præsenti vero remedium adhibet contra despectum impatientiæ suæ: solatium divinitus flagitando. Unde versiculi præsentis videtur esse continentia quadrimembris. Primo namque notatur impatientia. Secundo impatientiæ causa, scilicet contumelia. Tertio contumeliæ causa, videlicet calumnia. Quarto calumniæ occasio, quæ fuit justitiæ observantia. Quorum

rum primum pertinet ad affectum : A secundum ad affatum : tertium ad despectum : quartum ad effectum.

Articulus primus.

Impatientia igitur prænotatur, cum dicitur : *Aufer a me*. Petens enim auferri impatientiæ suæ causam, præsupponit impatientiam fuisse causatam. Unde rogat auferri causam illius, quatenus, ablata causa, auferatur effectus. Nam proculdubio, nisi sentiret illationem, non peteret ablationem, dicendo ; *Aufer a me*. Et nota, quod non insulse petit impatientiam auferri a se triplici ratione: quoniam impatientia est impietas, iniquitas, & infirmitas : per respectum ad Deum, ad proximum, B ad seipsum. De primo competenter accipitur, quod dicitur ; Aufer impietatem de vultu regis ; & firmabitur justitia thronus ejus : ac si diceretur apertius : Aufer impietatem impatientiæ, de rationis facie, respectu superiorum, & justitia firmabitur thronus ejus, respectu inferiorum ; quia si pietatem habet ad suum superius, non habebit impietatem ad suum inferius. De secundo congruenter intelligitur, quod scribitur : Convertimini ad Dominum, & dicet ei : Omnem aufer iniquitatem. Quod ait : Convertimini, accipitur respectu sui. Quod addit : ad Dominum, respectu Dei. Quod autem superaddit : Et dicite ei, omnem aufer iniquitatem, respectu proximi. De tertio condecenter exponitur, quod proponitur : Auferet a te Dominus omnem languorem, & omnes infirmitates Ægypti pessimas. Languor pertinet ad perversitatem concupiscentiæ, sed infirmitas pessima ad perversitatem conscientiæ, quæ nonnumquam accidit peccato impatientiæ.

Impatientia. — Prov. 25 — Osee 14 — Deut. 7

Articulus secundus.

Impatientiæ causa, scilicet contumelia subnotatur, cum dicitur : *Opprobrium :* quia nimirum propter opprobria exprobrantium plerumque justi corruunt in impatientiæ vitium. Et nota triplex opprobrium, quod specialiter est cavendum a bonis : videlicet opprobrium remissionis, omissionis, & commissionis. In primo debilitas : in secundo sterilitas : in tertio quasi gentilitas. Ad primum respicit, quod David dicit : Nunc vadam, & auferam opprobrium populi, videlicet opprobrium debilitatis. Populus debilis est, qui adversus Philistæum, id est, diabolum, dimicare non potest. Ad secundum opprobrium aspicit, quod Rachel ait. Abstulit Deus opprobrium meum : videlicet opprobrium sterilitatis. Steriles dici possunt, qui sic contemplationis gratiam diligunt, quod actionis fructum negligunt. Ad tertium spectat, quod Dominus asseverat : Hodie, inquit, abstuli opprobrium Ægypti a vobis : hoc est, opprobrium gentilitatis. Quasi gentiles possunt dici, qui non sunt a carnalibus desideriis circumcisi.

Opprobrium triplex cavendum a bonis. — 1 Reg. 17 — Gen. 30 — Josue 5

Articulus tertius.

Contumeliæ causa, ut puta calumnia denotatur, cum additur : *Et contemptum :* quia nonnumquam in contumelias proximorum irruunt, qui abjectas eorum circumstantias calumniari non metuunt. Et nota, quod calumniatorum contemptus versari solet circa triplices proximorum defectus : utpote circa defectus corporales, temporales, morales. Quorum primi pertinent ad defectum C naturæ. Secundi ad defectum fortunæ. Tertii ad defectum prudentiæ. Primo modo loquitur Lia. Quoniam audivit Dominus me haberi contemptui : dedit Dominus etiam istum mihi. Ecce contemptus corporalis defectus pertinentis ad naturam. Secundo modo loquitur sapiens : Hoc est pessimum inter omnia, quæ sub sole fiunt : quod eadem cunctis eveniunt. Unde & corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vita sua. Ecce contemptus temporalis defectus spectantis ad fortunam. Tertio modo loquitur Salomon ; Doctrina sua cognoscitur vir : qui autem vanus & excors est, patebit contemptui. Ecce contemp-

Gen. 29 — Eccl. 9 — Prov. 12

pt us moralis defectus respicientis ad A prudentiam.

Articulus quartus.

Effectus justitiæ, qui fuit occasio calumniæ connotatur, cum superadditur: *Quia testimonia tua exquisivi*. Testimonia Dei exquirit, qui per Dei testimonia Deum perquirit. Quæ sunt hæc testimonia, nisi virtutum moralium, & intellectualium exercitia, divinæ voluntati, & veritati attestantia? Talia Dei testimonia justus exquisivit, cum ipsum per calumniatorem sathanas expetivit. Et nota, quod Deus solet exquiri tripliciter; videlicet intellectualiter, affectualiter, manualiter, hoc est, considerando, desiderando, operando. De exquisitione prima Psalmographus ait ita: Exquisivit te facies mea. Quæ est facies illa, nisi superior rationis facies, quæ est divinorum speculativa? De secundo psallit Propheta: In toto corde meo exquisivi te. Per cordis totalitatem possumus accipere perfectam voluntatem: quia secundum Philosophum, totum & perfectum idem: licet illud verbum aliter possit exponi, sicut superius est expressum. Hic enim totum exponitur collective: sed superius divisive. De tertio dicit Psalmographus: Deum exquisivi manibus meis, id est, manualibus pietatis exercitiis.

Deus tripliciter exquiritur.

Psal. 26

Psal. 118

Arist. 3 de cœlo t. 3

Psal. 26

Epilogus.

Ait ergo justus propter contumeliam, & calumniam prolapsus in impatientiam, petens divinitus impatientiæ suæ, tamquam infirmitatis pessimæ, medicinam; *Aufer a me*, propter impatientiam causatam in me pertinentem ad affectum. *Opprobrium*, quantum ad contumeliam, impatientiæ causam, attinentem ad affatum. *Et contemptum*, quantum ad calumniam, contumeliæ causam, spectantem ad despectum. *Quia testimonia tua exquisivi*; quantum ad justitiam; calumniæ occasionem non datam, sed acceptam, respicientem effectum.

VERSICULUS SEPTIMUS.

Etenim sederunt Principes, &c.) Viri justi animus tepefactus propter inspectionem, & despectationem laudabilis actus, adhibito remedio, circa tepefactionem & dispectionem: hic adhibetur remedium, circa inspectionem, meditando miserabilem inspectorum abusionem. Unde profecto in præsenti versiculo notantur inspectores inordinati, & perversi ordine perverso, sive retrogrado: tamquam curiosi, murmurosi, furiosi, & injuriosi. Quæris quomodo? Curiosi suspicando, murmurosi mordicando, furiosi alienum jus sibi vendicando, injuriosi alienam justitiam temerarie judicando.

Articulus primus.

Inspectorum injuriositas elucescit, cum Psalmista præmittit; *Etenim sederunt;* Ac si diceret: Non est mirabile si despexerunt: quia miserabiliter inspexerunt. *Etenim sederunt*, tamquam judices: sed temere sederunt quia temerarie judicantes, & alienæ justitiæ præjudicantes. Et nota, quod judicum est sedere, sed diversorum diversimode. Quidam sedent ad judicandum justitiam, dissipandum malitiam, consolandum tristitiam, persequendum innocentiam. Quorum primum pertinet ad justitiæ sinceritatem; secundum, ad severitatem; tertium, ad pietatem: quartum ad impietatem. De primo: Fecit Salomon domunculam, in qua sedebat ad judicandum, scilicet justitiam. Ecce sinceritas. De secundo: Rex, qui sedet in solio judicii dissipat omne malum intuitu suo. Ecce severitas. De tertio: Cum sederem, quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator. Ecce pietas. De quarto: Sedit Demetritus (qui interpretatur nimium persequens) super sedem regni sui. Ecce impietas.

Judices diversis modis dicuntur sedere.

3 Reg. 7

Prov. 20

Job 29

1 Mac. 7 Demetrius

Articulus secundus.

Furiositas innotescit, cum Propheta subjungit: *Principes*. Quo pacto? non

non de jure, sed de facto: non ordinaria jurisdictione, sed temeraria usurpatione. Unde non est mirabile, si sederunt judicantes injuriose, qui facti fuerunt principes furiose.

Principes furiosi quibus comparantur.

Et nota de talibus furiosis principibus, quod comparantur ursis esurientibus, leonibus rugientibus, & lupis rapientibus. Habent enim similitudinem ursorum esurientium, propter furiosum desiderium: leonum rugientium, propter furiosum eloquium: luporum rapientium, propter furiosum exercitium. De primo: Ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem. (Prov. 28) Ecce furiosa voracitas. De secundo: Principes ejus in medio ejus, quasi leones rugientes. (Soph. 3) Ecca furiosa minacitas. De tertio: Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam. (Ezech. 22) Ecce furiosa rapacitas.

Articulus tertius.

Murmurositas quæque clarescit, cum Psalmographus ipse subnectit: *Et adversum me loquebantur*. Adversa locutio est murmurantium oblocutoria mordicatio. Et nota, quod loquentes murmurose loquuntur male, aspere, & temere. Male quidem propter malignitatem materialem; quia loquuntur de malo. Aspere autem propter asperitatem formalem, quia non solum loquuntur de malo, sed etiam malo modo. Temere vero propter temeritatem finalem; quia non tantum loquuntur de malo, & modo malo, sed etiam fine malo. De primo: Simon autem pecuniarum, & patriæ delator male loquebatur de Onia. (2 Mach. 4) Plane male loquebatur: quia de malo loquebatur & malitia erat loquendi materia. De secundo, ubi dixit Dominus ad Laban: Cave, ne quidquam aspere loquaris contra Jacob: (Gen. 31) ubi prohibetur non loquendi materies, sed maneires. De tertio: Ne temere quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. (Eccl. 5) Hic prohibetur temerarius loquendi finis, vel intentio, qui non patet audienti, sed Deo.

Articulus quartus.

Curiositas vero patescit, cum psalmographus superaddit: *Servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis*, (Servi sathanæ.) Ac si diceretur apertius: *Servus tuus exercebatur in tuis justificationibus*. sed servi sathanæ suspicantes sinistre, exercebantur in suis mordicationibus. Et nota de servis sathanæ qualiter oporteat eos exercere. Nam servorum hujuscemodi, quidam sunt mali, quidam pejores, quidam pessimi. Quorum primos oportet opere inclinare: secundos verbere disciplinare: tertios latere sanguinare. De primis: Servum inclinant operationes assiduæ. (Eccl. 33) Ecce servi mali, & pigri inclinatio. De secundis idem; Panis & disciplina, & opus servo. (Ibid.) Ecce servi pejoris disciplinatio. De tertiis; Servo pessimo latus sanguinare. (Eccl. 42) Ecce servi pessimi sanguinatio.

Epilogus.

Dicit ergo vir justus ab injustis inspectus & despectus, inspectores suos non despiciens, sed inspiciens, non exterius recitando, sed interius meditando abusiones eorum qui temere despexerunt: quia temerarie inspexerunt. *Etenim sederunt*, tamquam injuriosi judices alienam justitiam temere judicantes. *Principes*, tamquam furiosi usurpatores, alienum jus sibi temere vendicantes. *Et adversum me loquebantur*, tamquam murmurosi, actiones meas mordicantes. *Servus autem tuus exercebatur in tuis justificationibus:* licet aliter videatur aliquibus, qui erant curiose suspicantes.

VERSICULUS OCTAVUS.

N*Am & testimonia tua, &c.* Quia viri justi defectus traxit originem ex despectu, & despectus ex affectu: & aspectus ex effectu: idcirco adhibendis remediis circa despectum & aspectum, sicut in tribus prænotatis versiculis plenius est expressum: in hoc quarto versiculo adhibetur remedium circa ipsum effectum diffi-

diffinitive dictando illum nullatenus A deferendum propter opprobria exprobrantium, tamquam laudabiliter acceptum, perceptum, conceptum, inceptum, istam quadruplicem rationem in præsenti proponit versiculo ad suæ sententiæ confirmationem: videlicet acceptionem, perceptionem, conceptionem, inceptionem: quarum prima pertinet ad sensualem audientiam: secunda ad intellectualem perspicaciam: tertia ad effectualem complacentiam: quarta ad actualem experientiam.

Articulus primus.

Quantum ad primum, ait: *Nam & testimonia tua.* Hæc sunt veritatis testimonia, quæ accepit audientia. B Et nota, quod multipliciter accipiuntur divina testimonia: plerumque per auditum, plerumque per visum, plerumque per tactum: primo modo accipiuntur testimonia oris: secundo testimonia operis: tertio, testimonia resuscitati corporis. De primo dicitur: Vivifica me, & custodiam testimonia oris tui, quasi dicat: Vivifica me per gratiæ medicinam: & custodiam per morum disciplinam, testimonia oris tui, quæ accipiet audientia per doctrinam. De secundo, per Evangelistam scribitur: Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me, quasi dicat. Opera quæ ego facio non humana, sed divina virtute, testimonium perhibent de mea divinitate. De tertio: Virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri: testimonium resurrectionis, est testimonium resuscitati corporis.

Testimonia divina. | Hoc Ps. | Joa. 10. | Act. 4.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, addit: *Meditatio mea est.* Porro meditatio est perspicaciæ intellectualis actio. Quid ergo est: *Testimonia tua meditatio mea est*, nisi quod per testificationem, seu prædicationem accepit auditus, per meditationem percepit intellectus. Et nota, quod non inconcinne dicit: *Meditatio mea.* Non tantum meditatio, sed, *meditatio mea*, quasi mei suspensiva, succensiva, defensiva. Suspendit enim respectu superiorum, succendit respectu interiorum, defendit respectu inferiorum. De primo dicitur: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper: Ecce meditationis suspensio: De secundo psallit Propheta: In meditatione mea exardescet ignis: Ecce meditationis succensio. De tertio scribitur in prophetica psalmodia: Nisi quod lex tua meditatio mea est: tunc forte periissem in humilitate mea, quasi dicat: Nisi me defendisset meditatio tua, in periculum descendisset humilitas mea: Ecce meditationis defensio.

Meditatio. | Psal. 18 | Psal. 38 | Ps. 118

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, annectit: *Et consilium meum.* Istud consilium dicit consiliatæ voluntatis conceptum, secundum quod consilium nostrum dicere consuevimus, quod divina influentia, vel humana industria dirigente consentiendo concepimus. Et nota circa divinum consilium, quod interdum attestatur divinæ potentiæ, interdum sapientiæ, interdum benevolentiæ: Potentiæ quidem, ratione roboris, vel vigoris: Sapientiæ autem ratione stuporis: Benevolentiæ vero ratione dulcoris. De primo: Memento Domine testamenti tui, & C da verbum in ore meo, & in corde meo consilium meum, id est, te inspirante conceptum, corrobora: Ecce consillium roboris. De secundo: A Domino Deo exercituum exivit, ut mirabile faceret consilium: Ecce consilium stuporis. De tertio: Bonis amici consiliis anima dulcoratur: illius præcipue quem beatum est invenire, sicut scriptum est: Beatus est, qui invenit amicum verum: Ecce consilium dulcoris.

Jud. 9. | Isa. 28 | Prov. 27 | Eccl. 25

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subnectit: *Justificationes tuæ.* Quæ justificationes, nisi justitiæ operationes? quas dum, cooperante Domino, operamur, a Domino justificamur. Tunc itaque possumus dicere: *Consilium meum justifi-*

stificationes tuæ, quando sanctum propositum cœlitus inspiratum, quod concepimus per complacentiam affectualem, incipimus per experientiam actualem. Sed nota, quod justificationes divinæ sunt exquirendæ, requirendæ, exercendæ: Exquiruntur autem per eruditionem; requiruntur per orationem: exercentur per operationem. De primo dicitur: justificationes tuas exquisivi: hæc exquisitio est eruditio. De secundo per Prophetam psallitur: Justificationes tuas requiram: hæc requisitio est oratio. De tertio quoque in psalmodia prophetica continetur: In justificationibus tuis exercebor, hæc exercitatio, est operatio.

Justificationes divinæ.

Psal. 118

Epilogus.

His prævisis, intentio prophetalis ita colligi potest: Quod prælibatum est: *Servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.* Dignum, & justum est: *Nam & testimonia tua*, quantum ad acceptionem audientiæ sensualis; *Meditatio mea est*, quantum ad perceptionem perspicaciæ intellectualis: *Et consilium meum*, quantum ad conceptionem complacentiæ affectualis: *Justificationes tuæ*, quantum ad inceptionem experientiæ actualis.

VERSICULUS IX.

ADhæsit pavimento, &c.) Clarum est per octonarium præcedentem, quo modo beatitudo justos excitat per amorem: nec minus clarum est per præsentem, qualiter eosdem exercitat per laborem. Ceterum horum nonnulli prius ex naturæ conditione languescunt, sicut aperit quaternarius prior, sed postmodum ex consolatione gratiæ revalescunt, sicut patefacit posterior: Languor eorum ex eo causatur interdum, quod humiliatur pœnitens ad confitendum: anxiatur ad satisfaciendum: instigatur ad exhortandum: sed fatigatur ad supportandum: Quorum singula singulis declarantur ver-

A siculis. In primo ergo versiculo, in quo pœnitens ad confitendum humiliatur, quadrimembris humiliationis conditio designatur, utputa extrinseca, intrinseca, discreta & devota: Extrinseca humiliatio pertinet ad corporis prostrationem: intrinseca ad culpæ protestationem: discreta ad veniæ postulationem: devota ad gratiæ præstolationem.

Humiliatio.

Articulus primus.

Extrinseca conditio demonstratur, cum dicitur: *Adhæsit pavimento*; sc. per totius corporis prostrationem, secundum laudabilem monachorum consuetudinem. Non est nullius mo-

B menti talis adhæsio pavimenti, in quo talis humilitas, agilitas, utilitas; videlicet humilitas honorans Deum, agilitas dehonorans reum, utilitas devorans multitudinem peccatorum. De primo; Omnes filii Israel videbant descendentem ignem & gloriam Domini super domum, & corruentes proni in terram super pavimentum stratum lapide adoraverunt; sic faciunt spirituales Israelitæ, id est, cœnobitæ, qui descendente igne gratiæ, & splendente super domum conscientiæ, corruentes ad litteram, proni in terram super

2 Par. 7

C pavimentum lapide stratum adorant non confessorem, sed in ipso Deum veniæ largitorem. De secundo; Lapsus falsæ linguæ, quasi qui in pavimento cadens; quasi dicat; Lapsus linguæ cadunt interius, sicut pœnitens in pavimento cadens exterius; vel, ut apertius dicam, cadit culpa quærendo gratiam, sicut pœnitens petendo veniam: Nam secundum Ambrosianam sententiam; & lapsus cadunt, & culpa quærit gratiam; & est valde rationabile, quod peccator divinæ honorificentiæ usurpator, honorem exuat, & Deo restituat; quatenus prius restituatur ablatum, quam dimittatur peccatum: De tertio; Non pervenerunt ad pavimentum laci, donec arriperent eos leones, quasi dicat; Nondum pœnitentes pervenerant ad pavimentum

Eccl. 20

Aug. in ep. ad Maced.

Dan. 6

ca-

capituli, donec suas offensiones devorarent immissæ contritiones.

Articulus secundus.

Intrinseca humiliatio designatur, cum sequitur: *Anima mea.* Ac si aperte diceret: Adhæsit pavimento, humilitatis causa, non solum corpus, sed anima, quia non solum humiliatus fuit humiliatione extrinseca, sad, & intrinseca. Et nota de pœnitentis anima, quod dicitur dissoluta, conturbata, confusa: quia pro peccato fuit dissoluta, delinquendo, conturbata, pœnitendo, confusa con-
Prov. 19 fitendo. De primo: Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuerit. Ac si aperte diceret, sicut per pigredinem sensus ligatur, sic per dissolutionem anima miseriæ obligatur. De secundo scribitur in psalmo:
Psal. 41 Ad me ipsum anima mea conturbata est, quasi dicat: Ad me ipsum anima mea conturbata est pœnitendo, quoniam a me ipso conturbata
Hier. 15 est delinquendo. De tertio: Infirmata est, quæ peperit septem filios, defecit anima ejus, occidit ei sol, cum adhuc esset ei dies, confusa est, & erubuit: hæc est anima in principio fervida, in medio tepida, in fine frigida, carens vita gratiæ, non naturæ, quæ confunditur in confessione, & erubescit in satisfactione: Domino miserante.

Articulus tertius.

Triplex vita pœnitenti necessaria.

Humiliationis discretio denotatur, cum additur: *Vivifica me.* Ecce petitio discreta, qua petitur venia, qua habita habetur vita. Sed nota, quod triplex vita pœnitenti est neceessaria: utpote vita naturæ, vita gratiæ, vita gloriæ. Prima propter pœnitentiæ spatium: secunda, propter pœnitentiæ meritum: tertia propter pœnitentiæ præmium. Hanc triplicem vitam videtur petere di-
4 Reg. 8 cendo: *Vivifica me.* De primo: Apparuit mulier, cujus filium vivificaverat, scilicet Elisæus, ubi loquitur de vivificatione, quantum ad vitam
1 Cor. 15 naturæ. De secundo: Sicut in Adam

A omnes moriuntur: ita in Christo omnes vivificabuntur, quasi dicat: Sicut Adam fuit principium mortificationis morte culpæ: ita Christus erit principium vivificationis vita Luc. 17
gratiæ. De tertio: Quicumque quæsierit animam suam salvam facere, perdet illam: & quicumque perdiderit illam, vivificabit eam, & loquitur de beata vivificatione, quantum ad vitam gloriæ.

Articulus quartus.

Humiliationis devotio subinfertur, cum subditur: *Secundum verbum tuum.* Hoc est, verbum promissivum induglientiæ, quod præstolandum est
B cum devotione. Et nota, quod hoc verbum est eductivum, deductivum & redictivum: educit namque a statu injustitiæ, deducit per statum pœnitentiæ, reducit ad statum justitiæ.
De primo verbo: Verbum, quod Aggæi 2
pepigi vobiscum, cum egrederemini de terra Ægypti: ecce verbum eductivum de statu injustitiæ per Ægyptum signatæ. De secundo: Per ver- Num. 9
bum Domini figebant tentoria, & per verbum ejus proficiscebantur: ecce verbum deductivum per viam pœnitentiæ, per desertum figuratæ.
De tertio: Suscitabo super vos ver- Hier. 29
bum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum: ecce verbum redu-
C ctivum ad statum justitiæ per Hierusalem designatæ.

Epilogus.

Patet itaque intentio Prophetæ loquentis in figura personæ ad confitendum humiliatæ. *Adhæsit pavimento* quantum ad humiliationem extrinsecam, qua prostramur. *Anima mea*, quantum ad humiliationem intrinsecam, qua culpam protestamur. *Vivifica me:* quantum ad humiliationem discretam, qua veniam deprecamur. *Secundum verbum tuum:* quantum ad humiliationem devotam, qua promissam gratiam præstolamur.

VER-

VERSICULUS X.

Vias meas enuntiavi, &c.] Audivimus pœnitentem humiliatum ad confitendum: audiamus eundem anxiatum ad satisfaciendum. Est autem hæc anxietas quadriformis, & ideo versiculi hujus continentia quadrimembris. Describitur enim anxietas ista, tamquam pavida, provida, fervida, avida. Dico autem pavidam, quantum ad culpæ reserationem: providam, quantum ad pœnæ moderationem; fervidam, quantum ad conscientiæ exonerationem; avidam quantum ad justitiæ recuperationem.

Anxietas.

Articulus primus.

Vias meas enuntiavi. Vox est animæ pavidæ, quæ vias abominationum suarum enuntiaverat cum pavore. Et nota tres viarum differentias secundum tres concupiscentias: videlicet vias tenebrosas, menstruosas, & laboriosas, quantum ad concupiscentias excellentiarum, deliciarum, & divitiarum. De primis scribitur; Viæ impiorum tenebrosæ, nesciunt ubi corruant. Tales sunt viæ ambitiosorum, qui secundum Poetam:

Viæ tres.

Prov. 4

—— *Tolluntur in altum.*
Ut lapsu graviore ruant. ——

De secundariis legitur: Juxta immunditiam menstruatæ facta est via eorum coram me. Tales sunt viæ luxuriosorum, quorum immunditias horrendum est nominare. De tertiis dicitur; Ne credas te viæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalum: hæc est via cupidorum, qui nesciunt, cui laborant, & suas animas bonis fraudant.

Ezech. 36

Eccl. 32

Articulus secundus.

Et exaudisti me. Vox est animæ providæ, quæ per absolutionis gratiam providet divinam mitigari sententiam, & pœnam perpetuam permutari in transitoriam; unde jam non pavide dicit, sed provide; *Et exaudisti me.* Et nota, quod Dominus dicitur pœnitentes tripliciter exaudire, vinctos liberando, inferos obserando, & cœlos reserando: quia re vera vinctos liberat, quantum ad vitia: inferos obserat, quantum ad supplicia; cœlos reserat, quantum ad præmia. De primo Propheta psallit; Exaudivit pauperes Dominus, & vinctos suos non despexit: & quid est vinctos exaudire, nisi a vitiorum vinculis expedire? De secundo littera canit; De ventre inferi clamavi, & exaudisti vocem meam; De ventre inferi clamant, qui territi timore inferi, Salvatorem inclamant, quos exaudiri, est inferos obserari. De tertio dicitur; Exaudiet illum de cœlo sancto suo; de cœlo exaudiri dicitur, cui cœlum ad præmium aperitur.

Dominus tripliciter pœnitentes exaudit.

Psal. 68

Jonæ 2

Psal. 19

Articulus tertius.

Doce me. Vox est animæ fervidæ desiderio desiderantis exhonerationem conscientiæ: licet enim noverit culpam fuisse reseratam, & pœnam temperatam, adhuc sentit se pœnarum debitis oneratam, quorum exonerationem inardescens audire, ferventer dicit; *Doce me.* Et nota, quod Dominus docet pœnitentem per se interius, vel per suos exterius tribus modis; videlicet per aspirationem, vel adhortationem discretionis, compunctionis, & devotionis. Per discretionem docet inter bonum omissum, & malum commissum discernere; per compunctionem docet malum commissum deflere; per devotionem docet bonum omissum explere. De primo: Populum meum docebunt, quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum, & immundum: ecce discretio, quam docet Dominus suorum ministerio, sc. discernere inter pollutam, & impollutam affectionem, & inter mundam, & immundam actionem. De secundo; Docete filias vestras lamentum, & unaquæque proximam suam planctum; quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras; ecce compunctio, quam docet, & doceri monet Dominus; videlicet deflere mala commissa per fenestras sen-

Dominus pœnitentem docet.

Ezech. 44

Hier. 9

sensuum exteriorum ad domos sensuum interiorum immissa. De tertio: Domine doce eos viam bonam, per quam ingrediantur: ecce devotio quam Salomon rex petit pro populo, ut docet Dominus viam bonæ operationis, per quam ingrediantur in vitam supernæ felicitatis. *2 Par. 6*

Articulus quartus.

Justificationes tuas. Vox est animæ avide justitiam esurientis, & quod amiserat per culpam, recuperare per pœnitentiam sitientis. Quid enim est justificatio, nisi justitiæ recuperatio? Et quoniam in multis offenderat, non singulariter, sed pluraliter justitiæ restitutionem efflagitat. Et nota, quod justificationes istæ sunt avide appetendæ propter triplicem causalitatem, quia causant puritatem, claritatem, hilaritatem. Causant enim puritatem in concupiscibili: claritatem in rationabili: hilaritatem in irascibili. Primum patet per Psalmistam dicentem: Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis: ecce causalitas puritatis: Secundum liquet per Prophetam psallentem: Faciem tuam illumina super servum tuum, &c. ecce causalitas claritatis. Tertium claret per psalmographiam loquentem: Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, &c. ecce causalitas hilaritatis. *Psal. 118* *Ibid.* *Ibid.*

Epilogus.

Distingue itaque voces animæ ad satisfaciendum anxiæ. *Vias meas annuntiavi.* Ecce vox pavidæ propter referationem culpæ. *Et exaudisti me.* Ecce vox providæ propter moderationem pœnæ. *Doce me.* Ecce vox fervidæ propter exonerationem conscientiæ. *Justificationes tuas.* Ecce vox avidæ propter recuperationem justitiæ.

VERSICULUS XI.

V*iam justificationum*, &c.] Audistis pœnitentem humiliatum ad confitendum, & anxiatum ad satisfaciendum, sicut in duobus versiculis præambulis est ostensum. Nunc autem eumdem instigatum ad proximum exhortandum. Sicut autem instinctus iste quadripartitur, sic & versiculus iste quadripartito distinguitur. Est enim sanctæ exhortationis instinctus provisivus, prælusivus, prolativus, & prælativus. Intendit namque pœnitens iste proximo providere, quod est justitiæ: provisionem prævidere, quod est prudentiæ: prævisionem proferre, quod est fortitudinis, seu constantiæ: in prolatione Deum præferre, eamque Deo, non sibi attribuere, quod est humilitatis, aut temperantiæ.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicit propheta in pœnitentis exhortari cupientis persona: *Viam justificationum.* Ista via est exhortativa & proximorum provisiva, per quam affectat pœnitens secundum instinctum justitiæ, non solummodo sibi, sed etiam proximo providere. Et nota, quod in exhortatione sancta occurrit exhortantibus triplex via videlicet, via amovenda, via eligenda, & via inquirenda. *Via triplex.* Prima est via iniquitatis, secunda est via veritatis, & tertia est via supernæ civitatis. De prima via per psalmistam dicitur: Viam iniquitatis amove a me. *Hoc Ps. &* Et est notabile, quod non dicit se amovendum a via, sed viam amovendam a se. A via namque amovetur, qui in via est, sed via amovetur ab eo, qui nondum in via est, sed in illam incidere potest: ecce via amovenda. De secunda via per prophetam psallitur: Viam veritatis elegi. *Ibid.* Notabiliter ait, viam veritatis, non veritatem: quoniam finis non eligitur: sed ea, quæ sunt ad finem: ecce via eligenda. De tertia via in ipsa psalmographia scribitur: Viam civitatis habitaculi non invenerunt. *Psal. 106* Non dicit civitatem, quam præsentem incolimus, sed quam futuram inquirimus: ecce via inquirenda.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subjungit: *Instrue me*, scilicet in mea præmeditatione, sive prævisione, ut provi-

vi-

videam proximis secundum instinctum prudentiæ, non impræmeditate, non improvide. Et nota, quod Dominus tripliciter instruit in præmeditatione, videlicet, mundative, illuminative, consummative. Quorum primum spectat ad conscientiam: secundam ad scientiam: tertium ad prædicationis gratiam. De primo: Erudiens eos instruit disciplina, ut avertat hominem ab iis, quæ fecit, & liberet eum a superbia ecce instructio mundativa. De secundo dicitur: Intellectum tibi dabo, & instruam te: ecce instructio illuminativa. De tertio. Præpara, & instrue te, & omnem multitudinem tuam, quæ coacervata est ad te: quasi dicat: Præpara, & instrue te prævisive, & tuam multitudinem provisive: ecce instructio consummativa.

Job. 33 · Psal. 31 · Ezech. 38

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, subnectit: *Et exercebo*, scilicet exhortationis, seu prædicationis exercitio, in quo necessaria est fortitudo. Et nota, quod in hujusmodi debemus exerceri, non ut maledici, non ut malefici, sed ut benefici: primi intonizant, secundi scandalizant, tertii dogmatizant. De primis: Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium. Sicut faciunt nonnulli prædicantes maledici, quia sicut experimento didici, audientibus patientiam prædicant, ut patientibus securius maledicant. Quid aliud agunt isti, nisi quod contra alios levant gladium verbi Dei, ut audacius possint ad prælium exerceri. De mediis: Obsecro, ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitiæ, quam exercuerunt in te. Malitia maxima in proximum exercetur, cum pro doctrina scandalum exhibetur. De ultimis: Principes gentium dominantur eorum, & qui majores sunt, potestatem exercent in eos. Felices principes, qui dominantur gentium non tamquam Domini, sed tamquam vicedomini: & felices majores, qui potestatem exercent in eos, non

Isa. 2 · Gen. 50 · Matth. 20

A tamquam malefici, sed tamquam benefici. Non dico beneficum, qui potestatem per temporale beneficium assequitur: sed qui potestatem per spirituale beneficium exequitur.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subscribit: *In mirabilibus tuis*. Non dicit meis, sed tuis: nam etsi mirabilia sint, quæ dicit; non igitur tamquam fistulæ sonanti, sed Deo inspiranti, & fistulam moderanti, moderanter ascribit. Et nota tria mirabilia, quæ personare debet hæc fistula divinitus inspirata, videlicet mirabilia Dei beneficia, judicia, & supplicia, quorum prima canenda, secunda pavenda, tertia præcavenda. De primo: Cantate Domino canticum novum: quia mirabilia fecit. Quæ sunt hæc mirabilia, nisi divina beneficia cum magna devotione canenda. De secundo Propheta psallit: Mirabilis in altis Dominus; propter mirabilia, nisi propter ejus judicia, quæ sunt casto pavore pavenda. De tertio eadem psalmodia proponit; Mirabilia ejus in profundo. Quænam sunt illa mirabilia, nisi illa gehennæ supplicia, quæ nullus ambigit cautissime præcavenda.

Tria mirabilia. · B · Psal. 97 · Psal. 9 · Psal. 106

Epilogus.

Liquet itaque intellectus prophetæ loquentis in persona pænitentis, proximos ædificare volentis. *Viam justificationum tuarum:* quantum ad provisionem justitiæ convenientem. *Instrue me*: quantum ad prævisionem prudentiæ congruentem. *Et exercebor:* quantum ad prolationem fortitudini competentem. *In mirabilibus tuis:* quantum ad prælationem, sive præhonorationem doctoris illius, qui docet interius, humanæ temperantiæ consonantem.

C

VERSICULUS XII.

Dormitavit anima mea, &c.] Audito circa pœnitentem, qualiter humiliatur ad confessionem, anxiatur ad satisfactionem, instigatur ad exhortationem; audiendum est circa

circa eumdem, quo modo fatigatur ad supportationem. Modus autem exhortationis, supportationis, reportationis, confortationis innuitur in his verbis, in quibus nota: Qualiter exhortatio pigritatur, supportatio molestatur, reportatio infirmatur, confortatio flagitatur.

Articulus primus.

Pigritatio quidem exhortationis prænotatur; cum præmittitur; *Dormitavit anima mea*. Quid est dormitare, nisi a vigilantia ad somnolentiam declinare? Sic nonnulli exhortatores faciunt, qui dum suam diligentiam proficere, non advertunt, incunctanter ad negligentiam se convertunt. Sed nota, quod illi dicuntur præcipue circa subditos dormitare, qui non curant eos visitare, vegetare, & suscitare. Visitatio pertinet ad exempla: vegetatio ad eloquia: suscitatio ad suffragia. De quorum primo dicitur: Dormitaverunt, qui ascenderunt equos: quia recte videntur erga subditos dormitare, qui malunt ad alios infructuose equitare, quam fructuose suos visitare, & exemplis laudabilibus ad similia invitare. De secundo scribitur: Dormitaverunt pastores tui, rex Assur. Plane pastores spirituales erga oves rationales dormitant, cum eas sacris eloquiis, quasi sanis alimentis vegetare recusant. De tertio; Suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Hic prælato præcipitur, qui verbis oris sui pro subditis illaqueatus esse dignoscitur, circa subditos non dormitare, sed eos quotidianis suffragiis, prout potest a morte animæ suscitare.

Qui dormitant circa subditos.

Psal. 75

Nahu 3.

Prov. 6.

Articulus secundus.

Molestatio vero supportationis insinuatur, cum sequitur: *Præ tædio*. Facile est malos exhortari: sed difficile indisciplinabiles supportari. Sicut exhortator repletur gaudio, quando correptionem illico sequitur correctio: sic econtrario idem tædio afficitur, si correptionem correctio continuo non sequatur. Et nota tædium

Tædium triplex.

A trimembre, utputa mentale, vocale, corporale. Primum consistit in cogitatione: secundum in mussitatione: tertium in intrinseca passione. De primo: Proposui hanc, scilicet sapientiam, adducere mihi ad convivendum, sciens, quod mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis, & tædii mei: ecce tædium mentale. De secundo: In tempore redditionis postulabit tempus, & loquetur verba tædii & murmurationis: ecce tædium vocale. De tertio: Dominus cœli det tibi gaudium pro tædio, quod perpessa es: ecce tædium corporale.

Sap. 8

Eccl. 29

Tob. 7

Articulus tertius.

B Reportationis infirmatio implicatur, cum, subditur: *Confirma me*. Bene dicitur: *Confirma*. Quare? quia infirma: qua infirmitate? infirmata est in paupertate: quomodo? multum exhortando, & parum reportando: multum ferendo, & parum inferendo. Et nota, quod Dominus confirmat sic infirmantem, tamquam justitiam sitientem, deficientem, spiritum non habentem. De primo: Confirmat autem justos Dominus: ecce confirmatio justitiam sitientis. De secundo: Pœnitentibus dedit viam justitiæ, & confirmavit deficientes sustinere; quasi dicat; Pœnitentibus dedit viam justitiæ, quantum ad exhortationem, & deficientes sustinere quantum ad supportationem confirmavit; quia infirmabantur, quantum ad reportationem. De tertio; Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me; quasi dicat: Redde lætitiam contra molestationem, confirma spiritu, contra infirmationem, ne molestetur supportatio, nec infirmetur reportatio.

Psal. 36

Eccl. 18

C

Psal. 50

Articulus quartus.

Confortationis flagitatio explicatur, cum scribitur: *Confirma me in verbis tuis*. Quare? quia infirmatus sum in verbis tuis. Confirma me verborum tuorum contemplatione; quia infirmatus sum verborum tuorum ministratione. Et nota, quod verba di-

Verba divina confirmatoria triplici de causa.

divina sunt confirmatoria triplici de causa; Quia sunt verba prudentiæ: verba gratiæ: verba vitæ. Propter primum suscipienda; propter secundum miranda; propter tertium amplectenda. De primo: Ad intelligenda verba prudentiæ; & suscipiendam eruditionem doctrinæ; Ecce verba suscipienda propter prudentiam. De secundo; Mirabantur in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ipsius. Ecce verba miranda propter gratiam. De tertio: Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes. Ecce verba amplectenda propter vitam.

Prov. 1

Luc. 4

Joan. 6

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in prædicti pœnitentis figura. *Dormitavit anima mea*, quantum ad exhortationis pigritationem. *Præ tædio*; quantum ad supportationis molestationem. *Confirma me*: scilicet infirmantem, quantum ad reportationem. *Confirma*, inquam, *in verbis tuis*, quantum ad confortationis contemplativæ flagitationem.

VERSICULUS XIII.

Viam iniquitatis, &c.) Languor ille naturæ, qui solet pœnitentibus evenire, claruit in quaternario præcedente. Vigor autem gratiæ, quem consequenter sentiunt advenire, clarescit in isto quaternario subsequente. Vigor iste quatuor modis agnoscitur, qui quatuor versiculis annotantur: videlicet cum pœnitens invenitur ad peccandum difficilior, ad perseverandum facilior, ad orandum habilior, ad operandum agilior. Versus primus, qui ad peccandi difficultatem pertinet, quatuor iniquitatis processus continet, qui tanto difficilius perpetrantur, quanto subtilius penetrantur. Quæris, qui sunt isti iniquitatis processus: Primus est iniquitatis incessus, secundus iniquitatis accessus, tertius iniquitatis excessus, quartus iniquitatis successus. Incessus attinet ad suggestionem, accessus ad subreptionem: excessus ad aversionem; successus ad animadversionem.

Vigor gratiæ.

Iniquitatis processus.

Articulus primus.

Iniquitatis incessus insinuatur, cum dicitur: *Viam iniquitatis*. [*Viam iniquitatis*, ait, per quam iniquitas incedit. Hæc via proculdubio est iniquitatis suggestio. Et notandum, quod hæc via trifurcatur in trivium. Continet enim viam erroris, viam furoris, & viam stercoris. Quarum prima spectat ad insipientiam, secunda ad impatientiam, tertia ad immunditiam. De prima in libro Sapientiæ, ubi scribitur de quibusdam, qui insensate vixerunt. Etenim in erroris via diutius erraverunt. Ecce via erroris. De secunda; Proficiscentibus ait: Ne irascamini in via. Et sunt verba Joseph fratres admonentis. Ecce via furoris. De tertia: Omnis mulier fornicaria, quasi stercus in via, ab omnibus prætereuntibus conculcabitur. Ecce via stercoris.

Via iniquitatis.

Sap. 11

Gen. 45

Eccl. 9

Articulus secundus.

Iniquitatis accessus indicatur, cum subjungitur: *Amove a me*; quasi dicat: Viam, per quam movetur iniquitas, amove a me, ne ad me moveatur iniquitas: seu viam, per quam incedit iniquitas, amove a me, ne ad me accedat iniquitas. Ac si aperte dicat. Scio per quam viam iniquitas incedat, nolo, quod sic incedat, ut ad me accedat. Per suggestionem incedit, per subreptionem accedit. Nolo, quod sic incedat per suggestionem, ut accedat per subreptionem. Et nota, quod tripliciter dicere possumus: *Amove a me*, secundum tres vires animæ, ac si dicatur: *Amove a me*, id est, a mea rationabili, vel a mea irascibili, vel a mea concupiscibili. A mea quidem rationabili, quantum ad intelligentiæ impedimenta; A mea irascibili, quantum ad impatientiæ irritamenta: A mea concupiscibili, quantum ad concupiscentiæ incitamenta. De primo: Amovit lapidem, quo puteus claudebatur. Ibi legitur, quod Jacob amovit lapideum putei tegumentum ad gregem Rachelis ada-

Iniquitatis accessus.

Gen. 29

Jacob. Rachel.

quandum: Jacob, id est, luctator, A quid est, nisi sapientiæ meditator? Rachel, id est, videns Deum, quid est, nisi intelligentia? Puteus clausus, quid est, nisi occulta sapientia? Jacob igitur amovet putei lapidem, cum sapientiæ meditator removet sapientiæ velamen. Grex Rachelis adaquatur, cum scientiatum intellectuantium congregatione illustratur: vel aqua sapientiæ salutaris potatur. Sane tale operimentum sapientiæ, seu impedimentum intelligentiæ nonnumquam procedit ab iniquitate, & ideo dicitur non absurde; Amove a me. De secundo scribitur; Amove a me plagas tuas. Non est dubium, quin plagæ tam extrinsecæ, quam intrinsecæ, id est, corporis, vel animæ, sit irritamenta impatientiæ: quæ procedit ex iniquitate, propter quod dici potest non insipide: *Amove a me*. De tertio; Amove malitiam a carne tua. Malitiam dicit causam intrinsecam, vel extrinsecam concupiscentiæ incitativam, quæ proculdubio contingit ex iniquitate. Unde adhuc hoc modo dicitur non incongrue. *Amove a me*.

Eccl. 15

Psal. 38

Eccl. 12

Articulus tertius.

Iniquitatis excessus.

Iniquitatis excessus imitatur, cum subnectitur; *Et in lege tua*, quam excessi, dum abscessi. Et notandum circa legis excessum, quod in lege excedimus modis tribus, videlicet legem contemnendo, contra legem faciendo, aut legem non faciendo. Quorum primum est præsumptionis. Secundum commissionis: Tertium autem omissionis. De primo: Sacerdotes ejus contempserunt legem meam. Ecce præsumptio. De secundo; Sacerdotes ejus polluerunt sanctum, injuste egerunt contra legem. Ecce commissio. De tertio; Nonne Moyses dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legem? Ecce omissio.

Ezech. 22

Soph. 3

Joan. 7

Articulus quartus.

Iniquitatis successus.

Iniquitatis successus subnotatur, cum subditur; *Miserere mei*. In quo notatur miseria succedens iniquitati. Iniquitas enim præcedit miseria succedit, misericordia intercedit. Petit ergo, quod misericordia intercedat, ne miseria iniquitati succedat, dicens: *Miserere mei*. Ubi possumus notare successum miseriæ tripartitæ; scilicet miseriæ superioris, interioris, exterioris. Quarum prima pertinet ad pœnam damnificationis; Secunda ad pœnam vermis; Tertia ad pœnam ignis. De prima dicitur; Respice in me, & miserere mei; da imperium puero tuo, & salvum fac filium ancillæ tuæ. De secunda etiam ait Psalmographus; Domine miserere mei, sana animam meam; quia peccavi tibi. De tertia rursus legimus: Miserere mei Domine, quoniam tribulor. In quo patet B pœna exterior.

Psal. 85

Ps. 40

Psal. 30

Epilogus.

Et hoc est, quod ait Propheta in prælibati pœnitentis persona: *Viam iniquitatis*: quantum ad suggestionem, per quam iniquitatis incedit. *Amove a me*: quantum ad subreptionem, per quam iniquitas accedit. *Et in lege tua*: quantum ad legis aversionem, qua iniquitas excedit. *Miserere mei*; quantum ad animadversionem, quæ iniquitati succedit.

VERSICULUS XIV.

C *Viam veritatis elegi, &c.*) Sicut versus præambulus pertinebat ad peccandi difficultatem, sic iste attinet ad perseverandi facilitatem. Ratio vero dictæ facilitatis, est dilectio veritatis; qua mens trahitur, trahentem sequitur, sequens consequitur, & consequens complectitur, sicut in præsenti versiculo per ordinem aperitur. Trahitur autem admirando, sequitur investigando, consequitur speculando, complectitur delectando.

Veritatis lectio quid operetur.

Articulus primus.

Viam veritatis. Hic notatur via admirationis, per quam veritas trahit mentem reducendo creaturam admirantem ad admirabilem creatorem. Sed notandum, quod hæc via videtur

tur trivium quoddam facere. Continet enim viam admirativam divinæ potentiæ, viam admirativam divinæ sapientiæ, viam quoque admirativam bonitatis divinæ. Quarum prima dicitur in scriptura via procellarum: Secunda via Bethsamitarum: Tertia via vinearum. De prima via scriptura loquitur, ubi scribitur: Quando ponebat pluviis legem, & viam procellis sonantibus, tunc vidit illam. In hac quippe scriptura sub pluviarum, & procellarum figura describitur mira Dei potentia disponentis pœnas mirandas contra culpas miserandas, scilicet algorem mirabilem, & ardorem contra timorem miserabilem, & amorem: unde dicit: Quando ponebat, id est, disponebat, pluviis legem, quantum ad pœnas aqueas, quæ puniunt per algorem. Et viam procellis sonantibus, quantum ad pœnas igneas, quæ puniunt per ardorem. Tunc vidit, id est, videri fecit, illam scilicet sapientiam timoratam, vel sapientialem timorem. Et hoc est, quod subdit infra: Et dixit homini: Ecce: timor Dei est sapientia. Ecce via admirativa divinæ potentiæ, quæ est comminativa pœnæ. De secunda via convenienter intelligitur, quod legitur; Ibant in directum vaccæ per viam, quæ ducit Bethsames. Istæ vaccæ sunt vires rationis. Ista via est via admirationis, quæ ducit Bethsames, id est, in domum illuminationis, seu sapientiæ illuminantis. Ecce via admirativa divinæ sapientiæ, quæ est illuminativa intelligentiæ. De tertia via competenter exponitur, quod proponitur. Maledicta sit pars ejus in terra: nec ambulet per viam vinearum. De adultero loquitur, qui delectatione carnali quasi parte, & sorte sua fruitur. Hujus re vera maledicta est pars in terra, & per viam vinearum non ambulat: quoniam ad suavitatem cœlestium deliciarum admirando non appropinquat. Ecce via admirativa divinæ bonitatis, quæ est germinativa summæ suavitatis.

Job 28 · *1 Reg. 6* · Vaccæ. Bethsames · *Job 24*

A

Articulus secundus.

Elegi. Hic notatur mens veritatem sequens. Quicumque enim eligit, internis pedibus sectatur id, quod elegit. Et nota, quod mens tripliciter veritatem elegit; & eligendo sequitur, quam elegit: videlicet scrutando, legendo, orando. Scrutando quidem eligit, sicut elector lapidum; quibus veritas figuratur. Legendo eligit, sicut elector doctrinæ, qua veritas explicatur. Orando eligit, sicut elector domus, qua veritas invocatur. De primo; Transite, transite per portas, præparate viam populo, planum facite iter, & eligite lapides, & elevate signum ad populos. Quæ

B

sunt portæ, quas debemus transire nisi portæ justitiæ? Quæ est via, quam debemus præparare, nisi via prudentiæ? Quod est iter, quod debemus complanare, nisi difficultas intelligentiæ? Qui sunt lapides, quos debemus eligere, nisi graves & duræ veritatis figuræ? Quod est signum, quod debemus ad populos elevare, nisi signatæ veritas theoriæ? Ecce quomodo lapides eliguntur, quibus veritas figuratur. De secundo: Doctrinam magis, quam thesaurum eligite. Ecce quomodo doctrina eligitur, qua veritas explicatur. De tertio scribitur; Elegi abjectus esse in domo Dei. Ecce quomodo domus eligitur, qua veritas invocatur.

Mens tripliciter veritatem elegit. · *Isa. 62* · *Prov. 8* · *Psal. 83*

C

Articulus tertius.

Judicia tua. Hic notatur mens veritatem consequens. Illam namque consequitur, cum illius judicia speculatur. Et nota, quod triplicia speculatur judicia. Quædam scilicet declaratoria, quædam consolatoria, quædam desolatoria. Quorum prima pertinent ad abscondita. Media ad merita. Novissima ad demerita. De primis scribitur: Judicia mea, quasi lux egredientur. Ecce judicia declaratoria. De mediis per Psalmum dicitur: Judicia tua adjuvabunt me. Ecce judicia consolatoria. De novissimis per Prophetam psallitur; A judiciis enim tuis timui. Ecce judicia desolatoria.

Judicia. · *Osee 6* · *Psal. 118* · *Ibid.*

Articulus quartus.

A

Non sum oblitus. Hic notatur mens veritatem complectens. Quod enim quispiam complectitur, oblivioni nequaquam traditur: & ideo dicitur spiritus non oblitus, tamquam complectendo unitus. Et nota, quod veritatis complexus maxime congruit vacantibus, videntibus, gustantibus. In quorum persona præcipue dicitur: *Non sum oblitus*: quia nimirum veritas est cubiculum vacantium: speculum videntium: pabulum gustantium. Plane vacantis, non vagantis spiritus potest congrue dicere: *Non sum oblitus*: Sicut econtrario vagantis, non vacantis spiritus hujuscemodi cubiculi est oblitus. Nam de vagantibus legimus: Fecerunt eos vagari in montibus: de monte in collem transierunt, obliti sunt cubilis sui. Ita sane spiritualem, non carnalem, in spirituali, non corporali speculo imaginem intuitus, recte potest dicere; *Non sum oblitus*: sicut econtrario carnalem, non spiritualem in corporali, non spirituali speculo imaginem intuitus, sui spectaculi est oblitus. Nam de tali viro in tali speculo imaginem talem intuito scribitur: Consideravit se, & abiit, & statim oblitus est, qualis fuerit. Ita quoque religiose, non irreligiose gustantis spiritus, egregie potest dicere: *Non sum oblitus*. Sicut econtrario irreligiose, non religiose gustantis spiritus sui pastoris & pabuli est oblitus. Nam de talibus sic conqueritur Dominus; Adimpleti sunt, & saturati elevaverunt cor suum: & obliti sunt mei.

Veritas.

Hier. 50

B

Jacob. 1

C

Osee. 13

Epilogus.

Ait ergo Propheta in prætaxati pœnitentis figura: *Viam veritatis*, quantum ad admirationem, qua mens a veritate trahitur. *Elegi*, quantum ad investigationem, qua mens trahentem sequitur. *Et judicia tua*; quantum ad speculationem, qua mens sequens veritatem consequitur. *Non sum oblitus*: quantum ad delectationem, qua mens consequens veritatem complectitur.

VERSICULUS XV.

Adhæsi testimoniis, &c.] Post primum gratiæ effectum, quo pœnitens efficitur difficilior ad peccandum: & secundum, quo redditur facilior ad perseverandum, acceditur ad tertium, quo fit habilior ad orandum. Unde nimirum in serie versus hujus distinguitur quadrifidus orandi modus; videlicet orandi ferventer, prudenter, reverenter, confidenter. Quorum primus excludit teporem, secundus errorem, tertius tumorem, quartus timorem.

Modus orandi quadruplex

Articulus primus.

Adhæsi. Ecce ferventiam excludentem teporem. Accedentes quippe ad portam gratiæ, quanto adhærent fortius, tanto pulsant ferventius. Et nota, quod si Deum ferventer orare volumus, illi tripliciter adhærere debemus; videlicet per fidem, per spem, per charitatem. Fides enim orationem dirigit, spes erigit, charitas porrigit. De primo: Dominum Deum tuum timebis; & ei soli servies, ipsi quoque adhærebis: quasi dicat illum, quem credis Dominum, id est, summe potentem; Deum, id est, summe sapientem: tuum, id est, summe clementem: timebis, quia summe potens; & ei soli servies, quia summe sapiens; ipsique adhærebis, quia summe clemens. Ecce fidei adhærentia. De secundo psallit Propheta: Mihi autem adhærere Deo bonum est: ponere in Domino Deo spem meam. Ecce adhærentia spei. De tertio; Diligas Dominum Deum tuum: atque obedias voci ejus, & illi adhæreas: Ecce adhærentia charitatis.

Deo tripliciter adhærendum.

Deut. 10

Psal. 72

Deut. 10

Articulus secundus.

Testimoniis tuis. Ecce prudentiam excludentem errorem. Plane prudentissimum est in oratione divinis testimoniis adhærere. Si quæris, quibus testimoniis? Procul dubio testimonio creationis, testimonio recreationis, sive redemptionis, testimonio adoptionis. Prudenter orat, qui ad-

adhæret primo testimonio: prudentius, qui secundo: prudentissime vero, qui tertio. De primo: Eccl. 38 Da testimonium, quia ab initio tuæ creaturæ sunt: & suscita precationes, quas locuti sunt in nomine tuo prophetæ priores: quasi diceret; da testimonium, quia ab initio creaturæ tuæ sunt: largiendo quod petunt, & suscita precationes: quas locuti sunt in nomine tuo Prophetæ priores, id est, nomen creatoris invocantes; & solam creationis gratiam allegantes. Prudenter igitur orant, qui priorum Prophetarum exemplo adhærent creationis testimonio: creatorem invocando: & creationis gratiam allegando; De secundo: Joa. 15 Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a patre, spiritus veritatis, qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Sane Spiritus sanctus infirmitatem nostram adjuvans, atque pro nobis efficaciter postulans, Christo testimonium perhibet, cum ipsum invocare nos docet, & redemptionis gratiam prætendere nos suadet. Nec dubium, quin prudentius & efficacius orent, qui testimonio huic adhærent, & gratiam hanc recensent. De tertio; Rom. 8 Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei. Quod si filii, & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Hoc testimonium reddit Spiritus sanctus devotis spiritibus, cum eos facit in Deo præcordialiter exultare, & tanto fiducialius, quanto familiarius postulare. Quis autem nesciat prudentissimum existere tali ac tanto testimonio adhærere.

Articulus tertius.

Domine. Ecce reverentiam excludentem tumorem: quia nimirum nomen Domini est nomen reverendum. Et nota, quod Domino debetur reverentia specialiter propter tria: quia rex, quia judex, quia vindex. Dicitur autem Dominus Rex; quia rectificator effectuum; Judex: quia indagator affectuum: Vindex; quia ordinator defectuum. De primo: Dominus Rex noster ipse veniet, & salvabit nos, quasi dicat; Rectificator veniet, ut rectificet, & rectificatos salvificet. De secundo: Dominus judex noster; Dominus legifer noster. Valde reverendus est talis Dominus qui non solum est affectuum indagator, sed & alligator. De tertio: Vindex est Dominus de his omnibus. O quam verendus, & reverendus est ille Dominus, qui ordinaturus est omnes peccatorum defectus per congruos cruciatus.

Domino reverentia debetur ob tria.

Isa. 33 — Ibid. — 1 Th. 4

Articulus quartus.

Noli me confundere. Ecce confidentiam excludentem timorem. Vox enim est fiduciæ, ac si diceretur aperte; Noli me confundere confidentem de te. Et nota, quod Dominus non confundit ipsum laudantes, ipsum invocantes, in ipso sperantes. Qui laudant de præteritis; invocant de præsentibus; sperant de futuris. De laudantibus, legimus; Eccl. 51 Lætetur anima vestra in misericordia ejus, & non confundemini in laude ejus. De invocantibus frequenter psallimus; Psal. 30 Salvum me fac in misericordia tua Domine: non confundar, quoniam invocavi te. Ecce pœnitens miseriam recognoscit, misericordiam deposcit, & non confunditur; quia miserator ignoscit. De sperantibus Psal. 70 ait etiam idem: Psal. 30 In te Domine speravi, non confundar in æternum. Et planum est, quia si spes, non præsumptio est, confundi non potest; quia spes non confunditur, prout Rom. 5 apostolica tuba canit ad Romanos.

Epilogus.

Ait ergo Psalmographus, typum gerens pœnitentis illius, qui ad orandum est habilitatus; *Adhæsi*, quantum ad ferventiam excludentem teporem. *Testimoniis tuis*; quantum ad prudentiam excludentem errorem. *Domine*, quantum ad reverentiam excludentem tumorem. *Noli me confundere*, quantum ad confidentiam excludentem timorem.

VERSICULUS XVI.

Viam mandatorum tuorum, &c.] Tribus effectibus gratiæ prænotatis in tribus versibus prælibatis, quibus efficitur pœnitens ad peccandum difficilior, ad perseverandum facilior, ad orandum habilior, subsequitur quartus, quo redditur ad operandum agilior, sicut patet per quadrifariam præsentis versus continentiam. Continet enim actionem vehementem ex vehementi affectione fluentem. Quorum primum redolet obedientiam, secundum festinantiam, tertium lætitiam, quartum benevolentiam.

Articulus primus.

Quantum ad primum, præmittitur: *Viam mandatorum tuorum*. Istæ viæ sunt moralis observantiæ, pertinentes ad actum obedientiæ, quæ videntur tripartitæ. Nam aliæ sunt de cavendis, aliæ de custodiendis, aliæ de erudiendis. Primæ dicuntur viæ ruinæ: secundæ viæ disciplinæ: tertiæ viæ doctrinæ. De primis viis sic legis: In viam ruinæ non eas: & non offendas in lapides; quasi dicat: Cave actus periculum, propter affectus offendiculum: ecce via ruinæ cavenda. De secundis reperis; Via vitæ custodienti disciplinam: quasi dicat: Per disciplinæ custodiam, sicut per viam, pervenitur ad vitam: ecce via disciplinæ custodienda. De tertiis sic invenire poteris: Vir, qui erraverit a via doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur. Hoc dicitur contra errantes, & in errorem mittentes. Tales namque sunt, sicut gigantes, animas fidelium simplices, linguarum gladiis trucidantes: ecce via doctrinæ erudienda.

Viæ moralis observantiæ.

Eccl. 32

Prov. 10

Prov. 21

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subnectitur: *Cucurri*, quod sonat festinantiam, quæ etiam augmentat obedientiam. Obedientia nempe minus meretur, si nimis moretur, & majus meritum continet, si festinet. Hic debemus notare, qualiter per vias

A supradictas oportet currere, utpote per viam ruinæ, per viam disciplinæ, per viam doctrinæ. Porro per primam oportet currere, malum odiendo, illius exemplo, de quo legitur: Cucurrit David, & stetit super Philisthæum. Per quem intelligimus adversarium nostrum diabolum. Per secundam oportet currere, bonum custodiendo, sicut illius canitur voce Psalmi: Sine iniquitate cucurri, & direxi. Quorum primum pertinet ad custodiam bonitatis, respectu actionis. Secundum ad custodiam ipsius, respectu intentionis. Sine iniquitate namque currit & dirigit, qui tam actionis, quam intentionis sinceritatem custodit. Per

1 Reg. 17

Psal. 58

B tertiam oportet currere, verum erudiendo, sicut ille cucurrit, qui dixit: Inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes: quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi; quasi dicat; quia verum dictis & factis utiliter erudivi.

Phil. 2

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, subinfertur: *Cum dilatasti*. Dilatatio est ille cordis motus, quo movetur ab interiori ad exterius, vel ab inferiori ad superius: aut, ut aliter, sed non aliud dicam, a centro ad circumferentiam. Centrum quippe est interius & inferius, respectu circumferentiæ, & e-

Dilatatio quid.

C converso potest dici, quod circumferentia sit exterior, vel superior, respectu centri. Huic motui cordis videtur consonare ille motus spiritus, quo movetur extra se, vel supra se, divina gratia ipsum extendente, vel extollente, & eodem vocabulo vocatur dilatatio. Hic possumus notare, quod Dominus dilatat diversos diversimode: aliter enim dilatat pœnitentes, aliter proficientes aliter pervenientes. Primos justificando, secundarios magnificando, alios glorificando. De primo dicitur; In tribulatione dilatasti mihi: ecce dilatatio pœnitentis per justificationem & conscientiæ lætificationem: quia justificatio Domini recta,

Dominus diversos diversi mo. ad dilatat.

Psal. 4

cta, lætificans corda. De secundo; Dilataberis ad Orientem, & Occidentem, & Septentrionem, & Meridiem, hoc est, ad copiosam prudentiæ, justitiæ, fortitudinis, & temperantiæ frugem: Ecce dilatatio proficientis per magnificationem. De tertio: Dilatavit gloriam populo suo. Dicitur de Juda Machabæo, & mystice intelligendum de Christo. Judas enim glorificans, & Machabæus protegens interpretatur, per quem glorificator & protector noster congrue significatur: ecce dilatatio pervenientis per glorificationem.

Gen. 28

1 Mac. 3

Judas. Macabæus.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subnotatur: *Cor meum*. Sed quæso, quale cor tuum, quod fuit dilatationi prædictæ congruum? numquid durum? numquid obscurum? numquid invalidum? Videmus enim, quod cera dura non dilatatur ad sigillandum, nec candela extincta ad illuminandum, nec manus invalida ad notandum. Notandum itaque, quod cor ad dilatationem dispositum, debet esse, quantum pertinet ad propositum, emollitum, eruditum, stabilitum. Emollitur autem per pœnitentiam: eruditur per sapientiam; stabilitur per gratiam. De primo: Audisti verba voluminis, atque emollitum est cor tuum, & humiliatus es in conspectu Domini: ecce cor emollitum per pœnitentiam. De secundo dicit Psalmista: Dexteram tuam sic notam fac, & eruditos corde in sapientia: ecce cor eruditum per sapientiam. De tertio: Optimum est gratia stabilire cor: ecce cor stabilitum per gratiam. Hoc modo dispositum erat illius cor, quem Dominus dilatavit, ut esset ad operandum agilior.

Cordis dispositio ad dilatationem qualis

2 Par. 34

Psal. 89

Heb. 13

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in præfati pœnitentis figura. *Viam mandatorum tuorum*, quantum ad exteriorem actionem obedientiæ congruentem. *Cucurri*, quantum ad ejus conditionem festinantiæ convenientem. *Cum dilatasti*, quantum ad interioris affectionis dispositionem lætitiæ consonantem. *Cor meum*, quantum ad ipsam affectionem benevolentiæ attestantem.

Capitulum tertium.

VERSICULUS PRIMUS.

Legem pone mihi Domine, &c.] Hic tertium inchoatur capitulum, quo tertium repræsentatur ferculum. In primo siquidem proponitur beatitudo: in secundo retributio: in tertio legis positio. Et quia per legem venitur ad retributionem, & per retributionem pervenitur ad beatitudem, patet, quod fercula dignitate pensata non sunt incongrue ordinata. Lex ista potenter imperat, sicut ostendit octonarius primus, & ipsa clementer liberat, sicut ostendit secundus, cui respondent eorumdem primordiales litteræ. Nam primus octonarius incipit ab Hebraica littera He, quæ interpretatur ista, & secundus ab Hebraica littera Vau, quæ interpretatur, & ipsa. Lex prædicta rationalitati nostræ complacet, sicut insinuatur quaternario primo, sed animalitati nostræ displicet, sicut insinuatur secundo. Est autem complacentia quadriformis, quæ quatuor præambulis indicatur versiculis. Complacet enim, ut desiderabilis, ut considerabilis, ut operabilis, ut remunerabilis. Primus versus primam declarans complacentiam, quadruplicem innuit causam: puta, quia insipientiam ligat, quia concupiscentiam castigat, quia sapientiam investigat, quia intelligentiam non fatigat. Primum est justitiæ, secundum temperantiæ, tertium prudentiæ, quartum constantiæ.

He. Vau.

Complacentia quadriformis.

Articulus primus.

Primam complacentiæ causam, scilicet ligare insipientiam, insinuavit Psalmista, assumpta pœnitentis figura, cum ait; *Legem pone mihi Domine;* quasi ligamen insipientiæ, Lex enim a ligamine; Liga legem in digitis tuis. Et notandum, quod Do-

Lex a ligamine.

Prov. 7 Dominus triplices ponit leges ad ligandum insipientias triplices. Ponit enim leges naturales, clericales, laicales. Per primas ligat insipientiam Ethnicorum; per secundas insipientiam clericorum; per tertias insipientiam laicorum. De primis: A-
Job 28 quas appendit in mensura, quando ponebat pluviis legem, &c. Ecce leges naturales, insipientiam Ethnicorum ligantes, quæ dicunt elementares actiones non subesse divinæ providentiæ, sed casui & fortunæ. De
Ps. 77 secundis ait Propheta: Legem posuit in Israel. Quod dicitur de viris Israeliticis, competenter accipitur de
Israel. clericis; quoniam Israel, vir videns Deum interpretatur: quod clericis congrue non negatur, & luce clarius est, quod dictis legibus ligantur abusus ipsorum. De tertiis etiam dici-
Psal. 26 tur per Psalmistam; Legem pone mihi Domine in via tua, &c. quod de viatoribus publicis condecenter intelligitur, & quod eorum insipientia sic ligetur; nullus nisi insipiens diffitetur.

Articulus secundus.

Secundam complacentiæ causam declaravit, cum addidit; *Viam justificationum tuarum.* Ecce viam concupiscentiæ contrariam; quam ob causam recte dicitur castigare concupiscentiam. Et notandum, quod hæc via dicitur in scriptura via innocentium, via simplicium, via humilium. Quarum prima est præcipue contraria concupiscentiæ carnali. Secunda concupiscentiæ temporali. Tertia concupiscentiæ favorali. De
Prov. 13 prima via scribitur; Justitia custodit innocentis viam. Ecce innocentium via concupiscentiæ carnali contraria. Nam etsi quævis concupiscentia sit innocentiæ corruptela: aliæ tamen, quia subtiliores, & latentiores sunt: aliquatenus palliari possunt: hæc autem ita rudis, & patens est, quod palliari nullatenus potest. De secun-
Prov. 11 da via dicitur: Justitia simplicis diriget viam ejus. Ecce simplicium via concupiscentiæ temporali adversaria: quia profecto temporalium cupidi non

A student simplicitati, sed duplicitati, & dolositati. De tertia via legitur; Conterunt super pulverem terræ capita pauperum, & viam humilium Amos 2
declinant. Ecce humilium via favorali concupiscentiæ inimica. Humiles enim mundanos favores, & honores fugiunt, quos ambitiosi, & superstitiosi sitiunt. Illi capita pauperum super pulverem terræ conterunt: quia sicut ventus dissipat pulveres, ita ventosus pauperes. Vias humilium declinant: quoniam ad sublimia, gravius ruituri, festinant.

Articulus tertius.

Tertiam complacentiæ causam aperuit, cum adjunxit; *Et exquiram*
B *eam*, quantum ad ea, quæ intrinsecus latent, per ea, quæ extrinsecus patent; hoc est: per legis sententiam, legislatoris sapientiam. Et nota: quod modis tribus sapientiam exquirere, vel investigare debemus; videlicet potenter, sapienter, libenter. Potenter, quia scrutabilis: sapienter, quia spectabilis: libenter, quia delectabilis. De primo: Occulta pro- Eccl. 39
verbiorum exquiret: & in absconditis parabolarum conversabitur. Ecce exquisitio potens, per quam exquiritur sapientia interius latens, non exterius patens. De secundo: Sapientiam antiquorum omnium ex- Ibid.
quiret sapiens. Ecce exquisitio sapi-
C ens, sicut exquirens. De tertio: Hanc Sap. 8
amavi & exquisivi eam. Ecce exquisitio placens.

Articulus quartus.

Quartam complacentiæ causam subintulit, cum subjecit: *Semper*, id est, infatigabiliter; quia sapientia non fatigat intelligentiam, tamquam virtutem materiæ impermixtam; & ideo sapientia semper quærenda, semper petenda, semper comedenda. Quia nimirum quæritur ad videndum; petitur ad tenendum: comeditur ad fruendum. De primo dicitur; Quærite faciem ejus Psal. 104
semper, quantum ad visionem. De secundo sub panis typo scribitur; Domine da nobis panem hunc; quan- Joan. 6
tum ad tentionem. De tertio; Tu 2 Reg. 9
come-

comedes panem in mensa mea semper; quantum ad fruitionem.

Epilogus.

Patet itaque sensus Prophetæ, cum dicit: *Legem pone mihi Domine;* quæ liget insipientiam per actum justitiæ. *Viam justificationum tuarum*: quæ castiget concupiscentiam per actum temperantiæ. *Et exquiram eam*: ut per eam investigetur sapientia per actum prudentiæ. *Semper*: ut per eam non fatigetur intelligentia per actum constantiæ.

VERSICULUS SECUNDUS.

DA *mihi intellectum, &c.*] Quo modo lex divina sit desiderabilis, indicavit versus præcedens; quo modo vero sit considerabilis, indicat versus præsens, in quo notatur signanter, & signatur notabiliter, quod sit consideranda quadrupliciter: videlicet humiliter, viriliter, utiliter, & infallibiliter. Primum est contra præsumptuosos: secundum contra desidiosos: tertium contra infructuosos: quartum contra superstitiosos.

Articulus primus.

Considerationis humilitas prænotatur, cum dicitur; *Da mihi intellectum*. Ubi pœnitens, non alta sapiens, sed humilibus consentiens, spiritualem intellectus gratiam petit; quia de naturali intellectus perspicacia non præsumit. Et nota, quod est intellectus tripartitus, scilicet inditus, acquisitus, infusus. In primo obscuritas: in secundo maturitas: in tertio puritas. De primo scribitur ab Apostolo: Testificor in domino, ut jam non ambuletis, sicut gentes ambulant, in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum. Non sicut gentes, sed sicut fideles ambulant, qui divina perscrutantes eloquia, spiritualem intellectus gratiam reverenter expostulant. Sicut gentes, non sicut fideles ambulant, qui eadem perscrutari eloquia secundum naturalem intellectus perspicaciam irreverenter attentant. De secundo: Vir in multis expertus cogitabit multa, & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Ubi tanguntur duæ acquisitionis differentiæ. Una per viam experientiæ: altera per viam doctrinæ. De tertio dicit Apostolus: Non cessamus pro vobis orantes & postulantes, ut impleamini agnitione ejus, in omni sapientia, & intellectu spiritali. Equidem intellectu spiritali impletur, cui donum intellectus divinitus inspiratur.

Eph. 4

Eccl. 34

Col. 1

Articulus secundus.

Considerationis virilitas denotatur, cum dicitur; *Et scrutabor legem tuam.* Arduum enim est legis scrutinium, ad quod non sufficit humanum ingenium: sed coexigitur divinum beneficium. Unde nimirum scrutatorem requirit strenuum. Et nota, quod talis actus non est humanus, sed divinus, & tamen hominibus opportunus. Propter primum mirabilis, propter secundum venerabilis, propter tertium desiderabilis. De primo: Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. Quis poterit scrutari vias ejus? Plane excelsa Dei fortitudo est, quæ humanæ mentis simplicitatem ad speculandam divinæ dispositionis sublimitatem sublevare potest. Nullus ei similis in legislatoribus; quoniam hoc fieri non potest humanitus. Quis ergo scrutabitur vias ejus, supple, nisi sublevetur divinitus? Ecce mirabilis scrutandi actus; quia non humanus. De secundo: Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim scit hominum, quæ sunt hominis nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & quæ Dei sunt, nemo cognoscit nisi spiritus Dei. Nos autem non hujus mundi spiritum accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est: ut sciamus quæ a Deo donata sunt nobis. Ac si aperte diceret; Spiritus divinus scrutatur secreta divina, sicut humanus humana; & tamen ille spiritus, qui divina scrutatur, hominibus inspiratur, ut divina di-

Job 36

1 Cor. 2

dispositio ab hominibus dignoscatur. Ecce venerabilis scrutandi actus, quia divinus. De tertio scribitur: Beati, qui scrutantur testimonia ejus. Ecce desiderabilis scrutandi actus: quia hominibus opportunus. Quid enim desiderabilius, quid opportunius homini, quam beatificari?

Psal. 118

Articulus tertius.

Considerationis utilitas annotatur, cum sequitur: *Et custodiam illam*. Nihil enim prodest notitia veritatis, ubi deest custodia charitatis. Planum quippe est, quia si charitas abest, nihil prodest, quidquid adest. Et nota, quod est perutile non tantum legem scire: sed & custodire, sicut probatur triplici ratione: videlicet, quia vivificat, quia sapientificat, quia beatificat. Quorum primum pertinet ad purgationem, quæ fit per justificationem: secundum ad illuminationem, quæ fit per informationem, tertium ad consummationem, quæ fit per beatitudinis expectationem. De primo: Custodi legem meam, atque consilium meum, & erit vita animæ tuæ: legem dicit, quantum ad neccessaria: consilium quantum ad voluntaria instituta: ecce custodia legis vivificans. De secundo: Qui custodit legem, filius sapiens est: ecce custodia legis sapientificans. De tertio: Qui custodit legem, beatus est: ecce custodia legis beatificans.

Prov. 3. Prov. 28. Prov. 29.

Articulus quartus.

Considerationis infallibilitas subnotatur, cum subditur: *In toto corde meo*. Fallibilis est legis consideratio, si considerantis sit intentio, ut custodiatur extrinsecus coram hominibus, non intrinsecus coram Deo. Illa vero consideratio non fallit, quæ non solum exterius, sed & interius custodire intendit. Custodia quidem extrinseca non est perfecta, nec in corde perfecto radicata, sed custodia tam extrinseca, quam intrinseca est perfecta, & in corde perfecto fundata. De tali custodia dicit Propheta: *In toto corde meo*: id est, in perfecto corde. Et nota de perfecto corde, quod tali corde debemus in Deum credere, Deo servire, ad Deum venire. Fidei est credere, spei servire, charitatis venire. De primo: Oculi Domini contemplantur universam terram, & præbent fortitudinem iis, qui perfecto corde credunt in eum: hic attende credere perfecto corde. De secundo: Salomon, fili mi, scito Deum Patris tui, & servi ei corde perfecto: hic adverte servire perfecto corde. De tertio: Omnes isti viri bellatores, & expediti ad pugnandum, cum corde perfecto venerunt in Ebron, ut constituerent regem David super universum Israel. Omnes viri bellatores sunt omnes martyres, qui fuerunt ad pugnandum expediti, relictis temporalibus, quibus fuerant impediti. Hi venerunt perfecto corde, quia per dilectionem perfectam: in Ebron, id est, in visionem sempiternam: ut constituerent David, id est, Christum, aspectu desiderabilem, super universum Israel regem, collaudando, & conglorificando eumdem, tam Angelicis, quam humanis spiritibus præsidentem: hic apprehende venire perfecto corde.

1 Par. 16. 1 Par. 28. 1 Par. 12. Martyres.

Epilogus.

Ex his potest clarescere intellectus Propheticus in hac parte, dicit enim: *Da mihi intellectum*, quasi legis considerator humilis, non præsumptuosus: *Et scrutabor legem tuam*: quasi considerator virilis, non desidiosus. *Et custodiam illam*: quasi considerator utilis, non infructuosus. *In toto corde meo*; quasi considerator infallibilis, non superstitiosus.

VERSICULUS TERTIUS.

Deduc me in semita, &c.) De lege divina in quantum desiderabilis, & considerabilis, determinatum est in duobus versibus suprascriptis: in hoc tertio determinatur de ipsa in quantum operabilis. Est igitur versus hujus continentia quadrimembris, secundum quod lex ipsa

Lex quadrupliciter operabilis. ipsa quadrupliciter est operabilis. A Enim vero operabilis est Deum sequendo, prosequendo, obsequendo, & consequendo: operantes Deum sequuntur in quantum præoperans: prosequuntur, in quantum cooperans: obsequuntur, in quantum imperans: consequuntur, inquantum remunerans.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *Deduc me*. Vox est animæ fidelis, legem servare volentis, quæ dicit Domino: *Deduc me*, quæ sequor te: Deus tripliciter nos deducit. quia tu præoperans. Unde notandum, quod Dominus tripliciter nos deducit: videlicet custodiendo, erudiendo, eripiendo. Custodit enim, ut B tutor: erudit, ut doctor: eripit, ut Sap. 9 victor. De primo: Deducet me in operibus meis sobrie, & custodiet me in sua potentia: primum pertinet ad custodiam intrinsecam: secundum ad extrinsecam. De secun-Psal. 42 do scribitur. Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua, quasi dicat: Immitte sapientiæ, & scientiæ claritatem, quæ dirigunt, & erigunt ad Dei, & proximi charitatem. De tertio: Super excelsa Abac. 3 mea deducet me victor in Psalmis canentem. Ac si dicat: Qui vicit mundum, deducet me super excelsa mundi tentamina lætabundum.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, additur: *In semita*, qua prosequor te: quia tu cooperans. Nota, quod hæc se-Semita. mita est semitæ mundanæ opposita, scilicet semitæ vanitatis, voluptatis, & cupiditatis: quarum prima dicitur incurvata, secunda inclinata, tertia involuta. De prima scribitur: Confidunt in nihili, & loquuntur Isa. 59 Ibid. vanitates. Et infra: Semitæ eorum incurvatæ sunt eis: ecce vanitatis Prov. 2 semita incurvata. De secunda; Ut eruaris a muliere aliena: Et infra: Ibid. Inclinata enim est ad mortem domus ejus, & ad inferos semitæ ipsius: ecce voluptatis semita inclinata. De tertia; Ecce non est auxilium mihi Job 6 in me, necessarii quoque mei recesserunt a me. Et infra: Involutæ Ibid. sunt semitæ gressuum eorum; ambulaverunt in vacuum, & peribunt: ecce cupiditatis semita involuta.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium subditur; *Mandatorum tuorum*. Hic semitam specificat, qua se deduci supplicat. In quo duo patenter implicat, utpote se obsequentem, & illum imperantem. Unde notandum, quod tri-Mandatis Dei tribus de causis obediendum. bus de causis est mandatis Dominicis obsequendum: utputa, quia non impossibilia, non inutilia, non difficilia: nec enim sunt impossibilia credenti, nec inutilia speranti, nec difficilia diligenti. De primo: Man-Deut. 30 datum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est. Plane supra te non est, quod per te fieri potest: supra te non est, quod potentiæ tuæ subest. De secundo; Re-Heb. 7 probatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus, & inutilitatem. Hic possumus a contrario sensu concludere, quod si mandatum reprobatum fuit inutile, sicut cæremoniale, mandatum non reprobatum fuit utile, sicut morale. De tertio; 1 Joan. 5 Mandata ejus gravia non sunt. Plane gravia non sunt, nisi iis, qui non sunt; quales sunt; qui in charitate non sunt, teste Apostolo. 1 Cor. 13 C

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subscribitur: *Quia ipsam volui*. Hic ostendit, quod intendit; sua finalis intentio, est finis consecutio, sive sua remuneratio. Semitam quippe voluit, quia sequi, persequi, & obsequi voluit. Hæc autem voluit, quia consequi voluit; nec illa voluisset, nisi consequi maluisset. Ostendit itaque, & se consequentem, & illum remunerantem secundum suam intentionem, licet non secundum impletionem. Sed nota, quod ait; *Volui*. Hic Velle triplex. enim innuit, & velle quo voluit; & velle quod voluit: & velle, quod voluit ipsum velle, quo voluit. Primum velle fuit

fuit adjacens: secundum præjacens; tertium subjacens. De primo scribitur; Velle adjacet mihi: tale velle fuit, quo Propheta voluit. De secundo dicitur: Ut facerem voluntatem tuam, Deus meus volui: Tale velle Propheta voluit, cum semitam mandatorum voluit. De tertio: Deus est, qui operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate. Ac si dicentem aperte: Bonum Dei velle operatur in nobis, bonum velle & perficere. Velle itaque quo Propheta voluit, ab ejus velle factum fuit, cujus velle facere voluit. Propheta quippe hoc voluit facere, quod Deus voluit, sed hoc idcirco voluit, quia Deus hoc ipsum velle voluit.

Rom. 7 — Psal. 39 — Phil. 2

Epilogus.

Pater itaque super his mens Prophetæ. Ait enim: *Deduc me*, supple, qui sequor te: quare? quia tu mihi præoperans: *In semita*, supple in qua prosequor te: quare? quia tu mihi cooperans: *Mandatorum tuorum*, supple in quibus tibi obsequor: quare? quia tu mandator, aut imperans: *Quia ipsam volui:* supple propter te, quem consequi malui: quare? quia tu remunerans.

VERSICULUS QUARTUS.

INclina cor meum, &c.) Propalata complacentia legis in tribus versiculis sub tribus circumstantiis; puta prout desiderabilis, considerabilis, operabilis; hic propalatur eadem complacentia sub quarta circumstantiæ, puta prout remunerabilis. Remuneratur autem in personis disciplinatis, ordinatis, illuminatis, incontaminatis: Quibus respondet versus præsentis continentia quadrimembris; Dico autem personas disciplinatas, respectu exteriorum: ordinatas, respectu interiorum: illuminatas, respectu superiorum: incontaminatas, respectu inferiorum.

Articulus primus.

Prima conditio, scilicet disciplinatio, præfertur, cum scribitur;

A *Inclina*. Ubi postulatur a Deo inclinatio, quæ est disciplinabilis dispositio: nam personæ disciplinatæ procedunt vultibus inclinatis, sicut indisciplinatæ, verticibus supinatis. Et nota, quod Dominus disciplinat, & disciplinando inclinat Prælatos, contemplativos, activos, scilicet ad imperanda, consideranda, operanda. De primo; Sicut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini, quocumque voluerit, inclinabit illud; Ac si diceretur aperte: sicut facile est homini aquam cuicumque voluerit propinare; ita facile est manui Domini cor Prælati, quocumque voluerit, inclinare; feliciter imperat, qui taliter inclinatur; salubriter obtemperat, cui taliter imperatur. De secundo; Inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam. Plane sicut vas artificiale non potest haurire aquam de fonte supinatum, sed inclinatum, sic nec vas rationale, sc. cor, potest accipere aquam sapientiæ de fonte scripturæ, indisciplinatum, sed disciplinatum. De tertio canitur; Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes, sicut inclinatur corporaliter fabricans ad fabricationem, sic inclinatur spiritualiter justificans ad justificationem. Unde prædictæ inclinationes, sunt disciplinæ insinuationes, quæ sunt interius secundum incœptionem, exterius secundum perceptionem; quoniam in corde originantur, sed in corpore consummantur; Ideoque inclinatio secundum sui completionem ad disciplinam spectat exteriorem.

Prov. 21 — B — Prov. 2 — Psal. 118 — C

Articulus secundus.

Secunda conditio, videlicet ordinatio, profertur, cum dicitur; *Cor meum*. Ubi notatur disciplinæ forinsecæ fundamentum, id est, cor non obligatum ad supplicium, non translatum in alienum dominium, quod est inordinatum. Et nota, quod cor potest esse tripliciter inordinatum; puta quantum ad Deum per superbiam, quantum ad proximum per invidiam, quantum ad semet-

metipsum per iracundiam. Primum A scriptura nominat cor aversum: secundum cor perversum: tertium cor subversum. De primo: *Deut. 29* Vir, aut mulier, familia aut tribus, cujus cor aversum est hodie a Domino Deo vestro, ut vadat, & serviat diis illarum gentium. *Ibid.* Et infra: Sedeant super ipsum omnia maledicta, quæ scripta sunt in hoc volumine: ubi notatur cordis aversio, & avertionis animadversio. De secundo: *Prov. 17* Qui perversi cordis est, non invenit bonum: hoc planum est in invido: Nam invidus non invenit bonitatem in proximo, sicut nec gustus infectus suavitatam in vino. De tertio: *Thr. 1* Subversum est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum: B hoc clarum est in iracundo: quoniam plenitudo amaritudinis mentem ejus subvertit, sicut plenitudo maris navem submergit.

Articulus tertius.

Tertia conditio, ut puta illuminatio, affertur, cum additur: *In testimonia tua.* Divina namque testimonia sunt superna luminaria, quibus illuminatur intelligentia. Et nota, testimonia tripartita: quædam scilicet exquisita, quædam acquisita, quædam infusa: Exquiruntur quippe per industriam: acquiruntur per doctrinam: infunduntur per gratiam. De primis: *Psal. 118* Testimonia tua exquisivi: C illud enim exquiri dicitur: quod per industriam experiendo discitur. De secundis psallit Propheta: *Ibid.* Hæreditate acquisivi testimonia tua: illud profecto hæreditate acquisivimus, quod ex patrum Catholicorum doctrina suscepimus. De aliis canit eadem scriptura: *Ibid.* Da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua: hic petitur intellectus gratia, per quam infunditur scientia.

Articulus quartus.

Quarta conditio, ut pote incontaminatio subinfertur, cum subditur: *Et non in avaritiam.* Temporalis enim avaritia mentem contaminat, dum veritati vanitatem superseminat. Unde notandum, quod avaritia est odienda, cavenda, proiicienda: obedienda quippe, quia impedit vitam naturæ: cavenda, quia impedit vitam gratiæ: proiicienda, quia impedit vitam gloriæ. De primo: *Prov. 28* Qui odit avaritiam, longi fient dies ejus: ecce avaritia odienda. De secundo. *Luc. 12* Videte & cavete ab omni avaritia, quia non in abundantia cujusquam vita ejus est, scilicet gratiæ: ecce avaritia cavenda. De tertio; *Isa. 33* Qui proiicit avaritiam ex calumnia; Et iste in excelsis habitabit; *Ibidem.* ecce avaritia proiicienda.

Epilogus.

Et hoc est, quod Propheta cantat in illius persona, qui ad remunerationem beatorum anhelat. *Inclina*, quantum ad perfectam disciplinationem, quæ fulgere debet exterius. *Cor meum*, quantum ad virtuosam ordinationem, qua disponitur cor interius. *In testimonia tua*, quantum ad divinam illuminationem, qua trahitur superius. *Et non in avaritiam;* quantum ad humanam incontaminationem, qua non trahitur inferius.

VERSICULUS QUINTUS.

Averte oculos meos, &c.] De legis complacentia quantum ad nostram rationabilitatem dissertum est per quaternarium præcedentem. De ipsius displicentia, quantum ad nostram animalitatem, differitur per præsentem. Porro displicentia hujuscemodi generatur ex timore quadruplici: Timet enim ne occasione legalis observationis sit minus honorabilis, minus affabilis, minus amabilis, minus favorabilis, ut quatuor subnotatur versiculis. Versus primus primum timorem præsupponit, ut ostendit petitio, quam proponit; præsupponit siquidem, appetitus debilitatem, appetendi facilitatem, appetibilis carnalis inutilitatem, & appetibilis spiritualis utilitatem. Unde petit, debilitatem averti, facilitatem reverti, ab inutilitate diverti, ad utilitatem converti.

Ar-

Articulus primus.

Appetitus debilitas prænotatur, cum dicitur; *Averte oculos meos*. Per oculos, quos debiles esse nullus ambigit, concupiscentiam oculorum intelligit; ideoque non absurde illorum aversionem exigit; Sed nota, quod est alius oculus, & alia versio ejus; est enim oculus quovis creato nequior & est oculus vino pulchrior, & est oculus sole lucidior. Primus est oculus peccatoris, de quo;
Eccl. 31 Malus est oculus nequam: nequius oculo,
Gen. 49 quid creatum est? Secundus est oculus speculatoris, sub cujus typo dicitur; Pulchriores sunt oculi ejus
Eccl. 23 vino. Tertius est oculus Salvatoris, de quo; Oculi Domini multo plus lucidiores sunt sole. Primus avertitur a bono ad malum per inobedientiam: secundus a majori bono ad minus bonum per inobedientiam: tertius ab optimo ad pessimum per vindictam: primum vituperabile; secundum tolerabile: tertium formi-
Eccl. 27 dabile. De primo; Propter inopiam multi deliquerunt, & qui quærit locupletari, avertit oculum, scilicet a licito ad illicitum. Unde dicit Sa-
Prov. 28 piens; Qui festinat ditari, non erit innocens. De secundo sic loquitur
Cant. 6 sponsus sponsæ; Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt, quasi dicat; Averte aspectus speculativos a speculatione veritatis ad æmulationem virtutis, quia ipsi propter tuam improbitatem me avolare fecerunt a claritate in claritatem; hoc est a claritate justitiæ in claritatem sapientiæ. Sic oportet quandoque propter bonum obedientiæ oculum contemplantis averti a visione Dei ad provisionem proximi. De
Isa. 1 tertio; Cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis. O quam terribilis aversio Salvatoris a dextera ad sinistram, a corona ad pœnam, a gloria ad gehennam!

Articulus secundus.

Appetendi facilitas connotatur, cum additur; N*e videant*, id est; appetant. Non indocte posuit videre pro appetere, quia non est appetitus sine intuitu. Nam, secundum Phi- Arist. 12
losophum, apprehensio præcedit ap- Meta. tex. 36 37.
petitum. Nec in visu est vitium propter intuitum, sed propter appetitum. Et nota, quod magna est videndi seu appetendi facilitas circa tres appetibilium differentias, puta circa divitias, delicias, excellentias. Ad hæc tria appetibilia dirigit appetitum sapientia tripartita; utpote terrena, animalis, diabolica. Quorum primum convenienter intelli- Job 31
gitur per id, quod legitur; Si vidi solem cum fulgeret, & lunam incedentem clare. Quod dictum est secundum morem alchimistarum, quo metalla nominantur nominibus planetarum. Secundum enim morem justum, per solem & lunam, aurum accipimus & argentum, quæ dicuntur clara & cara, & tanto clariora, quanto cariora. Hæc autem, licet clarissima, & carissima, beatus Job non vidit, quia non appetivit; ecce divitiarum appetitus, terrena sapientia excitatus. Secundum exprimitur, Prov. 23
ubi scribitur; Oculi tui videbunt extranea, & cor tuum loquetur per- Job 41
versa, quasi dicat; Concupisces mulieres extraneas, & perversis verbis perversas manifestabis concupiscentias; ecce deliciarum appetitus, animali sapientia irretitus. Tertium explicari dignoscitur, ubi de rege filiorum superbiæ dicitur; Omne sublime videt. Quippe rex ille sublimia appetivit, & similia appetere filios erudivit; ecce excellentiæ appetitus, sapientia diabolica eruditus.

Articulus tertius.

Appetibilis carnalis inutilitas denotatur, cum subditur; *Vanitatem*. Proculdubio, vanitas non est appetibilis, immo contemptibilis præcipue tribus de causis; quia sensuum detentiva, mentium seductiva, Dei provocativa. Plane sensum detinet in delectatione; mentem seducit in deliberatione; Deum provocat in operatione. De primo; Multos sup- Eccl. 8
plantavit suspicio eorum, & in vanitate detinuit sensus illorum. Illos profecto supplantat suspicio, qui vanita-

Vanitas non est appetibilis, sed contemptibilis.

ritatem, ut veritatem existere suspicantur. Sed illorum sensus vanitas detinet, qui in vanitate, tamquam in veritate delectantur; ecce vanitas sensuum detentiva. De secundo: Ego & domus patris mei peccavimus, vanitate seducti sumus. Quia peccavimus in operatione, vanitate seducti sumus in deliberatione; ecce vanitas mentium seductiva. De tertio canitur: Odisti observantes vanitatis supervacue. Sane odiosa est Deo vanitas, quia Deus est veritas: ecce vanitas, Dei provocativa.

2 Esd. 1

Psal. 30

Articulus quartus.

Appetibilis spiritualis utilitas annotatur, cum annectitur: *In via vivifica me.* Ecce via spiritualis, via appetibilis. Sed quæ est hæc via? ut ambulemus in ea. Nota, quod hæc via est una, via vera, via bona. Hanc viam dico unam, propter obedientiam, quæ pluralitatem vivificat: veram, propter continentiam, quæ spiritualitatem verificat: bonam propter renuntiationem proprietariam, quæ temporalitatem communicat. De primo: Dabo eis cor unum, & viam unam, ut timeant me universis diebus. Cor dicit, propter intrinsecam unitatem affectionis, Viam, propter unitatem extrinsecam actionis, vel regularis observationis. De secundo: Justæ & veræ sunt viæ Domine rex Sanctorum. Justæ, dico, quia sine alterius præjudicio, quantum ad temporalia: veræ, quia sine mendacio, quantum ad spiritualia. De tertio: Doce eos viam bonam, per quam ingrediantur, quasi dicat: Doce Israelitas viam bonam bonorum temporalium communicativam, per quam ingrediantur ad vitam.

Hier. 32

Apoc. 15

2 Par. 6

Epilogus.

Dicit ergo: *Averte oculos meos*, quantum ad appetitus debilitatem, quam petit averti. *Ne videam*, quantum ad appetendi facilitatem, quam vult reverti. *Vanitatem*, quantum ad appetibilis inutilitatem, a qua quærit diverti. *In via tua vivifica me.* quantum ad appetibilis utilitatem, ad quam cupit converti.

VERSICULUS SEXTUS.

Statue servo tuo, &c.] Versus præcedens timorem primum supposuit: sicut remedium requisitum exposuit. Versus præsens timorem secundum supponit: sicut remedium expetitum exponit. Supponens enim anima timorata, quod affabilitas hominem declinat ad timorem humanum potius, quam divinum, petit econtra, quod affabilitas sua a Domino producatur, in servum introducatur, ad conservos conducatur, ad Dominum reducatur. Producatur, inquam, per potentiam; introducatur per sapientiam: conducatur per eloquentiam: reducatur autem per timorem, seu reverentiam: sicut seriatim exprimitur per quadripartitam versus præsentis continentiam.

Articulus primus.

Quantum ad primum articulum, subditur: *Statue.* Quid est statuere, nisi statutum producere? Et qualis productio ista, nisi potestativa? Dicit ergo anima timorata Domino congruenter: *Statue*, scilicet producendo potenter, quia tua potentia est omnium productiva. Et nota, quod Dominus invenitur in scripturis statuere diversa diversimode, quia nimirum alia statuit ad uniendum, alia ad muniendum, alia ad puniendum: unde statuit pactum, statuit testamentum, statuit peccatum. De primo: Statuam pactum meum inter me & te, & semen tuum post te: ecce statutum, per quod sibi univit Dominus Abraham, & posteritatem suam, sicut pariter uniuntur quicumque concorditer paciscuntur. De secundo legitur: Statuam illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Dominum, & ipsi mihi erunt in populum: ecce statutum, quo muniuntur, qui testatoris hæreditatem sortiuntur. De tertio: Domine, ne statuas illis hoc peccatum: ecce statutum, per quod puniuntur, quæ contra divinum imperium præsumuntur.

Statuere quid.

Gen. 17

Baruc. 2

Act. 7

Ar-

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subscribitur; *Servo tuo*. Optime cantat, & pulcherrime continuat: quia sicut potentiæ est producere, sic sapientiæ introducere: nec potentia divina sine sapientia, nec productio illa sine introductione, unde præmisso: *Statue*, potenter producendo, continuo subjungit: *Servo tuo*, sapienter introducendo. Et nota, quod servus iste debet habere apprehensivam capacem, discretivam sagacem, memorativam tenacem. Ut capaciter audiat, sagaciter intelligat, tenaciter custodiat. De primo: [1 Reg. 3] Loquere Domine, quia audit servus tuus: ecce servi capacitas, quantum ad apprehensivam. De secundo: [Isa. 52] Ecce intelliget servus meus: Ecce servi sagacitas, quantum ad discretivam. De tertio: [Psal. 18] Etenim servus tuus custodit ea; Ecce servi tenacitas, quantum ad memorativam.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, conscribitur: *Eloquium tuum*, quia sapientiæ institutum conducitur per eloquium ab uno servo in servorum collegium. Eloquium autem hujusmodi interdum legitur emitti, interdum emitti, interdum dimitti. Eloquium emittitur, cum deorsum effunditur; mittitur, cum extrorsum transfunditur: dimittitur, cum introrsum refunditur. De primo legitur: [Psal. 147] Qui emittit eloquium suum terræ. Hæc emissio fit a superiori, effundendo inferius per eloquium inspiratum divinitus, propter quod utile est theologizantem ab oratione incipere, ut ait Dionysius [Dionys. c. 3 de divin. nom.] quia non potest eloqui utiliter, nisi datum fuerit desuper. De secundo; [Eccl. 39] Si Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum, & ipse tamquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ. Hæc missio fit ab interiori exterius transfundendo, quoties sapientia deorsum emissa a Domino in servum, consequenter per eloquium a servo transfunditur in conservum. De tertio; [Job 10] Dimittam adversum me eloquium meum. Hæc dimissio fit ab exteriori interius refundendo, cum transfundens sapientiam exterius ad informationem alterius, refundit eam interius ad informationem sui ipsius, ut qui docet alium, doceat & seipsum. Non enim debent indociles esse doctores secundum Augustini testimonium in libro ad Dulcitium. [Aug. t. 4 de 8. qu.]

Articulus quartus.

Quantum ad ultimum, perscribitur: *In timore tuo*. Hic est timor reverentiæ, qui reducit a servo in Dominum, quem Dominus introduxit in servum: quoniam ab ipso omnia, & in ipsum, testante Dionysio in libro [Dion. c. 1] de cœlesti hierarchia. Reverentia namque reducit, quod sapientia introduxit. Et nota, quod timor iste dicitur principium causale sapientiæ secundum triplicem causalitatem, videlicet initialem, formalem, finalem: quia sapientiam initiat, sapientiam disciplinat, sapientiam coronat, & coronando consummat. De primo legitur: Initium sapientiæ timor Do- [Psal. 110 & Eccl. 1] mini. Hoc timore initiatur sapientia, quando requiritur & recipitur cum reverentia. De secundo: [Prov. 15] Timor Domini disciplina sapientiæ: ecce forma sapientiæ disciplinalis, seu disciplina formalis. Sapientia namque, quam timor non format, tumor deformat. Unde sapientia cum tumore inflat, cum timore ædificat. De tertio: [Eccl. 1] Corona sapientiæ timor Domini. Plane sapientia timentium coronabitur. Sapientia tumentium conculcabitur. Primus Adam coronam sapientiæ concupivit, sed quia timorem Domini non custodivit, invenire non potuit, quod quæsivit. Secundus Adam nobis aperiens viam bonam, super [Isa. 11] omnia dona spiritualia posuit hanc coronam, sicut patet, ubi propositis donis Spiritus sancti, superponitur spiritus timoris Domini. Cui etiam Ecclesiasticus congruit: Timor inquit, [Eccl. 25] Domini se superposuit.

Epilogus.

Ex prædictis potest clarescere sensus Propheticus in hac parte: quia Propheta gerens imaginem animæ timora-

mora-

moratæ, ita psallit Domino cum timore: *Statue*, scilicet producendo per potentiam: *Servo tuo*, scilicet introducendo per sapientiam: *Eloquium tuum*, scilicet ad conservos conducendo per eloquentiam. *In timore tuo*, scilicet ad te reducendo per reverentiam.

VERSICULUS SEPTIMUS.

A*mputa opprobriorum*, &c.) Quemadmodum versus primus supposuit timorem primum, & secundus secundum; sic iste tertius supponit tertium. Suspicatur enim meticulosus animus, quod malus putetur, & per consequens minus ametur, & idcirco supplicat Domino, ut hæc suspicio amputetur: quod patet luce clarius ex quatuor actibus, quos continet iste versus, & ideo quadripartitus est tenor ejus. Hi sunt actus malitiæ, bonitatis, falsitatis, veritatis. Actus malitiæ, est malum putare: actus bonitatis, bonum reputare: actus falsitatis, falsum imputare: actus veritatis, falsum amputare. Unde cum actus malitiæ per actum falsitatis inferatur, petit, quod per actum veritatis, actus falsitatis auferatur: & actus bonitatis subinferatur, sicut in prosecutione clarius declaratur.

Articulus primus.

Actus veritatis prænotatur, cum dicitur: *Amputa*, quoniam amputare falsum ad veritatis pertinet actum. Et nota, quod falsa triplicia sunt principaliter amputanda. Quorum alia humana, alia vana, alia sunt prophana. In primis fallit carnis concupiscentia, in mediis superbia, in ultimis perfidia. De primis; Si pes tuus scandalizat te, amputa illum. Pes veteris hominis est affectus carnalis, qui scandalizat, cum spiritum colaphizat: sed amputatur, dum timore securis ad radicem arboris positæ resecatur. De mediis; Fac Domine, ut gladio proprio superbia ejus amputetur. Superbia gladio proprio amputatur, dum pensato ejus periculo devitatur. De ultimis; Amputabuntur cornua altaris. Cornua siquidem altaris amputantur, cum cruciformis figura, seu crucifixi cultura, in diabolicam transformatur, quod illi perpetrare noscuntur, quia sacris execrabiliter abutuntur.

Mar. 9

Pes.

Jud. 9

Amos 3

Articulus secundus.

Actus malitiæ subnotatur, cum subditur: *Opprobrium*: hoc est opinatum vitium, quod putatur odii seminarium. Frequenter enim accidit, quod mali propter impatientiam correptionis opinantur mala de bonis, & ex temeritate illius opinionis generatur temeritas indignationis. Et nota, quod est opprobrium non ferendum: opprobrium auferendum: opprobrium sufferendum. Primum pertinet ad infectionem. Secundum ad imperfectionem. Tertium ad perfectionem. De primo: Noli facere stultitiam hanc; ego enim ferre non potero opprobrium meum. Verba sunt Thamar sororis Absalon, quam oppressit frater suus Amon. Ecce opprobrium non ferendum. De secundo; Auferet Dominus omnem lachrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de universa terra. Primum facit Dominus, dum sanat contritos. Secundum, dum solvit compeditos. Illic purgat infectos: hic perficit imperfectos. Ecce opprobrium auferendum. De tertio psallitur per Prophetam; Propter te sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meam. Istud opprobrium infertur vituperabiliter: sed suffertur venerabiliter. Ecce opprobrium sufferendum.

2 Reg. 13

Isa. 25

Psal. 68

Articulus tertius.

Actus falsitatis annotatur, cum subditur: *Quod suspicatus sum*. Ecce falsa suspicio, qua meticulosus animus suspicatur de proximo, quod malum opinetur de ipso: hoc illi falso imputat, quod ille hunc malum putat. Hujus falsitas, cujus est falsum imputare, imputat illi malitiam, cujus est malum putare. Et nota, quod contingit suspicari tri-

plicitur: videlicet irrationabiliter; probabiliter, violenter. Prima suspicio nullatenus excusat. Secunda aliquatenus excusat. Tertia prorsus excusat. De primo: Suspicatus est rex societatem deserturos Judæos: quod fuit irrationabile, sicut patet inspectori historiæ. Unde nullatenus excusatur a perpetrato scelere. De secundo: Judas suspicatus est eam, scilicet Thamar nurum suam, meretricem esse: operuerat enim vultum suum, ne cognosceretur. Hæc suspicio aliquatenus excusat illam commistionem, scilicet quantum ad incestum, non quantum ad fornicationem. De tertio: Dixit rex Israel ad Josaphat: Sume arma, & ingredere prælium, & induere vestibus meis. Porro ex Israel mutavit habitum suum, & ingressus est bellum. Rex autem Syriæ præceperat principibus curruum triginta duobus, dicens: Non pugnabitis contra majorem, & minorem quempiam: nisi contra regem Israel solum. Cum ergo vidissent principes curruum Josaphat, suspicati sunt, quod ipse esset Rex Israel, &c. Ista fuit suspicio violenta, id est qua principes excusati fuissent, si Josaphat occidissent.

2 Mach. 5 — Gen. 38 — 3 Reg. 22

Articulus quartus.

Actus bonitatis denotatur, cum superadditur: *Quia judicia tua jucunda.* Plane, sicut prædictum est, bonitatis actus est bonum reputare. De his enim, quæ bona reputamus, jucunde judicamus. Nota, quod bonitatis judicia sunt jucunda triplici de causa: quia judicant cum æquitate, cum veritate, cum charitate. De primo psalmista loquens de Domino, qui est bonitas summa, sic; ait; Cognovi Domine, quoniam æquitas judicia tua. Ecce judicium cum æquitate. De secundo Apostolus: Scimus, quoniam judicium Dei est secundum veritatem. Ecce judicium cum veritate. De tertio: Væ vobis Pharisæis, qui decimatis mentam, & rutam, & omne olus: & præteritis judicium, A & charitatem Dei. Ecce judicium cum charitate.

Psal. 118 — Rom. 2 — Luc. 11

Epilogus.

Et hoc est, quod ait Propheta in personæ formidolosæ figura: *Amputa*, quantum ad actum veritatis, cujus est falsum amputare. *Opprobrium*, quantum ad actum malitiæ, cujus est malum putare. *Quod suspicatus sum*, quantum ad actum falsitatis, cujus est falsum imputare: *Quia judicia tua jucunda*, quantum ad actum bonitatis, cujus est bonum reputare. Ac si diceretur aperte: Amputa falsum, quod imputaveram: ut bonum reputem, quem malum putaveram.

B VERSICULUS OCTAVUS.

ECce concupivi, &c.] Sicut homines animales verentur observationes legales, ne reddantur minus honorabiles, affabiles, amabiles; ut patuit per tres versiculos præcedentes: sic & ne sint minus favorabiles in propriis necessitatibus: prout insinuat iste quartus, in quo describitur pœnitens laudabiliter intelligens, diligens, eligens. Sed corporaliter indigens, & ideo necessitatem exigens. Et secundum hoc quadripartitus est versus præsens. Dico autem intelligentem, quantum ad veritatis aspectum: diligentem, quantum ad bonitatis affectum: eligentem, quan- C tum ad æquitatis effectum: indigentem, quantum ad necessitatis defectum.

Articulus primus.

Primum notatur, cum dicitur; *Ecce*, in quo veritatis speculatio demonstratur, per quam bonitatis æmulatio ministratur. Dicit ergo; *Ecce*, quasi dicat, non ignoro, quod imploro; immo præcognosco, quod concupisco. Intellectus per sapientiam apprehendit, ad quod affectus per concupiscentiam se extendit. Dicturus itaque *Concupivi*, prædixit; *Ecce*, ne nesciretur apprehensio appetitum præcedere. Et nota, quod hoc adverbium, ecce, est multiplex: sc. sapientiæ demonstrativum, intelle-

Ecce adverbium.

tellectus illuminativum, affectus inflammativum: Demonstrat enim interdum sapientiæ principium: interdum sapientiæ modum; interdum sapientiæ fructum. Quorum primum spectat ad causam materialem. Secundum ad formalem. Tertium ad finalem. De primo legitur: Ecce timor Dei ipse est sapientia: hoc est principium sapientiæ: sicut materia dicitur substantia, quia principium substantiæ. Secundum hunc modum loquendi, timor est sapientia veteris testamenti, quemadmodum amor novi. De secundo scribitur; Ecce descripsi eam tripliciter, ubi notatur forma sapientiæ divisiva. De tertio traditur; Ecce factus est mihi trames abundans, & fluvius meus propinquavit ad mare: quoniam doctrinam, tamquam antelucanum illumino omnibus. Ubi notatur finalis consummatio: quæ est doctrinæ sacræ dilatatio, & dilatatæ dilucidatio.

Job 28

Prov. 22

Eccl. 24

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, cum dicitur; *Concupivi*, scilicet concupiscentia virtuali, vel affectu laudabili; quia bonitas potest bene, & male appeti. Unde notandum est, quod bonitatem concupiscunt quidam desidiose, quidam dolose, quidam virtuose. Primi sunt ociosi. Secundi superstitiosi. Tertii religiosi. Ad primos respicit, quod Salomon ait: Desideria occidunt pigrum. Noluerunt enim quidquam manus ejus operari, tota die concupiscit, & desiderat. Tales sunt, qui concupiscunt virtutis habitum sine actu, & felicitatis bravium sine cursu. Ad secundos attinet, quod Petrus admonet: Sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo, lac concupiscite; ut in eo crescatis in salutem: quia superstitiosi concupiscunt non rationabiliter: sed dolose dulcedinem bonitatis, non propter incrementum salutis: sed alicujus commodi temporalis. Ad alios spectat, quod Sapiens dogmatizat. Concupiscite sermones meos, & diligite illos, & habebitis disciplinam; ac si aperte dicat; Sermones meos concupiscite propter sapientiam. Et digite illos propter eloquentiam, & habebitis interioris, & exterioris disciplinæ elegantiam.

Prov. 21

1 Pet. 2

Sap. 6

Articulus tertius.

Tertium annotatur, cum additur: *Mandata tua*. Nam mandatum dicit æquitatis effectum, quod per æquitatem injungitur, & per æquitatem eligitur. Unde notandum, quod mandato debetur dilectio, directio, electio. Quorum primum pertinet ad voluntatis desiderium. Secundum ad rationis consilium. Tertium ad libertatis arbitrium. De primo psallit Propheta; Expectabam salutare tuum Domine, & mandata tua dilexi. Ecce mandati dilectio. De secundo quoque dicit Psalmus: Ad omnia mandata tua dirigebar. Ecce mandati directio. De tertio in eadem legitur psalmodia; Fiat manus tua, ut salvet me; quia mandata tua elegi. Ecce mandati electio.

Psal. 118

Ibid.

Ibid.

Articulus quartus.

Quartum connotatur, cum connectitur: *In æquitate tua vivifica me*. Hæc enim vivificatio est vitæ sustentatio, quam a Domino flagitat: cui intelligendo, diligendo, & eligendo militat. Æquitatem autem allegat: quoniam æquitas dictat, quod favorem inveniat apud Dominum: propter quem parvipendit favorem hominum. Et nota, quod Dominus legitur vivificare vita naturæ tres specialiter hominum species: videlicet innocentes, pœnitentes, & persecutionem pro justitia patientes; sicut patet in Ismaele, in Israele, in Daniele. De primo; Psalmographus: Non discedimus a te: vivificabis nos; In quo notatur innocentium vivificatio. De secundo quoque legimus. Deus tu conversus vivificabis nos. In quo patet pœnitentium vivificatio. De tertio etiam psallimus; Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me. In quo persecutionem patientium vivificatio claret.

Gen. 21
Exod. 26
Dan. 14
Psal. 79

Psal. 84

Psal. 137

Epilogus.

Liquet ergo, quod pœnitens de favore humano dubitans, de divino

non hæsitans, tamquam toto corde Domino militans, fiducialiter ait: *Ecce*, in quantum veritatem intelligens: *Concupivi*, in quantum bonitatem dirigens. *Mandata tua*: in quantum æquitatem eligens. *In æquitate tua vivifica me*, in quantum necessitatem exigens.

VERSICULUS NONUS

ET *veniat super me*, &c.] Quod lex ista potenter imperet, indicat octonarius antecedens. Sed quod lex ipsa clementer liberet, indicat iste sequens. Quæris, quo modo? Timorem removendo, quod ostendit quaternarius primus. Et amorem promovendo, quod ostendit secundus. Si quæris de remotione timoris, removetur timor honorabilitatis, affabilitatis, amabilitatis, & favorabilitatis minoris, ut bis binis dilucidatur versiculis. In primo versiculo dilucide removetur timor honorabilitatis minoris per amorem humilitatis minoris, sicut probat ipsius sectio quadrimembris. In ipso namque notatur subjectio, erectio, abjectio & directio mentis. Subjectionem dico, quantum ad veritatis radium; abjectionem, quantum ad vanitatis vitium: erectionem, quantum ad salutis desiderium: directionem, quantum ad virtutis eloquium.

Articulus primus.

Primum patet, cum dicitur: *Et veniat super me*. Est enim vox animæ judicio veritatis subjectæ, quæ per radium veritatis supernæ videt vitium vanitatis internæ, & propter hujuscemodi vitii intentionem per radii præventionem, petit remedii superventionem. Legitur autem in scriptura superventio tripartita. (Superventio tripartita.) Quædam misericordiæ dativa: quædam misericordiæ accusativa: quædam misericordiæ ablativa. Prima justorum. Secunda injustorum. Tertia reproborum. De prima: Benedictio perituri super me veniebat. (Job 29) Et plane benedictio perituri super illum venit: qui in benedictione seminans, in benedictione metit, qui gratiam pro gratia recipit. Pro exteriori interiorem: pro inferiori superiorem: pro tenui pinguiorem. Ecce superventio dativa misericordiæ maximæ pro minima felici fœnore redditiva. De secunda dicit Psalmista: Timor & tremor venerunt super me. (Psal. 54) Sane timor & tremor venient super te; qui contemptor es misericordiæ: quia pertimesces propter conscientiam interius accusantem: & contremisces propter justitiam superius immisericorditer judicantem. Ecce superventio accusativa misericordiæ, non exhibitæ, sed contemptæ. De tertia; Nonne dissimulavi, nonne silvi, nonne quievi? & venit super me indignatio. (Job 3) Optime loquitur in persona avari divinitus reprobati, quæ, misero mendicante, dissimulavit, quasi non videret. Siluit, quasi non audiret. Quievit, quasi eleemosynam non haberet, & ideo venit super eum indignatio, quia regnum misericordiæ sibi obseratum est, ut indigno, & regnum miseriæ eidem reseratum est tamquam digno. Ecce superventio misericordiæ ablativa.

Articulus secundus.

Secundum claret, cum subditur: *Misericordia tua Domine*. Est enim vox ejusdem animæ vitio vanitatis abjectæ: quæ dum misericordiam deposcit, miseriam recognoscit. Hæc fuit miseria, qua superius vanitati annuebat, veritatem renuebat, dum minus honorabilis effici metuebat, sed post recognitam miseriam requirit misericordiam. Et nota, quod est triplex misericordia contra triplicem miseriam necessaria: (Misericordia triplex) scilicet misericordia præveniens, prosequens, & subsequens. (Psal. 58) Prima est necessaria contra miseriam desiderandi; Secunda contra miseriam operandi; Tertia contra miseriam perseverandi. De prima dicit Psalmographus; Misericordia ejus præveniet me. Illum misericordia Dei prævenit, cujus affectum ad bonum effectum incitat, & incendit: De secunda di-

dit. De secunda dicitur a Domino; Isa. 54 Misericordia mea non recedet a te. Ab illo divina misericordia non recedit, cum quo cooperando procedit. Psal. 22 De tertia psallit Propheta: Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ. Illum misericordia subsequitur, cui finalis perseverantiæ gratia impartitur.

Articulus tertius.

Tertium liquet, cum scribitur; *Salutare tuum.* Est enim vox ipsius animæ per desiderium salutis erectæ, quæ per subjectionem videns abjectionem, movetur ad erectionem; quia per veritatem intuens vanitatem, erigitur ad salutem. Ad hoc salutare debemus nos erigere triplici ratione: Quia spectabile, expectabile, delectabile. Quæris, quibus? Spectabile credentibus, expectabile sperantibus; delectabile diligentibus. Isa. 52 De primo. Videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri. Ecce salutare credentibus spectabile. De secundo; Gen. 49 Salutare tuum expectabo Domine. Ecce salutare sperantibus expectabile. De tertio dicitur: Delectabitur super salutari suo. Psal. 34 Ecce salutare diligentibus delectabile.

Articulus quartus.

Quartum sublucet, cum subscribitur; *Secundum eloquium tuum.* Vox enim est animæ sæpe dictæ, eloquio, seu consilio virtutis directæ. Frustra namque se reputat erigi ad salutem, qui se recusat dirigi per virtutem. Et nota, quod eloquium divinum, tamquam virtutis magisterium, est per virtuale trivium directivum; scilicet per viam satisfactoriam, meritoriam, & prælibatoriam. Quarum prima est justitiæ initiativa. Secunda profectiva. Tertia perfectiva. De primo, dicitur per Psalmistam: Psal. 118 Miserere mei secundum eloquium tuum: quod pertinet ad viam satisfactoriam justitiæ initiativam. Est enim vox animæ pœnitentis, justitiam aggredientis. De secundo psallitur per Prophetam: Ibid. Gressus meos dirige secundum eloquium tuum; quod attinet ad vitam meritoriam justitiæ profectivam. Etenim vox animæ proficientis, in via justitiæ progredientis. De tertio in ipsa legitur Psalmodia: quam dulcia faucibus meis eloquia tua: Ibid. quod spectat ad viam prælibatoriam justitiæ perfectivam. Est enim vox animæ perfectæ, mercedem justitiæ in verbis cœlestibus prægustantis.

Epilogus.

Patet ergo per præposita, quid sentiat in hac parte Psalmista, sive fidelis anima, loquens voce Prophetica: *Et veniat super me*: quia scilicet veritatis radio sum subjecta. *Misericordia tua*: quia scilicet vanitatis vitio sum abjecta. *Salutare tuum*: quia scilicet salutis desiderio sum erecta: *Secundum eloquium tuum*: quia scilicet virtutis eloquio sum directa.

VERSICULUS DECIMUS.

ET *respondebo*, &c.] Post remotionem primi timoris, scilicet honorabilitatis minoris in tenore versiculi præcedentis, sequitur remotio secundi timoris, videlicet affabilitatis minoris in tenore præsentis. Remotio hujus timoris est conceptio confidentiæ plenioris. Confidit enim anima fidelis super discretione locutionis, quæ consistit in tardiloquio, in dulciloquio, in breviloquio, in rectiloquio: quæ notantur seriatim in præsenti versiculo. Quorum primum est contra impetuosos: Secundum contra contentiosos: Tertium contra verbosos; Quartum contra otiosos, aut infructuosos.

Articulus primus.

Ad primum respicit, quod Psalmista prædicit: *Et respondebo*: quasi dicat rogatus eloquium exhibebo, non rogatus spiritum cohibebo, & sic servabo tardiloquium secundum ritum respondentium. Et nota, quod cum gravitate, & tarditate convenit respondere triplici ratione, pro vitanda vituperatione, exasperatione, & scandali generatione: prima ratio respicit respondentem, secunda

da interrogantem, tertia assistentem. A
Prov. 18 De prima: Qui prius respondet, quam audiat, stultum se demonstrat esse, & confusione dignum; ecce vituperatio respondentis. De secun-
Prov. 27 da: Stude sapientiæ, fili mi, & lætifica cor tuum, ut possis exprobranti respondere sermonem, quasi dicat: Stude sapientiæ, quantum ad cordis considerationem: & lætifica cor tuum, quantum ad oris reserationem, ut possis exprobranti respondere sermonem, præter ejus exasperationem;
Eccl. 33 ecce exasperatio interrogantis. De tertia; Qui interrogationem manifestat, parabit verbum; & sic deprecatus exaudietur, & conservabit disciplinam, & tunc respondebit: ac B si aperte dicat: qui interrogationem manifestat, quantum ad respondentis intentionem, parabit verbum, quantum ad intentionis executionem, & sic deprecatus exaudietur, quantum ad interrogantis satisfactionem, & conservabit disciplinam, quantum ad satisfactionis dilatationem: & tunc respondebit præter scandali generationem: ecce devitatio scandali assistentis.

Articulus secundus.

Ad secundum aspicit, quod adiicit; *Exprobrantibus*. Ad quorum re- C frigerium requiritur dulciloquium, quia dulciloquium refrigerat furorem sicut ros ardorem. Et nota, quod exprobrantium hujuscemodi, quidam sunt malefici, quidam maledici, quidam blasphemi: Primi siquidem irruunt in hominem; secundi in hominis opinionem: tertii autem in hominis conditorem. De primis le-
Job 16 gimus: Exprobrantes percusserunt maxillam meam, saturati sunt poenis meis: ecce exprobrantes malefi-
Psal. 43 ci. De aliis Psalmographus: Confusio faciei meæ cooperuit me, a voce exprobrantis, & obloquentis;
Ps. 68 ecce exprobrantes maledici. De reliquis similiter psallimus; Opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt super me; ecce exprobrantes blasphemi.

Articulus tertius.

Ad tertium spectat quod restat; *Verbum*. Non enim ait verba, sed verbum, ut annotaret breviloquium. Breviloquium.
Et notandum, quod breviloquium tribus de causis est multiloquio præferendum: videlicet ad vitandum stultitiæ suspicionem, animæ læsionem, & ipsius perditionem: quorum primum pertinet ad infamiam: secundum ad culpam; tertium ad poenam. De primo: Stultus verba multiplicat; unde verborum multiplicatio videtur stultitiæ suspicatio. De Eccl. 10
secundo: Qui multis utitur verbis, lædit animam suam; unde verborum multiplicatio videtur animæ læ- Eccl. 20 Prov. 29 & 30
sio. De tertio; Verbum custodiens filius, extra perditionem erit. Verba congregantis filii vomentis. Quis est verbum custodiens, nisi breviloquus? Quis verba congregans, & vomens, nisi multiloquus: Quid ergo datur in his verbis intelligi, nisi quia breviloquus erit extra perditionem multiloqui?

Articulus quartus.

Ad quartum refertur quod postmodum subinfertur; *Quia speravi in sermonibus tuis*; tamquam directionibus meis, in exhortationibus, in supportationibus, & in confortationibus meis; Unde notandum, quod sermones divini dicuntur conditi, molliti, & igniti; conditi profecto, justitiam exhortando: molliti, injuriam supportando; igniti, injuriæ tolerantiam confortando. De primo; Sermo vester semper in gratia sit sale Col. 4
conditus: ac si breviter diceretur; Sermo vester semper devotus sit, & discretus; devotus seminando mores; discretus declinando errores. De secundo canitur; Molliti sunt Psal. 54
sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula: quasi dicat; Divini sermones ungentes sunt, & pungentes: ungentes in præsenti sæculo, pungentes in futuro: ungentes mala moralia sufferendo, sed pungentes mala poenalia inferendo. De tertio Omnis sermo Dei ignitus clypeus Prov. 30
est sperantibus in se: quasi dicat; Sermo

Sermo divinus illuminativus est, & protectivus; illuminat enim, ut ignis, protegit, ut clypeus; illuminat interius, protegit exterius, illuminat ignorantes, protegit imbecilles, illuminat per sapientiam, protegit per patientiam.

Epilogus.

Et hoc est, quod ait Propheta, vel potius ore Prophetico fidelis anima: *Et respondebo*, servando tardiloquium contra impetuosos: *Exprobrantibus*; servando dulciloquium contra contentiosos: *Verbum*, servando breviloquium contra verbosos; *Quia speravi, &c.* servando rectiloquium contra otiosos, sive infructuosos.

VERSICULUS UNDECIMUS.

Et *ne auferas, &c.*] Remotio timore minoris honorabilitatis, & affabilitatis in duobus versibus prænotatis; hic removetur timor minoris amabilitatis, cujusmodi timor impedimentum esse dignoscitur veritatis. Amabilitas ista non amat veriloquium, ne veritas pariat odium: fit autem hæc remotio invocato cœlesti brachio. Invocatur igitur per hunc versum, divinum patrocinium, ad auferendum præfatum impedimentum, quod impedit veritatis instrumentum, veritatis prædicamentum, veritatis emolumentum. Quemadmodum plerumque prædicanti contingit, cum talis timor taliter cor impingit, quod prædicans os constringit, verbum confringit, & speratum stipendium non attingit; impedimentum spectat ad culpam, instrumentum ad naturam, prædicamentum ad gratiam emolumentum ad gloriam.

Articulus primus.

Veritatis impedimentum insinuatur, cum petitur; *Et ne auferas, &c.* Ac si aperte dicat; Ne auferas quod auferendum non est auferendo quod auferendum est: Verbum veritatis auferendum non est, impedimentum veritatis auferendum est: Aufer ergo auferendum, ne auferas non auferendum: Aufer timorem malum, ne auferas verbum bonum. Sed nota, quod contingit interdum auferre non auferendum, propter ventum, propter vinum, propter donum. In vento intellige vanitatem, in vino voluptatem, in dono cupiditatem. De primo: Iniquitates nostræ, quasi ventus, abstulerunt nos: istæ profecto iniquitates sunt iniquæ vanitates, quæ auferunt, seu impediunt nos, ne corrigamus amicos, quærendo vanam dilectionem, plusquam veram correctionem. De secundo: Fornicatio, vinum, & ebrietas auferunt cor; voluptates quidem auferunt cor, dum impeditur corrector, ne impediatur dilector: vel infertur correctio, ne auferratur dilectio, seu dilectorum condelectatio. De tertio: Qui dat munera, animam aufert accipientium. Plane per munus aufertur animus, ne arguatur proximus, sicut experimento didicimus.

Isa. 64 *Osee 4* *Prov. 22* Manus interdit correctionem.

Articulus secundus.

Veritatis instrumentum declaratur, cum dicitur: *De ore meo, &c.* tamquam veritatis congruo instrumento. Et notandum, quod os nostrum ad hoc quod sit congruum veritatis instrumentum, debet esse non pravum, non lubricum, non perversum: pravitas pertinet ad detractionem: lubricitas ad dissolutionem; perversitas ad fidei perversionem. De primo: Remove a te os pravum, & detrahentia labia procul sint a te: ecce oris pravitas. De secundo: Os lubricum operatur ruinas, quia nimirum dissolutio dissolutionem generat in animo auditoris; ecce oris lubricitas. De tertio. Homo apostata, vir inutilis, graditur ore perverso; homo siquidem apostata, vir inutilis dicitur, qui a fidei veritate aversus, ad perfidiæ falsitatem convertitur: hic autem ore perverso graditur, cum ad oris perversa dogmata pervenitur; ecce oris perversitas.

Os, Ut instrumentum veritatis qualis esse debeat *Prov. 4* *Prov. 26* *Prov. 6* Apostata vir inutilis

Articulus tertius.

Veritatis prædicamentum annotatur

tur, cum additur; *Verbum veritatis usquequaque*. Hæc veritas lubricatur, cum propter personarum acceptionem remissius prædicatur. Et notandum circa veritatis verbum, quod ipsum est proponendum, exponendum, opponendum; proponendum plane, quantum ad historicam narrationem; exponendum sane, quantum ad mysticam interpretationem: opponendum etiam opportune contra sophisticam, vel hæreticam calumniationem. De primo dicit Paulus, Dominicæ apparitionis, & suæ conversionis narrator; Veritatis, & sobrietatis verba eloquor. De secundo scribit Apostolus: Solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium irreprehensibilem, recte tractantem verbum veritatis. Per rectam verbi tractationem insinuat mysticam interpretationem. De tertio; Non contradicas verbo veritatis ullo modo, & mendacio ineruditionis tuæ confundere: quasi dicat; Non contradicas verbo veritatis tibi opposito, sed erubesce de verbo falsitatis a te proposito.

Verbum Dei quomodo prædicandum.

Act. 26

2. Tim. 2

Eccl. 4.

Articulus quartus.

Veritatis emolumentum subnotatur, cum subditur: *Quia in judiciis tuis supersperavi*. Hæc sunt judicia justorum retributoria, in quibus justi merito supersperant, quia meritum ipsorum superant: Sed nota, circa judicia memorata, quod sunt defectuum purgativa, aspectuum illuminativa, affectuum inflammativa. Propter primum, comparantur aquæ: propter secundum, luci: propter tertium, igni. De primo: Revelabitur quasi aqua judicium, & justitia, quasi torrens fortis: in quo potest intelligi purgatio cordis, & corporis. De secundo; Occidi eos in verbis oris mei, & judicia mea, quasi lux, egredientur. Quid est occidi in verbis oris Dei, nisi intellectus frangi in obsequium fidei? Et quid est judicia, quasi lucem egredi, nisi aspectus illuminari ad visionem Dominicæ speciei? De tertio; Ecce vocabit judicium ad ignem Dominus Deus meus: vocari ad ignem est vocari ad igneam dilectionem per affectus inflammationem.

Amos 5.

2. Cor. 10.

Amos 7

Epilogus.

Hoc est ergo, quod ait Psalmista in personæ meticulosæ figura; *Et ne auferas*, scilicet auferendo non auferendum, sed auferendo auferendum, quantum ad veritatis impedimentum pertinens ad culpam. *De ore meo*, quantum ad veritatis instrumentum, pertinens ad naturam. *Verbum veritatis usquequaque*, quantum ad veritatis prædicamentum pertinens ad gratiam. *Quia in judiciis tuis supersperavi*, quantum ad veritatis emolumentum pertinens ad gloriam.

VERSICULUS XII.

Et *custodiam*, &c.) Timore tripartito in tribus versiculis præambulis expedito, sequitur expeditio quarti timoris, quo timetur minoratio favoris in articulo necessitatis; hunc timorem audacius deponit, qui divinæ obedientiæ vivacius se supponit. Est autem obedientia quadriformis, quam innuit hujus versiculi continentia quadrimembris: puta corporalis, mentalis, temporalis, æternalis. Quarum prima pertinet ad extrinsecam operationem: secunda ad intrinsecam considerationem: tertia ad præsentem perseverationem: quarta ad futuram remunerationem.

Obedientia quadriformis.

Articulus primus.

Quantum ad primam obedientiam, scribitur: *Et custodiam*, scil. quoad exteriorem custodiam, seu corporalem obedientiam, quæ pertinet ad exterioris hominis disciplinam. Notandum itaque, qualiter se debeat custodire quicumque vult taliter obedire: debet proculdubio custodire se a triplici vitio: videlicet a vitio loquelæ, a vitio sequelæ, a vitio corruptelæ. Prima custodia respicit maturitatem; secunda securitatem: tertia puritatem. De prima; Qui custo-

Prov. 21

custodit os suum, & linguam suam, A custodit ab angustiis animam suam; quia re vera exterior custodia, quantum ad gustum, & loquelam multum valet ad spiritualium offensionum cautelam. De secunda; Unusquisque se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam; hic prohibet Dominus per Prophetam hominum impiorum sequelam. De tertia: Teipsum castum custodi; hic præcipitur custodia, vel cautela a continentiæ corruptela.

Hier. 9

1 Tim. 5

Articulus secundus.

Quantum ad secundam obedientiam, conscribitur: *Legem tuam:* quasi lucem tuam intus lucentem, inte- B riorem hominem conducentem: quia lex lux, sicut patet ex Salomonis testimonio. Notandum igitur de hac lege, quod ei debemus intrinsecus tripliciter obedire; ut puta condelectando, consentiendo, & serviendo: quorum primum spectat ad voluntatis desiderium: secundum ad rationis consilium; tertium ad libertatis arbitrium. De primo: Condelector legi Dei, secundum interiorem hominem: ecce legis condelectatio, quantum ad voluntatis desiderium. De secundo: Si quod nolo, illud facio, consentio legi, quoniam bona est: ecce legis consensum, quantum ad rationis consilium. C De tertio; Ego ipse mente servio legi Dei; ecce legis servitium, quantum ad libertatis arbitrium.

Prov. 20

Legi tripliciter obediendum.

Rom. 7

Ibid.

Ibid.

Articulus tertius.

Quantum ad tertiam obedientiam subscribitur: *In sæculum*, id est in præsentis temporis spatium. Hoc ergo sæculo, quod est temporalis duratio, significatur expresse temporalis perseveratio. Et notandum, quod præsens sæculum est specialiter deputatum ad tria, scilicet ad recolenda, postulanda, præstolanda divina beneficia. Recolendum est autem potissimum beneficium effectivum; postulandum beneficium refectivum: præstolandum beneficium perfectivum. De primo; Confitebor tibi in sæculum, quia fecisti; ecce recordatio præsentis sæculi, respectu beneficii effectivi. De secundo idem Psalmographus; Dominus retribuet pro me, Domine misericordia tua in sæculum, opera manuum tuarum ne despicias: ecce postulatio præsentis sæculi, respectu beneficii refectivi. De tertio quoque psallimus: Sit gloria Domini in sæculum, lætabitur Dominus in operibus suis: ecce præstolatio præsentis sæculi respectu beneficii perfectivi.

Vita præsens ad tria deputata.

Ps. 51

Ps. 137

Ps. 103

Articulus quartus.

Quantum ad quartam obedientiam, perscribitur: *Et in sæculum sæculi.* Quid est sæculum sæculi, nisi sæculum subsecutivum sæculi? hoc autem est sæculum futurum præsenti sæculo successurum. Illud sæculum pertinet ad morum remunerationem, sicut istud ad perseverationem, illud ad obedientiam æternalem, sicut istud ad obedientiam temporalem. O quam beata illa obedientia, in qua nulla gravitas, sed plena suavitas, quam imperabit summa bonitas, cum obtemperabit perfecta charitas. Sed notandum, quod illud sæculum, quod dicitur sæculum sæculi, est deputatum triplici actioni; utpote divinæ nobilitatis laudationi, divinæ civilitatis cohabitationi, divinæ hostilitatis conturbationi. Nihil illa nobilitate venerabilius: nihil illa civilitate desiderabilius; nihil illa hostilitate vituperabilius. De primo dicitur; Laudatio ejus manet in sæculum sæculi: ecce laudatio futuri sæculi, conveniens divinæ nobilitati. De secundo psallitur per Prophetam: Justi hæreditabunt terram, inhabitabunt in sæculum sæculi super eam, scilicet terram viventium, non terram morientium: ecce hæreditatio, & habitatio futuri sæculi, congruens divinæ civilitati. De tertio apud eamdem legitur psalmodiam; Erubescant, & conturbentur in sæculum sæculi, & confundantur, & pereant: ecce erubescentia, conturbatio, confusio, & periclitatio futuri sæculi,

Seculum seculi, quid

Sæculum futurum triplici actioni deputatum.

Psal. 110

Psal. 36

Psal. 82

culi, competens divinæ hostilitati. Plane erubescentia sibi competit propter justitiam, quam omisit: conturbatio propter injustitiam, quam commisit: confusio propter gloriam, quam demeruit: periclitatio propter miseriam, quam promeruit.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, seu potius voce Prophetica Deo subjecta fidelis anima, quæ de illo semper sperat, cui servire desiderat. *Et custodiam*, exterius operando, quantum ad obedientiam corporalem. *Legem tuam*, interius considerando, quantum ad obedientiam mentalem. *In sæculum*: finaliter perseverando, quantum ad obedientiam temporalem, *Et in sæculum sæculi*: interminabiliter te laudando, quantum ad obedientiam æternalem.

VERSICULUS XIII.

ET *ambulabam*, &c.] De lege libertatis perfectæ, qualiter timorem removet, ex quaternario primo liquet. Qualiter autem amorem promovet, ex præsenti sublucet. Hæc amoris promotio quadruplici solet causari beneficio: utpote exhibitiones manualis efficaciæ, mentalis perspicaciæ, verbalis elegantiæ, personalis reverentiæ, quæ subnotatur in isto quaternario, sed ordine retrogrado. Versus primus respondens revevrentiæ personali, declarat reverentiam præstitam viatori, propter obedientiam exhibitam creatori. Reverentia quidem illum dilatavit exterius per concomitantiam popularem: quoniam ipsum obedientia sublevavit superius per mandatorum observantiam salutarem. Secundum hoc, versus iste circa meritum reverentiæ videtur quatuor continere; videlicet quis meretur, quid meretur, a quo meretur, qua ratione meretur. Viator quippe meretur: reverentiam meretur: a creatore meretur: obedientiæ ratione meretur.

Articulus primus.

Et ambulabam. Hoc dicitur de viatore, cujus actus est ambulare. Vis scire qualiter? plane tripliciter, digne, caute, honeste. Digne siquidem per devotionem. Caute per discretionem. Honeste per circumspectionem. De primo: Deprecantes vos, & consolantes testificati sumus, ut ambuletis digne Deo, qui vocavit vos in suum regnum, & gloriam. Ecce dignitas pertinens ad devotionem. De secundo: Videte fratres; quo modo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed quasi sapientes. Ecce cautela spectans ad discretionem. De tertio. Præcipimus vobis, ut & honeste ambuletis ad eos, qui foris sunt, & nullius aliquid desideretis. Ecce honestas respiciens ad circumspectionem.

Viator quomodo debeat ambulare. — *1 Thess. 2* — *Ephes. 5* — *1 Thess. 4*

Articulus secundus.

In latitudine. Hoc scribitur de reverentia dilatante. Reverenda nempe persona in latitudine ambulat, quam pro sui reverentia socialis amplitudo dilatat. Hæc est latitudo literalis: sed est triformis latitudo spiritualis, non minus personis competens reverendis. Quarum prima est sapientiæ initiativa; secunda provectiva; tertia consummativa. Prima sane pertinet ad consilia, secunda ad eloquia, tertia ad stipendia. De prima: Dedit Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quasi arenam, quæ est littore maris; ac si apertius diceretur: Dedit sapientiam ad judicandum, prudentiam ad demonstrandum, latitudinem cordis ad deliberandum. Judicare pertinet ad æquitatem, demonstrare ad honestatem, deliberare ad utilitatem. Hæc enim sunt tria causarum genera, quæ distinguit Tullius: scilic. demonstrativum, judiciale, deliberativum. De secunda: Nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine. Pastus quippe agnorum rationalium est in latitudine eloquiorum sapientialium. De tertia vero canitur: Prævenerunt me in die af-

Latitudo spiritualis triformis. — *3 Reg. 4.* — *Rhet. ad Heren. lib. 1.* — *Osee 4.* — *Psal. 17.*

afflictionis, & factus est Dominus protector meus, & eduxit me in latitudinem: salvum me fecit, quoniam voluit me. In latitudinem talem educitur, qui præventus ab inimicis in die afflictionis ad salutem adducitur adjutorio Salvatoris.

Articulus tertius.

Psal. 113 *Quia mandata tua.* Per hæc mandata designatur mandator ille sublimis, qui mandavit mandata sua custodiri nimis. Quo circa ejus mandata sunt, concupiscenda discenda, non obliviscenda. Concupiscenda, inquam, quantum ad potentiam affectivam: Discenda, quantum ad intellectivam: Non obliviscenda, quantum ad effectivam. De mandatis concupiscendis dicit psalmista: Psal. 118 Ecce concupivi mandata tua. De Ibid. mandatis discendis psallit propheta: Da mihi intellectum, ut discam mandata tua. De mandatis non obliviscendis ait ipse psalmographus: Ibid. Quære servum tuum: quia mandata tua non sum oblitus.

Articulus quartus.

Exquisivi. In quo notatur obedientia exquisita, non solum exterius in actione, sed & interius in intentione exhibita. Non enim solum mandata custodivit, sed & mandatorum obedientiam exquisivit, exterius obedivit, sed & interius exquisivit. Actio obedivit, intentio exquisivit. Quæris, quomodo? Tripliciter proculdubio, vigilanter, instanter, perseveranter. Contra rationis stuporem, affectionis teporem, operationis torporem. De primo Propheta: Psal. 26 Exquisivit te facies mea. In quo vi- Psal. 118 gilantia sine tepore. De secundo. In toto corde meo exquisivi te. In quo instantia sine tepore. De tertio, eadem Ibid. psalmodia; Legem pone mihi Domine, & exquiram eam semper. In quo perseverantia sine torpore.

Epilogus.

Patet itaque intellectus prophetæ, typum gerentis reverendæ personæ, non timore contractæ: sed amore attractæ, ratione præfatæ gratiæ divinitus sibi factæ: *Et ambulabam.* Ecce viator, qui promeruit: *In latitudine.* Ecce reverentia, quam promeruit: *Quia mandata tua.* Ecce creator obedientiæ imperator: & remuneratur, a quo promeruit: *Exquisivi.* Ecce obedientia exquisita, cujus ratione promeruit.

VERSICULUS XIV.

Et loquebar, &c.] Personalem reverentiam insinuavit versus præcedens: verbalem elegantiam insinuat iste præsens. Est autem quadripartita locutionis elegantia secundum quadrifariam ipsius proprietatem scilicet puritatem, claritatem, maturitatem, securitatem. Puritas respicit causam materialem: Claritas formalem: maturitas finalem: securitas efficientem. Quæ notantur per hujus versus continentiam quadrimembrem.

Articulus primus.

Puritatem locutionis propheta præposuit, cum dixit: *Loquebar de testimoniis tuis.* (*vel in testimoniis tuis.* Ecce pura locutionis materia. Quid enim illis testimoniis purius est, quibus falsitas subesse non potest? Talia proculdubio sunt testimonia Dominicæ missionis, redemptionis, resurrectionis. Quorum primum pertinet ad Salvatoris ingressum. Secundum ad egressum. Tertium ad regressum. De primo: Opera ipsa, Joan. 5 quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quia pater misit me. Ecce testimonium Dominicæ missionis, vel incarnationis. De secundo: Qui dedit redemptionem se- 1 Tim. 2 metipsum pro omnibus, cujus testimonium temporibus suis confirmatum est. Ecce testimonium dominicæ redemptionis. De tertio: Virtute Act. 4 magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Domini nostri Jesu Christi: Ecce testimonium dominicæ resurrectionis.

Articulus secundus.

Claritatem locutionis proposuit, cum adjunxit: *In conspectu.* Nihil enim in conspectu, nisi conspicuum nihil

nihil conspicuum, nisi clarum. Et nota, quod conspicuitas talis requirit apparentiam, non solam existentiam. Est autem apparentia tripartita, videlicet apparentia dialectica, apparentia rhetorica, apparentia sophistica. Prima est apparentia veritatis: secunda est apparentia æquitatis: tertia est apparentia vanitatis. De prima, scriptura dicit: Sapiens in conspectu præsidis apparebit. Quippe sapiens in conspectu illius apparet, si conspicue rei veritatem declaret. Ecce conspicua veritatis apparentia. De secunda scribitur: Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo. Quod eleganter convenit oratori, tam rhetorico, quam theologico: quoniam inter orationem rethoricam, & theologicam, conformitatem constat esse non modicam. In justitia siquidem apparet conspectui judicis sui quivis orator, si fuerit justi negotii conspicuus declarator. Ecce conspicua æquitatis apparentia. De tertio legitur in figura: Septem diebus comedes azyma; sicut præcepi tibi tempore messis novorum, quando egressus es de terra Ægypti. Non apparebis in conspectu meo vacuus: ac si diceretur apertius: Omnibus diebus comedes azyma sinceritatis, sicut præcepi tibi tempore novitatis, in exitu vetustatis. Non apparebis in conspectu meo vacuus gratiæ & veritatis. Ecce hic prohibetur apparentia vanitatis. Nam septenarius significat universitatem, tempus novorum, vitæ novitatem. Ægyptus vetustatem: vacuitas vanitatem.

Apparentia triplex. — *Eccl. 39* — *Ps. 16* — *Exod. 23*

Articulus tertius.

Maturitatem locutionis apposuit, cum adjecit: *Regum*, id est, recte regentium, rectitudinem diligentium, maturos fructus in maturis præeligentium. Et notandum quod reges hujuscemodi diligunt veritatem, æquitatem, non vanitatem. Hæc autem tria respiciunt triplicem apparentiam præcedentem. Quod reges diligant veritatem, patet per sapientem dicentem: Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum suorum, habebit amicum regem, quasi dicat: Qui diligit munditiam veritatis, tam in corde, quam in labiis, erit amicus regis, verbum interius, & exterius audientis. Quod reges diligant æquitatem, ostendit psalmista, cum ait: Honor regis judicium diligit. Quod autem reges ejusmodi non diligant vanitatem, satis aperit sapiens, sic dicens: Ne gloriosus appareas coram rege. Hic prohibetur a rege vanæ gloriæ apparentia coram rege. Unde liquet, quod vanitas non diligatur a rege.

Prov. 22 — *Psal. 98* — *Prov. 25*

Articulus quartus.

Securitatem loquentis suppofuit, cum subscripsit. *Et non confundebar*. Ac si diceret: In conspectu regum, veritatem, æquitatem, non vanitatem diligentium: loquebar, & non confundebar: quia nec falsitatem, nec iniquitatem, nec vanitatem sequebar. Notandum igitur quod illi per loquelam confundi merentur, qui loquelam confundere non verentur. Ideo quod confunduntur, plerique a falsitate, ab iniquitate, a vanitate. Quia falsitas confundit causam loquelæ formalem. Iniquitas autem materialem. Vanitas vero finalem. De primo. De mendacio ineruditionis tuæ confundere. De secundo, ubi scribitur de Israelitis: Confundentur ab iniquitatibus suis. De tertio: confundentur ab idolis, quibus sacrificaverunt. Quid est idolum, nisi vanum & frivolum? Idolis ergo sacrificant, qui vitulos labiorum frivolis dedicant.

Eccl. 4 — *Ezech. 14*

Epilogus.

Ait ergo psalmista, tamquam persona ad amorem accensa pro tali gratia eidem impensa: *Et loquebar de testimoniis tuis*; quantum ad locutionis puritatem, quæ tangit causam materialem. *In conspectu*: quantum ad claritatem, quæ conspicit causam formalem. *Regum*; quantum ad maturitatem, quæ sapit causam finalem. *Et non confundebar*: quantum ad securitatem, quæ recolet causam efficientem.

VER-

A

VERSICULUS XV.

ET meditabar, &c.] Propalata sunt duo beneficia ad amorem divinum promoventia, personalis scilicet reverentia, atque verbalis elegantia. Sequitur tertium quod est mentalis perspicacia non indita menti, sed superaddita, non acquisita, non insita sed infusa: sicut illa, qua perspicitur in mandatis consilium mandatoris. Hujus perspicaciæ beneficium insinuat iste versus, innuendo quatuor mentis actus: qui sunt appetitus, introitus, intuitus, obtentus. Disponitur namque mens, tamquam invenire cupiens, imperium ingrediens, imperatorem inveniens, donum optimum obtinens. Quid enim est meditari, nisi appetitus inveniendi? Quid mandatum, nisi imperium? Quid mandator, nisi imperator? Quid diligere, nisi donum optimum obtinere?

Articulus primus.

Appetitus igitur prænotatur, cum psallitur; *Et meditabar*, quod proprium est mentis invenire cupientis. Illud namque proprie meditamur, quod invenire conamur. Unde notandum, quod recte mens meditatur, tria specialiter invenire cupiens: utputa sapientiam, justitiam, doctrinam. Primum quidem propter Dei speculationem: Secundum autem propter sui regulationem. Tertium vero propter fraternæ salutis æmulationem.
Prov. 16 De primo; Mens justi meditabitur,
Eccl. 14 sapientiam. De secundo: Beatus vir, qui in sapientia morabitur, & qui in justitia meditabitur, quasi dicat; Beatus vir in sapientia perseverans, justitiam invenire desiderans, istam non deserens, illam quærens.
118 De tertio psallit propheta: Prævenerunt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua. Oportet enim orationis instantiam prævenire, si volumus prædicationis gratiam invenire.

Articulus secundus.

Introitus annotatur, cum additur, *In mandatis*. Mandata secundum Gregorium multa sunt, & unum. Mul- Gregorius
ta scilicet per diversitatem operis. Hom. 27
Unum in radice dilectionis. Unde sive dicamus mandata, sive mandatum, virtuale designatur imperium, in quo imperat rex virtutum. Hoc imperium videtur mens intrare, cum ad divinæ dispositionis arcanum nititur penetrare. Et nota, quod divinum imperium, vel mandatum est aliis pacificum, aliis mortificum, aliis vivificum. Pacificum plane progredientibus. Mortificum transgredientibus. Vivificum regredientibus.

B

De primo; Utinam attendisses man- Isa. 48
data mea; facta fuisset, sicut flumen, pax tua, quasi dicat; Utinam attendisses mandata mea, procedendo sine querela, facta fuisset, sicut flumen pax tua, decedendo sine vitii, & supplicii
corruptela. De secundo; Peccator Eccl. 29
transgrediens mandata Domini, incidet in promissionem nequam. Ista nequam promissio ipsa est tam interioris, quam exterioris hominis mor-
tificatio. De tertio scribitur; Vide Psal. 118
quoniam mandata tua dilexi Domine, in misericordia tua vivifica me. Quorum primum pertinet ad regressionem. Secundum ad regredientis vivificationem, seu justificationem.

Articulus tertius.

C

Intuitus denotatur, cum dicitur; *Tuis*. Est enim pronomen possessivum, & possessoris demonstrativum. Possessor autem imperii virtualis est imperator, operator, ac remunerator vitæ spiritualis. Ad ipsius Imperatoris intuitum videtur mens humana penetrare, cum meretur ab ipso revelationis gratiam impetrare. Circa dictum imperatorem tria notare possumus, quæ decent imperatoriam majestatem: utpote potentiam, sapientiam, bonitatem. Quæ notavit psalmista, cum ait: *Tuis*, quasi dicat: Tuæ potentiæ, tuæ sapientiæ, tuæ bonitatis. Quarum prima, scilicet potentia est venerabiliter eloquenda. Secunda, scilicet sapientia venera-

ra-

rabiliter audienda. Tertia, scilicet A bonitas venerabiliter amplectenda. De prima dicitur: Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur. Ecce potentia venerabiliter eloquenda. De secunda: Beati servi tui, qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam. Ecce sapientia venerabiliter audienda. De tertia: Tu Domine secundum bonitatem tuam promisisti pœnitentiam remissionis peccatorum. Ecce bonitas venerabiliter amplectenda.

Psal. 144

3 Reg. 10

2 Par. 36

Articulus quartus.

Obtentus subnotatur, cum subditur: *Quæ dilexi.* Sane mandata dilexit, quia mandantem prospexit: mandantis bonitatem percepit, & B ideo charitatem concepit. Et nota, quod divina mandata debemus diligere tribus de causis potissime, videlicet quia dilectio est mandati causa materialis, efficiens, finalis. Plane materalis, quia dilectio est, quæ mandatur: efficiens, quia per dilectionem mandatur: finalis, quia propter dilectionem mandatur: De primo: Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem: ecce dilectio, quæ mandatur. De secundo: Si diligitis me, mandata mea servate: ecce dilectio, per quam mandatur. De tertio: Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur a C patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo illi meipsum: ecce dilectio, propter quam mandatur.

Joan. 13

Joan. 14

Ibid.

Epilogus.

Patet itaque mens prophetæ. Quod enim ait: *Et meditabar:* vox est mentis invenire cupientis, pertinens ad primum actum, scilicet appetitum. Quod addit: *In mandatis*: est vox ipsius mentis imperium ingredientis, pertinens ad secundum, scilicet introitum. Quod subdit: *Tuis*: vox est ipsius mentis imperatorem invenientis, pertinens ad tertium, scil. intuitum. Quod superaddit: *Quæ dilexi*: vox est ipsius mentis domum optimum obtinentis, pertinens ad quartum, scilicet ad obtentum.

VERSICULUS XVI.

ET levavi manus meas, &c.) Inter bis bina beneficia ad amorem divinum promoventia, onere primum, sed honore novissimum est manualis efficacia, quam, describit versus iste quadrupliciter, distinguendo modum operandi quadriformiter: puta patenter, obedienter, ferventer, atque frequenter. Quorum primus excludit timorem, secundus tumorem, tertius teporem sed quartus torporem.

Operandi modus quadruplex.

Articulus primus.

Primum operandi modum intelligimus, cum legimus. *Et levavi manus meas.* Levatio nempe manuum est motus exterior, per quem manifestatur motus interior. Sicut enim levatur manus, sic levatur animus. Et nota, quod levatio exterior manifestat interiorem, quantum ad timorem, dolorem, amorem. Primum patet pulsu tentationis: secundum in planctu contritionis: tertium in plausu contritionis: tertium in plausu devotionis. De primo: Cum levaret Moyses manus, vincebat Israel: Si autem paululum remisisset, superabat Amalech. Hic Moyses exprimebat exterius, quantum timebat interius, levando manus intentius, vel remissius: sicut quivis alius in periculo constitutus. Quod manibus levatis, non remissis Amalech vinceretur, significat, quod cordis intentio, non remissio victoriam tentationis meretur. De secundo: Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos. Nos inique egimus, & ad iracundiam provocavimus, ideo inexorabilis es. Hic patet levatio tam intrinseca, quam extrinseca ex doloris pœnitentialis vehementia. De tertio: Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo levabo manus meas. Ista levatio pertinet ad plausum exteriorem, manifestans motum amoris interiorem.

Levatio manuum.

Exod. 17

Thr. 3

Ps. 62

Ar-

Articulus ſecundus.

Secundum operandi modum aſpicimus, cum adiicimus: *Ad mandata tua*. Revera mandatis divinis debetur obedientia. Tunc igitur manus ad mandata levamus, cum libenter & obedienter illa ſervamus. Et nota, quod mandatis divinis convenit obedire voluntarie neceſſarie, atque plenarie. Quare voluntarie? propter benedictionis promiſſionem: quare neceſſarie? propter maledictionis comminationem: quare plenarie? propter ſolutionis confuſionem. De primo: Si audieris vocem Domini Dei tui, ut facias, atque cuſtodias omnia mandata ejus. Et infra: Venient ſuper te univerſæ benedictiones iſtæ, &c. ecce benedictio, quam meretur mandati conſervatio. De ſecundo ſubditur: Si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut cuſtodias & facias omnia mandata ejus. Et infra: Venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ: ecce maledictio, quam meretur mandati violatio. De tertio: Qui ſolverit unum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: ecce confuſio, quam meretur unius mandati ſolutio.

Mandatis divinis quomodo obedire oporteat.

Deut. 28

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Matt. 5

Articulus tertius.

Tertium operandi modum audimus, cum addimus: *Quæ dilexi*. Quod enim dilectione facimus, ferventer agimus. Et nota, quod mandata Dominica debemus diligere specialiter triplici ratione: utpute propter mandantis honorem, propter mandati valorem, propter ſalarii ſalutaris amorem. Prima ratio reſpicit mandati originem, ſecunda mandati ordinem, tertia mandati terminum, ſeu finem. De prima pſallit propheta. Vide, quoniam mandata tua dilexi, Domine: Ecce mandantis honorem. De ſecunda: Dilexi mandata tua ſuper aurum, & topazium, ecce mandati valorem. De tertia: Expectabam ſalutare tuum Domine, & mandata tua dilexi: ecce ſalarii ſalutaris amorem.

Mandata Dei diligenda propter tria.

Pſal. 118

Ibid.

Ibidem.

Articulus quartus.

Quartum operandi modum annotamus, cum annectimus: *Et exercebor in juſtificationibus tuis*. Quoniam ubi exercitatio, ibi frequens actio. Et nota, quod bonus operator bonorum operum frequentator recte dicicit: *Exercebor*, videlicet tamquam cultor, ultor, rector. Plane tamquam cultor, quantum ad vitiorum eradicationem; tamquam ultor, quantum ad virtutum vindicationem: tamquam rector, quantum ad virium rectificationem. De primo: Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum: quaſi dicat: Forinſecus te præpara ad bonorum operum multiplicationem, & intrinſecus ad vitiorum, tamquam tribulorum in cordis agro germinantium, eradicationem. De ſecundo; Viderunt Ægyptios mortuos ſuper littus maris, & manum magnam, quam exercuit Dominus contra eos. Moraliter intellige per Ægyptios, vitiorum multitudinem. Per mare, contritionis amaritudinem; per littus, contritionis finem: per magnam manum, vindicationem ſubmerſarum virtutum, quam exercuit Dominus ultionum. De tertio: Principes gentium dominantur eorum, & qui majores ſunt, poteſtatem exercent in eos. Moraliter, per principes & majores: accipe virtutes morales, viribus naturalibus principantes, quæ dominantur, naturæ pronitatem domando: poteſtatem exercent, bonitatem rectificando.

Prov. 24

Exod. 14

Matt. 20

Epilogus.

Ex præmiſſis poteſt clareſcere moralis intellectus pſalmiſtæ, vicem gerentis perſonæ bonis operibus mancipatæ. Ait enim; *Et levavi manus meas*, ſcilicet operando potenter contra timorem. *Ad mandata tua*, ſcil. operando obedienter contra rumorem *Quæ dilexi*, ſcil. operando ferventer contra teporem. *Et exercebor in juſtificationibus tuis*, ſcilicet operando frequenter contra torporem.

Ca-

Capitulum quartum.

VERSICULUS PRIMUS.

MEmor esto verbi tui, &c.) Hic inchoatur quartum capitulum, & præsentatur quartum ferculum. Sicut in tertio præsentata fuit legis commissio: sic in isto spei immissio. Si quæris ordinis rationem, equidem ad illius commissionem venitur per istius immissionem, sicut patet per *Psal. 56* prophetam dicentem: Spera in Domino, & fac bonitatem. Sic facie- *2 Tim. 4* bat Apostolus, cum dicebat: In hoc laboramus, quia speramus: Istud autem capitulum distinguitur in hunc modum: Spes immissa lætificat patientes, ut ostendit octonarius primus: & fortificat facientes, ut ostendit secundus. Unde primus incipit ab Hebraica litera Zain, quæ interpretatur oliva, cujus est lætificare. Secundus ab Hebraica littera Heth, quæ interpretatur vivacitas, cujus est fortificare. Primus octonarius est bipartitus, quia spes dupliciter lætificat patientes, scil. quantum ad malorum patientiam, quod declarat quaternarius primus: & quantum ad ipsorum compatientiam, quod declarat secundus. Primus quaternarius est quadripartitus secundum quatuor patientiæ gradus, qui sunt patientia subjectionis, abjectionis, scandalizationis, & præjudicationis; qui gradatim tanguntur in quatuor versibus primis. Primus versus insinuat subjectionis consolationem per quadruplicem subjectæ personæ considerationem, quæ non absurde considerat, quem desiderat, cui obtemperat, propter quem tolerat, in quem sperat. Quis autem est ille, nisi cujus est remunerare, imperare, onerare, & exonerare,

Zain. *Heth.*

Articulus primus.

Prima consideratio tangitur in hoc membro: *Memor esto.* Dominus dicitur illorum memor, quorum est remunerator. Hæc est rememoratio, quam affectat, scilicet remuneratio, A quam expectat, Peroptime remunerationem considerat: quia permaxime subjectionis laborem & dolorem refrigerat. Sed notandum, quod retributor universorum, est memor diversimode diversorum, videlicet sapientium, insipientium, perversorum. Horum, ad redimendum, illorum, ad sævius opprimendum: aliorum, ad gravius puniendum. De primis psallimus. Memor esto congregationis tuæ: quasi dicat, sapientis. De secundariis canimus: Memor esto improperiorum tuorum eorum, quæ ab insipiente sunt tota die. De aliis legimus: Memor esto Domine filiorum Edom: quasi dicat, perversorum. Unde subditur de illorum perversitate: Qui dicunt, exinanite, exinanite, &c.

Memor. *Psal. 73.* *Ibid.* *Psal. 136* B

Articulus secundus.

Secunda consideratio advertitur in hoc articulo: *Verbi tui.* Hoc verbum est præceptum Dominicum: quo præcipitur servis subjectos esse dominis, non solum bonis & modestis, sed etiam discolis. Hoc præceptum est promulgatum a Domino ore Apostolico. Hoc imperium ob hoc subjectus considerat, quia non modicum subjectionem imperatam temperat, considerare, cui obtemperat. Et nota, quod hoc verbum imperatorium, est retinendum, continendum, & sustinendum. Retinetur autem, ut fructificet: continetur, ut ædificet: sustinetur, ut beatificet. De primo: Qui corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia: ecce verbum retentum, ut fructificet. De secundo; Inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes: ecce verbum contentum, ut ædificet. De tertio scribitur: Sustinuit anima mea in verbo ejus, speravit anima mea in Domino: ecce verbum sustentatum, ut beatificet.

1 Pet. 2 C *Luc. 8* *Ph. 2.* *Psal. 118*

Articulus tertius.

Tertia consideratio colligitur ex hoc ramo: *Servo tuo.* Ecce onerosa ser-

servitus: ecce onus impositum divinitus, quod idcirco considerat oneratus: quia consideratio onerantis, onus alleviat tolerantis. Sed nota circa servum hujuscemodi, quod leguntur servitutis tres modi. Est namque servitus ex necessitate, servitus ex humilitate, servitus ex charitate. Quarum prima toleranda, secunda desideranda, tertia veneranda. De prima: Servus vocatus es? non sit tibi curæ; quod pertinet ad servitutem necessitatis. De secunda: Quicumque voluerit inter vos primus esse, erit vester servus: quod spectat ad servitutem humilitatis. De tertia: cum liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem: quod servitutem exprimit charitatis.

Servitutis tres modi.

1 Cor. 7

Matt. 20

1 Cor. 9

Articulus quartus.

Quarta consideratio accipitur ex hoc loco; *In quo mihi spem dedisti*: quasi dicat in verbo imperatorio, salutis meritorio, quo imperasti, mihi spem inspirasti. Plane Imperator cœlestis imperat actum virtutis, qui meritorius est salutis, & idcirco, dum imperat, obtemperantibus spem inspirat. Et nota spem tripartitam obtemperantibus inspiratam, videlicet spem laborantium, spem tolerantium, spem amantium; quarum prima respondet servituti primæ: secunda secundæ: tertia tertiæ. De prima: Debet in spe, qui arat, arare: ecce spes laborantium. De secunda: Scientes, quia tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem: probatio vero spem; ecce spes tolerantium. De tertia: Audientes fidem vestram in Christo Jesu, & dilectionem, quam habetis in sanctos omnes propter spem, quæ reposita est vobis in cœlis; ecce spes amantium.

Spes tripartita.

1 Cor. 9

Rom. 5

Col. 1

Epilogus.

Ait ergo Propheta, seu persona subjecta, sed spei consolatione refecta, voce prophetica: *Memor esto*, qui remuneras, quem desidero. *Verbi tui*, qui imperas, cui obtempero. *Servo tuo*, id est, tui, qui oneras, propter quem tolero; *In quo mihi spem dedisti*, qui oneras, in quem spero.

VERSICULUS SECUNDUS.

HÆc me consolata est, &c.] Subjectionis consolatio satis claruit in versu præambulo; abjectionis consolatio non minus claret in isto, in quo notatur spes confortans, supportans, dehortans, & exhortans. Dicitur autem spes confortans per æquanimitatem, supportans per longanimitatem, dehortans pusillanimitatem & exhortans magnanimitatem.

Articulus primus.

Hæc me consolata est. Hic proculdubio notatur spei confortatio, qua confortatur homo, vel interius a Domino æquanimitatem inspirante, vel exterius a proximo æquanimitatem procurante. Et nota, quod homo tripliciter dicitur exterius alterum consolari, videlicet verbo, subsidio, & exemplo. Prima consolatio, seu confortatio est vocalis, secunda manualis, tertia visualis. De prima: Consolatus est eos, & blande ac leniter est locutus; ecce consolatio vocalis. De secunda; Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum; ecce consolatio manualis. De tertia: Consolatus est David Bersabeæ uxorem suam; ecce consolatio visualis.

Gen. 50

Job 29

2 Reg. 12

Articulus secundus.

In humilitate mea. Humilitatem nuncupat vilitatem quam supportavit per longanimitatem. Humilitas ista quam supportavit propheta, fuit extrinseca & fortuita, non tamen fuit sine humilitate intrinseca & gratuita. Ideoque ad commendationem humilitatis intrinsecæ atque gratuitæ, possumus hic notare, quod humilitas est sapientiæ solium, gratiæ pallium, & gloriæ præludium. Dicitur autem sapientiæ solium, quia sapientiam suscipit: Ubi est humilitas, ibi est & sapientia. Dicitur quoque gratiæ pallium, quoniam electos induit: Induite vos sicut ele-

Prov. 11

Col. 3

cti Dei sancti, & dilecti, viscera A misericordiæ, benignitatem, humilitatem. Dicitur denique gloriæ præludium, quia gloriam antecedit:
Prov. 15 Gloriam præcedit humilitas.

Articulus tertius.

Quia eloquium tuum. Quale quæso eloquium, nisi pusillanimitatis dehortatorium? Tale nimirum est abjecto & humiliato necessarium. Unde notandum, quod eloquium dehortatorium est tripartitum; continet enim eloquium increpatorium, eloquium adversatorium, & eloquium castigatorium. Quorum primum videtur dehortatorium cogitationum, secundum delectationum, tertium assensionum. De primo; Ad increpan- B dum tantum eloquia concinnatis; ecce eloquium increpatorium. De secundo; Dimittam adversum me eloquium meum: ecce eloquium adversatorium. De tertio scribitur: Eloquia Domini, eloquia casta. Plane casta, quia castigantia, & castigando castificantia; ecce eloquium castigatorium.

Eloquium dehortatorium triplex.

Job 6

Job 10

Psal. 11

Articulus quartus.

Vivifica me. Quo modo, nisi magnanimitatem exhortando? quæ vivificatio patienti potior, aut abjecto accommodatior? Notandum itaque, quod taliter vivificare, videtur ad tria perutile, scilicet ad tolerandum, ad perseverandum, ad superandum. Quorum primum pertinet ad tentationis aggressum, secundum ad progressum, tertium ad eggressum. De
Psal. 137 primo; Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me, scilicet per gratiam tolerantiæ. De secundo:
Psal. 40 Dominus conservet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum. Conservatio pertinet ad tentationis aggressum: vivificatio ad progressum; beatificatio ad egressum. De
Psal. 84 tertio; Deus tu conversus vivificabis nos. Convertitur ad nos Deus, præstando gratiam tolerandi tentationem. Sed vivificat nos, præstando gratiam superandi.

Epilogus.

Ex præmissis satis est liquidum, quid Propheta nobis insinuet per hunc versum: ait enim; *Hæc*, scilicet spes; de qua superius immediate fecerat mentionem. *Me consolata est:* confortans per æquanimitatem. *In humilitate mea:* ipsam supportans per longanimitatem. *Quia eloquium tuum;* dehortans pusillanimitatem. *Vivificavit me;* exhortans magnanimitatem.

VERSICULUS TERTIUS.

Superbi inique agebant, &c.] Post consolationem subjectionis, & abjectionis, sequitur consolatio scandalizationis, quam ostendit istius versus continentia quadrimembris: continet enim quadruplicem causam consolatoriam; puta stultorum differentiam, malorum sufferentiam, legis reverentiam, & regis adhærentiam: prima bona, secunda melior, tertia optima, & quarta peroptima.

Articulus primus.

Prima causa dignoscitur, cum dicitur: *Superbi.* Si superbi, ergo stulti, quasi stantes alti: stultorum autem scandala spernenda sunt, quasi ridicula: nam qui quærit conjugationis normam apud verbum anomalum, aut conversationis formam apud vi- C rum acephalum, ipse sibi est scandalum. Multum igitur illi confert, qui scandalum perfert, pensare quantum moribus differt, qui scandalum infert. Et notandum circa scandala superborum, quod eorum alii sunt litigiosi, alii bellicosi, alii tam Deo, quam hominibus odiosi; quorum primi sunt inaffabiles; secundi sunt intractabiles: tertii sunt irrationabiles. De primis: Inter superbos semper jurgia sunt; ecce superbi litigiosi. De secundis; Arma & gladii in via superbi: ecce superbi bellicosi. De tertiis: Nec superbi placuerunt tibi ab initio: Et, tres species odivit anima mea, & aggravor valde animæ illorum, pauperem superbum, & divitem mendacem, & senem fatuum;

Prov. 13

Prov. 22

Judic. 9

Eccl. 25

tuum: ecce ſuperbi tam Deo, quam hominibus odioſi.

Articulus ſecundus.

Secunda cauſa aperitur, cum additur: *Inique agebant uſquequaque.* Si inique agebant, iniqui erant: Tales autem ferendi ſunt, quia ſecundum Gregorianum eloquium, boni non ſunt, qui malos ferre non poſſunt. Et notandum circa ſcandala iniquorum, quod leguntur tripliciter inique agere, contra regem, contra legem, contra gregem. Contra ſummum regem, recedendo per irreverentiam: contra legem, deviando per inobedientiam: contra Dei gregem, dominando per injuſtitiam. De primis intelligitur, quod legitur: Peccavimus & inique egimus, recedentes a te: ecce iniquitas recedentium: De ſecundis aſcribitur, quod ſcribitur; Novi, quod poſt mortem meam inique agetis, & declinabitis cito de via, quam oſtendi vobis: ecce iniquitas deviantium. De tertiis exponitur, quod proponitur: Hæc dicit Dominus, quoniam ablatus eſt populus meus gratis, dominatores ejus inique agunt: ecce iniquitas dominantium.

Greg. hom. 35 in Ev. & 3p. Paſt. cap. 10 — *Dan. 3* — *Deut. 31* — *Iſa. 52*

Articulus tertius.

Tertia cauſa ſubinfertur, cum ſubjungitur: *A lege autem tua*, quæ eſt reverenda ſcientia: immo reverendi ſcientia; immo reverenda in omni reverentia; ex cujus reverentia redditur aliis reverentia, ſine cujus ſententia nulli debetur reverentia. Et nota, quod lex eſt ſpecialiter reverenda tribus de cauſis; quia regalis, quia irreprehenſibilis, quia ſpiritualis: regalis plane, quantum ad mandata judicialia; irreprehenſibilis, quantum ad mandata moralia; ſpiritualis, quantum ad mandata cæremonialia, ſeu figuralia. De primo; Si tamen legem perficitis regalem ſecundum ſcripturas. Et infra: benefacitis; ecce lex regalis. De ſecundo dicitur ſecundum aliam litteram; Lex Domini irreprehenſibilis, convertens animas: ecce lex irreprehenſibilis. De tertio; Scimus quoniam lex ſpiritualis eſt, ego autem carnalis ſum; ecce lex ſpiritualis.

Lex reverenda tribus de cauſis. — *Jac. 2* — *Pſ. 18* — *Rom. 7*

A

Articulus quartus.

Quarta cauſa ſubditur, cum ſequitur: *Non declinavi.* Per negationem, quæ additur, affirmatio ſubauditur: non declinavit, quoniam inclinavit: non declinavit a lege, quoniam non declinavit a rege: ſed inclinavit ſe ad legem, quoniam inclinavit ſe ad regem. Notans ergo adhærentiam legis, ſubnotavit adhærentiam regis: equidem, qui non noverunt regem, niſi per legem, adhærent regi adhærendo legi: Sed nota circa legis declinationem, quod contingit a lege tripliciter declinare: videlicet ad errorem, ad favorem, ad furorem. Prima declinatio pertinet ad vim rationabilem; ſecunda ad concupiſcibilem: tertia ad iraſcibilem. De primo: Ne declinetis ad magos, nec aliquid ab hariolis ſciſcitemini; hic prohibetur declinatio ad errorem. De ſecundo: Judices, & magiſtros conſtitues. Et infra: Ut judicent populum juſto judicio, nec in alteram partem declinent: hic prohibetur declinatio ad favorem. De tertio: Cave, ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpiſti ſequi poſt miſeriam: hic prohibetur declinatio ad furorem.

B

Lev. 19 — *Deut. 16* — *Job 37*

Epilogus.

C

Et hoc eſt, quod ait Propheta, vel ſcandalis impugnatus, non expugnatus, voce prophetica: *Superbi*, conſiderando ſtultorum differentiam, quod eſt bonum. *Inique agebant uſquaque*, conſiderando malorum ſufferentiam, quod eſt melius. *A lege autem tua*: conſiderando legis reverentiam, quod eſt optimum. *Non declinavi*: conſiderando regis adhærentiam, quod eſt peroptimum.

VERSICULUS QUARTUS.

M*Emor fui judiciorum tuorum, &c.*] Memorato ſpei ſolatio, ad ſubjectionum, abjectionum, & ſcandalizationum ſufferentiam, memoratur ipſius conſolatio ad injuſtorum

rum judiciorum sustinentiam. Tradit namque versus iste memoriale divinæ patientiæ speciosum, spatiosum, virtuosum, victoriosum, tamquam speculum spirituale humanæ tolerantiæ: Dicitur autem memoriale prædictum, speciosum, quantum ad patientiæ materiam; spatiosum, quantum ad frequentiam: virtuosum, quantum ad excellentiam: victoriosum, quantum ad efficaciam.

Articulus primus.

Primus articulus, prænotatur, cum scribitur: *Memor fui judiciorum tuorum:* Ecce speciosum memoriale divinæ patientiæ, respectu humanæ injustitiæ; patitur namque divina clementia mirabili, atque memorabili **B** patientia, conculcari sua judicia ab humana injustitia. Notandum itaque, quod contingit tripliciter divina judicia conculcare: puta, corde, ore, opere: corde conculcantur, quando contemnuntur: ore, quando deridentur, opere, quando proiiciuntur.
Ezech. 5 De primo: Ista est Hierusalem, in medio gentium posui eam, & in circuitu ejus terras, & contempsit judicia mea, ut plus esset impia, quam gentes, & præcepta mea ultra, quam terræ, quæ in circuitu ejus sunt: ecce judiciorum contemptio.
Prov. 19 De secundo: Testis iniquus deridet judicium: ecce judiciorum derisio.
Ezech. 5 De tertio: Judicia mea projecerunt, **C** & in præceptis meis non ambulaverunt: ecce judiciorum projectio.

Articulus secundus.

Secundus articulus subnotatur, cum dicitur: *A sæculo;* Ecce spatiosum memoriale divinæ patientiæ, quoniam a sæculi initio facta est prædicta conculcatio. Notandum ergo, quod legimus Dominum a sæculo imperantem, tolerantem, miserantem: quorum primum est signum potentiæ: secundum sapientiæ: sed tertium clementiæ. De primo scribitur
Psal. 92 a Psalmographo: Parata sedes tua ex
Gen. 6 tunc, a sæculo tu es: Ubi per sedem imperialem insinuat imperantem. De secundo: Postquam ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illæque ge- **A** nuerunt. Isti sunt potentes a sæculo, viri famosi. Ubi potentes potentia abutentes subintelligimus tolerantem. De tertio canitur: Reminiscere mi- *Psal. 24* serationum tuarum Domine, & misericordiarum tuarum, quæ a sæculo sunt. Ubi legimus Dominum miserantem.

Articulus tertius.

Tertius articulus annotatur, cum additur: *Domine*, ecce virtuosum memoriale. Quid enim illa patientia virtuosius, quam patitur a talibus servis talis Dominus? Vis audire qualis Dominus? plane reverendus, tremendus, colendus: tamquam omnium creator: Tamquam omnium gubernator: Tamquam omnium consummator. De primo: ubi de rege *2 Par. 34* Josia scribitur in hæc verba: Reveritus es faciem meam, scidisti vestimenta tua, & flevisti coram me. Ego quoque exaudiam te, dicit Dominus. Hic apparet, quod Dominus est humiliter, & flebiliter reverendus. De secundo: ubi scribitur de *Act. 9* Saulo; Tremens ac stupens dixit; Domine, quid me vis facere? Ubi patet luce clarius, quod Dominus mirabiliter est tremendus. De tertio; *2 Par. 29* ubi dixit Ezechias Sacerdotibus, & Levitis; Vos elegit Dominus, ut stetis coram eo, & ministretis illi, colatis eum & cremetis illi incensum. Ubi notatur, Dominus contemplatione, actione, devotione colendus.

Articulus quartus.

Quartus articulus denotatur, cum dicitur: *Et consolatus sum;* Ecce victoriosum memoriale, quoniam ex memoria divinæ patientiæ generatur victoria nostræ impatientiæ; dum illius memoria nobis est consolatoria. Hic potest notari, quod diversi dicuntur diversimode consolari. Aliter enim consolari dicuntur patientes. Aliter compatientes. Aliter impatientes. Primi namque dicuntur consolari consideratione alienæ patientiæ. Secundi consideratione alienæ misericordiæ. Tertii consideratione alienæ miseriæ. Prima consolatio patet: Cessavit Rex David persequi

Ab-

2 Reg. 13 Absalon; eo quod consolatus esset
super Amon interitu. Ecce consola-
tio patientiæ. Secunda consolatio li-
Act. 20 quet: Adduxerunt puerum viven-
tem, & consolati sunt non minime.
Ecce consolatio compatientiæ. Ter-
Ezech. 32 tia consolatio claret. Vidit eos Pha-
rao, & consolatus est super universa
multitudine, quæ interfecta est gla-
dio. Ecce consolatio impatientiæ.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, vel patiens voce Prophetica; *Memor fui judiciorum tuorum*: quantum ad patientiæ divinæ materiam, cujus materia sunt divina judicia. Ecce memoriale speciosum. *A sæculo*, quantum ad illius patientiæ frequentiam. Ecce memoriale spatiosum. *Domine*: quantum ad ipsius patientiæ excellentiam. Ecce memoriale virtuosum. *Et consolatus sum*; quantum ad ejusdem patientiæ efficaciam. Ecce memoriale victoriosum.

VERSICULUS QUINTUS.

D*Efectio tenuit me*, &c.] Consolationem patientium declaravit quaternarius antecedens. Consolationem compatientium declarat quaternarius præsens. Hæc consolatio consummatur, quando fraterna culpa deploratur, venia imploratur, pœna memoratur, pœnitentia procuratur: sicut quatuor proximis versibus intimatur. Versus primus pertinens ad deplorationem culpæ fraternæ, videtur quatuor continere; videlicet dolorem animi propter errorem proximi. Dolor liquefacit. Animus liquescit. Error frigefacit. Proximus refrigescit.

Articulus primus.

Quantum ad primum articulum, dicitur; *Defectio*; ista defectio est vehemens compassionis affectio, quæ sic fervidas animas comprimit, quod calidas lacrymas exprimit. Et nota, quod est defectio tripartita. Quædam lætitiæ: quædam gratiæ; quædam gloriæ privativa. Quarum prima justorum, secunda injustorum, tertia

reproborum. De prima; Cor tabe- Nah. 2
scens, & dissolutio geniculorum, &
defectio in cunctis renibus. Ubi
compassionis dolor describitur, qui
dum cordi illabitur, corpus collabi-
tur, & voluptas elabitur. De secun-
da: Jucunditas cordis, hæc est vi- Eccl. 30
ta hominis, & thesaurus sine defe-
ctione sanctitatis. Ecce defectio gra-
tiæ, & re vera lætitia si afficit,
non proficit, ubi gratia deficit. De
tertia: Inclinate humerum vestrum, Baruc. 2
& cervicem vestram, & operam facite regi Babylonis, & sedebitis in terra, quam dedi patribus vestris. Quod si non feceritis, nec audieritis vocem domini Dei vestri operari regi Babyloniæ, defectionem vestram faciam de civitatibus Juda, &c. Ac si apertius dicatur peccatoribus; Humiliate vos ad confessionem, sustinete confusionem, ut recipiatis iniquitatis remissionem, & hæreditatis æternæ repromissionem. Quod si nolueritis confessioni vacare, & confusioni operam dare, propter defectum gratiæ deficere vos faciam a societatibus gloriæ. Ecce defectio gloriæ. Babylon enim interpretatur confusio, & Juda gloriatio.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum subditur; *Tenuit me*, scilicet animum meum afficiens, & afficiendo liquefaciens eum. Si quæris, qualiter affectiones tenent animum? Profecto diversimode diversorum. Notandum ergo generaliter, quod affectiones animum tenent tripliciter. Quædam feliciter; quædam infeliciter; quædam mediocriter. Primæ tenent animos beatorum. Secundæ animos damnatorum. Tertiæ animos viatorum. De primo
scribitur; Tenebit me dextera tua. Psal. 138
Hæc dextera est æterna lætitia: quæ
tenebit animam sponsæ felici tentio-
ne, ipsa teste; Dextera ejus ample- Cant. 2
xabitur me. De secundo, ubi dici-
tur a Saule; Interfice me; quoniam 2 Reg. 1
tenent me angustiæ. Tales angustiæ mystice intellectæ, sunt æternales tristitiæ. Quarum tentiones infelices

ad illos pertinent, qui quærent mortem, & non invenient, ſicut ſcribitur ab Apoſtolo. Apoc. 9 De tertio; Job 4 Pavor tenuit me, & tremor. Sic poteſt dicere viator, cujus animum tenet timor.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur; *Pro peccatoribus*: quoniam ubi peccator, ibi error, ibi tenebræ ſunt: Eccl. 11 Error & tenebræ peccatoribus concreata ſunt. Ubi vero tenebroſitas, ibi ſolet eſſe frigiditas. Unde peccator eſt frigidus, & infrigidator, & ſpecialiter adulator: explorator: detractor. Quorum primus eſt lactator; Secundus ſagittarum fabricator. Tertius ſagittator. De primo: Fili mi, ſi te lactaverint peccatores, ne acquieſcas eis. Ecce peccator Prov. 1 lactans; De ſecundo: Homo peccator ſanguini inſidiatur, attende tibi Eccl. 11 a peſtifero: fabricat enim mala, ne forte inducat ſuper te ſubſannationem in perpetuum. Ecce peccator ſagittas fabricans. De tertio cantatur: Pſal. 10 Ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt ſagittas ſuas, &c. Ecce peccator ſagittans.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, ſuperadditur: *Derelinquentibus legem tuam*: nam qui legem derelinquit, ignem derelinquit, & ideo refrigeſcit. Unde Deut. 33 ſcriptum eſt; In dextera ejus ignea lex. Et nota, quod lex non eſt derelinquenda, ſive dimittenda, ſpecialiter propter tria: quia lux ſpecioſa, quia donatio fructuoſa, quia corona gratioſa; Quorum primum ſpectat ad ſpeculativos. Secundum ad activos. Tertium ad prælatos. Prov. 6 De primo; Ne dimittas legem matris Ibid. tuæ, &c. Prov. 4 quia mandatum lucerna eſt, & lex, lux. Hic prohibetur dimiſſio legis ratione lucis: De ſecundo: Donum bonum tribuam vobis; legem meam ne derelinquatis. Hic prohibetur Prov. 1 derelictio legis, ratione donationis. De tertio: Ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo. Hic prohibetur dimiſſio legis ratione coronæ, vel gratiæ capitalis.

Epilogus.

Ait ergo propheta in perſonæ compatientis figura. *Defectio*, quantum ad dolorem liquefacientem. *Tenuit me*, quantum ad animum liqueſcentem. *Pro peccatoribus*, id eſt, peccati auctoribus, quantum ad errorem frigefacientem. *Derelinquentibus legem tuam*, quantum ad proximum frigeſcentem.

VERSICULUS SEXTUS.

Cantabiles mihi erant, &c.) Verſus præambulus verſabatur circa fraternæ culpæ deplorationem. Verſus iſte verſatur circa veniæ implorationem. Et quia dicta venia ſolemniter imploratur per divinum officium, quod in Eccleſia decantatur: propterea verſus iſte quadrifidus quatuor connotat circumſtantias ejus, quæ ſunt, modus, motus, locus, tempus. Modus autem requirit modulationem. Motus opitulationem. Locus venerationem. Tempus perſeverationem.

Articulus primus.

Primum prænotavit Propheta, cum ait: *Cantabiles mihi erant juſtificationes tuæ*. Ac ſi diceretur aperte: Juſtificationes fraternæ, quæ poſtulantur a te juſtificatore ſuperne: erant cantabiles, id eſt, cantando pronuntiabiles in ſignum prolationis internæ. Nec enim eas protulit ſola ſpeculatio intellectiva; quia ſic eſſent pronuntiabiles confabulando; nec ſola æmulatio affectiva: quia ſic eſſent pronuntiabiles ejulando. Sed tam ſpeculationis intellectivæ, quam æmulationis affectivæ copulatio modificativa, & ideo pronuntiabiles modulando. Notandum itaque, quod juſtificationes divinæ ſunt concupiſcendæ, diſcendæ, non obliviſcendæ; Unde requirunt appetitivam vivacem, apprehenſivam ſagacem, retentivam tenacem. De primo: Concupivit anima mea deſiderare juſtificationes tuas, &c. Pſal. 118 De ſecundo: Bonum mihi, quia humiliaſti me, ut diſcam juſtificationes tuas. Ibid. De tertio:

Ibid. tertio: In æternum non obliviscar ju- A stificationes tuas, &c.

Articulus secundus.

Secundum denotavit, cum dixit: *Mihi*, videlicet opitulanti: Quæris, quo modo? speculando, æmulando, famulando; quorum primum pertinet ad intellectum; secundum ad affectum; tertium ad effectum. De primo: Abac. 1 Quare ostendisti mihi iniquitatem, & laborem; videre prædam? &c. Verba sunt compatientis, errorem proximi speculantis. De secundo; 1 Mac. 2. Væ mihi, ut quid natus sum videre contritionem populi mei; Verba sunt compatientis, salutem proximi æmulantis. De tertio legitur: Psal. 118 Convertentur mihi timentes te: B verba sunt compatientis, conversionem proximi postulantis: & postulando famulantis.

Articulus tertius.

Tertium annotavit, cum addidit: *In loco;* Si quæris, in quo? cito solvitur quæstio; *In loco*, qui ad orandum ordinatur, & ab orando oratorium nominatur; hic est locus quem elegit Dominus, ut invocetur ibi nomen ejus, ut collocetur inibi corpus ejus. Notandum ergo, quod huic loco debetur veneratio specialis, ratione venerabilis nominis, venerabilis numinis, venerabilis agminis. Est enim idem locus divinæ memoriæ attitulatus; divinæ Eucha- C ristiæ deputatus: divina militia visitatus. De primo: Exod. 20 In omni loco, in quo fuerit memoria nominis mei, veniam ad te, & benedicam tibi; ecce locum divinæ memoriæ attitulatum. De secundo scribitur: Psal. 97 Dominus in loco sancto suo; Et proculdubio in hoc loco habitat ille sacramentaliter, in quo plenitudo divinitatis habitat corporaliter: ecce locum sacramento Dominico deputatum. De tertio; Gen. 28 Quam terribilis est locus iste, inquit, non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cœli; Et loquitur Jacob de loco a cœlesti agmine visitato; quis autem dubitat, quin divina familia locum visitet, in quo Dominus habitat?

Articulus quartus.

Quartum subnotatur, cum subditur: *Peregrinationis meæ*: ista peregrinatio est viatorum festinatio, qui spiritu ambulantes, & crucem suam quotidie bajulantes peregrinantur de die in diem, festinantes ingredi in illam requiem. Et nota, quod est peregrinatio tripartita, quædam improperabilis, quædam miserabilis, quædam venerabilis. Prima est de hospitio in hospitium; secunda de vitio in supplicium; tertia de merito ad præmium. De primo; Minimum Eccl. 29 pro magno placeat tibi, & improperium peregrinationis non audies, vita nequam hospitandi de domo in domum: ecce peregrinatio improperabilis. De secundo; Non exoraverunt Eccl. 16 pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti, & non pepercit peregrinationi illorum: ecce peregrinatio miserabilis. De tertio, Ordinatus 2 Cor. 8 est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ in hanc gratiam, quæ ministratur a nobis ad Dei gloriam; ecce peregrinatio venerabilis.

Epilogus.

Liquet igitur vox Prophetæ, vel compatientis, & fraternam veniam implorantis personæ, sic loquentis prophetico ore; *Cantabiles mihi erant justificationes tuæ*, quantum ad implorandi modum, quem decet modulatio. *Mihi*, quantum ad implorantis motum, cui convenit opitulatio. *In loco*: quantum ad implorandi locum, cui congruit veneratio. *Peregrinationis meæ*, quantum ad implorandi tempus, cui competit perseveratio.

VERSICULUS SEPTIMUS.

MEmor *fui nocte*, &c.) Prænotatis duobus actibus ad proximi compassionem pertinentibus: hic notatur tertius, ut pote memoratio pœnæ, quam denotat versus iste sub quadruplici conditione, scilicet ut studendam, ut stupendam, ut pavendam, ut cavendam: studenda dici-

tur, ut percurratur: stupenda, ut A
occurratur: pavenda, ut succurratur:
cavenda, ne incurratur.

Articulus primus.

Ut stupenda, notatur per nocturnam memorationem, dicendo: *Memor fui nocte:* quia nimirum talis actus, & tale tempus videtur convenire studentibus. Hic potest notari, quod nox est tempus congruum lectioni, meditationi, revelationi: quorum primum est sensuale: secundum rationale: tertium intellectuale.
Hester 6 De primo noctem illam duxit rex insomnem: jussitque sibi afferri historias, & annales priorum temporum, quæ cum illo præsente legerentur, ventum est ad illum lo- B
cum, &c. ecce noctis lectio. De
Psal. 76 secundo scribitur; Meditatus sum nocte cum corde meo; ecce noctis
Dan. 2 meditatio. De tertio; Daniel mysterium per visionem nocte revelatum est; ecce noctis revelatio.

Articulus secundus.

Ut stupenda, notatur per nomen, quod infert miseris, passionem, & miserentibus compassionem, dicendo: *Nominis tui*, quod est nomen judicis, stupendum tam maleficis, quam beneficis, illis ut dolentibus, istis ut condolentibus: ecce quid studuit, & studens stupuit, qui proximo condoluit, quia pœnam, quam C
ille meruit. Hic potest notari circa nomen, quod est nomen mirabile, horribile, & terribile, si memoretur, ut judicans, ut indicans, ut
Gen. 32 vindicans. De primo: Cur quæris nomen meum, quod est mirabile: Ecce nomen mirabile, & plane mirabile est, quoniam omnia judicare, & a nemine judicari potest. De se-
Mal. 1 cundo: Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus, id est, gentiliter viventibus: ecce nomen hor-
Deut. 28 ribile. De tertio: Nomen ejus gloriosum, & terribile: quia gloriosum virtuosis, terribile vitiosis. Unde
Ps. 110 psallimus: Sanctum, & terribile nomen ejus.

Articulus tertius.

Ut pavenda, notatur per Domini expressionem, dicendo: *Domine*. Quis enim non paveat illum Dominum, cujus est judicare, judicare, 1 Reg. 23
vindicare? Ipse enim & indicat abscondita, & judicat merita, & vindicat illicita. De primo: Si descendet Saul, sicut audivit servus tuus, domine Deus Israel, indica servo tuo: ecce Dominus indicans. Sic indicabit cum reatus absconditos, & cruciatus debitos hypocritis judicio suo justis in judicio suo explicabit.
De secundo: Qui judicat me, Do- 1 Cor. 4
minus est: ecce Dominus indicans. Sic judicabit, cum justorum personas bene meritas, & coronas repositas
publicabit. De tertio: Væ genti in- Jud. 16
surgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis: ecce Dominus vindicans. Sic vindicabit, cum indebitas actiones debitis passionibus applicabit.

Articulus quartus.

Ut cavenda, notatur per legis custoditionem, dicendo: *Et custodivi legem tuam.* Optime pœnam cavit, qui legem servavit. Non est melior sempiternæ mortis cautela, quam supernæ legis sequela. Hic notare possumus quod tribus de causis legem custodire debemus, videlicet, ut caveamus mortem primam: ut caveamus mortem secundam: ut obtineamus vitam beatam. Quorum primum pertinet ad flagitium, secundum ad supplicium, tertium ad præ-
mium. De primo: Exitus aquarum Psal. 118
deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam. Attende lacrymarum emissionem propter legis omissionem, quæ pertinet ad mortem primam, sive mortalem culpam.
De secundo: Cum essetis ministri Sap. 6
regni illius, non recte judicastis: supple quantum ad diffinitionem: neque custodistis legem justitiæ, sc. quantum ad executionem: neque secundum voluntatem Domini ambulastis, scilicet quantum ad intentionem. Hic arguuntur qui legem omiserunt propter pœnam, quam meruc-

ruerunt, quæ pertinet ad mortem secundam, sive pœnam æternam. Unde sequitur: Potentes enim potenter tormenta patientur. De tertio: Custodite leges meas, atque judicia, quæ faciens homo vivet in eis. Hic mandatur custodia legum moralium propter æternæ vitæ præmium.

Lev. 18

Epilogus.

Et hoc est, quod per psalmistam cantatur; *Memor fui nocte*, quantum ad pœnam studendam, ut percurratur. *Nominis tui*, quantum ad pœnam stupendam, ut occurratur. *Domine*, quantum ad pœnam pavendam, ut succurratur. *Et custodivi legem tuam*, quantum ad pœnam cavendam, ne incurratur.

VERSICULUS OCTAVUS.

H*Æc facta est mihi*, &c.) Quartum actum compatientiæ, videlicet procurationem fraternæ pœnitentiæ dilucidat versus iste, in quo notatur consolatio præfata, divinitus destinata, compatienti collata, pro pœnitentia procurata: ecce datum optimum, descendens a patre luminum, ad compatientis animum, propter conversum proximum.

Articulus primus.

Consolationem præfatam propheta demonstravit, cum ait: *Hæc*, scilicet spes consolatoria, de qua supra scriptum est: *Hæc me consolata est*. Et nota, quod spes dicitur consolatoria præcipue propter tria: quia servitutis mutatoria: quia virtutis probatoria: quia salutis prælibatoria. Quorum primum pertinet ad incipientes, secundum ad proficientes, tertium ad pervenientes. De primo: Nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi. Vox est incipientis, se a servitute diabolica ad servitutem Dominicam transmutari sperantis. De secundo: Hæc fit mihi consolatio, ut affligens me dolore, non parcas. Vox est proficientis, probari & approbari in tribulationis conflatorio confidentis. De tertio: Gloria hæc est omnibus sanctis ejus. Quia gloria Sanctorum in via, est præstolatio & prælibatio futurorum bonorum in patria.

Psal. 76

Job 6

Psal. 149

Articulus secundus.

Consolationis destinationem designavit, cum dixit: *Facta est*. A quo facta est? ab eo plane facta est, sine quo nihil factum est. Hæc factio dicitur destinatio: Sed nota, quod hæc consolatio tripliciter facta reperitur a Deo secundum triplicem apparitionem, sensibilem, intelligibilem, & imaginabilem. Prima fit per vocem corporalem secunda per illuminationem spiritualem, tertia per imaginem somnialem. Quocirca prima dicitur facta quasi vox, secunda quasi lux, tertia quasi nox. De prima: Vox facta est de cœlis: ecce apparitio corporalis. Talis profecto est divina consolatio, quæ fit a Deo, vel vocali judicio, vel speciali nuncio. De secunda competenter exponitur, quod proponitur: Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux. Quid enim clarius intelligimus per lucem divinitus factam, quam veritatem interius patefactam. Talis est proculdubio divinæ consolationis spiritualis destinatio, videlicet interior mentis illuminatio. De tertia potest accipi verbum illud psalmographi: Posuisti tenebras, & facta est nox. Quia ponitur in somnio imago ænigmatica, & fit apparatio phantastica, per quam fit nonnumquam consolatio tenebrosa.

Mar. 1

Gen. 1

Psal. 103

Articulus tertius.

Consolationis collationem annotavit, cum adjunxit. *Mihi*, tamquam compatienti proximo, & idcirco spectanti, & expectanti, & affectanti consolationem ab eo, qui mandavit unicuique de proximo suo. Spectanti quidem per fidem, expectanti per spem, affectanti per charitatem. Horum primo concinit, quod psalmista dicit: Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi: sc. spectanti. Secundo convenit, quod propheta psallit: Expectans expectavi Dominum, & intendit mihi: scilicet expectanti. Tertio quoque congruit,

Eccl. 17

Psal. 120

Psl. 39

Psal. 4 gruit, quod idem astruit; Cum invocarem, exaudivit me Deus justitiæ meæ; in tribulatione dilatasti mihi: scilicet affectanti.

Articulus quartus.

Consolationis rationem, videlicet fraternæ pœnitentiæ procurationem subintulit, cum subjunxit. *Quia justificationes tuas exquisivi.* Quid enim est pœnitentiæ procuratio, nisi justificationis exquisitio. Et nota quod fraternam pœnitentiam debemus exquirere non curiose, nec insidiose, sed officiose. Primo modo exquirunt exploratores, secundo exprobratores, Prov. 27 & tertio exhortatores. De primo: Cor iniqui exquirit mala: sic curiosus explorator aliena peccata. De Mat. 2. secundo; Herodes occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus ejus a bimatu, & infra: secundum tempus, quod exquisierat a Magis. Herodem interpretamur in pellibus gloriantem, & Judæum confitentem. Herodes itaque tempus exquirit, & pueros Judæorum occidit, cum prælatus, ut appareat gloriosus, alienam vitam explorat, & confitentium spurcitias per pœnitentiam depuratas, & ad innocentiam revocatas, exprobrando com- 1 Pet. 1 memorat. De tertio; De qua salute exquisierunt, & scrutati sunt prophetæ. Sic faciunt illi, qui officiose ac studiose procurant salutem proximi.

Epilogus.

Dicit ergo Propheta in hujusmodi compatientis persona; *Hæc*, scilicet consolatio præfata; ecce datum optimum. *Facta est*, id est, divinitus destinata: ecce descensum a parte luminum. *Mihi*, quasi compatienti collata: ecce descensum in convertentis animum. *Quia justificationes tuas exquisivi*, dum proximi pœnitentiam procuravi; ecce conversum proximum.

VERSICULUS NONUS.

Portio mea, &c.] Non solum spes lætificat patientes, ut octonarius A prior proposuit, sed etiam fortificat facientes, prout iste proponit. Fortificat autem primum ad bene operandum, quod testatur quaternarius anterior, postmodum ad malum superandum, quod testificatur posterior. Ad operandum vero fortificat: quia propositum ratificat, intuitum rectificat, affectum purificat, & effectum plurificat. Sicut quatuor ordo versuum manifestat. Qualiter autem spes propositum ratificet, versus primi quadrifida continentia docet, denotando quadruplicem propositi causalitatem: videlicet finalem, initialem, formalem, & materialem. Et connotando causarum proprieta- B tem, scilicet finis utilitatem, initii vel efficientis humilitatem; formæ stabilitatem & materiæ facilitatem.

Articulus primus.

Finalis utilitas aperitur, cum dicitur: *Portio mea:* Nam portionem suam quilibet illud dicit, quod utilius conspicit, & amplius concupiscit, sicut patet in portione triformi exteriori, interiori, superiori. Quarum prima spectat ad bona fortunæ: secunda ad bona gratiæ: & tertia ad bona gloriæ. Portio prima bona est utentibus, non abutentibus: qualis C fuit filius prodigus, qui patri dixit: Pater da mihi portionem substantiæ, Luc. 15 quæ me contingit. Ecce portio fortunæ. Portio secunda melior est exercentibus, non deserentibus, quales sunt, qui in vanum gratiam Dei recipiunt. De quibus desertoribus conqueritur Dominus ore prophetico, sub his verbis: Dederunt por- Hier. 12 tionem meam desiderabilem in desertum solitudinis. Ecce portio gratiæ. Portio tertia peroptima est non aspernantibus, sed aspirantibus, qualis fuit, qui cecinit in hunc modum: Psal. 141 Portio mea in terra viventium. Ecce portio gloriæ.

Articulus secundus.

Initialis humilitas subauditur, cum subditur: *Domine*; Vocare namque Dominum, est vocantis humilitas, sicut vocari Dominum, est vocati nobi-

nobilitas. Et nota, quod humiliari debemus coram Domino specialiter propter tria: quia pastor, ductor, ultor. Pastor quippe, quantum ad veritatem doctrinæ; Ductor, quantum ad veritatem vitæ. Ultor, quantum ad veritatem justitiæ. De primo: Qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum JEESUM CHRISTUM. Ecce Dominus pastor. De secundo: Dominus Deus tuus ipse est deductor tuus. Ecce Dominus ductor. De tertio; Fortis ultor Dominus reddens retribuit. Ecce Dominus ultor.

Hab. 13
Deut. 31
Hier. 51

Articulus tertius.

Formalis stabilitas eruditur, cum sequitur: *Dixi*, id est, irrevocabiliter sancivi, immutabiliter stabilivi. Et notandum, quod sic sanciri, & stabiliri oportet propositum tripartitum: puta propositum culpam confitendi, linguam custodiendi, & vitam mutandi. Quorum primum est justitiæ initiativum; Secundum provectivum. Tertium perfectivum. De primo scribitur a Psalmista in persona pœnitentis; Dixi confitebor adversum me injustitiam meam Domino. Ecce propositum confitendi culpam. De secundo legitur in eadem psalmodia, in persona proficientis: Dixi custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Ecce propositum custodiendi linguam. De tertio canitur in eodem psalmista, in persona vitam immutantis, seu religionem intrantis; Dixi, nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi. Ecce propositum mutandi vitam.

Psal. 31
Psal. 38
Psal. 76

Articulus quartus.

Materialis facilitas reperitur, cum legitur: *Custodire legem tuam*. Lex namque divina, propositi prophetalis materia, est facilis, & faciliter observabilis, præcipue triplici ratione, ut puta ratione scripturæ, ratione lecturæ, ratione facturæ. Quia scriptura est plana, & lucida: Lectura distincta & aperta: Factura sancta & bona. De primo; Scribes super lapides omnia verba legis hujus plane, & lucide. Ecce legis scriptura plana, & lucida. De secundo; Legerunt in libro legis Dei, distincte & aperte ad intelligendum: Ecce legis lectura distincta, & aperta. De tertio: Lex quidem sancta: Et, scimus, quia bona est lex: si quis ea legitime utatur. Ecce legis usus, sive factura sancta, & bona.

Deut. 27
Num. 8
Rom. 7
1 Tim. 1

Epilogus.

Ait ergo propheta, seu bonæ spei persona, voce prophetica, propositum suum insinuans, per hæc verba. *Portio mea*, quantum ad propositi finem, & finis utilitatem. *Domine*, quantum ad efficientem, & ejus humilitatem. *Dixi*, quantum ad formam & ipsius stabilitatem. *Custodire legem tuam*, quantum ad materiam, & ejusdem facilitatem, quasi dicat; Proposui pro fructu utili, ex corde humili, promisso stabili, de lege facili, seu faciliter observabili.

VERSICULUS X.

D*Eprecatus sum faciem tuam*, &c.] Vidistis spem ratificantem propositum, videatis eamdem rectificantem intuitum; sicut patet per quadrifariam versus istius continentiam. Spes dirigit mentis aciem, ascendentis ad Dei faciem, & descendentis ad suam speciem: quoniam ascendentem supportat, & descendentem confortat. Ecce quadruplex actio, quæ notatur in hoc versiculo, scilicet ascensio, supportatio, confortatio, descensio. Ascensio spectat ad contemplationem: Supportatio ad sublevationem: Descensio ad compunctionem: Confortatio ad consolationem.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur; *Deprecatus sum faciem tuam*. Ecce ascensio mentis ad Dei faciem, quæ fit per deprecantis contemplationem, vel contemplantis deprecationem. Hic potest notari, quod tripliciter contingit faciem Domini deprecari vide-

videlicet fervide, tepide, callide. Fervidi sacris eloquiis patefiunt per eos, qui deprecari veniunt. Tepidi vero per eos, qui non veniunt, sed proponunt. Callidi autem per eos, qui nec veniunt, nec proponunt,
Zac. 8 sed mittunt. De primis: Venient populi multi, & gentes robustæ ad quærendum dominum exercituum in Hierusalem, & deprecandam faciem Domini. Ecce deprecatio faciei, quantum ad venientes, seu fervidos.
Ibid. De secundariis scribitur: Vadent habitatores, unus ad alterum, dicentes: Eamus, & deprecemur faciem Domini. Ecce deprecatio faciei, quantum ad proponentes, seu tepi-
Zac. 7 dos. De aliis legitur: Miserunt ad domum Dei Sarasar, & Rogommelech, & viri, qui cum eis erant, ad deprecandam faciem Domini. Ecce deprecatio faciei, quantum ad mittentes, seu callidos, quales nonnulli sunt, qui proprias orationes Deo non porrigunt, sed alienas exigunt. Tales enim Dominum orare negligunt, sed ad eum orantes dirigunt.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, adiicitur: *In toto corde meo.* Ecce supportatio ascendentis, quæ fit per conatum cordis confidentis, contra dubitationem: quærentis, contra volitationem: clamantis, contra pigritationem. De
Prov. 3 primo: Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo. Ecce cor confidens sine dubitatione. De secundo:
Deut. 4 Cum quæsieris Dominum Deum tuum, invenies eum, si cum toto corde quæsieris eum. Ecce cor quærens sine volitatione. De tertio canitur: Clamavi in toto corde: exaudi me Do-
Ps. 118 mine. Ecce cor clamans sine pigritatione.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium subiicitur: *Miserere mei.* Ecce descensio mentis ad suam speciem, quæ fit per reflexæ compunctionem, vel compunctæ reflexionem. Nam sicut mentis acies impellitur per fervorem ad Dei faciem, ita repellitur per timorem ad sui speciem: quoniam quæ superius

A ferebatur per ferventiam, inferius reverberatur per reverentiam. Ob hanc causam reposcit misericordiam; quia recognoscit miseriam, resiliens ad suam speciem miseram. Et nota quod hæc species est misera, & indigens misericordia, quantum ad tres animæ vires; quia concupiscibilem, irascibilem, & rationabilem. Quantum ad primam, propter miseriam pronitatis respectu pravitatis. Quantum ad secundam, propter miseriam tarditatis respectu bonitatis. Quantum ad tertiam, propter miseriam cæcitatis respectu veritatis. Quorum primo congruit quod ille psalmista astruit; Miserere mei Deus, quo- Psal. 55
B niam conculcavit me homo. Secundo quoque concinit quod psalmista cecinit; Domine miserere mei & re- Psal. 40
suscita me. Tertio quoque consonat quod Evangelica tuba sonat; ubi Bar- Bartimeh. Luc. 18
thimæus, typum gerens humani generis, petit remedium cœcitatis, dicens Jesu fili David miserere mei.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, superadiicitur; *Secundum eloquium tuum.* Ecce confortatio descendentis, quæ fit per scripturæ consolationem. Et nota, quod eloquia Domini sunt animæ consolatoria, quantum ad præfatas vires, utpote concupiscibilem, ira-
C scibilem, & rationabilem. Quia corrigunt pronitatem; dirigunt tarditatem; abigunt cæcitatem. De primo psallit propheta; Eloquia Domini Psal. 11
eloquia casta; & castificantia contra concupiscibilis pronitatem. De secundo scribitur; Dirige gressus meos Ps. 118
secundum eloquium tuum. Et rursus: Qui emittit eloquium suum ter- Ps. 147
ræ, velociter currit, id est, currere facit sermo ejus, contra irascibilem tarditatem. De tertio in ipsa canitur psalmodia. Secundum eloquium Ps. 118
tuum da mihi intellectum: contra rationabilis cæcitatem.

Epilogus.

Ait ergo propheta, vel animus bonæ spei voce prophetica; *Deprecatus sum faciem tuam:* quantum ad mentis ascen-

ascensionem, quæ fit per deprecantis contemplationem. *In toto corde meo*, quantum ad ascendentis supportationem, quæ fit per spei sublevationem. *Miserere mei*, quantum ad mentis descensionem, quæ fit per mentis reflexæ compunctionem. *Secundum eloquium tuum*, quantum ad compunctæ confortationem, quæ fit per scripturæ consolationem.

VERSICULUS UNDECIMUS.

COgitavi *vias meas*, &c.) Audistis spem rectificantem mentis intuitum. Audiatis eamdem purificantem affectum. Cum enim cujusvis actum virtutis imperet spes salutis, quis mentis compos dubitet, quin affectionum purificatio eidem militet; Processum purificationis istius sic instruit iste versus. Primo notatur affectionum inspectio; secundo, inspectarum infectio; tertio, infectarum despectio; quarto, despectarum correctio. Quorum primum spectat ad conscientiæ redargutionem. Secundum ad concupiscentiæ pollutionem. Tertium ad pœnitentiæ ablutionem. Quartum ad justitiæ restitutionem.

Articulus primus.

Cogitavi. Hic notatur affectionum inspectio, seu iniquitatum antiquarum recogitatio. Et notandum, quod cogitare debemus mala præterita, ad scopandum, ad annuntiandum, non ad renovandum. Quorum primum pertinet ad compunctionem. Secundum ad confessionem. Tertium ad delectationem. De primo dicitur;

Psalm. 76 Cogitavi dies antiquos; supple quantum ad temporalium delectationum admissionem; & annos æternos in mente habui; supple quantum ad æternalium delectationum amissionem. Et meditatus sum nocte cum corde meo; supple quantum ad infernalium tenebrarum acquisitionem; & scopebam spiritum meum; supple quantum ad cordis contriti compunctionem. De secundo psallit propheta:

Psal. 37 Iniquitatem meam annuntiabo: scilicet per confessionem: & cogitabo pro peccato meo, scilicet per conscientiæ discussionem. De tertio: Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur. Cogitatio stulti peccatum est, ac si dicat; qui cogitat mala facere, quantum ad veterum malorum renovationem per actum interiorem, vel exteriorem, stultus vocabitur, quantum ad divinam reprobationem. Cogitatio stulti peccatum est, quantum ad consensum in illicitam actionem, vel etiam delectationem. Prov. 24

Articulus secundus.

Vias meas. Hic notatur affectionum infectio: quia viæ sunt ut plurimum infectæ, & viantium infectivæ. Et nota, quod viæ præfatæ leguntur inquinatæ, aggravatæ, sceleratæ. Inquinatæ siquidem propter oppositionem: aggravatæ autem propter iterationem: sceleratæ propter infamiæ vituperationem. De primo legitur: Psal. 9 Inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore. Væ illis, quorum viæ sunt in omni tempore inquinatæ: hoc est in vere, in æstate, in autumno, in hyeme: id est, in pueritia, juventute, senectute, senio, sive morte. De secundo: Aggravata est via maris trans Jordanem. Jordanis interpretatur rivus judicii, per quem significatur confessio flagitii. Via igitur trans Jordanem est infectio iterata post confessionem, quæ merito dicitur aggravata, sicut graviora sunt vulnera renovata. De tertio: Dabo te in animas odientium te filiarum Palæstinarum, quæ erubescunt in via tua scelerata. Per Palæstinos, qui interpretantur ore contundentes, intelligimus detrahentes. Per viam sceleratam, immunditiam infamatam. Palæstinis ergo datur, qui suis promerentibus culpis a detrahentibus laceratur. Sed Palæstini tunc in via illius scelerata erubescunt, cum detractores proferre horribilitatem immunditiæ perhorrescunt. Isa. 9 Jordanis. Ezec. 16 Palæstini.

Articulus tertius.

Et converti pedes meos. Hic notatur infectionum inspectarum despectio. Sicut enim inspectis, & despectis

ctis exterioribus immunditiis, convertimus pedes exterioris hominis: sic inspectis, & despectis interioribus, pedes interioris convertimus. Tales pedes interiores, videlicet animæ affectiones, legimus in sacris eloquiis, currentes, offendentes, dolentes. Currunt enim nonnumquam post concupiscentiam: offendunt ad injustitiam: dolent per pœnitentiam. Prov. 1. De primo: Pedes illorum ad malum currunt: id est, ad actum, quem male concupiscunt, & sic post concupiscentiam suam vadunt. De secundo: Isa. 59. Qui festinus est, pedibus offendit: quasi dicat: Immoderatus affectibus ad objectum illicitum se allidit. Prov. 19. De tertio: In tempore senectutis suæ doluit pedes: scilicet Asa rex 3 Reg. 15. Juda. Asa, interpretatur tollens: Juda confitens. Asa. Juda. Tunc igitur Asa rex Juda in tempore senectutis pedes dolet, quando tollens recte confitens in tempore defunctionis pœnitet.

Articulus quartus.

In testimonia tua. Hic notatur affectionum despectarum correctio, quæ fit per recta affectionum objecta, quæ docentur per testimonia Dei sancta. Et nota, quod hæc testimonia cum sint affectionum animalium correctiva, sunt accipienda, habenda, perhibenda. Accipiuntur autem consentiendo: habentur firmiter tenendo; perhibentur confitendo. De primo: Joan. 3. Quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis: scilicet consentiendo nobis. De secundo: 1. Joan. 5. Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se: videlicet per firmam fidei tentionem. De tertio: Joan. 15. Vos de me testimonium perhibebitis: sc. confitendo, qui ab initio mecum estis.

Epilogus.

Ait ergo psalmographus in persona illius, quem spes movet ad corrigendos affectus. *Cogitavi.* In quo inspectio, quæ pertinet ad conscientiæ redargutionem. *Vias meas.* In quibus infectio, quæ attinet ad concupiscentiæ pollutionem. *Et converti* A *pedes meos.* In quo despectio, quæ spectat ad pœnitentiæ ablutionem. *In testimonia tua.* In quibus correctio, quæ respicit ad justitiæ restitutionem.

VERSICULUS XII.

P*Aratus sum*, &c.) Legistis spem purificantem affectum: legatis eamdem plurificantem effectum: sicut videmus ad oculum, ad spei nutum progrediuntur in publicum plurium actus virium, videlicet concupiscibilis, irascibilis, rationabilis, & exterioris sensibilis: quoniam hic appetit, hic applaudit, hic consulit, B hic obaudit, quod in his binis versus hujus particulis luce clarius elucescit.

Articulus primus.

Concupiscibilis actum aperuit Propheta, cum ait: *Paratus sum*: ubi promptum insinuat appetitum. Et nota quod concupiscibilis appetitus debet esse promptus, & paratus ad abstinendum, ad continendum, non ad actum illicitum sustinendum: quorum primum monasticum: secundum angelicum: tertium diabolicum. De primo dicit Dominus Moysi: Esto Exod. 34. paratus mane, ut ascendas in montem Sinai. Et infra: Fuit ibi cum Ibid. Domino Moyses quadraginta dies, & quadraginta noctes, & panem non C comedit, & aquam non bibit: ecce appetitus temperatus ad abstinendum paratus. De secundo dixit Moyses Exod. 19. populo: Estote parati in diem tertium, ne appropinquetis uxoribus vestris: ecce appetitus moderati ad continendum parati: De tertio: Maledicunt diei: qui parati sunt suscitare Leviathan, quasi dicat: Job 3. Odiunt lucem tenebrarum filii, qui suscitare stimulum satanæ sunt parati: ecce appetitus intemperati ad sustinendum & suscitandum diabolicum actum parati.

Articulus secundus.

Irascibilis actum exposuit, cum adjunxit: *Et non sum turbatus.* Ubi notatur animi non indignatio, sed ap-

applausus. Et nota, quod irascibilis animus non debet esse turbatus circa Dei potentiam, aut circa Dei sapientiam: sed circa Dei justitiam. Potentiam dico, per quam mortuos vivificat: sapientiam dico, per quam ignorantes illuminat: justitiam dico, per quam injustos condemnat. De primo: Ubi Christus diruptis vinculis mortis, dixit dubitantibus discipulis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? quasi dicat: Non debetis turbati esse: quia potens sum vincula mortis disrumpere. De secundo: Ego non sum turbatus, te pastorem sequens, quasi dicat: Non sum turbatus de tua sublimi sapientia, qua pascis simplicium corda. De tertio: A facie ejus turbatus sum, & considerans eum, timore sollicitor, scilicet dum injustos judicantem, & illatas injurias vindicantem contemplor.

Luc. 24 · *Hier. 17* · *Job 23*

Articulus tertius.

Rationabilis actum distinxit, cum dixit: *Ut custodiam.* Per hoc notificans memorialem custodiam rationis, consiliativam affectionis, & directivam actionis. Et nota, quod rationis est custodire divinæ potestatis, veritatis, & charitatis judicia, quæ dicuntur præcepta, testimonia, & mandata. De primo: Præcepta mea cor tuum custodiat, quantum ad judicia potestatis. De secundo Psalmista: Custodivit anima mea testimonia tua, quantum ad judicia veritatis. De tertio: Hæc est charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus, quantum ad judicia charitatis.

Prov. 3 · *Ps. l. 118* · *1 Joan. 5*

Articulus quartus.

Sensibilis exterioris actum subintulit, cum subscripsit: *Mandata tua.* Dicuntur namque mandata, quasi manui data: eo quod sunt sensualibus organis mancipata, inter quæ manus quodam modo dignoscitur obtinere primatum, quæ secundum Philosophum dicitur organum organorum. Hic potest notari, quod mandata manu dantur, vel mancipantur tripliciter: quia ministrantur, manifestantur, & notantur manualiter. Manus enim ministrat actus exteriores: manifestat interiores: notat autem tam interiores quam exteriores. De primo: Propter mandatum assume pauperem: ecce mandatum pertinens ad exteriorem actum manualiter ministratum. De secundo: In hoc scimus, quoniam cognovimus eum, scilicet per fidem: si mandata ejus observemus, id est, fidem nostram per opera demonstremus juxta illud apostolicum: Ego tibi ostendam ex operibus fidem meam: ecce mandatum pertinens ad interiorem actum manualiter manifestatum. De tertio dixit Dominus Moysi: Dabo tibi tabulas lapideas, & legem & mandata, quæ scripsi: ecce mandata tam ad interiorem, quam ad exteriorem actum pertinentia manualiter annotata.

Mandata. · *Arist. t. 3 lib. 4 de par. anim. cap. 10* · *Eccl. 29* · *1 Joan. 2* · *Jac. 2* · *Exod. 24*

Epilogus.

Dicit ergo psalmographus vicem gerens illius, qui spei gratia confortatus plurium exprimit virium actus. *Paratus sum*: quantum ad concupiscibilem appetentem. *Et non sum turbatus*: quantum ad irascibilem applaudentem. *Ut custodiam*: quantum ad rationabilem consulentem. *Mandata tua*: quantum ad sensibilem obsequentem.

VERSICULUS XIII.

F*Unes peccatorum*, &c.] Quonam modo spes roboret ad operationem boni, patet in quaternario præcedenti. Qualiter autem cor roboret ad superationem mali, patens est in præsenti: hoc autem solet effici instrumento quadruplici: scilicet rationis discretione, affectionis devotione, supplicantium communicatione, & propria supplicatione, quod patebit totidem versuum insinuatione. Instrumento discretionis utimur cum pensamus, per quod attrahimur, ad quod attrahimur, a quo retrahimur, per quod retrahimur: quorum primum est occasio, secundum offensio, tertium obeditio, quartum oblivio,

quæ

quæ notantur per ordinem in versu proposito.

Articulus primus.

Quantum ad primum dicitur; *Funes circumplexi sunt me.* Quia re vera funes, per quos attracti, & circumplexi sunt peccatores plerumque sunt occasiones peccandi, quæ dicuntur peccati dispositiones. Et nota, quod legimus triplices funes secundum triplices peccati dispositiones. Est enim dispositio remota, propinqua, proxima, & perfecta. Quarum prima pertinet ad partem animæ irrationalem, irrationaliter operantem; secunda ad partem animæ rationalem, non irrationaliter operantem: tertia ad partem animæ rationalem, rationaliter operantem. Rationalis autem operatio est ratiocinatio, sive deliberatio. De primis funibus legimus:

Psal. 139 Funes extenderunt in laqueum: diabolus quippe nobiles funes in laqueum extendit, cum in parte irrationali irrationalem motum intendit, per quem, partem rationalem illaqueare intendit. De secundis funibus: Reperimus, quod Judæi dixerunt

Judic. 15 Samsoni ipsorum judici: Non te occidemus, sed vinctum trademus: ligaveruntque eum duobus novis funi-

Judæi. bus: per Judæos, qui confitentes interpretantur, quilibet fideles notantur: per Samsonem eorum judicem intelligimus rationem: per quam tamquam per solem interiorem illuminantur: unde Samson sol eorum interpretatur. Samson ergo duobus ligatur funibus, cum ratio duobus ligatur motibus, scilicet motu irrationalitatis irrationali, qui dicitur primus motus: & motu rationalitatis non rationali, qui vocatur consensus subitus: & quoniam uterque motus venialis est non mortalis; idcirco Samson ligari dicitur, non occidi.

David. De tertiis funibus; David dicentem

2 Reg. 22 novimus: Funes inferni circumdederunt me, præoccupaverunt me laquei mortis: Per David: qui manu fortis interpretatur, quilibet justus signatur, qui funibus inferni dicitur circumdari, quando ad actum prohi-

A bitum per consensum deliberatum dignoscitur inclinari. Hic autem consensus bene vocatur inferni, & mortis laqueus: quia culpa est & reatus, culpa mortem spiritualem irrogat, scilicet reatus ad mortem infernalem obligat.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subditur: *Peccatorum:* peccata namque sunt legis transgressiones, & legislatoris offensiones, ad quas trahimur per occasiones, quasi per dispositiones. Et nota circa peccata, quod cavenda sunt, specialiter propter tria: quod mentem seducunt, quod mortem inducunt, quod ad infernum deducunt: Primum faciunt in congres-

B sione: secundum in transgressione; & tertium in egressione. De

Rom. 7 primo; Peccatum, occasione accepta, per mandatum seduxit me: ecce peccatum mentis seductivum. De secun-

Rom. 5 do; Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors: ecce peccatum mor-

Job 24 tis inductivum. De tertio; Oculus adulteri observat caliginem. Et infra;

Ibid. Et usque ad inferos peccatum illius: ecce peccatum ad inferos usque deductivum.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur: *Et legem tuam*, id est, legis obeditionem. Legi namque debemus obedi-

C re: Quare? propter tria præcipue, quia pacificans, quia justificans, quia beatificans; lex enim diligentes pacificat; facientes justificat; custodientes, seu perseverantes beatificat.

Psal. 118 De primo cantatur; Pax multa diligentibus legem tuam; Ecce diligentium legem pacificatio. De se-

Rom. 2 cundo; Factores legis justificabuntur ecce facientium legem justificatio.

Prov. 19 De tertio; Qui custodit legem, beatus est; ecce perseverantes legem custodientium beatificatio.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, superadditur; *Non sum oblitus*, quasi dicat; A legis obeditione, a qua multi retrahuntur oblivione, non me retraxit

ob-

oblivio, Domino protegente. Et nota, quod tria sunt, quorum aliqui non debent esse obliti: utputa divinum pactum, divinum beneficium, & proprium malefactum: Primi quidem fit oblivio propter libidinem: secundi propter ingratitudinem: tertii propter impœnitudinem: De primo, ubi legitur de muliere mala: Reliquit ducem pubertatis suæ, & pacti Dei sui oblita est: ecce oblivio divini pacti. De secundo scribitur a Psalmographo: Obliti sunt benefactorum ejus, &c. ecce oblivio divini benefacti. De tertio. Numquid obliti estis mala vestra, & mala uxorum vestrarum, quæ fecerunt in terra Juda? ecce oblivio proprii malefacti.

Prov. 2

Psal. 77

Hier. 44

Epilogus.

Et hoc est, quod ait Propheta in viri discreti persona: *Funes circumplexi sunt me*, quantum ad occasiones, per quas attrahebatur. *Peccatorum*, quantum ad offensiones, ad quas attrahebatur. *Et legem tuam*, quantum ad obedientiam, a qua retrahi verebatur. *Non sum oblitus*, quantum ad oblivionem, per quam etsi non retrahebatur, attamen retrahi verebatur.

VERSICULUS XIV.

MEdia nocte, &c.] Instrumentum primum præcessit ad rationis discretionem pertinens: Instrumentum secundum succedit ad affectionis devotionem attinens: ostendit enim series hujus versus, quam illectus, quam erectus, quam perfectus, quam provectus debet esse Ecclesiasticæ devotionis affectus. Quorum primum indicat tempus: secundum motus: tertium terminus: quartum motiva ratio, sive virtus.

Articulus primus.

Media nocte: Hic nota, quam illectus sit illius devotionis affectus: Satis illum opinamur illectum, qui tranquillum negligit lectum, satis avidum ad perficiendum effectum, qui nocturnum somnium deserit imperfectum: ubi sincera charitas movet, ubi severa necessitas non coercet. Et nota, quod affectus devoti sic debent esse illecti amore triplici: videlicet amore Dei, amore sui, amore proximi; hoc est, ut Deum magnificent, ut se mundificent, ut proximum ædificent. De primo: Media nocte Paulus, & Sylas adorantes laudabant Dominum: sic affectus devoti faciunt, qui ad nocturnas vigilias Dominum laudaturi consurgunt. De secundo: Media nocte clamor factus est: ecce sponsus venit, &c. Hoc affectus devoti vigilanter observant, qui nocturnas anticipantes vigilias, in conspectu Dei se judicant, & judicando purificant. De tertio; Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi; Amice commoda mihi tres panes? &c. Quod affectus devoti spiritualiter implent, qui prædictas præoccupantes vigilias, Deo præstante, provident qualiter populo fidei, spei, & charitatis alimenta ministrent.

Act. 16

Matt. 25

Luc. 11

Articulus secundus.

Surgebam: Hic subnotatur, quam erectus sit hujus devotionis affectus, qui tamquam promptus, & paratus, ait: Surgebam, non quasi lentus, & somnolentus surgere disponebam. Notandum ergo, quod surgere debemus hoc modo, scilicet properando contra invitos, orando contra indevotos, ornando contra incompositos. De primo legimus: Surge, propera amica mea; Ac si dicatur aperte, properando surge, tamquam surgens amicabiliter, non invite. De secundo: Surgite, & orate, ne intretis in tentationem, quasi dicat: orando surgite & sic tentatoris insidias præcavete. De tertio: Surrexit, & ornavit se ornamentis suis, scilicet Judith, quæ interpretatur confitens, per quam notatur quilibet ad confitendum Domino surgens: hic dicitur surrexisse, & ornasse se, ut illius exemplo discamus surgendo nos ornare, non incomposite nos habere.

Cant. 2

Luc. 22

Judith. 10 Judith.

Articulus tertius.

Ad confitendum tibi: Hic annotatur, quam perfectus sit istius devotionis affectus. Si enim perfectum censetur secundum assertionem Philosophi, quod attingit proprio fini: quis affectum illum perfectum ambigit, qui fini finium per confessionem laudis attingit? Sed nota, quod ad confitendum Deo perfecte tali confessione, oportet tria concurrere: puta charitatem, claritatem, & puritatem: charitas pertinet ad confitentis affectionem: claritas ad cantionem: puritas ad intentionem. Nam re vera divinæ laudis affectio sine cantione bona, cantio sine affectione vana. Utraque sine debita intentione mala; sed utraque cum debita intentione perfecta. De primo scribitur; Fecit David principem ad confitendum Domino, Asaph, & fratres ejus. Asaph autem interpretatur collectio, per quam notatur affectum collectiva dilectio; ecce confessio cum charitate affectionis. De secundo; Levitæ stent mane ad confitendum, & canendum Domino; ecce mane, ecce cantio, ex quibus conficitur confessio cum claritate cantionis. De tertio dicitur; Ascenderunt tribus, tribus Domini ad confitendum nomini Domini, quasi dicat; Ascenderunt tribus Ecclesiæ militantis ad confitendum Domino confessione laudis cum tribubus Ecclesiæ triumphantis; in qua confessione procul dubio est purissima intentio; ecce confessio cum puritate intentionis.

Perfectum quid secundum philosoph. Lib. 5 Met. tex. 21 to. 7

1 Par. 16

Asaph.

1 Par. 23

Psal. 121

Articulus quartus.

Super judicia justificationis tuæ: Hic connotatur, quam provectus est ipsius devotionis affectus, nec enim arbitrandus est improvectus in divinæ contemplationis cellaria familiariter introductus. In quo quidem affectus intrat familiarius, quam aspectus. Nam nonnumquam affectus intrat, ubi aspectus foris stat. Et nota circa judicia justificationis divinæ, quod sunt ineffabilis magnificentiæ, incomprehensibilis sapientiæ, investi-

A gabilis clementiæ: quia re vera permirabilis fuit magnificentia facientis; permirabilior sapientia patientis; permirabilissima clementia satisfacientis. De primo: Magna sunt judicia tua Domine, & inenarrabilia verba tua, quasi dicat: Magnifica, & mirifica dispositionis tuæ judicia sunt, nobis ineffabilia. De secundo; O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus; quasi dicat: Altissima & plenissima est scientia & sapientia Dei hominis mirabilia facientis, & miserabilia patientis, cujus judicia sunt humanæ sapientiæ, ac scientiæ incomprehensibilia. De tertio cantatur ore Davidico; Judicia B tua abyssus multa, homines & jumenta salvabis Domine; quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus: quasi dicat; Justificationis, seu justæ satisfactionis tuæ judicia sunt profundissima: quamobrem justissime salvabis homines, quantum ad naturalem deformitatem, & jumenta quantum ad moralem deformitatem, multiplicando misericordiam reformationis, supra miseriam deformationis.

Sap. 17

Rom. 11

Psal. 35

Epilogus.

Liquet itaque vox Psalmistæ typum gerentis personæ devotæ. *Media nocte*: Ecce tempus notans affectus illectionem. *Surgebam*: Ecce C motus subnotans illius erectionem. *Ad confitendum tibi*: Ecce terminus annotans ejus perfectionem. *Super judicia justificationis tuæ:* Ecce motiva ratio, sive virtus connotans ejus provectionem.

VERSICULUS XV.

P*Articeps ego sum*, &c.] Quemadmodum in superandis malis utendum est instrumento discretionis & devotionis, ut claruit in duobus versibus suprascriptis, in eumdem modum utendum est in ipsis instrumento generalis orationis, cujus virtus suffragatur personæ debili, sicut cibus communis membro inani: qua-

pro-

propter circa generalis orationis par- A ticipium notantur quatuor per hunc versum, videlicet cibi communitas, membri inanitas, negandi inhumanitas, donandi humanitas. Cibus est orationis fructus. Membrum quilibet fidelium. Donator vel negator humanus vel inhumanus orator.

Articulus primus.

Quantum ad primum, scribitur: *Particeps*, ubi per participem subaudimus fructum participabilem. Si enim participabile nihil esset, nec particeps esse posset. Hic notandum, quod triplex legitur participium, quoddam utile, quoddam inutile, quoddam impossibile. Participium quippe spirituale cum fideli est uti- B le, cum infideli inutile, & cum utroque impossibile. De primo: Fratres sancti vocationis cœlestis participes estis: ecce fidelium utile participium. De secundo: Feni cibo vescentes demorabantur, ne participes essent coinquinationis: ecce infidelium inutile participium. De tertio: Non potestis mensæ Domini participes esse & mensæ dæmoniorum: ecce fidelium, ac infidelium impossibile participium.

Heb. 3

2. Mac. 5

1 Cor. 10

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, sequitur: *Ego sum;* Vox est personæ debilis tamquam membri inanis. Et nota, quod terna membrorum differentia C reperitur in Ecclesia. Est enim membrum summum, medium, & infimum. Membri summi, sc. capitis Ecclesiæ Christi est ministrare spiritualiter, non ministrari. Membri medii est ministrare, & ministrari. Membri infimi est non ministrare, sed ministrari. De primo: Ego in medio vestrum sum, sicut qui ministrat: ecce membrum summum ministrans tantum. De secundo: Cujus factus sum ego minister secundum donum gratiæ Dei, quæ data est mihi: ecce membrum medium ministrans & ministratum. De tertio dicit Psalmographus sub infimi membri figura: Ego autem mendicus sum, & pauper: Dominus solicitus est mei: ecce membrum infimum ministratum solum.

Luc. 22

Ephes. 3

Psal. 39

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, dicitur: *Omnium timentium te.* Et ideo recedentium ab inhumanitate, quia timens Deum est recedens a malo, sicut scribitur: Et nota, quod sic timentes non renuunt communitati servire, pauperibus subvenire, pro peccatoribus intervenire. Quorum primum pertinet ad præsidium, secundum ad subsidium, & tertium ad suffragium. De primo: Provide de omni plebe viros potentes, & timentes Deum: in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, & constitue ex eis tribunos & centuriones, & quinquagenarios & decanos, qui judicent populum omni tempore: ecce timentes populo præsidentes, & communitati servientes. De secundo: Filius es optimi viri, & justi, & timentis Deum, & eleemosynas facientis: ecce timens subsidium impartiens, pauperibus subveniens. De tertio cantatur: Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, scilic. timentium peccatoribus suffragantium, & pro ipsis intervenientium.

Job 1

Exod. 18

Tob. 9

Psal. 144

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subiicitur: *Et custodientium mandata tua*, de benignitate & humanitate mutua divinitus imperata. De talibus dici potest, quod scriptum est: Non reliquistis fratres vestros longo tempore usque in præsentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri. Et nota de talibus humanitatem custodientibus, quod ipsi custodiunt vitæ veritatem, fugiunt infelicitatem, acquirunt felicitatem. Quorum primum spectat ad meritum, secundum ad supplicium, sed tertium ad præmium. De primo: Aperite portas, ingrediatur gens justa custodiens veritatem, ac si dicatur aperte. Notas facite vias vitæ, ut accipiant coronam vitæ, custodientes veritatem vitæ. De secundo: Verbum custodiens filius extra perditionem erit,

Josue 22

Isa. 26

Prov. 29

 & sic

& sic infelicitatem. Vitabit. De tertio. Via vitæ custodienti disciplinam, quasi dicat: Via vitæ procedit, qui disciplinam custodit, qui autem sic procedit proculdubio ad felicitatem accedit. *Prov. 10*

Epilogus.

Ait ergo Propheta sub inanis membri figura: *Particeps*, quantum ad cibi communitatem, scilicet orationis generalitatem. *Ego sum*, quantum ad membri inanitatem, scilicet personæ debilitatem. *Omnium timentium te*, quantum ad vitantes inhumanitatem, scilicet orationis parcitatem. *Et custodientium mandata tua*, quantum ad servantes humanitatem, scilicet orationis largitatem. Parce orat qui pro paucis: large, qui pro multis, & tanto largius, quanto pro pluribus.

VERSICULUS XVI.

Misericordia tua Domine, &c.] Quartum superest instrumentum in versu proposito, proponendum, videlicet propria supplicatio, quæ resistens peccato supplicat pro seipso. Proponit itaque versus iste supplicationem sagacem, vivacem, perspicacem, & efficacem: tangendo divinæ dignationis humanitatem, indignationis immunitatem, justificantis dignitatem, & justificabilis indignitatem.

Articulus primus.

Sagaciter igitur supplicans, divinæ dignationis humanitatem allegavit, cum ait: *Misericordia tua Domine*. Quod enim Dominus miseretur nostræ miseriæ, humanitatis est dignativæ. Sed nota misericordiam Domini triplicem miseriæ nostræ triplici congruentem, utpote misericordiam medicinæ, misericordiam disciplinæ, & misericordiam doctrinæ. Quarum prior congruit nostræ vis irascibilis infirmitati, secunda concupiscibilis lubricitati, tertia rationabilis ruditati. De prima misericordia dicit Scriptura: Filios tuos nec draconum, nec venenatorum vice- *Sap. 16*

A runt dentes: misericordia enim tua adveniens sanabat eos: ecce misericordia medicinæ. De secunda: Cum tentati sunt, & quidem cum misericordia disciplinam acceperunt: ecce misericordia disciplinæ. De tertia: Misericordia Domini super omnem carnem: qui misericordiam habet & docet & erudit, quasi pastor gregem suum: ecce misericordia doctrinæ. *Sap. 11* *Eccl. 18*

Articulus secundus.

Vivaciter autem orans indignationis immunitatem aggregavit, cum addidit: *Plena est terra*. Nec enim terra misericordia repleretur, si cuiquam terrigenæ Dominus indignaretur. Vivaciter autem ad miserandum movetur, a quo prorsus indignatio removetur. Sed nota circa terræ plenitudinem, quod legimus terram triplicem: terram, quam terimus: terram, quam quærimus: & terram, quam gerimus. Prima terra plena est laude divina: secunda plena est gloria: sed tertia plena est miseria. De prima: Laudis ejus plena est terra, quam terimus, tam multipliciter eum laudat, quam multipliciter laudabilem significat, de quo nullus ambigit, qui signa ejus intelligit. De secunda: Plena est omnis terra gloria ejus. Vox est Angelorum loquentium de terra viventium. De tertia: Fac conclusionem, quoniam terra plena est judicio sanguinum, id est testimonio criminum. Hæc est terra miserorum hominum. B *Abac. 3* *Isa. 6* *Ezech. 7* C

Articulus tertius.

Perspicaciter perorans justificantis dignitatem commendavit, cum subdidit: *Justificationes tuas*, id est tibi congruas. Non fuit parvæ perspicacitatis perspicere congruentias inter justificationem, & justificationes suas. Notandum itaque quod ait: *Justificationes tuas*, quasi dicat, tuæ potentiæ, sapientiæ, ac justitiæ congruas, tamquam vias tritas, tamquam leges positas, tamquam sententias diffinitas. De primo Propheta psallit; Viam justificationum tuarum instrue me. Vox est quærentis viam regiam viam tritam; De secundo autem ait: *Psalm. 118*

Le-

Ibid. Legem pone mihi Domine viam justificationum tuarum. Sapienter legem petit legislatoris illius, cui nullus ſimilis in legislatoribus: ſicut
Job 36 legimus: Quæris, quare? quia ſicut
Jac. 4 ſcribitur: Unus eſt legislator & judex, qui poteſt perdere & liberare.
Pſal. 118 De tertio quoque cavit: Surgebam ad confitendum tibi, ſuper judicia juſtificationis tuæ: ecce judiciales ſententiæ a ſummo judice promulgatæ.

Articulus quartus.

Efficaciter conſummans juſtificabilis indignitatem inſinuavit, cum de juſtificationibus ipſius intulit: *Doce me:* ac ſi diceret manifeſte: Domine non ſum doceri dignus, ſed tu non es docere indignus: Fac ergo mecum, unde tu es dignus, ut fiam dignus, unde ſum indignus. Et nota, quod aliquis dicitur docere dignus, propter dignitatem actus, affectus, inſtinctus. Propter primum dicitur doctor bonus, propter ſecundum dicitur miſericors, ſive pius; propter tertium dicitur benedictus. Primum patet per Prophetam pſal-
Ibid. lentem: Bonus es tu, & in bonitate tua doce me juſtificationes tuas: ecce doctorem bonum. Secundum ſub-
Ibid. lucet per Pſalmiſtam dicentem: Fac cum ſervo tuo ſecundum miſericordiam tuam, & juſtificationes tuas doce me: ecce doctorem miſericordem vel pium. Tertium liquet per Pſal-
Ibid. mographum ſic ſcribentem: Benedictus es Domine, doce me juſtificationes tuas: ecce doctorem benedictum. Ita quidem a mittente benedicitur, qui ad legendum, vel ad prædicandum mittitur.

Epilogus.

Propterea dicit Propheta in laudabilis oratoris perſona: *Miſericordia tua Domine,* tamquam ſagaciter orans, allegando divinæ dignationis humanitatem. *Plena eſt terra,* tamquam vivaciter perſuadens, aggregando indignationis immunitatem. *Juſtificationes tuas,* tamquam perſpicaciter perorans, commendando juſtificantis dignitatem. *Doce me,* tamquam efficaciter conſummans poſtulando juſtificari juſtificabilis indignitatem per juſtificantis dignitatem, ac ſi loqueretur apertius: Domine, qui miſereri dignaris, & nemini indignaris, juſtifica me, qui ſum indignus, quia tu juſtificare dignus.

Capitulum quintum.

VERSICULUS PRIMUS.

B*Onitatem feciſti,* &c..) Hic quintum initiatur capitulum, & quintum repræſentatur ferculum. In capitulo præambulo præſentata fuit ſpei immiſſio, in hoc vero præſentatur bonitatis tranſmiſſio: Et quia ſpes immiſſa conſurgit ex bonitate tranſmiſſa: patet ordinis ratio proceſſu reſolutorio. Iſtud autem capitulum diſtinguitur per hunc modum. Eſt equidem bonitas inferior ad animæ juſtificationem pertinens, quam octonarius prior percurrit, quapropter ab Hebraica littera Teth, quæ interpretatur bonum vel infra, incipit. Teth. Et eſt bonitas ſuperior ad animæ juſtificatæ magnificationem attinens, qua octonarius poſterior ſuperaddit. Quamobrem ab Hebraica littera Jod, quæ interpretatur principium ſeu dominatio, initium ſumit. Iod. Octonarius nihilominus prior diſtinguitur: quoniam bonitas inferior pertinet ad animæ curationem, quam declarat quaternarius primus: & curatæ conſervationem, quam declarat quaternarius alius. Quaternarius etiam prior quadripartitam recipit ſectionem, ſecundum quatuor animæ virium curationem, videlicet apprehenſivæ, appetitivæ, memorativæ, motivæ. Quæ ſunt totidem verſibus ſubnotatæ. Verſus primus apprehenſivæ curationem oſtendit, quia quid, in quem, a quo, & per quem mittitur, apprehendit, ſcilicet ſanitatis habitum, animæ inſitum ab ingenito per unigenitum.

Articulus primus.

Primum quidem prænotatur, cum præmittitur: *Bonitatem fecisti*. Ista namque bonitas est spiritualis sanitas, quam in nobis creat increata bonitas. Unde notandum, quod est bonitas improvectorum, provectorum, electorum. Quarum prima fruimur, secundam sequimur, tertiam impetrare molimur. De prima scribitur *Ephes. 5* ab Apostolo: Fructus lucis est in omni bonitate: ecce bonitatis fruitio. De secunda dicit Psalmographus: *Psal. 37* Detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem: ecce bonitatis prosecutio. De tertia psallit Propheta: *Psal. 105* Visita nos in salutari tuo, ad videndum in bonitate electorum tuorum: ecce bonitatis impetratio.

Articulus secundus.

Secundum autem subnotatur, cum subditur: *Cum servo tuo*, quantum ad ejus spiritum sanitati redditum. Et nota servum triplicem triplici bonitati respondentem: puta servum improvectum, provectum, electum. Servitus prima bona, secunda melior, tertia optima. De primo in- *Exod. 12* telligitur, quod legitur: Omnis servus emptitius circumcidetur: ac si diceretur expressius: Omnis servi improvecti a vana conversatione redempti superfluitas succidetur. De secundo competenter exponitur, quod *Gen. 42* proponitur: Sospes servus tuus pater noster adhuc vivit. De tertio accipiendum dignoscitur, quod dicitur: *Isa. 41* Servus meus es tu, elegi te, & non abjeci te.

Articulus tertius.

Tertium annotatur, cum additur: *Domine*. Dominus enim licet sit nomen essentiale, tribus personis commune, potest tamen personaliter accipi, & personæ patris appropriari. Unde notandum, quod nomen Domini legitur appropriatum patri sub triplici notione patris. Quarum prima negativa propria. Secunda affirmativa propria. Tertia affirmativa communis: videlicet innascibilitatis, paternitatis, communis spirationis. Primum patet: Respondens Domi-

A nus Job de turbine, ait: Quis ante- *Job 40* dedit mihi, ut reddam ei? quasi dicat: Nullus. Quis est iste Dominus, *Job 41* qui nullum habet ante, nisi Dominus pater solus, quo nullus anterior nec tempore, nec dignitate, nec origine? Nam Filius & Spiritus sanctus, etsi non habeant anteriorem tempore, vel dignitate, habent tamen anteriorem, origine. Aut quis Dominus, cui nullus dedit, nisi Dominus pater solus, qui a nullo accepit, quoniam a nullo procedit? Nam aliæ personæ inde accipiunt, unde procedunt. Secundum liquet: Num- *Isa. 66* quid ego, qui generationem cunctis tribuo, sterilis ero, ait Dominus? B Quis iste Dominus generationem dans temporaliter, & generans intemporaliter, nisi solus Dominus Pater? Tertium lucet: Spiritus Domini re- *Sap. 1* plevit orbem terrarum. Cujus Domini, nisi Patris & Filii? qui sunt unus Dominus in quantum dant unum munus.

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum dicitur: *Secundum verbum tuum*, quod dixisti, cum filium genuisti, secundum quem cuncta facis, qui secundum artem cuncta facis. Ipse enim, secundum *Aug. l. 6 de Trinit. c. 3 c. 10 & lib. 2 in Gen. c. 8 idem supra, ser. 1 in Exaem. pag. 10 c d* Augustinum, est ars omnipotentis, & sapientis Dei, plena omnium rationum viventium, sicut scribitur ab C eo. Hic potest notari sine præjudicio verbi divini & humani, trina proportio. Sicut enim verbum humanum humanitus prolatum, est vox significativa, ita verbum divinitus prolatum est proles viva spirativa, quorum singula sunt singulis proportionalia. Prima proportio patet ex eo, quod sicut verbum humanum inquantum vox, est in dicente, sicut procedens in non procedente, & sic distincte: ita verbum divinum in quantum proles, est in patre, sicut procedens in non procedente, & sic distincte, quantum ad distinctionem personalem, quod notatur in illo verbo Evangelico: Verbum erat apud *Joan 1* Deum, tamquam personaliter distinctum.

ctum. In quo refellitur error Sabellianorum, personalem distinctionem negantium. Secunda proportio patet ex eo, quod sicut verbum humanum, in quantum vivum, est in dicente, sicut vivens in vivente, & sic indistincte: ita verbum divinum, in quantum vivum, est in patre, sicut vivens in vivente, & sic indistincte, quantum ad indistinctionem essentialem, quod notatur ibidem in illo verbo: Deus erat verbum, tamquam essentialiter indistinctum: In quo refellitur error Arrianorum, essentialem indistinctionem diffitentium. Tertia proportio patet ex eo, quod sicut verbum humanum, in quantum significativum, est in dicente, sicut significans in significante, & sic iterum indistincte: ita verbum divinum, in quantum spirativum, est in patre, sicut spirans in spirante, & sic iterum indistincte, quantum ad indistinctionem notionalem, quod notatur ibidem in illo verbo, hoc scilicet: Verbum erat in principio apud Deum: tamquam personaliter distinctum, & notionaliter indistinctum. Quod enim ait: Apud Deum, pertinet ad distinctionem personalem. Quod autem dicit: In principio, pertinet ad indistinctionem notionalem. Hoc principium est communis spiratio, secundum quam pater & Filius sunt unum principium respectu Sancti Spiritus, testante Augustino. In quo retunditur error Græcorum, spirationem activam soli Patri attribuentium. Hæc tria implicite prænotavit Evangelista cum ait: In principio erat verbum: ac si diceret: In Patre erat Filius uno modo distinctus, sed duobus indistinctus: videlicet distinctus personaliter, sed indistinctus naturaliter, & notionaliter, quorum singula singulis subnotavit articulis, sine præjudicio sententiæ sanioris.

Ibid. — Aug. l. 6 de Trin. 1 — Joan. 1

Epilogus.

Ait ergo Propheta: *Bonitatem fecisti*; prænotans sanitatis habitum, qui transmissus: *Cum servo tuo*, subnotans servi spiritum, in quem transmissus. *Domine*: annotans ingenitum, a quo transmissus. *Secundum verbum tuum*, denotans unigenitum, per quem transmissus.

VERSICULUS SECUNDUS.

B*Onitatem & disciplinam*, &c.) Curationem virtutis apprehensivæ vidimus in versiculo præcedente, curationem appetitivæ videre possumus in præsenti. Hujus curationis est efficax argumentum, quod ædificare appetit aurum, argentum, & lapidem pretiosum super fidei fundamentum. Nam profecto bonitas auro, disciplina argento, scientia lapidi pretioso, credulitas congruit fundamento.

Articulus primus.

Primum quidem insinuavit, cum ait: *Bonitatem*, id est, bonam mentis qualitatem. Doce me, non theorice, sed practice: nec indicando, sed ædificando. Hæc est bonitas aurea, hæc est bona dispositio, quantum ad interiora. Et nota, quod bonitas ista est auro comparabilis propter tria; quia sicut aurum est ponderosum, radiosum, fructuosum: sic bonitas ista est ponderosa; radiosa, & fructuosa. Quæris, quibus? Ponderosa pœnitentibus, radiosa contemplantibus, fructuosa gustantibus. De primo: Domine secundum bonitatem tuam promisisti pœnitentiam. Ecce bonitas pœnitentibus ponderosa. De secundo scribitur: In bonitate tua doce me. Ecce bonitas contemplantibus radiosa. De tertio: Fructus spiritus est charitas, bonitas, gaudium, pax, patientia, benignitas. Ecce bonitas gustantibus fructuosa.

2 Par. 36 — Ps. 118 — Gal. 5

Articulus secundus.

Secundum indicavit; cum additur: *Et disciplinam*, id est compositionis modestiam. Hæc est disciplina argentea, hæc est disciplinata compositio, quantum ad exteriora. Et nota, quod disciplina est argento comparabilis tribus de causis: quia sicut argentum est carum, clarum, & so-

norum: ita disciplina & cara, & clara, & sonora est. Vis scire quibus, cara est acquirentibus, clara videntibus, sonora audientibus. De primo: Prov. 8 Accipite disciplinam meam, & non pecuniam. Ecce disciplina acquirentibus cara, quia carior, quam pecunia. De Prov. 24 secundo: Cum vidissem, posui in corde Prov. 4 meo, & exemplo didici disciplinam. Ecce disciplina videntibus clara. De tertio: Audite filii disciplinam patris. Ecce disciplina audientibus sonora.

Articulus tertius.

Tertium insinuavit, cum subdit: *Et scientiam*, id est, superiorum notitiam. Hæc est scientia pretiosa, hæc est discreta expositio, quantum ad superiora. Et nota, quod hanc scientiam possumus pretiosis lapidibus comparare, specialiter triplici ratione, quia sicut in lapidibus pretiosis quæritur veritas, claritas, & salubritas: sic in scripturarum spiritualibus theoricis quæritur scientia veritatis, claritatis, & salutis, quantum ad expositiones allegoricas, tropologicas, & anagogicas. De prima scientia scribitur ab Apostolo: Sem- 2 Tim. 3 per discentes, & numquam ad scientiam veritatis pervenientes. Tales sunt Judæi, semper legentes scripturarum historias, & numquam pervenientes ad earum allegoricas theoricas. De secunda vero scientia potest accipi illud verbum Apostoli: Deus, 2 Cor. 4 quia dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei. Ista profecto claritas potest dici clara moralitas, quam pater luminum facit splendescere de tenebris, id est, de obscuris scripturarum figuris. De tertia non indecenter intelligimus, quod legimus: Ad Luc. 1 dandam scientiam salutis plebi ejus. Hæc enim non solum est propter salutem, sicut aliæ, sed etiam de salute. Et quia de salute singulariter est, scientia salutis potissimum dici potest.

Articulus quartus.

Quartum implicavit, cum superaddidit: *Quia mandatis tuis credidi*, Quid est mandatis credere, nisi credulitatis fundamentum sternere? Notandum igitur, quod fidei fundamentum credendo sternitur, & idcirco tripliciter sternitur: quia tripliciter creditur, videlicet corde, ore, opere. Unde fides corde firmatur: ore affirmatur: opere confirmatur. De primo: Corde creditur ad justitiam. Rom. 10 Hic fundamentum credendo sternitur, & firmatur. De secundo: Nos 2 Cor. 4 credimus, propter quod & loquimur. Hic credendo sternitur, & affirmatur. De tertio: Qui credit Deo, at- Eccl. 32 tendit mandatis: hic credendo sternitur, & etiam confirmatur.

Epilogus.

Hæc est itaque vox Prophetæ declarantis curationem virtutis appetitivæ. *Bonitatem*: Ecce bonitas aurea, quantum ad dispositionem interiorum. *Et disciplinam*: Ecce disciplina argentea, quantum ad compositionem exteriorum. *Et scientiam*: Ecce scientia pretiosa, quantum ad expositionem superiorum. *Doce me*: Ecce practicum, non theoricum documentum. *Quia mandatis tuis credidi*; Ecce fidei fundamentum.

VERSICULUS TERTIUS.

PRiusquam *humiliarer*, &c.] Duo versiculi præcurrentes prænuntiaverunt curationem tam apprehensivæ, quam appetitivæ. Iste sequens annuntiat curationem memorativæ, pronuntians in quatuor ejus membris memoriam commissionis, omissionis, promissionis, & immissionis: quantum ad peccatum commissum, mandatum omissum, propitiatum promissum, & gemitum compunctionis immissum.

Articulus primus.

Quantum ad primum Psalmographus ait: *Priusquam humiliarer*, id est, priusquam per timorem male humiliantem prævaricarer: ecce prævaricatio, ecce peccati commissio. Hic potest notari, quod contigit tripliciter male humiliari: videlicet malum dissimulando, bonum simulan-

lando, malum accumulando: sicut David humiliari curavit, cum adulterium dissimulavit, cum Uriæ beneficium simulavit, cum maleficium accumulavit. De primo: Scio humiliari, & abundare: sicut Apostolici viri sciunt humiliari, malum pœnæ dissimulando, & abundare, ipsum refocillando: sic & apostatici viri sciunt humiliari, malum culpæ dissimulando, & abundare, ipsum refocillando. De secundo scribitur: Quasi proximum, quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens, & contristatus sic humiliabar: sicut novit complacere proximo, & contristari ex animo charitas consolatrix: sic novit complacere proximo, & contristari: sed non ex animo calliditas simulatrix. De tertio; Attende, ne seductus in stultitia humilieris: Sic seducuntur, sic humiliantur, qui humanam verecundiam sic verentur, quod divinam iracundiam ex pusillanimitate spiritus promerentur, sicut illi contigit, quem timor male humilians declinare docuit ad homicidium, ut declinare posset adulterorum opprobrium; sed Dominus abominans simulatorum facinus, maluit servum suum cum peccatoribus humiliari, quam cum simulatoribus gloriari.

Phil. 4

Psal. 34

Eccl. 13

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, addit; *Ego deliqui*, id est, per amorem male inflammantem mandatum dereliqui. Et nota, quod delictum hujuscemodi accidit propter tria, puta propter immissionem, remissionem, & intermissionem. Cum enim passionis horror immittitur, & rationis rigor remittitur, prohibitionis timor intermittitur. De primo: Horror invasit Israel, & deliquit in Baal: Israel interpretatur mens Deum videns, per quam humanam accipimus rationem; Baal interpretatur vetustas, per quam intelligimus prævaricationem; horror ergo Israel invadit, cum horribilis passio rationem pervadit: sed Israel in Baal delinquit, quando ratio prohibitionem

Osee 13 Israel. Baal.

A propter prævaricationem relinquit. De secundo: Propter inopiam multi deliquerunt; sic delinquunt, qui propter passionis vehementiam, & rationis inconstantiam, prohibitionis obedientiam derelinquunt. De tertio scribitur; Dixit injustus, ut delinquat in semetipso. Ita dicit, qui passione opposita, ratione deposita, prohibitione postposita, prævaricari proponit.

Eccl. 27

Psal. 35

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, superaddit; *Propterea eloquium tuum*, id est, tuæ potestati, tuæ veritati, tuæ pietati congruum; quia potestatis est eripere pœnitentem: veritatis dirigere confitentem; pietatis suscipere satisfacientem. B De primo Psalmista dicit; Secundum eloquium tuum eripe me: ecce eloquium potestatis. De secundo Propheta psallit; Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: ecce eloquium veritatis. De tertio Psalmographus scribit; Suscipe me secundum eloquium tuum; ecce eloquium pietatis.

Psal. 118

Ibidem.

Ibidem.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subdit; *Custodivi*, quasi eloquium propitiatorium, promittens propitiatum confitenti peccatum: *Custodivi*. Quomodo? peccatum confitendo: propitiatum petendo. Et nota, quod in C hac custodia debent esse tria, scilicet justitia, prudentia, potentia. Prima, ut reum judicet in contritione: secunda, ut eum judicet in confessione; tertia, ut Deum vindicet in satisfactione. De primo; Justitia custodit innocentis viam. Innocentes dico tam facto, quam voto: nam uterque reatum suum judicat, sed ille leviorem, iste graviorem; ille venialem, iste mortalem. De secundo; Prudentia custodit rectorum salutem; ita quidem per confessionem salutarem, quandoquidem rectam indicat veritatem. De tertio; Custodiet me in sua potentia, & erunt accepta opera mea: ita plane custodit divina sapientia in satisfactione, commensurando vindictâ injuriæ:

Prov. 13

Prov. 2

Sap. 9

&

& facit, quod opera satisfactoria sint digna acceptione.

Epilogus.

Liquet itaque vox Prophetæ curationem manifestans memoriæ. *Priusquam humiliarer:* per timorem male humiliantem, quantum ad peccatum commissum: ecce memoria commissionis. *Ego deliqui*, per amorem male inflammantem, quantum ad mandatum omissum: ecce memoria omissionis. *Propterea eloquium tuum*: quantum ad propitiatum promissum: ecce memoria promissionis. *Custodivi*: quantum ad gemitum compunctionis immissum: ecce memoria immissionis.

VERSICULUS QUARTUS.

B*Onus es tu*, &c.] Prænuntiata curatione apprehensivæ, appetitivæ, atque memorativæ; novissime nuntiatur curatio motivæ, sive gressivæ, quam nuntiat iste versus, innuendo bonitatem aggressus, progressus, congressus, & regressus, quoniam in his verbis notatur motus mentis, tamquam bonum aggredientis, in bono progredientis, cum bono gradientis, ad bonum regredientis.

Articulus primus.

Quod enim ait: *Bonus es tu*. Vox est mentis tamquam bonum aggredientis. Et nota, quod bonus est Dominus universis ipsum aggredientibus, sive sint pœnitentes, sive proficientes, sive pervenientes: quia condonator, quia consolator, quia corona-
2 Par. 30 tor. De primo: Bonus Dominus propitiabitur cunctis, qui in toto corde
Nahum 1 requirunt Dominum: ecce bonus pœnitentium condonator. De secundo:
Thren. 3 bonus Dominus, & confortans in die tribulationis: ecce bonus proficientium consolator. De tertio: Bonus est Dominus sperantibus in eum: ecce bonus pervenientium coronator.

Articulus secundus.

Quod autem, inquit: *In bonitate tua:* Vox est mentis in bono progredientis. Sic progreditur, qui bonitate non humana, sed divina fulcitur. Et nota, quod bonitati divinæ convenit sustinere, supereminere, implere, continere, tamquam inferiori, superiori, interiori, & exteriori. De primo. An divitias bonitatis ejus, Rom. 2
& patientiæ, & longanimitatis contemnis, quasi te sustinentis? Ecce bonitas sustinens. De secundo: Ut Ephes. 2
ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias, gratiæ suæ in bonitate super nos: quasi supereminente. Ecce bonitas supereminens. De tertio scribitur: Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Ecce bonitas im- Psal. 103
plens. De quarto rursus: Ad videndum in bonitate electorum tuorum, Psal. 105
quasi comprehensiva ipsorum. Ecce bonitas continens.

Articulus tertius.

Quod vero dicit: *Doce me*: vox est mentis cum homo gradientis, & ab ipso doceri cupientis. Sed nota, quod docere dicitur Deus mentem influendo eidem veritatem, charitatem, facultatem, quantum ad intellectivam, affectivam, effectivam. Ad primum pertinet illud Psalmistæ: Scientiam doce me. Ubi petitur influentia Psal. 118
veritatis conveniens intellectivæ. Ad secundum spectat illud Prophetæ: Doce me, quia tu es Deus salvator Ps. 24
meus, ubi petitur influentia charitatis salvificæ congruens affectivæ. Ad tertium pertinere dignoscitur, quod dicitur; Doce me facere voluntatem tuam: quia Deus meus es tu: ubi Psal. 142
petitur influentia facultatis competens effectivæ.

Articulus quartus.

Quod deinde adjunxit: *Justificationes tuas:* Vox est mentis ad bonum regredientis. Quid enim justificatio, nisi ad Dominum regressio? Unde notandum, quod justificationes divinæ perficiunt animam, quantum ad intellectum, affectum, & effectum: illuminando, inflammando, firmando. De primo per Psalmistam dicitur: Faciem tuam illumina super Psal. 118
servum tuum, & doce me justificationes tuas. Ecce illuminatio intellectus. De secundo per prophetam psal-

Ibidem. psallit: Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas. Ecce inflammatio affectus. De tertio similiter Ibidem. scribitur; Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas. Ecce firmatio effectus.

Epilogus.

Ex his subrutilat mens Prophetæ insinuantis curationem gressivæ, ait enim. *Bonus es tu:* ex parte mentis bonum aggredientis. *Et in bonitate tua*: ex parte ipsius mentis in bono progredientis. *Doce me*: ex parte ejusdem mentis cum bono gradientis. *Justificationes tuas*, ex parte sæpe dictæ mentis ad bonum regredientis.

VERSICULUS QUINTUS.

MUltiplicata est super me, &c.] Animæ curationem quaternarius antecedens exposuit, curatæ conservationem quaternarius præsens exponit. Conservationis autem istius quatuor sunt judicia totidem versibus subnotata; videlicet tentationis resistentia, tentatoris victoria, peccatorum displicentia, & mandatorum complacentia. Primus versus tentationis resistentiam indicat: quoniam exercitum vanitatis contra spiritum humilitatis demonstrat. Attende exercitum obsidentem: vanitatem dentibus stridentem: spiritum præsidentem: humilitatem in domino confidentem.

Articulus primus.

Nisi enim exercitus nequam exterius obsideret, nequaquam Propheta diceret: *Multiplicata est super me;* quasi dicat: Multi insurgunt adversum me: sed qualiter multiplicata? Nota breviter, quia tripliciter, multiplicata inferius, multiplicata superius, multiplicata exterius. Qualiter inferius? quantum ad multorum meritum suppliciorum. Qualiter superius? quantum ad multorum demeritum præmiorum. Qualiter exterius? quantum ad multorum scandalum proximorum. De primo; Multiplicata est Joel 1 malitia eorum; scilicet, quantum ad meritum suppliciorum. Unde sequitur: Quia justa est dies Domini in Ibidem valle concisionis. De secundo scribitur; Multiplicata est in eis ruina; Psal. 105 scilicet quantum ad demeritum præmiorum. De tertio: Multiplicata 2 Mac. sunt mala in terra: scilicet quantum ad scandala plurimorum.

Articulus secundus.

Nisi etiam vanitas dentibus strideret, Psalmista non adderet: *Iniquitas superborum*; Quæ est enim iniquitas superborum, nisi vanitas? quæ contra illos dentibus stridet, quos deridet. Et nota, quod iniquitas talis comparatur in scripturis solio dedecoris, jugo facinoris, virgæ furoris. Primo quippe propter principatum concupiscentiæ: secundo propter famulatum intelligentiæ; tertio, propter cruciatum conscientiæ. De primo: Separati estis in diem malum, Amos 6 & appropinquatis solio iniquitatis. Ecce solium dedecoris. Magnum enim dedecus est, quod concupiscentia rationi præest. De secundo; Vigilavit jugum iniquitatum mearum Thren. in manu ejus. Ecce jugum facinoris. Magnum quippe facinus est, quod ratio concupiscentiæ subest. De tertio; Iniquitas surrexit in virgam Ezech. 7 impietatis. Ecce virga furoris; quia valde furit, quia conscientiam suam urit.

Articulus tertius.

Nisi vero spiritus præsideret, scriptura minime subderet: *Ego autem in toto corde meo:* cui scilicet præsideo, tamquam spirituali præsidio. Et nota, quod præfatum præsidium debet esse munitum totaliter, id est tripliciter; videlicet quantum ad introitum, medium, & exitum. Introitus pertinet ad potentiam apprehensivam, seu receptivam: medium ad memorativam; seu retentivam; exitus ad interpretativam, seu pronuntiativam. De primo; Si intraverit sapientia cor Prov. 2 tuum, & scientia animæ tuæ placuerit, consilium custodiet te, & prudentia servabit te: quasi dicat: Si sapientia spiritualis venerit ad cordis tui introitum, & scientia sæcularis apprehensivæ tuæ placuerit, consilium

lium sapientiæ custodiet te quantum A ad spiritualia, & prudentia sæcularis servabit te, quantum ad temporalia. Ecce cordis introitum. De secundo; Prov. 4. Custodi ea, scilicet eloquia mea, in medio cordis tui, videlicet in potentia memorativa. Ecce cordis medium. De tertio; Matt. 15 De corde exeunt cogitationes; scilicet per interpretativæ potentiæ eructationes. Ecce cordis exitum. Si vis ergo omni custodia servare cor tuum, quasi spirituale præsidium, custodi ejus introitum, medium, & exitum: ut nihil recipias, nihil retineas, nihil pronunties, nisi rectum.

Articulus quartus.

Nihil deinde humilitas in Domino confideret, Psalmographus non superadderet: *Scrutabor mandata tua*, quod pertinet ad scrutinium humilitatis, cujus summum est studium divinis obtemperare mandatis. Hic potest notari, quod humilitatis est scrutari, non imprudenter, non impudenter, sed prudenter; Imprudenter scrutantur curiosi; impudenter luxuriosi; prudenter virtuosi. De primo: Jud. 8 Nolo ut scrutemini factum meum, quantum ad scrutinium curiosum. De secundo: Eccli. 41 Ne respicias mulierem alieni viri, & ne scruteris ancillam ejus: quantum ad scrutinium luxuriosum. De Psal. 118 tertio scribitur: Scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo, quantum ad scrutinium virtuosum.

Epilogus.

Liquet igitur mens Prophetæ demonstrare volentis resistentiam tentationis, demonstrando exercitum vanitatis contra spiritum humilitatis. Ait enim: *Multiplicata est super me*, quantum ad exercitum obsidentem. *Iniquitas superborum*, quantum ad vanitatem stridentem. *Ego autem in toto corde meo*, quantum ad spiritum præsidentem. *Scrutabor mandata tua*, quantum ad humilitatem in Domino confidentem.

VERSICULUS SEXTUS.

Coagulatum est, *sicut lac cor eorum*, &c.) Resistentiam tentatoris præcedens versus proposuit, victoriam tentationis præsens versus proponit, insinuando defectum circa tentatoris affectum, & provectum circa victoris aspectum. Defectus pertinet ad potentiam ligatam. Affectus ad malevolentiam instigatam. Provectus ad patientiam levigatam. Aspectus ad sapientiam, qua vincitur malitia investigata.

Articulus primus.

Quantum ad primum, præmittitur: B *Coagulatum est, sicut lac*. Ista coagalatio est diabolicæ potentiæ ligatio, quæ ligatur divinæ virtutis retinaculo, sicut ligatur lac a coagulo. Et nota, quod talis coagulatio, seu potentiæ limitatio in diversis diversimode reperitur. Unde diversi diversimode coagulati leguntur; aliter enim existit coagulatus fœtus in matrice formatus; aliter spiritus informatus: aliter spiritus informantis, informato spiritui conformatus. Prima est coagulatio seminalis: Secunda disciplinalis: Tertia doctrinalis. De primo: Coagulatus sum in sanguine ex semine hominis. Sap. 7 Ecce coagulatio seminalis; qua limitatur fœtus materia, C quæ ministratur a fœmina per virtutem formativam, quæ derivatur a masculo. Unde Philosophus; Vir dat formam, & principium, fœmina dat corpus & materiam. Arist. lib. 2 de gen. an. cap. 4 Sicut accidit in lacte coagulato, quod corpus exit ex lacte, & coagulatio ex coagulo; ita exit illud, quod abscinditur a mare in fœmina. De secundo dicitur per Psalmistam: Ut quid Psal. 67 suspicamini montes coagulatos? Hoc est, cur illi pares opinamini, qui est mons Dei secundum divinam naturam, & mons pinguis secundum humanam, cui datus est spiritus non ad mensuram, illos qui sunt montes, id est, sapientia, & gratia eminentes: sed coagulati, seu limitati secundum mensuram spiritus sibi dati? nec enim

enim acceperunt, quantum accipere potuerunt, scilicet secundum mensuram donationis Christi. Talis est coagulatio disciplinalis, qua limitatur potentia apprehensiva discipuli, secundum limites dogmatis apprehensi. De tertio psallitur per prophetam: Ps. 67 Mons coagulatus, mons pinguis: quasi dicat: Ille qui est mons pinguis secundum humanam naturam, accipiendo Spiritum sanctum non ad mensuram, est coagulatus collimitando & conformando se audientibus secundum exigentiam sui status. Aperiebant enim in parabolis os suum: quia non est possibile aliter nobis lucere divinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum anagogice circumvelatum: sicut asseritur a Dionysio: Dion. c. 1 de cal. Hier. Ecce coagulatio doctrinalis, qua potentia informativa Magistri se collimitat, & conformat potentiæ apprehensivæ discipuli.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, sequitur; *Cor reorum*; id est, voluntas eorum, seu potius malevolentia, quam instigat ipsorum dæmonum malitia. Est autem triplex malum in dæmonibus, quod assignat beatus Dionysius: Dion. l. de div. nom. cap. 4 puta furor irrationabilis: demens concupiscentia: phantasia proterva. Unde notandum, quod cor diabolicum legitur immutatum, ingravatum, induratum; Immutatio spectat ad irrationabilem furiam; ingravatio ad dementem concupiscentiam; induratio ad phantasiam protervam. Exod. 14 De primo; Immutatum est cor Pharaonis, & servorum ejus super populum. Pharao. Per Pharaonem Ægypti principem, quid nisi Princeps tenebrarum signatur? Ægyptus. Ægyptus enim tenebræ interpretatur. Ecce cor diabolicum immutatum. De secundo; Exod. 9 Ingravatum est cor Pharaonis, & non dimisit populum: Ecce cor diabolicum ingravatum. Exod. 2 De tertio; Induratum est cor Pharaonis, & non audivit eos; Ecce cor diabolicum induratum.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, scribitur; *Ego vero legem tuam*, quæ persuadet patientiam, dissuadet impatientiam, sicut declarat luce clarius, tam veteris, quam novæ legis aspectus, in quo patientiæ levigatio, & patientiæ provectus. Et nota, quod lex docet vitia fugere, utilia eligere, gravia pro domino sustinere. Quorum primum est justitiæ initiativum; Secundum provectivum: Tertium perfectivum. De primo; Per legem enim Rom. 3 cognitio peccati: Ecce vitium fugiendum. De secundo; Probas utiliora Rom. 2 instructus per legem; Ecce utile eligendum. De tertio scribitur; Propter Ps. 129 legem tuam sustinui te Domine, supple, persuasorem patientiæ. Ecce grave pro Domino sustinendum.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subditur; *Meditatus sum*. Ecce victoris aspectus. Sed nota, quod non simpliciter, sed multipliciter meditatus, quantum ad divina beneficia, humana maleficia, & divina judicia, quorum, hæc præterita, hæc præsentia, hæc futura. De primis Psalmista, dicit: Meditatus sum in omnibus operibus tuis; Ps. 48 quo ad beneficia præterita. De aliis Propheta psallit; Meditatus sum nocte cum corde meo; Psal. 76 & hoc quo ad maleficia præsentia. De reliquis; In mensura contra mensuram, Isa. 27 cum abjecta fuerit, judicabit eam, meditatus est in spiritu suo duro, & cetera, quoad judicia futura, mensuram pœnæ contra mensuram culpæ mystica Domini vineæ reddituram.

Epilogus.

Ex prædictis potest clarescere mens Prophetæ proponentis victoriam tentatoris, & dicentis in persona victoris. *Coagulatum est, sicut lac*, quantum ad tentatoris, & satellitum ejus defectum, quo ligatur eorum potentia. *Cor eorum*, quantum ad effectum, quo instigatur ipsorum malevolentia. *Ego vero legem tuam*, quoad victoris provectum, quo levigatur ejus patientia. *Meditatus sum*, quoad ipsius aspectum, quo investigatur sapientia, per quam vincitur malitia.

VER-

VERSICULUS SEPTIMUS.

BOnum mihi, quia humiliasti me, &c.] Post præcedentis conservationis indicia, quæ sunt tentationis resistentia, & tentatoris victoria, sequitur tertium, quod est peccati displicentia, quæ probatur in hoc versu, velut a contrario sensu. Nam probato, quod beneplacitum sit, humiliari, illuminari, justificari, ex opposito probatur, quod maleplacitum sit, inflari, obcæcari, prævaricari. Quorum primum pertinet ad remorsionem: Secundum ad delectationem: Tertium ad assensionem: Quartum ad operationem.

Articulus primus.

Ad beneplacitum respicit, quod Propheta prædicit: *Bonum mihi*, quasi dicat beneplacet mihi. Si autem propositum est beneplacitum, & oppositum est maleplacitum. Et notandum, quod perfectum beneplacitum debet habere testimonium tripartitum scilicet inferius, superius, & exterius: Hoc est, respectu sui, respectu Dei, & respectu proximi. Prima *Zach. 11.* conditio legitur; Si bonum est in oculis vestris, auferte mercedem meam; Ecce benaplacitum, quantum ad interius testimonium. Secunda condi- C tio *2 Par. 14* scribitur: Fecit Asa quod bonum, & placitum, erat in conspectu Dei: Ecce beneplacitum, quantum ad superius testimonium. Tertia conditio *2 Cor. 8* traditur ab Apostolo; Providemus bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. Ecce beneplacitum, quantum ad exterius testimonium.

Articulus secundus.

Ad humiliationem pertinet, quod prædictis consequenter cohæret: *Quia humiliasti me*, scilicet conscientia castigante, non concupiscentia instigante, dolore inflammante, non delectatione inflante. Et nota quod Dominus aliter humiliat incipientem, aliter proficientem, aliter perfectum. Primum ad pœnitendum: Secundum ad patiendum: Tertium ad compatiendum. De primo possumus accipere illud Psalmistæ: Cognovi Domine, quia æquitas judicia tua, & in veritate tua humiliasti me: *Ps. 118* scilicet humiliatione pœnitentiæ. De secundo recte satis exponitur, quod proponitur; Cur vocatis me Noemi, id est, *Ruth 1* pulchram, quam Dominus humiliavit, scilicet humiliatione patientiæ? De tertio patenter intelligitur, quod legitur; Timeo, ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, *2 Cor. 12* scilicet humiliatione compatientiæ. Unde, sequitur: Et lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, & non *Ibid.* egerunt pœnitentiam.

Articulus tertius.

B Ad illuminationem refertur, quod illico subinfertur; *Ut discam*, scilicet gratia illustrante, non malitia excæcante. Hic possumus notare, quod tripliciter contingit discere, videlicet experimento, exemplo, intimo documento. Quorum primum præcipue habet locum in physicis, secundum in ethicis, tertium in divinis. De primo: Experimento didici, *Gen. 30.* quod benedixerit mihi Deus propter te, scilicet quantum ad multiplicationem animalium: ecce experimentum physicum. De secundo: Exemplo didici disciplinam: ecce *Prov. 24* exemplum ethicum. De tertio: Notum *Gal. 1* vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est a me: quia non est secundum hominem; neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi: ecce intimum documentum.

Articulus quartus.

Ad justificationem spectat quod restat: *Justificationes tuas*, non prævaricationes meas: Et nota, quod justificationes istas debemus discere triplici ratione, quia dirigunt in consiliis, in judiciis, in exercitiis. Quorum primum spectat ad deliberationem, secundum ad electionem, tertium ad executionem. De primo scribit Psalmographus; Consilium meum *Psal. 118* justificationes tuæ; ecce consilium deliberationis. De secundo similiter

ait

Ibid. ait Psalmographus: Ad confitendum tibi super judicia justificationis tuæ: ecce judicium electionis. De tertio
Ibid. quoque psallimus: Exercebor in justificationibus tuis: ecce exercitium executionis.

Epilogus.

Et hoc est, quod psallitur per Prophetam intimantem peccati displicentiam. *Bonum mihi*: Ecce beneplacitum contra maleplacitum remorsionis. *Quia humiliasti me*: Ecce humiliatio contra inflationem delectationis. *Ut discam*: Ecce illuminatio contra excæcationem assensionis. *Justificationes tuas*: Ecce justificatio contra prævaricationem operationis.

VERSICULUS OCTAVUS.

B*Onum mihi lex oris tui*, &c.] Præcesserunt tria conversationis indicia, videlicet tentationis resistentia, tentatoris victoria, peccatorum displicentia, totidem versibus prænotata. Succedit quartum, scilicet mandatorum complacentia, quam subnotat quadrifida versus præsentis continentia. Causatur autem præhabita mandatorum complacentia ex quadripartita ipsorum circumstantia: puta, quia correctiva, quia directiva, quia erectiva, quia perfectiva: nam mundanum affectum corrigunt, aspectum dirigunt, auditum erigunt, & ad mundi contemptum accingunt.

Articulus primus.

Primum notatur, cum scribitur: *Bonum mihi*. Bonum profecto, quod habet locum in novitatis principio, est vetustatis correctio. Hanc autem facit mandatum, prohibendo peccatum, & præcipue peccatum incontinentiæ, peccatum incompatientiæ, peccatum inconfidentiæ. Quorum primum exordinat hominem respectu sui, secundum respectu proximi, tertium respectu Dei. De primo:
1 Cor. 7 Bonum est homini mulierem non tangere: ecce bonum correctivum
Eccl. 7 incontinentiæ. De secundo: Bonum est, te sustentare justum: ecce bonum correctivum incompatientiæ.

A De tertio canitur in Psalterio: Bonum est confidere in Domino, quam confidere in homine: ecce bonum correctivum inconfidentiæ. Ps. 117

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, cum subditur: *Lex*. Quid enim est lex, nisi lux? & quid lux, nisi dux? Aspectus igitur lege lucente, & ducente dirigitur. Et nota, quod lex dirigit humanum aspectum respectu interiorum, respectu superiorum, respectu inferiorum. Docet enim recte vivere in se, recte subesse, & recte præesse. Propter primum dicitur lex vitæ: Eccl. 17
Legem vitę hereditavit illos: sc. parentes primos. Propter secundum dici-
B tur lex disciplinæ: Dedit illi, scil. Eccl. 45
Moysi; cor ad præcepta, & legem vitæ & disciplinæ, id est, legem docentem recte esse & subesse. Propter tertium dicitur lex clementiæ; Lex clementiæ in lingua ejus. Hæc Prov. 31
lex in ejus lingua est, qui recte præest.

Articulus tertius.

Tertium annotatur, cum additur; *Oris tui*; quoniam ad audiendum os Domini debet auditus erigi. Sed nota, quod oris Domini sunt auditores diversi, quidam increduli, quidam subdoli, quidam creduli; Primi sunt filii contradictionis, secun-
C di filii maledictionis, tertii filii benedictionis. Primi præsignantur in Aaron Sacerdote, de quo Dominus; Pergat, inquit, Aaron ad populos Num. 20
suos; non enim intrabit terram, quam dedi filiis Israel, eo quod incredulus fuit ori meo ad aquas contradictionis. Secundi consignantur in illis, de quibus dicitur a Domino; Væ vobis legisperitis, qui tulistis Luc. 11
clavem scientiæ, & infra; Cœpe- Ibidem.
runt Pharisæi & legisperiti graviter insistere, & os ejus opprimere, de multis insidiantes ei, & quærentes capere aliquid ex ore ejus, ut accusarent eum. Tertii designantur in Paulo, de quo scribitur; Deus pa- Act. 22
trum nostrorum præordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, & videres

deres justum, & audires vocem ex ore ejus.

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum dicitur: *Super millia auri, & argenti.* In quo notatur contemptus mundi; nam aurum & argentum notant mundialium appetibilium qualitatem; millia quantitatem; super, superabilitatem, & per consequens contemptibilitatem. Et nota, quod bona spiritualia sunt bonis temporalibus potiora. Est enim auro & argento justitia melior, prudentia pretiosior, gratia superior. Quod namque mundana concupiscentia magnipendit, hoc justitia parvipendit, prudentia vilipendit, gratia naucipendit. Bona quippe fortunæ parva sunt respectu justitiæ, vilia respectu prudentiæ, nulla respectu gratiæ. De primo; Salus animæ in sanctitate justitiæ, & melior est omni auro & argento; ecce justitia melior. De secundo; Beatus homo, qui affluit prudentia. Melior est acquisitio ejus negotiatione auri & argenti primi & purissimi; fructus ejus prætiosior est cunctis opibus; ecce prudentia pretiosior. De tertio; Super argentum & aurum gratia bona. Quod si verum de gratia humana, multo fortius de divina; ecce gratia superior.

Eccli. 30

Prov. 3

Prov. 22

Epilogus.

Ex præmissis Propheticum patet eloquium, circa cœlestium complacentiam mandatorum; ait enim; *Bonum mihi;* quoniam affectum meum corrigit. *Lex*, quæ aspectum dirigit. *Oris tui*, quod auditum erigit. *Super millia auri & argenti*, quia per temporalium renuntiationem ad perfectionem accingit.

VERSICULUS NONUS.

MAnus tuæ fecerunt me, &c.) Bonitatem inferiorem ad justificationem animæ pertinentem audivimus in octonario præcedenti; bonitatem superiorem ad justificatæ magnificationem animæ attinentem audire possumus in præsenti. Hæc autem bonitas animam justificatam magnificat, provehendo rationem ad amorem veritatis, sicut ostendit quaternarius primus, & affectionem ad amorem charitatis, sicut ostendit secundus. Ratio autem provehitur ad amorem veritatis, indicantis, lætificantis, judicantis, rectificantis; ut patebit in quatuor versibus proxime sequentibus. Versus primus, sicut patet ex quatuor membris ejus, declarat provectum rationis ad amorem veritatis indicantis; quoniam in ipso postulatur ore prophetico, a magnificentia divinitatis, affectiva humanitatis, influentia veritatis, indicativa imperatoriæ voluntatis; ecce postulatio fidelis, fiducialis, humilis, & utilis.

Articulus primus.

Ad primum pertinet, quod dicitur; *Manus tuæ.* Enimvero manus istæ non physice, sed metaphorice sunt divinæ signa munificentiæ, sive divinitatis magnificæ. Et nota, quod manus Domini videntur attestari aliquando divinæ potentiæ, aliquando sapientiæ, aliquando bonitati. Potentiæ quippe, tamquam omnium operativæ; sapientiæ, tamquam ignorantium illuminativæ; bonitati quoque, tamquam infirmantium sanativæ. De primo; Opera manuum tuarum ne despicias; ecce manus operativæ. De secundo. In manibus abscondit lucem, & præcipit ei, ut rursus adveniat; ecce manus illuminativæ. De tertio: Increpationem Domini ne reprobes, quia ipse vulnerat & medetur; percutit, & manus ejus sanabunt; ecce manus sanativæ.

Psal. 137

Job 36

Job 5

Articulus secundus.

Ad secundum attinet, quod subditur; *Fecerunt me, & plasmaverunt me*, ut factio referatur ad hominem interiorem; plasmatio autem ad exteriorem, vel aliter; *Fecerunt me*, seminaliter in primordiali materia; *& plasmaverunt*, originaliter in protoparentis persona, de qua processit universa humanitatis natura. Et nota, quod Dominus legitur facere, & plasmare tripliciter: quandoque ge-

generaliter, quandoque specialiter, quandoque singulariter. Primum respicit creaturam mundanam, secundum naturam humanam, tertium determinatam personam. De primo: Psal. 73 Tu fecisti omnes terminos terræ, æstatem, & ver, tu psalmasti ea; ecce facere & plasmare respectu creaturæ mundanæ. De secundo: Eccli. 33 Quasi lutum figuli in manu ipsius plasmare, & disponere illud: omnes viæ ejus secundum dispositionem ejus; sic homo in manu illius, qui se fecit: ecce facere & plasmare respectu naturæ humanæ. De tertio: Job 10 Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me totum in circuitu: ecce facere, & plasmare respectu determinatæ personæ.

Articulus tertius.

Ad tertium spectat, quod additur: *Da mihi intellectum*, inspirando intellectualem luculentiam, per divinæ veritatis effulgentiam, ad acuendam humanam intelligentiam. Et nota, quod intellectualis luculentia divinitus inspiratur ad tria: ad quærendum, ad videndum, ad fruendum. Prima est sapientiæ initiativa, secunda provectiva, tertia perfectiva. De prima psallit Propheta: Ps. 118 Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam. Hic petitur intellectus donum ad quærendum: De secunda: *Da mihi intellectum, ut sciam mandata tua.* Hic idem donum petitur ad videndum. De tertia: Ibidem 5. Intellectum da mihi, & vivam. Hic ipsum donum petitur ad fruendum. Primo modo petitur in proposito. Nam quod petitur ad discendum, vel scrutandum, petitur ad quærendum.

Articulum quartus.

Ad quartum respicit, quod superadditur: *Ut discam mandata tua*. Nulli dubium, quin divinum mandatum vel imperium sit imperatoriæ voluntatis indicium. Ad hujus divinæ voluntatis devotum ministerium indicandum per divinæ veritatis magisterium, anhelat voluntatis humanæ pietas per desiderium. Et nota breviter, quod discere debemus tripliciter, videlicet diligenter, patienter, sapienter. Diligenter quidem discimus, si veritatem scientiæ retinemus: patienter discimus, si asperitatem experientiæ sustinemus: sapienter discimus, si sinceritatem conscientiæ obtinemus. De primo scribitur: Herodes, clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis: ecce discendi diligentia. Matth. 2 Accipiamus secure diligentiam, non discentes malitiam ab Herode. De secundo: Cum esset filius Dei, didicit ex his, quæ passus est obedientiam: ecce discendi patientia. Heb. 5 De tertio: Mens mea contemplata est multa sapienter, & didici: ecce discendi sapientia. Eccl. 1

Epilogus.

Ex his clarescere potest proposita vox Prophetę vicem gerentis animæ, ad amorem veritatis indicantis provectæ: ait enim fideliter: *Manus tuæ*. In quo magnificentia divinitatis. Subdit fiducialiter: *Fecerunt me, & plasmaverunt me*: In quo efficicentia humanitatis. Addit humiliter: *Da mihi intellectum*: In quo influentia veritatis. Superaddit utiliter: *Ut discam mandata tua*: In quo evidentia imperatoriæ voluntatis.

VERSICULUS DECIMUS.

QUi *timent te videbunt me*, &c.] Præcessit amor veritatis indicantis, & succedit amor veritatis lætificantis, quam describit versus istius continentia quadrimembris. Cupiens enim illuminari Propheta, illuminationem postulat per hæc verba: *Qui timent*, &c. tamquam aperte dicens: Populum diffidentem, me videntem, facies arridentem: cum illuminaveris famulum confidentem, & sic per pavorem concipientem stuporem, & parientem favorem, introduces amorem: quoniam in diffidente pavor, in vidente stupor, in arridente favor, in confidente amor.

Articulum primus.

Quantum ad primum, Propheta præ-

prædixit: *Qui timent te*, & ideo dif-
fidunt de te, quia timor est causa
diffidentiæ. Sed nota, quod multi
timent multifarie: quidam namque
timent voluntarie, sicut probi: qui-
dam necessarie, sicut reprobi: qui-
dam temerarie, sicut pigri. De ti-
Nehem. 1 more primo: Obsecro Domine, sit
auris tua attendens ad orationem ser-
vorum tuorum, qui volunt timere
nomen tuum: ecce timor volunta-
rius. De secundo scribitur ab Apo-
Rom. 13 stolo: Si malum feceris, time: non
enim sine causa gladium portat: ec-
ce timor necessarius. De tertio servus
Luc. 19 piger ait Domino: Timui, quia ho-
mo austerus, es, &c. ecce timor te-
merarius. Timor primus non causat
diffidentiam, sed secundus, & tertius.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, adjunxit:
Videbunt me, & idcirco stupebunt
super me, pro novi luminis visione,
quasi pro cæci illuminatione. Et no-
ta, quod vicini debent in nobis vi-
dere divinam severitatem, bonita-
tem, & charitatem, quantum ad
transgredientium cautelam, regre-
dientium medelam, progredientium
Rom. 11 suadelam. De primo: Vide in eos,
qui ceciderunt, severitatem: ecce
visio severitatis respectu transgredien-
Ibidem. tium. De secundo: Vide in te bo-
nitatem Dei, si permanseris in bo-
nitate: ecce visio bonitatis respectu
regredientium. De tertio: Videte,
1 Joa. 3 qualem charitatem dedit nobis Deus
pater, ut filii Dei nominemur, & si-
mus: scilicet ut filii lucis ambulan-
do de bono in melius: ecce visio
charitatis respectu progredientium.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, annexuit:
Et lætabuntur: mihi collætando favo-
re benevolo. Et nota, quod diversi
collætantur alicui, & corrident se-
cundum diversa, quæ vident. Nam
alii collætantur severitati, alii bo-
nitati, alii charitati. Recti namque
lætantur pro visa severitate, paupe-
res pro bonitate, ferventes pro cha-
Psal. 106 ritate. De primo per Prophetam
psallitur: Videbunt recti, & læta-
A buntur; ecce recti collætantes visæ
severitati. De secundo per psalmi- Ps. 68
stam dicitur: Videant pauperes & læ-
tentur: ecce pauperes & humiles
collætantes visæ bonitati. De tertio
dicitur a Domino. Aaron frater tuus Exod. 4
Levites, scio, quod eloquens sit: ec-
ce ipse egredietur in occursum tuum:
vidensque te, lætabitur corde: ecce
quomodo fervidi collætantur visæ fra-
ternitati, seu fraternæ charitati.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, adjecit:
Quia in verba tua, super speravi:
super quem meam radicavi fiduciam,
& fundavi. Et nota, quod secure
fiducia fundatur humana super verba
B divina: quoniam illa verba non sunt
seductoria, nec transitoria, sed con-
firmatoria: quia re vera non sedu-
cunt, tamquam vana: non transeunt,
tamquam mundana: sed confirmant,
tamquam super mundana. De primo:
Nemo vos seducat inanibus verbis. Ephes. 5
Hic improbans Apostolus verba se-
ductoria & vana, probat verba divi-
na non esse seductoria, neque vana:
ecce verba non seductoria, tamquam
vana. De secundo. Cælum & terra Luc. 21
transibunt; verba autem mea non
transibunt: ecce verba non transito-
ria, tamquam mundana. De tertio Psal. 118
dicit Psalmista: Confirma me in verbis
tuis, qui verba vitæ æternæ habes:
C ecce verba confirmatoria, tamquam
super mundana.

Epilogus.

Et hoc est, quod psallit Prophe-
ta, tamquam persona ad amorem ve-
ritatis lætificantis provecta: *Qui ti-
ment te*, quantum ad pavorem populi
diffidentes. *Videbunt me*, quantum ad
stuporem videntis: *Et lætabuntur*,
quantum ad favorem, arridentis, vel
aggaudentis. *Quia in verba tua super-
speravi*, quantum ad amorem famuli
confidentis.

VERICULUS UNDECIMUS.

COgnovi Domine, *quia æquitas judi-
cia tua* &c.] veritatem indican-
tem, & lætificantem vidistis, si vo-
luistis, in duobus versibus prænota-
tis.

tis. Veritatem judicantem videtote, si vultis, in tenore quadrifido versus præsentis, in quo relucet veritatis radius indicativus cœlestium decretorum, & radius ejusdem judicativus terrestrium delictorum: quorum primum pertinet ad notitiam, secundum ad justitiam, tertium ad sententiam, quartum ad inanem gloriam.

Articulus primus.

Ad primum spectat, quod Propheta prælibat: *Cognovi Domine*, scilicet veritatis tuæ radio indicante: nisi enim radius divinę veritatis in occultum rationis incideret; rationis oculus non videret. Et nota, quod mediante hoc veritatis radio, datur alicui secretorum cognitio, respectu Dei, respectu sui, respectu proximi: quantum ad æternam præscientiam, quantum ad internam gratiam, quantum ad fraternam conscientiam. De primo per Prophetam psallitur: In hoc cognovi, quoniam voluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me: quasi dicat aperte: In hoc cognovi voluntatem tuam electricem, quod fecisti voluntatem meam victricem. Probatio enim electionis, est propulsatio tentationis; ecce cognitio æternę præscientię. De secundo per psalmistam canitur; In quacumque die invocavero te: ecce cognovi, quoniam Deus meus es. Ac si dicat expresse: quoniam invocanti semper ades: cognovi, quod per gratiam inhabitantem mecum es: Experimentum enim divinæ familiaritatis, argumentum est charitatis: ecce cognitio internæ gratiæ. De tertio, ubi dicit Propheta Domino: Tu Domine: demonstrasti mihi, & cognovi: tu ostendisti mihi studia eorum, scilicet sententias animorum, seu conscientias proximorum: ecce cognitio fraternæ conscientiæ.

(Margin: Radius veritatis. — Psal. 40 — Psal. 4 — Hier. 11)

Articulus secundus.

Ad secundum respicit, quod littera sequens dicit: *Quia æquitas judicia tua*. Ista namque; judicia sunt decreta cœlestia, quæ dicuntur æquitas non æquata: quia non aliunde justificata, quam per seipsa, juxta verbum Propheticum, & ideo desiderabilia super aurum, & dulcia super favum. Et nota, quod hæc decreta, sive judicia decrevit justitia, sprevit injustitia, implevit innocentia. Quæris, quæ? An nescis, quia Dominicum est illa decernere, diabolicum spernere, Angelicum adimplere? Propterea psallit Propheta de primo; In æternum omnia judicia justitiæ tuæ. Quisnam potest æterna dictare judicia, nisi æterna justitia? Iterum de secundo: Sprevisti omnes discedentes a judiciis tuis; quia injusta cogitatio eorum: quorum nisi spirituum Apostaticorum, quia judicia felicia spreverunt, & judicia infelicia meruerunt. Rursus de tertio: A judiciis tuis non declinavi, quia tu legem posuisti mihi: cui namque quæso, magis hoc congruit, quam Angelicæ sanctitati; sed numquid Angeli sunt sub lege; utique sed libertatis perfectæ, de qua scribitur ab Augustino; Libertas nulla vera est, nisi bonorum, & legi æternæ adhærentium.

(Margin: Psal. 18 — Psalm. 118 — Ibidem. — Ibid. — Aug. lib. 1 de lib. arb.)

Articulus tertius.

Ad tertium refertur, quod subinfertur: *Et in veritate tua*. Qua veritate; non indicante, sed judicante: non indice scientiæ, sed judice conscientiæ. Hic est veritatis radius, non speculativus, sed activus: non indicativus cœlestium decretorum, se judicativus terrestrium delictorum. Et nota de veritate proposita, quod ipsa judicium educit, justum deducit, in supernam Hierusalem introducit: educit quippe in confessione, deducit in satisfactione, introducit in consummatione. De primo: In veritate educit quippe in confessione, deducit in satisfactione, introducit in consummatione. De primo: In veritate educet judicium: non erit tristis, neque turbulentus: quasi diceretur aperte, In veritate conscientiam judicante, educet judicium in confessione, non erit tristis, neque turbulentus in satisfactione. De secundo scribitur:

(Margin: Isa. 42)

Ps. 44 Propter veritatem, & mansuetudinem, & justitiam deducet te mirabiliter dextera tua: ecce tria justum deducentia. Veritas judicativa, pœnitentialis judicii eductiva: mansuetudo educti judicii susceptiva: & justitia suscepti judicii executiva. De Isa. 26 tertio: Aperite portas, & ingrediatur gens justa, & custodiens veritatem: illis siquidem porta supernæ Hierusalem finaliter aperitur, a quibus veritas non tantum scientiæ, sed conscientiæ custoditur.

Articulus quartus.

Ad quartum pertinere dignoscitur, quod consequenter dicitur; *Humiliasti me.* Hæc humiliatio est vanitatis expiatio. Veritas mentem tumentem humiliat, quando tumorem expiat. (Veritas mentem humiliat.) Et nota, quod veritas humiliat mentem per mœrorem, pudorem, laborem. Mœror humiliat in contritione, pudor in confessione, labor in Prov. 12 satisfactione. De primo; Mœror in corde viri humiliabit eum, scilicet Eccl. 4 in contritione. De secundo; Presbytero humilia animam tuam, scil. in confessione. De tertio scribitur: Ps. 34 Humiliabam in jejunio animam meam, scilicet in satisfactione.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, judicium veritatis insinuans per hæc verba. *Cognovi Domine;* in quo veritas indicativa, quæ spectat ad notitiam. *Quia æquitas judicia tua;* in quo decreta cœlestia, quæ spectant ad justitiam. *Et in veritate tua;* in quo veritas judicativa, quæ spectat ad sententiam. *Humiliasti me;* in quo delicta terrestria, quæ spectant ad inanem gloriam.

VERSICULUS XII.

Fiat misericordia tua, &c.) Veritas superiora indicans, exteriora lætificans, interiora judicans, hactenus claruit; veritas inferiora rectificans, hic clarescit; sicut enim colligitur ex quatuor articulis versus præsentis, post veritatis judicium, sequitur hoc beneficium, quod affectus contractus inferius, & constrictus interius sublevatur superius, & dilatatur exterius. Quid contrahit ipsum inferius? timor pœnæ. Quid constringit interius? dolor culpæ. Quid sublevat superius? spes veniæ. Quid dilatat exterius? amor justitiæ.

Articulus primus.

Primum quidem articulum prænotavit Propheta, cum ait; *Fiat misericordia tua.* Quia plane vox ista procedit ex timore pœnæ inferius contrahente; nisi enim formidasset miseriam, nequaquam postulasset misericordiam. Et nota, quod est misericordia tripartita; videlicet misericordia liberans, adjuvans, & coronans. (Misericordia triplex) Quarum prima est necessaria regredientibus, secunda progredientibus, tertia egredientibus. De prima; Conversi sunt, & clamaverunt Nehem 9 ad te; tu autem de cœlo exaudisti, & liberasti eos in misericordiis tuis; ecce misericordia regredientes liberans. De secunda psallit Propheta; Si dicebam, motus est pes meus, Psal. 93 misericordia tua Domine adjuvabat me; ecce misericordia progredientes adjuvans. De tertia canit Psalmista; Qui coronat te in misericordia, &c. Ps. 102 ecce misericordia egredientes coronans, vel secundum rem, vel saltem secundum spem.

Articulus secundus.

Secundum articulum subnotavit, cum subdit; *Ut consoletur me;* contra culpæ dolorem interius constringentem; cum enim consolationem deposcit, desolationem intrinsecam recognoscit. Et nota, quod aliter consolatur Deus, aliter homo, aliter diabolus. Deus inspirando, homo sermocinando, diabolus somniando. De primo; Numquid grande est, ut Job 15 consoletur te Deus? ecce consolatio divina. De secundo; Utinam esset Job 16 anima vestra pro anima mea, consolarer & ego vos sermonibus; ecce consolatio humana. De tertio; Di- Zach. 10 vini viderunt mendacium, & somniatores locuti sunt frustra, vane con-

consolabantur: ecce consolatio diabolica, & vana.

Articulus tertius.

Tertium annotavit, cum addidit: *Secundum eloquium tuum*. Cujusmodi eloquium? non pœnæ comminatorium, sed veniæ promissorium: non contractivum inferius, sed sublevativum superius. Et nota, quod supercœleste eloquium est sublevativum animarum subcœlestium per fidem, spem, amorem: Fides sublevat vim rationabilem, spes irascibilem, amor concupiscibilem. De primo per Prophetam psallitur: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: vox est vis rationabilis per fidem sublevari quærentis. De secundo per Psalmistam canitur; Suscipe me secundum eloquium tuum, & vivam, & non confundas me ab expectatione mea: Vox est irascibilis, per spem sublevari petentis. De tertio in eadem scriptura conscribitur; Ignitum eloquium tuum vehementer, &c. Vox est concupiscibilis per amorem sublevari cupientis.

Psal. 118

Ibid.

Ibid.

Articulus quartus.

Quartum denotavit, cum dixit: *Servo tuo*: ad tuum, & tuorum servitium parato: & sic exterius dilatato. Et notandum, quod bonum servum oportet esse bene dispositum, quoad seipsum, quo ad proximum, quo ad Deum. Primo modo dispositus erit, si seipsum in justitia exercitaverit: secundo, si proximos ædificaverit: tertio, si Deum glorificaverit. De quorum primo dicit Psalmographus: Servus tuus exercebatur in tuis justificationibus: ecce servum bene dispositum, quo ad seipsum. De secundo legimus: In scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos: ecce servum bene dispositum, quo ad proximum. De tertio dicit Dominus: Servus meus es tu Israel; quia in te gloriabor: ecce servum bene dispositum, quo ad Deum.

Servus bonus.

Psal. 118

Isa. 53

Isa. 49

Epilogus.

Ait ergo Propheta, rectificationem

A affectus insinuans, in hac forma. *Fiat misericordia tua*: quoad rectificationem affectionis contractæ inferius per timorem. *Ut consoletur me*; quo ad rectificationem ejus constrictæ interius per dolorem. *Secundum eloquium tuum*; quoad rectificationem illius sublevatæ superius per spem. *Servo tuo*: quantum ad rectificationem ipsius dilatatæ exterius per amorem.

VERSICULUS XIII.

V*Eniant mihi miserationes tuæ*, &c.] Provectus rationis ad amorem veritatis innotuit inspectione quaternarii præcedentis. Provectus affe-

B ctionis ad amorem claritatis innotescit inspectione præsentis. Provehitur autem affectio ad amorem charitatis vivificantis, fortificantis, ædificantis, & sanctificantis, sicut patet in bis binis versibus subnotatis. Primus versus quadrimembrem recipit sectionem; quoniam insinuat provectum affectionis ad charitatem; per pietatem, æquitatem, & veritatem. Veritas enim reum indicat, æquitas Deum vindicat, pietas Deum pacificat, charitas reum vivificat. Exprimitur ergo ore Prophetico vivificæ charitatis desiderium, sic dicendo; *Veniant mihi*; &c. quasi dicat; Veniat pietas pacificativa, & charitas vivificativa: quia prævenit æquitas vindicativa, & veritas indicativa.

C

Articulus primus.

Pietatis adventus postulatur, cum dicitur: *Veniant mihi miserationes tuæ*; quia miserationes sunt pietatis operationes; sed operationes non veniunt præter opificem. Postulans ergo miserationes, postulare dignoscitur pietatem. Et nota, quod ait, *miserationes*, non miserationem; ad notandum miserationis divinæ magnitudinem, multitudinem, & claritudinem; quæ concernunt pietatis divinæ potentiam, sapientiam, bonitatem. De primo; In miserationibus magnis congregabo te: ecce magni- *Isa. 54*

gnitudo miserationis, concernens potentiam miserantis. De secundo; Ostende nobis lucem miserationum tuarum; ecce claritudo miserationis, respiciens sapientiam miserantis. De tertio scribitur: Exaudi me Domine: quoniam benigna est misericordia tua secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me: ecce multitudo miserationis, bonitatem insinuans miserantis.

Eccl. 36

Psal. 68

Articulus secundus.

Charitas affectari dignoscitur, cum additur. *Et vivam:* quia profecto sicut miseratio est pietatis operatio: sic vivificatio est charitatis actio; charitas namque virtutes format, actiones vivificat, sine qua nulla meritoria, nulla viva: Et nota, ut de multis charitatis operibus colligam pauca, quod charitas vivere facit tripliciter: videlicet fideliter, fiducialiter, patienter: quia sicut, Apostolo teste, liquet: Charitas omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. De prima vita: Justus in fide sua vivet: & quid est vivere in fide, nisi vivere fideliter? De secunda vita, dicitur in hæc verba; Sive vigilemus, sive dormiamus, sive cum illo vivamus: propter quod consolamini invicem: Et quid est vivere in Christo formiter, & consolabiliter, nisi vivere fiducialiter? De tertia vita, scribitur sub hac forma: Omnes, qui pie volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patiuntur: quid autem est sic vivere, nisi vivere patienter?

Charitas tripliciter vivere facit.

1 Cor. 13

Abac. 2

1 Thess. 5

2 Tim. 3

Articulus tertius.

Æquitatis præventus supponitur, cum ratiocinando proponitur: *Quia lex tua.* Ubi namque lex est, ibi æquitas est: ubi vero æquitas abest, & iniquitas adest, ibi lex esse non potest: alioquin, quod absurdum est, illegitimum legitimum est. Et nota, quod legitur in scripturis: lex mentalis, quia ligat cordis consilia: lex vocalis, quia ligat oris eloquia: lex manualis, quia ligat manuum exer-

A citia: De primo: Audite me, qui scitis justum; populus meus lex mea in corde eorum: ecce lex mentalis, ligans cordis consilia. De secundo: Lex Domini semper sit in ore tuo; ecce lex vocalis, ligans oris eloquia. De tertio: Dederunt ei in manu ejus tenendam legem, & constituerunt eum regem: ecce lex manualis, ligans manuum exercitia.

Isa. 51

2 Par. 23

Exod. 13

Articulus quartus.

Veritas etiam implicatur, cum meditatio explicatur: quia sicut est lex insana, cui non subest æquitas; sic est meditatio vana, cui non subest veritas. Et nota, quod legis meditatio est legentis protectio, prove- B ctio, & perfectio, propter vis irascibilis munimentum: propter rationabilis documentum: propter concupiscibilis implementum. Primum patet per illud Prophetæ: Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in humilitate mea. Ecce legis meditatio irascibilis protectiva. Secundum liquet per illud Psalmistæ: Quo modo dilexi legem tuam Domine, tota die meditatio mea est. Ecce legis meditatio rationabilis provectiva. Tertium claret per illud propheticæ psalmodiæ; Concupivi salutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea est. Ecce legis meditatio concupiscibilis completiva.

Legis meditatio.

Psal. 118

Ibid.

Ibid.

Epilogus.

C Dicit ergo Propheta, vivificæ charitatis desiderium exprimens per hæc verba. *Veniant mihi*, charitatem affectanti. *Miserationes tuæ*, ubi pietas Deum pacificans. *Et vivam*, ubi charitas reum vivificans. *Quia lex tua*, ubi æquitas Deum vindicans. *Meditatio mea est*; ubi veritas reum judicans, quasi dicat; Quia venit veritas per viam meditationis ad vindicandum reum, & æquitas per viam legislatoris ad vindicandum Deum, veniat pietas per viam miserationis ad pacificandum Deum, & charitas per viam justificationis ad vivificandum reum.

VER-

VERSICULUS XIV.

Confundantur superbi, &c.] Tactum est in versiculo superiore de vivificæ charitatis amore, quem quia non tamquam præsentem sentimus, tamquam absentem sitimus, & utinam incessabiliter sitiamus, ut sitiendi assiduitate, ac hauriendi aviditate semper in charitate crescamus. In hoc vero tangendum de charitatis vigore, quam debent Christi milites vehementer amare, & eodem se viriliter amare, ut possint dicere cum Propheta: *Confundantur superbi*, &c. quasi dicat: confundantur accusatores, judices, & tortores: quia non B prævaricabor leges superiores. Accusatores dicuntur superbi, propter superandi desiderium. Judices injusti, propter injustitiæ magisterium. Tortores iniqui, propter iniquitatis ministerium. Leges, mandata Dei, propter divinum imperium. Ecce quatuor articuli hujus versiculi.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur; *Confundantur superbi*. Isti superbi sunt accusatores acerbi, accusantes adversus electos Dei, qui dum fidei veritatem truculentis tormentis, quasi cruentis argumentis improbare conantur, ipsi improbatores improbi improbitate propria improbantur, & volentes, nec valentes veritatis testes confundere, confusione propria confunduntur. Hic potest notari de superbis hujusmodi, quod merito confunduntur, illuduntur, & in caminum igneum intruduntur. Confunduntur, inquam, per humanam patientiam; illuduntur per divinam sententiam; intruduntur per æternam miseriam. De primo; Respice cunctos superbos, & confunde eos. Sic faciunt sancti Martyres accusatores suos. Ecce superbos confusos. De secundo; Illusio & improperium superborum, & vindicta, sicut leo insidiatur, scilicet in divino judicio; Ecce superbos illusos. De tertio: Ecce dies veniet succensa, quasi cami- A nus & erunt omnes superbi, & omnes facientes iniquitatem stipula, & inflammabit eos dies veniens; scilicet dies calamitatis & miseriæ. Ecce superbos in caminum ignis intrusos.

Accusatores superbi.

Job 40.

Eccl. 27

Mal. 4.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum articulum, additur; *Quia injuste*, hoc est injusto judice mediante. Judex iste igitur agit injuste, tamquam Magister injustitiæ, aut adulter justitiæ, quoniam injustitiam determinat, aut justitiam contaminat. Et nota de injusto judice, quod tripliciter potest injuste agere, quantum ad potestatem judiciariam, quantum ad justitiam, quantum ad injustitiam. Quia potest injuste potestatem assumere, potest justitiam vendere, potest injustitiam judicare. De primo: Qui potestatem sibi assumit injuste, odietur: Ecce injusta assumptio. De secundo: Qui acervat ex animo suo injuste, aliis congregat. Sic faciunt, qui justitiam vendunt: Ecce justitiæ venditio. De tertio: Non facies quod iniquum est, nec injuste judicabis. Hic prohibetur injusta meditatio.

Judex injustus.

Eccli. 20

Eccl. 14

Lev. 19

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, scribitur: *Iniquitatem fecerunt in me*, ipsi iniqui persecutores, sententiæ effectui mancipantes sententialem pœnam, C seu pœnalem sententiam. Et nota, quod, iniquitas executoria videtur tripartita, videlicet ablativa, translativa, illativa secundum quod punitur quispiam, quantum ad substantiam, vel patriam, vel personam. De primo: Nescierunt rectum facere, dicit Dominus, thesaurizantes iniquitatem, & rapinam in ædibus suis. Ecce iniquitas ablativa. De secundo: ubi dicitur de prædictis iniquitatis ministris: Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis: Ecce iniquitas translativa. De tertio: Iniquitas surrexit in virgam impietatis: Ecce iniquitas illativa.

Iniquitas executoria triplex.

Amos 3

Sap. 5

Ezech. 7

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subscribitur: *Ego autem exercebor in mandatis tuis:* quasi dicat, non exercebor minis tyrannicis: sed exercebor in mandatis Dominicis. Non verebor leges inferiores: sed reverebor superiores. Et nota, quod mandata moralia sunt edicta imperialia, publice promulgata, auctentice confirmata, pacifice observata: promulgata proculdubio Angelico ministerio: confirmata vero Dominico magisterio: observata postremo Catholico exercitio. De primo per Psalmistam dicitur: Tu mandasti: scilicet mediantibus Angelis: mandata tua custodiri nimis. Ecce Angelica promulgatio. De secundo per Prophetam psallitur: Fidelia mandata ejus, scilicet Christi Domini, & Magistri nostri: confirmata in sæculum sæculi: Ecce Dominica confirmatio. De tertio per ipsum Psalmographum in persona Ecclesiæ Catholicæ scribitur: Servavi mandata tua, & testimonia tua; Ecce pacifica conservatio.

Mandata moralia.

Psal. 118

Psal. 110

Psal. 118

Epilogus.

Patet itaque vox Prophetæ, vicem gerentis personæ charitatis munimine roboratæ. *Confundantur*, inquit, *Superbi*, quantum ad superbos accusatores. *Quia injuste*, quantum ad injustos judices. *Iniquitatem fecerunt in me*, quantum ad iniquos tortores. *Ego autem exercebor in mandatis tuis*, quantum ad leges superiores.

VERSICULUS XV.

Convertantur mihi timentes te; &c.] Charitas vivificantis, & fortificantis desiderium in duobus præmissis versibus est expressum. Sequitur ædificantis charitatis desiderium per quadrimembrem versus præsentis seriem exprimendum. Charitatis autem ædificativæ, vel ædificantis charitative desiderium debet esse, deformatos informare, informatos reformare, & reformatos sibi conformare. Unde Propheta quasi persona charitativa, & charitative ædificativa, desiderium suum exprimit per hæc verba: *Convertantur mihi*, &c. quasi dicat: Desiderio desideravi, quod deformati, informati & reformati conformentur mihi. Deformatorum est Deum tamquam judicantem timere: informatorum est, Deum tamquam testificantem noscere: reformatorum est, ad Deum tamquam auctorem se convertere: conformatorum est, ejusdem famulis cohærere.

Charitatis ædificativæ desiderium quale.

Articulus primus.

Primus articulus non secundum seriem litteræ, sed secundum ordinem sententiæ denotatur, cum dicitur; *Timentes te*. Timentes hujuscemodi dici possunt, quicumque deformati sunt: quamobrem Deum, tamquam judicem pertimescunt. Ita solent timere personæ deliciosæ, desidiosæ, & ambitiosæ. Quarum primæ sunt per spurcitiam deformatæ: secundæ per pigritiam; tertiæ per superbiam. De primo: Sic faciebatis filiabus Israel: & illæ timentes loquebantur vobis. Per istas Israel filias convenienter accipimus personas delicatas, spurcitia deformatas, quæ loquuntur timentes, quasi conscientias cauteriatas habentes. De secundo; timens abii, & abscondi talentum tuum in terra. Verba sunt servi desidiosi, pigritia deformati. Servus iste fuit timens, sed temerarie, quia timuit proficere, non timuit deficere; negligentior ad profectum, audacior ad defectum. De tertio: Adonias timens Salomonem surrexit, & abiit in tabernaculum Domini, &c. Adonias, qui regnum ambierat, personam ambitiosam superbia deformatam designat: & ideo timens abiit, refugii locum adiit, quia conscientiæ remorsum habuit.

Dan. 13

Matt. 25

3. Reg. 1

Articulus secundus.

Secundus articulus notatur, cum dicitur: *Et qui noverunt testimonia tua*. Qui sunt isti noscentes testimonia Dei, nisi quia jam informati sunt? quam ob causam Deum non

non tantum judicantem, sed & testificantem agnoscunt: Sed nota de præfatis noscentibus, quid noverunt, & quid non noverunt. Quidam Dei judicantis, & testificantis justitiam noverunt, sed misericordiam non noverunt. Quidam econtrario misericordiam noverunt, sed justitiam non noverunt. Quidam vero, tam justitiam, quam misericordiam Dei judicantis, & testificantis noverunt, sed diem judicii, & testimonii non noverunt. Primi ceciderunt in diffidentiam: secundi in præsidentiam: tertii tenerunt viam mediam: scilicet confidentiam. De primo scribitur a Psalmographo: Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt, & in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt. Isti non cognoverunt, nec invocaverunt misericordiam, & ideo deciderunt in diffidentiam. De secundo: Justum est apud Deum retribuere retributionem his, qui nos tribulant: &c. In flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum: Tales non noverunt Dei justitiam, & propter hoc inciderunt in præsidentiam. De tertio: Qui noverunt eum, ignorant dies illius. Hi noverunt tam justitiam, quam misericordiam: sed non noverunt diei differentiam; & idcirco perstiterunt per confidentiam.

Psal. 78

2 Thess. 1

Ibidem.

Job 24

Articulus tertius.

Tertius articulus prænotatur, cum prædicitur: *Convertantur*. Qui convertentur, nisi qui reformantur? Hæc enim conversio, est reformativa expiatio. Unde notandum, quod in hac conversione debet se reformandus convertere ad luctum, quo lavandum: ad Dominum, a quo lavandum: ad cor suum, quod lavandum. De primo: Miseri estote: scilicet interius, & lugete; scilicet exterius. Risus vester in luctum convertatur: Ecce conversio in luctum, quo lavandum. De secundo: Reminiscentur, & convertentur ad Dominum universi fines terræ. Hoc est sensus terrestris animæ: Ecce conversio ad Dominum, a quo lavandum. De tertio: Qui timet Deum, convertetur ad cor suum. Ecce conversio ad cor, quod lavandum.

Reformandus quo ne debet convertere

Jacob. 3

Psal. 21

Eccli. 21

B

Articulus quartus.

Quartus vero articulus subnotatur, cum subjungitur: *Mihi*, tamquam conformati, seu configurati mihi. Cui mihi? Sobrie, & juste, & pie viventi in hoc sæculo. Quo modo? Crucem baiulando, Christo famulando, salutem proximi æmulando. De primo: Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi; Ecce crucis baiulatio, correspondens vitæ sobriæ. De secundo: Mihi vivere Christus est. Ecce Christi famulatio, conveniens vitæ justæ. De tertio: Mihi omnium Sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus Evangelizare divitias gratiæ Christi. Ecce fraternæ salutis æmulatio congruens vitæ piæ.

Gal. 6

Phil. 1

Ephes. 3

Epilogus.

Quid ergo Propheta desideret, & quo modo desiderium suum referet, sic apparet. *Timentes te*: scilicet deformati, quorum est Deum judicantem timere. *Et qui noverunt testimonia tua*: videlicet informati, quorum est eum testificantem noscere. *Convertantur*: quasi reformati, quorum est ad ipsum auctorem se convertere, *Mihi* tamquam conformati, quorum est eiusdem famulis cohærere.

C

VERSICULUS XVI.

Fiat cor meum immaculatum, &c.] Charitas operans antecessit, quæ dicebatur ædificans. Consequenter charitas sabbatizans accedit, quæ dicitur sanctificans. Nec inconcinne nominatur hoc nomine, quoniam anima, quam charitas talis urit, semper sanctificari esurit, numquam sibi sancta, sive sanctifica videtur: immo sua interiora intuens suas virtutes veretur, inde confundi metuens, unde laudari meretur. Ecce quatuor charitatis sanctificantis effectus, quos hujus versus serie

rie comprehendit Psalmographus. A Quæris, quo modo? Speculando, æmulando, verendo, atque merendo. Speculatur enim conscientiam, æmulatur munditiam, veretur justitiam, ne mereatur verecundiam.

Articulus primus.

Conscientia, quam speculatur, innotescit, cum dicit: *Cor meum*, id est, cordis prætorium, seu conscientiæ consistorium. Et nota, quod in corde, vel conscientia specialiter consideranda sunt tria: scil. utrum mœrens, utrum pavens, utrum gaudens: hoc est, an mœreat de mali commissione: an paveat de boni omissione: an gaudeat de mali remissione, ac boni repromissione. De B corde mœrente scribitur: Dolor meus super dolorem, in me cor meum mœrens. Et: Multi gemitus mei, & cor meum mœrens: quasi dicat: Dolet, gemit homo exterior, mœret homo interior, propter culpæ contagium, quo contaminor: propter conscientiæ cauterium, quo consignor. De corde pavente legitur: Erat cor ejus: scilicet Heli, pavens pro arca Domini. Arca fœderis est gratia Salvatoris, quæ servatur per obedientiam, allevatur per inobedientiam, recuperatur per pœnitentiam. De corde gaudente traditur: Cor gaudens exhilarat faciem. Plane gaudium conscientiæ super repromissione hereditatis æternæ, non C potest sic latere interius in affectu, quin pateat exterius in aspectu.

Hier. 8

Thren. 1.

1 Reg. 4.

Prov. 15

Articulus secundus.

Munditia, quam æmulatur, elucescit, cum subdit: *Fiat immaculatum*, id est, sanctificatum, vel sanctum. Ecce laudabilis æmulatio. Ecce favorabilis postulatio, videlicet cordis mundificatio, sive sanctificatio. Et nota, quod sic debemus æmulari, quod simus immaculati, tamquam divinitus electi, divinitus approbati, in expectatione possessionis pacificæ constituti. Electio pertinet ad prædestinationem: approbatio ad justificationem: possessio ad glorificationem. De primo: Elegit nos in ipso, ante mundi constitutionem, ut essemus sancti, & immaculati. Ecce immaculatorum electio. De secundo canitur: Novit Dominus dies immaculatorum. Quo modo novit? Non solum notitia simplicis visionis, qua novit universos, tam justos, quam injustos; sed notitia approbationis, qua novit tantum justos. Ecce immaculatorum approbatio: De tertio: Charissimi, hæc expectantes, satagite immaculati, & inviolati ei inveniri in pace. Ecce immaculatorum expectatio.

Ephes. 1

Psal. 36

Notitia simplicis visionis, & approbationis.

2 Pet. 3

Articulus tertius.

Justitia, quam veretur, clarescit, cum addit: *In justificationibus tuis*. Justificationes istæ secundum præsentem intentionem Psalmistæ, sunt prædicationes justitiæ, ædificationes Ecclesiæ. Attamen nonnumquam vir justus ingrediens conscientiam, inveniens justitiam, non absurde ipsam veretur, dum illam exutam debitis circumstantiis, indutam negligentiis, & variis involutam concupiscentiis intuetur, ita ut possit cum Isaia dicere: Quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ. Hic notandum, quod justificatio habet causam interiorem, exteriorem, & inferiorem. Interior, & superior est gratia divina: exterior humana doctrina: inferior corporis disciplina. Ad primam spectat animæ suscitatio, ad secundam excitatio, ad tertiam exercitatio. Suscitatio congruit omnipotenti, excitatio corripienti, exercitatio pœnitenti. De prima justificatione habemus exemplum: Non obliviscar, inquit, justificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me: ecce justificatio interior. De secunda quoque habemus eloquium Prophetale: Viam justificationum tuarum instrue me: ecce justificatio exterior. De tertia denique habemus testimonium Psalmodiæ: Exercebor in justificationibus tuis: ecce justificatio exterior.

Isa. 64

Justificatio.

Psal. 118

Ibid.

Ibidem.

Ar-

Articulus quartus.

Verecundia, quam meretur, ut veretur, enitescit, cum adiicit: *Ut non confundar*, id est, confundi merear. Sed quo modo justus pro injustitia confundetur, quia justitiæ confusio non debetur. Nota, quod confundi potest justitia propter tria: quia non vera, non pura, non viva. Prima meretur confusionem, propter indiscretionem: secunda, propter indevotionem: tertia, propter imperfectionem. Prima confusio notatur: Confundantur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum. Illi quidem non intelligunt opprobrium sempiternum qui per erroneum conscientiæ judicium accipiunt pro virtute vitium, cui debetur opprobrium sempiternum, sicut patet in zelo infidelium fideles persequentium, de quibus indiscrete zelantibus legimus; Videant & confundantur zelantes populi. Secunda confusio notatur; Confundetur sol, cum regnaverit Dominus exercituum. Sicut enim sol naturalis confunditur propter obnubilationem levium vaporum, ita sol moralis, scilicet justitia, propter obscurationem venialium peccatorum. Tertia confusio annotatur; Confundetur, inquit, Israel in voluntate sua. Plane confunditur Israel in sua voluntate, quando rationabilis anima confunditur in suæ voluntatis informitate. Etsi enim sit formata virtute politica, scil. æquitate, non tamen est formata virtute Theologica, videlicet charitate, quæ est virtutum forma & perfectio, in quantum meritorie.

Justitia propter tria confundi potest.

Hier. 20

Isa. 26

Isa. 24

Similitudo pulchra.

Osee 10

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam persona charitate sanctificante succensa. *Cor meum;* quantum ad conscientiam, quam speculatur. *Fiat immaculatum;* quantum ad munditiam, quam æmulatur. *In justificationibus tuis*; quantum ad justitiam, quam veretur. *Ut non confundar*, quantum ad verecundiam, quam meretur, si verum est, quod veretur.

Capitulum sextum.

VERSICULUS PRIMUS.

D*Efecit in salutare tuum anima mea*, &c.) Ecce sextum capitulum præsentans sextum ferculum. In præcedenti namque capitulo præsentata fuit bonitatis transmissio, in præsenti vero præsentatur defectionis dimissio. Et quoniam transmissio bonitatis, est collatio sanitatis; dimissio defectionis, est ablatio infirmitatis; patet ordinis ratio nam propter illam transmissionem appetitur illa dimissio, sive propter illam collationem hæc ablatio. Capitulum præsens distinguitur distinctione bimembri, quia duo possunt circa defectionem notari, scilicet causa deficiens, & causa reficiens. Causa quidem deficiens, est humana pronitas, quam declarat octonarius primus. Causa reficiens, est divina bonitas, quam declarat secundus; Et quoniam humana pronitas incurvat animam, sed divina bonitas erigit per doctrinam, inde est, quod primus octonarius inchoatur per Caph litteram, quæ interpretatur incurvata; secundus per Lamed, quæ interpretatur doctrina. Octonarius primus est in duos quaternarios distinguendus. Primus quaternarius ostendit, quod pronitas humana est causa defectiva; secundus ostendit, quod pronitas ipsa non est refectiva. Quod autem pronitas memorata sit causa defectiva, notificat propheta per quatuor incitamenta, totidem versibus subnotata; quorum primum est spei debilitas, secundum fidei exilitas, tertium amoris inanitas, quartum laboris diuturnitas. Primus versus primum explicat incitamentum, explicando spei defectum, objectum, subjectum, ac defectivum effectum. Quorum primum est vituperabile, secundum de-

Caph. Lamed.

fide.

siderabile, tertium miserabile, quartum irremunerabile.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *Defecit.* Ecce spei defectus, non immerito vituperandus. Defectus iste incitatur in diversis diversimode; in quibusdam ab irascibili, in quibusdam a concupiscibili, in quibusdam a rationabili. Primi sunt impatientes, secundi incontinentes, tertii insipientes. Impatientium defectio designatur: A fortitudine manus tuæ ego defeci: in increpationibus, & cet. (Psal. 38) Hoc accidit, cum divinitus increpatus, in tantam impatientiam incidit, quod de increpantis miseratione diffidit. Incontinentium defectio denotatur: In die illa deficient virgines pulchræ & adolescentes in siti. (Amos 8) Hoc evenit illis; qui propter sitim voluptatis carnalis, abiiciunt spem aureolæ virginalis. Insipientium defectio figuratur: talibus enim ait scriptura sub Babylonis figura: Defecisti in multitudine consiliorum: stent & salvent te augures cœli, qui contemplabantur sidera, & supputabant menses, ut ex eis annuntiarent ventura tibi. (Isa. 47) Hoc contingit illis, qui confidentes de mundana sapientia, diffidentes sunt de divina.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subiicitur: *In salutare tuum.* Ecce spei objectum. Quale objectum? plane postulandum, præstolandum, speculandum. Quomodo? proculdubio postulandum cum desiderio, præstolandum cum silentio, speculandum cum gaudio. De primo scribitur a psalmographo: Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis: (Psal. 84) ecce desiderium postulantis. De secundo: Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei; (Thren. 3) ecce silentium præstolantis. De tertio cantatur in psalterio; Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri; Jubilate Deo omnis terra: (Ps. 97) ecce gaudium speculantis.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, adiicitur; *Anima mea.* Ecce subjectum spei generale, sed miserabile, quia defecit a spei fortitudine in tentationis certamine, & præcipue in tentatione tristitiæ, incontinentiæ, atque mundanæ sapientiæ. In primo miserabiliter vincitur anima contristata, in secundo anima conglutinata, in tertio anima saturata. De primo, ubi dixit Hiesabel ad Achab regem Israel; Quid est hoc? unde contristata est anima tua? (3 Reg. 21) ecce anima contristata, & spei strenuitate privata. De secundo ubi scribitur de Sichem, qui oppressit Dinam virginem; Conglutinata est anima ejus cum ea; (Gen. 34) ecce anima conglutinata, & spei sublimitate nudata. De tertio; Anima saturata calcabit favum. (Prov. 27) Talis est anima sapientia sæculari imbuta, & spe sapientiæ salutaris exuta; ecce anima saturata, & spei securitate fraudata.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, superadiicitur; *Et in verbum tuum supersperavi.* Verbum Salvatoris est verbum salutis, nec tantum salutis, sed & virtutis; quia nulli concedit salutem, nisi cui præconcesserit virtutem. In hunc modum supersperat, quantum ad propositum spectat, id est, supervacue sperat, quicumque sperat salutem præter gratiam & virtutem. Unde talis actus est defectivus, non provectivus, nec salutis acquisitivus. Et nota, quod est supersperatio tripartita, videlicet affectiva, effectiva, & defectiva. Quarum prima provenit ex virtutis affectu, secunda ex virtutis effectu, tertia ex virtutis defectu. Prima patuit per illum versiculum præcedentem; Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur, quia in verba tua supersperavi. (Ps. 118) Ubi propheta ante supersperationis actum, præallegat illuminationis affectum, sicut ibidem plenius est expressum. Secunda patebit

-tebit per illum versiculum subsequentem: Adjutor & susceptor meus es tu, & in verbum tuum supersperavi. Ubi psalmista ante actum prædictum præassignat pœnitentiæ fructum: sicut ibidem est clarius declarandum. Tertia patens est per præsentem versum, ubi psalmographus ante actum præfatum, præmemorat spei suæ defectum.

Ibidem.

Epilogus.

Loquens ergo propheta loco personæ humilis, defectum spei suæ humiliter recolentis, & coram Deo flebiliter confitentis, ait: *Defecit*, quantum ad vituperabilem spei defectum. *In salutare tuum*, quod voluit. *Anima mea*, quæ inanis & vacua fuit. *Et in verbum tuum*, concedens salutem præhabenti gratiam & virtutem. *Supersperavi*, sive vacue speravi, quia super animam inanem, & vacuam spem fundavi.

VERSICULUS SECUNDUS.

D*Efecerunt oculi mei*, &c.] Primum defectus incitamentum, scilicet spei debilitatem expressit versus præcedens. Secundum incitamentum, videlicet fidei exilitatem exprimit versus præsens, in quo propheta sub pœnitentis figura vel forma exprimit, & expromit, quo modo credidit, quo credidit, quid credidit, propter quid credidit. Hoc est, actum difficilem, intellectum disparilem, materiam umbratilem, notitiam desiderabilem.

Articulus primus.

Primum prænotavit, cum ait: *Defecerunt.* Ecce defectum circa credendi effectum. Defectus est facilis, quoniam effectus difficilis. Facilitas defectus manifestat difficultatem effectus. Et notandum, quod circa credendi effectum faciliter deficiunt, quos mundanæ, carnales, & diabolicæ tentationes vehementer afficiunt. Mundus quidem afficit per timorem, caro per dolorem, diabolus per pudorem. Prima defectio prohibetur: Fratres nolite deficere benefacientes in Domino Jesu Christo. Proculdubio benefaciunt, & benefaciendo fidem suam patefaciunt, qui ministros Christi recipiunt, & receptos reficiunt, a quo præ timore mundano plerique deficiunt. Secunda defectio inhibetur; Disciplinam Domine fili mi ne abiicias: nec deficias, cum ab eo corriperis. Nulli dubium, quin a divina disciplina deficiat si quis propter carnis dolorem Christi fidem reiiciat. Tertia defectio cohibetur, ubi dicitur ab Apostolo. Peto, ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ est gloria vestra. Hic petit Apostolus, ne fideles in fide deficiant, si doctorem fidei tribulari conspiciant, nec id pudori deputent, sed honori.

2 Thess. 3

Prov. 3

Ephes. 3

Articulus secundus.

Secundum subnotavit, cum subdidit; *Oculi mei.* Hi sunt oculi rationis, qui se habent ad credibilis excellentiam veritatis, sicut oculi vespertilionis ad solaris eminentiam claritatis; ecce magna cognoscibilis & cognoscentis disparilitas; & ideo magna cognitionis exilitas. Et notandum, quod isti rationales oculi dicuntur humiliati, illuminati, beati: quoniam humiliantur: quantum ad naturale judicium: illuminantur, quantum ad supernaturale judicium: & beatificantur, quantum ad æternale præmium. De primo: Oculi sublimis hominis humiliati sunt; ecce oculi humiliati judicio naturali. De secundo: Pater gloriæ det vobis spiritum sapientiæ & revelationis, in agnitionem ejus, illuminatos oculos cordis vestri: ecce oculi illuminati indicio supernaturali. De tertio; Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis: ecce oculi beati præmio æternali.

Arist. 2 Metaph. tom. 1

Oculi rationale.

Isa. 2

Eph. 1

Luc. 10

Articulus tertius.

Tertium annotavit, cum addidit; *In eloquium tuum.* Istud Dei eloquium est fidei mysterium. Eloquium audienti creditur, ut ab audiente credatur, & fidei mysteria sunt nobis credita, & a nobis credita; juxta illud verbum Apostoli: Credita sunt illis eloquia Dei. Et nota circa Dei elo-

Rom. 3

Eloquia Dei. eloquia, quod ea legimus in scriptura fluentia, stillantia, imbuentia: quæ sunt tribus personis divinis congruentia, in quantum realiter indistantia, sed originaliter distantia, sicut patet in rore fluente, fluendo stillante, fluendo & stillando aerem imbuente. Patri namque convenit fluere: Filio stillare; Spiritui sancto imbuere. Enimvero sicut ex Patre Filius, & non econverso: sic ex actu fluendi actus stillandi, & non econverso. Et sicut ex Patre, & Filio, & Spir. sanctus, sic ex fluendi & stillandi actibus procedit imbuendi actus. De
Deut. 32. primo per Moysen dicitur: Fluat ut ros eloquium meum: ecce eloquium fluens. De secundo per Job asseritur; Super illos stillabat eloquium
Job 29. meum: ecce eloquium stillans. De
Eccl. 39. tertio per sapientem scribitur: ipse tamquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ. Imber autem ab imbuendo dicitur: ecce eloquium imbuens. Ecce nonnulla consonantia inter Dei eloquia & fidei mysteria: inquantum divinis personis respondentia.

Articulus quartus.

Quartum denotavit, cum dixit: *Dicentes quando consolaberis me?* Ista consolatio est fidei remuneratio, cujus dilatio est fidelis animæ desolatio. Et nota quod specialiter ista consolatoria retributio, seu retributoria consolatio, est entitatis, veritatis, & bonitatis divinæ contemplatio. Entitas suam speciem demonstrabit, veritas suam faciem illustrabit, bonitas suam requiem ministrabit. De
Isa. 51 primo: Ego ego ipse consolabor vos: ecce consolatoria demonstratio
Zach. 1 speciei. De secundo: Consolabitur Dominus Sion, id est, animam speculativam: ecce consolatoria illustra-
Hier. 31. tio faciei. De tertio: Consolabor eos, & lætificabo a dolore suo: ecce consolatoria ministratio requiei. Simul
Isa. 66 autem de omnibus legimus: Ego consolabor vos, quantum ad primum: in Hierusalem, id est, visione pacis: & consolabimini, & videbitis, quantum ad secundum: & gaudebit cor vestrum, quantum ad tertium.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, seu potius fidelis anima super fidei suæ exilitate compuncta, voce prophetica: *Defecerunt*, ostendendo actum difficilem, quo credidit. *Oculi mei*, ostendendo intellectum disparilem, cujus conceptu & consensu credidit. *In eloquium tuum*, ostendendo materiam umbratilem, quam credidit. *Dicentes, quando consolaberis me?* ostendendo notitiam desiderabilem, propter quam credidit.

VERSICULUS TERTIUS.

Quia factus sum sicut uter in pruina, &c.] Insinuatis superius incitamentis duobus, quæ sunt spei debilitas, & fidei exilitas: hic insinuatur tertium, quod est amoris inanitas. Ubi Propheta tamquam persona amore illicito irretita, & amore gratuito inanita, & custodiens tamen secundum exteriorem hominem justitiæ viam duram, sicut vitula docta diligere trituram, sui inanitatem amoris in amaritudine cordis recogitat, & recitat in his verbis. *Quia factus sum*, &c. Ac si loqueretur apertius: reus sum dicti reatus, quoniam inclinatus, inquinatus, conglutinatus interius, sed disciplinatus exterius: inclinatus quidem per cogitationem, inquinatus per delectationem, conglutinatus per consensionem, sed disciplinatus per morum exteriorum compositionem.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur; *Quia factus sum*. Per quem actum, per interiorem cogitatum, inclinantem animam ad peccatum. Hic notari potest, qualis factus est, cui talis cogitatus inest. Factus est enim jumento similis, inutilis, atque abominabilis: quia non cogitavit imaginem inditam; nec similitudinem additam, sed turpitudinem prohibitam. De primo per Psalmistam dicitur: Homo, cum in honore esset, Psal. 48.
non intellexit, comparatus est jumen-

mentis insipientibus, & similis factus est illis. Ac si diceretur aperte; homo, qui non cogitavit honorem imaginis divinæ, comparavit horrorem similitudinis jumentinæ. De secundo per Prophetam psallitur; Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; quasi dicat; Omnes peccatores declinaverunt, deserendo divinam similitudinem; simul inutiles facti sunt demerendo divinam beatitudinem. De tertio scribitur; Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerunt, quasi dicat; Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ cogitantes affectaverunt. Nam qui cogitat abominabilia, & affectat, maculatur ab iis, quæ speculatur; qui vero cogitat, sed non affectat, non maculatur ab iis, quæ speculatur.

Psal. 13

Osee 9

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subditur; *Sicut uter*; Quæris qualiter? Delectando bestialiter; Uter quippe conficitur de corio animalis; Quid itaque per utrem rectius intelligitur, quam delectatio bestialis; Indubitanter ergo factus est, sicut uter; quia cogitando, delectatus est bestialiter. Sed nota, quod legimus in scripturis tres circumstantias utris, per quas intelligimus tres differentias delectationis. Legimus enim utrem aquæ, utrem vini, utrem lactis. Primum quidem in potu parvuli Ismaelis; secundum in consensu improvido Israelis; tertium in occubitu Sisaræ principis infidelis. Unde per primum intelligitur delectatio illa, quæ consistit in sensualitate sola; per secundum illa, quæ existit in voluntate indeliberata; per tertium illa, quæ persistit in voluntate deliberata. Prima delectatio est venialis, quia constat in parte animæ irrationali, irrationaliter operante: secunda quoque venialis: quoniam extat in parte rationali, non rationaliter operante; tertia vero mortalis; quia perstat in parte rationali, rationaliter operante; sive deliberante, seu ratiocinante. De primo; Videns scilicet Agar, puteum aquæ, abiit & implevit utrem, deditque puero bibere: scilicet Ismaeli; ecce uter aquæ in potu parvuli Ismaelis. De secundo: Utres vini novos implevimus; nunc rupti sunt, & soluti, &c. dictum est a Gabaonitis pacem fallacem ineuntibus cum Israelitis; ecce uter vini in consensu improvido Israelis. De tertio: Jael aperuit utrem lactis, & dedit ei bibere, scilicet Sisaræ: ecce uter lactis in occubitu Sisaræ, principis infidelis.

Utris circumstantiæ tres.

Gen. 21

Josue 9

Judic. 4

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur. *In pruina*. Quid sibi vult hæc pruina, hæc impressio, & compressio matutina? Cæterum nulli dubium, quin pruina sit prioris qualitatis, & quantitatis ruina: Nam priorem caliditatem eliminat, & quantitatem conglutinat; sicut in utre videmus sensibiliter, & in mentis affectu intelligibiliter cum præcedit vitiosa cogitatio, & delectatio, & accedit pruinosa, & ruinosa consensio: per quam ab ipso eliminatur amor Dei & ipse sibi conglutinatur per nimium amorem sui. Quid igitur uter in pruina, nisi mens humana delectando inquinata, & consentiendo sibi conglutinata? Sed nota, quod est triplex pruinæ, utpote pruina culpæ, pænitentiæ, sapientiæ: prima necat, secunda sanat, tertia delectat. De prima scribitur: Et occidit moros eorum in pruina. Quid per moros, scilicet corpora animata insensibilia convenientius intelligimus, quam mortalium animas infensatas: De secunda: Qui timent pruinam, irruet super eos nix; quasi dicat, qui timent poenitentiam temporalem invenient poenam æternalem. De tertia, ubi dicitur de manna, quæ fuit esca sapida, quod apparuit in solitudine in similitudinem pruinæ; quid autem similius escæ corporali sapidæ, quam esca spiritualis sapientiæ?

Pruina quid.

Pruina triplex.

Psal. 77

Job 6

Exod. 16

Articulus quartus.

Quantum ad quartum superadditur; *Justificationes tuas non sum oblitus*

tus

tus, videlicet secundum exteriorem hominem, quæ priorem conservat consuetudinem, tamquam talibus deditus, talibus eruditus. Et nota, quod taliter dispositus, dici potest specialiter talium non oblitus; bonum operando, malum tolerando, verum asseverando, si fuerit magnanimiter operans, æquanimiter tolerans, fideliter asseverans. De primo scribitur inferius. Quære servum tuum: quia mandata tua non sum oblitus: in quo boni operatio. De secundo alius ait: Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te: in quo mali toleratio. De tertio ibidem psallimus: Si obliti sumus nomen Dei nostri, quasi dicat; non sumus obliti; in quo veri asseveratio.

Psal. 118

Psal. 43

Ibidem.

Epilogus.

Ex his potest clarescere mens Prophetæ loquentis in persona pœnitentis, amoris inanitatem taliter confitentis. *Factus sum*, quasi cogitatione inclinatus. *Sicut uter*, quasi delectatione inquinatus. *In pruina*, quasi consensione conglutinatus. *Justificationes tuas non sum oblitus*, quasi exteriori opere disciplinatus.

VERSICULUS QUARTUS.

Quot *sunt dies servi tui*, &c.] Non solum spei debilitas, fidei exilitas, & amoris inanitas, tribus insinuatæ versibus, sunt incitamenta defectus: sed etiam laboris diuturnitas, quam insinuat iste quartus. Hæc autem laboriosa longiturnitas, seu longiturna laboriositas consistit in protelatione servitutis, & dilatione salutis. Quæris, quare? quia difficile militare; sed desiderabile triumphare: ex prædictis quatuor membris patet versus istius sectio quadrimembris.

Articulus primus.

Protelatio prætenditur in hoc membro: *Quot sunt dies*. Nimis prolixi videntur dies, quia laboriosi, & difficiles propter quotidianam pugnam inter vitia, & virtutes. Et nota, A quod dies isti universi, & singuli possunt dici dies ruinæ, angustiæ, vindictæ. Namque dies ruinæ, est dies culpæ, qua virtutes vincuntur: dies angustiæ, est dies pœnitentiæ, qua virtutes eriguntur: dies vindictæ, est dies justitiæ, qua vitia revincuntur. De primo dicitur: Viri bellatores tui, qui erant in te, cum universa multitudine tua, quæ est in medio tui, cadent in corde maris in die ruinæ tuæ, quasi dicat: Habitus gratuiti, & omnes actus meritorii peribunt in tempore lapsus tui: Ita dicitur Tyro, id est, cuilibet forti viro: Tyrus enim interpretatur fortitudo. De secundo in Abdia scri- B bitur: Non magnificabis os tuum in die angustiæ, id est, pœnitentiæ. Ita dicitur Edon, qui interpretatur fulvus, sanguineus, vel terrenus, & typum gerit concupiscentiæ tripartitæ. De tertio: Zelus, & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cujusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. Ita potest dici de sponso Ecclesiæ, zelatore justitiæ, qui nulli parcit in vitiorum correptione, nec est acceptor precis, vel pretii, vel personæ.

Ezech. 27

Tyrus.

Abd. 1

Edon.

Prov. 6

Act. 10

Articulus secundus.

Servitus protelata subtenditur in hoc membro: *Servi tui*. Servum se C dicit, sed dolens, tamquam subjectus vanitati, non volens, & a servitute corruptionis liberari volens, non valens. Sed nota, quod servi solent dici servitute triplici: scilicet servitute naturæ, servitute fortunæ, servitute obedientiæ. Prima servitus est principium demerendi: secunda nec merendi, nec demerendi: tertia tam merendi, quam demerendi. De servis naturæ competenter exponitur, quod proponitur: Hodie increverunt servi, qui fugiunt dominos suos: quasi dicat: Hodie increverunt servi per naturæ corruptæ propagationem, qui fugiunt per ejus naturæ inclinationem dominos suos; scil. appetitus intellectivos, & sequuntur sensitivos. De servis fortunæ intelligitur, quod legi-

Servi triplici servitute dicuntur.

1 *Reg.* 25

legitur: Quicumque sunt sub jugo A servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur. De servis obedientiæ dictum dignoscitur, quod dicitur: Servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam. Rom. 6

Articulus tertius.

Dilatio attenditur in hoc membro: *Quando*. Hæc enim interrogatio, molestæ prorogationis est insinuatio. Et nota, quod prorogationis, seu dilationis molestia attenditur quantum ad tria: quia differtur præmium corporale, præmium animæ substantiale, & præmium ipsius accidentale. Primum spectat ad corporis reformationem, secundum ad B Creatoris contemplationem, tertium ad inimicorum vindicationem, & amicorum lætificationem. De primo per Prophetam dicitur ex persona Salvatoris, vel cusjulibet ejus testis restitutionem animæ postulantis: Domine, quando respicies? restitue animam meam a malignitate eorum: hæc interrogatio notat prorogationem, quantum ad corporis reformationem. De secundo per Psalmographum canitur: Quando veniam & apparebo ante faciem Dei? hæc interrogatio notat prorogationem, quantum ad Creatoris contemplationem. De tertio scribitur: Dic nobis quando hæc omnia incipient C consummari? ecce duplex interrogatio, duplicem notans prorogationem: scilicet quantum ad inimicorum vindicationem, & amicorum lætificationem.

Psal. 34

Psal. 41

Marc. 13

Articulus quartus.

Salus dilata intenditur in hoc membro: *Facies de persequentibus me judicium.* Qualiter persequentibus: Numquid solum initialiter? non solum initialiter, sed & finaliter. Sunt namque plerique initialiter persequentes & finaliter subsequentes, sicut Paulus fuit initialiter Stepharum persequens: sed finaliter subsequens. Tales non reputantur simpliciter persequentes, sed qui semper actualiter, vel affectualiter persequentes, sicut finaliter impœnitentes. Et nota, quod de talibus persequentibus facit Dominus judicium: ipsius viventibus, morientibus, resurgentibus: quoniam ante mortem facit iudicium auditum: in morte facit iudicium cognitum: post mortem facit iudicium conscriptum. De primo dicitur a psalmographo: De cœlo auditum fecisti iudicium: ecce iudicium auditum: sed a terrenis oblivioni traditum, ideo subditur; Terra tremuit, & quievit. De secundo psallitur a Propheta: Cognovi, quia fecit Dominus iudicium inopis; & vindictam pauperum: Ita potest dicere pauperum persecutor in morte: ecce iudicium cognitum. De tertio subditur in eadem scriptura, mentione facta de regibus, & nobilibus pauperum persecutoribus: Ut faciat in eis iudicium conscriptum, tamquam irretractabiliter confirmatum: unde dicitur conscriptum, tamquam Deo scribente, & sanctis subscribentibus, pariter sit perscriptum: ecce iudicium conscriptum.

Act. 7

Psal. 75

Ps. 139

Psalm. 149

Epilogus.

Liquet itaque vox Psalmistæ, tamquam loquentis loco personæ iustæ, sed longiturnis laboribus fatigatæ. *Quot sunt dies*, in quo protelatio difficilis. *Servi tui*: In quo servitus militantis. *Quando*: In quo dilatio rei desiderabilis *Facies de persequentibus me judicium*: In quo salus feliciter triumphantis.

VERICULUS QUINTUS.

NArraverunt mihi iniqui fabulationes, &c.) Præcedens quaternarius erudivit, quod pronitas humana causa sit defectiva. Præsens quaternarius erudit, quod ipsa nequaquam sit defectuum refectiva: ubi namque pronitas respectu mali, ibi difficultas respectu boni; quamobrem anima quanto proclivior ad malum, tanto difficilior est ad bonum, & sicut habebat pronitas quatuor incitamenta, totidem versibus præcedentibus

tibus prænotata; sic habet difficultas quatuor irritamenta, totidem versibus subsequentibus subnotata, videlicet fabulationes Judaicas, cavillationes hæreticas, stimulationes extrinsecas, & titillationes intrinsecas.

Fabulationum conditiones. Primus versus ad fabulationes pertinet; unde quatuor ipsarum conditiones continet; scilicet, compositionem, propositionem, suppositionem, & oppositionem: iniquitas has componit, falsitas proponit, vanitas supponit, sed veritas se opponit.

Articulus primus.

Compositio denotatur, ibi: *Iniqui.* Quia re vera non mediocriter iniqui sunt, qui tam iniquas fabulationes componunt: quibus fidelium affectiones delectare, & delectando depravare disponunt. Et nota, quod compositores hujusmodi sunt iniqui iniquitate triplici: tum quia falsitatem fabricando, & veritatem perdendo, perditionem mercantur: tum quia Christo adversantur tum quia contra sanguinem suum Christianum insidiantur. Prima iniquitas est contra ipsos, secunda contra Deum, tertia contra proximos. De primo: *Job 31* Numquid non perditio est iniquo? ecce iniqui perditio. De secundo, ubi scriptura dicit sub Christi figura: *Job 27* Adversarius meus, quasi iniquus: ecce iniqui adversatio. De tertio: *Prov. 11* In insidiis suis capientur iniqui: ecce iniquorum contra sanguinem suum insidiatio. Unde dicitur: *Prov. 1* Ipsi contra sanguinem suum insidiantur.

Articulus secundus.

Propositio denotatur, ibi. *Narraverunt*, quasi dicat: Quæ malitiose composuerant, malitiose proposuerunt: de malo cordis thesauro malum protulerunt. Et nota, quod narratores hujuscemodi non narraverunt misericordiam, & veritatem, sed miseriam, & vanitatem, & incredibilem falsitatem. Prima narratio fana, secunda vana, tertia est prophana. De primo dicitur: *Psal. 87* Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione? quasi dicat: Numquid aliquis sepulchro dealbato similis, erit testis idoneus pietatis, aut perditus veritatis? De secundo: Labia imprudentium stulta narrabunt: *Eccl. 21* ecce miseria, quantum ad narrationis originem, & vanitas, quantum ad finem. De tertio: Opus factum est in *Abac. 1* diebus nostris, quod nullus credet, cum narrabitur: ecce narratio incredibilis falsitatis.

Articulus tertius.

Suppositio designatur, ibi: *Fabulationes.* Si quæris, quales fabulationes narrant isti fabulatores? Audi quid glossa dicat: Quasi cujusdam fabulæ nenias narrant: Si quæris, qualis fabulæ? Proculdubio ineptæ, insanæ, indoctæ, & ideo devitandæ, increpandæ, non sectandæ. De primo: Ineptas & aniles fabulas devita: ecce *1 Tim. 4* fabulam ineptam, & ideo devitandam. De secundo: Increpa illos du- *Tit. 1* re, ut sani sint in fide, non intendentes Judaicis fabulis, quasi non sanis: ecce fabulam insanam: & ideo increpandam. De tertio: Non indo- *2 Pet. 1* ctas fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem: ecce fabulam indoctam: & ideo non sectandam: unde qui fabulationes, seu fabularum narrationes vanas, tamquam veras supponit: non verus sed vanus existit.

Articulus quartus.

Oppositio declaratur, ibi: *Sed non ut lex tua.* Ecce lex veritatis opposita fabulis falsitatis. Et nota, quod lex divina est fabulis judaicis opposita, præcipue propter tria: quoniam illæ variantur, insidiantur, malum machinantur. Ista numquam variatur, cum ipsa sit veritas: numquam insidiatur, cum ipsa sit claritas: numquam malum machinatur, cum ipsa sit bonitas. De primo per Prophetam psallit: Justitia tua, ju- *Psal. 118* stitia in æternum, & lex tua veritas; ecce lex tua veritas. De secundo per Salomonem scribitur: Manda- *Prov. 6* tum lucerna est, & lex lux: ecce lex claritas. De tertio per Psalmistam canitur; Bonum mihi lex oris tui; *Psal. 118* ecce lex bonitas.

Epi-

Epilogus.

Loquens ergo Propheta, tamquam poenitens, irritamentum exprimens difficultatis ad bonitatem, scilicet judaicam fabulositatatem, ait: *Iniqui;* in quo notatur iniquitas, quæ componit; *Narraverunt*, in quo connotatur falsitas, quæ proponit. *Fabulationes*: in quo denotatur vanitas, quæ supponit. *Sed non ut lex tua*: in quo subnotatur veritas, quæ fabulationibus se opponit.

VERSICULUS SEXTUS.

O*Mnia mandata tua veritas, &c.*] Versus præambulus versabatur circa fabulationes Judaicas. Versus iste versatur circa cavillationes hæreticas. In cujus serie enucleantur aperte mandatorum universitas, universorum veritas, persecutorum temeritas, & professorum sinceritas: universitas est difformis, sed veritas est conformis, temeritas est deformis, sed sinceritas est deiformis.

Articulus primus.

Mandatorum universitas explicatur, cum dicitur: *Omnia mandata tua.* Quorum nonnulla sunt ab hæreticis impugnata: nec sine causa dicuntur mandata tua, quasi tuæ visioni, tentioni, & fruitioni promerendæ, & capessendæ congrua: & ideo credenda, eligenda, diligenda. De primo: Mandatis tuis credidi: ecce credere congruum visioni. De secundo Propheta: Mandata tua elegi: ecce eligere congruum tentioni. De tertio prophetica psalmodia; mandata tua dilexi: ecce diligere congruum fruitioni.

(Margin: Mandata Dei. Ps. 118 — Ibid. — Ibid.)

Articulus secundus.

Universorum veritas eructatur, cum subditur; *Veritas.* Nam mandata prædicta, quæ disjungit varietas, conjungit veritas: quæ namque dictat veritas, non possunt non esse veritas. Si forte dubitas, quo modo mandata sint veritas; cum in illis, nec veritas videtur esse, nec falsitas? Hæc dubitatio citius solvitur, si mandatorum significatio plenius aperitur.

A Nam re vera nihil aliud sunt mandata, quam jura divina manui data, vel effectui commendata; De quibus nulla dubietas, quin ipsa sint veritas; verbi causa, non furandum, non mœchandum, non necandum, & similia, sunt divina jura, quæ nullus hæsitat esse vera: quæ manui dantur, vel effectui commendantur, cum per legislatorem mandatur: non furaberis, non mœchaberis, non necabis. Quocirca si non dubitas, quin jura manui data, sint veritas: frustra dubitas, an mandata sint veritas. Et nota, quod hæc veritas divinitus eruditur, ab infidelibus oditur, a fidelibus custoditur. Quæris, B quo modo? eruditur immittendo, oditur omittendo, custoditur ore, & opere confitendo. De primo; Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem; ecce eruditio immittentis. De secundo; lingua fallax non amat veritatem; ecce odium obnitentis. De tertio; Ingrediatur gens justa, custodiens veritatem: ecce custodia confitentis.

(Margin: Mandata quid. — Job 16 — Prov. 26 — Isa. 26)

Articulus tertius.

Persecutorum temeritas enarratur, cum additur: *Iniqui persecuti sunt me;* Tales iniqui sunt satellites hostis antiqui, & specialiter hæretici fidelium inimici, famulos Dei, & articulos fidei creberrima persecuti. C Hic potest notari, quod hæretici loquuntur catholicos tripliciter persequi, scilicet quo ad doctrinam, quo ad gratiam, quo ad vitam; quoniam aut doctrinam auferunt, aut perfidiam proferunt, aut pœnam inferunt. Prima persecutio denotatur, dicente Apostolo: Nos persecuti sunt & Deo non placent, & hominibus adversantur, prohibentes non loqui gentibus, ut salvæ fiant; ecce persecutio ablativa doctrinæ, Secunda persecutio designatur, ubi dicitur ex parte populi fidelis; Super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis; Quid est persequi super montes, nisi hæreticos catholicis adversari super altissimam justitiam fidei? De qua Psalmista: Justitia

(Margin: Hæretici antiqui hostis satellites. Hæretici tripliciter catholicos insequuntur. — 1 Thess. 2 — Thren. 4 — Psal. 35)

tia tua, sicut montes Dei: aut quid insidiari in deserto, nisi calumniari in secreto fidei sacramento, non solum sensitivis viribus inexperto, sed etiam ab intellectivis deserto? Tales insidiatores sunt plerique pseudo prophetæ, qui comparantur vulpibus de quibus legimus. Quasi vulpes in desertis prophetæ tui Israel erant; ecce persecutio prolativa perfidiæ. Tertia persecutio declaratur, dicente populo ore prophetico: Confortati sunt, qui persecuti sunt me, inimici mei injuste; quod possumus accipere tam de capite, quam de corde: ecce persecutio illativa pœnæ.

Ezech. 13

Ps. 68

Articulus quartus.

Professorum sinceritas elucidatur, cum superadditur: *adjuva me*. Quod videtur vox personæ, quæ contendit in agone, vel agonizat in altercatione pro fidei catholicæ defensione. Et nota, quod tali personæ, talis vox congruit triplici ratione: quoniam aspiciens in auctorem fidei, & consummatorem Jesum, potest secure dicere: adjuva me dimicantem, lubricantem, mendicantem: dimicare convenit affectivæ fortiter æmulanti pro fide: lubricare congruit intellectivæ debiliter speculanti ex fide: mendicare competit effectivæ miraculorum gratiam fiducialiter postulanti in fide. De primo per psalmistam dicitur: Videant, qui oderunt me, & confundantur: quoniam tu Domine adjuvisti me, & consolatus es me: Vox est affectivæ virtutis pro fide fortiter æmulantis. De secundo per Prophetam psallitur: Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua Domine adjuvabat me: vox est intellectivæ ex fide debiliter speculantis. De tertio per ipsum scribitur: Ego vero egenus, & pauper sum: Deus adjuva me: vox est effectivæ signum fide dignum, in fide fiducialiter postulantis.

Ps. 85

Ps. 93

Psal. 69

Epilogus.

Dicit ergo Propheta sub figura cujusvis personæ fidelis, veritatem fidei catholicæ profitentis, & fallitatem pravitatis hæreticæ refellere non propria, sed divina virtute sinceriter enitentis. *Omnia mandata tua*; quantum ad mandatorum universitatem difformem. *Veritas*: quantum ad ipsorum veritatem conformem. *Inique persecuti sunt me*: quantum ad infidelium temeritatem deformem. *Adjuva me*: quantum ad sinceritatem fidelium deiformem.

VERSICULUS SEPTIMUS.

Paulominus consummaverunt me, & cetera.] Vidimus fabulationes judaicas, & cavillationes hæreticas, duobus versibus præmissis prænotatas; Videamus stimulationes extrinsecas, in præsentis versus bis binis portionibus subnotatas. In quibus seriatim notare possumus hostium impetum, incautum spiritum, & casum subitum, præter mortalem interitum. Nam nonnumquam tentantes tentatum præcipitant in peccatum, præter mortis reatum.

Articulum primus.

Hostilis impetus præsignatur, dicendo: *Paulominus consummaverunt*. Paulominus consummare, est ad indeliberatum peccati consensum inclinare. Nam per consensum deliberatum consummatur peccatum. Unde notandum, quod peccati consummatio consistit in ternario, videlicet in rationis operatione, juris præjudicatione, & judicis indignatione. Quorum primum spectat ad actum, secundum ad maculam, tertium ad reatum. De primo: Consummaverunt omnia opera, quæ fecerunt; ecce consummationem quantum ad operationem; quia profecto tam bonorum, quam malorum consummatio est ipsorum operatio. De secundo; Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas: ecce peccati consummationem per juris prævaricationem, justi præjudicationem, & injustorum justificationem. De ter-

Peccati consummatio in ternario consistit.

2 Mac. 4

Dan. 9

Isa. 10 tertio: Adhuc paululum, modicumque, & consummabitur indignatio mea, furor meus super scelus eorum: ecce peccati consummationem per judicis indignationem. A

Articulus secundus.

Incautus spiritus assignatur, adiiciendo: *Me*, id est, spiritum meum intra me. Et notandum, quod paulominus consummari contingit spiritum per incautelam conturbatum, flagellatum, protractum. Qui conturbatur nescienter, flagellatur ignoranter, protrahitur insensibiliter, seu
Cant. 6 imperceptibiliter. De primo: Nescivi, anima mea conturbavit me, propter quadrigas Aminadab: ecce conturbatio nescientis, propter impetum concupiscentiæ popularis. Per quadrigas enim notatur impetuositas.
Aminadab Aminadab autem interpretatur populi mei concupiscentia, vel volun-
Psal. 34 tas. De secundo scribitur: Adversum me lætati sunt, & convenerunt, congregata sunt super me flagella, & ignoravi: ecce flagellatio ignorantis.
Prov. 23 De tertio: Traxerunt me, & ego non sensi: ecce protractio non sentientis, sicut accidit per improvisam tentationem conturbari imaginationem, flagellari affectionem, protrahi rationem in illicitam consensionem.

Articulus tertius.

Casus subitus designatur, subiiciendo: *In terra*. Collapsus in terram est consensus in mundanam concupi-
Concupiscentia tri. plici terra significatur scentiam. Hæc autem concupiscentia triplicatur, & per triplicem terram significatur. Legimus enim terram superbientem, sitientem, fœtentem, pertinentem ad concupiscentiam superbiæ, avaritiæ, luxuriæ. De
Eccli. 10 terra prima: Quid superbis terra & cinis? ecce terra superbiens. De secunda: Ascendet sicut radix de ter-
Isa. 53 ra sitienti. Radix ista est Christus Dominus. Terra sitiens, avarus populus: ecce terra sitiens. De ter-
Ezech. 32 tia: Irrigabo terram fœtore sanguinis tui: ecce terra fœtens.

Articulus quartus.

Exceptio interitus vel mortalis reatus consignatur superadiiciendo. *Ego autem non dereliqui mandata tua*, quasi dicat: nihil optavi, nihil attentavi contra divina mandata ratione excitata, & voluntate consiliata, quod clarius declaravit, cum ait: *Non dereliqui*, id est: etsi reliqui, non tamen dereliqui. Nam etsi reliqui consilio subito, non tamen dereliqui consilio diffinito. Notandum itaque, quod non dereliquit Dominum, derelinquendo mandatum triplici prævia ratione. Consideravit namque quis erat supra se, quis erat juxta se, quis erat infra se. Consideratio pri-
B ma fuit, ne a Domino derelinqueretur: secunda, ne subjectus populus pro suo merito turbaretur: tertia, ne propter hoc in gehennale supplicium deiiceretur. De primo:
Si dereliquerimus Dominum, dere- 2 Par. 15
linquet nos: ecce prima consideratio, scilicet Dominica derelictio. De secundo ubi dixit Elias ad Achab re-
gem Israel: Non ego turbavi Israel, 3 Reg. 18
sed tu, & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini: ecce secunda consideratio, scilicet proximorum turbatio. De tertio, ubi di-
cit David Salomoni filio suo: Si de- 1 Par. 28
reliqueris Dominum, proiiciet te in æternum: ecce tertia consideratio,
C scilicet gehennalis dejectio.

Epilogus.

Ex his potest clarescere mens prophetæ loquentis loco personæ ab hostibus, vel eorum complicibus stimulatæ, non tamen graviter superatæ, *Paulominus consummaverunt*, quantum ad hostilem tentantium impetum. *Me* quantum ad incautum tentati spiritum. *In terra*, quantum ad casum consensus subitum. *Ego autem non dereliqui mandata tua*, quantum ad tentationis exitum, præter interitum, sive mortis reatum.

VERSICULUS OCTAVUS.

Secundum misericordiam tuam vivifica me, & cetera.] Versus præsens quartum irritamentum continens, repræsentat titillationes intrinsecas, & quasi vestis mystica explicatur & complicatur in quatuor plicas. Veste ista vestitus psalmista, præfatum irritamentum explicat sub hac forma: *Secundum misericordiam tuam*, &c. ac si plane dicat: Secundum misericordiam tuam, quæ congruit meæ miseriæ sensuali: *Vivifica*, vita spirituali: *Me*, tentatum tentatione corporali: *Et custodiam testimonia oris tui*, quæ docuisti doctrina morali. Unde liquet aperte, quod adversum concupiscentiæ corruptelam petit gratiæ tutelam, ad iniquitatis cautelam, & æquitatis sequelam. Quorum primum spectat ad miseriam sensualem: secundum ad vitam spiritualem: tertium ad tentationem corporalem: quartum ad observationem moralem.

Articulus primus.

Quantum ad primum, præposuit: *Secundum misericordiam tuam*, supple miseriæ meæ congruam: quippe de miseria quæritur, a quo misericordia quæritur. Nullus enim misericordiam invocaret, nisi miseria provocaret. Et nota, quod misericordia legitur in scriptura magna, speciosa, benigna. Quare magna? quia liberat a magna miseria culpæ originalis. Quare speciosa? quia præservat a fœda miseria culpæ actualis. Quare benigna? quia separat a maligna miseria molestiæ temporalis. De prima per psalmistam scribitur: Quia magna misericordia tua super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori: ecce misericordia magna liberans a culpa originali, in tempore regenerationis. De secunda per sapientem dicitur: Speciosa est Dei misericordia in tempore tribulationis, sicut nubes pluviæ in tempore siccitatis: ecce misericordia speciosa præservans a culpa actuali in tempore

Misericordia.

Psal. 85

Eccl. 35

A tentationis. De tertia per prophetam psallitur: Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua, & cetera: ecce misericordia benigna, separans a molestia temporali in tempore defunctionis.

Ps. 68

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, supposuit: *Vivifica*, scilicet spirituali vita, qua vitantur illicita. Et nota, quod tali vita vivificari supplicat propter tria: videlicet ad spiritualiter ambulandum, ad fiducialiter postulandum, ad æternaliter gratulandum. Quorum primum pertinet ad operationem, secundum ad orationem, tertium ad utriusque remunerationem. De primo: B Hæc dicit Dominus, & infra: In sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu, ut vivificet spiritum humilium: ecce vivificatio ad spiritualiter ambulandum. De secundo legitur: Vivificabis nos, & nomen tuum invocabimus: ecce vivificatio ad fiducialiter postulandum. De tertio scribitur a Psalmographo: Vivificabis nos, & plebes tua lætabitur in te: ecce vivificatio ad æternaliter gratulandum.

Isa. 57

Ps. 79

Psal. 84

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, proposuit: *Me*, scilicet tentatum corporali tentatione. Et nota, quod contingit spiritum tripliciter tentari tali tentatione, sine mortali prævaricatione: C utpote imperite cogitando, invite delectando, incaute consentiendo. Cogitationibus vallatur, delectationibus verberatur, consensionibus vulneratur. Si tamen indeliberatæ fuerint, non necatur. De primo: Circumdederunt me aquæ usque ad animam meam, abyssus vallavit me. Per aquas vagas, intellige cogitationes vanas: per abyssum obscuram, cogitationem impuram. Tunc igitur animam aqua circumdat, cum vanæ cogitationes inundant. Tunc abyssus vallat, cum impura cogitatio se admiscens, cogitantem titillat. De secundo: Verberaverunt me, sed non dolui:

Jona 2

Prov. 23

doluì: quod de involuntariis delectationibus potest intelligi, quæ verberant, quia rationalitatem molestant, sed dolorem non causant; quia sensualitatem oblectant. De tertio: Invenerunt me custodes, qui circumeunt civitatem, percusserunt me, vulneraverunt me. Tales custodes videntur esse dæmones, qui in circuitu ambulant, & circumeunt terram, ut terrigenas circumveniant. Hi percutiunt, cum affectionem per impuram delectationem concutiunt, sed vulnerant cum rationem per subitam assensionem alterant.

Cant. 5

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, apposuit; *Et custodiam testimonia oris tui.* Talis custodia est moralis observantia, ore Dominico prædicata. Et nota, quod divina testimonia diligenter custodire debemus, maxime si vigilanter pensemus, quis dator, quis remunerator, quis ultor. Quoniam ille est dator, cui debetur maximus amor; ille remunerator, cui debetur maximus honor, ille ultor, cui debetur maximus timor. De primo scribit Psalmographus; Custodiebant testimonia ejus, & præceptum, quod dedit illis; Ecce dator, cui debetur maximus amor. De secundo alibi ait: Si custodierint filii tui testamentum meum, & testimonia mea hæc, quæ docebo eos, & filii eorum usque in sæculum sedebunt super sedem tuam. Ecce remunerator, cui debetur maximus honor. De tertio autem alibi psallimus. Exacerbaverunt Deum excelsum, & testimonia ejus non custodierunt, & infra; Audivit Deus, & sprevit, & ad nihilum redegit valde Israel. Ecce ultor, cui debetur maximus timor.

Ps. 98

Psal. 131

Psal. 77

Epilogus.

Patet itaque vox Prophetæ typum gerentis personæ intrinsecus titillatæ. *Secundum misericordiam tuam*; scilicet miseriæ meæ sensuali congruam, quantum ad concupiscentiæ corruptelam. *Vivifica*; scilicet spirituali vita, quantum ad gratiæ tutelam. *Me*; scilicet tentatum corporali tentatione, quantum ad iniquitatis cautelam. *Et custodiam testimonia oris tui*; scilicet morali observatione, quantum ad æquitatis sequelam.

VERSICULUS NONUS.

In æternum Domine verbum tuum, & cetera.] Causam deficientem vidimus per octonarium præcedentem: causam reficientem videbimus per præsentem. Hæc autem causa est bonitas divina, quæ non est defectiva, sicut probat quaternarius primus, sed refectiva, sicut probat secundus. Probatur autem, quod non sit defectiva, eo quod sit mirabilium effectiva, quæ sunt inquietatio maximæ firmitatis, quietatio maximæ infirmitatis, retentio maximæ fugacitatis, & ligatio maximæ libertatis; sicut patebit in quatuor versibus subnotatis. Quod per ipsam maxima firmitas inquietetur, in præsenti versu docetur. Quid enim firmamento firmius? Quid motu inquietius? Instum motum inquietum exprimit iste versus divinitus imperatum, & cœlitus observatum, distinguendo per quadruplex ejus membrum, imperans, & imperatum, observans, & observatum.

Articulus primus.

Imperans indicatur, cum dicitur; *Domine*; quia Domini est imperare, servi obtemperare. Et nota, quod Dominus est cœlos ponderans, cœlis imperans, & per cœlos operans. Ponderat enim virtutem, imperat servitutem, & humanam operatur salutem. De primo; Dominus Deus in fortitudine veniet, & post pauca subjungit: Cœlos psalmo ponderavit. Quid est palmo ponderare, nisi figuram exteriorem, & naturam interiorem considerare? Palmus enim pertinet ad figuram, & ponderatio ad naturam, quia palmo, quasi circino utimur figurando, & virtutem nativam & motivam discernimus ponderando. Ecce Dominus cœlos ponderans. De secundo; ubi dixit servus Domino: Domine, factum

Isa. 40

Luc. 14

est, ut tu imperasti. Sicut enim imperanti Domino respondetur ab illo, sic imperanti Domino respondetur a cœlo: nisi quod respondetur ab illo tamquam servo animato: ab isto vero, tamquam servo inanimato. Ab illo respondetur dicto, ab isto respondetur facto. Ecce Dominus cœlis imperans: De tertio: Domine dabis pacem nobis. Omnia enim opera nostra operatus es nobis: quasi diceret: Domine dabis pacem nobis, videlicet in cœlis. Omnia enim opera nostra salutis meritoria operatus es nobis: scilicet mediantibus cœlis, tamquam vivificis mortalium corporum adjumentis. Ecce Dominus per cœlos operans. *Isa. 26*

Articulus secundus.

Imperatum intimatur, cum subditur. *Verbum tuum*, per hoc intimando motum verbo imperatum. Notandum ergo super hoc verbo, quod per verbum cœli sunt facti, firmati, atque portati, ut factio referatur ad subtilitatem materialem, firmatio ad stabilitatem formalem, portatio ad utilitatem finalem. De primo: Omnia per ipsum facta sunt. Ergo cœli sunt verbo facti: Ecce verbi factura. De secundo canitur: Verbo Domini cœli firmati sunt: Ecce verbi firmatura. De tertio: Portansque omnia verbo virtutis suæ. Ecce verbi vectura. *Joan. 1* *Psal. 32* *Heb. 1*

Articulus tertius.

Observans annotatur, cum scribitur: *In cœlo*, quasi servo inanimato, tuo servitio mancipato. Et nota, quod cœlum est deiforme vestigium: ut videas, quid tibi sit in cœlo spiritualiter imitandum. In cœlo siquidem invenies situs altitudinem, ornatus ordinem, & concentus dulcedinem. Altitudo congruit potentiæ, ordo sapientiæ, dulcedo bonitati divinæ. Tales cœlos facit Dominus in intellectu nostro, quando ponit altitudinem in objecto, ordinem in medio, & dulcedinem in subjecto. De primo: Altitudinem cœli, & latitudinem terræ & profundum abyssi quis dimensus est? Ecce cœlestis situs altitudo. De secundo: Numquid nosti ordinem cœli? Ecce cœlestis ornatus ordo. De tertio: Concentum cœli quis dormire faciet? Ecce concentus cœlestis dulcedo, seu motuum proportio, quæ propter sui dulcedinem musicæ consonantiæ comparatur testificante Boetio, quod motus superiorum corporum musicis consonantiis celebrantur. *Eccl. 1* *Job 38* *Ibidem.*

Articulus quartus.

Observatum subnotatur, cum scribitur: *Permanet in æternum*, quasi dicat: Motus qui per verbum imperatur, per cœlum observatur. *In æternum*, non quod imperetur in æternum, aut observetur in æternum: sed quia quamdiu imperatur, tamdiu observabitur in æternum. Quod si videtur cuiquam difficile, audiat exemplum simile, ac satis facile. Vox, quæ profertur ab ore, defertur ab aere: Hoc verum est in æternum, quia necessarium: non quia vox proferatur ab ore in æternum, aut deferatur ab aere in æternum, sed quia quandocumque profertur ab ore, defertur ab aere usque in æternum. Et notandum, quod æterna permanentia reperitur in scriptura sub triplici differentia: quædam scilicet increata, quædam imperata, quædam inspirata. Prima quidem pertinet ad existentiam naturalem, secunda ad influentiam corporalem, tertia ad gratiam spiritualem. De prima psallit propheta: Tu autem Domine in æternum permanes. Ecce æternam permanentiam, quantum ad naturalem existentiam. De secunda dicit Psalmus in parte ista: *In æternum*, &c. Ecce æternam permanentiam, quantum ad corporalem influentiam. De tertia scribitur, ubi dicitur a Domino: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. Ac si diceret: Spiritualis gratia non permanebit in æternum in homine ambulante secundum carnem: sed in ambulante secundum spiritum. Ecce æternam per- *Æternum quo modo intelligatur.* *Psal. 101* *Gen. 6*

permanentiam, quantum ad spiritualem gratiam.

Epilogus.

Ostendens ergo propheta non esse defectivam bonitatem, quæ potest inquietare maximam firmitatem, ait: *Domine*, quantum ad bonitatem dominicam imperantem. *Verbum tuum*, quantum ad motum divinitus imperatum. *In cœlo*, quantum ad firmitatem cœlicam observantem. Permanet in æternum, quantum ad motum cœlitus observatum.

VERSICULUS DECIMUS.

IN *generatione & generationem veritas tua* &c.] Magnus bonitatis effectus claruit per versum prævium: scilicet inquietatio maximæ firmitatis, nec minor clarescit per istum, videlicet quietatio maximæ infirmitatis. Quid enim statu quietius? Quid infimo elemento infirmius? nam elementa quanto inferiora, tanto infirmiora; quippe sicut humiliora sunt ordine, sic exiliora sunt specie, & virtute. Hujus autem quietatio elementi declaratur in versu præsenti: quia revera bonitas summa sicut erat præstitura finaliter per verbi virtutem, terrigenæ humanitati salutem: sic præstitit primordialiter per veritatis stabilitatem, terrenæ infirmitati quietem, quatenus a mundi primordio subrutilaret ipsius consummatio. Quocirca in parte ista denotavit psalmista veritatis stabilitatem, & infirmitatis quietem. Est autem veritatis verbi testis, stabilitas virtutis, infirmitas humanitatis, quies salutis:

Articulus primus.

Veritas igitur liquido aperitur, cum dicitur: *In generatione & generationem veritas tua*, quasi dicat: veritas a te genita est, stabilitate perpetua stabilita. Et nota, quod hæc est veritas a patre dicta: sed non relicta, veritas invicta, veritas benedicta. Dicitur enim, quia generatur. Non relinquitur, quia non separatur: A non vincitur, quia non commutatur benedicitur, quia communicatur. De primo: sermo tuus verita est. Ecce veritas dicta. De secundo dicitur per Psalmographum: Qui custodit veritatem in sæculum. Ecce veritas non relicta. De tertio: super omnia vincit veritas. Ecce veritas invicta. De quarto: Omnis terra invocat veritatem, cœlum etiam ipsam benedicit. Ecce veritas benedicta.

Joa. 17 · *Psal.* 145 · 3 *Esd.* 3 · 3 *Esd.* 4

Articulus secundus.

Stabilitas subauditur, cum dicitur: *Fundasti*, quasi dicat. Sicut sapiens architectus fundamentum posuisti veritatem tuam, ut fundares terram super stabilitatem suam. Terra namque pura non est stabilis, cum sit B pulvis. Unde terra pura lapis non fit, sicut in libro Meteororum philosophus inquit. Et nota, quod terram fundavit Dominus tripliciter; videlicet potenter, sapienter, latenter. Plane potenter, quoniam stabilire infirmitatem, est potentiæ: sapienter quoque, quoniam per veritatem stabilire est sapientiæ: latenter autem, quia causalitatem invenire, non est humanæ perspicaciæ. De primo: Manus mea fundavit terram. Ecce fundandi potentia. De secundo: Dominus sapientia fundavit terram. Ecce fundandi sapientia. De tertio quæritur: Quando fundabatur pulvis in C terra? Ecce fundandi latentia.

Ps. 163 · *Isa.* 48 · *Prov.* 3 · *Job* 38

Articulus tertius.

Infirmitas intelligitur cum introducitur: *Terra;* quia terra est elementum infimum & infirmum, & quanto inferius, tanto infirmius. Et nota, quod terra dicitur aliis elementis infirmior propter tria; quia actualiter inanior, quia possibilitate plenior, quia nihilitati vicinior. Propter primum est minus activa: propter secundum magis passiva, propter tertium citius defectiva, quam alia elementa. Hæc autem intellige, manente par illi quantitate. De primo; Terra erat inanis & vacua, supple per respectum ad alia elementa; quoniam illorum respectu terra est inanior specie, sive actu: De secun-

Terra cur ceteris elementis infirmior. · *Gen.* 1

Hier. 4 cundo; Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihili. Vacua dicit, quantum ad vacuitatem actualitatis: nihili: quantum ad plenitudinem possibilitatis: quoniam plenitudo hujusscemodi est quasi plenitudo nihili. Job 26. De tertio: Qui appendit terram super nihilum. Terra dicitur appendi super nihilum, quoniam inter esse suum & nihilum, non est esse medium.

Articulus quartus.

Quies comprehenditur, cum concluditur: *Et permanet*. Hæc permanentia, est quietis observantia in omni turbulentia. Hic potes notare exemplum morale, quod sicut viscera terræ permanent in tranquillitate in qualibet ejus mobilitate, pro Dei venerabili bonitate, ita debent præcordia tua permanere in sancta conversatione in quavis tentatione, pro Dei veneratione. Prima permansio legitur: Tob. 14. Omnis generatio ejus in bona vita, & in sancta conversatione permansit. Ecce permansio in sancta conversatione. Secunda permansio scribitur: Luc. 22 Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Ecce permansio in tentatione. Tertia permansio exprimitur: 2 Par. 29. Domine Deus Abraham & Isaac, & Israel patrum nostrorum, in æternum custodi hanc voluntatem cordis eorum: & semper in veneratione tui mens ista permaneat. Ecce permansio in Dei veneratione.

Epilogus.

Hæc est itaque vox prophetæ. *In generatione & generationem veritas tua.* Ecce veritas verbum prænosticans. *Fundasti:* Ecce stabilitas virtutem prædicans. *Terram:* Ecce terrena infirmitas, terrigenam humanitatem significans. *Et permanet;* Ecce quies salutem indicans.

VERSICULUS XI.

ORdinatione tua perseverat dies, &c.] Assignatis duobus prodigiis bonitatis naturam firmissimam inquietantis, & infirmissimam quie- A tantis, hic assignatur tertium bonitatis prodigium, naturam fugacissimam tenaciter conservantis. Quid enim tempore fugacius? Quid perseveratione tenacius? Hujus siquidem fugacitatis tenacitatem evidenter videmus per versum præsentem. Cum enim tempus, sicut ait philosophus, sit numerus prioris, & posterioris in motu, Arist. li. 4 phys. tex. 101 prout illis numerantur animæ cogitatu, liquet satis, quod esse materiale temporis fundatur in motu primi mobilis: esse vero formale consummatur in anima numerantis, quod præclare præordinavit Dominus, quatenus sibi serviant non solum temporalia, sed & tempus. Nec enim B parvus est Dei servus iste numerus numeratus, qui Deo servit tam in manentibus, quam in fluentibus, tam in cœli motibus, quam in animæ actibus, illic materialiter, istic formaliter constitutus. Loquens ergo Propheta in veritatis spiritu (a quo teste Ambrosio, est omne verum Ambr. c. 2 Edit. Rom in epist. 1 ad Cor. c. 12 cujscumque referatur relatu) ait sic: *Ordinatione tua*, &c. quasi dicat: Sicut præordinasti mirabiliter, tempus manet formaliter, fluit materialiter, ut tibi serviatur universaliter. Ecce quatuor causæ temporis, scilicet initialis, formalis, materialis, finalis. Prima in Dei conceptu: secunda in animæ actu: tertia in cœli motu; C quarta in omnium famulatu.

Articulus primus.

Causam initialem prænotavit Psalmus, cum ait: *Ordinatione tua*. Hæc est ordinatio, per quam causa primaria, mediantibus causis secundariis, ordinat de causatis, sicut potestas ordinaria mediantibus potestatibus delegatis. Unde Apostolus inquit; Rom. 13. Qui resistit potestatibus, Dei ordinationi resistit. Sed fortassis quæreret aliquis, quæ sint potestates spectantes ad ordinationem temporis? Hic notandum, quod multiplex potestas est tempus ordinans. Potestas multiplex. Quædam sicut prædestinans, quædam sicut imaginans, quædam sicut illuminans. Ad Deum pertinet prædestinatio, ad ani-

animam imaginatio, ad luminaria A illuminatio. De prima: Non est vestrum nosse tempora, vel momenta quæ pater posuit in sua potestate: ecce potestas tempus prædestinans, & prædestinando ordinans. De secunda specialiter intelligitur, quod generaliter legitur: Non est potestas, nisi a Deo: quia proculdubio potestas, seu vires animæ sunt a Deo, in quibus est potestas imaginativa, prius & posterius in motu imaginans, & imaginando, tempus ordinans. De tertio psallit Propheta: Solem in potestatem diei, luna in potestatem noctis, & stellas: ecce potestas tempus illuminans, & illuminando, ordinans.

Act. 1 — Rom. 13 — Ps. 135

Articulus secundus.

Causam formalem subnotavit, cum subdidit: *Perseverat*. Ista perseverantia est illa permanentia, qua tempus permanet in numerantis anima: unde sicut Philosophus docet, tempus non esset, si anima non esset. Hic potes notare, quod tripliciter contingit perseverare: videlicet rationaliter, animaliter, & naturaliter. Prima dicitur perseveratio bonorum: secunda perseveratio pecorum: tertia perseveratio operum divinorum. Prima perseveratio legitur: Illi viri misericordiæ sunt, quorum pietates non defecerunt, & cum semine eorum perseverant bona: ecce perseveratio bonorum. Secunda: Pecora tibi sunt, attende illis, & si sint utilia, perseverent apud te. Quod hic scribitur de pecoribus, convenienter adscribitur peccatoribus, de quibus legimus: Hi vero, velut irrationabilia pecora: ecce perseveratio pecorum. Tertia: Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus perseverant in æternum: ecce perseveratio operum divinorum.

Perseverare tripliciter contingit. — Eccl. 44 — Eccl. 7 — 2 Pet. 2 — Eccl. 3

Articulus tertius.

Causam materialem annotavit, cum addidit: *Dies*: quia dies illud tempus vocatur, quod in uno cœli motu fundatur: sicut autem unitate mensuratur omnis numerus, sic illo motu omnis motus, & illo tempore omne tempus; unde nimirum convenienter accipimus per diem unum, universum motum substratum, & universum tempus fundatum. Et nota, quod est dies naturæ, fortunæ, gratiæ. Prima pertinet ad motum circularem: secunda ad motum sæcularem: tertia ad motum salutarem. De primo: Factum est vespere, & mane dies unus: ecce dies naturæ. De secundo: Diem hominis non desideravi: ecce dies fortunæ. De tertio: Ecce nunc dies salutis; ecce dies gratiæ.

Dies quid. — Dies multiplex. — Gen. 1 — Hier. 17 — 2 Cor. 6

Articulus quartus.

Causam finalem denotavit, cum B dixit: *Quoniam omnia serviunt tibi*. Nulli dubium, quin finis omnium tam temporum, quam temporalium, sit divinum servitium. Quænam major perfectio creaturæ, quam Creatori servire? Sed nota, quod illi serviunt creaturæ specialiter triplici ratione; quædam, quia creatæ: quædam quia recreatæ; quædam, quia beatæ. Primæ serviunt sibi, & suis, præsentando bona naturæ; secundæ serviunt, præsentando bona gratiæ; tertiæ serviunt, præsentando bona gloriæ. De primo servitio legitur: Domine Deus. Et infra: Tibi serviat omnis creatura tua; quia dixisti, & facta sunt; ecce servitium pertinens ad creatas. De secundo: Con- C versi estis ad Deum a simulacris servire Deo vivo, & vero: ecce servitium spectans ad recreatas. De tertio: Servi ejus servient illi: & videbunt faciem ejus; ecce servitium attinens ad beatas.

Judith 16 — 1 Thess. 1 — Apoc. 22

Epilogus.

Ostendens ergo Propheta mirificam bonitatem per maximæ sagacitatis tenacitatem, sic ait: *Ordinatione tua*, scilicet in Dei conceptu, in quo causa initialis. *Perseverat*, scilicet in animæ actu: in quo causa formalis. *Dies*, scilicet in cœli motu, in quo causa materialis. *Quoniam omnia serviunt tibi*, scilicet universali famulatu, in quo causa finalis.

VER-

VERSICULUS XII.

NIsi quod lex tua, &c.] Allegatis tribus magnalibus bonitatis in tribus versibus prælibatis: hic allegatur quartum, videlicet ligatio maximæ libertatis. Quid enim voluntate liberius? Quid ligatione charitatis astrictius? Hanc libertatis ligationem per hujus versus invenimus investigationem. Deus enim, qui libera voluntate plasmavit hominem sibi libera voluntate conformem, dictavit legem charitatis ad ligationem liberæ voluntatis, ne fortasse libertas voluntatem gravaret, si eam charitas non juvaret. Hoc dictamen, hoc ligamen, hoc gravamen, hoc juvamen dogmatizat Propheta per præsentis versus seriem quadrimembrem: scil. dictamen legis, ligamen liberæ voluntatis, gravamen libertatis, & juvamen charitatis, dicens: *Nisi quod lex tua*, &c. quasi patenter inquiens; nisi meditatus fuissem quod legis tuæ dictamen esset voluntatis meæ ligamen, forte periissem propter libertatis gravamen, præter charitatis juvamen.

Articulus primus.

Legis dictamen aperit, cum ait: *Nisi quod lex tua*. Hæc est charitatis lex, quam dictavit cœlestis rex. Unde notandum, quod lex ista non est elonganda, declinanda, dissipanda: elongatur autem per oblivionem, declinatur per omissionem, dissipatur per dissimilem actionem. De primo cantatur in prophetica psalmodia: *Psal. 118* Appropinquaverunt persequentes me iniquitati: a lege autem tua longe facti sunt; ecce legis elongatio. De secundo scribitur in eadem psalmographia: *Ibidem.* Superbi inique agebant usquequaque; a lege autem tua non declinavi; ecce legis declinatio. De tertio legitur in ipsa psalmologia: *Ibidem.* Tempus faciendi Domine, dissipaverunt legem tuam; ecce legis dissipatio.

Articulus secundus.

Voluntatis ligamen innuit, cum Aadjungit: *Meditatio mea est*, Hæc legis meditatio est voluntatis ligatio. Quid enim melius in lege meditari possumus, quam quod legi ligati sumus? Quod autem talis esset prophetæ meditatio, probatur ipsius testimonio. Unde notandum, quod meditatio sua erat de ligatione sua, præcipue quo. ad tria: videlicet, quomodo legem propter legislatorem diligeret: secundum legem viveret: non temporalem, sed æternalem mercedem inde reciperet. Quorum erimum respicit affectionem, secundum actionem, tertium intentionem. De primo scriptum est: Quomdo dilexi legem tuam Domine, tota die meditatio mea est: ecce meditatio diligendi. *Ibidem.* De secundo dictum est: Et vivam, quia lex tua meditatio mea est; ecce meditatio vivendi. *Ibidem.* De tertio expressum est: concupivi salutare tuum Domine; & lex tua meditatio mea est; ecce meditatio salutem æternalem recipiendi. *Ibid.*

Articulus tertius.

Libertatis gravamen adiicit, cum dicit: *Tunc forte periissem*, ac si dicat aperte: *Tunc forte*, scilicet me non mediante de lege ligante, periissem, videlicet libertate gravante. Multum enim voluntatem gravat libertas, quam non trahit sursum divina charitas, sed deorsum humana vanitas, quamobrem non insulse dicit; *Periissem*. Tale periculum est mortale piaculum. Et nota, quod in illo periculo pereunt tria; perit ratio, affectio, intentio; quia perit consilium rationis, perit desiderium affectionis, perit finis intentionis. De primo; Periit consilium a filiis: inutilis facta est sapientia eorum; ecce periclitatio consilii, quantum ad rationem. *Hier. 49* De secundo Propheta psallit; Desiderium peccatorum peribit; ecce periclitatio desiderii, quantum ad affectionem. *Psal. 111* De tertio; Dixit, periit finis meus; ecce periclitatio finis, quantum ad intentionem. *Thren. 3*

Ar-

Articulus quartus.

Charitatis juvamen ostendit, cum addit: *In humilitate mea*. Hæc enim humilitas est charitatis exilitas, sive nihilitas. Super quo potuit esse dubitatio: quia nescit homo, utrum sit dignus amore, vel odio, sicut habetur Eccles. Et forte propter hoc ait: *Forte*. Unde notandum, quod est humilitas vituperabilis, tolerabilis, venerabilis: Prima est illicita, secunda fortuita, tertia gratuita. De prima: Superbum sequitur humilitas: quia profecto superbiam præsumptionis interioris sequitur vilitas actionis exterioris: ecce humilitas vituperabilis. De secunda: Humilitate humiliabitur civitas: ecce humilitas tolerabilis. De tertia: Gloriam præcedit humilitas: ecce humilitas venerabilis.

Eccl. 9

Humilitas

Prov. 29

Isa. 32

Prov. 15

Epilogus.

Propalans ergo Propheta bonitatis mirificam actionem per maximæ libertatis ligationem, sic ait: *Nisi quod lex tua*, quantum ad charitativæ legis dictamen. *Meditatio mea est*, quantum ad voluntatis ligamen. *Forte periissem*, quantum ad libertatis gravamen. *In humilitate mea*, quantum ad modicum seu nullum charitatis juvamen.

VERSICULUS XIII.

In æternum non obliviscar, &c.] Probatum est in quaternario præcedenti bonitatem divinam non esse defectivam: probandum est in præsenti ipsam esse defectuum refectivam, quod videtur probare Propheta per quatuor experimenta, totidem versibus annotata: puta per spei fiduciam, fidei constantiam, amoris flagrantiam, laboris complacentiam. Versus primus ad spei fiduciam spectat, in quo psalmographus quid, & propter quid confidenter sperandum sit, manifestat. Universi siquidem justi expectant se divinam essentiam perspicue contemplaturos, & beneficentiam perpetue laudaturos: quoniam per ejus gratiam se conjectant a divina dissimilitudine reformatos, & divinæ similitudini conformatos.

Bonitas divina est defectuum refectiva.

A Propterea versus istius continentia quatuor continet eis correspondentia: videlicet æternam vitam, gratitudinem infinitam, culpam mortalem, abolitam, & vitam moralem redditam. Quorum primum respondet contemplationi: secundum collaudationi: tertium reformationi; quartum conformationi.

Articulus primus.

Horum primum psalmista præcinit, dicens; *In æternum*, id est, in æterna vita; Quæ est autem æterna vita, nisi contemplatio divina? sicut scriptum est; Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum. Hic potest notari, quod legitur in æternum misericordia Domini servari, ædificari, cantari; quia re vera in sperantibus servatur; In contemplationibus ædificatur, in collaudantibus cantatur. De primo psallitur; In æternum servabo illi misericordiam meam; ecce misericordia in æternum servanda. De secundo scribitur; In æternum misericordia ædificabitur in cœlis; ecce misericordia in æternum ædificanda. De tertio legitur; Misericordias Domini in æternum cantabo; ecce misericordia in æternum cantanda.

Joan. 17

B

Psal. 88

Ibidem.

Ibid.

Articulus secundus.

Secundum autem Propheta succinit; subdens; *Non obliviscar*, ut ingratus; sed reminiscar, ut gratus. Et nota quod tunc obliviscetur anima de miseria contracta, de erubescentia transacta, sed non de gratia sibi facta; quia profecto miseriæ succedit beatitudo, erubescentiæ pulchritudo, gratiæ gratitudo; beatitudo abolebit miseriam, pulchritudo erubescentiam, sed non gratitudo gratiam. De primo; Eris stabilis, & non timebis; miseriæ quoque oblivisceris; hic asseritur oblivio miseriæ. De secundo; Confusionis adolescentiæ tuæ oblivisceris, & opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis amplius; hic astruitur oblivio erubescentiæ. De tertio; Gratiam fidejussoris ne obliviscaris; dedit enim

C

Job 11

Isa. 54

Eccli. 29

nim pro te animam suam; hic dissuadetur oblivio gratiæ.

Articulus tertius.

Tertium vero psalmus concinit, addens; *Justificationes tuas*, id est, reformationes tuas. Unde notandum, quod justificationes istæ, sunt quasi pacificationes, seu salvificationes, sive revocationes, quibus animæ judicatæ pacificantur, damnatæ salvificantur, relegatæ revocantur. De primo; Surgebam ad confitendum tibi super judicia justificationis tuæ, quantum ad animæ judicatæ pacificationem. De secundo Propheta psallit; Salvum me fac, quoniam justificationes tuas exquisivi; quantum ad animæ damnatæ salvificationem. De tertio Psalmographus scribit; Viam justificationum tuarum instrue me; quantum ad animæ relegatæ revocationem.

Psal. 118 — Ibidem. — Ibidem.

Articulus quartus.

Quartum quoque Psalmographus ait; *Quia in ipsis vivificasti me*; videlicet vita non carnali, sed morali; non deformi, sed deiformi. Et nota; quod Deus vivificat animam per perfectam pœnitentiam. Hujus autem perfectio consistit in ternario, quod est contritio, confessio, & satisfactio; ideoque vivificare legitur Dominus, judicio, eloquio, & tribulationis medio. Quorum primum respondet contritioni, secundum confessioni, tertium satisfactioni. De primo dicitur in psalmo; Misericordiæ tuæ multæ Domine, secundum judicium tuum vivifica me; ecce contritionis judicium, quo judicatur a Domino cor contritum. De secundo scribitur a Psalmista: Eloquium tuum vivificavit me; ecce confessionis eloquium, quo Dominus accusat veterem hominem per hominem novum, tamquam per vicarium suum. De tertio psallitur in psalterio; Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me; ecce satisfactoriæ tribulationis medium; in quo ambulat, qui condignæ pœnitentiæ crucem bajulat, quem Dominus mortificat, & vivificat.

Perfecta Pœnitentia. — Psal. 118. — Ibidem. — Psal. 137.

Epilogus.

A Et hoc est, quod psallitur per Prophetam: *In æternum*, quantum ad æternam vitam, quod pertinet ad Dei contemplationem. *Non obliviscar*, quantum ad gratitudinem infinitam, quod attinet ad Dei collaudationem. *Justificationes tuas*, quantum ad culpam mortalem saltem originalem abolitam, quod refertur ad rei reformationem. *Quia in ipsis vivificasti me*, quantum ad vitam moralem redditam, quod retorquetur ad conformationem: Ac si lingua diceret expedita; in æterna vita non erit tradita oblivioni culpa abolita, & vita reddita; Hoc est, spe-
B ro gloriam contemplationis, & collaudationis, propter gratiam reformationis, & conformationis.

VERSICULUS XIV.

TUus sum ego, &c.) Præordinata spei fiducia in versu præcedenti subordinatur fidei constantia in præsenti, nec sine causa convenienti, si diligenter consideretur, quod ex motu spei, motus fidei generatur, dum ex boni desiderio, quod speratur, fidei inclinatio imperatur. Hanc fidei constantiam manifestat Psalmographus, per quadrimembrem continentiam hujus versus proponendo servitutem, quam tolerat pro-
C pter salutem, quam sperat; & petendo præmium salutis, propter meritum servitutis. Servitus tolerata est captivitas rationis; salus sperata est libertas visionis; prævium præstolatum est salvifica veritatis evidentia; meritum allegatum est justifica veritatis credentia.

Articulus primus.

Salutem speratam denotavit, dicendo; *Ego*, quoniam post expositionem spei suæ in versu præcedente, subdit immediate; *Ego*, scilicet qui salutem spero. Quæris, qualiter? plane tripliciter, sicut ex verbis suis colligitur evidenter magnanimiter, æquanimiter, longanimiter. Speravit namque & docuit nos sperare magna-

Sperandi triplex modus.

gnanimiter in prosperitate, æquanimiter in adversitate, longanimiter in antiquitate. De primo psallit: *Psal. 25* Ego in innocentia mea ingressus sum, & in Domino sperans non infirmabor: ecce spei magnanimitas, quam non infirmat prosperitas. De secundo dicit: *Psal. 12* Qui tribulant me, exultabunt, si motus fuero: ego autem in misericordia tua speravi: ecce spei æquanimitas, quam non turbat adversitas. De tertio quoque scribit: *Psal. 70* Ego semper sperabo, & adiiciam super omnem laudem tuam: ecce spei longanimitas, quam non fatigat antiquitas.

Articulus secundus.

Servitutem toleratam connotavit, connectendo: *Tuus sum*, quasi dicat; Non meus, sed tuus sum: quod apertum servitutis judicium. Si quæritur, in quo tuus sum; proculdubio in tuis mirabilibus, quibus sum attonitus; in tuis credibilibus, quibus sum subditus; in tuis delectabilibus, quibus sum irretitus. Nam *Articuli fidei quales.* profecto mirabiles sunt articuli, quos testaris; sed credibiles sunt, quoniam propter sui contemplationem testaris. De primo per Prophetam psallit: *Ps. 118* Mirabilia testimonia tua; quasi dicat: Mirabilia sunt, quæ testaris. *Ps. 92* De secundo per Psalmistam dicitur: Testimonia tua credibilia facta sunt: quoniam tu testaris. De tertio per *Ps. 118* Psalmographum scribitur: In via testimoniorum tuorum delectatus sum; quasi dicat: Delectabilia sunt, propter quæ sic testaris.

Articulus tertius.

Præmium postulatum annotavit, addendo: *Salvum me fac.* Quid est salvificari, nisi veritatem salvificam contemplari? Talis salvificatio est fidei remuneratio. Verumtamen fides præter spem, & charitatem non *Dominus quos salvet.* sufficit ad salutem. Unde notandum quod sicut testificantur scripturæ, Dominus legitur salvos facere credentes, sperantes, & diligentes: quoniam tribuit se videndum, tenendum, & fruendum. De primo: Pla- *1 Cor. 1* cuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes: secundum autem Dionysium, Dei stultitia est incomprehensibilis sapientia: ecce salvificatio credentium. De secundo scribitur; Qui salvos facit sperantes in se; *Ps. 16* ecce salvificatio sperantium. De tertio, ubi mulieri, quæ multum dilexit, Dominus dixit: Fides tua te salvam fecit? ecce *Mar. 5* *Luc. 7* salvificatio diligentium. Fides enim est meriti fundamentum, sed dilectio, complementum.

Articulus quartus.

Meritum allegatum subnotavit, subdendo: *Quia justificationes tuas exquisivi.* Justificationes hujusmodi pertinent ad justitiam fidei, quæ captivant intellectum Christiani in obsequium Christi. Talis equidem captivatio non est intellectuum rectorum recurvatio, sed recurvorum rectificatio, sive justificatio, qui tanto fiunt rectiores & justiores, quanto primæ veritati subjectiores. Hujus ergo justificationis exquisitio, est salutaris acquisitio. Unde notandum, quod justificationis hujus exquisitio est quorumdam præstolatio, consolatio, desolatio: Quia nimirum præstolatio est legis lectorum, consolatio dilectorum, desolatio neglectorum. De primo: Legem pone mihi *Ps. 118* Domine viam justificationum tuarum, & exquiram eam semper. Ubi patet, quod justificationis exquisitio, lectoris est præstolatio. De secundo: Hæc facta est mihi, quia justifica- *Ibidem.* tiones tuas exquisivi. Ubi liquet, quod justificationis exquisitio, dilectionis est consolatio. De tertio: Longe a peccatoribus salus, quia ju- *Ibidem.* stificationes tuas non exquisierunt. Ubi, Deo dante clarebit, quod justificationis exquisitio, est neglectorum desolatio.

Epilogus.

Ait ergo Propheta mentione præfata de spei suæ constantia: *Ego*, sperans salutem, scilicet visionis libertatem; *Tuus sum*, tolerans servitutem, scil. rationis captivitatem: *Salvum me fac*, exhibens salutis præmium, scilicet salvificam veritatis evi-

evidentiam: *Quia justificationes tuas exquisivi*, exsolvens servitutis meritum, scilicet justificam veritatis credentiam.

VERSICULUS XV.

ME *spectaverunt peccatores*, &c.] Intimata spei fiducia, fideique constantia in duorum versuum præcedentium continentia: hic intimatur charitatis flagrantia. Quia vero flagrantia talis præclare coruscat in serventia prædicationis, & patientia passionis, ob hanc causam in hoc versu describitur per Prophetam qualiter a peccatoribus spectatur, expectatur, tractatur, quisquis ex flagrantia charitatis testimonia veritatis gaudiose sectatur. Nam plerumque spectatur invidiose, expectatur insidiose, tractatur odiose, sectatur gaudiose.

Articulus primus.

Peccator invidus, & econverso.

Horum primum præsignavit Propheta proponens: *Peccatores*, per hoc innuens invidos spectatores. Nec mireris, quod accipiantur peccatores pro invidis: quoniam omnis peccator convenientiam habet cum invido, & econverso, unde legimus: Omnis peccator est invidus. (Eccl. 1) Quod ut videatur evidentius notandum, quod iste peccator, scilicet invidus, est omnis boni adversarius, sive sit bonum corporale, sive intellectuale. Corporale, sicut vita humana: morale, sicut cultura divina: intellectuale, sicut sapientia sana. De primo: Homo peccator insidiatur sanguini (Eccl. 11); ecce adversatio boni corporalis. De secundo; Execratio peccatori cultura Dei (Eccl. 1); ecce adversatio boni moralis. De tertio: Execratio peccatoribus sapientia (Ibid.); ecce adversatio boni intellectualis.

Articulus secundus.

Sanctorum insidiatores qui expectant & quid inveniunt.

Secundum assignavit, adjungens: *Me expectaverunt*; sicut insidiatores, O infelices expectatores, nescitis, quid expectetis; prosperitatem quæritis, sed adversitatem invenietis. Et nota, quod insidiatores Sanctorum expectant tria prospera, sed tria invenient adversa: Expectant enim claritatem, quantum ad vim rationabilem; suavitatem, quantum ad concupiscibilem; tranquillitatem, quantum ad concupiscibilem; tranquillitatem, quantum ad irascibilem. Sed invenient pro temporali claritate æternalem caliginem; pro suavitate, amaritudinem, pro tranquillitate, turbinem. Primis convenit, quod scriptura concinit: Expectavimus lucem, & ecce tenebræ; ecce caligo pro claritate. (Isa. 59) Secundis aptari potest, quod scriptum est: Expectabam bona, & venerunt mihi mala; ecce amaritudo pro suavitate. (Job 30) Tertiis condecenter adscribitur, quod scribitur; Expectavimus pacem, & non est bonum; & tempus curationis & ecce turbatio; ecce turbo pro tranquillitate. (Hier. 14)

Articulus tertius.

Perdere tripliciter evenit.

Tertium consignavit, connectens *Ut perderent me*. Ista perditio est odiosa tractatio. Sed nota, quod contingit perdere tripliciter, videlicet temporaliter, corporaliter, & spiritualiter. Primo modo perdit rapacitas, secundo ferocitas, tertio quoque quandoque voracitas. De primo; Fur non venit, nisi ut furetur, & mactet, & perdat; (Joan. 1) ecce perditio substantiæ temporalis quam facit rapacitas. De secundo: Testes erunt super nos cœlum, & terra, quod injuste perditis nos; (1 Mac. 2) ecce perditio corporalis, quam facit ferocitas. De tertio: Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est; (Rom. 14) ecce perditio spiritualis, quam facit voracitas.

Articulus quartus.

Quartum designavit, dicens; *Testimonia tua intellexi*, quasi dicat, quid operandum, tolerandum, sperandum, magnanimiter inspexi, & animum ad actum illicitum pusillanimiter non inflexi. Unde notandum, quod intellexit divina testimonia, quantum ad præceptiones, probationes, & promissiones. In pri-

primis intellexit, quid operandum: in secundis, quid tolerandum; in tertiis, quid sperandum. De primo: Deut. 29 Custodite verba pacti hujus, & implete ea ut intelligatis universa, quæ facietis: ecce intelligentia quantum Mat. 24 ad operanda. De secundo. Cum videritis abominationem desolationis stantem ubi non debet, qui legit intelligat: ecce intelligentia, quantum Prov. 17 ad toleranda. De tertio: Gemma gratissima expectatio præstolantis, quocumque se vertit, prudenter intelligit: ecce intelligentia, quantum ad speranda.

Epilogus.

Loquens ergo Psalmista in personæ charitate flagrantis, pro veritate certantis figura, sic ait: *Peccatores* invidiose spectando. *Me expetaverunt*, insidiose expectando. *Ut perderent me*, odiose tractando. *Testimonia tua intellexi*, testimonia veritatis gaudiose sectando.

VERSICULUS XVI.

OMnis *consummationis vidi finem*, &c.] Qui dat spei fiduciam, fidei constantiam, & amori flagrantiam, ipse donat labori complacentiam, ut hic patenter panditur per Prophetam. Quis enim tam æger, tam piger, cui displiceat ille labor, cujus fructus omni fructu felicior, cujus actus quovis actu facilior? talis labor est proculdubio, cujus fructus est DEI visio, cujus actus est Dei dilectio. Nam illa visio finis est omnis finis, & ideo summe desiderabilis. illa autem actio non est arcta sed lata nimis, & ideo facillime operabilis. Hoc videbat, qui dicebat. *Omnis Consummationis*, &c. Ac si plane diceret: Vidi finem omnis finis, & actum latum nimis, ex quibus fiat labor acceptabilis: ecce quatuor versus membra, videlicet fructus essentia, & ejus excellentia: actus substantia, & ipsius supereminentia. Primum pertinet ad visionem divinam secundum ad appetibilitatem altissimam; tertium ad dilectionem

A charitativam: quartum ad facilitatem nimiam.

Articulus primus.

Fructus essentia tangitur, cum dicitur: *Vidi finem*, quasi dicat; Fructus laboris est visio Salvatoris, qui Apoc. 21 dicit de seipso; Ego sum principium & finis. Et nota, quod iste finis est perfectivus spei, ratione suæ tentionis; fidei, ratione suæ visionis; & charitatis, ratione suæ fruitionis. De primo; Gloriam spei, usque ad Heb. 3 finem, firmam retineamus, quasi dicat; Retineamus gloriam spei, usque ad tentionem rei. De secundo; Exultabitis lætitia inenarrabili 1 Pet. 1 & glorificata, reportantes finem fidei B vestræ, scilicet spei visionem, quia merces fidei est visio spei. De tertio In finem dilexit eos. Quid est enim Joan. 13 in finem diligere, nisi eis finem dilectionis, id est, dulcedinem fruitionis optare?

Articulus secundus.

Fructus excellentia traditur in his verbis: *Omnis consummationis*. Quid enim est consummatio, nisi finis? Videns ergo finem omnis consummationis, vidit finem omnis finis. Unde cum finis naturaliter sit appetibilis, constat, quod finis omnis finis est appetibilior appetibilibus universis. Et nota, quod in præsenti vita est consummatio tripartita, scilicet C purgativa, illuminativa, & perfectiva; secundum triplicem fidelium statum, videlicet incipientium, proficientium, perfectorum. De prima; Oramus vestram consummationem, 2 Cor. 13 scilicet purgativam. De secunda; Eccli. 1 Consummatio timoris Dei sapientia, scilicet illuminativa. De tertia: Ipse Ephes. 4 dedit quosdam Apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero Evangelistas; alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum scilicet perfectivam.

Articulus tertius.

Actus substantia nominatur aperte mandati nomine; *Mandatum*, quoniam mandatum de dilectione dicitur mandatum antonomastatice triplici ratione. Hoc enim mandatum est

mandatorum omnium fundamentum, A ornamentum, complementum: quapropter dicitur mandatum primum, mandatum novum; mandatum maximum. De primo: Diliges Dominum Deum tuum. Et infra: Hoc est primum mandatum: ecce mandatum primum. De secundo: Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem: ecce mandatum novum. De tertio: Diliges Dominum Deum tuum. Et infra: hoc est primum, & maximum mandatum: ecce mandatum maximum.

Mat. 22 Ibid. Joan. 13 Matt. 22 Ibid.

Articulus quartus.

Actus autem supereminentia subnotatur per hæc verba: *Latum nimis*, quod est signum facilitatis. Nam B mandatum dicitur latum propter facilem actum, sicut terra dicitur lata propter facilem incolatum. Unde notandum, quod sicut invenitur terra lata, latior, latissima: sic reperitur dilectio tripartita, lata, latior, latissima. Lata dicitur dilectio carnalis latior dilectio socialis; sed latissima dilectio spiritualis. De prima, ubi scribitur de Sobna templi præposito: Quasi pilam mittet te Dominus in terram latam & spatiosam, ibi morieris. Per Sobnam templi præpositum intellige prælatum circa spiritualia somnolentum: per pilam mobilem, cogitationem volubilem: per terram latam, dilectionem circa carnem & sanguinem dilatatam: per mortem, spiritualis vitæ privationem. Tunc igitur illa præpositus, quasi pila in terram latam mittitur, & ibi moritur: quando, permittente Domino, prælati cogitatio circa dilectionem carnalem sic volvitur, quod desiderium vitæ spiritualis abiicitur. De secunda: Terram dividetis vobis sorte. Pluribus dabitis latiorem, & paucioribus angustiorem. Plane pluribus datur terra latior, & paucioribus angustior, quia socialis amor est in majori societate major, & in minori minor. De tertia: Inveneruntque pascuas uberes & valde bonas: & terram latissimam, & quietam, & fertilem. Quod legitur de pascuis animalium intelligitur de pabulis animarum. Quod autem dictum est de terra, videlicet quod sit latissima, quod quieta, quod fertilis; potest dici de dilectione spirituali, scilicet quod est facilis, quod secura, quod utilis. De tali dilectione mandatum intelligendum esse dignoscitur. Unde non tantum latum, sed nimis latum dicitur.

Isa. 22. Num. 33 1 Par. 4

Epilogus.

Ostensurus ergo Psalmographus desuper datam laboris complacentiam, per fructus appetibilis & actus facilis evidentiam, ait: *Vidi finem*, quantum ad fructus essentiam, scilicet visionem divinam. *Omnis consummationis*, quantum ad ejus excellentiam, videlicet appetibilitatem altissimam. *Mandatum*, quantum ad actus substantiam: utpote dilectionem charitativam. *Nimis latum*, quantum ad ipsius supereminentiam: utputa facilitatem nimiam.

Capitulum septimum.

VERSICULUS PRIMUS.

QUomodo dilexi legem tuam Domine, &c.] Capitulum septimum hic subintrat, quod ferculum septimum subministrat. In quinto capitulo sanitas est allata, in sexto infirmitas est ablata, in septimo chaC ritas est illata. Charitatis autem illatio, est infirmitatis ablatio, & sanitatis allatio. Unde patet ferculorum dispositio ordine consueto. Circa distinctionem capituli præsentis consideranda est dispositio charitatis, quæ prius ardet interius, sicut ostendit octonarius primus: consequenter lucet exterius, sicut ostendit secundus. Et quia charitas ardens est inflammativa viscerum interiorum, charitas lucens est nutritiva pascua proximorum: convenienter inchoatur octonarius primus ab hac littera, Mem, quæ interpretatur viscera, secundum Ambrosium. Secundus autem ab hac littera, Nun, quæ interpretatur pasqua eorum, secundum ejusdem testimonium. Distinguitur

Ambros. in hunc ps. tom. 2 edit. Rom.

tur.

rursus primus octonarius, quia charitas ardens dilatat intelligentiam sicut declarat quaternarius primus, & serenat conscientiam, sicut declarat secundus. Sed & primus subdistinguitur quaternarius, quia charitas ardens dilatat interiorem hominem, tamquam reddens eumdem in meditatione potentiorem, in tentatione prudentiorem, in eruditione perspicaciorem, in consultatione circumspectiorem, sicut patet per totidem versuum seriem subsequentem. Primus versus ad primam dilatationem intelligentiæ spectat, sicut quadripartita sectio sententiæ suæ signat. Demonstrat quippe de charitate intus ardente, quod accendit, attendit, expendit, extendit. Quia nimirum per ardorem suum rationalis affectus accenditur, spiritualis dilectio attenditur, tempus exponitur, meditativus intellectus extenditur.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *quomodo dilexi legem tuam.* Legis enim lectio, est legentis illectio, affectum calefaciens, & calefaciendo liquefaciens: dum aliquid in lege legitur, quod a legente diligitur. Et nota: quod legem diligere debemus triplici ratione: quoniam delectabile, honestum, utile. Plane delectabile, dilecti vocem audire: honestum quoque dilecti benevolentiam custodire, nec inutile, dilectum odientes odire. De primo dicitur in proposito: *Quomodo dilexi legem tuam*, &c. Sic legem diligit, qui ad legem, quasi dilecti vocem, aurem interiorem erigit: sicut scribitur alibi: Bonum mihi lex oris tui. De secundo: Iniquitatem odio habui, & abominatus sum legem autem tuam dilexi. Sic legem diligit, qui dilecti benevolentiam potius, quam injuriam eligit. De tertio: Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. Sic legem diligit, qui legislatoris hostes objurgare non negligit.

Legem triplici ratione diligere debemus.

Hoc ps. 1

Ibid.

Ibidem.

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subiicitur. *Domine.* Ecce dilectus: dicitur enim Dominus, quasi dans munus, & idcirco dilectus. Unde notandum; quod iste Dominus dat triplex munus scilicet munus legis, virtutis, salutis. Primum munus est luminosum: secundum gratiosum: tertium gloriosum. De primo Propheta psallit; Dulcis & rectus Dominus, propter hoc legem dabit. Ecce Dominus dans legis munus. De secundo Psalmus scribit: Dominus virtutem populo suo dabit. Ecce Dominus dans virtutis munus. De tertio: Dedit Dominus salutem Syriæ: quæ interpretatur sublimis, & typum gerit Ecclesiæ triumphantis. Ecce Dominus dans salutis munus.

Dominus id est, dans munus.

Psalm. 24

Psal. 28

4 Reg. 5

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur: *Tota die.* Ecce tempus expensum, scilicet diurnum spatium, quod meditanti in lege Domini videtur breve præ amoris magnitudine. Et nota, quod hoc spatium expendunt diversi diversimode: quidam in mœrore, quidam in timore, quidam in amore. Sicut in Christo parvuli, grandiusculi, grandævi. De primo, ubi dicit pœnitentis anima in Christo parvula: Posuit me desolatam tota die mœrore confectam. Ecce diem totam in mœrore expensam. De secundo, ubi præcipitur grandiusculo: In timore Domini esto tota die, quia habebis spem in novissimo. Ecce dies tota in timore expensa. De tertio: Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo: quasi in thalamo tota die morabitur: quod de Beniamin legitur, per quem grandævus, seu contemplativus intelligitur. Ecce diem totam in amore expensam.

Thren. 1

Prov. 23

Deut. 33

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, superadditur: *Meditatio mea est.* Quid enim est meditatio, nisi, mentis extensio? Ad illud quippe meditans, intuitum mentis extendit, quod invenire intendit. Et nota, quod legis meditatio solet esse de triplici mysterio: videlicet allegorico, tropologico, & anagogico. Quorum primum pertinet ad credenda: secundum ad operanda:

Meditatio quid.

da: tertium ad speranda. De primo A mysterio est illa meditatio, de qua scriptum est: Nisi quod lex tua meditatio mea est, ubi agitur de credendis. De secundo mysterio est illa meditatio; Veniant mihi miserationes tuæ, & vivam; quia lex tua meditatio mea est: ubi agitur de operandis. De tertio mysterio est illa meditatio. Concupivi salutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea est; ubi agitur de sperandis.

Hoc psalm.

Ibidem.

Ibidem.

Epilogus.

Ostensurus ergo Psalmographus; quod per dilectionem dilatatur ad meditationem diligentis animus, ait; *Quomodo dilexi legem tuam*, ostendens quid accenditur, quoniam affectus. B *Domine*, ostendens, quid attenditur, quoniam dilectus. *Tota die*, ostendens, quid expenditur, quoniam tempus. *Meditatio mea est*, ostendens, quid extenditur, quoniam intellectus.

VERSICULUS SECUNDUS.

SUper inimicos meos, &c.] De charitatis dilatatione, quam facit in meditatione, scriptum est in versu præcedente. De dilatatione, quam agit in tentatione, scribitur in præsenti. Hæc autem dilatatio, tunc elucet, quando quid superandum, per quid superandum, propter quid superandum, unctio Dei vocet. Superari namque decet exteriorem inimicitiam, per interiorem prudentiam, propter superiorem obedientiam, præter posteriorem deficientiam: sicut liquido patet per quadrifariam præsentis versus continentiam.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur; *Super inimicos meos*. Non ait subter inimicos, sed super inimicos, ut notaret eos non pusillanimiter tolerandos, sed magnanimiter superandos. Quapropter hic potest notari, qui sunt inimici hujuscemodi, & qualiter superandi. Plane morales inimici sunt insultus terreni, carnales, diabolici; qui solent eleemosynis, disciplinis,

Eccl. 29

& divinis laudibus superari. De primo; Conclude eleemosinam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit, & infra. Super scutum potentis, & super lanceam adversum inimicum tuum pugnabit. Ecce inimicus eleemosyna impugnandus. De secundo; Cum das nobis disciplinam, inimicos nostros multipliciter flagellas. Ecce inimicus disciplina flagellandus. De tertio scribitur; Laudans invocabo Dominum; & ab inimicis meis salvus ero. Ecce inimicus divinis laudibus superandus.

Ibidem.

Sap. 12

Ps. 17

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, subiicitur; *Prudentem me fecisti*. Sane prudentem oportet effici, per quem tentiva debet inimicitia superari; quoniam imprudentior est ad superandum impotentior, scilicet prudentior ad superandum potentior. Quæris, quare? specialiter triplici ratione; quia prudentis interest consilia trutinare, eloquia mensurare, & opera maturare. Ei idcirco potentior est peccata cordis, oris, & operis superare. De primo: In corde prudentis requiescit sapientia. Ecce prudentem consilia trutinare potentem. De secundo: Verba prudentium statera ponderabuntur. Ecce prudentem eloquia mensurare potentem. De tertio: Melior est sapientia, quam vires, & vir prudens magis, quam fortis. Ecce prudentem C opera maturare potentem.

Prudentis munus.

Prov. 14

Eccl. 21

Sap. 6

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, additur; *Mandato tuo*, id est, propter mandatum tuum; quia nimirum propter mandatum superatur peccatum: alioquin mandato non obtemperat, qui peccatum non superat. Et notandum quod triplex mandatum legitur in scripturis, correspondens tribus actibus memoratis: videlicet mandatum silendi, respondens actui consilia trutinandi; mandatum loquendi, respondens actui eloquia mensurandi; mandatum faciendi, respondens actui opera maturandi. De primo; Sabbatho quidem siluerunt secundum mandatum. Ecce mandatum silendi. De se-

Triplex mandatum.

Luc. 23

Joan. 12 secundo; Qui misit me pater, ipse A mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar: Ecce mandatum loquendi. De tertio: Sicut mandatum Joan. 14 dedit mihi pater, sic facio. Ecce mandatum faciendi.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, superadiicitur: *Quoniam in æternum mihi est.* Siquidem in æternum est memoriale internum, quod non deficit in æternum. Tale memoriale debet esse præceptum morale, quod servari debet memoriter in æternum: tamquam jus paternum, supernum, sempiternum. Quare paternum? quia per paterna eloquia acquisitum. Quare supernum? quia per superna judicia B diffinitum. Quare sempiternum? quia sempiterna justitia stabilitum. De Psal. 118 primo per prophetam psallitur: Hereditate acquisivi testimonia tua in æternum. Ecce eloquia hereditaria, vel paterna, quibus hæc jura sunt acquisita. De secundo per Psalmum Ibid. dicitur: In æternum omnia judicia justitiæ tuæ. Ecce judicia superna, quibus hæc jura sunt diffinita. De Ibidem. tertio quidem ibidem scribitur: Justitia tua, justitia in æternum. Ecce justitia sempiterna, in qua sunt jura hujusmodi stabilita. Quod autem mandatum sit jus divinum, supra, capitulo sexto, & versu similiter sexto plenius est expressum.

Epilogus.

Ait ergo Propheta in tentati, sed charitate dilatati persona: *Super inimicos meos*, ad notandum, quid superandum, quoniam dicta inimicitia. *Prudentem me fecisti*, ad notandum per quid superandum, quoniam per prudentiam. *Mandato tuo*, ad denotandum propter quid superandum, quoniam propter obedientiam. *Quoniam in æternum mihi est*: ad connotandum præter quid superandum, quoniam præter deficientiam, seu imperseverantiam.

VERSICULUS TERTIUS.

Super omnes docentes, &c.] Per charitatis ferventiam non solum dilatatur intelligentia, quantum ad meditandi potentiam, & pugnandi prudentiam: sed etiam quantum ad erudiendi perspicaciam, quæ facit interius haurire in intellectuali contemplatione, quod effundat exterius in sensuali eruditione: sicut docentes edocet versus iste. In quo possumus notare, per ordinem eruditorem inferiorem, & superiorem: scilicet corporalem & spiritualem, & eruditorem interiorem & exteriorem, videlicet mentalem & vocalem. Ait enim psalmus: *Super omnes*, &c. ac si lingua eloqueretur libera: Super omnem doctorem inferiorem, seu corporalem: Intellexi te doctorem superiorem, seu spiritualem. Quamobrem quod testificaris mihi per doctrinam interiorem, sive mentalem, testificari meditor proximo per doctrinam exteriorem, sive vocalem.

Articulus primus.

Ad primum ergo respicit, quod dicit; *Super omnes docentes me.* Qui sunt isti docentes, nisi corporales doctores? Sed qualiter docentes? utinam laudabiliter, ut puta docentes C vivere prudenter, obedienter, sapienter, quantum ad malorum declinationem, bonorum operationem, divinorum contemplationem. De primo: Non multo vino servientes, bene docentes, ut prudentiam doceant. Ecce doctrina prudentiæ declinatoriæ, De secundo: Docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis. Ecce doctrina obedientiæ operatoriæ. De tertio: Docentes omnem hominem in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in CHRISTO. Ecce doctrina sapientiæ contemplatoriæ.

Doctores qualiter docere debeant.

Tit. 2

Mat. 28

Col. 1

Articulus secundus.

Ad secundum aspicit, quod adiicit: *Intellexi.* Quid autem intellexit su-

per inferiores doctores, nisi superiorem doctorem? Illi corporales, & sensibiles sunt, & ideo sentiri possunt. Iste spiritualis & intellectualis est, & idcirco intelligi potest. Sed nota, quod ad hoc, quod aliqui doctores hujus doctrinam intelligant, requiruntur tria: scilicet instantia, confidentia, & munditia. Per instantiam intratur, per confidentiam imperatur, quod munditia illustratur. De primo: Stulte egerunt pastores, & Dominum non quæsierunt, propterea non intellexerunt: quasi dicat: Stulte egerunt, per stultitiam præsumptionis, & Dominum non quæsierunt, per instantiam orationis; propterea non intellexerunt per gratiam contemplationis. De secundo: Qui confidunt in illum, intelligent veritatem. Ac si diceret: Per confidentiam impetrabunt intelligentiam. De tertio: Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, appulsos ab uberibus. Tamquam patenter inquiens: Quem docebit scientiam per ispirationem: & quem intelligere faciet auditum per illuminationem, nisi ablactatos a lacte, appulsos ab uberibus, id est depuratos, quantum ad affectionem, & rationem per delectationum, cogitationum carnalium separationem? Sicut enim lac fugitur ab uberibus, & sic delectationes a cogitationibus.

Hier. 10

Sap. 3

Isa. 28

Articulus tertius.

Ad tertium conspicit, quod connectit; *Quia testimonia tua.* Quænam testimonia; nisi secretorum indicia? Scimus; quia testificatio est occultorum indicatio. Unde, ni fallor, Psalmus vocat in parte ista divina testimonia, divinorum secretorum indicia. Talia testimonia testificatur illi Dominus, cui profunda mysteria interpretatur interius. Hic notandum, quod tripartitum legimus Dei testimonium; scilicet magnum, majus, maximum. Primum externum; secundum internum; tertium supernum. De primo; Qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit; Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto; & ego vidi, & testimonium perhibui; quia hic est filius Dei: Ecce testimonium Dei magnum, & externum. De secundo; Qui credit in Filium Dei habet testimonium Dei in se. Ecce testimonium Dei majus, & internum. De tertio legimus ibidem paulo prius; Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est; quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniam testificatus est de Filio suo. Ecce testimonium Dei maximum, & supernum.

Joan. 1

1 Joan. 1

Ibid.

Articulus quartus.

Ad quartum spectat, quod restat; *Meditatio mea est.* Quid autem est testimonia tua meditatio mea est, nisi, quod testificaris interius, testificari meditor exterius? quoniam ad hoc infundis animo, ut animus effundat proximo. Si quæris, quæ sit meditatio ista; quam testificari meditatur Psalmista, ipsum interroga, ipse de se loquatur, quid testificari mediatur. Plane, quod Deus est imperator, considerator, remunerator. Imperat enim virtutum effectus, considerat defectus remunerat profectus. Primum loquitur, ubi psallitur; Mandata tua meditatio mea est. Ecce meditatio imperantis. Secundum fatetur, ubi scribitur; Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Ecce meditatio considerantis. Tertium testatur, ubi legitur; Concupivi salutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea est. Ecce meditatio remunerantis.

Psal. 118

Psal. 18

Psal. 118

Epilogus.

Ait ergo Psalmographus per charitatis ferventiam, quantum ad erudiendi perspicaciam, dilatatus; *Super omnes docentes me*, quantum ad doctorem inferiorem, sive corporalem. *Intellexi*, quantum ad doctorem superiorem, seu spiritualem. *Quia testimonia tua*, quantum ad doctrinam interiorem, vel mentalem. *Meditatio mea est*, quantum ad doctrinam exterio-

riorem, aut vocalem; ac si loquere- A tur apertius. *Super omnes docentes*, inferius. *Intellexi te*, docentem superius: hinc est quod testificata interius, testificari penso exterius.

VERSICULUS QUARTUS.

Charitatis fervidæ effectus.

SUper senes intellexi, &c.] Deinde charitatis fervor dilatat animum ad circumspectius consulendum: quia mens charitate fervens, per cœlestes diffinitiones, terrestres dirigit actiones. Unde constat, quod charitas mentem sublevat, & sublevando dilatat. Cum enim ab altiori conspicimus, latius conspicimus: cum altiorem conscendimus montem, latio- B rem constituimus horizontem. Hanc autem dilatationem patenter innuit Psalmista, cum psallit: *Super senes*, &c. Hoc est super consiliarios seniores intellexi radios altiores: quia diffinitiones superiores quæsivi propter directiones inferiores. In quibus distinguere possumus consiliarios seniores, & consiliarios saniores. Illos naturales, istos spirituales: Diffinitiones superiores, & directiones inferiores: Illas cœlestes, istas terrestres.

Articulus primus.

Primum prætenditur, cum dicitur: *Super senes*, id est, consiliarios senio- C res, legum terrestrium, non cœlestium, inspectores. Senes hujusmodi sunt sapientes hujus sæculi, sequentes spiritum hujus mundi. Et nota de senibus, quod venerabiles ostenduntur a tribus, a natura, a scriptura, a peritiæ multitudine, vel mensura: quoniam illos hæc dignificat, hæc honorificat, hæc coronat. De primo: Dignitas senum canities. Ecce natura senes dignificans. De secundo: Coram cano capite consurge, & honora personam senis: ecce scriptura senes honorificans. De tertio: Corona senum in multa peritia: ecce peritiæ mensura senes coronas.

Senes venerabiles.

Prov. 20
Deut. 19

Eccl. 25

Articulus secundus.

Secundum attenditur, cum additur: *Intellexi*. Quare, quæso, superintellexit, nisi quia radios superiores inspexit? Tales radii sunt æternæ leges, diffinitiones cœlestes, in quibus possumus intelligere leges justitiæ, patientiæ, atque compatientiæ; per quas in operandis, tolerandis, & miserandis, dirigi debemus, & dirigere. De primo: Custodite verba pacti hujus, & implete ea ut intelligatis universa, quæ facietis; quasi dicatur apertius; Justitiæ regulas divinitus dispositas contemplamini intellectu: amplexamini affectu, quatenus per eas dirigamini in effectu. De secundo: Utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi, ut ostenderet tibi secreta sapientiæ, & quod multiplex sit lex ejus, & intelligeres, quod multo minora exigaris ab eo, quam meretur iniquitas tua. In præsenti scriptura corripitur Job in pœnitentis pœnitentiæ impatientis figura. Ac si diceretur ei: Utinam Dominus tibi vellet imaginabiliter indicare, aut intelligibiliter explicare, quibus severitatis legibus peccatores debeat judicare. Tunc agnitis tuis meritis, & pœnis debitis, posses deliberare, quod deberes pœnitentiam salutarem meritis tuis imparem æquanimiter tolerare. De tertio scribitur a psalmographo; Beatus; qui intelligit super egenum, & pauperem, quasi dicat: Beatam partem eligit, qui per misericordiæ legem, quam interius legit, exterius se dirigit super egenum, & pauperem, non super plenum & uberem.

Deut. 29

Job 11

Psal. 40

Articulus tertius.

Tertium intenditur, cum infertur; *Quia mandata tua*. Hæc sunt jura cælitus tradita, divinitus diffinita, velut supermundanæ regulæ regulandis humanis actibus deputatæ. Et nota circa mandata, quod dicuntur juris regulæ propter tria; quia sunt sapientialia documenta, moralia fundamenta, universalia ligamenta à quo-

Mandata iuris regulæ.

quoniam omnes illuminant, omnes ædificant, omnes ligant. De primo: Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna: ecce mandata, sapientialia documenta. De secundo: Fundamenta æterna super petram solidam, & mandata Dei in corde mulieris sanctæ: ecce mandata, moralia fundamenta. De tertio: Deum time, & mandata ejus observa: hoc est, omnis homo: ecce mandata universalia ligamenta.

Eccl. 1

Eccli. 26

Eccl. 12

Articulus quartus.

Quartum subtenditur, cum subnectitur: *Quæsivi*: quasi dicat: Mandata tua, tamquam jura supermundana, quæsivi: Nec frustra quæsivi, quoniam ad mundana dirigenda quæsivi: quod tamen expresse non inquit, sed nobis quærendum relinquit. Restat ergo, ut quæramus ad quid jura cœlestia quærere debeamus. Sane jura divina debemus quærere ad dirigendum tentatos in omni tantationis genere: hoc est in hostili suggestione, in sensuali surreptione, in rationali consensione: quoniam hostilitatem conterunt, sensualitatem compescunt, rationalitatem reducunt. De primo: In illa die quæram conterere omnes gentes, quæ veniunt contra Hierusalem, quasi dicat: In die tentationis quæram conterere, mediantibus legibus divinis omnes hostes gentilia suggerentes, contra Hierusalem, id est, mentem pacificam venientes: sic Dominus fecit in die tentationis suæ: qui per legis allegationem, contrivit hostilem suggestionem. De secundo: Quærite pacem civitatis ad, quam transmigrare vos feci: & orate pro ea Dominum, quia in pace illius erit pax vestra: sicut legimus transmigrasse Israelem a Hierusalem in Babylonem: sic intelligimus transmigrare animam fidelem a rationalitate in sensualitatem, seu ab appetitu rationali in appetitum sensibilem, quæ transmigratio fit occulto Dei judicio: nec dubium, quin tunc oporteat quærere jus divinum, & exorare Dominum pro pace Babylonicæ civitatis, sive sedatione sensualitatis: quoniam in tranquillitate sensualitatis est tranquillitas rationabilis voluntatis. De tertio: Scrutemur vias nostras, & quæramus, & revertamur ad Dominum. Ac si dicatur aperte: Scrutemur vias nostras, scilicet consensiones erroneas, per quas deviavimus a via justitiæ, & quæramus, scilicet jus cœleste, quod est prohibitivum culpæ, & comminativum pœnæ: & revertamur ad Dominum per viam pœnitentiæ.

Zach. 12

Matt. 4

Hier. 29

Thren. 3

Epilogus.

Liquet ergo spiritualis intentio in versu proposito, sic dicendo; *Super Senes*, id est, consiliarios seniores, quales sunt naturales. *Intellexi*, radios altiores, sicut faciunt consiliarii spirituales. *Quia mandata tua*: tamquam diffinitiones cœlestes. *Quæsivi*; supple propter directiones terrestres.

VERSICULUS QUINTUS.

Ab omni via mala, &c.] Per charitatis fervorem intelligentia dilatatur, sicut præcedens quaternarius testabatur: per eumdem conscientia serenatur, sicut præsens testatur: quia nimirum charitas fervida facit vitiorum utilitatem vitari: virtutum amœnitatem amari, præmiorum dulcedinem prægustari, suppliciorum formidinem exsufflari: Ex quibus patet luce clarius conscientiam serenari. Hæc gradatim situavit Psalmographus in quatuor vicinis versibus. Primus itaque versus ad primum articulum spectat. Unde quadruplex spectaculum repræsentat: videlicet viam iniquitatis, pedes sensualitatis, custodiam voluntatis, & verba veritatis. Via vituperatur, sensualitas temperatur, voluntas reseratur, ut veritas inferatur.

Articulus primus.

Ab omnia via mala. Ecce via iniquitatis, via vituperabilis, via vitabilis, quia mala. Hæc est via malorum, qui a malitia sunt perversi, non reversi, vel conversi. Unde notam

Via malorum.

tandum, quod a via mala quidam pervertuntur, sed non revertuntur: quidam pervertuntur, & revertuntur, sed non convertuntur: quidam pervertuntur, revertuntur, & convertuntur. Primi sunt frigidi, secundi tepidi, tertii fervidi. De primo: Qui decipit justos in via mala, in interitu suo corruet: quod convenit decipienti & decepto, seu pervertenti, & perverso, non tamen reverso. De secundo: Revertatur unusquisque a via sua mala: quasi dicat: Revertatur a malitia desistendo, qui perversus fuerat in malitia persistendo. De tertio: Convertimini ad me de viis vestris malis, & cogitationibus vestris pessimis: quasi dicat: Convertimini ad me non solum tepida confessione, sed fervida professione: de viis vestris malis, & cogitationibus pessimis: quasi dicat; Multum diligite, quia multa dimitto vobis.

Prov. 28

Hier. 18

Zach. 1

Articulus secundus.

Prohibui pedes meos. Ecce pedes sensualitatis, seu partes appetitus sensibilis; cujus partes sunt irascibilis & concupiscibilis, quia videtur appetitus superior, quasi caput, appetitus inferior, quasi pedes. Hic potest notari a quibus dictos pedes oporteat prohiberi. Sane a tribus illos prohibere debemus, utpote ab informitate, a deformitate, ab enormitate. Informitatem facit privatio laudabilis habitus: deformitatem acquisitio vituperabilis habitus: enormitatem actus illicitus, ab habitu tali elicitus. Prima prohibitio notatur; Prohibe pedem tuum a nuditate. Ubi per pedis nuditatem intelligimus vis concupiscibilis informitatem, scilicet temperantiæ privationem. Secunda prohibitio signatur: Fli mi, ne ambules cum eis, videlicet hominibus criminosis: prohibe pedem tuum a semitis eorum; quasi dicat: Prohibe vires tuas ab eorum actibus, ne acquiras deformes habitus. Tertia prohibitio innuitur in hoc verbo: *Ab omni via mala prohibui pedes meos.* Hoc est prohibui vires meas a qualibet actione illicita, ab habitu criminali elicita.

Appetitus sensitivi partes.

Hier. 2

Prov. 1

Articulus tertius.

Ut custodiam. Ecce custodia voluntatis, seu appetitus rationabilis, cujus actus est diligere, & per consequens custodire. Quidquid enim voluntas diligit, sibi diligendo conjungit, & conjungendo custodit. Et nota, quod tripartita custodia legitur in scriptura, scilicet voluntaria, meritoria, & frustratoria. Illa custodia dicitur voluntaria, quæ procedit ex voluntate. Sed illa custodia dicitur meritoria, quæ procedit ex voluntate formata charitate. Illa vero custodia dicitur frustratoria, quæ procedit ex voluntate non formata charitate. De prima custodia dicitur a Domino: Usquequo non vultis custodire mandata mea? ecce custodia voluntaria. De secundo vero legitur; Qui custodit legem beatus est, id est, beatitudine dignus: ecce custodia meritoria. De tertia sic canitur a Psalmista: Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, qui custodit eam: quasi dicat; nisi Dominus custodiat civitatem, infundendo custodienti charitatem, frustra vigilat, quantum ad promerendam felicitatem, qui custodit eam per informem voluntatem; ecce custodia frustratoria.

Appetitus rationabilis.

Custodia triplex.

Exod. 16

Prov. 29

Psal. 126

Articulus quartus.

Verba tua. Ecce verba veritatis non accidentalis, sed supersubstantialis, de qua scriptum est: Veritas de terra orta est. Et nota, quod veritatis verba sunt mirabilia, conservabilia, amabilia. Mirabilia quidem, quantum ad causam materialem, quia loquitur de intellectualibus naturis: Conservabilia autem, quantum ad causam formalem, quia loquitur in sensualibus figuris: Amabilia tandem, quantum ad causam finalem, quia loquitur de bonis confertis, coagitatis & superaffluentibus præmiorum mensuris. De primo: Omnes testimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procede-

Psalm. 84

Verba veritatis.

Luc. 4

Luc. 2 debant de ore ipsius; ecce verba admirabilia. De secundo: Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo: ecce verba conservabilia. De tertio: Sapiens in verbis seipsum amabilem facit. Eccl. 20 Hic autem sapiens, immo sapientia, tanto amabiliorem se facit, quanto amabiliora sunt, quæ promittit: Ecce verba amabilia.

Epilogus.

Tangens ergo Propheta conscientiæ serenationem, quantum ad vitiosæ vilitatis vitationem, sic ait: *Ab omni via mala*, quantum ad iniquitatem vituperatam. *Prohibui pedes meos*, quantum ad sensualitatem temperatam. *Ut custodiam*, quantum ad voluntatem reseratam. *Verba tua*, quantum ad veritatem desideratam.

VERSICULUS SEXTUS.

A *Judiciis tuis non declinavi*, &c. Prima ratio serenitatis, videlicet vitiosæ vitatio vilitatis, innotuit in versu primo. Secunda ratio ipsius serenitatis, scil. dilectio virtualis amœnitatis innotescit in isto. Hanc autem amœnitatem amare nos ostendimus, cum per virtutum habitus divinam in nobis similitudinem reparare contendimus. Hæc enim similitudo consistit in moribus, secundum Augustinum. Aug. in l. de ecc. dog. Quia vero divinæ similitudinis reparationem præcedit virtualium habituum generatio, & habituum generationem actuum aggeratio, & actuum aggerationem ipsorum imperatio: idcirco non injusto judicio decretum est a Domino actus imperari, actus actibus aggerari, ex actibus habitus generari, ex habitibus similitudinem reparari: Actuum moralium quatuor genera. quatenus similitudo perdita per naturæ ruinam, reparetur aliquatenus per naturæ alterius, scilicet assuetudinis medicinam: Ecce quatuor actus morales ad quatuor membra versus propositi pertinentes, videlicet actus imperandi, aggerandi, generandi, & reparandi. Legis interest actus imperare, hominis actus actibus aggerare, actuum habitus generare, habituum similitudinem reparare.

Articulus primus.

Actus reparandi insinuatur, cum dicitur: *A judiciis tuis*: super reparatione similitudinis. Quid enim justius judicetur, quam ut habitus per habitum reparetur, & habitus per actum perditus, per habitum actibus genitum, restauretur: & humanitus deformatus, humanitus reformetur: sed & legis temeratio, intemerato legis imperio compensetur. Et nota, quod de dictis judiciis legimus in scriptura, quod sunt provide præparata, B ponderata, & considerata. Sunt enim provide præparata ad reparationem similitudinis: ponderata ab assimilante: considerata ab assimilatis. De primo: Omnes viæ tuæ Jud. 9. paratæ sunt, & tua judicia in tua providentia posuisti: ecce judicia provide præparata. De secundo: Pondus Prov. 16. & statera judicia Domini sunt: ecce judicia ponderata. De tertio: Cogitationes justorum judicia: ecce judicia considerata. Prov. 12

Articulus secundus.

Actus generandi innuitur, cum dicitur: *Non declinavi*: quoniam a prædictis judiciis non declinat, qui laudabiles habitus per rationabiles actus generari procurat. Et nota, quod C non debemus declinare a triplici rectitudine: scilicet actionis, affectionis, & intentionis. Rectitudo triplex. Prima declinatio pertinet ad operanda: secunda ad desideranda: tertia ad speranda. Prima declinatio prohibetur: Facite, inquit, ea, quæ præcepit Dominus vobis: Non declinabitis, neque ad Deut. 5 dexteram, neque ad sinistram. Ecce declinatio actionis. Si quæris, quid sit ad dexteram, vel sinistram declinare: Indiscrete, vel indevote præcepta servare? Indiscreti, sicut superstitiosi, declinant ad dexteram. Indevoti, sicut desidiosi, declinant ad sinistram. Secunda declinatio designatur: Si declinavit gressus meus Job 31 de via, &c. Illi gressus sunt affectus, qui

qui declinant a veritatis via, cum vagantur per illicita desideria. Ecce declinatio affectionis. Tertia decli-
Psal. 26 natio innuitur per Psalmistam: Oculos, inquit, suos statuerunt declinare in terram. Quid est oculus corporis, nisi intentio operis? Oculos igitur declinant in terram, qui non intendunt mercedem operis, nisi terrenam. Ecce declinatio intentionis.

Articulus tertius.

Actus imperandi significatur, cum sequitur: *Quia tu legem posuisti*. Quid est enim legem ponere, nisi jura legalia imperare? Illud autem imperium est de actibus virtutum. Intentio namque legislatoris est, secundum Philosophum, facere populum virtuosum. Imperat enim virtutum actus, ut per eorum exercitium adgenerentur virtutum habitus. Unde nota, quod legitur in scriptura lex posita, lex disposita, lex perfecta. Positio respicit actuum imperationem: dispositio actuum aggerationem: perfectio habituum generationem. De primo Propheta psallit:
Psal. 25 Legem posuit ei in via, quam elegit. Ecce legis positio. De secundo: Accepistis legem in dispositionibus An-
Act. 7 gelorum, & non custodistis. Ecce
Jac. 2 legis dispositio. De tertio: Si legem perficistis regalem secundum scripturas, diliges proximum tuum sicut teipsum, benefacitis. Ecce legis perfectio.

Articulus quartus.

Actus aggerandi subauditur, cum subditur: *Mihi*, tamquam legis opera operanti, & opera operibus aggeranti. Et nota, quod operatio, vel operum aggeratio meritoria respicit tria virium animalium exercitia: videlicet irascibilis, concupiscibilis, & rationabilis. Exercetur autem vis irascibilis, sub Deo viriliter militando: concupiscibilis ad Dominum humiliter clamitando: rationabilis, quæ Dei sunt, subtiliter cogitando: Vis audire irascibilem viriliter mi-
Psal. 128 litantem? Audi Prophetam psallentem: Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, etenim non potuerunt mihi: quasi viriliter militanti. Vis audire concupiscibilem humiliter clamitantem? Audi Psalmistam dicen- Psal. 76
tem: Voce mea ad Dominum clamavi, voce mea ad Deum, & intendit mihi: quasi humiliter clamitanti. Vis etiam audire rationabilem sub- Psal. 39
tiliter cogitantem? Audi Psalmographum sic scribentem: Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi: quasi subtiliter cogitanti.

Epilogus.

Ostensurus ergo Psalmographus, quantum virtutum amœnitatem diligat, cum divinæ similitudinis reparationem non negligat, intentionem suam per talia verba declarat. *A judiciis tuis*, quibus scilicet judicasti similitudinem tuam ex habitibus reparari. *Non declinavi*, prohibendo, scilicet habitus ex actibus generari. *Quia tu posuisti legem*, actus virtutum imperantem. *Mihi*, ut actus actibus aggerarem.

VERSICULUS SEPTIMUS.

Quam dulcia faucibus meis, &c.] In versu superiore vidimus fervidam charitatem, conscientiam serenantem, faciendo virtutum amœnitatem amari. In versus hujus tenore videmus eamdem, id idem operantem, faciendo summi boni dulcedinem prægustari. Quæris, quo modo? Aliquando cum Domino epulando, aliquando Dominum osculando. Cum Domino epulatur, qui bonum operans in Domino gratulatur. Dominum osculatur, qui bonum sperans ipsi quodam modo copulatur. Sicut autem faucibus competit epulari, sic ori congruit osculari. Hæc duplex prægustatio in mystico reperitur eloquio, tropologice, vel anagogice declarato: quia tropo- Tropologia.
logia declarat bonum operandum, sive fructum virtutis, quod est dulce faucibus epulantis. Anagogia diluci- Anagogia
dat bonum sperandum, sive fructum salutis, quod superdulce ori digno-
scitur

scitur osculantis. Declarans ergo Psalmographus per quas vias pervenitur ad has delicias (quia per tropologicam, & anagogicam theorias devenitur ad epulationes, & osculationes prælibatorias) ait ita: *Quem dulcia faucibus meis*, &c. Ac si dicat aperte. Dulcia sunt eloquia fructum virtutis eloquentia cum Domino epulanti, sed superdulcia fructum salutis eloquentia Dominum osculanti. Ecce duo modi mystica eloquia exponendi: scilicet tropologicus, & anagogicus, & totidem summi boni delicias prælibandi, videlicet epulatorius, & osculatorius, quos eleganter eloquitur iste versus.

Articulus primus.

Quantum ad primum exponendi modum, psallitur: *Quam dulcia eloquia tua*. Hæc sunt eloquia ad tropologiam pertinentia, quæ sunt dulcia, & dulcificantia: quia dulces mores ædificantia. Sed nota, quod inter hæc dulcia triplex legitur differentia. Sunt enim dulcia infectiva, seductiva, & prægustativa. Prima respondent deliciosis: secunda contentiosis: tertia gratiosis. Prima dulcedo legitur: Prudentiam voca amicam tuam, ut custodiat te a muliere extranea, & ab aliena, id est, sæculari, vel irreligiosa, quæ verba sua facit dulcia: Ecce dulcedo infectiva. Secunda dulcedo scribitur, ubi dicitur ab Apostolo: Rogo vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis. Hujuscemodi enim Christo Domino non serviunt, sed ventri suo: & per dulces sermones, & benedictiones seducunt corda innocentium. Ecce dulcedo seductiva. Tertia dulcedo tangitur: Sicut modo geniti infantes rationabiles, sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem, si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus. Ecce dulcedo prægustativa.

Dulcis tripliciter.

Prov. 7

Prov. 16

1 Pet. 2

Articulus secundus.

Quantum ad primum prægustandi A modum, adiicitur: *Faucibus meis*, quoniam iste modus est epulatorius, & epulari convenit faucibus. Felix epulatio, qua bonum operans in Domino gratulans epulatur cum Domino. Sic epulantur justi, & exultant in conspectu Dei. Sed nota, quibus faucibus talis congruat prægustandi modus: quia non faucibus stolidorum avidorum, vel cupidorum, sed spiritu fervidorum. Quorum primi sunt fallaces: secundi voraces: tertii rapaces: quarti vivaces, & in bonis operibus efficaces. De primo: Non invenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit: quasi dicat, sicut in faucibus B stolidorum. De secundo: Supra mensam magnam sedisti? non aperias super illam, faucem tuam prior: quasi dicat, sicut faciunt avidi. De tertio: Quasi fauces virorum latronum participes sacerdotum: ecce fauces cupidorum. De quarto: Custodi legem meam; atque consilium meum, & erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis: Ecce fauces spiritu fervidorum. His faucibus novissimis convenit iste modus.

Job 6

Eccl. 31

Osee 6

Prov. 3

Articulus tertius.

Quantum ad secundum exponendi modum, scribitur: *Super mel*, id est, superdulcia sunt eloquia ad anagogiam attinentia. Et nota, quod anagogica theoria, *Super mel*, id est, superdulcis dicitur propter tria, C propter judicium triumphale, præmium essentiale, & præmium accidentale. Quorum primum pertinet ad felicitatem adjudicatam: secundum ad felicitatem increatam: tertium ad felicitatem creatam: vocando felicitatem creatam, & increatam, quæ terminantur ad naturam creatam, vel increatam, id est, jucunditatem de bono increato, vel creato causatam. De primo: Judicia Domini vera, justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, insuper & dulciora super mel & favum: ecce superdulcis suavitas, quantum ad judi-

Psal. 18

judicium triumphale. De secundo:
Eccl. 24 Spiritus meus super mel dulcis: ecce super mel dulcis suavitas, quantum ad præmium essentiale. De tertio:
Ibid. Hereditas mea super mel & favum: ecce superdulcis suavitas, quantum ad præmium accidentale.

Articulus quartus.

Quantum ad secundum prægustandi modum, conscribitur: *Ori meo.* Quoniam iste modus dicitur osculatorius. Actus autem osculandi non convenit, nisi ori: quia vero sperans quadammodo copulatur, & condelectatur bono sperato, sicut osculans osculato: idcirco non immerito talis speratio censetur osculatio. In hoc siquidem osculo est mutua oris impressio, & coalterna spiratio. Nisi enim sponsus os imprimeret, & spiraret, sponsa ore Prophetico nullatenus affirmaret:
Thren. 4 Spiritus oris nostri, Christus Dominus. Nisi etiam econverso sponsa os imprimeret, & spiraret, sponsus in amoris Cantico non
Cant. 7 cantaret: Odor oris tui, sicut odor malorum. Sed nota triplicem dispositionem ad istam osculationem: quod os sponsæ custodiatur, quod non impediatur: quod ori sponsi obediatur: hoc est custodiatur ab inutilibus: non impediatur ab utilibus: obediatur in omnibus tam credibilibus, quam operabilibus. Primam dispositionem
Psal. 38 habuit, qui dixit: Posui ori meo custodiam. Secundam habere voluit,
Job 7 qui scripsit: Ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei. Tertiam aliunde non habuit,
Num. 20 de quo sponsus ait: Non intrabit terram, quam dedi filiis Israel: eo quod incredulus fuit ori meo.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam persona per tales intelligentias ad tales introire delicias assueta: *Quam dulcia eloquia tua*, scilicet fructum virtutis eloquentia, ad tropologiam pertinentia: *Faucibus meis*, id est, prægustanti, cum Domino epulanti: seu bonum operando, in Domino gratulanti. *Super mel*, id est, superdulcia sunt eloquia, fructum salutis eloquentia, ad anagogiam attinentia. *Ori meo*, id est, prægustanti, Dominum osculanti, sive summum bonum sperando, eidem se quodam modo copulanti.

VERSICULUS OCTAVUS.

A *Mandatis tuis intellexi*, &c.] Quo modo charitatis serventia operetur ad hoc, quod conscientia serenetur, in tribus præmissis versibus tripliciter edocetur. Quarto modo perdocetur in isto, puta suppliciorum formidinem exsufflando. Hanc autem formidinem ab illis exsufflat perfecta charitas, qui perfecto odio
B odiunt actiones prohibitas. Illos enim non deterrent divinæ comminationes: quos non demulcent prohibitæ actiones. In talium ergo figura, quorum conscientia pura est, & secura, videtur Psalmus loqui in parte ista. *A Mandatis*, &c. quasi dicat: A mandatis, ad id ordinatis. *Intellexi*, scilicet illa, ad quæ sunt ordinata. *Propterea*, non ulterius ordinata: *Odivi*, quælibet inordinata: ecce quatuor connotanda, quæ ordinata, ad quæ ordinata, & quæ non ordinata, & quæ inordinata. Plane divina præcepta sunt ordinata, ad promissa sunt ordinata, sed ipsa promissa non sunt ulterius ordinata, prohibita sunt inor-
C dinata.

Articulus primus.

Primum patet, cum dicitur: *A mandatis*, id est, a te originatis, & ad te ordinatis: per potentiam originatis, per sapientiam ordinatis. Unde notandum, quod mandata nobis accommodata, ad summum bonum comparandum, declarandum, & saporandum. Unde, quoniam æquitatis est comparare, veritatis declarare, charitatis saporare: non absurde trianomina leguntur attributa mandatis, scilicet nomen æquitatis, veritatis, & charitatis. Deprimo: Om- *Mandatis tria attributa.*
nia mandata tua æquitas. De secundo Ps. 118
rursus scribitur a Psalmographo: Omnia mandata tua veritas: De ter- Ps. 118
tio: Hæc est charitas Dei, ut man- 1 Joa. 5
data

data ejus custodiamus. Nec dicitur unum mandatum, sed omnia: quoniam ad summum bonum comparandum, declarandum, saporandum nequaquam sufficit mandatum unum, vel plura, sed coexiguntur omnia.

Articulus secundus.

Secundum liquet, cum additur: *Intellexi*. Quidnam aptius intellexit a mandatis ad aliud ordinatis, quam illa gaudia, ad quæ mandata sunt cælitus ordinata? Et nota, quod illa beata gaudia consistunt in clarissima, atque charissima intelligentia subcœlestium, cœlestium, & supercœlestium personarum, videlicet humanarum, Angelicarum, & etiam divinarum. Primum notatur: Intellexit Saul, quod Samuel esset: ecce intelligentia personæ humanæ. Secundum annotatur: Intellexit Manue Angelum Domini, &c. Ecce intelligentia personæ Angelicæ. Tertium denotatur: Intellexit Heli, quod Dominus vocaret puerum: ecce intelligentia personæ divinæ.

Beatitudo in quibus consistat.

1 Reg. 28

Judic. 13

1 Reg.

Articulus tertius.

Tertium lucet, cum subditur: *Propterea odivi*. Hæc sunt bona præmialia, bona finalia, ad quæ terminantur bona moralia. Hæc bona supernaturalia, ad quæ ordinantur bona naturalia: propter hoc bona non ulterius ordinata, diliguntur ordinata, sicut bona moralia divinitus indicta: & odiuntur inordinata, sicut mala moralia divinitus interdicta. Unde notandum circa malorum odium, quod illa debemus odire triplici ratione: propter juris naturalis rigorem propter Dei timorem, propter ipsius amorem. Prima ratio respicit naturalem inclinationem: secunda divinam comminationem: tertia divinam promissionem. De primo scribitur: Odite malum, & diligite bonum: ecce rigor inclinationis. De secundo legitur: Timor Domini odit malum: ecce timor comminationis. De tertio per Prophetam psallitur: Qui diligitis Dominum, odite malum: ecce amor promissionis.

Mala odio habenda.

Amos 5

Prov. 8

Psal. 96

A

Articulus quartus.

Quartum claret, cum sequitur: *Omnem viam iniquitatis*. Tales viæ sunt actiones prohibitæ, quæ sunt inordinatæ: quia non ad præmia, sed ad supplicia terminatæ, quæ præcipue odiendæ sunt ab homine ratione promissionis divinæ. Et nota de prædicta iniquitatis via, quod sicut sacra testificantur eloquia, est gemenda, videnda, & amovenda. Quæris quo modo? Gemenda pœnitendo, videnda confitendo, amovenda, satisfaciendo. De primo signanter dicitur: Dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Et infra: Lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis. Licet enim hæc verba proponantur de perditis, exponuntur moraliter de contritis: ecce via iniquitatis gemenda. De secundo scribitur a Psalmographo: Vide, si via iniquitatis in me est: ecce via iniquitatis videnda. De tertio quoque legimus. Viam iniquitatis amove a me; ecce via iniquitatis amovenda.

Via iniquitas.

Sap. 5

Ibidem.

B

Psal. 138

Psal. 118

Epilogus.

Et hoc est, quod ait Propheta, tamquam persona serenæ conscientiæ, & securæ non pavida, sed avida retributionis futuræ: *A mandatis tuis*, quæ sunt præceptiones ad aliud ordinatæ. *Intellexi*: scilicet promissiones, ad quas sunt ordinatæ. *Propterea odivi*: scilicet propter promissiones, quæ non sunt ulterius ordinatæ. *Omnem viam iniquitatis*: quæ sunt actiones prohibitæ, & inordinatæ.

C

VERSICULUS NONUS.

L*Ucerna pedibus meis*, &c.] Charitas intus fervens occupavit octonarium præcedentem. Charitas foris lucens occupat hunc sequentem. Charitatis autem lucentis interest viam moralem disponere, sicut intimavit quaternarius prior, & vitam mortalem exponere, sicut indicabit posterior. Viam autem disponit, in prosequendis, in persequendis, in perferendis, in proferendis: sicut patebit

bit in quatuor versibus proximo secuturis. Primus itaque versus in bonis prosequendis viam disponit: sicut patet ex quatuor articulis, quos proponit. Sicut enim in via naturali proficiscentis pedibus providetur, cum semita prævidetur: sic in via morali proficientis affectionibus providetur, cum actio prævidetur: Ecce quatuor contenta in hujus versus continentia: scilicet provisio affectionum, & prævisio actionum. In provisione subtilitas: in affectione mobilitas: in prævisione utilitas: in actione facilitas. Si ergo tuus affectus fuerit mobilis ad actum, qui sit facilis, provideat mobilitati subtilitas, prævidendo, utrum in facilitate sit utilitas. Unde Propheta, tamquam persona charitate lucens, lucem suam exprimit ita dicens: *Lucerna pedibus*, &c. quasi dicat: Verbum tuum est provisio meis affectionibus, & prævisio meis actionibus.

Articulus primus.

Provisionem igitur indicans, ait: *Verbum tuum est lucerna*. Ac si dicat: Verbum tuum est provisivum moraliter, sicut lucerna corporaliter: quia providet homini interiori, sicut illa exteriori. Et nota, quod verbum, & lucerna sunt valde consona. Consonat enim verbo lucerna: interno interna: externo externa: æterno æterna. De lucerna interna: Lucerna Domini spiraculum hominis. De verbo interno similiter per Psalmographum: Eructavit cor meum verbum bonum. De lucerna externa: Ardeat lucerna semper in tabernaculo. De verbo externo: Verbum ipsius, scilicet Eliæ: quasi facula ardebat. De lucerna æterna: Civitas non eget Sole, neque Luna, ut luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna ejus est agnus. De verbo æterno: Vocabatur nomen ejus verbum Dei.

Prov. 20 | Ps. 44 | Exod. 27 | Eccl. 48 | Apoc. 21 | Apoc. 19

Articulus secundus.

Affectionem autem insinuans, addit: *Pedibus meis:* Sicut enim pedes portant hominem exteriorem per viam naturalem; sic affectiones portant interiorem per viam moralem. Et nota, quod dictis pedibus providere debemus, ne inquinentur, ne illaqueentur, ne subvertantur: sed puri, liberi, & firmi serventur. Inquinantur autem per luxuriam: illaqueantur per avaritiam: subvertuntur per superbiam: sed servantur per sanctimoniam. De primo: Lavi pedes meos: scilicet per pœnitentiam: quo modo inquinabo illos? scilicet per luxuriam: Ecce pedum inquinatio. De secundo: Laqueos absconderunt pedibus meis. Ecce pedum illaqueatio. De tertio: Calamitates meæ illico surrexerunt, pedes meos subverterunt: Ecce pedum subversio. De quarto; Pedes sanctorum suorum servabit; Ecce pedum servatio.

Pedibus providendum. | Cant. 5 | Hier. 18 | Job 30 | 1 Reg. 2

Articulus tertius.

Prævisionem vero designans, dicit; *Et lumen;* quia per lumen pericula prævidentur, & prævisa præcaventur. Sed nota, quod in ista prævisione diversi diverso diriguntur lumine. Est enim lumen naturaliter inditum; lumen doctrinaliter acquisitum; lumen liberaliter infusum; puta lumen industriæ, scientiæ, gratiæ. De primo; Super quem non surget lumen illius? quasi dicat; nullus. Ecce lumen inditum. De secundo; Omne, quod manifestatur, lumen est. Ecce lumen acquisitum. De tertio; Domus Jacob venite, & ambulemus in lumine Dei nostri. Ecce lumen infusum.

Job 25 | Eph. 5 | Isa. 2

Articulus quartus.

Actionem denique assignans, adjicit; *Semitis meis*. Semitæ tales, sunt actus morales. Sicut enim semitæ substernuntur pedibus; sic actus suppeditantur affectibus; sicut pedes per semitas proficiscuntur, sic affectus per actus progredi dignoscuntur. Hic potes notare, qualiter debes semitas considerare, ambulare, rectificare. Istas semitas considerat necessitas; ambulat voluntas; rectificat charitas. Consideras itaque sed non ambulas, bonum operando ex necessitate, sed non ex voluntate. Ambulas, sed non rectificas, operando bonum ex voluntate, sed non ex charitate. De primo; ubi dicitur de forti muliere; Con-

Consideravit semitas domus suæ. Multi semitas domus suæ considerant: sed consideratas non ambulant, quos ad agendum actiones arduas movet necessitas, non voluntas. De secundo: Ambulabimus in semitis ejus, quasi dicat: non tantum ex necessitate, sed ex voluntate bonum faciemus. De tertio: Rectas facite in solitudine semitas Dei nostri, quasi dicat: quod facitis ex voluntate, facite ex divina charitate, non ex humana cupiditate. Sicut enim voluntatis curvitas est cupiditas: sic rectitudo charitas.

Isa. 2

Isa. 40

Epilogus.

Dicit ergo Psalmographus, quasi charitate lucens in prosequendis viam disponens: *Verbum tuum est lucerna*, quantum ad subtilem provisionem: *Pedibus meis*, quantum ad mobilem affectionem: *Et lumen*, quantum ad utilem provisionem: *Semitis meis*, quantum ad facilem actionem.

VERSICULUS DECIMUS.

Juravi & statui, &c.] Audistis, si voluistis, viæ moralis dispositionem, quantum ad boni persecutionem. Audiatis, si vultis, eamdem, quantum ad mali persecutionem. Iniquitatis idoneus persecutor, æquitatis est executor. Æquitatis autem congruus executor, divinæ severitatis obsecutor, & humanæ pietatis est prosecutor. Unde Psalmographus, tamquam iniquitatis persecutor legitimus, in his verbis insinuare videtur, quod severitati obsequitur: pietatem prosequitur: æquitatem exequitur: iniquitatem persequitur, dicens: *Juravi*, &c. Ac si aperte dicat: quasi jurans sancivi, quasi statuens stabilivi, quod judicia tuæ justitiæ, custodia injustitiæ. Ecce quatuor actus, quos continet iste versus; quia actus jurandi, statuendi, judicandi, custodiendi. Quorum primus spectat ad severitatem divinam, cui obsequendum. Secundus ad pietatem humanam, quam prosequendum. Tertius ad æquitatem divinam, quam exequendum. Quartus ad iniquitatem humanam, quam persequendum.

Articulus primus.

Primum igitur actum annuntians, ait; *Juravi*. Quicumque juramentum emittit, vel aliquid, tamquam juratum promittit, juri divino [cui obsequendum est] se submittit. Unde Propheta, sive juraverit, sive tamquam juratum haberi dictaverit, se divino juri obnoxium, & obnoxius obsecuturum ostendit. Notandum itaque, quod periculosum est jurare; sed maxime si juretur superstitiose, si ociose, si dolose. Quoniam juramentum primum prophanum; secundum vanum; tertium inhumanum. De primo; Per nomen externorum Deorum non jurabitis. Hic prohibetur juramentum superstitiosum. De secundo; Dico vobis, non jurare omnino; sive motu humano, sive nutu divino. Hic prohibetur juramentum ociosum. De tertio scribitur; Nec juravit in dolo proximo suo; Hic improbatur juramentum dolosum.

Jurare periculosum.

Exod. 23

Matth. 5

Ps. 23

Articulus secundus.

Secundum actum enuntians, inquit: *Et statui*. Sicut juramentum pertinet ad jus divinum (cui secure est obsequendum) sic statutum attinet ad jus humanum pietate introductum: & idcirco pie prosequendum, quamobrem eo, quod statuit, vel quasi statuendo disposuit, se pietatem prosecuturum innuit. Et nota, quod tria pietatis statuta legimus in scriptura; videlicet statutum mortificandi, dimicandi, fructificandi. Quorum primum est pietatis initiativum; secundum provectivum; tertium perfectivum. De primo convenienter exponitur, quod proponitur, ubi dicit Dominus Abrahæ: Statuam pactum meum inter me & te, & semen tuum post te. Hoc fuit litteraliter statutum circumcisionis, per quam intelligitur spiritualiter mortificatio carnis. De secundo, ubi legitur de filiis Israel; Statuerunt dimicare & confligere fortiter. Illa dimicatio corporalis, figura fuit dimica-

Gen. 17

1 Mac. 13

pugnationis moralis, quæ dimicatur per sapientiam contra tentatorum militiam, seu tentationum malitiam. De tertio, ubi Apostolus scribit Tito: *Tit. 3* Festina ad me venire Nicopolin: ibi enim statui hyemare. Quare quæso hyemare statuit: nisi quia statuit per hyemem, fidem prædicando, & plebem ædificando, fructificare?

Articulus tertius.

Tertium actum pronuntians, scripsit: *Judicia justitiæ tuæ*. Hæc sunt judicia æquitatis exequendæ. Et nota, quod æquitas, sive justitia exequenda dignoscitur præcipue propter tria, videlicet propter bonum morale, temporale, ac æternale. Hoc est bonum virtutis, pacis, salutis. De *Sap. 1* primo: Diligite justitiam, qui judicatis terram: ecce bonum virtutis. *Isa. 32* De secundo: Erit opus justitiæ pax: *Isa. 56* ecce bonum pacis. De tertio: Facite justitiam, quia juxta est salus mea: ecce bonum salutis.

Articulus quartus.

Quartum actum denuntians, dixit: *Custodire*, cui custodire? plane iniquitati persequendæ: quia re vera per æquitatis judicia exequenda, sunt iniquitatis præjudicia persequenda. Et nota, quod hæc custodia est necessaria propter tria: propter custodiam regis, custodiam legis, custodiam gregis: Prima custodia iniquitatis persecutorem ordinat ad seipsum: secunda ad Deum: tertia ad *Prov. 20* proximum. De prima: Misericordia & veritas custodiunt regem, scilicet misericordia respectu injuriam patientis, & veritas respectu injuriam facientis: ecce custodia regis. De secunda, ubi dicit David Salomoni filio *1 Par. 22* suo: Det tibi Dominus prudentiam & sensum, ut regere possis Israel, & custodire legem domini Dei tui: tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata & judicia, &c. ecce legis custodia legislatori obsecutoria, mandatorum persecutoria, judiciorum executoria, præjudiciorum per- *Hier. 31* secutoria. De tertia: Qui dispersit Israel, congregabit eum, & custodiet eum, sicut pastor gregem suum. Redemit enim Dominus Jacob, & liberavit eum de manu potentioris: ecce custodia gregis liberativa violentis sufferentis, & persecutiva violentiam inferentis.

Epilogus.

Et hoc est, quod ait Propheta: *Juravi*, quantum ad severitatem, cujus sum obsecutor: *Et statui*, quantum ad pietatem, cujus sum prosecutor: *Judicia tuæ justitiæ*, quantum ad æquitatem, cujus sum executor: *Custodire*, scilicet injustitiæ, quantum ad iniquitatem, cujus sum persecutor.

B

VERSICULUS UNDECIMUS.

HUmiliatus sum usquequaque Domine, &c.] Postquam paravit charitas viam bona prosequentibus, & mala persequentibus congruam, hic dirigit viam mala perferentibus opportunam. Per hanc viam toties a Domino ducimur, quoties ab eo percutimur & sanamur. Quorum utrumque promisit; Percutiam, inquit, *Deut. 32* & ego sanabo. Porro Dominus percutit, quando mentem tumentem sic flagellando concutit, quod tumorem excutit, timorem incutit. Sed tunc sanat, cum mentis languentis languorem terminat, & vigorem redonat. Unde Propheta psallens, tamquam persona se divinitus percus- C sam sentiens, sanari cupiens, promissionem percussionis agnoscens, promissionem sanationis exposcens, intentionem suam exprimit, ita dicens: *Humiliatus sum*, &c. quasi patenter inquiens: En emisi tumorem, quoniam immisisti timorem: fac, quod amittam languorem, quoniam promisisti vigorem. Quatuor ergo notantur in proposito: tumoris emissio, timoris immissio, languoris amissio, vigoris promissio. Ad humiliatum spectat emissio tumoris: ad Dominum immissio timoris: ad vivificationem amissio languoris: ad verbum promissio vigoris.

Articulus primus.

Primus prænotatur, cum psallitur: *Humiliatus sum usquequaque.* Quid enim est usquequaque humiliari, nisi tumore undique expiari? Hic potest notari triplex signum humiliati, quantum ad motum, ad locum, ad affatum: si motus curvior: si locus inferior: si affatus tardior. De
Eccli. 12 primo: Si humiliatus vadat curvus:
Psal. 43 ecce motus curvior. De secundo dicit Psalmographus: Humiliata est in pulvere anima nostra: ecce locus in-
Ps. 38 ferior. De tertio psallit Propheta: Humiliatus sum, & silui a bonis: ecce affatus tardior.

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, cum subditur: *Domine.* Quoniam hoc nomen importat timorem, juxta illud Pro-
Malac. 1 phetæ: Si ego Dominus sum, ubi est timor meus, dicit Dominus exercituum: Hoc nomen cognoscunt, qui tremiscunt: de quibus psallimus:
Ps. 82 Cognoscunt, quia nomen tibi Deus. Unde cognoscetur Dominus judicia faciens, qui non fuit cognitus præ judicia patiens. Sed nota, quod Dominus timorem immittit ad tria, ad malum auferendum, ad verum proferendum, a Domino cohærendum. Quorum primum purgativum, secundum illuminativum, tertium
1 Reg. 11 consummativum. De primo: Invasit timor Domini populum, & congregati sunt, quasi vir unus: ecce timorem Dominicum immissum ad malum auferendum. De secundo di-
Malac. 2 cit Dominus exercituum: Dedi ei, scilicet Levi timorem, & timuit me, & a facie nominis mei pavebat: Lex veritatis fuit in ore ejus; ecce timorem Dominicum immissum ad verum proferendum. De tertio:
Hier. 32 Ibidem. dicit Dominus Deus Israel ad civitatem hanc. Et infra; Timorem meum dabo in corde eorum, ut non recedant a me: ecce timorem Dominicum immissum a Domino cohærendum.

Articulus tertius.

Tertium annotavit, cum additur: *Vivifica me.* Hæc vivificatio est mentis languentis medicatio, seu languoris eradicatio. Et nota, quod est vivificatio tripartita, quædam gratificans, quædam magnificans, quædam glorificans. Prima ducit a spirituali non esse ad esse: secunda a minori esse ad majus esse: tertia a majori esse ad perfectum esse. De 1 Reg. 2
prima: Dominus mortificat & vivificat. Mortificare dicitur, non auferendo gratiam, scilicet non afferendo ipsam in animam indispositam; ecce vivificatio gratificans. De se- Abac. 3
cundo; Domine opus tuum in medio annorum vivifica illud. Opus Dei non est mortuum, sed vivum, quia sicut Sapiens dicit; Deus mortem non Sap. 1
fecit; & tamen opus ipsum in medio annorum vivificatur, quando gratia amplificatur. De tertio; Quicumque Luc. 17
quæsierit animam suam salvam facere, perdet illam; & quicumque perdiderit illam, vivificabit eam; quasi dicat breviter; Salvans vitam temporaliter, perdet æternaliter; & perdens temporaliter, salvabit æternaliter. Hæc animæ vivificatio, est ipsius glorificatio. *Si quæris*, quo modo vivificatio sumitur in proposito? Non primo modo, nec tertio, sed secundo.

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum dicitur; *Secundum verbum tuum.* Hoc est ver- Deut. 32
bum salutare, quo promisit percussos sanare. Hæc promissio habetur, ubi legitur: Percutiam, & ego sanabo, & ei testimonium perhibetur, & ubi scribitur; Ipse vulnerat & mede- Job 5
tur, percutit, & manus ejus sanabunt. Et nota circa verbum Dominicum, quod legitur interdum fructiferum, prosperum, asperum. Primum congruit verbo præceptivo, secundum verbo promissivo: tertium verbo comminativo. De primo; Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius, sic verbum ex cogitatu hominis cor. Ac si aperte dicat; Sicut lignum hu- Eccl. 27
manitus cultum ostendit fructum, ex natura interius operante productum, sic cor humanum divinitus excultum, ostendit verbum fructiferum,

ex

ex gratia interius operante conceptum. Ecce verbum fructiferum de divinis præceptis. De secundo; Isa. 55 Verbum meum, quod egredietur de ore meo, non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, & prosperabitur; Ecce verbum prosperum de divinis promissis. De tertio scribitur; Ps. 90 Ipse liberavit me de laqueo venantium, & a verbo aspero; id est, a tentatione diabolica, & a comminatione Dominica. Ecce verbum asperum de comminationibus divinis. Ait ergo Propheta, vel vir justus divinitus flagellatus, voce Prophetica; *Humiliatus sum usquequaque*: In quo tumoris emissio. *Domine*; In quo timoris immissio; *Vivifica me*; In quo languoris amissio: *Secundum verbum tuum*; In quo vigoris promissio.

VERSICULUS DUODECIMUS.

Charitas foris lucens. *Voluntaria oris mei*, &c.] Charitas lucens foris disposuit tripliciter viam moris: videlicet in prosequendis, in persequendis, in perferendis. Quarto modo disponit in proposito; scilicet in proferendis. Viam istam disponit charitas, cum per eam inclinatur voluntas, ut talia concipiat, talia pariat, qualia Deus accipiat, & remuneranda diffiniat. Ad cujus pleniorem intellectum, conjugale proponatur exemplum. Sicut sponsa procreare sitiens filium Domino dominantium offerendum, ad futurum gaudium promerendum, sic voluntas devota, rationi sponsata, eructare cupiens verbum Psal. 44 bonum penes Dominum deponendum, propter fructum gloriosum bonis laboribus reponendum, petit a sponso debitum, hoc est a ratione consilium opportunum. Tunc commisso rationis consilio cum voluntatis desiderio, quasi duplici seminario in libero arbitrio, tamquam amborum exceptorio exinde verbum componitur, quod dicendum disponitur, deinde per oris officium, velut voluntatis orificium, tempore competenti proponitur, quod si recte penes Deum deponitur, sperandum est, quod deponenti bona retributio reponatur. Per hanc viam ambulare volebat Psalmographus, cum dicebat; *Voluntaria oris mei*, &c. Ac si diceret voce clara; *Voluntaria oris mei*, puerperia fiant tibi placentia, & jucunda, tua judicia pro eisdem pronuntia. Quo circa in his verbis quatuor specialiter sunt notanda, quæ generaliter in verbis omnibus sunt pensanda; videlicet, quid voluntate componatur, ore proponatur, penes Dominum deponatur, in judicio reponatur; quatenus compositum sit studiosum, propositum fructuosum, depositum gratiosum, repositum gloriosum.

Articulus primus.

Ad primum facit, quod dicit; *Voluntaria*. Hæc sunt verba intus lucentia, non foris sonantia, ex consilio rationis, & desiderio voluntatis composita. Unde debent esse rationabilia, & desiderabilia, propterea competit eis compositio studiosa. Sed nota, quod sicut colligere possumus ex scriptura, sunt voluntaria studia tripartita; scilicet theologica, ethica, malefica, triplici voluntate composita; videlicet divina, humana, diabolica. De primo voluntario convenienter intelligitur, quod legitur; Pluviam voluntariam segregabis Deus hereditati tuæ, id est, doctrinam theologicam Ecclesiæ tuæ. De secundo competenter exponitur, quod proponitur; Cuncti filii Israel voluntaria Domino dedicaverunt. Tales fuerunt morales philosophi, qui ad compositionem domus Dei, scilicet animæ, documenta moralia obtulerunt De tertio dictum conjicitur, quod dicitur; Quam bonum est correptum manifestare pœnitentiam? sic enim effugies peccatum voluntarium, quia nulli dubium, quin maleficorum studium sit peccatum voluntarium, & diabolicum. De talibus superstitionis studiis dicitur ab Augustino; Omnes artes hujuscemodi, vel noxiæ, vel nugatoriæ superstitio.

Studia voluntaria.
Psal. 64
Exod. 35
Eccli. 20
Aug. t. 3 lib. 2 de Christ. c. 26 in princip.

stitionis ex quadam hominum pestifera societate, & dæmonum: quasi pacta infidelis, & dolosæ amicitiæ constituta, sunt penitus repudianda, & fugienda Christiano.

Articulus secundus.

Ad secundum aspicit, quoad adiicit: *Oris mei*, quia sicut voluntatis est concipere, sic oris interest parturire. Et sicut ille conceptus debet esse studiosus, sic iste partus fructuosus, non perniciosus, non otiosus. Hic potes notare, quod os legitur aliquoties parturire, operire, & ebullire. Quoniam oris partus, sive sermo propositus, interdum est fructuosus, interdum perniciosus, interdum otiosus. De primo: Os justi parturiet sapientiam: Ecce os parturiens fructuose. De secundo scribitur: Os impiorum operit iniquitatem. Ecce os malum partum operiens perniciose. De tertio: Os fatuorum ebullit stultitiam. Ecce os per immoderatum partum ebulliens otiose.

Prov. 10
Ibidem.
Prov. 15

Articulus tertius.

Ad tertium refertur, quod sequitur: *Beneplacita fac Domine*, tamquam deposita penes te. Quidquid enim voluntarie componitur, quidquid ore proponitur, apud illum deponitur, cui tam interioris, quam exterioris hominis os loquitur: unde summopere curandum, quod sit ei gratuitum, & acceptum. Qui sic deponere curat, sibi gaudium in die judicii thesaurizat. Et nota tria beneplacita penes Deum bene deposita, recta tamen intentione supposita, utpote ab iniquitate recedere: nulli dicto, vel facto nocere: parentibus obedire: Quorum primum ordinat hominem ad seipsum: secundum ad proximum: tertium ad prælatum. De primo: Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate. Ecce divinum beneplacitum ordinans hominem ad seipsum. De secundo: Beneplacitum est Domino fides, & mansuetudo, id est, nulli nocere dicto, vel facto. Fides enim, teste Tullio, est constantia in verbo, quæ nulli nocet dicto. Mansuetudo vero non nocet facto. Ecce divinum beneplacitum ordinans hominem ad proximum. De tertio: Filii obedite parentibus per omnia. Hoc enim beneplacitum est Domino. Quod accipere possumus, tam de parentibus carnalibus, quam spiritualibus. Ecce divinum beneplacitum ordinans hominem ad prælatum.

Eccl. 35
Eccl. 1
Cic. lib. 1 offic.
Coloss. 3

Articulus quartus.

Ad quartum spectat, quod restat: *Et judicia tua doce me*, adjudicando mihi coronam justitiæ. Hæc judicia tunc docentur, cum mercedis fiducia per privata judicia divinitus exhibetur. Et nota, quod præfata judicia sunt jucunda, munda, & profunda. Quare jucunda? quia de felitate. Quare munda? quia sine iniquitate. Quare profunda? quia ex investigabili pietate. De primo: Quia judicia tua jucunda. Quænam jucundiora judicia, quam felicem jucunditatem, & jucundam felicitatem adjudicantia? De secundo; Cognovi Domine, quia æquitas judicia tua. Ubi autem totum occupat æquitas, nullum habet locum iniquitas. De tertio in alio psallitur loco: Judicia tua abyssus multa. Si abyssus, quid profundius? Si abyssus multa, quid investigabilius profunditate prædicta? Quid illa pietate profundius, quid investigabilius, qua damnatur vanitas, ut salvetur veritas?

Psal. 118
Ibidem.
Ps. 35

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam persona desiderio desiderans charitative disponere proferenda: *Voluntaria*, quantum ad composita studiose: *Oris mei*, quantum ad ipsa proposita fructuose: *Beneplacita fac Domine*, quantum ad illa reposita gratiose: *Et judicia tua doce me*, quantum ad eorum præmia reposita gloriose.

VER-

VERSICULUS XIII.

ANimam meam in manibus meis, &c.] Quo modo lucet charitas viam moralem disponendo, quaternarius prior distinxit. Qualiter autem lucet, vitam mortalem exponendo, quaternarius hic distinguit. Charitas nempe vitam facit exponere pro fidei confessione, pro perfidiæ confutatione, pro mandatorum conservatione, pro consiliorum consummatione: sicut tenor versuum quatuor differit successive. Primus versus articulum primum edifferit, dum quid in tali articulo sit perdendum, & quid custodiendum, aperit. Sane carnalis B vita non custodienda est, sed perdenda. Spiritualis autem vita non perdenda est, sed custodienda. Quæris, quo modo? carnalis vita custoditur parcendo, perditur patiendo. Spiritualis vita perditur diffitendo, custoditur firmiter confitendo.

Articulus primus.

Carnalem vitam contemnendam propter Deum aperiens, ait: *Anima mea*, id est, animalis vita: hoc est vita, quamdiu custodire non valet natura defectiva: nec diu custodire vult gratia provectiva. Et nota, quod talis anima in tali articulo constituta, non est a tormentis salvanda, C nec blandimentis effœminanda, nec emolumentis temporalibus dilatanda: ne salvetur ad perditionem: ne effœminetur ad macerationem: ne dilatetur ad æternam confusionem.

Matt. 16 De primo: Qui volverit animam suam salvam facere, perdet eam: ecce salvatio animæ ad perditionem.

Marc. 8 De secundo: Animæ effœminatorum

Luc. 9 Prov. 18 Abac. 2 esurient: ecce effœminatio ad macerationem. De tertio: Vir superbus non decorabitur, qui dilatavit, quasi infernus animam suam: ecce dilatatio ad æternam confusionem.

Articulus secundus.

Carnalem etiam vitam perdendam patefaciens, addit: *In manibus meis semper.* Quasi dicat: Anima & vita non est latenter reposita, sed patenter exposita. Et nota, quod vitam animalem in manibus ponere, continere, portare debemus. Quæris, qualiter? ponere fidenter, continere fideliter, portare patienter. De primo: Obedivit ancilla tua voci tuæ, & posui animam meam in manu tua: 1 Reg. 28 quasi dicat. Exposui vitam discrimini, propter fiduciam, quam accepi. Si mulier infidelis confidit obediendo Sauli, quo modo vir fidelis diffidet, obediens Salvatori? De secundo: Quis continuit spiritum in manibus suis? Hoc est; quis, nisi fidelis continuit spiritum? quasi non Prov. 30 perditum, in manibus habitum, ut perditioni traditum, ac si patenter diceret: Fidelis est valde, qui non perdit in spe, quam perdit in re. De tertio: Animam meam in manibus meis porto, etiam si occiderit Job 13 me, in ipso sperabo: quasi dicat: Patienter animam porto ad victimam: quoniam etsi in mortem decidam, moriens tamen non diffidam.

Articulus tertius.

Vitam spiritualem custodiendam innuens, dicit: *Legem tuam*, id est, legalem observantiam: quæ est enim vita spiritualis, nisi custodia legalis? Et nota, quod legalis observantia non absurde dicitur spiritualis vita, ratione tripartita: quia parvulos vegetat: quia adolescentes augmentat: quia adultos quietat. Nam parvuli legem potant: adolescentes dilatant: adulti hereditant. De primo: Lex Prov. 13 sapientis, fons vitæ: ecce lex potantes vegetans. De secundo scribitur: Vivam, quia lex tua medi- Psal. 118 tatio mea est: ecce lex meditantes, & meditando dilatantes augmentans. De tertio: Legem vitæ hereditavit Eccli. 17 eos: scilicet parentes primos: ecce lex hereditantes quietans.

Articulus quartus.

Vitam eamdem, videlicet spiritualem non perdendam astruens, inquit: *Non sum oblitus*, quasi dicat: Oblivioni non tradidi, quia non per-

perdidi: quoniam illud est perditum, A quod est oblivioni traditum. Et nota, quod legis illius non debes aliquatenus esse oblitus, per quam judicaris, justificaris, salvaris, mediantibus ipsius judiciis, justificationibus, Psal. 118 & mandatis. De primo debes dicere cum Propheta: Viam veritatis elegi: Ibid. judicia tua non sum oblitus. De secundo debes psallere cum Psalmista: Adolescentulus sum ego, & contemptus: justificationes tuas non sum Ibidem. oblitus. De tertio vero debes cantare cum Psalmographo: Quære servum tuum Domine, quia mandata tua non sum oblitus.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam persona in fidei certamine constituta, B vitam ponens transitoriam pro æterna: *Anima mea*, id est, animalis vita non custodienda parcendo: *In manibus meis semper*, tamquam perdenda patiendo: *Et legem tuam*, id est, legalem vitam, non perdendam diffitendo: *Non sum oblitus*, tamquam custodiens confitendo.

VERSICULUS XIV.

P*Osuerunt peccatores laqueum mihi*, &c.] Quemadmodum agonizat fidelis anima contra tormenta tyrannica pro fidei justitia contestanda: in eumdem modum adversus argumenta sophistica pro perfidia confutanda. Talis agonista videtur in hac parte Psalmista, sicut patet ex quatuor contentis in tenore versus præsentis, quæ sunt obviantis fallacia, veritatis apparentia, falsitatis latentia, judicantis peritia. Fallacia quidem componitur: apparentia superponitur: latentia subterponitur: sed peritia interponitur; dicit ergo Psalmographus: *Posuerunt*, &c. Ac si diceret manifestius: Posuerunt componentes fallaciam, apparentiam, superlatentiam: sed non erravi propter judicandi peritiam.

Articulus primus.

Primum igitur annotans, ait. *Peccatores*: Hi sunt mendacii fabricatores, seu fallaciæ compositores, quos vocavit nomine peccatoris, propter peccatum simulatæ veritatis, dissimulatæ falsitatis, præstolatæ infidelitatis. Tales in aperto lactant per veritatis apparentiam: in occulto sagittant per falsitatis latentiam: perditionem expectant per fidei victoriam. De primo: Fili mi, si te lactaverint Prov. 1 peccatores, ne acquiescas eis. Ac si aperte dicat: Si fallaciæ compositores te lactaverint per apparentiam veritatis, ne acquiescas eis, propter latentiam falsitatis. De secundo scri- Psal. 10 bitur: Peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde. Peccatores arcum intendunt, dum fallaciæ compositores sophisticum argumentum prætendunt. Sagittas in pharetra parant, dum causam falsitatis sub apparentia veritatis occultant: sed rectos corde sagittant, cum recte credentes, in errorem præcipitant. De tertio: Me Psal. 118 expectaverunt peccatores, ut perderent me: sic expectant, qui perdere fidei firmitatem affectant.

Articulus secundus.

Secundum subnotans, subdit; *Posuerunt*. Si laqueos posuerunt, aliquid superposuerunt, cui laqueos subterposuerunt, sicut scriptum est: Nar- Psal. 63 raverunt, ut absconderent laqueos, C dixerunt, quis videbit eos? Quid autem superposuerunt, nisi veritatis apparentiam, quam oculis nostris opposuerunt, per quas nos fallere disposuerunt? Et nota circa peccatorum positionem, triplicem inordinationem: puta respectu proximi, respectu Dei, respectu sui; quoniam impugnant fraternam gratiam, supernam reverentiam, internam conscientiam. De primo per Psalmistam Psal. 108 dicitur: Posuerunt mihi mala pro bonis; mala, scilicet circumventionis pro bonis interventionis; loquitur enim caput pro membris, Christus pro Christianis; ecce inordinata positio respectu proximi; De secundo per Prophetam psallitur; Psal. 72 Posuerunt in cœlum os suum; In cœlum

cœlum os ponunt, qui dum fideles perfidis argumentis obcœcare proponunt, ipsi auctori, & consummatori fidei se opponunt: ecce inordinata positio respectu Dei. De tertio scribitur: Viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, & scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam. Sic faciunt, qui proprias coinquinant conscientias, scandalizantes proximos per argutas astutias, & astutas versutias, & versutas argutias: ecce inordinata positio respectu sui.

Ezech. 14

Articulus tertius.

Laqueus. Tertium denotans, dicit: *Laqueum*. Iste laqueus latenter positus, est falsitas latens, quæ est causa casus, sicut veritas apparens est causa motus. Per falsitatis quippe latentiam, in erroris foveam cadimus: quia per larvalem veritatis apparentiam moti sumus: ecce laqueus periculosus. Scitis quibus? curiose spectantibus, incuriose expectantibus, injuriose tractantibus: quoniam hos involvit, hos comprehendit, hos perdit. De primo: Peccantem virum iniquum involvet laqueus: ecce laqueus involvens. De secundo; Sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aves comprehenduntur laqueo, sic capiuntur homines in tempore malo; ecce laqueus comprehendens. De tertio; Qui laqueum alii ponit, peribit in illo, ecce laqueus perdens.

Prov. 29 *Eccl. 9* *Eccl. 27*

Articulus quartus.

Quartum connotans, consequenter annectit; *Et de mandatis tuis non erravi*. Hic apparet peritia judicantis, veritatem apparentem cernens, falsitatem latentem concernens, varietatem discernens, & veritatem decernens; ideo non erravit a mandatis sophistice impugnatis; quia non erravit in judicio veritatis. Et nota tres errores perfidorum circa mandata. Primum circa mandatorum impositionem; secundum circa illorum observationem; tertium circa ipsorum prævaricationem. Primi dicebant impositionum mandatorum moralium præter additionem cæremonialium non esse plenariam. Secundi ponebant mandatorum observationem non esse salutis meritoriam. Tertii asserebant mandatorum prævaricationem non esse morti obligatoriam. Primus error repellitur ab Apostolo; Gressus rectos facite pedibus vestris, ut non quis claudicans erret; magis autem sanetur. Hic arguitur illorum claudicatio, qui servare docebant legem cum Evangelio. Secundus error refellitur ab eo; Nolite errare, Deus non irridetur; quæ enim seminaverit homo, hæc & metet. Ex his verbis refelli potest illorum positio, qui salutem non attribuebant meritis humanis, sed fato. Tertius error retunditur ab ipso; Nolite errare, neque fornicari, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Hic illorum error extinguitur, qui dicunt, quod nullus peccator æternaliter punietur; sed etiam mali homines, atque dæmones post longa temporum spatia beatitudinem consequentur.

Errores perfidorum circa mandata. *Heb. 12* *Gal. 6* *1 Cor. 6* *Origenis error.*

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam fidei fortis athleta; *Peccatores*, quantum ad fallaciæ compositionem: *Posuerunt mihi*, quantum ad apparentis veritatis superpositionem. *Laqueum*, quantum ad latentis falsitatis subterpositionem: *Et de mandatis tuis non erravi*, quantum ad peritiæ judiciariæ interpositionem.

VERSICULUS XV.

Hereditate acquisivi testimonia tua, &c. De vitæ mortalis expositione, & expositionis duplici ratione, duo versus præambuli sunt breviter prælocuti. De tertia ratione, videlicet mandatorum observatione, versus iste videtur eloqui. Unde dicit Psalmographus. *Hereditate*, &c. Ac si loqueretur apertius: Per paterna

eloquia acquisivi superna testimonia, non auferenda per externa supplicia, propter interna cordis solatia. Ex quibus patet versus præsentis quadripartita continentia. Continet enim eruditionem paternam, acquisitionem supernam, desolationem externam, & consolationem internam. ecce hereditas retinenda, acquisitio detinenda, desolatio sustinenda, consolatio obtinenda.

Articulus primus.

Primum ergo præsignatur, cum prædicitur: *Hereditate*. Hæc est hereditas eruditoria, vel eruditio hereditaria: ecce hereditas optima, qua ditatur, & dilatatur non corpus, sed anima: non prædiis lutulentis, sed radiis luculentis. Et nota, quod
Hereditas mystica. hereditas mystica tripartito distinguitur in scriptura: ibi legitur hereditas morum, hereditas præmiorum, hereditas suppliciorum: prima laudabilis, secunda desiderabilis; tertia
Isa. 54. detestabilis. De prima: Hæc est hereditas servorum Dei, & justitia eorum apud me, dicit Dominus: ecce
Col. 3 hereditas morum. De secunda: Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Domino & non hominibus scientes, quod a Domino accipientis retributionem hereditatis: ecce
Job 27 hereditas præmiorum. De tertia: Hæc est pars hominis impii apud Deum, & hereditas violentorum, quam ab omnipotente suscipient, &c. ecce hereditas suppliciorum.

Articulus secundus.

Secundum assignatur, cum additur: *Acquisivi testimonia tua*. Quæ testimonia, nisi divinæ veritatis, & voluntatis judicia? Hæc testimonia ab eruditoribus accipiuntur. sicut mercimonia a mercatoribus acquiruntur. Et nota, quod legitur in scri-
Acquisitio tripartita. ptura, acquisitio tripartita: scilicet speculativa, activa, consummativa: prima veritatis, secunda virtutis,
Prov. 16 tertia salutis. De prima: Acquire prudentiam: quia pretiosior est argento: ecce acquisitio speculativa.
Psalm. 77 De secunda dicit Psalmista; Induxit

A eos in montem sanctificationis suæ: montem, quem acquisivit dextera ejus. Montem sanctificationis acquirit ejus dextera, qui eminentiam sanctitatis acquirit per sancta opera: Psal. 68
ecce acquisitio activa. De tertia psallit Propheta: Inhabitabunt ibi, & hereditate acquirent eam. Sic faciunt contemplativi, qui in hac peregrinatione solo corpore constituti, cogitatione & aviditate supernam civitatem inhabitant, & finaliter illam hereditant: ecce acquisitio consummativa.

Articulus tertius.

Tertium designatur, cum dicitur: *In æternum*, tamquam in æternum
B possidenda: nec per externum supplicium præcidenda. At vero, quia nemo certus de crastino, dicente scriptura: Ne glorieris in crastinum, Prov. 27
ignorans quid superventura pariat dies: idcirco verbum istud Prophetæ non videtur accipiendum absolute, sed conditionate. Et nota triplicem conditionem circa prædictam locutionem; utpote Domino præsidente, Domino regente, Domino adjuvante: Domini quippe est servis præsidere per potentiam, regere per prudentiam, adjuvare per gratiam. Prima conditio notatur per Psalmistam dicentem: Sedebit Do- Psal. 28
minus rex in æternum: ecce potentiam præsidentis: Secunda conditio
C connotatur per Prophetam psallentem: Hic est Deus noster in æter- Psal. 47
num, & in sæculum sæculi: ipse reget nos in sæcula: ecce prudentiam regentis. Tertia vero conditio denotatur per Psalmographum sic scribentem: Sperate in eo omnis Psalm. 61
congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adjutor noster in æternum: ecce gratiam adjuvantis.

Articulus quartus.

Quartum consignatur, cum ratio subrogatur: *Quia exultatio cordis mei sunt*. Procul dubio mandatorum conservatio, est conservatorum exultatio. Sed notandum, quod triplex legitur exultatio pro mandatis certantium

tium: Prima, certamen subeuntium: secunda, certamen exeuntium: tertia, post certamen redeuntium. Exultatio prima est laboriosa, secunda victoriosa, tertia gloriosa. De prima per Prophetam psallitur: Exultatione colles accingentur. Isti colles sunt viri virtutibus eminentes, qui exultanter certamen aggrediuntur. De secunda per Psalmistam dicitur: Eduxit populum suum in exultatione. Nam & illi sunt de certamine ducti, qui sicut per mare rubrum, sic per martyrium sunt traducti. De tertio quoque per Psalmographum scribitur: Venientes autem, venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Venientes utique in Resurrectione, venient ad judicium cum exultatione, portantes manipulos myrrhæ suæ.

Psalm. 64

Psalm. 104

Psalm. 125

Articulus primus.

Dicit ergo Psalmographus, tamquam pro mandatis moralibus decertator legitimus: *Hereditate*, quantum ad paternam eruditionem retinendam: *Acquisivi testimonia tua*, quantum ad supernam acquisitionem detinendam: *In æternum*, scilicet servanda, quantum ad externam desolationem sustinendam; *Quia exultatio cordis mei sunt*, quantum ad internam consolationem obtinendam.

VERSICULUS XVI.

INclinavi cor meum, &c.] Audivimus doctrinam charitatis, docentis animas perdere pro mandatis. Audiamus doctrinam ipsius, docentis ipsas ponere pro votis regularibus. Dicit enim Propheta, quod dicendum est a persona perfecta; *Inclinavi*, &c. tamquam asserens voce libera; *Inclinavi cor meum*, a statu libertatis, ad serviendum tibi in statu voluntariæ servitutis; nec dimittam perfectionem virtutis, ne amittam perfectionem salutis; Ecce membra quatuor, quæ tenet propositi versus tenor; videlicet statum libertatis, statum servitutis, perfectionem virtutis, perfectionem salutis.

A Primum spectat ad vitam sæcularem, secundum ad regularem, tertium ad meriti quantitatem, quartum ad præmii dignitatem;

Articulus primus.

Statum libertatis insinuans, ait; *Inclinavi cor meum*; Scimus, quia corde nihil liberius. Tunc igitur cor inclinamus, cum a libertate declinamus. Sed nota, quod religiosæ personæ debent cor inclinare a triplici libertate, scilicet possessionis, rebellionis, commistionis; per votum paupertatis, obedientiæ, castitatis. Prima cordis inclinatio indicatur a Psalmographo; Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam. Talia quippe testimonia Dominus testificari dignoscitur, ubi dicitur; Qui non renuntiaverit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus; Ecce inclinatio cordis a libertate possessionis. Secunda cordis inclinatio designatur, ubi legitur; Inclinatur cor omnium virorum de Juda, quasi viri unius. Ibi, sicut patet per litteram legenti, inclinantur corda a libertate rebellionis ad obedientiam. Ecce inclinatio cordis a libertate rebellionis. Tertia cordis inclinatio connotatur, ubi dicit pater filio; Inclina cor tuum ad cognoscendum prudentiam; & per consequens ad castimoniam; quia sicut scribitur ab Augustino; Casta est, & sine ulla contaminatione sapientiæ conjunctio; Ecce inclinatio cordis a libertate commistionis.

Psalm. 118

B

Luc. 14

2 Reg. 19

Prov. 2

C

Aug. l. 1 solilog.

Articulus secundus.

Statum servitutis innuens, inquit; *Ad faciendas justificationes tuas*. Quibus altissime justificas, quos profundissime tibi subjugas. Cum enim nihil injustius, quam tibi objici, nihil justius, quam tibi subiici, tanto proculdubio plenius justificari dicimur, quanto perfectius tibi subjicimur. Unde notandum, quod diversæ justificationes sunt diversorum; aliæ pœnitentium, aliæ proficientium, aliæ perfectorum. Primæ pertinent ad lamenta,

ta, quæ sunt justitiæ fundamenta, secundæ ad mandata, quæ sunt justitiæ incrementa: tertiæ ad consilia, quæ sunt justitiæ complementa. De prima: Hæc facta est mihi, quia justificationes tuas exquisivi. Quod intelligitur de justificationibus lamentorum. De secunda: Levavi manus mea ad mandata tua, quæ dilexi, & exercebor in justificationibus tuis: Ecce justificatio mandatorum. De tertia: Consilium meum, justificationes tuæ. Ecce justificatio consiliorum.

Psal. 118
Ibidem.
Ibidem.

Articulus tertius.

Perfectionem virtutis assignans, addit: *In æternum*, id est, sine intermissione, sine remissione, sine defectione, non obstante quacumque tribulatione. Ecce triplex perfectio virtutis; temporalis, formalis, finalis. Prima perfectio respicit actus extensionem: secunda affectus intentionem: tertia fructus consecutionem. De prima Psalmista dicit: Non derelinquet Dominus sanctos suos, in æternum conservabuntur: Ecce perfectio temporalis. De secunda Propheta psallit: In æternum exultabunt, & habitabis in eis: Ecce perfectio formalis. De tertia Psalmographus scribit: Hereditas eorum in æternum erit. Ecce perfectio finalis.

Psal. 36
Ps. 5
Psa. 36

Articulus quartus.

Perfectionem salutis annotans, addidit: *Propter retributionem*. Quam retributionem, nisi præmialem perfectionem? Sane qui hilarem datorem diligit, plus tribuenti plus retribuit, eadem mensura remetiens, qui itidem mensus fuit. Unde perfectus Dominus, qui perfecte se nobis tribuit: perfectis, qui vice versa se perfecte retribuunt, pro perfectione perfectionem retribuit. Et nota quod legitur in scriptura retributio tripartita, utputa retributio justa: retributio magna: retributio dupla. Prima est prævaricatorum: secunda fidelium activorum: tertia contemplativorum. De prima: Omnis prævaricatio: & inobedientia accepit justam retributionem mercedis: Ecce retributio justa. De secunda; Benefac justo, & invenies retributionem magnam: Ecce retributio magna. De tertio; Est datum, quod est inutile: & est datum, cujus retributio duplex. Datum primum est simulatorum, secundum contemplativorum; Ecce retributio dupla.

Heb. 2
Eccli. 12
Eccl. 20

Epilogus.

Ait ergo Propheta sub personæ contemplativæ figura: *Inclina cor meum*, scilicet a statu libertatis pertinente ad vitam sæcularem; *Ad faciendas justificationes tuas*; In statu voluntariæ servitutis attinente ad vitam regularem; *In æternum*, etiam si me oportuerit commori tecum, quantum ad perfectionem virtutis spectantem ad meriti quantitatem: *Propter retributionem*, quantum ad perfectionem salutis respicientem præmii dignitatem.

Capitulum octavum.

VERSICULUS PRIMUS.

Iniquos odio habui, &c.] Capitulum octavum incipit, & octavum ferculum introducit. Concordate fercula, & concordabunt capitula. Porro præcedenti capitulo præsentata fuit charitatis intromissio; in præsenti vero præsentatur iniquitatis intermissio, & patet modus ordinandi solitus, secundum ordinem appetitus: quoniam ad intromissionem illius ordinamur per intermissionem istius. Circa iniquitatis intermissionem pensare debemus duplicem rationem, videlicet iniquitatis odibilitatem, quam octonarius prior prætendit, & æquitatis amabilitatem, quam octonarius alter ostendit. In capite prioris octonarii locatur Samech littera, quæ secundum Ambrosium, interpretatur, audi. In capite autem alterius Aiin littera, quæ secundum ipsius testimonium, interpretatur oculus. Si causam quæris? Equidem iniquitas odibilis auditum petit confessoris, non oculum inspectoris; econtra æqui-

Samech. Ambros. in hunc ipsum Ps. Aiin.

æquitas amabilis non requirit aurem confessoris, sed oculum inspectoris. Vis octonarium priorem distinguere, debes causam odibilitatis videre. Assignatur autem causa rationabilis, quia defectio naturaliter est contemptibilis, sicut quaternarius præcedens aperit, & econtrario perfectio appetibilis, sicut quaternarius sequens asserit. Defectionis autem contemptibilitas plenius elucescit, cum animus defectionem animadvertit, perfectionem advertit, defectione se avertit, ad perfectionem se convertit: quod luce clarius in primis quatuor versibus innotescit. Defectionem animadvertebat Psalmographus, cum dicebat: *Iniquos odio habui*, quasi dicat defectionem sensi, sed dissensi, quia præsensi rectitudinem, cui consensi: ecce quatuor actus Psalmistæ quos continet versus iste, scilicet sentire, dissentire, præsentire, consentire: sentiebat quidem secundum hominem: exteriorem: dissentiebat secundum interiorem: præsentiebat secundum rationem superiorem; consentiebat secundum rationem inferiorem.

Articulus primus.

Defectionem sensit, cum dixit: *Iniquos*, id est, iniquitatis amicos. Sensit autem per vim sensibilem exteriorem vel interiorem, ad exteriorem hominem pertinentem. Et nota, quod legimus iniquos per confessionem non cognitos nec contritos: per confessionem cognitos & contritos per confessionem cognitos non contritos. Primi per iniquos figurati fuerunt, qui ante Judam exierunt: secundi per eos, qui sub Juda objerunt: tertii per illos, qui sub Juda non objerunt, sed post Judæ obitum prodierunt. Judas enim Hebraice, confessio est Latine. De primis dicitur: Exierunt ex Israel filii iniqui: ecce iniquos ante Judam exeuntes. (1 Mach. 1)
De secundis legitur: Judas persecutus est iniquos, perscrutans eos: ecce iniquos sub Juda obeuntes. (1 Mach. 3) De tertia scribitur: Post obitum Judæ emerserunt iniqui in omnibus finibus Israel: ecce iniquos sub Juda non obeuntes, sed post Judæ obitum prodeuntes. (1 Mach. 9)

Articulus secundus.

A defectione dissensit, cum adjunxit: *Odio habui*, quoniam ubi odium, ibi voluntatis dissidium. Voluntas autem est appetitus rationalis, sicut sensualitas animalis: & sicut vires animales pertinent ad hominem exteriorem, sic rationales attinent ad interiorem, quia sicut scribitur ab Augustino: Ascendentibus introrsus quibusdam gradibus considerationis per animæ partes, unde incipit aliquid occurrere, quod non sit nobis commune cum bestiis; inde incipit ratio, ubi jam homo interior possit agnosci. (Aug. l. 12 de Trin. c. 3 tom. 3) Et nota, quod tales debemus odio habere triplici ratione, quia sunt legis adversarii, regi contrarii, viæ legalis insidiarii. Nos autem legis æmulatores, regis imitatores, viæ regiæ viatores. Prima ratio notatur: Iniquitatem odio habui, & abominatus sum: legem autem tuam dilexi: ecce odium æmulatorum. (Psal. 118) Secunda ratio scribitur; Quoniam & altissimus odio habet peccatores; ecce odium imitatorum. (Eccli. 12) Tertia ratio tangitur; Omnem viam iniquam odio habui. (Psal. 118) Via iniqua non est recta, sed obliqua, & viatoribus inimica; ecce odium viatorum.

Articulus tertius.

Rectitudinem persensit, cum inquit; *Legem tuam*. Hoc est legem naturæ rationali inditam creaturæ. Hæc autem lex est quædam lux rationis, per quam dirigitur in agendis. Et nota de lege ista, quod sicut colligitur ex scriptura; ipsa est lex nativa, vina, operum discretiva; quoniam insita menti viventi, operabilia disponenti. De primo scribitur ab Apostolo; Cum gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt; hoc est, quæ non habent legem scripturæ, faciunt quæ sunt legis naturæ: ecce (Rom. 2)
lex

lex nativa. De secundo subscribitur A
ibidem. ab eo; Ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex. Qualiter ipsi sibi sunt lex? numquid a lege habent suum esse? ita plane. Sicut enim habent esse naturale per formam naturalem, sic habent esse connaturale per formam connaturalem. Ab utraque forma habent esse formale, nisi quod ab illa substantiale, ab hac accidentale, & ad utraque habent esse vitale, nisi quod ab illa corporale, ab hac spirituale: ecce lex viva & vivificativa. De tertio conscribitur
Ibidem. ab ipso; Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis; ac si aperte dicat; Ostendunt opus discretum per legis decretum, quod suis cordibus est concretum; ecce lex operum discretiva.

Articulus quartus.

Rectitudini quoque consensit, cum ait; *Dilexi*. Nam qui diligit, dilecto consentit, & fideliter se conjungi, sicut scriptum est; Dilige proximum
Marc. 12 tuum, & conjungere fide cum eo. Et nota, quod tria sunt ad hujus legis dilectionem necessaria, videlicet diligere fraternitatem, diligere veritatem, diligere simplicitatem; ut sit amor fraternitatis in affectione, veritatis in actione, simplicitatis in in-
1 Pet. 2 tentione. Primæ dilectionis admonitio habetur: Fraternitatem, inquit, diligite; Deum timete, &c. Secun-
Zach. 8 dæ dilectionis persuasio legitur: Veritatem tantum, & pacem diligite, dicit Dominus exercituum. Tertiæ dilectionis commendatio scribitur;
1 Par. 29 Scio domine Deus, quod probes corda, & simplicitatem diligas.

Epilogus.

Patet itaque mens Prophetæ super defectionis animadversione. Ait enim; *Iniquos*, id est, iniquitatis amicos, quasi defectionem sentiens secundum hominem exteriorem. *Odio habui*, quasi dissentiens secundum hominem interiorem. *Legem autem tuam*, quasi rectitudinem præsentiens secundum rationem superiorem. *Dilexi*, quasi consentiens secundum rationem inferiorem.

VERSICULUS SECUNDUS.

ADjutor, *& susceptor meus es tu*, &c.] Versus anterior annotat, qualiter anima rationalis rationaliter defectionem animadvertit. Iste sequens subnotare intendit qualiter ipsa non irrationabiliter perfectionem advertit. Quia vero, sicut scribitur a
Dionysio: Nihil est per se perfectum non indigens universaliter perfectionis, nisi vere perfectissimum, & ante perfectum; ob hanc rem *illius* advertit anima perfectionem, per ipsius quadruplicem actionem, videlicet per commissionem, admissionem, Dion. de cælesti hie. cap. 10
B promissionem, præmissionem. Committit namque tempus vitæ, admittit fructus pœnitentiæ, promittit pondus gloriæ, præmittit pignus gratiæ. Quæ videtur continue versus istius continentia continere.

Articulus primus.

Primum præsignatur, cum scribitur: *Adjutor*. Plane perfectissimus & perfectorum omnium perfectivus factus est nobis adjutor magnus, potissimum præstando præsentis vitæ spatium ad faciendum dignum pœnitentiæ fructum. Et nota, quod Dominus legitur adjutor præcipue in ægrotatione, in tentatione, in de-
C functione; præstando vitam naturæ, vitam gratiæ, vitam gloriæ. De primo per Psalmographum dicitur: Ipse Psal. 61
Deus meus, & Salvator meus, adjutor meus, non emigrabo. Salvator dicitur auferendo infirmitatem, sed adjutor conferendo sanitatem; ecce adjutor respectu vitæ naturæ. De secundo per Prophetam psallitur; De- Psal. 45
us noster refugium & virtus, adjutor in tribulationibus; refugium dicitur pugnantibus, fugiendo in pugna continentiæ; virtus pugnantibus, consistendo in pugna sustinentiæ; adjutor in tribulatione, adaugendo vitam gratiæ; ecce adjutor respectu vitæ gratiæ. De tertio per eumdem scribitur? Beatus cujus Deus Psal. 145
Jacob adjutor ejus, scilicet in defe-

defectione: ecce adjutor respectu vitæ gloriæ.

Articulus secundus.

Secundum designatur, cum dicitur: *Et susceptor meus es tu.* Sicut enim peccator est Dei debitor: sic Deus est debitæ satisfactionis susceptor. Et nota, quod Dominus suscipit opera satisfactoria, de mente, de carne, de substantia; Suscipiendo mente orationes lacrymosas, de carne disciplinas, de substantia eleemosynas. De Psal. 41 primo psallit Propheta: Oratio Deo vitæ meæ: dicam Deo: susceptor meus es: ecce susceptor orationum. Ps. 58 De secundo dicit Psalmographus: Factus es susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ, id est, disciplinæ rationabilis, de qua loquitur in alio loco: Ps. 65 Posuisti tribulationes in dorso nostro: ecce susceptor disciplinarum. De tertio: Tibi psallam, quia Deus susceptor meus es: Psal. 68 Deus misericordia mea, id est, causa misericordiæ in erogatione eleemosynæ: ecce susceptor eleemosynarum.

Articulus tertius.

Tertium assignatur, cum dicitur: *Et in verbum tuum.* Quale verbum? non præceptivum, non prohibitivum, non comminativum, sed promissivum & ideo verbum bonum ad pensandum, ad gustandum, ad præstolandum: quia pensantium attractivum, gustantium protractivum, præstolantium pertractivum. De primo scribitur: Psal. 44 Eructavit cor meum verbum bonum: ecce verbi pensati bonitas attractiva. Heb. 6 De secundo: Gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum: ecce verbi gustati bonitas protractiva. Hier. 29 De tertio: Suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum, secundum anagogicum intellectum: ecce verbi præstolati bonitas pertractiva.

Articulus quartus.

Quartum consignatur, cum incontinenti connectitur: *Supersperavi.* Supersperatio ista non est mortua, sed viva: nec informis, sed formata: quia procedit ex gratia præmissa. Et nota, quod de tribus præcipue contingit supersperare: videlicet de veritate, de virtute, de salute: Sed satius est supersperare, rationabiliter de veritate, viriliter de virtute, quam inaniter de salute. Prima supersperatio notatur: Qui timent te, &c. Secunda subnotatur: Præveni in maturitate, &c. Tertia denotatur supra; Defecit in salutare tuum, &c. Psal. 118 / Ibid. / Ibid.

Epilogus.

Liquet itaque vox Psalmistæ super perfectionis adversione: Ait enim perfectissimo, & omnis perfectionis principio; *Adjutor*, quantum ad tempus vitæ transitoriæ, quod committit. *Et susceptor meus es tu*, quantum ad fructus pœnitentiæ, quos admittit. *Et in verbum tuum*, quantum ad pondus gloriæ, quod promittit. *Supersperavi*, quantum ad pignus gratiæ, quod præmittit. Ac si diceret: Tu vitæ tempus committis, & pœnitentiæ fructus admittis, & pondus gloriæ, quod promittis, superspero per pignus gratiæ, quod præmittis.

VERSICULUS TERTIUS.

Declinate a me maligni, &c.] Superius innotuit, qualiter animus defectionem animadvertit; rursus enituit, quo modo perfectionem advertit. Hic innotescit, quonam modo a defectione, quam animadvertit, celeriter se avertit: Hoc ostendit Psalmographus, ita loquens sicuti bonus operarius a malis operariis se avertens. Ait enim: *Declinate*, &c. Ac si diceret lingua libera: a bonis separamini, qui malum operamini; Ego bonum operabor, & propter hoc a bono non separabor. Unde notare possumus circa versum præsentem separationem, operationem, & utriusque dignitatem, & indignitatem. Separationis dignitas sequitur operationis indignitatem, & separationis indignitas, operationis dignitatem.

Articulus primus.

Ad primam spectat, quod cantat: *Declinate a me*, tamquam digni separa-

ratione: ecce dignitas separationis. Et nota, quod, expedit bonis quod, mali declinent ab eis, tribus de causis; videlicet ad vitandum vitium, ad vitandum convicium, ad vitandum supplicium. Quæris quorum? vitium retractorum, convicium detractorum, supplicium pertractorum.
Isa. 57 De primo: Declinate de semita, auferte offendicula de via populi mei: ecce declinatio quantum ad vitium.
Isa. 29 De secundo: Arguentem in porta supplantabant, & declinaverunt frustra a justo, quasi dicat: Frustra declinaverunt quantum ad justi convicium; quia non evaserunt justum Dei judicium: ecce declinatio, quantum ad convicium. De tertio scribitur a Psalmo-
Psal. 138 grapho; Si occideris Deus peccatores, viri sanguinum declinate a me; scilicet ne occidar vobiscum: ecce declinatio, quantum ad supplicium.

Articulus secundus.

Ad secundum facit, quod dicit; *Maligni*. Quinam sunt isti maligni, nisi mali operarii, & indigni? ecce indignitas operationis. Et nota, quod tales maligni, nec bonorum cohabitatione, neque cognitione, sed potius confutatione sunt digni; quoniam cohabitatio signum est fovendi, cogitatio favendi, sed confutatio removendi.
Psal. 5 De primo; Neque habitabit juxta te malignus; quod non tantum competit Christo, sed etiam Christi membro; ubi refellitur malignorum cohabitatio. De secundo quoque psal-
Ps. 100 limus; Declinantem a me malignum non cognoscebam; hic exemplo prophetico improbatur malignorum familiaris cognitio. De tertio rursus
Psal. 14 legitur; Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus; Ubi scripturæ testimonio comprobatur malignorum confutatio.

Articulus tertius.

Ad tertium aspicit, quod adiicit; *Et scrutabor mandata;* videlicet qualiter fundata, qualiter fœcundata, quibus actibus insignita, quibus viribus insita; ecce operationis dignitas. Hic potest notari, quod tria contingit circa mandata scrutari; videlicet

A subjectum, actum, & fructum; an subjecto cohæreant, an actus boni compareant, an fructus pereant, aut premaneant. De primo; Omnia enim 1 Par. 28
corda scrutatur Deus. Plane corda tamquam mandatorum subjecta Domino scrutatur: quia mandatorum cohærentiam, vel distinctionem contemplatur. De secundo; Altissimus Sap. 6
interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Sane tam operationes, quam cogitationes scrutari, est actus interiores & exteriores probari. De tertio dicit Psalmographus; Scrutetur fœnerator omnem substan- Psal. 108
tiam ejus. Iste fœnerator est diabolus: Quare fœnerator? quia termina-
B bilium consolationum conditor, & interminabilium desolationum exactor; Ipse peccantium substantiam scrutatur: quia meritorum præcedentium affluentiam deprædatur.

Articulus quartus.

Ad quartum pertinet quod remanet; *Dei mei*, & propter hoc indigne separabilis; quia mei; Indignum enim est ab aliquo separari, quod suum est. Sed nota, unde tam devota præsumptio sit causata, ut præsumat Propheta dicere: *Dei mei:* quasi cohærens ei. Plane ex triplici felicitate; scilicet ex felicitate accipiendi, inveniendi, ingrediendi; quia Propheta consuevit facillime, petens ac-
C cipere, quærens invenire, pulsans introire. Vis audire Prophetam taliter præsumentem, tamquam faciliter accipientem? Audi eumdem psallentem.
In quacumque die invocavero te: ec- Psal. 55
ce cognovi, quoniam Deus meus es. Est enim vox frequenter petentis, & faciliter accipientis. Vis audire taliter præsumentem, tamquam faciliter invenientem? Audi canentem:
Doce me facere voluntatem tuam, Ps. 140
quia Deus meus es tu; Est enim vox frequenter quærentis, & faciliter invenientis. Vis audire taliter præsumentem, tamquam faciliter ingredientem? Audi dicentem. Ad te Do- Ps. 24
mine levavi animam meam, Deus meus in te confido, non erubescam; Est enim vox frequenter pulsantis,

&

& faciliter ingredientis; aliter erubuisset, nisi faciliter introisset, sicut pulsantes erubescunt, cum introire non possunt.

Epilogus.

Et hoc est, quod psalmista dicit; tamquam persona, quæ a defectione, quam animadvertit, celerrime se avertit: *Declinate a me*: quantum ad dignitatem separationis; *Maligni*; quantum ad indignitatem operis: *Et scrutabor mandata*; quantum ad dignitatem operationis: *Dei mei*; quantum ad indignitatem separationis.

VERSICULUS QUARTUS.

SUscipe me secundum eloquium tuum, & cetera.] Qualiter animus a defectione, quam animadvertit, illico se avertit, præcedens versus exposuit. Qualiter autem ad perfectionem, quam advertit, continuo se convertit, præsens versus exponit. Nam Propheta conventus cœlestis perfectionem admiratus, ac ad ipsius admissionem aspirans, talem petitionem proponit in audientia divinæ majestatis, & assistentium angelorum, qualem novitius proponere consuevit in præsentia abbatis, & astantium monachorum. Ait enim; *Suscipe me*, &c. Ac si diceret voce clara; suscipe me professorem, secundum tuæ promissionis tenorem; & redde vitam superiorem, pro qua contempsi vitam inferiorem, ecce petitio professoris, promissio Salvatoris, appetitus vitæ superioris, & contemptus vitæ inferioris.. Petitio sane digna acceptione, promissio digna solutione, appetitus dignus impletione, & contemptus indignus confusione.

Articulus primus.

Primus igitur denotatur, cum dicitur; *Suscipe me*, scilicet ad perfectionem cœlestem, tamquam novitium profitentem, divitias, delicias, & voluntates proprias dimittentem: quia meæ divitiæ, te tenere, meæ deliciæ, te videre; meæ concupiscentiæ; tibi præcordialiter adhærere. Unde notandum, quod Dominus suscipit a novitio, non sine magno pietatis consilio, triplex votum; utpote paupertatis voluntariæ, continentiæ, obedientiæ, quatenus per tripartitum meritum efficiatur capacior ad summum bonum capessendum, perspicacior ad videndum, efficacior ad fruendum. De susceptione paupertatis voluntariæ per psalmistam dicitur: Ego sum Pauper & dolens; salus tua Deus suscepit me; quis est ille pauper, & dolens, nisi possessionem exteriorem per compunctionem interiorem relinquens? De susceptione continentiæ scribitur; Fornicata es cum amatoribus multis; tamen reverterе ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te. Ab immunditia revertitur, & ad Deum convertitur, qui continentiam profitetur. De susceptione obedientiæ per Prophetam psallitur; Tenuisti manum, dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Dexteram manum a Deo teneri, est ei voto simplici obedientiam polliceri. In voluntate divina deduci, est simplex obedientiæ votum ad solemne perduci, sive solemniter profiteri: quæ professio dicitur suscipi cum gloria; quia suscipitur, tamquam gloriæ meritoria.

Psal. 68

Hier. 3

Psa. 72

Articulus secundus.

Secundum annotatur, cum additur; *Secundum eloquium tuum*, scilicet susceptionis promissorium, juxta illud propheticum; Ecce servus meus, suscipiam eum. Hic notandum, quantum pertinet ad propositum, quod est eloquium, tripartitum; videlicet eloquium, quod promittitur, eloquium quod dimittitur, & eloquium, quod admittitur. Primum est eloquium assumptionis, secundum eloquium ululationis, tertium eloquium exultationis. De primo; Fluat ut ros eloquium meum; ecce rorifluum eloquium, quod est piæ voluntatis indicium, & promittentis proprium, dicatur autem eloquium assumptionis, pro eo, quod est eloquium Moysi, qui interpretatur assumptio. De secundo; Dimittam adversum me eloquium

Isa. 42

Deut. 32

Moyses.

Job 10

quium meum; hoc est eloquium vetustatis, sive lugubritatis, quod dimittitur a beatis: dicitur autem eloquium ululationis, pro eo, quod est eloquium Job, qui interpretatur ululatio. *Job.* De tertio: Benedictum eloquium tuum: *1 Reg. 25* Istud est eloquium novitatis, sive jucunditatis, quod admittitur a beatis: dicitur autem eloquium exultationis, pro eo, quod est eloquium Abigail, quæ interpretatur *Abigail.* patris nostri exultatio. Primum eloquium figuratur per Abbatem, novitium prostratum, erigi annuentem: Secundum per eum erectum exuentem: Tertium per eumdem exutum induentem.

Articulus tertius.

Tertium subnotatur, cum sequitur: *Et vivam.* Ecce vita, quam affectat, & expectat. Et nota, quod vita spiritualis est triformis; quædam informis, quædam Christiformis, quædam Deiformis: Prima vita est Sophistica, secunda Apostolica, tertia Angelica. *Apoc. 3.* De prima: Nomen habes, quod vivas, & mortuus es: ecce vita informis & Sophistica. De secunda: *Gal. 2* Vivo autem jam non ego: vivit vero in me Christus: ecce vita Christiformis, & Apostolica. De tertia; *Rom. 6* Si mortui sumus cum Christo, credimus, quod etiam simul vivemus cum Christo: ecce vita Deiformis, & Angelica; Hæc est vita quæ appetitur a Psalmista, pro qua contemnitur vita ista.

Articulus quartus.

Quartum connotatur, cum prædictis connectitur: *Et non confundas me ab expectatione mea*, scilicet æterna *Prov. 10* lætitia, de qua scribitur: Expectatio justorum, lætitia. Et nota de confusione prædicta, quod nimis confusus erit, qui vitam temporalem prendiderit, & æternalem perdiderit; sed amplius confusus erit, qui vitam temporalem perdiderit, & vitam æternalem non prendiderit, sed nullatenus confusus erit, qui vitam temporalem non perdiderit, sed vendiderit, & vitam æternam prendiderit. Quorum primum congruit flagitiosis, secundum superstitiosis, tertium religiosis. De primis scribitur; Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur. *Hier. 17* Tales fuerunt flagitiosi, qui dum criminaliter derelinquunt, Dominum prohibitorem criminum derelinquunt, sed ipsi confundentur: Nam etsi derelinquant prohibitorem, non derelinquunt ultorem. De secundis traditur: Quomodo confunditur fur, *Hier. 2* quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israel. Tales Israelitæ sunt hypocritæ, qui simulacris simulationum serviunt, & gloriam Deo debitam furtive rapiunt. De aliis legitur: Filioli manete in eo, ut cum *1 Joa. 2* apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo: Sic faciebat Apostolus, cum dicebat: Scio, *Phil. 1* quia hoc mihi proveniet ad salutem per vestram orationem, & subministrationem spiritus Jesu Christi, secundum expectationem, & spem meam: quia in nullo confundar.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam persona devota cœlestium perfectionem considerans, & ipsorum communionem desiderans: *Suscipe me*, quantum ad petitionem professoris, dignam acceptione: *Secundum eloquium tuum*, quantum ad promissionem Salvatoris, dignam solutione: *Et vivam*, quantum ad appetitum vitæ superioris, dignum impletione: *Et non confundas me*, &c. quantum ad contemptum vitæ inferioris, indignum confusione.

VERSICULUS QUINTUS.

ADjuva & salvus ero, &c.] Præcinente quaternario præcedente, defectionem contemptibilem esse cognovimus: succinente vero præsente, perfectionem appetibilem existere cognoscemus. Perfectio quidem ista, quam describit Psalmista, est perfecta militia, qua militat Ecclesia circa Deum, circa hostem, circa mundum, circa carnem. Iste modus militandi quadrimodus in quatuor patebit versibus. Primus igitur

ver-

versus docet, quomodo circa Deum A militare debemus, scilicet bona divina petendo, reposita rapiendo, latentia perquirendo, fugientia persequendo. Hæc autem bona petit orans, rapit plorans, perquirit meditans, persequitur perseverans.

Articulus primus.

Vis audire audacem militem circa Deum, & quasi contra Dominum militantem, divina bona viriliter exigentem? Audi Psalmistam dicentem: *Adjuva me*, scilicet in mea necessitate, de tuæ gratiæ largitate. Et nota, quod Dominus adjuvat, quantum ad intellectum, ad affectum, ad effectum; præstando consilium, solatium, auxilium. De primo: Adjuvit eum, scilicet David, Dominus in cunctis, ad quæ pertraxerat: scilicet præstando consilium. De secundo, ubi dicit Amasai ad David: Adjuvat te Dominus Deus tuus: scilicet præstando solatium. De tertio: Dei quippe est, & adjuvare, & in fugam convertere: scilicet præstando, vel negando auxilium.

1 Par. 18

1 Par. 12

2 Par. 25

Articulus secundus.

Vis audire rapacem militem, non tantum bona cunctis exposita exigentem, sed & bona Sanctis reposita rapientem? Audi Prophetam psallentem: *Et salvus ero*, quasi dicat, propter bona gratiæ non quiesco, sed & insuper bona gloriæ concupisco. Attende militem acriter militantem, magna flagitantem, & maxima raptitantem. Hoc autem contingit, quia quem orans unxerat, plorans pungit. Et nota, quod lacrymarum gratia, sive compunctio lacrymosa dicitur raptitare salutem: quoniam armat hominem ad illius similitudinem, qui propugnator est ad salutem. Facit namque flere cum flente, pati cum patiente, vivere cum vivente. Flere quidem, quantum ad hominem exteriorem: pati autem, quantum ad interiorem: vivere tandem, quantum ad dulcedinem spiritus pinguiorem. De primo dicit Psalmographus: Ostende

Rom. 12

Ps. 97

B faciem tuam, & salvi erimus. Faciem ostendere, est similitudinem faciei impendere. Qualis faciei? Numquid ridentis? non, sed preces cum lacrymis offerentis, & salutem validissime capientis, sicut scribitur ab Apostolo. Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesque ad eum, qui posset illum saluum facere a morte cum clamore valido, & lacrymas offerens, exauditus est pro sua reverentia. O quanta virtutis violentia, quanta salutis direptiva potentia fuit in illa clamosa, lacrymosa, reverentissima Redemptoris instantia. De secundo scribit Apostolus: Justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. In sanguine Christi justificari videtur, qui pati cum patiente, & sanguinare cum sanguinante meretur. Quid enim lacrymæ, nisi sanguis animæ? De tertio scribitur: Reconciliati, salvi erimus in vita ipsius. In vita Christi vivificari dignoscitur, qui post collamentationem, & compassionem ab ipso Christi spiritu dulcius aspiratur.

Heb. 5

Rom. 5

Ibidem.

Articulus tertius.

Vis audire sagacem militem, non solum bona bonis reposita rapientem, sed & bona bonis recondita sagaciter perscrutantem? Audi Psalmographum subscribentem: *Et meditabar in justificationibus tuis*. Si C enim meditari est secreta scrutari. si justificationes secretæ sunt actiones, constat, quod hujusmodi meditari, est secreta Dominica perscrutari. Si quæris, quæ sunt secreta bona Dei, ut possis illa meditando scrutari? Indicabo tibi bona hujuscemodi tripartita in cellariis tribus abscondita: videlicet latentem potestatem in divina natura: latentem veritatem in scriptura: latentem bonitatem in creatura. In natura specialiter meditando scrutare, vel scrutando meditare fastigium potestatis. In scriptura præsagium veritatis. In creatura vestigium bonitatis. Fastigium potestatis in natura scrutari deliberavit, qui dixit:

Meditari quid.

Bona secreta Dei meditatione scrutanda.

xit: Meditabor in te, quia fuisti adjutor meus. Præsagium veritatis in scriptura scrutari dignoscitur, de quo dicitur. In lege ejus meditabitur. Vestigium bonitatis in creatura scrutari proposuit, qui cantavit: Meditabor in omnibus operibus tuis, & in adinventionibus tuis exercebor, id est, vestigium bonitatis in operibus creationis, & recreationis scrutabor.

Ps. 62

Psal. 1

Psal. 76

Articulus quartus.

Vis audire militem pertinacem, non solummodo bona latentia perquirentem, sed & fugientia persequentem? Audi scripturam sequentem: *Semper*, ac si dicat potenter. Bona latentia meditabor incessabiliter, seu perscrutabor pertinaciter: quoniam inventis semper invenienda succedunt, collectis semper colligenda succrescunt, & affectui post bona desiderabilia volitanti, ac intellectui post pulchra considerabilia cursitanti, innumeræ turmæ, infinitæ catervæ bonorum, & pulchrorum prævolant, & præcurrunt. Et nota, quod non est gravis hæc sempiternitas, sed suavis tribus de causis: propter veritatem, propter bonitatem, propter felicitatem. Quia semper veritas speculanda, semper bonitas æmulanda, semper felicitas præstolanda. De primo: Quærite faciem ejus semper, in quo sempiterna veritatis speculatio. De secundo: Bonum æmulamini in bono semper. In quo sempiterna bonitatis æmulatio. De tertio: Spera in Deo tuo semper. In quo sempiterna felicitatis præstolatio.

1 Paral. 16

Gal. 4

Osee 12

Epilogus.

Ait ergo psalmographus, sicut miles egregius circa Deum, & quasi contra Deum militare frequenter expertus: *Adjuva me*, tamquam orans, divina petendo: *Et salvus ero*, tamquam plorans, reposita capiendo: *Et meditabor in justificationibus tuis*, tamquam meditans, latentia perquirendo: *Semper*, tamquam perseverans, fugientem persequendo.

A

VERSICULUS SEXTUS.

Sprevisti omnes discedentes, &c.] Qualiter Ecclesia militet circa Deum, per versum claruit præauditum. Qualiter autem militet contra hostem, subrutilat per præsentem. Potenter namque militat, quæ pro filiis ab adversario superatis omnipotentem objurgat, plangens, & angens, ut in auxilium suum surgat. Ait enim: *Sprevisti*, &c. tamquam voce rugiens planctuosa: Filios meos spernis, quos a tua civitate per temerariam voluntatem abduci, & in contrariam civitatem per adversariam potestatem traduci concernis. Ad cujus pleniorem, & planiorem intellectum, populare proponatur exemplum. Sicut merito spernitur a mundana potestate discedens a sua civitate, si sequens adversariam potestatem, incidat in contrariam civitatem, sic non immerito contemnitur a supermundana potestate, discedens ab æquitate, tamquam Dominica civitate: quia sequens adversariam potestatem, incidit in iniquitatem, tamquam diabolicam civitatem. Verumtamen pia mater Ecclesia de salute filiorum suorum anxia, non cessat potestatem primam excitare, & adversus potestatem adversariam militare. Quatuor ergo connotantur in versu proposito: videlicet primæ potestatis contemptus: Dominicæ civitatis, scilicet æquitatis recessus: secundariæ potestatis occursus, & diabolicæ civitatis, scilicet iniquitatis incursus. Quorum primum pertinet ad temeritatis permissionem. Secundum ad æquitatis prætermissionem. Tertium ad cogitationis immissionem. Quartum ad iniquitatis commissionem.

B

C

Articulus primus.

Quantum ad primum præmittitur: *Sprevisti omnes*. Dominus dicitur aspernari, quos permittit propriam voluntatem sectari. Cum enim Deum dimittens, voluntas sibi dimittitur, temeritas permittitur, non immittitur.

Sperni a Deo qui dicantur.

tur. Et nota, quod spernit Dominus sectatores temerariæ voluntatis, seu voluntariæ temeritatis, per errorem: per favorem: per furorem: Sicut cultores idolorum, adulatores malorum, & detractores bonorum: De primo per psalmistam dicitur: In sculptilibus suis ad æmulationem eum provocaverunt: audivit Deus, & sprevit: Hic spernuntur idolorum cultores. De secundo per Prophetam psallitur: Confusi sunt, scilicet qui hominibus placent: quoniam Deus sprevit eos. Hic spernuntur malorum adulatores. De tertio legitur: Væ, qui prædaris, nonne & ipse prædaberis: & qui spernis, nonne & ipse sperneris? Hic spernuntur bonorum detractores, alienæ famæ prædones.

Psal. 77

Ps. 52

Isa. 33

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, submittitur: *Discedentes a justitiis tuis.* Istæ justitiæ sunt æquitatis observantiæ, sive mandatorum moralium differentiæ: quoniam omnia mandata tua, æquitas, sicut prophetica dicit auctoritas. A justitiis istis discedimus, cum easdem respicimus, repellimus, prophanamus: verbi gratia, cum aliquam æquitatis observantiam respicit conscientia, repellit concupiscentia, prophanat contumacia. De primo: Legem mandavit Moyses in præceptis justitiarum: ecce justitiæ respiciendæ. De secundo dicitur a psalmographo: Justitias ejus non repuli a me: ecce justitiæ non repellendæ. De tertio in alio psalmo dicitur a Domino: Si justitias meas prophanaverint. Et infra: Visitabo in virga iniquitates eorum: ecce justitiæ non prophanandæ.

Eccl. 24

Psal. 17

Psal. 88

Ibid.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, adjungitur: *Quia cogitatio eorum.* Hæc est cogitatio immissa ab adversario. Et nota, quod triplex est cogitatio, quæ frequenter immittitur ab adversario, utpota cogitatio deliciosa, cogitatio malitiosa, cogitatio ambitiosa. Quarum prima immittitur virtuti concupiscibili, secunda irascibili, tertia rationabili. De prima: Sensus & cogitatio humani cordis prona sunt in malum ab adolescentia sua; ecce cogitatio deliciosa. De secunda; Venerunt duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversus Susannam, ut interficerent eam; ecce cogitatio malitiosa. De tertia; Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, velut taurus; ecce cogitatio ambitiosa.

Gen. 8

Dan. 13

Eccl. 6

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subjungitur; *Injusta*, id est, in injustitiam, sive iniquitatis observantiam introducta. Sicut enim æquitas, sic & iniquitas suas habet observantias; quasdam iniquitatis procuratorias, quasdam diffinitorias, quasdam executorias. Primæ pertinent ad injusta consilia; secundæ ad injusta judicia; tertiæ ad injusta exercitia. Vis audire linguam iniquitatis procuratoriam? audi sapientem dicentem; Liberasti me. Et infra; A rege iniquo, & a lingua injusta. Vis videre personam iniquitatis diffinitoriam? quære puerum juniorem contra præsbyterum seniorem sic loquentem; Nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris, prius judicans judicia injusta. Vis invenire personas alias iniquitatis executorias? attende alium sapientem sic scribentem. Odibilia tibi Domine opera faciebant per medicamina & sacrificia injusta.

Eccli. 51

Ibidem.

Dan. 13

Sap. 12

Epilogus.

Per prædicta potest clarescere mens Prophetæ prolocutoris Ecclesiæ in hac parte. Dicit namque; *Sprevisti omnes*; Ecce primariæ potestatis contemptus pertinens ad temeritatis permissionem; *Discedentes a justitiis tuis*; Ecce Dominicæ civitatis, scilicet æquitatis recessus, attinens ad æquitatis prætermissionem. *Quia cogitatio eorum*; Ecce secundariæ potestatis occursus, respiciens ad cogitationis immissionem; *Injusta*, id est, in injustitiam seu iniquitatis experientiam introducta;

ducta: ecce diabolicæ civitatis, videlicet iniquitatis incursus, spectans ad iniquitatis commissionem, Aut, ut brevius dicam: *Sprevisti*, quantum ad temeritatem permissam: *Discedentes a justitiis tuis*, quantum ad æquitatem prætermissam: *Quia cogitatio eorum*, quantum ad cupiditatem immissam: *Injusta*, quantum ad iniquitatem commissam.

VERSICULUS SEPTIMUS.

P*Rævaricantes reputavi, &c.*] In versu præcedenti militavit Ecclesia contra diabolum. In præsenti militat contra mundum. Dicit enim Propheta, vel potius Ecclesia voce prophetica. *Prævaricantes, &c.* Ac si loquela diceret manifesta: Omnes mundi amicos, Dei reputo inimicos. Quocirca ego Dei amica, sumens arma thearchica, mundi facta sum inimica. Unde in versus hujus continentia quatuor sunt contenta, videlicet amicitia Dei, & amicitia mundi, inimicitia Dei, & inimicitia mundi. Quorum primum pertinet ad charitatem: secundum ad cupiditatem: tertium ad prædicationem: quartum ad prævaricationem. Porro inter prædicationem, & prævaricationem est mutua contradictio, seu coalterna concertatio, sicut patet ex eo, quod prædicatio est protestatio charitatis, & detestatio cupiditatis. Prævaricatio vero est protestatio cupiditatis, & detestatio charitatis, & idcirco prædicatio atque prævaricatio adinvicem adversantur: quoniam quod una protestatur, altera detestatur.

Articulus primus.

Inimicitiam ergo Dei notavit Psalmista, cum ait: *Prævaricantes reputavi*, quia prævaricantes, sunt contra Dominum inimicitias exercentes, protestando quod ille detestatur, & detestando quod ille protestatur. Hic notare possumus, quod prævaricantibus tria debemus, scilicet compassionem, æmulationem, comminationem. Compatiendo ex pietate, æmulando ex charitate, comminando ex severitate. De primo: Væ mihi. Prævaricantes prævaricati sunt: scilicet prævaricantes corde, prævaricati sunt opere. Vox est compatientis. *Isa. 24* De secundo dicitur in psalmo: Vidi prævaricantes, & tabescebam. Vox est æmulantis. *Psal. 118* De tertio: Factus est sermo Domini ad me dicens: Fili hominis, terra cum peccaverit mihi, ut prævaricetur prævaricans, extendam manum meam super eam. Vox est comminantis. *Ezech. 14*

Articulus secundus.

Amicitiam vero mundi denotavit, cum dixit: *Omnes peccatores terræ*. Nam peccatores terræ sunt amatores terræ. Peccatores autem hujusmodi vocantur amici mundi. Et nota de peccatoribus istis, quod eorum vita est vituperabilis, defectio desiderabilis, interfectio tolerabilis: quia vivendo inhumantur; deficiendo exhumantur; interficiendo sanantur. De primo: Væ peccatori terram ingredienti duabus viis. *Eccl. 2* Peccatores ejusmodi sunt amici mundi, qui duabus viis terram ingrediuntur: quia tam viventes, quam morientes interrari noscuntur. Viventes quidem interrantur; quantum ad corda: morientes autem interrantur, quantum ad corpora: ecce vituperabilis. De secundo dicit Psalmista: Deficient peccatores a terra: hoc est, desinent amare terrena: ecce defectio desiderabilis. *Ps. 103* De tertio psallit Propheta: In matutino interficiebam omnes peccatores terræ; id est, in ortu spiritualis diei, interimebam amatores terræ gladio verbi Dei: ecce interfectio tolerabilis. *Psal. 100*

Articulus tertius.

Amicitiam quoque Dei connotavit, cum ratiocinando conjunxit: *Ideo dilexi*, quasi amica Dei: non despexi, quasi amica mundi. Et nota: quod Ecclesia recte Dei reputatur amica, quod significatur in Can-

Canticis per tria signa, per tædium, per studium, per gaudium: quia signum est diligendi, tædium carendi, studium quærendi, gaudium inveniendi. De primo: In lectulo meo per noctes quæsivi, quem diligit anima mea. Quæsivi illum, & non inveni: ecce carendi tædium. De secundo scribitur infra: Surgam & circuibo civitatem, per vicos & plateas quæram, quem diligit anima mea: ecce quærendi studium. De tertio sequitur: Inveni, quem diligit anima mea; tenui eum, nec dimittam: ecce inveniendi gaudium.

Cant. 3

Ibid.

Ibid.

Articulus quartus.

Inimicitiam denique mundi subnotavit; cum subjunxit: *Testimonia tua*, scilicet prædicamenta Dominica, tamquam arma bellica prævaricantibus inimica. Et nota de dictis testimoniis, quod sunt testimonia charitatis, claritatis, & cupiditatis. Quia charitatem protestantia, claritatem contestantia, cupiditatem detestantia. De primo: Quod vidimus, testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Et infra: Sic enim Deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret: Ecce testimonium divinæ charitatis. De secundo: Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine: Ecce testimonium divinæ claritatis. De tertio: Me odit mundus, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera illius mala sunt: Ecce testimonium mundanæ cupiditatis: quia radix omnium malorum est cupiditas, teste Apostolo.

Joan. 3

Ibid.

Joan. 1

Joan. 7

1 Tim. 6

Epilogus.

Ait ergo Propheta sub Ecclesiæ figura, vel Ecclesia voce prophetica: *Prævaricantes reputavi*, notans divinam inimicitiam, quantum ad prævaricationem: *Omnes peccatores terræ*, denotans mundanam amicitiam, quantum ad cupiditatem: *Ideo dilexi*, connotans divinam amicitiam quantum ad charitatem: *Testimonia tua*, subnotans mundanam inimicitiam, quantum ad prævaticationem.

VERSICULUS OCTAVUS.

C*Onfige timore tuo, &c.*] Post triplicem militandi modum, circa Deum, circa diabolum, circa mundum; sequitur quartus modus, quocirca nos militare debemus. Porro circa nos, & quasi contra nos toties militamus, quoties coarctamus appetitivam inferiorem per apprehensivam inferiorem: ne fortassis appetitiva superior coerceat apprehensivam superiorem, id est, quoties coercemus sensualitatem per imaginationem, ne forte voluntas coerceat rationem, quod contingit, cum imaginatio imaginato peccatoris supplicio, quasi doloris gladio se succingit, & sensualitatis dissolutionem per formidinem sic constringit, quod eadem affectionis altitudinem non attingit, & illa rationis rectitudinem non effringit. Ita re vera militare volebat Psalmista pronuntians verba ista: *Confige, &c.* quasi dicat: Constringe per terribilem imaginationem, sensualitatis dissolutionem, quoniam a judiciis tuis, quæ sunt penes rationem, timui, ne violentur per voluntatis violationem. Unde patet luce clarius, quod quatuor continet iste versus: videlicet duas apprehensivas, & totidem appetitivas, quæ sunt imaginatio, ratio, sensualitas, & voluntas.

Articulus primus.

Imaginatio præsignatur, cum dicitur: *Confige timore*, id est, timida imaginatione, scilicet supplicii districtione. Qui tali timore configitur, tripliciter transfigitur: quia timor hujusmodi tripartitur. Est enim timor horribilis, intolerabilis, non incredibilis: Ratione pœnæ triplicis, superioris, interioris, & exterioris. De primo: Turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis. Ecce timor horribilis ratione pœnæ superioris, quæ dicitur pœna damni. De secundo, ubi dicitur de Babylonis audita decapitatione Holofernis, per Sap. 5

Judith. 14 quam innuitur plaga mentis: Timor A intolerabilis cecidit super eos, & turbati sunt animi eorum valde. Ecce timor intolerabilis ratione pœnæ interioris, quæ dicitur pœna vermis.
Eccl. 1 De tertio, ubi scribitur: Non sis incredibilis timori Domini: quasi dicat: Noli sic esse credulus humano timori, quod sis incredulus divino timori, qui non est incredibilis: Ecce timor non incredibilis ratione pœnæ exterioris, quæ dicitur pœna ignis.

Articulus secundus.

Sensualitas consignatur, cum additur: *Carnes meas*, id est, carnales concupiscentias. Dicit autem; *Carnes*, non carnem, ut insinuet carnalis concupiscentiæ dissolutionem. Et B nota, quod ista dissolutio sedet in quodam trivio: scilicet in cordis voluntate, in oris voracitate, in tactus voluptate: unde carnes istæ leguntur, super montes locandæ, gladio devorandæ, a volucribus lacerandæ.
Ezech. 32 De primo: Dabo carnes tuas super montes, id est, dissolutiones in voluntate latentes, faciam eminentes. Quod enim legitur de Pharaone, convenienter intelligitur de voluntatis dissolutione. Pharao namque interpretatur dissipans eum: Ægyptus autem interpretatur tenebræ. Et constat, quod dicta dissolutio voluntatem dissipat, & in tenebris regnat. C
Pharao. Ægyptus.
Deut. 32 De secundo: Gladius meus devorabit carnes. Quippe de lingua psallimus; Lingua eorum gladius acutus.
Psal. 56 Competenter ergo lingua vorax voratur gladio. De tertio, ubi scribitur de pistorum magistro: Lacerabunt volucres carnes tuas. Talem
Gen. 40 pœnam meretur tactus voluptas.

Articulus tertius.

Ratio designatur, cum subditur; *A judiciis tuis*, penes rationem repositis. Plane ratio judicia continet, quoniam ad ipsam judicare pertinet. Et nota, quod divina judicia dicuntur in scriptura, quandoque vera, quandoque justa, quandoque pessima. Quia sunt veritatis indicativa, æquitatis judicativa; iniquitatis vindicativa. De primo dicit psalmista; Psal. 18 Judicia Domini vera propter judicium veritatis. De secundo; Omnia Tob. 3 judicia tua sunt, propter judicium æquitatis. De tertio; Si quatuor ju- Ezech. 14 dicia mea pessima gladium, & famem, ac bestias malas, & pestilentiam immisero in Hierusalem, &c. quantum ad vindictam iniquitatis.

Articulus quartus.

Voluntas assignatur, cum superadditur; *Timui*, quia timoris occasio fuit voluntatis violatio. Timuit namque Propheta, ne judicia rationis violarentur per violentiam affectionis violatæ per violentiam sensibilis passionis. Sicut enim Achaz rex Judá vastari timuit, quando Sy- Isa. 7 ria super Ephraim requievit, ut scriptum est; sic psalmista timere videtur in parte ista judiciorum rationalium vastitatem, si voluntas requiescat super sensualitatem. Nam A- Achaz chaz, qui apprehendens interpretatur, quid interpretetur. bene psalmistæ congruit. Syria, quæ sublimis, affectioni superiori competit. Ephraim, quæ frugifera, sensualitati convenit, eo, quod sit frugifera, passionum fruge pestifera. Notandum itaque de præsenti timore, quod Propheta videtur timuisse a triplici violatione; videlicet a violatione sensualitatis, voluntatis, & rationis. Prima violatio est activa. Ultima passiva. Media passiva pariter, & activa. Respectu sensualitatis est passiva, respectu rationis activa. Primo modo timebat Apostolus, cum dicebat; Timeo, ne 2 Cor. 11 sicut serpens Evam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri. Quid enim est, Evam seduci a serpente, nisi voluntatem a sensualitate? Secundo modo timuit ipse, cum scripsit. Timeo enim, ne forte, cum venero, non quales volo, inveniam vos. In quo timetur ab ipso voluntatis alteratio. Tertio modo timere videbatur, cum sic discipulus loquebatur; Dies ob- 2 Cor. 12 servatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis. Ecce Gal. 4 timor

timor deceptionis, qui eſt violatio rationis.

Epilogus.

Ex prædictis poteſt clareſcere vox Prophetæ, tamquam volentis contra ſe militare; *Configè*, inquit, *timore tuo*, quantum ad inferiorem apprehenſivam, ſcilicet imaginationem; *Carnes meas*, quantum ad inferiorem appetitivam, ſcilicet ſenſualitatem; *A judiciis enim tuis*, quæ ſunt apud ſuperiorem apprehenſivam, ſcilicet rationem; *Timui*, ne violentur per violatam ſuperiorem appetitivam, ſcilicet voluntatem.

VERSICULUS NONUS.

FEci *judicium*, *& juſtitiam*, *&c.*] Quam ob cauſam iniquitas ſit odibilis, patuit per tenorem octonarii præcedentis. Quamobrem æquitas ſit amabilis, patebit per tenorem præſentis. Eſt autem amabilis æquitas adhuc adoleſcentula; ſed amabilior jam adulta. Illa quaſi lux matutina; iſta quaſi lux meridiana. Illam deſcribit quaternarius prior; iſtam poſterior; Proprium eſt æquitatis adoleſcentulæ, calumnias pavere, calumniantes cavere, defectus proprios recognoſcere, remedium adhibere. Quæ videntur luce clarius in proximis quatuor verſibus eluceſcere. Verſus primus pertinet ad æquitatem, calumnias expaventem, ſicut patet per pſalmographum ad Dominum ſic loquentem; *Feci judicium*, *&c.* quaſi dicat; Profeci per Dei gratiam, ad deliberandum, & operandum juſtitiam; ſed timeo, ne deficiam ad tolerandum, & ſuperandam injuſtitiam, ſeu injuſtam calumniam; ecce duo profectus, & totidem defectus, quos continet iſte verſus, ſcilicet profectus deliberandi & operandi, & defectus tolerandi, & ſuperandi.

Articulus primus.

Profectus deliberandi tangitur per hoc membrum; *Feci judicium*, quantum ad diſcretionem operabilium diſcernendo inter bonum & malum, A decernendo eligendum illud, & iſtud fugiendum. Et notandum circa memoratum judicium diverſitatem judicantium. Quorum alii ſunt incontaminati, alii contaminati, alii obſtinati. Horum primi dicuntur acuti; ſecundi fracti; tertii condemnati. De primo; Juvenis, & acutus inveniar in judicio; ecce perſonam in judicio acutam; quoniam incontaminatam. De ſecundo; Ephraim fractus judicio, quoniam cœpit abire poſt ſordes; Ecce perſonam judicio fractam, quia contaminatam. De tertio; Hæreticum hominem poſt primam, & ſecundam correptionem devita, ſciens quia ſubverſus eſt, qui ejuſmodi eſt, & delinquit, cum ſit proprio judicio condemnatus; Ecce perſonam in judicio condemnatam, quoniam obſtinatam. *Sap. 8* *Oſee 5* *Tit. 3* B

Articulus ſecundus.

Profectus operandi traditur per hoc verbum; *Et juſtitiam*, id eſt, juſtam ſententiam exequendo, quod decreveram. Sicut enim judicium attinet ad actum rationis diſcernentis, & decernentis, ſic juſtitia pertinet ad actum affectionis eligentis, & exequentis. Et nota, quod juſtitia nominat in ſcriptura aliquoties interiorem habitum, exteriorem actum, ſuperiorem fructum: Habitum interiorem induimus, Domino aſpirante: Actum exteriorem operamur, illo cooperante. Fructum ſuperiorem metimus, ipſo remunerante. De primo: Juſtitia indutus ſum: Ecce juſtitiæ habitum interiorem. De ſecundo: Ante obitum tuum operare juſtitiam: Ecce juſtitiæ actum exteriorem. De tertio: Fructus juſtitiæ in pace ſeminatur: Ecce juſtitiæ fructum ſuperiorem. C *Job 29* *Eccli. 14* *Jac. 34*

Articulus tertius.

Defectus tolerandi innuitur per hunc nutum: *Ne tradas me*, nec dum potentem calumniam tolerare. Et nota, quod recte rogat, ne Dominus eum tradat propter triplex periculum, quod formidat, utpote periculum ſenſuale, rationale, ge-

hennale: Formidat siquidem sensualem subversionem. Rationalem aversionem. Gehennalem animadversionem. Psal. 139 De primo canitur: Non tradas me Domine a desiderio meo peccatori: cogitaverunt contra me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur. Hujus causa petitionis, est formido sensualis subversionis, propter Eccli. 22 molestiam sensibilis passionis. De secundo legitur: Animæ irreverenti, & infrunitæ ne tradas me. Hujus causa petitionis est formido rationalis Psal. 27 aversionis. De tertio scribitur a psalmographo; Ne simul tradas me cum peccatoribus, & cum operantibus iniquitatem ne perdas me. Hujus causa petitionis, est formido gehennalis animadversionis.

Articulus quartus.

Defectus superandi subscribitur per hoc scriptum: *Calumniantibus me*, quasi superare valentibus non valentem superare. Tales calumniatores sunt pœnitentium subversores: sicut Ægyptii Hebræorum infantium submersores, vel incipientium perversores, velut Herodiani parvulorum innocentium peremptores. Et nota tria circa calumniantes maleficia; scilicet culpam inferentium, pœnam sufferentium, ruinam audientium: quæ curantur per tria beneficia, videlicet per interventionem, subventionem, & consilii convenientis adinventionem. Si vis itaque inferentium calumnias culpam curare, debes intervenire. Si vis sufferentium pœnam curare, debes subvenire. Si vis audientium ruinam curare, debes consilium conveniens adinvenire. Luc. 6 De primo. Orate pro calumniantibus vos: Ecce beneficium intervenientium contra culpam inferentium. Hier. 22 De secundo: Eruite vi oppressum de manu calumniantis: Ecce beneficium subvenientium contra pœnam Prov. 28 sufferentium. De tertio: Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri vehementi, in quo paratur fames. Quis est vir pauper calumnians pauperes, nisi vir apostata viros calumnians regulares? Hic similis est imbri vehementi calumniarum pluviam effundendo in audientia sæculari: in quo fames paratur; quia dum pietas sæcularium obturatur, fames regularium procuratur, sed conveniens consilium invenitur, si stulto secundum suam stultitiam respondetur, dicendo: quoniam homo apostata vir inutilis, est incredibilis. Nec dubium, quod ille per calumniam audiri a proximo non meretur, qui per apostasiam mentiri Domino non veretur: Ecce beneficium adinvenientium contra ruinam audientium.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam persona nondum ad æquitatis perfectionem provecta: *Feci judicium*, quantum ad profectum deliberandi. *Et justitiam*, quantum ad profectum operandi: *Non tradas me*, quantum ad defectum tolerandi: *Calumniantibus me*, quantum ad defectum superandi.

VERSICULUS DECIMUS.

Suscipe servum tuum, &c.] Sicut audivimus per versum præcedentem adolescentulam æquitatem calumnias expaventem, sic audire possumus per præsentem ipsam calumniantes provide præcaventem; quia Propheta tali se commensurans ætati, tali se collimitans æquitati, petit acceptari suum servitium, respectu bonorum operabilium, non malorum tolerabilium: quoniam hoc servitium facile, illud difficile: hoc ætati suæ comparile, illud disparile, scribens ita: *Suscipe* &c. quasi dicat: Sit tibi servitus acceptabilis, humilis, hilaris, & rationalis: Ecce quatuor conditiones morales, secundum totidem considerationes causales: videlicet servitii acceptabilitas, humilitas, hilaritas, rationabilitas. Quarum prima respicit causam finalem: secunda causam efficientem: tertia causam formalem: quarta causam materialem.

Arti-

Articulus primus.

Acceptibilitas prænotatur, cum scribitur: *Suscipe*. Illud namque suscipi dicitur, quod gratum, & acceptum habetur. Unde Dominus illos suscipit, quos sibi gratos, & acceptos efficit. Hic notandum quod Dominus suscipit multifariam, quosdam per gratiam initiativam, quosdam per gratiam provectivam, quosdam per gratiam perfectivam. Primo modo suscipit bonum desiderantes: secundo, bonum operantes: tertio,
Ps. 106 malum in bono superantes. Prima susceptio significatur in illo verbo Prophetico: Suscepit eos de via iniquitatis eorum. Ita suscipiuntur pœnitentes malum detestantes, & bo-
1 Paral. 12 num desiderantes. Secunda susceptio designatur, ubi dicitur de adjutoribus David: Suscepit eos David, & constituit principes turmæ. Hi sunt
Job 42 bonum operantes. Tertia susceptio consignatur: Suscepit Dominus faciem Job: per quam notantur malum in bono superantes.

Articulus secundus.

Humilitas subnotatur, cum subditur: *Servum tuum*, quantum ad humile servitium. Servus enim nomen est humilitatis. Quæris, quare? triplici ratione: quia servus est debitor timoris, debitor operis, & debitor honoris, per timorem humiliatur interius, per opus exterius, per hono-
Malac. 1 rem inferius. De primo: Servus Dominum suum timebit: ecce debitum
Eccli. 33 timoris. De secundo: Panis, & disciplina, & opus servo: ecce debitum
1 Tim. 6 operis. De tertio: Servi Dominos suos omni honore dignos arbitrentur: ecce debitum honoris.

Articulus tertius.

Hilaritas annotatur, cum additur: *In bonum*. Quod est hilariter operandum: Quare hilariter? quia faciliter. Nam facilitas operis hilaritatem generat operantis. Hic potest notari super facilitate boni, quod bonum, in quantum bonum, est desiderabile: in quantum desideratum, est operabile: in quantum operatum, est honorabile: desiderabilitas movet affectivam, operabilitas effectivam, honorabilitas agnitivam: propter istum triplicem motum est bonum faciliter, & per consequens hilariter operandum. De primo:
Desiderium justorum omne bonum: Prov. 11
ecce boni desiderabilitas, quod expressius dicit Dionysius: Bonum, in-
quit, desiderant omnia, intellectualia Dionys. de div. nom. cap. 4
quidem, & rationalia cognitive; sensibilia autem sensibiliter, expertia vero sensus naturali motu vivifici desiderii; carentia autem vita, & tantum existentia aptitudine, ad solam substantiæ participationem. De
secundo; Dum tempus habemus, o- Galat. 6
peremur bonum ad omnes; ecce boni operabilitas. De tertio; Gloria,
& honor, & pax omni operanti bo- Rom. 2
num; ecce boni honorabilitas.

Articulus quartus.

Rationabilitas denotatur, cum dicitur; *Non calumnientur me superbi*; quia calumnia superborum, est malum difficile tolerandum: Obsequium autem rationabile recusat objectum difficile, quoniam improportionale. Hic potest notari, quod circa tria contingit calumniari; circa bona naturæ, circa bona fortunæ, & circa bona gratiæ. Primum pertinet ad corporalem dispositionem; secundum ad temporalem possessionem; tertium ad moralem conversationem. De primo; Qui calumniatur egentem, exprobrat factori ejus; ec-
ce calumnia facturæ, pertinens ad Prov. 14
naturam. De secundo; Accedam ad vos in judicio, & ero testis ve-
lox maleficis, & adulteris, & per- Mal. 3
juris, & qui calumniantur mercedem mercenarii; ecce calumnia mercedis pertinens ad fortunam; De tertio; Dominum Christum sanctificate. Et infra; Ut in eo, quod
detrahunt de vobis, confundantur, 1 Pet. 3 Ibid.
qui calumniantur vestram bonam conversationem in Christo; ecce calumnia bonæ conversationis, pertinens ad gratiam; Talis videtur calumnia, quam veretur Propheta.

Epilogus.

Ait ergo psalmographus, tamquam in-

quam in Christo parvulus: *Suscipe*, quantum ad actus acceptabilitatem, quæ respicit causam finalem: *Servum tuum*, quantum ad humilitatem, quæ respicit causam efficientem: *In bonum*, quantum ad hilaritatem, quæ hilaritatem, quæ respicit causam formalem: *Ne calumnientur me superbi*, quantum ad rationabilitatem, quæ respicit causam materialem.

VERSICULUS UNDECIMUS.

OCuli mei defecerunt, &c.] Vidistis adolescentulam æquitatem calumnias expaventem, & calumniantes caventem. Videatis eamdem defectum proprium agnoscentem; Nam psalmista, tali dispositione præsupposita, psallit ita; *Oculi mei*, &c. Ac si dicat; Fateor oculorum interiorum defectum circa præmiorum, & meritorum aspectum. Ubi pensare possumus, qui sint oculi, quis defectus, quis præmiorum, quis meritorum aspectus. Oculi spectant ad speculativam, & practicam rationem; defectus ad affectionis remissionem; præmiorum aspectus ad salutis considerationem; meritorum aspectus ad virtutis operationem.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur; *Oculi mei*. Isti siquidem oculi non sunt sensitivi, sed intellectivi, tam contemplativi, quam activi, divina imperia, judicia, præmia speculantes: humana desideria, eloquia, & exercitia regulantes. Tales oculos interiores scriptura frequenter insinuat per oculos exteriores. Unde notandum, quod legimus oculos ardentes, oculos deficientes, oculos videntes. Quorum primi pertinent ad transgredientes, secundi ad regredientes, tertii ad progredientes. De oculis ardentibus invenimus; Cum elevasset rex faciem suam, & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit; Hic considerandum est, quis rex, quæ regina, qui ardentes oculi, quæ ruina. Plane in regno, quod intra nos est, nec rex, nec regina deest; quis rex ille, nisi vis animæ, cui datum est aliis viribus imperare? aut quæ regina, nisi virtus virtutum domina? Talis rex est superior appetitus, talis regina superior habitus. Superiorem appetitum dicimus voluntatem, superiorem habitum asserimus charitatem. Rex ille non incongrue vocatur Assuerus, id est, beatus, quia beatus talis appetitus, cui copulatur inseparabiliter talis habitus. Talis namque regina non absurde nuncupatur, abscondita; quia præfatus habitus habenti non est agnitus. Quid autem per ardentes oculos accommodatius accipiam, quam speculativam, & activam rationis perspicaciam candentem, & cadentem per sensibilis passionis vehementiam? Cum autem sic regi succedit, regina concidit: quoniam sic voluntas excedit, quod charitas excidit. De oculis deficientibus legimus: Oculi deficientes, & anima esuriens dat tibi gloriam, quia mens oculata, divinitus illustrata, deficiens per contritionem, esuriens justificationem, dat Deo gloriam per culpæ confessionem. De oculis videntibus reperimus: Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum post tergum monentis: hæc est via, ambulate in ea. Quod pertinet ad rationem divinas leges consulentem, & & secundum earum consilium actiones proprias dirigentem.

Esth. 15 — Assuerus, id est, beatus. — Isa. 30 — Baruc. 2

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, adjicitur: *Defecerunt*. Ista defectio est aspectus omissio, cujus occasio est affectus remissio: quia dum affectio spiritualis remittitur, tam speculativa, quam practica ratio circa spiritualia consopitur: deficiunt itaque rationis oculi, quia desunt affectionis stimuli. Et nota, quod iste defectus frequenter causatur ex tribus exterius deficientibus: quæ sunt exempla, eloquia, & auxilia: scilicet exempla virtutis, eloquia

veri-

veritatis, & auxilia pietatis. Prima defectio figuratur: Defecerunt oculi eorum, scilicet onagrorum: quia non erat herba: Sic deficiunt oculi rationis, & stimuli affectionis in multis: quoniam non apparet in partibus suis herba viridis, id est, exempla virtutis. Secunda defectio decantatur: Defecerunt oculi mei in eloquium tuum: sic deficit ratio circa mysteria, & affectio circa desideria: quia deficiunt eloquiorum magisteria. Tertia defectio denotatur: Defecerunt, inquit, oculi nostri ad auxilium nostrum vanum, cum respiceremus attenti ad gentem, quæ salvare nos non poterat: Sic deficiunt in nonnullis rationis perspicacia, & affectionis efficacia: quia desunt in desolatione solatia.

Psal. 118

Thren. 4

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, scribitur: *In salutare tuum*, hoc est præmium salutare, considerabile, atque desiderabile: quod tanto desideratur intentius, quanto consideratur attentius. Et nota de hujusmodi salutari, quod ipsum contingit tripliciter contemplari. Primo per creata visibilia, quasi Creatoris vestigia, ad increata fastigia conscendendo. Secundo per creaturas invisibiles, tamquam Creatoris imagines, ad divinorum altitudines ascendendo. Tertio creaturam omnem tam visibilem, quam invisibilem transcendendo, & divinam caliginem cum Moyse subintrando. Primus contemplandi modus potest dici carnalis: quia non utitur puritate rationis, sed admittit crassitudinem imaginationis. Secundus potest dici terminalis: quoniam in illo negotiatur sola ratio, ad quam terminatur imaginatio. Tertius potest dici finalis: pro eo quod attingit illi fini seu finali caligini, qui est finis circumscriptivus universi creati luminis. De primo: Videbit omnis caro salutare Dei. Talis caro est carnalis contemplatio: in qua non operatur pura ratio, sed cooperatur imaginatio. De secundo canitur: Viderunt omnes

Luc. 3

Ps. 97

A termini terræ salutare Dei nostri. Termini terræ sunt terminales contemplationes cujuslibet terrigenæ, in quibus non operatur imaginatio, sed pura ratio, quæ est imaginationis terminatio. De tertio: Videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri: Qui sunt fines terræ, nisi finales contemplationes cujuslibet terrestris personæ, rationis terminos transeuntes, & divinam caliginem subeuntes? Hæc est caligo, de qua sic scribit Dionysius: Divina caligo est inaccessibile lumen, in quo habitare Deus dicitur, & invisibilis quidem existens, propter excedentem claritatem: & inaccessibilis idem, propter excessum supersubstantialis luminis effusionis.

Isa. 52

Dionys. ad Doroth.

B

Articulus quartus.

Quantum ad quartum subscribitur: *Et in eloquia justitiæ tuæ*. Hæc est doctrina moralis justitiæ generalis, sub qua continetur omnis operatio virtualis. Et nota quod justitia specialiter est operabilis propter tria: quia vivificat, quia sanctificat, quia salvificat: quoniam operantem vivificat in accessu, sanctificat in processu, salvificat in decessu. De primo: Cum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit judicium, & justitiam, ipse animam suam vivificabit: ecce justitia vivificans. De secundo: Exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem: ecce justitia sanctificans: De tertio: Facite justitiam, quia juxta est salus mea, ut veniat: ecce justitia salvificans.

Ezech. 18

C

Rom. 6

Isa. 56

Epilogus.

Ait ergo Psalmographus, tamquam æquitate imperfectus proprios recognoscens defectus: *Oculi mei*, quantum ad speculativam, & practicam rationem: *Defecerunt*, propter affectionis remissionem: *In salutare tuum*, quantum ad salutis considerationem: *Et in eloquia justitiæ tuæ*, quantum ad virtutis operationem.

VERSICULUS XII.

Fac cum servo tuo,] &c. Defectum agnitum insinuavit versus præcedens, remedium adhibitum insinuat versus præsens, in quo conficitur spirituale collyrium ad vigorationem visualium virium: Quæris, quo modo? Divinæ miserationis, & justificationis desideria commiscendo. Quorum primum perutile ad considerationem salutis, & vigorationem rationis speculativæ. Secundum non inutile ad operationem virtutis, & vigorationem rationis practicæ, vel activæ. Hoc plane Propheta pronuntiat petens, quod miseratio sibi fiat & justificatio patefiat. Quatuor ergo notantur in proposito, scilicet duo desideria, & totidem desiderabilia: Desiderium rationis speculativæ, ac practicæ, respectu miserationis, & justificationis divinæ.

Articulus primus.

Primum desiderium prænotatur, cum præmittitur: *Fac cum servo tuo*, quod non dicitur imperative, sed desiderative, ex parte rationis speculativæ, quæ perutilem effectum exposcit contra defectum miserabilem, quem agnoscit. Et nota, quod desideratus effectus legitur tripartitus: videlicet effectus meritorius, effectus retributorius, effectus consolatorius, non desolatorius. Primus spectat ad viam, secundus ad patriam, tertius ad manum dexteram, quartus ad sinistram. De primo per Prophetam
Psal. 142 psallitur: Notam fac mihi viam, in qua ambulem: ecce desiderium circa effectum viæ meritorium. De secundo congruenter exponitur, quod pro-
Luc. 4 ponitur: Quanta audivimus facta in Capharnaum: fac & hic in patria tua, quasi dicat: Quantus fuit effectus viæ, tantus sit effectus patriæ; ecce desiderium circa effectum patriæ retributorium. De tertio per
Psal. 59 Psalmistam dicitur; Salvum fac dextera tua, exaudi me; ecce desiderium circa effectum dexteræ consolatorium. De quarto scribitur; Ma- Job 13
num tuam longe fac a me, & formido tua non me terreat; ecce desiderium contra effectum sinistræ desolatorium.

Articulus secundus.

Primum quoque desiderabile subnotatur, cum subditur; *Secundum misericordiam tuam:* quæ est desiderabilis, & desiderando considerabilis: quoniam aufert miseriam, & confert gloriam. Et nota, quod divina misericordia, prout legitur in scriptura, est spectabilis, expectabilis, & oblectabilis. Quæris, quibus? spectabilis ingredientibus, expectabilis progredientibus, oblectabilis egredientibus. De primo dicit Psalmographus: Quoniam misericordia tua ante ocu- Ps. 25
los meos est; ecce misericordia spectabilis in ingressu. De secundo in canonica Judæ dictum agnovimus; Vosmetipsos in dilectione Dei serva- Jud. 1
te, expectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam; ecce misericordia expectabilis in progressu. De tertio scriptum meminimus; Qui timetis Dominum, sperate in illum, & in oblectationem Eccli. 2
veniet vobis misericordia; ecce miseria oblectabilis in egressu.

Articulus tertius.

Secundum desiderium annotatur, cum additur; *Doce me*, quod petitur vice rationis practicæ, quæ dirigi desiderat in via justitiæ, docente Domino, & ducente. Et nota, quod docere dicitur Dominus diversimode, pro diversa recipientium qualitate: docet namque in potestate, in veritate, in bonitate. Quæris, quare? Quia docet purgative, illuminative, perfective. De primo: Docebat eos sabbatis, & stu- Luc. 4
pebant in doctrina ejus: quia in potestate erat sermo ipsius: hic legitur docere in potestate purgante. De secundo: Magister scimus, quia ve- Matt. 22
rax es, & viam Dei in veritate doces: hic dicitur docere in veritate illuminante. De tertio legitur: Bonus Psal. 118
es

es tu, & in bonitate tua doce me. hic rogatur docere in bonitate perficiente.

Articulus quartus.

Secundum desiderabile denotatur, cum dicitur: *Justificationes tuas*. Quæ sunt istæ justificationes, nisi justitiæ multiplicationes tuas, seu multiplices fructificationes, quas desiderat practica ratio, ut perficiatur ipsius imperfectio? Et nota circa prædictam justificationem triplicem rationis amplificationem: scilicet respectu Dei respectu sui, respectu proximi. Quorum prima spectat ad Dei imitationem, secunda ad exercitationem, tertia ad proximi excitationem. De primo: Resurrexit propter justificationem nostram, quæ justificatio est resurgentis imitatio. De secundò scribitur: In justificationibus tuis exercebor: quæ justificationes sunt rationis exercitationes. De tertio dicitur a Psalmographo: Viam justificationum tuarum instrue me: ubi loquitur de proximorum exhortatione.

Rom. 4

Psal. 118

Ibidem.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, quasi conficiendo morale collyrium ad vigorationem dictarum virium, per comistionem desideriorum, & desiderabilium: *Fac cum servo tuo*; prænotans desiderium rationis speculativæ; *Secundum misericordiam tuam*, subnotans desiderabile miserationis divinæ: *Et doce me*, annotans desiderium rationis practicæ: *Justificationes tuas*, denotans desiderabile justificationis Dominicæ.

VERSICULUS XIII.

SErvus tuus sum ego, &c.] Præcedens quaternarius descripsit æquitatem adolescentulam. Præsens quaternarius describit æquitatem adultam: cujus proprium est, profectum æmulari, defectum dehortari, bonum deficiens aspernari, bonum perficiens amplexari: sicut videntur quatuor versus proximi protestari. Primus ergo versus potestatur æmulationem profectus. Ait enim Psalmogra-

A phus: *Servus tuus*, &c. Ac si diceretur apertius; Qui dedisti servire, da proficere, scilicet per intellectum scripturæ, ut sciam tibi testimonium perhibere: ecce quatuor actus, quos connotat iste versus: videlicet serviendi, proficiendi, intelligendi, testimonium perhibendi. Quorum primus pertinet ad mandatorum observantiam: secundus ad prævaricatorum convertentiam: tertius ad legis intelligentiam: quartus ed prædicationis scientiam.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur: *Servus tuus sum ego*. Quæris, quo modo? mandata tua servando: ecce

B mandatorum observantiam. Notandum itaque, quod servorum interest servire, obedire, custodire: ecce triplex servitutis circumstantia: scilicet operosa, timorosa, morosa. De primo: Si emeris servum Hebræum, sex annis serviat tibi: ecce servus serviens servitute operosa. De secundo: Servi obedite Dominis carnalibus cum timore, & tremore: ecce servus obediens servitute timorosa. De tertio canitur: Servus tuus custodit ea: ecce servus custodiens servitute morosa.

Exod. 21

Eph. 6

Ps. 18

Articulus secundus.

Quantum ad secundum, adiicitur: *Da mihi*. Da inquam, ut proficiam: quia non sufficit mihi, ut serviam,

C nisi serviendo proficiam ad pinguiorem serviendi gratiam. Talis gratia est prævaricatorum convertentia. Et nota, quod tria data sunt proficienti necessaria: videlicet sapientia in vi rationabili, constantia in concupiscibili, & fiducia in irascibili. Primum, ne deficiat per errorem: secundum, ne deficiat per favorem: tertium, ne deficiat per pavorem. Primum petitur, ut dicit sapiens Domino: Da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam: ecce datum sapientiæ. Secundum petitur, ubi Judith orat Dominum, sic dicendo: Da mihi in animo constantiam, ut contemnam illum: ecce datum constantiæ. Tertium petitur, ubi Esther orat hoc

Sap. 9

Jud. 9

Esth. 14. hoc modo: Da mihi fiduciam Domine rex deorum; ecce datum fiduciæ.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, sequitur: *Intellectum*, scilicet scripturæ, seu apertum aspectum veritatis obscuræ. Et notandum circa scripturæ intellectum, quod intellectus scripturæ mysticus est tripartitus. Nam alius allegoricus, alius anagogicus, alius tropologicus. Quorum primus servit fidei, secundus spei, tertius charitati. De primo; Sanctificabunt sanctum Jacob, & Deum Israel prædicabunt, & scient errantes spiritu intellectum; ecce intellectus allegoricus serviens fidei. De secundo; Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosus intellectus: ecce intellectus anagogicus serviens spei. De tertio; In thesauris sapientiæ, intellectus, & scientiæ religiositas; ecce intellectus tropologicus serviens charitati.

Mysticus sensus tripartitus.

Isa. 29

Eccli. 25

Eccl. 1

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subsequitur: *Ut sciam testimonia tua*. Scire divina testimonia, est testificandi, vel ædificandi scientia voluntatem divinam testificans, & humanam ædificans. Et nota, quod ejusmodi scientia esse dignoscitur tripartita: Sicut enim ædificatores sensibiles sciunt formam elegantem proponere, materiam differentem differenter disponere, & infimis fulcimenta supponere, sic ædificatores intelligibiles debent scientiam habere formam idoneam proponendi, materiam diversam diversimode disponendi, & debilibus sustentacula supponendi. Quarum prima dicitur in scriptura scientia conversandi: secunda dicitur scientia respondendi, tertia quoque dicitur scientia sustentandi. De prima scribitur ab Apostolo: Scias quo modo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi; ecce scientia conversandi. De secunda traditur ab ipso; Sermo vester in gratia semper sit sale conditus, ut sciatis, quo modo oporteat vos unicuique respondere: ecce scientia respondendi. De tertia dicitur ore prophetico: Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum, qui lapsus est verbo: ecce scientia sustentandi.

Scientia triplex ædificatori intelligibili necessaria.

1 *Tim.* 3.

Colos. 4

Isa. 50

Epilogus.

Ait ergo Psalmographus, tamquam æquitate adultus, æmulator perfectus; *Servus tuus sum ego*. Quo ad actum serviendi, pertinentem ad mandatorum observantiam; *Da mihi*, quo ad actum proficiendi, attinentem ad prævaricatorum conversentiam. *Intellectum*, quod ad actum intelligendi, spectantem ad legis intelligentiam. *Ut sciam testimonia tua*, quo ad actum testimonium perhibendi, respicientem ad prædicationis scientiam.

VERSICULUS XIV.

TEmpus faciendi, &c.] Propheta præcinuit æmulationem profectus; psalmista succinit dehortationem defectus, connotando quadruplicem considerationem, ad defectus moralis dehortationem. Considerandum enim quid expenditur, quis offenditur, quid magnipenditur, & quid parvipenditur. Quoniam illud indecenter expenditur, quo nihil pretiosius; ille irreverenter offenditur, quo nihil gratiosius; illud impudenter magnipenditur, quo nihil perniciosius: illud imprudenter parvipenditur, quo nihil fructuosius. Quid enim tempore pretiosius? Quid Domino gratiosius? quid prævaricatione, seu legis dissipatione perniciosius? quid divina lege fructuosius?

Articulus primus.

Prima consideratio præfertur, cum dicitur: *Tempus faciendi*. Ecce tempus, quo nihil pretiosius: quapropter magnopere pensandum qualiter dispensandum, ne fortassis indecenter in defectibus expendatur. Et nota, quod tempus reputatur pretiosum potissime triplici ratione: eo quod sit tempus plangendi, tempus acquirendi, & tempus custodiendi. Quorum primo nihil pretiosius pœnitenti: secundo nihil pretiosius proficienti: tertio nihil

Tempus quo modo expendendum.

hil pretiosius pervenienti. De primo scribitur: Tempus plangendi, & tempus saltandi. Nulli dubium, quin tempus plangendi, sit tempus poenitentium, peccata perpetrata plangentium: tempus saltandi, sit tempus innocentium, in vitam æternam salientium. De secundo subsequenter subscribitur: tempus acquirendi, & tempus perdendi: nec ambiguum quando tempus acquirendi sit tempus proficientium, alienas animas Domino acquirentium: tempus autem perdendi sit tempus persecutionem patientium, animas proprias pro Christo perdentium. De tertio consequenter conscribitur: Tempus custodiendi, & tempus abiiciendi: nec absurdum, quod tempus custodiendi potest dici tempus pervenientium, castitatem virginalem custodientium: tempus abiiciendi aliorum fidelium perfectionem talem non capientium.

Eccl. 3

Ibid.

Ibidem.

Articulus secundus.

Secunda consideratio profertur, cum subditur. *Domine*. Ecce Dominus, quo nihil gratiosius. Unde summopere præcavendum, ne quando irreverenter in præfatis defectibus offendatur. Et nota, quod Dominus quasi dans munus, dignoscitur omnibus gratiosior; quia formator sanctificator, salvator. Formando dat bonum naturæ. Sanctificando bonum gratiæ. Salvando bonum gloriæ. De primo: Hæc dicit Dominus redemptor tuus, & formator tuus ex utero: ecce Dominus redemptor a temporali servitute, quantum ad bonum fortunæ, & formator, quantum ad bonum naturæ. De secundo: Ego Dominus sanctificator Israel: ecce Dominus sanctificator, quantum ad bonum gratiæ. De tertio; Ego sum Dominus, & non est absque me salvator: ecce Dominus Salvator, quantum ad bonum gloriæ.

Dominus idest dans munus.

Isa. 44

Ezech. 37

Isa. 43

Articulus tertius.

Tertia consideratio affertur, cum additur: *Dissipaverunt*. Hæc legis dissipatio est prævaricatio, quæ nullatenus est magnipendenda: quia perniciosissima. Et nota, quod legis dissipatio, sive prævaricatio, est omnibus perniciosior: quoniam sibi debetur dissipatio interior, superior, & inferior. Interior dico in meritorum exitio. Superior in judicio. Inferior in supplicio. De primo: Dissipavit, quasi ortum, tentorium suum: Ecce dissipatio interior, quantum ad meritorum exitium. De secundo: Rex, qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo: ecce dissipatio superior, quantum ad judicium. De tertio sequitur: Dissipat impios Rex sapiens, & incurvat super eos fornicem: ecce dissipatio inferior, quantum ad supplicium.

Thren. 2

Prov. 20

Ibidem.

Articulus quartus.

Quarta consideratio subinfertur, cum superadditur: *Legem tuam*. Et re vera lex divina non est aliquatenus parvipendenda: quia fructuosissima: quoniam per observantias legis nobis acquiritur visio, tentio, fruitio summi regis. Unde notandum, quod lex dicitur spectabilis, expectabilis, delectabilis propter meritum hujuscemodi visionis, tentionis, & fruitionis. De primo: Qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, &c. ecce lex spectabilis, tamquam meritoria visionis. De secundo: Legem ejus insulæ expectabunt: ecce lex expectabilis, tamquam meritoria tentionis. De tertio scribitur ab Apostolo: Condelector legi Dei secundum interiorem hominem: ecce lex delectabilis, tamquam meritoria fruitionis.

Jac. 1

Isa. 42

Rom. 7

Epilogus.

Comprehendens ergo Psalmographus per continentiam hujus versus quadruplicem considerationem, ad omnis moralis defectus dehortationem, ait: *Tempus faciendi*, quantum ad pretiosissimum, quod indecenter expenditur; *Domine*, quantum ad gratiosissimum, qui irreverenter offenditur: *Dissipaverunt*, quantum ad perniciosissimum, quod impudenter magnipenditur: *Legem tuam*, quantum ad fructuosissimum, quod imprudenter parvipenditur.

VER-

VERSICULUS XV.

IDeo dilexi mandata tua, &c. Qualiter æquitas adulta profectum æmuletur, qualiter defectum dehortetur, per duos versus prævios præhabetur. Sed qualiter bonum deficiens aspernetur, per præsentem versum videtur. Æquitas enim faciens hominem bona moralia considerantem, desiderantem, operantem, facit eumdem bona temporalia superantem, sicut patet aperte, psalmographo sic loquente: *Ideo dilexi mandata tua super aurum*, &c. quasi dicat; considerans, desiderans, operans bona moralia, factus sum superans bona temporalia. Quatuor ergo notantur in proposito: scilicet consideratio, desideratio, operatio bonorum moralium, & superatio temporalium. Ecce, vides tres animæ vires in eamdem sententiam concurrentes; videlicet intellectum, affectum, effectum; in bonorum defectivorum despectum.

Articulus primus.

Considerationem præsignavit psalmista, cum ait; *Ideo*; quia procul dubio per hanc conjunctionem interpretatur rationis deliberatio. Et nota triplicem considerationem, quæ moveret potest a bonorum temporalium despectionem, puta considerationem, periculi interioris, inferioris, & superioris. Periculum interius est in concomitantia reatus. Periculum inferius est in consequentia reatus. Periculum superius est in carentia principatus. De primo psallit Propheta; Ideo tenuit eos soperbia, operti sunt iniquitate, & impietate sua. Ecce reatus concomitantia, quæ concomitatur amantes temporalia; scilicet superbia respectu Dei, iniquitas respectu sui, impietas respectu proximi. De secundo canit psalmista; Ideo non resurgunt impii in judicio &c. Ecce cruciatus consequentia, qui consequitur amplexantes stercoralia. De tertio, ubi scribitur de pauperum merito, & præmio; Cogitatio eorum apud Altissimum. Ideo accipient regnum decoris; & diadema speciei de manu Domini. Hujus principatus carentia timenda est a quærentibus transitoria.

Psal. 72 | Ps. 1 | Sap. 5

Articulus secundus.

Desiderationem assignavit, cum addidit; *Dilexi*. In quo notavit desiderium non temporalium bonorum, sed moralium. Et nota triplex indicium, per quod indicatur hoc desiderium; scilicet diligere munditiam, sapientiam, disciplinam; quantum ad conscientiam, intelligentiam, custodiam sensitivam. De primo; Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum habebit amicum regem. Ecce dilectio munditiæ conscientiam purificantis, linguam gratificantis, & Dominum admirantis. De secundo; Qui diligit sapientiam, diligit vitam. Ecce dilectio sapientiæ, quæ vita est intelligentiæ. De tertio; Qui diligit disciplinam, diligit scientiam. Ecce dilectio disciplinæ, quæ dum actus sensuales componit, ad actus intellectuales disponit.

Prov. 22 | Eccli. 4 | Prov. 12

Articulus tertius.

Operationem designavit, cum dixit: *Mandata tua*. Nam mandata sunt jura divina, manui data, vel effectui commendata, sicut plenius est expressum supra cap. VI. versiculo quoque sexto. Propterea per mandata est operatio connotata. Et nota circa mandata moralia, quod sunt operabilia non somnolente, non turbulente, non fraudolente contra tepidos, frigidos, calidos, seu callidos. De primo; Viam mandatorum tuorum cucurri; ecce operatio mandatorum, sine somnolentia tepidorum. De secundo; Non sum turbatus, ut custodiam mandata tua; ecce operatio mandatorum sine turbulentia frigidorum. De tertio, ubi scribitur de mandatis humanis; Custodient mandata eorum absque dolo. Si autem hominum mandata, videntium dumtaxat exteriora, sunt absque dolo servanda, quanto fortius Dei mandata, videntis interiora? ecce operatio

Mandata idest manui data. | Psal. 118 | Ibidem | Mach. 8

ratio mandatorum sine fraudulentia callidorum.

Articulus quartus.

Temporalium superationem consignavit, quando conclusit: *Super aurum, & topazion*: quoniam aurum & topazius, quæ superant inter bona temporalia, superantur per bona moralia. Unde dicitur de sapientia: Job 28 Non adæquabitur ei aurum: Et infra: Non adæquabitur ei topazius de Æthiopia. Et nota, quod sicut legitur in scriptura, bona moralia sunt auro superiora, meliora, & utiliora, quia gratia verecundiæ superior, sapientia melior, observantia mandatorum utilior. De primo: Noli di- Eccl. 8 scedere a muliere sensata, & bona, quam sortitus es in timore Domini: gratia enim verecundiæ illius super aurum: ecce gratia verecundiæ auro superior. De secundo: Possi de sa- Prov. 16 pientiam, quia auro melior est. Ecce sapientia auro melior. De tertio: Eccli. 29 Pone thesaurum tuum in præceptis altissimi, & proderit tibi magis, quam aurum: Ecce præceptorum observantia auro utilior.

Epilogus.

Ostendens ergo Psalmographus adultam æquitatem, bonum deficiens aspernantem, & adducens quamdam virium trinitatem in hanc sententiam concurrentem, ait: *Ideo*, quantum ad intellectus considerationem: *Dilexi*, quantum ad effectus desiderationem: *Mandata tua*, quantum ad effectus operationem. *Super aurum & topazion*, quantum ad bonorum deficientium superationem.

VERSICULUS XVI.

P*Ropterea ad omnia mandata*, &c.] Quod aspernandum sit bonum deficiens, insinuavit versus præcedens, quod amplexandum sit bonum perficiens, insinuat versus præsens. Quid enim aliud sonat hæc littera, *Propterea*, &c. nisi, quia temporalia despexi, ad moralia, quæ dilexi, rationalia vota direxi, irrationalia vero correxi. Ecce quadruplex æquitatis actio: scilicet despectio dilectio, directio, correctio: Respectu totidem objectorum, videlicet temporalium, moralium, rationalium, irrationalium.

Articulus primus.

Primum sonat, quod psalmographus cantat, *Propterea*, id est, quia despexi temporalia, sicut patet per præcedentia. Et nota, quod temporalia prudenter despiciunt, quia vitia, judicia, supplicia vigilanter aspiciunt: quia propterea vitia frequentantur: judicia intentantur: supplicia dilatantur. De primo, ubi mentione facta de avaritia, subditur: Hier. 6 Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres, & filii simul, vicinus & proximus peribunt: ecce ruinosa vitiorum frequentatio. De Hier. 2 secundo: Idola secuti sunt: Propterea adhuc contendam judicio vobiscum, dicit Dominus, & cum filiis vestris disceptabo. Ecce occasione spiritualis idololatriæ, scilicet avaritiæ judiciorum intentatio. De ter- Isa. 5 tio: Nobiles ejus interierunt fame, & multitudo ejus siti exaruit. Propterea dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino: ecce fames, & sitis cupidorum, quam sequitur dilatatio tormentorum.

Articulus secundus.

Secundum personat, quod pronuntiat: *Ad omnia mandata tua*: Hæc sunt moralia, quæ dilexit propter quæ temporalia despexit. Et nota, quod mandata sunt nobilibus animæ viribus diligenda: scilicet, intellectivæ, effectivæ, affectivæ. Quæris, quare? quia sunt luminaria veritatis, electuaria sanitatis, exemplaria honestatis. De primo: Eccli. 1 Ingressus sapientiæ mandata æterna: quia veritatis luminaria. De Prov. 7 secundo: Serva mandata mea, & Eccl. 12 vives: quia sanitatis electuaria. De tertio: Deum time, & mandata ejus observa: quia honestatis exemplaria.

Articulus tertius.

Tertium insonat, quod inculcat; *Dirigebar*, scilicet quantum ad desideria rationalia, quæ dirigebam ad bona moralia potius, quam ad temporalia comparanda. Et nota, quod circa desideria humana potest esse directio tripartita: quia dirigi potest homo a Domino, a proximo, a seipso. Dominus dirigit inspirando: proximus imperando: ipsemet operando. De primo: Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus: Ecce directio Domini inspirantis. De secundo: Dirige semitas pedibus tuis: id est, affectibus tuis: ecce directio proximi imperantis. De tertio: Simplicitas justorum diriget eos. Ecce directio suimet operantis.

Prov. 16

Prov. 4

Prov. 11

Articulus quartus.

Quartum resonat, quod restat; *Omnem viam iniquam odio habui*: Hæc est via desideriorum carnalium adversus animam militantium. Hanc viam Propheta non diligebat, sed potius corrigebat. Et nota, quod legitur triplex via, quarum alia nec polluitur, nec arguitur: alia polluitur, & arguitur. Prima Dominica; secunda diabolica; tertia humana. De prima; Deus meus, impolluta via ejus. Ecce via Dominica, quæ nec polluitur, nec arguitur. De secunda; Via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis. Via polluta, est voluntas diabolica, cujus vas est humana voluntas. Tunc igitur via polluta, non in se, sed in vasis sanctificatur, cum voluntas hominis injusta justificatur, & diabolica deificatur; ecce via diabolica, quæ polluitur, quia semper inquinata; sed non arguitur, quoniam obstinata. De tertia; Vias meas in conspectu ejus arguam, & ipse erit salvator meus: ecce via humana, quæ nonnumquam polluitur per concupiscentiam, sed arguitur per conscientiam, & abluitur per pœnitentiam.

Psal. 17

1 Reg. 21

Job 13

A

Epilogus.

Hoc est, quod dicitur per psalmographum, tamquam virum æquitate adultum, aspernatorem temporalium, & amplexatorem moralium; *Propterea*, quantum ad temporalia, quæ despecta; *Ad omnia mandata tua*, quantum ad moralia, quæ dilecta; *Dirigebar*, quantum ad rationalia desideria, quæ directa; *Omnem viam iniquam odio habui*, quantum ad irrationalia desideria, quæ correcta.

Capitulum nonum.

VERSICULUS PRIMUS.

B

Mirabilia testimonia tua, &c.] Nonum capitulum incipit, & nonum ferculum intromittit. In præjacenti capitulo præsentata fuit voluntariæ temeritatis intermissio; in præsenti vero præsentatur judiciariæ severitatis promissio. Et patet ordinis ratio; quoniam ista promissio est illius intermissionis occasio. Nam nonumquam intermittitur flagitii temeritas; quoniam promittitur judicii severitas. Promittit autem Dominus justitiæ severitatem per sapientiæ veritatem; ideoque primum octonarium occupat veritas sapientiæ, secundum severitas justitiæ. Unde non absurde primus octonarius initiatur ad hac C littera Phe, quæ interpretatur os ab ore; quia veritas est os sapientiæ. Secundum autem a Sade littera, quæ interpretatur justitia. Veritas quoque sapientiæ distinguitur in speculativam, primo quaternario conjugatam, & activam secundario copulatam. Primus quaternarius quadripartitur; quia divinæ veritas sapientiæ, sapientibus, secundum carnem absconditur, parvulis ostenditur, per orationem attrahitur, per dilectionem accipitur, sicut bis binis versibus aperitur. Primus versus prætendit sapientiam sapientibus memoratis absconditam, propter contemplationem incompletam. Cum enim in contemplationis negotio quadruplex inveniatur actio; scilicet admira-

Phe quid

Sade.

miratio, perscrutatio, illuminatio, A delectatio; videntur contemplativis sæcularibus duæ primæ; contemplativis spiritualibus duæ novissimæ, divinitus deputatæ; quod luce clarius declarat psalmographus in persona talium sapientium, taliter elotus; *Mirabilia*, &c. quasi diceret; Quod testatus est Deus, miratus, & scrutatus est animus meus. Nonne vides actum duplicem interjectum inter intellectum, & ejus objectum, & admirationem, & perscrutationem inter intelligentiam naturalem, & sapientiam spiritualem.

Articulus primus.

Ad actum ergo admirationis spectat, quod cantat; *Mirabilia*, quia B mirabilia non dixisset, nisi miratio præcessisset. Talia mirabilia sunt verba legalia, secundum historiam aperta, sed secundum theoriam operta. Et nota circa prædicta mirabilia, quod contemplanda sunt propter tria; quia lecta; quia tecta; quia non intellecta, quoniam in scripturis leguntur, sed figuris teguntur, & ab intellectibus obscuris non intelliguntur. De primo scribit psalmographus; Considerabo mirabilia de lege tua. Ecce mirabilia lecta. De secundo legimus; Mirabilia opera altissimi, & gloriosa, & absconsa. Ecce mirabilia abscondita, sive tecta. De tertio quoque psallimus; Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua. Ecce mirabilia non intellecta.

Psal. 118

Eccl. 11

Psal. 105

C

Articulus secundus.

Ad sapientiam spiritualem facit, quod dicit; *Testimonia tua*, quasi tuis tua, non tuo; scilicet suo modo testificantia, hoc est immaterialia materialiter, infiguralia figuraliter, intemporalia temporaliter significantia. Neque enim possibile est nobis lucere divinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum anagogice circumvelatum, teste Dionysio. Et notandum, quod ad contemplandum divina testimonia, tria sunt necessaria; videlicet dilectio, ut veritas diligatur; directio, ut voluntas dirigatur; exactio, ut habilitas exitur. De primo: Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ, ideo dilexi testimonia tua: in quo dilectio veritatis. De secundo: Beati, qui scrutantur testimonia ejus; in quo directio voluntatis. De tertio: Da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua: in quo exactio habilitatis.

S. Dionys. cælesti. hierar. c. 1

Psal. 118

Ibidem.

Ibidem.

Articulus tertius.

Ad actum perscrutationis, seu investigationis pertinet, quod sublucet: *Ideo scrutata est ea;* quasi dicat: propter admirari, cœpit perscrutari: quoniam ignoravit, ideo cognoscere laboravit. Et nota, quod est scrutatio tripartita. Prima prophana, secunda vana, tertia Christiana. Prima est scrutantium in scripturis, sive scripturarum, aut prophetarum figuris propria figmenta, non cœlestia sacramenta. Secunda est scrutantium per naturale lumen supernaturalia sacramenta. Tertia est scrutantium per supernaturale lumen, supernaturalia sacramenta. Prima scrutatio improbatur, ubi dixit Jacob ad Laban: Scrutatus es omnem suppellectilem meam. Sicut Laban in Jacob substantia scrutabatur propria idola, sic nonnulli in divina scientia scrutantur sua frivola. Secunda scrutatio reprobatur, ubi scribitur: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. Fortiora se scrutatur, qui per debilitatem luminis naturalis sacramenta supernaturalia indagare conatur, & forte lumen gratiæ devotis orationibus acquirere aspernatur. Tertia scrutatio approbatur, dicente Apostolo: De qua salute exquisierunt, & scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in nobis gratia prophetaverunt, scrutantes quod, vel quale tempus significaret in eis spiritus Christi. Sic scrutantur, qui spiritualia spiritualibus comparare, tam orando, quam meditando luctantur: quia sicut scribitur ab Augustino: Qui didicerunt a Domino Jesu Christo mites esse, & humiles corde,

Gen. 1

Eccli. 3

1 Pet. 1

Aug. cap. 1 de vid. Deo

plus cogitando, & orando proficiunt, quam legendo, & audiendo.

Articulus quartus.

Ad intelligentiam naturalem attinere dignoscitur, quod dicitur: *Anima mea*. Qualis putas anima, nisi qualis dixerat antea? Puta cum prudentibus mirata, & scrutata, non cum parvulis illustrata: quoniam incompetenter disposita. Et nota triplicem animæ dispositionem ad sapientem contemplationem: scilicet colluctationem, extensionem, directionem, quantum ad animæ rationem, affectionem, & finis intentionem. De primo scribitur: Colluctata est anima mea in illa: scilicet sapientia Ecce colluctatio rationis. (Eccli. 51) De secundo subditur: Manus meas extendi in altum, & in sapientia ejus luxit anima mea. (Ibid.) Ecce extensio affectionis per devotionem orationis. De tertio superadditur: Animam meam direxi ad illam, & in agnitione inveni eam. (Ibid.) Ecce directio intentionis ad fructum ædificationis.

Epilogus.

Loquens ergo Psalmographus ex persona prudentium, in lumine proprio procedentium, & divinam sapientiam in mysteriis absconditam propalare studentium, ait: *Mirabilia*, quantum ad primum contemplationis effectum, scilicet admirationem. *Testimonia tua*, quantum ad contemplationis objectum, scilicet sapientiam spiritualem: *Ideo scrutata est ea*, quantum ad secundum contemplationis effectum, scilicet perscrutationem: *Anima mea*, quantum ad contemplationis subjectum, scilicet intelligentiam naturalem.

VERSICULUS SECUNDUS.

D*Eclaratio sermonum tuorum illuminat*, &c.] De sapientia prudentibus abscondita disertum est a psalmista: de sapientia parvulis revelata differendum est in parte ista: Prudentes quidem acceperunt partem contemplationis priorem, sed parvuli potiorem. Illis datum est incognita mirari, abdita perscrutari; Istis datum est cœlitus illuminari, & medullitus delectari. Sicut in contemplatione prudentium cognovimus actum duplicem interjectum inter intellectum, & ejus objectum, sic in contemplatione parvulorum agnoscimus effectum duplicem interceptum inter recipiens, & receptum: videlicet illuminationem, & delectabilem perfectionem, seu perfectivam delectationem, inter divinorum declarationem, & cordium præparationem.

Articulus primus.

Declaratio, inquit, *sermonum tuorum*. Ecce declaratio divinorum. Ecce divini sermonis mysterium, quod de manu Dei suscipimus, quod cordibus custodimus, ut ædificetur proximus, & glorificetur altissimus. Unde notandum, quod leguntur sermones hujuscemodi in manu Domini conservari; cordibus hominum commendari, & per ipsum Dominum consummari. Quæris, quare? quoniam ipsius est reserare: ipsius est imperare: ipsius est remunerari. De primo legimus: In manu enim illius, & nos, & sermones nostri. (Sap. 7) Nonne vides sermones conservatos in manu Domini reserante? De secundo: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos. (Luc. 1) Numquid audis sermones cordibus commendatos, Domino imperante; De tertio: Consummatio sermonum ipse est. (Eccli. 43) An agnoscis sermones consummatos, Domino munerante?

Articulus secundus.

Illuminat. Ecce mentis recipientis illuminatio, per quam illuminatur ignorantium, sed patrem luminum exorantium ratio. Unde notandum, quod illuminat pater luminum credentes, sperantes, diligentes: quia fideliter, fiducialiter, ferventer orantes. De primo scribitur: Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas. (Psal. 17) Tamquam patenter inquiens; Quoniam illuminasti ignorantem, ut crederem, illumina fideli-

delitet exorantem, ut credita firmiter asseverem. Ecce illuminatio credentium. De secundo: Illuminabo, dicit Sapientia, omnes sperantes in Domino. Ecce illuminatio sperantium. De tertio: Qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Ecce illuminatio diligentium.

Eccl. 24

Eccli. 2

Articulus tertius.

Intellectum dat: Hic intellectus est habitus intellectus, intellectivæ potentiæ perfectivus: Ubi vero intellectualis perfectio, ibi spiritualis delectatio, quæ dicitur contemplationis consummatio. Nam delectatio est operationis consummatio, secundum Philosophum. Sed notandum circa hujuscemodi intellectum, quod legimus intellectum datum, intellectum privatum, intellectum mutatum. Quorum primum delectabile, secundum detrectabile, tertium detestabile. De primo scribitur: Intellectum tibi tabo, & instruam te: ecce intellectus datio delectabilis. De secundo: Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu: ecce intellectus privatio delectabilis. De tertio: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus: ecce intellectus mutatio detestabilis.

Arist. l. 10 Et hic cap. 4 circa med.

Psal. 31

Sap. 1

Sap. 4

Articulus quartus.

Parvulis: ecce præparatio hominum, ad suscipiendum lumen divinum: scilicet humilitas, quæ dicitur spiritualis parvulitas. Sed nota de parvulis, quod diversos in diversis invenimus scripturis: utpote parvulos ætate, parvulos maturitate, parvulos pravitate. Quorum primi tolerabiles, secundi vituperabiles, tertii venerabiles, & ad divinas illuminationes habiles. De primis: Egrediuntur, quasi greges parvuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus: ecce parvuli ætate De secundis: Usquequo parvuli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sunt noxia, cupient, & imprudentes odibunt scientiam? ecce parvuli maturitate. De tertiis: Nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote: sensibus autem perfecti sitis, ecce parvuli pravitate. Parvulis talibus nonnumquam revelat Dominus, quæ velavit prudentibus.

Job 21

Prov. 1

1 Cor. 14

Epilogus.

Ait ergo psalmographus de contemplationis gratia, quam Dominus operatur in talibus, mediantibus illuminationis, & delectabilis perfectionis actibus: *Declaratio sermonum tuorum* quantum ad susceptam sapientiæ declarationem: *Illuminat*, quantum ad tertiam contemplationis actionem, scilicet illuminationem. *Et intellectum dat*, quantum ad quartam contemplationis ipsius operationem; scilicet delectationem, seu delectabilem perfectionem: *Parvulis*, quantum ad susceptivam intelligentiæ præparationem.

VERSICULUS TERTIUS.

Os meum aperui, &c.] Per præcedentia præmonstratur sapientiæ cœlestis absconsio, & ejus revelatio per præsentia demonstratur ejusdem attractio, dicente psalmista: *Os meum*, &c. Ac si diceret voce plana: Aperui desiderium rationale, & attraxi magisterium spirituale: quia mandata tua, quantum ad ministerium cæremoniale, desiderabam, quantum ad mysterium intellectuale. Ecce liquet ad oculum, quid apertum, quid attractum, quid mandatum, quid desideratum. Quoniam apertum rationale desiderium: attractum spirituale magisterium: mandatum cæremoniale ministerium; desideratum intellectuale mysterium.

Articulus primus.

Demonstratur itaque desiderium rationale, cum dicitur: *Os meum aperui*. Quoniam os interius est rationalis appetitus. Sicut enim homo exterior os exterius aperit ad id, quod appetit, sic homo interior os interius aperit ad id, quod appetit. Et nota, quod os interius aperire debemus: ad sapientiam inferendam; ad sapientiam referendam; non ad insi-

insipientiam proferendam ; contra
murmuriosos, contra incuriosos,
Ezech. 3 contra injuriosos. De primo: Aperui
os meum, & cibavit me volumine:
sic aperitur os contra murmuriosos
Psal. 77 muriosos sapientiæ inferendæ. De
secundo psallimus; Aperiam in parabolis
os meum; sic aperitur os
contra incuriosos sapientiæ referen-
Psal. 38 dæ. De tertio psallentes dicimus.
Obmutui, & non aperui os meum;
sic non aperitur os contra injuriosos
insipientiæ proferendæ.

Articulus secundus.

Demonstratur utique magisterium
spirituale, cum additur; *Et attraxi
spiritum*. Ut autem videas clarius attractum
hujus spiritus, debes animadvertere,
quod est spiritus intelligentiæ
incorporatus humanæ creaturæ,
& est spiritus intelligentiæ incorporatus
divinæ scripturæ. Sed iste spiritus
est ante revelationem implicitus,
post revelationem explicitus.
Hunc igitur spiritum attrahit humanus
spiritus, tamquam ab interiori
exterius, supplicando, quod ex implicito
fiat explicitus. Notandum
itaque circa spiritum intelligentiæ,
quod est spiritus attractivus, spiritus
attrahendus, & spiritus attractus. Ad
attractivum pertinet supplicatio, ad
attrahendum implicatio, ad attra-
Job 20 ctum explicatio. De primo: Doctrinam,
qua me arguis, audiam, &
spiritus intelligentiæ meæ respondebit
mihi; ecce spiritus intelligen-
Sap. 7 tiæ attractivus. De secundo; Omnium
artifex docuit me sapientia;
Est enim in illa spiritus intelligentiæ
sanctus, unicus, multiplex; ecce
spiritus intelligentiæ de profun-
Eccl. 39 do sapientiæ attrahendus. De tertio;
Aperiet os suum in oratione,
& pro delictis suis deprecabitur. Si
enim Dominus magnus voluerit, spiritu
intelligentiæ replebit illum, &
ipse tamquam imbres mittet eloquia
sapientiæ suæ; ecce spiritus intelligentiæ
attractus.

Articulus tertius.

Demonstratur quoque ministerium
cæremoniale, cum subditur; *Quia*
A *mandata tua*. Quæ mandata, nisi
cæremonialia, seu figuralia? quorum
apertum ministerium, sed opertum
mysterium requirit disertum dilucidationis
magisterium: hæc mandata
leguntur cæremoniis aggregata, ut
intelligantur ab aliis segregata. Horum
etiam ministeria recesserunt,
sed mysteria remanserunt. Unde notandum
de mandatis talibus, quod
ea mandavit Dominus custodiæ triplici:
videlicet populari, prophetali,
regali; ut doceret agendorum, credendorum,
sperandorum mysteria me-
ditari. De primo, ubi dicit Moyses Deut. 10
populo: Custodias mandata Domini,
& cæremonias ejus; ecce mandato-
B rum custodia popularis, admonens
de agendis. De secundo: Vanitate Nehem. 1
seducti sumus, & non custodivimus
mandatum, & cæremonias: ecce
mandatorum custodia prophetalis,
præmonens de credendis. De tertio, 3 Reg. 2
ubi dicit David filio suo, cui facta
fuit regni repromissio: Custodias
mandata Domini Dei tui, ut ambules
in viis ejus, & custodias cæremonias
ejus; ecce mandatorum
custodia regalis, commonens de sperandis.

Articulus quartus.

Demonstratur denique mysterium
intellectuale, cum superadditur: *Desiderabam*.
Quoniam in mandatis il-
C lis carnalibus, & temporalibus,
quantum ad ministerium; sed in intellectualibus,
& æternalibus, quantum
ad mysterium illud erat desiderabile,
quod intellectuale & æternale,
potius quam illud, quod carnale,
& temporale. Et nota de mysteriorum
notitia, quod desideratur ab
anima, sicut umbra, sicut gratia,
sicut aqua; quia recreat ejus æstum,
delectat intuitum, satiat appetitum.
Primi desiderii prænotatio patet, Job 7
ubi dicitur: Sicut cervus desiderat
umbram; & sicut mercenarius præstolatur
finem sui operis, sic &
ego habui menses vacuos; & noctes
laboriosas enumeravi mihi; hic
comparatur animus studiosus cervo
celerrimo & mercenario pauperri-
mo,

uno, per laborum supervacuitatem & temporum superfluitatem currentibus ad ardoris refrigerium, & operis complementum. Secundi desiderii subnotatio liquet: Gratiam inquit, & speciem desiderabit oculus. Eccli. 40 Plane sicut oculus exterior desiderat gratiosam speciositatem, seu speciosam gratiositatem substantiæ corporalis, sic oculus interior desiderat speciositatem gratiosam, seu gratiositatem speciosam sapientiæ spiritualis. Tertii desiderii denotatio relucet, 2 Reg. 23 ubi legitur: Desideravit David aquam; & intelligitur desiderium animæ rationalis respectu sapientiæ Salvatoris.

Epilogus.

Ait ergo Psalmographus, tamquam in Christo parvulus orando sapientiæ attractivus: *Os meum aperui*, quantum ad rationale desiderium, quod apertum: *Et attraxi spiritum*, quantum ad spirituale magisterium, quod attractum: *Quia mandata tua*, quantum ad cæremoniale ministerium, quod mandatum: *Desiderabam*, quantum ad intellectuale mysterium, quod desideratum.

VERSICULUS QUARTUS.

A*Spice in me, & miserere mei*, &c.] Qualiter attrahatur divina sapientia, patet per præcedentia: sed qualiter accipiatur ab humana intelligentia, patebit per præsentia. Nam proculdubio, sicut illam attrahit oratio, sic accipit dilectio. Enimvero est oratio infirma, quam non firmat dilectio, & inanis est attractio, quam non implet acceptio: quod ut clarius luceat, audiamus quid hinc Propheta censeat: *Aspice*, inquit, &c. Sed quid sibi vult hæc censura? Videte, quam firmiter, quam fidenter Creatorem alloquitur creatura, dicens: affer aspectum, aufer defectum, profer judicium rectum inter diligens & dilectum: hic aspectus est sapientialis influentia: hic defectus est intellectualis indigentia. Hoc judicium est illa sapien- Cic. lib. 1 offic. tis sententia: Amicorum omnia communia: hæc diligentia sunt creatrix, & creata intelligentia.

Articulus primus.

Primo sapientiæ petit aspectum, id est, sapientialem influxum, cum dicit: *Aspice in me*. Sapientia quidem aspicit, cum aspicere facit, cum aspectum imperfectum perficit. Et nota, quod Dominus tripliciter aspicit animam: quantum ad agnitivam, quantum ad affectivam, & quantum ad effectivam: primam illuminando, secundam consolando, tertiam approbando. De primo: Aspexit, & dissolvit gentes, & contriti sunt colles sæculi. Abac. 3 Quippe Dominus dicitur gentes, seu gentiliter viventes aspicere, dissolvere, conterere; quia facit eas peccata recognoscere, recognoscentes resipiscere, resipiscentes ingemiscere; ecce aspectus illuminatorius. De secundo: Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & Eccli. 35 donec propinquet non consolabitur, & non discedet, donec altissimus aspiciat. Oratio siquidem penetrat per postulationem, propinquat per præstolationem, sed aspicitur per consolationem; ecce aspectus consolatorius. De tertio: Quare jejunavimus, & non aspexisti, id est, ap- Isa. 58 probasti: ecce aspectus approbatorius.

Articulus secundus.

Secundo pandit defectum, scilicet intellectivæ imperfectum, cum adiicit: *Et miserere mei*. Petendo namque misericordiam, pandit miseriam: magna quippe miseria est sapientiæ salutaris penuria. Hic potes notare, quod miseretur Dominus diversis diversimode; scilicet aliis purgative, aliis illuminative, aliis perfective. Primo modo miseretur pœnitentibus, secundo ignorantibus, tertio expectantibus. Primus modus notatur, ubi legitur: Peccavimus cum patribus nostris, injuste Jud. 7 egimus, iniquitatem fecimus. Tu, quia pius es, miserere nostri; ecce misericordia pœnitentium purgativa. Secundus denotatur, ubi scribitur: Miserere nostri Deus om- Eccli. 36

 nium,

nium, & respice in nos, & ostende nobis lucem miserationum tuarum: ecce misericordia ignorantium illuminativa. Tertius modus annotatur, ubi dicitur: Domine miserere nostri: te enim expectavimus: ecce misericordia expectantium perfectiva.

Isa. 33

Articulus tertius.

Tertio postulat judicium, cum allegat: *Secundum judicium*. Quæris, quorum? Sapientium antiquorum, super communicantia amicorum: Est enim publica Græcorum sententia: amicorum omnia communia. Secundum hanc sententiam confidenter Dei postulat sapientiam, qui fideliter ei conservat amicitiam. Et notandum circa dictum judicium, quod non est timorosum, sed amorosum, sed saporosum: propter amicitiæ perfectionem, complexionem, & refectionem. De primo: In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicii: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo. Timor non est in charitate: Ac si diceret manifeste: perfectum habemus amicitiæ nostræ judicium: quoniam non timemus amici nostri judicium: quia sicut ille fuit servator amicitiæ nostræ, sic sumus & nos suæ. Proprium enim est amicitiæ confidere, non timere: ecce judicium non timorosum propter amicitiæ perfectionem. De secundo per Prophetam psallitur; Quia Dominus amat judicium, & non derelinquet sanctos suos in æternum conservabuntur, quasi dicat: Amorosum est Deo judicium amicorum: quia non contemptor est, sed complexor eorum: ecce judicium amorosum propter amicitiæ complexionem. De tertio, ubi pastor bonus de bonis gregibus loquitur: Pascam illas in judicio. Vos autem greges mei, quasi dicens; Amicis meis delicias adjudicabo supernas; qui mihi delicias administraverunt internas: ecce judicium saporosum propter amicitiæ refectionem.

Græcorum sententia.

1 Joan. 4

Psalm. 36

Ezech. 34

Articulus quartus.

Quarto connectit dilectum & diligens, cum concludit: *Diligentium nomen tuum*. Connectendo diligens & dilectum, scilicet increatum, & creatum intellectum. Quod autem ait, non te, sed tuum nomen, ad diligendi pertinet rationem. Unde notandum circa nomen Dominicum, quod legitur in scripturis excelsum, inclytum, gloriosum. Excelsa namque diligendi ratio est originalis naturalium bonorum adinventio; sed inclyta diligendi ratio est ordinalis moralium donorum subventio; sed gloriosa diligendi ratio est terminalis supernaturalium judiciorum conventio, & stipendiorum obventio. De primo; Notas, inquit, facite in populis adinventiones ejus, mementote, quoniam excelsum est nomen ejus; ecce nominis excelsi ratio; scilicet originalis naturalium adinventio. De secundo, ubi David sic benedixit Domino; Nunc igitur Deus noster confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum. Quis ego, & quis populus meus, ut possimus hæc tibi universa promittere? Tua sunt omnia, quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi: ecce nominis inclyti ratio, scilicet ordinalis moralium subventio. De tertio; Nisi custodieris, & feceris omnia verba legis hujus, quæ scripta sunt in hoc volumine, & timueris nomen ejus gloriosum, & terribile, hoc est, Dominum Deum tuum, augebit plagas tuas Dominus; ecce nominis gloriosi, & terribilis implicita, & explicita ratio, scilicet terminabilis supernaturalium judiciorum conventio, & stipendiorum obventio.

Isa. 12

1 Paralip. 29

Deut. 28

Epilogus.

Ostensurus ergo Psalmographus qualiter sapientia divina per dilectionem accipitur, Dominum sit alloquitur; *Aspice in me*, afferendo aspectum sapientialis influentiæ. *Et miserere mei*, auferendo defectum intellectualis indigentiæ; *Secundum judicium*,

dicium, proferendo sententiam communicantiæ: *Diligentium nomen tuum*, scilicet creatricis, & creatæ intelligentiæ, quæ sunt extrema istius amicitiæ.

VERSICULUS QUINTUS.

G*Ressus meos dirige*, &c.] Quaternarius antecedens deservivit sapientiæ speculativæ, iste sequens deservit activæ, per quam divinitus dirigitur justus, erigitur elisus, illuminatur cæcus, solvitur compeditus; ecce quatuor actus divini, quibus respondent versus bis bini. In primo cantatur a psalmographo, velut a justo in via justitiæ, divinitus dirigendo; *Gressus meos*, &c. quasi dicat; Motus meæ voluntatis, tuis dirige mandatis, ne subeam dominium iniquitatum omnium. Possumus itaque quatuor hic notare; scilicet actionem voluntariam, directionem necessariam, damnationem nefariam, & contaminationem multifariam. Quorum primum spectat ad opera viatorum; secundum ad onera mandatorum; tertium ad sufferentias tentatorum; quartum ad differentias peccatorum:

Articulus primus.

Primum significatur, cum scribitur; *Gressus meos*: Gressus isti sunt actus universi a voluntate eliciti, vel imperati. Et nota, quod in scriptura diversi gressus leguntur, per quos diversi actus intelliguntur; videlicet gressus recti, gressus pulchri, & gressus effusi; per quos intelliguntur actus discreti, disciplinati, diffuti. De primo; Gressus rectos facite pedibus vestris; ut non quis claudicans erret. Ecce gressus recti, id est, actus discreti. De secundo; Quam pulchri gressus tui in calceamentis, filia principis. Ecce gressus pulchri, id est, actus disciplinati. De tertio canitur: Pene effusi sunt gressus mei. Ecce gressus effusi, id est, actus diffuti, seu dissoluti.

Hebr. 12 · Cant. 7 · Psalm. 72

Articulus secundus.

Secundum assignatur, cum additur: *Dirige secundum eloquium tuum*. Istud eloquium est divinum imperium, nostrorum actuum directivum. Actus enim humanæ voluntatis, divinis regulantur mandatis; quasi regulis æquitatis. Et nota, quod Dominus dirigit curvitatem vis rationabilis, irascibilis, & concupiscibilis, quantum ad insipientiæ pronitatem, impatientiæ, & immunditiæ. De primo Propheta dicit: Dirige me in veritate tua, & doce me. Ecce directionem; quantum ad rationabilis curvitatem, & insipientiæ pronitatem. De secundo per Psalmistam cantatur: Diriget mansuetos, id est, dirigendo faciet mansuetos in judicio. Ecce directionem, quantum ad irascibilis curvitatem, & impatientiæ pronitatem. De tertio Psalmographus scribit: Diriges justum, scrutans corda, & renes Deus; ecce directionem, quantum ad concupiscibilis curvitatem, & immunditiæ pronitatem.

Psalm. 24 · Ibidem · Psalm. 7

Articulus tertius.

Tertium designatur, cum dicitur: *Et non dominetur mei*. Ecce dominium nefarium, dominium temerarium, quo tentatores dominantur tentatis, sicut superatores superatis. Et nota, quod figuraliter legitur in scriptura spiritus voluptatis dominari delicatis: cupiditatis dominari cupidis: vanitatis dominari elatis. Primum figuratur, ubi scribitur; Eo tempore dominabantur Philisthiim Israeli: id est, voluptatis populo carnali. Quid enim per Philisthiim, id est, potione cadentes, aliud senserim, quam spiritus voluptatis de peccato gulæ in peccatum luxuriæ cadentes, vel cadere facientes? Secundum notatur, ubi traditur: Dominabitur thesaurorum auri, & argenti. Quod de spiritu cupiditatis potest intelligi. Tertium assignatur, ubi dicitur: Reges posuisti super nos propter peccata nostra, & corporibus nostris dominantur; quod de spiritibus vanitatis non inconvenienter accipitur.

Judic. 14 · Dan. 11 · Nehem. 9

Arti-

Articulus quartus.

Quartum consignatur, cum adjicitur. *Omnis injustitia*. Hoc est iniquitas omnifaria, per quam contaminatur malorum conscientia. Sed notandum, quod injustitia nominat in scriptura quandoque peccati actum, peccati maculam, peccati reatum. Quorum primum patet exterius, secundum latet interius, tertium trahit inferius. De primo: Regnum a gente in gentem transfertur propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos. Ecce injustitiæ actus patens exterius. De secundo scribitur: Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi: ecce injustitiæ macula latens interius. De tertio: Justitia perpetua est, & immortalis: injustitia autem mortis acquisitio. Ecce injustitiæ reatus trahens inferius.

Eccl. 10. Psal. 31. Sap. 1.

Epilogus.

Ait ergo Psalmista, tamquam persona justa, divinitus in via justitiæ dirigenda: *Gressus meos*, quantum ad actionem voluntariam, pertinentem ad opera viatorum: *Dirige secundum eloquium tuum*, quantum ad directionem necessariam, attinentem ad onera mandatorum: *Et non dominetur mei*, quantum ad dominationem nefariam, spectantem ad sufferentiam tentatorum: *Omnis injustitia*, quantum ad contaminationem multifariam, respicientem differentias peccatorum.

VERSICULUS SEXTUS.

R*Edime me a calumniis hominum*, &c.] Sicut per sapientiam Dei diriguntur justi, testificante versu præcedenti, sic per ipsam eriguntur elisi, teste præsenti, vel etiam rediinuntur venditi, quod hic accipitur pro indifferenti. Quisquis enim calumniis eliditur, dum eliditur, vilipenditur, dum vilipenditur, pro vili venditur. Quid enim est vilipendere, nisi pro vili vendere? Sed dum calumnia perimitur, & elisus erigitur, & venditus redimitur; fatuus mercator est calumniator, qui carum pro vili vendit, cum Deo charum hominem vilipendit. Propter elisionem, seu venditionem hujusmodi solet mandatorum custodia præpediri. Unde Propheta, tamquam persona sic vendita, vel elisa, petit se redimi a venditionibus talibus talium venditorum, propter custodiam moralium mandatorum. Possumus itaque quatuor hic pensare, videlicet venditionis moralis causam quadruplicem: scilicet materialem, formalem, efficientem, finalem: Elisus pertinet ad causam materialem: elisio ad formalem: elidens ad efficientem: effectus consequens ad finalem.

Villipendo, id est vili vendo.

Articulus primus.

Causa materialis tangitur, cum psallitur: *Redime me*, quasi pro vili venditum a vilipendente. Et nota, quod sicut innuitur in scripturis, tales redimit Dominus tribus modis; scilicet per judicium ultionis, beneficium consolationis, incendium dilectionis. In primo elidentis feritas judicio referitur. In secundo elisi debilitas solatio delinitur. In tertio fortis, ut lapis, dilectio non frangitur, sed ignitur, cum pro calumniantibus intervenitur. Quid enim est elisos pro elidentibus intervenire, nisi scintillas igneas ex elisis lapidibus exilire? Primum per illud intelligitur, quod legitur: Sion in judicio redimetur. Quod tunc implebitur, cum calumniator fidelium per Dei filium perimetur. Secundum per illud innuitur, quod astruitur: Consolatus est Dominus populum suum, redemit Hierusalem. Hic populus redimitur, cujus debilitas delinitur. Tertium per illud accipitur, quod aspicitur: In dilectione sua, & in indulgentia sua ipse redemit nos. Sic redemit illos, quorum charitas elisa non excidit, sed clarius coruscavit.

Isa. 1. Isa. 52. Isa. 63.

Articulus secundus.

Causa formalis traditur, cum dicitur: *A calumniis*: quoniam venditio-

tiones istæ, quibus venduntur, quæ A vilipenduntur: & vilipenduntur, qui calumniis eliduntur: sunt calumniæ.

Calumnia triplex. Sed nota, quod calumnia tripliciter accipitur in scriptura, interdum active, interdum passive: interdum active pariter, & passive. Prima est calumnia facientis: secunda patientis: tertia diligentis. De prima: Audite verbum hoc, vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ: Videlicet prælati effœminati, impinguati, in sublimitate custodiæ collocati: quia Samaria interpretatur, custodia: sequitur, quæ calumniam facitis egenis: scilicet non curantes de curandis criminibus, sed crumenis. Ecce calumnia facientis. De secunda dicitur: Congregamini super montes Samariæ, & videte insanias multas in medio ejus: scilicet quantum ad Ecclesias sæculares: & calumnias patientes in penetralibus ejus, quantum ad Ecclesias regulares. Ecce calumnia patientis. Calumnia talis est venditionis præmissæ causa formalis. De tertia: Chanaam in manu ejus statera dolosa, calumniam dilexit. Quid per Chanaam, nisi negotiator notatur? Nam Chanaam negotiator interpretatur. Ecce calumnia diligentis.

Amos 4

Samaria.

Amos 3

Osee 12

Chanaam.

Articulus tertius.

Causa efficiens explicatur, cum additur: *Hominum*. Qualium? Plane non spiritualium, sed animalium: quia nimirum homines calumniis elidentes, elidendo vilipendentes, vilipendendo viliter venundantes, sunt animales spiritum non habentes. Sunt autem ejusmodi, vel corde, vel ore, vel opere depravati. Quorum primi dicuntur oculis obturati: secundi, improperiis assueti: tertii, vita delicati. De primo: Dixit homo, cujus obturatus est oculus. Iste sane depravatus est corde. De secundo: Homo assuetus in verbis improperii, in omnibus diebus suis non erudietur. Iste quoque depravatus est ore. De tertio: Homo delicatus in te, & luxuriosus valde, invidebit fratri suo. Hic aperte depravatus est opere.

Num. 24

Eccl. 23

Deut. 28

Articulus quartus.

Causa finalis subnotatur, cum subditur: *Ut custodiam mandata tua*. Nam intentio talium venditorum videtur irritatio mandatorum, & incitatio peccatorum, quibus nullatenus oportet cedere, sed mandata inviolabiliter observare. Et nota de mandatorum custodia, quod debet existere cum timore, cum amore, cum vigore: contra tumidos, tepidos, & torpidos. De primo: Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius. Ecce mandatorum custodia, cum timore. De secundo; Domine Deus cœli fortis, magne, atque terribilis, qui custodis pactum, & misericordiam cum iis, qui diligunt te, & custodiunt mandata tua. Ecce mandatorum divinorum custodia cum amore. De tertio; Confortare, & esto vir fortis, & observa, ut custodias mandata Domini Dei tui. Ecce mandatorum Dei custodia cum fortitudine, vel vigore.

Eccli. 2

Neh. 1

3 Reg. 2

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam persona sic vendita, divinitus redimenda; vel elisa, divinitus erigenda; *Redime me*, quantum ad elisum, seu venditionis moralis causam materialem; *A calumniis*, quantum ad elisionem, seu causam formalem; *Hominum*, quantum ad elidentem, seu causam efficientem; *Ut custodiam mandata tua*, quantum ad effectum consequentem, seu causam finalem.

VERSICULUS SEPTIMUS.

FAciem tuam illumina, &c.] Quonam modo sapientia divina justos dirigit, & etiam elisos erigit, in duobus præmissis versibus enitescit. Quonam pacto cæcos illuminat, hic coruscat. Plerumque Domino permittente, bonus activus per amorem terrenorum; quasi calorem stercorum, excœcatur; sed denique Domino visitante, per amaram compunctionem, tamquam fellis unctionem, curatur, & ad speculationem cœlestium revo-

Tob. 11

revocatur. Ad hoc enim, quod obscuritas sapientiæ per contemplationis perspicaciam declaretur, oportet quod impuritas intelligentiæ per compunctionis amaritiem depuretur. Sub figura talis cæci videtur Propheta precari, quod divina declaretur obscuritas, & humana depuretur impuritas. Sicut ex dictis eminet, versus iste quatuor continet obscuritatem, & ejus declarationem, impuritatem, & ejus depurationem. Obscuritas spectat ad sapientiam: declaratio ad contemplationis perspicaciam: impuritas ad intelligentiam: depuratio ad compunctionis amaritiem.

Articulus primus.

Primum scilicet obscuritatem sapientiæ insinuans, ait: *Faciem tuam.* Revera per faciem significatur sapientia, propter tria faciei accidentia, quæ sunt, scientia, gratia, reverentia. Sicut enim homo exterior notificatur, gratificatur, magnificatur, propter faciei carnalis elegantiam: sic homo interior propter sapientiam. De primo dixit Moyses Domino: Eccli. 33
Ostende mihi faciem tuam, ut sciam
te. Ecce faciei scientia. De secun- Esth. 15
do, sponsa dixit ad sponsum: Facies tua plena est gratiarum. Ecce faciei
gratia. De tertio: Reveritusque fa- 2 Paral. 24
ciem meam, scidisti vestimenta tua, & flevisti coram me, ego quoque exaudivi te, dicit Dominus. Ecce faciei reverentia. Hæc est facies divina, quam Angeli nobis velant, cum meditantibus divinam sapientiam non revelant, sicut Prophetico figuratur
eloquio, ubi legimus: Duabus alis Isa. 6
velabant faciem ejus.

Articulus secundus,

Secundum scilicet declarationem indicans, inquit: *Illumina.* Faciem quippe Domini velut velatam petit illuminari, obscuram sapientiam declarari, quod efficitur per tertiam contemplationis actionem, quam dicimus illuminationem. Hic potes notare, quod tripliciter contingit illuminare, scilicet deponendo, disponendo, exponendo, primo modo illuminatur ignorantia, secundo intelligentia, tertio sapientia. De primo
dicitur ore Prophetico; Illumina te- Psal. 17
nebras meas. Ecce illuminatio depositiva. De secundo scribitur stilo
Davidico: Tu illuminans lucernam Ibidem.
meam. Ecce illuminatio dispositiva.
De tertio legitur: Doctrinam, quasi Eccli. 24
antelucanum illumino. Ecce illuminatio expositiva. Hoc modo sumitur illuminare in proposito.

Articulus tertius.

Tertium scil. impuritatem intelligentiæ designans, dixit: *Super servum tuum,* quasi secretorum tuorum
nescium: quia sicut legimus: Servus Joan. 15
nescit, quid faciat Dominus ejus. Unde per servum innuit servilem & indispositum intellectum. Hic potest notari, quod servi dicuntur male dispositi, quantum ad vim rationabilem, concupiscibilem, irascibilem. Quo circa non competit eis eloquiis erudiri, deliciis enutriri, dominiis
insigniri. De primo: Servus verbis Prov. 29
non potest erudiri: quantum ad dispositionem rationabilis. De secun-
do: Qui delicate a pueritia sua nu- Ibidem.
trit servum suum, postea sentiet eum contumacem: quantum ad dispositio-
nem concupiscibilis. De tertio: Non Prov. 19
decent stultum deliciæ, nec servum dominari principibus: quantum ad dispositionem irascibilis.

Articulus quartus.

Quartum scilicet depurationem coadunans, concludit: *Et justificationes tuas doce me.* Istæ namque justificationes sunt animæ purificationes, ad compunctionis amaritiem pertinentes, quas petit doceri, hoc est, quantum ad varias ipsius differentias admoneri. Hic potes notare, quod Dominus videtur tripliciter hæc docere: videlicet docendo nos orare, plorare, in agro corporis laborare: quatenus purificetur orando vituperabilis actus, plorando macula, laborando reatus. De primo: Domine doce nos orare. Ecce do-

Luc. 11 doctrina orandi. De secundo: Præcepit, ut docerent filios Juda planctum. Ecce doctrina plorandi. De
2 Reg. 1
Job. 12 tertio: Interroga jumenta, & docebunt te. Ecce doctrina laborandi:

Epilogus.

Ait ergo Psalmographus, tamquam cæcus divinitus illuminandus: *Faciem tuam*, quantum ad sapientiæ obscuritatem: *Illumina*, quantum ad contemplationis declarationem: *Super servum tuum*, quantum ad intelligentiæ impuritatem: *Et doce me justificationes tuas*, quantum ad compunctionis depurationem.

VERSICULUS OCTAVUS.

E*Xitus aquarum deduxerunt*, &c.] Lectione sapientiæ tripartita tribus præmissis versibus expedita; subsequitur actio quarta, per quam solvitur anima compedita. Notandum igitur, qualiter anima compeditur, & qualiter expeditur. Compediri dicitur per spiritum erroris. Expediri dignoscitur per spiritum mœroris: quia spiritus erroris rapit de bonis hominis interioris, quæ sunt bona moralia: sed spiritus mœroris id exsoluit de bonis hominis exterioris, quæ sunt bona naturalia: & sic animam, quam ille compedivit, hic expedit: quia quod ille rapuit, hic exsolvit. Quod ille rapuit per indebitam actionem, hic exsolvit per debitam passionem. Hoc liquido protestatur Propheta loquendo, tamquam persona taliter expedita: *Exitus aquarum*, &c. Ac si voce loqueretur expressa: Solutum est per spiritum mœroris de bonis hominis exterioris, quod raptum fuerat per spiritum erroris de bonis hominis interioris. Quatuor igitur hic notantur, utputa solutio, & rapina: naturalia, & moralia bona. Quorum primum interest spiritus mœroris, secundum spiritus erroris, tertium hominis exterioris, quartum hominis interioris.

Anima quomodo compeditur, & expeditur.

Articulus primus.

Solutionem prænotavit Psalmus, A cum ait: *Exitus aquarum*, id est, fluxus lacrymarum. Talem solutionem, scilicet lacrymarum resolutionem solvit spiritus mœroris per oculos, quasi per loculos peccatoris: Pretiosa est in conspectu Domini pecunia talis, qualis est acrimonia lacrymalis. Sed nota, quod talium exitus aquarum triplicatur, secundum tria genera personarum. Inveniuntur enim exitus aquarum, seu fluxus lacrymarum interdum in personis pœnitentibus, & continentibus: interdum in personis pœnitentibus, sed non continentibus: interdum in personis, nec pœnitentibus, nec continentibus. Primum aquarum exitum sequitur fertilitas, B secundum sterilitas, tertium utilitas. Primus aquarum exitus est, de quo scribit Psalmographus: Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum: in quo describitur status pœnitentium a peccatis abstinentium. Secundus aquarum exitus est, de quo psallimus: Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim; in quo notatur status pœnitentium, non tamen continentium. Tertius aquarum exitus est, de quo legimus: Non des aquæ tuæ exitum, nec modicum; nec mulieri nequam veniam prodeundi. Si non ambulaverit ad manum tuam, confundet C te in conspectu inimicorum: In quo signatur status impœnitentium, & incontinentium: qui non debent dare exitum aquæ concupiscentiæ, vel ineptæ lætitiæ: sicut nec vir mulieri lascivæ.

Psal. 106

Ibidem.

Eccl. 25

Articulus secundus.

Bona naturalia demonstravit, cum dixit: *Deduxerunt oculi mei*. Hi sunt oculi naturales, quasi loculi corporales ad exteriorem hominem attinentes, solutionem debitam deducentes. Et nota, quod oculi debent aquas lacrymarum deducere propter tria, propter vulnerationem, propter vastationem, propter captivationem. Quorum primum spectat ad bona naturalia: secundum ad bona

bona moralia: tertium ad mala mortalia. De primo: Deducant oculi mei lacrymam per noctem & diem, & non taceant: quoniam contritione magna contrita est virgo filia populi mei plaga pessima vehementer: ecce oculi deductivi lacrymarum propter vulnerationem naturalium. De secundo: Deducant oculi nostri lacrymas, & palpebræ nostræ defluant aquis: quia vox lamentationis audita est de Sion, quomodo vastati sumus: ecce oculi lacrymarum deductivi propter vastationem moralium. De tertio: Divisiones aquarum deduxerunt oculi mei in contritione filiæ populi mei: venatione cœperunt me, quasi avem inimici mei gratis: ecce oculi lacrymarum deductivi, propter mortalia animam captivantia.

Hier. 14

Hier. 9

Thren. 3

Articulus tertius.

Rapinam annotavit, cum addidit: *Quia non custodierunt.* Ac si diceret: Propterea solverunt emendam oculi hominis exterioris; quia non custodierunt bona hominis interioris, introducendo raptorem, scil. spiritum erroris: & ita bona naturalia ad hominem exteriorem pertinentia lacrymas deduxerunt: quia custodire bona moralia ad hominem interiorem attinentia neglexerunt. Et nota, quod nonnulli sunt, qui Domini mandata non custodiunt: quia nesciunt, quia negligunt, quia nolunt. Sicut mendaces, sicut desides, sicut contumaces. De primo: Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est: ecce non custodia nescientis. De secundo: Quare non custodisti dominum tuum regem? ecce non custodia negligentis, seu dormientis. De tertio dixit Dominus ad Moysen: Usquequo non vultis custodire mandata mea, & legem meam? ecce non custodia non volentis, scilicet populi contumacis.

1 Joan. 2

1 Reg. 26

Exod. 16

Articulus quartus.

Bona moralia subnotavit, cum subdidit? *Legem tuam*, quantum ad moralem observantiam. Et nota, quod hæc est lex materna, lex interna,

A lex æterna: Propter Ecclesiam imperantem, propter gratiam inviscerantem, propter gloriam remunerantem. Da primo: Ne dimittas legem matris tuæ: ecce lex materna propter Ecclesiam imperantem. De secundo dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum: ecce lex interna propter gratiam inviscerantem. De tertio: Hic liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum: ecce lex æterna propter gloriam remunerantem.

Prov. 1

Hier. 31

Baruch. 4

Epilogus.

Loquens ergo Propheta, tamquam persona prius compedita, postmodum expedita, interius absoluta, quoniam exterius resoluta, dicit: *Exitus*

B

aquarum, quantum ad emendam factam per spiritum mœroris: *Deduxerunt oculi mei*, quantum ad bona naturalia hominis exterioris: *Quia non custodierunt*, quantum ad rapinam factam per spiritum erroris: *Legem tuam*, quantum ad bona moralia hominis interioris.

VERSICULUS NONUS.

JUstus es Domine, &c.] Præcedens octonarius disputavit de divina sapientia, præsens octonarius disputabit de divina justitia. Nam de justitia dispositiva differet quaternarius prior, de justitia diffinitiva, posterior.

C

Justitia vero dispositiva quatuor habet filias: videlicet prohibitivam, præceptivam, comminativam, promissivam totidem versibus conjugatas. Prohibitiva justitia primo versui copulata, prohibet omne vitium per quadruplex prohibitorium, per externum, per supernum, per internum, per infernum: scil. per justum, per dominium, per rectum, per judicium. Quæris, quale? per justum legale, per dominium regale, per rectum rationale, per judicium gehennale.

Justitiæ dispositivæ filiæ.

Articulus primus.

Justum legale proditur, cum psallitur. *Justus es*, quia justa jubes: justas condis leges, omnem injustitiam prohibentes. Et nota de divina justitia,

tia, quod legitur tripartita; scilicet A
erectiva, effectiva, neglectiva. Prima dicitur justitia sancientis: secunda justitia facientis, tertia justitia
Prov. 29 patientis. De prima; Rex justus eriget terram; ecce justitia erectiva.
Dan 3 De secunda: Justus es in omnibus, quæ fecisti nobis: ecce justitia effe-
Prov. 12 ctiva. De tertia: Qui negligit damnum propter amicum, justus est: ecce justitia neglectiva.

Articulus secundus.

Dominium regale promitur, cum canitur: *Domine*. Magna profecto vitiorum est prohibitio, illius Domini consideratio, cujus omnia substernuntur dominio. Et notandum circa prædictum dominium; quod est se- B
cundum scripturæ testimonium, omnia potens, omnia circumspiciens, omnia, quæ vult, faciens. Quapropter omnes, & singuli sunt substrati ejus potentiæ, ejus notitiæ,
Job 22 ejus voluntati. De primo: Respondens Job Domino dixit: Scio, quia omnia potes: ecce Dominus omnia
Eccl. 23 potens. De secundo; Oculi Domini multo plus lucidiores super solem circumspicientes omnes vias hominum, &c. ecce Dominus omnia cir-
Psal. 113 & 134 cumspiciens. De tertio scribitur: Omnia, quæcumque voluit Dominus, fecit; ecce Dominus omnia, quæ vult, faciens.

Articulus tertius.

C Rectum rationale proponitur, cum profertur; *Et rectum*. Qualiter rectum? Secundum internum rationis arbitrium, vel aspectum. Nam proculdubio quælibet tam interior, quam exterior actio rectificari dignoscitur mediante interno rationis arbitrio. Unde notandum circa rectitudinem rationis, quod, sicut legitur in scripturis, est rectitudo visionis, est rectitudo prædicationis, est rectitudo operationis, procedens a rectitudine rationis; prima mentalis, secunda
Prov. 4 vocalis, tertia manualis. De primo; Oculi tui videant recta; ecce recti-
Prov. 8 tudo visionis. De secundo; Aperientur labia mea, ut recta prædicent;
Prov. 21 ecce rectitudo prædicationis. De tertio; Qui mundus est, rectum opus ejus; ecce rectitudo operationis. Unde nimirum recte prohibetur vitium, cum rectum prohibetur ejus supplicium, per rectæ rationis arbitrium

Articulus quartus.

Judicium gehennale pronuntiatur, cum sequitur; *Judicium tuum*. Hoc enim judicium est gehennale supplicium. O quam dura prohibitio est hæc consideratio; Quicumque tali prohibitorio non prohibetur; non surdus; sed mortuus esse videtur. Et nota, quod, sicut traditur in scriptura, judicium tale, dicitur judicium mortale, judicium gehennale, judicium æternale. Quæris, quare? quia
interminabile. De primo; Non est Hier. 26
viro huic judicium mortis; quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos; ecce judicium mortale.
De secundo; Genimina viperarum, Matt. 23
quomodo fugietis a judicio gehennæ?
ecce judicium gehennale. De ter- Heb. 6
tio; Intermittentes inchoationis Chri- Ibidem.
sti sermonem, ad perfectionem feramur. Et infra; Resurrectionis mortuorum, & judicii æterni; ecce judicium æternale.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, quadruplicem prohibitionem explicans per hæc verba; *Justus es*, quantum ad justum legale, prohibens exterius in libris legalibus; *Domine*, quantum ad dominium regale, prohibens superius. *Et rectum*, quantum ad rectum rationale, prohibens interius; *Judicium tuum*, quantum ad judicium gehennale, prohibens inferius.

VERSICULUS DECIMUS.

M*Andasti justitiam*, &c.] Si quis abhorreat gravitatem justitiæ prohibitivæ in versu traditam præcedente, audiat suavitatem justitiæ præceptivæ propositam in præsenti. Sicut enim sponsus charissimus mandat sponsæ charissimæ mandata charissima ex charitate maxima, sic Deus mandat animæ mandata nimis ama.

amabilia, præ charitate nimia: Quod ut clarius videatur, attendamus, quid Propheta super hoc fateatur. Plane Prophetica sic cantat littera: *Mandasti*, &c. quasi dicat: Mandasti operabile, quod est amabile super omnia operabilia. Et credibile, quod est amabile super omnia credibilia. Et desiderabile, quod est amabile super omnia desiderabilia, ex charitate nimia. Ecce mandatum animæ charissimum operabile, charissimum credibile, charissimum desiderabile ex nimia charitate. Quorum primum pertinet ad virtutem animæ effectivam, secundum ad intellectivam, tertium ad affectivam, quartum ad charitatis prærogativam.

Articulus primus.

Primum notatur, cum scribitur: *Mandasti justitiam.* Ecce operabile, quod est amabile super omnia operabilia. Quid enim operanti amabilius, aut amanti operabilius, quam justitia quæ continet universa bona moralia? Et nota, quod justitia est amabilis, & amabiliter operabilis, propter tria: quia facit animam Deo charam, animam Deo chariorem, animam Deo charissimam: tamquam amicam, tamquam filiam, tamquam
Jaci 2 sponsam. De primo, ubi dicitur de opere Abraham: Reputatum est illi ad justitiam, & amicus Dei appella-
1 Joan. 2 tus est: ecce justitia faciens animam Dei amicam. De secundo: Omnis, qui facit justitiam: ex ipso, scilicet Deo, natus est: ecce justitia faciens
Osee 2 animam Dei filiam. De tertio: Sponsabo te mihi in justitia: ecce justitia facient animam Dei sponsam.

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, cum subditur: *Testimonia tua.* Ecce credibile, quod est amabile super omnia credibilia. Quid enim credenti amabilius, aut amanti credibilius, quam sapientiæ testimonia? Si enim sapientes sunt propter sapientiam credibiles: multo magis credibilis est ipsa sapientia. Et nota, quod divina testimonia sunt amabilia, & amabiliter credibilia, propter tria: tum quia sublevantia, tum quia illuminantia,

A tum quia delectantia: Quia: nimirum mentes sublevant, rationem illuminant, affectionem delectant. De primo: Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est: in quo mentis sublevatio. De secundo: Me expectaverunt peccatores, ut perderent me testimonia tua intellexi: in quo rationis illuminatio. De tertio supra: In via testimoniorum tuorum delectatus sum: in quo affectionis delectatio. — Psal. 118 / Ibid. / Ibid.

Articulus tertius.

Tertium annotatur, cum additur: *Et veritatem tuam.* Ecce desiderabile, quod est amabile super omnia desiderabilia. Quid enim desideranti
B amabilius, aut amant desiderabilius, quam divinæ veritatis essentia, cujus evidentia est omnis mali absentia, & omnis boni præsentia? Et nota, quod veritas divina est amabilis, & amabiliter desiderabilis, propter tria: propter veritatis primæ beatissimam evidentiam, suavissimam complacentiam, & sempiternam permanentiam. In quorum primo consummabitur nostræ beatitudo intelligentiæ: in secundo voluntatis: in tertio memoriæ. De primo scribitur: Omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: ecce primæ veritatis beatissima evidentia. De secundo per Psalmistam dicitur: Com-
C placui in veritate tua: ecce primæ veritatis suavissima complacentia. De tertio per Prophetam psallitur: Veritas Domini manet in æternum: ecce primæ veritatis sempiterna permanentia. — 1 Tim. 2 / Ps. 21 / Ps. 116

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum dicitur: *Nimis* id est, charitate nimia: *Ecce charitatis prærogativa*, quæ mandata divina facit nimium amabilia: quia nimis est amabile, quod mandatur nimis amabili nimia charitate. Et nota, quod mandatur nimis amabili nimia charitate. Et nota, quod nimietas ista facit mandatum nimis facile, peccatum nimis difficile, judicium nimis terribile. Primum quidem propter nimiam mandatoris dulcedi-

cedinem: secundum autem propter nimiam peccatoris ingratitudinem: tertium tandem propter nimiam judicatoris, & vindicatoris formidi-
Psal. 118 nem. De primo: Latum mandatum tuum nimis: ecce mandatum nimis facile. De secundo dixit David ad
1 Paral. 21 Dominum: Peccavi nimis, ut hoc facerem: ecce peccatum nimis diffici-
Soph. 1 le. De tertio: Juxta est dies Domini magnus, juxta est, & velox nimis: ecce judicium nimis terribile.

Epilogus.

Patet itaque suavitas præceptivæ, Psalmographo sic dicente: *Mandasti justitiam*. Ecce charissimum operabile, pertinens ad effectivam: *Testimonia tua*. Ecce charissimum credibile, attinens ad intellectivam: *Et veritatem tuam*, ecce charissimum desiderabile, spectans ad affectivam: *Nimis*, ecce amoris nimietas, respiciens ad charitatis prærogativam.

VERSICULUS UNDECIMUS.

T*Abescere me fecit zelus meus*, &c.] Justitiam præceptivam elucidavit versus præcedens: justitiam comminativam elucidat versus præsens. Hæc est justitia terribilis, per quam Dominus comminatur suis terribiliter inimicis, sicut patet, ubi dicit Do-
Ezech. 20 minus ore Prophetico: Comminatus sum, ut effunderem furorem meum super eos. Unde mirabile, & mirabiliter miserabile videtur, quod talis comminatio semper in memoria non habetur. Propterea dicit: *Tabescere*, &c. quasi dicat: Motus sum misericordia super inimicorum vecordia: quia non habent in memoria verba Dei comminatoria. Quatuor ergo nonotantur in proposito: misericordia Prophetica, memoria lubrica, verba terrifica, vecordia inimica. Primum laudabile, secundum vituperabile, tertium formidabile, sed quartum detestabile.

Articulus primus.

Primum patet, cum dicitur: *Tabescere me fecit zelus meus*. Hic est zelus Davidicus. David autem inter-
David. pretatur misericors, vel amicus. Quis est ergo zelus iste, nisi zelus misericordiæ? Talis zelus dicitur tabefaciens, seu liquefaciens: quia compatiens. Notandum itaque quod est
Zelus triplex. zelus misericordiæ, justitiæ, sapientiæ. Primus dicitur compatiens, secundus faciens, tertius audiens. De primo: Miserebor omnis domus I-
Ezech. 39 srael. Et assumam zelum pro nomine meo sancto. Ecce zelus misericordiæ, assumptivus aliene miseriæ. De secundo. Super solium David se-
Isa. 9 debit, & super regnum ejus, ut confirmet illud, & corroboret in judicio, & justitia, amodo, & usque in sempiternum zelus Domini exerci-
Sap. 1. tuum faciet hoc. Ecce zelus justitiæ. De tertio: Auris zeli audit omnia. Talis est auris auditoris sapientiæ zelatoris. Ecce zelus sapientiæ.

Articulus secundus.

Secundum liquet, cum scribitur: *Quia obliti sunt*. Quid enim est obli-
Oblivio quid. vio, nisi memoriæ lubricatio? Et nota, quod vituperabilis est memoria, quæ quatuor memorabilium est oblita, scilicet divinæ præceptionis, prohibitionis, promissionis, & comminationis, propter periculum omissionis, commissionis, amissionis, & admissionis. De primo dicitur: Si
Ps. 43 obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum. Hic oblivio refertur ad præceptionem, expansio ad prohibitio-
Judic. 3 nem. De secundo: Fecerunt malum in conspectu Domini, & obliti sunt Dei sui, servientes Baalim. Hic oblivio refertur ad prohibitionem. De
Ps. 105 tertio scribitur a Psalmographo; Obliti sunt Deum, qui salvavit eos, supple in spe. Hic refertur oblivio ad
Osee 13 promissionem. De quarto: Adimpleti sunt, & saturati elevaverunt cor suum, & obliti sunt mei, & ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum. Hic refertur oblivio ad comminationem.

Articulus tertius.

Tertium lucet, cum traditur; *Verba tua*. Hæc sunt verba comminatoria, & ideo digna memoria, præcipue

pue propter tria; tum quia sunt verba fidelia, verba formidabilia, verba interminabilia. Plane: fidelia, quantum ad tenorem eloquii: sed formidabilia, quantum ad rigorem judicii: sed interminabilia, quantum ad dolorem supplicii. De primo per
Psal. 144 Psalmistam dicitur: Fidelis Dominus in omnibus verbis suis. Ergo & in verbis comminatoriis. Ecce verba fidelia, seu credibilia. De secundo per
Psal. 118 Prophetam psallitur: A verbis tuis formidavit cor meum, & maxime a comminatoriis. Ecce verba formidabilia. De tertio: Verba mea non
Matth. 24 præteribunt. Ecce verba interminabilia: quia proculdubio manet comminatio, manente comminato supplicio.

Articulus quartus.

Quartum claret, cum sequitur: *Inimici mei*. Qui sunt illi, quos inimicos dicebat, super quorum vecordia tabescebat, nisi quos inimicos Domini cognoscebat? ita profecto probatur ipsius testimonio: ait enim: Nonne qui oderunt te Domine, oderam,
Psal. 138 & super inimicos tuos tabescebam: Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. Dei vero sunt inimici, qui hujus sæculi sunt amici:
Inimici Dei qui. Jac. 4 quia sicut scribitur: Quicumque voluerit amicus esse hujus sæculi, inimicus Dei constituitur. Quæ vero major vecordia, quam amicitiam divinam contemnere pro mundana? Et nota, quod tales inimici distinguuntur distinctione triplici, nam alii dicuntur infirmati, alii locupletati, alii exaltati. Et sunt trimembri concupiscentia irretiti. Quidam
Ex 1 Joan. 2 concupiscentia carnis, quidam concupiscentia oculorum, quidam superbia vitæ. De primis legitur: qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati, sunt, & ceciderunt. Ecce inimici
Psal. 26 infirmati, quorum infirmitate, & lubricitate dignoscitur Ecclesia tribulari.
Thren. 1 De secundis: Facti sunt hostes ejus in capite ejus, & inimici ejus locupletati sunt. Ecce inimici locupletati, quales sunt nonnulli principes, & prælati, vacantes cupiditati potius, quam charitati. De tertiis scribitur a Psalmographo: Inimici Domini
Psal. 36 mox, ut honorificati fuerint, & exaltati, deficientes, quemadmodum fumus, deficient. Ecce inimici exaltati, quorum culpa, & pœna connotantur in verbo præsenti.

Epilogus.

Ait ergo Psalmographus, divinam comminationem, & humanam oblivionem mirabiliter miseratus: *Tabescere me fecit zelus meus*. Ecce misericordia Prophetica, quæ est laudabilis: *Quia obliti sunt*. Ecce memoria lubrica, quæ vituperabilis: *Verba tua*. Ecce comminatio terrifica, quæ formidabilis: *Inimici mei*. Ecce vecordia inimica, quæ est detestabilis.

VERSICULUS DUODECIMUS.

Ignitum eloquium, &c.] Post acerbitatem justitiæ comminativæ, subjungit Propheta suavitatem promissivæ. Hæc est justitia suaviter attractiva, quæ totum trahit hominem, tam interiorem, quam exteriorem, per desiderium, & amorem. Sic trahebat ipsum Psalmographum, qui dicebat: *Ignitum*, &c. Quid enim aliud sonat hæc littera, nisi quod homo interior trahitur per ardorem, & homo exterior per amorem? Nam nulli dubium, quod prædictum eloquium non tantum ignitum est, sed auditum, nec ullum igniret, si nullus audiret. Unde quatuor actus connotat iste versus, scilicet actum igniendi, audiendi, serviendi, & diligendi. Quorum primus ad ardorem, secundus ad hominem interiorem, tertius ad exteriorem, quartus attinet ad amorem. Quis enim eloquii cœlestis auditor, nisi homo interior? quis servitor, nisi homo exterior? quid ignitio, nisi ardor? quid dilectio, nisi amor?

Justitia suaviter attractiva.

Articulus primus.

Igniendi actus proponitur, cum scribitur: *Ignitum vehementer*, supple acti-

active, non passive. Aliter enim A competit ignitum eloquio, aliter desiderio: quoniam eloquio congruit active, sed desiderio passive. Nec enim ignitum hic vocatur eloquium, nisi quoniam ignit desiderium. Et nota, quod invenimus ignitum desiderium tripartitum; videlicet desiderium tentationis, reluctationis, & remunerationis. Unde legimus ignitum serpentem, clypeum, sermonem. De primo: Misit Dominus in populum ignitos serpentes. Tales serpentes tentatores sunt, qui concupiscentias incendere inardescunt. Talium ergo desiderium est ignitum, circa malum culpæ. De secundo: Clypeus fortium ignitus. Moraliter tales clypei, fortes affectiones sunt, quæ tela diabolica extinguere incandescunt. Talium ergo desiderium est ignitum circa bonum gratiæ. De tertio: Omnis sermo Dei ignitus clypeus est omnibus sperantibus in se. Tales præcipue sermones cœlestium promissiones sunt, quibus igniti milites Christi nulla pericula pertimescunt. Talium ergo desiderium est ignitum circa bonum gloriæ.

Desiderium ignitum tripartitum.

Num. 21

Nahum 2.

Prov. 30

Articulus secundus.

Audiendi actus supponitur, cum subditur: *Eloquium tuum*, scilicet auditum per hominem interiorem, & ideo trahens ipsum per desiderii fervorem. Et nota circa eloquium beatitudinis promissivum, quod est desiderabile homini interiori, quantum ad gressum, visum, gustum, propter summum bonum consequendum, videndum, fruendum. De primo: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum. Hic desideratur eloquium ratione mandati complendi, & premii consequendi. De secundo: Defecerunt oculi mei in eloquium tuum: Hic desideratur eloquium respectu summi boni videndi. De tertio: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Hic desiderantur eloquia ratione summi boni fruendi.

Ps. 118.

Ibidem.

Ibid.

Articulus tertius.

Serviendi actus interponitur, cum inseritur: *Et servus tuus*. Servus iste, ni fallor, est homo exterior, qui non tantum creatoris, sed etiam interioris hominis est servitor. Si quæris, in quibus? Specialiter in tribus, in eo, quod sensatus, disciplinatus, operibus inclinatus. Quantum ad primum servit intellectivæ: quantum ad secundum, affectivæ: quantum ad tertium, effectivæ. De primo: Servus sensatus sit tibi dilectus, quasi anima tua: quoniam a sensibus incipit cognitio intellectiva: ecce servus sensatus intellectivæ. De secundo: Panis & disciplina, & opus servo. Hoc est disciplina exteriorum sensuum, per quam adjuvatur disciplina interiorum affectuum: ecce servus disciplinatus serviens affectivæ. De tertio: Servum inclinant operationes assiduæ; Hæc inclinatio est ad ministerium effectivæ prædispositio: ecce servus inclinatus serviens effectivæ.

Homo exterior servus interioris.

Eccli. 7

Eccl. 33

Ibid.

Articulus quartus.

Diligendi actus subterponitur, cum subsequitur: *Dilexit illud*. Ecce amor, quo trahitur homo exterior. Sed nota triplicem amorem, per quem amat homo exterior Salvatorem. Homo quidem exterior, cum sit creatus, animatus, rationis arbitrio subjugatus, habet amorem naturalem, animalem, rationalem. Quapropter diligit naturaliter, animaliter, rationaliter, suum factorem, suum dilectorem, suum clarificatorem. De primo: Dilige eum, qui te fecit: ecce dilectio factoris. De secundo; Diligamus Deum, quoniam ipse prior dilexit nos: ecce dilectio dilectoris. De tertio: Qui diligunt te, sicut sol splendet, ita rutilent: ecce dilectio clarificatoris. Hæc autem dico sine præjudicio veritatis, tamquam sectator pietatis, magis quam proprietatis.

Amor triplex, quo homo exterior amat Salvatorem.

Eccl. 7

1 Joan. 4

Judic. 5

Epilogus.

Ait ergo Propheta, quasi attractus divinitus mediante justitia promissi-

va: *Ignitum vehementer*, quantum ad actum igniendi, qui pertinet ad ardorem: *Eloquium tuum*, quantum ad actum audiendi, qui pertinet ad hominem interiorem: *Et servus tuus*, quantum ad actum serviendi, qui pertinet ad hominem exteriorem: *Dilexit illud*, quantum ad actum diligendi, qui pertinet ad amorem. Ac si dicatur: *Eloquium tuum*, quod audit homo interior: *Est ignitum vehementer*; id est, ipsum attrahit per ardorem: *Et servus tuus*, id est homo exterior: *Dilexit illud*, id est attrahitur per amorem.

VERSICULUS XIII.

ADolescentulus sum ego, &c.] Hactenus justitia dispositiva disposuit, qualiter operandum; tempus est, ut justitia diffinitiva diffiniat, qualiter remunerandum. Hæc est justitia finiens, & diffiniens, terminans, & determinans causas universas, tam prosperas, quam adversas, secundum quatuor sententias totidem versibus annotatas. Quarum primo est humilium sublimatio: secunda sublimium humiliatio: tertia patientium coronatio: quarta impatientium condemnatio. Primam sententiam enucleat primus versus. In quo Psalmographus, tamquam in divino judicio constitutus, conscientiæ suæ librum aperit, & justitiæ debitum emolumentum exquirit, dicens: *Adolescentulus*, &c. quasi patenter inquiens: Ego parvulus in oculis meis, & in oculis alienis, qui tibi credidi, oblivioni non tradidi. Quatuor ergo sunt, quæ super hoc pensari possunt. Humilitas implicita, humilitas explicita, merces deposita, & spes reposita. Ecce bonum interius, bonum exterius, bonum superius, bonum inferius.

Articulus primus.

Primum indicatur, cum scribitur: *Adolescentulus sum ego*. Per adolescentulos, qui sunt humiles humilitate corporali, vel forinseca, significantur humiles humilitate morali, vel intrinseca. Sed notandum, quod leguntur adolescentuli perfecti, interfecti, despecti: per quos notantur humiles virtuosi, vitiosi, duplices, vel dolosi. De primis Psallimus: Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu: ecce adolescentulus perfectus, tum propter nominis increpationem: quoniam filius dexteræ interpretatur, tum propter mentis excessionem, quæ contemplativæ perfectioni non incongrue deputatur. De secundariis dicit ita Lamech, qui interpretatur humilis, vel humiliatio: Occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in livorem meum: ecce adolescentulus per humiliationem interfectus. De tertiis: Super adolescentulis ejus non delectabitur Dominus, & pupillorum & viduarum ejus non miserebitur: quia omnis hypocrita est nequam: ecce adolescentuli propter simulationem despecti. *Psalm. 67 Beniamin. Lamech. Gen. 4 Isa. 9.*

Articulus secundus.

Secundum intimatur, cum dicitur: *Et contemptus*: scilicet ab aliis, & sic humilis in oculis alienis. Hic potest notari, quod diversi diversimode sunt contempti. Legitur enim contemptus servus, contemptus sensatus, contemptus Dominus. Quorum primum miserabile: secundum contristabile: tertium condemnabile. De primo: Libera eos, qui serviunt gentibus, & contemptos, & abominatos respice, ut sciant gentes, quia tu es Deus noster: ecce contemptus servus. De secundo: In duobus contristatum est cor meum, & in tertio iracundia mihi advenit, vir bellator deficiens per inopiam, & vir sensatus contemptus, & qui transgreditur a justitia ad peccatum: ecce contemptus sensatus. De tertio: Anima quæ peccaverit, & contempto Domino, negaverit proximo suo depositum, quod fidei ejus creditum fuerat, &c. ecce contemptus Dominus. *2 Mach. 1 Eccl. 26 Luc. 6*

Ar-

Articulus tertius.

A Tertium denotatur, cum psallitur: *Justificationes tuas*. Justificationes istæ sunt operationes justæ, quibus remunerationes justæ reddendæ sunt, non injustæ. Tales justificationes deponit justus apud Deum, & Deus apud eum. Nam Deus deponit apud justum eas ad operandum, & justus deponit apud Deum operatas ad remunerandum. Notandum namque, quod justificationes ejusmodi debent custodiri, non deseri, sed requiri: Quæris, quo modo? custodiri operando, non deseri temerando: sed requiri remunerationem sperando. De primo: Justificationes tuas custodiam; ecce justificatio custodita operando. De secundo; Justificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram; ecce justificatio non deserta temerando. De tertio; Justificationes tuas requiram: ecce justificatio requisita, remunerationem sperando.

Psalm. 118

Job 27

Psal. 118

Articulus quartus.

Quartum demonstratur, cum sequitur; *Non sum oblitus;* quasi dicat; Scio cui credidi, nec oblivioni tradidi, quid ei credidi. Qualiter enim dari posset oblivioni possessio, visio, fruitio summi boni? Sed nota, quod multi reperiuntur illius obliti, quia multipliciter impediti. Nam alii sunt obliti divinæ possessionis, alii visionis, alii fruitionis; quia sunt impediti, quidam avaritia temporali, quidam animali; quidam lascivia corporali. De primo; Oblitus est Israel factoris sui, & ædificavit delubra; ecce oblivionis causa, temporalis avaritia, quæ dicitur idololatria, Apostolo dicente; Avaritia, quæ est simulacrorum servitus. De secundo; Repulsa est anima mea, oblitus sum bonorum; ecce oblivionis causa animalis amaritia. De tertio, ubi dicitur de anima impudica: Reliquit ducem pubertatis suæ, & pacti Dei sui oblita est; ecce oblivionis causa corporalis lascivia.

Osee 8

Coloss. 3

Thren. 3

Prov. 2

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam persona in divino judicio constituta; *Adolescentulus sum ego*, quantum ad humilitatem implicitam, quæ est bonum interius; *Et contemptus*, quantum ad humilitatem explicitam, quæ est bonum exterius: *Justificationes tuas*, quantum ad mercedem depositam, quæ est bonum superius; *Non sum oblitus*, quantum ad spem repositam, quæ est bonum inferius.

VERSICULUS XIV.

Justitia tua, justitia in æternum, &c.] Sententiam humilium sublimativam præcedens versus exposuit; sententiam sublimium humiliativam præ-

B sens versus exponit. Nam Propheta tamquam assessor summi judicis, sententiam continuatam, & confirmatam super his luculenter recitat super his verbis; *Justitia tua*, & cetera, quasi dicat; Justa est sententia condemnationis, justa sententia continuationis, & lex tuæ comminationis, est veritas confirmationis. Hæc notavit Psalmista per quatuor verba ista, per justitiam, per æternitatem, per legem, per veritatem; quia profecto ad justitia spectat condemnatio, ad æternitatem continuatio, ad legem comminatio, ad veritatem confirmatio.

Articulus primus.

C Justitia tua; *Hæc est justitia, quæ condemnat*, dum superbos humiliat; non ad pœnitentiam, sed ad pœnam. Et nota, quod hæc justitia dicitur in scriptura, memoranda, mensuranda, revelanda. Quæris quibus? memoranda viventibus, mensuranda morientibus, revelanda resurgentibus. De primo Psallimus; Domine memorabor justitiæ tuæ solius; ecce justitia memoranda. De secundo; Ponam in pondere judicium, & justitiam in mensura; ecce justitia in particulari judicio mensuranda. De tertio; Revelabitur, quasi aqua judicium, & justitia, quasi torrens fortis; ecce justitia in generali judicio revelanda.

Psalm. 70

Isa. 28

Amos 5

Articulus secundus.

Justitia in æternum; Hæc est justitia, qua condemnationem continuat non in quinquennium, vel decennium, sed in æternum. O justitia permirabilis, & permirabiliter formidabilis, cujus qualitas intolerabilis, & quantitas interminabilis! Et nota, quod æternitas illa videtur nimis terribilis propter tria, propter æternum laborem, propter æternum horrorem, & propter æternum mœrorem; quoniam erit labor æternæ pœnalitatis, horror æternæ tenebrositatis; mœror æternaliter perditæ cœlestis hereditatis. De primo per
Psal. 48 Psalmistam dicitur: Laborabit in æternum, & vivet adhuc in finem, scilicet finem præter finem: ecce æternitas laboris. De secundo per
Ibidem. Prophetam psallitur: Usque in æternum non videbit lumen; ecce æter-
Psalm. 9 nitas horroris. De tertio per eundem conscribitur: Dominus regnabit in æternum, & in sæculum sæculi peribitis gentes de terra illius, quasi dicat: Quamdiu regnabit Dominus dominantium; tamdiu peribitis de terra viventium; ecce regnandi æternitas, & pereundi coæternitas.

Articulus tertius.

Et lex tua: Legem dicit legalem comminationem contra legis contaminationem: quia pauci contaminationem caverent, nisi comminationem paverent: Et nota tria comminantia contra tria contaminantia; scil. disperationem, desolationem, & consumptionem: contra peccati perpetrationem, deformationem, & obligationem. Cum enim peccatum perpetratur, anima deformatur, & ad
Hier. 2 pœnam perpetuam obligatur. De primo: Tenentes legem nescierunt me.
Ibidem. Et infra: Propterea adhuc contendam judicio vobiscum, ait Dominus, & cum filiis vestris disceptabo; ecce prima comminatio legis, scilicet
Mich. 7 comminatio disceptationis. De secun-
Ibidem. do: In die illa longe fiet lex. Et infra: Et terra erit in desolationem propter habitatores suos; ecce secunda comminatio legis, scilicet comminatio desolationis. De tertio: Sa- Ezech. 22
cerdotes contempserunt legem meam. Et infra: Et effudi super eos indi- Ibid. 8
gnationem meam, & in igne iræ meæ consumpsi eos; ecce tertia comminatio legis, scilicet comminatio consumptionis, seu combustionis.

Articulus quartus.

Veritas. Hæc est veritas confirmationis, & recte dicit auctoritas, quod lex tua veritas: quia lex divinæ comminationis est confirmatio humanæ condemnationis; quoniam non indigne condemnationem meretur, quicumque comminationem ejusmodi non veretur. Et nota, quod veritas ista, sicut legitur in scriptura, est veritas diffinitiva, est veritas retributiva, est veritas confirmativa. Plane diffinitiva sine appellatione, retributiva sine rebellatione, confirmativa sine retractione. De primo: In Isa. 42
veritate educet judicium; ecce veritas diffinitiva. Quid enim est judi- Psalm. 30
cium educere, nisi diffinire? De secundo scribitur a Psalmographo: Veritatem requirit Dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiam: ecce veritas retributiva. De Prov. 12
tertio: Labium veritatis firmum erit in perpetuum; ecce veritas confirmativa.

Epilogus.

Patet itaque Propheticum eloquium circa sententiam humiliativam sublimium. Ait enim: *Justitia tua*, quantum ad justitiam condemnationis: *Justitia in æternum*, quantum ad justitiam continuationis: *Et lex tua*; quantum ad legem comminationis: *Veritas*, quantum ad veritatem confirmationis.

VERSICULUS XV.

TRibulatio, & angustia, &c.] Duæ diffinitivæ sententiæ in duobus præmissis versibus sunt expressæ, videlicet humilium sublimativa, & sublimium humiliativa. Sequitur tertia diffinitiva sententia in istius versus continentia breviter exprimenda,

da, scilicet patientium coronativa. A Nam Propheta præclare patientium militiæ coronationem contemplans, & contemplando conjubilans, ex eorum persona loquitur, ita cantans. *Tribulatio & angustia*, quasi dicat: Attendite, quid toleravi, per quid superavi, quid consideravi quid speravi. Unde per versus hujus continentiam possumus connotare militiam tolerantem, militiam superantem, militiam considerantem, militiam sperantem; Toleravit enim malitiam, superavit per sapientiam, consideravit gratiam, speravit gloriam.

Articulus primus.

Primum notatur, cum scribitur: B *Tribulatio, & angustia*, id est, corporalis, & spiritualis malitia, exterior & interior amaritia, quam pro Christo æquanimiter tolerat Christiana malitia. Et nota circa tribulationem, & angustiam, tripartitam tolerantium differentiam: quorum alii superantur, alii non superantur, alii sustentantur. Prima tolerantia vitiosa, secunda virtuosa, sed tertia gratiosa; quia sicut Seneca dicit: (Sen. epist. 31) Generosos animos labor nutrit. De primo, ubi dicitur de impio: (Job 15) Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem, qui præparatur ad prælium; hic tribulatio, & angustia toleratur, sed tolerans superatur. De secundo: Quis separabit (Rom. 8) C nos a charitate Christi? tribulatio, an angustia? &c. Hic tribulatio & angustia toleratur, sed tolerans non superatur, quoniam a charitate Christi non separatur. De tertio: Mittite (3 Reg. 22) virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis, & aqua angustiæ: hic tribulatio & angustia toleratur, & tolerans non superatur: sed potius sustentatur.

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, cum subscribitur: *Invenerunt me*, quasi non dubitantem, non dormitantem, sed strenue militantem. Et nota, quod tentatio invenit hominem, vel Dominus per tentationem interdum errantem, interdum dormientem, interdum vigilantem: errant improvidi, dormiunt invalidi, vigilant virtuosi. Primum figuratur: Invenit (Gen. 37) eum vir errantem in agro; ubi notatur inventio cujusque errantis per imprudentiam. Secundum signatur: (Marc. 14) Venit, & invenit eos dormientes; ubi notatur inventio dormientium per inconstantiam. Tertium insinuatur: (Luc. 12) Beati servi illi, quos cum venerit Dominus, invenerit vigilantes: Ubi notatur inventio vigilantium per virtuosam tentationis victoriam.

Articulus tertius.

Tertium connotatur, cum scribitur: *Mandata tua*. Ecce gratiosa considerationis materia. Nec enim sine maxima gratia nobis recommendata sunt hæc mandata. Et nota, quod in mandatis possunt considerari tria; videlicet divina notitia, coambulatio, & commanentia; quia teste beato Joanne: (1 Joan. 2) Si mandata servemus, Dominum cognoscimus, Domino coambulamus, & Domino commanemus. De primo: In hoc scimus (Ibidem.) quoniam cognoscimus eum, si mandata ejus servemus; ecce prima mandatorum continentia, scilicet Dei notitia. De secundo: Hæc est charitas, (2 Joan. 1) ut ambulemus secundum mandata ejus; ecce mandatorum continentia; scilicet coambulandi gratia. De tertio: Qui servat mandata ejus, (1 Joan. 3) in illo manet, & ipse in eo; ecce tertia mandatorum continentia, scilicet commanentia.

Articulus quartus.

Quartum pernotatur, cum perscribitur: *Meditatio mea est*. Ubi meditatio, ibi frequentatio. In mandato frequentatur consideratio; quia talia non tantum sunt operabilia, sed & remunerabilia; operanda per gratiam, remuneranda per gloriam. Mandata igitur meditatio dicitur; quia de consideratione operationis ad considerationem remunerationis venitur. O felix meditatio, intus ardens, fo-

ris lucens, sursum ducens, quam amando interius inardescit; orando forinsecus elucescit, suspirando, quæ sursum sunt concupiscit. De primo: In meditatione mea exardescet ignis; ecce meditatio intus ardens. De secundo Propheta psallit: Et erunt, ut complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper; ecce meditatio foris lucens. De tertio eximius citharista; Concupivi salutare tuum Domine, & lex tua meditatio mea est, ecce meditatio sursum ducens.

Psal. 38

Psalm. 18

Psal. 118.

Epilogus.

Ait ergo Propheta in militiæ memoratæ persona: *Tribulatio & angustia*, quantum ad malitiam, quæ toleratur: *Invenerunt me*, quantum ad sapientiam, per quam superatur: *Mandata tua*, quantum ad gratiam, quæ consideratur: *Meditatio mea est*, quantum ad gloriam, quæ superatur.

VERSICULUS XVI.

Æ*quitas, testimonia tua*, &c.] Patientium coronationem superius audivimus. Superest, ut condemnationem impatientium audiamus. Circa præsentem contemplationem Psalmographus supra se sublevatus, vidisse videtur æquitatem, & duas ejus socias, quæ sunt veritas, & severitas: quarum prior est æquitatem dirigens, posterior eamdem exequens. Veritas quidem divina testimonia, tamquam jura cœlestia circa reorum supplicia indicabat, testificando, quod æternæ legis prævaricatio, & æterni regis præjudicatio debent æterno vindicari supplicio: Sicut autem veritas indicabat, sic æquitas judicabat: & sicut æquitas judicabat, sic severitas vindicabat. Unde Propheta contemplatus, & contemplando consternatus, quod tale est judicium æquitatis, tale quoque supplicium severitatis, quale testimonium veritatis: supplicavit & suppliciter mendicavit subsidium pietatis, quod breviter annotavit, cum ait: *Æquitas*, &c. Ac si voce diceret tremebunda: ecce video quia talis est æquitas judicando, qualis veritas indicando: talis quoque severitas vindicando: quo circa peto pietatis subsidium supplicando. Quatuor itaque possumus hic pensare: scilicet æquitatem, severitatem, veritatem, & sinceritatem: prima judicat, secunda indicat, tertia vindicat, sed quarta supplicat.

A

Articulus primus.

Judicium æquitatis eructatur, cum dicitur: *Æquitas*, quia nulla dubietas, quin judicium æquitatis sit æquitas. Circa judiciariam æquitatem potest notari, quod equitas solet in sacra scriptura comparari scuto inexpugnabili, virgæ inflexibili, semitæ infallibili: quia judicialis æquitas esse debet inexpugnabilis per timorem, inflexibilis per favorem, infallibilis per errorem. De primo, ubi dicitur de judice summo: Sumet scutum inexpugnabile æquitatem: hic comparatur æquitas scuto inexpugnabili. De secundo: Virga æquitatis virga regni tui: hic comparatur æquitas virgæ inflexibili. Unde virga ista in Psalmista dicitur ferrea: Reges eos in virga ferrea, &c. De tertio: Ducam te per semitas æquitatis: hic comparatur æquitas semitæ infallibili. Unde semita recta dicitur in Propheta: Semita, inquit, justi recta est.

B

Sap. 5

Heb. 1

Psal. 2

Prov. 4

Isa. 26

C

Articulus secundus.

Judicium veritatis enuntiatur, cum adiicitur: *Testimonia tua*. Nam nulli dubium, quin divinum testimonium sit veritatis indicium: quia vero præcedens æquitatis judicium, & præsens veritatis indicium in unum conveniunt, & per consequens unum fiunt: propterea recte dicit Propheta: *Æquitas testimonia tua*. Ac si diceret voce perspicua: Æquitatis judicia, & veritatis indicia sunt indifferentia: in quantum sunt in unum convenientia. Et nota circa præmissa testimonia, quod nimis erunt illis terribilia, qui dum viverent, ea non attenderunt: aut si attenderunt, non acceperunt: aut si acceperunt, non

non custodierunt, propter aversionem intellectus, affectus, & effectus. De primo: Non attenderunt mandata tua, & testimonia, quæ testificatus es in eis: ecce intellectus aversionem, quantum ad testimoniorum attentionem. De secundo: Quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis: ecce affectus aversionem, quantum ad testimoniorum acceptionem. De tertio scribitur: Exacerbaverunt Deum excelsum, & testimonia ejus non custodierunt: Et averterunt se, & non servavarunt pactum: ecce effectus aversionem, quantum ad testimoniorum custoditionem.

Nahum 9. *Joan. 3* *Psal. 77*

Articulus tertius.

Severitatis supplicium enucleatur, cum additur: *In æternum*. Hoc est, in æternum supplicium, quod pertinet ad severitatis officium. Ecce qualiter æquitatis judicium, & veritatis indicium fuerunt unum, in quantum convenerunt in unum. In quod unum? In æternum supplicium: per quod æterni regis præjudicium severitas vindicavit, sicut veritas indicavit, & æquitas judicavit. Nec mirum, si Psalmographus fuerit valde breviloquus, quia valde perterritus. Ita loquuntur homines fugiendo periculum anhelantes, & per brevitatem affatus, brevitatem anhelitus intimantes. Et nota de vindicta severitatis æterna, quod secundum divina testimonia dicitur tripartita: quædam superna, quædam interna, quædam externa. Prima spectat ad domesticum exilium: secunda ad intrinsecum supplicium: tertia ad extrinsecum incendium. De primo: qui facit peccatum, servus est peccati Servus autem non manet in domo in æternum. Ecce vindicta æterna, quantum ad domesticum exilium. De secundo: Ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam. Ecce vindicta æterna, quantum ad internum supplicium. De tertio: Discedite a me maledicti in ignem æternum. Ecce vindicta æterna, quantum ad extrinsecum incendium.

Joan. 8 *Matth. 25* *Ibidem.*

Articulus quartus.

Sinceritatis desiderium explicatur, cum subditur: *Intellectum da mihi, & vivam*. Da mihi mentis illuminationem, ad mortis declinationem. Ecce sinceritatis supplicatio. Liquet enim, quod non consentiret malitiæ scienter, & libenter qui petit lumen intelligentiæ, ne fortasse consentiat nescienter. Hic potest notari quod tripliciter contingit intellectum dari: scilicet mentaliter, vocaliter, manualiter: hoc est, per illuminationem divinam, per verborum doctrinam per verberum disciplinam. De primo: Dabit tibi Dominus in omnibus intellectum: Ecce datio mentalis. De secundo scribitur a Psalmographo: Declaratio sermonum tuorum illuminat: & intellectum dat parvulis. Quod potest accipi de datione vocali. De tertio: Vexatio dabit intellectum auditui. Quod potest exponi de datione manuali.

2 Tim. 2 *Psal. 118* *Isa. 28*

Epilogus.

Et hoc est, quod ait Psalmographus, condemnationem impatientium ad tempus credentium, sed in tempore tentationis recedentium, intelligibiliter contemplatus, & sensibiliter contestatus: *Æquitas*, quantum ad æquitatem iudicantem: *Testimonia tua*, quantum ad veritatem testificantem, vel testimonia indicantem: *In æternum*, quantum ad severitatem vindicantem: *Intellectum da mihi, & vivam*, quantum ad sinceritatem supplicantem.

Capitulum decimum.

VERSICULUS PRIMUS.

CLamavi *in tota corde*, & cetera.] Ecce decimum capitulum: excipite decimum ferculum. Excepistis de manu capituli præcedentis promissionem iudicariæ severitatis;

tis: excipite de manu capituli præsentis admissionem precariæ pietatis. Nec latet ferculorum istorum ordinatio: quoniam antequam decernatur judicium, oportet quod pium ab impio discernatur. Pium autem ab impio discernitur, cum istud admitti, illud emitti concernitur. Circa pietatis, seu piæ petitionis admissionem pensare possumus duplicem ipsius conditionem: videlicet virilitatem, quam octonarius primus præloquitur: & humilitatem, quam octonarius sequens exequitur. Et quoniam virilitatis est vim inferre, humilitatis autem sufferre: per primariam octonarii prioris litteram, scilicet Coph, quæ interpretatur excussio, virilitas prænotatur: & per primariam octonarii posterioris litteram, scilicet Resc, quæ interpretatur patientia, humilitas subnotatur. Virilitas hujuscemodi prius declaratur in oratione mentali, ad primum quaternarium pertinenti: posterius in oratione vocali, ad secundum quaternarium attinenti. Sed & virilitas orandi solet servari in mentali oratione pro quadruplici necessitate: videlicet pro vitæ puritate, pro vitæ securitate, pro exteriori maturitate, & pro interiori saturitate: quæ videtur Psalmographus quatuor versibus, quasi totidem testibus comprobare. Versus primus probat, orationis virilitatem propter vitæ puritatem, propalando, qua frequentia, qua ferventia, qua instantia requiritur justificationis gratia, per quam purgatur conscientia; quia plane oratio sine torpore, sine tepore, sine tumore recipitur cum favore. Unde patet versus præsentis continentia quadrimembris. Continet enim orationis frequentiam, ferventiam, instantiam, & justificationis gratiam. Quorum primum privat torporem, secundum teporem, tertium tumorem, quartum ponit favorem.

Coph.

Resc.

Articulus primus.

Orationis frequentia prænotatur, cum dicitur: *Clamavi*, dicendo namque clamavi, non clamo, notatur

A clamoris continuatio, non inchoatio. Et nota, quod clamare signum est, interdum distantiæ, interdum instantiæ, & interdum perseverantiæ. Clamat enim anima, velut distans, posteriora considerans. Clamat velut instans, superiora desiderans. Clamat velut perseverans, ad anteriora properans. De primo canitur: A finibus terræ ad te clamavi. Hic clamat anima, quasi distans. Qui sunt terræ fines, nisi terrenæ passionis extremitates? in quibus noscuntur vitia residere, virtute in medio residente. Unde sapienter per sapientem scribitur: Oculi stultorum in finibus terræ. De secundo legitur: Clamavit populus ad Dominum instantia magna. Hic clamat anima, sicut instans. De tertio dicitur a Psalmographo: In die clamavi, & nocte coram te. Hic clamat anima, tamquam improbe perseverans.

Isa. 6.

Prov. 17

Judit. 4

B

Psalm. 72

Articulus secundus.

Orationis ferventia subnotatur, cum subditur: *In toto corde*. Nulli dubium, quin cor sit calidum, & caliditatis principium. Unde, ni fallor, totum cor dicitur magnus fervor: Sed nota circa dictum fervorem, quod triplicem debet habere conditionem; scilicet reversionem, conversionem, & confitendi conceptionem; ut malum postponatur, bonum præponatur, confessio proponatur. Prima conditio traditur; Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum: auferte deos alienos de medio vestri. Ecce cordis reversio, malum postponendo. Secunda conditio scribitur, dicit Dominus: Convertimini ad me in toto corde vestro. Ecce cordis conversio bonum præponendo. Tertio conditio legitur: Confitebor tibi Domine in toto corde meo. Ecce cordis conceptio confiteri proponendo.

Cor quid.

C

1 Reg. 7

Joel.

Psalm. 16. & 17

Articulus tertius.

Orationis instantia annotatur, cum additur; *Exaudi me Domine*, quasi dicat; Oravi frequenter, oravi ferventer, precor instanter, ut exaudias.

dias indistanter. Et nota, quod orationis instantia dicitur habere tres socias: quæ sunt, humilitas, affectuositas, & importunitas. Quarum prima instat ungendo, secunda pungendo, tertia urgendo. Prima proponitur, ubi dicit Salomon Domino: Exaudi preces famuli tui. In quo patet instantis humilitas. Secunda cantatur: Velociter exaudi me Domine, defecit spiritus meus. In quo liquet instantis affectuositas. Tertia profertur: Exaudi Domine, placare Domine: attende, & fac. In quo lucet instantis importunitas.

2 Paral.

Psalm. 142

Dan. 9

Articulus quartus.

Justificationis gratia denotatur, cum psallitur: *Justificationes tuas requiram.* Quasi dicat: Requiram affectionum mearum, tamquam interni gregis munditiam, per superni regis influentiam, secundum æternæ legis exigentiam. Unde notandum, quod in justificationis requisitione debemus tria requirere: videlicet justificationis principium activum, passivum, & informativum. Principium justificationis activum, est supernus rex, qui justificat. Principium justificationis passivum, est internus grex, quem justificat. Principium justificationis informativum, est æterna lex, secundum quam justificat. Prima requisitio patet: Domine in angustia requisierunt te. Hic requiritur Rex. Secunda requisitio claret: Dispersi sunt greges mei, & non erat qui requireret. Et infra: Requiram gregem meum de manu eorum. Hic requiritur grex. Tertia requisitio lucet: Custodiant justificationes ejus, & legem ejus requirant. Hic requiritur lex.

Isa. 26

Ezech. 34

Ibidem.

Psalm. 104

Epilogus.

Ex his potest patescere vox Prophetæ orantis strenue pro vitæ puritate: *Clamavi.* In quo frequentia sine torpore; *In toto corde.* In quo ferventia sine tepore: *Exaudi me Domine.* In quo instantia sine timore; *Justificationes tuas requiram.* In quo gratia cum favore.

VERSICULUS SECUNDUS.

Clamavi ad te; salvum me fac, &c.] Jam oravit & orare docuit Propheta pro vitæ puritate. Hic orat & orare dogmatizat pro viæ securitate. Et quia via mandatorum existit inter devia peccatorum; propterea petit Psalmographus divinam ducatum inter devia pecccatorum, propter securum meatum per viam mandatorum. Quid enim sibi volunt actus contenti in versu præsenti, scilicet clamandi, salvandi, custodiendi, mandandi; nisi conduci per ducatum, non seduci per peccatum, deduci per meatum, perduci per mandatum.

Articulus primus.

Quantum ad primum, dicitur; *Clamavi ad te,* quasi conducendus a te. Hæc ergo clamatio est ducatus postulatio. Hic potes notare, quod tripliciter contingit clamare, puta corde, ore, & opere. De primo; Clamavit cor eorum ad Dominum super muros filiæ Sion. Ecce clamor cordis. Hoc modo clamatur in proposito. De secundo dicitur; Ad ipsum ore meo clamavi. Ecce clamor oris. De tertio; Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Ecce clamor operis.

Thren. 2

Psalm. 65

Gen. 4

Articulus secundus.

Quantum ad secundum subiicitur; *Salvum me fac,* scilicet a vitiorum deviis, ab adversariorum insidiis, ne seducar ab eis. Et nota, quod salvos facit Dominus, quos conducit, a malis exterioribus, interioribus, & inferioribus; videlicet ab hostium insidiis; a vitiis, & a suppliciis. De primo canitur; Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam; & salvum me fecit dextera tua. Ecce salus ab insidiis exterioribus. De secundo. Sana me Domine, & sanabor; salvum me fac, & salvus ero. Ecce salus a vitiis interioribus. De tertio; Liberabit me Dominus ab omni opere malo, & salvum faciet in

Psalm. 137

Hierem. 17

2 Tim. 4

in regnum suum cœleste. Ecce salus a suppliciis inferioribus.

Articulus tertius.

Quantum ad tertium, adiicitur: *Et custodiam*, scilicet per tuam custodiam. Hæc est custodia secura, custodia deductiva. Et nota, quod custodire debemus morales meatus in considerandis, desiderandis, operandis, & tolerandis. Prima custodia fit per prudentiam: secunda per temperantiam: tertia per justitiam: quarta, per patientiam. De prima: Oculi
Prov. 23 tui vias meas custodiunt. Quod pertinet ad custodiam oculosæ prudentiæ. De secunda dicitur: Propter
Psal. 16 verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras: quod attinet ad custodiam temperantiæ. De tertia: Justi-
Prov. 13 tia custodit innocentis viam. Ecce custodia justitiæ. De quarta: Viam
Job 23 ejus custodivi, & non declinavi ex ea: quod spectat ad custodiam patientiæ.

Articulus quartus.

Quantum ad quartum, subditur: *Mandata tua*. Non solum tua, tamquam a te procedentia, sed & tua, tamquam ad te perducentia. Et nota, quod mandata Dominica non absurde dicuntur via ad Dominum perductiva; quoniam ipsa sunt introductiva ad Dei præsentiam, ad Dei sapientiam, & ad Dei vitam. Et ita sunt perfectiva creatæ trinitatis scilicet memoriæ, intelligentiæ, volun-
1 Joan. 3 tatis. De primo: Qui servat mandata ejus, in illo manet; & ipse in eo. Ecce mandata introductiva ad
Eccl. 1 præsentiam. De secundo: Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Ecce mandata introductiva ad sapien-
Matth. 19 tiam. De tertio: Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Ecce mandata introductiva ad vitam.

Epilogus.

Et hoc est, quod dicitur per Psalmographum, petentem ducatum divinum, propter securum meatum. Ait enim: *Clamavi ad te*, scilicet ut conducar: *Salvum me fac*, ne seducar: *Ut custodiam*, & custodiendo

A deducar: *Mandata tua*, quibus ad te perducar.

VERSICULUS TERTIUS.

PRæveni in maturitate, &c.] Vitæ puritate ac vitæ securitate superius imploratis: sequitur exterioris imploratio maturitatis: quatenus sicut per primum purificatur animus, per secundum honoratur altissimus: sic per tertium ædificetur proximus. Hanc imploravit & implorandam declaravit Propheta, cum ait: *Præveni*, &c. Quod est: præcogitavi de maturitate: & eam efflagitavi cum se-
B curitate. Unde quatuor animadvertimus, circa quæ servatur iste versus: videlicet intellectum, ejus objectum, ejus affectum, & ejus provectum. Nam profecto præcogitatio spectat ad intellectum: maturitas ad objectum: efflagitatio ad effectum: securitas ad provectum.

Articulus primus.

De primo scribitur: *Præveni*: Quo modo? præcogitando, seu præmeditando. Intellectus enim debet præcogitare, quid affectus debeat flagitare: ut discretio meditationis præveniat devotionem orationis: ne fortassis dicatur orantibus indiscretis: Nescitis quid pietatis. Et nota circa Matth. 20
C meditationis præventionem ante orationis adventationem, quod triplicem legimus præventionem, scilicet Æthiopum, Nuntiorum, & Principum. Per quas intelligimus præventionem meditationis per viam compunctionis, compassionis, & consolationis. Prima præventio no- Psalm. 67
tatur in psalmista: Dissipa gentes, quæ bella volunt; venient legati ex Ægypto; Æthiopia præveniet manus ejus Deo. Ad cujus intellectum prius considerandum, quod est pugna spiritualis inter desideria sensualitatis, & desideria voluntatis. Nam desideria sensualitatis trahunt per consensum desideria voluntatis interdum ad tenebras iniquitatis sicut fornicariæ voluptatis.

Inter-

Interdum occasionaliter ad tenebras infidelitatis: ut cum quæritur excusatio in peccatis, & dicitur, quod fornicatio non est culpa mortalis. Primæ tenebræ sunt per Æthiopiam: secundæ per Ægyptum significatæ: quarum utraque interpretatur tenebræ. (Ibidem.) Ait ergo Propheta: Dissipa gentes, quæ bella volunt, id est, gentilia seu carnalia desideria voluntatem debellare volentia. Hæc est petitio, quæ per manum voluntatis porrigitur Deo. At priusquam fiat hæc porrectio oportet de Ægypto legatos venire, id est, meditationes de tenebris infidelitatis prodire, & Æthiopiam prævenire, id est, memoriam tenebrosæ iniquitatis præire. Quid præire? Manus ejus Deo, id est, manus voluntatis, per quas petitio porrigi debet Deo: quia prædictæ præmeditationes sunt petitionis illius præviæ rationes. Ecce præventio meditationis per viam compunctionis. (Esth. 8) Secunda præventio denotatur, ubi dicitur, quod epistolæ sunt missæ per veredarios, qui per omnes provincias discurrentes, veteres litteras novis nuntiis prævenirent. Sic præveniunt, qui provident salutares cautelas contra fidelium damnabiles corruptelas. Ecce præventio præmeditationis per viam compassionis. (Psal. 67) Tertia præventio connotatur in illo verbo prophetico: Prævenerunt principes conjuncti psallentibus: quia contemplativæ mentes in canonicis laudibus præveniuntur frequenter angelicis illuminationibus, juxta illud Prophetæ: (Psal. 100) Psallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me. Ecce præventio meditationis per viam consolationis vel consolatoriæ illuminationis.

Articulus secundus.

De secundo subscribitur, cum sequitur: *In maturitate.* Hæc maturitas est conversationis honestas. Hæc est de qua cogitavit, & in qua cogitavit. De maturitate cogitat, qui partes & proprietates ejus considerat. In maturitate cogitat, qui potentias, & dispositiones ejus considerat. Et nota triplicem potentiam ordinatam ad moralis maturitatis elegantiam: videlicet remotam, propinquam, proximam. Qui tantum in potentia remota sunt, assimilantur terræ nascentibus, quæ virescunt, & parum crescunt: quia cito marcescunt. Qui solum in propinqua sunt, assimilantur terræ nascentibus, quæ virescunt, satis crescunt, sed non maturescunt: quoniam arescunt, vel putrescunt. Qui autem in proxima sunt, assimilantur terræ nascentibus, quæ virescunt, crescunt, & etiam maturescunt. De primo: (4 Reg. 19) Facti sunt, quasi fœnum agri, & virens herba tectorum, quæ arefacta est, antequam veniret ad maturitatem: ecce potentia maturitatis remota. De secundo: (Isa. 28) Erit flos decidens gloriæ exultationis ejus, qui est super verticem vallis pinguium, quasi temporaneum ante maturitatem Autumni: ecce potentia maturitatis propinqua. De tertio agitur in proposito, in quo petitur maturitatis perfectio. (Amare, & clamare tripliciter.)

Articulus tertius.

De tertio conscribitur, cum connectitur: *Et clamavi.* Quæris quo modo? Sane orando. Sic clamat qui amat. Unde notandum, quod sicut contingit tripliciter amare: scilicet calide, acute, ac superfervide: sic contingit clamare tripliciter: videlicet instanter, fortiter, incessanter. De primo: (Judith. 4) Clamavit omnis populus ad Dominum instantia magna. Hic clamatur instanter. De secundo: (Hier. 4) Clamate fortiter, & dicite: Congregamini, & ingrediamur civitates munitas. Hic mandatur clamare fortiter De tertio: (1 Reg. 17) Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum. Hic rogatur Samuel clamare incessanter.

Articulus quartus.

De quarto perscribitur, cum ultimo subinfertur: *Quia in verba tua supersperavi*: quasi dicat: Clamavi, quoniam amavi: & amavi, quoniam in verba tua non timorem, non stuporem, sed amorem inducentia supersperavi, id est, valde speravi,

ravi, & ideo cum severitate clamavi: Et nota, quod legimus in scriptura verba potentia, prudentia, clementia. Prima inducunt timorem, secunda stuporem, tertia fiduciam & amorem. De primis: Non parcam ei verbis potentibus: ecce verba potentia inductiva timoris. De secundis: Verba prudentium statera ponderabuntur: ecce verba prudentia inductiva stuporis. De tertiis, Si placueris populo huic, & lenieris eos verbis clementibus, servient tibi omni tempore; ecce verba clementia inductiva fiduciæ, & amoris.

Job 41
Eccli. 21
2 Par. 10.

Epilogus.

Ait ergo psalmographus, tamquam mentalis orans maturitatem exteriorem implorans; *Prævení*, quantum ad præmeditationem, quæ pertinet ad intellectum. *In maturitate*, quantum ad maturitatem, quæ pertinet ad objectum: *Et clamavi*, quantum ad orationem, quæ pertinet ad effectum: *Quia in verba tua supersperavi*, quantum ad securitatem, quæ pertinet ad provectum.

VERSICULUS QUARTUS.

PRævenerunt oculi mei ad te, &c.] Animo purificato per vitæ puritatem, altissimo honorificato per viæ securitatem, proximo ædificato per conversationis maturitatem, revertitur animus ad seipsum implorans internam saturitatem. Imploratio quidem ista sic ostenditur a psalmista. *Prævenerunt*, &c. quasi dicat; Exteriores oculi prævenerunt solis adventum, ut interiores pervenirent ad interius alimentum. Hoc est, compunctio prævenit contemplationem, ut meditatio perveniret ad consolationem, seu consolatoriam illuminationem: ecce quadripartita gratia hic contenta, scilicet gratia compunctionis, contemplationis, meditationis, & consolationis. Quæ notantur per exteriorum oculorum præventum, per solis adventum, per oculorum interiorum perventum, per intrinsecum alimentum.

Articulus primus. I

Primum prætenditur, cum dicitur; *Prævenerunt oculi mei ad te.* Hi sunt oculi exterioris hominis, quibus exprimitur gratia compunctionis, quæ debet prævenire gratiam contemplationis, quoniam oportet prævenire solem ad benedictionem, ut scribitur. Sicut enim Israelitæ carnales præveniebant solem sensibilem, ut invenirent refectionem exteriorem, sic Israelitæ spirituales prævenire debent solem intelligibilem, quatenus inveniant refectionem interiorem. Quid autem est sol intelligibilis, nisi gratia contemplationis? Quid interior refectio, nisi gratia consolationis, seu consolatoriæ illuminationis? Et nota, quod gratia compunctionis comparatur oculis lippis, aquosis, columbinis, quia compunctionis gratia est in principio horrida, in medio liquida, in fine nitida. De primo; Lia erat lippis oculis; Rachel decora facie. Per Rachelem figuratur gratia contemplationis. Per Liam gratia compunctionis. Sicut igitur in Jacob Patriarcha copula Liæ prævenit copulam Rachelis: sic in nobis gratia compunctionis prævenire debet gratiam contemplationis. Sicut ille non abhorrens horrorem per laborem pervenit ad decorem, sic nos non abhorrentes horrorem compunctionis, per laborem investigationis pervenire debemus ad decorem illuminationis: ecce oculi lippi. De secundo; Oculi tui sicut piscinæ in Esebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Hic, oculi comparantur piscinis; quia sicut in piscinis est copia aquarum, sic in gratia compunctionis copia lacrymarum. Quamobrem hæ piscinæ in Esebon esse narrantur, quod cogitatio mœroris interpretatur. Et si causa mœroris quæritur, protinus aperitur; Quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Nam revera vis visiva existit porta concupiscentiæ multiformis; ecce oculi aquosi. De tertio; Ecce tu pulchra es amica mea; ecce tu pulchra oculi

Sap. 16
Compunctionis gratia.
Gen. 29
Cant. 7 Esebon.
Cant. 1

li tui columbarum. Quia pulchra est A anima, quantum ad conscientiam, & quantum ad intelligentiam, quæ nitescit per compunctionis gratiam; ecce oculi columbini.

Articulus secundus.

Secundum subtenditur, cum adiicitur; *Diluculo;* Ecce quando prævenerunt, & quid prævenerunt; quia diluculo prævenerunt, & solem prævenerunt. Oculi compunctionis prævenerunt solem contemplationis, forsan, si non prævenissent, cibum intrinsecum non invenissent, sicut populus antiquus cibum extrinsecum non invenit, qui diluculo non prævenit. Et notandum circa diluculum, quod legitur diluculo justus vigilare, Deus evigilare, diabolus oculos opilare; quia nimirum justus vigilat ad rogandum; Deus evigilat ad erogandum; diabolus oculos opilat ad malitiam prorogandum. De primo, ubi dicitur de justo: Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, & in conspectu altissimi deprecabitur. Ecce justus diluculo vigilans ad rogandum. De secundo: Si diluculo consurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus, si mundus, & rectus incesseris, statim evigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum justitiæ tuæ: in tantum, ut si priora tua fuerint parva, & novissima tua multiplicentur nimis: ecce Deus diluculo evigilans ad erogandum. De tertio, ubi scribitur de diabolo: Oculi ejus, ut palpebræ diluculi. Plane oculi diaboli sunt, ut palpebræ diluculi, non ut pupillæ diei, quia clausi sunt oculi, non aperti: ligati sunt, non soluti. In oculis apertis apparent pupillæ; in clausis non patent, nisi palpebræ. Ligati sunt per vinculum impietatis, non soluti ad intuitum pietatis. Non oculos suos opilat, & nonnullos sibi assimilat, sed tunc evigilabit, cum sol justitiæ in judicio rutilabit. Propterea tunc inveniet maledictionem: quia non prævenit solem ad benedictionem: ecce diabolus diluculo oculos opilans ad malitiam prorogandum.

Diluculum

Eccl. 39

Job 8

Job. 41

Articulus tertius.

Tertium attenditur, cum additur: *Ut meditarer.* Hæc meditatio est oculorum interiorum negotiatio. Interiores enim oculi sunt actus perspectivi, scilicet admiratio, & investigatio, quibus negotiatur ratio in meditativo negotio, donec inveniatur delectabilis illuminatio. Sed notandum, quod actus meditativi attribuuntur aliquoties ori, aliquoties gutturi, & aliquoties menti: quia prolata sensibilitas, aut illa suavitas, aut oblata sapientiæ sinceritas potest esse principium meditandi. De pri- *Psal. 36*
B mo canitur: Os justi meditabitur sapientiam: hic actus meditandi attribuitur ori. De secundo scribitur: *Prov. 8*
Veritatem meditabitur guttur meum: hic actus meditandi attribuitur gutturi: De tertio legitur: Mens justi *Prov. 15*
meditabitur obedientiam: hic actus meditandi attribuitur menti.

Articulus quartus.

Quartum intenditur, cum infertur: *Eloquia tua,* maxime figuralia, in quibus existit sapientia in mysterio abscondita: cujus inspectio est inspicientis refectio. Et nota, quod hæc eloquia sunt meditationis tripartitæ materia, ori, gutturi, & menti convenientia: quia
C sensibiliter proferuntur, quia suaviter inferuntur, quia sinceriter offeruntur. De primo psalmista dicit: *Psalm. 118*
Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum: hic eloquium profertur sensibiliter. De secundo Propheta psallit: *Ibid.*
Quam dulcia faucibus meis eloquia tua: hic eloquium infertur suaviter. De tertio: Paulus ait: Credita sunt *Rom. 3*
illis eloquia Dei: hic eloquium offertur sinceriter.

Epilogus.

Ostendens ergo Propheta qualiter orandum pro saturitate interna, dicit: *Prævenerunt oculi mei ad te,* quantum ad oculorum exteriorum præventum, quod est compunctionis: *Diluculo,* id est ante solis adventum, quod est contemplationis: *Ut*

medi-

meditarer, quantum ad oculorum interiorum perventum, quod est meditationis: *Eloquia tua*, quantum ad mysticum alimentum, quod est consolationis, vel consolatoriæ illuminationis.

VERSICULUS QUINTUS.

V*Ocem meam audi*, &c.] Virilitas orationis mentalis in præcedenti quaternario claruit: virilitas orationis vocalis in præsenti clarescit. Virilitas hujuscemodi servatur in oratione vocali præcipue pro quadriformi commoditate: scilicet ut homo exterior per interiorem exaudiatur, ut homo interior per exteriorem custodiatur, ut ad hominem interiorem per hominem exteriorem doctor superior ingrediatur, ut per hominem exteriorem homo interior erudiatur, sicut luce clarius in quatuor versibus declaratur. Primum articulum primus versus declarat, dum Propheta sic orat: *Vocem*, & cetera. Ac si dicat: Domine audi meam vociferationem, secundum tuam miserationem, & secundum judicii tui considerationem vivifica, vel vigora meam operationem. Quis nesciat, quod versus iste quatuor comprehendat? videlicet vociferationem, miserationem, considerationem, & operationem: aut quis non videat, quod vociferatio ad hominem pertineat exteriorem, miseratio ad interiorem, rursum consideratio ad interiorem, operatio ad exteriorem.

Articulus primus.

Primum prænotatur, cum psallitur: *Vocem meam audi*. Ecce vociferantis oratio, vel orantis vociferatio. Tali vociferatione vociferatur homo exterior triplici ratione; scilicet aut ratione contritionis, aut ratione passionis, aut ratione compassionis. Unde notandum, quod secundum scripturæ testimonium, invenitur homo exterior clamans, exclamans, inclamans; Clamare namque dicitur, qui conteritur: exclamare, qui patitur: inclamare, qui compatitur. De primo scribitur: Voce mea ad Dominum clamavi. Et infra: Tribulationem meam ante ipsum pronuntio: ecce vox clamantis in contritione. De secundo: Exclamavit voce magna Susanna, & dixit. Et infra; Ecce morior; ecce vox exclamantis in passione. De tertio, Appropinquans rex lacui, Danielem voce lacrymabili inclamavit; ecce vox inclamantis in compassione. Psalm. 141 Ibidem. Dan. 13 Ibidem. Dan. 6

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, cum sequitur; *Secundum misericordiam tuam Domine*. Hæc est miseratio, qua Deus misericorditer intuetur interiorem hominem, tamquam suam imaginem, quæ miseranda videtur propter amissam, vel remissam similitudinem. Et nota, quod invenitur misericordia quadripartita; scilicet præveniens, adveniens, superveniens, & subveniens; prima gratificat, secunda ratificat, tertia beatificat, quarta glorificat. De prima per Psalmistam dicitur: Fortitudinem meam ad te custodiam: quia Deus susceptor meus: Deus meus, misericordia ejus præveniet me. Ac si dicat: Fortiter tibi servire intendo: quia tu, de cujus humanitate confido, me prævenies, gratiam influendo: ecce misericordia præveniens gratificando. De secunda per sapientem scribitur: Filios tuos nec draconum, nec venenatorum vicerunt dentes: misericordia enim tua adveniens sanabat illos: quasi dicat: Filii tui non defecerunt tentati; quia fuerunt tua misericordia confortati: ecce misericordia adveniens ratificando. De tertia per Prophetam psallitur: Et veniat super me misericordia tua Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum: ecce misericordia superveniens beatificando. Sic enim orat, qui suam infelicitatem deplorat, & felicitatem implorat. De quarta dicitur: Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ, ut Psal. 58 Sap. 16 Psal. 118 Psalm. 22

ut inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum: ecce misericordia subveniens glorificando. Sic enim orat, qui ad gloriam æternam pervenire desiderat.

Articulus tertius.

Tertium annotatur, cum additur: *Secundum judicium tuum*, id est, secundum considerationem judicii tui, quasi ponderationem exercitii mei. Nam qui judicium divinum prudenter considerat, exercitium proprium ponderat. Hic debet notari, quod divinum judicium debet præcogitari, præcogitans interrogari, iustitia præparari. Quorum primum pertinet ad discretionem, secundum ad discussionem, tertium ad devotionem. De

Eccli. 17 primo; Revertere ad Dominum, & avertere ab iniustitia tua, & nimis odito execrationem, & cognosce iustitias, & iudicia Dei: quasi dicat; Ad iudicem revertere, a præiudiciis avertere, præiudicia detestare, iudicia meditare; ecce iudicii præcogitatio. De secundo; Ante iudicium in-

Eccli. 18 terroga teipsum, & in conspectu Dei invenies propitiationem; quasi dicat; Dum divina sententia prorogatur, humana conscientia interrogetur, ut indulgentia erogetur; ecce

Ibidem. præcogitantis interrogatio. De tertio ibidem legimus paulo superius; Ante iudicium para iustitiam; ecce iustitiæ præparatio.

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum dicitur: *Vivifica me*. Talis vivificatio est vigoratio, seu fortificatio, per quam homo exterior efficitur ad operandum vivacior, seu fortior. Hic notare possumus, quod tribus modis vivificat, sive vigorat Dominus; scilicet promittendo, transmittendo, & immittendo; Promittit enim præmium, transmittit eloquium, im-

Osee. 6 mittit solatium. De primo; Vivificabit nos post duos dies. Divina quippe vivificatio est nostræ vivificationis præsentis excitatio, & futuræ pollicitatio; ecce vivificatio promitten-

Psalm. 118 tis. De secundo canitur; Eloquium tuum vivificavit me; ecce vivifica-

A tio litteras transmittentis. De tertio Psalm. 118 dicitur; Si ambulavero in medio tribulationis; vivificabis me, scilicet interius consolando: ecce vivificatio immittentis.

Epilogus.

Ostensurus ergo Psalmographus orationis vocalis commoditatem, quantum ad exauditionem exterioris hominis per interiorem, ait; *Vocem meam audi*, quantum ad vociferationem exteriori homini convenientem; *Secundum misericordiam tuam Domine*, quantum ad miserationem interiori homini congruentem; *Secundum judicium tuum*, quantum ad iudicii considerationem interiori homini competentem; *Vivifica me*, quantum ad vigorationem exteriori

B homini consonantem.

VERSICULUS SEXTUS.

A*Ppropinquaverunt persequentes me*, &c.] Sicut per hominem interiorem homo exterior exauditur; sic per hominem exteriorem homo interior custoditur; quod præclare versus huius declaratione sentitur. Nam quid sibi velit hæc littera; *Appropinquaverunt*, &c. nisi quod persecutiones animalium cogitationum appropinquaverunt iniquitati rationalium consensionum; sed a pronun-

C tiatione legalium lectionum facta est elongatio talium persecutionum. Quatuor ergo sunt, quæ super hæc pensari possunt; scilicet cogitationes, consensiones, lectiones, & elongationes. Quarum quidem hæ currunt, hæ concurrunt, hæ succurrunt, hæ recurrunt.

Articulus primus.

Primum prælucet, cum dicitur; *Appropinquaverunt persequentes me*. Tales quippe persequentes, sunt irrationabiles cogitationes, quæ dum perveniunt ad delectationes, appropinquant ad consensiones. Hic notare possumus de supradictis persequentibus, quod interdum cogitationes rationales sunt persequentes, & animales fugientes. Interdum anima-

les sunt persequentes, & rationales A fugientes. Interdum animales non sunt persequentes & tamen rationales sunt fugientes. Quorum primum est laudabile; secundum vituperabile, sed aliquatenus excusabile: tertium vituperabile, & penitus inexcusabile. De primo: Filii Israel uno agmine persequentes debilitabant omnes: scilicet Babylonios fugientes. Ubi per filios Israel significantur cogitationes rationales. Per Babylonios cogitationes irrationales. De secundo: Persequentibus Joab, & Abysai fugientem Abner, sol occubuit: Joab interpretatur inimicus, ipse est diabolus. Abysai, pater meus superfluus, ipse est carnalis stimulus. B Abner patris lucerna, ipsa est rationalis appetitiva, Quocirca persequentibus Joab & Abysai fugientem Abner, sed occumbit: quia persequentibus, tam diabolo, quam carnali stimulo rationalem appetitivam, ratio sæpe succumbit. De tertio: Fugit impius, nemine persequente: quia fugit sæpius intellectivus appetitus, nulla passione sensibili impugnante.

Judit. 15 | 2 Reg. 2 | Joab. Abysai. Abner, | Prov. 28

Articulus secundus.

Secundum sublucet, cum adiicitur: *Iniquitati*. Tunc consummatur iniquitas, cum irrationabili cogitationi consentit deliberata voluntas. Notandum igitur, quod iniquitas nascitur, trahitur, & completur. C Nascitur namque in cogitatione. Trahitur in delectatione. Completur in consensione. De primo: De vestimentis procedit tinea, & a muliere iniquitas viri, id est a muliebri cogitatione iniquitas appetitus intellectivi. De secundo: Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. Tunc in funiculis vanitatis iniquitas trahitur, cum vanis delectationum vinculis voluntas ad consensum conducitur. De tertio: Completa est iniquitas tua Sion. Per Sion, quæ interpretatur specula, vel speculatio, recte notatur ratio, quæ dum ad consensum inclinatur, iniquitas consummatur.

Eccli. 42 | Isa. 5 | Thren. 4 | Sion, specula.

Articulus tertius.

Tertium claret, cum scribitur: *A lege autem tua*, scilicet psallendo, vel canendo prolata foris per organum oris, ad excitationem interioris hominis. Ad hoc enim exterius tuba insonat salutaris, ut interius turba fugiat animalis. Sed nota, quod tria sunt necessaria in prædicta legis custodia: scilicet, quod in ore lex habeatur, cor adaperiatur, lex oris aure cordis percipiatur. Quorum primum pertinet ad objecti propositionem: secundum ad subjecti dispositionem: tertium ad utriusque compositionem. De primo: Lex Domini semper sit in ore tuo: ecce lex in ore, quod est objecti propositio. De secundo: Adaperiat Dominus cor vestrum in lege sua: ecce cordis apertio, quæ est subjecti dispositio. De tertio: Auribus percipite legem Dei vestri: ecce perceptio legis aure cordis, quod est utriusque compositio.

Exod. 13 | 2 Macch. 1 | Isa. 1

Articulus quartus.

Quartum liquet, cum scribitur: *Longe facti sunt*. Hæc est elongatio, qua elongatur cogitationum animalium persecutio, quibus inquietatur interior homo. Hic potest notari, quod cogitationes animales debent ab interiori homine elongari: quia deordinant eum, quantum ad Deum, ad seipsum, ad proximum: Sicut cogitationes vanitatis, tristitiæ, & iniquitatis. Prima elongatio continetur: Vanitatem & verba mendacia longe fac a me: ecce elongatio vanitatis, & falsitatis. Secunda habetur: Tristitiam longe expelle a te: ecce elongatio tristitiæ ab interiori homine. Tertia recensetur: Longe faciet iniquitatem a tabernaculo tuo: ecce elongatio iniquitatis.

Prov. 30 | Eccli. 30 | Job 22

Epilogus.

Ex præmissis potest patescere mens Prophetæ. Ostendit enim orationis vocalis virtutem, qua custoditur interior homo per exteriorem, dicens: *Appropiquaverunt persequentes me*, quantum ad cogitationum animalium cur-

cursum : *Iniquitati*, quantum ad rationalium consensionum concursum : *A lege autem tua*, quantum ad legalium lectionum succursum . *Longe facti sunt*, quantum ad talium persecutionum recursum.

VERSICULUS SEPTIMUS.

PRope es tu Domine, &c.] Post primam vocalis orationis virtutem, qua divinitus exauditur homo exterior per interiorem, & secundam, qua divinitus custoditur homo interior per exteriorem, acceditur ad tertiam, qua doctor superior ad hominem interiorem ingreditur per exteriorem. Hoc evidenter probatur, cum sapienter psallitur, ut intelligenter oratur. Quod enim exterius pronuntiatur, interius nuntiatur. Quod sensibiliter pronuntiatur per hominem exteriorem, intelligibiliter nuntiatur ad hominem interiorem. In oratione namque vocali est & vocalitas sensibilis, & veritas intelligibilis, vocalitas pronuntiata, veritas nuntiata. Vocalitas usque ad auditum progreditur, sed veritas intus usque ad intellectum ingreditur. Cum ergo per vocalitatem, quæ per organum oris emittitur, & ad organum auris transmittitur, veritas intromittitur, tunc doctor superior per hominem exteriorem ad interiorem introire dignoscitur. Hoc annotavit Psalmista, cum ait: *Prope es tu*, &c. Ac si dicat homo interior: Prope es tu doctor superior, & vox tua, quam emittit homo exterior, est veritas, quam admittit homo interior. Quatuor itaque possumus hic notare: quis ingreditur, ad quem ingreditur, per quem ingreditur, & qualiter ingreditur: Quia doctor superior ad hominem interiorem, per hominem exteriorem, veritatis adductorem.

Articulus primus.

Primum notatur, dicendo: *Tu Domine*. Hic, ni fallor, demonstratur doctor superior: Quis enim verius doctor, quam Dominus? Unde notandum circa Dominum, quod Dominus legitur indicare, judicare, & vindicare, tamquam doctor veritatis, æquitatis, & severitatis. De primo, ubi David dicit Domino: Si descendet Saul, sicut audivit servus tuus, Domine Deus Israel indica servo tuo: ecce Dominus indicans. De secundo: Qui judicat me, Dominus est. Ecce Dominus judicans. De tertio: Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis. Ecce Dominus vindicans. 1 Reg. 23 1 Cor. 4 Judith. 6

Articulus secundus.

Secundum subnotatur, subdendo: *Prope es*: scilicet, homini interiori: tamquam doctor auditori. Et nota, quod prope est Dominus ad indicandum, judicandum, vindicandum, in veritate, in æquitate, in severitate. De primo canitur: Prope est Dominus omnibus invocantibus eum, omnibus invocantibus eum in veritate. Ecce propinquitas indicandi. De secundo: Prope est justus meus, egressus est salvator meus, & brachia mea populos judicabunt: Ecce propinquitas judicandi. De tertio: Prope est dies Domini: & quasi vastitas a potente veniet. Ecce propinquitas vindicandi. Psalm. 144 Isa. 51 Joel. 1

Articulus tertius.

Tertium annotatur, addendo: *Et omnes viæ tuæ*. Tales viæ sunt voces significativæ, ex vocalitate sensibili, & veritate intelligibili adunatæ, ab homine exteriori prolatæ. Et nota, quod sicut legitur in scriptura: hæ sunt spirituales viæ, per quas dicuntur spiritus transire, venire, & abire: Quia per eas spiritus sanctus transit, ad spiritum mundum venit, sed spiritus vagus abit. De primo: Per quam viam transivit spiritus Domini ad me, ut loqueretur tibi? Ac si diceret: per quam vocem locutus est mihi, ut loqueretur tibi? Ecce via spiritus transeuntis. De secundo dicitur: Psallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me. Ecce via spiritus venientis. De tertio: 2 Paral. 18 Psalm. 100

 Abiit

Isa. 57 Abiit vagus in via cordis sui. Ecce via spiritus abeuntis.

Articulus quartus.

Quartum connotatur, continue connectendo: *Veritas*. Sicut voces prolatæ: quia sensibiles possunt dici sonoritas: sic quoniam intelligibiles, possunt dici veritas. Sicut enim sonoritas per se sensibilis: sic veritas per se intelligibilis. Et nota de veritate præfata, quod est veritas prænuntiata, nutrita, enuntiata. (Veritas triplex.) Quia nimirum est per hominem exteriorem prænuntiata, ab exteriori ad interiorem nuntiata, per interiorem enuntiata. De primo: Est qui emittit verbum certum, enarrans veritatem. (Eccli. 19) Ecce veritas per exteriorem hominem pronuntiata. De secundo: Sensati in verbis, & ipsi sapienter egerunt, & intellexerunt veritatem. (Eccli. 18) Ecce veritas ab exteriori homine ad interiorem hominem nuntiata. De tertio canitur: Qui loquitur veritatem in corde suo. (Psalm. 14) Ecce veritas per hominem interiorem enuntiata.

Epilogus.

Manifestans ergo Propheta illam vocalis orationis virtutem, qua doctor superior per hominem exteriorem ingreditur ad interiorem, ait: *Tu Domine*, quantum ad doctorem superiorem, qui ingreditur: *Prope es*, quantum ad hominem interiorem, ad quem ingreditur. *Et omnes viæ tuæ*, id est, voces pronuntiatæ, quantum ad hominem exteriorem, per quem ingreditur: *Veritas*, id est, sunt veritas nuntiata, cum qua, & in qua ingreditur.

VERSICULUS OCTAVUS.

I*Nitio cognovi de testimoniis tuis*, &c.] Audito quo modo per hominem interiorem exterior exaudiatur, quo modo per exteriorem interior custodiatur, quo modo per exteriorem doctor superior ingrediatur; audiendum postremo, quo modo per exteriorem interior erudiatur. Hoc autem in parte ista egregie citharizat eximius citharista. Ad cujus clariorem intelligentiam prævideamus corporalis & spiritualis alterationis consonam harmoniam. (Causa quadruplex.) Plane in utraque alteratione possunt assignari quatuor causæ, scilicet initialis, materialis, instrumentalis, formalis. (Arist. 2 phys. tex. 29) Causam initialem dico causam efficientem; quam appellat Philosophus, unde initium motus. Sicut autem in alteratione corporali causa initialis, in materialem per instrumentalem inducit formalem, verbi gratia, pictor in imaginem per penicillum inducit albedinem, ita per omnia in alteratione spirituali, initialis in materialem per instrumentalem introducit formalem: verbi causa, doctor superior in hominem interiorem per exteriorem introducit veritatis splendorem. Quod luce clarius declaravit Propheta, cum ait: *Initio*, &c. Ac si diceret voce clara: A causa initiali cognovi, potentia intellectuali; de testimoniis tuis ore prolatis, quod habent claritudinem veritatis. Ecce quatuor causæ in præsenti versu signatæ, videlicet, initialis, materialis, instrumentalis, & formalis. Initialis quidem spectat ad doctorem superiorem; materialis ad hominem interiorem; instrumentalis ad exteriorem; formalis ad veritatis splendorem.

Articulus primus.

Primum igitur declaratur, cum dicitur: *Initio*. Mentior, nisi causa initialis omnis illuminationis sapientialis sit doctor superior. Et notandum, quod doctor superior est initium æternum, æviternum, & hodiernum; Quoniam ab æterno est initium generandi; ab ævo initium operandi; hodie quoque initium declarandi. De primo; Scribo vobis patres; quia cognovistis eum; qui ab initio est. (1 Joan. 2) Ecce initium generationis. De secundo scribitur; Initio tu Domine terram fundasti. (Psalm. 101) Ecce initium operationis. De tertio (Marc. 1) initium Evangelii Jesu Christi filii Dei. Ecce initium declarationis.

Articulus secundus.

Secundum designatur, cum subditur: *Cognovi*, scilicet, potentia intellectuali, quasi causa materiali, vel materiæ proportionali, in quantum passiva & receptiva, quia secundum philosophum pati & recipere, proprium est materiæ. Et nota, quod sic cognoscimus vel cognoscere possumus, quid fugiendum, quid eligendum, quid finaliter appetendum. Prima est cognitio peccati, secunda virtutis, tertia salutis. De primo: Peccatum non cognovi, nisi per legem. Ecce cognitio peccati. De secundo. Nunc in isto cognovi, quod vir Dei es tu. Ecce cognitio virtutis. De tertio scribitur: Nunc cognovi, quoniam salvum fecit Dominus Christum suum. Ecce cognitio salutis.

Arist. 1 de gen. tex. 55

Rom. 7

3 Reg. 17

Psalm. 19

Articulus tertius.

Tertium demonstratur, cum additur: *De testimoniis tuis*, scilicet, ore prolatis, quod est organum hominis exterioris. Et nota circa testimonia memorata, quod sunt collata, prolata, & illata; quia superius conferuntur, exterius proferuntur, interius inferuntur. De primo: Da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua. Ecce testimonia collata. De secundo: Loquebar de testimoniis tuis. Ecce testimonia prolata. De tertio: Testimonia tua intellexi. Ecce testimonia illata.

Psalm. 118

Ibidem.

Ibidem.

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum superadditur: *Quia in æternum fundasti ea*, Æternaliter sunt fundata, quæ sunt invariabili veritate firmata. Ecce quid cognovit, quoniam invariabilem testimoniorum veritatem agnovit. Hic notare possumus, quod tria fundat Dominus. Fundat enim fasciculum, fundat populum, fundat templum. Primum fundamentum spectat ad Dominicæ memoriam passionis: secundum ad victoriam tentationis: tertium ad gloriam retributionis. Et sunt hujuscemodi fundamenta rationabiliter ordinata: quoniam de primo ascenditur in secundum: & de

A secundo in tertium. Nam de memoria passionis ascenditur ad victoriam tentationis; & de victoria tentationis ad gloriam retributionis. De primo: Qui ædificavit in cœlo ascensionem suam: & fasciculum suum super terram fundavit, quasi dicat; Qui ascendit ad gloriam retributionis, fundavit memoriam passionis. Qui ascendit ad fundamentum tertium, in cœleste templum: fundavit & primum, scilicet myrrhæ fasciculum; Ecce fundatio fasciculi. De secundo: Erunt mihi populus, & ego ero eis Deus. Et infra: Et fundabo eos, & multiplicabo, quasi dicat; Fundabo eos ad B superandum malum, & multiplicabo ad operandum bonum. Ecce fundatio populi. De tertio: Templum juxta ordinem suum fundabit. Hoc est, gloria retributionis ordinabitur, quoniam ordo præmiorum respondebit ordini meritorum. Quanto namque merita cariora, tanto præmia clariora. Ecce fundatio templi.

Amos 9

Ezech. 37

Ibidem.

Hier. 30

Epilogus.

Dolens ergo Psalmographus declarare qualiter a superiore doctore erudiatur homo interior, mediante exteriore, dicit; *Initio*, quantum ad causam initialem, quæ est doctor superior; *Cognovi*, scilicet potentia intellectuali, quantum ad causam C materialem, quæ est homo interior; *De testimoniis tuis*, ore prolatis, quantum ad causam instrumentalem, quæ est homo exterior; *Quia in æternum fundasti ea*, quantum ad causam formalem, quæ est veritatis invariabilis splendor.

VERSICULUS NONUS.

V*Ide humilitatem meam*, &c.] Sicut orationis virilitas enituit in octonario primo; sic ipsius humilitas enitescit in isto. Humilitas autem orandi ostenditur per primum quaternarium in oratione speciali, per secundum in generali. Oratio vero specialiter humilis, & humiliter specialis, excitatur potissimum

Oratio.

mum ex quatuor causis, ex naturali A justitia relegata: ex originali injustitia colligata: ex cœlesti patria elongata: ex terrestri miseria prolongata. Quas totidem versibus dogmatizat Propheta. Primam causam primus versus declarat, cum psalmista sic orat: *Vide*, &c. Quia loquitur, ut persona originaliter destituta, nondum finaliter restituta, moraliter instituta, non mortaliter prostituta. Idcirco videndum est in versu proposito, quæ sit originalis destitutio, finalis restitutio, moralis institutio, mortalis prostitutio. In prima privatur potentia non peccandi: in secunda speratur impotentia peccandi: in tertia ligatur impotentia non peccandi: in quarta laxatur potentia peccandi.

Articulus primus.

Primum proditur, cum profertur: *Vide humilitatem meam*. Aut, ut evidentius dicam, vilitatem meam: Grandis quidem humilitas, immo gravis est vilitas, quod homo volens non peccare, non valeat non peccare. Quæris, quare? Quia primo valens non peccare, non voluit non peccare. Ideo factum est nunc, ut quod velit, non valeat: quoniam tunc non voluit, quod valebat. Sane in humanitate sana, vel sanitate humana, & potentia peccandi, & potentia non peccandi præcessit, sed peccandi potentia sic excessit, quod potentia non peccandi decessit, & impotentia non peccandi successit.

Articulus Idem.

Illius nobilis potentiæ decessum, & istius ignobilis impotentiæ successum deplorat Psalmographus, cum sic orat: *Vide humilitatem meam*. Ac si diceret ore prophetico, quod dicitur: Vide Domine, & considera, videlicet oculis pietatis: quoniam facta sum vilis. Et nota, quod postulat Propheta Dominicam visionem propter triplicem rationem: propter vindemiationem, afflictionem, & desolationem. Quorum primum pertinet ad bonum ablatum: secundum ad malum illatum: tertium ad exilii incolatum. De primo: Vide Domine, & considera, quem vindemiaveris ita: ecce visio vindemiationis. De secundo: Vide Domine afflictionem meam: quoniam erectus est inimicus: ecce visio afflictionis. De tertio: Aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram: ecce visio desolationis.

Thren. 1

Thren. 1

Thren. 1

Dan. 9

Articulus secundus.

Secundum promitur, cum proponitur: *Et eripe me*. Liberari desiderat a vilitate, quam tolerat, & munerari nobilitate, quam sperat. Tolerat enim impotentiam non peccandi, & sperat non tantum potentiam non peccandi, sed impotentiam peccandi. B Hæc est impotentia nobilis: quia non infirmitatis signum est, sed virtutis sicut illa impotentia existit ignobilis: quoniam infirmitatis signum est, non virtutis. Et nota, quod eripi precatur Propheta ab hac ignobili impotentia triplici de causa: quia tentatur, quia tribulatur, quia quodam modo devoratur per illam, considerando, desiderando, operando operationem illicitam. De primo per psalmistam dicitur: Quoniam in te eripiar a tentatione: ecce ereptio a tentatione considerandi. De secundo per Prophetam psallitur: Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: ecce ereptio a tribulatione desiderandi. C De tertio scribitur, quod Tobias junior dixit de Angelo: Meipsum a devoratione piscis eripuit. Per maximum piscem, animalem intelligimus passionem. Quæ nisi præfocetur, interficit operantem. Si præfocetur, reficit præfocantem: ecce ereptio a devoratione operandi.

Psalm. 17

Psalm. 53

Tob. 12

Articulus tertius.

Tertium propalatur, cum pronunciatur; *Et legem tuam*. Legem utique vitæ, & disciplinæ, qua utique me facis moraliter vivere, tam interiori, quam exteriori homine. Et nota de lege vivifica, quod invenimus legem vitæ triplicem in scriptura; scilicet legem vitæ interioris, exterioris, & superioris. Prima

ma lex hominem interiorem liberat. Secunda lex ab interiori in exteriorem exuberat. Tertia lex hominem tam interiorem, quam exteriorem remunerat. De prima scribitur ab Apostolo: Lex spiritus vitæ in CHRISTO JESU liberavit me a lege peccati, & mortis: ecce lex vitæ interioris interiorem hominem liberantis. De secunda legitur: Lex sapientis fons vitæ, ut declinet a ruina mortis. Quia lex, qua sapienter vivit homo interior, est fons foras exuberans respectu vitæ, qua decenter vivit homo exterior, quatenus ab exteriori homine nulli detur occasio mortalis ruinæ: ecce lex vitæ exterioris ab homine interiori in exteriorem exuberantis. De tertia dicitur: Deus creavit de terra hominem. Et infra: Lege vitæ hæreditavit illos. Quia nimirum illa lege, sub qua militant cœlestes militiæ hæreditariæ, statuit hominem formatum, sed ea destituit deformatum, sed eadem restituit reformatum, ecce lex vitæ superioris, tam interiorem, quam exteriorem hominem remunerantis.

Lex vitæ triplex. Rom. 8

Prov. 13

Eccli. 17

Ibidem.

Articulus quartus.

Quartum probatur, cum Propheta profatur: *Non sum oblitus*: qualiter sunt obliti, qui sunt mortaliter polluti, seu criminaliter prostituti. Et nota, quod talis oblivio creberrime solet contingere occasione prosperitatis, vel adversitatis, vel infidelitatis. Sicut patet in mentibus tumidis, timidis, obcœcatis. De primo. Succedentibus prosperis præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui. Ecce oblivio tumidæ mentis, occasione prosperitatis. De secundo: Repulsa est anima mea, oblitus sum bonorum: ecce oblivio timidæ mentis, occasione adversitatis. De tertio: Oblitus est Israel factoris sui, & ædificavit delubra: ecce oblivio obcæcatæ mentis, occasione infidelitatis.

Gen. 40

Thren. 3

Osea. 8

Epilogus.

Humiliter igitur, ac specialiter A orans Propheta, quasi compunctus pro naturali justitia relegata, sic ait: *Vide humilitatem meam*, quantum ad originalem destitutionem, qua privatur potentia, non peccandi: *Et eripe me*, quantum ad finalem restitutionem, qua speratur impotentia peccandi: *Quia legem tuam*, quantum ad moralem institutionem, qua ligatur impotentia non peccandi: *Non sum oblitus*, quantum ad mortalem prostitutioem, qua laxatur potentia peccandi.

VERSICULUS DECIMUS.

B *JUdica judicium meum*, &c.] Sicut superius oravit psalmista occasione naturalis justitiæ relegatæ; sic orat in parte ista occasione originalis injustitiæ colligatæ. Videtur enim hæc oratio esse petitio voluntatis ab inferiore curia ad superiorem curiam appellantis. Advertendum itaque, quod in regno animæ possumus plures curias, plures judices, sive leges judiciarias, plures quoque sententias invenire; sicut curiam concupiscentiæ, curiam conscientiæ, curiam gratiæ. Judex in curia concupiscentiæ, est lex injustitiæ: judex in curia conscientiæ, est lex justitiæ; judex in curia gratiæ, est lex clementiæ. C Sententia lata in curia concupiscentiæ per legem injustitiæ est, reddere malum pro bono; quod accidit in omni peccato; quia redditur Deo indebitum opus pro debito. Sententia lata in curia conscientiæ per legem justitiæ est, reddere bonum pro bono; quod contingit in omni merito, in quo redditur bonum operatum pro bono inspirato. Sententia lata in curia gratiæ per legem clementiæ, est, reddere bonum pro malo; quod evenit in omni justificationis beneficio. Redditur namque a pio judice bonum veniæ pro malo culpæ. Cum igitur voluntas humana tentatur ab hoste, citatur ad curiam concupiscen-

Curiæ plures in regno animæ.

tiæ. Cum voluntas in tentatione A modo delectatur, modo detestatur: causa ejus coram judice insipiente, seu lege injustitiæ ventilatur. Cum a delectatione detestatio superatur: iniqua sententia per legem injustitiæ promulgatur, & humana voluntas ad satisfaciendum voluntati diabolicæ condemnatur. Quo cognito, condemnata voluntas appellat ad curiam gratiæ, revocari supplicans sententiam legis injustitiæ, per sententiam legis clementiæ. Quo concesso, postulat, quod deinceps trahi non valeat ad curiam concupiscentiæ: sed cuilibet conquerenti respondeat in curia conscientiæ. Omnia quidem ista brevissime comprehendit psalmi- B sta dicens: *Judica*, &c. Ac si suum formaret petitorium sub hac forma:
Petitorium animæ. Peto Domine, revoca in curia gratiæ per legem clementiæ, judicium meum datum in curia concupiscentiæ per legem injustitiæ: & separa me a lege injustitiæ judicante in curia concupiscentiæ: ac repara me per legem justitiæ judicantem in curia conscientiæ. Ecce quatuor actus contenti in petione præsenti: videlicet actus judicandi, actus revocandi, actus separandi, actus reparandi. Primus spectat ad mali consensionem: secundus ad mali contritionem: tertius ad mali confessionem: quartus ad mali satisfactionem. C

Articulus primus.

Quantum ad actum judicandi, psalmographus dicit: *Judicium meum*. Hoc est judicium pronuntiatum in curia concupiscentiæ per legem justitiæ. Unde nimirum recte dicit, meum, non tuum: quia lex injustitiæ, & lex concupiscentiæ non est a Deo, sed ab homine. Notandum igitur, quod sicut in scriptura legitur: judicium subvertitur, pervertitur, & in malum convertitur: sicut in isto judicio luce clarius invenitur. Subvertitur enim per delectationem superantem: pervertitur per legem injustitiæ imperantem: in malum convertitur per
Job 34 voluntatem obtemperantem. De primo: Nec omnipotens subvertet judicium: quoniam immissio passionis, quæ subvertit judicium rationis, fuit ab adversario, non a Deo: ecce judicium subversum. De secundo: Maledictus, qui pervertit judicium advenæ. Plane maledictus est affectus ille, quo pervertitur judicium advenæ, id est, voluntatis bonæ, quæ dicitur advena, non indigena: quoniam inspirata est, non innata: ecce judicium perversum. De tertio: Convertitis in absynthium judicium, & justitiam in terra relinquitis. Nulli dubium quin judicium convertat in absynthium, qui convertit dulcedinem vitii in amaritudinem supplicii: ecce judicium conversum. Deut. 27 Amos. 5

Articulus secundus.

Quantum ad actum revocandi, adjunxit: *Judica*, id est, judicando revoca in curia gratiæ per legem clementiæ. Quæris, quare appellavit judicium clementiæ potius, quam iustitiæ? Quia iuris ordinem non servavit, dum data, & accepta sententia appellavit: Ante peccati consensum potuisset appellasse judicem iustum, ut faceret cum tentatione proventum: sed post consensus dementiam non potuit appellare, nisi clementiam. Et nota, quod sicut ait scriptura; iudicare contingit inter, pro, & contra: & præsertim in causa revocatoria. Scilicet inter iustitiam, & iniustitiam discernendo, iniustitiam secernendo, iustitiam decernendo. De primo, ubi dicit David ad Saul: Judicet Dominus inter me, & te: & ulciscatur me Dominus ex te: ecce iudicium discernentis inter iustum, & iniustum. De secundo: Ne attingas parvulorum terminos, & agrum pupillorum non introeas. Propinquus enim illorum fortis est, & ipse indicabit contra te causam illorum: ecce iudicium secernentis iniustum. De tertio: Judicavit pro te Dominus hodie: ecce iudicium decernentis iustum. 1 Cor. 10 1 Reg. 24 Prov. 23 2 Reg. 18

Articulus tertius.

Quantum ad actum separandi, coniunxit: *Et redime me*. Hæc redemptio est exemptio, qua voluntas ingemiscit, & concupiscit eximia lege peccati, licet hæc petitio non concedatur ad plenum in vita præsenti. Nam lex eiusmodi modo potest premi, non perimi: subiici, non abiici: subiigi, & in servitutem redigi, non prorsus abigi. Verumtamen si differtur concessio, non aufertur: quia concedetur in vita sequenti, quando liberabimur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. (Rom. 8) Nunc quidem in aliis dominatur, in aliis non dominatur, sed reluctatur: in aliis non reluctatur, sed subiugatur. Tunc autem, nec dominabitur, nec reluctabitur, nec subiugabitur, sed radicitus exstirpabitur. Hic potes notare, quod Dominus invenitur redimere diversos diversimode. Nam redimit alios ab iniquitates, alios a servitute, alios ab infirmitate, & morte. Primo modo redimit, vocatos iustificando: secundo modo iustificatos magnificando: tertio modo magnificatos glorificando. De primo: Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate: (Tit. 2) ecce redemptio ab iniquitate, qua redimuntur iustificati. De secundo: Qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo servitutis. (Deut. 13) Eduxit iustificando, redemit magnificando: ecce redemptio a servitute, qua redimuntur magnificati. De tertio psallitur per Prophetam: (Psalm. 102) Qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam: ecce redemptio ab infirmitate, & morte, qua redimuntur glorificati.

Articulus quartus.

Quantum ad actum reparandi, subiunxit: *Secundum eloquium tuum vivifica me*. Ista quippe vivificatio est vitæ renovatio, qua voluntas incipit vivere secundum iudicium conscientiæ, secundum eloquium iustitiæ: neminem volens lædere, sed læsis satisfacere. Et nota, quod vivificatur aliter opus, aliter spiritus, aliter corpus. Nam opus vivificatur, cum verificatur: spiritus vivificatur, cum iustificatur: corpus vivificatur; cum glorificatur. De primo: Domine opus tuum in medio annorum vivificat illud: (Abac. 3) ecce opus vivificatum, quia verificatum: videlicet mysticum agni sacrificium; vero sacrificio consummatum. De secundo; Hæc dicit Dominus. (Isa. 57) Et infra; ut vivificet spiritum humilium, & vivificet cor contritorum; (Ibidem.) ecce spiritum vivificatum; quia iustificatum. De tertio: Qui suscitavit JESUM CHRISTUM a mortuis, vivificabit mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis; (Rom. 8) ecce corpus vivificatum, quia glorificatum.

Epilogus.

His visis, patet oratio Prophetæ, orantis occasione iniustitiæ colligatæ, tamquam voluntate ab ipsius sententia appellante. Ait enim; *Judicium meum*, quantum ad actum iudicandi, quem exercet lex iniustitiæ in mali consensione; *Judica*, quantum ad actum revocandi, quem exhibet lex clementiæ in mali contritione; *Et redime me*, quantum ad actum separandi; cuius desiderio fervet voluntas in mali confessione; *Secundum eloquium tuum vivifica me*, quantum ad actum reparandi, quem adimplet lex iustitiæ in mali satisfactione.

VERSICULUS XI.

Longe a peccatoribus salus, &c.] Occasione originalis iustitiæ relegatæ, ac iniustitiæ colligatæ superius oravit psalmista. Occasione patriæ elongatæ orat in parte ista. Nam & ipsam elongationem deplorat, & elongationis rationem declarat, dicens: *Longe, &c.* Ac si dicat ex cordis amaritudine; Salus est a peccatoribus elongata, quia virtus ab illis est postergata. Attende lector partes orationis quatuor; (Partes orationis quatuor.) salutem, & eius elongatio-

gationem, virtutem, & ejus postergationem; in salute, stipendium: in elongatione, dispendium: in virtute, meritum: in postergatione, demeritum.

Articulus primus.

Primum notans, ait: *Salus*. Hæc autem salus æterna: hæc est patria superna, pro qua pugnant, qui contra vitia legitime certant: ad quam perveniunt mediantibus angelis, qui percipiunt hereditatem salutis. Et nota de prædicta salutari patria, quod ab aliis se elongat, ad alios appropinquat, alios occupat: elongatio fit per demeritum: appropinquatio per meritum: occupatio vero per præmium.
Isa. 59 De primo: Expectavimus salutem, & elongata est: ecce salutis elongatio
Rom. 13 ratione demeriti. De secundo: Nunc enim propior est nostra salus, quam cum credidimus: ecce salutis appropinquatio ratione meriti. De tertio:
Isa. 60 Occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Noster murus est nostrum corpus, porta corporis est os carnis. Tunc igitur muros nostros occupabit salus, quando gloria spiri-
Isa. 51 tus redundabit in corpus. Portas vero ocupabit laudatio, cum os carnis occupabit vox laudis: quia gaudium, & lætitia invenientur in ea, gratiarum actio, & vox laudis, ubi patet gaudium interioris, & lætitia exterioris hominis, & laus oris: ecce salutis occupatio ratione præmii.

Articulus secundus.

Secundum annotans, addit: *Longe a peccatoribus*. Hæc est elongatio salutis, vel patriæ salutaris. Elongationem autem patriæ facit elongatio viæ. Tanto namque longius distat patria, quanto longius via. Si vero salus est patria, virtus est via: quia per virtutem pervenitur ad salutem: sicut per viam pervenitur ad patriam.
Virtutis distantia per tria mensuratur. Virtutis autem distantia mensuratur per tria, virtutem concomitantia; scilicet agnitionem, actionem, & delectationem. Quorum primum respicit legis doctrinam, secundum justitiæ disciplinam, tertium consolationem divinam. Sane longe videtur virtus distare a carentibus consolatione, sicut ab indevotis. Sed longius a carentibus actione, sicut ab injustis. Sed longissime a carentibus agnitione, sicut ab imperitis. Prima elongatio notatur, ubi dicitur ex persona pœnitentis consolatione carentis; Ego plorans, & oculus meus Thren. 1
deducens aquam; quia longe factus est a me consolator. Ecce longam virtutis distantiam, propter consolationis carentiam. Secunda elongatio notatur, ubi dicitur de injustis;
Conversum est retrorsum judicium, Isa. 59
& justitia longe stetit; ecce longam virtutis distantiam, propter actionis carentiam. Tertia elongatio notatur,
ubi scribitur de imperitis; In illa Mic. 7
die longe fiet lex, idest agnitio legis; ecce longam virtutis distantiam; propter agnitonis carentiam.

Articulus tertius.

Tertium subnotans, subdit; *Quia justificationes tuas*. Hæ justificationes
sunt justitiæ actiones. Justitia vero, est virtus, generalis; ecce virtus, quæ postergatur a malis. Sed notandum: quod diversæ justificationes sunt diversorum. Justitia. Diversorum diversæ justificationes. Nam aliæ sunt justificationes injustorum; aliæ justificationes justorum; aliæ justificationes sanctorum. Primæ quidem spectant ad gratiam præoperantem, secundæ ad gratiam cooperantem, tertiæ vere ad gratiam remunerantem. De
primo: Qui traditus est propter de- Rom. 4
licta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram; ecce justificatio injustorum. De secundo; Justifi- Job 27
cationem meam, quam cœpi tenere, non deseram. Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea: ecce justificatio justorum.
De tertio, ubi legitur de sponsa agni, Apoc. 19
Datum est illi ut cooperiat se byssino splendente, & candido. Byssinum Byssinum.
autem justificationes sunt sanctorum; ecce justificatio Sanctorum.

Ar-

Articulus quartus.

Quartum connotans, connectit: *Non exquisierunt*, immo postposuerunt, sive postergaverunt. Ecce postergatio generalis justitiæ vel virtutis: quæ fuit causa elongationis patriæ vel salutis. Hic potest notari, quod tripliciter possunt justificationes exquiri: supra nos, extra nos, intra nos: videlicet in Dei virtute, in rei salute, in fidei servitute. De primo; Legem pone mihi Domine viam justificationum tuarum; & exquiram eam semper. Hic exquiritur justificatio in servitute Dei. De secundo; Hæc facta est mihi; quia justificationes tuas exquisivi. Hic exquiritur justificatio in salute rei. De tertio: Tuus sum ego, salvum me fac; quoniam justificationes tuas exquisivi. Hic exquiritur justificatio in servitute fidei.

Justificationes tripliciter possunt exquiri.

Psal. 118

Ibidem.

Ibidem.

Epilogus.

Ex præmissis potest clarescere, quod oratio Prophetæ, sit deploratio patriæ elongatæ. Ait enim: *Longe a peccatoribus*, quantum ad elongationis dispendium: *Salus*: quantum ad salutis stipendium: *Quia justificationes tuas*, quantum ad virtutis meritum: *Non exquisierunt*, quantum ad postergationis demeritum.

VERSICULUS DUODECIMUS.

Misericordiæ tuæ multæ, &c.] Orationes Propheta proposuit nunc ratione justitiæ relegatæ, nunc ratione injustitiæ colligatæ, nunc ratione patriæ elongatæ. Hic orationem proponit ratione miseriæ prolongatæ. Nam vox ista, quam eructat psalmista, videtur vox humani generis, miserias desolatorias supponentis, & misericordias consolatorias exponentis. Ad cujus evidentiam prævidendum, quod genus humanum ante salvatoris adventum tripartitæ miseriæ subjacebat, propter mortis debitum, quod debebat, quod solvebat, a quo sese absolvere non valebat. Propterea tripartitam illi misericordiam Salvator exhibuit, dum se mortis debitorem, solutorem, & absolutorem constituit. Orat ergo misericordias numerando: aliam venerando: aliam ponderando: aliam postulando, dicens: *Misericordiæ*, &c. tam quam patenter inquiens: Multas mihi misericordias exhibuisti, cum te debiti mei debitorem, solutorem, & absolutorem constituisti. Sicut ergo fuisti debitor & solutor, sic esse non differas absolutor: ecce vides quadrimembrem orationem, quantum ad misericordiæ numerationem, venerationem, ponderationem, & postulationem; in numeratione subtilitas: in veneratione humilitas: in ponderatione virilitas; in postulatione utilitas.

Genus humanum ante Salvatoris adventum tribus miseriis subjacebat.

Articulus primus.

Misericordia numeratur, cum dicitur: *Misericordiæ tuæ multæ*, quia tripartitæ: scilicet misericordia debitoris, misericordia solutoris, misericordia absolutoris. Et nota de misericordia memorata, quod triplex misericordia legitur in scriptura: videlicet misericordia magnificata, misericordia confirmata, misericordia facienda: Misericordiam magnificatam arbitror, qua Dominus pro servis constituitur mortis debitor: misericordiam confirmatam confiteor, qua judex pro reis mortis constituitur persolutor: misericordiam faciendam protestor, qua agnus immolatus constitutus est immolantium absolutor. De prima misericordia dicit psalmographus: Quoniam magnificata est usque ad cœlos misericordia tua: & veritas tua usque ad nubes: ecce misericordia magnificata. Si forte dubitas, quæ misericordia? quæ veritas? quæ magnificationis varietas? Misericordia quidem affuit: quia debitum mortis admisit, non propter maleficium, quod præmisit. Veritas autem non defuit: quia debitum ipsum admisit propter beneficium, quod promisit. Nam qui nullum præmiserat maleficium per actiones indebitas, incarnationis beneficium promiserat per Prophetas: quocirca misericordia dicitur magnificata usque

Misericordia triplex in scriptura.

Psal. 56

Psal. 18 que ad cœlos: id est, cœlestes angelos: quia mundus fuit a malo, sicut angeli Dei in cœlo. Tales cœli enarraverunt gloriam Dei, dicendo: Gloria in excelsis, *alias in altissimis*, Deo. Luc. 2 Veritas vero dicitur magnificata usque ad nubes: id est, propheticas promissiones. Per tales nubes nobis insonuit magnifica Dei virtus. Psalm. 67 Unde psallimus: Magnificentia ejus & virtus ejus in nubibus. De secunda misericordia psallit Propheta: Psal. 116 Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus: & veritas Domini manet in æternum; ecce misericordia confirmata. Si quæris, quando misericordia confirmata? quæ misericordia? quæ veritas memorata? Tunc fuit hæc misericordia confirmata, quando veritas incarnata, fuit in cruce firmata. Veritas ibi fuit quia solvit, quod solvere debuit. Sed misericordia non defuit? quia misericordia mira fuit, quod se non sui dibiti solutorem constituit. Nec dubium quin illa veritas maneat in æterenum: quia supplet supplicium permanens in æternum. De tertia misericordia scribit Evangelista: Luc. 1 Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, &c. ecce misericordia facienda. Quando facienda? Quando quidem agnus immolatus pro nobis nos absolvet a servitute corruptionis.

Articulus secundus.

Prima misericordia veneratur, cum venerabiliter adiicitur: *Domine*: Ecce Dominus pro servis debitor constitutus, & ideo venerandus, & venerabiliter nominandus. Et nota, quod venerandus est specialiter propter tria, quia se parvipendit, nos magnipendit, nostrum debitum apprehendit. (Dominus propter tria specialiter venerandus.) Propter primum dictus est miserator; propter secundum, ponderator; propter tertium, liberator. De primo dicitur a psalmographo; Psal. 110 Memoriam fecit nirabilium suorum misericors, & miserator Dominus, &c. Vere mirabile & mirabiliter memorabile; quod Dominus pro servis debitor constitutus, nobis misericorditer condescendit, & se mirabiliter parvipendit; ecce Dominus miserator. De secundo; Psal. 16 Spirituum ponderator est Dominus. Mirabiliter spiritus ponderavit cum spiritus servi spiritui præponderavit; quia proprium spiritum parvipendens, servi spiritum magnipendit; ecce Dominus ponderator. De tertio scribitur; Psal. 17 Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus. Quia profectio Dominus dicitur firmamentum vitæ, meritum immittendo; refugium, demeritum dimittendo: sed liberator, mortis debitum admittendo; ecce Dominus liberator.

Articulus tertius.

Secunda misericordia ponderatur, cum subiicitur; *Secundum judicium tuum*. Hoc est judicium illius judicis, qui se constituit persolutorem pro reis. Quæris, quo modo? in se ipso judicium faciendo, & judicium patiendo. Judex quippe fuit Deus; homo quoque fuit reus. Christus itaque cum esset homo & Deus; fuit utique judex & reus. Judex vero solvit pro reo, cum Deus in eo satisfecit pro eo; quia vere Deus in homine satisfecit pro homine. Unde Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, teste Apostolo. 2 Cor. 6 Sed notandum, circa dictum judicium, quod potest comparari ad divinum meritum, vel humanum demeritum, vel persolutum debitum. Primo modo non fuit æquum; quia meritum non exigebat. Secundo modo fuit bonum; quia demeritum indigebat. Tertio modo fuit æquum: quia redditum debito congrue respondebat. De primo, ubi dicit scriptura sub Redemptoris figura; Job 19 Intelligite, quia Deus non æquo judicio afflixerit me: ecce judicium non æquum, quia non secundum exigentiam Dominici meriti. De secundo. Eccl. 41 O mors, quam bonum est judicium tuum homini indigenti; ecce judicium bonum; quia secundum indigentiam humani demeriti; De tertio; Lev. 24 Æquum judicium

cium sit inter vos: ecce judicium A æquum, quod impletum est a Domino, reddendo infinitum pro infinito. Sicut enim homo fuit mortis infinitæ debitor: sic Christus fuit mortis infinitæ redditor. Sed mors potest dici dupliciter infinita: scilicet infinitate temporis: vel infinitate virtutis. In morte quidem hominis esse non potuit infinitas virtutis: unde debuit esse infinitas temporis. Nam alias non esset ibi infinitas. Sed in morte Salvatoris fuit infinitas virtutis. Quare non oportuit, quod esset ibi infinitas temporis: sin alias, ibi non esset æquitas. Sane fuit in salvatore virtus infinita tam infinitate naturæ quam infinitate gratiæ. Nam infinitas naturæ fuit in divinitate: & infinitas gratiæ in humanitate. Ideoque tantum potuit solvere virtus infinita tempore finito, quantum virtus finita tempore infinito. Propterea Psalmographus misericordiam Salvatoris viriliter ponderavit, quia virtutem judicis persolventis pro reis fideliter consideravit.

Mors dupliciter infinita.

In Christo infinita virtus, & gratia infinita.

Articulus quartus.

Tertia misericordia postulatur, cum superadditur: *Vivifica me*. Nam proculdubio dicta vivificatio est mortis absolutio, & vitæ restitutio, quam postulat creatura prolixitate miseriæ fatigata. Sed nota, quod est vivificatio seu vitæ restitutio tripartita. Alia vivificatio viatorum: alia vivificatio damnatorum: alia vivificatio beatorum. Prima vivificatio est restitutio vitæ periculosæ. Secunda vivificatio est restitutio vitæ perniciosæ. Tertia vivificatio est restitutio vitæ deliciosæ. De primo: Apparuit mulier, cujus vivificaverat filium: scilicet Elisæus; ecce vivificatio viatorum. De secundo: ubi dicit Dominus de quibusdam adulatoribus; Violabant me ad populum meum, propter pugillum hordei & fragmen panis; ut interficerent animas, quæ non moriuntur; & vivificarent animas, quæ non vivunt mentientes; quod potest accipi de damnatis. Nam nonnulli vivificant, id est vivificari prædicant ad vitam gloriæ animas, quæ non vivunt vita gratiæ: & ideo non vivificantur usque ad vitam miseriæ. De tertio: Qui quæsierit animam suam salvam facere, perdet illam: & qui perdiderit illam, vivificabit eam: ecce vivificatio beatorum.

Vivificatio triplex.

4 Reg. 8

Ezech. 13

Luc. 17

Epilogus.

Orans ergo Propheta, occasione sumpta a miseria prolongata, ait: *Misericordiæ tuæ multæ*, quantum ad numerationis subtilitatem: *Domine*, quantum ad venerationis humilitatem: *Secundum judicium tuum*, quantum ad ponderationis virilitatem: *Vivifica me*, quantum ad postulationis utilitatem.

B

VERSICULUS XIII.

MUlti qui persequuntur me, &c.] In præcedenti quaternario præcessit oratio specialis, quæ dumtaxat orantis utilitatem intendit. In isto sequenti quaternario sequitur oratio generalis, quæ latiore charitate procedit: quoniam ad inimicorum commoda se extendit. Orat enim pro inimicis psalmographus, ne crucientur æternaliter, ne sauciantur mortaliter, sed vivificentur moraliter, & salvificentur finaliter sicut bis binis versibus enucleat evidenter. Primus enim versus pro inimicis orare videtur, ne illis mala pro malis retribuantur: dicendo: *Multi*, & cetera, quasi dicat: Multos maleficos & maledicos habui: sed a testimoniis tuis, quæ retinui, non declinavi, rogans malis mala retribui. Vide geminam adversitatem superatam per geminam charitatem: videlicet adversitatem maledicendi, & malefaciendi per charitatem Dei, & proximi.

C

Articulus primus.

Primum significavit, cum ait: *Multi qui persequuntur me*, scilicet dentium sagittis, & linguarum gladiis, sicut maledici, de quibus psallimus: Filii hominum dentes eorum arma, & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Notandum igitur, quod diversi

Psalm. 56

verſi

versi diversimode persequuntur: Quidam calumniis, quidam contumeliis, quidam minis: sicut callidi, invidi, & superbi. De primo: Quare nunc dicitis: persequamur eum, & radicem verbi inveniamus adversus eum? Ecce calumniosa persequutio callidorum. De secundo: Audivi contumelias multorum, & terrorem, in circuitu persequimini, & persequamur: ecce contumeliosa persecutio invidorum. De tertio: Syrus persequebatur patrem meum, qui descendit in Ægyptum. Sic persequuntur superbi virum venerabilem, qui & descendere dignoscitur in mœrorem. Nam Ægyptus interpretatur mœror: Syrus sublimis, per quem superbus intelligitur persequutor: ecce comminativa persequutio superborum.

Job 19. Hierem. 20. Deut. 26. Ægyptus. Syrus.

Articulus secundus.

Secundum consignavit, cum subdidit: *Et tribulant me*, scilicet temporali, vel corporali tribulatione: sicut bonorum temporalium ablatione, vel malorum corporalium illatione. Hic potest notari, quod contingit tripliciter tribulari: scilicet temporaliter, corporaliter, & moraliter: quantum ad bona fortunæ, naturæ, gratiæ. De primo scribitur a Psalmographo: Tribulaverunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum: ecce tribulatio humiliationis, sive subjectionis, pertinens ad fortunam. De secundo: Tribulabo homines, & ambulabunt, ut cæci: quia Domino peccaverunt: & effundetur sanguis eorum, sicut humus, & corpora eorum, sicut stercora: ecce tribulatio mortis, attinens ad naturam. De tertio rursus: Perdes omnes, qui tribulant animam meam: ecce tribulatio mortis, spectans ad gratiam.

Tribulatio triplex. Psalm. 105. Soph. 1. Psalm. 142.

Articulus tertius.

Tertium assignavit, cum addidit: *A testimoniis tuis*. Hæc sunt testimonia vindictæ dissuasoria, sicut illud: Qui vindicari vult a domino, inveniet vindictam. Et illud: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Talia testimonia debet retinere memoria. Et nota, quod ad sacra testimonia retinenda nos debent movere tria: scilicet natura, scriptura, memoriæ ligatura: quia natura dat aptitudinem: scriptura certitudinem, & ligatura promptitudinem. De primo: Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum; ut testimonium perhibeam veritati: ecce motus ad testimonia per naturam. De secundo: Scrutamini scripturas. Et infra: illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me; ecce motus ad testimonia per scripturam. De tertio: Liga testimonium, signa legem in discipulis meis; ecce motus ad testimonia per legem memoriæ ligaturam.

Eccli. 28. Rom. 12. Joan. 18. Joan. 5. Ibidem. Isa. 8.

Articulus quartus.

Quartum designavit, cum dixit: *Non declinavi*; Quo modo? reddendo malum pro malo, sive mala malis imprecando; sed econtrario pro transgressoribus rogando, ut non perirent, tam exemplo Dominico, quam præcepto. Et nota, quod est malorum declinatio tripartita. Prima a voluntate divina ad propriam voluntatem; secunda a voluntate propria ad iniquitatem; tertia ab iniquitate ad infelicitatem. Quarum prima pertinet ad aversionem; secunda ad conversionem: tertia ad animadversionem. De primo: Omnes nos, quasi oves erravimus; unusquisque in viam suam declinavit. Quid est declinare in viam suam nisi declinare in voluntatem propriam? Per hac viam animæ gradiuntur, cum a bono incommutabili avertuntur; ecce declinatio aversionis. De secundo; Ne declines ad iniquitatem; hanc enim cœpisti sequi post miseriam, quasi diceret; ne declines ad iniquitatem conversionis. Hanc enim cœpisti sequi post miseriam aversionis; ecce declinatio conversionis. De tertio; Declinavit populus ingredi civitatem, quo modo declinare solet populus versus, & fugiens de prælio. Per hanc civitatem intelligimus felicitatem, quam declinat ingredi populus versus ad iniquitatem, fugiens de prælio per aversio-

Malorum declinatio triplex. Isa. 53. Job 36. 2 Reg. 19

sionem a Deo. Quid est autem declinare ingredi felicitatem, quam declinare ad infelicitatem? Ecce declinatio animadversionis.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam bonus athleta, orans pro inimicis, & insinuans victoriam geminæ adversitatis per virtutem geminæ charitatis; *Multi qui persequuntur me*, quantum ad adversitatem maledicendi; *Et tribulant me*, quantum ad adversitatem malefaciendi: *A testimoniis tuis*, quæ libenter retinui, quantum ad charitatem Dei: *Non declinavi*, rogans malis mala retribui quantum ad charitatem proximi.

VERSICULUS XIV.

V*Idi prævaricantes*, &c.] Superius oravit Propheta pro persequentibus, ne crucientur æternaliter. Rursus orat pro eisdem persecutoribus, ne saucientur mortaliter. Speculabatur, ut autumo, speculator eximius in alta sapientiæ specula constitutus, quod tribulantes visibiliter, tribulantur invisibiliter, & plerumque lædentes leviter, læduntur graviter. Nam plerique vulnerant venialiter, & vulnerantur moraliter. Unde nimirum persecutores inermes non inermis ipse perspiciens, & amplius alienum, quam proprium periculum pertimescens, ingemiscebat interveniens, & interveniebat, inquiens: *Vidi*, &c. quasi dicat. Vidi prævaricantes tribulatos, & tribulantes, & oculi mei liquescebant, quoniam illi arma spiritualia non habebant: ecce vides bonorum considerationem, circa malorum exasperationem, & istorum miserationem, circa illorum vulnerationem. Consideratio pertinet ad aspectum, exasperatio ad objectum, miseratio ad affectum, vulneratio ad imminentem effectum.

Articulus primus.

Bonorum consideratio declaratur, cum dicitur; *Vidi*, scilicet visu interiori, non exteriori: visu laudabili, non vituperabili. Talis visus est A pietatis intuitus. Hic potes notare, quod tria mala debemus pia consideratione videre: videlicet mala interiora, mala exteriora, mala inferiora. Hoc est, interiora vitia ad contemnendum: exteriora præjudicia ad miserendum: inferiora supplicia ad præcavendum. De primo: Vidi servos in equis, & principes ambulantes, quasi servos super terram. Servos equitare, & principes peditare, est affectus sensitivos præesse, & intellectivos subesse: ecce visio malorum interiorum serviens contritioni. De secundo: Vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lacrymas innocentum, & consolatorem neminem, nec posse resistere B eorum violentiæ cunctorum auxilio destitutos: ecce visio malorum exteriorum serviens miserationi. De tertio. Vidi impios sepultos, qui etiam cum adhuc viverent, in loco sancto erant, & laudabantur in civitate, quasi justorum operum. Tales sunt simulatores in sanctis monasteriis, vel officiis existentes, coram hominibus laudabiles: sed coram Deo vituperabiles, qui simulationis merito sepulti sunt in inferno: ecce visio malorum inferiorum serviens cautioni.

Tria mala pie videnda. Eccl. 10 Eccli. 4 Eccli. 8

Articulus secundus.

Malorum exasperatio demonstra- C tur, cum sequitur: *Prævaricantes*. Quod supra nuncupaverat persequentes, & tribulantes, hic nuncupat prævaricantes: ut ostendat illos esse tribulatos, & tribulantes, nisi fuissent interius tribulati per malos affectus, non essent exterius tribulantes per malos effectus. Nisi fuissent prævaricantes animo, non essent præjudicantes proximo. Et notandum circa veritatem prævaricantium, quod sunt nonnulli prævaricantes ea sola cupiditate, nonnulli ex cupiditate simul, & voluptate, nonnuli ex cupiditate, ac voluptate pariter, & vanitate. Primi sunt qui semper pecuniam concupiscunt: quia semper penuriam pertimescunt, secundi sunt, qui sectantur avaritiam, ut

ut prosequantur carnis concupiscentiam: tertii sunt, qui non solum divitiis, & deliciis serviunt: sed super his impudenter, & inaniter se extollunt. De primo: Anima si prævaricans cæremonias per errorem in iis, quæ Domino sunt sanctificata, peccaverit, &c. Ecce prævaricans ex sola cupiditate. Unde post pauca subditur: Ipsum, quod intulit damni, restituet. De secundo: Fili hominis, terra cum peccaverit mihi, ut prævaricetur prævaricans, extendam manum meam super eam, & conteram virgam panis ejus, & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem, & jumentum. Hoc videtur respicere prævaricantes, tam ex cupiditate, quam ex voluptate: quia vindicta sumitur, tam de possessione, quam de possessore. De tertio. Væ mihi, prævaricantes prævaricati sunt, & prævaricatione transgressorum prævaricati sunt. Hic tanguntur prævaricantes ex cupiditate, voluptate, ac vanitate, per ordinem, sicut exponitur per litteram immediate sequentem. Formido, & fovea, & laqueus super te, qui habitator es terræ. Formido pertinet ad cupiditatem, fovea ad voluptatem, laqueus ad vanitatem.

Lev. 5

Ezech. 14

Isa. 24

Articulus tertius.

Bonorum miseratio, & salutaris æmulatio designatur cum scribitur: *Et tabescebam*. Ecce qualiter condolebat, qualiter interveniebat, quoniam tabescebat, quoniam oculis liquescebat. Et nota, quod tabescere legitur, qui corripitur, qui conteritur, qui compatitur: Primo modo tabescit cor frigidum: secundo modo cor tepidum: tertio modo cor calidum. De primo scribitur: Propter iniquitatem corripuisti hominem. Et tabescere fecisti, sicut araneam animam ejus: ecce tabescere procedens ex correptione. De secundo: Tabescent in iniquitatibus suis in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum, & sua, affligentur, donec confiteantur sua peccata: ecce tabescere proveniens ex contritionis afflictione. De tertio: Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, absynthii, & fellis. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea: ecce tabescere progrediens ex compassione.

Psal. 38

Lev. 26

Thren. 3

Articulus quartus.

Quartum denotatur, cum psallitur: *Quia eloquia tua non custodierunt*. Nam re vera eloquia Dominica sunt arma bellica, non carnalia, sed spiritualia. Quæris quare? triplici ratione. Quia fulgentia: quia ferventia: quia inflammantia. Fulgent quidem per veritatem, fervent per charitatem, inflammant ad pietatem. De primo: Eloquium Domini igne examinatum, scutum est omnium sperantium in se: ecce eloquium fulgidum. De secundo canitur in psalmo: Ignitum eloquium tuum vehementer: ecce eloquium fervidum. De tertio scribitur a Psalmographo: Eloquium Domini inflammavit eum: ecce eloquium inflammativum.

2 Reg. 22

Psal. 118

Psalm. 104

Epilogus.

Dicit ergo Propheta, pro inimicis inermibus ingemiscens, & de ipsorum vulneribus pertimescens: *Vidi*, quantum ad considerationis aspectum: *Prævaricantes*, quantum ad exasperationis objectum: *Et tabescebam*, quantum ad miserationis affectum. *Quia eloquia tua non custodierunt*, quantum ad imminentem vulnerationis effectum.

VERSICULUS XV.

Vide quoniam mandata tua dilexi Domine, &c.] In præmissis oratum est pro inimicis, ne gehennaliter crucientur, ne mortaliter saucientur. Quia vero plerumque peccare, & se peccando necare videntur, hic oratur pro ipsis, ut moraliter vivificentur. Hanc orationem format Propheta ex vehementi cordis amaritudine, sub hac forma: *Vide quoniam*, &c. quasi dicat: Vide Domine me morientem cum morientibus, propter tuorum observantiam mandatorum. Redde me viventem cum viventibus, per

per suorum indulgentiam peccatorum. Hic luce clarius quatuor considerare possumus: scilicet animi mortificationem propter maximi prævaricationem, & ipsius vivificationem per illius justificationem. Hoc est, compassionem moralis, & congratulationem vitæ spiritualis.

Articulus primus.

Cant. 1 Primum insinuavit Propheta, cum dixit: *Vide domine*, qui intueris cor, qualiter inimicis meis compatior, qualiter morientibus commorior: quia fortis est, ut mors, dilectio: dura, sicut infernus, æmulatio. Et nota, quod tria videt Dominus libenter in anima: videlicet humilitatem, charitatem, & pietatem: Et specialiter humilitatem orantis: charitatem zelantis: pietatem alienam tribulationem portantis. De primo scribitur: Vide humilitatem meam, & laborem meum: ecce visio humilitatis orantis, & orando laborantis. De secundo: Vide zelum meum pro Domino: ecce visio charitatis zelantis, & vitia persequentis. De tertio. Vide Domine, quoniam tribulor: ecce visio pietatis alienam tribulationem portantis. Psalm. 24 4 Reg. 10 Thren. 1

Articulus secundus.

Matth. 5 Secundum indicavit, cum adjunxit: *Quoniam mandata tua dilexi*, quibus mandatis, inimicos diligere, odientibus benefacere, pro prosequentibus, & calumniantibus orare mandasti. Et nota circa mandatorum dilectionem, quod probatur per triplicem rationem: scilicet per studiosam moralium considerationem, per religiosam temporalium aspernationem, per fructuosam laborum corporalium exercitationem. Quarum prima spectat ad intellectum: secunda ad affectum: tertia ad effectum. De prima: Meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. Hic probatur mandatorum dilectio per meditationem. De secunda: Dilexi mandata tua, super aurum, & topazion. Hic probatur mandatorum dilectio per aspernationem. De tertia. Levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi. Hic probatur mandatorum dilectio per exercitationem. Psalm. 118 Ibidem. Ibidem.

Articulus tertius.

Tertium intimavit, cum apposuit: *Vivifica me*, quasi dicat. Mortificatum per inimicorum compassionem, vivifica per illorum congratulationem, ut sicut compatior ipsorum prævaricationi, sic congratuler eorum justificationi. Hic potest notari, quod contingit tripliciter vivificari: per suscitationem, per conversionem, per consolationem. Prima vivificatio est a morte ad vitam: secunda a culpa ad gratiam: tertia a tristitia ad lætitiam. De primo: Joan. 5
Sicut pater suscitat mortuos, & vivificat, &c. ecce vivificationem per suscitationem. De secundo dicit psalmista: Deus tu conversus, vel secundum aliam litteram, convertens vivificabis nos; ecce vivificationem per conversionem. De tertio psallit Propheta: Si amblavero in medio tribulationis, vivificabis me: ecce vivificationem per consolationem. Psalm. 84 Psalm. 137

Articulus quartus.

Quartum innuit, cum interposuit: *In misericordia tua*; scilicet a te requisita, sed per me expetita, & meis persecutoribus impartita. Misericordia igitur, quæ per Prophetam expetitur, pro miseria petitur, non pro miseria, quam Propheta patitur, sed pro miseria, cui Propheta compatitur. Et nota, quod est misericordia tripartita: scilicet misericordia immissionis, misericordia remissionis, & misericordia promissionis. Misericordia prima est compatientis, sicut amici; misericordia secunda, est patientis, velut phrenetici; misericordia tertia est benefacientis, ut medici. De prima misericordia; Sap. 4
Gratia Dei, & misericordia in sanctos ejus: ecce misericordia immissionis. De secunda: Qui abscondit scelera sua, non dirigetur; qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur; ecce misericordia remissionis. De tertia; Insustentabilis ira super pecca- Prov. 28 2 Paral. 3

catores comminationis tuæ; immensa vero, & investigabilis misericordia promissionis tuæ; ecce misericordia promissionis.

Epilogus.

Ex his potest clarescere vox Prophetæ orantis ex maxima compassione pro persequentium iustificatione. Ait namque; *Vide Domine*, videlicet animi mei mortificationem, ubi affectus compassionis; *Quoniam mandata tua dilexi*; quæ mandasti circa proximi præjudicationem, & prævaricationem; ubi mors moralis; *Vivifica me*; per animi mei lætificationem; ubi affectus congratulationis; *In misericordia tua*; quantum ad ipsius proximi iustificationem; ubi vita spiritualis.

VERSICULUS XVI.

PRincipium verborum tuorum, &c.] Orato per versum prævium pro spirituali vivificatione persequentium, postremo per versum oratur propositum, pro generali salvificatione omnium. Porro præsens oratio bene videtur oris ratio, & congrua partium ordinatio, quia nihil magis congruit personis perfectissimis, quam consonantia in dictis & factis; quatenus consonent dicta dictis, & facta factis: dicta factis, & facta dictis; prima novissimis, & novissima primis. Legimus autem circa dicta, & facta Dominica, quædam prima, quædam novissima. Prima sunt, quæ dixit, & fecit circa hominem, dicens, & faciens nostram originem,
Genes. 1 cum ait; Faciamus hominem, &c. Novissima sunt, quæ dicet, & faciet circa eumdem, dicens, & faciens nostrum finem; cum dicet iis,
Matth. 25 qui a dextris eius erunt; Venite benedicti, &c. Ecce verbum initiale, & verbum iudiciale. Per verbum initiale communicavit Deus, quibus voluit, entitatem, & per consequens veritatem; quoniam entitas, & veritas iudicantur ad paria, quantum ad participantia. Per verbum iudiciale communicabit, quibus voluerit æternitatem. Orat ergo Propheta oratione congrua, & ratione consona, ut qui per verbum initiale communicavit entitatem; per verbum iudiciale communicet æternitatem, psallendo; *Principium*, &c. quasi manifeste dicendo; Verbum initiale fuit nobis causa introductoria in veritatem: verbum iudiciale fiat causa introductoria in æternitatem. Si quæris, partes orationis quot sunt. Plane quatuor colligi possunt; scilicet Orationis partes. primum dictum, primum factum, novissimum dictum, novissimum factum. Est autem primum dictum initiale verbum; primum factum, entitatis participium; novissimum dictum, iudiciale verbum; novissimum factum, æternitatis principium.

Articulus secundus.

Primum dictum aperuit, cum ait; *Principium verborum tuorum*. Principium quippe tale est verbum initiale. Unde notandum, quod possumus distinguere Dei verbum in primum, in medium, & in ultimum; scilicet in verbum originationis, ordinationis & determinationis. Verbum Dei. De primo; Fide intelligimus aptata sæcula verbo Dei: ecce verbum o- Hebr. 11 riginationis. De secundo; De Sion exibit lex, & verbum Domini de Isa. 2 Hierusalem; ecce verbum *ordinatio*- Mich. 4 nis. De tertio; Mundum illuminans in excelsis Dominus, in verbis san- Eccli. 43 cti stabunt ad iudicium; ecce verbum determinationis.

Articulus primus.

Primum factum adaperuit, cum adiecit; *Veritas*. Quod autem verbum initiale veritas dicitur; causaliter dici dignoscitur, id est, causa veritatis. Est enim prædicatio causalis, quocirca fuit causa veritatis; quia causa fuit entitatis; creans entitatem, creavit veritatem. Nam Veritas quid & quotuplex. quid est veritas, nisi menti conformis entitas? Sed nota, quod legitur in scriptura veritas tripartita; scilicet veritas increata, concreata, & creata. Quarum prima supernatu-

naturalis, secunda naturalis, sed tertia moralis. De prima scribitur: Christus est veritas: hæc est veritas increata. De secunda canitur: Veritas tua in circuitu tuo: hæc est veritas creaturæ, scilicet angelicæ naturæ. De tertia legitur de primo Angelo; In veritate non stetit; quia veritas non est in eo: hæc est veritas concreata; quia veritatem naturalem non perdidit, sed moralem, cum a veritate vitæ cecidit in vanitatem.

1 Joan. 5 | Psalm. 88 | Joan. 8

Articulus tertius.

Novissimum dictum apposuit, cum adjunxit; *Omnia judicia justitiæ tuæ.* Verbum namque judiciale comprehendit omnia judicia justitiæ suæ. Sed notandum, quod judicia præfata, de quibus psallit Propheta, non sunt amara, non molesta, non aggravantia; sed dulcia, jucunda, adjuvantia, tamquam æternam felicitatem adjudicantia, sicut patet per ejus testimonia. Primum testatur psallendo; Judicia Domini vera. Et infra; Et dulciora super mel, & favum, ecce judicia dulcia. Secundum protestatur canendo; Quia judicia tua jucunda; ecce judicia jucunda. Tertium contestatur dicendo; Judicia tua adjuvabunt me; ecce judicia adjuvantia.

Psalm. 18 | Ibidem. | Ibidem. | Ibidem.

Articulus quartus.

Novissimum factum adhibuit, cum annexuit; *In æternum*, id est, in æternitatem, seu æternam felicitatem: hæc est æternitas bona, quam omnibus optat Propheta. Et nota, quod hæc æternitas est optabilis maxime tribus de causis, scilicet propter æternitatem hereditatis, tranquillitatis, & jucunditatis. Quoniam illa felicitas est æterna hereditas, ad summum bonum possidendum, æterna tranquillitas ad videndum; æterna jucunditas ad fruendum. De primo dicitur per psalmistam; Hæreditas eorum in æternum erit; ecce æternitas hereditatis. De secundo per Prophetam psallitur; Non commovebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem, & loquitur de Hierusalem illa, quæ sursum est mater nostra; ecce æternitas tranquillitatis. De tertio per Psalmographum scribitur; In æternum exultabunt, & habitabis in eis; ecce æternitas jucunditatis.

Æterna felicitas quare optabilis. | Psal. 36 | Psalm. 124 | Psalm. 5

Epilogus.

Patet igitur oratio Prophetica, quam effundit pro salute publica, dicens: *Principium verborum tuorum*, quantum ad primum dictum, quod est initiale verbum: *Veritas*, id est, causa veritatis, quantum ad primum factum, quod est veritatis, vel entitatis participium: *Omnia judicia justitiæ tuæ*, quantum ad novissimum dictum quod est judiciale verbum: *In æternum*, id est, in æternitatem, quantum ad novissimum factum, quod est æternitatis participium.

Capitulum undecimum, & ultimum.

VERSICULUS PRIMUS.

PRincipes persecuti sunt me] Undecimum adest capitulum de ferculo novissimo serviturum. Ordo namque capitulorum sequitur ordinem ferculorum. Capitulum sane penultimum pietatis admissionem apposuit: hoc ultimum impietatis amissionem apponit. Cæterum præsens ferculum est cæteris prælibatis postpositum: quia posterius afficit appetitum. Sicut enim inter appetibilia, priora sunt gratiora: ita posteriora sunt graviora. Hoc ergo quanto gravius, tanto posterius. Alia priora gratiora, quia continent plus amoris: istud posterius, & gravius: quia continet plus timoris. Unde quemadmodum cibus gravior, seu fructus durior apponitur novissimus in prandio corporali: in eumdem modum emissionis timor administratur ultimus in morali. Impietas ista, quam memorat in hac parte psalmista per divinum judicium in æternum emittenda supplicium; pertinet ad membra diaboli, persequentia membra Christi. Unde nimirum per primum octonarium proponitur persecutionis gladius: per

Ferculorum ordo.

secundum opponitur orationis clypeus. Prov. 30 Et quoniam illa generatio gladios habet pro dentibus, sicut legimus: propterea primus octonarius a Sin. Sin littera inchoatur, quæ dentes interpretatur: quia vero in persecutionis articulo summum remedium est oratio, idcirco secundus octona- Tau. rius initiatur a Tau littera, quæ interpretatur consummatio. Primum autem octonarium subdistinguere possumus in hunc modum. Per primum quaternarium indicatur improbitas persequentium: per secundum probitas perferentium. Improbitas illa potest perpendi: quoniam impietatis filii non parcunt innocentiæ personali, nec sapientiæ salutari, nec justitiæ legali, nec observationi regulari: sicut videtur quatuor primis versibus propalari. Primus versus ostendit luce clarius, quod principes mali, tamquam impietatis filii, non parcunt innocentiæ personali, dicente Propheta: *Principes*, &c. quasi dicat; Potentiam sævientem innocenter sustinui, & reverentiam servientem verbis tuis semper adhibui. In hoc spectaculo quatuor possunt spectari, videlicet gladius in manibus insanis, & virtus in affectibus sanis: quoniam in potentia gladius, in persecutione manus, in innocentia virtus, in formidine cordis affectus.

Articulus primus.

Ad primum pertinet, quod prima fronte prælucet: *Principes*. Nam in principibus potentiam intelligimus. Quid enim principes, nisi potentes? Quid principatus, nisi potentatus? Et nota de malis principibus, quod sicut in scripturis legimus; ipsi sunt conturbati, congregati, prævaricati: quia mundanis concupiscentiis conturbantur: in corpus diaboli congregantur: & actibus diaboli- Exod. 15 cis applicantur. De primo: Tunc conturbati sunt principes Edom. In- Edom. terpretatur autem Edom rufus, vel sanguineus, vel terrenus: quibus vanitatem, voluptatem, & cupiditatem intelligimus: ecce principes

A mundanis concupiscentiis conturbatos. De secundo: Tunc congre- Matt. 26 gati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas. Caiphas. Per Caipham, qui vomens ore interpretatur, diabolus figuratur, qui ab initio vanitatem hausit, & veritatem evomuit: quia veritas non est in eo, ut scribitur. Hujus atrium Joan. 8 est Ecclesia malignantium, quæ est corpus illius mysticum: ecce principes in corpus diabolicum congregatos. De tertio: Universi principes 2 Paral. 36 sacerdotum, & populus prævaricati sunt: ecce principes diabolicis actibus applicatos.

B *Articulus secundus.*

Ad secundum attinet, quod subsequenter sublucet: *Persecuti sunt me*, velut insani sævientes in me. Si quæris, qualiter persecuti? Plane tripliciter: quia mentaliter, quia vocaliter, quia manualiter: scilicet inimicitiis mentalibus, calumniis vocalibus, & flagellis manualibus. De primo per psalmistam dicitur: Psalm. 68 Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei injuste: ecce persecutio inimicantium. De secundo per Psalm. 118 Prophetam psallitur: Omnia mandata tua veritas, iniqui persecuti sunt me: ecce persecutio calumniantium. De tertio per eumdem scribitur: Psalm. 61 C Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt; ecce persecutio flagellantium.

Articulus tertius.

Ad tertium aspicit, quod consequenter adiicit: *Gratis*, quasi dicat: Non meis exigentibus meritis, sed suis impingentibus animis infrunitis. In quo clarescit innocentia patientis. Et nota, quod innocentes nocentibus gratis gravari *tripliciter* invenimus: videlicet impugnando, captivando, illaqueando: per contumelias, per insidias, per pressuras. De primo scribitur a Psalmographo: Cum loquebar illis, impugnabant me gratis; hic gratis impugnantur contumeliis. De secundo dicitur; Psalm. 118 Vena-

Thren. 3 Venatione ceperunt me, quasi avem inimici mei gratis: hic gratis capti-
Psalm. 34 vantur insidiis. De tertio canitur: Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui: hic gratis illa queatur angustiis, & pressuris.

Articulus quartus.

Ad quartum spectat, quod restat:
Rom. 12 *A verbis tuis formidavit cor meum.* Quo modo? Non reddendo malum pro malo, sed vincendo malum in bono: sicut præcipitur a Domino ore apostolico. Et nota, quod formidatur Dominus formidine tripartita: scilicet formidine servili, initiali, finali: prima respicit supplicium, non præmium: secunda supplicium, & præmium: tertia præ-
1 Reg. 2 mium, non supplicium. De primo, Dominum formidabunt adversarii ejus: ecce formido servilis, qua formidatur immissio supplicii, non a-
Psalm. 103 missio præmii. De secundo scribitur: A voce tonitrui tui formidabunt: ecce formido initialis montium, sive bonarum mentium: qua formidatur tam immissio supplicii, quam amissio præmii. De tertio: Formidabunt
Osee. 11 filii maris, & avolabunt, quasi aves ex Ægypto: ecce formido filialis, qua formidatur non immissio supplicii, sed amissio præmii.

Epilogus.

Ostensurus ergo Psalmographus potentiam sævientem super innocentiam reverenter Domino servientem, ait: *Principes*, ubi notatur potentiæ gladius: *Persecuti sunt me*, ubi sævientium manus: *Gratis*, id est, sine præcedentibus meritis, ubi innocentiæ virtus: *Et a verbis tuis formidavit cor meum*, ubi timorati cordis affectus.

VERSICULUS SECUNDUS.

L*Ætabor ego super eloquia tua* &c.] Sicut impietatis filii non parcunt innocentiæ personali: ita nec sapientiæ salutari. Illud præcedens versus docuit, istud præsens. Propterea Psalmographus tamquam molestatus, & spoliatus exterius, sed confortatus interius, de talibus taliter est locutus: *Lætabor*, &c. quasi dicat lingua loquendo libera, molestari, & spoliari tolero, quia dulcorari, & decorari per sapientiam tuam spero. Unde quatuor animadvertimus circa continentiam hujus versus, scilicet potentiam affectivam, & agnitivam, & sapientiam dulcorativam, & decorativam; quia lætitia spectat ad potentiam affectivam; eloquia ad sapientiam dulcorativam: inventio ad potentiam agnitivam; spolia ad sapientiam decorativam.

Articulus primus.

Ad potentiam affectivam pertinere dignoscitur, quod dicitur; *Lætabor ego*, quasi dicat; Ego, qui lædor exterius, lætabor interius; qui molestor sensualiter, lætabor affectualiter. Hic potest notari, quod tripliciter contingit lætari; Nam aliter lætatur benefaciens, aliter benepatiens, aliter benedicens. Primus lætatur, sicut gratiæ distributor; secundus, sicut gratiæ consecutor; tertius, sicut gratiæ pro gratia retributor. De primo scribitur: Lætabor in eis, cum eis benefecero: ecce lætitia Domini benefacientis. De secundo per psalmistam dicitur: Exultabo, & lætabor in misericordia tua, quoniam respexisti humilitatem meam, salvasti de necessitatibus animam meam: ecce lætitia servi benepatientis. De tertio per Prophetam psallitur: Lætabor, & exultabo in te: psallam nomini tuo altissime: ecce lætitia servi Dominum benedicentis.

Lætari tripliciter contingit.

Hier. 32

Psalm. 30

Psalm. 9

Articulus secundus.

Ad sapientiam dulcorativam attinere convincitur, quod adiicitur: *Super eloquia tua*: quoniam eloquia sapientiæ sunt sapida. Quo sapore, nisi dulcore? Non enim habet amaritudinem conversatio illius, sicut legimus. Hæc igitur eloquia tua sunt dulcia, & dulcorativa tam interius, quam exterius: quia sapientia dulcorat sapientem, interius per saporem, exterius per odorem. Et nota, quod legimus eloquia dulcia faucibus, dulcia labiis, dul-

Sap. 8

dulcia repertis auribus. quia sapientiæ eloquia sunt dulcia refricanti, dulcia explicanti, dulcia proximos ædificanti. De primo: *Psalm. 118* Quam dulcia faucibus meis eloquia tua: ecce eloquia dulcia faucibus refricantium. De secundo: *Cant. 4* Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce: ecce eloquia dulcia labiis explicantium. Unde comparantur vittæ coccineæ, quæ labiorum est ornamentum. De tertio: *Prov. 16* Qui sapiens est corde, appellabitur prudens: & qui dulcis eloquio, majora reperiet. Ac si dicatur aperte: Sapientia, quæ dulcorat interius per saporem, dulcorabit exterius per per odorem, & reperiet in adjutoribus fructum majorem: ecce eloquia dulcia in repertis auribus.

Articulus tertius.

Ad potentiam agnitivam spectare intelligitur, quod immediate legitur: *Sicut qui invenit:* quasi dicat: Sic invenit intellectus interius, sicut sensus, qui invenit exterius: sic invenit iste intelligibilia, sicut ille invenit sensibilia. Et nota, quod inventio intellectiva versari debet potissimum circa tria, scilicet interiora, superiora, exteriora: in interioribus invenitur materia compunctionis: in superioribus materia consolationis: in exterioribus materia compassionis. De primo: *Rom. 7* Invenio legem volenti mihi facere bonum, quoniam malum mihi adjacet: ecce inventio interiorum serviens compunctioni. De secundo: *Cant. 3* Inveni quem diligit anima mea: ecce inventio superiorum serviens consolationi. De tertio: *Eccl. 7* Inveni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, sagena cor ejus, vincula sunt manus illius: qui placet Deo, effugiet eam: qui autem peccator est, capietur ab illa: ecce visio exteriorum serviens compassioni.

Articulus quartus.

Ad quartum convenire cognoscitur, quod consequenter conjungitur: *Spolia multa.* Sicut enim spolia corporalia sunt ornamenta decorantia corpora, ita spiritualia spolia sunt ornamenta decorantia corda. Talia quidem spolia sunt, quæ sancti Patres abstulerunt ab ethnicis, & contulerunt ea catholicis. Et nota, quod ista spolia, scilicet ornamenta spiritualia, sunt tollenda, colligenda, dividenda: Tolluntur autem per animæ vires apprehensivas; colliguntur per vires retentivas: dividuntur per vires enuntiativas. De primo: *Sap. 10* Tulerunt justi spolia impiorum, scilicet catholici ethnicorum: hic tolluntur sapientialia *spolia* per vires apprehensivas. De secundo *Judit. 15* Per dies triginta vix collecta sunt spolia Assyriorum a populo Israel: hic colliguntur illa spolia per vires retentivas; ubi etiam per moram temporis denotatur difficultas retentionis; quia difficilius est retinere, quam apprehendere. De tertio: *1. Mach. 8* Debilibus orphanis, & viduis diviserunt spolia; hic dividuntur ipsa spolia simplicibus, & miserabilibus per vires enuntiativas.

Epilogus.

Hoc est, quod dicitur per Prophetam, tamquam personam sensibiliter molestatam, sed intelligibiliter confortatam; *Lætabor ergo*, quantum ad affectivam dulcorabilem; *Super eloquia tua*, quantum ad sapientiam dulcorantem; *Sicut qui invenit*, quantum ad agnitivam decorabilem; *Spolia multa*, quantum ad sapientiam decorantem.

VERSICULUS TERTIUS.

Iniquitatem odio habui, &c.] Vidistis potentiam sævientem, nec innocentiæ, nec sapientiæ deferentem; videatis eamdem nec divinæ decreta justitiæ reverentem. Nam Psalmographus, quasi de bonis operibus lapidatus; hic bona referat, pro quibus mala tolerat, dicens; *Iniquitatem*, &c. tamquam eleganter eloquens, iniquitatem non tantum odivi, sed etiam fastidivi; & legem divinam non solum audivi,

vi; sed etiam custodivi. Quatuor itaque possumus pensare circa verba Prophetæ, scilicet quid odivit, quid fastidivit, quid audivit, quid custodivit; Odivit siquidem iniquitatis errorem; fastidivit iniquitatis furorem; audivit æquitatis clamorem; custodivit æquitatis amorem.

Articulus primus.

Errorls odium est viatoris. Iniquitatis errorem aperuit, cum asseruit; *Iniquitatem odio habui.* Quia profecto viator fuit; idcirco iniquitatis errorem odio habuit; quoniam erroris ostium viatoris est proprium. Hic potes notare, qualiter debes iniquitatem odire; quia stultificat; quia mortificat; quia scandalizat; Stultificatio pertinet ad intellectum; mortificatio ad affectum; scandalizatio ad effectum. De primo; Iniquitates suæ capiunt impium; Et infra; In multitudine stultitiæ suæ decipietur; ecce iniquitas stultificans. De secundo; Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas; plagæ illius non est sanitas; ecce iniquitas mortificans. De tertio; Homo de Israel, qui posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad Prophetam interrogans per eum me; ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum; ecce iniquitas scandalizans.

Prov. 5
Ibidem.
Eccli. 21
Ezech. 14

Articulus secundus.

Iniquitatis furorem innuit, cum inseruit; *Et abominatus sum.* Nimis abominabilis est furor irrationabilis, quoniam hominem ab homine avertit, ita non hominem convertit; cum ipsum a mansuetudine in immansuetudinem pervertit. Homo namque secundum philosophum est animal naturaliter mansuetum; unde procul dubio talis abominatio ex virtute procedit, non ex vitio. Et notandum, quod differt abominatio afflictorum, abominatio perfectorum, abominatio reproborum; prima est inhumana, secunda vesana, tertia vero sana. De primo; Abominati sunt me quondam consiliarii mei, ecce inhumana abominatio afflictorum. De secundo; Odio habuerunt in porta corripientem, & loquentem perfecte abominati sunt; ecce vesana abominatio perfectorum. De tertio scribitur; Iratus est furore Dominus in populum suum, & abominatus est hereditatem suam; ecce sana abominatio reproborum.

Arist. 1 Pol. cap. 2
Job 19
Amos 5
Psalm. 105

Articulus tertius.

Æquitatis clamorem apposuit, cum adjunxit; *Et legem tuam*, quoniam ubi æquitas, ibi claritas; ubi clamor, ibi calor; quorum neutrum legi deest, quoniam lex ignea est, sicut legi potest. Ea propter per legem, propter claritatis calorem, convenienter intelligimus æquitatis clamorem. Et nota, quod lex divina non est maculosa, non fabulosa, non periculosa; quia non est lex voluptatis, nec vanitatis, nec cupiditatis. De primo scribitur; Lex Domini immaculata convertens animas; ecce lex non maculosa. De secundo; Narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non, ut lex tua; ecce lex non fabulosa. De tertio; Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc forte periissem in humilitate mea; ecce lex non periculosa.

Deut. 33
Psalm. 18
Psalm. 118
Ibidem.

Articulus quartus.

Æquitatis amorem admiscuit, cum annexuit; *Dilexi.* Ecce amor; Cujus amor? amor legis regalis, amor æquitatis legalis, amor legis procedens ex amore regis; audi regem dicentem, & legem indicentem; Si diligitis me, mandata mea servate, hoc est; si amatis regem, servate legem. Hic potest notari, quod non diligunt parvuli, non æmuli, non subdoli; quia parvuli diligunt infantiam, æmuli malitiam, subdoli calumniam. De primo; Usquequo parvuli diligitis infantiam; & stulti ea, quæ sibi sunt noxia cupient? Ecce dilectio infantiæ. De secundo scribitur

Joan. 14
Prov. 1

a Psalmographo: Dilexisti malitiam super benignitatem: ecce dilectio malitiæ. De tertio: Chanaam in manu ejus statera dolosa, calumniam dilexit: ecce dilectio calumniæ. Per Chanaam, qui negotiator interpretatur, negotiator subdolus denotatur.

Psalm. 51
Osea. 12
Chanaam.

Epilogus.

Ait ergo Propheta referans bona pro quibus tolerat mala: *Iniquitatem odio habui*, quantum ad iniquitatis errorem odiendum: *Et abominatus sum*, quantum ad iniquitatis furorem fastidiendum: *Legem autem tuam*, quantum ad æquitatis clamorem audiendum: *Dilexi*, quantum ad æquitatis amorem custodiendum.

VERSICULUS QUARTUS.

S*Epties in die laudem dixi tibi*, &c.] Gladius persecutionis non solum in sæcularibus, sed ad furoris cumulum in regularibus debacchatur personis. Illæ vero frequentant memoriam Dominicæ passionis, tamquam consolatoriam tyrannicæ tribulationis. Talium typum Propheta gerebat, cum talia proferebat: *Septies*, &c. Ac si diceret patenter, septem horis diurnis oravi, quia passiva judicia incarnatæ justitiæ memoravi. Hic luce clarius videre possumus, & officia diei, & judicia filii Dei, loquendo de die artificiali, de officio diurnali, de judicio præjudiciali, & de justitia superessentiali, induta carne mortali.

Articulus primus.

Primum declaravit psalmista, cum ait: *Septies in die*, id est, per septem horas diei artificialis mancipatas horis officii diurnalis. Sunt enim septem orationes canonicæ, sicut septem petitiones orationis Dominicæ. Hæc est septiformis servitus, qua septies in die servimus, quia vitiis expiari, virtutibus illustrari, charismatibus consummari sitimus. Unde notandum circa septenarii Sacramentum, quod numerus talis typum gerit universitatis moralis: videlicet universitatis vitiorum, virtutum, donorum. Vitia nos mortificant, virtutes nos vivificant, dona vero nos adversus hostes fortificant. De primo: Si septies in die peccaverit in te. Hic per septenarium horarum diurnalium denotatur universitas vitiorum mortificantium. De secundo sequitur: Si septies conversus fuerit ad te, scilicet per infusionem gratiæ, & virtutum. Hic per septenarium horarum diurnalium denotatur universitas virtutum vivificantium. De tertio: Die septimo diluculo consurgentes circuierunt urbem, sicut dispositum erat septies. Hic per septenarium horarum diurnalium figuratur universitas donorum adversus hostes fortificantium.

Orationes canonicæ septem.
Septenarii sacramentum.
Luc. 17
Ibid.
Josue 6

Articulus secundus.

Secundum demonstravit, cum addidit: *Laudem dixi tibi*. Ecce laudis duum diurnale officium. Deum namque laudamus, cum eum laudabiliter invocamus, cum laudabiles ejus virtutes ad memoriam revocamus. Et nota, quod sicut in scriptura legitur, laus divina narratur, annuntiatur, dicitur. Judæi laudem narrant formantis, Magi laudem annuntiant reformantis, Angeli laudem dicunt regnantis. De primo: Populum istum formavi mihi, laudem meam narrabit. Hic laudem narrant Judæi. De secundo: Aurum & thus deferrentes, & laudem Domino annuntiantes. Hic laudem annunciant Magi. De tertio: Laudem dicite Deo nostro. Hic laudem dicunt Angeli.

Deus quando laudetur.
Isa. 43
Isa. 60
Apoc. 19

Articulus tertius.

Tertium declamavit, cum dixit: *Super judicia*. Hæc sunt illa judicia, seu verius præjudicia, quæ judicavit humana injustitia, per quæ judicari non recusavit divina justitia. Et nota, quod hæc judicia fuerunt virulenta, violenta, sanguinolenta. Quæris, quo modo? Fuerunt proculdubio virulenta, amaritudinem concipiendo: violenta, manus injiciendo, sanguinolenta, sanguinem sitiendo.

De

Amos. 6 De primo: Convertistis in amaritudinem judicium & fructum justitiæ in absynthium. Plane converterunt Judæi in amaritudinem judicium, per amaritudinem affectionis, & Pilatus fructum justitiæ in absynthium per amaritudinem assensionis: ecce judicia virulenta amaritudinem concipiendo. Eccl. 5 De secundo: Si videris violenta judicia, & subverti justitiam in provincia, ne mireris super hoc negotio: ecce judicia violenta, manus iniiciendo, quæ non sunt miranda, sed potius miseranda. 2 Mac. 14 De tertio: Nicanor audiens virtutem comitum Judæ, & animi magnitudinem, quam pro patriæ certamine habebant, sanguinis judicium facere metuebat. Sic principes sacerdotum timentes turbas Dominum comitantes, & magnanimiter confidentes, judicium sanguinis facere non audebant, sed sanguinem sitiebant: ecce judicia sanguinolenta, sanguinem sitiendo.

Articulus quartus.

Quartum determinavit, cum subdidit: *Justitiæ tuæ*. Hæc est justitia immortalis pro nobis facta mortalis, id est, Dei filius, qui factus est 1 Cor. 1 nobis justitia a Deo: sicut scribitur. Et nota, quod hæc justitia fuit cælitus adducta, humanitus afflicta, divinitus benedicta. Fuit namque adducta in incarnatione, afflicta in passione, benedicta in resurrectione. Dan. 9 De primo; Adducatur justitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & ungatur sanctus sanctorum: ecce justitia cælitus adducta. Hier. 50 De secundo: Peccaverunt Domino decori justitiæ expectationi patrum eorum: scilicet crudeliter affligendo: ecce justitia humanitus afflicta. Hier. 31 De tertio. Benedicat tibi Dominus pulchritudo justitiæ: ecce justitia divinitus benedicta.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam regularis persona: *Septies in die*, loquendo de die artificiali: *Laudem dixi tibi*, loquendo de officio diurnali: *Super judicia*, loquendo de judicio præjudiciali: *Justitiæ tuæ*, loquendo de justitia superessentiali, induta carne mortali.

VERSICULUS QUINTUS.

Pax multa diligentibus legem tuam, &c.] Per quaternarium consummatum innotuit improbitas persequentium: per quaternarium inchoatum innotescit probitas perferentium. Hæc probitas videtur invalescere, ex scripturæ consolatione, coronæ præstolatione, legis æmulatione, judicis speculatione; sicut patet ex quatuor versuum subscriptione. Præfatæ consolationis processum B Propheta per præambulum docet versum, dicens: *Pax multa*, &c. quasi testimonium perhibens de scriptura, quod in eadem tranquillitas sequitur charitatem, charitas veritatem, & veritas puritatem; quia per pacem prænotat tranquillitatem, per dilectionem subnotat charitatem, per legem denotat veritatem, per scandali privationem connotat puritatem, & ideo quatuor notantur in proposito: videlicet tranquillitas consequens charitatem, charitas consequens veritatem, & veritas consequens puritatem. Tranquilllitas mentem pacificat, charitas lætificat, veritas rectificat, puritas scandalum eradicat.

C *Articulus primus.*

Tranquillitas igitur prænotatur, cum legitur: *Pax multa*. Quid enim est pacis multiplicitas, nisi multiplex tranquillitas? In illa multitudine pacis delectantur dilectores divinæ legis. Sed notandum circa pacis solatium, quod legitur pax custodiens, pax exiliens, pax adimplens. Quarum prima dicitur initiativa: secunda provectiva: tertia perfectiva. De prima: Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra: ecce pax custodiens. De secunda: Pax Christi exultet in cordibus vestris: ecce pax exiliens. Quis enim sic exultat, quin exiliat? Sed qualiter pax exiliat, vel exilire faciat,

Pax. Phil. 4 Col. 3

ex-

experientia melius, quam eloquentia 1 Pet. 1 dogmatizat. De tertia: Gratia vobis, & pax adimpleatur in cognitione Domini nostri: ecce pax adimplens. Virtus enim adimplere dignoscitur.

Articulus secundus.

Charitas subnotatur, cum subditur: *Diligentibus*. Quid est enim charitas, nisi dilectionis sinceritas, quam non fermentat malorum omnium radix, cupiditas? Tales diligentes Dominus diligit, talibus diligentibus dona sua distribuit. Et nota, quod diligentibus tria tribuit Dominus: videlicet misericordiam, sapientiam, & coronam. Nam misericordiam tribuit poenitentibus, sapientiam proficientibus, sed coronam Deut. 5 pervenientibus. De primo: Ego sum Dominus Deus tuus, Deus emulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam, & in quartam generationem iis, qui oderunt me, & faciens misericordiam in multa millia diligentibus me: ecce misericordia divinitus attributa diligentibus, Eccl. 1 tamquam poenitentibus. De secundo: Disciplina sapientiæ cui revelata est & manifestata? & multiplicationem ingressus illius quis intellexit? unus est altissimus creator. Et infra: Secundum datum suum prabet illam diligentibus se: ecce sapientia divinitus attribuata diligentibus, tamquam Jac. 1 proficientibus. De tertio: Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se: ecce corona divinitus attribuata diligentibus, tamquam pervenientibus.

Articulus tertius.

Veritas denotatur, cum subditur: Psalm. 118 *Legem tuam*, quia lex tua veritas: sicut prophetica dicit auctoritas, qualis rex, talis lex: sicut rex veritas, sic & lex veritas. Beata lex talis regis: quia beatus rex talis legis. Et nota quod veritas ista est, erudienda, audienda, custodienda. Parentum est erudire, filiorum audire, sed omnium custodire. De primo: Parentes illius, cum essent justi, erudierunt filiam suam: scilicet Susannam secundum legem Moysi: ecce legem a parentibus erudiendam. De secundo: Audite filii disciplinam patris, ut sciatis prudentiam. Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis: ecce legem a filiis audiendam. De tertio: Ego Dominus Deus vester. Custodite leges meas; ecce legem ab omnibus custodiendam. (Dan. 13; Prov. 4; Lev. 18)

Articulus quartus.

Puritas connotatur, cum additur: *Et non est illis scandalum*: quia scandali privatio, puritatis est probatio. B Nam nimirum puritatis spectaculum nullum obiicit offendiculum: sicuti purum speculum nullum offendit oculum. Hic notandum, quod puritatis est potissimum privare triplex scandalum: videlicet scandalum luxuriosum, gulosum, verbosum: quia contaminat tactum, gustum, affatum. De primo: Viri isti posuerunt immunditias in cordibus suis, & scandalum iniquitatis suæ statuerunt, contra faciem suam, ubi notatur immunditia, tam interior, quam exterior: ecce scandalum luxuriosum. De secundo: Ventres eorum non implebuntur: quia scandalum iniquitatis eorum factum est: C ecce scandalum gulosum. De tertio: Non scandalizeris in labiis tuis. Attende in illis, ne forte cadas, & ponas scandalum, & adducas animæ tuæ inhonorationem: ecce scandalum verbosum. (Ezech. 14; Ezech. 7; Eccl. 1)

Epilogus.

Ostensurus ergo Propheta: quia consolatoria sit scriptura, in qua tranquillitas pacificat, charitas lætificat, veritas rectificat, puritas scandalum eradicat. Ait; *Pax multa*, ecce tranquilitas pacificans: *Diligentibus*, ecce charitas lætificans: *Legem tuam*, ecce veritas rectificans: *Et non est illis scandalum*, ecce puritas scandalum eradicans.

VERSICULUS SEXTUS.

EXpectabam salutare tuum Domine, &c.] Prima probitatis occasio, quam audistis in versu prævio, fuit scripturæ consolatio: secunda vero, quam audietis in isto, est coronæ præstolatio, quam, luce clarius manifestat Psalmographus, sic dicendo: *Expectabam*, &c. Nam quid sonat hæc littera, nisi præstolationem coronæ, meritorum ratione? Quid enim est expectatio, nisi præstolatio? quid salutare, nisi corona gloriæ? quid mandata, nisi merita? quid directio, nisi merendi ratio? Ecce versus præsentis continentia quadrimembris, scilicet præstolatio coronæ, meritorum ratione, sive fiducia felicitatis, propter obsequia charitatis.

Articulus primus.

Præstolationem intelligimus, cum legimus: *Expectabam*. Hæc expectatio non mediocris est probitatis occasio. Cum enim patientis anima considerat, quid expectat: passionis molestia, quam tolerat, jam delectat. Sed notandum, quod est expectatio tripartita: quædam incerta & inexperta: quædam non incerta, sed inexperta: quædam nec incerta, nec inexperta. Prima spectat ad suspirantes, quasi longius a regno distantes: secunda ad aspirantes, quasi non longe distantes: tertia ad respirantes, quasi non distantes, sed præmia prægustantes. De primo: Expectabam bona, & venerunt mihi mala. Hæc expectatio fuit incerta. De secundo: ubi de Joseph Decurione dicitur: Qui expectabat, & ipse regnum Dei. Hæc expectatio non fuit incerta, sed inexperta. De tertio scribitur: Expectabam eum, qui salvum me fecit. Hæc expectatio, nec incerta fuit, nec inexperta.

Expectatio tripartita.

Job 30

Luc. 23

Psal. 54

Articulus secundus.

Coronam advertimus, cum audivimus: *Salutare tuum Domine*, quoniam præmium salutare, dicitur corona gloriæ. Et nota, quod traditur in Psalmista, qualiter ad hoc salutare venitur, qualiter appropinquatur, qualiter pervenitur: quia venitur cum labore: appropinquatur cum timore: sed pervenitur cum honore. Primum traditur, cum psallitur: Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum: ecce longus labor ad salutare venientium. Secundum traditur, cum scribitur: Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius: ecce timor ad salutare appropinquantium. Tertium traditur, cum profertur: Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei: ecce laus & honor ad salutare prævenientium.

Psalm. 90

Psal. 84

Psal. 49

Articulus tertius.

Merita perpendimus, cum psallimus: *Et mandata tua*: quia mandata sunt Salvatoris obsequia, salutis meritoria. Et nota circa obsequia præfata, vel obsequiosa mandata, quod sunt valde levia, valde dulcia, valde salubria. Nam nimirum levia sunt, quantum ad actum: dulcia quantum ad aspectum: sed salubria quantum ad affectum. De primo: mandata ejus gravia non sunt: ecce mandata valde levia, quia si gravitas abest, levitas adest. De secundo Nihil dulcius, quam respicere in mandatis Domini: ecce mandata valde dulcia. De tertio: Salutare sacrificium est attendere mandatis: ecce mandata valde salubria.

1 Joan. 5

Eccli. 23

Eccli. 35

Articulus quartus.

Rationem agnoscimus, cum videmus: *Dilexi*: quia merendi ratio, est charitativa dilectio. Sed nota, quod talis dilectio, non est naturalis, nec socialis, sed spiritualis. Prima dilectio est innata; secunda acquisita; tertia est inspirata. De prima: Omne animal diligit sibi simile: ecce dilectio naturalis. De secunda: Anima Jonathan colligata est animæ David, & dilexit eum Jonathan, quasi animam suam; ecce dilectio socialis. De tertia: Dilectione perpetua dilexi te, ideo

Eccli. 13

1 Reg. 18

Hier. 31

ideo attraxi te miserans; ecce dilectio spiritualis.

Epilogus.

Ostendens ergo Propheta secundam probitatis occasionem, scil. coronæ præstolationem, ait; *Expectabam*, quantum ad fiduciam præstolantis, *Salutare tuum Domine*, quantum ad coronam felicitatis: *Et mandata tua*, quantum ad merita obsequentis; *Dilexi*, quantum ad rationem charitatis.

VERSICULUS SEPTIMUS.

CUstodivit anima mea, &c.] Post scripturæ consolationem, & coronæ præstolationem, audiamus tertiam probitatis occasionem, scilicet legis æmulationem. Æmulatio ista sic exprimitur a Psalmista; *Custodivit*, &c. Hoc est, custodivi Catholicam veritatem, adhibendo diligentiam vehementem. Jam, ni fallor, præsentis distinctionem versus præsentis, videlicet custodiam Catholicæ veritatis: & diligentiam virtuosam, contra perfidiam hæreticæ pravitatis: & fraudolentiam venenosam.

Articulus primus.

Vide primo custodiam: *Custodivit anima mea*. Non dixit caro, sed anima: quia carnis est infirmari, sed animæ cum sapientia colluctari. Legitur enim: Caro infirma: & anima cum sapientia colluctata. Sed notare potes, quomodo veritatem hujusmodi custodire debes. Plane tripliciter, scil. intemerabiliter, irretractabiliter, indissolubiliter; quasi Sacerdotium divinitus dispositum: quasi judicium divinitus diffinitum quasi pactum divinitus stabilitum. De primo figuraliter dicitur: Custodite Sacerdotium vestrum; ecce Sacerdotium custodiendum intemerabiliter. De secundo; Custodite judicium, & facite justitiam; quia juxta est salus mea; ecce judicium custodiendum irretractabiliter. De tertio Custodiens pactum meum, & semen tuum post te; ecce pactum custodiendum indissolubiliter. Sic debes veritatem fidei custodire; non temerans corde non retractans ore, non dissolvens opere.

Matt. 26
Eccli. 51
Num. 18
Isa. 56
Gen. 17

Articulus secundus.

Attende secundo Catholicam veritatem; *Testimonia tua*. Nulli dubium, quin veritas ejusmodi sit Dei testimonium. Et notandum circa veritatis Catholicæ, seu fidei Christianæ testimonium, quod nullatenus est infirmum: sed triplici firmitate firmatum, scilicet auctoritate, veritate, virtute. Hoc est, auctoritate thearchica, veritate prophetica, virtute apostolica. De primo: Qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me: ecce testimonium thearchicum. De secundo; Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent; ecce testimonium propheticum. De tertio; Virtute magna reddebant Apostoli testimonium Resurrectionis Jesu Christi; ecce testimonium apostolicum.

Joan. 5
Act. 10
Act. 4

Articulus tertius.

Adverte tertio diligentiam; *Et dilexit ea*. Ubi namque dilecti, ibi diligens actio. Dilectio latet interius, diligentia patet exterius: sicut ex charitate diligimus, sic diligenter agimus; qualiter ex claritate procedit effulgentia; taliter ex charitate diligentia. Effulgentia lucet in aere, diligentia liquet in opere. Ut autem de diligendi diligentia disseramus cum pinguiori, seu gratiori diligentia; hic notare possumus, quanta diligentia nos dilexit Dominus, quantum ad exteriores effectus, & quanta diligenita diligatur idem a suis dilectoribus. Videtur utique nos Dominus dilexisse diligenter, diligentius, diligentissime. Numquid diligenter dilexit, quos sua dilectione prævenit? Numquid diligentius, dilexit, quos sanguine suo lavit? Numquid diligentissime dilexit, quibus consolationem gloriæ æternæ spem donavit? De primo; Diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos: ecce diligentia præveniendi. De

Amor Dei erga nos.
1 Joan. 4

Apoc. 1 De secundo: Qui dilexit nos, & lavit nos, a peccatis nostris in sanguine suo: ecce diligentia lavandi. De *2 Th. 2* tertio: Qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam: ecce diligentia consolatoriam spem donandi. Diligamus igitur Dominum versa vice, diligenter, diligentius, diligentissime. Diligenter debent diligere purgatorem purgati: diligentius illuminatorem illuminati: diligentissime perfectorem perfecti. De primo, ubi dicitur de beata Magdalena, tamquam de persona *Luc. 7* purgata; Remittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multum; ecce diligens dilectio purgatoris. De secundo, ubi legitur de Salomone, tamquam persona illuminata: Dilexit *3 Reg. 3* Salomon Dominum ambulans in præceptis David patris sui; ecce diligentior dilectio illuminatoris. De tertio, ubi scribitur de David, tamquam de persona perfecta: De omni *Eccli. 47* corde suo laudavit Deum, & dilexit Dominum, qui, fecit illum: ecce diligentissima dilectio perfectoris.

Articulus quartus.

Animadverte quarto virtuositatem: *Vehementer*. Re vera virtuositas vehemens, & vehementia virtuosa est legis æmulatoribus opportuna. Quæris, quare? Triplici ratione: videlicet ratione candoris, ratione ruboris, ratione fulgoris: Hoc est, ut Catholica veritas excandescat, ut hæretica pravitas erubescat, ut divina majestas magnificentius effulgescat. De primo psalmistam dici*Psalm. 118* tur: Ignitum eloquium tuum vehementer: ecce vehementia veritatis candentis. De secundo per Prophetam psallitur: Erubescant, & contur*Psalm. 6* bentur vehementer omnes inimici mei: ecce vehementia pravitatis rubentis. De tertio per Psalmographum *Psalm. 103* scribitur: Domine Deus magnificatus es vehementer: ecce vehementia majestatis fulgentis.

Epilogus.

Et hoc est, quod ait Propheta super æmulatione præfata: *Custodivit anima mea*. Ecce custodiam contra perfidiam: *Testimonia tua*. Ecce Catholicam veritatem contra hæreticam pravitatem: *Et dilexit ea*. Ecce diligentiam contra fraudolentiam: *Vehementer*. Ecce virtuositatem contra venenositatem.

VERSICULUS OCTAVUS.

SErvavi mandata tua, &c.] Elucidatis tribus occasionibus, quasi calcaribus probitatis: quarta restat occasio, videlicet judicis speculatio, peracuta perfectio, probitatis stimulatio. Est ista speculatio, quam Propheta dilucidat, sic loquendo: *Servavi*, &c. Hoc est, servavi tuæ voluntatis imperium, tuæ veritatis judicium, sciens, quod omne temeritatis meæ vitium veniret in severitatis tuæ judicium. Audita Prophetæ propositione, non est opus distinctione, sed expositione. Audivimus enim divinum imperium, & judicium, & humanum vitium venturum in judicium. Vidimus etiam divinam voluntatem, & veritatem, & humanam temeritatem in venturam severitatem.

Articulus primus.

Primum innotescit, cum dicitur: *Servavi mandata tua*. Quid enim est divinum mandatum, nisi divinæ voluntatis imperium? Quid mandatum servare, nisi imperanti obtemperare: & voluntati imperanti voluntatem obtemperantem conformare? Sed notandum, qualiter debemus servare mandatum. Plane sicut pomum, sicut ficum, sicut vinum. Quemadmodum enim servatur pomum ad naturaliter alterandum nimiam corporis caliditatem, & ficus ad alterandum oris insipiditatem, & vinum ad alterandum cordis anxietatem: in eumdem modum oportet servare mandatum ad moraliter alternandum in corporis caliditatem concupiscentiæ: in ore insipiditatem insipientiæ: in corde anxietatem conscientiæ. De primo: Omnia poma nova, & vetera, dilecte mi, servavi tibi; quia vetera, & nova poma, sunt Decalo- *Mandatum quomodo servandum.* *Cant. 7*

gi, & Evangelii mandata: hic do- A cemur servare mandatum, sicut pomum. De secundo: Qui servat ficum, comedet fructum ejus: hic docemur servare mandatum, sicut ficum. Nam qui servat mandatum in hoc sæculo, fructum eius comedet in futuro. De tertio: Omnis homo primum bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est: tu autem servasti bonum vinum, usque adhuc. Hic docemur servare mandatum, sicut vinum. Unde sciendum, quod sunt homines animales, & homines spirituales: Animales sunt de numero omnium, spirituales de numero paucorum. Animales autem homines, qui signantur, per omnem B hominem, primum ponunt bonum vinum, posterius autem deterius: quia mandatum videtur talibus in principio valde bonum, sed in fine minus: quoniam ad tempus credunt, sed in tempore tentationis recedunt. Spirituales, qui notantur per sponsum, primo ponunt bonum vinum, sed postremo melius: quia mandatum videtur talibus in principio bonum, sed in fine melius.

[Margin: Prov. 27] [Margin: Joan. 2] [Margin: Duo hominum genera.] [Margin: Luc. 8]

Articulus secundus.

Secundum illucescit, cum ait: *Et testimonia tua.* Quid enim divinum testimonium, nisi divinæ veritatis indicium? Et notandum, quod est divinum testimonium tripartitum: scilicet testimonium innatum, testimo- C nium suscitatum, testimonium confirmatum. Primum spectat ad legem naturæ, secundum ad legem scripturæ, tertium ad legem gratiæ. De primo: Qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: testimonium reddente illis conscientia ipsorum: ecce testimonium innatum. De secundo cantatur: Suscitavit testimonium in Jacob: ecce testimonium suscitatum. De tertio: Unus mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, cujus testimonium temporibus suis confirmatum est: ecce testimonium confirmatum.

[Margin: Testimonium divinum tripartitum.] [Margin: Rom. 2] [Margin: Psal. 77] [Margin: 1 Tim. 2]

Articulus tertius.

Tertium inclarescit, cum inquit: *Quia omnes viæ meæ.* Non dicit viæ tuæ, sed viæ meæ, ut clarescat, quod non sunt viæ veritatis, sed temeritatis: nec viæ virtuosæ, per quas ambulatur ad vitam, sed viæ vitiosæ, per quas pergitur ad gehennam. Hic potes notare, quod tales viæ sunt cogitandæ, arguendæ, lapidibus concludendæ; cogitantur autem in contritione: arguuntur in confessione: lapidibus, id est, duris laboribus concluduntur in satisfactione. De primo: Cogitavi vias meas, & converti pedes meos; ecce viarum cogitatio. De secundo: Vias meas in conspectu ejus arguam: ecce viarum redargutio. De tertio; Conclusit vias meas lapidibus quadris: ecce viarum conclusio.

[Margin: Psalm. 118] [Margin: Job 13] [Margin: Thren. 3]

Articulus quartus.

Quartum patescit, cum additur; *In conspectu tuo*, scilicet in conspectu iudiciario, in quo reddet tua severitas mortis stipendium pro peccato. Sed nota, quod conspectus Dei judiciarius est tripartitus, scil. probativus, approbativus, improbativus; primus pertinet ad meritorum examinationem; secundus ad benemeritorum coronationem; tertius ad male meritorum condemnationem. De primo; Stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus, scilicet probativo; quia multi videntur stellæ mundana æstimatione, qui non apparebunt mundi in illa examinatione. De secundo; non veniet in conspectu ejus omnis hypocrita, scilicet in conspectu approbativo. De tertio; Fiant corruentes in conspectu tuo scilicet improbativo.

[Margin: Conspectus Dei judiciarius triplex.] [Margin: Job 25] [Margin: Job 13] [Margin: Hier. 18]

Epilogus.

Patet itaque mens Prophetæ super speculatione judicis, quam exprimit in his verbis: *Servavi mandata tua*, quantum ad imperium divinæ voluntatis; *Et testimonia tua*, quantum ab judicium divinæ veritatis; *Quia omnes viæ meæ*, quantum ad vitia humanæ temeritatis; *In conspectu tuo*, quan-

quantum ad judicium divinæ severitatis.

VERSICULUS NONUS.

APpropinquet deprecatio mea, &c.] Octonarius prior proposuit persecutionis gladium: Octonarius iste posterior apponit orationis clypeum. In cujus priori quaternario prænotatur istius clypei spiritualis erectio. In posteriori vero subnotatur ipsius protectio. In ejusdem clypei, scilicet orationis erectione, videtur fides instare, spes pulsare, charitas Dei intrare, charitas proximi impetrare: sicut quatuor versus præambuli resonant satis clare. Qualiter autem fides instat, per versum primum Psalmographus fideliter manifestat. Fides enim, tamquam habitus Deo devotus, sed ab eo remotus: devotus, inquam, affectu, sed remotus intellectu: quia videt per speculum, non oculo ad oculum, ex quo non potest mittere suum intellectum ad divinum aspectum, mittit suum affectum, petens a Deo mirificum liberationis effectum: juxta publicum instrumentum super eo confectum. Hoc instrumentum publicum, est illud eloquium Evangelicum: Omnia quæcumque orantes petitis, credite, quia accipietis, & evenient vobis. Propterea dicit Propheta: *Appropinquet*, &c. Ac si dicat: Appropinquet fidei petitorium in Dei consistorium, juxta veritatis eloquium, petens potestatis judicium. Unde perpendimus, quod quatuor continet iste versus, videlicet fidei petitorium, Dei consistorium, veritatis eloquium, & potestatis judicium. Quorum primum pertinet ad humanum affectum: secundum ad divinum aspectum: tertium ad instrumentum confectum: quartum ad miraculosum effectum.

Fides. — 1 Cor. 13 — Mar. 11

Articulus primus.

Fidei petitorium denotatur, cum dicitur: *Appropinquet deprecatio mea*: quasi dicat; Fides Prophetica, vel potius ex fide Propheta; quia longinqua est speculatio intellectiva; fiat propinqua postulatio affectiva. Et nota circa deprecationem, triplicem proprietatem, videlicet humilitatem, assiduitatem, affectuositatem: humilitas multum placet, assiduitas multum valet, sed affectuositas multum movet. De primo; Humilium, & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio; ecce deprecationis humilitas. De secundo; Multum valet deprecatio justi assidua; ecce deprecationis assiduitas. De tertio; Domine mi rex, valeat deprecatio mea in conspectu tuo; ecce deprecationis affectuositas.

Deprecationis triplex proprietas. — Judith. 9 — Jac. 5 — Hier. 37

Articulus secundus.

Dei consistorium subnotatur, cum subditur; *In conspectu tuo*. Iste conspectus est justus, & rectus, in quo facit misericordiam Dominus, & judicium injuriam patientibus. Et nota, quod sicut legitur in scriptura, in illo consistorio, petitio dirigitur, clamor auditur, propitiatio invenitur. Si quæris, quo modo? Non meo, sed divino respondetur, eloquio; quia ni fallor, petitio dirigitur per humanam benevolentiam suaviter fumigantem; clamor auditur per divinam justitiam malevolos graviter castigantem; propitiatio invenitur per divinam misericordiam benevolos mulcebriter mitigantem. De primo per Psalmographum dicitur; Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo; ecce petitionis directio per humanam benevolentiam suaviter fumigantem. De secundo per Prophetam psallitur; Clamor meus in conspectu ejus, introivit in aures ejus. Commota est, & contremuit terra; fundamenta montium conturbata sunt, & commota sunt, quoniam iratus est eis; ecce clamoris auditio per divinam justitiam malevolos tam infimos, quam supernos graviter castigantem. De tertio scribitur; Ante judicium interrogate ipsum, & in conspectu Dei invenies propitiationem. Hoc est, dum divinum judicium prorogatur, & miserandi spatium erogatur; interroga temetipsum; ne fortassis immisericorditer irroga-

Dei consistorium. — Psal. 145 — Psalm. 140 — Psal. 17 — Eccli. 18

ve-

veris malis malum, sed misericorditer erogaveris bonum. Et sic in divino consistorio invenies misericordiam mitigantem, non justitiam fustigantem: ecce propitiationis inventio per divinam misericordiam mulcebriter mitigantem.

Articulus tertius.

Veritatis eloquium annotatur, cum dicitur; *Secundum eloquium tuum.* Hoc divinum eloquium est illud verbum promissorium, quo firmiter promittitur, quod oratio petentium fideliter, atque fiducialiter admittetur. Sed notandum circa promissionis eloquium, quod legimus eloquium annuntiatum, creditum, blasphematum: quoniam divinæ promissionis eloquia, quæ divinitus annuntiantur, a fidelibus creduntur, ab infidelibus blasphemantur. De primo: Præparare in occursum Dei tui Israel; quia ecce formans montes, & creans ventum, & annuntians homini eloquium suum: ecce eloquium divinitus annuntiatum. De secundo: Credita sunt illis eloquia Dei; ecce eloquium divinum a fidelibus creditum. De tertio: Abjecerunt legem Domini, & eloquium sancti Israel blasphemaverunt, ideo iratus est furor Domini in populo suo; ecce divinum eloquium ab infidelibus blasphematum.

Eloquium promissionis triplex

Amos 4

Rom. 3

Isa. 5

Articulus quartus.

Potestatis judicium connotatur, cum canitur: *Da mihi intellectum*, quasi dicat, fac me intelligere per liberationis miraculum, quod nondum possum intelligere per contemplationis oculum. Unde notandum, quod legitur in scripturis intellectus moralis: intellectus naturalis: intellectus supernaturalis. Primus est indicativus bonitatis; secundus veritatis; tertius potestatis. De primo psallimus: Intellectus bonus omnibus facientibus eum. Talis est intellectus moralis: De secundo dicit Apostolus: Non ambuletis sicut, & gentes ambulant in vanitate sensus sui, obscuratum habentes intellectum. Talis est intellectus naturalis. De tertio scribit Psalmographus: Pavit eos in innocentia cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos. Intellectus manuum est intellectus mirabilium actionum, quo deducuntur homines per mirabilia, quæ videntur ad mirabiliora, quæ non videntur. Talis est intellectus supernaturalis.

Intellectus triplex in scriptura.

Psalm. 110

Eph. 4

Psalm. 77

Epilogus.

Ostendens ergo Propheta fidem instantem, & liberationis miraculum postulantem, ait: *Appropinquet deprecatio mea*, quantum ad fidei petitorium, pertinens ad humanum affectum: *In conspectu tuo*, quantum ad divinum consistorium, attinens ad divinum aspectum: *Secundum eloquium tuum*, quantum ad veritatis eloquium, spectans ad instrumentum confectum: *Da mihi intellectum*, quantum ad potestatis judicium, respiciens ad miraculosum effectum.

VERSICULUS DECIMUS.

Intret postulatio mea in conspectu tuo, &c.] Fidem instantem per versum vidimus præcedentem. Spem pulsantem videre possumus per præsentem. Sicut autem attribuitur fidei, quod agitur motu fidei, sic adscribitur spei, quod efficitur motu spei. Motu spei motus erat Psalmographus, cum ex bono cordis thesauro produceret verba ista: *Intret*, &c. est enim vox animi bonæ spei, postulantis, præstolantis, allegantis, rogantis. *Quæris*, quid? postulantis introitum, præstolantis intuitum, allegantis pactum præteritum, rogantis, factum divinitus præfinitum: videlicet liberationis effectum. Istum actum Dominus præfinivit, quando Prophetica promissione sancivit: Salus justorum a Domino, & protector eorum in tempore tribulationis, & adjuvabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos a peccatoribus, & salvabit eos, quia speraverunt in eo; ecce spei quadrimodam pulsationem, & pulsandi quadrifidam rationem. Pulsavit enim spes, postulando, præstolando, allegan-

Psalm. 36

gando, rogando: propter introitum, propter intuitum, propter pactum præteritum, propter factum divinitus præfinitum.

Articulus primus.

Postulando pulsatur, cum psallitur: *Intret postulatio mea*. Sic pulsamus, cum per affectum devotionis in sacrarium exauditionis intramus. Sic pulsare videtur, qui nubes orationibus penetrare meretur. Sed notandum, quod legimus introitum tripartitum, scilicet introitum interfectivum, introitum interventivum, introitum inventivum. Introitu primo intrat compunctio: secundo, devotio: tertio contemplatio. De primo Propheta psallit: Gladius eorum intret in corda ipsorum. Iste gladius est compunctionis affectus desideriorum mortalium, tamquam inimicorum moralium interfectivus. De secundo Psalmographus dicit: Intret oratio mea in conspectu tuo; ecce introitus devotionis, quo introimus, cum per invicem intervenimus. De tertio Psalmographus scribit: Ut cognoscerem hoc; labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei: ecce introitus contemplationis, quo introimus, cum illuminationis divinæ radios invenimus. Ad introitum secundum spectat verbum propositum.

Introitus triplex.

Psalm. 36

Psalm. 87

Psalm. 72

Articulus secundus.

Præstolando pulsat, cum sequitur: *In conspectu tuo*. Iste namque conspectus est divinæ pietatis intuitus. Sic pulsamus, cum in divina pietate, non in nostra virtute, figimus anchoram spei nostræ. Sic pulsat, qui divinæ pietatis consolationem confidenter expectat. Sed nota, quod sicut legitur in scriptura, in conspectu Dei dicuntur, alii lacrymari, alii deprecari, alii epulari. Quæris, quoniam sunt isti? Numquid nosti, quod pœnitentium est lacrymari, proficientium deprecari, perfectorum delicias æternas prægustantium epulari? De primo per Psalmographum dicitur: Deus vitam meam annuntiavi tibi, posuisti lacrymas meas

Psalm. 55

A in conspectu tuo: ubi loquitur ex persona pœnitentis in conspectu Dei lacrymantis. De secundo, de sapiente scribitur; Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum, & in conspectu altissimi deprecabitur. Talis sapiens est proficiens in conspectu altissimi preces fundens. De tertio per Prophetam psallitur; Justi epulentur, & exultent in conspectu Dei. Qui sunt hi justi, nisi perfecti epulantes coram Deo, felicitatis primitias prælibando, & exultantes coram eo pleniores delicias præstolando?

Eccli. 39

Psalm. 67

Articulus tertius.

B Allegando pulsatur, cum additur; *Secundum eloquium tuum*. Istud eloquium est pactum promissorium, quo promittitur auxilium in tribulationibus; Deus noster refugium, & virtus. Hoc modo pulsamus, quando piissimum Dominum suarum funibus promissionum astringimus, cum ipsum laqueis oris sui ligamus; atque ad miserandum miseris charitatis vinculis inclinamus. Sed notandum circa dictum eloquium, quod est promissorium miserandi, dirigendi, ac suscipiendi; quia misericors & miserator Dominus promittit miserationem regredientibus, directionem progredientibus, susceptionem egredientibus. Vis videre regredientem primo modo pulsantem? vide Prophetam psallentem; Miserere mei secundum eloquium tuum; quia juxta promissionem petit miserationem. Vis audire progredientem secundo modo pulsantem? audi Psalmistam dicentem; Gressus meos dirige secundum eloquium tuum; quia juxta promissionem petit directionem. Vis legere egredientem tertio modo pulsantem? lege Psalmographum sic scribentem; Suscipe me secundum eloquium tuum; quia juxta promissionem petit susceptionem.

C

Psalm. 118

Ibidem.

Ibidem.

Articulus quartus.

Rogando pulsatur, cum superadditur; *Eripe me*. Tali modo pulsamus, cum divinæ pietatis viscera sic

rogamus, quod charitatis vulnera irrogamus, cum Dominus sic rogatur, promissum auxilium non prorogatur, sed protinus erogatur: Hic notandum, quod sic eripit Dominus interdum de manu Principum inimicorum: interdum de medio catulorum: interdum ab injuria dæmonum, vel hominum nefandorum. Tyranni principes solent in temporalibus molestare, hæretici catuli, vel leones in spiritualibus infestare, nefandi dæmones, vel homines in corporalibus incestare. Prima ereptio legitur: Animum fortem habete filii: proclamate ad Dominum, & eripiet vos de manu Principum inimicorum: ecce ereptio de manu Principum temporaliter molestantium. Secunda ereptio scribitur: Animam meam eripuit de medio catulorum leonum: ecce ereptio de medio catulorum hæreticorum spiritualiter infestantium. Tertia ereptio reperitur: Justum Loth oppressum a nefandorum injuria, ac luxuriosa conversatione eripuit: ecce ereptio ab injuria nefandorum corporaliter incestantium.

Baruch. 4

Psalm. 56

2 Pet. 2

Epilogus.

Ostensurus ergo Psalmographus per suam orationem spei pulsationem, ait: *Intret postulatio mea*, quantum ad postulatum introitum: *In conspectu tuo*, quantum ad præstolatum intuitum: *Secundum eloquium tuum*, quantum ad pactum præteritum: *Eripe me*, quantum ad factum divinitus præfinitum.

VERSICULUS UNDECIMUS.

E*Ructabunt labia mea*, &c.] Audivimus fidem instantem, & spem pulsantem, neutram intrantem, sed utramque foris stantem. Audiamus charitatem Dei confidenter intrantem. Hanc enim præsens versus præsentat, hanc Psalmista luce clarius hic declarat. Sciens namque Psalmographus, quod Deo nihil charitate charius, nihil ejus hilaritate jucundius, nec ignorans, quod charitas super iniquitatem non gau-

A

det, sed veritati congaudet, teste Apostolo: sic loquitur in conspectu divinæ majestatis, tamquam utens organo charitatis: *Eructabunt*, &c. hoc est, eructabunt labia charitatis hymnum hilaritatis, cum præsentaveris veritatem, & absentaveris iniquitatem. Quid enim docere, nisi veritatem præsentare? Quid justificare, nisi iniquitatem absentare? Quatuor itaque possumus hic notare: videlicet labia charitatis, hymnum hilaritatis, præsentiam veritatis, & absentiam iniquitatis. Quarum prima nihil charius: secunda nihil jucundius: tertia nihil clarius: quarta nihil amarius.

1 Cor. 13

Nota quatuor.

B

Articulus primus.

Primum clarescit, cum psallitur: *Eructabunt labia mea*. Ista sunt charitatis labia, de quibus ait scriptura: Percuties eum ex labiis charitatis meæ. Et nota, quod hæc labia leguntur detestantia, exultantia, & prædicantia: detestantur equidem injustitiam deformantem: exultant, & exultanter exaltant justitiam reformantem: prædicant prudentiam informantem. De primo: Labia mea detestabuntur impium: ecce labia detestantia impietatem injustitiæ deformantem. De secundo scribitur: Exultabunt labia mea, cum cantavero tibi, & anima mea, quam redimisti: ecce labia exultantia, & exultanter exaltantia justitiam reformantem. De tertio denuo: Aperientur labia mea, ut recta prædicent: ecce labia prædicantia prudentiæ rectitudinem informantem.

Judith. 9

Labia triplicia.

Prov. 8

Psalm. 70

C

Prov. 8

Articulus secundus.

Secundum patescit, cum scribitur: *Hymnum*. Hic est hymnus hilaritatis, seu jucunda laudatio, qua laudatur Dominus purissimus, clarissimus, & perfectissimus, a servis purgatis, a servis illuminatis, a servis perfectis. Unde notandum, quod hymnum legimus tripartitum: videlicet hymnum puritatis, hymnum claritatis, hymnum perfectionis. Quorum primus dicitur hymnus sanctorum:

Hymnus tripartitus

rum: secundus hymnus speculatorum: tertius hymnus abundanter fruentium, vel perfectorum. De primo psallimus: Hymnus omnibus sanctis ejus: ecce hymnus sanctitatis, vel puritatis: quod idem est. De secundo canit Psalmographus. Te decet hymnus Deus in Sion, quod interpretatur specula: ecce hymnus speculatorum. De tertio quoque concinimus: Valles abundabunt frumento: clamabunt etenim hymnum dicent: ecce hymnus abundanter fruentium, vel perfectorum.

Psalm. 148 — Psalm. 64 Sion. — Psalm. 64

Articulus tertius.

Tertium elucescit, cum sequitur: *Cum docueris me*, id est, veritatem præsentaveris. Talis præsentatio maxime convenit doctori maximo, & omni laude dignissimo. Hic notare possumus, quod multos multifarie docere legimus: nam aliter docet doctor minimus, aliter doctor magnus, aliter doctor maximus. Primus docet exterius, dicens, non faciens: secundus docet exterius, dicens, & faciens: tertius docet interius lucens, & perficiens: vis videre doctorem minimum? aspice verbum Evangelicum: Qui solverit unum de mandatis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum, id est, Ecclesia viatorum. Vis audire doctorem magnum? Attende verbum Dominicum: Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. Vis habere doctorem maximum? accipe verbum propheticum: Beatus homo, quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum.

Matth. 5. — Ibidem. — Psalm. 93

Articulus quartus.

Quartum innotescit, cum dicitur: *Justificationes tuas*. Ubi namque justificatio, ibidem est iniquitatis absentatio, sive ablatio, cum justificatio sit ab injustitia in justitiam transmutatio, injustitiam abiiciens, & justitiam introducens. Et nota, quod sicut testificatur scriptura, justificatio veterem hominem exuit, exutum induit, & indutum superinduit. Exuit vero habitu vitioso, induit habitu gratioso, & superinduit habitu glorioso. De primo: Damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis; ecce justificatio exuens habitu vitioso. De secundo: Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram; ecce justificatio induens habitu gratioso. De tertio. Datum est illi, scilicet sponsæ, byssinum splendens, & candidum. Byssinum enim justificationes sunt sanctorum: ecce justificatio superinduens habitu glorioso. Primo modo sumitur in proposito.

Justificatio quid: & ejus effectus. — Rom. 8 — Rom. 4 — Apoc. 19 — Byssinum quid.

Epilogus.

Ait ergo Propheta, tamquam ex charitatis intrantis persona: *Eructabunt labia mea*: Ecce labia charitatis: qua nihil charius: *Hymnum*. Ecce hymnus charitativæ hilaritatis; qua nihil iucundius: *Cum docueris me*. Ecce præsentatio veritatis; qua nihil clarius: *Justificationes tuas*. Ecce absentatio, vel ablatio iniquitatis, qua nihil amarius.

VERSICULUS DUODECIMUS.

P*Ronuntiabit lingua mea eloquium tuum*, &c.] Audistis Dei charitatem intrantem, audiatis charitatem proximi impetrantem. Illa charitas est contemplativa, ista charitas est activa: Illa sponsum osculatur, ista familiæ famulatur. Illa beatitudinem intuetur, ista miseriæ miseretur. Unde congruum fuit valde, quod illa, quæ miseretur, repromissam misericordiam ab eo consequeretur, qui misericordibus misericordiam pollicetur. Hac de causa charitas ista describitur a Psalmographo misericordiam proximo repromittens, & misericordiam a Domino repromissam admittens, sicut sonat hæc littera: *Pronuntiabit*, &c. hoc est, lingua charitatis proximo nuntiabit eloquium veritatis: quoniam omnia per pietatem mandata, per æquitatem sunt consummata:

Nota quatuor virtutes. ecce vides quatuor virtutes ad hujus versus fabricam concurrentes: videlicet charitatem, veritatem, pietatem, æquitatem: quarum prima pronuntians, secunda prænuntians, tertia mandans, sed quarta consummans.

Articulus primus.

Primum denotavit Psalmographus dicens: *Pronunciabit lingua mea*. Hæc est lingua charitatis, quæ loquitur lingua carnis: sicut lingua hominis interioris loquens per linguam exterioris. Lingua charitatis, triplex. Hæc lingua promittit nuntiare proximis eloquium veritatis. Et nota de lingua charitatis, quod dicitur in scripturis, mollis, eucharis, & suavis: quia nimirum mollis est ad supportandum, eucharis ad exhortandum, suavis ad confortandum. *Prov. 25* De primo: Lingua mollis confringet duritiam: quoties enim charitas per patientiam devincit fraternam impatientiam, toties hæc mollities confringit duritiam. *Eccli. 6* De secundo: Lingua eucharis in bono homine abundabit. Bene dicit in bono homine, quia lingua gratiosa in homine bono abundanter fructificat, in malo non mediocriter scandalizat. Nam secundum Gregorianum eloquium: Cujus vita despicitur, restat, ut ejus prædicatio contemnatur. *Eccli. 40* De tertio: Tibiæ, & psalterium suavem melodiam faciunt, & super utraque lingua suavis: quia re vera præstantior est fructuosa suavitas labiorum, quam otiosa suavitas omnis generis musicorum.

Articulus secundus.

Secundum subnotavit, subiiciens; *Eloquium tuum*. Hoc est, veritatis eloquium, quod interius prænuntiatur in animo, priusquam exterius pronuntietur proximo. Hic potest notari, quod veritatis eloquium comparatur igni, rori, & melli: quoniam illuminat, & inflammat intellectivam, & affectivam potentiam: refrigerat concupiscentiam; dulcorat conscientiam. *Psalm. 118* De primo: Ignitum eloquium tuum; ecce veritatis eloquium igniforme. *Deut. 32* De secundo; Fluat ut ros eloquium meum; ecce veritatis eloquium roriforme. De tertio; Eloquia tua super mel ori meo; ecce veritatis eloquium melliforme. *Psalm. 118*

Articulus tertius.

Tertium annotavit, adjiciens; *Quia omnia mandata tua*. Hæc sunt mandata pietatis. Licet autem universa mandata nuncupari valeant mandata pietatis, ratione originis, quoniam universaliter originata sunt ex pietate mandantis; illa tamen præcipue censenda sunt mandata pietatis, ratione ordinis, quæ specialiter ordinantur ad impetrandum subsidium pietatis; sicut illa, de quibus scribit Evangelista; Petite & dabitur vobis; quærite & invenietis; pulsate, & aperietur vobis. *Luc. 11* Et nota, quod mandata legimus ordinata ad accipiendum, inveniendum, ingrediendum; scilicet in auxiliis, consiliis, & profundis sapientis sacramentis. De primo; Fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus; ecce mandata ordinata ad accipiendum auxilium. *Joan. 3* De secundo; Qui credit Deo, attendit mandatis; quasi scilicet legibus consulendis; ecce mandata ordinata ad inveniendum consilium. *Eccli. 32* De tertio; Ingressus illius, scilicet sapientiæ, mandata æterna; ecce mandata ordinata ad ingrediendum profundum sapientiæ sacramentum. *Eccli. 1*

Articulus quartus.

Quartum connotavit, connectens; *Æquitas*. Mandata memorata dicuntur æquitas; quia sunt æquissime consummata; quoniam sunt efficaciter imperata. Sicut enim piissimum fuit illa mandari, sic æquissimum consummari. Ad hoc notandum, quod nomen æquitatis sic attribuitur divinis judiciis, testimoniis, & mandatis, sicut sigilli vocabulum impressionibus sigillatis. Nam præfata judicia, testimonia, & mandata sunt æquitatis optime, sapientissime, potentissime signaculo consignata. Quod nomen æquitatis attribuatur iudiciis, patet,

Psalm. 118 patet, ubi dicit Psalmographus: Cognovi Domine, quia æquitas judicia tua. Quod idem nomen attribuatur testimoniis; claret, ubi psallit Propheta; Æquitas testimonia tua. Quod id idem nomen attribuatur mandatis, liquet, teste Psalmista in præsenti versiculo. Ibidem.

A

Epilogus.

Descripturus ergo Psalmographus proximi charitatem, misericordiam promittentem, & misericordiam admittentem, ait: *Pronuntiabit lingua mea*, quantum ad charitatem pronuntiantem: *Eloquium tuum*, quantum ad veritatem prænuntiantem; *Quia omnia mandata tua*, quantum ad pietatem mandantem: *Æquitas*, quantum ad æquitatem consummantem. Ac si diserte diceret, & aperte: *Lingua*, charitatis, *Pronuntiabit eloquium*, veritatis, *Quia mandata* pietatis; impleta sunt plenitudine æquitatis.

B

VERSICCULUS XIII.

Fiat manus tua, ut salvet me, &c.] Clypei spiritualis, scilicet orationis erectionem aperuit quaternarius antecedens: ejusdem clypei protectionem aperuit quaternarius præsens. Orationis autem clypeus orantem protegit exterius a timore passionis, interius a timore offensionis, superius a timore separationis, inferius a timore damnationis, sicut plenius continetur in versibus subnotatis. Primus versus primam protectionem exponit: in quo Psalmographus spiritualem protectionem contra afflictionem confidenter exposcit, dicens: *Fiat*, &c. quasi dicat: Fiat protectio tua, quæ me salvet in afflictione mea: quia dilectio tua regnat in afflictione mea. In quibus clarescit luce clarius quadrimembris distinctio dicti versus, qui versatur circa protectionem, afflictionem, dilectionem, affectionem. Quarum hæc interior, hæc exterior, hæc superior, hæc inferior.

C

Articulus primus.

Primum præsignatur, cum præmittitur: *Fiat manus tua*, quia manus vocabulo, solet vocari protectio, juxta illud Psalmistæ: Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ. Et illud: In umbra manus meæ protexi te. Et nota circa manum prædictam, protectionem animæ tripartitam, quantum ad vim rationabilem, irascibilem, concupiscibilem: rationabilis protegitur ab errore, irascibilis a timore, concupiscibilis a languore. Prima protectio figuratur: Facta est super eum manus Domini, & vidit: visio enim tollit errorem. Secunda protectio significatur: Abii amarus in indignatione spiritus mei. Manus enim Domini erat mecum, confortans me: confortatio namque tollit timorem. Tertia protectio significatur, dicente Domino: Manus mea auxiliabitur ei, & brachium meum confirmabit eum; quia confirmatio tollit languorem. Psal. 79 Isa. 51 Animæ triplex protectio. Ezech. 1 Ezech. 3 Psalm. 88

Articulus secundus.

Secundo propalatur, cum legitur: *Ut salvet me*, scilicet corporali afflictione, vel temporali persecutione, ne deficiam in agone. Hic notare possumus, quod diversos diversimode salvare legimus; aliter enim salvat Deus, aliter homo, aliter diabolus: quia nimirum Deus salvat per adjutorium; homo per opus meritorium: diabolus per actum temerarium. De primo; Ego tecum sum, ut salvem te, & eruam te, dicit Dominus: ecce salus divina per adjutorium. De secundo: Fugite de medio Babylonis, ut salvet unusquisque animam suam; ecce salus humana per opus meritorium. De tertio; Salvent te augures cœli, qui contemplantur sidera, & supputant menses, ut ex eis annuntient ventura tibi; ecce salus diabolica per actum temerarium. Salvare, diversimode. Hier. 15 Hier. 51 Isa. 47

Articulus tertius.

Tertium protestatur Propheta, cum sequitur; *Quia mandata tua*, quoniam mandatis dilectionem ostendimus, cum mandatis ejus attendimus.

mus. Si quæris, quo modo mandatis attendimus? proculdubio, cum credimus, cum diligimus, cum speramus, credendo dictum; diligendo factum, sperando fructum. De primo; Qui credit Deo, attendit mandatis, scilicet tamquam a Deo dictis, & indictis; ecce attentionem credentis. De secundo; Salutare sacrificium est attendere mandatis. Nam re vera hostia viva est mandatorum observantia charitativa; ecce attentio diligentis, & diligendo immolantis. De tertio; Utinam attendisses mandata mea; facta fuisset, sicut flumen, pax tua, quasi dicat; Si servasses mandata in spe felicitatis æternæ, facta fuisset affluentissime pax voluntatis internæ; ecce attentio sperantis.

Eccli. 32

Eccli. 35

Isa. 48

Articulus quartus.

Quartum profertur, cum psallitur; *Elegi*. Quoniam electio est affectionis actio, mediante rationis consilio; Eligere namque ad liberum spectat arbitrium, in quo conveniunt in unum, & voluntatis desiderium, & rationis consilium. Nam si voluntas abesset, non esset liberum; si ratio deesset, non esset arbitrium. Mandata autem eligere, est mandantem diligere, & ejus amorem: quasi rectorem super regnum internum erigere. De quo regno dicitur a Domino; Regnum Dei intra vos est. Et nota, quod tria novitius eligit, professionem facit, sicut Prophetis eloquiis elucescit; videlicet stabilitatem, veritatem, humilitatem; secundum tria professionis promissa. Stabilitas spectat ad residentiam; veritas ad vitam, vel morum moderantiam; humilitas ad obedientiam. Prima electio patet in illo verbo Prophetico; Hæc requies mea in sæculum sæculi; hic habitabo, quoniam elegi eam; hic eligitur stabilitas. Secunda electio liquet in illo dicto Davidico; Viam veritatis elegi; hic eligitur vitæ veritas, seu morum honestas. Tertia electio in illo claret eloquio; Elegi abiectus esse in domo Dei mei magis, quam habitare in tabernaculis peccatorum; hic eligitur obedientiæ humilitas.

Luc. 17
Novitius professionem faciens, tria eligit.

Psalm. 131

Psal. 118

Psalm. 83

Epilogus.

Ait ergo Psalmista, tamquam in tribulatione constitutus, & divinæ protectionis confidentiam ostensurus; *Fiat manus tua*, quantum ad protectionem interiorem per spiritualem fervorem: *Ut salvet me*, quantum ad afflictionem exteriorem: *Quia mandata tua*, quantum ad mandatis superioris amorem: *Elegi*, quantum ad affectionem hominis dilecto imparem, & longe inferiorem.

VERSICULUS XIV.

Concupivi salutare tuum Domine, &c.] Primam protectionem audivimus, qua protegit oratorem orationis clypeus: sequitur secunda protectio, qua protegit oratorem oratio. Illa quidem protectio protegebat exterius a timore passionis, hæc protegit interius a timore offensionis. Tali quippe protectione fortiter orator ille protegitur, cujus intellectus, & affectus fortiter ad oppositum inclinatur: quia non formidat, ne offendat Salvatorem, qui anhelat, & æstuat ad salutem. Talis orator erat Psalmographus, sicut enucleat iste versus. Erat enim invitatus, & excitatus. Invitatus ad salutem, excitatus ad virtutem: invitatus a rege, excitatus a lege: invitatus, quantum ad affectum: excitatus, quantum ad intellectum. Propterea psallit ita: *Concupivi*, &c. Ac si caneret voce clara: sic me invitas Domine rex ad præmium salutare, quod affectuosissime concupisco: sic me excitat tua lex ad meritum virtuale, quod studiosissime adhæresco. Quid igitur aliud hic notandum, quam invitantem, & invitatum: excitantem, & excitatum? Invitans est Dominus, excitans lex ipsius: invitatus affectus, excitatus intellectus.

Articulus primus.

Invitatum exprimit, dicens: *Concupivi salutare tuum*, quia concupiscere

re pertinet ad affectum. Non est concupiscentia ista vitiosa, sed virtuosa: non prohibita, sed præcepta. Illa prohibetur, cum dicitur: Non concupisces aurum, & argentum: Ista præcipitur, cum scribitur: Lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem. Unde notandum, quod non est ista concupiscentia carnis: nec concupiscentia oculorum: sed concupiscentia cœlestium gaudiorum: quarum prima humana, secunda mundana, tertia supermundana. De prima dixit Sara Raguelis filia: Tu scis Domine, quia numquam concupivi virum: hic negatur concupiscentia humana. De secunda dicitur ab Apostolo: Argentum, & aurum, aut vestem nullius concupivi: hic negatur concupiscentia mundana. De tertia: Ecce concupivi mandata tua, quæ sunt salutis meritoria: hic affirmatur concupiscentia supermundana.

Deut. 7
1 Pet. 2
Tob. 3
Act. 20
Psalm. 118

Articulus secundus.

Invitantem expromit, & exprimit, adiiciens: *Domine*, qui me dignaris invitare ad convivium salutare. Et nota, quod servos suos invitat Dominus ad lucem sempiternam, ad pacem sempiternam, ad lætitiam sempiternam. Invitando ad summum bonum, luculenter videndum, pacifice possidendum, lætissime perfruendum. De primo: Erit tibi Dominus in lucem sempiternam: ecce lux Domini sempiterna. De secundo, Dominus pacis det vobis pacem sempiternam: ecce pax Domini sempiterna. De tertio: Qui redempti sunt a Domino, revertentur, & venient in Sion laudantes: & lætitia sempiterna super capita eorum: ecce lætitia Domini sempiterna.

Dominus quo modo servos suos invitat.
Isa. 60
2 Thess. 3
Isa. 51

Articulus tertius.

Excitantem exerit, inquiens: *Et lex tua*. Lex enim legentis mentem excitat ad virtutem. Quid est enim bona pronuntiare, utiliora probare, perfecta consulere, nisi somnolentæ mentis oculum ad virtutis exercitium excitare? Et nota, quod legimus in scriptura, legem loquentem, legem instruentem, & legem consulentem. Loquens dicitur, bona pronuntiando: instruens, utiliora probando: consulens, perfecta persuadendo. Vis audire legem loquentem? Audi Apostolum attestantem. Quæcumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur: ecce legis locutio. Vis auscultare legem instruentem? ausculta Paulum dicentem: Probas, ait, utiliora, instructus per legem: ecce legis instructio. Vis attendere legem consulentem: Attende sapientem filio suadentem: Custodi legem meam, atque consilium meum, id est, legis meæ consilium: ecce legis consultatio.

Lex loquens, instruens, consulens
Rom. 3
Rom. 2
Prov. 3

Excitatum edisserit, scribens: *Meditatio mea est*. Cum enim aliquis meditatur, oculus interioris hominis excitatur. Sed notandum, quod tria potissimum excitant interiorem oculum: videlicet assistentis spectaculum, meditantis periculum, & charitatis vinculum. Quorum primum excitat oculum per stuporem, secundum per timorem, tertium per amorem. De primo legitur: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper: in hac meditatione excitat mentis oculum, assistentis spectaculum. De secundo: Nisi quod lex tua meditatio mea est; tunc forte periissem in humilitate mea: in hac meditatione excitat mentis oculum, meditantis periculum. De tertio: Quomodo dilexi legem tuam Domine; tota die meditatio mea est; in hac meditatione excitat mentis oculum charitas, quæ secundum Apostolum est perfectionis vinculum.

Psalm. 18
Psalm. 118
Ibidem.
Coloss. 3

Epilogus.

Ostensurus ergo Psalmographus orationis protectionem adversus offensionis timorem, per salutis invitationem, & virtutis excitationem, sic ait: *Concupivi salutare tuum*, quantum ad affectum invitatum; *Domine*, quantum ad regem invitantem; *Et lex tua* quantum ad legem excitantem; *Meditatio mea est*, quantum ad intellectum excitatum.

VERSICULUS XV.

Vivet anima mea, &c.] Clypeus spiritualis, scilicet virtus orationis, non tantum protegit oratorem a parte exteriori contra timorem passionis, & a patre interiori contra timorem offensionis: sed a parte superiori contra timorem separationis. Quod præclare Propheta cecinit in his verbis: *Vivet*, &c. Ac si caneret cantione dulcissima: Confido de præmio æternali, tam spirituali, quam corporali, in judicio generali. Unde convincitur, quod quatuor hic notantur: videlicet fiducia præmiorum, tam interiorum, B quam exteriorum, secundum judicia meritorum. Quorum primum pertinet ad præmium æternale: secundum ad præmium spirituale: tertium ad præmium corporale: quartum ad judicium generale.

Articulus primus:

Primum prænotavit, cum præcinit: *Vivet*. Quali vita, nisi beata? Hæc est vita virtuosis servata, virtibus comparata. Quæris, quibus? Plane fide, spe, charitate. Videndo per fidem, fidendo per spem, obtemperando per charitatem. De primo: Si mortui sumus cum Christo, credimus, quia simul etiam vivemus cum Christo: Ecce vita credita. De secundo: Vivemus in conspectu ejus, sciemus, sequemurque ut cognoscamus Dominum. Quid est vivendo scire, sciendo sequi, sequendo cognoscere, nisi vitæ fontem scire, sciendo sitire, sitiendo haurire? ecce vita sperata. De tertio: Obtemperabimus patri spirituum, & vivemus: ecce via obtemperando dilecta.

Rom. 6 *Osea. 6* *Hebr. 12*

Articulus secundus.

Secundum subnotavit, cum succinit: *Anima mea*. Anima namque vivet, cum ad vitam deiformem ascendet, & imaginem concreatam ad imaginem creatricem extendet. Et nota, quod anima beata, sicut invenitur in scriptura, erit magnificata, erit inebriata, erit impinguata. Quoniam animæ potentiam retentivam magnificabit divinæ potestatis immensitas. Potentiam animæ apprehensivam inebriabit divinæ veritatis incomprehensibilitas. Potentiam animæ appetitivam impinguabit divinæ bonitatis ineffabilitas. De primo: Magnificetur anima mea in oculis Domini, & liberet me de omni angustia. Hic, secundum anagogiam, magnificat retentivam animæ potentiam divinæ potestatis immensitas. De secundo: Inebriavi animam lassam. Hic, secundum eamdem intelligentiam inebriat intellectivam animæ potentiam divinæ veritatis incomprehensibilitas. De tertio: Anima operantium impinguabitur. Hic etiam, secundum anagogicam theoriam, impinguat affectivam animæ potentiam divinæ bonitatis ineffabilitas.

Animæ beatæ præmia. *1 Reg. 26* *Hier. 31* *Prov. 13*

Articulus tertius.

Tertium connotavit, quando concinit: *Et laudabit te*, supple vocali laude, quod spectat ad præmium corporale. Et nota, quod sicut legitur in scriptura, laudabunt Dominum credentes, sperantes, diligentes, quia fient videntes, tenentes, fruentes. De primo: Simul laudabunt, qui oculo ad oculum videbunt: ecce laudatio credentium. De secundo dicit Judith: Laudate Dominum Deum C nostrum, quia non deseruit sperantes in se, ecce laudatio sperantium. De tertio: Comedetis vescentes, & saturabimini, & laudabitis nomen Domini Dei nostri: ecce laudatio diligentium.

Dominum quia laudabunt. *Isa. 52* *Judith. 13* *Joel. 2*

Articulus quartus.

Quartum quoque denotavit, dum cecinit: *Et judicia tua adjuvabunt me*. Judicium generale notatur plurali voce, *Judicia*; propter diversa merita, diversimode judicanda. Hoc autem judicium illos adjuvabit, quibus æternam hereditatem adjudicabit. Talia judicia dogmatizat scriptura, divinitus ponderanda, declaranda, & dulcoranda: quoniam illa divina potentia ponderabit, sapien-

pientia declarabit, & clementia dulcorabit. De primo: Pondus & statera, judicia Domini sunt: ecce judicia ponderanda. De secundo: Judicia, quasi lux, egredientur: ecce judicia declaranda. De tertio: Judicia tua jucunda: ecce judicia dulcoranda.

Prov. 16
Osee. 6
Psalm. 118

Epilogus.

Demonstrans ergo Psalmista virtutem orationis contra timorem separationis, sic ait: *Vivet*, supple vita beata, quantum ad fiduciam beatitudinis æternalis: *Anima mea*, quantum ad fiduciam beatitudinis spiritualis: *Et laudabit te*, scilicet vocali laude, quantum ad fiduciam beatitudinis corporalis: *Et judicia tua adjuvabunt me*, scilicet judicando pro meritorum consideratione, quantum ad fiduciam judicii generalis.

VERSICULUS XVI.

ERravi, *sicut ovis, quæ periit*, &c.] En audistis clypeum spiritualem, scilicet orationis virtutem, exterius, interius, superius protegentem, contra passionis, offensionis, & separationis timorem. Novissime auditote virtutem ipsius protegentem inferius, contra timorem infernalis interius. Sciens enim Propheta, quod in orantis conscientia potest oriri cogitationum accusantium, & excusantium controversia, cogitationibus accusantibus, actum iniquitatis recitantibus, & metum infelicitatis excitantibus, ex adverso cogitationibus excusantibus, actum æquitatis recitantibus, & spem felicitatis excitantibus. Nec ignorans, quoniam orationis virtus, cum partes suas viriliter interponit, inter partes altercantes amicabiliter componit, quoniam actum iniquitatis expiat, metum infelicitatis exsufflat, præmium felicitatis postulat, & meritum æquitatis allegat. Totum processum præhabitum per verbum propositum breviter repræsentat, dicens: *Erravi*, &c. quasi canens voce dulcisona. Prævaricatus sum: periclitatus sum, sed spe salvificatus sum: quia justificatus sum. Quatuor ergo notantur in proposito, scilicet actus iniquitatis, metus infelicitatis: speratum præmium felicitatis, & opus meritorium æquitatis. Quorum primum orationis virtus expiat: secundum exsufflat: tertium postulat: & quartum allegat.

Nota.

Articulus primus.

Actum iniquitatis aperuit, dicens: *Erravi sicut ovis*. Errorem commemorat, ovi se comparat, propter gesta brutalia, quæ patrarat. Et nota, quod legimus in scripturis triplicem errorem ovis: scilicet errorem abeuntis, errorem adeuntis, errorem pereuntis. Quibus respondent errores totidem in peccatis: videlicet error aversionis, conversionis, & obligationis. De primo: Si fuerint alicui centum oves, & erraverit una ex eis: ecce error abeuntis, pertinens ad aversionem. De secundo: Omnes nos, quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit: ecce error adeuntis, attinens ad conversionem. De tertio scribitur in proposito: *Erravi sicut ovis, quæ periit*. Ecce error pereuntis, spectans ad obligationem. Unde tripliciter errat, quicumque mortaliter peccat, quoniam a præcepto avertitur, ad prohibitum convertitur, & ad interitum obligatur.

Triplex ovis error.
Matth. 18
Isa. 53

Articulus secundus.

Metum infelicitatis adaperuit, inquiens: *Quæ periit*. Ista periclitatio est mortis obligatio, & idcirco timoris ratio. Et nota, quod legimus in scriptura triplicem periclitationem, & secundum triplicem periclitationem, intelligimus triplicem obligationem: & secundum triplicem obligationem, accipimus triplicem timoris rationem. Attenditur autem periclitationis ternarius, quantum ad periculum superius, interius, & exterius. Hoc est periculum damni superioris, vermis interioris, & ignis exterioris. Inde colligitur, quod quisquis prævaricatur, tripliciter periclitatur;

Triplex periclitatio in scriptura.

quia

quia tripliciter obligatur, & ideo A tripartito timoris vinculo colligatur: Prima periclitatio per Psalmistam exprimitur, ubi psallitur: Pereant peccatores a facie Dei; ecce periclitatio respectu damni superioris. Secunda periclitatio innuitur, ubi per Antiochum regem iniquum, & fidelium inimicum asseritur; Ecce pereo tristitia magna in terra aliena; ecce periclitatio respectu vermis interioris. Tertia periclitatio proponitur, ubi legitur: Blasphemantes in corruptione sua peribunt, percipientes mercedem injustitiæ; ecce periclitatio respectu ignis exterioris.

Psal. 67 · *1 Math. 6* · *2 Pet. 2*

Articulus tertius.

Speratum præmium felicitatis exeruit, adiiciens: *Quære servum tuum Domine*. Non enim desperat, qui quæri desiderat. Sine spe nullatenus auderet dicere; *Quære*. Si quæris, qualiter quæras? non qualiter Herodes puerum Iesum, non qualiter Ananias Saulum; sed qualiter pastor piissimus pecus suum. Nam Herodes quæsivit puerum ad perdendum; Ananias quæsivit Saulum ad curandum. Sed pastor piissimus quæsivit pecus suum ad supernis gregibus aggregandum. De primo; Futurum est, ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum: ecce puer quæritur ad perdendum. De secundo; quære in domo judæ Saulum nomine Tharsensem. Hic Saulus quæritur ad curandum. De tertio, ubi mystice scribitur de pastore piissimo; Relinquet nonaginta novem in montibus, & vadet quærere eam, quæ erravit. Hic quæritur pecus mysticum ad supernis gregibus aggregandum.

Mat. 2 · *Act. 9* · *Mat. 18*

Articulus quartus.

Opus meritorium æquitatis asseruit, superadiiciens; *Quia mandata tua non sum oblitus*. Quoniam actus æquitatis mandatus est in mandatis. Hic autem actus non fuit oblivioni traditus; quia mandata non fuit oblitus. Quæris quare? Puto, quod triplici ratione. Nam mandata sunt semitæ deductivæ, lucernæ directivæ, januæ in cœlestem beatitudinem inductivæ; quoniam obtemperantes deducunt, considerantes dirigunt, perseverantes inducunt. De primo scribitur: Deduc me in semita mandatorum tuorum. Hic apparet aperte, quod mandata sunt semitæ deductivæ. De secundo; Ad omnia mandata tua dirigebar, tamquam ad lucernas directivas: quia mandatum lucerna est, sicut scriptum est Salomonis stylo: Hic liquet lucide, quod mandata lucernæ sunt directivæ. De tertio; Si vis ad vitam ingredi, serva mandata, quasi cœli januas inductivas. Hic docetur implicite, quod mandata sunt cœli januæ inductivæ.

Mandata. · *Psalm. 118* · *Ibid.* · *Prov. 6* · *Matth. 19*

B

Epilogus.

Declaraturus ergo Psalmographus orationis virtutem, quæ protegit oratorem, quantum ad partem inferiorem, contra damnationis timorem, actum iniquitatis expiando, metum infelicitatis exsufflando, speratum felicitatis præmium postulando, opus æquitatis meritorium allegando, sic ait; *Erravi sicut ovis*, quantum ad actum iniquitatis, quam virtus orationis expiat. *Quæ periit*, quantum ad metum infelicitatis, quem exsufflat; *Quære servum tuum*, quantum ad præmium speratum felicitatis, quod postulat; *Quia mandata tua non* C *sum oblitus*, quantum ad opus æquitatis meritorium, quod allegat.

Et in hoc consummatur doctrina psalmi: Beati immaculati, ad gloriam Regis beati immaculati, & in honorem Reginæ beatæ immaculatæ. Cujus meritis, & precibus nos dignetur beatus, & immaculatus Dominus beatis, & immaculatis spiritibus aggregare. Amen.

PSALMUS DAVID CIX.

AD *Dominum cum tribularer, clamavi*.] Quo modo septimæ decadis dicatur Jubileus, in principio libri dictum est; & etiam quomodo, septem, potest esse accusativus, &

Sup. pag. 90

A

& dativus. Da partes septem, nec
Eccl. 11 non, & octo, id est, vive secundum utrumque testamentum. Nota: Quindecim gradus erat in templo Domini, & quando sacerdos ascendebat primum gradum, dicebat hunc primum psalmum: quando ascendebat secundum, dicebat secundum, & sic in ascendendo dicebat hos quindecim psalmos. Ideo hujusmodi psalmi dicuntur cantica graduum. Glossa, varietate rerum unita. Quidam uniuntur in unum, alii per unum, alii ad unum. De primo: Ecce quam
Psalm. 132 bonum, & quam jucundum, &c. De
Gen. 6 secundo: Per charitatem uniuntur fideles. Nam hoc gluten est indissolubile, quo linita sunt ligna arcæ.
Ibidem. De tertio: Nam unimur ad Christum, ad quem opera nostra debent convenire: unde arca consummata
Ritus octavarum. est in cubito. Nos celebramus octavas Sanctorum: quia octavam, scilicet resurrectionem expectamus. Unde octavas Domini in solemnitatibus non observamus; quia ejus resurrectionem non expectamus, jam enim resurrexit. Non enim natale habet octavam, imo quoddam festum per se circumcisionis. Nec Pascha: Nam octavo die canitur: Quasi modo ge-
1 Pet. 2 niti. Et in octava Pentecostes, de Sancta Trinitate. Quod autem in quibusdam Ecclesiis fiunt octavæ in Pascha, & non cantatur: Quasi modo geniti; sed de resurrectione. De
Ibidem. hoc dicimus, quod octavæ Christi possunt observari; quia ejus octavam expectamus, ut resurgat in nobis, non in se: in membris, non in capite. Quidam cadunt propter infir-
Cadere multipliciter. mitatem pedum: quidam propter alterius impulsionem; quidam propter tenebras, id est, propter ignorantiam; quidam propter viæ angustiam; quidam propter negligentiam: sic aliquis cadit a vita. De primo dici-
Psalm. 72 tur: Mei autem pene moti sunt pe-
Psalm. 117 des. De secundo, quod scilicet alterius occasione, vel persuasione peccat; Impulsus, eversus sum, ut caderem, & Dominus suscepit me. De
Matth. 15 & Luc. 6 tertio; Si cæcus cæcum duxerit, ambo in foveam cadunt. De quar-
Psalm. 90 to: In manibus portabunt te. Nam
Matth. 7 arcta est via, quæ ducit ad vitam. De quinto: Qui enim stat, videat ne
1 Cor. 10 cadat. Sunt gradus officiorum: Unde Apostolus: Quosdam dedit Apo-
Ephes. 4 stolus, quosdam Prophetas, alios doctores. Sunt gradus dignitatum, unde Dominus in Evangelio: Amice
Luc. 14 ascende superius. Sunt gradus meritorum, unde hoc: Gradus sunt in charitate, unde quibusdam centesimus, aliis sexagesimus, aliis trigesimus fructus debetur. Sunt gradus beatitudinum, unde hoc: In domo
Joan. 14 patris mei mansiones multæ sunt.
Quando Judæus emebat gentilem,

B

radebat ei barbam, & capillos. Sic,
Capilli cur tondeantur quando aliquis fit clericus. quando quis eligebatur in sortem Dei id est, quando fit clericus, tondentur ei capilli, ad significandum, quod inutiles cogitationes debet deponere, & in superiori parte, id est, in capite debet esse apertura, ut sine impedimento, quæ sursum sunt sapiant, & pro eis, quæ sursum sunt, Deo deserviant. Idem signifi-
Coloss. 3 cant sandalia Episcoporum superius
Sandalia Episcoporum. aperta. Sæpe clerici tondentur, & pili renascuntur: quia primi motus non possunt omnino abire, sed re-
Psalm. 136 deunt. Sed beatus, qui tenebit, & allidet parvulos suos ad petram, id est Christum. Monachi autem al-

C

Monachi cur altius tondeantur. tius tondentur, quam clerici sæculares: quia magis tenentur inutiles cogitationes abjicere. *A labiis iniquis.* Quidam loquuntur iniqua inique, ut qui dixerunt. In beelzebub principe
Luc. 11 dæmoniorum eiicit dæmonia. Quidam iniqua non inique, ut Petrus dixit Domino: Absit a te Domine
Matth. 16 ut scilicet crucifigaris. Quidam non iniqua inique, ut diabolus Domino:
Matth. 4 Mitte me deorsum. *Sagitta potentis acutæ.* Verbum, dicitur sagitta. Nam pater tetendit arcum, quando promisit Filium venientem per Prophetam: Misit sagittam electam, di-
Isa. 49 cit Isaias, quando misit eum incar-
Psalm 10 nari. Ad quid? ut sagittaret in obscuro rectos corde: id est, ut malos faceret bonos. Hæc sagitta est vulnus

nus faciens sine vulnere, percutiens, & sanans, occidens, & vivificans. Et hæc sagitta sagittat, sive percutit prudenter. Nam Apostoli in prædicando habuerunt prudentiam. Vulnerat fortiter: Nam fortis est, ut mors dilectio: Occidit salubriter, unde: Occide, & manduca: id est, occide vitia, & fac hominem de corpore Ecclesiæ. Et hoc: Verte impios, & non erunt. Hæc sagitta: id est, dilectio, magnum vulnus facit in Virgine, & acutissima est. Nam non solum carnem Virginis configit, sed etiam animam pertransiit, quod potest dici gladius, ut de Deipara Virgine dicitur: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Tres sunt status Ecclesiæ, scilicet sponsæ, & sub primo fuit percussa, sub secundo vulnerata, sub tertio denudata. In primo laborat, in secundo ægrotat, in tertio expirat: primo concipit, secundo parturit, tertio finit: Concipit in labore, parturit in dolore, finit in consummatione, unde dicitur in Canticis: Percusserunt me, & vulneraverunt me, tulerunt mihi pallium meum custodes. In aliis percussa, in aliis vulnerata, in aliis nudata. In primorum persona dicitur: Advena, & peregrinus sum, sicut omnes patres mei. De secundo: Posuerunt morticina servorum tuorum, &c. Qui tulerunt pallium, qui contaminaverunt testamentum, unde hoc: Diviserunt sibi vestimenta mea. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est*. Spiritus sanctus, hic conqueritur de tribus. De regni dilatione, hic: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est*. De malorum cohabitatione, unde: *Habitavi cum abitantibus cedar*. De longa peregrinatione, ibi: *Multum incola fuit anima mea*. In Ecclesia quidam sunt exules, quidam cives, quidam peregrini. De primis, ut de filio prodigo, qui abiit in regionem longinquam. Peregrini boni in Ecclesia militantes, de quibus dicitur: Non habemus hic manentem civitatem, &c. Cives, qui sunt in patria, de quibus dicitur: Cives sanctorum, & domestici Dei.

Cant. 8 — Act. 10 — Prov. 12 — Luc. 2 — Ecclesiæ status res. — Cant. 5 — Psalm. 38 — Psalm. 78 — Psalm. 21 — Luc. 15 — Heb. 13 — Ephes. 2

PSALMUS DAVID CXX.

LEvavi oculos meos in montes.] Quinque leguntur Ascensiones, scilicet elevationis, unde hoc: Ascendam in cœlum, & similis ero altissimo. Dignitatis, unde hoc: Amice Ascende superius. Cogitationis, unde hoc: Ascendet homo ad cor altum, &c. Deus dicitur exaltari in nobis; & nos in Deo quando cogitamus de Deo. Charitatis: Ascensiones in corde suo disposuit. Futuræ glorificationis, unde dicitur: Nemo ascendit in cœlum, nisi, qui de cœlo descendit, & nisi per eum. Aliquis exit de mundo tribus modis, scil. pœnitendo; omnibus, quæ possidet, abrenuntiando, moriendo. De primo: Fugite de medio Babylonis. De secundo: Quis dabit mihi pennas, sicut columbæ. Et hoc: Ecce elongavi fugiens. De tertio patet: Hic dicitur, quod in deliciis hujus mundi defluentes timent. Nam concupiscentia, sive carnalis appetitus, dicitur fluxus, sive fluvius. Nam semper est in motu: nam crescit, & decrescit. Locus, unde hic: Fluvius venit, & necessitas, quo tendit satietas; qua via transit, voluntas, via: qua redit cupiditas. Locus unde excurrit defectus nostri decrementum: per quem decurrit, fastidium: per quem recurrit, desiderium: omnia flumina tendunt in mare, sic & hic fluvius. Nam talis dilectio, habet amaritudinem; nam extrema gaudii luctus occupat; & cum flumina tendant in mare, & mare non superabundat: quia meritum malitiæ nostræ quantitas pœnæ non exuperat; *Ecce non dormitabit*. Tres sunt civitates, & custodes; In prima habent, in secunda expectant, in tertia desperant. In prima beati misericordes regnant in cœlis: in secunda exultant in spe; in tertia reprobi damnantur in re. Tres sunt, scilicet patria, mundus, infernus. De primo: Glo-

Ascensiones quinque. — Isa. 14 — Luc. 14 — Psalm. 63 Exaltatur Deus in nobis, & nos in Deo quomodo. — Psalm. 83 — Joan. 3 — De mundo exit aliquis tribus modis. — Hier. 51 — Psalm. 54 — Ibidem. — Concupiscentia fluxus dicitur — Eccli. 1 — Prov. 14 — Eccli. 1 — Civitates & custodes tres.

Psalm. 86 Gloriosa dicta sunt de te civitas Dei. A
Psalm. 121 De secunda; Nisi Dominus custodie-
Abac. 2 rit civitatem. De tertia; Qui ædificat civitatem in sanguinibus; prima habet vigiles suos Angelos; secunda doctores; tertia Angelos malos, sive dæmones; primi vigilant ad laudem, secundi ad custodiam, tertii ad præ-
Isa. 72 dam. De primis; Super muros tuos Hierusalem constitui custodes. De
Isa. 21 secundis Propheta; Super custodiam meam ego sum; stans per diem, &
Psalm. 121 totis noctibus. De tertiis; Extendunt sagenam suam, & interficere gentes non cessant. Unus est principalis custos, scilicet Christus, de quo dicitur; Nisi Dominus custodierit. *Non det in commotionem pedem tuum*. Hic B dicitur, quod Propheta loquitur;
Docere, monere, & orare. Docete veritatem, monete ad conversionem, orate ad intercessionem; docete de fide, & de articulis fidei; monete de moribus; orate pro sua, & populi ignorantia. De prima; Ite
Matth. 28 docete omnes gentes. De secunda
Hier. 1 Hieremias; Constitui te super gentes, & regna. De tertia; Sine intermis-
Thess. 5 sione orate.
Tacendi tres modi. Tres sunt modi tacendi, ignorantia; impotentia, negligentia; ignorantia turpis, impotentia difficilis, negligentia pinguis. Si quæ-
Isa. 72 ritis ore, quærite opere; Vos si quæritis in prosperitate, quærite in adversitate, unde dicitur; Si quæritis,
Ostium triplex pulsamus. quærite. Ad triplex ostium pulsamus C ad difficultatem intelligentiæ; nam cum labore, & sudore acquiritur sapientia, scilicet panis noster. Ad
Luc. 11 ostium operis, ut amicus, qui dixit; Amice accomoda mihi tres panes.
Joan. 20 Et hoc: Maria stabat ad monumentum foris plorans. Ad ostium æter-
Luc. 11 nitatis, unde hoc; pulsate, & aperietur vobis.

PSALMUS DAVID CXXI.

L*Ætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi*.] Nam Ecclesia, scilicet Synagoga prius fuit in tabernaculo, quod erat fragile, & mobile. Post
Animæ status tres. in atrio ante templum. Deinde in templo, quod erat solidum, & immobile. Unde tres status animæ leguntur; Nam in primo est in corpore fragili, non glorificato; post exuta a corpore. Tertio rediens in corpus glorificatum, quando habebit utramque stolam. Anima autem lætatur, quia debet ire in domum, id est in corpus glorificatum, dicens: *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi*. Cum essent jam pedes in atriis. Mo- Ric. in
raliter: *Lætatus sum*, &c. Adam E- Psal. 121
vam alloquitur, & gaudet de eo, quod dictum est; quia ibunt in domum Domini. Per Adam rationem, per Evam intellige affectionem, sive sensualitatem. Ad rationem cognitio; ad affectionem pertinet dilectio. Prius Adam formatus est, quam Eva: 1 Tim. 2
quia præcedit veri cognitio, sequitur justi dilectio. Domus diaboli vanitas, domus Adæ veritas, domus Dei æternitas, de quo dicitur; Beati, qui habitant æternitatem. Inde Adam gaudet, quia hanc domum debet ingredi. Adam de domo diaboli ad domum propriam rediit, cum de vanitate ad inquisitionem veritatis intrat; Intrat in domum Dei, cum post, diu quæsitam, & inventam veritatem, rapitur ad contemplationis veritatem, & æternitatis contemplationem. De vanitate mutabilitatis diabolus extendit sibi porticum. De vanitate mortalitatis diabolus extendit sibi donum. De vanitate iniquitatis collocat sibi thalamum. Si æterna cogitas, sed æterna non amas, intrat Adam in domum Dei solus: Si æterna cogitas, & amas, Adam cum Eva intrat. Lætatur Adam de hoc, quod debent ire in domum Domini, sed de hoc, quod dictum est; Ibitis in domum Domini, forte quia Adam est in domo propria, & sperat se intrare in domum Domini. Apostolus se lætatur ad tertium cœlum. Adam se sperat intraturum. Primum cœlum, sublimitas intelligentiæ; secundum cœlum claritas justitiæ: tertium, sublimitas gloriæ: In primo est contemplatio veritatis, in secundo dilectio æquitatis, in tertio plenitudo æternæ jucunditatis. De primo, & se-

Phil. 3 *2 Cor. 12* secundo Apostolus: Nostra conversatio in cœlis est. De tertio; Scio hujusmodi hominem raptum ad tertium cœlum. In primo cœlo illuminatur ignorantia, in secundo extinguitur concupiscentia, in tertio absorbetur miseria. Quod Apostolus intelligit tertium cœlum, Adam intelligit domum Dei. Anadiplosis est, *Beda de sche. s. scrip.* sicut Beda dicit, quod sequens clausula incipit adjectione, in qua prima clausula finit, ut hoc: *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem, Hierusalem, quæ ædificatur, ut civitas.* *Civitas triplex supra. Hierusalem. Jebus. Salem.* Tres sunt civitates, ut prius dictum est, militantium, triumphantium, morientium. Prius Hierusalem dicta est Jebus, post Salem, Jebus est conculcatio, Salem pax. Hierusalem. Nota primo: homines sunt filii iræ, *1 Cor. 15* prius enim est, quod animale, deinde quod spirituale: ecce Jebus, deinde mandat per baptismum, scilicet pacificati: ecce Salem. Tandem videbunt Deum: ecce Hierusalem. *Psalm. 113* Cœlum cœli Domino, ecce Hierusalem. Terram autem dedit filiis hominum, ecce Hierusalem terra, *Luc. 2* ubi est pax hominibus bonæ voluntatis. Non mortui laudabunt te Domine, ecce ubi est conculcatio. Nota: A tribus commendatur illa civitas, ab antiquitate, ibi: *Quæ ædificatur, ut civitas.* De charitate: *Cujus participatio est.* A beatitudine: ibi: *In idipsum.*

PSALMUS DAVID CXXII.

Oculi duo dilectionis, & fidei. *AD te levavi oculos meos.*] Duo sunt oculi, oculus dilectionis, & oculus fidei; oculus dilectionis duplex. Dilectio Dei, & dilectio proximi. Oculus fidei duplex, cognitio & devotio. Hos quatuor oculos ad Deum levamus. Nota: Ideo dicit, *Levavi*, non levavimus, quia omnes unum sumus. Nam participatione charitatis, plures homines, unum sumus, & plura membra, unum cum Christo triplici de causa; propter regni identitatem, unde Apostolus: *Rom. 8* Heredes sumus Dei, coheredes autem Christi, propter communem charitatem, unde hoc: Propter nimiam *Ephes. 2* charitatem, qua dilexit nos, misit Deus filium suum in mundum; propter naturæ conformitatem, unde dicitur: Emmanuel, quia eamdem na- *Joan. 1* turam habet nobiscum. *Ita oculi nostri.* Si nos levamus oculos nostros ad Deum, & ipse suos inclinat ad nos. Si manus nostras levamus ad Deum, ipse suis manibus levat nos, sic de cæteris. Sic Eliseus volens su- *4 Reg. 4* scitare puerum Sunamitis, os ori, oculos oculis, & manus manibus applicuit. Sic ad hoc, quod homo su- *Homo quomodo interius suscitatur a Deo.* scitetur interius, oportet illa applicari. Hoc Deus facit in nostra suscitatione: Nam cordi dat lumen intelligentiæ, ori verbum ædificationis, manibus opus justitiæ. Nam dedit proferre utiliter, ecce os appositum ori: dat sentire fideliter, ecce oculi oculis; dat implere efficaciter, *Eccli. 4* ecce manus manibus. Hic triplex funiculus difficile rumpitur, ad extrahendas animas de lacu miseriæ, *Psalm. 39* & de luto fæcis. Nota: Debemus *Deus quomodo a nobis considerandus.* Deum considerare; Dominum, & factorem, patrem, & benefactorem. Ex primis duobus nascitur in nobis timor: ex sequentibus duobus pudor. Nam quia pater, & quia benefacit mihi, debeo habere pudorem. Si vero non serviero, quia ingratus beneficii mihi collati; quia Dominus *Psalm. 93* timendus est, nam ipse est Dominus *Rom. 9* Deus ultionum; & quia factor ado- *Isa. 45* randus, & timendus est, nam quid potest figmentum figulo?

PSALMUS DAVID CXXIII.

NIsi quia Dominus erat in nobis] *Aquam intolerabilem.* Alia littera, sine substantia, & tamen dicit Hieronymus super Ezechielem; So- *Hieron. in Ezech. c. 5 & 16 ex Joseph. lib. 12. antiq. cap. 2* los tantum libros Moysi magis eruditi a septuaginta translatos putant. Hanc sententiam Hieronymus in eodem libro dicit, quod prius in Psalmis notavimus. Hic dicitur, quod filius prodigus recessit a patre, hoc est genus humanum, quod per pec-

Supra in procem. peccatum, recessit a Deo: sed numquid obliviscitur pater uteri filii sui? aut numquid obliviscitur misereri Deus? Absit. Pater ergo sollicitat servos ad inquirendum filium, & unus servorum nomine timor, ad imperium Domini, fugitivi vestigia filii insequitur. Quem inveniens in carcere peccatorum vinculis consuetudinis ligatum, conviciis, & verberibus urgens cogit exire. A patre missus est alius famulus nomine spes, quæ videns filium a timore non ereptum, sed obductum veste simul consolationis, ejus oculos tersit, & de stercore pauperem eripuit. Quem videns filius dicit: Quo modo venisti ad me. Cui spes: Ne timeas, quia misericors est, qui pro nobis pugnat, & omnipotens. Et ideo plures nobiscum sunt, quam cum adversariis. Super hæc omnia adduxi tibi equum a patre, scilicet desiderium. Imponunt filium super equum, desiderii mollibus stramentis piæ devotionis suppositis, calcaribus bonorum exemplorum additis: sed frænum defuit, tanta erat festinantia fugiendi, & timentes adversarios dicebant: Fiant immobiles, quasi lapis, donec pertranseat populus tuus, quem possedisti ab initio: Hi effugiunt, sed non sine periculo: quia erat sine consilio. Ideo de summis principibus palatii, missa est a patre prudentia habens in comitatu temperantiam, dixit: Parcius obsecro: Nam dicit Salomon: Qui festinus est pedibus, offendit, & tunc frænum discretionis imposuit fervido equo desiderii, ne sit desiderium sine discretione, ejusque habenas, temperantiæ commisit, & præcepit prudentiæ, ut retro puerum iret, cum retro timor de vicinitate inimicorum, & tarditate fugæ causaretur, & tunc fortitudo miles egrediens occurrit, per campum fiduciæ extracto gladio, dicens: Nolite timere, plures sunt nobiscum, quam cum adversariis nostris. Statim prudentia cœlestis curiæ assueta consiliis dixit: Cavete & proficiscemini, non tam

Luc. 15
Psalm. 76
Psalm. 112
Deut. 3
Exod. 15
Prov. 19
4 Reg. 6 & 11 Par. 32

A festinanter, quam prudenter, inimici non sunt in itinere. Sed juxta iter scandalum posuerunt mihi. Ego præcedam, vos autem viam justitiæ tenete. Introducimus nos in atrium sapientiæ, quod non est longe a vobis. Ecce quatuor virtutes. Hæc est summa, dum timor viget retro, spes autem trahit, munit fortitudo, temperantia moderatur, provide instruit prudentia: ducit & inducit, & perducit justitia. Filius a patre recipitur, cum majori gaudio. *De laqueo venantium*. Nota: Diabolus quandoque parat laqueos, ut hic. Quandoque sagittas, ut hoc: Paraverunt sagittas suas in pharetra. Quandoque B arcum, unde hoc: Arcum paravit, & tetendit illum. Quandoque canes, unde hoc: Circumdederunt me canes multi:

Psalm. 139
Luc. 15
Diaboli insidiæ.
Psalm. 10
Psal. 7
Psal. 21

PSALMUS DAVID CXXIV.

QUi confidunt in Domino sicut mons Sion.] Hic ponitur plurale, & singulare. Nos enim multa sumus, & unum, quod non Deus. Ipse enim est unum, minui non potest. Et quia infinitum non potest multiplicari, & quia simplex non potest decrescere, & quia immensus augeri non potest, & quia immobilis moveri non potest. Item quia unum super omnem C materiam, & quia simplex super omne materiatum: Quia immobilis super omne creatum, unde ante omnia, simplex post omnia, immobile super omnia. Ab ea unitate est pluralitas omnium, a simplicitate compositio universorum, ab incommutabilitate, omnis commutabilitas. Ab uno, omne multipliciter numerosum: a simplicitate omne numerosum compositum: Nam ipse est principium, unde sunt omnia, finis continens omnia, ne recedant a non esse. Æternitas originans, & regens omnia per esse, universitatis creator, moderator, sustentator. *Benefac Domine bonis, & rectis corde*. Hic tria nota: Bonam voluntatem, ubi dicit:

Deus.

cit: *Rectos corde*. Opus: ibi, ubi dicit: *Bonis*. Pro utroque retributionem ibi: *Benefac Domine*. Sed utitur ordine præpostero. Nota: Ecclesia hic notatur ovis: Sed tribus nominibus solet appellari, scil. civitas, sponsa, ovis. Civitas propter collectionem, sponsa propter dilectionem ovis propter mansuetudinem. De primo; Nisi Dominus custodierit civitatem. De secundo in Canticis. De tertio hic: Civitas est, vigilate ad custodiam: sponsa est, studere ornavit: oves sunt, intendite pascui. Custodia trifaria debet esse: debet enim custodiri a vi tyrannorum, a fraude hæreticorum, a tentatione dæmonum. Ornatus sponsæ in tribus, in bonis operibus, in bonis moribus, in ordinibus, sive gradibus. Pastus quatuor juxta quatuor genera hominum. Nam quidam sunt duri, alii infirmi, alii firmi, alii parvuli poni debent. Duris, ut flagellum, unde dicitur: Lex posita est duris in flagellum. Infirmis, ut olera, unde Apostolus: Qui infirmus est, olus manducet. Lac minoribus: solidis panis, unde Apostolus; Lac potum dedi vobis, non escam. Nota, ad custodiam civitatis opus est viro forti, spirituali, fideli. Forti, ad propulsandas injurias: spirituali, ad comprehendendas insidias: fideli, ad mores honestandos, & corrigendos.

Ecclesia. Psalm. 126 Custodia triplex. Rom. 14 1 Cor. 3

PSALMUS DAVID CXXV.

IN *convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus, sicut consolati*.] Sicut quandoque notat imitationem, unde hoc: Estote perfecti, sicut, & pater vester perfectus est. Quandoque proprietatem, ut hoc: In resurrectione neque nubent, neque nubentur; sed erunt sicut Angeli in cœlo. Quandoque identitatem, unde hoc; Sicut pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso. Quandoque majoritatem, unde hoc: Sicut lætantium in præsenti, ita habitatio in cœlis. Quandoque ponitur pro per, unde hoc: Nebulam, sicut cinerem, spargit,

Sicut, varie sumitur. Matt. 5 Matt. 22 Mar. 12 Luc. 20 Joan 5 Prov. 86 Psalm. 147

A id est, per peccatum pœnitentiam. Quandoque pro, propter, ut hic; Defecerunt sicut fumus dies mei, id est, propter fumum, id est, superbiam Adæ. Hic tria notantur, mens munda, ibi; *Facti sumus, sicut consolati*. Purum verbum ibi: *In exultione*. Bona fama, ibi; *Tunc dicent inter gentes*. Ecce oleum in lampade; id est, conscientia sana in mente: & lumen in oleo, id est, bona fama, quæ proximis lucet: *Qui seminant in lacrymis*. Verbum est sator; Nam qui seminant, de horreis occultis semen extrahunt, cophinos semine replent, in agrum spargunt. Exiit ergo Christus de occulto, ubi B est plenitudo divinitatis, scilicet de sinu patris: & missus est in cophinum id est in Virginis uterum. Inde exivit ad ferendum in agrum, id est, in mundum, & ibi fructificavit. Nam triplex semen in mundum jecit; Nam seminatio alia ad aures, alia ad oculos, alia ad cor; ad aures, verbo doctrinæ; ad oculos, exemplo vitæ; ad cor, inspiratione gratiæ. Christus fortis seminat vita, & voce, & juvat dono gratiæ. Scribæ, & Pharisæi seminaverunt foris verbo, & non exemplo. Nam quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt ipsi, nolite facere. Apostoli autem utraque. Nam alius rigat, C alius plantat, solus autem Christus incrementum dat. Primus sator, minimus vocatur in regno cœlorum; secundus major; tertius maximus.

Psalm. 101 Matth. 25 Verbum Dei seminator. Luc. 8 Semen triplex. Matth. 23 1 Cor. 3 Matth. 5

PSALMUS DAVID CXXVI.

NIsi Dominus ædificaverit domum.] Ad ædificandum spirituale fundamentum in alto ponendum est, non in imo, scilicet in temporalibus, ut in ædificatione corporali. Nam anchoram spei nostræ in alto, scilicet in Deo, debemus ponere, non in imo, scilicet in temporalibus. Et sicut in ædificio corporali primo debemus sumptus congregare; ita in ædificio spirituali, primo

Fundamentum spiritualis ædificii.

mo debemus ſumptus erogare pauperibus, & ſic ædificare, & ibi debet eſſe decor, id eſt, ornatus virtutum, unde hoc; Domine dilexi decorem domus tuæ. De fundamento, parietibus, & tecto, alibi dictum eſt, & de cuſtodia civitatis. Notandum autem, quod alia civitas, ſcilicet malorum, cujus muri ædificantur in luto, & latere & palea. Nam in his tribus Judæi ſervierunt Pharaoni; Lutum ſe tangentes polluit; lateres in igne decoquuntur, æſtu cupiditatis, in palea, nugas, & frivolas voluntates intellige: & qui talia operantur, ædificant muros hujus civitatis, & ſerviunt Pharaoni, id eſt diabolo: *Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere*. Quod autem dicitur, non ſit vobis vanum ante lucem ſurgere, ad litteram debet exponi. Et primum myſtice: *Qui manducatis panem doloris*. Sunt alii, quos quærit amicus dicens: Amice accommoda mihi tres panes; Sed mirum eſt, unus quærit tres panes: nam unus uni poſſet ſufficere: forte non venit ſolus. Nam ſecum habet uxorem, & mancipium. Vir, eſt ratio; uxor, voluntas: mancipium, caro noſtra. Tres panes, panis veritatis, charitatis, & fortitudinis. Vir primum, uxor ſecundum, mancipium quærit tertium panem. Deficit enim ratio præ ignorantia veritatis: languor voluntas, præ inedia affectionis: infirmatur caro, præ inopia fortitudinis. Nam aruit cor meum, & oblitus ſum comedere panem meum: quia manducavimus panem doloris: Non enim hos defectus ſuſtineremus, ſi exercitata eſſet ratio in inquiſitione veritatis: & voluntas in deſiderio charitatis: & caro in operatione virtutis. Ideo orat amicus, ut intelligat, diligat, voluntatem Dei faciat, quod non poteſt hic, qui manducat panem doloris. *Filii merces fructus ventris*. Quatuor ſunt genera filiorum. Nam ſunt quidam ex mare, & fœmina, ut hi, de quibus hic fit mentio. Quidam ex fœmina ſine mare, ut Adam de terra; Qui-

[Margin: Pſalm. 20 — Supra in Pſal. 4 & in Pſal. 120 — Exod. 1 — Luc. 11 — Pſalm. 101 — Filiorum quatuor genera. Gen. 1]

A dam ex mare, & ſine fœmina, ut Eva de coſta Adæ. Quidam ex ſola fœmina ſine mare, ut Chriſtus; ecce quatuor genera hominum; *Sicut filii excuſſorum*. Aſinus dicitur gentilis populus, unde Gregorius: Aſinus, gentilis populus, quem ſicut natura extra ſtabula diſciplinæ edidit; ita vagus in voluptatum ſuarum campo permanſit. Bos, Judæus, qui jugo ſupernæ damnationis ſuppoſitus, ad ſpem proſelytos colligens, per corda, quæ valuit, vomerem legis traxit. Item ſuper Job, de prædicatore Paulo quem comparat bovi, ſive Rhinoceronti: Paulus ad præſepe Dei moratus eſt; qui ruminare verba Evangelii dedignatus non eſt. Et mox ait; B Locis quoque Dei non tantum a feritate reſtringitur, ſed quod magis ſit mirabile, ad arandum ligatur, ut non ſolum homines crudelitatis cornu non impetat, ſed eorum etiam refectioni ſerviens, aratrum prædicationis trahat. Et paucis interpoſitis: Qui ergo in humili mente fidelium legis duritiam redarguendo contrivit, quid aliud, quam in valle poſt Dominum glebas fregit? ne videlicet grana ſeminum, quæ exciſus aratro fidei, ſulcus cordis exciperet, per cuſtodiam litteræ preſſa deperirent.

[Margin: Aſinus populus gentilis. Greg. lib. 9 mor. cap. 4 — Bos Judæus. — Greg. li. 31 mor. ca. 10]

PSALMUS DAVID CXXVII.

C **B**Eati omnes, qui timent Dominum.] Timor divinus ſuper omnes gradus ſupple ſequentes; *Quia ambulant in viis ejus*. Quidam ſunt in via, qui & ambulant, ut hi. Quidam ſunt in via, & non ambulant, ut trepidi, unde hoc; Qui ſtat, videat, ne cadat. Alii extra ſunt, & non veniunt ad viam, unde hoc; Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, &c. Quidam ſunt in via, & cadunt de via, unde; Qui ſtat videat, ne cadat; *Uxor tua*. Uxor mortem machinatur, ſicut in Paradiſo factum eſt. Eva corrigenda, & interiora domus diſponit. Hac ſimilitudine dicitur uxor. De primo; Beatus qui tenebit & allidet parvulos

[Margin: 1 Cor. 10 — Matth. 11 — 1 Cor. 10 — Uxor. — Pſalm. 136]

suos ad petram. Ne scilicet suggestione sensualitatis, ratio, scilicet vir moriatur, consentiendo peccato.
Mich. 2 De secundo: Ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui. De
Psalm. 83 tertio: Passer invenit sibi domum. Nota: in homine tria sunt. Natura in medio, hinc gratia, hinc concupiscentia. Prurit, reptat, suggerit concupiscentia naturæ, si natura delectatur: concepit, si consentit: moritur, si parit. Non enim nascitur viperea proles, nisi parente dirupta. Itaque concupiscentia cum conceperit per delectationem parit peccatum.

In homine tria. Concupiscentia.

Iac. 1 Peccatum cum consummatum fuerit per consensum parit mortem consentienti, & delectanti viro, vel mulieri. Nam dictum est ei: Quacum-
Gen. 2 que die comederis, morte morieris. Talis proles in sorde concipitur, in dolore nascitur, in labore vivit, nec sine periculo moritur. Ex alia parte hortatur gratia, præstat consilium, offert auxilium. Si delectatur natura, concipit: si consentit, parit virtutem. Virtus præterea parit beatitudinem. Hanc prolem parit timor: A
Isa. 26 timore tuo concepimus, & peperimus spiritum salutis.

Gratia.

PSALMUS DAVID CXXVIII.

SÆpe expugnaverunt me a juventute mea.] Hic Psalmus invitat nos ad pœnitentiam. Sed ut persecutoribus possimus resistere, tria nobis consideranda sunt, scilicet patientia, humilitas, charitas. Patientia ad misericordiam, humilitas ad Deum, charitas ad proximum. Patientia animæ sit scutum, quod me ferat contra adversa: quia est scutum ani-
Luc. 21 mæ, unde hoc: In patientia vestra
Cant. 8 possidebitis animas vestras. Humilitas pro thorace, quæ conservet interiora præcordia. Petrus negavit per impatientiam, flevit per humilitatem. Charitas pro lancea, ut omnes impetus in vocatione Trinitatis frangat. Nam fortis est, ut mors dilectio, & omnia adversantia pene-
Heb. 4 trat. Nam, ut dicitur: Penetrabilior

Tria consideranda contra persecutores.

est omni gladio ancipiti. Et habeat galeam, scilicet spem, quæ est principale mentis, quasi caput muniat, scili superiorem partem animæ. Et habeat gladium verbum Dei, ut non tantum sustineat, immo hostes persequatur prædicando, & errores eorum gladio verbi Dei dividendo. Et habeat equum desiderii, fides sit cin- Isa. 11
ctorium renum ejus. Nam spes superior. Nam de cœlestibus sic armatus, poterit resistere illis, qui expugnant Ecclesiam a juventute. *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores.* Quatuor sunt Ecclesiæ necessaria ad hoc, quod non succumbat: Mandata, flagella, charismata, tentamenta. Mandatis firmatur, flagellis probatur, charismatibus decoratur, tentamentis conservatur. In mandatis habenda est obedientia, in flagellis patientia, in charismatibus magnificentia, in tentamentis proponenda est perseverantia. Ex primo surgit fiducia, ex secundo patientia, ex tertio magnificentia, ex quarto innocentia. *Prolongaverunt iniquitatem suam.* Hic nota, scilicet persecutionem ab initio inceptam, unde hic: *A juventute mea.* Multoties iteratam: *Sæpe expugnaverunt me.* Et in persequendo perseverantiam, ibi. *Prolongaverunt iniquitatem suam,* & ecclesiam fortiter resistere, ut hic: *Et non potuerunt mihi:*] *Benediximus vobis in nomine Domini.* Nos debemus a Deo petere benedictionem dexteræ, & non sinistræ, id est, æterna quærere, & non temporalia. Nam benedictionem sinistræ dat Deus quandoque iratus, quasi despiciens, ac si tu benedictionem petas, & tu manu sinistra benediceris.

Ecclesiæ quatuor necessaria, ut non succumbat.

A Deo petenda benedictio dexteræ, & non sinistræ.

PSALMUS DAVID CXXIX.

DE profundis clamavi.] Hic ostendit, unde clamet, scilicet; *De profundis*: Ad quem ibi: *Ad te Domine.* Qua fiducia, Dei misericordia: ibi: *Quia apud te propitiatio est.* Dimitte nobis debita nostra, id est

est, peccata, quæ dicuntur debita, id est, pœnæ pro peccatis. *A custodia matutina usque ad noctem*. Nota: Omnis Psalmus pœnitentialis incipit a lacrymis, & terminatur in exultatione, in præsenti enim prosperitas est cum adversitate: Nam factum est vespere, & mane dies unus. Nam tres status sunt, infernus, patria, mundus. In inferno est nox sine die: in patria est dies sine nocte: in mundo, nec nox est sine die, nec dies sine nocte. In inferno est adversitas sine prosperitate. In patria est prosperitas sine adversitate. In mundo prosperitas cum adversitate. Nam humana felicitas variis amaritudinibus est respersa. Nota: Pars aliquota alicujus numeri dicitur esse, quæ in se vel alium ducta constituit illum, ut ternarius pars aliquota dicta senarii, qui ductus in alium constituit senarium. Nam bis tria sunt sex. Ille autem numerus, cujus partes aliquotæ insimul acceptæ faciunt illum, dicitur perfectus, ut senarius. Nam non habet partes aliquotas, nisi unitatem, binarium, ternarium, quæ insimul faciunt senarium: & ideo senarius numerus dicitur perfectus. Cujus tales partes faciunt majorem, dicitur superfluus. Ille, cujus partes faciunt minorem, dicitur diminutus. Nam tanta est dignitas hujus numeri, quod dicit Augustinus, opera perfecta sunt, quia facta sunt sub senario: non autem senarius profectus est propter sex opera. Dicitur etiam perfectus quia orbicularis, sive circularis. Rotunditas autem notat perfectionem, quia ibi non est principium, neque finis. Nota: circulus est circumferentia ad idem rediens. Sphæra non ad idem. Si autem senarius multiplicetur per senarium, semper excrescit senarius. Nam sexies sex sunt triginta sex: triginta sex sunt viginti novies, & triginta sex, & sic usque ad infinitum. Inde dicitur perfectus numerus senarius. Hic dicitur, quod imago Dei deformata in nobis per peccatum, debet sic reformari per perfectionem operum. Deus est simplex, unus, immobilis, & nos modo debemus esse simplices. Nam nos unum a multis collecti, cum uno numerari, id est, dilectione debemus cum simplo simplicari, scilicet simplicitate, ne simus superbi. Nam arcta est via, quæ ducit ad vitam, quam transire nos oportet. Et ideo oportet nos esse graciles, & cum immobili immobiles fieri, scilicet perseverantia non titubantes. Sic imago nostra potest reparari.

(Margin: Gen. 1 — Status tres. — Infernus. — Patria. — Mundus. — Numeri pars aliquota. — Numerus perfectus, quis Eucl. Elem. li. 7 diff. 21 — Senarii perfectio. — Aust. sup. fol. 15 col. 1 Aug. lib. 4 de Gen. lit. c. 2. & 7 — Circulus quid. — Imago Dei deformata in nobis per peccatum quo modo reformanda — Matth. 7)

PSALMUS DAVID CXXX.

D*Omine non est exaltatum cor meum.*] Cum dicit, *Domine*, nota duplicem subjectionem Domino esse exhibendam, scilicet interiorem, & exteriorem, scilicet in anima, & corpore. Interiorem, cum dicit: *Domine non est exaltatum cor meum.* Exteriorem, cum dicit: *Neque elati sunt oculi mei.* Notatur duplex servitium, quando coram Deo utrumque genu flectimus: quia ei in corpore, & in anima servire debemus. Nota, in glossa dicitur, quod Ecclesia habet ubera. Sciendum autem, quod duo ubera charitatis, scilicet compassio, & congratulatio. Ex compassione lac sugitur consolationis, ex congratulatione lac sugitur exhortationis. *Si non humiliter sentiebam.* Humilitas debet esse in nobis, non invidia, cujus tres sunt species. Nam invidi pervertunt, quod bonum est: dissimulant, quod est verum: diminuunt, quod magnum est. De primo: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. De secundo: Quod signum facis, ut videamus, & credamus tibi? cum tamen multa signa faceret. De tertio nota: Visis signis in terra, signum de cælo quærebant. Ac si non esset magnum, quod fecit in terra: *Sicut ablactatus est super matre sua.* Homioteleuton est, quando verba similiter ca-

(Margin: Domino duplex subjectio debetur. — Utroque genu flecti coram Deo, quid denotet. — Ubera charitat. duo. — Invidiæ species tres. — Luc. 15 — Joan. 6 — Luc. 11 — Beda de sche. diu. script.)

cadunt, ut, *Sicut ablactatus est super matre*, &c. quod sæpe fit in distinctionibus. Tria genera hominum ad mensam sacræ scripturæ residentium requiruntur. Nam alii solo lacte nutritur, alii pane, sed eis frangitur, & masticatur: alii parati sunt facinora agere, & intelligere obscura. Sed tamen obscura per expositionem ponantur aperta, & fortia per exhortationem, & conversationem masticata emolliantur: hi sunt secundi. Tertii sunt, quibus non oportet per exhortationem, & consolationem sacræ scripturæ emolliri, sed masticari: sed difficilia quærunt per expositionem aperiri, id est, frangi. Quoniam sunt, quibus panis iste, nec frangitur, nec masticatur, qui fortes sunt ad intelligenda difficilia, & ad faciendum dura. Triplici pane homines reficiuntur in Ecclesia: primus comminatorius, qui purgat: secundus consolatorius, qui recreat: tertius est solidus, qui confirmat. Tria faciunt primum, scilicet dolor, labor, timor. De primo: A timore tuo concepimus, & peperimus spiritum salutis. De secundo, & tertio: Laborem, & dolorem inveni: & nomen Domini invocavi. Secundus fit ex tribus, scilicet fide, spe, & charitate. Hæc enim tria post illa tria naturalia sequuntur. Tertius ex tribus, scilicet ex visione, amore, & laude: quod maxime erit in futuro. Talis panis bene sequitur post alios: quia retributio post meritum. De primo: Fuerunt mihi lacrymæ meæ, panes die, ac nocte. De secundo: Panem Angelorum manducavit homo: hi duo in præsenti. De tertio: Satiabor, cum apparuerit gloria tua, scilicet vivo pane, qui de cœlo descendit, cum sedebimus ad mensam patris: *Ex hoc nunc, & usque in sæculum*. Nunc ponitur in vi nominis, & significat, hoc præsens tempus: & hoc pronomen, hoc, demonstrat hoc adverbium, nunc.

Panis triplex refectionis hominum in Ecclesia. *Isa. 26* *Psalm. 114* *Psalm. 41* *Psalm. 77* *Psal. 16*

A

PSALMUS DAVID CXXXI.

Memento Domine David.) In hoc psalmo docet domum ædificare. Ergo primo debet homo se accusare: post, Deum laudare: tertio proximum ædificare. Primum faciendo ponit fundamentum: parietes erigit per secundum: tectum in spirituali domo erigit per tertium. Hic dicitur, quod super Christum requievit spiritus sapientiæ, & vere super eum requievit. Nam perfecit in sapientia: nam accepit dona sine mensura: *Et omnis mansuetudinis ejus*. Ad ostendendam innocentiam, venit Abel: ad ostendendam longanimitatem spei, & operis, venit Noe: Ad ostendendam obedientiam, venit Abraham: ad ostendendam conjugalis vitæ castimoniam, venit Isaac: ad ostendendam laboris tolerantiam, venit Jacob: ad ostendendam pro malo retributionis gratiam, venit Joseph: ad ostendendam contra adversa fiduciam, venit Josue: ad ostendendam inter flagella patientiam, venit Job: ad ostendendam mansuetudinem, venit David. Ecce quam fulgentes stellas in cœlo cernimus. Inoffenso ergo pede operis iter noctis ambulemus; *Votum vovit*. Octo sunt quæ votum impediunt, pudor, timor, desperatio, præsumptio, error, oblivio, ignorantia, negligentia. Contra hæc sunt octo remedia: virtus fortitudinis contra pudorem, fructus patientiæ contra timorem, benignitas Salvatoris contra desperationem, districta securitas judicis contra præsumptionem, ratio fidei contra errorem, diligens perscrutatio contra oblivionem, prudentia contra ignorantiam, fervor devotionis contra negligentiam. *Deo Jacob*, id est, futura attendentium. Per Jacob, expectantes intelliguntur triplici de causa. Nam Jacob expectavit benedictionem patris, & præmium a Laban, & Rachel; nam septem annis servivit pro Rachel;

Isa. 11 *Votum impediunt octo.* *Gen. 27* *Gen. 29*

B C

Ra-

Rachel est præmium. Nos septenario hujus vitæ, pro præmio vitæ æternæ servimus. *Surge Domine in requiem tuam*, &c. Sicut legitur in textu Paralipomenon, facto templo, Salomon arcam intromisit, & cantabat hunc versum; *Si ascendero in lectum strati mei*. Hic exponitur in persona Ecclesiæ, scilicet sponsæ, quæ in triplici lecto quiescit, ubi quæsivit sponsum, sicut in Cantico amoris legitur. Primus lectus est scientiæ suavitas. Secundus carnis perituræ mortalitas. Tertius alicujus loci tranquillitas; ut sunt monasteria sanctarum congregationum: in quibus, quasi in lecto quiescit Ecclesia. In primo quiescit, in secundo languet, in tertio meditatur. In primo sponsum quærit, per fidem: in secundo, per sui mortificationem; in tertio, per contemplationem. Hic etiam exponitur de Christo, qui tres lectos habuit in præsenti: primus Virginis uterus, secundus præsepe jumentorum, tertius sepulchri tumulus: ubi gravi somno dormivit per triduum. *Et non frustrabitur*. Deus dicitur pœnitere, quod fecit unde dicitur: Pœnitet, me fecisse hominem: & dicitur pœnitere, quia non facit, quod videbatur facturus, ut de Ninivitis: cum dixit: Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur: & tamen non subversi, quia pœnituerunt: vel quando non consummat, quod incipit: unde quando aliquos Deus incipit punire, & cessat, dicitur pœnitere. Pœnitet ergo, quantum ad dilectionem, operationem, & non consummationem: *Quoniam elegit Dominus Sion*. Quosdam elegit Dominus ad regnum, non ad officium, ut multos, qui non sunt prælati, & tamen salvantur. Quosdam ad regnum, & ad officium, ut Paulum, & alios Apostolos. *Sacerdotes ejus induantur*. Nota, Christus induit nos, & nos induimus Christum. Induit nos, id est ornatur in nobis; nos induimus Christum, id est, novam vitam per Christum.

[Margin: 2. Paral. 6; Cant. 3; Lectus triplex Christi.; Gen. 6; Joan. 3]

PSALMUS DAVID CXXXII.

Ecce quam bonum, & quam jucundum.] Hic dicitur, quod gradus non patitur alienationem supple a proximo. Nota autem, quod tres sunt gradus contemplationis: Variatur enim vel mentis dilatatione, vel sublevatione, vel mentis alienatione. Dilatatio est ex industria humana: alienatio ex sola Dei gratia: sublevatio ex utriusque permixtione. Dilatatio fit tribus modis: arte, exercitatione, attentione. Arte aliquid comparamus, quando sagaci investigatione aliquid agendum addiscimus: exercitatione, quando quod ab arte habemus, in exercitationem vertimus: attentione, quando id, quod attendimus, studio, & diligentia exequimur. Primus gradus est artis perceptio: secundus ejusdem frequens exercitatio: tertius exercitii diligens intentio. Alienatio fit tribus modis: Nam fit præ magnitudine devotionis, præ magnitudine amaritudinis, præ magnitudine exultationis. De sublevatione alias dicetur: *Sicut unguentum*. Unguentum tribus modis dicitur: Nam tres mulieres emerunt aromata, ut ungerent Jesum. Et illæ tres mulieres, mens, manus, lingua, unde Petro ter dictum est a Domino: Pasce oves meas, id est, pasce, ore, mente, & opere, id est, animi oratione, verbi exhortatione, exempli exhibitione, unde dicitur: Bonitatem fecisti: & bonitatem, & disciplinam, & scientiam doce me. Tria unguenta sunt, affectus compassionis, zelus rectitudinis, spiritus distractionis: unaquæque mulier suum unguentum habebat. His unguentis debemus Jesum ungere mortuum in sepulchro, id est, fidem mortuam in nobis. Nostrum autem non est Christum in nobis resuscitare, sed ungere, ne in nobis fœteat peccatum quatriduanum. Nam possumus nos facere minus malos non bonos inceptione gratiæ.

[Margin: Contemplationis gradus.; Dilatatio.; Alienatio.; Unguentum.; Mar. 16; Joan. 21; Psalm. 118]

Hoc unguentum emamus nummo propriæ voluntatis. *In oram vestimenti.* Nota tunica Christi fuit inconsutilis desuper contexta per totum, quia facta acu, non textura & ligata desuper a fine usque ad finem, sicut pellicarum corrigia. Tunica est Ecclesia, quæ non recipit sectionem. Et est contexta charitate, quæ eum ligat, sicut gluten indissolubile desuper, quia charitas superior est aliis virtutibus. Per totum dicitur, quia a primo fideli, id est Abel, usque ad ultimum manet charitas in Ecclesia. *Sicut ros Hermon.* Rubigo dupliciter aufertur: duro aliquo, ut ferro, vel petra: molli, ut aqua, vel unguento. Sic rubigo peccati duro auferebatur in lege, scilicet per circumcisionem, quæ ferro, vel petra fiebat: sed in tempore gratiæ, aliquo molli, scilicet aqua baptismi, vel unctione duplici, scilicet corporali, & spirituali, scilicet ratione gratiæ. Hærmon anathema interpretatur. Est autem anathema separatus ab unione, vel communicatione Ecclesiæ. *Quoniam illic mandavit Dominus.* Hoc verbum mandavit, semel positum, in duabus significationibus accipitur. Nam mandavit benedictionem, id est præcepit: mandavit, id est, promisit: Et ideo hoc verbum est repetendum. Nota hic psalmus non recipit divisionem, quia tendit ad unitatem.

Christi tunica inconsutilis. *Joan. 10*

1 Cor. 13

Hermon. Anathema quid.

PSALMUS DAVID CXXXIII.

ECce nunc benedicite Dominum.] In hoc psalmo ostendit, qui debeant laudare Deum, cum dicit: *Omnes.* Et quare, unde: *Servi.* Et quem, ibi: *Dominum.* Et ubi, quia in adversitate, ibi: *In noctibus.* Et quo modo, ibi *Extollite manus vestras:* scilicet operis & voluntatis. Hæ sunt duæ manus. Ostendit etiam probis retributionem, ubi dicitur: Et videas pacem super Israel: Hic ostendit laudem, unde: *Benedicite.* Laudantium humilitatem, unde: *Servi.* Humilitatis universitatem, unde: A *Omnes.* Rei laudatæ excellentiam, unde: Dominum. Horum perseverantiam, unde: *Qui statis.*

Psalm. 127

PSALMUS DAVID CXXXIV.

LAudate nomen Domini.] Quoniam suave est. Nos in præsenti gustamus. Nam cognitionis Dei partem capimus, non totum. Sed totum capiemus in futuro, unde: Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Nam ad litteram gustamus vel mordemus, non totum capimus. Sic etiam Christus dicitur momordisse infernum: quia quosdam eduxit, sed non omnes: unde hoc: Ero morsus tuus, inferne. B Nota: duo sunt, cognitio, & amor. Alterum ad illuminationem, alterum ad refectionem. Cognitio illuminat, amor reficit: cognitio veritatis, amor bonitatis. In his omnis vera beatitudo consistit, scilicet in cognoscere, & amare, unde hoc: Gustate & videte, quoniam suavis est Dominus. In, gustate, dilectio: in, videte, cognitio intelligitur. *Quæcumque voluit Dominus fecit in cælo & in terra, & in omnibus abyssis.* Si invenit cor intelligentia lucidum, ut cœlum, vel ignorantia tenebrosum, ut abyssum. Si reperit mentem solidam constantia, ut terram: vel concupiscentia lubricam, ut aquam, ubique quidem & semper; C *Omnia quæcumque Dominus voluit fecit in cælo & in terra; & in omnibus abyssis*] *Educens nubes ab extremo terræ.* Extrema terræ nostræ peccata infima, & ab extremitatibus nubes producitur: quia ex turpitudinis nostræ recordatione caligo confusionis generatur. Sed nubes hujusmodi in carcere connubilant, contra concupiscentiæ æstum refrigerium parant. *Fulgura in pluviam fecit.* Nubes, caligo confusionis, sed fulgur, terror majestatis. Pluvia enim fletus compunctionis: prius enim ante mentis nostræ oculos turpitudinis memoria reducitur, postmodum in eorum recordatione divini terroris formidine concutitur. Tandem inter confusionem & formi-

Psalm. [illegible]

Osee. 13 Amor & cognitio.

Beatitudo in cognitione & amore consistit. *Psalm. 33* *Ricardus in hunc Psal.*

mi-

midinem deprehensa in fletu compungitur. Nubem super me aspexi, quoties confusio faciei meæ cooperuit me. Fulgura excipio, quando terrores Domini militant contra me. Pluvia descendit, quoties potavi lacrymis meis stratum meum. *Qui producit ventos de thesauris suis.* Tres sunt venti: aliter spirat spiritus timoris, aliter spiritus pietatis, aliter spiritus fortitudinis. *Percussit primogenita Ægypti: ab homine usque ad pecus.* Initium omnis peccati superbia. Tenebræ, scilicet Ægyptus talia gignunt primogenita: alii superbiunt de sanctitate: alii de vanitate. Superbia vanitatis, est primogenitum pecoris: arrogantia sanctitatis, est primogenitum hominis. Flante igitur aura divini spiritus, percutitur primogenitum hominis usque ad pecus. *In cælo & in terra.* Homo dicitur microcosmos, id est, minor mundus, & est cœlum, quantum ad animam: terra, quantum ad corpus: anima ergo est cœlum quia ejus conversatio in cœlis est. Et habet solem charitatis, & lunam, continentiam; astra, virtutes; charitas enim quasi fervor dilectionis, illuminat animam. Et sicut dicit Macrobius, luna beneficio solis illuminat noctem; nam luna, quasi luce lucens aliena; sic absque fervore charitatis & beneficio, meritum continentiæ non valet. Item sicut astra non in die, sed in nocte lucent; ita virtutes, sicut non in prosperitate, quasi in die, ita non lucent, sicut in nocte; id est, in adversitate; nam in nocte apparent, qui boni, & qui non; nam aurum in fornace probatur; *Fulgura*; ecce justitia. *In pluviam fecit*; ecce misericordia. Unde, in dolore, ecce justitia; paries filios; ecce misericordia. Nota; oleum supernatat aqua; nam misericordia superexaltat judicium: unde legitur de quodam, qui attulit quinque cados olei, & duos vini. Sic Samaritanus in curatione semivivi vulneribus, plus apposuit olei, quam vini; Nam oleum effu-

Venti tres. Eccli. 10. Exod. 12. Homo Μικρόκοσμος. Macrobius li. 1 ca. 19 com. in somn. Sci. Eccli. 2. Genes. 3. Jacob. 2. Luc. 10. Cant. 1.

A sum nomen tuum; nam vinum in tanta abundantia effusum est: non enim, intres in judicium cum servo tuo, sed ibi sit oleum, scilicet misericordia ejus, qui coronat me in miserationibus. *Qui producit ventos.* Venti sunt spiritus sapientiæ & intellectus; spiritus consilii & fortitudinis; spiritus scientiæ & pietatis; spiritus timoris Domini. Primi quatuor ad intellectum; alii ad effectum pertinent. De illis quatuor ventis, spiritus sapientiæ spirat a meridie, scilicet auster, qui est calidus; spiritus intellectus ab oriente; spiritus consilii ab aquilone; spiritus scientiæ ab occidente; De illo thesauro dicit Apostolus; B O altitudo divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Illi autem quatuor thesauri per quatuor gazophylatia constituuntur; & ibi formantur. Primum in parte occidentali, in sensu historico: secundum in septentrionali, ex parte sensus moralis; tertium ex allegoria, extructum stat ab oriente; quartum, ex anagogia, in meridie. In gazophylatio occidentali reconditum est argentum eloquentiæ. In septentrionali virtutum gemmæ. In orientali purpura & byssus ornamenta legalia, scilicet varia sacramenta Ecclesiæ. In meridiano aurum cœlestis sapientiæ. In primo fides: in secundo, operatio: in tertio, C devotio: in quarto, contemplatio. Notandum autem, quod occidentale gazophylatium orientale ostium respicit, & illi e regione opponitur: quia quidquid allegoria astruit, historia in figura præcessisse ostendit: sic in septentrionali, & meridiano. Quia dum laborum merces e regione cernitur, in virtutum exercitiis libenter desudatur: sic spiritus iste flat & de thesauris Dei producitur & dissolvit glaciem peccatorum. Hi venti perflant terram viventium quibus imperat, qui ambulat super pennas ventorum. *Qui percussit primogenita Ægypti.* Duplici de causa Ægyptus dicitur mundus, de quo hic agitur, causa similitudinis, causa geminæ interpretationis. Similitudo hic

Psalm. 142. Psalm. 12. Richard. in hunc versum. Venti. Isa. 11. Rom. 11. Psalm. 103. Ægyptus dicitur mundus duplicem ob causam.

Nam sicut mater aliquid amarum opponit mammis, ut puerum separet a mammillis; sic Deus ut separet Judæos ab Ægypto, aliquid amaritudinis eis imposuit: nam illi graviter puniti sunt: sic nos Deus per amaritudines revocat in præsenti a mundo. Duplex est interpretatio hujus nominis, Ægyptus: nam dicitur tenebræ. E nos sumus in tenebris ignorantiæ, vel culpæ, vel pœnæ, unde hoc: Habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis, id est, Christus. Et dicitur afflictio: Nam sumus in afflictione, unde dicitur: Militia est vita hominis super terram. In hoc psalmo sic debet esse: *Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes. Seon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, Et omnia regna Chanaam.*] *Hæreditatem populo suo.* Gentes sunt hæreditas Judæorum. Nam sicut hæreditas nos pascit, & nobis servit: ita Gentiles persequendo Judæos eis serviebant; quia a vitiis purgabant, sic dicitur, quod Esau servivit Jacob fratri suo. *Memoriale tuum.* Deus habet memoriale, scilicet signum in nobis, quo nos ab aliis cognoscit, sicut oves signatas. Sic Deus patet triplici signo signavit filium suum præ aliis: nam eum signavit signo Dei & hominis: & dedit peccati immunitatem: & donorum plenitudinem. Nullum horum in alio reperitur, & triplici signo etiam signavit nos, scilicet baptismi susceptione, peccati remissione, bona operatione. *Benedictus Dominus ex Sion*, id est, ab Ecclesia, & tunc, *ex Sion* erit personaliter. Nota: Sion, speculatio interpretatur. Est autem triplex speculatio: nam prima est in rebus, secunda in operibus, tertia in moribus. Speculatio, quæ est in rebus, est in tribus, scilicet, in materia, forma, & natura. Materiam & formam visu corporeo comprehendimus. Natura partim exposita est sensui, partim reposita est rationi: natura enim consideratur in rerum qualitate intrinseca quemadmodum forma consistit in qualitate intrinseca. Speculatio, quæ est in operibus naturæ, alia est, quæ est operatio naturæ, alia industriæ. Naturæ, ut in germinibus, in arboribus, in animalibus. Operatio industriæ est, scilicet artificis, quæ attenditur in picturis, & in cælaturis, scriptura, & hujusmodi. Illa, quæ est in moribus, partim est ex institutione divina, partim est ex institutione humana. Ad divina instituta pertinent obsequia divina, & Ecclesiæ sacramenta. Ad humana instituta pertinent humanæ legis consuetudines. Divina institutio propter viam superiorem: humana propter inferiorem.

[Margin: Ægypti duplex interpretatio. — Isa. 9 — Job 7 — Gen. 27 — Deus tripliciter signo homines signavit. — Sion: — Speculatio triplex.]

PSALMUS DAVID CXXXV.

Confitemini Domino.] Duplex confessio: alia laudis, alia criminis. Confessio criminis, est conversio peccatoris. Confessio laudis, est glorificationis. Prima est in detestatione mali. Secunda in exultatione boni. Primam parit timor: secundam amor. *Qui fecit cœlos in intellectu.* Secundum Augustinum, sic debet exponi: *Confitemini Domino, quoniam bonus*, qui fecit hæc, & hoc. Et quare confitemini ei? *Quoniam in æternum misericordia ejus.* Non enim vult Augustinus, quod facere cœlos, sit opus misericordiæ, sed bonitatis, & ideo secundum eum resumendum est, confitemini. Secundum Cassiodorum; Fecit cœlos: Quoniam in æternum misericordia ejus; Secundum Augustinum: Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus. *In intellectu*, id est, in filio: quare pater dicatur magis operari per filium, quam per Spiritum sanctum, supra patet. Misericordia Dei magna est in omnibus, qui solem suum facit oriri super bonos, & malos, unde in pœnitentibus: Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. In perseverantibus unde hoc: Si dicebam: motus est pes meus, misericordia tua Domine adjuvabat me. Alibi: Misericordiæ tuæ multæ,

[Margin: Confessio duplex. — Aug. in Psal. 135 tom. 8. — Cassiod. in Ps. 135 — Sup. in Ps. 103 pag. 146. Col. 1 — Matth. 5 — Psal. 50 — Psalm. 93 — Psalm. 118]

tæ, Domine. Magna in retributionibus, unde hoc: Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & superefluentem dabunt in sinum vestrum; id est, ultra meritum. *Lunam & Stellas*. Nota: Sapientia de divinis: scientia de humanis: scientia ad trivium: sapientia ad quadrivium. *Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum* id est, gloriam mundi, quæ dicitur primogenita, id est, præcipua, secundum reputationem hominum. *Qui divisit mare rubrum*. Judæi habuerunt mare ante se, juxta se, & post se. Ante, ad impedimentum: juxta, in adjutorium: post, in firmamentum securitatis contra hostem. Hoc ad litteram fuit verum de Judæis tendentibus ab Ægypto in terram promissionis. Ante, in impedimentum. Juxta, quasi murum a dextris, & a sinistris in adjutorium defensionis. Post transitum, in firmamentum securitatis, scilicet ab hostibus. Sic nos habemus ante mare, scilicet visionem futurorum periculorum. Juxta nos, laborem incumbentium certaminum. Post nos, præteritorum malorum dolorem. Mare ante, est timor pusillanimitatis: juxta labor solitudinis: post, dolor pœnitudinis. *Qui traduxit populum suum*. Nota: Judæus, confitens: Hebræus, transitor interpretatur. Confessio facit Judæum, transitus Hebræum. Judæi primo transierunt de Ægypto, post de deserto intrantes terram promissionis. Ergo primus transitus est de Ægypto, secundus de deserto: id est, primo mense de mundo ad te ipsum, quasi de Ægypto ad desertum: post de te ipso ad Deum, quasi de deserto ad terram promissionis. Difficilius est transire desertum, quam Ægyptum. Nam difficilius est relinquere curam sui, quam abrenuntiare mundo. Judæi enim uno die exierunt de Ægypto: sed quadraginta annis de deserto. Qui non gerit curam sui, id est, qui non colit se, deserit se, & ita exit de Ægypto. Promissio facta est Judæis, & data Gentibus. Videtur, quod deberet dari Judæis. Dicimus, quod promissio facta est Judæis, sed non de Judæis, immo de Gentibus. Nam dictum est Abrahæ: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Non est enim dictum: omnes Judæi: & ideo Gentibus data est.

Luc. 6

Sapientia. Scientia.

Judæus. Hebræus.

Gen. 22

PSALMUS DAVID CXXXVI.

Super flumina Babylonis.] Tres sunt civitates, Babylonia, Jerico, Hierusalem. In prima est justitia captiva, in secunda solicita, in tertia Domina. Prima est in mortis confusione: ecce Babylonia, quæ vocatur confusio. Secunda in vitæ defectione: ecce Jericho, quæ interpretatur defectio. Tertia est in æternæ pacis visione: ecce Hierusalem; id est, visio pacis. In prima sunt dæmonum socii, mali homines: in secunda boni malis permixti: in tertia hominum, & Angelorum concivium quædam societas. *In salicibus in medio*. Mali dicuntur salices propter tria, quæ ad litteram, & salicibus, & malis hominibus conveniunt mystice, propter sterilitatem, unde hoc: Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Propter aquæ refrigerationem: nam divites his temporalibus refrigerantur. Propter amaritudinem, unde & Seon dicitur rex Amorrhæorum, amaricantium. *Suspendimus organa nostra*. Hoc repræsentatur in Ecclesia, quando ei subtrahuntur temporalia, & ipsa suspendit organa, id est, non cantat. In lamentationibus Hieremiæ sunt viginti octo versus: primo versui præponitur prima littera alphabeti hebraici, & sic usque ad vigesimum secundum versum, & ita secundo, & tertio, & quarto facit, & ita illam lamentationem quadruplici alphabeto deploravit, id est, quater iterato. *Si non proposuero Hierusalem*, vel o Hierusalem, ibi, *tui*, non debet esse, quod per genitivum patet, quia, *proposuero*, non exigit genitivum *Memor esto*. Deus dicitur bonorum

Tria civitates.

Babilonia.

Jerico.

Hierusalem.

Mali dicuntur salices propter tria.

Matth. 3

Psalm. 134

Psalm. 135

Deus memor.

rum memor in merito, in præsenti, unde hoc: Quia in humilitate nostra memor fuit nostri. Et est memor bonorum in præmio, unde hoc: Sicut mater, non obliviscitur populi sui. Et est memor malorum in merito, & in præmio, unde hic: *Memor esto filiorum Edom. Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos suos ad petram. Beatus, qui retribuet tibi*. Nota: Deus peccata condonat, bona, & merita donat, præmium redonat. Nota: Deus peccata condonat, quia tria impediunt integritatem fidei, pusillanimitas, nimietas, levitas. Pusillanimitas, ut Petrus dixit: Exi a me Domine, quia peccator sum. (Luc. 5) Nimietas, ut quando Petrus dixit: Paratus sum, (Luc. 22) & in carcerem, & in mortem ire: tunc nimis festinavit. Levitas, ut in (Ephes. 4) illis, qui cedunt omni vento doctrinæ.

PSALMUS DAVID CXXXVII.

Confitebor tibi Domine.] Hic dicitur, quod Ecclesia laudat Deum, (Ecclesia.) & ita facit fructum, cum per suam prædicationem plures ad Deum gignit, unde tribus nominibus in Cantico amoris vocatur, scilicet: Amica (Cant. 2) mea, formosa mea, columba mea. Amica mea per prædicationem. Columba mea per orationem. Formosa mea per contemplationem. Amica sponsi est, cum prædicando, ministrando, consulendo, Sponso acquirit lucrum. Columba, quæ pro suorum, & aliorum delictis gemit. Formosa, quæ cœlesti desiderio accensa, Dei contemplationem induit: *Confitebor tibi*. Nota: non nisi in Hierusalem, & tantum in templo, & super altare, & non nisi altare concavum, & quadrangulum debent fieri sacrificia. Ibi thus, & vitula debent offerri. Moraliter: Sic non est verum sacrificium, nisi in Hierusalem, id est, in Ecclesia, & in templo, scilic. in te ipso, unde hoc: *Adorabo ad templum sanctum tuum.* Unde Apostolus (1 Cor. 3) templum Dei sanctum est, quod estis vos, & in illo templo scilic. in nobis est altare concavum, scilicet fi-

A des nostra, quæ recipit verbum Dei, quæ est quadrata quatuor virtutibus. Ibi thus orationis, unde hoc: Dirigatur oratio mea, sicut incensum in (Psalm. 140) conspectu tuo. Contritum cor, & humiliatum, ibi est sacrificium. (Psalm. 50) Nam (Levit. 10) sacrificium Deo, spiritus contribulatus: & ibi debet esse ignis continuus, & non alienus, ne pereamus cum sacerdotibus, ignem alienum offerentibus, scilicet cupiditatem. Sed in mente nostra sit ignis charitatis, & ex hoc sacrificio suavissimus odor redolebat Deo, & hominibus. Bona conscientia Deo, & bona fama hominibus. *Quoniam magnificasti* id est, magnum ostendisti. Nam po-

B testas apparuit in rerum creatione, & gubernatione, majestas in ejus comprehensione, benignitas in humanitate, potestas in Judæis apparuit, unde in lege dicitur: Ego sum Dominus. (Exod. 6) Philosophis majestas, de quibus Apostolus: Quod notum est Dei, (Rom. 1) manifestum est in illis. Sed evanuerunt in cogitationibus suis: quia inventionem illam attribuunt sibi. Nobis autem in tempore gratiæ apparuit benignitas, & humanitas, Sal- (Tit. 2) vatoris nostri Dei. Potestas exigit subjectionem, majestas admirationem, benignitas commendationem. *Alta a longe cognoscit*. Nam superbi sunt (Superbi.) longe a Deo. Sed prope est Domi- (Psalm. 144)

C nus invocantibus eum. Vel: *Alta a longe*, id est valde longe cognoscit, per approbationem; ut solet dici. Hic longe melior *est illo*, id est, valde melior est illo. Nota: Superbia contra patrem: nam potentia (Superbia.) patri attribuitur. Avaritia contra filium: (Avaritia.) nam prodigus fuit, qui non tantum sua, sed seipsum pro nobis dedit. Invidia contra Spiritum sanctum: (Invidia.) quia spiritualiter dicitur benignitas. Ira contra proximum. (Ira.) Hæc in cruce oblata sunt, quæ significantur, (Matth. 27 / Marc. 15) per fel, quod ei oblatum fuit. (Luc. 23) Nam sicut hæc quatuor sunt interius, (Joan. 19) sic est fel quoddam interius (Ibidem.) amarum: Sed cum gustasset, noluit bibere. Nam peccatis non consensit. Nota: Oblatum est Domino in

cru-

cruce fel cum amaritudine, spongia, A & aceto. Et hoc modo cuilibet religioso offeruntur. Nam fel est amaritudo ex carne: Arundo est rigor disciplinæ. Acetum est severitas prælatorum. In spongia, cibi & pannorum utilitas. *Quoniam magnificasti.* Hic est locus a majori: nam si sanctificavit Christum, scilicet majorem, poterit & sanctificare nos minores. Unde Claravallensis dicit, quod quandoque est locus a magno, majore, vel maximo; unde etiam tria genera peccatorum distinxit, scilicet peccatum originale, personale, singulare. Originale est, quod non solum afficit personam, sed totam naturam: omnes enim cum originali nascimur. Personale, cum B non solum alieno, sed etiam compedimur proprio peccato. Singulare, quod crudelissimi Christicidæ commiserunt. Pro quo remittendo Dominus oravit, dicens: Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt. Cum ergo Deus maximum peccatum remisit, ergo a majori, vel maximo: remittet minora, vel personalia, vel etiam originalia.

Joan. 2

Peccatum triplex.

Luc. 23

PSALMUS DAVID CXXXVII.

DOmine probasti me.] Quandoque C tenebræ dicuntur peccatum, quandoque peccatores, unde Apostolus: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Quandoque sermo obscurus. Unde de Christo: Qui posuit tenebras latibulum suum: scilicet sacram scripturam. Et, Tenebrosa aqua in nubibus aeris. Quandoque ignorantiam, unde hoc: Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Quandoque infernum unde hoc: Mittite eum in tenebras exteriores: id est in infernum. Quandoque carentia luce solis temporalis. Nota. Corpus Christi sumitur tribus modis: quandoque sacramentaliter, unde hoc: Ut quid paras dentem, & ventrem? crede, & manducasti. Quandoque per intelligentiam, unde hoc: Parvuli petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis: id est, sacram scripturam aperiret eis: Per fruitionem, quod erit in patria, unde Dominus ad discipulos: Ut edatis carnem meam, & bibatis meum sanguinem in regno patris mei. Nota: ad masticationem panis, saliva est semper necessaria, sic ad sumptionem corporis Christi saliva est necessaria; de capite descendens, id est, Christus a patre veniens, qui dicitur saliva in Evangelio, ubi sanavit cæcum luto facto ex saliva, & terra, id est, genus humanum, conjunctione verbi, & carnis. In sudore, & labore, pane tuo vesceris. Labore, quantum ad exercitium: in sudore, quantum ad difficultatem. Filius prodigus recessit a patre, id est, genus humanum a Deo: sine Deo, ad mortem tendens per Deum rediit ad Deum, tendens ad vitam. Nota: Deus in principio dedit homini quatuor virtutes, virtutem, scilicet misericordiam, quasi custodem, & pedissequam, quæ præiret, & sequeretur eum. Talem nutricium dedit ei Deus nuper orto. Veritatem, eruditorem, ut eum corrigeret: justitiam, qua regeretur: patientiam, qua foveretur. Et his vestibus spoliatum est genus humanum, quando incidit in latrones. Eisdem reindutus est a patre, quando filius prodigus rediit ad patrem. *Probasti.* Ad hoc, quod homo digne, suscipiat corpus Christi, duo sunt necessaria, contritio, & probatio: non enim sola contritio dignum facit, unde Apostolus. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. *Et tu Domine cognovisti.* Nota sunt nova, scil. promissionum impletio: sunt vetera, impletionum promissio, vetustissima, quæ ad divinitatem. De Divinitate ergo habere debemus, & cum impleta fuerit promissio, vetera, scilicet promissiones, & legis observantiam proiicietis, non vetustissima. Unde dicitur: Ve-

Tenebræ.

Ephes. 5

Psalm. 17
Ibidem.

Isa. 9

Matth. 22

Corpus Christi tribus modis sumitur.

Aug. tract. 26 in Joa.

Thren. 4

Luc. 22

Joan. 9

Gen. 3

Luc. 15

Luc. 10

Luc. 15

1 Cor. 11

Vetustissima veterum comedetis, & novis supervenientibus, vetera proiicietis. Lux fulgebit. Hæc Missa de promissione est, ideo non repetitur, quia promissio silet & veritas adest. Sed hæc scilicet: Puer natus, sæpe cantatur, quia est de impletione veritatis. Et nos comedimus vetustissima veterum nova incidendo, vel frangendo, masticando, glutiendo. De primo; Parvuli petierunt panem. De secundo in lege: Mundum animal ruminabit. Et sacra scriptura masticando ruminari debet, & hoc ruminando, unde hoc: Lex tua meditatio mea est. De tertio: Gustate, & videte, quoniam suavis est Dominus. Et alibi: Nec dimittis me, ut glutiam salivam meam, quia hic cibus non venit in præsenti usque ad guttur, non usque ad ventrem, non usque ad satietatem. Quia in præsenti est refocilatio, non saturatio. Sed satiabor, cum apparuerit gloria tua: Modo gustamus, sed non satiamur. Sic sacra scriptura primo inciditur, vel frangitur, masticatur. *Posuisti super me*. Nota in præsenti non potes anteriora videre Dei, sed posteriora, id est, non divinitatem, sed humanitatem. Sed quæ fuit causa, quare filius hominis apparuit in carne? In illa incarnatioone quatuor virtutes possunt notari. Nam benignitas filium Dei, ut ad nos veniret, invitavit, misericordia traxit, veritas, qua se promiserat venturum compulit, puritas uteri virginalis suscepit in aula, integritas eduxit, obedientia deduxit, patientia armavit, charitas verbis, & miraculis manifestavit. *Et nox illuminatio mea*. Homo debet illuminari, & tunc recte poterit offerre. Et ad hoc tria sunt necessaria, scilicet virilis constantia, virginalis continentia, & humilis conscientia. Nam oblatione Christi in templo, scilicet in purificatione Virginis tres fuisse leguntur, Joseph vir Mariæ, Maria, & Puer. Nam in oblatione nostra fit in proposito perseverandi animus virilis: ecce vir: sit in continentia castitas virginalis: ecce Maria: sit in conscientia simplicitas & humilitas puerilis: ecce Puer; sic illuminatus in templo Dei poterit offerre & sacrificare Deo. Nota hic dicitur, quod mulier quæsivit drachmam perditam, id est, sapientiam, quæ appropriato vocabulo dicitur filius, genus humanum. Nota: tres sunt, patientia, sapientia, benignitas; & nos in opere mundi tria cogitare debemus; quid sit, quo modo sit, ad quid sit. In esse investigabilis potentia, qua multa & magna creata sunt. Sapientia in hoc, quod sursum, vel deorsum, vel medio locata sunt: si mediteris, ad quid facta sunt, occurrit tam benigna utilitas, quam utilis benignitas. Potentissime omnia ex nihilo: sapientissime pulchra: benignissime omnia utilia creata sunt: ecce tres personæ, unde Apostolus; Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. *Suscepisti me de utero matris meæ*. Nota conceptionem Christi. Primo concipitur; postea nascitur; & non nisi de virgine; postea nutritur. Et ætate & sapientia perficit. Christus concipitur, cum primo incipit interesse veritas per contritionem. Nascitur per confessionem; nam. Notus in Judæa Deus; nascitur de virgine, id est, de cordis puritate, & nutritur studio perseverantiæ. Proficit ætate, scilicet processu temporis; proficit sapientia in amore & cognitione veritatis. Hoc aliter exponitur ubi uterus virginis, clibanus vocatur hac similitudine. Nam ibi fit panis, qui de cœlo descendit, & ignis Spiritus sancti. Et ibi ille panis coctus factus est esibilis; nam panis fit esibilis per depositionem, sic corpus Christi; nam sub forma panis & vini sumitur. Sed sub alia abhorreretur. Sic in vas mundum ponitur per decoctionem, & ille panis fit in tribus coctus; in clibano, in craticula, in sartagine: sic legitur in Levitico. In clibano, id est, in Virginis utero; in sartagine, id est, in passione ante mortem, quem coctum sumpserunt aliquatulum disci-

Marginal notes: Lev. 26 | Thren. 4 | Levit. 11 | Psalm. 118 | Psalm. 33 | Job 7 | Psal. 16 | Exodi 33 | In incarnatione filii Dei notantur quatuor virtutes. | Luc. 4 | Luc. 15 | Rom. 11 | Christi conceptio | Psal. 75 | Luc. 2 | Joan. 6 | Sup. in ps. 33. | Levit. 2

sti: nam sub forma panis & vini sumitur. Sed sub alia abhorreretur. Sic in vas mundum ponitur per decoctionem, & ille panis fit in tribus coctus: in clibano, in craticula, in sartagine: sic legitur in Levitico. In clibano, id est, in Virginis utero: in sartagine, id est, in passione ante mortem, quem coctum sumpserunt aliquantulum discipuli in cœna, sed nos sumimus bene coctum: in craticula, id est, in ara crucis, per depurationem. Nam bene depuratum est in resurrectione corpus Christi. Nam caro ejus refloruit. *Confitebor tibi*. Duo sunt, quorum unum debemus Deo exhibere, alterum a Deo expectare: a nobis honor Deo est exhibendus confessionis, & potestas a Deo expectanda remissionis. *Os meum*. Os igitur significat sanctos, qui fortes sunt, vel liberum arbitrium, quod ex toto exprimi non potest: nam per peccatum confractum fuit, sed non ex toto diruptum. Nam liberum arbitrium supra se olim nitens corruit infra se, confractum est a se, ac per hoc debilitatum est in se, & surgere non potuit omnino per se, sed in passione Christi rectum est per fidem, per charitatem consolidatum, per spem fœtatum, id est, fæcundatum, sed omnino non erit pingue, & solidum, donec pascatur in pinguibus pascuis cum nonaginta & novem ovibus. Nam satiabor, cum apparuerit, in persona Christi exponitur ab hoc loco: *Intellexisti cogitationes meas: & non potero ad Deum*. Hic dicitur, quod Christus homo non æquatur filio Dei scientia, vel in alio: sed quia anima Christi scit scientia creata, quidquid scit pater increata scientia & econverso, quare ergo anima Christi non potest æquari Deo in scientia? Dicitur, quod anima Christi æquiparatur in numero scitorum Deo, sed non in modo sciendi, id est, omnia scit, quæ Deus, sed non ita perfecte: vel dicitur, quod anima Christi non æquiparatur Deo in scientia, quia scientia creata est creatura. Scientia non creata est creator, scilicet Deus. Nam creatura nullo modo æquatur creatori. Vel sic: ad hoc, quod aliquid alicui perfecte æquetur, tria sunt necessaria: dignitas, sublimitas, scitorum numerositas; in ultimo anima Christi æquiparatur Deo, non in primis duobus. *Dies formabuntur, & nemo in eis*. Nam omnes peccaverunt, etiam Petrus; sed triplici de causa, permisit Deum, Petrum peccare, scilicet ut fortior surgeret, ut propriam infirmitatem cognosceret; ut præsumptionem ab eo removeret. Nam quantumlibet justus non debet præsumere de justitia. Nam qui stat, videat ne cadat: & ut in subditis compassionem haberet, nam cum prælatus subditum errantem videt, debet ei compati. *Dinumerabo eos*. Deus dicitur aliquid numerare, id est, finem illius rei agnoscere, unde hoc: Numerus dierum meorum, quis est? tu scis. Quandoque pro terminare, unde Balthasar vidit manum scribentem; Mane, Thecel, Phares. Mane, id est, numerositas; Thecel, id est, appendit. Phares, id est, divisit: quandoque pro approbare, unde hoc; Qui numerat multitudinem stellarum: quandoque pro resurgere, vel conservare, unde hoc: Nam capilli capitis vestri omnes numerati sunt: id est, resurgent, non peribunt. Quid hic? Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti. *Super arenam multiplicabuntur*. Judæi dicuntur arena, duplici de causa. Arena maris, propter amaritudinem: arena, simpliciter, propter sterilitatem, unde Propheta. Usquequo claudicatis in duas partes? uno pede, scilicet veteri & novo testamento: arena maris, propter amaritudinem, unde hoc; Vinea mea usquequo conversa es in amaritudinem. *Si occideris*. Deus dicitur occidere quatuor modis; nam occidere pro reprobare, ut hic. Et pro separare animam a corpore, unde hic; Mors & vita a Domino Deo

Os quid significet. — Ezech. 34; Matth. 18; Luc. 15; Psalm. 16 — Petrus quare a Deo permissus est cadere. — Sap. in Psalm. 80 — 1 Cor. 10 — Psalm. 38 — Dan. 5 — Psalm. 146 — Matth. 10; Luc. 12; Sap. 11 — Judæi quare arena dicantur. 3 Reg. 18 — Deus quomodo dicitur occidere.

Deo sunt. Pro convertere unde hoc: A Ego occidam & vivificabo. Pro damnare unde hoc aliter exponitur. *Viri sanguinum*: duplici de causa fit separatio, cum aliquis propter culpam propriam nominatim excommunicatur. Tali loco separandus est a bonis, unde Apostolus de fornicatione: Expurgate vetus fermentum propter propriam infirmitatem: unde cum sciam me non posse separari a peccato, quamdiu in hoc mundo sum, debeo fugere opportunitatem, unde Propheta: Elongavi fugiens & mansi in solitudine. Nota, necessaria est palea cum grano usque ad maturitatem & mali cum bonis: quia augent pœnitentiam, quæ aucta facit fructum. Quandoque autem prædicator seminat verbum Dei, obedientia illud semen recipit, patientia fructum facit, perseverantia metit: quia sola perseverantia accipit bravium. Ad hoc quod homo salvetur, oportet eum habere ista tria. *Nonne qui oderunt te Domine oderam?* Hic dicitur, quod retia Petri in præsenti trahuntur; trahuntur autem in mari, in flumine, in stagno, in mari scilicet in mundo, ubi sunt reptilia, quorum non est numerus; quia omnibus est modo prædicandum. In flumine, id est, in prælatis, & ecclesiasticis viris, qui dicuntur flumen: nam rigant mentes aliorum aridas rore gratiæ, quæ mentes plantatæ sunt secus decursus aquarum. In stagnis, id est in claustralibus. *Perfecto odio*. Est triplex odium scilicet malignum, quod dicitur fraternum, unde hoc. Qui odit fratrem suum, homicida est. Est odium imperfectum, quando ei; qui me offendit: dimitto rancorem, & dico ei, Ave, ut hic. Nam ad hoc, ut sit perfectus, hæc tria sunt necessaria: cognitio veritatis, amor virtutis, odium iniquitatis, scilicet, ut persequamur vitium, non naturam.

Deut. 32 *1 Cor. 5* *Psalm. 54* *1 Cor. 9* Petri retia. *Psalm. 103* *Psalm. 1* Odium triplex. *1 Joan. 2*

PSALMUS DAVID CXXXIX.

Eripe me Domine.] Hic per David intelligitur corpus Christi, scilicet Ecclesia, nam est corpus Christi spirituale, scilicet Ecclesia: est materiale, quod traxit de Virgine: est sacramentale, scilicet forma panis. Nota, Ecclesia hic orat, & vult liberari a malis, & non potest: notandum autem, quod velle & non posse, est miserum: nolle & posse est iniquum; velle & posse est felicissimum; quod erit in patria; quod Deus perficiet plenum posse pro bona voluntate illius, qui bonum operatus est velle pro sua potestate; B tamen posse, velle, debere numquam conveniunt in præsenti, in eodem, sed in futuro. *Eripe me Domine ab homine malo, a viro in quo libera me.* Tentatio diabolica, quandoque subita, quandoque violenta, quandoque fraudulenta. Subita, quando rationis judicium prævenit; violenta quando virtutis nostræ possibilitatem excedit; fraudulenta, quando discretionis examen fallit. Inde est, quod diabolus diversa sortitur nomina, dicitur avis, cum subito volat, cum mentem, ante deliberationem præoccupat; cum sentitur, violentus venit ut leo; cum per astutiam fallere nititur, homo nuncupatur. De C primo in Evangelio. Semen cecidit secus viam, & volucres cœli comederunt illud. De secundo: Leo rugiens circuit quærens, quem devoret. De tertio, in Evangelio; Inimicus homo hoc fecit. *A viro iniquo*. Vir quatuor modis accipitur, unde versus.

Annis, conjugio, sexu, virtute, vir esto.

Cogitaverunt iniquitates. Aliud est cogitare, aliud loqui. Cogitaverunt, & locuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelso locuti sunt: *Cogitaverunt*, hoc pertinet ad cognitionem; *Locuti sunt*, hoc pertinet ad locutionem; *In excelso locuti sunt*, hoc ad

David, quid notet. *Phil. 2* *Richard. in hunc Psalm.* Tentatio diabolica triplex. Diaboli nomina diversa. *Luc. 8* *1 Pet. 5* *Matth. 13* Vir quatuor modis accipitur. *Psalm. 72* *Richard. in hunc versum.*

ad clamorem pertinet. Callidi dia- A boli cum coram perfectis iniquitatem cogitant, coram imperfectis susurrant, coram perfectis, perfecte mali clamant. Ita in uno eodemque homine hunc ordinem servant, dum a perfectione eum rapere festinant. *Tota die constituebant prælia*. Nam diabolus bellum habet nobiscum; quia de tribus nos tentat: scilicet de gula, de avaritia, de superbia. Sed nos vincamus abstinentia, gulam; paupertate spiritus, inanem gloriam, sive avaritiam; humilitate superbiam. His tentatus primus homo, scilicet Adam, succubuit. *Deus meus*. Deus dicitur omnium, beneficio creationis, ratione Christianæ B religionis. Deus quorumdam, quodam privilegio amoris, ut Deus Abraham, Isaac, & Jacob. *Custodi me Domine de manu peccatoris*. Propheta hic petit bona animæ vel vitam æternam. Nam tria debemus petere, bona corporis, bona animæ, & vitam æternam. Sed in his tribus, tria solent vitia subrepere; nam in prima petitione solet subrepere superfluitas, in secunda impuritas; in tertia elatio, sive singularitas. Nam quandoque temporalia quærimus ad voluptatem, virtutem ad ostentationem, vitam æternam non in humilitate, sed in meritorum præsumptione; de quibus dicitur; Væ desiderantibus diem Domini; Sit ergo oratio pro temporalibus circa solas necessitates restricta; oratio pro virtutibus ab omni impuritate libera; oratio pro vita æterna, non præsumens de meritis, sed de Dei misericordia. *Domine virtus salutis mea*. Nam Deus est virtus & salus, id est, potentia & benignitas. Nota; tria sunt in Deo, potestas, sapientia benignitas. Potentia creat, sapientia gubernat, benignitas conservat. Sed quia indivisa sunt opera Trinitatis, hæc tria mutuum suffragium sibi præstant. Nam potentia per benignitatem sapienter creat; sapientia per potentiam benigne gubernat; benignitas per potentiam & sapientiam potenter conservat. *Nec tradas me Domine a desiderio meo peccatori*; id est, per desiderium meum Triplex est traditio, prima corporalis, secunda spiritualis, tertia gehennalis; prima est causa secundæ, secunda tertiæ. De prima, Apostolus tradidit fornicarium Satanæ, id est, excommunicavit. De secunda Apostolus; Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. De tertia in Evangelio; Tradite tortoribus, & ligatis manibus & pedibus mittite in tenebras exteriores. *Caput circuitus eorum*. Circuitus primo est genitivus, scilicet, super eos cadet caput circuitus, id est, caput viæ eorum; scilicet superbia caput malorum, vel caput eorum circuitus, id est, diabolus, qui circuit quærens quem devoret, qui numquam incedit via recta. *Vir linguosus non dirigetur in terra*. Sed silens, unde Propheta; In silentio, & spe erit fortitudo vestra. Nam & beata virgo tantum, quantum legitur in Evangelio, locuta est Angelo nuntianti, Elisabeth prægnanti, & Christo in medio doctorum sedenti, & eidem in nuptiis residenti.

Diabolus tripliciter tentat nos. — Exod. 3 — Tria petenda. — Amos 5 — Oratio qualis esse debeat. — In Deo tria sunt. — Traditio triplex. — 1 Cor. 5 — Rom. 1 — Matth. 22 — 1 Pet. 5 — Isa. 30 — Luc. 2 — Ibidem. — Luc. 2 — Joan. 2

PSALMUS DAVID CXL.

C *Domine clamavi*.] Clamant Angeli in cœlo clamore laudis, unde hoc; Clamabunt etenim, hymnum dicent. Clamat Moyses in deserto clamore devotionis, unde hoc; Clamor meus in conspectu ejus introivit in aures ejus. Clamant filii Israel in Ægypto clamore necessitatis, unde hoc; Clamaverunt ad Dominum, cum tribularentur; Clamat Sodoma & Gomorrha clamore iniquitatis, unde; Clamor Sodomæ & Gomorrhæ multiplicatus est, & venit ad me; & dicitur ad Deum venire, quando tantum peccant, quod Deus non vult plus sustinere, *Dirigatur oratio mea*. Oratio penetrat cœlos, quæ tamen habet tria impedimenta; nam quandoque est timida; nam timor immoderatus, ita

Clamare. — Psal. 64 — Psalm. 17 — Psalm. 106 — Genes. 18 — Orationis impedimenta tria.

ita restringit animum, quod nec ingressum, nec progressum habeat. Quandoque est tepida, quæ & si aggressum habeat, caret tamen progressu, eo quod non habet vigorem Quandoque est temeraria, quæ quamvis habeat progressum, caret ingressu, quia patitur repulsam, quia temeraria est. Sed contra hæc tria habet tres alas, scilicet ut fidelis, fervens, & humilis. Contra primum impedimentum fidelis: contra secundum, fervens: contra tertium, humilis sit. Primum non habet aggressum, nec progressum, nec ingressum: secundum habet aggressum, sed non progressum, nec ingressum: tertium habet aggressum, id est, incœptum, & progressum, non ingressum. Sed primum remedium habet aggressum, secundum progressum, tertium ingressum. Et sic cœlos penetrabit, & tunc vacua redire non poterit. Est odor orationis, unde in Apocalypsi: Habentes phialas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum: est odor bonæ opinionis, unde hoc: Fracto alabastro, &c. est odor salutis & damnationis, unde: Aliis sumus odor vitæ: est odor lucri, qui fœtet in naribus. *Ostium circumstantiæ*. Ostium oris debet esse apertum ad tria, & clausum ad tria. Apertum ad confessionem, unde hoc: Effundite coram illo corda vestra: clausum ad excusationem, unde hoc: *Non declinet cor meum in verba malitiæ. Ad excusandas excusationes in peccatis*. Apertum ad laudem, unde hoc; Domine labia mea aperies, &c. clausum ad propriam laudem, ut non prorumpat in jactantiam, sicut Pharisæus, dicens; Jejuno bis in Sabbatho. Apertum ad docendum bonos, unde Apostolus; Os nostrum patet ad vos, o Corinthii; clausum ad docendos obstinatos, unde: Non est dandum sanctum canibus. *Oleum peccatoris non impinguet caput meum*: Quot modis accipitur oleum, supra dictum est. *Absorpti sunt juncti petræ judices eorum*. Hic dicitur quod Christus vincit, regnat, & imperat; A vincit in inferno, regnat in mundo, imperat in cœlo; quia ibi nihil fit, præter ejus voluntatem; in inferno fortiter vincit, diabolum captivando; in mundo regnat suaviter, omnia misericorditer disponendo; in cœlo imperat fortiter; inde angelos depellendo, unde dicitur; Attingit a fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. *Dispositæ sunt ossa nostra secus*, &c. A tribus pateris, a te, a proximo, a Deo: primum est austeritas pœnitentiæ, secundum vexatio malitiæ alienæ, tertium flagellum correctionis divinæ. In eo, quod pateris a te, debes voluntarie sacrificare: in eo, B quod a proximo, potenter sufferre, & patienter ferre: in eo, quod a Deo, sine murmuratione, & cum gratiarum actione sustinere. *Singulariter sum ego, donec transeam*. id est, per martyrium crucis. Nota, quidam martyrum mortui sunt pro lege, ut Machabæi: quidam pro veritate, ut Joannes, quem decolavit Herodes, quia dicebat: Tibi non licet accipere uxorem fratris tui: quidam in significatione, ut Abel, qui significabat hostiam veram. Nota: nulli horum dictum est: Abnegabis Christum, aut interficiam te. Sed ipsi potius elegerunt mori, & ita per compendium ire ad Christum: C quidam in patientia, ut innocentes: quidam pro Ecclesia defendenda, ut beatus Thomas de Anglia, & alii:

Orationis alæ tres. | Odor multiplex. | Apoc. 5 | Joan. 12 | 2 Cor. 2 | Oris ostium. | Psalm. 61 | Psalm. 50 | Luc. 18 | 2 Cor. 6 | Matth. 7 | Supra in psalm. 88 | Christus vincit, regnat, & imperat. | Sap. 8 | 2 Mach. 7 | Matth. 14 | Marc. 6 | Luc. 9 | Genes. 4 | Matth. 2

PSALMUS DAVID CXLI.

V*Oce mea*.] Hic psalmus nomine orationis intitulatur. Et notandum, quod quatuor sunt modi orationum, ut dicit Apostolus, scilicet obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones. Primum genus est, quando aliquis non audens loqui ad Deum, dicit: Sancte Petre, ora pro me. De hoc genere hic: Per crucem & passionem tuam libera nos Domine: Quod fecit latro vicinus suspendio expandens manus

Phil. 4 | Luc. 23

Matth. 9 nus in cruce: Sic passus est Christus, ut circumstantes moveret ad pœnitentiam: quod genus repræsentat
1 Cor. 12 illa, quæ non audebat tangere fimbriam vestimenti ejus. Secundum oratio, quasi oris ratio, quando jam audet loqui cum Domino: secundum hoc genus, postulamus sermonem scientiæ, vel gratiam curationum, vel omnia pertinentia ad salutem. Tertium genus est postulationis, quando quis confidens, de meritis audet a Deo petere præmium temporale, vel æternum. Ad quartum pauci admittuntur, ut scilicet Deus aliquem exaudiat, antequam invocetur, ut in resurrectione Lazari, ubi Christus exauditus est, & tamen non oravit, dicens
Joan. 11 sine ordine: Gratias tibi ago pater, quia exaudisti me. Primum genus fiat affectu venerando, secundum puro, tertium amplo, & lato, quarto fit gratiarum actio: *Effundo*, quasi
Fontes quatuor. de fonte. Quatuor fontes legimus, qui habent initium a quatuor vulneribus, unde quatuor aquæ fluxerunt. Nam est fons misericordiæ, fons gratiæ, fons sapientiæ, fons charitatis: A fonte misericordiæ ad lavandam culpam manat aqua remissionis: de fonte sapientiæ ad extinguendam sitim præsentem aqua discretionis: a fonte gratiæ ad rigandas bonorum operum plantas aqua devotionis: de fonte charitatis, ad excoquendos cibos, aquæ ferventes manant, scilicet aquæ æmulationis. Nam aquæ qua-
Aquæ effectus. tuor faciunt: sordes abluunt, sitim extinguunt, hortos humectant, cibos decoquunt. Hoc totum facit Christus, unde de primo dicitur:
Apoc. 1 Ipse lavit nos a peccatis nostris. De
Eccli. 15 secundo. Aqua sapientis salutaris
Psal. 1 potavit eos. De tertio: Hoc est lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum. De quarto: Con-
Psal. 38 caluit cor meum intra me, in meditatione mea exardescet ignis. A quinto vulnere habemus fontem vitæ, unde duo fluxerunt sacramenta Ecclesiæ: Christus in cruce pendens. *Considerabam ad dexteram, & videbam: & non erat, qui cognosceret me*. Quia omnes recesserant ab eo. Sed notandum, quod quatuor brachia crucis, quatuor vulneribus, quasi quatuor gemmis ornavit. Charitas in brachio superiori; quia charitas eminentior est, a dexteris obedientia, a sinistris patientia: humilitas, quæ est radix omnium virtutum in profundo. Has quatuor virtutes se ostendit habere in cruce: Charitatem, unde. Majorem hac dilectionem nemo habet, quam: ut animam suam, &c. Obedientiam, unde; Factus obediens, usque ad mortem. Patientiam contra vulnera; humilitatem contra blasphemiam Judæorum. His quatuor vestibus volebant spoliare Judæi Christum, dicentes: Si rex Israel est, descendat nunc de cruce: *Portio mea in terra viventium*. Nam Christus est nostra portio; quia cum ipso erimus in paradiso, unde & latroni dixit; Hodie mecum eris in paradiso. Non enim latro prius intravit paradisum, quam Christus. Notandum autem, quia quod Magi muneribus: Centurio, & latro confessi sunt sermonibus. Nam Magi in adoratione in thure esse Deum, in auro regem, in myrrha hominem mortuum cognoverunt. Centurio, esse Deum, quando dixit; Vere filius Dei erat iste. Hominem, quando vidit eum expirare, cum exclamatione latro cognovit eum esse regem dicens; Memento mei Domine; dum veneris in regnum tuum. Magi ergo in stabulo, latro in patibulo, in morte cognovit Centurio; *Educ de custodia*. De triplici carcere alibi dictum est. Notandum, quod in ingressu, in progressu, in egressu est corruptio. Quia primo vile sperma, secundo vas stercorum, tertio esca vermium. De primo; Eramus natura filii iræ; De secundo; Quis me liberabit de corpore mortis hujus? De tertio: Cives mei vermes sunt, &c. *Me expectant justi*. Quatuor sunt genera justorum; est justus apparens, & nominatus; est ju-

Crucis brachia quatuor vulneribus ornavit Christus. Humilitas Joan. 15 Phil. 2 Matth. 27 Marc. 15 Portio nostra Christus. Luc. 23 Matth. 2 Matth. 27 Marc. 15 Luc. 23 Corruptio in tribus. Ephes. 2 Rom. 7

justus putativus, & superficialis; est exterior, & cæremonialis; est qui, secundum Apostolum, fide vivit; & est cum Deo amabilis. De primo, qui numero, non merito est de Ecclesia. De tali dicit Apostolus: Qui vivens mortuus est. Secundus, qui corpore tenetur cum filiis Israel, sed mente fornicatur cum filiabus Madian; Qui licet librum teneat in gremio; mente tamen vagatur in foro. Tertius est, qui se jactat observare præcepta legis, ut Pharisæus. Quartus de quo hic, *Me exspectant justi*.

Rom. 1 Galat. 3

1 Tim. 5

Numer. 25

Luc. 18

PSALMUS DAVID CXLII.

Psalmor. pœnitentiarum initium.

Genes. 1
1 Cor. 15

Supra in psalm. 81

Exod. 21
Lev. 24
Deut. 19
Matth. 5

Tribus homines egent.

DOmine exaudi.] Nota; omnes psalmi pœnitentiales a lacrymis incipiunt, & in gaudio terminantur. Nam factum est vespere, & mane dies unus; nam prius est, quod animale, deinde quod spirituale; nam debile principium, &c. septem psalmi pœnitentiales contra septem vitia principalia, de quibus alibi dictum est. *Exaudi me in tua justitia*. Est justitia legis, scilicet Talio, oculum pro oculo; est justitia hominis, scilicet quando confidit in virtute, ut Pharisæus; Est justitia Dei, quæ est duplex scilicet quæ est a Deo, & hominis est, vel Dei est ita, quod Deus. *Quia persecutus est inimicus animam meam, humiliavit in terra vitam meam;* ideo opus est auxilio. *Collocavit me in obscuris, sicut mortuos sæculi;* ideo opus est in præsidio. Nam consilio, auxilio, præsidio indigemus: nam faciles sumus ad seducendum, debiles ad cooperandum, fragiles ad resistendum: nam si discernere volumus inter bonum, & malum, decipimur; si tentamus bonum facere, deficimus; si conamur resistere malo, superamur. Sed ad nos venit Dei filius, qui est Dei sapientia, ut nos instrueret ignorantes. Ecce consilium, & est Dei virtus, ut nos adjuves deficientes; ecce auxilium. Et est patris manus, ut eripiat periclitantes: ecce præsidium. Nam ad hoc Christus venit in mundum, ut habitans in hominibus; in homine cum homine tenebras nostras illuminaret, labores levaret, pericula propulsaret. Redde singula singulis; in nobis per fidem habitans illuminat nostram cæcitatem. Nobiscum manens adjuvat nostram infirmitatem. Pro nobis nostram protegit fragilitatem. *Collocavit me in obscuris*. Nam in sepulcro permisit se poni, & crucifigi, quod non in judicio. In præsenti namque est rector morum; in judicio, est discretio meritorum; Unde prius dictum est: *Non intres in judicium cum servo tuo;* In regno distributor præmiorum. *In factis manuum tuarum meditabar*. Nam vestigium trinitatis relucet in creaturis. Nam potentiam Dei manifestat creaturarum immensitas, ecce Pater; scientiam, earum decor, ecce Filius: Benignitatem utilitas, ecce Spiritus sanctus. Consideremus ergo, in quibus hæc tria consistant. Immensitas est in duobus, scilicet magnitudine, & multitudine; multitudo in tribus; nam in similibus, in diversis, in permixtis; magnitudo in mole, in spatio; moles, massa, & pondere; Spatium in longo, profundo, & alto; Decor in quatuor, in situ, & motu, in specie, & qualitate: situs in compositione, & ordine; ordo in loco, & tempore; pro ætate motus localis, naturalis, animalis, rationalis; locus ante, & retro; dextrorsum, sinistrorsum, sursum, & deorsum. Item naturalis incremento, & decremento; animalis in sensibus, & in affectibus; rationalis in factis, & consiliis; species in visibilibus, ut de colore, & figura: qualitas de invisibilibus. Quæ quinque sensibus percipiuntur, ut μέλος in sono, auditu aurium, dulcor in sapore, gustu faucium, fragrantia in odore, olfactu narium; levitas in corpore, tactu manuum; utilitas in grato, apto, commodo, necessario: gratum, quod placet; aptum, quod convenit; commodum, quod prodest; necessarium, sine quo esse non potest. In his spectando Philosophi ad cognitionem veritatis venerunt. Expan.

Trinitatis vestigium relucet in creaturis.

pandi manus meas. Formam crucis significans, quia crucem significat, & repræsentat diaconus, cum legit Evangelium. Nam facit crucem in fronte, in libro, & in pectore: in fronte, quia non debet erubescere crucem: in libro, quia debet eam prædicare: in pectore, quia illud quod prædicat debet sentire. *Et similis ero descendentibus in lacum*. Et tunc perit confessio. Nam quatuor sunt, quæ confessionem impediunt, scilicet magnitudo peccati, unde Cain: Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear. Superbia, ut Pharisæus dicens: Quia non sum sicut ceteri homines. Pudor docendi, unde hoc: Væ mihi, quia tacui. Et hoc: Tacui dum clamarem, id est, dum clamare debebam. Delectatio, unde hoc: Computruerunt jumenta in stercore suo.

Diaconus cum legit Evangelium quid repræsentet.

Confessionem quatuor impediunt.

Gen. 4

Luc. 18

Isa. 6

Joel. 1.

PSALMUS DAVID CXLIII.

B*Enedictus Dominus Deus meus*.] Psalmus hic agit de eo, quod David interfecit Goliam, id est, jactu lapidis, in funda, & lapide: lapis ex funda projicitur, id est, fortis de Ecclesia ad resistendum inimicis, unde Job: In stipulam versi sunt ei lapides fundæ illius: funda cum in gyrum mittitur, sicut de illa lapides exeunt, quibus adversariorum pectora feriuntur: ita Ecclesia, cum volubilitate temporum, & per circuitus tribulationum ducitur fortes ex illa viri prodeunt, quibus, quasi lapidum ictibus inimicorum corda tunduntur. Funda ergo dicitur Ecclesia propter tria: quia in gyrum vertitur, scilicet in volubilitate temporum: & quia inde lapides, scilicet viri fortes mittuntur, ut doctores Ecclesiæ: & quia eis hæreticorum sedes percutiuntur, & destruuntur. Quinque lapides sunt; Verbum quinque partium, scilicet verbum comminationis, promissionis, delectationis, imitationis, orationis. De quinque his verbis, ait Apostolus: Malo loqui quinque verba in sensu, quam decem millia: qui hos lapides habet, inimicum, scilicet diabolum, vel peccatum interficit. Hi autem lapides in vas pastorale debent poni, id est, in saccum memoriæ. Nota: prælium, quod fit comminus cum scilicet caput Goliæ amputavit gladio. Bellum, quod fit eminus, quia lapide eum percussit, unde: *Benedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium*. De amputatione capitis: *Et digitos meos ad bellum*. De jactu lapidis, & bene distinguit inter manus, & digitos. Nam cum gladio percutimus, manus apponitur, cum funda pugnamus, digitis utimur, qui cum alio pugnaturus est, debet habere quinque, scilicet, arma, unde Apostolus: Induite vos armaturam Dei. Scientiam, unde hoc: *Benedictus Dominus Deus*. Fortitudinem, unde hoc: Estote fortes in bello, Audaciam, unde hoc; nolite timere eos, qui occidunt corpus, &c. Perseverantiam, unde hoc: Sola perseverantia accipit bravium. Et hoc; Finis, non pugna, coronat. In pugna quatuor sunt necessaria, quæ hic nominantur, scilicet scientia, unde hoc: *Qui docet manus ad prælium*. Fortitudo quod ibi notatur: *Misericordia mea & refugium*. Constantia, ibi: *In ipso speravi*. Victoria, ibi: *Qui subdit populum meum sub me*. Digitus, quandoque dicitur Spiritus sanctus, unde, hoc: Digitus Dei est hic, dixerunt Magi Pharaoni: quandoque tres personæ, unde hoc; Quis appendit tribus digitis molem terræ? Quandoque dona Spiritus sancti, ut hic: *Digitos meos*. *Quid est homo quia innotuisti ei?* Tota trinitas nobis innotuit per filium, Nam pater, unde; Pater, manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi, &c. Filius, nam in terris visus est, & cum hominibus conversatus est. Spiritus sanctus, unde hoc: Nisi ego abiero, Paraclitus non veniet ad vos. *Domine*, *inclina cœlos tuos & descende*, id est, tempera Apostolos nostræ infirmitati. Nam quandoque exce-

Job 41

Ecclesia propter tria fundæ comparatur.

1 *Cor.* 14

Prælium Bellum.

Ephes. 6

Antiph. ad Magnif. in 2 *vesp. com. Apost.*

Matth. 10

1 *Cor.* 9

In pugna quatuor necessaria.

Exod. 8

Isa. 4

Trinitas per filium nobis innotuit.

Joan. 17

Baruc. 3

Joan. 16

Excessus prædicatoris tribus modis fit. excedunt in prædicando. Et iste excessus, sive sublevatio fit tribus modis. Nam quandoque fit supra conscientiam, quando tale, quid prædicatur, quod modum scientiæ excedat; quandoque fit supra industriam, quando mens prædicantis illuminatur: Ad quid, quod humana scientia, nec humana industria sufficit. Quandoque fit supra naturam, quando totius humanæ naturæ modum, & metam prædicator excedit. De aliis duabus speciebus contemplationis, prius dictum est: *Libera me de aquis multis*. Bonæ sunt aquæ, a quibus potest liberari. Nam tres sunt, qui testimonium dant in cœlo, spiritus, aqua, & sanguis; nam funiculus triplex difficile rumpitur, & si non adsit sanguis, scilicet martyrum, adsit sanguis & aqua. Nam fides in aqua baptismi nutritur, quam triplicem habemus a Salvatore. Nam flevit super Hierusalem; Sudavit in monte hora passionis; sed illa aqua non fuit sine sanguine. Nam factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis. Tertia aqua fluxit de latere ejus mortui. Primam aquam habes, si rigas conscientiæ stratum dolore compunctionis. Secundam, si in labore & dolore, vel sudore vesceris pane tuo, & pœnitentia corpus tuum afflixeris; sed hæc aqua sanguinei coloris est, propter laborem, & propter concupiscentiæ ignem, quem extinguit. Tertiam, si aquam sapientiæ potaveris, quæ bene fluxit de latere Christi mortui; qui talis est, mortuus est mundo. Prima aqua a præteritis peccatis abluit conscientiam: secunda, ut futura caveas, extinguit concupiscentiam: tertia, si ibi perveneris, potat animam sitientem. Nam Christus, qui est super mel dulcis, in patria erit fons aquæ salientis in vitam æternam: *Qui das salutem*. Hic notatur liberatio a pœnis, unde hoc; *Redemisti*. Collatio virtutis, unde: *Qui das salutem*. Nota etiam liberati fortitudinem, unde; *David*. Fortitudinis humilitatem, ut sit elatio, unde; *Servum*

Sup. in ps. 118 octon. 11 & in ps. 132.

1 Joa. 5

Eccl. 4

Luc. 19

Luc. 22

Joan. 19

Gen. 3

Eccli. 15

Joan. 19

Joan. 4

A *tuum*. Nota etiam, quod in collatione virtutum est opus discretione, unde; *Qui das salutem Regibus*, bene se regentibus. In liberatione a peccatis opus est fortitudinis. Nam majoris est potentiæ, justificare impium, quam creare cœlum, & terram, unde; *Redemisti*. *Sicut novellæ plantationes*. Tria sunt, quæ solent hominibus obiici, sc. ætas juvenilis, vita culpabilis, scientia tenuis. Pro ætate, responde; Ex ore infantium, & lactentium. Pro vita culpabili, hoc: Non est enim homo, qui non peccat. Et; Qui sine peccato est, primus in eam mittat lapidem. Pro scientia tenui, hoc: Infirma mundi B elegit Deus, ut quæque confundat fortia. Non enim ad jacienda fidei fundamenta elegit Deus versutias Aristotelis, vel Tullii lepores verborum lascivientis eloquentiæ, & fastu rhetorico conditam eloquentiam, sed simplices, & idiotas, & piscatores, & hujusmodi viros.

Hominib. tria obiici solent.

Psal. 8

3 Reg. 8

Joan. 8

1 Cor. 1

PSALMUS DAVID CLIV.

Exaltabo te.] Septem psalmi, qui sequuntur, agunt tantum de laude Dei, & de septiformi gratia, & de septem donis Spiritus sancti, quæ dedit Dominus per septem apparitiones, quibus post resurrectionem apparuit. In prima C apparatione spiritum timoris, cum Angelus mulieribus apparuit, & factus est terræ motus. In secunda spiritum pietatis, quando Petro apparuit. Magna autem pietas fuit, ut ei, qui singulariter negaverat, singulariter appareret. In tertia spiritum scientiæ, duobus euntibus in Emaus, quando eis apparuit, & interpretabatur in scripturis, quæ de ipso erant, incipiens a Moyse, & ceteris Prophetis. In quarta spiritum fortitudinis, quando januis clausis intravit ad discipulos ostendens eis vulnera; sic, ut solent in signum fortitudinis foramina clypei ostendi. In quinta spiritum consilii frustra piscantibus, quibus mittere in dexteram navigii

Argumentum sept. psalmor. sequentium.

Christi apparitiones post resurrectionem. Matth. 28 Marc. 16 Luc. 24

Joan. 20

Luc. 24

Marc. 16

Luc. 24

Matth. 28 Marc. 16 gii rete consuluit. In sexta spiritus intellectus, quando apparens in medio eorum, aperuit sensum, ut intelligerent scripturas. In septima, Act. 1 spiritum sapientiæ scilicet in die Ascensionis: quia usque ad illam diem, quasi per stultitiam salvos fecit in se credentes. Christus dicitur Rex, & ter coronatus. Primo spinea corona a noverca sua, scilicet Synagoga: corona miseriæ erit etiam coronandus a matre Ecclesia, quando veniet ad judicium, cum senatoribus populi corona justitiæ: Egredimini filiæ Sion, & videte Salomonem in diademate suo, quo coronavit eum mater sua. Modo etiam coronatus est a patre suo corona gloriæ, unde hoc: Gloria & honore coronasti eum. *Laudabile nomen tuum in sæculum, & in sæculum sæculi.* Triplex erit in nobis fruitio Dei: Nam homo videbit Deum in creaturis, in seipso, in personis, scilicet perfecte, perfectius, perfectissime, unde in Evangelio: Mensuram bonam, & confertam, & coagitam dabunt in sinum vestrum. Confertam, quantum ad visionem Dei in creaturis: coagitatam, quantum ad visionem in homine: supereffluentem, quantum ad eam, quæ est in personis. Conferta mensura dicitur, quando est plena, & rasa, non calcata. Coagitata, sive discussa, quando plena discutitur, ut magis impleatur. Supereffluens, quando cumulum facit. *Potentiam tuam pronuntiabunt.* Hic dicitur quandoque hominem se posse laudare. Non enim semper est arrogantia se ipsum laudare. In tribus casibus potest se homo laudare, & commendare, scil. ubi fides periclitatur, ut Paulus fecit, quando dixit: Ministri Christi sunt, & ego: ut minus sapiens dico, plus ego: ut mali reprimantur, ut fecit Apostolus ad reprimendum pseudoprophetas: quando propria fama læditur. Hypozeusis, dicit Beda, est zeugmæ contraria quando scil. verba singula, vel sententiæ singulis quibusque clausulis subjunguntur, ut hic: *Virtutem terribilium tuorum dicent.*] *Gloriam regni tui dicent.* Regnum Christi commendatur hic a quinque. A potestate, ubi dicit: *Potentiam tuam loquentur.* A potestatis manifestatione, hic: *Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam.* A decore, hic; *Gloriam magnificentiæ regni tui.* A perpetuitate, hic; *Regnum tuum regnum omnium sæculorum.* A generali subjectione, ut hic: *Dominatio tua in omni generatione, & generationem;*] *Fidelis Dominus.* Deus dicitur fidelis in duobus, scilicet in promissis, & commissis. De primo hic. De secundo Apostolus; Scio cui credidi, & certus sum, &c. *Imples omne animal benedictione.* Hoc erit in futuro. Nam tria sunt in anima. Rationale, concupiscibile, irascibile; sed unumquodque impeditur in præsenti, ut non possit impleri. Nam circa rationale, sunt quasi habitus, & privatio, scientia & ignorantia; circa concupiscibile, desiderium, & contemptus. Circa irascibile, ira & lætitia; sed Deus hoc implebit in futuro. Nam rationale nostrum implebit luce sapientiæ; Concupiscibile fonte justitiæ; Irascibile summa lætitia, & tranquillitate, quia tunc erit perfecta sapientia, perfecta justitia. Tunc enim lætitia non erit suspecta, propter scientiam, nec impura propter justitiam. In his tribus consistit gloria animæ in futuro.

Marginalia: Christus ter coronatus. — Matth. 27 — Cant. 3 — Psalm. 8 — Fruitio Dei in nobis triplex erit. — Luc. 6 — Laudare se, quando liceat. — 2 Cor. 11 — Ibidem. — Beda de schema. script. — Christi regnum. — Deus fidelis. — 2 Tim. 1

PSALMUS DAVID CXLV.

Lauda anima mea Dominum.] Tria sunt, quæ impediunt, ne sit laus perfecta in præsenti, scilicet cognitio imperfecta: nam videmus per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Corporis corruptio; quia corpus, quod corrumpitur, aggravat animam. Imperfecta dilectio; Nam cum venit, quod perfectum est evacuabitur quod ex parte est. Nam erit ignis in Sion & caminus ejus in Hierusalem. *Exibit spiritus ejus,* Et tunc corpus ejus re-

Marginalia: 1 Cor. 13 — Sap. 9 — 1 Cor. 13 — Isa. 31

revertitur in terram suam, quia incinerabitur, sed in futuro integrum, quia habebit glorificationem suam, quæ in quatuor consistit, in impassibilitate, in immortalitate, in agilitate, in splendore. Immortalitas tunc erit in corpore, ne redigatur in cinerem. Impassibilitas contra angustiam: nam tanta tunc erit corporum levitas, ut præcedat tunc levitatem cogitationum. Habemus ergo tunc agilitatem ab aere. Nam legitur, quod sancti sunt, quasi scintillæ, quæ in arundineto discurrent. Ab igne splendoris: Nam justi fulgebunt sicut sol in regno patris ejus. In his quatuor erit gloria in futuro, scil. gloria corporis, & in his tribus prædictis gloria animæ, scil. in sapientia & justitia, & lætitia. *Beatus cujus Deus Jacob adjutor ejus*. Per Jacob Ecclesia triumphans, per Esau Ecclesia militans figuratur. Nam domi habitat Jacob, simplex & lenis: dum foris venatur Esau hispidus, & agrestis. *Dominus solvit compeditos*. Nota ordinem justificationis; Nam primo Deus a peccatis liberat quod notatur ibi: *Dominus solvit compeditos*. Post, virtutibus illuminat, ut hic: *Illuminat cæcos*. Nota ordinem justificationis: Nam primo Deus a peccatis illuminando liberat: post, profectus virtutis ostenditur, ibi: *Erigit elisos*. Ultimo collatio beatitudinis, ibi: *Dominus diligit justos*, quod maxime erit in futuro. *Regnabit Dominus*. Hoc præsens regnum, dicitur passive regnum, & hoc ideo hic regitur, illud reget nos.

Corporis gloriosi conditiones. — Sap. 3 — Matth. 13 — Genes. 31 — Ecclesia triumph. & militans — Justificationis ordo

PSALMUS DAVID CXLVI.

Laudate Dominum, quoniam bonus est psalmus.] Hic debet esse prima distinctio, non, ut quidam dicunt: *Laudate Dominum, quoniam bonus est*. *Ædificans Hierusalem Dominus*: quæ passa est dispendium ruinæ angelicæ: sed ad hoc, quod Ecclesia ædificetur, hæc duo sunt necessaria, scilicet sapientia, & patientia. Patientia, ad tolerandum, ut in martyribus: Sapi-

Ad Ecclesiæ ædificationem duo sunt necessaria.

A entia ad intelligendum, & benefaciendum, ut in confessoribus. Ex his enim constat Ecclesia. Nam pati est meritorium, si sumatur a patientia, non a passione. *Qui numerat multitudinem stellarum*. Hic dicitur, quod Deus omnia in mensura, numero, & pondere disposuit. Notandum autem, quod tria sunt principia, scilicet tres personæ, quibus hæc conveniunt, unum, simplex, immutabile, & hæc tria unum sunt. Nam ipse Deus, unum est, a quo quodlibet numerosum simplex, a quo quodlibet compositum: immutabile, a quo mutabile, vel omne mobile. Omnia ergo disposuit in numero, quia ab uno B sunt omnia per numerum, omnia in pondere: nam omnia ab immobili ordinata propter pondus, nam omnis motus ab immobili: omnia in mensura, nam a simplici, omnia aliqua specie contenta propter mensuram. Nam omnia disposuit, & quodlibet facit unum. Nam quodlibet, ideo, quia numero unum est. In pondere, quia cuilibet dat motum. In mensura, quia cuilibet dat speciem. *Qui operit cælum nubibus*. Sacra scriptura est obscura, & velata, quod significat illa decem, quæ velata sunt sub alis Cherubim, scil. quid ante mundum, quid in fine mundi, quid post finem, quid prædestinatio, quid reprobatio. Via aquilæ in cœlo, & via C navis in mari, via colubri supra petram, via viri in adolescentia. Tria stellis conveniunt. Nam sunt eminentes, lucentes, ordinem servantes: sic sancti hæc habent, & ideo sancti stellis comparantur. De primo dicitur, quod eorum conversatio semper in cœlis est. De secundo dicitur: Vos estis lux mundi. De tertio: Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem. *Pullis corvorum invocantibus eum*. Legitur quod pullus corvi non pascitur ab eo donec habeat plumas, similes plumis patris, sed interim pascitur rore cœli, & ideo dicitur Deum invocare. *Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super mi-*

Sap. 11 — Deo tria conveniunt. — Sap. in ps. 38 — Isa. 6 — Prov. 3 — Phil. 3 — Matth. 5 — Cant. 2

seri-

sericordia ejus. Timori subjungit spem: vanus enim timor est, quem non firmat fiducia. Spes enim necessaria est in præsenti cum patientia, & fortitudine: Deus enim tribulato tribuit patientiam, fortitudinem, spei certitudinem. Fortitudinem, ut sustineas: patientiam, ut non resistas: spem, ut expectando diligas.

PSALMUS DAVID CXLVII.

Lauda Hierusalem Dominum.] Hic Psalmus loquitur in persona, eorum, qui consolantur de spirituali reparatione Hierusalem, sicut ad litteram Prophetæ de reparatione Hierusalem corporali. *Quoniam confortavit seras portarum tuarum*. Hic quatuor ponit, quare Deus debeat laudari: Securitatem, quia clausa erit janua, quod ibi notatur. *Confortavit seras portarum tuarum*. Sed quia securi possunt esse in miseria, subdit glorificationem, ibi: *Benedixit filiis tuis in te*. Sed si gloria non esset perseverans, non esset plena beatitudo. Ideo subdit sufficientiam, ibi: *Et adipe frumenti satiat te*. Sed ut eo possimus pervenire, nobis in via dedit viaticum, scilicet Christum, unde subdit: *Emittet eloquium suum vehementer*, id est. Christum, verbum patris, quod pater misit. Nihil enim filius Dei e seipso fecit, sed omnia fecit missus, ut jussus, ut vocatus, vel ductus, unde: Missus venit in mundum, ductus in desertum, unde hoc; Ductus est Jesus in desertum; jussus passionem subiit, unde; Factus obediens usque ad mortem; vocatus surrexit, unde; Exurge gloria mea. *Qui dat nivem*. Hic tria genera peccati intelligit, infelicitatem, ibi; *Qui dat nivem*. Actuale peccatum, sive ignorantiam, ut exponitur, ibi, unde dicit: *Nebulam*. Peccati obstinationem, ibi: *Mittit crystallum suum*, post subjungit horum delectationem. Primum peccatum deletur per Christi incarnationem, unde: *Qui dat nivem, sicut lanam*, quæ incarnationem, significat; secundum per pœnitentiam, unde: *Nebulam, sicut cinerem spargit*, id est, pœnitentiam. Tertium per prædicationem, ibi: *Mittit crystallum suam*. Nota; ubique hic ponitur, sicut, pro per, & est pro theseos paraloge, scilicet propositio, pro præpositione. Hic dicitur, quos vocavit, hos & prædestinavit. Nam legitur, quod vocavit filios Israel maxime. Sed Judæum fatuum, Hebræum falsum, Galilæum iniquum, quos, ut legitur, Alexander captivavit. Sed ad hoc, ut habeamus plenitudinem vocationis æternæ, oportet nos de Judæo fieri Hebræum, de Hebræo, Galilæum. Judæum facit confessio peccatorum. Hebræum promotio virtutum. Galilæum æternorum contemplatio. Judæus fatuus per simplicitatem, non dolosus in confitendo, ut se excuset. Hebræus falsus pro reputatione. Nam cum omnia benefecerimus, dicamus, quod inutiles servi sumus. Galilæus iniquus per severitatem, ut irascatur contra peccata. Nam melior iniquitas viri, quam mulier beneficiens. *Flabit spiritus ejus*. Et alibi; Qui producit ventos de thesauris suis. Venti sunt spiritus sapientiæ & intellectus; spiritus consilii, & fortitudinis; spiritus scientiæ, & pietatis; spiritus timoris Domini. Primi quatuor ad intellectum, alii ad affectum pertinent. De illis quatuor ventis, spiritus sapientiæ spirat a meridie spiritus intellectus ab oriente; spiritus consilii ab Aquilone; spiritus scientiæ ab occidente. *Non fecit taliter omni nationi*. Hic fit mentio de quadruplici pace in præsenti. Nam pacem debemus quærere a Deo per obedientiam, a carne per abstinentiam, a mundo per patientiam, a diabolo per prudentiam. De prima: Gloria in excelsis Deo. De secunda: Pacem meam do vobis: quæ qualis sit, subdit: Non turbetur cor vestrum. De tertia, & quarta Job; Omnes bestiæ terræ pacificæ erunt. Et ibi: Et scies quia pacem habeat tabernaculum tuum: per tabernaculum

Marginalia: Deus quare laudandum. — Matth. 4 — Luc. 2 — Philip. 2 — Psalm. 56 — Peccati triplex genus. — Rom. 8 — Luc. 17 — Eccli. 42 — Psalm. 134 — Supra in Psal. 134 Richard. de S. Vict. in Ps. 134 — Pax quadruplex in præsenti quærenda. — Luc 2 — Joan. 14 — Ibidem. — Job 5

lum corpus, per bestias malignas
Philip. 4 spiritus intellige. Una pax erit in
patria, quæ, ut dicit Apostolus, exu-
perat omnem sensum.

A xit. Hunc ordinem hic servat, pri-
mo ostendens, quod elementa laudent
Deum, post animantia terræ, po-
stea, quod homo.

PSALMUS DAVID CXLVIII.

Imperativus. LAudate Dominum de cœlis.] Im-
perativus quandoque imperati-
Matth. 22 ve ponitur, ut hic. Dilige proximum
tuum, sicut teipsum. Quandoque per-
Psalm. 4 missive, ut: Irascimini, & nolite pec-
care. Quandoque consulendo, ut
Joan. 13 Dominus Judæ: quod facis, fac ci-
tius; id est, facies. Et hic: Pone
eos, ut rotam, id est, pones. Quan-
Psalm. 50 doque optando, ut hic: Miserere mei
Deus. Quandoque congratulando, ut
hic: *Laudate Dominum de cœlis*. B
Quandoque hortando, ut hic: Agite
quod agitis. *Laudate eum cœli cœlorum*,
scilicet aereum, æthereum, sidereum.
Cur enim Lucifer, cum esset in cœ-
Isa. 14 lo, diceret: Ascendam in cœlum
nisi aliud esset cœlum, quod voluit
Cœli tres. ascendere? Vel aliter; tres sunt cœ-
li, sive regiones. Nam prima regio
est spiritus humani, secunda spiritus
angelici, tertia divini. Vel morali-
ter. Nam primum cœlum ascendere;
est ad seipsum redire, & quæ sunt im-
mortalitatis pensare. Ad secundum
cœlum ascendere, est incorruptionis
gloriam suis meritis comparare. Ad
tertium cœlum ascendere, est usque C
ad æternitatem penna contemplatio-
nis volare, & intellectuales oculos
radiis ejus infigere. *Laudate Domi-
num de terra*. Per cœlum, superiora;
per abyssum, aerem; per terram,
inferiora; per aquam omnem liquo-
rem intellige, quæ omnia laudant
Deum, id est, dant materiam laudan-
di Deum, & quia de his ad libitum
Psalm. 134 suum operatur, unde dicit: Omnia
quæcumque voluit, fecit in cœlo &
in terra, in mari, & in omnibus
abyssis. *Reges terræ, & omnes popu-
li*. Nota: Deus primo fecit mundum,
post ornavit herbis, & animantibus
diversis: & mundo repleto, quasi do-
mo plena, fecit hominem ultimo,
& eum in domum repletam introdu-

PSALMUS DAVID CXLIX.

CAntate Domino.] Homo debet
cantare pro reparatione mundi;
ut elevet vocem & frangat. Elevet
per ascensum ad contemplationem
Dei: frangat, per descensum per com-
passionem proximi. Nolite cantare
cum Lucifero, quia alta voce in
cœlo antiphonam inchoavit, dicens,
Ascendam in cœlum, & ero similis Isa. 14
Altissimo. Cantat autem cum Christo,
qui incipit ab imo, dicens: Discite
a me, quia mitis sum, &c. In cantu Matt. 11
Luciferi tres sunt voces, in cantu
Adæ tres dissonæ & discordes. In
cantu Luciferi, prima vox est ela-
tionis, secunda suggestionis, tertia
desperationis: In cantu Adæ prima vox
est, quod diabolo credidit, secunda
consensus, tertia excusationis. In
his sex vocibus constat discordiæ
cantus. *Exultent in rege suo*, id est,
in Christo, qui est rex & sacerdos: Christus
rex, quia nos regit: sacerdos, quia rex, & sa-
ipse se pro nobis obtulit. *Lætabuntur* cerdos.
in cubilibus suis, quantum ad inte-
riora, unde hoc: Gloria nostra hæc 2 Cor. 1
est testimonium conscientiæ nostræ:
Ad alligandos. Tria sunt, quibus ho-
mo, vel aliquid aliud ligatur, vel
stringitur, scilicet funes, clavi lignei
vel ferrei, gluten. Primum astringit
dure, & fortiter; secundum etiam
fortius & durius; tertium suaviter,
& secure; his homo ligatur ad Deum.
Fune ligatur ad Deum quis mystice
quando tentatur, & sæpe, sed habet
in memoria promissiones homini fa-
ctas, & initium honestatis, & hoc
fune retinet se, ne propositum suum
penitus rumpatur. Clavis aliquis
Deo astringitur, quem timor Dei
ligat, talis non timet peccare, sed
ardere, & ideo timore pœnæ decli-
nat a malo. Talis potest dicere: Con- Psalm. 118
fige timore tuo carnes meas, & cet.
Tertio, glutino charitatis ligatur, & Gen. 6
unus

unus cum Deo efficitur, quo gluti- A no ligna arcæ ligabantur, scilicet membra Ecclesiæ. Sic Christus primo ad columnam ligatur, post crucifigitur; tertio glutinosa unctione aromatum linitur. Sic Deus homines in duobus prædictis diu esse non patitur. Sed ungit unctione misericordiæ suæ, ut resurgant in novitate spiritus, & dicant: Quis me separabit a charitate Christi? Nota: Quatuor leguntur cantica. Primum victoriæ, quod subverso Pharaone, cantatum est. Secundum est adhortationis, quod in terra promissionis cantabant. Tertium est lætitiæ, quod de susceptione filii Anna cantavit. Quartum fortitudinis, quod David cantavit, de manu Saul ereptus.

Matth. 27 Marc. 15 b 16 a Luc. 23 d 24 a Joa. 19

Rom. 7 Exod. 15 Jud. c. 5 1 Reg. 2 Psalm. 17

PSALMUS DAVID CL.

Laudate Dominum in sanctis ejus.] Tria sunt quæ faciunt hominem sanctum, victus sobrius, sensus pius, actus justus. Victus sobrius est, si continenter, si caste, si charitative, si humiliter vixerimus; per continentiam notatur charitas, per obedientiam humilitas. Actus justus erit, si fuerit rectus, discretus, fructuosus: rectus per bonam intentionem, discretus per possibilitatis mensuram, fructuosus per proximorum utilitatem. Sensus pius, si mens nostra fortiter Deum imploret summe potentem, summe sapientem, summe bonum, ut per ejus potentiam credamus adjuvari nostram infirmitatem. per ejus sapientiam, corrigi nostram ignorantiam: per ejus bonitatem credamus dilui nostram infirmitatem. *Laudate eum in firmamento virtutis ejus.* Virtus, & firmitas in triumphantibus, sed infirmitas in militantibus. Nam infirmitas corporis ad continua, ad subitanea: sic infirmitas animæ ad continua, ad subitanea: Continua infirmitas in anima, quando in peccato assidue jacet, & continue Deo deformis apparet: subitanea est; cum irruente subita tentatione, anima per culpam nigrescit, sed statim per

Tria, quæ faciunt hominem sanctum.

confessionem ad pœnitentiam redit, quia est indignus. Secundum primum modum, non debet corpus Christi sumere, unde Apostolus: Qui sumit indigne, judicium sibi manducat, & bibit. Sed indignus secundo modo, potest sumere. *Omnis spiritus laudet Dominum.* In quocumque loco sit, sive in cœlo, sive in terra. Nam nusquam securitas, nec in cœlo, nec in paradiso, multo minus in mundo. Locus enim non facit hominem sanctum, sed homo locum: In cœlo enim Angelus cecidit, sub præsentia divinitatis: In paradiso, Adam de loco voluptatis: In mundo, Judas de schola virtutis, & salvatoris. B *Secundum multitudinem magnitudinis tuæ.* Deus est magnus. Nam habet quatuor dimensiones: quia Deus est longitudo, latitudo, sublimitas, & profunditas: longitudo in Deo est æternitas, quæ est tam longa, ut non habeat terminum temporis, vel loci. Latitudo, charitas est, quæ nullis terminis angustiatur, quæ extenditur etiam usque ad inimicos. Sublimitas in Deo est, quia supra omnia est. Profundum in Deo quia intra omnia est. De his Apostolus: O altitudo divitiarum, &c. Est ergo latitudo in Deo per æternitatem, altitudo per majestatem, latitudo per charitatem, profundum per sapientiam. Unde homo, si manet perseveranter, habet longitudinem; si C amat inimicos, latitudinem: si habet solicitudinem, & timorem, habet sublime, & profundum. Habet ergo stuporem, pavorem, fervorem, sustinentiam, quæ respondeant prædictis, quæ Dei sunt. Sublimitas in Deo stupenda, pavenda, vel timenda, est judiciorum abyssus: charitas erigit fervorem; æternitas sustinendi perseverantiam. Notandum, quod psalmus iste centesimus quinquagesimus est. Hæc tria quærantur, quare sint centum quinquaginta psalmi, & quare per quinquagenas dividitur liber iste, & quare per tres. Notandum, quod dicitur per septenarium significari vetus testamentum, per octo-

1 Cor. 11 Gen. 3 Matth. 26 Marc. 14 Luc. 22 Joa. 13

Deus magnus.

Rom. 11

Quæstio triplex de psalmis.

octonarium novum. Nam septenarius, dicitur Pallas, scilicet virgo, id est, sterilis: nam nullus numerus, præter unitatem, septenarium generat, vel generatur a septenario: nam si septenarius generat aliquid ultra denarium, ibi non sunt numeri, sed recapitulatio numerorum. Sic vetus testamentum sterile non dabat gratiam: quia lex neminem duxit ad perfectum, nec datum est a gratia. Nam Deus dedit illud in ira sua, quasi extorserunt a Deo: sic octonarius generatur ab aliquo numero; Nam bis quatuor sunt octo. Nota: Datum est a gratia, & confert gratiam, & notandum, quod sicut octonarius præfertur septenario, ita novum testamentum præfertur veteri. Nam in tribus præcellit, in revelatione figurarum, in impletione promissorum, & in magnitudine præmiorum. Nam, quod obscurum ibi, hic manifestum: quod ibi promittebatur, hic datur: ibi temporalia, hic æterna. Hanc præeminentiam repræsentat Ecclesia, quæ tria facit, dum legitur Evangelium, Nam audit, capite revelato, ad ostendendum omnia veteris testamenti obscura, tempore Evangelii revelata. Cum silentio, ad ostendendum secundam præeminentiam: solent enim tacere pueri, cum accipiunt promissa. Voce elevata terminatur, ad ostendendum præmiorum celsitudinem. Evangelia enim voce elevata terminantur, sic: Plenum gratiæ, & veritatis: sed lectiones veteris testamenti in imo terminantur, sic: Hæc dicit Dominus Deus exercituum, quia terrena quæ deorsum sunt, non hic quærimus, A sed æterna quæ sursum sunt. Illud quoque quod hi tres status distinguuntur: duo in præsenti, unus in futuro. Solent tamen tres status distingui in præsenti; primus quando expletur concupiscentia; secundus, quando exercetur pœnitentia; tertius, quando justitia diligitur. In utroque autem statu. primo, & secundo, est pax. Nam alia est pax ante pœnitentiam, quando spiritus obtemperat carni: alia post actam pœnitentiam, quando caro subiicitur spiritui. Prima est, quando caro concupiscit, & spiritus acquiescit. Secunda est, quando imperat, & caro ei non obtemperat. B De prima: Pax, pax, & non erat pax. De secunda: Pacem relinquo vobis. In tertio statu erit pax, sine magna lucta. De qua dicitur: Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum. In primo est pax, & sola: in secundo justitia, & sola; in tertio, justitia & pax, quia blando osculo junguntur, unde dicitur; Justitia, & pax osculatæ sunt. In quo statu: *Omnis spiritus*, ibi existens, *Laudate Dominum*. Notandum, quod sententia sermonis pendet in fine. Omnis oratio usque ad finem suspenditur, fini acclamatur, fini respondetur, fine judicatur, id est, ante finem pendula sunt omnia, & C nusquam locantur. Ante finem possunt prave dicta corrigi, prætermissa suppleri, superflua resecari, bene dicta depravari. Tamen manum corrigentis postulo, non detrahentis; & finis omnia concludit, omnia locat, omnia perficit. Sola enim perseverantia accipit bravium. Amen dicant omnia.

Marginalia: Rom. 3 & Hebr. 7 — Novum testamentum vetus præcellit in tribus. — Ritus Ecclesiæ, dum legitur Evangelium — Joan. 1 — Isa. 3 — Ehr. 6 — Joan. 14 — Phil. 4 — Psalm. 84 — Finis. — 1 Cor. 9

FINIS TOMI OCTAVI.

SERIES OPUSCULORUM, ET EXPOSITIONUM;

Quæ Tomo Octavo continentur.